DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN TJEDNIK.

Urednik i nakladnik

GJURAGJ STJ. DEŽELIĆ.

V. 1

PRVI TEČAJ 1867.

U ZAGREBU.

Štamparna Dragutina Albrechta.

SADRŽAJ.

I. Pjesme.

II. Pripovjedke.

III. Poviest, životopisi i suvremeni dogodjaji.

IV. Iz naravi i prirodoslovja.

V. Iz narodnoga života.

VI. Jezikoslovje i kritika.

VII. Besjednica.

U svakom skoro broju imade viesti iz Zagreba, sud o predstavah u narodnom kazalištu, novosti iz umjetnosti te književnosti hrvatsko-srbske, slovenske, bugarske, ruske, češke, poljske, slovačke ili strane. Zatim dopise iz Gradca, Samobora, Varašdina, Koprivnice, Siska; zagonetaka, rebusa i konjićevih skokova; napokon imena čestitih predplatnika.

Br. 1. U Zagrebu 5. siečnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Što hoćemo?

U pozivu na predplatu za „Dragoljub“ od 29. studena pr. g. kazani su doduše uzroci i razlozi, s kojih je ovaj časopis pokrenut, ali će biti umjestno, da o svrsi lista progovorimo i u ovom broju, kojim se prvi tečaj počima.

Neima dvojbe, da je čitanje knjigah hrana duši pa netreba tekar dokazivati, da je ugodno i koristno. Ali kao što se čovjek rodi, da radi i uživa, tako se i bujno stablo naukah dieli na dvie grane: poučnu i zabavnu. Sam nauk dosadi čovjeku a sama ga zabava odviše razmazi; nu kada se nauk sa zabavom povjenča, onda se od njih radja plod ugodan i koristan.

Da se poslužimo primjerom.

Kad bi koje vlasteosko imanje oko kuće blizu i daleko imalo samo jednu ili bud više vrstih žita, koje mu donosi korist, i ništa više, na tom bi imanju napokon svakomu dosadilo; jer se jednoličnošću oči odviše zasite. Čovjeku treba promjene — variatio delectat — pa s toga će mudar gospodar na priličnom mjestu imat svašta, što mu donosi korist, ali neće zaboravit i na koješta, što je na ures i zabavu.

Časopis, u kom se nauk i zabava prijateljski druže, tjera poput pramaljetna sunca maglu uma, pa kao što isto sunce tada čovjeka milo ogrije a nedodija mu omarom, tako mu i čitanje beletrističkoga lista srdcu godi. Takovim se čitanjem razblažuju i učeni muževi, kojim se još nije srdce suhoparnim učenjem posve izsušilo, i nježne krasotice, odrasla mladež i svi, koji su znanostim pristupačni; takova knjiga je zviezda predhodnica na mučnom putu narodne prosvjete.

Kao što je već u gore spomenutom pozivu od 29. studena pr. g. rečeno, svrha je ovomu listu prema našim okolnostim i ta osobita, da probudjuje želju i nuka k čitanju narodnih knjigah i pruža duševnu zabavu osobito onoj

strani našega naroda, koja kupi vosak samo s medom, koja prima pouku samo uz zabavu. U tom književnici naši mogu uvidjeti, kojim se načinom dade vrlo uspješno raditi za narodnu prosvjetu; pa dočim se nadamo, da će sve, koji su se u nas dosada bavili ovom strukom književnosti, ljubav k prosvjeti i ljubav domovine nukat na to, da nas izvrstnimi radnjami u liepoj i plemenitoj težnji pomognu, obećajemo, da ćemo iz svih svojih silah nastojati, da „Dragoljub“ u našem narodu omili svojimi:

a) novelami, pripovjedkami, pomanjimi romani, osobito iz jugoslavenskoga, pa onda uobće slavenskoga života i povjesti;
b) pjesmami svake vrsti, ali izabranimi;
c) zanimivo pisanimi opisi i putopisi!
č) životopisi znamenitijih ljudih;
ć) viestmi o novih izumih, umotvorih, izvadci iz znamenitijih povećih knjigah, te izvješći o svakakvom napredku u svietu.

„Dragoljub“ neće biti list neslanih šalah i lakrdijah ali niti suhoparan kao što su mnogi njemački, za koje se u nas troši sila novacah. Bit će mu pako način pisanja razgovjetan, da gá budu mogli čitat i oni, koji još nisu priviknuli čitanju naših knjigah.

Hrvatske slike

od

Ivana Kukuljevića Sakcinskoga.

1.

Gore.

Oj, vi gore visoke,
Vi hrvatske straže,
Što se ono bieloga
Na glavicah kaže?

Jesu l' ono labudi,
Ili su duhovi,
Koji tamo gledaju
Pokvaren sviet novi?

Nisu ono labudi,
Nit su ono dusi,
Već su starih gradovah
Razvaljeni kusi.

Tam se njekoć radjahu
Hrvatski junaci,
A sad su nam jedini
Stare slave traci.

2.

Rieke.

Oj vi rieke studene,
Hrvatske vi žile,
Što ste tako neredno
Svud se raztočile?

Po zelenih livadah,
Po pustošnoj stieni,
Izpod zemlje i krša,
Vječnoj u promieni?

U tom teku nesložnom
Gubite svu silu,
Dok se nesastajete
Tudjem u mokrilu.

Zemlja, koju rosite
Prilika je živa
Hrvatskoga naroda,
Koj na njoj prebiva.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

I.

Bijaše prekrasno ljetno veče u srpnju 1189 godine. Sunce je već nagibalo, da svjetlo svoje lice sakrije za zelenu goru, koja se na zapadu našega zrenika ponosito k oblakom diže, nakićena bogatimi listnatimi šumami. Na jednoj od njezinih glavicah stajaše mali nu tvrdi grad kneza Grnčarevskoga Grgura Hranita, a niže grada na desno ležaše u prekrasnoj dolini prostrto selo Grnčarevo s velikimi njivami, na kojih je plaveća se pšenica čekala na srp; bliže prama gori na jednom gorskom potoku bijaše više vodenicah, od kojih se je, kad je sve šutilo, ropotanje moglo tja u grad čuti. Brežuljak, na kom je grad Grgurev stojao kao sokò i bodro gledao na sve strane, spuštaše se polako, dok nije na briegu Dunava načinio čotit, sa koga se je ova veličanstvena rieka dala na daleko pregledati pružajuć oku i duhu radost i zadovoljstvo. Na tom čotitu svako skoro prijatno veče bijaše vidjeti gradskoga gospodara s jedinicom svojom Katarinom i svojakom starom Jevrosimom, koja je djevojčetu mjesto matere a u gradu mjesto domaćice bila, te svoje starosti i čestitosti radi počam od gospodara grada pa čak do najmanjega služinčeta jednako bila štovana.

Ovo veče, s kojim se naša poviest počinje, sjedjaše na spomenutom čotitu s Katarinom sama stara Jevrosima. Knez Grgur bijaše u ovaj čas daleko od svoga grada i ljubezna djeteta, jer je već prije dva mjeseca s talijanskom vojskom u brunduzijskom pristaništu sjeo na korablju i otišao u Palestinu, da po zavjetu svom i snazi svojoj pomogne kralju jeruzolimskomu Vidu osvojiti sveti grad i grob Spasiteljev, koji su na žalost i sramotu cieloga hrišćanstva na novo pali bili u ruke Turakah. Kneza u Palestinu odvedè zavjet: jer kada je prije dvie godine četrnaest-godišnja Katarina, otcu jedina utjeha i nada, ležala u ljutoj groznici i na sve liekove, za koje se je onda samo i doznati moglo, sve gore i gore propadala, padè tužni otac u strahu i sdvojnosti na koljena i zavjetuje se pred razpetim Spasiteljem, da će sa deset momakah ići u Palestinu i lievati krvcu za njegov grob, samo da mu jedinče izbavi od bolesti i rane smrti. Tu noć se utiša malo ljuta vrućica, koja je dotle neprestano držala biedno djevojče, ali radost sbog toga pretvori se odmah u najveću žalost, kad neprestano nad bolestnicom lebdeći otac primjeti, da diete biva hladnije, da sve tiše uzdiše i pada u nesvjestni pokoj. U biednom otcu malo što neprepuče srdce, baci se na umiruće diete, zagrli ga i ugušenim od žalosti glasom poviče: Mila moja, sladka Katice, zar ćeš tvoga otca da ostaviš? Zar nigdje, nigdje ni u samom Spasitelju neima lieka bolesti tvojoj?“

Dalje nije mogao tužni otac ništa govoriti; glava mu klone na njedra bolestne kćeri, tuga i pečal htjede ga udaviti. Uz njega stojaše u suzah kupajuć se stara Jevrosima s upaljenom u ruci voštanom sviećom čekajuć, da

Joj se svojak malo odmakne, kako će ju moći umirućoj djevojci po hrišćanskom običaju staviti u ruku. Ali kako na polak obumrli otac poskoči, kako li se tetka začudi, kad Katarina tihim glasom progovori: „Neću ja, otče mili, umrieti; mojoj bolesti ima lieka: otidite na vrh briega Pločice, tamo ćete naći jedan hrast od svih najdeblji, sedam stopah od njega ovamo gradu ima velik kamen, taj se mora dignuti i pod njim će se naći tri korena svaki sa tri lista; te valja uzbrati i skuhati i u tri sata tri žlice, a poslie na dan tri puta dati mi, da po jednu žlicu popijem, pa ću ozdraviti."

Otcu na te rieči bijaše tako, da se nije mogao na prvi mah da s mjesta makne; ali kako mu diete ušuti i on opet opazi, kako se bori sa smrtnom boli, iztrči iz sobe, dade upalit lučeve i nepazeći, što je gluho doba pohrli k vrhu Pločice. Na označenom mjestu, što su ga sretno našli, vide sve, kako je kazala bolestnica; odvale dakle kamen i tužni otac, pun uzdanja i nade na pomoć, izkopa sam tri naznačena korena i pohiti kano bez duše u grad. Došav ovamo nadje si diete opet u punoj vrućici i nevolji, kao što je prije bila.

Stara Jevrosima skuha donešeno korenje i pozvav pomoć Božju dade odmah jednu žlicu bolestnoj Katarini. Lako je dokučiti, kakvom je neuztrpljivošću čekao biedni otac, da se piesak iztroši osobito, kad se na bolestnici nije pokazivala promjena na bolje; najposlje i željno izčekivano posljednje zrnce padne a tetka da bolestnici i drugu žlicu, ali sad ih istom snadje briga i nevolja; vrućica se uzdigne do najveće još dotle neprimjećene žestine a bolest se pričini neizlječivom.

U sdvojnosti zabrani otac davat više iste liekarije, nu stara tetka, kad i drugi sat prodje, a bolestnici se nepokazà bolje, po nagonu srdca svoga dade Katarini i treću žlicu kradom, kad je otac u nevolji i nemiru izvan sobe smišljao i tražio pomoć. Jedva prošlo njekoliko trnenutakah i u sobu unidje otac pripravan čuti i najgore glasove, ali kako se uzradovà, opaziv, da mu bolestno diete mirno spava. Sa srdca mu padè težki kamen a nada, bivša se već posvema izgubila, sine na novo kano jarko oživljujuće sunce. S jedne strane on a s druge strane Jevrosima čuvahu blagotvorni ovaj san kano angjeli čuvari. Katarina je dugo spavala: već je sunce u visoko odskočilo i kroz prozor bacilo zrake svoje na njezino lice, kadno se izza sna prenù i progledi. Prvi joj pogled padè na prozor, pa onda sklizne polagano na otca i tetku: „Ali je vani liepo," progovori tiho „ja bi rada izašla na polje."

Pogled života i želja svjedočeća povratak života tako su na otca djelovali, da je nuz postelj bolestne jedinice kleknuo i ruku joj nebrojenimi cjelovi obasuo.

Za tri dana bude Katarina sasvim izliečena i poslje njekoliko nedjeljah išla je sa svojim otcem na isto ono mjesto na Pločici, gdje je našasta čudotvorna trava. Tù i sada nadju jedan koričak i uzmu ga sobom za slučaj nužde kao štit protiv striele smrti.

U radosti sa zdravlja kćerke svoje nije knez Grgur zaboravio na svoj

zavjet, nu što je ona većma uspjevala i cvjetala, to je silnije njega opominjalo njegovo srdce, da učini, što je obećao. Iz krasna djeteta postade za dvie zatim dolazeće godine djevojka divne ljepote i miline, radost i utjeha otca, ponos i dika okoline.

Sad se raznese glas, da Italija šilje u Palestinu vojsku, koja će se u Brunduziji pustit na more; bijaše vrieme, da podje i knez Grgur; ali nije knezu mala briga bila, kako će svoju Katarinu za tako dugo vrieme a možebiti za uviek ostaviti samu. Na staroga svoga druga i slugu Branka mogaše se osloniti u toliko, da će joj dati svaku obranu i dobru rieč, kakvu bi i od njega samoga imat mogla; pa što se toga tiče, mogaše miran putovati tim većma, što je i djevojka imala povjerenje u stara upravitelja grada, a kad bi trebovalo, ona bi ga i kao istoga otca slušala; nego glasovi, da će zapadni križari suvim krenuti k Carigradu i tako kroz Srbiju proći, uznemirivahu ga, jer je znao, kako su se prijašnji križari, kad su prolazili, neprijateljski vladali, pa se je plašio, da i ovi nepodju njihovim tragom. Medjutim uzdajuć se u vjernost i hrabrost svoga Branka, u ljubav svojih podanikah i tvrdinu svoga grada, nije se dao od namjerena puta zadržati. Da učini sve, kako valja, ode k svomu kralju u Prištinu, zamoli ga, a kralj mu obeća, da će u slučaju nužde sam pohititi gradu na pomoć.

Tim umiren oprosti se sa svojom Katarinom i svojakom Jevrosimom i odè sa deset dobro oboružanih momakah u Italiju, da se dade odvesti u Palestinu. Kad je posljednji put zagrlio Branka, reče mu glasom drhtajućim: „Čuvaj mi grad kao oči u glavi, a diete kao zenicu oka.“

„Nestaraj se gospodaru,“ odgovori Branko, „naći ćeš me s njom ili živa ili mrtva.“

(Dalje sliedi.)

Lipino cvieće.

Ljubovne pjesmice

posvećene

Radoslavi.

1.

Smjer.

Ljubimicu duše moje
Krotke pjesni proslavite,
Počastite onu, s koje
I vi iste izhodite.

Dobro moje nesudjeno
Uzvisujte i pjevajte,
Al mi samo ime njeno
Zašutite i pritajte.

2.

Uzori.

Oj liepa je ta carica,
Kojoj dvorit duh mi obra,
Mila kano golubica,
Dobra kano duša dobra.

U nježnosti nježnost ista,
Sukromna je, negizdava,
Poput biela liera čista,
A poslena poput mrava.

Jer to s ustnah ime krasno
Na usta bi po vas pošlo,
Pa bi tako sasvim lasno
Na pogana usta došlo.

Nit će biti, nit je bila
Koja š njom se takmit može;
Od svih mi je ljepša vila',
Najljepše je djelo bože.

3.

Očice joj.

Pod čeocem dike moje
Svjetlucaju zviezde dvie se,
Dva goruća plamka stoje,
Dvie se žarke iskre kriese.

To očice crne vi ste
Pune slasti i milinja,
Sjajni odraz duše čiste
Blaga ćut vam golubinja.

Ali vi ste žarke striele,
Što mi srdce izraniše;
Dušu ste mi oh! zanjele,
Da za vami viek uzdiše.

4.

Ustanca joj.

Sve krasote s perivoja'
Pramaljeće posakupi,
Kada ružu, usta Tvoja,
Tako divno razapupi.

A dražestmi, što ih bogato
Nebo u svom skutu nosi,
Taj pupoljak obilato
I zadaždje i zarosi.

Ah, na usta da mi 'e ova
Poput pčele na cviet priti,
Pa med sladki od cjelova'
S njih požudno zacrpiti!

Iv. T—ć.

Surka.

Pripovjedka iz našega vremena.

A' mint érzek 's gondolkodom.
Akként élem napjaim';
Csak szivemhez ragaszkodom,
Midőn zengem dalaim'.*)
Kisfalud Šandor.

I.

Ples.

I vi valjda znate, da je zagrebački kazino otvoren prvoga ožujka god. 1827. sjajnom igrankom. Ja sam tù bio kano jurat. Imah naslov, s kojim nije bio uredno skopčan nijedan dinar plaće ali sam ipak vrlo liepo živio ne samo zato, što sam si mogao i dvogubo onoliko zaslužiti, koliko se danas daje prislušnikom županijskih stolovah, nego je naša kasta bila veoma odlikovana a mi pozivani i osobito primani na zabave, veselja, balove i svatove.

Još se danas sjećam, kako je o prvom plesu zagrebačke kazine zavladao bio jedan glas u javnom mnenju, da je bio ljepši od ma kojega plesa zagrebačkih biskupah, što su ih davali svake mesojedje. I meni je prvi kazinski ples ne samo što bijaše veoma krasan, nego i rad nješta drugoga, ostao u živoj uspomeni.

*) Kako ćutim i mislim tako i živim; sljedim samo srdce moje, kada pjevam pjesme svoje. —·

Kazino bijaše prvo družtvo u Zagrebu, koje su si Hrvati s raznih stranah domovine „subscribcijom" utemeljili i gdje su se na dogovore i zabave sastajali. Kazinu je stvorila potreba medjusobnoga spoznanstva a ne revnost stranačka; u nas je i tada bilo razlike mnenja, dà pizme i jala, koterijah i pojedinicah politikašah, ali nije bilo stranakah s političkim programom, kako ih imamo danas; u nas je cvao kućevni život i vladala ljubav medju svojtom i znanci, ali javnoga života imasmo vrlo malo, pa i ono malo u tako uzkih granicah, da je skoro svako selo držalo se samo svojih običajah i svoga naglašivanja riečih. Koliko dištriktah toliko bijaše dialektah, pa nije ni čudo, što su hrvatski narod bili razciepali skoro u toliko narodah, koliko su mu nadjenuli imenah mjestopisnih ili naslovah političke uprave.

Odbor, koj je nastojao oko utemeljenja kazine, bijaše vrlo sretan u izboru sredstvah, kojimi da se družtvo što brže sastavi. Svrhom družtva izjavi: da će širiti medjusobnu ljubav i spoznanstvo sastanci i zabavami, a povjeri mladjim Hrvatom osobito juratom, da nastoje iz svih silah oko toga, da prva družtvena zabava bude što sjajnija, kako će poslie u družtvo pristupit što više vlastele i gradjanah.

Te zime imasmo dva znamenita plesa i to na rodjendan cara Franje 12. veljače kod zapovjedajućega gjenerala baruna Radivojevića bal-parè, a 17. i. mj. trgovački ples u reduti tadašnjega kazališta, u kom se je predstavljalo samo njemački. Nečudite se, što jošte nisam zaboravio danah tih dvijuh zabavah; mnogo sam na njih mislio želeć da ih juratom za uredjenje povjereni ples daleko nadkrili.

Naše je dakle bilo „agitirat", da dodje što više krasnoga spola i da bude što sjajnije obučen; meni to bijaše prva agitacija u prilog javnomu životu naroda našega; šta i koliko sam činio, nespada ovamo, nu to kazat mogu, da sam i ja kazini pribavio mnogo prijateljah i prijateljicah.

U to doba doveo me urbarijalski posao u Kiš-Imbrovec, kuriju *) grofa B**; tù do onda nijesam bio. Imaše on više imanjah, ali ovo mu bje najmilije, valjda radi prekrasne okolice, i tù je s veće strane stanovao.

Razvalinu stare gradine vidjeh s daleka na obronku prigorja; ono je, pomislih, spomenik turskoga barbarstva a hrvatskoga junačtva i svjedok jadovitih nepogodah vremena. Zidan dvorac, u kom je stanovala gospoština, bijaše u dolini medju stajami i hambari; gusto ga je granje grlilo, a uzanj hujio brzi planinski potočić; selo kmetskih kućah bijaše odtud podaleko.

Kad dolažah drumom k tomu usamljenu gradu, učini mi se ubavan i — tužan. Pa neka mi tko kaže, rekoh, da zimi ima šta na selu liepa. Ima l' išta, što srdce veseli? Ništa no inje po drveću i pustoš, u kojoj možeš provoditi eremitski život neprekidan ničim do lajanjem vašakah i kvakanjem crnih gavranovah. A ova zima bijaše u naših predielih dosta blaga; jer je samo

*) Da budu rodoljubne čitateljice razumjele sve iz našega starodavnoga ustava, nam je rieči protumačiti, kojih pripoviedalac nije opisom razjasnio. Curia zvaše se u nas i Ugrah kuća svakoga plemića.

poslie božića njekoliko danah držala ljuta, ciča studen; inače bijaše i suha, dočim su nam s drugih stranah dolazile viesti, da je snieg zapao, koliki su najviši ljudi.

Bijah tu poslom zabavljen četiri ili čini mi se pet danah i nemogu se potužiti, da sam ih i uz mrtvu prirodu proživio neugodno, premda mi se „édes Bandi“ *), kako si je grofica zvala muža grofa, činio prava zlovolja, jer je strašno teremtetesao na svoje proklete kanásze [1]), juhásze [2]), lovasze [3]) i kako si je sve služinčad krstio; a razumjeva se, da su ga više putah kroz dan žestoko razljutili kućni stražari i hrti Bundaš i Czigány, Szellö i Veszösi. Nu imam mu to reći u pohvalu, da sam vidio na dvorištu deres [4]), ali tih danah da nije na njem nitko bio batinjan. Tamošnje plemenite obćine načelnik Stjepan Orehović, s kojim sam svaki dan imao posla a koga je grof u mojoj prisutnosti zvao sad hadnágy Istvan, [5]) sad Orehoczi, reče mi, da je njihova grofovska miłost jako dobro gospodstvo i da već nije nitko od kmetovah bio na onom derešu, odkad je mlada milostivna gospa grofica u Imbrovcu.

Saznav da je grof Andrija B** već davno izstupio iz vojske kao ritmajstor, pomislih, da još uviek nemože odviknuti vici, kojoj je medju svojimi slobodnjaci priviknuo, inače da je dobra srdca!

I premda već starac izmedju 50 i 60 godinah bijaše ipak svaki dan u redu kao vojnik na paradi; sieda mu kosa gladko počesana; brci mu se na tanko namazani uzvili pod oči; a moram priznati, da mu je modra atila sa srebrnimi gumbi liepo pristala kano i tiesne hlaće, izgubivše se u laštenih čizmicah, kojim su na petah zvonile srebrne ostruge.

A i kako da se starac nekiti uz onako krasnu gospoju? Lice njeno zora biela, crne oči žeravice, ustne rujne jagodice a obrve pijavice, gusti prami, ures dičan, stas vilinski i prsa puna, sve tako uredno, kako se je samo razviti moglo u krasne dvadeset-trigodišnje gospoje.

Kako da se nenastoji dopasti ženi, koja je i vrlo dobra duša? Trebaše ju samo vidjeti, kolikom njegom, i kakvom ljubežljivošću nastojaše oko svoje malahne Irme, koja je istom počela hoditi. Dà, liepi onaj angjelak imaše milu ljubeznu mater, koja ga je sudeć po svem ne samo ljubila nego unj bila strastno zaljubljena.

Grof imbrovečki bje već upisan za člana zagrebačke kazine. Po mnogih ugarskih gradovih osnovaše osobito velemože slična družtva kao poluge narodnosti magjarske; u njihov se primjer ugledaše i naša vlastela, te kazino sbilja nije dugo čekao na dovoljan broj odličnih članovah.

Ele u Imbrovcu sam imao raditi samo o tom, da grofica dodje na ples i to što sjajnije. Moj se govor domaćini dopade a grofica me titrajućim očima gledaše. Rekoh medju inim, da će ona biti najljepši cviet u viencu kazinskih krasoticah.

„Erszi **) ako želiš, ajdmo!“ reče ganut grof.

*) Dragi (sladki) Andrija.
[1]) Svinjar. [2]) Ovčar. [3]) Konjar. [4]) Klup, na kojoj se zločinci batinaju. [5]) Načelnik Stjepan.
**) Jelisavo!

Grofica se nasmješi i privolji bez krzmanja. Na licu joj i očijuh zagledam zadovoljstvo, koga prijašnjih danah nisam opažao; prije mišljah, da ju neveselom čini neugodni zimski život na selu, a sada pomislih, da sam joj laskanjem ugodio srdcu tako, da nije mogla pritajiti svoje taštine i ponosa ljepotom.

Neću da zaniečem, da me je oko srdca jako zeblo, kad sam polazio iz Kiš-Imbrovca i da sam liepu gospoju dakako samo u duši svojoj žalio, što je za toli starim mužem, koj po sav dan toliko putah magjarski kune kano da nezna na svietu ništa, čim bi joj se inače umilio.

Jedva dočekah večer prvoga ožujka.

U 7 satih caklila se urešena kazina u svjetlosti nebrojenih sviećah. Plesačah bijaše mnogo; grofice imbrovačke nije bilo . . . izadjoh, da se šećem hodnikom prema dvorištu, kako ću vidjeti pod ulična vrata; glasba počne svirati polonaisu; svrši i za časak započe mazurka.

U taj hip na velika vrata ulete konji — bijahu Sárga i Kicsin grofa B**. Husar skoči i otvori kočiju; star čovjek izadje i reče okrenuv se: „Erszi, ded ruku.“

Svetiljke su jasno svietile. Iz kočije izadje krasna grofica imbrovečka u opravi od jasno-zelene svile s bielimi čipkami. Sitnu joj nožicu vidjeh u bielom atlasu, kad ju pruži, da izadje sa kočije. Lagana poša lepršaše joj niz biela ramena; crna joj kosa gladko razdieljena bje urešena crvenom kitničarskom ružom.

U predsoblju goste primi i u dvoranu uvede zagrebački veliki župan Lukavski; taj obred bijaše kratak i grofica se pridruži svojim znankinjam, a grof za čas izčezne otišav u igraonu.

Ples bijaše vrlo živahan.

Grofica je csardas plesala s mladim fiškalom Pravoljubićem. Divna li para! Koli lahak, i milovidan bijaše svaki kret dražestne plesačice; nježno, gibko tielo titraše kano u Sylphe samo na prstićih sad jedne sad druge nožice. Onako csardas plesati nisam vidio ni prije ni poslje. A kako mu se sretno smješila; u očima joj plivaše milota, pa je pružala nježnu ruku, koju plesač primi smjerno ali odvažno kano da mu to nije prvi put. Meni se tako i učini.

Ako sam dosada pazio na groficu kao najljepšu diku kazinskoga plesa, odsada više nisam pustio iz vida pogledah ni njezinih ni Pravoljubićevih.

I bijah im angjeo čuvar. Sreća po njih! Jer da je mjesto mene tko drugi digo pisamce, što je Pravoljubiću izpalo iz žepa, tko zna, nebi li ih svatko drugi doveo u strašnu zabunu? Ja sam ga tolikom hitrinom utaknuo u svoj špag, da su jedva opazile ičije oči.

Na slavu mi je, i sladka mi je uspomena, što sam i ja s groficom plesao — četvorku. Tim je izpunila zadanu rieč u Kiš-Imbrovcu.

(Dalje sliedi.)

Nesretni ljubovnici,

hrvatska narodna pjesma.

(Iz sbirke L. Marjanovića.)

Ovce pase Ive i Anica,
Ive ovce, a Anica janjce,
Ane veze šarenu maramu,
Ive gradi od zlata sviralu.
Al govori Ive diete*) malo:
„Vez', Anice, lijepa djevojko!
„Dok ja junak do ženitbe budem,
„A djevojka i ti do udaje,
„Vjera ti je, uzet ću te za se.“
Liepo njemu Ane govorila:
„Vjera ti je, ne'š ni gledat na me.“
Nisu prošle ni tri godinice,
Kad je junak do ženitbe došo,
I djevojka za udaju bila.
Pa govori Ive, momče mlado:
„O starice, stara moja majko!
„Ja se hoću junak oženiti.“
Al govori Ivanova majka:
„Aj Ivane, moje milovanje!
„Koju jesi majci odabrao?“ —
„Odabrao Anicu djevojku.“ —
„Što će tebi Anica djevojka?
„Ti ga uzmi Zlato materino.
„Ta šta će ti Anica djevojka,
„Koja pase bijelice ovce,
„A poglêda bijele jaganjce!
„No ti uzmi Zlato materino,
„Što se šeće mlada po čardaku
„Pa joj nije lišce pocrnilo.“ —
„Neću ti ja Zlata materina,
„Već ja hoću Anicu djevojku.
„Skupa jesmo mi čuvali ovce,
„Skupa pasli devet godin' danah,
„Tvrdu sam joj ja zadao vjeru,
„Da je hoću junak oženiti.“
Al govori Ivanova majka:
„O Ivane, moje milovanje!
„Prokleto ti moje mlieko bilo,
„Koje jesi ti diete sasnuo,
„Ako uzmeš Anicu djevojku!“
Tu se Ive majci smilovao
Pa je Ive majci govorio:
„Aj starice, mila moja majko!
„Čini, majko, što je tebi drago.
„Ti me nagnà, da uzmem Zlatinju,
„Al Zlatinja meni nije draga.
„Nije blago ni srebro ni zlato,
„Već je blago, što je srcu drago.“
I uzeo Zlato materino.
Onda majka Ivi govorila:
„Kupi, Ive, kićene svatove!“
„Neću ti jih ja, majko kupiti,
„Nemam majko, za koga kupiti.“
Majka kupi trideset svatovah
S barjaktarom trideset i jedan.
Liepo majka njega opremila
I svom Ivi po djevojku pošla.
Kada su ju mladu izvodili
I na oči Ivi dovodili,
Krvavo je Ive pogledao.
Kada mrka noćca omrknula,
Nju su k dvorom Ivinim doveli.
Tu će Ive, žalostna mu majka!
Tu žalostan konak konačiti,
Jer su njega s nedragom saveli.
Kad je bilo noći po pònoći,
Al govori Ive momče mlado:
„Boga tebi, Zlato materino!
„Dohvati mi tinte i papira
„I bijelo od labuda pero,
„Da ja pišem, da mi nisi draga,
„Draža mi je Anica djevojka,
„S kojom pasem bijelice ovce.“
Dohvate mu tinte i papira
I bijelo pero od labuda,
Piše knjigu ostarjeloj majci:
„Aj starice, stara moja majko!
„Bog ubio svakoga junaka,
„Koji voli majci no djevojci.
„Bog ubio svaku staru majku,
„Koja milo i drago razstavlja,
„A sastavlja milo i nedrago.“
Kad u jutro bieli dan svanuo,
I svanulo i sunce granulo,
Mrtav Ive na krevetu spava.
Zacvililа neljubljena ljuba,
Zakukala ostarjela majka.
Što s' kićeni juče svati bili,

*) Pjeva se obično ikakski **dite**, divojka itd.

To su danas Ivanovi nosci,
Koji će ga mlada pokopati.
Kada pošli Ivanovi nosci
I ponjeli Ivana kopati,
Odtud leti Anica djevojka:
„Stan'te malo, Ivanovi nosci!
„Metnite ga u travu zelenu.“
Kako ona k njemu doletila,
Odmah ona po njem mrtva pala.

Skupa su jim rake pokopali
I kroz rake ruke sastavili,
I u ruke zelene jabuke.
Često su jih oblazile majke.
Što će niknut iz kojega groba?
Iz Ivina zelen borak raste,
Iz Anice vinova lozica,
Pa se loza oko bora vije
Kano kita oko kape svile.

Astronom Bošković.

Životopisna crta od M. P.

Što je Klek, Velebit ili Bijokova spram mogile na seoskom groblju, to je veleum zviezdara Boškovića spram naših prostih zviezdarah, čobanah. A kako i da nije, kad o Hrvatu Boškoviću i učenjaci pišu velikom pohvalom?

Rodio se Rogjer Josip Bošković u Dubrovniku 18. svibnja g. 1711. Otcu mu bijaše ime Nikola a materi Pavlica iz kuće Betera, oba iz gradjanstva. Kao dječko nije pokazivao mnogo duha; od 14. g. stupi u isusovački red, bude novak kod kuće, a poslie se učio u Rimu veoma pomnjivo, tako, da je već g. 1740 „in collegio romano“ u Rimu postao profesorom matematike i mudroslovja prije nego li je sasvim svršio tečaj tih naukah; to tvrdi Walkenaer (Biografia universale antica e moderna), dočim Appendini piše, da je postao učitelj slovnice i krasnoslovja, a Cantù naprotiv veli, da je postao učitelj zemljomjerstva. Bilo to kako mu drago, u tom se slažu svi, da su mu učitelji brzo uvidjeli, kako ga neće dugo zaustavljati djela Aristotelova i Euklidova nego da će poći tragom novih učenjakah: Galileja, Kartezija, Newtona i Leibnicija; jer se on nije zadovoljavao običnim naukom, nego se je učio i drugo koješta osobito naravoslovje, te je još kao nov učitelj velikom pjesničkom vještinom protumačio bivšega svoga učitelja pjesmu o dugi i sjevernoj luči, dočim je i sam latinski opjevao pomrčinu sunca i mjeseca pokazav puno znanja iz naravoslovja osobito pako iz svjetlosti i zviezdoznanstva.

Kao profesor si je naravno-mudroslovne idee sveo u sustav, a matematičko-astronomičkim znanjem te veleslavljenimi djeli pribavio si povjerenje i štovanje domaćega i tudjega svieta. Papa Benedikt XIV. i portugalski kralj Ivan V. pitaše unj savjeta u graditeljskih i hydrodynamičkih stvarih, a trebahu ga i u diplomatičkih misijah; tako ga n. p. poslà skupnovlada Lucca u Beč sbog pogranične razmirice s Toškanom, što je on sretno obavio, pa za to odlikovan bio plemstvom republike.

Od god. 1760 putovaše Englezkom, Francezkom, Turskom, Podunavljem i Poljskom zatim se je kroz Njemačku vratio u Italiju, gdje je u Paviji po-

stao profesor, docnije ode u Pariz, ali se opet vratio u Talijansku i to u Milan, gdje je bio u zviezdarnici kód Brera-collegia. Nu to mjesto izgubi g. 1774 i htjede uprav poći u rodno si mjesto Dubrovnik, kad ga zateče glas, da je jezuitski red ukinut. Namjesto ovamo, ode u Pariz i dobije od kralja godišnjih 8000 livarah te kao „directeur optical de la marine“ bijaše vrlo marljiv iztražujuć dalkozorom i bilježeć podatke, koji će imat trajnu vriednost. Medjutim se je veoma često prepirao i uprav svadjao s neprijatelji Isusovacah, imenito s d' Alembertom, te je napokon g. 1783 morao otići u Milan. Tu mu je Josip II. naložio bavit se mjerenjem Lombardije i sastaviti njezin zemljovid; kad je radio, oboli i — poludi; umre 12. veljače 1787. U dvorani Brere mu je podignut spomenik.

Ovo su mu znamenitija djela: De maculis solaribus (1736). De lentibus et telescopiis dioptricis (u Rimu 1755) De literaria expeditione per pontificiam ditionem ad dimetiendos duos meridiani gradus (1755 s tlovidom crkvene države u 3 lista.) „Journal d' un voyage de Constantinople, en Pologne en 1762 (Paris 1772) Opera pertinentia ad opticam et astronomiam maxima ex parte et hucusque inedita (u 5 sv. Bassano 1785) Philosophiae naturalis theoria redacta in unicam legem virium in matura existentium (u Beču 1758).

Latinske pjesme još mu nisu sabrane; možebiti će ih jugoslavenski akademici mučno sabrati i izdati; neće biti nevriedne, jer Walkenaer veli n. p. o pjesmi „de solis ac lunae defectibus“ (London 1760), da je divno napisana, da se po njoj pozna neobičan um pjesnikov, jer da je umio opisati osobitosti onako potankih znanostih; veli nadalje, da su mu i drugi manji pjesnički sastavci puni milote tako, da naš Bošković spada u red najboljih novih latinskih pjesnikah. Appendini o njem piše, da je bio izvanredno dobar pjesnik.

Kako se u Crnoj gori žene i udavaju?*)

od Save Martinovića, Crnogorca.

U Crnoj gori bijaše u prvom zemanu i u doba kneza Danila I., da su velikaši i gospoda, kad se njih dvoje zaljube jedan u drugoga muž u muža, n. p. u trgovacah, trgovac u trgovca, a bome i siromah u siromaha, puno zaljubljeni jedan u drugoga pa ako se namjere u kuću ovako se medjusobom razgovaraju: „Mi se dva puno ljubimo kako dva brata, ali vaša je žena noseća i moja noseća, ja bih želio od moga srdca, ako bi bilo jedno mužko, a jedno žensko da ih sastavimo i da smo više prijatelji.“ Odgovara mu prijan ovako: „Istina je, da smo u ljubavi i ja bih želio, da sastavimo našu djecu, ali se dogadjaju mnoge stvari u prijateljstvu, da se ljudi svade i omraze.“

*) G. Medaković u svoj knjizi „Живот и обичаји Црногораца“ (Novisad 1860) nije obširno ni potanko a negdje ni točno pa za to ni ovako zanimivo opisao ovoga crnogorskoga običaja, kako nam ga pripovieda g. kapetan Martinović. (Ur.)

Prijatelj mu odgovora: „Daj čovječe, nećemo se omraziti; ja znadem od dobrih otacah dobra su i djeca. — Vi znate mene, znate moju ženu, a znate od koga mi je žena i od kakva je roda; tako isto ja znam vašega otca, pa znam i vašu ženu, i znam i od koga je i kakva joj je majka; dakle od kuda bi ta hrdjava krv došla medju nas? neima odklen doći!“ — Odgovara njemu prijatelj. „Ej ljubavniče, najviše je snjeti u pšenice.“ I zove svoju ženu, ako je u kući: „Što bi rekla ti na to moja gospodarice.“ Odgovara žena: „Dobro sborite i to bi meni radostno u srdcu mom bilo, da smo viši prijatelji, ali opet ja velim, da to stoji u onoga svemogućega; more bit da su oboje mužko, ali oboje žensko, a Bog zna, hoće li se živo koje i roditi?“ Odgovara njojzi muž: „Znamo ženo i, da sve u volji božjoj stoji, nu sborimo, ako bi moguće bilo, a u tome ako budu oboje mužko, neka budu pričestni na krstu pobratimi, tako isto ženske neka budu dvie posestrime; starija je božja i bliži je po Bogu brat i sestra, no po krvi.“ Žena odgovara: „Činite što je vaša volja“ i tako se pogodiše. Kad se rode jedno mužko a jedno žensko, onda majka od mužkoga šilje onoj djevojci, kako prodju dvie tri godine, darove robom i sa svačim svake godine, a djevojkina majka onome mužkome, svomu narečenomu zetu, malo kadšto i to jabukah ili kolačah pa i to sa stidom; šale bo se Crnogorci medju sobom: Gledaj, kako se posilila i stekla brzo zeta, te mu šilje kolač. Tako se Crnogorka stidi. I dogadja se od 12. godinah, da ih vjenćaju i tako u sretne kuće počnu djecu radjat od 16 god. djetić i djevojka. Tako su mnogi zadovoljni u takvom prijateljstvu a mnogi budu i žalostni i medju sobom u velikoj svadji.

Kad se nadju upravo djeca od poštena roda, dostignu se sin i otac kao dva brata mati i kći kao da su dvie sestre; jer tako rano imaju u svojoj mladosti djecu i porodicu, kao da ju nisu ni radjali.

Ma to se u riedke kuće dogadja, a druge što se namjerivaju, može sin od dobra otca i matere biti ništavilo i najviša pogrda a njegova vjerenica kao vila, nu on mora da ju povede kući i da se s njom vjenča; tako isto i mladić može biti izgledan i pametan a njegova vjerenica može biti jako gruba, pak se dogadja da je i roma, ali nikako je nemože ostaviti, da je nedovede doma i da ju nevjenča. Pa liepi mladić nezadovoljan s njom, tuče ju, bije ju, tjera ju uklanja joj se, neživi s njom i svake jade gradi od nje, pa tako se prijatelji svade a može do krvi doći, ali se najposlje i razpuste i to bez crkovne vlasti; dogadja se, da mora dati djetić djevojci 50 i do 100 talirah, ako je kriv; tako isto liepa nevjesta često nehoće da ostane s ružniem mužem, a on siromah čuva ju i miluje i ljubi, a ona nikako no bježi i utječe u rodbinu: ali u tetke, ali u sestre, ali u prijatelje; muž njezin i djeveri dovedu ju na sramotu kući; muž veže ju i čuva ali sve zabadava; ima ženah takvieh, koje 10 godinah stoje izza svoga muža i ta se zove bjegunica, a druga, koja se razpušti, zove se razpuštenica. Žena bjegunica, koja ma i 10 godinah živi bez muža ali pošteno pa joj se najposlje dosadi tako živiti i nemoguća se razpustit ni udat, da nebude krvi, vrati se k mužu i dogadja se, da imaju djecu

i da živu vazda u ljubavi i tako žena sama sebe sudi i svomu mužu sbori: „Čujte me dobri domaćine; zaslužila sam, da svako zlo samnom radite, ali se kajem, što sam izgubila toliko vremena; i ako ste ružni, neću ve (vas) vazda nosit na čelu; radija sam, za vami sitana jesti; liepo obučena bit no za kakvom delijom gladna plakat.“ Ali se malo takvih dogadjaju e su žene prevratične; žena hoće, da joj je muž liep, pak ako će i slabo ručat. I muž na isti način rad je, da mu je žena liepa ali viša vrsta u Crnoj gori radija je, da mu je dobra i radna, nu ipak da je izgledna, zašto Crnogorac veli: O liepieh ženah narodi sbore, i razmiću jih na usta, a o dobrieh kuća živi.

Crnogorac kad mu je žena bježala, a kad mu je poštena, sve joj oprosti, ljubi ju kako svoje oči i radje sramotna da mu je mati, koja ga je rodila ili sestra ili i na sebe stavio bi kakvo ružno djelo da se naime njemu uzmogne reći da je lažav — no da mu sramotna žena bude; svašta bi pregorio Crnogorac za svoju ženu, on je rad da mu je ona najpoštenija.

(Dalje sliedi.)

Spomenik Jelačića bana.

Sriedi trga Jelačića bana u Zagrebu svečano je 16. prosinca g. 1866 otvoren dični ures glavnoga grada trojedne kraljevine, spomenik Jelačića bana. Veličanstvena je to umjetnina, kakvom bi se ponosio i svaki priestolni grad najbogatijih carevinah.

Naš junak od g. 1848, komu je ime slovilo po čitavoj Evropi, reprezentant slavenstva u Austriji, kojega junačko lice želio je barem jedan put u životu vidjeti svaki poštovatelj prave veličine, naš Jelačić ban sjedi nam sada u kipu livenu od tuča dva puta povećanom životnom veličinom na sried glavnoga trga u Zagrebu. Njegovo je ono ozbiljno i odlučno lice pod samurkapom, sa koje odtraga visi poznati nam sjajni polumjesec sa zviezdom. Njegovo je ono oko, iz kojega sievaju munje; njegova je i ona ruka, i u ruci ona demeskinja sablja, kojom kaže proti Dravi, preko koje-no je kao njekoć Cezar preko Rubikona prešo bio s junačkimi sinovi trojedne kraljevine i ovomu imenu pribavio priznanje u svietu.

Liepo ga je vidjeti u onakvom narodnom odielu, u kakvom je bio prigodom svoga umještenja u bansku čast na trgu sv. Katarine; a uz onako ozbiljno i odlučno lice učini ti se kao da je upravo zaprisego pred sv. patriarhom Rajačićem vjernost i službu kralju i domovini te odmah sjeo na svoga Zeku, da osveti narod i kraljevinu, kojih ugarski sabornici nisu htjeli da priznadu niti su ih mogli naći na evropejskom zemljovidu. Kako čvrstom rukom drži zauzdana konja, vidi se, da je odvažno pošo u boj za ime i narodnost, za pravo naroda svoga.

Neima dvojbe, da je ono, što nam spomenik hoće da predoči i u pameti uzdrži, vrlo dobro pogodjeno; duh Jelačića bana u najvažnijem času njegova

života, pokazuje se u tom spomeniku, premda mu obraz nije onaj pravi obraz Josipa Jelačića, koj smo toli radostno i s velikim ponosom gledali. A konj Zeko odviše mirno stupa, kako vatreni banovi konji nisu običavali. Nije li tim umjetnik htjeo možda kazati, da će o slavnom banu Jelačiću povjestnica suditi mirnije nego što to čine njegovi suvremenici u svojih osobnih i stranačkih strastih?

Ta krasna umjetnina djelo je ljevaonice viteza Fernkorna u Beču, gdje su ljeveni i orijaški kipovi nadvojvode Karla i principa Eugena Savojskoga za Beč, te veleliepi i toli slavljeni konjički kip sv. Gjurgja za Montenuovo. Vrlo dobro izradila je i naš spomenik; jer sbilja hladan tuč ima u sebi njeku životnu moć, da ti je gledeć ga i promatrajuć u cielosti i pojedinostih, srdcu veoma ugodno. Jedva da je igdje savršenije vajanine od ove, što je na tom našem orijaškom spomeniku; gledaš mu n. p. na odielu rubove i struke, misliš da ih nije vajar nego podkitar izradio.

Težki konj sa svojim konjikom stoji na krasnom podnožju iz tvrde žulje iliti granita moslavskoga; težko da može u svietu ljepše žulje biti od te moslavske, kojoj se jasna mast preljeva u milu sivoću dragulja; žulja je ta zajedno ljubka i elegantna.

Podnožje se na široku stupnju poput pačetverine s odrezanimi a lovorvienci od mjeda urešenimi uglovi diže tako visoko, da čitav spomenik jednokatnim kućam na trgu Jelačića bana siže skoro do krova. Velike kamenite ploče utvrdjene na podnožnu kviru urešene su sa sjeverne, i južne strane pločami od mjeda; na ploči sa sjevera ima kratak ali mnogo važeći nadpis „Ban Jelačić, 1848“, a odtraga s juga je ploča s banovim grbom.

Spomenik Jelačića bana neka nam bude svjedok obće narodne sviesti, neka nam bude dokaz, da smo imali ideju, za koju se je narod osviestio, za koju nam valja raditi, ideu jugoslavenstva, neka nam bude prorok, da se ta idea neda nikad i nikomu ugušiti.

Besjednica.

Iz Zagreba. „Hoće li nam „Dragoljub“ priobćivati i zagrebačke novosti?“ tako će možebiti gdje tko reći primajuć u ruke prvi broj ovoga lista. Znajuć kako je Zagreb kao središte našega narodnoga života omilio sinovom i kćerim trojedne kraljevine pače i preko granicah njezinih mnogoj braći slavenskoj, srbskoj, bugarskoj, nastojat će „Dragoljub“, da mu čitatelji doznadu sve, što ovdje biva i njih zanima; u politiku se dakako pačati neće; jer za to ima u nas drugih listovah i to dnevnikah, što no zastupaju koj vladu, koj ovu koj onu stranku naroda našega. „Dragoljub“ neće da bude list koje stranke nego će radit, koliko mu najviše moguće bude, oko zajedinstva, ljubavi i napredka u domovini; već prvi broj dokazuje, da se na beletrističkom polju mogu liepo i u slogi naći veterani uz mladje književnike kano i spisatelji protivnih si političkih načelah; pa tako će, ako Bog dá, i poslje biti.

Iskrenim zadovoljstvom bilježimo iz sabornice veselu viest, da je sabor dozvolio godišnji višak od njekih zemaljskih

zakladah upotrebiti za jugoslavensko sveučilište, te je uz veledušne poznate darove preuz. g. biskupa Strossmajera, grada Zagreba, županije zagrebačke, uzor. g. stožernika nadbiskupa itd., koji su već skoro na 200.000 for. narasli, sastavio toliko novca, da bi nam se tri sveučilištna fakulteta, bogoslovni, pravoslovni i mudroslovni još ove godine mogli otvoriti, ako se dvorska oblast, kako bi trebalo, za to zauzme. Da nam nova tek započeta godina to donese, ona bi ostala zlatnimi slovi ubilježena u povjestnici hrvatskoga naroda. I za narodni zem. muzej pobrinuo se hvale dostojnom revnosti sabor, dozvoliv plaće osoblja muzealnoga i knjižničnoga. Zem. arkivu imenovat će osoblje ban, samo arkivara imenovat će sabor; plaće su već prije ustanovljene i odobrene. Tim bi se taj zem. zavod definitivno uredio.

Odkad nam sabor opet saboruje, neimahu naši narodni zavodi svojih skupštinah, sve do posljednjih danah pr. g. Dne 30 i. mj. sazvana bje izvanredna skupština „narodnoga doma,“ da vieća o predlogu saborskoga odbora, dostavljenu si po vis. kr. namjestničkom vieću: hoće li „narodni dom“ odmah predat upravi narodnoga muzeja? Nije nam se volja upuštati s nikim u prepirku sbog ove skupštine, koja je bila veoma mnogobrojna i neobično burna; javljamo samo to, da je namjestničkomu vieću dojavljeno: da skupština nije obnašla jošte za sada predat kuću upravi nar. muzeja.

Gradjanska strieljana imaše 26. pr. mj. obnovu svoga odbora; predsjednikom izabran je g. Horaček.

Posljednih dvijuh mjesecih pr. g. imasmo ovdje dvie sjajne narodne svečanosti, proslavu Zrinskove tristogodišnjice i odkriće spomenika Jelačića bana; pošto su obe čitateljem valjda poznate iz tadašnjih novinah, u ovom ih časopisu nećemo opisivati.

Ove godine i to budućega mjeseca svetkovat će sukromno naše, ali radeno družtvo, „sbor duh. mladeži zagrebačke“ svoju tridesetgodišnjicu i tom prigodom izdat će almanak za mladež. To je družtvo njekoć kao „kolo mladih rodoljubah“ a poslje kao sbor duh. mladeži izdalo više liepih i rado čitanih spisah za djecu.

Ovdje smo na mlado ljeto imali kiše a u večer i bliskavicu; ovo je vrlo važno za one, koji naslućavaju, kakva će nam biti ciela ova godina.

Učiteljska „Zadruga“ dade na korist svoje zaklade u dvorani narodnoga doma dne 2. o. mj. tombolu s plesom.

Kazalište.

U zemaljskom nar. kazalištu bijaše za ove zimske saisone dosada 51 predstava; u 2. broju početi ćemo priobćivati sud o njih.

Književnost.

Od knjigah, što su izašle prema koncu prošle godine, bilježimo ove:

— Pitanje austrijsko kome, i kada valja rešiti ga? Poslanica braći Hrvatima i Srbima. Pisao je dr. Imbro Ignatijević Tkalac. U Parizu kod Viktora Goupy-a 1866. 32-na 94 str.

— Mjestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Sastavio Vinko Sabljar. U Jakićevoj tiskari 36. arakah u vel. 8-ni; ciena mu je 4 for.

— Molitoslov na potrebu pravoslavnih Srbkinja. Preveo Vukadinović, sveštenik. U Novom Sadu 1866; na 16-ni 61. str. Sa slikami. Ciena je 50. novč.

Zagonetka. *)

Čitaj prvo budi s koje strane,
Jest duševne popečitelj hrane;
Car je drugo živinčadi, koji
Ko znak snage na grbovih stoji:
Sve je porod užasne bujice,
Koji zemlji porušava lice.

J. Sundečić.

Odgovori uredničtva.

G. M. O. u Gorici. Primat ćemo dakako i čakavske narodne pjesme, ako imadu ikakvu vriednost za literaturu. —

Gosp. pjesniku „Griešnice“: Drage volje. —

*) Imena odgonetačah priobćit ćemo u br. 3.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 2. U Zagrebu 12. siečnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić**.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Srbska pobjeda.

(20. srpnja 1456)

od

Ane Vidovićeve u Zadru.

I.

Jedno jutro još sjajna Danica
Na zahodu sasvim nebijaše,
Kad su svomu otcu dotrčala
Dva viteza, dva mila brajana,
Te su njemu tako besjedila:
„Joj nesreće, vrli Brankoviću!
Nu, digni se iz ložnice svoje,
Srbija je naša u nevolji,
Tužni glasi nam su dopanuli,
Da su Turci na nas navalili,
Dvie stotine hiljadah vojnikah
Po naredbi cara Muhameda,
Kom je ota vojska obećala,
Da će njemu Srbsku podložiti.“

II.

Kad to čuo hrabren vojevoda
Vas u gnjevu iz ložnice skoči,
Ter napiša jednu knjigu malu
Prijatelju svomu Sibinjanu:
„Ah, moj mili Sibinjanin-Janko!
Ili sada, ili već nikada
Tako t' Boga bud'mi u pomoći!
Brže bolje hodi da tjeramo
Kletu vojsku silna Muhameda,
Štono ide gradu Beogradu.“

Kad je Janko knjigu proučio,
Što je mogo, vojske 'e prikupio,
Vodi sobom prijatelja svoga,
Svog prijana deli-sveštenika,
Po imenu Ivu Kapistrana.
S Beograda sa vojskom putuje;
Bubni biju, a svirale svire
Kud prolaze seli i varoši,
Pozivljući malo i veliko,
Da sa srbskom udruži se vojskom
Te udara na proklete Turke.

Na takovi poziv nenadani
Drugu četu Janko sakupio,
Drugu četu kršćanskih Križarah
Iz samoga srbskoga naroda,
Pod oblašću Ive Kapistrana.
Pa ako su i trećinom manji
Nego što je sila u Turčina,
Pa ni učni, niti oružani
Kao što je od potrebe vojsci,
Oni ipak uhvaju s' u Boga,
Da će hitro sa Božjom pomoći
Iz Srbije Turke iztjerati.

III.

Kad Kalisto, sveti otac papa,
Krute sprave žestokoga boja
Razumio, odmah naredio:
Neka po svem kršćanskome svietu
Udaraju o podne na zvona,
I kršćane moliti nukaju
Za pobjedu kršćanskog oružja.
Milostivoj takovoj naredbi

Kršćani se svi su odazvali
A Srblji su 'vako se molili:
Mili Bože ljudi naši
Idju sada vojevati,
Turadiju ti zastraši,
Da joj mognu dohrvati!

Malu vojsku mi imamo,
Jaču ima Turčin svoju,
Ali u Te, Bože, uhvamo,
Ti pomozi vojsku tvoju!

S tvom pomoću i nejako
Može silna predobiti;
Neće Turčin ne, nikako
Jači od Tebe, Bože, biti.

Bože, koj si na nebesih
Svak te moli iz srca svoga,
Ti nam sama pomoć jesi
Ti utari nebožnoga!

Pod Beograd jurve Turska vojska
Bješe došla i grad obsjednula,
Čudno množtvo od šatorah digla,
Do tri puta bjesno nasrnula,
Da osvoji grada Beograda,
Al ga brani Branković viteže
I vitežki sili odoljeva. —

IV.

Kad je noćca u pol noći bila
Trećeg dana žestokog juriša,
Na daleko čudnovata buka
Baš do grada Beograda jekti
Od bubanjah, i od puškavanja
Od glasovah, konjah i topovah;
Na takovo strašno objavljenje
Vas u gradu puk se razveseli;
Jer svak misli, da je s vojskom svojom
Na otmanski tabor nasrnuo
Vitez vrli Sibinjanin Janko.
A tako i Branković iz grada
Svojom vojskom nenadno navali
S druge strane kano trjes iz neba,
Ter kršćani tako s dvije strane
Turke sjeku, biju i progone,
Pa i mjesec u to s neba sine.....
Poraz svojih Turci uzpoznadu
Množtvo mrtvih vide i ranjenih....
Svi odbjegnu tadar prestrašeni,
Sve šatore, i sve bojne sprave,
I joštera nebrojno blago
Ostavivši tù pod Beogradom.

Sunce granu, i slavnu pobjedu
Kršćanskoga srbskoga naroda
Svemu svietu širom dokazuje,
Ter ugleda u turskom taboru
Jednu dievu srca milostiva,
Koja traži ranjene vojnike
Njezinoga kršćanskog naroda
Te ih lieči biljem nakupljenim
U prostranom svojem perivoju.
Dočime je milostiva dieva
Svom narodu tako u pomoći,
Izpod stabla jednog na daleko
Ljudskog glasa začu jaukanje
I pregorko jadno tugovanje;
Tam poleti, i časom dopane
Kò smetena, kano zamišljena
Jer Turčina jednoga ugleda,
I njega bi hotjela liečiti:
Al se dikla od Turčina straši,
Da je nebi na prevari smakò.
Nju ugleda Turčin, i čudi se:
Odkle njemu zasjala ta zviezda?
Tad se dieva na njega smiljuje;
Jer po licu njegovu prosudi,
Da u prsih krasnu dušu hrani,
A još misli da njegova majka
Jedva čeka ljubljenoga sina,
Misli mlada da dobro uradi
Tko ublaži u majčice tugu.

V.

Tako misleć njemu se približa,
Pa vadeći iz torbice svoje
Lijek-bilje 'vako mu govori:
„Oj junače, tužan li ti jesi!
Rec' hoćeš li, da ti ranu liečim,
Ovom travom, kojom ja ozdravljam
Svaku ranu pa bila od ognja
Ili jošte od oštroga gvoždja.
Gdje t' je rana, meni je pokaži."
A vitez njoj tako odgovara:
„O diklice, iz neba božice!
Jer zaisto s neba ti si došla,
Evo tebi ranjena mi ruka
Lieči ruku, a ostavi srce;
Jer me gorča sada rana muči
U srdašcu nego li na ruci,
Pokle sam te čuo, i vidio."
Na te rieči mlada djevojčica

Zažari se rumenilom stida,
Upre oči na ranjenu ruku,
Ranu lieči, pak mahramom tankom
Nju povija, i liečit dospije.
Hoće tada Turčin da se diže,
Sa zemljice, sa zelene trave,
U pomoć mu mlada ruku pruži,
On joj ruku stisne i govori:
„Oh! da čudo, bolje mi je ruki!
Al mi kaži, gizdava diklice,
Kako mogu tebi zahvaliti?
Od koga si roda i plemena?"
Na to njemu ona odgovora:
„Ja sam kćerca Janka vojevode,
Ime mi je Dika; s majkom mojom
Pratila sam otca na bojište,
Da liječim naše vitezove."
Dočim Dika tako očituje,
Sluga jedan biela konja vodi
Te na uho šapće gospodaru;
Turčin odmah svog konja zajaše,
Pa još mladoj Diki progovori:
„Ostan s Bogom Diko, dušo mila,
Careva si sina izliečila.
Na milosti tebi zahvaljujem,
I još tebi ovo potvrdjujem,
Da zadržiš tvrdo u pameti,
Da t' je Almir ovdje zateko se....
Dok mu bude u prsima srca
Za tobom će samo uzdisati,
Doklen žive, viekom tvoj će biti."
Tako reče, i s konjem uteče.

VI.

Prošle jesu tri nedjelje danah,
Od kadara Turci pobjegoše
I u Sibinj vratio se Janko,
I narod se umirio srbski,
Kada jedno jutro kćercu svoju
Milu Diku Janko k sebi zove
I njoj tako ljubezno besjedi:
„Diko moja, moje velje blago!
Danas mi je knjiga dostignula
Od mojega pobre s Beograda,
Moga pobre, Branković-Vojvode,
On te prosi za prvenca sina,
Tebe čeka blago nebrojeno
Bit ćeš ljuba čuvena viteza."
Kad je Dika rieči razumjela,
Malo nije od tuge svisnula.
Svome otcu ništ neodgovara;
Jer nemože tužna besjediti.
U svom stidu gleda u zemljicu,
A suze joj teku iz očijuh.
Misli Janko, da djevojka plače
Radi tuge, što ostavlja majku
I od otca što se dieli svoga.

Dan nebješe još peti minuo,
Kad bliz' grada počelo gruhati
Puškavanje, veselo pjevanje....
Eto idju svati po djevojku —
Mnogi jašu, mnogi pješke idu,
A po sriedi jaše mladoženja
Vedrim licem kano sunce žarko;
Jerbo radost veseloga srca
Još i bolje lice mu veseli.

Brže bolje ljubežljiva majka
Svoju liepu napravljala Diku,
Ljepost njenu divno uresuje
Sa biserom i žeženim zlatom,
I bogatim dragijem kamenjem.
Paka Dika tako napravljena
Od svoje se majke odielila. —

Blizu dvora Janka Vojevode
Neprostrani — kano dugo polje
Perivoji prostrli se jesu,
A njim po dnu gusta dubravica.
U dubravu Dika potrčala
I tamo se žalostna sakrila.

Al u tom su svati na dvorove....
Sjaše s konja mladi mladoženja,
Janko pita, gdje je nevjestica?
Idju sluge, posvuda ju traže,
Ali nju mi naći nemogoše....
S jedne strane majka potrčala,
S druge strane leti mladoženja
On u vrte, majka u dvorove....
Svud obiju, nebi li ju našli....
Nevjestice nije u dvororih,
Nit u vrtlu ona se nalazi.
Na daleko tu strašnu dubravu
Mladoženja vidi, al ne sumnji,
Da bi smjela tamo mlada ići,
Hoće dakle da s' u dvore vrati,
Al ga srce inako svjetuje....
Put dubrave on se odpućuje.
Blizu rieke sjedila je Dika
I 'vako se mladjahna tužila:
„Oj Almire, Muhamedov sine,
Čula jesam, kad si meni reko,
Da sam tebi mila, tebi draga....
Rieči tvoje u duši ja nosim,
Dost mi muke i radosti daše,
Al nesmijem sebi istoj reći,

Da Turčina u srdašcu hranim.
Oh! Almire, živa željo moja,
Gdje si sunce ti očijuh mojih?
Dodji vidjet kako mene muči
Vjera moja, gdje Turčina ljubim . . .
Dodji vidjet, kako da nebudem
Drugom ljuba . . . . volim se ubiti!“
U to htjede mlada da s' ubode
Jednom britvom malenom u srce,
Al nju tajno sluša mladoženja
I nenadno k njojzi doskočio,
I brzo joj je britvu ugrabio
Progovoriv: „Moja mila draga,
Evo tebi vjerna tvog Almira!“
Sva trepteći ona njega gleda,
Gledala ga pa je uzkliknula:
„Almir ti si? . . . je li to istina? . . .
Odklen dodje? zašto k meni dodje?
Prodji me se, bježi nadaleko
Nesretniče, neznaš, ah neznadeš,
Da je po me došo mladoženja,
On će tebe, tužna pogubiti
Ak te bude ovdje sastanuti! — “
Almir na to njojzi odgovara:
„Ne straši se, Diko, željo moja,
Turska čoha mene pokrivaše,
Kad si mene prvi put vidila,
Treba mi je bilo s' ukazati
Takvim ruhom u onome boju,
Tursku vojsku tako prevariti,
Da još bolje Turke nadjačamo.
Ali kako onda, i sad tako
Turčin niesam, nego, vjera moja,
Sin vojvode Srba Brankovića . . . .
Ljekarice moja preljubljena,
Onda kad si mene ti liečila,
Onda sam se u te zaljubio,
Pak za ljubu eto izprosio,
I evo ti Diko, moja mila,
Ruka ova, nju si izliečila. — “
Na to Dika: „Oh moje radosti!
Almir jesi, ti sin Brankovića?
Kršćan jesi? . . naše svete vjere? — “
„Jesam, krasna, kako sam ti reko.“
Almir njojzi ljubko odgovara,
Ona takvim gleda ga pogledom
Kano da ga angjel pogledao.
Jer s' u licu kaže razvedrena
Pomišljajuć da više negrieši,
Što s'u njega toli zaljubila.
Jerbo vidi, da je mladoženja,
Koj od otca nju je izprosio,
Koji po nju danas je došao.
Svemu tomu Almir se dosjeća,
Nju zagrli, i njojzi govori:
„Vazda takvom, lijepa, te našo!
Vazda tako mene ti ljubila!“

Netom su se u dvor povratili,
Vjerenici tu se rukovali,
U Sibinju pira pirovali
Tri nedjelje velikim veseljem,
U Beograd pak svoju nevjestu
Medju svati Almir tad poveo
I tamo se uvijek dičio
Svojom Dikom, koju je ljubio.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

II.

Već protekoše dva mjeseca i pó, kako je knez Grgur otišao od kuće i njegovi držahu, da je već u Palestini, buduć da im je vrativši se iz Brunduzije sluga javio, da se je knez došav na more odmah odvezo.

Katarina i stara Jevrosima sjedjahu, kao što rekosmo, na čotu kod Dunava; i dobra kći okrenu lice svoje k istoku, gdje joj se je nalazio mili roditelj.

„On se je meni za ljubav izložio svim opasnostim mora i rata,“ govoraše ona, „moj sladki otac je radi mene ostavio mene i tebe, tetkice, i sve sve svoje dobro te otišao u tudju zemlju, u tudji sviet.“ Na ove rieči ukaže se rosa od suzah na njenih trepavicah.

„Ali, pomisli diete milo,“ progovori tetka, „da se je on otišao borit za grob Spasiteljev, da ga oslobodi iz turskih rukuh, kako će mu se pobožni hrišćani bez straha i opasnosti klanjat i za spasenje duše svoje molit moći. O, kako bi meni blago bilo, kad bi se i ja pred njim na zemlju, po kojoj je hodila sveta Spasiteljeva noga, mogla prostrti i za spasenje duše moje mile sestre a tvoje majke i za spasenje svih nas iz svega srdca pomoliti!“ Pobožnost potrese dušu ove blage stare gospodje, te ona podigne oči k nebu i sklopi ruke.

„Moj će se otac sretno i skoro k nam vratiti,“ primjeti djevojka poslje kratka šutanja; „kad je milostivo nebo njemu za ljubav sačuvalo mene, to će zaista radi mene provesti njega kroz sve oružje strahovitih Saracenah i sretno k nam dovesti. Ja mu se uviek skrušenim srdcem za to molim.“

Sad se sunce spusti za goru i tamna sutonja uvije Dunav i okolinu. „Ajde, diete moje“ progovori tetka, „hoće da se smrkne: ajde da idemo kući. Stari Branko i onako nije u gradu nego u selu kod svoga sestrića u svatovih; tim više treba, da mi odemo tamo, da nebude kuća bez glave. Križari su istina već prošli i možda se nahode daleko od granice, ali će bolje biti, da nas mrak nadje u gradu nego li ovdje.“

Katarina ustane i uzme svoju staru tetku za ruku, da idu. U taj par smotre jednoga čovjeka, koj se je pored Dunava upravo k njima uputio. Kad ga opazi stara Jevrosima, povuče djevojku, da idu brže; ali ova ostane na mjestu, gdje je stajala i progovori: „Ti, tetko nevidiš, da je tamo pobožni hadjija *) možda nas misli iskat milostinju, koju bi mu s našim hitrenjem ukratili; počekaj malo: grad nije daleko, a mrak jošt nije; bojati se neimamo ničesa.“

Stara posluša djevojku i ostane; a i da ju nije htjela poslušati, nebi joj bilo ništa pomoglo; hadjija videć po kretanju, da namjeravaju otići, uskori korake i tek što je Katarina svršila svoje rieči, stajaše on gologlav i ponizno pognut pred njima.

„Šta je dragi?“ zapita ga stara malo prieko.

Hadjija se na novo pokloni i progovori: „Ja sam stran iz daleke zemlje, mislim u Jerusolim; bojim se zlih ljudih; molim vas za stan kroz noć.“ Ovo on izgovori vrlo hrdjavim srbskim jezikom.

Stara mu Jevrosima brževolje, da predupriedi Katarinu, odgovori: „Na, dragi, ovu malu milostinju, pa idi u selo dole potraži stan. U gradu su same gospoje doma, pa im se nepristoji primat mužke goste.“

Ponizno odgovori hadžija: „Hvala na milostinji; netrebam. U selu se bojim; stran sam, na strane mrze . . . .“

---

*) Hadjija je rieč turska; Vuk nam ju u Riečniku (g. 1852 u Beču str. 803) tumači: Koj hrišćanin otide na Jerusalim a Turčin na Meku, onaj se poslije zove i piše **hadžija**, dok je živ: pred kršteno ime dodaje se hadji, n. p. Hadji-Prodan, Hadji-Osman; a kad se kršteno negovori, onda se kaže **hadjija**:

Dok pogubim do dva igumana
Hadji-Gjeru i Hadji-Ruvima,
Kad hadjije polaze na ćabu —
Kad se ženi Rišnjanin hadjija. —

(Ured.)

„Pravo kaže,“ progovori Katarina, u selu mu se može svašta dogoditi. Znaš tetkice, da su tamo svatovi i cielo selo pijano; može mu se dogoditi kakva nesreća, kako su naši ljudi na križare i s njimi iduće hadžije ljuto razdraženi . . . .

„Razdraženi?“ progovori hadžija i klopi ruke kano da Katarini zahvaljuje za njeno staranje.

„Razdraženi, dakako!“ odgovori stara. „A zašto su se vaši ljudi zlo vladali i razdražili ih?“ doda, da mu dade poznati, da su samo njihova djela kriva, što se sada imadu bojati zla od Srbaljah.

„Ja ne takav,“ stane hadžija staru uvjerivati. „Ja miran, dobar čovjek.“

Katarina se obrati k svojoj tetki i progovori joj: „Ja molim za njega mila tetkice; pomisli, da mu se može što dogoditi, pa kako će onda njegovim kod kuće biti? pomisli, da i moj otac možda gdjegod moli za stan, pa kako bi njemu bilo, kad bi ga šiljali u sried neprijatelja? Ja te u ime otca molim, da ga pustiš u grad; jedan čovjek sam nemože u njem nikakva vreda učiniti; jer ako će i polak naših momakah biti u svatovih, bit će i suviše druga pola spram jednoga stranca.“

„Ajde neka bude!“ odgovori tetka; „ali ti to zabranjujem sada za svagda, da me u ime svoga otca za ništa nemoliš: što je za tebe, ja ću ti i bez toga dopustiti; a kad me umoliš u njegovo ime, i ja ti, nemogući se protustaviti, dopustim ono, što nije za tebe, onda samo i ja i ti griešimo proti njegovoj spram nas ljubavi, jer nečuvamo njegove zapovjesti.“ Na ovo se okrene k strancu i reče mu: Idi, strančе, samo uprav gore u grad; za noćas možeš tamo prenoćiti, a sutra rano zorom moraš dalje; mi ćemo te, o tom se nestaraj, sasvim bogato obskrbiti.“ To reče pa se onda okrene s Katarinom od hadžije i podje gradu.

Kad se gospodje okrenu od njega, udari hadžija ruku o ruku; poskoči, kako za njegove godine i haljine nimalo nije bilo prilično. Ali u onaj mah, kad je primjetio, da se je stara za njim obazrela, sguri se u svoj pognuti prijašnji položaj, pa se onda lagano uputi za gospodjama prama gradu.

III.

Na zemlju se spustio mrak, gust kao tiesto i nije bilo daleko od pó noći; mrtva tišina pritisnu sve, pa tim jasnije se čuše uzklici i uzvikivanja pijanih svatovah u selu.

Stari Branko imaše u Grnčarevu udatu svoju rodjenu sestru; ona je ženila svoga jedinca Bogdana, koj je pod ujakom služio u gradu; na sestrinu molbu dodje Branko sestriću u svatove i dovede veću čest mladih ljudih iz grada. Križari bijahu već ostavili srbsku državu te ponestalo straha od njihove surovosti i grabežljivosti. Zato je Branko s dopuštenjem stare Jevrosime ostavio u gradu samo najnuždnije ljude a druge poveo sobom na veselje, koje je bilo veoma šumno, kao što se je moglo i očekivati od ljudih, koji u gradu pod gvozdenim zaptom nesmjedu ni pisnuti a sada se vide prosti svake stege.

Izuzimljući viku i buku svatovsku mogaše pazljivo uho čuti oko grada još dvostruki šum: lagano koračanje gradskoga stražara i još tiše kradenje od stiene bliže grada; ovo bijahu ljudi uvijeni u ogrtala njemačkih križarah okovani od pete do perčina, imajući gvozdene šlemove; njeki su držali u rukuh sprave za palenje; mogaše ih biti oko 20. Ovi se pod krilom mraka skoro bezšumnim koračanjem poput grabežne mačke primicahu sve bliže gradu: ża njimi u gori ostadoše dvojica isto tako odjevena i oružana s jednim osjedlanim konjem, koj je tù stojao kao ukopan čekajući na prvi znak, da poleti kano lastavica. Oni prvi približivši se gradu upravo pod zidom njegovim s jedne i druge strane velikih vratah pospuštaju se na zemlju i ušute kano da su poklani. To su oni izveli tako vješto, da gradski stražar nije ništa ni primjetio; on je mirno kao i prije koračao po zidu a iz sela se kao i prije orila vika, samo što se je iz te daljine moglo primjetiti, da su glasovi već promukli.

U gradu je oko pó noći bilo na miru i u dubokom snu sve, što nije moralo biti budno. Stara Jevrosima, koja je svoje mnoge i dugačke molitve prije ponoći sretno svršila, usnù najposlje misleć na Katarinu, svoga svojaka i grob Spasiteljev; a Katarina se je već odavna u snu nalazila kod svoga otca. Strani putnik ležaše na slamnoj, kurjačinom pokrivenoj postelji medju drugimi momci; ovi su već u veliko spavali, ali hadžija je svom silom približavajući se san tjerao od sebe; medjutim se držaše tako, kano da je i on pogružen u najvećem snu.

Tek što je prvi zrak navjestio svitajuću zoru, digne se on sa svoje postelje, klekne i počne se moliti Bogu; jedan i drugi od spavajućih s njim momakah digne na taj šum glavu, pa kad vide, odkuda šum dolazi, spuste opet glavu i zaspe; jošte se ništa nije moglo razaznati, samo što je u gusti mrak pala bila po gdjekoja mliečna luča, kad hadžija pristupi k stražaru i zamoli ga, da ga pusti van.

„Toga neće biti," odgovori stražar; „dok nesvane, nemožeš izaći iz grada."

„Ali," rekne mu na to starac, pokvarenim srbskim jezikom, „ali, prijatelju, tjera me zavjet, koj sam učinio, da za dana neću biti pod nikakvim krovom."

„A ti budi u dvorištu," primjeti stražar.

„To je svejedno," odgovori stranac; „ja se moram prije nego što sasvim svane, moliti Bogu u samoći pod vedrim nebom. Pusti me."

„Gora je blizu," primjeti neumolni stražar, „i kad svane, moći ćeš se odmah u samoći moliti Bogu."

„Ali, prijatelju," reče stranac, a moglo se primjetiti, da mu se u prsima kuva, „dva časa mnogo je vremena za pješaka a križarska je vojska daleko; ja moram gledati, da ju stignem, ako hoću, da vidim Jerusolim." Ovo on izgovori mnogo bolje srbski, nego što se je po prijašnjem govoru moglo suditi.

„Dok se gospodar Branko nevrati," odgovori stražar, „ja te nepuštam."

„Ja te liepo molim," rekne na to hadžija, škripteći zubmi, a jed svoj zakrivajuć molećim glasom; „pusti me, ako možeš van, da idem iz grada."

„Pustit te mogu, jer evo ključevah," odgovori stražar izvadiv iz njedarah ključeve i u ruci ih tresuć „ali te pustit neću, dok nedobijem na to zapovjest."

„Evo ti zapovjesti!" vikne hadžija jarostnim ali zagušenim glasom, pa u isti mah zgrabi stražara za gušu i svali ga na zemlju. Biedni stražar stade se otimati, ali mu nebijaše časa mnogo se bacakati, jer u onaj mah, kad osjeti ruku hadžije na grlu, osjeti i nož njegov, gdje mu prodere slabinu i traži u prsima srdce. Nisu prošla ni dva trenutka i stražar bje zaklan; ovo je ubojstvo svršeno tako brzo i tako tiho, da ga u dvoru nitko ma bio i budan, nije mogao čuti.

(Dalje sliedi.)

Trs

od

dr. Stjepana Iliaševića.

Tek što smotrim svjetlo dana,
Jur mi slobod skršit znaju,
Jer mi tužnu mjesto stana
Namah tamnu raku daju!

Al mi za to duh nepreda,
Već iz tmasta groba klije,
Ter dok sve, što biva, gleda,
Svim se liepo u brk smije. —

Na me bruse nože ljute,
Nit neglede suzah mojih,
Već me režu, a neslute
Otle poraz silah svojih. —

Iz svake mi suze niče
Snažno čedo roda moga,
Koje gromkim glasom kliče:
Nebojim se noža tvoga!

Nu nam na te grozne čine,
Iz suzah se nov duh rodi,
Koji, čim nam danak sine,
Na bojište slavno vodi.

Dok su još mi djeca mala,
Nepitaju mnogo za nje;
Al kad znak su snage dale,
Tužno ti nam svim je stanje!

Svakom od nas kolac dadu,
A uz kolac svako skvače,
Čim nas kvače, ma nek znadu —
Da nam time sile jače.

Mi točimo u toj uzi
Suze poput zrnja plava,
Al nas skriva u toj tuzi
Dragi list i dobra trava.

Kad nas sužnje i tu spaze,
Hudo li se na nas sruše,
Sćiplju, režu, hiću, gaze,
Dok jim iste damo duše!

Nama s tielom borbe nije,
Tu pobjede nema prave,
Ma gdje duh se s duhom bije
Viek nam cvate lovor slave.

Eto što sve s duhom biva!
Gdje je robstva, tù je rada,
Nakon tame sunce siva, —
Glupu silu duh nadvlada.

Surka.

Pripovjedka iz našega vremena.

(Dalje.)

II.

Regatta.

Signore, ella par seccata della mia compagnia. [1])
Silvio Pellico: Le mie prigioni c. 20.

Tko prvi put vidi more, postane djetetom, kano da se je s nova rodio; odvratiš pogled s mora, ali te ono opet i opet vuče k sebi i nemožeš odoljeti, da često nepogledaš tu živu sliku bezkonačnosti. Tù imaš šta gledati. U luci ti šuma katarakah, po kojih se brodari penju kano lagaške ptičice — a videć brodara na vrhu katarke, uzdrhćeš po svem tielu od straha za njim. Gledaš vodu, živa je ... na ladjah i po obàli prolaze ljudi svih narodah, i svih krajevah svieta; sa vode pri obali uljudno te zove gondolier u svoju barku; malene šajke sjeku morski skorup, kao što hitre lastavice svojimi krioci modri zrak; ribarski čamci pune se nahvatanom ribom, a kolika vreva na obali! ... Luka je poput grada, u kom su kuće pokretne više od našega stola ili divana a neda ti se opisati ćuvstvo, kad gledaš razapinjat plahte, koje vjetar udilj nadme i napne. A kako ti je istom onda u duši, kad se brod otisne na pučinu, a mornari zapjevaju veselu pjesmu ... pa kad brod ide dalje i dalje, te za koje doba vidiš na kraju zrenika, gdje te pozdravljaju i posljednji put poznati znakovi, obrazi broda, dok ti ih posve nestane iz vida; hoćeš nećeš, ti mišlju pratiš tečaj broda i pìtaš se nadom i bojazni, da će ladja i tebe odnieti iz luke.

Pa sbilja ni ja ni g. Pravoljubić stojeći već na brodu nemogosmo dočekati, da nam se brod odtisne. Trajaše nam predugo, da se dade znak odlazku iz Trsta u Mletke. Ta plovitba biva noćju i to tako, da se u polak noći otide a jutrom u sedam satih dodje na mjesto.

Prije njekoliko danah pa još i taj svibanjski dan u jutro duvaše vjetar nu pod večer se vrieme utiša, te nam je nebo i more bilo blago; mjesečina bijaše kano bieli dan — pomislih: za dva draga liepa putovanja!

Kad je na odlazak zazvonilo drugi put, stupi na ladju grof Andrija B** držeć izpod ruke gospu, koprenom pokritu; za njima se odmah pojavi muž i ženska; oba sam upoznao kao služinčad iz Kiš-Imbrovca. Pravoljubić meni reče: došla je; a Janos i Vilma šaptnuv nješto medjusobno pogledaju mene i pozdrave me kao znanca.

Zazvoni i treći put; brod se makne; mene prodju trnci; razvietljeni Trst udaljivaše nam se sve više bivajuć u toliko dakako sve manji. Te noći bijaše pučina morska tako blaga, kao da je uslišala molbu zagrebačkih put-

[1]) Gospodine, čini se, kano da vas vriedja, što sam s vami.

nikah, koji se nješto od straha za sebe, ali još više za njekoga drugoga moljahu Bogu, da nebude bure. Sav veliki razsvietljeni grad odsjevaše u vodi kao kakva čarobna palača, koja biva sve manja i manja, a visoki svietionik (majak) činjaše mi se izdaleka kano bludeća kriesnica. Ali doskora izčeznù sve to, i pričini ti se, kano da si se probudio iz sladka sna, kojim ti je nestalo krasne sanje.

Ali tim sjajnije odsjevaše nebesko zvjezdište s bliedim mjesecom u moru; nebo tamnomodro, zviezde na stotine stotinah a mjesec još od zapada daleko; jest bijaše prava milina sve ono gledat kao živu istinu, što smo dosada možebiti držali pukom maštom pjesnikah, koji su o tom pisali. Kamo nam je oko pogledalo u vodu ili na nebo, sve je bilo suglasno, sve milo i krasno. Mnogi putnici odoše spavat, i grof B** s groficom odè u stanicu; ja s Pravoljubićem nisam u istinu ni mislio na san, ostadosmo sami s brodari na palubi, a poslje me i on ostavi brodu kod kljuna, otišav napokon u stanicu, kad nije mogo dočekati, što je čekao. On je vrebao sgodu, da se sastane s groficom na samu; vidje ona njega, ali mu se nehtjede pokazati sbog mene, nu oba su ćutila, da im se valja sastati.

Ele ostadoh sam; nu što rekoh? Čovjek treba samo slušati, gledati i ćutiti, pa će osjećati, da s njim govori cielo ogromno carstvo, jerbo mu se toliko namiće pitanjah, da neimaš kada ni pomislit na to, da si sam. Gledah srebrna mjeseca . . . priznajem, da sam tada prvi put povjeravao basni o srebrnom daždu; činjahu mi se mjesečeve biele zràke kano da kaplje u vodu srebrna kiša. A ona na iztoku velika titrajuća zviezda, kako je ona odsjevala u bistroj vodi! . . . . Nego mjesec pohrli da zapadne; u vodi ga je srebren drug pratio tako kano da je u dva tiela jedna duša; časak te časak — nestade jednoga i drugoga, te od prekrasna svjetla neosta mi uprav ništa.

Sad istom osjetim, da mi je studeno, da li od noćna zraka ili od nesna? odoh dakle i ja u stanicu, nebi li barem driemao.

Nego mi se nije pravi san dao na oči; sve, što sam vidio odraziti na pučini morskoj, tada se je zrcalilo u mojoj duši, a ni sada nebih znao kazati, da li je ono bio više san ili bdenje.

Ni moj drug nije spavao; bijaše sretan, jer je s njom govorio na stubah, što vode s palube u doljnji pod; ona je nanj pazila. Kazà joj, da sam pouzdan mladić, da sam našo njezin list, kojim obećaje, da će doći na regattu u Mletke, da sam mu list vratio, a da me je i za to uzeo za svoga pratioca, kako grof niti iz daleka neće imat povoda posumnjati o njezinoj vjernosti; ona pak njemu reče, da joj je muž voljan uzeti stan u „hotelu k mletačkomu duždu."

U gajbah vozilo se na brodu i njekoliko peradi; pjetli, ti poznavaoci jutarnjih satih, počnu živahno kukurikat, a ja s mojim drugom neznajući, što je to, skočismo brzo na palubu. Nebeski svod bijaše već tako svjetao i bieo, kako ga do tada nisam nikad vidio, i kako se samo s isto tako biele i svjetle pučine vidi; bijaše more najvjernija slika neba.

Sretosmo sada mnoge veće i manje ladje, koje su na more izšetale kano

rane ptice lastavice; gledah na staklo i opazih — Mletke sjajni grad u jutarnjem svjetlu sunca.

Mnogi su putnici došli k nam pa i grof i grofica, poklonismo im se i tù u tudjini osjetismo se kao svoji te pozdravismo kao zemljaci i znanci. Grofu se našemu činio put neizmjerno dug, on je već želio biti u Mletcih; upita nas, gdje ćemo se nastaniti? a kad Pravoljubić reče: „valjda u hotelu k mletačkomu duždu,“ odgovori grof: „Uprav kano po dogovoru, jer i ja ću tamo.“

Neću pripoviedat, kako smo došli i liepu kraljicu mora pozdravili, što smo u gradu vidili i razvidili, nego mi je prije svega izjaviti, da je grofica željela doći u Mletke ne da vidi znamenitu pučku svečanost u Mletcih, regattu, jer ju je bez dvojbe već koj put prije vidila, nego da se u velikom gradu, a prigodom njeke svečanosti, dakle bez svake sumnje sastane s odvjetnikom Pravoljubićem. Ona mu je to, šetajuć se s njim na kazinskom plesu po tiho kazala ustmeno i sama mu veoma oprezno kod prozora predala pismo — puno sladkih riečih, koje on odmah u drugoj sobi pročita i u žep k srdcu stavi. Ali se više putah dogadja, kad čovjek hoće da učini što najpametnije, da mu se uprav onda zlo svrši; tako i on to za njih dvoje veoma važno pismo izgubi, a sreća htjela, ja ga nadjoh.

R e g a t t o m zovu Mletčani natjecajnu vožnju po mletačkih zalievih; ta igra narodan je praznik a može se reći, da se tù skupe cieli Mletci. Od Markova trga hrle svi, dakako najvještiji mornari, do naznačena mjesta, i trojica, koji prvi stignu do onoga mjesta, dobe nagradu: vienac, zlatnu verigu itd. te su čašćeni kano njekoć i pobjednici u grčkih narodnih igrah.

Nebrojena množ ljudih poput mravlja koleba se u lakokrilih gondolah; na ladjah nemiruju ponosna vjetrila; i mi Zagrebci bijasmo na gondolah, ali ne zajedno. Grofica izjavi odvjetniku sama, da je od dva tri dana grof veoma kivan, i da joj je počeo predbacivati, što nije bilo dana ni prije ni poslje podne, da se njih dvoje nebi sastajali.

Grof je počeo slutiti, da je ovaj sastanak negdje prije ugovoren, a drhtaše pred mišlju o — vjernosti svoje žene. Grof, ako ju i jest s mnogih drugih razlogah više nego li s ljubavi oženio, ipak što dalje, to ju više ljubljaše i volio bi Bog zna što izgubiti, nego da mu se naruši bračna sreća.

Neznam, je li od toga, što je opazio nas u našoj gondoli, ili pak od strastna gledanja u natjecatelje, od kojih su u onoj hitrini dakako jedno dvojica i u more pali ili od naporah i vožnje, grof uz groficu pade udaren kapljom! Grofica vrisne, mi smo počuli i onamo pospješili te pohitili u grad, da mu se pomogne. Nije mrtav, govorasmo, jer diše, ali mu je sve tielo u jednom grču i — zamrtvo!

Sve smo učinili, da neumre, ali uzalud; ni jedan sat mu neprodje u mukah, a on oprostiv se niemo s groficom, s nami Hrvati, sa tri liečnika i svećenikom, koj mu je dao obći blagoslov, izdahnu i . . . dušu izpusti!

(Dalje sliedi.)

Epilog

k svečanoj predstavi Körnerova

NIKOLE ZRINSKOGA.*)

Spjevao Dr. Dimit. Demeter.

(Poslje konačne bitke i razorenja gradu Sigeta stupi na pozorište :)

Vila povjestnice.

(U ruci nosi ljetopis svieta.)

Siget pade, pade smjela četa,
No da živi uvijek vijeka' !
Takve krvi polivena rieka
Zapanjit će sve narode svieta
I na djela pravednoga rata
Svedj podbadat čili rod Hrvata'. —
Povjestnice ja sam vila stroga,
Koja mjeri toga svieta čine,
A što vriedi, slavom da prosine,
U zapisnik piše suda svoga,
Da dok bude vremena i svieta,
Na utjehu svim narodom cvjeta. —
Sve je meni znano, što bijaše,
U toj knjizi (kaže na ljetopise) sve je upisano,
U njoj prošlost sjaje bjelodano,
U njoj stoji sve, što ikad sjaše;
No čin jedan od postanka svieta,
Tek je sličan činu od Sigeta! —
Leonida tek kod Termopila'
I družba mu u vrijeme davno
Poginuše tako divno, slavno
Za slobòdu svoga roda mila:
Pa da Hrvat ponosom nediše,
Kad mu takvi pradjedovi biše? —

(Krene se narodu.)

Smjeli rode, sjećaj se tog čina,
Sjećaj Zrinskog i njegove čete,
Svedj njegove sljeduj stope svete
Pa čvrsto ti stoji domovina:
Propast nikad neprijeti rodu,
Koj zna mrieti za čast i slobodu! —
Dà, vriedan ćeš biti Zrinskog tvoga,
Junačkoga vriedan svog podriekla,
Teći će ti krv, ko što je tekla,
Za slobòdu, za rod i za Boga,
Proročansko vidi moje oko,
Da će Hrvat još se dić visoko!

(Zamnu s visine čarobni glasovi.)

Ha što čujem?

(Otvori se zadak i pokaže se živa slika, kako u rajskom sjaju Leonida skida sa svojega čela lovorvienac i njim Zrinskoga vjenča a njegovi lovorom ovjenčani drugovi grle radostno njegovu četu.)

Rajski kruzi sjaju,
Vjenča Zrinskog Leonida vrli,
A četa mu njeg've druge grli
Pa desnice vitežke si daju —
Slava njima, slava svim Hrvatom,
Veliki su, brat kad drži s bratom!

(Pod slavodobitnom svirkom i čarobnom razsvjetom spusti se zavjes.)

Kako se u Crnoj gori žene i udavaju?

od Save Martinovića, Crnogorca.

(Dalje.)

P r o s i t b a. Druga vrsta Crnogoracah ženi se ovako: Kad hoće da prosi djevojku, podje otac ili majka ili brat ili njegova sestra iliti dobar prijatelj ili pobratim i zagleda djevojku, pa dokaže ovome momčetu, da je vidio jednu curu liepu pa ako se ovomu dopada, onda će mu najprije kazat otcu ili materi i tako se dogovore, da sinu prose djevojku. Otac i majka svoga sina pitaju:

*) Koja je bila izvedena u zagrebačkom narodnom kazalištu dne 24. studena 1866 prigodom tristogodišnjice rečenoga junaka i bana hrvatskoga.

„Hoćemo ti prosit djevojku?“ Momče stidno i neodgovara, malo se nasmije i to sa stidom pa bježi iz kuće. Otac ako nemože sam, on šilje prosca u ono selo ili varoš, da propita njezine susjede, kakva je djevojka? da nije pod česovom manom t. j. da nije roma ili kljasta na rukuh, ili da nije bolestna od šta ili da nije jezičljiva pa ljutita, i je li radna? a za poštenje nitko nepita; radi šta u Crnoj gori izmedju hiljade djevojakah nebi našao jednu, koja nije poštenje svoje održala, pa da će imati i više od 30 godinah. Dakle prosac pošto izpita i pohvale mu ju, ide kući te otcu i materi kazuje za djevojku pa pita: „Jeste li pitali vàšega sina, je li zadovoljan?“ a oni mu odgovaraju ovako: „Mi stojimo zato; odkud će znat naš dječak od koga se ženi, i od kakve krvi, ali mi bolje znamo od našega djeteta pa znademo, odklen joj je mati, i kakvu joj mati ima rodbinu i kakov joj je otac i njegovi stari, a diete što znade? teke neka mu je liepa — drugo se njemu sve dobro čini, pa da bi i naopako u kuću ulazila. No kad su ti ju pohvalili, ajde da ju prosiš.“ Prosac ide i dodje blizu djevojačkoga dvora i zove djevojkina otca ili mater; ma otca, ako joj je živ, ako neima otca, ono strica, ali nesmije u kuću poći, ako prosi djevojku, nu ga zove izvan kuće i tako ga povuče na stranu, na kakvu sjedju pa zapita mu onu djevojku i kaže mu, za koga ju prosi. Nju otac, ali tko bio, da mu je i čisto misli dat, iz prve mu je neće dat, nego mu veli: „Ajde s Bogom, odkud si došao, a ja tebi puno zahvaljivam; ja nezabavljam momčetu ni tome prijateljstvu, no sebi, jerbo nemogu ju udat, pa još nije ni dorasla, — vama vazda zahvaljujem, zašto mi nanosite čast.“ Prosac odgovara: „Molim ve, nemojte da tko za ovo znade,“ jerbo se Crnogorcu čini, kad ište kome djevojku a nedadnu mu je, velika sramota. On mu odgovara: „Neće znat nitko od moje strane.“ Prosac veli: „Opet ću doći.“ On mu oštro neodgovara: „Što ćeš se trudit, kad je nedajem sad nikomu.“ Ide prosac kući i kaže kako ga je odpravio. Pita ga otac djetićev: „Mogaše li poznat na njegovu razgovoru: hoće li ti je dat?“ Prosac mu odgovori: „Liepo me je dočekao na rieči, ja se uzdam, da me neće odbit.“ Otac: „Opet da ideš da prosiš.“ To je naš običaj. Ide drugom i doziva ga pred kuću i razgovaraju se: „Daj čovječe, nemuči me ovoliko, ta znaš kuću i djetića pa mi ju daj.“ On mu odgovara, kad je naumio, da mu ju da, pa mu tko nerazbije: „Ajde čovječe s Bogom, ima vremena, pa ćemo se opet sastat; a Boga mi ti ništa neumijem kazat, nisam braću pitao ni moje rodjake, jesu li zadovoljni? pa ćeš negdje doći, ali najljepše da i nedolaziš; jer bojim se, da neće biti ništa. „Prosac veselo ide natrag i kaže djetićevim roditeljem: „Čini mi se, ako tko neošteti, da će mi ju dat.“ Množina se nahodi, da oštete djevojci tako narok; nu to je najviši grieh, koj nikad nemože oprošten bit u pravom zakonu. — Otac opet: „Hajde prosi.“ Ide trećom; a majka još ga moli i miti samo da brže snaha dodje. —

Medjutim otac djevojkin dodje kući i okupi svu svoju rodbinu i pita ih i reče ovako: „Prosi me taj i taj čovjek djevojku za ono momče; sad sam ve (vas) braćo okupio; znadem njegova otca i mater ali neznam momče, je li ga koji vidio?“ Njeki kaže: „Vidio sam ga i dopada mi se;“ njeki veli: „Niesam ga ni

vidio, ali kad ste ga vi vidjeli, koliko da sam ja.“ Otac djetićev: „Eto braćo, u vaše je ruke; mi smo je rodili i prehranili, ali nijesmo od nje gospodari bez vas, kako vi (vam) se svidja? ako velite, da je damo, govorim i ja; ako li jedan reče, da je nedamo, nedam ni ja.“ Tako se svi pogledaju i reku skupa: da je damo. Otac i majka zadovoljni: „Evo braćo sad rekoste, ako se što ružno dogodi, vi ćete nam bit na ruku, ako što bude do djetića ili njegove kuće; valja da drži djevojku za ženu; a vi ćete nam pomagat, ako se dogodi hrdjava stvar do na sud oko nje, kad bi ju on počeo nepravedno tjerat. Svi iz glasa djevojku znamo, do nje neće biti ništa, a ako bude do djetića, ako bismo i glavami poginuli, njegova će biti.“ Sve bratstvo drži ju kao sestru.

Prosac dodje i trećom te zove djevojkina otca pred kuću; otac izide i reče mu: „A evo čovječe nehoćeš odustat, ajde da idemo u kuću“ i zove ga radostno; dočeka ga, dade mu jest i pit i reče: „Evo ti djevojka!“ Prosac radostan, reče: „Da sada uglavimo, kad će doć djetićev otac i mati na svilu!“ Otac djevojkin zabilježi dan, kad će doći, da za taj dan sabere bližnje rodjake kod sebe oko stola. „Ajde s Bogom, reče, i pozdraviš, neka dodju u taj dan, jer im se nadam“ te daruju prosca jednim rubcem svilenim. Prosac izide iz kuće i puca jednom puškom. Pita narod, što je to? Jedan drugomu kaže: Bogme se je izprosila ta i ta djevojka. Ima djevojakah u Crnojgori, za koju dodju do 60 prosacah, koja je izvrstna i od dobra roda. Ide prosac kući, tada se već svaki od djevojke mahne, da već za nju nitko nepita, da ju prosi. Dodje prosac kući, dočeka ga otac i mati djetićeva s velikom radosti i zadovoljstvom i goste ga; a prosac im reče: „Taj i taj dan imate poć na svilu.“

Roditelji i djevojkini i djetićevi nastoje oko toga, da omile vjerenike jedno drugome. Ako li se uglavi, da djevojka čeka, onda joj dadu na kapicu talire, ali se njih dvoje riedko kad sastaju; ona mu se krije, i ako joj je u srdcu baš kako mio.

(Dalje sliedi.)

Francezi u Lici.

Osvojivši Francezi Dalmaciju zažele g. 1809. i Liku, jer su u Lici ljudi krševiti, kojimi bi se francezka država mogla ponositi. Tadašnji francezki vodja Marmont u Skradinu načini osnovu, da udari vojskom preko Kistanje u erveničko polje, a odatle da se spusti preko Vučjaka u Liku.

Pošavši Francezi iz Skradina na Kistanje svrate se u samostan Krku, i odnesu odtud silno blago, a poslje po cieloj okolici, pohvatuju stoku i popliene hranu, te pošalju napred u Ervenik, da tù sve gotovo dočeka vojsku. Nu Ličani proračunaju, kud bi mogli banuti Francezi, te se razrede na sve staze i bogaze, kud god je trebalo.

Jedna se vojska spusti preko Vučjaka u erveničko polje a druga preko Cerovacah i Zrmanje uprav Kravjem-Brodu. Ovdje je upravljao vojsku gjeneral Stojčević, te ju razredi na dvie strane, jednu uz Kravju-Brod, a drugu na

Žujnopoljce. Vojsku otišavšu prieko Vučjaka, predvodio je mjesto četnika kapetan Čolić. Ovaj po pukovnikovoj zapovjedi krene u Ervenik, gdje zateče onu hranu, stoku i sve, što su Francezi poslali napried, da ih gotovo dočeka. Kad je to Čolić medju svoje porazdjelio, stavi se na dobro mjesto, da čeka Franceze. Pukovnik Marmont stiže pred večer u Ervenik i tù sjede cielom vojskom, ali kad se nadje prevaren u nadi bez živeža i blaga, svisne kao ljuta guja, sruši prve tri kuće i naloži kries po svem širokom polju. Nu Čolić ga svojom vojskom imaše na oku, ako li bi noćju kamo na put krenuo. U pred zoru bivala vatra sve slabija a kad je svitao dan, vidiše Ličani pusto polje, jer su Francezi krenuli ranom zorom Kravjem-Brodu i tu se s Ličani srazili, ali pobjedu izgubili nemogavši maknuti Ličane od noguh Koma.

Pripoviedahu Ličani, koji su tada bili u toj bitki, da je Francezah bilo i 6000 a njih samo na 3000 ljudih, pa se još mora i to u obzir uzeti, da su te tri tisuće neprijatelja čekale na tri gori spomenuta mjesta.

Na Kravjem-Brodu dobro se je Stojčević držao i francezke udarce odbijao; nu želeći da ih potuče što prije, podje jednom u smotru, da vidi, da li mu ljudi dobro na neprijatelja vrebaju, i da načini osnovu, kako i odakle ponajprije da udari na francezku vojsku, ali nesretnik pade francezkoj straži u ruke i bude zarobljen.

Mjesto njega preuze upravu kod vojske pukovnik Rebrović, te se i on po osnovi gjeneralovoj valjano odupre Francezom, koji uvidivši, da si na Kravjem-Brodu nemogu puta otvoriti, krenu k iztoku na Rastićevo, gdje nije bilo nijednoga ličkoga vojnika, te povedu sobom i zarobljenoga gjenerala; nu Ličani podju za njimi u potjeru na Tiškovac, misleći, da će se tu sukobiti, ali Francezi podjoše iz Rastićeva odmah preko Pridubića dole u Zrmanju. Čim to Rebrović dozna, pojuri s vojskom onamo, ali dotle se Francezi odtud dignu i odu preko Cerovacah u Gračac, gdje su ih Ličani kod vode Jablana stigli, kamo dotle srećom stiže i ona vojska iz Ervenika, te se tù složno ogledaju na grabskom polju. Malo vrieme bilo ali se bojište napunilo mrtvimi tjelesi i toliko se prolijalo krvi, da su borioci u njoj stajali do gležnjevah! Napokon Francezom dodija, te se gladni povuku a Ličani udre za njimi preko Lovinjca, Medka u Bielaj. Tù se opet stave obe vojske na boj a bitka je bila i užasnija nego li ona na grabskom polju, jer je Francezah dva puta više izginulo. Tu je Ličanom došo u pomoć četnik slobodnjakah Ugarković, te su Francezi i odatle uzmicali bežeći u mjesto, gdje bi našli hrane, jerbo su posljednji hljeb dizali još u Skradinu. Razumije se po sebi, da su si putem pomogli, kako su gdje mogli i umjeli, te se tu nije peklo ni kuhalo, nego nadješ li što, uzmi pa jedi sirovo, bilo meso, korun izkopan iz zemlje ili što drugo. Ali su se zato i oni ljuto osvećivali, sve opljačkali, rušili i palili, ljude napastovali i strašna zla počinjali. Ličani su ih taj put progonili tja do bečkoga Novoga mjesta, gdje su Francezi učinili s vladom mir, pa su se zato Ličani kao osloboditelji svoje domovine veseli i dični povratili kući. M—ć

Besjednica.

Iz Zagreba. Zahvaljujemo svim, koji su nam o prvom broju pohvalno pisali; to i sve više množeći se predbrojnici, dokazuje nam, da smo u narodu osjećanu potrebu shatili; mi ćemo svoju rodoljubnu dužnost izpunjavati, što budemo mogli ponajbolje; a molimo rodoljube na svih stranah, da nam list preporučaju osobito u o n i h k u ć a h, gdje bi zabavom i poukom mogo vršit svoju zadaću. *) Svaki rodoljub da pridobije narodnoj književnosti samo dvie, tri duše, dostojan je pohvale naroda, za koj radi.

Odvašnji pravnici dat će i ove godine i to 6. veljače ples na korist „zaklade siromašnih pravnikah.“ Kako je to jedna od najp emenitijih svrhah, nedvojimo nimalo, da će mlada gospoda naći dobar odziv u svih krugovih domaćega obćinstva; želimo im dobar uspjeh.

Dne 21. siečnja i 18. veljače t. g. davat će se u družt. prostorijah Dvorane večerne zabave s plesom a 4. veljače i 4 ožujka t. g. sjajni balovi; zabave počimlju u 7 a balovi u 8 satih.

*) Biti će možebiti čitateljem drago, ako im izmedju ostalih ponukah priobćimo „pozdrav Dragoljubu,“ pjesmu g. Milut. Jaroslava Lovrića. Evo je:

Iznikla nam klica mlada
Dragoljuba nježna cvieta,
Njegovanja treba sada;
Jer dugo je još do ljeta.
Napried braćo rodoljubi,
Ovo vam je cvieće naše!
Da se klica neizgubi,
Njege joj je treba vaše.
I vi dieve tanko-struke,
Gospodične uzvišene
U biele ga prim'te ruke,
Da nam cvietak nepovene.
Nek se diže, nek nam cvieta
Širom mile domovine,
A Bog dao, mnoga ljeta
Da nam s polja neizgine.
Neka miris svoj negubi
Kud se naška rieč govori,
Knjiga naša gdje se ljubi,
Kuda naški „oj“ se ori.
Cvietao nam Dragoljube!
A roda nam dikom bio,
Naše vile da te ljube,
Domoljubom omilio!

Pjev. družtvo „Kolo“ daje 14. o. mj. koncert s plesom a 20. siečnja imat će glavnu skupštinu i obnovu ravnateljstva.

Književnost. U račun prošle godine izadjoše upravo:

— O b ć a p o v j e s t n i c a za sriednje škole. I dio, stari viek. Sastavio F. B. Kořinek. U Nar. tiskarni 8-ni str. 577.

— V a z e t j e S i g e t a g r a d a složeno po Barni Karnarutiću Zadraninu. Uvod i tumač napisao Velimir Gaj. Izdao Dr. Lj. Gaj. U 16-ni LXI 78 str.

— C r t i c e l o v a č k e, p u t n i č k e i n a r a v o p i s n e. Za poučnu zabavu preveo ih našoj mladeži Edo Zvonimir Asanger. Sa slikami u Karlovcu 1866.

— F r a n j i c a R i m i n s k a. Drama u 5 činah od Silvja Pellika, preveo Gj. Stj. Deželić. U Zagrebu tiskom Drag. Albrechta 1866. Ciena 25 novč.

— B o j k o d V i s a. Spjevao Stj. Lj. U Zagrebu kod Jakića u 32-ni.

— D u b r o v n i k, zabavnik narodne čitaonice dubrovačke za g. 1867. Ima 530 str. Ciena mu je 1 stot.

— P u t n i k. U Karlovcu izlazi od nove godine sriedom i subotom nov časopis „Putnik“ s prilogom „Vila,“ posvećenom zabavi. Uredjuje g. Gj. Klarić.

Zagonetka. *)

Od Gjurgja Kranjčića.

I na stolu i na polju
Koristan ti junak taj je;
Hranu bo ti ponajbolju
Izim težka ráda daje;
Al ga čitaj mah od zada
Zabavu će ugodnu ti
Predstaviti, s koje strada
Ljubimac joj često puti'.

Odgovori uredničtva.

G. K. u I. Posljednja svezka „Književnika“ izaći će za 8. danah. — G. M. B. u Biogr. Bit ćemo Vam zahvalni. G. Domoljubiću u K. Drage volje.

*) Imena odgonetačah priobćit ćemo u br. 4.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 3. U Zagrebu 19. siečnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Na gradini.

Od Jos. Eug. Tomića.

Nad gradinom mjesec se ljeskuta,
Na gradinu trudna nogo kreni,
Nebi l' išta odlahnulo meni
Samotniku vrh kamena kruta.

Hladna Mura dolje na podanku
K milom domu šumom se vijuga,
A za njome u krajeve juga
Duh moj leti u sladjahnu sanku.

Minuo sam prieko gorah, rieka'
I u tebi stupam mili kraje,
Vidim eno dvorac gdje se sjaje —
Vierno srdce sad me tamo čeka!

Hiteć krenem pram dvoru uz putak,
A od silne žarkih ćutih smjese
Kao šiba srdce mi se trese,
Preslabahno za blažen trenutak.

Na pragu sam! i eno iz dvora
Romoni mi srebren njezin glasak,
Obeznanjen stadoh . . . . jedan časak
I nje eto krasne — kao zora!

Mino! kliknem. Viklo tome glasu!
Krotko janje na grudi mi klone,
Meni suze od milja se rone,
Sviet spred oka gine u tom času.

Krv mi kipi, s razblude se tresem,
A srdce mi kano da se trsi
Živim bilom da razbije prsi — —
Ja nehote ruke k njem prinesem. —

Mjesec u to za oblak zaidje,
A sa kule bije ura kasna,
Odbježe me u čas sanjka krasna,
I ja prenut na jednom se vidjeh.

Ćujem opet kako Mura ori,
Vidim kule, vidim kamen kruti,
Ćutim, kako duša mi se muti
I bol stara gdje na srdcu gori. —

U Gradcu u studenu 1866.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Hadžija sad uzme od mrtva stražara ključeve, pristupi k vratam grada i otvori ih. Jedan od momakah, koji su s hadžijom spavali, čuje, kako škripe težka vrata i probudi druge; ovi podignu glave, glednu oko sebe i kad vide,

da im hadžije neima u sobi, kažu, da ga je stražar valjda pustio van; pa su zato škripila vrata; ali odmah zatim čuju hod više ljudih.

„Šta je to?“ zapita onaj prvi i skoči na noge. „Ljudi dolaze u grad.“

„Valjda naši dolaze iz svatovah“, odgovori jedan od ostalih, koji su još ležali pruženi.

„Pa zar bi oni tako kradom prolazili?“ primjeti onaj prvi; „pijani ljudi neidu tako šuteć“, doda i podje k prozoru.

„Ta da, valjda će svojom bukom da probude i gospodje. To možeš misliti, da je stari Branko i pored vina zadržao toliko pameti u glavi, da neda u gradu gospodje u ponoći iz sna poplašiti“; odgovori onaj prijašnji.

„Neprijatelj! neprijatelj! na oružje!“ prodere se onaj prvi, koj je kroz prozor opazio dugačka ogrtala i po tom se uvjerio, da moraju biti stranci.

„Šta se dereš!“ rekne onaj drugi srdito, ali za to on i svi drugi skoče na noge.

U ovaj se par zasija dvor od buktinjah. Ušavši neprijatelji ostave šest dobro oružanih momakah na vratih pa onda zapale buktinje.

„Križari!“ poviču sad svi momci, koji su na svjetlost buktinjah potrčali na prozor. Strah i užas prospe svim obraz bljedilom. U zabuni jedva je tko mogao naći, što mu je trebalo.

Neprijatelji potrgnu mačeve i razdiele se u dvie čete. Jedna se uputi k momačkoj sobi i velikoj stražari a druga upravo u glavnu sgradu, gdje su se nalazile gospodje.

Na svjetlost buktinjah, koja najedanput osija sobu, gdje su spavale gospodje, trgne se Katarina iz sna i uplašena povuče svoju tetku.

„Šta je diete?“ zapita ova iz sna se trgnuvša.

„Ustaj, sladka tetko“, odgovori djevojka, pogledaj, kakva je to svjetlost; ja se jako plašim.“

Stara gospodja ustane i pohrli k prozoru; užasnuta kad opazi križare, poviče drktajućim glasom: „Ajd, da bježimo, milo diete; zlo je. Križari su u gradu a naši se nigdje ni jedan nečuje. Branko je sjegurno jošte u selu. Neka mu Bog sudi, staromu griešniku; trebaju mu svatovi!“

Ovako na Branka vičući počne se stara brzo oblačiti. Katarini strah udvoji hitrinu, te za tili čas bje sasvim gotova; ali staroj tetki nije u mraku i strahu tako sgodno pošlo za rukom; najposlje i ona bude gotova i podje da pobjegne s djevojkom.

U taj mah grunu neprijatelji na vrata od sobe gospodjah; strah okameni staroj gospodji noge: ona se nije mogla s mjesta maknuti. Sad po drugi put grunu neprijatelji u sobnja vrata; ova su istinabog bila od tvrda hrastova drveta, ali takvoj sili nisu mogla odoljeti nego puknu po sriedi od gore do dole. Nevidivši u vratih sigurnosti, pohrli djevojka po naravnom nagonu tražit, gdje da se spasi na tajnom mjestu; u prvi mah učini joj se najsgodnije za glavom tetkine postelje, izmedju koje i zida nalazila se je haljinami zastrta praznina.

U največem trepetu poviče stara tetka: „Na vrata bježi, u potajni hod-

nik. — Mene nečekaj — samo gledaj da se spasiš. — Ja se nemogu krenut s mjesta. — Ali ti bježi.“

Katarina potrči k vratam, ali su ova bila zaključena, a ključ se u obično vrieme nije držao u vratih, a nije se ni mogao držati.

„Gdje je ključ?“ zapita djevojka od straha drktajuća. U onom položaju, koj se nije mnogo razlikovao od bezumnosti, nemogaše se stara gospodja sjetit, gdje je ostavljen ključ od tih vratah. A neprijatelji joj nedadoše vremena, da se tomu dosjeti, jer su sada neuztrpljivo i u ljutini podvojili svoje udarce tako, da se vrata razpadnu. Katarina se brže bolje zavuče i sakrije na mjesto, gdje je najprije mislila, a stara Jevrosima stajaše upravo pred vrati na sried sobe.

Kad su se vrata razpala, udju neprijatelji u sobu; svaki je od njih imao mašalu u jednoj a golu sablju u drugoj ruci, a orudje, kojim su razbili vrata, ležaše na zemlji pred vrati.

„Tko ste vi, šta hoćete?“ zapita stara gospodja, kojoj sad duša malo ojača, kad je opazila podpunu opasnost.

„Gdje je gospodična?“ zapita jedan od neprijateljah okretajuć glavu po sobi.

„Ona nije ovdje!“ odgovori stara, misleć, da će diete kako moći lažju izbaviti. — „Ona je od duže vremena daleko odavle.“

„Samo da je nisam sinoć mojima očima vidio na čotu kod Dunava, mogli bi ti vjerovati,“ progovori jedan od njih i stara se Jevrosima strese, kad upozna u njem sinoćnjega hadžiju. A još veći strah u njoj probudi, što je i onaj prvi, koj je progovorio, čisto srbski govorio, a hadžija ni traga pokazao od sinoćnjega svoga zanošenja u svojih riečih. Pred njom se razpostre njeka zamršena predja od pletke, koju u onaj trenutak nije mogla dosta razmrsiti. U toj opasnosti odgovori: „Ono nije bila gospodična; ono bijaše moja služkinja, koja doli spava.“

„Ta šuti jedared staro klepetalo,“ rekne onaj, koj je prvi unišo u sobu i jošt se jednako po sobi okretao i tražio. Glas ovaj učini se staroj gospodji poznat i slutnja njeka potrese joj srdce; sad onaj isti, koj se je vidio poglavica neprijatelja, otvori šlem, da uzmogne bolje tražiti; premeće sve po sobi i približa se već i onomu mjestu, gdje je bila sakrivena Katarina; slabo bijaše spasenje, koje se je tu moglo naći, i s pobjedonosnim pogledom izvuče neprijatelj drktajuću djevojku iz onoga utočišta. Kad se okrene k staroj, upozna ona u njegovom strašnom oku dvornika kneza Kipilovića. Sad joj se sve razjasni; knez Beroje bijaše jedan od najsilnijih vlastelah u Srbiji, ali bez sumnje od svih najsilovitiji i najbezbožniji. Tamni glasovi o ugrabljenih po njem djevojkah, koje srodnici nikad više nisu vidili, bjehu raznošeni na široko i daleko: tamni, velim, jer je knez svoje tragove umio tako vješto sakrivati, da mu se nije moglo ništa izvjestno dokazati i tako je i od vlasti ostao siguran. U tom bezbožju bijaše knezu desna ruka njegov dvornik Grdomil, koj je sve naloge znao izvršiti kolikom hitrinom, tolikom okrutnošću. Grdomila je stara poznavala, jer je on zajedno sa svojim gospodarom njekoliko putah pohodio njezina svojaka pod vidom prijateljstva.

Kako je stara upoznala Grdomila, odmah joj puče medju očima; a kako ju je u grudi ljuto zaboljelo, izreče koješta, što je stvar moglo još gorom učiniti. „Uzaludu se preobukoste,“ poviče prezirno gledeć Grdomila, „ja vas dobro poznam, i domišljam se vašoj paklenoj namjeri. Čujte sluge kneza Beroja! vi ćete silom i oružjem odvesti kćer kneza Grgura: ali će vas naći i kazniti mač kralja Stefana, pod kojega obranom stoji ovaj grad. Ja vas u ime njegovo pozivam, da se okanite toga bezzakonja i da mi izlazite van iz grada, ili“ —

„Na, ti prijateljski pozdrav, kad me poznaš,“ poviče na to Grdomil, nedajući staroj da svrši, i u taj par stropošta se ona s razciepljenom glavom na zemlju. Katarina, opaziv, kako joj tetku, ljubljenu kano mater, obli krv i kako se mrtva svali na zemlju, vikne i — obamre! . . .

Dvornik kneza Beroja uzme obamrlu djevojku na ruke, spusti vizir na lice, povuče momčadi, da pometnu na sva strane vatru, te izadje; na dvorištu stajahu njegovi ljudi, imajuć medju sobom svezanih gradskih vojnikah, koji se, ostavši kod kuće u malenom broju i neimavši oružja nemogahu ni malo protiviti.

Stari Branko izadje van, da vidi, kako stoje zviezde i treba li se vratit kući; pogledav na grad ima šta i vidjeti; nedopade mu se, kada nad njim opazi njeku jasnost kano od mnogih sviećah. Stane i prisluškuje a ništa nečuje; sluteći da nije dobro i misleći, da se je moralo dogodit što god izvanredna, pohrli gospodar u sobu, uzme si ogrtalo, sablju i šešir, poviče svoju momčad da se spremi, i da odmah pohita za njim u grad, a on nikoga nečekajući, potrči sam prama gradu. Grad, istina, nebijaše od sela daleko, ali po mraku i uz brdo nije se tako brzo dalo ići. Još Branko ni na polak puta nije bio, kad u gradu plamen bukne i on se uvjeri, da grad gori; u starom junaku mal da nepuče srdce; počne trčati i zaželi si krila, da samo što prije bude na svom mjestu, što no je na veliku nesreću ostavio; najposlje mu se izpunila želja: on dotrčao do gradskih vratah. Ali ima šta vidjeti! Što prvo ugleda, bijaše dvornik kneza Beroja s djevojkom na rukuh. Ova još ležaše u nesviesti, ali je svjež zrak učinio, da joj se je duša počela razabirati.

Kad Grdomil vidje, da plamen bukti na sve strane, zapovjedi povezane ljude zatvorit u jednu sobu, pak dade znak za povratak. Na gradskih vratih naidje na staroga gradskoga upravitelja, koj zaboraviv ili nepazeći na to, što je bez oklopa pred neprijateljem, posve u gvoždju okovanim, no imajuć samo opasnost gospodareva djeteta pred očima, potrže sablju i navali na grabežljivca. Ali u tom starcu stade na put nesreća; jer bi mu najopasniji udarci pali bili po djevojci. Dva tri prva udarca dočeka Grdomil na svoj mač, pa kada poču u daljini viku seljanah, koji su se opazivši u gradu požar, pobunili i gradu pohrlili, poboja se napasti pa si naumi starca skinuti s vrata; navali nanj naglo i dok je biedni Branko povlačio svoju sablju natrag, da nenaškodi djevojci, sjuri mu on svoj mač u neoklopljene prsi i svali ga na zemlju. Nesretna Katarina moraše se na zveku mačevah probuditi, da vidi posljednjega svoga prijatelja i nadu, gdje proboden umire: bijaše samo toliko pri sebi, ko-

liko je trebalo vremena na to, da vidi Branka u krvi padajućega; poslje toga trenutka predje prva nesvjestica u drugu dužu i opasniju.

Za starim Brankom potrčaše odmah momci i cielo se družtvo uzbuni; svaki je pitao: šta je? ali nitko nije znao odgovoriti; poglavar zapovjedi, da idu svi gradu i tek što su učinili njekoliko stotinah korakah, javi im plamen, u kakvoj je nesreći grad. Digne se odmah buna i huka: ljudi povrve svojim kućam, da se tko čim ima naoruža i gradu pritrči u pomoć. Gradski momci povade mačeve i udvoje korake: na vratih gradskih nadju svoga poglavicu, ležećega u krvi, bez duše; u cielom pak dvoru nigdje nikoga osim njihovih povezanih drugovah, koji se u dimu gušiše, ali nijednomu nepade na pamet, da viče za pomoć, jer je svaki u toj bjedi nalazio pravednu kaznu za svoju nebrigu.

Brankov nećak prime odmah mjesto svoga ujaka upravu grada i saznavši od svojih u gradu drugovah, šta je i kako je bilo, počne odmah pomoćju došavših seljanah gasiti grad, a njekoliko ljudih razaslà na sve strane, nebi li grabljivce stigli ili im u trag ušli.

Dvornik Beroja kneza, ubiv Branka, zapovjedi lućeve pobacati i najvećom koliko je moguće bilo, tišinom pohitaju u goru. Tù on usjedne s djevojkom u naručju na čekajućega konja, zapovjedi svojoj momčadi, da se razpršti na sve strane, pa obode konja i pusti se poznatim putem dublje u goru. Mogao je tako jašiti dobar jedan sat, kad se zaustavi i zviždne. Na to se pojavi jedan čovjek, koj je u kršu ležao sakriven; ovomu on preda konja, te sam s nesvjestnom još jednako djevojkom u naručju, podje gore uz brdo i dodje do jedne strahovite pećine. Tù on da znak, na koj se odvali grdni kamen, pred kojim je stajao, i pusti se grabežem svojim u zemlju; nad glavom mu se kamen opet prevali na svoje mjesto i ukloni samu misao na kakvu prazninu.

Momci kneza Grgura izaslani za grabežljivci vrate se sutra oko podne spuštenih glavah i žalostni, što nigdje ni traga ni glasa nisu našli o ugrabljenoj gospodični i njenih otmičarih. Sjedinjenim pak silam i revnosti seljanah podje za rukom, te su pogasili požar i veću čest grad spasili.

IV.

Prošlo je više nedjeljah od ovoga slučaja. Katarina se od svoje nesviesti i sliedujuće za njom slabosti oslobodila uz pripomoć stare njeke žene, koja ju je dvorila; biedna djevojka sjedaše spuštene glave i skrštenih rukuh na stolici kod stola, na kom je gorio žižak. Na njezinom licu vidje se tuga i briga, tako, da je ove posljednje bilo više vidjeti. Strašni dogodjaji nesretne noći, koji su u prvo vrieme njezinoj pameti prietili poremećenjem a životu razorenjem, ustupiše malo po malo natrag pred brigom o tom, šta će ju još snaći. Dosada je nije nitko uznemirivao, a stara, koja ju je u bolesti njegovala, pokazivaše se spram nje u revnosti kano mati, a u poslušnosti kano robinja. Od svake se rieči, koja bi mogla dovesti djevojku ma u najmanji nemir, čuvaše kano od žive žeravice i govoraše samo o tom, što bi bolestnicu moglo bilo utješiti i nadom napuniti.

Kao što smo gore kazali, Katarina sjedjaše kod stola, a kod stiene spram vratah čučala je podavijenih noguh stara njena dvorkinja na ćilimu, prostrtom po spodu. I ona bje pogružena u misli. Na jedan put se prene i skoči; neobični nemir ukazà joj se na licu. Ona priljubi Katarinu kano da ju je rodila pa joj njezina opasnost razdiraše srdce; suze joj udare na oči. Katarina izgubljena u svojih mislih od svega ovoga ništa neprimjeti, pa neopazi ni kako se otvoriše vrata od sobe, u koju udje jedan čovjek. Ovaj zastane na vratih, pogledi najprije na gospodičnu pa onda na staru i da ovoj znak, da izadje iz sobe. Ova se pokorno pognù i podje k vratam, ali se nije mogla zadržati, da s vratah još jedanput nepogleda sirotu Katarinu, koja se, nesluteć ništa o predstojećoj opasnosti, zabavljaše mirno sa svojimi tužnimi ali nežestokimi misli. Stara podigne k nebu oči te izadje iz sobe.

Ušavši čovjek bijaše u bogatom vlasteoskom odielu. Oko 40 godinah, koliko mu je moglo biti, imaše u stasu i licu milost narave baš bogato izlivenu. Tko bi to gladko, umiljato, liepo lice gledao, taj nebi scienio mogućim, da je naličje duha i volje nezakonitosti i bezbožnosti: i tek sjevajući pogled, rasteće guke na obrazih i otičuće čelo, kad je dolazio u jarost, moglo je onomu, tko se je nalazio u njegovoj vlasti, pokazati, da nije od ničesa siguran. Oni, koje nije obmanulo njegovo naličje, ili su podpali ili propali pred ovim njegovim pravim licem. To bijaše slastoljubivi, okrutni i bezbožni knez Beroje Kipilović. On stajaše pred slabomoćnom, maloizkusnom, od svega svieta ostavljenom kćerju kneza Grgura. (Dalje sliedi.)

Hrvatske slike

od

Ivana Kukuljevića Sakcinskoga.

3.

Gradovi.

Aj, vi bieli gradovi!
Sjedala kulture,
Pokraj mora jadranskog,
Save, Drave, Mure.

U vas se je sgnjezdilo
Sve, što ima duha,
Bilo sad hrvatskoga
Ili tudjeg ruha.

Roda život i ponos,
Roda smrt i tuga,
Sve, rad česa sviet nam se
Divi ili ruga.

Oj, gradovi bieli vi,
Kad će doći vrieme,
Da će iz vas niknuti
Čisto slavsko sjeme?

4.

Sela.

Tiha sela hrvatska!
Vi raj zemlje krasne,
Utočište samotnih,
Borbe štit opasne:

Borbe, što u gradovih
Ljutu svadju rodi;
Koja narod hrvatski
Do propasti vodi.

Vi nam jošte čuvate
Stare običaje,
Vi potajno hranite
Liek za bolne vaje.

Život u vas narodni
Još je čist od gada,
O nedajte, tudjinstvo
U vas da zavlada.

5.

Starci.

Drugovi sjedoglavi,
Dobe mučenici,
Koji sviet poznajete
U različnoj slici.

Što gledate na zemlju
Zabrinutim okom,
Jer sviet novi poleti
Nenadanim skokom.

Što plačete turobni
Nad svom otačbinom,
Jere pada nesložna
Djedovskom krivinom.

Tješite se bar time
Kasnoj u starosti,
Da će grob već do skora
Pokrivat vam kosti.

6.

Gospodje.

Cvieće i plod naroda,
Gospodjice mile!
Zašto ste se tudjom vi
Koprenom pokrile?

Zar je ljepše hraniti
Čuvstva inostrana?
Zar vam treba tajiti
Duha, Bogom dana?

Vi se Niemcu klanjate,
Magjaru, Taljanu,
A i novo sunašce
Francezko vam svanu.

Nebi li jur Hrvatom
Zviezdom htjele biti,
Koja će im narodni
Život razsvietliti?

7.

Mladež.

Mladi vi sokolovi,
Čiste duše zdrave,
Nado vi otačbine,
Nado majke Slave.

Što ste se zabrinuli
Usried jadna svieta?
Jer vam ćut uznešenu
Podlost ljudska smieta?

Duhom se oružajte,
Duh se svladat neda,
Svetom vatrom kriepite
Srdca puna leda.

Nek se dižu vragovi,
Svieta inostranstvo,
S vami će nadvladati
Veliko slavjanstvo.

8.

Političke stranke.

Stoji vika gromovna,
Čuje se psovanje,
Svud se sprema pismeno
I jezično klanje.

Tu se tajni domoljub
S tudjim vragom druži,
Tamo stari drúg i brat
Drúga, brata kuži.

Nad zemljom se hrvatskom
Podigla kleveta,
Izdajstvom ti svakoga
Krive usta kleta.

Neima muža poštena,
Što nosi opanke,
Nit što nosi crn kaput...
To stvoriše stranke.

Stogodišnjica Nikole Mihajlovića Karamzina.

U Petrogradu i Moskvi i u drugih ruskih gradovih svečano je proslavljena stogodišnjica slavnoga ruskoga povjestnika Nikolaja Mihajlovića Karamzina. „Sjevernaja Počta“ veli, da je „petrogradska akademija znanostih dne 13. prosinca 1866. slavila Karamzinovu stogodišnjicu javnom skupštinom, u koju su došli carska visost veliki knez nasliednik, i veliki knezovi Vladimri

i Aleksej Aleksandrović, vojvoda Leuchtenberg i princ Petar Oldenburžki, te množtvo odlične gospode. U akademičkoj dvorani bijaše mramorno cviećem i bršljanom nakićeno poprsje svetčarevo.

Skupštinu otvori predsjednik akademije. Grof Lütke nacrta u kratko znamenitost ovoga dana i priobći na koncu govora, da je nj. veličanstvo car na uspomenu zaslužnoga povjestnika Nikole Mihajlovića Karamzina podielio njegovu sinu, članu suda petrogradskoga i pravomu državnomu viećniku V. Nikolajeviću Karamzinu red sv. Stanislava 1. reda, a isto tako da je odlikovao i akademika Mihajla Petrovića Pogodina, koj je za ovaj dan napisao potanko Karamzinov životopis a akademiku Strojevu da je dozvolio doživotnu mirovinu od 1000 rubaljah.

Izza toga govoraše stalni akademički tajnik te medju inim reče, da je akademija k ovoj svečanosti izdala Karamzinove „listove Dmitrijevu", a odbor archeografični da je zaključio uspomeni ruskoga povjestnika posvetiti 16. svezak svojih djelah.

U programu za svečanost ustanovljeno čitanje otvori akademik Grol „crticami Karamzinove journalističke radinosti i njegova karakteristika", gdje je pisac osobitom pažnjom pratio povjestnika u odnošajih prama caru Aleksandru I. — Knezom Vjazjemskijem sastavljeno djelce: „Uspomene na Karamzina i Dmitrijeva," čitaše Markjević, a Pogodin čitaše: „Razmatranje Karamzinove radinosti s moralne strane" koj je često uzhitnimi uzklici prekidan. Skupština je zaključena pjesmom „Tomu sto ljet" od kneza Vjazjemskoga."

Toli štovanu Slavenu neka se i u hrvatskom narodu znadu zasluge. Rodio se 1. prosinca 1766. u Bozoroeldzi, okružju simbirskom, od otca oficira, koljena tatarskoga. Izučiv prve nauke kod kuće, polažaše od 1776—80 učionu profesora Šadna u Moskvi; po otčevoj želji stupi u Petrogradu medju vojnike, nu odmah izza smrti svoga otca izstupi iz vojske, da se posveti znanostim. Kao spisatelj pojavi se „Listovi za djecu" i „Spisi za mladež" (Moskva 1785 do 89, 2 sv.) pa se onda uputi u Njemačku, Švajcarsku i Francezku a vrativ se g. 1790 velikim izkustvom u Moskvu osnuje s Državinom, Ćeraskovom i dr. „moskovski journal" (791—92), a poslie izda „Aglaju" u 2 sv., zbirku romantičkih i historičkih pripoviestih „Moje bagatele" (1794—98), zbirku manjih pjesničkih i prozaičnih djelah i „listove putujućega Rusa" (1797—18 1 u 6. sv.) kojimi djeli je udario nov pravac u ruskoj književnosti. U to doba mu izadju pjesme „Aeonidae" (1799) vrst književnih novinah. „Izvanjski pantheon" (1798) i „Pantheon ruskih autorah" (1801). God. 1803 imenovan je državnim povjestnikom i dvorskim savjetnikom, a od to doba nastojaše marljivo i neprestano oko svoga po najglavnijega djela „Poviest ruskoga carstva" (sv. 1—8 Petrograd 1816—17), za koje su mu bili otvoreni svi arkivi, i carem za tisak doznačeno 60.000 rubaljah. Ta Karamzinova obširna poviest siže samo do 1611 g. To je u pravom rieči smislu p u č k a k n j i g a a ujedno jedan od najučenijih spisah ruske književnosti.

Od g. 1823 bolovaše K. i umre 13. svibnja 1826. U Simbirsku digoše mu spomenik.

Surka.

Pripovjedka iz našega vremena.

III.

Miena u Imbrovcu.

Zwei Seelen und ein Gedanke,
Zwei Herzen und ein Schlag.
Fried. Halm.

Hrvatski bani nehtjedoše nikako da se nastane stalno u svojoj banovini, kako no su to željeli naši staleži i redovi; trebaše napokon tja po ugarskom saboru umoliti kralja ugarsko-hrvatskoga, neka im to naloži izrično prigodom imenovanja. O tom je imao viećati ugarski sabor g. 1825. u Požunu: znalo se je, da će isti sabor izraditi zakonske osnove o povratku dobarah, što no su za francezke vlade preko Save i u Primorju prodana ili uzeta, te o podignuću pomorske škole na Rieci. To i više njekoliko važnih pitanjah, priredjenih za razpravu ugarskoga sabora, primami od nas u Požun više znatiželjnih pa i mladjih ljudih, osim onih poslanikah, koji su već po svom zvanju onamo ići morali.

Požun je medjutim i drugačije vabio u sebe mnoge strance i od ovih naših stranah; on bo je od davnih vremenah bio glavni grad ne samo županije nego i kraljevine Ugarske, s kojom je naša tada još diplomatičkim imenom nezvana trojedna kraljevina bila najtješnje spojena; njega je tekar u ovom stoljeću Debreczin pučanstvom, Budim službenom važnosti a Pešta u svakom obziru pretekla; imaše u njem svih udobnostih, što ih imadu obično samo najveći gradovi.

Za vrieme spomenutoga sabora desio se tù i naš Pravoljubić, da se odmori od naporah poslie položene cenzure. [1]) Ja onda tamo nisam bio i neznam mu potanko pripoviedati tadašnje sgode i nesgode, ali sam poslje iz njegovih ustijuh čuo, da mu je bilo „non plus ultra.“ [2]) Znaše se u više kućah a po jednom svom suučeniku bje uveden i u njeku za nas zanimivu palaću, kuću grofa Cz . . . . y-ja.

Glasovit je požunski „kazalištni trg s promenadom“, a uprav tù Pravoljubić uoči ljepotu djevojku i zaljubi se u nju; da ga je za njom srdce vuklo, da je za njom hodao i svaki dan tražio sgodu, da ju vidi a i da se s njom upozna, sve se to razumije i samo po sebi; meni je samo kazati to, da mu je u tom na ruku išo suučenik Tély Kalman, dakako plemić stare korenike, jer kako bi se inače poznavao s toli odličnom gospodičnom, kakvom se ona već u prvi mah učini našemu Pravoljubiću. Zaboravih reći, da je i ovaj naš prijatelj bio plemenitaš, a valjda se u nas još nije zaboravilo, da su plemići živili više od svojih pravah nego li od bogatstva. Nije to mala stvarca: neplaćati nikakva poreza, slobodno i bezplatno prolaziti mostom i mitnicom, prost biti od vojničkoga novačenja, moći se rugati skupljini soli, a zemlji stvarati

[1]) Odvjetnički izpit. [2]) Da netreba bolje.

zakone, kakvih su pune dvie debele knjige, [1]) nu šta su sva ta krasna prava bila našemu Pravoljubiću uz ono veliko pravo, da je kao plemić imao pristup u palaču grofa pomagjarenoga Niemca Cz.... ya. Koliko tù proživì sretnih časovah?...

Ali mu gospodična Jelisava nije bila sudjena, premda ga je ljubila; da je bila jedina u majke, može biti bi se i dalo prodrieti, nu petero braće a imanja zadužena, a otac tvrdji od kamena.... Ovaj opaziv, kako se djevojka nebi marala sniziti, da kao grofica uzme prosta plemića, koji svakako velika blaga neima, cikne kano ljuta guja i reče, da ju je obećao svomu pobratimu grofu Andriji B**, i zakle ju majčinim i svojim grobom, ako sada ili ikada uzme manjega od grofa. Jelisavin otac nije jedin u staležih ugarsko-hrvatskih, koji su tako udavali svoje kćerì; imahu obzire na svašta, ali na ljubav ne. Cz.... y je bio magjarski stekliš, želeći „orzság“ pomagjariti od Karpatah do Balkana; kakva je u tom prijatelja imao u grofu Andriji, vidjesmo u Kiš-Imbrovcu.

Pravoljubić bje na liep način odbijen iz kuće, ali ljubav je lukava pa se naš prijatelj često za svoga boravljenja u Požunu sastajaše s ljubovcom svojom, i ja bi rekao, a čini mi se, neću se zareći, da je liepa grofica i za to onako hitro pristala uz otčevu volju, i udala se za grofa imbrovečkoga, što je osjetila pod srdcem poroda.

Nu vratimo se k našemn grofu, koga smo u Mletcih ostavili mrtva. Jelisava štovaše u njem dobra prijatelja i otca više nego li muža, pa ga ljuto oplače; a živo joj se kosnù srdca nagla njegova smrt u tudjem svietu. Ali sladku utjehu nadje na srdcu svoga prijatelja, s kojim je najsretnije časove, doba prve ljubavi, sprovela u Požùnu šećuć i sjedeć pod „kraljevskim briegom“ uz kamenitu balustradu široka nasipa, na kom je kralj ugarski poslje krunisanja morao jašiti i posvećenim mačem sv. Stjepana mahati na sve četiri strane svieta u znak, da će Ugarsku i pridružene strane braniti od svih njezinih neprijateljah.

Tielo pokojnikovo doveženo je u Hrvatsku i sahranjeno u obiteljskoj raki župne crkve, kojoj je grofovska obitelj od vajkada bila colator — iliti crkveni čuvadar.

Grofica nije imala priečega posla no umoli sedriju, [2]) da joj da za suskrbnika maiodobnoj kćerci Irmi gosp. fiškala Tadeja Pravoljubića, koga si poslie uzè i za obiteljskoga odvjetnika, pošto je stari i po grofovsku obitelj B** zaslužni fiškal grbavi Josip Dević osudjen bio na silentium [3]) radi jednoga actus majoris potentiae. [4]) Grofica mu je dala doživotnu mirovinu, a već pokojni grof mu je za vjerno službovanje — ob fidelia servitia — u inscrip-

---

[1]) Ugarski corpus juris.

[2]) Sud molbe, kakvu sada ima kr. županijski sudbeni stol.

[3]) Kada se odvjetniku izda prepovjed, da nesmìje u parnicah alegovati t. j. stranke zastupati.

[4]) Ovo su rieči zakona za više vrstih prekršaja n. p. za batinjanje ma bilo i zla plemenitaša.

ciji [1]) dao za vječna vremena dva čitava sela i više ralih zemlje u Zagorju.

Nećemo dnevice pazit i pratiti groficu Jelisavu, kako s brižnim skrbnikom, vjernim fiškalom i dobrim svojim prijateljem nastoji oko odgojivanja male Marije; samo tako je njemu za volju odmah po smrti grofa Andrije zvala svoju Irmu. A šta ona nebi učinila bila za volju Pravoljubiću, kad ga je svom dušom ljubila! Nu i bijaše poštena duša taj naš Pravoljubić! Neće mi valjda nijedna domoljubka zamjeriti, što ga hvalim, ako sam mu i prijatelj bio. Zar nije već zato bio pohvale dostojan, što je odmah pokazivao, kako je mogao, da voli hrvatsko ime od magjarskoga? On je poslie mislio, da ima i na to pravo, da diete povjeri hrvatskoj odgojiteljici Dragojili, a grofica je spram njega bila tja tako popustljiva, da ju je napokon okruživala samo hrvatska služinčad, na dvorištu bdili psi Šarko i Vidra, u stajah bile krave: Mucava, Dragulja, Milava, Bielka, Cvietava, Plava itd., a pod kočijom četiri vrana konja: Lastavica, Lisak, Labud i Vila. Dakako da to nije bilo sve na jedan put ni odmah prve i druge godine, ali duh narodnjega preporodjenja, koj je tada u našoj domovini bio zavladao, hvala budi ljubavi Pravoljubićevoj, nastani se malo po malo i u Kiš-Imbrovcu te što mi je bilo najmilije, odgoji nam u mladjahnoj grofici Mariji izobraženu gospodičnu a vrlu domorodku. Oj, kako su za njom plamtila srdca hrvatskih mladićah i koliko je iztrušeno zdravicah u njezino ime, samo odkad je prvi put javno bila vidjena u surki. Ali neću ja opisivati oduševljenja tolikih za „najljepšom gospodičnom u našoj domovini“ kako ju tada zvahu, a to neću za to, jer i danas ima zaljubljenih oduševljenih mladićah za svojom „najljepšom“; mogu si dakle posve lasno predstaviti i ondašnje odnošaje, nego ja ću pripoviedati, kako je došla narodna nošnja, imenito surka, da ju ima i nosi (barem prigodom svečanostih) svaka naša domorodka.

(Dalje sliedi.)

Prava ljubav bogu mila.

hrvatska narodna pjesma

(iz sbirke L. Marjanovića.)

Dvoje mladih u travi se ljubi,
Nitko nezna van crna zemljica.
Zemlja kaže zelenoj travici,
Trava kaže bijeloj ovčici,
Ovca kaže mladjanu čobanu,
Čoban kaže na putu putniku,
Putnik kaže na moru mornaru,
Mornar kaže djevojačkoj majci.
Cvili, plače djevojačka majka:
„Vod' odnjela na moru mornara!
„Bog ubio na putu putnika!
„Grom shvatio čobana ovacah!
„Vuk ujio bijelu ovčicu!
„Mraz pobio zelenu travicu!
„Crna zemljo, ti bezdanom bila!
„Dvoje mladih u dragosti bilo!
„Dvoje dragih viekom se ljubilo!
„Jer to ljubi Isus i Marija.
„Bogu hvala i majci božijoj,
„Što kom milo, sudjeno mu bilo!“

[1]) Dokumenat iliti spis, kojim vlastelin prepiše vjernu slugi, koga hoće da nagradi, za njeko vrieme ili za uviek njeko zemljište, a dogadja se kadikad i po više selah.

Kako se u Crnoj gori žene i udavaju?

od Save Martinovića, Crnogorca.

(Dalje.)

Svila. U Crnogoracah svilom zove se čin mjesto prstena a prsten se daje, kad krene djevojka iz kuće na vjenčavanje. Majka se naredi i uzme njekoliko svile i njekoliko podstavah (platna) i njekoliko drugih darovah za djevojku (košulje, rubce, pojas) i brava, pecivo nepečeno; jaši na konju, gdje ima konja, i natovari drugoga pogačami i kolači — te ide sa svojim mužem, a ako neima muža, a ono s djeverom, u otca djevojke, gdje ih onda dečekaju i vesele. Mladoženja neide na svilu, nego pošlje po dvie boce rakije, jednu u kuću djevojačku, a drugu za selo djevojkino, gdje je sva njezina svojta. Sve krva i svekar mole otca i mater od djevojke, da izvedu djevojku da ju vide. Djevojku traže, ona bježi, i tako ju na sramotu uhvate i više nose nego vode; dovedu ju do svekra i svekrve i tako djevojka sve se sakriva od stida, da ju nevide; poljubi obojici ruku a oni njojzi daruju darove; ona pobježe i zatvori se. Kad su predali darove djevojci, onda piju onu bocu rakije sa svom svojtom i bratstvom. Poslje se okupi svojta pred crkvom te se daje svakomu domaćinu da pije od one boce rakije; tim potvrde bratstvenici svoju dobru volju, da pristaju, da se djevojka uda u onu kuću, koju su izabrali njezini roditelji. Onda ugovaraju i uglave, koliko će biti svatovah i kada će po djevojku doći. Otac djevojčin mora da sprema darove za svatove, ali ih sve plaća vjerenik, pa za to se i mora uglaviti, koliko ima dati za darove; novce za njih ulaže djevojkin otac, a on se po pogodbi namiruje iz onih novacah, što se na piru prospu po pogači. Tu se jošt pogode, hoće li doć barjak. Ako je korota t. j. žalost djevojčinu otcu, ako mu je tko od rodjakah umro ili u boju poginuo tako i materi, nehoće da nose barjak a ako li nije nitko, nek nose; a opet kad su svatovi zadovoljni, da nose barjak, govore otcu djevojkinu: mi ćemo nosit borjak, ali kad dodjemo na pogled vaše kuće, zavit ćemo ga, neka je od korote.“ I tako se pogode te idu kući.

Vjenčanje. Dodje vrieme; kupe se svatovi, otac od djetića zove prijatelje i svoju braću i rodjake, donosi mu svaki svat po peciva, po jednoga ovna 30, 40—50 funt.; dohode sestre djetiću, ako ih ima, na veselje, nose pogače i darove (kolače, jabuke, narandje). Svatovi se saberu u kuću djetića i tu večeraju, speku brava i svare mesa; piju vina, rakije i drugih različitih pićah kao cipra, ruma, rozolije, šampanja pa izvode kolo i pjevaju svi u večer; sutradan krenu i pogode se u večer: tko će biti kum il stari svat, il prvienac, pjevač, djeveri, vojvoda, barjaktar, pustosvat. Za staroga svata izabiru najmudrijega, takodjer i prvienca i vojvodu valja mudroga; ovaj ide zadnji. Prvienac ide prvi, stari svat za njim, za ovim pjevač a mogu biti i po dva pjevača; kad su dva, ide jedan u sried svatovah, a drugi za starim svatom, barjaktar za pjevačem i uz barjaktara drug, zato izbira se momak, koj najljepše zna igrat, plesat i koj je lak na noge; barjaktar crnogorski mora bit ujak djetića,

koj se ženi, drugi nitko nemože mu barjaka uzeti, a kad neima ujaka od iste ujčevine, zove sestrić njekoga i bira ga, da mu ide da nosi barjak; ako neima nikoga svoga rodjaka, onda drugoga, koj je vriedan s barjakom vješto mahat i igrat lako noge a biraju se barjaktari, koji su brzi; za barjakom idu ostali svatovi, kad imaju konje, njetko na konju a njetko pješice; u sriedi svatovah idu dva djevera i zadnji vojvoda. Kad krenu iz kuće u jutro, uzmu sobom vina u ćuturi i u mješinu o konja; i svi puške izbace, kad izidu pred kuću, pa krenu; domaći ostanu doma. Vrte se peciva, pjevaju kola i svi su veselo. Svatovi putuju, pjeva pjevač, puca puška, vesele se na putu, koga god sretu, dadu mu zdravicu iz ćuture vina, te ga napiju; ako je muž, on njim zahvali i meće puškom, pošto svatovi prodju, tako istu svatovi onda njemu puškom odgovore i zahvale; i ženskoj dadu, a ona im da blagoslov n. p. „ajdte s Bogom bila vi (vam) sreća na putu i povratite se veselo na svoj dom, i da domu djevojku dovedete za izmjenu i za hranu svoje svekrve. Barjaktar i uz njega tko je, igra na svaku milju puta, izkoče izmedju svatovah i protrče, pa na kakvoj liepoj ravnici igraju jedan naprama drugoga; barjaktar maha barjakom i dobro ga čuva, da mu se nezamota, nu valja vješto, e ako mu se zamota svi mu se svatovi smiju i rugaju; valja da znade obima rukama mahat, što čini kano da vješt mačilac sabljom leska; lasno je mahat, kad ide, ali težko kad igra. Nu neima ljepšega nego to, kad ga gleda kita svatovah, dok pjevač iza glasa pjeva, i kad igra barjaktar i onaj uz barjak; na svakom mjestu, gdje poigraju, ovi dva izbace dvie puške; barjaktar nenosi dugu pušku no male i nož, a onaj uz barjak nosi dugu pušku i oružje za pasom.

Djeveri, gdje god dodju izpred čijega dvora protrče i ponesu u dvor zdravicu, da pije makar tko bio kod kuće, ako će i diete i tako i krajem sela ili varoši trče u sve povrstnije kuće, te im daju zdravicu i odtolen idu dvoru djevojčinu. Iz djevojčina dvora skoče dva momka i trče na polje, jedan nosi barjak u ruki i maha kao onaj od svatovah, a drugi spram njega igra i sreta svatove; kad se stanu — izide barjaktar od svatovah i barjaktar od djevojkina roda te ovi dva poigraju zajedno s barjacima; a oni dva, što uz barjake idu opet zajedno, te izbace ti četiri puške — svaki po jednu pušku, pak se poslie poljube u obraze i krenu da idu; dva barjaktara na upored, a oni dva uz barjake na upored i dadne desnu stranu barjaktaru od svatovah pa tada se pogode, hoće li se utrkovat, koj će prije doć do djevojkine kuće, a velika je žalost barjaktaru od svatovah, ako ga preteče domaći; ali koj je valjan, nehoće mu se pustit, da ga preteče, da mu neučini žalost, a njeki i nemare zato, te ponesu žalost jedan na drugoga i dodju pred djevojčinu kuću; ako je kakvo gumno ili dvorište ili ravnica igraju pred kućom dva barjaktara i njihova dva sudruga i meću puškama; djeveri trče u kuću i valja oni prvi da dodju, i nose torbice o ramenu i u njih pogaču, i ćuturu vina; nadju svatove od doma, gdje sjede za stolom i tako postave torbe na stol a na stolu nadju tù bocu vina i na njoj šipak oli jabuku oli dunju oli nerandju; iznesu bocu svojim svatovom pred kuću; oružje dugačko nestavljaju od sebe, već kako su s njim uljegli u kuću, tako su ga medju svoje

iznieli; premda ih mnogi traže u kući, da ga ostave i da ih prevare, jer bi im se rugali. Iznesu svojim svatovom bocu jednu oli dvije oba djevera, a jabuke metnu u špag (žep) dadu staromu svatu najprije da pije, pak tada svatovi jedan drugomu, dok se obrede; a njekih putah i negledaju svi da piju; tader svatovi svi meću oganj iz pušakah; pristupe momci od kuće i uzimaju im dugačke puške i meću na stranu, a tako i njihove kabanice iliti struke (ogrnjače) a primaju im i konje.

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Da se našoj pjevačici kod opere na dvorskom monakovskom kazalištu gdčni. Matildi Malingerovoj po zasluzi ori slava širom biela svieta, najbolji je dokaz to, što joj je tamošnje ravnateljstvo k novoj godini čestitalo vrlo laskavim pismom i darom od 1000 for. — Na slavu joj je i to, što se ona nestidi kazati, da je Hrvatica, nego se tim imenom ponosi!

Našemu odboru za etnografičku izložbu u Moskvi, što će se otvoriti ovoga proljeća, dozvoljila je na opetovanu prošnju vis. dvorska naša kancelarija 300 fr. s tim dodatkom, da se prigodom sabiranja izložakah za Moskvu posebni etnografički odsjek uredi kod „narodn. muzeja“ u Zagrebu.

Dne 13. o. mj. bila je glavna skupština nar. zem. glasbenoga zavoda. Izvješće priobćit ćemo drugi put.

U ponedjeljak dalo je naše hrv. pjev. društvo „Kolo“ u gradj. streljani koncert, a poslje toga ples. Šteta, što naše više gospode nebijaše u obilnijem broju. Gospodi članovom „Kola“ budi na čast, što svoje društvo tako podpomažu, a nadat se je, da će se s vremenom i još bolje napredovat. Ovom prilikom pripominjemo, da će se sutra obnavljat častnici ovomu družtvu u gradj. streljani. Želimo izbiračem sretan uspjeh, da si bud pridrže bud izaberu muževe, voljne sve sile složiti „Kolu“ za boljak.

Iz Gradca. (D o p i s.) Ovdašnje se krasotice bune, što su čule, da će Hrvati i Magjari doći u svom narodnom odielu na pravnički ples; jedna pače javi u „Fremdenblattu“, da će samo s onim plesati, koji bude nosio na sebi štajersku „joppu.“ S tom grajom u savezu stoji mali škandal, što se je 6. siečnja sbio u kazalištu. Kad je orkestar začeo svirati csardas, počeli su „burši“ fućkati i rugati se. To je mala ilustracija o ljubavi štajerskih autonomistah prama Magjarom.

Ovdje strašna popara zavlada u pučanstvu sbog „Wehrgesetza.“ Niemci se boje, da će se tako inteligentni ali nezadovoljni življi uvući u vojsku, pa će uzdrmati sve življe socijalnoga života — a grozno je pomisliti, da će i inteligencija doći sada pod batine, kojih John još nije ukinuo. Uzdaju se svi u Hrvate i Magjare, da će svojimi prosvjedi izvesti opozov toga zakona.

Književnost. (H r v a t s k a i s r b s k a.) Izašo je 1. br. dva puta na mjesec izlazećega humoristično-satiričnoga ilustrovanoga lista „Zvekana“, što ga uredjuje g. Marko Manasteriotti. Ciena mu je s poštom na godinu 4 for. 20 nvč.

— A n d r i j a U h e r n i k, odvjetnik u Zagrebu, izdaje knjigu pod naslovom „Kućni pravoslovac“, koja će svakomu dobro doći. Ciena joj je u predplati 1 stot.

— „V o d j a p r i g a z d o v a n j u zvat će se knjiga, što ju namjerara izdati g. Radić, urednik srbskoga gospodarskoga lista.

„Glasnik srpskog učenog družtva.“ Knjiga III. sv. XX. Sa dvie tablice snimaka. U Beogradu u držav. štampariji 1866. na 8-ni 2. l. 450 str.

„Persijska pisma od Monteskija“ I. sv. Preveo s franc. M. Gj. Miličević. U Beogradu 1866. na 9-ni 4 l. 176 str.

„Vilim Tell ili oslobodjenje Švajcarske, od Floriana.“ Tako se zove knjiga, za koju gimn. prof. u Beogradu Zečević pozivlje na predplatu do konca o. m., do kada će biti i knjiga gotova. Ciena 4 groša.

— Kalendari za god. 1867. U Zagrebu su izašli: 1) Mali kućnik, izdan učiteljskom Zadrugom stoji 25 novč. 2) Gospodarski bilježnik i savjetnik, izdan gospodarskim družtvom stoji 1 fr. 20 nč. 3) Pučki hrvatski kalendar od Ant. Jakića stoji 25 nvč.; 4) Žepovac od Svetozara Galca stoji 20 nvč. 5) Zagrebački šoštar knjižare Županove stoji 25 nvč. i 6) Novi zagrebački šoštar knjižare Hartmanove stoji 15 novč. Tri ovdašnje tiskarne izdadoše kalendare za stienu. — U Varašdinu: Varašdinac poput zagreb. šoštarah-kalendarah stoji 15 novč. — U Osieku: Osiečki kalendar od Lehmana (za 35 nč.) — U Zadru troškom matice dalmatinske narodni koledar, koj jezgrovitošću i jedrošću svoga sadržaja može zadovoljiti rodoljubnoj želji svake ruke štiocah; ciena mu je 50 nvč. — a matičini članovi dobivaju ga u polak ciene. — U Novom sadu: „Godišnjak“ (za 40 nvč.) i „Lasta“ od Karolya (za 25 nvč.) „Srbski narodni“ (za 48 nvč.) i „Ružica“ od Fuksa (za 25 nvč.) — U Vukovaru: Sriemski kalendar (sa cirilicom i posebno izdanje latinicom) stoji 25 nov.

U Biogradu: „Ilustrovani kalendar“ izdan uredničtvom „biogr. ilustrovanih novinah“, sadržaje sve, što treba svakomu za praktičnu potrebu, stoji 80 nvč. — „Kalendar i zabavnik“ knjižare Velimira Valožića (za 40 nvč.) „Krin,“ srbsko-narodni kalendar od H. A. O. P. (za 40 nv.) „Jelica“ od Ilija Angjelkovića (za 50 nov.) — „Svetcoslov“ od Il. Angjelkovića za 40 nov.

— (Slovenska.) „Slovenci kaj čemo?“ od dra. Vošnjaka. U Ljubljani; 25 n.

— „Jeziěnik ali pomenki o slovenskom pisanju. Spisal J. Marn. Suhoparna slovnička pravila razlaže humoristički. U Ljubljani.

— (Slovačka.) Slovački župnik dr. Andr. Radlinsky preveo je svoj molitvenik „Nabožne výlevy“ (Pobožni izlievi) u magjarski pod naslovom „Mennyeí Hangok“, te mu je u prevodu knjigu izvoljela primiti carica Jelisava. — Slovački spisatelj J. Viktorin preveo je: Kempisovo „Nasliedovanje Isukrsta.“

Narodno kazalište. Sadanja saisona počela je dne 29. rujna 1866. Od toga vremena pa do posljednjega prosinca r. g. dalo se je 49 predstavah a medju njimi 10 velikih novih i to: 1. „Mora na selo“; 2. „Pjesnik i seljak“; 3. „Zakupnik Ostrandski“; 4. „Jedna plače, druga se smije“; 5. „Bal u Javorju“; 6. „Montjoye“; 7. „Jantarska vještica“; 8. „Bodin“; 9. „Notre dame de Paris“ i 10. „Diete sreće“; zatim 5 manjih novih i to: 1. „Urarov klobuk“; 2. „Visoki C“; 3. „Nješto obilazi“; 4. „U pol jedanaest“ i 5. „Partija Piketa“; napokon 1 nova operetta i to: „Deset djevojakah a za nijednu muža.“

Od navedenih novih komadah prvoga razreda bili su najživahnijim pleskom od strane obćinstva primljeni: „Zakupnik Ostrandski“, „Jedna plače, druga se smije“, „Bal u Javorju“, „Notre dame de Paris“ i „Diete sreće“; a od drugoga razreda ili od manjih komadah t. j. takovih, koji vas večer neizpunjuju: „Urarov klobuk“ i „Partija Piketa“; napokon imenovana operetta.

U „Zakupniku Ostrandskom“ steko je gosp. Freudenreich u naslovnoj ulozi uprav sjajan uspjeh a naročito podjoše mu za rukom prostodušni prizori na koncu 3. čina s Louisonom Duval (gospojom Sajevićevom, poznatom prije njezine udaje pod imenom Tomaševićeve), za kojimi je sliedio gromak, dà uprav uzhitan plesak, kakova još riedko kad doživismo u našem kazalištu; nu moramo priznati, da je toga obćenitoga ljubimca i imenovana gospoja tako izvrstno svojom živahnom, naravnom, kriepkom i karakterističnom igrom podupirala, da se i njoj znatan dio toga izvanrednoga no sasvim zasluženoga odlikovanja dopitati mora.

Gospoja Sajevićeva pokazala je ovaj večer činom, da je njezino kratko bav-

ljenje u Beču, kamo je na zemaljske troškove radi umjetničkoga usavršenja za lanjskih kazalištnih ferijah poslana bila, žudjenim plodom urodilo.

U zanimivu komadu „Jedna plače, druga se smije“ zatekla nas je nasuprot isto tako radostno gospodična Perisova kao mladja gospoja Rey svojom ugladjenom, ljubkom i ćutljivom igrom.

Uloge, koje neiziskuju tragične dubljine i priproste naivnosti — već zahtievaju žensku nježnost i fino salonsko ponašanje ili uobće pretežnu dražest, bile one sentimentalna, ili vesela pravca, dolikuju osobito ovoj darovitoj i routiniranoj predstavljačici i ona će u toj struci vazda podpuno priznanje steći, kao što ga je i ovaj put stekla.

U veseloj igri „Bal u Javorju“ odlikovahu se gospodin Freudenreich kao baron Javor svojim kipećim, a gospodin Mandrović kao doktor Platanus svojim suhoparnim humorom. Oba nacrtaše, svaki u svojoj vrsti i shodno karakterom, koje predstavljahu, dvie životne slike, pune istine i efekta.

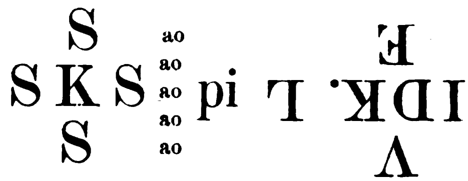
Nestašnu baronicu Javorovu predstavljaše gospodična Bajzova a koketnu mladjahnu suprugu savjetnika Sladora gospoja Popovićeva. Obje su cienjene predstavljačice ozbiljnih ulogah i imaju toliko routine, da, i izvan njihovih strukah upotrebljene, nemogu uprav ništa pokvariti; no ništa nemanje težko je dokučiti, zašto baš njim te uloge u dio padoše, gdje imamo druge dvie predstavljačice, koje uz prirodna toj struci sasvim odgovarajuća sredstva imaju takodjer toliko kazalištne vještine, da se nije trebalo bojati, da neće svojim zadaćam podpunoma zadovoljiti, a samo u tom slučaju moglo bi se popunjenje ulogah jedne po predstavljačicah druge struke opravdati.

Zato neodobravamo ni to, da nije gospodični Bajzovoj podieljena bila uloga Lady Milfordove u „Spletki i ljubavi“ od Fr. Schillera, što je prigodom debut-a gospodične Jelenske predstavljena bila, i možebiti i jošte po gdjekoja druga uloga, jer se gospodična Bajzova bez sumnje usposobljuje većma za tragičnu struku, nego li za ikoju drugu, budući da joj više nego li ma kojoj drugoj od naših predstavljačicah dolikuje oštriji tragični naglasak i pri svem tom, da i njezin organ, ako stvar bezuvjetno uzmemo, nije za tu struku dovoljno kriepak i pun, ipak je višegodišnjom vježbom u toj struci većemu naporu priviko a i njezino shvaćenje takovih ulogah usljed veće routine, stečene u tom pravcu, pokazuje poraznjerno veću energiju izraza, nego li ga kod druge koje opazismo; isto tako netajimo, da njoj opet manjka ona svježost i lahkoća u kretanju i govoru, koja se u veselih i uobće konversacionalnih komadih za mladje uloge iziskuje. Šaljive starice, kao protivna skrajnjost od tragičnih ulogah, (Les extrêmes se touchez) dolikuju joj nasuprot dobro, jer podnose oštrije boje, koje i tragedija dopušta, no naravno u vlastitom smislu. Mi smo od nje već više za rukom pošlih slikah te vrste vidjeli, koje je obćinstvo vazda radostnim pleskom pozdravljalo. Cuique suum!

(Dalje sliedi.)

Rebus. *)

Od V. Š. Zagrebca.

Odgonetka (zagonetke u br. 1.)

od St-ca.

Protreseš li prvo kano snop
Riečcu od njeg dobiti ćeš pop;
A drugo ti na grbu izdava
Biesna zvierih gospodara, lava
Jedno s drugim zajedno uzeto
Od poplave strašilo je kleto.

Isto dobro razriešiše gg. u Zagrebu: Poh, odvjetnik, Fr. St., Vl. Š., gja. Lj. M. i gdčna. Ana Nahodil. — U Karlovcu: gdčna. Zdenka. A. D., J. S., Tomo Štefanović i g. O. D. u Rimu. — U Varaždinu: gdčna. Klotilda Mikelinieva. — U Križevcih: Šišman Farkaš, predsjednik sudb. stola. — U Zlataru: g. C.

---

*) Imena odgonetačah priobćit ćemo u br. 5.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 4. U Zagrebu 26. siečnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

U kolo!

Slogom rastu male stvari
A nesloga sve pokvari.

Ajd' na noge Slave sini
Kolo naše poigrajmo,
Lice biednoj domovini
Kriepkom slogom osvietlajmo!
Braćo složno!...
Sve je možno,
Kada ljubav srdca grije,
Kletoj mržnji traga nije!

Prije što će poigrati
Brat sa bratom rodjenime,
Netreba već razmišljati
Da nas jošte dieli ime.
Dušman vreba...
Za to treba:
Da ne reži brat na brata,
Da priljubi Srb Hrvata.

Opreka je pisme mala,
Mržnja vjeri svrha nije,
Nebesa su sve nam dala,
I budućnost nam se smije
Blagim okom...
Sbiljnim krokom
Njoj u susret valja poći,
Želimo li k cielji doći.

Nek u kolu sloga vlada,
Neka grli Srb Hrvata;
Prosvjeta će imat tada
Mjesta medju oba brata.
Ajd veselo
Svi na djelo
U kolo si dajmo ruke,
Prodjimo se kara, bruke!

Sreću donjet sloga može
Samo sloga k cielji vodi,
Domovini, o daj Bože! —
Sloga naša spas da rodi
Samo sloga,
Darak Boga,
Srdca bratska neka veže
Moć dušmanah neka steže!

Kolo naše nek se kreće,
Naše pjesme nek izvode.
Prosvjetu nek rod nam steče,
Pa smo blizu tad slobode!
Naše vile
Sretne bile
Izvele nam rod iz tmine
Da i njemu sunce sine!!

U Varaždinu siečnja 1867.

Dragoljubović.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Podugo stajaše knez mirno i gledaše očevidnom milinom na tu krasnu djevojku, koju je nebo stvorilo za vienac najplemenitijoj glavi. Ona se sad prenù i opaziv iznenada pred sobom muža trgne se i skoči.

On lagano pristupi k njoj i tihim te što mogaše sladjim glasom, progovori joj: „Liepa moja gostkinja netreba da se trza od svoga prijateljskoga domaćina. Što je on toliko vremena zaboravio na svoju dužnost i službe ju svoje lišio, pokazuje u toliko nedostatak pristojnosti, u koliko želju, da joj u ničem neće biti dosadan.“ ...

Ovdje se Katarina brzo ukloni na stranu dalje od pristupajućega kneza.

Kao zmija gladka i hladna, lagano puzeća, nu ljuti otrov sakrivajuća, učini joj se laskajući knez te se ona ne po volji, jer se ta u ovom trenutku posve bila izgubila, nego po nagonu naravnom, povuče na stranu.

„A zašto moja najmilija prijateljica bježi od onoga, koj je došao, da joj izjavi svoje prijateljstvo, da joj kaže, kako ju obožava, kako je gotov za nju dati život i sve blago svoje žrtvovati za njezinu radost.“ ...

Lik tetke s razciepanom glavom i staroga Branka s probijenom grudi digne se uz govorećega kneza, te ga učine biednoj Katarini strašnijim od same satane; ona moraše pred tim strašnim prizorom zatvoriti oči.

Knez toga nije bio primjetio ili se pak činio, da nije primjetio, te govoraše dalje: U ovom naručju je sila i slava za onu, koja se u njem odmara na najvatrenije i najvjernije ljubećem srdcu, čast i dika za sve, koje ona svojimi naziva.“ ...

K liku tetke i Branka dodje sad obraz kneza Grgura, koj si za svojim ugrabljenim nesretnim djetetom posipa pepeo na glavu a ostrag za svimi stajaše slika gorećega grada. I za to, kad joj knez pristupiv bliže reče: „Dodji, mila moja, na ove prsi i budi gospodja moga srdca i sile, pa se slavi, kako se može samo kraljica“, izpravi se ona, kano da duh njezina otca uleti u nju, muževno, sve opasnosti i straha nestane izpred njezinih mislih i samo želja, da toga ubojicu, grabijivca nevinosti i bezbožnika gromovnimi riečmi, porazi, upravljaše njezinom voljom i riečmi.

„Dalje od mene, bezbožniče i podli nedostojni vlasteline!“ poviče ona, a knez Beroje, ovakov govor nimalo neočekujući korači natrag. Kći kneza Grgura Hranića, borca za grob Spasiteljev, zna samo jedno osjećati, a to je prezirati i gnjušati se na takva bezbožnika i bezzakonika, kakav je knez Beroje Kipilović. Ja znam, da me možeš ubiti, i znat ću umrieti, ali do toga se nikada neću poniziti, da takva nečovjeka, koj mi je lupežkim načinom opustošio imanje, srodne i prijatelje poubio i otcu zadao neizliečivu ranu, da ja ravnodušnim ma samo i pogledom pogledim. Ja sam još diete, ali ćeš vidjeti, da nadamnom živom neimaš druge sile osim da me ubit možeš. Od

gladi skapati, glavu o zid razbiti, jezik progutati, to stoji uviek u mojoj vlasti i ja ti se zaklinjem, da ću učiniti, kad mi se na to i najmanji povod dade.“

Knez Beroje stisne vilice i zagrize ustnu; u njem je kipilo; ali se opet nadvladao te počne ne onako sladkim ali ipak tihim ozbiljnim glasom: „Čuj me Katarino! Ja te ljubim; to ti se kunem svim, što mi može biti najsvetije. Ti si sasvim u mojoj vlasti; nitko na svietu nezna, niti može pomisliti, da si kod mene; svi misle, da si propala od križarah. Možeš znati, da je po tom moja vlast nad tobom neograničena; ti više nećeš biti slobodna; protiviš li mi se: birat ti je izmedju smrti svojevoljne ili vjekovite mračne tamnice. Ubiti te neću, jer bi me to okaljalo, a vjeruj, nije tako lako umrieti kao reći. Ma šta uradila, toliko mi uviek ostane vremena, da neostaviš sviet takva, kakva si sada. Razumi me. Sa mnom se nije šaliti. Ostavit ću ti malo vremena, da se sama predomisliš; vidit ćemo se skoro i to na ljepšem mjestu. S Bogom, i budi pametna, pa će biti po te bolje.“

Rekav to izadje knez Beroje iz sobe i ostavi Katarinu samu. Svatko može sam razumjeti, kako joj je bilo. Duh, koj se je u nju uselio, neostavi ju više; ona vidi, da za nju od svih ostavljenu neima čovječje pomoći, pa bez svakoga kolebanja zaključi što prije umrieti; uzme sa stola nož, koj je knez, bivši došao u sobu, tamo metnuo, a poslje ga odilazeć zaboravio uzeti. U namjeri ju preprieči stara, koja uprav udje u sobu. Staroj bijaše obraz pun sažaljenja, da se je djevojci uprav razžalilo ostavit ovu osobu, pa odgodi namjerenu smrt, dok se oprosti sa starom, kojoj se je imala za koješta zahvaliti. Čuvši stara namjeru djevojkinu, počne ju odgovarati veleći: „Ja posve pravo dajem, diete moje; ti moraš umrieti, ali“ doda otežuć „samo onda, kad uzmoraš; sada još nemoraš: knez je otišao i zapovjedio, da te iz ove peštere odvedu u jedan od njegovih zamakah. Bog nespava nikada: čudni su njegovi putovi. To je sjegurno, da se na putu kneza neimaš bojati, i to je sjegurno, da ćeš odavde još danas poći: hoćeš li u naredjeni zamak doći, to je nesigurno. Ako dodješ, ima i tamo dosta mjesta za grob jedne djevojke: i ja ću ti sama dati u ruke, čim ćeš se spasiti. Evo ovo staklence uzmi: u malo uzima tekućina, što je u njoj, dala ti je život; u većem popijena, uzeti će ga natrag. S Bogom dušo; moli se Bogu za moju dušu. Ja se moram s tobom razstaviti.“ To reče pa zagrli iz svega srdca djevojku, koja je opet nju tiesno zagrlila. Sad se čuje hod pred vrati; stara se brže odtrgne i ode. Za njom odmah udje Grdomil. On stavi na stolicu mužke haljine, kakve nosi služinčad u vlasteoskih dvorovih, i rekne Katarini, da se u njih obuče i do pol sata pripravi na put.

V.

Da sakrije svoje namjere i sebe obezbiedi od svake tužbe, obuko se knez Beroje poput njemačkih križarah. Dok su ovi još u Srbiji bili, neusudi se toga činiti, jer bi se na iztrazi lasno bila pronašla istina, ali kad su prešli u Bugarsku, prihvati sgodu, pa svoje ljude obuče u križarsko odielo i učini ono, što smo vidili. To mu podje vrlo dobro za rukom, jer su svi držali, da je koja zaostavša križarska četa oplienila i ubojstva počinila u gradu kneza

Grgura. Da si i nadalje sakrije trag, zapovjedi knez Beroje, ugrabljenu djevojku čuvati u podzemnoj pešteri, kako bi izvan svake pogibelji bio, ako kralj Stefan, koj je uzeo grad kneza Grgura pod svoju obranu, naumi djevojku tražiti. A uvjeriv se, da i sam kralj, izvješten o nesreći, pa i svi drugi misle, da su djevojku pravi križari ili ubili ili odveli, uvjerio se, da je kralj Stefan tako i caru Frideriku sav dogadjaj javio i njegovoj pravici preporučio, odluči on djevojku iz peštere izvesti i u jedan svoj udaljeni zamak odvesti. Idući k njezinu otcu imaše sgodu dobro Katarinu poznati i prvi put pojavi se ljubav u njegovu srdcu. Za ženu ju iskat mogo nije, jer je bio oženjen, trebaše mu ju dakle ugrabiti. Ali spram golubice, koju je imao posve u svojih noktih, nauči ga prava ljubav mnogo više poštovanja i trpljivosti, nego što je obično imao; videć, kako je ona razdražena i pripisujuć to pretrpljenoj biedi, počne računati na vrieme; a znajuć kako mu obično način i lice opravdavaju čine, zaključi malo počekati i dobiti ono od milosti, što bi mu sada samo nasilje pribavit moglo. Ne uplaši se on prietnje njene, da će se ubiti, jer joj nije poznavao duha a već je više putah imao sgodu izkusiti, da se takva uvjeravanja neizpunjuju. Zapovjedi dakle Grdomilu, da Katarinu obuče kao mlado vlasteosko služče i da ju dva momka na sigurnom putu odvedu u odredjeni zamak, kamo je odmah i sam otišo.

Katarina poslje one strašne noći bijaše dugo u smrtnoj opasnosti, ali mladost i liekovi stare one žene iztrgnu ju iz čeljustih smrti. Kad je ozdravljivala, izvodili su ju svaki dan na sunce, kad je najprije stražu čuvajući momak svaki šušanj dobro razvidio. Kneza Beroja nije do toga časa nikad dobila pred oči, i premda je znala, u čijih se nalazi rukuh, opet nije znala, šta da misli o svom položaju. Iz te neizvjestnosti iztrgnu ju kneževe rieči. Mi smo sakrivenu pred njom silu duha njezina imali već više putah sgodu, premda u malom, upoznati, kad je bez svakoga straha na svoje zlo namolila tetku, da primi hadžiju u grad i kad su neprijatelji na vratih od sobe lupali, u koj čas neizgubi ona ni za jedan trenutak prisutnosti duha, dok stara tetka nije od straha znala šta da radi. Ta sila duha razvije se naprasno do ciele veličine u trenutku, kad je knezu Beroju morala odgovoriti; misao na sve zlo, što joj je počinio i koje još činiti namjerava i pomisao na otca učine, te se strese, kad na to pomisli, da bi šutnjom ili neodsječnimi riečmi dala knezu povoda, da o njoj i najmanje posumnja. Čas ovaj učini iz djeteta zrelu djevojku, koja osjeća snagu krieposti i cienu čistote u punoj mjeri pa po tom počne govoriti! Odvažnost da umre i uvjerenje, da je smrt u ovom slučaju ono, što joj jedino ostaje željeti, usmjeli ju do prkosa. Tko zna, da mu samo smrt želiti valja i da mora umrieti, za toga već neima strahovah, taj se neplaši ni lava razdražiti. Staričine rieči i uklonjenom opasnošću na novo dižuća se ljubav k životu učine, te joj se sila duše stiša, i ženska narav stupi u svoje pravo: rieka su zah poteće niz plamteće još njene obraze, za kojimi se tiši osjećaj povrati uzkolebanim joj grudim i zasvietli joj kao biela pri čistom nebu zora, blaga nada, da ju Bog nije sasvim ostavio, i da se na putu može namjerit na izbavitelja. Sama bojeći se, da ju kano djevojku medju mužkimi neupoznadu,

upotrebi sve, da bude kano ma koje najgorje služče. Pune svoje vlase razčešlja u bogate zulove i pusti im se talasati po ramenima. Donešene joj haljine stojahu na njoj kao da su na nju mjerene, a viseća joj o boku sablja veoma ju uzradovà. Kad se Grdomil vrati, nehtjede skoro vjerovati, da ima pred sobom Katarinu; nasmješi se i reče joj, da ide s njim. Prekrasni ljetni dan nagrije prsi biedne djevojke oživotvarajućim žarom i čuvstvom. Sidju s brda u dolinu, gdje ih dočekaju na konjih dva pod ogrtali mira mnogo oružani sluge. Tu Grdomil reče Katarini, da sjedne na jednoga konja, pa kad ona to učini, i on onda skoči na svoga biesnoga vranca pa držeći remenom djevojkina konja krenu napred najprije korakom a poslie malim kasom kroz dražestnu dolinu.

Katarina se po običaju onoga vremena nauči jašiti i ovaj sadašnji put na konju ne samo da joj neučini nikakvu nesgodu nego joj posluži na dobro. Bijaše pred podne, kad su pošli i nepazećî na pripeku ljetna dana jašili su lakim ali neprekinutim kasom sve dalje, kako bi još isti dan ako i docnije noćju stigli u odredjeni zamak kneza Beroja. Grdomil je jedva čekao da bude veče, jer mu je bilo sigurnije noćju ići. Katarina je željnim okom pogledala naokolo, neće li se od kuda ukazati koj angjeo izbavitelj, pa kad neopazi nigdje ni sjenke od čovjeka, podignu oči k nebesom u po tužeći se u po moleći.

(Dalje sliedi.)

Hrvatske slike

od

Ivana Kukuljevića Sakcinskoga.

9.

Župnik.

Stoji tamo brdašce
Sred polja zelena,
Na tom brdu crkvica
Zidom ogradjena.

Kraj te crkve tihi stan
Seoskog župnika,
Što je puku učitelj
Utjeha i dika.

Grud mu ljubav ugrijà
Mile otačbine,
S vjerom svetom i Bogom
Svaka skrb mu gine.

A kad gost mu prihodi
Zván il' iznenada,
Tada ćud ga vesela
Hrvatska nadvlada.

10.

Krajišnik.

Na velom Velebiću,
Na visokom Kleku,
Pokraj Kupe i Save
Čuješ pjenja jeku.

S tudjine se vraćaju
Hrvatski junaci,
Lovorom su kićeni
Razdrti barjaci.

Mnoge proždro tudji grob,
Tudje zrno rani,
Tudja ljuba ogrli,
I tudj duh nahrani.

Da li su od tudjina
Ljubit naučili:
Nezavisnu slobodu,
Rod i jezik mili?

11.

Kordun.

Na kordunu samotnom,
  Kraj zelene Une,
Stoji stražar hrvatski
  Pokraj puške pune.

Pred njim Hrvat sa čalmom,
  Za njim Hrvat s čakom,
Što se sastat nesmjedu
  Duhom ni korakom.

Iztok tjera jednoga,
  Drugog zapad kleti,
Da se straže i kolju
  Vječnoj u osveti.

Jezik, ime i zemlju,
  Sve jedno imadu,
Ali mislit i radit
  Zajedno neznadu.

12.

Mornar.

Morem tihim jadranskim
  Brod hrvatski plovi,
Krilni vjetar nosi ga
  U sviet star' i novi.

Pod jadrom počivaju
  Izkusni mornari,
Od kojih baš malo tko
  Za svoj život mari.

Zlato je i slava im
  Cilj dalekog puta,
Neprieći ih sunca žar,
  Niti bura ljuta.

Al kada se bogat brod
  S tudjine povrati,
Onda često i kuću
  U tudj sviet obrati.

Ples.

> Skokni kolo, kolo naše
> U kom braću sloga paše!
> Skokni napried, skokni vrlo,
> Skokni, pjevaj na sve grlo!
>
> *Sundečić.*

Hoću da pišem o predmetu, koji danas zanima mlado i staro, bogato i siromaško. Princip Karneval slavi eto posvuda svoj slavni ulaz; u njegovoj pratnji vidjet je sama odlična lica: gospoje Nagizdu i Ludoriju, gospodičnu Šalu, tu je i fini salonski kicoš Ples; a sasma straga vuku se traljave nakaze: založnica, dužnička tamnica, i — dronjci.

Govoreć o plesu znati će valjda mnogi, da je tako star, kao što je staro i čovječanstvo. Pa ako baš nemožemo tvrditi, da je Adam s Evom plesao cotillon ili polonaisu u raju zemaljskom, to se ipak može uzeti, da je naš praotac skakao opojen radošću, kad mu je Bog doveo drugaricu, gospodjicu Evu. Jesu li kašnje potomci Adamovi plesali i kako, o tom nemogu ništa reći, ali to zna svako diete, da su Židovi plesali pod brdom Sinaj oko zlatnoga teleta i to valjda hrvatsko „kolo“; jer bome oko teleta nemože se izvoditi niti „tremblante“ a još manje walzer, koga hrvatski zlo narekoše kotrljak.

Dašto mnogo je tomu prošlo vremena, dok se je ovo prvobitno naravsko skakutanje svelo u stanovite konvencionalne forme, koje nisu dakako bile prema današnjim vrstim plesa; premda je od ovoga do baleta opet priličan skok, jer se balet može njekim načinom nazvati plešućom glasbom, gdje se uz vješto kretanje spaja odgovarajuća mimika.

Rekoh, da su i Židovi plesali; tà zna se, da je kralj David ne samo udarao u harfu, nego je i plesao, kad su prenašali skrinju zavjetnicu, i to sám plesao; ele kralj židovski imaše sve krieposti prosvjećena muža: ljubljaše glasbu, ples, a nebijaše upravo ni neprijatelj ženah. — U sv. pismu novoga zavjeta govori se, da su hromi „skakali kao jeleni.“

Stari Grci ljubljahu ples nad sve. Moderni prijatelj starinah, skladatelj Offenbach, predstavlja nam u svojoj opereti „Orpheus“, kako sav inače ozbiljni Olymp, svi bogovi i božice, plešu; a u „liepoj Heleni“ skakuću stari vitezi: Agamemnom, Menelaus i dr. kano jarići. U obće, pripovieda historik Lucian, bijahu Grci strastni plesači; u svakoj zabavi najviše se plesalo. Pače niti današnji cancan nije upravo ništa nova; grčki kordax naliči mu posve u glavnih crtah. Ja neznam tko je otac, tko li mati evropejskomu kankanu ali o grčkom kordaxu vele, da ga je izumio njeki razkalašeni Satyr. A Bog zna, nije li koja grčka ljepotica mnogo interesantnije plesala taj kordax, nego li Galmayer-ica današnji cancan. Nego valja znati, da su stari Grci plesali njekom osobitom vještinom. Tako se pripovieda, da je glasoviti majstor i učitelj plesa Pylades plešuć predstavljao „zamišljenoga“ Agamemnona. — Spomenuti historik Lucian kazuje, da umjetnomu grčkomu plesu valja tražiti roditelje u dalekoj starini, a to da su: Orphej i Mulaus.

U starih Rimljanah bijaše ples njeka religiozna ceremonija, za koju odrediše posebno svećenstvo (Salii, salientes). Znade se nadalje, da su nj. veličanstva cari Nero i Caligula i sami plesali javno i pred velim obćinstvom, pa se dade misliti, da su i ostala rimska gospoda, a napose milostive gospoje senatorice, pretorijanke itd. sliedile njihov primjer.

Sokrat, taj mudrac nad mudraci staroga vieka, ne samo da se neprotivljaše plesu nego tvrdijaše, da ples upravo spada u čestito odgojivanje mladeži. Uz takova zagovornika može se naš zagrebački učitelj plesa Coroneli upravo ponositi te još većom slavom pozivati vatrenu hrvatsku omladinu, neka revno polazi toli plemenit nauk.

A što da rečem o narodu slavenskom i o njegovoj ljubavi plesa? Doduše niti Lucian niti koji drugi historik nepripovieda poviest plesa u slavenskom narodu; ali toga niti netreba. Sva narav, gibkost i živahnost dokazuju nam, da Slaveni ljube ples. A komu to nije dovoljno, neka čita starožitnosti slavenske; neka čita divne hrvatske narodne pjesme, u kojih se sto i sto putah spominje naše „kolo“, pa će se uvjeriti, da je Slavenom jednako drag ples kao i pjesma.

Evo u kratko poviest plesa. Niti ga hvalim, niti kudim, pa kakove koristi, da ga kudim? Bi li ga tim omrazio našim ljepoticam? Ples sám po sebi niti je zabava ružna niti čovjeka nedostojna. Ili, zar možda oni mladići dokazuju osobitu mudrost, koji se na plesu saviju na sredini dvorane u golemo klupko, rekao bih, u ostrv sried buktećega mora, o koji se utaman odbijaju valovi plešuće čeljadi?

Istina, ples, balovi u naše su vrieme često vrelo velikih jadah. Koliko se toga na plesu zaplete, što se kašnje neda razplesti? koliko se sveže sa-

vezah, koji se kašnje nesrećom, sramotom i biedom svršuju? Često plesovi naruše sreću bračnu, pomute obiteljski mir i povedu sto inih nevoljah. Neda se ni to tajiti, da imade roditeljah, koji vode svoju djecu na balove, da jih se čim prije rieše, ma bilo kakovim načinom. To je dakako prokletinja, ali tomu nije ples kao takov nimalo kriv, niti bi svi ma i drakonički zakoni moglu u korjenu zadaviti takove opačine. Plesalo se prije nas, pa će se plesati i poslje nas; zato budi naša dužnost, da se i tim okoristimo. Mladež naša neka gleda, da svojom milinom, udvornošću i finim ponašanjem širi na javnih i privatnih zabavah duh narodni — duh hrvatski, da omili jednom i našim krasoticam jezik hzvatski, da se nebude u buduće govorilo, kako sam žalibože već slušati morao, da njemački duh toliko vlada u zagrebačkih družtvih koliko taljanski u dalmatinskih. — To dakako nije dično nego je tužno po glavni grad hrvatskoga naroda, da se je njegovim finijim družtvom, koja su pozvana upravo da budu živi izraz narodnoga finìjega života, priljepilo tudjinstvo poput klopa. Mužka mladež morala bi uložiti svu pomnju, sve napore, da liepi spol odvrati od te mane, koja ga bome pred nijednim prosvjećenim narodom neće proslaviti! Pa ako i imade živaljah tudjih u Zagrebu, koji se tišču medju mladež mužku i ljepotice, ako ove često jače prianjaju tim življom, nego li samoj našoj mladeži, to nas neka nesmeta, ti će življi otići, nestat će jih, a mladići hrvatski ostati će, oni će danas sutra biti vodje obiteljih i voditi budućnost domovine; pa toga valjda neće ljepotice nikada s uma smetnuti.

Nek se dakle pleše, nek se sviet raduje, ta i onako riedko da nam kane koja kapljica radosti u punu čaša čemera i jadah; ali i u plesu valja pokazati da smo Hrvati i našim slovom neka se tu sbori, hrvatskim duhom neka se tu diše pa hrvatskim „kolom“ neka se ples započme; neka sviet znade, da je Hrvát svoj u svojem domu, svoj na svojoj zabavi!

Ovo njekoliko smjernih mislih o plesu posvećujem hrvatskim ljepoticam, a napose Zagrebkinjam, koje će ovih pokladah najviše plesati „kolo“, a najmanje njemački govoriti.

Grlom okni — nogom skokni!
Skladno, složno — tika, taka,
Procvala Vam sreća svaka!

B. Lorković.

Kako se u Crnoj gori žene i udavaju?

od Save Martinovića, Crnogorca.

(Dalje.)

Idu svatovi da ulaze u kuću, stoje dva momka na vratih pred kućom i drže dva ibrika iliti bokare punane vode i ubrusce preko ramena; svim svatovom posiplju te umiju ruke i očiste ubruscem. Svati ulaze u kuću i nadju za stolom s jedne strane punan stol ljudih i ti valja s lieve strane da budu,

a s desne strane da sjedaju svatovi. Domaćin od kuće naredi staroga svata od kuće te sjede u čelo za stol; sjede do njega stari svat od svatovah, a do njega prvienac; do prvienca barjaktar od svatovah a tako se rede i oni od kuće; djeveri sjede u sried svatovah; tako isto drugi od doma. Počnu se razgovarat: „Jeste li se gospodo umorili“? Svatovi odgovaraju: „Niesmo se tako umorili, kad smo zadovoljni u svome srdcu; nu jeste li ni (nam) što pripravili i nadate li ni (nam) se?“ „Nadamo a kako nenadamo takvoj gospodi i prijateljem.“ — Ali pita stari svat od kuće staroga svata od svatovah: „Jeste li ni što donjeli?“ Odgovara on njemu: „Dosta smo vi (vam) dobra donjeli, kad smo zdravo došli.“ Vadi stari svat sa stola i s torbe, koju su mu postavili djeveri, pogaču priesnu ali napisanu (košticom itd.) i tako liepu iznese na trpezu i pred staroga svata od doma: „Evo brate, to sam vi doneo;“ i još iznese mu ćuturu vina, što su djeveri donjeli. Stari svat od doma govori: „Ovo je najsladje na svietu, ali se jošt hoće što“! „A što pitate“? odgovara stari svat od svatovah. Stari svat od doma: „Dosta bismo pitali, kad bi ste vi dali.“ Stavlja ruku u špag stari svat od svatovah i izvadi dunju ili jabuku ili narandju i stavi ju na pogaču. Stari svat od doma: „Liep je dar i ovo se jede; ali jošt tražimo. Pita stari svat od svatovah: „A što tražite više?“ Odgovara njemu stari svat od doma: „Hoću da mi pozlatite stol“! Odgovara on njemu: „Kud će ljepše pozlate kao ovoliko mladićah i gospode, koje sam doveo u vaše dvore, a drugo kud više pozlate od vina i pšenice, kojim sam vas obdario“ i maši ruku u djep i izvadi tvrdih talirah krstačah i stavi na četiri strane na pogaču četiri talira. Stari svat od doma: „Liepo je to, ali je vrlo malo, neimate ni srebra ni zlata?“ Stari svat od svatovah digne se na noge i povadi tobolce iz špagovah i naspe na pogaču talirah tvrdieh, cekinah žutieh, cvancikah i stotnjakah: „Jeste li sad zadovoljni?“ „Jesmo brate i prijatelju.“

Diže se stari svat od doma i daje pogaču i sve jaspre otcu od djevojke; on primi jaspre i povrati sve kolike natrag staromu svatu, ako im nije česova pogodba, da im što uzme; jer je običaj u Crnojgori takov, da se uzimlje na tri svata cekin; na pet cekin; na sedam cekin i po; na devet dva cekina, na jedanaest isto tako itd. može se slučit na dosta svatovah da uzme i po desetak talirah, a ono mu ostalo vrati; više nesmije uzet od pogodbe; pogaču vrati i dade medju svatove; donesu rakije i počnu ju pit. Stari svat od doma počne nazdravljati: „Rakija dobra, a sreća bolja domaćinu i njegovim prijateljem; i svi zdravi i ja s vama.“ Popije čašu. Stari svat od svatovah: „Hvala tebi stari svate, ti si u svih zdravlje napio; a ja pijem u zdravlje tvoje da Vas Bog poživi na mnogaja ljeta i da vas Bog uzdrži i namjesti na mnoge sjedje ovakve, gdje se pošteni ljudi sabiraju i veselje grade.“ Piju svi svatovi po jednu malu kupicu rakije. Donesu peciva na stol i pod pecivom po jednu siniju (pladanj) od drveta; digne se stari svat od doma i dohvati svatovsku pogaču i slomi ju preko glave i kaže ovako: „Iz ovoga prijatelja djevojčina u onoga prijatelja djetićeva da se polažu kruhom i vinom i svakiem pošteniem i radostniem činom; i kruh i vino, da vazda dugo jedu i piju bez

nikakve omraze; no u radost i zadovoljstvo.“ Svi svatovi: „Amin.“ Dieli svakomu po komadić od pogače i daje materi djevojčinoj i otcu dio. Tader skoče djeveri, trgnu noževe na peciva; ako su tri peciva, sječe jedno stari svat od svatovah a dva druga dva djevera; a četvrto vojvoda od svatovah; a ako ih je više, dadu staromu svatu od doma jedno i drugim svatovom od doma drugo, a ona ako su i deset ili dvadeset sve sjeku svatovi; i to se sječe, grabi se, tko će ga prije i ljepše posjeći. Najprije mu odkine glavu, pa šiju onda zapleća, pak preko sredine digne u lievu ruku pò brava zadnje ćereke, tko dobro sječe, pa ga teše nožem da komadi skaču, a ima momakah, koji će ciela dignut lievom rukom, pa ga tešu svega, dokle ga sasjeku i to jako brzo sasjeku; mnogi se noževi slome u tome. Tko bi sjeko, da mu nož udari u stol, njemu bi zamjerili i rekli, da nezna sjeći. Ma svatovi, neka im je nož od 50 dukatah, kako je oni dan radostan, nečuvaju ga više no da je od krumpira. Tader porežu kruha i počnu da jedu. Prvu zdravicu, donesu vina i počnu napijat stari svatovi jedan drugomu, kako koji ljepše umije; tako isto i vojvode u dno stola. Piju prvu i drugu za ljubav dugu, a treću za bolju sreću, a četvrtu i petu, da se nesmetu. Kad budu u petoj zdravici, skoče dva djevera na noge i traže, gdje im je djevojka? Ova u svojoj sobi i kod nje ženske, gdje su ju preobukle; idu k njojzi i nose joj crevlje, da joj metnu na noge, što su ih donjeli od kuće za djevojku; u svakoj od tih crevaljah ima novacah ili od srebra ili od zlata, takvi je običaj i stave joj crevlje na noge i djever desni dade joj na ruku prsten, može jedan, dva ili tri prstena dati ali obićno samo jedan, pa onda vode djeveri djevojku k svatovom obučenu. Ona poljubi ponajprije u ruku staroga svata od svatovah, a on njojzi dade prsten na ruku. Tako isto poljubi i staroga svata od doma i pokloni se svim svatovom do zemlje; djeveri ju vode, gdje su sjedili ali više nesjede no stoje na noguh i desni djever drži ruku djevojci izza vrata, a lievi stoji uz njega. Donesu po kupu vina i dadu starima svatima. Stari svat od svatovah drži čašu, a stari svat od kuće počne napijat: „Ajde djevojko s Bogom doma; sreo te sv. Toma, da mu dodješ u dobri čas doma; sreo te sv. Spas, da mu dodješ doma u dobar čas; sreo te sv. Luka, da ti ovrne u svačem beričet i dobra ruka; koliko stopah stupila od ovoga dvora, tvojega otca, do dvora tvojega muža, toliko te dobrieh srećah srelo; na svakom mjestu, kud nastupila; s tobom se pohvalio rod i dom; da budeš rodu za čast a domu za korist i za pohvalu. Bog ti dao kćeri dvie, a sina četiri; prije ti Bog kćeri dao nego sinove da se kćeri i snahe u domu nesastaju no kćeri prije da udaš nego li sinove oženiš; najgori ti sin bio kao ja! U ime Hrista tako mi krsta; popit ću ju do maloga prsta.“ Pije i kad popije reče: „Ciju miju, ja ovu salih u moju šiju.“

Stari svat od svatovah: „Hvala tebi stari svate! Kako si ti napio, Bog uslišio i kolo nebesko! Da joj Bog dadne svaku dobru sreću, a najviše sreću joj Bog udielio s njezinim mužem u porodu.“ Svi svatovi: Amin. Živio.

Ima pjesamah i takvih napijalicah, da se od svatovah nadju pa po dva i dva nazdravljaju i svi ostali govore: Amin te pjevaju: Dobar bane, dobro

li reče. Mili Bože skoro se steče; po pune čaše u dobre čase, kad našim mladencem molitve daste, svemu rodu i plemenu, na veliku čast, a našim mladencem sve u dobar čas." Mladiću govore ovi tako: Dobar mladiću dobro li reče. Ženi: Dobra banice, gospojo, majko itd. I tako piju redom pak naposlied dadnu otcu djevojčinu i on napije i da joj blagoslov. Tako joj i majka! od više putah nadje se mati, koja napije zdravicu: „Ajde moj sinko s Bogom, bila ti sreća na put, kako radila, tako se hranila. Bog ti dao što ti ja iz moga srdca želim." — Tako opet piju za zdravje svatovah, domaćinah, darovah itd. Svatovi nesmiedu se opit za ljutu smrt; a i nemogu se, jer samo po malo srknu svaki put i piju sedam zdravicah — više ništa — šest vina, a prvu po kap rakije. Daruje domaćin svatove: djeverima po dva dara; staromu svatu od svatovah dva dara (maramu svilenu) barjaktaru dva dara, vojvodi dva dara a drugiem sviem po jedan dar, i konjem se daje dar (n. p. rubčići šareni). Svatovom se spravi vina i spravi im se jedna pogača priesna (bez kvasa) i druga už nju; i spravi im se pò brava mesa; al ako je malo svatovah, jedno rame mesa pečeno. Djeveri, odkad uhvate djevojku, pod svoju ruku, nikakva ženska nesmije ju dirnut rukom.

Izlaze iz kuće; fišeke su dali za stolom onim nastojnikom, koji su im primili duge puške i svaki je napunio od onih nastojnikah svatovske puške. Kako ulaze, daju im velike puške i njihove ogrtače; djever vodi djevojku pod rukom i dovede ju do konja; ali druga se nadje i pješice da ide, gdje neima konja, nu ovo je riedko. Vode ju od kuće, izadju, svatovi svi meću iz pušakah jedanak pa opet napune. Ljudi, koji su blizu onoga dvora, iznose zdravice svaki bocu vina i na njoj po jabuku; grabe se svatovi za darove, njetko pije, a njetko i nepije, ma valja njetko da obide zdravice, pa meću puškama svatovi, te im zahvale; tako isto i ovi, koji su zdravicu iznjeli. Kad malo odalje od kuće, zimne (zove) je njetko izpred kuće po imenu: „Ajde s Bogom Mara" (Kata ili kako se zove) i meću joj puškom; tako svatovi odgovore puškama i stane pucanja izpred kuće djevojčine; tako se brane svatovi i odgovaraju im puškama. Poprate ih barjaktar od kuće, do istoga mjesta, gdje ih je sreo; i jedna ženska poprati ih tako koliko dviesta, trista korakah i nosi im torbicu svatovsku, pa ju tadar objesi o konju ili dadne djeverima, a oni njoj daruju dar, što ih je propratila. Idu, pjevaju. Ako su svrćali u česovo (koje) selo oli varoš za zdravicu, okupe se oni seljani i izpeku jedno pecivo oliti dva i nasried puta postave stol i čekaju svatove, kad se vrate i iznesu im vina i kruha. Dodju svatovi, a tù valja da počinu i tako ih seljani počaste, te tu malo jedu i piju, a ono drugo, što ostane, pojedu sami seljani. Tako se prate iz pušakah veselo. Kad dodju na sried puta, valja svatovi da objeduju što im je spravljeno u djevojčinoj kući u torbe. Ako će bit izmedju kućah dvadeset krokah, to im se zna na sried puta dati da objeduju i to s nogah po komadić u ruku i čašu vina; i tko god se tù namjeri, svakomu dadu; nenose kući ništa potle jedne pogače; no podieie to svakomu, tko dodje do njih, kad već sami nemogu pojesti. Dodju blizu kući; kolo pjeva, pucaju puške, vesele se, idu u crkvu svatovi; dodje mladoženja s gospodom od doma u

crkvu i tuj ih vjenčaju. Kad ih na vjenčanje privedu, napravi pop dva pruta od loze i zaplete od tri struke i dohvati jedan komad od loze i napravi krst i zapne ga medju ove prutove kum stoji odzada i drži dvie svieće na dva ramena mladoženji i djevojci i to na desna ramena, a pop kad ih vjenčaje, one vience stavi jedan mladoženji na glavu a drugi djevojci i na vience one krstove i tako govori: „Obručaje se rab (sluga) božji Gjorgje s rabom božjom Marijom itd. i tri put im omjeni vience na glavu; jednom rukom drži jedan vienac a drugom drugi i prekršta ih u tri puta s viencima; i prsten s ruke djevojkine u tri puta namakne na desni prst mladoženje unakrst pa opet na prst djevojci; i tako tri puta promjeni prsten, koj ostane najposlje na ruci djevojci. I vjenčanje tako traje dugo, malo kraće nego liturgija (misa). Poslie toga ih pričesti proskurom (kruhom) i vinom i počnu tader izvadiv kruh po vjenčanju, što su donjeli iz djevojčina dvora; dohvati pop i mladoženja na jednu stranu, a kum i djever i nevjesta na drugu stranu, podvuku prste pod onu pogaču a ona je jako tanka — pa se pograbe, da ju slome, pa tko više ponese, ili pop i mladoženja ili kum i djever i nevjesta i tako dadu svatovom svakomu da obide i gospodi od doma, koja su došla u crkvu. Idu kući veselo, pucaju puške, pjevaju kola i igraju. Skinu nevjestu s konja i uvode ju u kuću, i prostrt će joj za prag od kuće što od vune mekano, da preko nje preidje, da nebude srdita. Nevjesta kad dodje do praga od kuće svojega muža, iznesu joj jedno mužko diete i dadu joj ga na ruke i ona ga poljubi u čelo i unese ga preko praga — i preko one vune, daruju mu oli košulju ili svilenu maramu. Tada povedu nevjestu u njezinu sobu i posade ju na postelju i uz nju dva djevera pa dodju ženske te se tù ljube s njom i pregledaju joj što da joj nije naškodilo. Svatovi sjede za stolom domaći sjedjeli i jeli i pili prije svatovah, a ovi poslie i gdje tko s njima od najvrstnijih starešinah. Tù konače i pjevaju i malo se spava. Djeveri kod djevojke svu noć sjede, mladoženja, koj je slobodan, prokradjuje se preko sobe i ukriva eda bi što ukrao od djevojke makar podstolju, rubac ili što drugo. I sutra dan, ako im ponese što, ruga se djeverima, kako su ju čuvali.

Sutra dan digne se nevjesta i preobuče se i tako nehoće sasvim odkrit izpod previesa čelo, da joj se vidi, no joj je pokriveno sa zlatom, do očijuh i ovo se zlato zove „ukosnici"; jer je u kosu zadjeveno; a marama, koja je na nevjesti, zove se previesna marama. Dignu se svatovi a nevjesta s djeverom izide pred kuću i unesu u bardaku vode u kuću, kad zahvati vode izpred kuće, tada djever meće puškom i to je u jutro u zoru. Kad se svatovi dignu, pristupi nevjesta i poljubi staroga svata u ruku; tako isto i svekra i svekrvu pa onda svakoga ljubi na okolo u ruku; tadar joj dadu jedan ubrusac i u vrč vode i iznesu kain u čem će se svatovi umivat; ona drži kain u ruki a polieva im bokarom ili ibrikom; umije se prvi stari svat i dadu mu ubrusac da otre ruke; on joj baci u vodu talir, cekin itd.; pa joj dodje kum i on se umije, i on joj baci u vodu njetko cekin njetko i 10 a njetko 15; tako i svatovi svaki: njetko forint njetko dva. Otac od mladoženje umije se za kumom i on joj baci cekin i njegova žena t. j. svekrva, i ona joj baci jaspre;

pak onda djeveri i ostali svatovi, tada ovi od doma svaki a najmanje tko će dat cvanciku. Ona novce skupi i dade svojoj svekrvi, ova ih izbroji i stavi u svoj sanduk, pa poslie daje svojoj snahi natrag. Tu svatovi tri dana piju, jedu, vavjek pjevaju i izvode igre svakojake. Tù se kupe i drugi varošani i seljani na veselju radostno. Kum daje mladoj kumi dara i bez vode najmanje cekin, a bogatiji dat će i po deset. Treći dan idu svatovi svaki svojoj kući. Ide kum i prati ga kuma (mlada) i dariva ga kakvim darom: košuljom od svile itd. ukućani od djetićeva dvora prate ga iz pušakah veselo, tako i on meće i odgovara puškama. Tu mladoj zaove, ako ih ima, stoje s njom za dugo danah, dok podju u svoj dom. Ona se jako sramuje za puno vremena, nehoće baš sa svim se pokazati, ali se ljubi sa svakim onako radostno, ma u veliki stid, i s mužem svojim, dogadja se i cieli mjesec, da se nesastaju, a drugi se po šesti do osmi dan sastanu.

Tim bih izkazao običaj ženitbeni u Crnojgori, ali još mi je reći, da svatovah najmanje biva 15 a može biti i do 50, ali najljepši broj za svatove nahode Crnogorci 30; i to radi kuće, jer se nebi inače mogao smjestiti stol, oko koga mora da bude i domaćih, koliko i svatovah, a tako je 60 ljudih već dosta. I tu je običaj, da u svatove neide više no jedan barjak, ali kad se knez crnogorski Danilo I. ženio, bilo je svatovah šest hiljadah i tri stotine više; bilo je 60 barjakah i dva velika alaj-barjaka (glavni kneževski) i ja sam u tih svatovih bio i pjevao samodrugi iz glasa sa Savom Ivanovićem pjesmu, što je tiskana u 5 česti Vukovih narodnih pjesamah.

U svem je taj običaj i sada u Crnoj gori ali poslie po zapovjedi kneza Danila I. drugi je običaj, da se nemože čovjek razpustiti sa svojom zakonitim ženom nikako, nego valja, da je drži za ženu ili da se podpiše, tko zabavi, muž ženi, ali tako žena mužu, da se više neima nikada on oženiti ni ona udati.

P o h o d i. K ženitbi spadaju najprije pohodi. Treći dan ide mati, otac i stric ili nevjestin brat i nosi darove; natovare na konje skrinju i nju punu nevjestinih haljinah, što ih je majka pripravila, i ova nosi pogaču u onaj dom, gdje joj je kći, najveću, a drugih manjih pogačah u bliziku, rodjake i stričeve svojega zetića; i nose peciva; kadikad ponese i po desetak pogačah i malih kolačah ženskim oko kuće, bliziki onoga mladoženje; po kalup sapuna i podveže ženski i drugih sitnih darovah kao što su voće; mladoženji nosi košulju najfiniju i najljepšu i čarape. Njegovoj materi svileni rubac, a otcu jabuku ili dunju. Tù ti piruju za dva tri dana; iste darove druge naprave u djetićeva otca: pogačah i kolačah i voćnih; kad hoće, da kreću, natovare konja, te im vrate jedno pecivo, što ga stave na konja, i djetićevi roditelji dadu nevjestinoj materi dva talira i crevlje; a nevjestinomu otcu i bratu dadu svileni rubac. I oni kad dodju kući, razdiele darove medju svoju braću oko kuće: i spravit će im, kad može konj nosit, pò viedra vina, otac njevestin; kad dodje doma, izpeče ovo pecivo i pripravi koliko je moguće i sazove rodjake, te pojedu pogaču i kolače, što ih je ponjela mati iz nova stana svoje kćeri.

P r v i ć i zovu se, kad hoće nevjesta, da ide u rodbinu; može dugo biti,

ka 594 st. 16 novč. g) Zaklada za pensije učiteljah glasbene učione ovoga zavoda iznaša 723 st. 50 nč. h) Bivši učenik ovoga zavoda guslar Ivan Milaković polazi glasbeni konservatorij u Pragu s najboljim uspjehom, zasvjedočenim takodjer skladbom svojih ovomu zavodu poslanih prvenacah ; i dobiše on, i učenica ovoga zavoda polazeća učionu pjevanja na konservatoriju u Beču Sofia Kösslerova, posriedovanjem zavoda, podporu, svaki od 200 st. iz regnikolarne zaklade. i) Molbenica ovoga zavoda predložena visokomu saboru trojedne kraljevine za stalnu podporu i za preustrojenje ovoga zavoda u konservatorij, nije jošte riešena. j) Obćina sl. i kr. grada Zagreba nije se jošte odazvala na poziv ovoga zavoda za uvedenje učione za glasovir.

Izvješće ovo primljeno bje na znanje, a ravnateljstvu zavoda izražena je srdačna zahvala za toli uspješno rukovodjenje zavoda. S obzirom na zasluge za ovaj zavod stečene, imenovana su začastnimi članovi zavoda gospodična Matilda Mallingar pjevačica kr. kazališta u Monakovu, gospoda J. Zajc glasbenik u Beču, Vilim Ržimek meštar kapele c. kr. pukovnije nadvojvode Lavoslava; Josip Strebinger meštar kapele c. kr. pukovnije grofa Gjulaja; Franjo Klaić ravnatelj kr. učiteljišta i ovogradskih glavnih učionah; Vilim Just županijski mjernik na Rieci i Mirko Divković gimnazialni učitelj.

Za izvadjajuće članove imenovani su: Tomislav Ivkanec učitelj narodnih učionah u Zagrebu, i glasbenici svršivši nauke na glasbenoj učioni ovoga zavoda, Ban Josip, Bothammer Josip i Kavić Lavoslav. Presv. gospodin Dragutin pl. Klobučarić predsjednik kr. banskoga stola i ravnatelj ovoga zavoda obećao je, da će svakoga mjeseca 5 st. a. v. dobrovoljno doprinašati u gore spomenutu zakladu za mirovine učiteljah glasbene učione ovoga zavoda i to tako dugo, dok to obećanje neopozove.

Veledušni znameniti dar ovaj bje primiljen radošću i osobitom zahvalnošću i bude tim povodom u svrhu umnožanja iste zaklade nadalje zaključeno: a) da se učiteljem zavoda uz njihovo privoljenje ustegavaju svakoga mjeseca 2% od plaće i unašaju u prijetak iste zaklade. b) da zavod ovaj dade svake godine glasbeni koncert na korist zaklade. c) da se svi glasbeni zavodi i pjevačka družtva u Hrvatskoj i Slavoniji i slavenska glasbena družtva u Austriji pozovu na podporu iste zaklade budi novcem budi davanjem koncertah, budi drugim njim najbolje poznatim načinom. Da se uzmogne pokriti spomenuti manjak, umolit će se visoko kr. namj. vieće za podporu iz zemaljske konkurencialne zaklade, obćina sl. i kr. grada Zagreba pozvat će se opet za ustrojenje učione za glasovir, a na visoki sabor ponovit će se gorerečena molbenica.

Ravnateljsvo ovoga zavoda sačinjavaju gg. p. n. Dragutin pl. Klobučarić ravnatelj, Dr. Aleksa Vancaš namjestnik ravnatelja i načelnik gospodarskoga odsjeka, Franjo Gašparić načelnik tehničkoga odsjeka. Savjetnici: Juratović Josip, Vrba Vinko, Obhlidal Ivan, Joža Pavao, Vardian Ivan, Krešić Mio, Felbinger Adolf i Jakčin Andrija; te spadaju u tehnički odsjek gg. Gašparić, Juratović, Obhlidal, Joža i Felbinger; u gospodarski gg. dr. Vancaš, Vrba, Vardian, Krešić i Jakčin. Pošto je sa žalošću opaženo, da ovaj već 40. godinu obstojeći zavod imade u cielom Zagrebu samo 117 članovah podupirajućih, pozvat će se svojski sl. obćinstvo sl. i kr. grada Zagreba da ovaj toli koristan zavod što većma podupire.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Naš kazalištni odbor zaključio je davati iz svoga repertoira novosadskomu kazalištu sve komade bezplatno.

— „Viska bitka“, zove se pjesma od preko 300 stihovah kapetana Save Matova Martinovića, crnogorskoga uskoka u Zagrebu, koja mu je ovjenčana nagradom od njekoliko dukatah, što ju je bila razpisala matica dalmatinska.

— „Korist i gojenje šumah osobito u troj. kraljevini“ napisao Bog. Šulek 1866. Nar. tiskar. 219 u 8-ni.

(Strana.) „Centralblatt für slavische Literatur und Bibliographie“ zove se izvrstni list, koji zastupa u književnom pogledu sve Slavene. Preporučamo ga pozornosti našinacah. Ciena mu je na četvrt godine 1 for. 20 novč.

Narodno kazalište. (Dalje.) U punoj kazalištnoga efekta drami „Notre dame de Paris“, koja je na korist gospoje Popovićeve kod dubkom napunjene kuće predstavljena bila, odlikova se osobito gospodična Perisova kao Esmeralda. Ona je razvila toliko duboka i istinita čuvstva i bila je u toj znatnoj sentimentalnoj ulozi tako živahnim, da burnim i obćenitim pleskom od strane očevidno tronuta obćinstva sav večer praćena, da se nemože više dvojiti o njezinom podpunom usposobljenju i u ovoj struci.

G. Mandrović (Quasimodo) gja. Popovićeva (Gervaise) i gdčna. Bajzova (Oudardka) predstavljahu veoma dobro a i svi ostali učiniše po mogućnosti svoju dužnost, osobito pako redateljstvo, koje je taj komad, naravno s obzirom na naše okolnosti, posve shodno na pozorište stavilo.

ali valja da ide na otčino krstno ime i valja da ide sa ona dva djevera, koji su joj to u svatovih bili. Nosi obično kolače u svoju rodbinju na konju. Kad prvićnici dodju pred kuću, meću dvie puške i tako se znade u cieloj varoši, jesu li došli prvićnici. Tu piruje tri dana a kad hoće da kreću doma, tako isto natovare konja velikimi darovi, kojih nevjesta nosi u svoj dom i svakomu djetiću mužkomu hoće da donese ključ u njegvu doma a ženskim jabukah, narandjah. I tako se natječu prijatelji timi darovi, tko će komu više dati.

Prvićnici kad kreću prate ih iz pušakah isto kano da su svatovi.

Povojnica. Nevjesta prvo diete koje će rodit, valja da joj mati kad čuje, da je noseća, da joj radi skupit haljine ciele, što se hoće za diete i koljevku, da nevjesta kod kuće ništa netroši i tako, kad nevjesta rodi, ide joj mati treći ili drugi dan i nadje jednu žensku, koja će nositi š njom djeteće haljine i koljevku i dodje svojoj kćeri na čestitanje i radost. Ako je mužko, ciela varoš kad se rodi, svaki radostno meće puškom, gdje se god nadje, a njegov otac i rodjaci plaćaju piće poznancem; tako i njegova otčevina — plaćaju ljudem piće, da se vesele. Babe ili primalje neima u Crnoj gori nego pomažu susjede. Ove i prijateljice oko kuće nose najljepša jestiva kuhana i pečena rodilji i to se zove povojnica. Tako biva i poslie svakoga poroda.

Poslie prvoga djeteta prestaju svatovski pohodi, nego prijatelji i bez poziva idu jedan k drugomu svake godine na krstno ime.

Besjednica.

Iz Zagreba. Pjevačko družtvo „Kolo" 20. o. m. držalo je glavnu skupštinu u streljani. Tom prilikom bje obnovljeno častničtvo družtva. Izabrani biše: za predsjednika i opet g. M. Krešić, za predsjednika gospodarskoga odbora g. dr. Dežman, za odbornike gg. dr. Muhić, dr. Šram, J. Torbar i dr. Matok; za predsjednika tehničkoga odbora Ferdo Šaj, a za odbornike gg. A. Šenoa, Felbinger, Sim, Slama i Müller; za učitelja pjevanja g. Sim, za tajnika g. Ivkanec, za blagajnika dr. Kopač, za poslovodju g. Jagić Drag. Skupština nastavit će se sutra u nedjelju.

I gospodarsko družtvo imalo je 22. i 23. glavnu skupštinu i obnovu častničtva.

Obećasmo priobćeni nam zapisnik glavne godišnje skupštine nar. zem. glasb. zavoda u Zagrebu obdržavane na 13. siečnja 1867. kojoj je predsjedao i otvorio ju pres. g. predsjednik kr. banskoga stola Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Dragutin pl. Klobučarić svrsi shodnim govorom. Ovo su važnije viesti iz te skupštine.

Iz čitanoga izvješća ravnateljstva o njegovu djelovanju i stanju zavoda razumjela je skupština da je tečajem školske godine 1865/6. obućavano 80 učenikah i učenicah u glasbenoj učioni ovoga zavoda u pjevanju, guslah, violocellu i sviralah s dobrim uspjehom. Tečajem sunčane godine 1866. da je dao zavod dva družtvena koncerta, izpitni koncert pitomacah, koncert u proslavje sv. Cecilije; zatim zajednički s hrvatskim pjevačkim družtvom „Kolo" veliki glasbeni koncert u proslavje tristogodišnjice sigetskoga junaka Nikole Šubića Zrinjskoga; sudjelovao je s istim družtvom kod svečanosti odkrića spomenika bana Jellačića; napokon sudjelovao je kod dviuh koncertah bivše učenice ovoga zavoda pjevačice Matilde Mallingerove c) Zavod ovaj brojit će godine 1867. od prilike 13 utemeljiteljah nar. konservatorija i doživotnih članovah; 57 članovah I. 60 članovah II. razreda. d) Zavod je godine 1866 primio 4285 st. 24 novč. potrošio 4278 st. 84 ½ novč. e) Imetak zavoda sastoji u 11.750 st. u raztezetnicah, (Esterhazievoj srećki br. 96835 i) akcii narodnoga doma; od kuda spada 1216 st. a. vr. na glavnicu za utemeljenje konservatorija. f) Zavod ovaj imat će god. 1867. dohodka 3203 st. 14 novč., troška 3787 st. 30 novč, indi manj-

U veseloj igri „Diete sreće“, koja je na korist gosp. Mandrovića dana bila, dopade glavna uloga (Hermance) gospoju Sajevićevu.

I ovu potežku zadaću riešila je ova isto tako marljiva kako i darovita mladjahna predstavljačica na obće zadovoljstvo mnogobrojno sakupljenoga obćinstva, koje ju je, očevidno radostno zatečeno, gromkim pleskom i mnogobrojnim izazivanjem od početka pa sve do konca predstave neprestano odlikovalo. Naravni od svakoga precérivanja i prenavljanja prosti način, kojim ova predstavljačica kako u govoru tako i u kretanju, kod izpravna shvaćenja i već postignute dovoljne kazalištne routine, izvodi svoje uloge, zaslužuje osobito priznanje i usposobljuje ju naročito za predstavljanje prostodušno-srdačnih, neizkvarenih, jedrih i odriešitih mladjahnih značajah, u koje zasjeca i spomenuta zanimiva uloga. Abbè Beaufleure gosp. Freudenreicha spada medju najbolje karakteristične slike, crpljene iz običnoga družtvenoga života, koje nam je dosad predočio. U risanju karakterah te vrste veoma je sretan.

Plemenito držanje i kretanje gospoje Popovićeve osobito ju usposobljuje za uloge kao što je vojvodkinja Athenais de Chateaurenard.

Gospodična Bajzova uspjela je u znatnoj mjeri ulogom bezazlene i ponješto brbljave seljanke Catone, dojilje Hermancine, i zabavljaše smiešnom živahnosti svojih karakterističnih kretanjah veoma obćinstvo, koje joj je čestim i živahnim pleskom svoje zadovoljstvo izrazivalo. Kad se ova routinirana predstavljačica jedared izključivo posveti toj struci i svoju igru ponješto još umjeri i izgladi, postić će bez sumnje najsretniju dobu svojega umjetničkoga djelovanja.

Što se gospodina Mandrovića tiče, bio je kao markez Bretteuille na svom mjestu i djelovao je svojim izpravnim, naravnim govorom i umjerenom, routiniranom igrom kao vazda i ovaj put veoma ugodno na obćinstvo. Uloga nije znatna.

Uobće bio je komad točno i odručno odigran i dopao se je obćenito, može dakle ostati na repertoiru.

(Dalje sliedi.)

Konjičev skok

Srećka Mažuranića.

lo	Kan'	ne!	na-	je	ta-	dnu	vi-
ja-	je	Gdje	ka	sro-	nih	zem-	šte
Hr-	vi-	ko	lju-	rod	jo-	še	bra-
gdje	Slav-	Kan'	ski ?	nit-	bi	Slav-	lja
ži	vat-	ji	Kô	Hr-	jo-	tju,	još
Sve-	ži,	vat-	šte	Ko-	jošt	Pje-	lo
ska ?	ka-	kah?	bra-	je	či-	ju-	Sro-
Ka-	tju	Gdje	ce	na-	dnu	bi-	va-

Odgonetka (zagonetke u br. 2.) od St-ca.

Koji posti korizmom za cielo
Željno čeka govedine jelo ;
A koj hoće težka vozit kola,
Zapreć treba i četiri vola.
Mnogu glada lieči bol
Mnogu hasan pruža vol.

Taru li te brige, glava boli,
Il si drugoj kakvoj u nevolji
Ded ostavi kuće krov
Uzev pušku, ajd na lov.

Odgonetku zagonetke u br. 2. dobro riešiše gg. u Zagrebu: Poh odvjetnik, V. St. gja. Lj. M., gdčne. Klotilda Cvetišićeva i Ana Nahodilka. — U Križevcih: g. Metel Magjar. — U Zlataru g. C.

Odgovori uredničtva.

Gosp. M. p. S. — Vašim pjesmam, što nam ih poslaste, želeć čuti naš sud, glavna je mana, da imadu mnogo stihovah a malo mislih. Ovo je obća mana naših mladjih pjesnikah. „Sa balkona“ svršetak

„Ti si bio moje proročište
Ti zabave i utjehe mjesto,
S toga sam te i pohadjo često
S toga cielog kluba tù ročište.“

nije nejasnu pjesmu nimalo razjasnio. — „U spomen“ ne samo neima misli nego je veliki nesmisao reći :

Puno žara oko mi se paslo
Po njoj, pravom zemaljskome raju,
Sad na licu njedrih popostaju,
K njojzi mi se srdašce priraslo.

I svi ostali prvienci vašega pjesničarenja još nisu za naše obćinstvo, nu vježbajte se.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 5. U Zagrebu 2. veljače 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Žalba.

Čitao sam listak ruke tvoje,
Gorak listak kao pelin što je, —
Svaka riečca, svako ono slovo
Tišti srdce moje ko olovo; —
Dost' ti nije mojih ranah množ,
I tvoj, hoćeš, da me shvati nož?

Ti izdajom mojem srdcu prietiš!
Tim li draga, hoćeš da posvetiš
Sretne dobe sveti savez oni,
Koji dosad ljubav našu proni
Kroz pakosti, kroz klevetah šum?
Ljubeznice, uzmi to na um!

Je l' moguće, da je tvoja ruka
Htjela vrć me na stotine mukah,
I iz srdca da su tvog potekle
Rieči, što su toli me zapekle?
Ja se tješim, nevjerujem tog,
On, koj zna to, sudio ti Bog!

Dost morade mojih suzah teći,
Dok izbrisah s lista crne rieči;
Nu hoće li, kaži, tvoje oči
Tol'ko suzah pokajnicah smoći,
Da operu krvav njihov trag,
Koji predje moga srdca prag?

Težko breme tvojih riečih kobnih
Na srdce mi pade ko kám grobni,
Pod njim ono sad izdiše živo,
Niti dužno, niti komu krivo;
Oj spasi ga! — nebudeš li htjet' —
Poginut će — al te neće klet'!

Jos. Eugenij Tomić.

Surka.

Pripovjedka iz našega vremena.

IV.

Narodna škola.

Tko misli, da je kod nas u doba preporodno bila tabula rasa, t. j. ploča, na kojoj bi se dalo što pisati, taj se ljuto vara; bijaše ploča sva izpackana, koju je trebalo tekar čisto izbrisati, pa onda pisati. Ogroman je to bio zadatak, nu i tim veća slava onim, koji su činili jedno i drugo.

U početku pripovjedke rekoh, da u nas nije bilo stranakah ni narodnih ni političnih, da skoro nikakva javna života, jer smo kano od opiuma sladko spavali, dok su drugi oko nas i kod nas mnogo radili; sad mi je reći, da su se u mirnoj do tada našoj domovini samo narodnimi težnjami Magjarah u kraljevini Ugarskoj i taktikom bečke vlade stvorile stranke. U prvi mah bijahu samo dvie, jedna, koja se je sama zvala „hrvatskom“, a u zemlji su joj govorili magjarska ili još običnije magjaronska po magjaronu, što spada u rod domaćih gušterah, a druga se je zvala „narodna“ iliti „ilirska.“ Onu sačinjaše visoko plemstvo i više svećenstvo, a „ilirsku“ samo mala čest visokoga plemstva, niže svećenstvo i skoro svi izobraženiji življi nižega plemstva i gradjanstva. Da je u ovu i naš Pravoljubić spadao, i ljubavju joj iz višega plemstva pridobio groficu Jelisavu i njezinu kćer Mariju, to već znate.

Ja neću da ovdje pišem poviest onoga doba, koje smo uprav sami proživili; ja ću prešutiti stotine i stotine znamenitih činah, nu povjestnik neće tako raditi; on n. p. neće smjeti izostavit: kako je g. 1842. samozvanac Gaj došao bio u kazino, u koj su još neprestano spadali barun Franjo Kulmer, grof Oršić Slavetićki, kanonici Šrot i Šot i mnogi drugi, te kako je tù sjajnim govorom učinio gjumbuš i srušio pol kasine. Povjestnik nebi smio zašutjeti, da je g. 1845. blage uspomene ravnatelj Moyses, videći kroz njekoliko danah dolaziti dva, tri gimnazijalca u surkah zovnuo ih u svoj stan i suznih očijuh liepo ih umolio, da sebi i njemu nečine nepriliku: neka nedolaze u surkah, jer da je već za to opomenut vladinimi ljudmi, koji priete, da će ili gimnaziju razpustiti ili imenovat direktorom kojega Magjara, koj će i znati i htjeti mladež uzčuvati od ilirskih agitacijah. Povjestnik će pripoviedat borbu obijuh domaćih stranakah u „varmegjskih kongregacijah“ od sriedine tridesetgodišta, pa će se gorkom uspomenom sjetit i 29. srpnja g. 1845., kadno su na Markovom trgu postrieljani „Ilirci.“

To malo, što spomenuh, biti će dovoljno, da si uzmognete predočiti, kako su oprečne bile stranke i koli strastno su jedna proti drugoj radile ljeti god. 1847., kadno su se činile priprave za naš sabor ili kako su ga tada zvali „congregatio generalis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“; magjarska opozicija smatraše ga samo kano puko izborište poslanikah na ugarski sabor, ali kako je bila u živahnoj političkoj borbi s konservativnom strankom, odlučila je u nas steći pristašah, i pokušati sve, što bude k tomu vodilo.

Velikaši imajući u našoj domovini velika imanja, imahu i u saboru našem pravo mjesta i glasa, ali ujedno i to pravo, ako neće glavom doći, da se dadu zastupati po kredencionalistih dakako dobivenim naputkom. Pravoljubić je dobio glas iz Pešte, da će grof Antun Szécsen doći sam na sabor, a s toga da su i magjarski opozicionalci zaključili, da njihovi pristaše iz aristokracije idu glavom na sabor, po imence grof Louis Batthiányi; medjutim našo je ovaj i drugi velmože njegove stranke pune ruke posla u Ugarskoj, a možebiti i nisu htjeli, da se ma iz daleka izjave prije nego li se otvori ugarski sabor, pa su poslali samo svoje pouzdanike s naputkom. Jedan od ovih bijaše i Tély Kálmán.

Taj prijatelj Pravoljubićev bijaše prije dvie godine premješten iz Požuna u Peštu kao profesor, te uživaše i kao plemić i kao dobar učitelj mnogo ugleda u velikašah. Jednom pisaše svomu prijatelju u Zagreb, da kao kraljevski profesor u Ugarskoj ima pravo gojiti slobodno političko osvjedočenje, i s toga da je pristao uz opoziciju u svem samo ne što se tiče Hrvatah; jer da mu ovo pitanje po onom, što je razumio iz Hrvatske i što čuje po Ugarskoj, nije posve jasno; on je zato i primio od jednoga grofa mandat. Dobiv preporučna pisma na vodje hrvatskih stranakah podje ovamo; na prvi tečaj „hrvatskih političkih študijah“ povede sobom bivšega svoga učenika, mlada grofa Péterfi-a Mátyása.

Biedni mladiću! koliko li putah već prokle svoga učitelja, što si ga ikad slušao, da ideš s njim u Hrvatsku.... Da nisi ovamo došo, ti nebi možebit nikad znao, što je nesretna ljubav — ljubiti ljepotu djevojku, a znati, da ljubi drugoga, i što je gore, da tvojoj ljubavi usprkos ljubi onoga, koga ti ni njoj ni sebi nescieniš ravnim.

Kad se i nebi izrično kazalo, lasno bi se bilo domisliti, da je grof s Télyem i Pravoljubićem išo u Kiš-Imbrovac, i da ona ljepota djevojka, u koju se grof zaljubi vatrom prve ljubavi, može biti samo krasna grofica Marija.

U Imbrovcu bijasmo i onda, kad nam je Tély pripoviedao, kako se je u „magjaronskom“ klubu upoznao s uglednijimi pristašami te stranke. Sud njegov o njih slušao sam vrlo rado, jer narodnjaci, kakvim htjedoh i ja da budem smatran, nismo se pod žigom „izdajstva“ s njimi ni družiti, a još manje u njihove sastanke dolazit smjeli.

„Nadjoh, reče, medju njimi ljudih vrlo ljubežljivih i muževah veoma družtvenih, ali ni da bi jednoga kapaciteta; jer isti turopoljski župan Josipović vodja je stranki više svojim čvrstim i odlučnim karakterom nego li inteligencijom. Znajuć, da Magjari svoje uzdanje polažu u kazinsku stranku, dolazim evo već drugi tjedan u kazino u sastanke njezine i nastojim se o svem točno uputiti; te po onom, što vidjeh dosele, rekoh jednomu, koj mi se čini još najinteligentnijim, da mi se položaj ciele stranke vidi na veoma slabom temelju. Na vas, rekoh, računa magjarska opozicija i ja u Pešti mišljah, da je vaša stranka in politicis na istom stanovištu, štono ga ima magjarska opozicija spram konservativacah, ali ja vidim baš protivno, da se vi držite programa magjarskih konservativacah i da ste naprama stranci ilirskoj kao naši konservativci spram opozicije. To je istina, odgovori mi, naši velikaši su konservativci i samo zato Ilircem protivni, što ih drže političkimi reformatori i fanatici, koje bečka vlada narodnošću husti proti Magjarom, da im poslie uzme ustav. Oni, kako u njihovih sastancih čujem, pišu mnogo u magjarske novine, a kod kuće neimadu nijednoga političkoga lista, u kojem bi načela svoje stranke razlagali i branili; zar neimadu ljudih, koji bi umjeli pisat ili drže izpod svoje časti protivnikom dokazivati, da ih bečka vlada husti proti Magjarom i drugo koješta, u čem se neslažu s Ilirci.“...

„„I kad bi to htjeli dokazivati, reče Pravoljubić, toga oni dokazat nebi mogli, jer bečka vlada nestvara zakone nego ugarski sabor; zašto stvara za-

kone proti naročitoj volji naroda hrvatskoga i proti „vetu" hrvatskih poslanikah?""

I Tély Kálmán i grof Péterfi ušutiše mramorkom, kad su se grofice Jelisava i Marija izrazile, da se Hrvatom čini nepravda, pošto ovi ništa drugo neće, nego da za njih bude ono pravom, što Magjari drže, da je njim pravo. Kazino ostade bez obrane. Tim je govor o politici bio prekinut ali ne posve; jer kad je čaj donešen u sobu i mi posjeli oko stola, vlastelinka M—ćka, koja je taj dan s mužem bila kao prvi susjedi pozvana na večeru, nastavi isti razgovor tim, da Hrvati ipak pretjeruju n. p. u nošivu, kad su usprkos veliku napredku u svietu počeli nositi crvene kape i surke. Ona je živila dosta izvan Hrvatske, pa je priljubila modu i francezko odielo.

I Tély i Pravoljubić bijahu proti njoj; on je branio magjarsko, a ovaj hrvatsko odielo, svaki je branio svoje, ali su bili složni i jedne misli; očevidno se je ljutila na profesora, što je reko, da je nestalnost izvor mode.

Pravoljubić reče, da odielo nečini čovjeka, ali da više putah naznačuje, što u njem biva; on je to obširno dokazivao iz povjestnice a sjećam se dobro, kako je naveo, da su Aleksandra njegovi manje štovali i slavili, čim se je počeo po perzijanski odievati. Kad je grof Péterfi kazao, da su izmedju rimskih carevah najgori iznašli razne mode, dočim je u staro doba kroj odieće vazda bio jedan te isti, i kad grofica Marija vrlo dobro reče, da francezko odielo nije ni ljepše ni narednije od hrvatskoga, upali se i gospodin M—ć, pa reče: da ozbiljnost i krasotu narodna odiela nije treba dokazivati, jer da su tomu dosta zdrave oči i srdce, i da je on to svojoj ženki već više putah kazao.

„I meni se, reče Jelisava, čini, da gospoda imadu pravo, jer kad se odabire tudje a zabacuje domaće odielo, to se onda tudjemu svakako daje prednost; odtuda se malo po malo porodi nehajnost a poslie baš i preziranje svega, što je domaće pa napokon i iste domovine."

Kako je cielo družtvo, i Magjari i Hrvati, bilo u tom složno kao jedna duša, uputi se napokon i gja. M—ćka, da je iz toga neznatnoga vrutka, prijanja uz tudje odielo, poteklo više zla, nego bi čovjek u prvi mah i pomislio, pa obeća, da će i ona odsele na javna mjesta dolazit samo u narodnom odielu.

Ovako se je sborilo i učilo ne u jednoj nego u tolikih kućah, pa ovako je naša narodna stvar napredovala.

V.

Slava.

> Izpuniste želju preljubeznu,
> Za kom samo mračnjaci nečeznu.

U poviestnici hrvatskoga naroda ubilježen je zlatnimi pismeni i smatra se kano jedan od najznamenttijih dnevah dan 14. listopada g. 1847. I to punim pravom; jer je taj dan uveden hrvatski, narodni naš jezik, mjesto latinskoga za poslovni.

Tko je taj dan bacio oči iz sabornice na galeriju, taj je vidio medju

velikim množtvom gospode i gospojah tri u — surkah, prekrasnih bielih surkah, nakićenih vrlo liepo dvie modrim a jednu crvenim strukom.

Kad je viekom znameniti zaključak učinjen, bijaše u sabornici sve oduševljeno, sve uzhićeno. Kazivano je, da je prvo cvieće sa galerijah počelo u sabornicu padat s one strane, gdje su sjedile gore spomenute ženske u liepih surkah; njihov primjer da su sliedile i druge gospodje i gospodične; bilo tomu tako ili nebilo, to je istina, da je pod cvietnimi vienci i kiticami, što su ih sa galerije bacale oduševljene ženske i pod mnogobrojnimi uzklici i bacanimi pjesmami zadušen bio glas protunarodne stranke i naš jezik proglašen službenim. Mnogim gledaocem dopao se taj put od mužkaracah osobito jedan mladić na galeriji u surki sa crvenom podstavom, koj je tiskane himne i prvi počeo bacat u sabornicu na zastupnike i dielit ih na galeriji; šaptahu jedan drugomu i odgovarahu medjusobno na pitanja, da je taj krasni mladić, jedan od najvatrenijih rodoljubah, po tankoj krvi udaljeni Pravoljubićev rodjak a da služi županiji kano podbilježnik.

Bože moj, koliko putah ga je pogledala najmladja od onih trijuh, što su na galeriji zajedno sjedile u surkah! Ako sam mu ja na toj pažnji bio nenavidan, kako je istom grofu Péterfiju bivalo u grudi, koj je reć bi ukočeno gledao samo Mariju te Mariju; a ona je bila ona na lievo gospoji M—ćki, koja je sjedila uz groficu Jelisavu — sve tri u bielih surkah, gospodična sa crvenim a gospoje s modrim strukom. Grofu su se najedan put zasjale u očima suze, on je bez dvojbe žalio groficu, što s tolikim ponosom gleda u mladića, koj ne samo da nije u visokoj županijskoj časti, nego ni od bogata ni od visoka roda, pače ni podpunoma plemić.

Onaj dan bijaše kod nas u tom obziru vele znamenit: što su se gospodje i gospodične kano pomamile za narodnim odielom; bijaše malo koja te nebi znala, kako je grofici Mariji taj dan krasno pristala surka; plemstvo, gradjanstvo i djaci se reć bi, u narodnom odielu počeše natjecati s krasoticami u Hrvatskoj i Slavoniji.

Kad je 26. srpnja g. 1850. Jelačić ban doveo iz Moravske svoju vjerenicu Sofiju, dočeka ih samo gospojah, gospodičnah i djevojčicah više stotinah gorućimi bakljami u ruci, a sve narodnim nakitom i u narodnom odielu — u s u r k a h! O sretni dani hrvatskoga ponosa i slave!...

Grofinja Marija udala se sbilja za svoga ljubovnika, čovjeka iz puka; on je postao veleposjednik i za kratko doba inače velik gospodin. Ja sam preživio Pravoljubića, koga ja žalim a tiho no iskreno oplakuje grofica Jelisava. Tély uživa mirovinu, a grof Mátyás padè u magjarskom ratu kod Vilagoša.

* * *

Danas nam krije i onoga na groblju kamenita ploča, koga sam čuo pripoviedati istinite dogadjaje, što sam ih ovdje, hoteći domorodcem i domorodkam ugoditi domaćimi uspomenami, kako mogoh vjernije, opisao.

Lipino cvieće.

5.

Cjelovi.

Oj cjelovi, spone čiste,
Da se s dušom spaja duša,
Nezasitno vrielo vi ste
Onom, tko ga jednom kuša.
Ročište ste, dvie gdjeno se
Zatravljene duše grle,
Krilašca ste, što uznose
Na nebesa biedne umrle.
Divne ljestve, kud silaze
U dol suznu rajske slasti,
Pramaljeće, gdje se paze
Neuvele ruže cvasti.

6.

Kosa joj.

Sa tjemena moga zlata
Liepo li se razavila
Kosa crna obilata
A mekana kao svila.
Divna li je, kad si kosu
U mriežicu svilnu uvije,
Nuz vrat bjeo kad ju prósu,
Odoljet joj tada nije.
Bar jedna mi da je dana
Zràka divnog tog sunašca,
Da ju poput talismana
Nosim svoga kraj srdašca! . .

7.

Ručice joj.

O ručice male, snježne,
Liepa vrata moga raja,
Dragalice liepe nježne,
Uzrok mojih uzdisajah.
Od presretnih sretniim bit će,
Dà preblažen nek se zove,
Koga sreća susresti će,
Da ga grle ruke ove.
Al pjesniku nije biednom
Na ručice ove moći —
Njem će tudje ruke jednom
Umiruće sklopit oči.

8.

Vještine dragine.

Premice mi diki nije,
Kada kućom uredjuje,
Kada veze, kada šije
Il predjicu tanku snuje.
I glasbi je dika vješta,
Knjigu cieni i miluje,
Pa i odmah nagoviešta,
Koji nauk jednom čuje.
U naucih vješta 'e svijeh
A s vještinah baš zamjerna, . .
Samo jedno neumije:
Bit pjesniku svomu vjerna.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Već idjahu više satih, kad na jedan put, pošto su obišli oko jednoga brda i okrenuli izza njega na lievo, opaze četu od četiri konjanika, po odielu njemačke križare; ležahu u hladu drveća, koji, kako opaze dolazeće, poskaču i pohitaju na konje. Grdomil odmah stane i uzme uzdu Katarinina konja na kraće; vidilo se, da smišlja, što da radi; po dva puta ogleda se izza sebe kano da razgledava, hoće li dobro biti, da se natrag vrati. Još nije svih mislih smislio u jednu o tom, šta da radi, kad Niemci potjeraju konje tako, da su za tilji čas bili pred njim.

U isti mah odluči Grdomil, da će najbolje biti, da udari, pa zato poviče svojima dvima slugama: „Udarajte!“ i u isti hip potegne mačem i napadne kano biesan na križare, koji sada opet grunuše na njega, što su bolje mogli.

Grdomil bijaše junak, to mu valja reći, junak takov, koj je para tražio; njegovu se maču nadje svaki križar za dobro ukloniti: dva sluge bijahu izabrani momci, na koje se je mogo osloniti, i tako je boj istina žestok ali za dugo bio neodsudjen. Možebiti bi Srbi hitro bili gotovi sječom, ali im je bilo na putu, što su se bojali, da im djevojka nedodje pod sablje, ili možebiti neuteče, pa su joj držali zatvoren put. Niemci, pouzdani momci neimahu na ništa paziti nego kako će sabljam dati što bolji pravac. Već je krv počela teći iz ranah Grdomilu i obojici od momakah, ali su zajedno i dva Niemca na zemlji ležala; ona dva druga bijahu doduše bez ranah ali jako umorena. Grdomilu bi sreća bila poslužila, te bi i onu dvojicu neprijateljah ili poubio ili razćerao, kad mu slučaj nebi s neruke bio.

U onaj hip, kad je ranjeni Grdomil osjetio, da mu valja sile udvojiti, ako želi Niemce nadvladati prije nego što ga ostavi snaga, jer su mu i vjerni sluge rekli, da počinju jako osjećati rane: u onaj hip ukaže se izza spomenutoga već brda jedan vitez na konju u križarskom ogrtalu. Kad Grdomil ovoga opazi, izčezne mu odmah sva nada, da će silom što svršiti, osobito što nije znao, ima li ih više za njim, pa naumi junačina bježati. Misleć silu neprijatelja razdieliti i sudeć, da će se sam laglje nego li sa slugama sakriti, ako se već sakriti mora, poviče slugama, da se zanj nebrinu, nego da se nastoje spasiti. Ovi si to nedadoše po drugi put kazati, nego obodu jedan na desno a drugi na lievo u krš. U taj hip opaziv onaj dolazeći vitez, da su dva njemačka vojnika ostali na jednoga srbskoga, (jer je Katarinu držao za diete, koje otac brani) poviče srbski: „Drž' se brate, evo pomoći!“ Ove rieči poplaše križare, pa sad nadju za dobro obosti u krš: ali ni Grdomilu nisu ove rieči po volji bile; on ih se još i više uplaši nego križari. On bi volio pasti prije u Bog zna čije ruke nego li u ma kojega srbskoga vlastelina, a to i punim pravom. Zakoni proti otimačini djevojakah bijahu okrutni: a riedak je bio srbski vlastelin, koj bi o toj stvari jednako mislio s knezom Berojem. Samo Katarini zazvone ove rieči kano glas spasenja. Srbski vlastelin, koj je uzeo na sebe križ Spasiteljev, pomisli ona, mora da je poslan iz neba, da ju izbavi od nesreće.

Njezine misli pogodi Grdomil pa zato svoga konja bakračlijom a njena sabljom pljoskimice opomenu, da upre svu snagu u noge, i zaista konji nagnu bjegati, koliko im sile dopustiše; ali na skoro Katarinin konj, suzdržavan uzdom, zaboravi na prvi udarac pa stane. Sad da vidiš čudna boja! Grdomil djevojčina konja bije, da trči, a ona ga uzdom steže, da stoji. To uoči stranac konjik i primjetiv, da se tu sudaruju dvie želje, pohiti k njima, a što je ovaj bliže dolazio, to je Grdomil padao u goru nesgodu; znaše jadan, da se u ranah i umoran s odmorenim jezdećim konjikom mjeriti nemože; da mu se dade uhvatit ili ubiti, to bi značilo najjasniji dokaz proti svomu gospodaru dati njegovim neprijateljem, a nesgodno je, da i djevojku samu ostavi, jer bi ona sve izkazala; šta da radi? Ostati nesmije, a bježati nemože — naumi dakle Katarinu ubiti! Mrtva usta negovore, a izgubiti se mora tako i tako. Izmahne dakle nožem i počne najsgodnije mjesto tražiti po nemirnoj djevojci na od-

skakajućem amo tamo konju; to primjeti stranac pa upravi nanj svoje koplje. Grdomil uoči najsgodnije mjesto i potegne nožem, da djevojku umrtvi jednim udarcem, no u taj par grune strančevo koplje u njegva ledja. Tvrdi oklop nedade, da mu udarac smrtno škodi, ali se od njegove sile Grdomil zaljulja, i udarac mu, namienjen djevojci, promaši cilj; i sam Grdomil moraše napeti sve sile, da se održi na konju, a u tom napinjanju i nož i uzdu od drugoga konja iz rukuh izpusti. I stranac konjanik već se u toliko približi, da je Grdomilu skrajnje vrieme bilo bjegati, pa videć, da mu drugo neostaje, obode dobra konja i odleti kano munja kroz dolinu. Stranac poleti za njim, nu videć, da je u onoga konj kao ptica, zaustavi se i vrati natrag k djevojci. Grdomil, kad se vidje malo sjegurnijim, odluči kradom se natrag vratit pa gledati, kud će stranac s djevojkom otići, ali ga slabost za prolivenom krvi opomene, ako se nepožuri za pomoćju, da ide bez ičije koristi na susret izvjestnoj smrti. Pohiti dakle k prvomu mjestu, što ga je poznao a nadaše se, da će naći ma koga od svoga gospodara, koga bi mogo poslati, da pazi na stranca.

Katarina spasiv se Grdomila, sidje s konja, pade na koljena i zahvali za život Bogu kao da se je na novo rodila; u prvom trenutku učini joj se, da je sva bieda kraju došla, ali joj se odmah pričini, da nije od opasnosti slobodna. Stranac ode za Grdomilom u potjeru, a ona osta sama: nemogu li ili sluge kneza Beroja ili ona križarska dva njemačka vojnika u kršu bit u zasjedi i na novo ju napasti?... Toga se poboja, premda neosnovano; jer Grdomilove sluge razumjevši zbilju njegove zapoviesti a opasnost svojih ranah, nisu se više nimalo natrag osvrćali; bijahu uvjereni, da će u tom škripcu više pomoći pamet njihova načelnika nego sva njihova snaga, pa su gledali samo, da što brže svoje rane zavidaju. Isto tako imahu i njemački vojnici uzroka gledat, da se što brže uklone, jer ne samo što su u dolazećem kano Srbinu nalazili naravnoga saveznika svojim protivnikom, nego su znali, šta ih na tužbu križarskoga viteza čeka od cara Fridrika, što su proti njegovoj najstrožijoj zapovjedi sagrešili.

Strah se djevojci umali, kad opazi, da se je stranac konjanik okanio Grdomila i da ide natrag, ali sada joj se a većma osnovana briga pojavi: šta će strancu kazati? Da je djevojka, to moraše tajiti, što sbog toga, jer je zatečena u takvom položaju, koj nijednoj djevojci nemože na čast služiti, a i s toga, što se ni strancu, koga nije poznavala, nije imala osnova povjeriti. Kazat mu ime otca, značilo bi kazat mu polak svega, jer, kao što se je dalo misliti, svaki je vlastelin srbski znao, da u kneza Grgura Hranića ima samo jedna kći; a nije mu mogla ni to kazati, kakva je sveza izmedju nje i pobjegnuvšega čovjeka, jer koja bi se djevojka njezina osjećanja usudila kazati, da je bila u vlasti kneza Beroja.

Te misli krstariše po glavi biednoj Katarini i još ništa dobra nepromisli, kad se stranac k njoj vrati; kako dodje, sjaši s konja i pristupi k djevojci; ona nije nipošto mogla oči podignuti sa zemlje, što je on smatrao kao znak, da ga se plaši pa milujući ju rukom po obrazu, blagim joj glasom progovori:

„Nemoj me se, diete moje, ništa plašiti; sudeći po tom, što sam vidio

dodjoh u najbolji čas po tebe, da te izbavim iz rukuh ubojice. Ako je tako, to zahvali Bogu, a mene se plašit nemoj. Ja sam tvoj zemljak i posvetih ruku moju Božjoj službi, a to se zove Bogu služiti, kad nemoćne i slabe izbavljamo iz rukuh bezbožnićkih i ubojicah. Kaži mi, ako nalaziš za dobro, tko si i kakva ti je nevolja, da ti znam pomoći."

Ona sve jednako držaše glavu priklonjenu i neznajući šta da odgovori, dolažaše u sve veću zabunu. Opet on istim blagim glasom progovori:

„Ako nemožeš, nemoj ništa govoriti; ja vidim i sam, da tu nješto ima, što se kazat neda; znam, da se u naše dane koješta dogadja, što nije svakomu slobodno znati. U tvoju se tajnu neću utiskivati, ali ima nješto, šta mi radi tebe samoga treba znati...."

Čuvši Katarina rieč ovu „samoga", prodje ju čudno čuvstvo; dobije malo više povjerenja u svoju sreću, pa liepo svoje oko podigne k strancu, koj je u govoru oči svoje pune sažaljenja i blagosti upravio na nju; nu odmah ga spusti bojeć se, da ju ono neizda.

Stranac primjeti taj njezin pogled i scieneć ga za pogled povjerenja i zahvalnosti, produži ovako: „da, diete moje, tebe samoga radi, treba mi nješto da znadem, a to je, kamo da te odvedem, jer te ovdje ostavit nemogu; radi tvoje i moje sigurnosti valja nam odavle što prije i ako možeš odmah krenuti. Kaži mi, kamo da te odvedem?"

Biedna Katarina na to pitanje udari u plač. To pitanje otvori njezinim mislim položaj lišen pomoći i podpore. Grad razrušen, tetka i stari Branko ubijeni, otac u Palestini, nigdje nikoga svoga, sama samcita, djevojka u svietu ovom okorjeloga srdca; nigdje čovjeka, komu da ode, nigdje mjesta kamo da se skloni; izvržena otrovnomu zubu opadanja, ako se dozna, tko je, izložena pletkam kneza Beroja, ako so dozna, gdje je. Je li moguće, da kano kaplja mlado djevojče u ovih okolnostih na pitanje: „kamo će?" odgovori čim drugim, osim riekom najgorčijih suzah?

Premda stranac djevojčin plač nije mogo razumjeti, toliko je opet razumio, da bol djeteta, koje je samo današnju opasnost izdržalo, mora u suzah tražit puta, zato ju ostavi, neka malo olakša srdcu i ode medjutim k onoj na travi ležećoj dvojici njemačkih križarah; on ih nadje već bezdušne tako, da im je svaka pomoć izlišna bila; konji im mirno pasoše travu i nesluteć slučaj gospodarah. Stranac uzdahne nad sudbinom ovih nesretnih ljudih, koji su posve s drugimi nadami od svojih kućah pošli i vrati se k svomu mladomu novomu poznaniku. Što je Katarina više plakala, to joj se je srdce više stezalo i morade se pustiti na travu, sakrit obraz u ruke pa zauztežući se od glasnoga jecanja, ljuto se izplakati.

Najposlie pristupi k njoj znanac, uzme ju za ruku, počne ju tješiti i dizati veleći joj: „Meni je vrlo žao, diete moje, što si tako mlad i nesretan, ali ti ja samo toliko mogu pomoći, ako mi kažeš, kamo da te odvedem. Ja idem u Niš k vojsci križarskoj, pa s njom u Palestinu, da se borim za grob Spasiteljev, nemogu ti dakle dugo biti na pomoći. Ako nije drugčije, a ti ajde samnom u Niš, pa ću gledat, da te od ondje pošaljem, kud za bolje nadjemo.

Sad se s tobom nije razgovarati; kad se malo umiriš, dat će se već što pametna izmisliti. Odavde moramo, ako nećemo, da nam neprijatelji padnu s novimi silami na vrat. Od mene se ništa neplaši; gledaj me kano svoga starijega brata, koj će se što bolje o tom postarati, da budeš u dobru sjeguran. Sad ajde na konja: veče je tu, a noći su bez mjesečine."

Na te rieči pristupi Katarina k strancu i pogledavši mu golubjim očima u blagosti i veličine puno lice, uzme obadvje njegove ruke, orosi ih vrućimi suzami zahvalnosti i poljubi ih toplo. On pak privučen nezlobnim njezinim pogledom, u kom je čitao povjerenje i blagodarnost, prigne se k njoj i poljubi ju u tjeme. Pak onda usjedne svaki na svoga konja.

„Kako se zoveš?" zapita sad stranac; „to mi barem možeš kazati! Ti mene zovi bratom Andrijom!"

„Zovi me Konstatinom, brate Andrijo!" i slabi posmjeh razvuče joj ustne.

„De, u veliki kas, Konstantine!" rekne na to Andrija i obode konja. Konstantin je njegovu primjeru sliedovao i njih dva odjezdiše hitro kroz dolinu.

VI.

Dva nova prijatelja jašili su ništa negovoreći, dok su samo polje vidjet mogli; najposlie se tako sgustne mrak, da dalje nisu mogli. Andrija svoga konja zaustavi i skoči dole; i njegov pratilac stane. Sad onaj progovori: „Nije hasne, dalje nemožemo; koliko ja mislim, trag smo dosta žametnuli, ako baš i podju za nami, do zore nas težko mogu naći; našli nas ili nenašli, dalje nemožemo; mrak je velik, konji su umorni, valja i na sutra misliti; sidji s konja Konstantine; ovdje nam treba prenoćiti!"

To izgovori, pa se počne spravljati, da naloži vatru. Malo prodje vremena i prekrasan plamen pozove Konstantina, da sidje s konja i k njemu pristupi. Andrija se malo udali, da skupi drva i razgleda mjesto, gdje su; dok se on vratio, dotle je Konstantin pristupio k vatri i od suhoga granja, što ga je nješto našo kod vatre, stavi njekoliko prutićah u nju i plamen se veselije podigne. Kad se Andrija vrati, nasmješi se poslenosti mlada svoga druga i progovori mu: „Ti meni vjerno pomažeš, ajde sad i drugi posao da podielimo." To reče i pristupiv k svomu konju izvadi hljeba i drugoga jela, što je sobom poneo na put, pa svoga druga ponudi večerom.

Pri svem tom, što je Andrijinu drugu ležala na srdcu briga o budućnosti, idjaše mu ipak prosta ona večera u slast, jer čitav dan ništa nije jeo, pa je ogladnio.

Kad su mršavom večerom gotovi bili, počne Andrija govoriti: „Znam, da ću ti uslugu učiniti, ako te opomenem, da bez brige nemožeš biti, dokle god neznaš, na čemu si samnom. Čuj dakle, ja ću ti na kratko kazati, šta imaš o meni misliti."

„Ja se zovem Andrija, kao što sam ti već kazao; otac moj bio Miroslav, brat kralja našega Štefana Nemanje. Otac moj pomagaše vjerno i pospješno

bratu svomu u svih vojnah, kojimi je Nemanjin dom osnovao svoju sreću, zato je kralj Štefan, preseliv se u novi priestolni grad Prištinu, ostavio zahlumsku državu otcu momu i momu drugomu stricu; kad ovaj umre, ostane momu otcu sva zahlumska država. Malo zatim i on umre i ostavi mene od 12 godinah sa sobom. Vlasteli zahlumski se pobune, mene iz zemlje protjeraju i kneza Petra, koj i sada tamo vlada, učine svojim velikim knezom. Ja pribjegnem k momu stricu, kralju Štefanu, ali on zapleten u vojni s Vladimirom nemogaše mi pomoći. U njegvom dvoru sam odraso i odgojio se u vojnah, koje je on neprestano vodio. Opasnosti čine pomoć nuždnom a ova pravi prijatelje; tako i meni vještina i ruka moja učini u vojski kralja Štefana mnoge prijatelje. On se valjda plašio, da ja to na zlo upotrebim i zaključi me od vojske udaliti; pošlje me dakle najprije u Ugarsku pa poslie u Njemačku k caru Fridriku s njekimi neznatnimi porukami. Ja sam providio, šta moj stric želi, pa neimajuć ni na kraj pameti ono, česa se moj stric plašio, rada dočekah priliku, da mu uklonim i netemeljit strah. Car Friderik me ljubezno dočeka, a kad se malo bolje upoznamo, priljubi me tako, da me svomu sinu Fridriku preporuči za druga. Ovo nije bilo nuždno, jer smo se mi već i prije toga bili sprijateljili; otčeva preporuka učini nam prijateljstvo samo još tješnim. Kad su car Fridrik i moj prijatelj Fridrik uzeli na sebe krst, nemogoh se ni ja zadržati, da neodem s njimi u Palestinu — i tako i ja uzmem na sebe krst.“

„Kad sam to momu stricu javio, odobri on moj čin i javi mi, da će mi u tom pomagati, ali kroz Srbiju da moram potajno proći, jer da bi se ljudi oko mene sakupili i on potrebnu za svoje ratove momčad izgubio. Zato sam dakle za glavnom vojskom zaostao i sad sam idem kroz Srbiju. U Ugarskoj se kod tamošnjih mojih prijateljah malo dulje zadržah nego što sam s prva i želio, ali ni car jako nenagli, pa se tako nadam, da ću ga sastati u Nišu, kamo ću sutra, ako Bog da, prispjeti.“

„Sad znaš, tko sam, a kako spram tebe mislim, bolje ću ti dalje pokazati. Ja znam, čemu su mladi ljudi bogatih porodicah izloženi, kad imaju bezbožne srodnike; znam ja, što je to trebati pomoći i radujem se, što te sreća meni dala u ruke, da mogu nješto vratit duga i za budućnost si pribaviti nješto zasluge. — Sad se ti spusti na travu, ali zavi se u moje ogrtalo, da ti rosa nenahudi i spavaj bezbrižno, a ja ću čuvat stražu.“ (Dalje sliedi.)

Nadpisi.

Od Aleksandra S. Puškina.

Ex ungue leonem.

Sa stihovi nedavno uzkrisnuh,
Izdavši ih svoga bez podpisa,
Novinarska hulja na nje vrisnu.
Te bezimen grdo me izbrisa.

Al ni meni ni njému s' nedade
Ime svoje utajit sasvima:
On po noktih mah me razpoznade
A ja njega po dugim ušima.

Preveo Edo Zvonimir Asanger.

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

Ovaj posao posvetih

Gospodinu barunu François de Regne,

francezkomu konzulu na Rieci

u znak zahvalnosti, što je on prvi potakao u meni ovu misao.

Znanost je bič i uzda u vještoj ruci. — Ova istina potvrditi će se, kada godj nastane prilika ili nužda, povesti govor bilo o kojoj struci znanosti. Takova je struka znanosti bogatstvo jezika.

Prvom izrekom nisam nakan, razlagati obširno, kako i koliko pogriešiše, koji bogatstvo jezika traže u množini rieči ili u množini misli, kano što to krivo shvatiše Guizot u riečniku francezkih sinonima, *) i Tommaseo u riečniku talijanskih sinonima. **) — Eberharda sin. njemačkih riečih ne imam, ali ga Guizot hvali veoma.

Bogatstvo, uzeli mi znamen rieči o čem ćemo, jest pojam relativan, ali samo za to, što tomu privikosmo; u znanosti je tomu inako; tù bo ne može biti govora, u čem je tko bogat, kakvo je čije bogatstvo, u čem li je, nego se iza definicije pojma bogatstvo nudi klasifikacija (istoga pojma) sama sobom; biti će daklje sa svim shodno, da ju ovdje u kratko spomenem. Prispodobom biti će to jasnije.

Kano što mislimo bogata onoga, u koga ima vrlo mnogo blaga svake ruke: tako velimo i o jeziku, da je bogat onaj, u kojem su

1. Mnogi glasovi, i to samoglasi, dvoglasi i suglasi, znatne im promjene i izmjene, i znatan naglas. Hrvaština se može takmiti samo glede naglašivanja sa svakim evropskim jezikom, jer je u vokalizaciji vrlo siromašna n. p. prema engleštini, koja je najrazvijenija; pravi je dvoglas u hrvaštini samo jedan (**ie**, ili **je**), a i u konzonantaciji nije bogata, prem da je bogatija od talijanštine. Ovo je siromaštvo s njeke ruke veliko bogatstvo, jer je velik dokaz za ekonomiju: s malo sredstava može mnogo.

2. Praefixi i suffixi, kojimi se ona može ponositi u etimologiji;

3. Formae (u deklinaciji i konjugaciji); i tih ima u hrvaštini vrlo mnogo prema ostalim živim susjednim jezikom — izuzev finski i baski jezik (eskalmaldulak, na Pirenejih; u tom jeziku ima, ako se ne varam 14 padeža, i to u singularu, dualu, trialu, quadrialu i pluralu, a u finskom 15 padeža); jednovita su vremena u hrvaštini samo četir, ali je sastavljenih sila, tako da što Müller (Vorlesungen über die Sprachwissenschaft) o grčkom glagolu spominje, u kojem se glagol (po načinu, po vremenu, po broju, po osobi i po

---

*) Dictionaire universel des synonymes de la langue française par M. Guizot. Cinquieme édition Paris. Didier et Ce. 1861. U njem ima 1405 članaka.

**) Nuovo dizionario dei sinonimi della lingua italiana di Nikolo Tommaseo. Quarta editione Milanese. Giuseppe Rejna 1858. — U njem ima 5297 članaka.

licu) može promieniti 1300 puti, to se može hrvatski glagol promieniti 5670 puti, uzev u obzir, da mnogi naš glagol može biti od svih šest reda.

4. U sintaksi; prem da jošte nije mnogo orano na toj hrvatskoj njivi, to smijemo slobodno umovati, da je ona tako tanka i razlikovita (glede skladanja, djelovanja i poredanja), kako je i najtanja i najrazlikovitija, bilo ma kojega živoga jezika.

5. U leksikografiji, (i etimologičkoj, i vokabularnoj, i sinonimičkoj), o tom za sada ne možemo prozboriti; jer smo na početku poslovanja.

6. U književnosti; u toj se struci dakako ne može nadtjecati s mnogimi živimi jezici.

Ovoga govora o bogatstvu jezika nebi trebalo, da ne budu Guizot i Tommaseo onako krive pojme o toj stvari iznesli, i to govoreć upravo o sinonimici, prem da su im u priedgovoru mnoge liepe misli, osobito u Tommaseu, tè je i njegov riečnik daleko bolji od francezkoga.

Prema tomu, da se je svaki jezik razvijao, a mnogi da se i sada jošte razvija radi novih pojava, potreba, izuma itd. sa svim je stvar naravna, da se njeki pojav u njekih krajih prozvao nazivom jednim, a u njekih nazivom inim, i to u jednom te istom narodu; a kada sravniš oba naziva, ili rieči, nisu si nalik, ni da bi jednim glascem, a ipak znače obje rieči isto te isto n. p. hiža, kuća, dom; šibice, žigice, zapalci, vatrice, ognjići; klobuk, kriljak, šešir itd. ovakove rieči, što znače sa svim isto, zovu se izonimi.

Nu ima i takovih rieči u svakom jeziku, kojeno ne znače sa svim isto, ali je tako mala razlika izmedju njih, da se u običnom, pače i u ugladjenom obrazovanom govoru rabe izmedju sebe, kano da im nije razlike velike, pače nikakove: n. p. harnost i zahvalnost; velik i ogroman; životinja i živina i zvier; čest, diel, udo, član itd. Ove i ovakove rieči zovu se sinonimi, rieči suznačne. Obrazovaniji jezici evropski diče se jur takvimi knjigami, u kojih su kano u riečniku izbrojeni im sinonimi; da se i u hrvaštini takova knjiga pisati mora, osjetio je svaki, kojemu je do točnijega znanja. — Evo pokusa, kojim sada od česti možemo zasvjedočiti bogatstvo hrvatskoga jezika i u toj struci. Ovakovo djelo može vriediti, ako su rieči točno definirane a što obširnije razlučene t. j. po sadržaju i po obsegu protumačena im poraba.

Ovdje bi se moralo toga više spomenuti; ali za ovaj maleni posao biti će i ovo dosta. Uprositi mi je vještake i vrstake, da mi pomogu zbiranjem i popravljanjem, kakono to ovakovo važno djelo zahtieva, tè da se ne odvrate od ovoga slaboga prvenca.

1. Ràdost, veselje vèselost; slâst, násláda; zanèšenost uznešenost, ùzhit uzhićenost; rázkoš, rázkoša rázkošje; mílje, omilje, milìna, milòta.

Radost, ugodno čuvstvo s očekavana ili s neočekavana čina.
Vesélje (concr.) veselost (abstr.), kaže se vanjski.
Slast, više od obojega.
Naslada, čin uživanja veselja, radosti itd.
Zanešenost, uznešenost, uzhit, uzhićenost s pomoćju mačte.
Razkoš, -a, -je, najveća naslada tvarna.
Milje, omilje, milina, milota ćudoredna radost. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. (Jugoslavenska akademija.) Pošto su četiri iznova predložena člana jugosl. akademije potvrdjena, sastadoše se zagrebački članovi do sada dva puta na prijateljski dogovor, koji se vodi za sada u uredu gdna. dra. K. Šlossera, koji je kao najstariji član podjedno i predsjednik, dok nestigne potvrda pravoga predsjednika. U prvom sastanku bijaše zaključeno zamoliti preko kr. namj. vieća kr. dvorsku kancelariju, da dosadanje podneske akademičke rieši. Usljed toga odobren je akademički poslovnik, a za ostale podneske kaže se u odpisu dvorske kancelarije, da će njihovo riešenje sliediti. U drugom sastanku uzet je pomenuti kr. odpis do znanja te prema njemu zaključeno još nekoje vrieme pričekati, pa ako medjutim riešenje nestigne, tad će se sazvati skupština svih članovah, da iznova podnesu izbor predsjednika i pokrovitelja na potvrdjenje. Glede zgrade, koja je druga zapreka, što stoji na putu radnji jugosl. akademije, učini akademija takodjer sa svoje strane ono, što joj bijaše moguće i što drža, da bi moglo dovesti k cilju; izabra najme odbor od tri člana, (Lj. Vukotinović, dr. J. Subbotić i dr. M. Šuhaj), kojim je povjereno, da s ravnateljstvom narodnoga doma i dvorane zametnu dogovor o predaji zgrade, a rezultat da priobće akademiji.

Da se ipak medjutim bar onoliko uradi, koliko se u sadanjih okolnostih može, zaključeno je u drugom sastanku još i to, da će se od sada razredi sastajati kod svojih razrednih predstojnikah, da se priugotovi sve, što se za potrebno nadje do onoga časa, kada se bude mogla držati prva javna i svečana skupština, s kojom će se upravo radnja akademije odpočeti.

(Pjevačko „kolo"). Prošle nedjelje nastavljena bje skupština „Kola". Na pretres dodje najprije predlog gosp. Drag. Jagića, da si „Kolo" nabavi novu zastavu prema časti ovakova družtva. Nejmajuć pjeneznica obilnâ novca, nabaviti će si Kolo samo tvar za zastavu, a umoliti zagrebački gospojinski odbor, komu je gdja. Kukuljevićka na čelu, da zastavu načini. Osim raznolikih poslovah, što se više domaćnosti Kola tiču, iznese pred skupštinu g. Šenoa predlog, uz koj čitava skupština jednodušno prionù. Šenoa naime predloži, neka se Kolo, dosad samo pjevačko družtvo, razmakne, neka uzme pod svoja krila osim pjevanja navlastito liepu znanost, glasbu itd. riečju da se ugleda u česku Umělecku Besědu. O tom predlogu izradit će odabran za to odbor, komu je na čelu g. Šenoa, osnovu, i nedjelje, koja dodje, dati ju u skupštini na pretres.

Književnost. (Hrvatsko-srbska). Naš historik presvietli gospodin Ivan Kukuljević Sakcinski, dovrši uprav sada, i pripravi za tisak Regesta za povjestnicu jugoslavensku, počam od petoga do trinaestoga vieka, crpljena iz listinah i poveljah tiskanih i rukopisnih, na koliko su dosada učenomu svietu poznate. Rukopis iznosi preko 50 arakah. Zajedno pripravlja isti g. za tisak drugu knjigu svojih „Povjestnih spomenikah (monumenta) južnih Slavenah" koja će sadržavati pisce, (Scriptores) kronologičkim redom, počam od 6. vieka.

— „Artilerija u polju, objasnjena i dopunjena s primjerima iz ratne istorije sa 6 planova," zvat će se knjiga, koju je po njemačkom djelu, jako razprostranjenom u Pruskoj, izradio Mladen Janković, inžinirski oficir u Biogradu. Ciena knjizi 8 groša a predplata traje do 13. veljače.

— „Rukovodnik u risanju zemljovidah", što ga je sastavio ovdašnji učitelj gosp. Ljudevit Modec, hvale vještaci kao vrlo dobro djelo.

— Naravoslovni abecedar, s poučnimi stihovi. Izdao Lav. Hartmán. To je azbuka u slikah, prikazujućih razne životinje.

— Veoma riedka hrvatska knjiga protestantska. Poznato je, kolikom razdraženošću postupalo se u 16. vieku od strane katoličkoga svećenstva i tadašnjih svietskih poglavarstvah u carstvu austrijskom proti privrženikom nove vjere i oko uništenja knjigah u obće protestantskih, a na póse slavenskih, što su ih njeki revni podupiratelji iste vjere i nove crkvene književnoti, velikimi troškovi na svjetlo izdavali. Tako znamo, da je od onih knjigah hrvatskih, što su ih u Njemačkoj, troškom Ivana Ungnada i njekih njemačkik vladarah, izdavali Primo Trubar, Antun Dalmatin, Stjepan Konzul, Petar Vergar (Vergerius) i ostali, na hiljadu popaljeno, i to stranom u Gradcu, stranom u Beču itd.; znamo, da je uslied zaključka crkvenoga zbora u Zagrebu, uništena vatrom svakolika naklada knjigah

Belečkoga župnika Bučića, što ih je ovaj u novoj Zrinskovoj tiskarni u Nedelišću medjumurskom tiskati dao. Znamo, da su po istoj Istri i Dalmaciji, ravnim načinom postupali s onimi talijansko-hrvatsko i slovensko-protestantskimi knjigami, što su ih onamo pošiljali učeni privrženici nove vjere: Matia Franković Labinjanin, Ivan Ungnad i Petar Vergar, stariji i mladji itd. Tim nije čudo, da se od mnogih hrvatsko- i slovensko-protestantskih knjigah, što su u ono doba tiskane, jedva po gdjekoj eksemplar u povećih knjižnicah europejskih uzdržà, a da se od njekojih, kao od Bučićevih knjigah, nijedan eksemplar, uz najrevnije iztraživanje slavenskih učenjakah, pronaći nemože.

Medju vrste prve struke, spada i jedna knjiga, o kojoj želimo sada progovoriti, od koje se jedan jedini eksemplar dobro sačuvan, na koliko je nam barem poznato, u okružnoj knjižnici u Rieznu (Regensburg) nalazi.

Knjiga ova, u svinjskoj koži vezana, i urešena grbom grada Riesna tiskana je latinicom i sadržava Postilu Evangjelijah, sastavljenu poznatim protestantskim bogoslovom Ivanom Brenzom, a prevedenu na hrvatski jezik iz latinskoga po Antunu Dalmatinu i Stjepanu Istrijaninu, što ju ova dvojica tiskati dadoše u Ratisboni (Rieznu) godine 1568 kod Ivana Burgara.

Knjiga nosi sljedeći naslov.

„Parvi del Posztile Evangeliov, koi sze vszaku nedillu po obitsayu otsita u czrikvi totu, zatsansi od adventa ili prissasztya do vazma. Po goszpodinu Ivanu Brenczìu tumatseni prodikani. Potle u Harvaczki yazik iz latinszkoga verno obracheni i sztumatseni po Antonu Dalmatinu i Sztipanu Isztrianinu."

Pszal. XVIII.

Po vszoi zemlli izaide glasz ňih do v' koncze okrugle zemlle ritsi ňihove.

V' Ratiszponi poli Ivana Purgara sstampana, û godisschu MDLXVIII.

Iza naslova sliede pet lista, sa sljedećom njemačkom posvetom: „Dem Wolgeboren Herrn, Herrn Hansen von Weisspriach, Freyherrn zu Kobelstroff. Röm. kay. May. ect. Rath, Hauptmann und Innhaber der Herrschaft Eysenstat und auf Forchtenstein. Auch Herrn Maximilian Freicherrn zu Polheim und Wartemburg auf Ottenschlag röm. kay. May. etc. Rath, unsern gnedigen und gepietenden Herrn."

Datum Regenspurg den 4. Januarij Anno Domini MDLXVIII.

Ew. ge.

gehorsame und unterthänige diener

Antonius Dalmata

Stephanus Consul.

Za ovom njemačkom posvetom sliedi na listu 6. posveta na hrvatskom jeziku.

Zatiem: Parva nedella itd. svega skupa 207 listovah. Na kraju ovoga prvoga diela sliedi list sa štamparskom biljegom Burgera, „V Ratisboni, Poli Ivana Purgara sstampana u godischu MDLXVIII."

Drugi dio nosi sljedeći naslov: „Drugi del Posztile, to yeszt Letni Deli Evangeliov itd. V Ratisponi poli Ivana Purgara sstampana v letu MDLXVIII."

Ovaj dio drugi ima zajedno s naslovom 277 rimskim brojem označenih listovah. Zatiem osam listovah Registra ili sadržaja, a na osmom listu i verse od 4 redakah.

Ezaia LIII.

S traga dodan je drvorez, koj predstavlja Isusa na krstu sa Ivanom i Mariom, odozdo monogramm „Haus Schäfleins". Ovaj drvorez opisan je u najnovijem djelu Passavanta: Peintre graveur T. III. p. 230—43. Zatiem sliedi opet štamparska biljega Burgerova, naime: Andjeo ili amor sa lukom i strielom, s napisom: „Superemtur Ingenio vires" Ratisbonae exendebat Joannes Burger.

Anno MDLXVIII.

U knjizi imade više liepih u drvo rezanih Initialah, koji su načinjeni, kako vještaci misle, od reznanskog slikara Mihalja Ostendorffera, koji je njeko vrieme za tiskara Burgera radio. I. K.

— Pravoslavni bogoslovci u Zadru hoće da izdadu družtven spis „Prvienac."

— K hrvatsko-srbskim kalendarom, što smo ih u br. 3. priobćili, evo još jednoga koj nam je stigo sa crnogorskih liticah a to je „Orlić", crnogorski godišnjak stari i novi za g. 1867. uredio J. Sundečić III. godina. Štampan na Cetinju u

kneževskoj pečatnji prodaje se po 50 nv. Ovaj se godišnjak odlikuje izvrstnim sadržajem. Ima pjesamah od Franje Turića, M. Pavlinovića, Kovačića i urednika Sundečića. — Čin III. ulomak iz tragedije Vukašin zvane od k. c. N....e, koj ćemo prvom sgodom u Dragoljubu na ogled priobćiti, ne samo zato, što je poteko iz pera toli visoke osobe, nego što će se iz njega vidjet osobita vriednost tragedije. Dalje ima „putopisne crte“ Nik. Dučića, Starostavne knjige. Crna gora od M. Pavlinovića i prijateljsko pismo Sundečića o istočnom pitanju.

— Znanstvenoga lista „Književnika“ 3. i 4. svez. ima ovaj bogati sadržaj: Hrvatska Zrinjada prama magjarskoj od Fr. Ivekovića. — Adrijanskog móra Sirena ili obsada sigetska. od V. Jagića. — O važnosti sakupljanja narodnih pravnih običajah kod Slovenah od dr. V. Bogišića. — Cetin-grad od R. Lopašića. — Predaje jadranske od S. Ljubića. — Ob obrani hrvat. slavonske granice od dr. Fr. Račkoga — Dosadanji napredak u prirodopisu od Ž. Vukasovića. — Kratak pregled hrvat. srbske književnosti od dvie tri godine od V. Jagića. Kritike razlitčitih knjigah. — Naputak za opisivanje pravnih običajah, od dr. V. Bogišića. — Metereologička motrenja na gim. osječkoj. — Knjiga iznosi 19 arakah, ciena joj je 2 st.

— „Glasnik dalmatinski“ prestao je izlaziti, a mjesto njega izlazi sada dvaput na tjedan: „Objavitelj dalmatinski.“ I biogradske „illustrovane novine“ prestale su radi pomanjkanja dovoljnih predplatnikah.

— (Slovenska.) Slovenci stekoše 2 nova pučka lista: „Domovina“ pod uredničtvom g. Andrije Marušića u Gorici; i: „Slovenski gospodar“ pod ured. dr. Matije Preloga u Ljubljani. Ciena je svakog ovog lista na god. 2 st.

— (Strana.) „Die Fusion“. Pod tim naslovom je barun L. H. nacrtao sgode i nesgode i medjusobni odnošaj naših političkih stranakah. U narod. tiskarni 1866.

— (Poljska.) „Gazeta Toruńska“ zove se poljski dnevnik, koj je u Toruńu, zapadnoj Pruskoj počeo izdavati T. I. Rakovicz a uredjivati Dr Vlad. Łebinski.

— „Napoleon III.“ i terytorialne wynagrodzenia Francyi (i zemljištna odšteta Francezke.) Przez Boleslawa Świerszcza. Izašlo u Lipsiji kod P. Rotha.

— (Ruska.) „Učebnaja kniga ruskoj istoriji“ od Sołejeva u Petrogradu. — „Obzor sjelsko-chozajajstvjennych učrježdjenij“ v Angliji, Franciji, Belgiji, Holandiji, Germaniji i Italiji (Pregled gospodarskih zavodah u Englezkoj itd.) Od V. Vješnjakova u Petrogradu. — J. J. Głazunov u Petrogradu izdao je 1. svezak djela: Ruski spisatelji 18. i 19. stoljeća. U tom svezku su djela Dion. Ivanovića od Visina s njegovom slikom, te raspravom od A. P. Pjatkovskoga o njegovu životu i spisih. — N. Aristov u Petrogradu izdao je „Promyšlennostj drjevnjej Rusi“ (Obrtnost stare Ruske) a kapitan Ivašincov djelo: Izslědovani je geografičeskoga kaspijskoga morja. (Zemljopisno iztraživanje k. m.) — „Snimki z miniatur grječeskih rukopisej nachodjaščichsja u Moskvě. — Biskup Sophronij od Novomirgoroda izdao je u Odesi: „Sovrjemjennyj bit Jakovitov, christijan inoslavnijih i ich liturgija (Sadašnji položaj Jakobitah i njihov obred).

— Po izkazu „Knižnyj Věstnika“ izašlo je u Rusiji od god. 1855. do 1864. ruskih knjigah 16.389.

— (Svašta.) „Slovenski glasnik“ pita nakladnike hrvatskih knjigah, kad će doći vrieme, da uvide svoju korist pa će njekoliko iztisakah barem od znamenitijih knjigah slati u slovenska miesta na prodaju?

Mi ovu opomenu bilježimo i velimo: ako ima od nas južnih Slavenah što god biti, da se do toga može doći samo medjusobnom ljubavi i uzajemnim podupiranjem; radimo prema tomu!

Zagonetka.*)

Často znanost ljudih sam jedina,
Boljar samo okô mene radi;
Proizvadja svaki me lienčina,
Tko me ima taj strada od gladi.
Na me misleć grieše ljudi jako,
Gluhak mene svagda čuje doći,
I niemi me izgovara lako
Sliepoga već vidiše me oči,
Bez novacah dobit me je dosta,
A od mene i ovaj sviet postà.

M. Lovrić.

*) Tko ovu zagonetku prvi rieši, dobije kao nagradu II. knjigu „Kriesnicah“, a sliedećih 5 razrešiteljah svaki po jednu knjigu „Bršljanah“ pjesme Vladimira Nikolića.

Imena odgonetačah priobćit ćemo u br. 7.

Rebus u br. 3. znači: Kus petao pile do vieka.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 6. U Zagrebu 9. veljače 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma reka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Slovencem.

Tu ná, pobratim roko mojo,
Ti mi podaj desnico svojo,
Da srce zvesto, kakor sdaj
Ostalo bude vekomaj!

S. Jenko.

Oj Slovenci, braćo mila
Sada ruke amo —
Složnoj braći spasov danak
Svanut može samo.
Kliknite nam doskora na glas:
„Nam je s vami — u slozi nam spas!"

Velika nas obe borba
Draga braćo, čeka,
A jadnici još neznamo,
Gdje je naša Meka.
O, mog čujte srdca iskren glas:
U slozi je nam obadvim spas!

Pobratimstvo starodavno
Obnovit nam treba,
Blagoslov će iznad braće
Složne doći s neba.
Sretni biste, sviest pomožè vas,
Sada braćo, u slozi je spas!

Slovenca će i Hrvata
Minut jadi mnozi,
Pristanu li pod okrilje
Sad božici slozi...
Zato braćo, svaki izmed vas,
Nek u slozi s n a m i traži spas.

Svud prosvjetu bratska sloga
I slobodu radja,
Robstvo, ruglo i neznanje
Nesloga i svadja.
K jugu amo, — očekuju vas,
Oj Slovenci, u slozi nam spas!

Kad je sloga toli nuždna,
Dajte ruke amo —
Složnoj braći spasov danak
Svanuti će samo!
Svako dobro donjet će nam spas...
Sretnih tada, braćo, nas i vas!

Dragoljubović.

Strašni dvor.

Iz poljske prošlosti K. W. Wójcicki.

„Ah mili Bože! Kako je čovjeku težko na srdcu, kano da bi mu ogromni kamen ležao na prsijuh. Snieg zapadè, da se pred njim ništa nevidi, a ta prokleta studen!... Potakni, kume, oganj, da se ogrijemo i stopimo to pivo častohovsko. Pa ded da nješta govorimo."

Rekav to pan Mato Sivi, kako no su ga obično u gradu zvali, izvadi stari taj dvoranin izpod kabanice dva povelika vrča glasovite pive, i poče natakati u velika dva krakovska lončića od ostaklice. Kum mu, stražar, potaknuv medjutim vatru, poče rezati križke kruha i soliti ih s obijuh stranah. Kad u oba lončića pivo uzkipi, nalijà si svaki od njih čašu i veselo popije. Sada se Mato, gladeć si rukom dugu bradu, na kojoj se je inje odtopilo, poče veselo sjećat mladosti, a stražar napne uši, da sluša.

„Hoću ti, kume, pripoviedat o strašnom dvoru. Ded slušaj me. Ima tomu do četrdeset godinah, što sam bio štitonoša u dvoru pana baruna u Radivi. Gospodin star i slab, razboli se najprije na noguh, i nije dugo bolovao za kratko doba umre, oplakivan dragom ženom, koja je uprav prije dvie godine odišla na onaj drugi sviet. Silnih li suzah, silna li plača, jer je svaki oplakivao dobra gospodina. Izza njega ostala dva sina, Zbihnjev i Žiga, momci već na mjestu, jer je jednomu bilo dvadeset i devet a drugomu trideset godinah.

U žalosti treba i na sebe mislit; počnu dakle zajedno gospodarit i pregledavat papire pokojnoga otca. Nadjoše tù, da je mnogo novacah uzajmljenih njekim susjedom. Za pó godine počne se pan Žiga spremat na dalek put k Mazurom, k njekakvomu gospodinu stolniku, u koga je bilo najviše pozajmljeno bez pisma na plemićku rieč. Kad su već ustanovili dan, da idu, zovne me gospodičić i reče:

„Nu Macko, vi ćete samnom; idem daleko, tja za rieku Vislu.“

„Dobro gospodine“ odgovorim, „evo me na vašu službu“ i već za jedan sat sjedoh na bak; braća gospodičići još se srdačno posljednji put zagrle...

„Vrati mi se skoro, mili brate!“ reče pan Zbihnjev a čudo te nije plakao kano diete. Nu pan Žiga suznih očijuh skoči u kučiju i reče: „Goni!“

Cieli tjedan danah vozismo se, dok smo stigli u Mazursku. Prebrodivši u strahu preko Visle opazismo napokon dvorac gospodina stolnika. Strašan li to bijaše dvor.“

Sad Matija dopije što je još bilo u lončiću, a stražar bojazljivo upre oči u stara dvoranina, očekujuć, da mu bude pripoviedao o vješticah, utvorah, strašilih i grozah.

„Ele kume, bio to strašan dvor.... Uvezemo se u dvorište a tù ti nas obkoli ciela povorka pasah lovnih ogarah, samosovah i hrtovah i pravo čudo, te nas s kolah žive neizvukoše. Zavezemo se pred vrata, tu izadje pred nas gospodar i pozdravi moga gospodičića. Nikad neću zaboraviti, kako su se gospoda držala; uljudno mi pozdravi mlada gospodina i uvede u veliku sobu za goste; ja sam bojažljivo išo za njimi. Kad je bilo doba večere, otvore se vrata pobočne sobe i unidju k nam žena stolnikova i njezine dvie krasne kćeri s dvorkinjom. O, kad ih je pogledao Mato, koj ovdje sjedi i pripovieda, čudo te nije umro i ćutio, gdje mu vještice srdce vade. Ali ni momu gospodaru nije bolje bilo: pocrvenio do ušijuh, a kad gospodjice počele pitat za brata, moj gospodičić, koj je inače bio dosta riečljiv, nemogaše promucat uprav ni be; samo je ukočeno gledao u . . . gospodične. Po večeri sjedjasmo

dugo, a kad bilo doba da idemo spavat, pan Žiga izgubio glavu i malo što mu nisam na nju morao staviti crnu kokoš; *) nije se znao ni svući nego je sjedio te sjedio zamišljen. Žao mi bilo gospodara, pa sam ga počeo pitat, da li nije bolestan?"

„Pravo veliš Mato, vidim da sam bolestan" reče i svali se u postelj. Cielu noć nije ni oka stisnuo, a nisam ni ja spavao; on je neprestano gledao pred očima mladju stolnikovu gospodičnu Jadvigu, a ja krasnu dvorkinju. I već se bieli dan nagledavao kroz naše prozore, a moj gospodičić uzdiše te uzdiše. Dodje pan stolnik i čudi se, što mladi plemić tako dugo spava. Po doručku odosmo u lov, moj gospodičić pucao, ali ni pred nosom nije pogodio nijedne zvieri; lovci su dakako mislili, da je nespretan a ja sam se stidio, što mladić toli plemenita roda, začaran očima krasne djevojke, ima biti izsmjehivan; rekoh dakle smiono:

„Gospodaru, ili vam je magla pred očima ili ste jeli hljeba ljubovnoga? Na pitanja neodgovarate, a kad u šumu, zvieri vas draže i stoje pred vami kano u gajbi, i vi nemožete nijednu da pogodite. Što je to s vami, dragi gospodaru?"

„Zlo, brate, zlo" odgovori, ali ufam se u Boga. Odavde nam je otići, daj Mato, prezi što prije, pa ajdmo kući."

Vratimo se iz lova i po objedu odmah prijavim mu, da je za put sve gotovo.

Gospodičić htjede da se oprosti; ali pan stolnik skoči pred velika vrata, zovne sluge i namigne im okom te u tili čas pouzmu nam sva četiri kotača s kučije **) a naš kučiš morao u najvećem sramu vući kola na osah u kolnicu; sad pan Žiga umoli na stranu stolnika i reče mu, zašto dulje nemože da ostane.

„Šta?" reče pan stolnik a ja izza vratah slušam. „Tamo se, gospodine usudjujete dignut oči. Neće bit ništa."

Već sam se treso od straha, slušajuć strašni starčev glas, nu za čas reče uljudno:

„U mojoj kući nisu doduše visoki prazi za vaše noge ***) i sve će dobro biti, samo služite Bogu pa mi bolje strieljajte nego što ste jutros!"

Vrata se otvore, ja skočim na stranu i opazim utješena gospodičića, gdje grli stolniku koljena. Skoro dodje gospoja stolnikova i za njom obe kćeri, moj gospodin uztrepće, ali usmjeliv se gledaše u oči gospodične Jadvige kano želva u svoje jajce i poče se razgovarat liepo i razumno, da su se svi čudili, što li se je s njim jučer bilo dogodilo, te nije mogo ni pisnuti. Poslie jedan sat zovne ga siedi djevojkin otac k sebi i davajuć mu janičarku ****) reče, da će njom pucat u cilj, da popravi, što je u jutro pokvario.

---

*) Crna kokoš, živa na dvoje raztrgana i na glavu stavljana, bijaše, kako su mislili, liek proti pomutnji pojmovah.
**) Običaj u Poljskoj, kad domaćin hoće mila gosta da ima dulje kod sebe.
***) Ta poljska fraza znači, da je tko zaželio nješto, čemu nije doraso.
****) Turski samokres.

Na to reče meni gospodar: „Uzmi Mato taj talir?“ Ja ga uzmem i skočim k vratam pa držeć ga dviema prstima lieve dignem ruku iz nad glave i viknem iz svega grla: „Pucajte gospodaru!“

Gospodin stolnik poče se tomu protivit, žena mu i kćeri gospodičića odgovarat a krasna njihova dvorkinja probliedi. Nu kad sam ja neprestano vikao: pucajte, a tomu se njeki pridošli lovci grohotom smijali, odvaži se moj gospodar, namjeri, pac! i pogodi mi talir medju prstima. Dvorkinja vrisne, a ja kliknem od radosti, jer sam osjetio, da joj nisam tudj!

Odtad svaki dan moj gospodar miliji gospodični Jadvigi a ja draži svojoj Rozaliji; prodje i mjesec danah,. prodju dva i već napokon dodje od kuće bratov poslanik, te preda momu gospodaru list, a mene zovne na stranu.

„Tako vam svih svetih“, reče Janko. „Što tu biva? Naš gospodin kod kuće snio strašne sne, čeka od vas pisma, ali ni vas ni od vas nikakva glasa. Nedavno dodje k nam blagajnikova gospoja pa nam gospodara još i više prestraši; reče, da su u strašnom dvoru vještice zadržale gospodina Žigu, da svaki dan okrutne utvore obilaze oko dvora živom žeravkom, da je gospodar vještac a sve ženske u kući same vještice, koje se druže s djavolom. Eno kod nas sve plače, jer misle, da ste izgubljeni, a to je i blagajnikova supruga, bogmajuć se, tvrdila. Čuvši to Zbihnjev zovne me i reče: „Janko, sjedljaj konja i ajde s ovim pismom k momu bratu, ako ga još stigneš živa.“ I tako ti ja uzev škapular i moći te nješto svete vodice, podjoh amo i evo peti dan što sam putovao, dok sam došo u ovaj strašni dvor.“

„Da, da, brate, odgovorih mu, ovdje ti se sgadjaju strašne stvari; ni moj gospodar ni ja nekanimo se više kući vratit. Ti ćeš sam poći natrag, i dobit ćeš valjda pisamce od gospodina.“

Kako sam mislio, tako se dogodi, gospodar bratu odpisa, a Janko se drugi dan s listom vrati natrag.

II.

Za tjedan danah strašna ti užasa u kući mlade braće, kad je došlo pismo od Žige. Janko pripoviedaše, kako se u stolnikovu dvoru dogadjaju strašne stvari. Zbihnjev sjetan neveseo htjede svomu srdcu zadovoljiti, pa reče zapreći konje, da ide u Mazursku. Janko je konje vrlo nerado prego, i težko mu je bilo na srdcu, al ih ipak zapreže.

U gospodina stolnika bilo gostih — bila čast. Žiga već po treći put digo čašu i govori, te uprav reče v i v a t, kad se otvore vrata i u sobu stupi blied kao stiena Zbihnjev.

„Brate, mili brate,“ klikne pan Žiga staviv praznu čašu na stol i podje da ga zagrli.

Stolnik pozva putnika k stolu, staviv ga uz svoju ženku naprema gospodičnam kćerim. Zbihnjev gledaše Ivanu, stariju stolnikovu kćer, na jedan put probliedi kano torunska cikla, *) oči mu se zakriesile kao vuku u noći a srdce mu tuklo, da ga je bilo šta čuti i malo bilo, te nije iz prsijuh skočilo

*) Skuhati raka i probliediti kano torunska cikla znači pocrveniti se.

I gospodična skuvala raka; namjerio se bies na biesa.... A Zbihnjev se nije namjeravao nikad ženiti!

Kad se poslie objeda nadje pan Zbihnjev sam u sobi s mladjim bratom, koga je kano zasljepljena žalovao, reče:

„E, brate, vidi se, da je volja božja, i neimam ništa proti tomu, da se ženiš."

Moj gospodar ga zagrli i cjelivajuć ga zapita s posmjehom tiho:

„A tvoja liepa Ivana?"

Na to pan Zbihnjev stiskaše mu ruku proseć ga, da negovori o njoj.

Poslie njekoliko danah poslaše me u večer iz dvora u vrt, da naberem malinah. Idem, i od lipe mi dopre do uha tihi šapat, obazrem se i prikradem bliže pa što vidim? moga Zbihnjeva, gdje kleči pred Ivanom i uzdišuć priznaje, kako ju ljubi kano oči u glavi. Vratim se hitro u dvor i dovedem moga gospodara s gospodičnom Jadvigom i gospojom stolnikovom. Sve su čuli i odišli natrag, tako da ih ljubovnici nisu opazili. Gospodin stolnik čuvši što se dogodilo, dade poslie večere da mu donesu obiteljski vrč, napuni ga vinom i nazdravi panu Zbihnjevu, veleći:

„Da bi lipa, kao svjedok ljubovna šaptanja, imala do godine i više lišća na hvojah."

Ivana stidno potrči k sestri i sakri lice na njezinih njedrih, a pan Zbihnjev i probljedi i pocrveni pa i na koljena pade.

Stari stolnik zaplače od radosti, poljubi ga u čelo i reče mu, da po starom običaju pirom zasvjedoči svoje čuvstvo. Još iste večeri poslaše Janka braća po strica si, gospodina peharnika.

Za pet danah izadjosmo na milju daleko pred strica, dočekasmo ga, sjedosmo na njegova kola i odvezosmo se zajedno u dvor. Stari peharnik nakićen reče kučišu, da po starom običaju konjah neodprezuje.

Pet krasnih konjah zazvoni krakovskimi praporci pred dvorištnimi vrati gospodina stolnika, koj je već čekao, da dobrodošlicom pozdravi mila gosta.

Kad su donjeli hljeba, gospodja gospodarica ponajprije dolnju koru sebi ostruže, davajuć tim znak, da sada zaletivši se svatovi neće dobit grahova vienca. Neprodje ni sat, s peharnikove kučije spregu konje i u cieloj kući zavlada radost velika, jer su već svi saznali, da se budu na jedan put slavila dva pira.

„Sad, kume, nalij mi još čašu častohovskoga," reče Mato stražaru, „jer sada dolazi kraj, pa treba grlo namočiti."

Pogladiv si usta i bradu nastavi:

„Čujde, šta se dogodilo. Kad su ih već ozvali, dodjem ja k svojim gospodarom i zamolim ih, da mi pomognu dobiti Rozalijinu ruku. Nasmijaše se i privoljiše a nebilo svemu njekoliko danah eto i stari Janko, dodje i ljubi im skute i koljena proseć da ga ožene s debelom Mandaljenom, koja je u kuhinji pomagala, jer da ju srdačno ljubi. Kad i to sazna gospodin stolnik klikne radostno:

Draga braćo, nedovodite mi amo ni gospodičićah ni čeljadi svoje, jer ćete kano ptice na ljepku ponjeti odavle sve djevojke.

„Nismo tomu mi krivi, dragi otče“ reče pan Zbihnjev kleknuv i zagrliv koljena staroga gospodina, „što je svaki od nas ovdje zapeo kano ptica na grančici.“

„„Nisu u nas uzalud kuću stolnikovu nazvali strašnim dvorom!““ doda pan Žiga.

* * *

Za dva mjeseca vratimo se kući, vodeć svaki svoju ženu. Dugo smo liepo živili, dok nam je Bog dao zdravlja i sreće. Samo je Janko imao trista jadah sa svojom debelom Mandaljenom i stoputah uzdišuć reko, da je „iz strašnoga dvora stolnikova samo on jedini izvuko vraga za rogove.“

Lipino cvieće.

9.

Majkovanje.

Oko tudjeg, kradomice
Vidjeh, gdje se brini čeda,
Gdje mu nježno draga lice
I rudeži svilne reda.
I slabašne ručice mu,
Gdje s rukama svojiem spuća
Na molitvu sveviśnjemu,
I naški ga gdje poduča.
Sretno diete, blažen vojno
Uz takvu će majku biti,
Moje al srce nepokojno
Za tom srećom zalud hiti.

10.

Pobožnost dragina.

Ponosim se svojom dikom,
Bogoljubnost jerbo voli,
Svednevice kad pred slikom
Majke božje smjerno moli.
Molitvicu ponajpreču
Kada moliš sladka dušo!
Moli za svog roda sreću,
Nebi li te bog saslušo.
Još za sve se znaj moliti,
Koji ljube rod vrh svega,
I piesnik će sretan biti;
Jer ćeš molit i za njega.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Ovo Andrija izgovori pa ogrne diete svojim ogrtalom i pokaže mu mjesto, gdje da legne. Konstantin šuteć ustane od vatre i spusti se na označeno mjesto. Medjutim je Andrija bio otišao konjem, da ih za noć umiri; kad se vrati, sjedne k vatri i progovori: „Žao mi je konjah, što vode neimaju, a od žedje će postradati, nu šta ćemo im; neka se, koliko mogu, pomognu rosom.“

Katarina izpod ogrtala baci na svoga druga pogled najslobodniji od svih dosadašnjih. Andriji je plamen obasjavao lice. Pravilne crte lica izražavahu postojanost značaja, a prostrta preko obraza mu ozbiljnost javljaše se kano mati promišljenosti i porod običaja sa samim sobom vladati. Oko mu izražavaše neograničenu blagost i kadkad kano svjetlost za gromom zasinu u njem

poslie pobudjujuće koje misli luča odvažnosti i krieposti. Od njezne mladosti sam sebi ostavljen, neimajući se na nikoga svojski i bez brige osloniti, već sam sebi sve biti, sve sam pridobiti i svemu sam protustaviti se, imaše tri glavna u obrazu izražaja: crtu tihe tuge, što nijednoga svoga srdca neima, na kom bi se bez svakoga obzira mogo čuvstvu časa predati; težnju za njedri, na kojih bi radost svoju jače a tugu slabije osjećao; i crtu pouzdanja, koje je gotovo odvažiti se na svašta i svaku preponu ili prekršiti ili preskočiti. Bogata smedja kosa spušta mu se na ramena, a prosti način života, naprezanje i vojne učiniše mu mišice tiela njegova, koje nije prelazilo sriednji uzrast, gvozdenimi, a žile čeličnimi. Ova snaga vidje se iz svakoga njegova pokreta, stajanja i sjedjenja a pokraj nje blistaše se razkošje prve mužke zrelosti. Mogaše mu biti do 28 godinah.

Andrija sjedjaše pokraj vatre pogružen u misli, turajuć kadkad po koje drvo dalje u vatru; činjaše se, kano da je posve na svoga druga zaboravio, jer ga nikad ni pogledao nije; tim više bavio se s njim pogled ovoga. Od svega svieta ostavljena i svojom biedom u takov položaj bačena, da je svakoga prije neprijateljem nego li prijateljem smatrat morala, pažaše djevojka najoštrijim pogledom duše svoje na svaku crtu lica, na svaki pokret stranca kneza, eda li se neće što ukazati, što bi u njoj moglo probudit sumnju. Nu prave crte toga muževnoga lica jasno su vikale, da duša, koja ih oživljava, samo ono hoće, što je pravo i pri tom ostaje, što je kazala; blagost oka ubijaše svaku misao na zlovoljnu i okrutnu požudu, crte tihe tuge i težnje učiniše, da joj se srdce počelo više njoj približavati, toplije ga se primi i prijateljski zanj zauzme; a tihost, umjerenost, snaga i pouzdanost učine, te se u njoj porodi misao, da će u punoj mjeri naći pomoć, kojoj se nada. Blaga struja prospe joj grudi, kad se uvjeri, da se posve može povjeriti blagosti i plemenitosti toga muža i da će joj mišica i sablja toga viteza zaista pomoći. Ona poslie ovoga uvjerenja osjeti, da tako sasvim nije od svega svieta ostavljena; stranac vitez bijaše pred njom kao kakov poznat obranitelj, na koga se može osloniti; njegov lik pristupi k liku njenoga otca, s kojim je on obranu njenu dielio i učini joj se kao lik koga njezina. U koliko je prije njezino srdce spram svieta bilo zatvoreno, u toliko joj se sada većma otvori spram ovoga čovjeka; što se je većma prije uztezalo, to silnije sada poleti k ovomu, koj joj se učini kano kakav srodnik. Blago čuvstvo napuni joj grudi: ona uzdahne, a uzdisaj ovaj bijaše najglasnija zahvalnost Bogu, što joj je u najvećoj nuždi poslao vrla izbavitelja; ona pogleda na ovoga a taj pogled nosio mu prijatno čuvstvo iskrena povjerenja, kakvo živi u prsih djeteta spram dobrotvornoga otca.

Sad se Andrija okrene k mladomu svomu prijatelju i progovori: „Vatru ću sad ugasiti, da nas neizda kojemu progonećemu nas neprijatelju.“ Ovo reče i pogasi vatru. Ni što je govorio ni kako je gasio vatru, nije mladji mu drug čuo, jer je bio tiho zaspao.

Trgnuv se Katarina iz sna, opazi, da je sunce visoko odskočilo. Andrija je obadva konja uredio, pa čekao, da mu se drug probudi pa da krenu dalje; on te noći nije zatvorio oka; čim se zora zabielila, potraži, ima li gdje potoka

ili izvora, da napoji konje, od kojih je sada sve zavisilo. Sreća ga posluži i dobri konjici stajahu oporavljeni i veseli, i sami željni, da pod dobrimi gospodari vitke noge malo popruže.

Djevojka skoči s rajske svoje postelje; Andrija ju pozdravi veselim „dobro jutro“, pak joj reče: Ajde, Konstantine, de pospješimo. Progonitelji istina da nemogu tako spokojno spavati, kao ti što si, ali tko nespava, taj brže putuje. Dok neodemo za granicu, nemožemo spokojno misliti na odmor. Ja te nisam mogo od žalosti probuditi, znajuć kako ti mora sladak biti san poslie pretrpljene opasnosti. Ako se požurimo, stići ćemo još danas sa zahodom sunca u Niš. Ajde u ime Boga, sjedaj na konja.“ To reče, pa se svomu velikomu vrancu baci na ramena i odkasa sa svojim drugom putem Niša.

Okolnosti učiniše, da je iz Katarine na njeko vrieme a možda na svagda postao Konštantin; i mi ćemo dakle od sada govoriti o Konštantinu, samo se pak po sebi razumije, da se o Konštantinu govorit može samo ono, što će se imat o Katarini kazati, i da se ono ima razumjet o Katarini, što se bude govorilo o Konštantinu.

VII.

Oba prijatelja prešla su sretno još isti dan srbsku granicu te zalazeće sunce našlo ih već u Nišu. Tek što su tu našli stan i malo se sjeli odmarati, udje im u sobu čovjek i zapita za kneza Andriju.

„Ja sam,“ odgovori Andrija i izadje pred ušavšega. „Šta želiš?“ zapita dalje knez.

„Ja ti imam nješto važna kazat medju četir oka,“ rekne ušavši i pogleda Konstantina; ovaj na to izadje van.

„Sad smo sami, govori!“ rekne Andrija, kad Konstantin izidje.

„Naš kralj Štefan želi se s tobom sastati,“ počne došlac „zato je mene ovamo odpravio, da te ovdje dočekam i k njemu dovedem. On se nalazi na granici kod kneza Vukca Ozrinovića i tamo će tebe dočekati. Sutra ako ti je povoljno, odvest ću te k njemu.“

„Meni nije do počeka,“ odgovori Andrija, komu poziv kralja Štefana nije bio povoljan. „Car je s vojskom odavno otišo iz Niša; ja sam se već i onako već dulje zadržao, nego što sam želio. Kad mora biti, neka bude odmah; ja ću bit odmah gotov.“

„S tim bolje,“ odgovori, „meni je svejedno, kad god hoćeš.“

„A ti dodji ovamo, pa ćemo odmah na put“ reče Andrija glasniku kralja Štefana i odpusti ga, a on se počne opremati na put. U ljutini zaboravi zvat u sobu Konstantina, a ovaj se sam neusudi unići. Tako ostanu, dok se kraljev glasonoša nevrati knezu.

Čuvši knez glasnikova konja bat, izadje van i tek sada, opaziv Konstantina, sjeti se, da nije sam; pa uzove diete unutra.

„Ja Konstantine odlazim,“ progovori, a neugodnost, koju mu prouzroči čuven glas, ležaše mu još na licu i glasu „ja odlazim.“

Te rieči i neprijatnost u glasu i na licu kneževu učine, da Konstantin

probliedi kao krpa i čekaše, šta li će mu dalje drug govoriti. Ovaj pak zabavljen neugodnim mišljenjem niti neprimjeti, kako su mu se rieči neugodno kosnule djeteta te nastavi istim glasom i obrazom: „Ja moram odlaziti i tebe ovdje ostaviti.“ Konštantin malo da nije jauknuo, tako ga je srce zaboljelo. Bolja ova se utiša, kad Andrija dalje progovori: „Ali ja ću se do koj dan vratiti; ti se medjutim promisli, šta s tobom da uredimo; ti ćeš mi, kad se vratim kazati, da se poslje neuzmoramo dulje tim zadržavati. Ovdje ćeš imat svega, što ti treba, samo neidi nikamo iz stana, da na koga nenabašeš, pred kojim moraš biti sakriven. Evo uzmi ovu kesu s novci, da nisi bez prieke pomoći; ja ću se najdalje za tri dana vratit; ja ću za sigurno doći.“ To rekne pa uzme Konstantinovu ruku, toplo ju pritisne pa izadje sa „S Bogom ostaj!“ van, baci se na konja i ode.

Posljednje Andrijine rieči povrate dušu Konštantinu, koj s drugom izašav van poviče „S Bogom pošao i sretan put“ pa ga dotle nepusti iz oka, dok ga je samo vidjet mogo. Kad se vrati u sobu, sjedne na stolicu, prekriži ruke i zamisli se. Opet nigdje nikoga kraj njega; kad izgubi druga, onda istom osjeti, što mu je bio u prisutnosti. Premda je scienio, da mu je Andriju za vrieme odazvao njeki neprijatan posao, nije se ipak nikako mogo oprostit nesnosne oko srdca praznine te hladnoće i težkoga na srdcu kamena; najposlie mu udare suze na oči i to mu srdcu olakša. Poslie suzah pojavi mu se dûga nade, da će mu drug do koj dan doći te pribaviti izvjestnu pomoć; to ga malo razvedri.

(Dalje sliedi.)

Tielo i duša.

Ah ni'e život ljudski drugo,
Neg smućeno jedno more,
Neg plav jedna, koju dugo
Biju vali, kako gore. *Gundulić.*

Što je duša? Dah kroz ilovnu kolibicu dišući; vihar svietom okô mêdja duvajući. Káp u posudi svemogućtva; more bez tla i dna. Iskrica u noći sdvojnosti tinjajuća; žarka striela nebesom do vrata sjevajuća. Robinja čuvstvenosti, kraljica stvorova. Oskudna hodočastnica za česticom mudrosti čeznuća; sretnica-kći božja, kojoj su domovinom i baštinom kruzi nebeski.

Što je tielo? Streha duši, koje prije neostavlja, dok joj se nad glavom nestrovali. Pužja kućica duši, koju od lista do lista životnoga stabla vuče. Krletka u kojoj duša kao u zatvoru sjedi, da se nauči svirki zemaljske mudrosti. Krinka, pod kojom duša propleše mesopustni san zemaljskoga života. Sitnozor, kojim promatra malenkosti čuvstva; tumač, koj duši iz umrloga na vječno prevadja.

Što je duša i tielo ujedno? — Lav u magarćoj koži. Patuljak, brižno se verući po zemaljskoj kori; gorostas-kip, uprvši se o obalu prošlosti, o žal bezkrajnosti. Zraka vječne luči, uhićena u tako zvanoj „cameri obscuroj“ čuvstva. Čedo neumrlosti povijeno u dronjke ništetnosti. Dragić-kamen sa krune božanske mudrosti, udjelan u krivo zlato zemaljske ludosti. Živi upit-

nik, bezkrajna crta, usposobljeni protuslov, zagonetka, koju samo smrt odgonenuti može, rekši — čovjek! Takò na ona pitanja odgovara učeni Schuzelka; pa nije li na svako pitanje pravo odgovorio? Izreče lje živu istinu!

Čovjek! Kakve li u tom biću smjese jakosti i slabosti, veličja i ništavila, zbilje i smieha, mudrosti i ludosti! O neizcrpiva predmeta razmatranju! Šteta, što se čovjek sam mora prosudjivati, i što je sebe prosudjivati, isto što i sebe hvaliti!

Što je čojek? Na to nam liepo odgovara po Petöfiu J. Jovanović:

Njeki vele: koren cvieta,
Koj u nebu cvjeta,
A ja velim: Cviet je čovjek.
Al' mu koren u paklu je stvoren.

„Čovjek se sastoji iz tiela i duše," tako se učasmo još za malih nogû poznavati čovjeka. A sada svatko ovako mudruje: „Imam dušu i tielo, dakle sam čovjek." — Zato nije čudo, što je čovječtvo nješta posve svagdanjega i priprostoga; za to vidimo, kako oduševljena tjelesa i utjelovljene duše gramze za svakojakimi častmi i dostojanstvi, samo za dostojanstvom ljudskim malo tko čezne i teži, hlepi i pogiba; pače zaista bi prozvali ludjakom svakoga, koj bi reko, da hlepi za dostojanstvom ljudskim.

I premda ti je zemaljski najviši zadatak, predočiti sliku božtva u okviru čovječtva, ipak se moraš toliko naučiti i zaboraviti, ovršiti i trpjeti, izvojštiti i izgubiti, toliko strogih izpita probaviti, dok budeš čovjekom u najvišem, u najbožanstvenijem znamenovanju ove rieči, ove toli uzvišene rieči!

U svem težimo za savršenošću, samo u čovječtvu ni da bi se maknuli s mjesta. Tjelesa i duša imade svagdje — ali ljudî malo gdje, imade svjetla i sjene, ali neima umjetna kipa.

A tko je kriv, da se tielo i duša toli riedko slože, da sačine podpuna čovjeka!? Da li tielo sa svojom čuvstvenom prostotom, sa pùtenom razuzdanošću, sa prekomjernom nadutošću? Da li duša odličnom napuhnjenosti, žestokom strogosti, lakoumnom popustljivosti?

Tielo i duša naliče dvima pjesnicima, koji goje pjesničtvo poput tvorníka podieljenom radinošću. Tvore mnogo veselih i žalostnih gluma; hvalu dobrâ oba si prisvajaju, ukor zlâ baca jedan na drugoga.

Tielo i duša živu u bračnom družtvu, i povjerujemo li riečim slovničara, pomislimo li, kako ljubav k ženi i najsuharnijega čovjeka oduševljava, nadahne: tad neima sumnje, da je duša gospodja, a tielo gospodin. Isto je tako jasno, da je ovaj brak najgori od svih brakova.

Uzvišena, božanska i nebeska duša, nikla iz korena vječnosti, udata je za tielo, za svagdanji stvor, praha se otresavši, komu u žilah kôlâ krv živinske prostote! Za to i živi duša i tielo u veoma nezadovoljnom braku.

(Duša.) U tmini,
Crna i sliepa u pogledu,
Dub nerodnoj na pržini
I perivoj suh na ledu,
I u obličju samom živa
Vječne smrti sjen strašiva.

(Gjorgjić.)

Duši, u razpuštenoj ženskoj slabosti, pretiesna je zemaljska kuća i dosadna i dugočasna, te voli bludit u velikom svietu. Grusti joj se pomagati tielu, pribavljajućemu si svjetske potrebe, voli bezposleno lebditi po zračnih kulah zlatna sna. Ona bi imala dojiti svoju djecu materinjim mliekom mudrosti; al radje se nagoni za slikami nježne si maćte.

Čemu ah čemu duši tilo?
Mrak svjetlosti posluh neda,
Čemu nepravo i nemilo,
Zemlja nebu zapovieda? *(Gjorgjić.)*

Njoj muža toliko treba, koliko onomu u basni poznatomu oslaru osla, da se u njegvoj sjeni odmori i razhladi. Duša se udala za tielo, da ju brani, goji, nastoji, resi i u svietu proslavi, i sa svimi silami njezine dugove izplati.

Tielo nasuprot u svojoj prostačkoj svjetovnosti nezna, kako bi se razkrstilo sa svojom odličnom i duboko učenom drûgom. Iz jedne neprilike srće na drugu. Tielo bi imalo učiti nauke dušine, al joj nerazumie jezika. Imalo bi joj sliediti mig, al ne može gledati u sunčen sjaj njezinâ pogleda. Tielu bi se valjalo uzpeti do visina božanstvenosti, al boluje s ljudske prsobolje. Imalo bi s njom uroniti u dubine mudrosti, al mu se glava vrti u vrtlogu ograničenosti. S njom bi imalo zaplesati ples vječnih duhova, ali mu na nogû vise težke negve umrlosti.

Duša je prava Ksantippa tielu. Dodje li tielo po ljudskoj navadi kući opojeno pićem čuvstva, dočikaju ga razne i grizljive rieči njezina nauka. Ako je tielo proigralo na stolu strastih svoj najbolji imetak, eto ti nanj udaracah njezine savjesti. Odobrava li tielo neznabožnu lakomost, pit mu je otrovni kalež njezine sljubovnosti (ljubomornosti). Zateče li ga koj put u činu ljudske ludosti, podnosit mu je podrugljivi smieh njezina kara. — Kakvo je dakle čudo, što se tielo duše boji, kao što dijačić šibe; da se pred njom stidi, kako noć prad danom; da ju gleda podmitit, kao žao umjetnik svoje priesudnike.

Život ljudski dakle nije drugo, nego sveudiljna parnica, kako da se razpita duša od tiela. Sve ljudske sile rade u tom boju: sve se strasti razigraju, da pospješe osudu i razstanak; i najhitrija se hitrina upotrebljuje, da se samo do kraja dodje. Jedini se liečnici ovdje trude, da poput odvjetnikah parnicu otegnu. Ali jedva stigne od stroge sudačke stolice Desove svečana osuda, da se imadu razstat: eto ti obiuh stranakah, gdje se žure s poniznimi molbami pred priestolje vrhovnoga suda. Oba su spremna pomirit se. Duša trepti poput djeteta, komu se je igračka potrla, te bi ju sada gorkimi suzami popravila. Tielo je voljno razdružiti se i sa svojimi udi, samo da mu duša ostane vjernom drugaricom života. Ali strašili se i molili, jecali i drhtali, i u škripcu se jedan za drugoga držao, koliko im drago — primiče se neumoljiv ovršitelj Desov — smrt, da ovrši osudu ostarjeloga Desa.

Tako je dakle protuslov naša mudrost, borba naš život, a pobjeda — smrt?!

Iv. Kavanjin veli: Munja 'e čovjek u sjemenu:
Zato lasno i prohodi,
I u kratkom svom vremenu.
Nosi porod sa sprovodi:
Pri koljevci grobnica je,
Šala život, smrt zbilja je.

Ali častmo i molimo vječni red, koj je učinio čovječtvo iz mora ništetnosti, iz urnebesnih silah. Visoko ponad borišćem čuvstvene i duhovne naravi vije se zastava-pobjednica preobražene čovječnosti. Neprestano se hrvuć i trveć, napinjuć i sapinjuć, pobjedjujuć i padajuć jačaju nam sile, uzplamćuje duh, uvrežuje se ponos našega sutstva. Bezkrajnom pučinom neizvjestnosti jedri smjela ladjica vjere; u pustinjah onesviešćene zapustjelosti zelenî se cjelina ufanja; na ledenoj planini nevolje grije nebesna zraka ljubavi. Pod ruševinami razvaljenih temelja zemlje sjajî poklad božanske mudrosti, a iz pepela naših dotinjalih životnih radosti uzvija se putem neba golub-pomiritelj neumrlosti.

Iv. Belan.

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

2. Grâd, vároš váraš; palanka varošica; trgovište.

Grad, vároš, váraš, mjesto, gdje živu ljudi, koji čine posebnu upravnu obćinu, prije uz veće, sada uz manje povlastice; u gradu ima više zavoda za nauk, za sigurnost, za život družtveni, obrtni, trgovački, za promete itd. — 2. Grâd, tvrdja; 3. Dvor.

Palanka, po Turskoj, varošica kod nas, ima isto što u grádu, ali u manjoj mjeri.

Trgovište (slobodno, poveljeno), takodjer s posebnom upravom, ali su povlastice manje itd.

3. Máhna, grìeh, grehòta, pógreška, grieška; opàčina; lopóvština; priestupak, priekršaj, zlòčin.

Mahna, nestadak njeke savršenosti.

Grieh, čín proti propisom crkvenim.

Grehòta, 1. velik grieh; 2. šteta.

Pogreška, čin proti pravilom znanosti, nauka itd.

Grieška, čim proti pristojnosti, uljudnosti itd.

Opàčina, iz zlobe ili iz radosti, što se oskvrnulo, što je u javnosti sablazan probudilo.

Lopovština, isto s dodatkom, da je bila u počinitelja namjera, da prevari, da se obogati.

Priestupak, priekršaj, zločin čin proti propisom gradjanskoga i karnoga zakonika.

4. Zèmlja, kraljèvina, (carèvina, kraljestvo, carstvo), država, dòmovina, závičaj, krâj, kràjina, pòkrajina, priedjel, okòlîš, òkolica.

Zemlja u ovom smislu čest ove zemlje, na kojoj živimo.

Kraljevina (carevina), država, kojoj je najveća glava kralj, car; kraljestvo, carstvo znače dostojanstva.

Država, zemlja, što ju drži jedan priestol.

Domòvina zemlja, gdje si se rodio, i o koju te veže rod, narod, právo itd.

Závičaj u pjesničtvu mjesto kraj itd.

Kraj, krajina, pokrajina, priedjel, njeka čest domovine.

Okoliš, okolica, kraj okolo njekoga mjesta.

5. Kúpelj, kúpke, tòplice, ilidže *); mrzlice kupaòna, kupaònica, kupàlîšte, plivárna, plivaòna, plivàlîšte.

Kúpelj, čin od jednoga kupanja.

Kúpke, toplice, ilidže, mjesto gdje izvire topla voda, te je uredjeno, da se mogu bolestnici kupati i uza to smjestiti na stan itd.

Mrzlice, isto, ali je voda hladna.

Kupaona, kupaonica, zgrada za takovo kupanje.

Kupalište, mjesto na potoku, na rieci, gdje se kuplje.

Plivarna, plivaona, zgrada za plivanje, i za učenje itd.

Plivalište, mjesto u vodi, gdje se može plivati i učiti.

6. Ime, prézime; prìimenak, nádimak, nadìmenak; ìzdjevak, prídjevak, príšivak, príšvarak.

Ime u obće posebno oznaka stvari, najkraća logička determinacija; obično krstno; ali i životinji je ime, osobito domaćoj.

Prezime, oznaka, kako se zove obitelj od prašukundjeda.

Priimenak, nadimak, nadimenak, kada je više članova istoga imena (n. p. Marko Novak), onda se dodaje krstno ime otčevo u formi pridjeva n. p. Petrov. — Ovakovo ime uze plemstvo, ali si izmisli i inakovo.

Izdjevak, pridjevak, prišivak, prišvarak doda se, kada ni priimenkom nije dosta točna oznaka; uzme se pako od pojava na osobi: Luka Šenković Nikolin Šépo, Cenko Tankonosić, Grba Lazo, Ivo Trbonja, Stef Trobrk, Ilija Bježinoga itd.

7. Ciena, vrièdnost, vrednòta.

Prije se ustanovi vriednost stvari, priedmetu po porabi, po potrebi itd. ali i obratno; vriednost je svakako što pojmovna.

Ciena, svota novaca, što se uztraži ili dade za njeku stvar.

Vrednòta znači omjer srebra i mjeda glede toga, koliko vriedi novac prema novcu inoga kova ili iz ine kovine; odatle i broj, ili njegov omjer.

8. Rôd, po krvi, po mlieku; ròdbina, ròdbinstvo; sròdstvo; prijateljstvo, kûmstvo; ròzgva; sùrodica; tastbina.

Rod, člani obitelji u užem ili u širem smislu od istih roditelja ili praroditelja itd.

Rod po krvi, po debeloj krvi, po debeloj žici, rod po otcu.

Rod po mlieku, po tankoj krvi, po tankoj žici, po materi.

Rodbina, rodbinstvo pojmovno i stvarno.

Srodstvo, o kemičkih pojavih tvari.

Prijateljstvo roditelji izmedju sebe, kojim su se djetca pozakonila.

Kumstvo po krštenju ili od pira.

Rozgva čeljade obitelji, o nasljedstvu.

Surodica, daleki rod.

Tastbina, mjesto, gdje živu tast i tastika.

9. Obitelj, obitija, porodica, čeljad; porieklo, podrietlo, podrieklo, koljeno, pokoljenje; dôm, rozgva; koljenović, dimljaković, odžaković.

Osim zadnjih sve ostale rieči znače rod; nu

Obitelj, obitija, porodica, čeljad znači roditelje i djetcu; u čeljad se broje i oni, što nisu od rodbine ali su pod istim krovom od dulje vremena.

Porieklo, podrieklo, podrietlo, koljeno, pokoljenje potomstvo, svi članovi, jedne obitelji; pokoljenje posebice znači sve ljudstvo — Adamsko (Adamovo) koljeno.

Dom (kuća) o vladajućoj obitelji; potomstvo pojedinoga člana vladajuće kuće-rozgva.

Koljenović, dimljaković, odžaković, potomak slavne kuće.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Centralni odbor za proslavu Zrinskove tristogodišnjice imao je 5. o. m. posljednju svoju sjednicu najviše za to, da pregleda račune. Biva riedko u sličnih sgodah, da se poslie slavlja neosjeća neugodni novčani manjak, nu cent. odbor kako je god ona svečanost bila vele sjajna, udesi ipak sve samo prema sabranoj svoti, pa tako je prošo čestito bez dugovah i mogo još zaključiti da se izda: a) Zrinskov glasbeni spomenak sa 10 boljih na natječaj poslanih poputnicah. b) Potanko izvješće o cieloj proslavi Zrinskove tristogodišnjice, koje će napisati perovodja.

Obraćamo pozornost omladine u naših zavodih višjih i srednjih na današnji dopis iz Vinkovacah. Liepa li nam napredka, da se hrvatska omladina i drugdje ovako vježba!

Imetak jugosl. akademije iznosi dosada 222.238 for. u razteretnicah a 469 for. u gotovini. Kada započne svoje radnje iznosit će do 250.000 for. od kojih godišnje kamate 5% iznose 12.000. Budué se od tih jedna petina ima prilagat glavnici, to ostaje jedva 10.000 for. godišnjih, što je još uviek malo za one literarne podhvate, koje bi činiti morala, da promakne našu znanstvenu knjigu.

— Pravnički ples u reduti (6. o. mj.) bijaše ukusna i liepa zabava, a nam milija tim, što smo tù vidili zastupane i zadovoljne aristokrate, bureaukrate, gradjanstvo i oficire. Odkad nam je ovdje družtven život raztrojen, već smo se bili navikli slušat o zabavah ovoga ili onoga razreda. Bog dao, vratila se prijašnja sloga. Odielo bijaše s veće strane narodno i to tako ukusno, da je ljepšu toiletu težko i u velikih gradovih naći.

Iz **Petrinje.** (Dopis.) Ovdje u tako zvanom „Šeuer-u“ imamo kazalištne predstave ne dakako u jeziku ovdašnjega pučanstva, hrvatskom nego ... u njemačkom! Da se uzmogne imati pojam o našoj hoću reći samo emancipaciji, treba da se zna, da se u našem kazalištu i puši pa to još i za same predstave. G. redatelj Senzel bi mogo pače i morao paziti na to, da nam iz „kazalištnoga zdanja“ nenačini „Kaffehaus“, jer svačiji živci nepodnose silu dima.

Iz **Vinkovacah.** (Dopis.) Ovdješnje družtvo „gimnazijske omladine“ drži često svoje sjednice, u kojih članovi, sama omladina, pa bilo i u prisutnosti jednoga profesora, čitaju svoje izradke izvorne ili prevedene ili sud o čijem već jednoč pročitanom sastavku. Valja mi na čast ovdašnjoj mladeži kazati, da je sviestna i osjećajuć, koliko treba raditi i napeti se, da nam narod dodje do željne prosvjete, da ona čini, što više može, prema tomu zadatku. Evo Vam njekolike članke spominjem, da vidite, kojim je pravcem pošlo ovo naše družtvance. U sjednici 7. čitaše Brašnić arheologijsku razpravu: Tri kamenita nadpisa, našasta u Vinkovcih; Milašinović jednu narodnu pjesmu, a Špicer svoj prievod: Aleksander Ypsilanti (epizoda iz bečkoga kongresa). Izmedju ostalih u 8. pročita Benaković jednu nar. pjesmu; u 9. Švabić svoj sastavak „vodokršće“; u 11. Trumić svoj prievod „drvena noga“, Eichberger u heksametrih preveden ulomak iz prvoga i drugoga pjevanja Klopštokove Mesiade. U 12. Brašnić svoj članak: Posavski Hrvati. Ontrkić svoju pjesmicu „moja vila“, a Gj. Lukačević svoj sastavak „Težak.“

Iz **Gradca.** (Dopis.) Dne 4. o. m. prirediše pravnici gradačkoga sveučilišta ples, o kom se može reći, da je najsjajniji ciele ove plešuće saisone. Sve, što Gradac ima odlična i liepa, nadje se sabrano u plesnoj dvorani: visoka aristokracija, odlično gradjanstvo te ciela inteligencija. Nu česa još Gradčani nikada nedoživiše na svojih plesovih, što jim bila stvar posve nova, pa čemu se s toga jedni čudili, a drugi, ali riedki, ponješto rugali: to je — narodno odielo, u kojem dodjoše na ples dva Hrvata i jedan Magjar.

Odbor za pravnički ples odluči umah u prvih sjednicah, da je prosto Hrvatom i Magjarom doći u narodnom odielu na ples. Povod tomu zaključku dadoše jedini Hrvati, t. j. na ovdašnjem sveučilištu boraveći hrvatski slušatelji tvrdeć, da ima u Gradcu toliko Hrvatah iz trojedne kraljevine, da imade i Slovenacah, koji će vo-

ljeti doći u hrvatskom odielu, nego li u fraku. Magjari je u tom slabo podupirahu, a njihovi aristokratički mladići baron P. i grof Z. ne samo da nisu narodnu haljinu navukli, nego se pače onim rugali — dakako pukimi pogledi — koji to učiniše.

Što nije više Hrvatah došlo, tomu su krive kojekakove okolnosti, a njeke zadrža to, što se po novinah pisalo, da gradačke ljepotice neće htjeti plesati sa našimi narodnjaci. Nu one plesahu tako dobro s njimi, kao i s drugimi pa se uz to možda i uvjerile, da je hrvatsko odielo mnogo priličnije, nego li onaj repasti komad sukna. — Kako rekoh, na taj ples dodjoše dva Hrvata, gg. Ž. Taitl i Šuljok, oba pravnici u 4. godini.

Ovo trebalo bi da valjano upamte oni mladići zagrebački, kojim narodno odielo već se nečini praktično niti modno, koji misle, da jih sviet drži za umnije i prosvjećenije, ako sliede nestalnu modu, a nedrže se i liepe i pristale i vrlo ukusne surke. Takove jadnike treba samo žaliti; neka podju malko u tudji sviet, pa će se stidom zastiditi videć, kolikom ljubavlju goje tudji narodi sve svoje, pa ma ni nebilo baš tako liepo.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Ove godine imamo 15 organah latinicom izdavanih i to su 5 političkih: Pozor i Narodne novine u Zagrebu, Putnik u Karlovcu, Narodni list i Objavitelj dalmatinski u Zadru; 4 beletristička: Dragoljub, Bosiljak, Danica ilirska (svi u Zagrebu) i Putnikova vila u Karlovcu; 2 znanstvena: „Književnik“, koji sada prestaje, jer mu urednici sciene, da će akademija započeti svoje djelovanje; i „Arkiv“ organ družtva za jugoslavensku povjestnicu i starine; 1 pedagogički: Napredak 1 crkveni: „Katolički list“; 1 agronomni „Gospodarski list“ i 1 humorističko-satirički „Zvekan“ ovi (svi u Zagrebu.)

Cirilicom tiskanih imamo 18 organah i to su 8 politični: Bosanski viestnik i Bosna u Sarajevu, Vidovdan, Svetovid i Srbske novine u Biogradu; „Napredak“ i Srbobran u Novomsadu; Zastava (u Pešti); 4 beletristička: Danica i Matica (u Novomsadu); Vila i Ruža (u Biogradu); 2 gospodarska lista: Seljak (u Novomsadu); Srbija (u Biogradu); 1 vojnički „Vojin“ (u Biogradu); 1 znanstveni: „Glasnik srbske slovesnosti“; 1 pedagogički: „Školski list“ i jedan humorističko-satirički list „Zmaj“ (u Pešti.)

(Slovenska) publicistika ima 11 listovah i to 4 su politička: Novice (u Ljubljani); Slovenec (u Cjelovcu); Primorec (u Trstu) i Domovina (u Gorici); 3 beletristička i znanstvena: Slovenski glasnik i Cvetje (u Cjelovcu) i Čitaonica (u Gradcu) 1 agronomni: Slovenski gospodar u Mariboru. 2 crkvena: Zgodnja Danica (u Ljubljani) i Slovenski prijatelj (u Cjelovcu) i 1 pedagogički: „Učiteljski tovarš“ (u Ljubljani.)

Narodno kazalište. (Dalje.) „Urarov klobuk“ šala u 1 činu polag francezkoga, dopao se je podobro zbog svojih prekoredno komičnih, premda baš ne sasvim naravnih situacijah, no bio bi se za cielo jošte većma dopao, da ga nije prevoditelj par force pohrvatio i unj umješao uprav neumjestnih primetakah o spojenju Dalmacije s Hrvatskom, koji nisu ni najmanjega odziva našli, već su samo i onako predugački dialog — kao što ga u obće u francezkih komadih novijega vremena nalazimo — jošte većma produžili, a i gosp. Plemenčić nije bio u glavnoj ulozi, oko koje se vas komad kreće, posve na svojem mjestu.

On ima istina bog mnogo komične sile, no življ mu je jedino najnižja komika, kako ju nalazimo u bečkih lakrdijah i operettah po sadanjem ukusu; za samo ponješto finije uloge neusposobljuje se ni najmanje a osobito ne za takove, gdje treba brže govoriti, jer mu je jezik jošte sve jednako do zla boga težak, tvrd i neokretan, uslied čega zapinje svaki čas i kod svoje slabe linguistične vještine u obće čini pogrješakah, koje su uprav nesnosne, navlastito kad mu se dovoljno vremena nedade, da ulogu od rieči do rieči nauči na izust, što je ove saisone uprav nemoguće, jer jedna novost nagli za drugom uprav parnom brzinom, što u interesu umjetnosti nikako odobravati nemožemo. Od svih navedenih novih komadah u 1 činu bez sumnje je od najveće vriednosti i najbolje je bio predstavljen „Jedna partija piketa.“ Tu neima do zla

boga protegnute expozicije, kao obično kod francezkih komadah novijega vremena a i vas scenični apparat je naravniji, karakteri su psihologično nacrtani, intrigua domišljata, zanimiva, jednom riečju to je fina vesela igrica kako valja, no isto tako neporočno bila nam je do jedinoga ljubovnika, kojemu finiji načini jošte sasvim fale, i predočena po gg. Freudenreichu, Mandroviću i gospoji Sajevićevoj; osobito prvi odlikovao se je izvanredno potankom, finom karakteristikom, kakove je riedko kad opaziti i na kazalištih, stojećih na mnogo višjem stupnju nego što je naše. Tom ulogom pokazao je gosp. Freudenreich, da mu nefali ni dara, vi znanja, da rieši uprav umjetnički najteže uloge, osobito u području vesele igre, ako bi to samo vazda ozbiljno htio, kao što je ovaj put učinio. Slava mu!

Operetta „Deset djevojakah a za nijednu muža“ od Suppe-a, dopala se je veoma i dugo će se s uspjehom uzdržati na našem kazalištu, no ipak je, i što se teksta i što se muzike tiče, od znatno manje vriednosti i zanimivosti od Veselih djakah, koji imaju kod nas osobitu sreću i poslje tolikih predstavah jošte sve jednako pune kuću.

Amazonsko odjelo djevojakah veoma je ukusno i fino a udaranje na nastrojih od drva i slame tako se točno izvodi, da se je jošte svaki put moralo opetovati.

Najveću zaslugu osim odbora, koj nije troškovah štedio, da tu operettu uprav sjajno u scenu stavi, imaju redatelj gosp. Freudenreich, koj ju je prekrasno uredio, i naš revni kapelnik g. Švarc, koi ju je u muzikalnom obziru tako točno uvježbao, da bi slušalac pomislio, da čuje pjevati same muzikalno izobražene pjevače, gdje u istinu samo veoma malenu broju od njih to ime ide.

Od sudjelujućega osoblja najvećma se je, kao vazda tako i ovaj put, odlikovala gospoja Norvegova u ulozi Sidonije i kao ukusna i glasbeno izobražena pjevačica i kao veoma routinirana i neobično živahna predstavljačica i bila je mjestimice veoma živahno applaudirana; poslje nje zaslužuju da budu pohvalno imenovane ponajprije gospoje Odieva (Limonia) i Lesićeva (Micka) a zatim početnice gđne. Marievićeva (Urška) i Simeonova (Britta). Obie posljednje imaju dosta kriepke, pune i zvučne glasove, koji bi vriedni bili, da se metodično izrade. Gosp. Plemenčić (Agamemnon Paris) nije zato mogao onako uspjeti kao u „veselih djacih,“ gdje kao mažičizma i pjevanjem i igrom uprav excellira, što je ta partija u glasbenom obziru, za njegov inače ugodan glas, previsoka a u dramatičnom obziru kao ponješto finija neodgovara njegovoj osobnosti. Gospodična Podèrmanska uspjela je preko svakoga očekivanja svojom parodiom francezke tragične nadri - deklamacije. — Gospodin Freudenreich (Kokotićević) bio je veoma komičan i dopao se je, no neda se tajiti, da je mjestimice više činio nego što bi bio trebalo. Stara njegova mahna u sličnih ulogah, no koju mu obćinstvo radi njegovih pretežnih igračkih preimućtvah rado oprašta, što kritika nesmije. (Dalje sliedi.)

Zagonetka.*)

Od Gj. A. Opjevića.

Sloga male, s tri pismenca, rieči
Biesnila vam strašnu silu prieči,
A čitajte istu s druge strane,
Klevetničke kažu vam se mane!

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 4.)

Pjevačice kaži vilo,
Gdje je zemlja jošte taka
Kan Hrvatska? Gdje je bilo
Slavnih više još junakah?
Kaži, gdje je narod jošte
Kan Hrvatski? koji ljubi
Kô jošt nitko srodnu braću,
Srodnu braću, sve Slavjane.

Riešiše dobro gg. u Zagrebu: Šken. Cejnar, E. Š—c. i I. B—n.; u Varaždinu: Vladimir N. Vujanović, M. Vidmar. Njekoji Fužinarci u djačkoj čitaonici na Rieci.

Imena p. n. gg. predplatnikah. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 1. Andrić Jerolim, kanonik u Djakovu. 2. Anaković Franjo, kapelan u Račinovcu. C. Altman Drag. u Osieku. 4. vitez Jos. Cimiotti, septemvir u Zagrebu. 5. Čitaonice u Petrinji, Koprivnici i Spljetu. 8. Ivan Domac, c. kr. poručnik u Trstu. 9. gja. Terezija Deželić, u Čakovcu. 10. Dominić Matija, izsl. župnik jezerski. 11. Luka Ervaćanin, trgovac u Dubici. 12. Farkaš Šišman, predsjednik žup. s. st. u Križevcih. 13. Folnegović Nikola, župnik u Vukovini. 14. Fodroci A., prisjednik 1. raz. kod žup. s. st. i vlastelin u Križevcih. 15. Fogl Milan, kapelan u Malom Taboru. (D. sl.)

Odgovori uredničtva.

G. R. u Dj. Iz vašega „Tratora“ jedva će se što dati upotrebiti, ono u prosi bi našoj književnosti dobro došlo; izvolite! — G. R. Našemu je listu podupirati liepe težnje, a kako vidite i pripravni smo; nekrijte se; narodne pjesme i iz vaše sbirke rado ćemo primati. — G. A. O. Vaša stihotvorenja čitamo a možebit ćemo što i priobćiti.

---

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 8.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 7. U Zagrebu 16. veljače 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

I.

Godine 1849. bijaše u kitajgorodskom dielu stare carske Moskve u najživahnijoj ulici kućica s prozorićem, u kom bje povješena razna prodajna zlatnina i srebrnina. Na crnoj daski iznad vratah te kuće bijaše velikimi, žutimi već na polak izbrisanimi pismeni zabilježeno ime: „Jakov Broner.“

Bilo početkom zime, padao istom prvi snieg a žestok vjetar duvao ulicami, kad oko podne otvori dućanska vrata toga draguljara čovjek, zamotan od pete od glave u toplu bundu. Jasni glas zvončića najavi tudjinca, koj je treso sa sebe snieg; u dućan stupi mlada djevojčica, pitajuć ga, što želi.

„Dodjoh, da kupim i prodam!“ odvrati onaj u kratko.

Djevojčica izvadi iz žepa ključ, otvori sa strane jedna vrata limom čvrsto obita i uvede kupca u malen, al ukusno uredjen dućančić. Zatvoriv za sobom vrata, stupi za stol, na kom su bila dva velika staklena ormara, pre napunjena sjajnimi dragocjenostmi. Pomno ju gledaše tudjinac, te kano da je zaboravio, zašto je došo, nebaci niti pogleda na drogocjenosti, već je jedino motrio mladu zlataricu.

„Što izvoljite?“ upita ga s posmjehom a blagim i zvonkim glasom.

Možda bi na mjestu kupčevu svaki čitatelj bio kao što je i on, motrio njekoliko časovah mladu trgovkinju. Ljepota joj bijaše uprav nadzemna; u njoj si nazirao angjela. Nježna zaokruženost njezinih udah, dražestno oblo lišce s velikima modrima očima izpod dugih tamnih obrvah, malahno rumenilo na lišcu i sveže grimizne ustnice, — sve to bi te i nehotice moglo uznieti, da u njoj nazireš uzvišenu prikazu bujne slikarove mašte.

Mlada zlatarica imaše jednostavno odielo od mekane modre vune, koje kan da joj je sliveno uz savršeni gornji dio tiela. Mala crna pregača ukrasivaše cielu sliku. Tanki zlatni lančić, od koga se je mali ključ ljuljao na nježno sakrivenih grudih, bio se dva puta omotao oko liepa snježnobiela vrata. A oko nježne malene ručice od alabastra bijaše ovit crni baršun s malenimi

zlatnimi sponami. Plave kose bijahu jednostavno iznad čela izgladjene prelazeć straga u bujno izpletenu kitu, koju je držala zlatna strielica.

Videći kupac, mladić od 23 do 24 godine, da se je dražestna djevica zabunjeno zarumenila, pogleda na dragocjenosti. Mučke otvori ona staklene ormare malima ručicama; na desnici joj se bljeskaše jednostavni zlatni prsten.

„Rad bi prosti pečatni prsten,“ reče došlac.

Liepa dieva pokaza mu onaj oddiel crnim baršunom obloženoga ormara, gdje je bilo mnogo prstenja te vrsti.

„Izvoljite si izabrati!“ reče skoro posvema tiho.

Mladić uze jedan prsten, pogleda ga i upita za cienu.

„Trideset rubaljah!“

„A koliko bi platio, da se unj urežu kruna i dva slova?“

„Možda dva rublja.“

Kupac izvadi iz listnice papir i predade ga djevojci, veleć: „Evo znaka.“

„Sasvim je jednostavan, bit će, dosta dva rublja. Dokad mora biti gotov?

„Kanim putovati — mogu li dobiti prsten sutra u jutro?“

„Možete gospodine!“ odgovori ona, metnuvši prsten i znak na stranu i zatvarajuć ormar.

„Jošte Vas imadem nješto upitati,“ reče kupac, smijuć se ponješto uzbunjeno, i na novo izvadi svoju liepu izvezanu listnicu.

Mlada djevojčica pokloni se neopisivom blagohotnosti za znak, da se može nadati odgovoru.

„Biste li htjela uračunati u kupovnu cienu i jedan alem-kamen?“ upita.

„Momu otcu često treba draguljah.“

„Molim Vas procjenite ovaj.“

Ljepotica uze kamen, koj je bio u malenoj kutijici. Vidilo se odmah, da mu znade vriednost.

„Taj dragulj da se uračuna u kupovnu cienu za prsten?“

Divno li okom pogleda kupca, koj se porumeniv do ušiuh pokloni.

„Da!“ nastavi on tiho, „pravi je dragulj, a ja bih se ga rada riešio, buduć neima za mene nikakove ciene.“

„Koliko ga cjenite?“ upita djevojka.

„Molim vas, dajte ga vi procjenite.“

Djevojka potegne za zvonce. Za čas otvoriše se jedna vrata sa strane i u dućan stupi prilično već ostarjeli muž, koj je dolazio po svoj prilici iz radionice; jer je imao pred sobom pripasano zeleno sukno. Pozdravljajuć kupca nadigne malo kućnu svoju kapicu od baršuna, kojom mu bje pokrivena već na polak očelavljena glava. Mlada djevojčica kaza mu, što želi kupac i preda mu alem-kamen.

„Krasan dragulj!“ progovori. „Vi želite, da ga procjenim?“

„Rekoše mi, da Broner dobro plaća, budemo li obojica zadovoljni s prvim ovim trgovanjem, moći ćemo poslje i više trgovati.“

„Tko mi jamči, da je u tom čist posao?“ upita stari pogledav mladića iznad naočalah.

„Pita li Broner svakoga, s kim trguje za ime i stališ?“

„Barem onoga, koj mi donosi ovako dragocjen alem. Oprostite gospodine, al takovo oprezno postupanje prošlo mi je sasvim u običaj, odkada sam u Moskvi,“ doda draguljar, neublaživ ni najmanje strogoga svoga pogleda. „S toga vidite, da Vam kanim sasvim pravednu cienu izplatiti, samo ako neima zaprieke.“

„Vi mislite dakle, da je dragulj taj mnogo vriedan?“ upita kupac ugodno zatečen.

„Ja velim samo to, da je prekrasan, i da vriedi najmanje 10.000 rubaljah. Kod obračunanja dobili bi svakako veliku svotu. Ja vam se držim načela, da uviek znam, s kim trgujem; dakle molim Vas, kažite mi, tko ste i šta ste, ako nećete, da Vam dragulj vratim.“

„Vi mi jamačno nećete da vjerujete!“ reče mladić ponješto uvriedjen.

„Mislite što Vam volja,“ odgovori nepopustljivi trgovac. „Nikakovi obziri neće me na to sklonuti, da se iznevjerim svomu načelu. Svakomu od nas mora biti drago, da znade, s kim ima posla. Ja neću da kupim od tudjinca, koga nepoznam, ni da bi za jedan rubalj. Svaki pošten draguljar raditi će, kao što i ja radim. Nedvojim, da je dragulj prava Vaša svojina........“

„Dakako da jest!“

Dok se je kupac promišljao, što bi učinio, reče zlatar: „Melito pogledaj u moju sobu!“

„Sad smo sami,“ nastavi starac: „Moja kći kao da Vam je bila neprilična. Ja ju odpravih; al nemislite, da bi uprav rada kupio dragulj. Jedino radi pristojnosti spram mojih kupacah......“

„Dobro, dobro!“ prekine ga naglo mladić, koj kao da je nješto odlučio. „Broner je poznat poštenjak, komu se je moći povjeriti. U našem stališu ima odnošajah, koje rado sakrivamo tudjemu oku — a njeki poslovi daju povod raznomu sumnjičenju, koje čovjeku nije baš ugodno. Eno moga prstena i lik grba, koj bi rado dati urezati u prsten. Nije li Vam možda poznat taj grb?“

Starac pogleda na papir i reče sasvim prosto: „Taj grb izrezavah već više putah.“

„Dakle Vam je poznat.“

„Grb je grofa Zaluskoga, koj je umro prije dvie godine.“

„A ja sam Aleksander, sin njegov.“

Zlatar pogleda mladića pogledom punim udivljenja: „Vi hoćete da taj dragulj prodate?“

„Moram. U toj riečci cielo je opravdanje moje ponude.“

„Nije moguće,“ reče stari. „Grof Zaluski bijaše bogat, te nije valjda sina ostavio u takovoj nevolji, da bi morao svoje dragulje prodavati. Ja sam za pokojnika radio, a mi draguljari znademo, kako stoji s bogatstvom naših kupacah. Ako se nevaram, ja sam već bio načinio za ovaj alem zlatni obrub.“

„Vi mi jošte uviek nevjerujete!“ povikne uvriedjeni mladić. „Je li na meni išta takova, da bi moglo pobuditi sumnju na...“

U taj čas stadoše na ulici kola. Vidilo se preko prozora, da je sluga otvorio vratašca na bogatoj kučiji, iz koje izadje njeka gospodja. Draguljar zazvoni; istom što zaječi zvučan glas zvonca, stupi u sobu Melita. U isti čas pokaza se i na pragu glavnoga ulaza spomenuta već gospodja. Bila je zamotana u skupocjeno samur-krzno. Koprena, koja joj pade preko lica sa bogato narešenoga bieloga atlasnoga šešira, bijaše dovoljno prozirna, da si mogo nazirati pod njom nježno i od ciče zime zažareno lice. Udivljeno pogleda gospodja mladića, komu kao da nije ugodan bio taj sastanak.

„Ah, grofe," povikne zvonkim glasom, „dakle Vas je moći i ovdje naći!"

„Grof joj se približi i poljubi joj ruku, obučenu u toplu rukavicu.

„Dodjoh evo u Bronerov dućan, da razgledam glasovite njegove aleme," odgovori grof, naglasiv osobito posljednje ove rieći.

„Da, u gospodina Bronera ima dragocjenih alemah, za koje imade uviek kupacah!" reče smješeć se gospodja.

Odbaci koprenu, izpod koje se pokaza liepo žensko lice. Sjevajuće oči njezine, rek bi, bacahu striele onamo, gdje je stajala Melita, koja ni neopazi tih pogledah, niti bi shvatila njihov smisao sve da ih je vidila. Al nevedro Bronerovo lice jošte se bolje naoblači; on je shvatio gospodju....

„Vi znadete, da mi treba pečatni prsten," započe opet mladić.

„Ah, pečatni prsten."

„Upravo ga naručih. Vi mi sama preporučiste ovaj dućan."

„Gdje su Vam kola grofe? Gdje su Vam sluge?"

„Dodjoh sasvim sam."

„Dobro, dodjite dakle k meni u kočiju. Sad mi pomozite izabrati ovratnik, što ga trebam za budući ples. Otvorite, ljubezno diete, ormar, pak mi pokažite najbolje i najnovije dragocjenosti. Vi me uviek za volju izabirete."

Melita joj zadovolji želji i doskora blistahu se pred očima izbiračah prerazne dragocjenosti. Dok je gospodja izabirala, baci grof pogled na Bronera, kojim ga sasvim jasno umoli, da šuti. Draguljar pokima glavom za znak, da hoće.

„Grofe, Vi ste ukusan, — što kažete, koj bi ovratnik uzela? Ja za cienu ni nepitam; meni je samo do toga, da imam nješto liepa."

Nagovoreni mladić pokaza jedan komad. „Ovaj je mislim najljepši milostiva kneginjo. Upravo je bogato i ukusno urješen."

„Kao što u obće sve, što je u Bronerovu dućanu; ja ću uzeti taj ovratnik," reče kneginja, „kolika mu je ciena?"

Melita pogleda na ceduljicu, što je o ovratnik visila i reče: „15.000 rub."

„Vi imate stalne ciene, neću se dakle pogadjati. Donesite mi poslje podne ovratnik, a ja ću Vam dati odmah novce."

„Dopustite, milostiva kneginjo," reče draguljar, „da predam ovratnik Vašemu slugi."

„Ne, ne, gospodična Melita donjeti će mi ga, kao što mi je i do sada nosila sve, što sam kod vas kupovala; ja se rada razgovaram po četvrt sata s ljubeznim djetetom. Obaviste li vi grofe svoj posao?"

„Mislim, da odbavih“ odrati mladić.

„Jošte danas latit ću se Vašega prstena,“ reče zlatar.

Grof ponudi kneginji ruku, odvede ju do kučije i oba unidju. Sluga zatvori vratašca, dade znak bradatomu kučijašu i kučija ode. (Dalje sliedi.)

Ružičin vienac.

Od Fr. Ljubišića.

1.

Ružičina dika.

Ruža ti je ime,
I naličiš ruži.
Na ružu se mnogi
Radi trnja tuži.
Što si ti bez trnja . . .
Na diku ti služi.

2.

Listak naše gore.

Lišca liepe Ruže
Listka dva od ruže;
Snieg joj pao u njedra
I vrh čela vedra;
Oči pako vele
Trnulice zrele;
I jer ovo troje *)
Narodne su boje,
Svak joj reći more:
Listak naše gore.

3.

Našinka.

Ruža sve to više
Našim duhom diše.
Narodno se nosi,
Tudji kroj neprosi;
Naše knjige čita,
Za tudje nepita;
Našim kolom kreće,
Tudji ples zameće;
Jezik svoj govori,
Za svoje se bori;
Rod i dom svoj ljubi,
Te još druge snubi
I kćeri i sine
Naše domovine,
Da to isto čine.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Prvi i drugi dan poslie Andrijina odlazka mišljaše Konstantin tugom više na svoj dosadašnji nego li budući život; bijaše sbog svoga tužnoga položaja pun pečali, a jošt mu je daleko bila briga o tom, šta će iz njega biti. Sutra će brat Andrija doći i svoj biedi učiniti kraj. Kad svanu treći dan, ustupi i tuga pred očekivanjem; najviše života skupilo se taj dan u oči i uši: hoće-li čuti hod svoga prijatelja, hoće-li mu lice ugledati; s prozora van, s vana na prozor — tako je cio dan išlo; dugi ljetni dan, rekao bi, pretvorio se u dva, ali od Andrije ni traga ni glasa; prodje i noć u očekivanju; ni zora ga nedonese! Sada briga i strah stupe u svoje pravo. Da nije Andrija to upotrebio, da ga se laglje oprosti? Pa zašto nije odmah kazao, da će otići, nego istom kad je bio gotov? Zašto u govoru nije nanj pazio kao drugi put? Zašto mu je toliko novacah dao, kad se je mislio doskora vratiti?

*) Crveno-bielo-modro.

Čovjek je najoštroumniji, kad počne sam sebe mučiti: onda i ono vidi, što se vidit neda, i ono mu je jasno, što se ni pomislit neda. I Konstantin je sve rieči i znakove lica Andrijina i sve pa i najmanje okolnosti izcrpio, samo da još većom učini muku svoju. A bijaše mu opet težko, što je izgubio tako liepo i prijatno povjerenje prama drugu, što ga je i onaj prevario, komu bi bez svake brige svoj život povjerio, dà koga je kao najmiliji predmet primio u svoje srdce. S jedne strane dakle briga a s druge žalost, s jedne sdvojnost a s druge još sasvim oborit se nedajuća nada borahu se u srdcu zanj, i u ovom mladom stvorenju učiniše, da je u sobici sjedeć kano kip od kamena, koj se nemiče, čas pustio suzu niz obraz, čas uzdisaj poslao k nebu, čas kršio ruke a čas osobiti pogled upravio na vrata, kako je koje čuvstvo imalo već silu nad drugimi. „On će doći“, šaptnù joj nješto u treptećih prsijuh i pogled, kojim bi mogao otvoriti grob poleti joj k vratam te nebeski uzhit postruji k srdcu. „Neće doći, ostavio te je! Šta si mu ti, da ti se vrati?“ zagrmi nješto u ušijuh i suze trepavici otežčaju i niz obraz polete i gorčina prelije srdce i sviet pred očima pomrkne. „Nije moguće, da te je prevario; ona blagost, ono dobro srdce, onaj plemeniti duh, onaj vlastelski značaj, ne, nije moguće, da te je prevario!“ šaptne opet nješto k srdcu, te iz uzdisajah stvore se rieči: „Ah, kako bi ja nesretna bila, da nedodje!“ i: „ah! da dodje, kako sretna!“.

I četvrti i peti dan prodje, a Andrije neima; i šesti dan svanu, a Konstantin se još sve nada, samo što je u toj nadi mnogo više tuge i brige, mnogo manje nade bilo, nego-li prije.

Andrija se medjutim sastao s kraljem Štefanom. Kralj si je sinovca, koga već nije više godinah vidio, ljubezno primio. Knez mu zahvali za milost, kojom ga je, kad je bivao u Njemačkoj, obasipao, te je mogô živjeti, kako je za grančicu kraljeva doma pristojno; zahvali mu i za podporu, te se može, od nikoga nezaviseći, boriti za Hristov grob.

„Ja sam s tobom, dragi sinovče, posve zadovoljan“, odgovori mu na to kralj iskreno i blago. „Tvoj je otac meni vjerno i bratski pomogao i sve, što sam ti učinio, i što ću ti još činiti, zaslužio je unapred. Ja te uvjeravam, da ti u tom podhvatu neće trebat na ništa drugo mislit, nego da što bolje izpuniš svoj zavjet. Nu preporučam ti i nalažem, da svoj život lakoumno opasnosti neizlažeš, nego da se čuvaš. Tko nečuva svoga života, taj će odgovarat za jednoga borca. Medjutim, dok ćeš se ti borit za Spasiteljev grob, gledat ću ja, da ti povratim otčevinu i njom nagradim tvoje trude.“

Andriji bijaše milo slušat svoga strica, jer je vidio, da mu svaka rieč ide od srdca. On se je sve jednako nalazio oko kralja, komu je morao pripoviedat o svem, što je vidio i znao. Tako prodju četir dana, da i sam neosjeti kako. Peti dan sjeti se Konstantina i sneveseli se, pomisliv, kako mora biti djetetu, kad se nije vratio, kao što je obećao. Bistar mu um odmah shvati, kako mora da je ostavljenu stvoru, koj se vidi prevarenim pa u tudjem svietu ostavljenim i od onoga čovjeka, na koga je svu nadu postavio. Šta

će on uraditi, kud li će se okrenuti? Ako bude kud tumario, pa dospje u opasnost i propadne — tko je svemu tomu kriv?

Ove misli sklonu ga živom željom, da se vrati u Niš i čekao je najvećom neuztrpljivosti, da se sastane sa stricem i govori s njim o povratku. Nemoguć miran sjedit na jednom mjestu, hodaše gore dole po sobi. Želja, da govori s kraljem, izpuni mu se prije nego je i mislio, jer sluga uprav unidje u sobu i zovne ga kralju.

Kralj govoraše dugo sa sinovcem, razgovor im se je ticao u veliko kraljeva srdca; on mišljaše za ljubeznoga svoga sina Štefana izkati kćer Aleksija, brata cara grčkoga Izaka Angela, i povjeri to svomu sinovcu, kojega je vještinu u dogovorih već više putah bio izkusio. Andrija imaše vidjet djevojku i ako mu se svidi dostojna za kraljicu srbsku, da djelo ugovori. Kralj mu izjavi uvjete i preporuči mu, da ugovori što povoljnije kod cara; besjedu svoju svrši ovako: „To je, sbog šta sam se želio s tobom sastati; danas će sve biti gotovo, što je momu viestniku nuždno na put, pa sutra možeš poći. U Carigradu valja da se pokažeš, kako je srbskomu kralju pristojno, a da nebudeš sam, bez svakoga svoga kad u Aziju predješ, dajem ti petdeset oboružanih ljudih, koji će slušati tvoje zapovjedi i borit se s tobom za sveti grob.“

Andrija kralju poljubi ruku i odgovori: „Za vojnike ti hvalim, jer u toliko više mogu Spasiteljevu grobu prinjeti pomoći no druge spreme, što si mi ih kano svomu vjestniku namislio dati za Carigrad, bit će, mislim, bolje, da drugim mirnijim putem pošalješ u Carigrad, da me tamo čekaju.“ Kralj mu predlog odobri i razidju se. Poslje toga razgovora samo Andriji nije bilo povoljno to, što se je morao još jedan dan zabaviti; bijaše mu na srdcu težka sudba biednoga Konstantina, pa je živo osjećao, kako si nebi nikad mogô oprostiti, ako bi to diete propalo s njega. (Dalje sliedi.)

Sbor duhovne mladeži zagrebačke.

Ima nješto više od 30 godinah, što se je kod nas počelo pomišljati i raditi o narodnom jedinstvu i napredku u prosvjeti; uz krasnu ideu prionù osobito mladež, koja se je bavila nauci; zavladavši duh prodre i zidine sjemeništah duhovne mladeži; ni ona neostadè hladnokrvna; i medju njom bijaše mladićah, koji su bili pripravni učestvovati u svetoj radnji.

God. 1836. bijaše na peštanskom sveučilištu bogoslovac treće godine Stjepan Mlinarić, Medjumurac iz Preloga, mladić, koj je obćio s Kollarom, Šafařikom itd. i oduševljen bio ideom narodnosti i slavenstva; on pisaše Jakovu Petku, kleriku zagrebačkomu o narodnom revnovanju po Ugarskoj i o svem, što je u njegova prijatelja i ostalih drugovah, kojim je ovaj dao čitati dobljene listove, moralo probuditi želju, da i oni, koliko mogu, čine za svoj narod. Jednom mu javi, kako se u njekih ugarskih odhranilištih osnivaju družtva i kako bi dobro bilo, da i zagrebačka duh. mladež sastavi družtvo, koje bi podupiralo narodnost s vjerozakonskoga gledišta. Ta misao nije pala u živicu, ali nije mogla odmah ploda donieti, jer je trebalo tekar mladež upoznavati sa svrhom i korišću družtva. Kroz praznike oba prijatelja sastaviše

osnovu družtva, koju Petek početkom školske godine $183^6/_7$ pokaza sjemeništnoj mladeži; ova osnovu odobri i odluči svoju nakanu priobćiti sjemeništnomu poglavarstvu pa mu preporučiti, da umoli biskupa Aleksandra Alagovića, neka duh. mladeži dozvolji sastaviti družtvo „mladih rodoljubah," kojemu je svrha podupirati narodnost s vjerozakonskoga gledišta; bez te dozvolje bilo bi družtvo prilično ladji bez sidra, koja se prigodom prve oluje razlupa o pećinu. Poglavarstvo nije istinabog priečilo da se družtvo sastavi, ali se neusudi biskupu ništa o tom kazati, dok se nebude vidjelo, da li je družtvo dostojno biskupova odobrenja.

Družtvo „mladih rodoljubah" sastavljeno bje samo iz pitomacah katoličkoga sjemeništa zagrebačkoga; sva duh. mladež nije dakako u družtvo spadala, jer je bilo mladićah nedruževnih a i takovih, kojim je narodnost bila strašilo a „ilirizam" sablast. Niti novaci t. j. koji su bili prvu godinu u sjemeništu, nisu bili članovi družtva; tko je od ovih želio postat članom, moraše tečajem prve godine dokazati dobrim napredkom, da uz dužnosti člana, neće zanemariti dužnostih pitomca, a da pokaže svoju sposobnost moraše ili iz kojega tudjega jezika štogod prevesti ili sam što napisati, pa skupštini družtva sastavak pročitati; te ako ga je ova većinom glasovah pronašla valjalim, bje primljen u red članovah. Ovi bijahu redoviti počastni i dopisujući; iz redovitih birano je častničtvo družtva i to: predsjednik, koj je osim drugih dužnostih i pravah imao, da članovom predaje narodnu povjestnicu i narodni jezik po Babukićevoj slovnici, — zatim bilježnik, knjîžničar, blagajnik i podbilježnik i pisari. — Redoviti članovi imahu izmedju ostalih i tu dužnost, da se po svuda, gdje je samo moguće, služe hrvatskim jezikom, da ga brane i preporučuju; začastni neimahu upliva u družtvene stvari, nego su sjednicam prisustvovali i družtvene knjige čitali; začastnim članom je postao, tko si je oko družtva steko zaslugah; članom pako dopisujućim mogao je biti svaki, koj je morao svršivši bogoslovne nauke družtvo ostaviti; kao takov îmaše promicati korist družtva i svake godine što nabožna ili prevesti il izvorno napisati.

Prvi predsjednik družtva bijaše Jakov Petek; on je revno pripravljao put, da biskup potvrdi družtvo i već sastavi krasnu molbenicu dakako latinskim jezikom te htjede da ju preda, kad puče glas 18. travnja 1837., da je biskup umro. — Za toga predsjednika dobi družtvena knjižica mnogo knjigah što darovanih što kupljenih iz godišnjih prinesakah.

Za sliedeću školsku godinu ($183^7/_8$) izabran bje za predsjednika Ivo Miković, nu častohlepni Firholcer učini proti izboru spletke, sa začastnimi članovi, koji su zahtjevali glas pri izboru, drugačije da neće nosit ni družtvenih teretah; u tom ih podupirahu neprijatelji narodnosti, pa mladi domoljubi videć družtvo u pogibelji pristanu na to, da začastni član ima pri îzboru jedan glas, pod uvjetom, da svaki redoviti član ima dva glasa. Novim izborom postade Lavoslav Firholcer predsjednikom, ali je bio nemaran; još kao bilježnik imaše sastaviti ljetopis ali ga nesastavi ni kao predsjednik, premda je to opetovano obećavao; isto tako neizpuni obećanja, da će za potvrdu družtva umoliti tada već potvrdjenoga biskupa Jurja Haulika.

Treći predsjednik (za g. $183^8/_9$) bijaše Mavro Broz; da li je družtvo za njegove uprave što god radilo, to ga neznam, jer nije nigdje zabilježeno; ali je važno to znati, da je mjeseca lipnja 1839. sjemeništno poglavarstvo ukinulo družtvo „mladih rodoljubah." Ljetopis (od g. 1836—1839) kaže, da je to poglavarstvo zasljepljeno klevetanjem neprijateljah narodnosti učinilo kako reče s toga: što se družtvo protivi svrhi zavoda, kad narječje ilirsko svojimi zabavami izobražuje. Svatko si može misliti koli neugodno zateče oduševljene domoljube, što se je moralo razpasti težkim trudom utemeljeno družtvance.

Kad nisu imali mjesta u zavodu za družtvene knjige, odluče ih poslati u „narodnu čitaonicu“ pod uvjetom, da će se vazda smatrati kao svojina sjemeništne mladeži, i da će si ih ova uzet natrag, ako se ikada opet sastavi družtvo.

Čijim je trùdom sliedeće 1840. godine družtvo opet sastavljeno i da li je bilo zapriekah od sjemeništnoga poglavarstva, to se nezna. Ljetopisac zabilježi u kratko, da je te godine bio „upravitelj“ družtva Hinko Janušić; za njega je sačinjena nova osnova družtva od prijašnje umjerenija i zavodu više prilagodjena. Vidi se, da je poglavarstvu zazoran bio isti naslov „predsjednik“ i s toga je družtvo uzelo rieč „upravitelj.“ Ovaj je valjda dao natrag prenieti u sjemenište knjige..

U lipnju izabran je za upravitelja družtva u 1841. g. Franjo Šimagović. Pod njimi bude držana prva tako zvana deklamacija. Bijaše to vrlo liepa zabava, kojom se je mnogo doprinjelo k uzbudjenju spavajućih duhovah. Tù se je govorilo, pjevalo i sviralo, a srdce čovječje se doista najvećma razigra krepkim govorom, liepom pjesmom i milozvučnom svirkom. — Za istoga upravitelja započeo se voditi ljetopis.

Šesti upravitelj (za g. 1841/2) bijaše Josip Šavor; pod njim je družtvo mladih rodoljubah postalo članom utemeljiteljem „matice ilirske;“ bijaše odlučilo, da će izdat „opis Slavonije s dodatkom narodnih pjesamah od Luke Ilića,“ nu poslie taj zaključak promjeni, odlučiv izdat Franklinovu „riznicu,“ koju je valjalo prije prevesti. To je prvi pojav, da su mladi rodoljubi htjeli radnjom u javnost!

Sedmi upravitelj (za g. 1842/3) bijaše Nikola Havliček, jedan od najzaslužnijih, koji su s družtvom upravljali. Odkad se je družtvo „mladih rodoljubah“ opet sastavilo, nije dobilo za svoje sastanke sobu u sjemeništu; nego im ju ustupljivaše „glasbeno družtvo“, ali te godine nije ju imalo ni ono samo; nu to ipak Havlička nezaprieči, da „kolo“ bude živo i da radi; on se je pismeno i po glasonošah dogovarao s braćom, te je uzprkos veoma neugodnim okolnostim ne samo učinjeno pod njim u družtvu više dobrih preinakah nego je na njegov predlog, da je narodu treba datı ćudorednih ugodnih pripoviedakah stvoren u veljači zaključak: da se prevadjaju pripoviedke Krištofa Šmida, koje su poslie mladeži i roditeljem u narodu našem u istinu tako omiljele, kako jedva ikoja knjiga iz novije naše književnosti.

Koliko jada i nevolje imaše tada pretrpiti narodnost naša od Magjarah, budi dokazom i to, što su oni svoje oko bili upilili i medju sjemeništne zidine, gdje nije vladala politika. Consilium magjarski (namjestničtvo) sastojeći skoro iz samih Magjarah, nastojaše da uguši i samu pomisao na narodnost našu; želeć, da ì u nas bude jezik magjarski poslovnim, izmoli u cara Ferdinanda I., da se organu, koj je radio proti namjeram Magjarah, naime ilirskim narodnim novinam, zabrani ime „ilirsko“, a Danica morade potamniti. To premda se je ticalo samo formalnosti, dirnu ipak veoma domorodce, pa napose i „mlade rodoljube,“ koji su napredujuć s duhom vremena bili oduševljeni za sve, što je bilo narodno, pa su mladići gdješto možebiti i lakoumno govorili, što za malo vrieme postade ogromnom stvari te skoro uništi družtvo „mladih rodoljubah“ i proguta njeke žrtve. U sjemeništu bijàše mladićah, koji su, premda Slaveni, jedan Varašdinac, jedan Medjumurac a jedan Slovak, bili ipak najgorji neprijatelji narodnoga našega napredka; oni su si bilježili sva djela „mladih rodoljubah“ i dojavljivali ih Mikušaju, profesoru naravoslovja na akademiji zagrebačkoj, zanešenu magjaronu, koj je to opet drugim agentom dojavljivao. Kad je izašla carska prepovied glede imena ilirskoga, imaše gore spomennta trojica puno posla prisluškivajuć, te ni pet ni šest dojave ludoriju, da je jedan od mladeži reko, kako će poći oboružan u Beč i počinit

tri sto jadah. Strašna ta viest idjaše običnim putem od Mikušaja do palatina (nadvornika), ali ovaj, muž razborit, nehtjede činit, što su se gdjekoji nadali, nego napisa list zagrebačkomu biskupu i javi, što je dočuo. Težko da su biskupu ikad dopanuli žalostniji glasovi od toga, da mu se djeca, njegovi klerici, tako daleko zaboravljuju; on pozove preda se ocrnjenu dvojicu, ali nemogavši iz njihove izpovjedi ništa saznati, a scieneć, kad je tužba stigla toli visoko, da će ipak nješto biti istine, odredi inkviziciju (iztragu) imenovav sudci iztražioci kanonike: Jos. Haramusteka, Jos. Šota i Franju Šuflaja. Ovi se 24. ožujka sastanu i pozvav preda se tuženike pročitaju im palatinovu tužbu. Iz prve iztrage proizadje to, da se je od gore spomenute trojice dojaviteljah jedan uhvatio u mice, htjevši prisegom potvrditi, da mu je strašnu viest kazao jedan od klerikah prije tjedan danah, dočim je ovaj svjedok njemu u oči tvrdio, da „to nije bilo prije tjedan danah, nego jutros,“ pak da nije došo sam, nego pozvan po njem, i ujedno izpripovieda, kako ga je sve molio, da svjedoči proti svojoj braći. Čudno li je svjedok dojavitelj morao biti zablenut, kad su ga „iztražitelji“ upitali: „A kako su vas mogli tužitelji prije mjesec danah navesti kano svjedoka za ono, što ste čuli istom prije tjedan danah?“ Kad i ta iztraga neurodi plodom, kojemu su se magjaroni nadali, obrate tužitelji kabanicu i počnu pred iztragom tvrditi, da sjemeništna mladež ima tajno družtvo, da vodi politička dopisivanja i zapisnike itd., a upravitelj družtva da je Havliček. Kad se iztražitelji sastanu drugi put, zovnu ovoga preda se te mu stave mnoga pitanja, nu koja on mirno ali krasnom dokazajućom riečitosti odgovaraše: da u sjemeništu neima družtva, kakvo bi se htjelo tužiteljem da ga bude, nego da se u „kolo“ sabra više rodoljubnih klerikah, koji od svojih ustiuh odkidaju, da si uzmognu kupiti knjigah, držat časopisah i napredovat s duhom vieka učeći se uz ostale propisane nauke osobitom pomnjom čist izgovor i jezik onoga naroda, kojega su sinovi i u kom će služiti kano duhovni pastiri šireć nauk vjere i prosvjetu.

Osvjedočivši se iz toga i predloženih si pisamah iztražioci, da u družtvu „kolu mladih rodoljubah“ ne samo neima onoga zla, kojim su ga klevetnici ocrnili, nego da je veoma koristno, pohvale ga i obodre na daljni rad. Ali tim pra nebje svršena. Neprijateljem „kola“ podje za rukom dobiti na sjemeništnoga ravnatelja poslanicu, koju je ovaj mladeži pročitao 27. travnja i u kom je bilo, da u sjemeništu ima političko družtvo itd., koje se zabranjuje. Nove iztrage nije bilo; i tim se je „kolu“ valjda samo namjeravala oduzeti svaka javnost. Obraniv odvažni H. dakako pomoćju složnih članovah „kolo“ nastavi držat „deklamacije“ i ostalo, što se je činilo prije iztrage medju sjemeništnimi zidinami da se probudi narodan duh i u onih, koji su bili mlitavi. Izza njega bude izabran

Ivan Brkić (uprav. VIII. za g. 184³/₄) pod kojim su se držale obične skupštine i deklamacije; za njega su po drugi put knjige „kola“ prenešene u „narodnu čitaonicu,“ jer neprijateljsko poglavarstvo narodnosti našoj nije u ogromnoj sjemeništnoj sgradi naći moglo mjestanca, gdje bi si „mladi rodoljubi,“ slobodno svoje težkim trudom nabavljene knjige zakloniti mogli. — Za sliedeću godinu izabraše si

Dragutina Stražimira (uprav. IX. za g. 184⁴/₅), koj predloži družtvu, da se zaključak učinjen za Havlička o Šmidovih djelih svrši, ali i opet se nadje zapriekah. Vrlo je zanimivo, što su „mladi rodoljubi“ posljednja tri pokladna dana prvi put igrali igrokaze; davane su takove zabave u sjemeništu već za biskupa Alagovića, ali ih poslie nestade, dok ih opet nezapočne mladež narodne stranke. Kako se predstavljati nije smjelo bez biskupove dozvolje, čini se, da je sada novo sjemen. poglavarstvo bilo narodnoj stvari

nagnuto, kad je u biskupa izhodilo dozvolju. Šta neučini postojanost rodoljubnih mladićah!

Mihajlo Marković (uprav. X. za g. 184⁵/₆) spada medju najzaslužnije upravitelje kola mladih rodoljubah. Za njega u travnju izadje prva Šmidova knjižica sa slikom „Genoveva“, a već u lipnju druga „Košarica“. Knjige mladih rodoljubah iz narodne čitaonice, odakle dobivanje za čitati ih bijaše skopčano s mnogimi težkoćami, bjehu opet prenešene u sjemenište, jer je nadstojnik sjemeništni, žarki domoljub Nik. Horvat dao dragocjenim družtvenim knjigam prostora u svojoj sobi. — Kolo ml. rodoljubah učini te godine prvi korak za to, da bude „utemeljiteljem matice česke.“ Duh uzajemnosti slavjanske djelovaše na mladež sjemeništnu, koja se je svojski učila jezike česki, poljski i ruski, koji su ključ k uzajemnosti. Trebaše svota od 100 for., a za to je svaki ml. rodoljub morao dati prvi put 15 kr. a poslie svake godine dva puta toliko, dok se je skupila utemeljiteljna svota.

Taj upravitelj, pod kojim je „kolo“ književnom djelatnošću procvalo, ne samo što je preporučao braći, da se uče slavenske jezike, nego je dotle doveo „kolo,“ da si je ovo k pravilom pridodalo posebni članak: da se svaki novi član ima obvezati, da će se učiti uz hrvatski još jedan slavenski jezik i tako je bilo mladićah, koji su se naučili vrlo dobro razumjeti pače i govoriti druge slavenske jezike. Dovršiv slavno godinu, bude izabran

Jakov Kolarić (uprav. XI. 184⁶/₇). Te godine nisu članovi bili osobito marljivi, jer se upravitelj u skupštini tuži na mnoge, koji nisu svršili još ni običnih božičnih pismenih izradakah; pri svem tom ugleda sviet i treća knjižica od spisah za mladež pod naslovom „Milutin“, i držane su „deklamacije.“

Janko Jurković (uprav. XII. g. 1847) izabran nastojaše odmah da povrati „kolu“ prijašnji duh radinosti, ali mu namjere pomrsiše dogadjaji g. 1848. U toj godini svim evropejskim narodom pomisao slobode tako obuze pamet, da su biesnili kano valovi uzburkana mora; svaki mišljaše, da je zanj udario čas i osvanulo žudjeno doba, kadno će sloboda postat dobro svih narodah, s toga nastade komiešanje u državi, u obćinah i pojedinih kućah, bijaše borbah fizičnih i moralnih; zelena polja nakvašena su krvlju i plod mnogogodišnjega truda bude uništen jednim udarcem. Gdje prije stanovahu Muze, tamo se naseli silni Davor i smrtno oružje. Razni odlučni dogodjaji, koji bivahu u svietu, nemogahu biti bez odziva u srdcih duhovne mladeži; tko je mlad, komu vruća krv u žilah bije, zar da hladnokrvno gleda trobojne zastave — znakove slobode i gluh da bude na pjesmu slobode i zvuk trublje, gdje davori na slobodu?... Istiniti i neistiniti glasovi prodirahu iz svieta kroz visoke zidove sjemeništa te su se u njem mladići strašno uznemirili poput mora, koje uzburkano od topla juga buči. Ta glasba nebijaše dakako sjemeništnomu poglavarstvu povoljna, osobito kad je mladež duhovna dobila znamenitu zadaću kod sastavljanja u narodnom domu u povjest naroda našega zabilježenih zahtievanjah pa zato je ono mnoge odpustilo, a mnogim svjetovalo da idu kući. I tako se doskora razprše klerici i članovi „kola“ da ih u ožujku ostade u sjemeništu sasvim malo, dok i ovi kašnje odoše, da se u puste zidine sjemeništa nastane vojnici. Cielu godinu danah i pó bijahu klerici u svojih zavičajih, a u to ih vrieme bude množtvo odpušteno — svi, o kojih se je čulo ili pravedno dalo sumnjati, da su držali s bunom g. 1848. Ostali su pozvani u listopadu g. 1849, da nastave bogoslovne nauke, u svem bijaše ih jedva trećina od prijašnjega broja, nu i ti bijahu dobri rodoljubi pa se 6. prosinca sastanu na dogovor, kako bi mogli obnoviti „kolo,“ što no je na korist narodnu liepo bilo procvalo. U tom sastanku upišu se njeki za članove, izaberu častnike i odluče, da će o božiću držati prvu urednu sjednicu pod upraviteljem (XIII. za g. 184⁹/₅₀

Vatroslavom Katkićem, koj je osobitom pomnjom sakupljao družtvene knjige; za njegova upravljanja ugleda sviet „Janješce,“ četvrta knjižica Šmidovih djelah, prevedena već g. 1848. Znamenito je, i po obstanak „kola mladih rodoljubah“ bilo povoljno, što je biskup sam kupio 300 knjižicah te izrazio želju, neka bi mladi rodoljubi nastavili izdavat knjižice za mladež.

Upravitelji Janko Borovečki (XIV. g. 185⁰/₁). i Janko Lacković (XV. za g. 185¹/₂) nebijahu mnogo sretni sa članovi, jer je zavladavše mrtvilo absolutije u našoj domovini, učinilo i njih nehajnimi. Važan je dogadjaj za Lackovića bio to, što je knjižnici „kola“ vrhovni nadpastir darovao njekoliko knjigah i tim ako ne upravno a ono neupravno odobrio obstanak družtva.

Franjo Koščec (XVI. za 185²/₃) primiv izabran upravljat kolom htjede u članovih mlitavost uništit radinošću te uvede pismene radnje, koje su mnogo priličile onim, što ih je morao klerik u predbuntovna doba raditi želeći postat članom družtva; ova je bila ulaznica u družtvo, a ona cielogodišnjom zabavom; nu to mu neurodi plodom, kako se je nadao. Na koncu godine izdade petu knjižicu Šmidovih djelah: Dobri Radoica i zločesti Ivica.

Mio Očić (uprav. XVII.) imaše se mnogo boriti s nemarnošću članovah i zavladalim neredom, pa mu dodija i zahvali se, a onda si kolo izabere upraviteljem dotadašnjega bilježnika Jos. Lehpamera bogoslovca 3. god. Nu njeki članovi, ponajviše bogoslovci 4. god. htijuć radi sebičnih namjerah to osujetiti, potuže se kod sjemeništnoga poglavarstva, da njekolicina članovah neima pravo držati sjednicah bez njihova tobože privoljenja; nu poglavarstvo im tužbu odbaci veleć, da se imadu pravo konštituirat oni, koji hoće da budu u družtvu. — Privremeni predsjednik L. je počeo ozbiljno liečiti rane družtva glede novčanih zaostatakah. Ravnateljem sjemeništa postao je kanonik dr. Luka Petrović, a „kolo,“ scieneć se tielom, koje u sjemeništu steče pravo bivati, pošalje deputaciju, da ga pozdravi i družtvo mu preporuči. Opaziv ovaj poglavar u prvi mah korist družtvanca po narod, obeća mu, da će ga, kako bude najbolje mogo, podupirati, nego umoli odmah, da se radi krutih političkih okolnostih u našoj domovini nebi družtvo ni „kolom“ ni „družtvom“ zvalo, jer da su te rieči zazorne i strašne onim, koji su čuli, da u sjemeništu postoji družtvo (tajno), te preporuči, da „kolu“ dadu ime „čitaonica,“ a upravitelj, kad u ime čitaonice piše ma komu u domovini il' izvan nje, da to čini strogo kano klerik samo na ime svoje. O tom predlogu se je viećalo i 29. lipnja zaključilo, da se ukinu njeke suvišne časti starešinah, pjenezničara i podbilježnikah. A jer su u to doba preinačeni sjemeništni zakoni, po kojih je družtvo „kolo“ u sjemeništu postojati smjelo s naročitom dozvoljom poglavarstva, promjeni i „kolo“ svoj pravionik. Glede formalnosti bje družtvo veoma stegnuto, no bitnost mu bje ojačana. Ova godina prodje s reformami družtva; na koncu školske godine bude izabran upraviteljem

Josip Lehpamer (XVIII. za g. 185⁴/₅). Dogadjaji sbivši se pod Očićem te stegnute reforme pod privr. upravljanjem J. Lehpamera bjehu uzrokom, što se je ove godine upisalo samo devetnaest klerikah za članove kola; nu nemjeri se snaga nikojega družtva po kolikoći no po kakvoći njegovih članovah. Za Lehpamera preveli su radeni članovi „Gruberove katekeze“ te ih za porabu kateketah, izdali uz novčanu pripomoć diecezanskoga nadpastira i sjemeništnoga podravnatelja dra. Rumplera. Ujedno su s hrvatskim napisom prvi put izdali njekoliko nabožnih sličicah. Iste godine htjede „kolo“ zasvjedočiti bratsku ljubav susjednoj braći slovenskoj, pa se upisa za člana „družbe sv. Mohorja,“ što no izdaje knjige za puk.

Mio Smetiško (XIX. uprav. za 185⁵/₆). Složan rad i ljubav medju članovi pribavi „kolu“ ljubav sjemeništnoga poglavarstva i nadpastira. To su

klerici znali, pa ih se upiše za članove 63. Imetak „kola“ računao se te godine na 350 for. u gotovu novcu neračunajuć ovamo imovinu sastojeću u izdanih ali još nerazprodanih knjižicah i slikah.

Znajuć kako je malenoj školskoj djeci u našoj domovini potrebna kakva molitvena knjižica, sastavljena prema nježnoj dobi naše omladine a pisana jezikom književnim, prevede „kolo“ na daleko poznati „Jaisov molitvenik za djecu,“ a kako su tim zadovoljili potreboćam naše omladine, može se zaključit odatle, što je prvo izdanje odmah razpačano. — Iste godine „kolo“ prevede i izdà dvie Šmidove pripovjedke; „Pustinjak“ i „Kriesnica.“

Buduć se je od prije dvie godine „kolo“ ili kako su ga neslužbeno zvali „čitaonica“ u koječem premjenilo, a prema tim promjenam družtveni zakonik od g. 1852. nije bio udešen, to je za Smetiška bio odredjen odbor, da obziruć se na družtvene promjene sastavi novi zakonik; odbor zadaću svoju rieši i zakonik je poslie u skupštini odobren pod naslovom „pravionik,“ ali nije bio predložen poglavarstvu za potvrdu.

Josip Beruta bijaše (XX. u. za g. $185^6/_7$), pod njim je družtvo u pravom smislu rieči cvalo. Njegovoj pozivnici u družtvo odazvaše se skoro svi klerici, te budu 73 člana, dočim je početkom godine imalo družtvo u gotovom i na dugu 540 for. te ostalu imovinu u nerazprodanih knjigah i slikah. — Odmah u početku godine izda „čitaonica“ po drugi put u 1500 kom. Jaisov „molitvenik,“ a poslie poveću knjigu u 3000 iztisakah „Život katoličke crkve ili maleni Goffiné,“ posvetiv ju zagreb. nadbiskupu, koj posvetu „radostno“ primi i družtvu darovà 100 for., čim je opet odobrio obstanak i svrhu družtva. Nego revni upravitelj pomisli, da družtvu uz toli povoljne okolnosti valja i više raditi, pak dade članovom prevesti Šmidovu historičku pripoviest „Eustakij,“ koju je družtvo još iste godine izdalo. Kad se bratska srdca slože i olovo plivat može. Valja još upamtiti, da je kolo mladih rodoljubah tada izdalo i do 26 hiljadah sličicah s hrvatskim napisom, koje su se u veliko prodavale. Sada družtvo postade članom „gospodarskoga družtva“ i družtva za dovjestnicu i starine Jugoslavenah.“

Što je družtvo liepo procvalo ima se dakako pripisat ponajviše članovom i upravitelju „kola,“ nu i rodoljubnomu svećenstvu, koje je u velikom broju družtvene knjige kupovalo, i dielilo djeci za školske darove onda, kada se je činilo, da se je absolutija i grmanizacija kod nas za uviek udomila. „Kolo mladih rodoljubah“ radeć što je više moglo za narod, nije se bavilo politikom ni absolutijom ni grmanizacijom, ali se je zato policija bavila s „kolom“ te je jednoč redarstveni povjerenik došo k sjemeništnomu ravnatelju pitat: kakvo je u sjemeništu „kolo ml. rodoljubah“ i kakve goji namjere, pošto nosi ime „rodoljubah“ i pokazuje, da mu članovi nisu samo „domoljubi,“ ljubitelji svoje domovine, nego da ljube cieli slavjanski rod — a to da zaudara po panslavizmu. O strašna rieči! Treba li spominjati, da su se o tom panslavističkom družtvu pisala mnoga službena izvješća izmedju Zagreba i Beča? — Od družtva se sad kategorički zahtjevalo, da se dosadašnjega svoga imena okani i poslie duljega viećanja primu članovi u skupštini ime: „Sbor duhovne mladeži zagrebačke“ pa od onda se zove tako i nikako drugačije.

Julij Vrevc (XXI. uprav. za g. $185^7/_8$) obrati se na duh. stolove i c. kr. namjestničtvo te vojno zapovjedničtvo, da se „sborovi spisi“ a ne knjige njemačke daju djeci za darove; od svuda su povoljni odgovori stigli ali od c. kr. vojnoga zapovjedničtva nikakov. „Sbor“ je izdao opet Jaisov „molitvenik“ i popravljenu „Genovevu.“

Šimun Balenović (XXII, uprav. za g. $185^8/_9$) imaše se silno boriti za obstanak družtva. Medju klerici članovi „sbora“ našla se dvojica crnih

prilizavicah, koji su sbor klevetali, koječim tako, da je najposlie jedan od poglavarah nevještih našemu jeziku scienio, da je husitskom svaka česka, a šismatičkom svaka srbska knjiga. Nebi čovjek vjerovao, a ipak je istina, da je jedan bogoslovac morao u vatru baciti Kačićeve ćirilicom tiskane pjesme! Politička mora absolutije i grmanizacije ležè i na „sbor;“ nu od ovoga se nije još dalo tražiti, da mu službeni jezik bude njemački, ali da nebude niti naš, njekim poglavarom nerazumljivi, uveden je prvi put latinski zato: da taj panslavistički „sbor“ il ušuti ili pogne glavu! Najgore upravitelju, koji se je imao boriti sa silom i vječnimi opomenami poglavarah i sa žešćinom vatrenih članovah, koji se nisu dali uputit, da se glavom neda zid prodrieti. S malo riečih dade se mnogo kazati: Tada samo što neodzvonjè sboru smrtno zvono!

Istina „sbor“ je po svojih pravilih držao za svoju čitaonicu sve hrvatske novine te koliko je više mogo od srbskih, slovenskih, českih itd., ali da je svakomu zlu, štono ga je koj klerik učinio ili koga su čim crne duše oklevetale, uzrok bio sbor, to nije istina. — Zahtjevalo se od „sbora“ da „pravionik“ opet prilagodi najnovijemu zaptu zavoda, pače da se poglavarstvu dade i upliv u izbor sborova častničtva; to i još više koješta je napokon izza više mjesečne borbe prodrlo, te je zato sjemeništno poglavarstvo uzelo „sbor“ pod svoje zakrilje i sjemeništni ravnatelj sa dvojicom članovah, izabranimi od svake škole podpisao ga, udariv nanj ujedno sjemeništni pečatnik.

Uz cielogodišnju borbu ipak je družtvo mnogo radilo, prevedši oveći Zennerov molitvenik „Okrepa duševna“ i drugi „Kažiput“, što no su odobreni preč. duh. stolovi i ministarstvom u Beču izašli troškom Santerove zaklade. Osim toga prevede te izdade „sbor“ Šmidove pripovjedke „Badnjak i pisanicu.“

Vatroslav Canjuga (uprav. XXIII. za g. $185^9/_{60}$) obrati osobitu pomnju na izdavanje sličicah s hrvatskim napisom. Za njega je prevedena Segurova brošurica „Papa,“ što je pape i kakva mu je civilna država? a čist prihod bje namjenjen za tako zvani Petrov novčić, sv. otcu papi. Ove godine su članovi trgajuć od svojih ustijuh sabrali 34 for. i doprinjeli ih u zakladu za izdanje „pučkih knjigah.“

Zdravko Niemčić (XXIV. uprav. za g. $186^0/_1$) javi u prvoj skupštini da su po višjoj zapovjedi njeke družtvene loše knjige spaljene, a njeke ne sasvim loše razprodane. „Sbor“ je preveo te izdao pripovjedke „Blizanci i trešnje.“ — Prije moraše svaki član što u narodnom jeziku izraditi, a sad su vježbanje pojedinacah u narodnom jeziku zlobili te izsmjehivali....

Gj. Deželić (XXV. uprav. za g. $186^1/_2$) čim bje izabran, htjede radnjom u članovih pokriepit ljubav k materinskomu jeziku, te porazdieli medju iole sposobnije mladiće Wisemanovu Fabiolu, da preko praznikah svaki svoju čest prevede. Pod njim je uredjena družtvena knjižica i uvedeni prema družtvenoj svrsi novi zapisnici; sbor je preveo te izdao dvie Šmidove pripoviesti: „Otac Marko i Crkvica na bregu,“ a poslao sv. otcu papi 30 for. dobivenih od prodaje Segurove brošurice. — „Fabiolu“ izpravljaše sam upravitelj, ali kako su gdjekoji veoma slabo preveli te je s njom bilo mnogo posla a njeki i nisu, pa kako je upravitelj poslie nove godine izstupio iz sjemeništa, ostade Fabiola u rukopisu; ovim se je poslie gdješto poslužio g. župnik Zorić, koj ju je preveo i izdao. Njegov namjestnik

Pavao Leder (uprav. XXVI. za g. 1862.) od 8. velj. imaše dosta jada sa samimi članovi, koji su sbog sjemeništnih okolnostih postali vrlo apatični i za „sborove“ stvari nehajni scieneć, da su uplaćenom forintom, dobivši pravo sve sborove knjige i novine čitati, te sborom izdane knjižice bezplatno dobivati, svršili i sve svoje dužnosti kano rodoljubi. — Potreba je zahtievala, da se Jaisov molitvenik, koga je u narod bilo razpačano već 10.000 iztisakah, izda novo peto izdanje.

Mirko Belas (XXVII. za g. $186^2/_3$) podje za primjerom svojih predšastnikah i dade članovom, da se kroz praznike bave „odgovaranjem na pitanja historičkoga družtva" — nu to mu ostade bez uspjeha; ni kroz godinu nije „sbor" ništa nova ni radio ni izdao, a zašto? bijaše acephalos (bez glave) od 10. veljače 1863. do 18. srpnja 1863. — Upravitelj odrekav se časti, što ju je kao klerik obnašao u sjemeništu, ljuto se zamjeri sjemeništnomu poglavarstvu, pa je jedan od ovih mislio, da tvrdoglavac ne samo nesmije da bude upraviteljem sbora nego niti članom njegovim; umieša se u poslove sbora, dade sazvati sjednicu, da se izabere novi predsjednik, ali do 100 članovah odgovori javnim a na novo zahtievanje i pismenim glasovanjem, da će biti upravitelj Belas ili nitko. Jedan savjetnik bijaše za to, da se sbor sistira na šest godinah, dok se tadanji članovi izsele iz sjemeništa, a drugi mladji, da se „sbor" jedan put za uviek razprši. Nu imaše sbor svojih prijateljah, a više nije bilo doba absolutije i tako nije išlo, kako je gdjetko u svojoj strasti želio.

Upravitelj Mirko prevedè pripoviedku „Drveni križ" i darovà ju „sboru." Konac bezvladju na kraju školske godine učini nov izbor te bude

Josip Borovečki (XXVIII. uprav. za g. $186^3/_4$) imaše uzprkos svojoj bojazni dobre okolnosti, te se nije ni najmanje imao za drugo oko sbora skrbiti, nego da se radi i da bude dostojan one privrženosti, koju mu je novi postavši te godine ravnatelj sjemeništa preč. g. kanonik Gajdek zasvjedočio. „Sbor" je preveo „Ružicu Garičku" te je u jednoj knjižici izdao sa spomenutom gore pripoviedkom „drveni križ."

Sada je tekar post tot et tanta discrimina rerum dobio „sbor" sobu za svoje knjige i blago. Trebalo mu je, da 27 godinah služi, da si sobu zasluži!

Ignjat Vimpošek (XXIX. upravljaše g. $186^4/_5$); zanj je malo uradjeno; koje s toga, što on sam za „sbor" nije bio onako svojski zauzet, u čem ga je osobito priečila dosta snažna opozicija, koja je uviek proti njemu bila te je i on sam u svojoj revnosti popuštao, koje s toga, što je zavladavša nesloga i trvenje medju obje stranke ozbiljski i znatni kakav rad zatezalo. Nu pokraj svega toga prevedene su dvie Šmidove pripoviedke, ali nisu izdane. Osim toga prevadjala se po jedno tri člana iz glasovite česke „Postille" propoviedi; dosta jih je prevedeno te su i sada još u knjižici.

Za njega izdan je molitvenik Jaisov po šesti put — naklada je bila 3000 kom. Osim toga bila je načinjena osnova za „pismene radnje," da se njimi kako dokine mlitavost članovah. Nu te radnje nisu uživotvorene, jer je stranka, koja je bila proti njemu a za Crnića imala većinu te je radnje ove zamienila „besjedami." Odlučeno je povrh toga napisati poviest sbora od početka njegova pa sve do Vimpoška. Ta će poviest biti gotova ljetos, za koji mjesec. Ove godine je odlučeno, posabrati slike bivše gg. predsjednikah.

Josip Crnić (uprav. XXX. za g. $186^5/_6$). Opozicija, koja je bila započela izborom Vimpoškovim trajaše i ovu godinu. Stranka, bivša za Vimpoška u manjini, dobila je za Crnića prevagu; a budući da protivna joj stranka nije bila strastvena u svojem oponiranju, dosta se je učinilo za Crnića, jer su Crnić i njegovi drugovi uviek gledali, da sve što boljma rade, samo da opozicija nebude imala prilike oponirati i biediti jih neradom.

Pismene su se radnje zamienile „besjedami," te su ove zbilja držane dva puta preko godine. Tu se deklamiralo, pjevalo i sviralo. Sbor se je upisao za utemeljiteljnoga člana „učiteljske zadruge," kojoj svake godine plaća 10 fr. Samimi skoro dobrovoljnimi prinesci uvezano je do 150 knjigah. Izdan je spis za mladež: „Osveta je moja" od Hoffmanna — u 2000 otisah. Presv. gg. Kukuljević, Vukotinovič i Babić preuzeli su svega skupa do 900 kom. sborovih knjižicah te su jih po svojih županijah razpačali. Glede nutrnje uprave sbora učinjeno je dosta dobra osobito glede blagajnika, trgovca i knjižničara.

Zakonik družtveni popunjen je „dodatkom ob izboru častničtva,“ u kom je točno označeno, kada i kako se taj izbor ima obaviti.

Ivan Plivarić je (XXXI. upravitelj za g. 186⁶/₇.) Stanje je družtveno dobro u materijalnom i moralnom obziru; od bivšega razdora opaža se gdje-gdje samo koji trag. Izdat će se zabavnik za mladež u 2000 otis. Trideset-godišnjica družtva slavit će se 4. ožujka o. g. svečano.

Svršujemo ovaj članak s iskrenom željom, da bi „sbor duhov. mladeži“ postojao i radio u prilog narodne ćudorednosti i književnosti, dok bude zagrebačke nadbiskupije.

Besjednica.

Iz Zagreba. Zemaljska sgrada „kazino“ zvana priredit će se i naprama Tuškancu dozidati, kako se bude mogo u nju smjestit narodni muzej i knjižnica. Dvor. kancelarija već je dozvoljila, da se trošak za to namiri iz zemaljskih zakladah.

Čitamo u njekih srbskih listovih, da je ovdje srbska omladina ustrojila družtvo pod imenom „zviezda.“ Mi o tom neznamo ništa i reć bi da nije istina, jer ni sami oni listovi nekažu ništa više o postanku ni o svrsi Zviezde.

Tombola učiteljske zadruge dne 13. o. m. privuče toliko ljudih u strieljanu na večernju zabavu ovoga družtva, da su joj sve prostorije bile prepune; odielo doduše nije bilo onako sjajno kano na pravničkom plesu a toga nije treba, nu plesali su i zabavljali se, da nemogoše ljepše.

Ovdašnji tvorničari šalju već svoje izložke za svjetovnu parižku izložbu; kod fotografa Sarošija bijaše g. Pokorni, tvorničar likera, uredio svoje izložke onako, kako hoće da mu budu izloženi u Parizu. Vrlo liepo i znatnim troškom mu je nakićen izložbeni ormar, a kako su mu tvorine na mnogih izložbah nagradjene, nadamo se, da će posjetnici rado bacat poglede na hrvatske napise.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Doštampane su ukusnim Albrechtovim tiskom „Iz mladieh lietah“, pjesme dra. Napoleona Špun-Strižica. Na 16-ni 249 str. Čist iznos namienjen je učiteljskoj Zadruzi. Ciena 80 nvč.

— Opis Bosne i Hercegovine, napisan njegdašnjim austr. kapetanom Miloševićem, štampat će se u „glasniku učenoga družtva srbskoga.“ Baveći se službeno dulje vremena u Bosni i Hercegovini, potanko je izpitao one predjele, pa mu u tom djelu hvale osobitu točnost u spisivanju planinah i riekah s vojničkoga gledišta.

— (Bugarska.) U Carigradu izlazi dva puta na tjedan nov časopis: Makedonia, polak bugarski, polak grčki. Uredjuje ga P. R. Slavejkov.

— (Strana.) Les Serbes sous la domination otomane (1389—1809.) Par A. Ubicini. Paris, E. Dentu 1867. — Poznati historik i publicista U. dokazuje u toj ovih danah izašloj brošuri, da srbsko pravo, koje narod uživaše u prostranoj državi Lazarevoj, i danas u osnovu postoji kao što je i prije 474 god.

Zagonetka.*)

Od Franje Sajvrta.

S ovkraj stablo i svrži
U životu drži,
Gibkost svakoj grani
Daje, te ju hrani.
S onu stran na hvoji
Miloglasno poji;
Kad kljunom prebira
Mniš da glasbu svira.

Odgonetka zagonetke u br. 5 ništa. Riešiše ju dobro prvi i svi u Zagrebu ovim redom: 1. g. odvj. Poh (dobio II. sv. Kriesnicah; 2) g. p. Posilović; 3. k. Miković; 4) gja. Lj. Marikova; 5) g. I. Belan; 6) g. Gj. Simončić (dobili Bršljane); nadalje u Zagrebu: gg. Gj. A. Opjević, Filip Šafar, J. Jagrović, Mane Thaler, Drag. Švec, Sl. Isaković; gdčne. Ana Nahodilka, Klotilda Cvetišić i g. K. F. gja. A. B. (u Zagrebu) g. A. Jagrević, kapetan u miru u Pragu, T. Domoljubić u Karlovcu, T. Mjestecky u Kraljevici; gg. Šišman Farkaš i Metel Magjar u Križevcih. U Moravči: župnik Gustav Barabaš. U Varašdinu: gdčna. Klotilda Mikelinieva, Augusto Loborec, Martin Jurković, Martin Pavčec, Vladimir N. Vujanović, Pavao Perković, Vjekoslav Kiš, Pavo Fašinger, J. Martinušić, gja. Viktorija Forko i gdčne. Marija Mojsilovićeva i Terezija Levieva. U Dubravi: Stjepan Haraminčić. U Senju: Vladimir Klarić.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 9.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 8. U Zagrebu 23. veljače 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ide vrieme, nosi breme.

Vrieme leti, nikad nemiruje,
A kad leti, tko let njegov čuje?
Takvim letom i u mraku sova
Ružna leti, kad je željna lova.
Takvim letom ptica zlokobnica,
Zlokobnica, jerbo zlo prorica,
I ćuk leti, a kamo doleti,
Tudier smrću, oj strahoto! prieti. *)
Leti, leti i — odleti vrieme,
Ono odleti, al ostane breme —
Breme težko, težko i nesnosno,
Čemu svjedok ti nam jesi Bosno,
I vi, mila braćo, Hercegovci,
Kojih krotka ćud naliči ovci.
Tko bi mogo prebrojiti rane
Od Turakah dosad vam zadane?
Tko l' okrutne opisati muke,
Što jih turske primiste od ruke?
Kako njekoč, tako još i sada
Vajme! turski bič nad vami vlada.
Bič od drugih bičevah na svietu
Tim oštriji, što ga Turci pletu.
Tko učini, da vam zemlja gola?
Bič okrutni Turčina ohola.
Tko učini iz slobodna roba?
Opet Turčin i njegova zloba.
Turski zulum, oj! jadnici jadni!
On učini, da ste kruha gladni;
Jer što vaša radinost priradi,
To u prilog ide turskoj bradi.
Turčin, on se vašim salom gosti,
Vam je gole oglabati kosti.
On vašimi žuljevi se hrani,
Dočim vaši u zlu teku dani.
On lienčina bezposleno sjedi,
Dočim vam se znoj iz čela ciedi.
On u sjeni brižno trbuh dvori,
Dočim žega sunčana vas mori,
Gladne, žedne, umorene, trudne,
A to radi Turadi razbludne.
Ali s vami trpe i Bugari,
Druzi u zlu i u patnji stari.
I njim nije ništa od vas bolje;
I nje iste pritištu nevolje,
Jošte s njimi i kršćane druge,
Kojino su robovi i sluge
Ponosita grada Carigrada,
Koj nad njimi vlada od vajkada.
Ali, braćo, strpite još malo;
Nek vas tuče stambulsko tukalo;
Nek vam Turčin, sliedeć ljuta risa,
Krv slobodno pije, mozag sisa;
Nek vas gnječi, pritiska i tlači;
Nek po vašoj zemlji on harači;
Sve to, braćo, i koješta drugo,
Vjerujte mi, neće trpjet dugo;
Dotrajat će, što vjekove traje.
Nebo čuje vaše uzdisaje,
Što ih svakdan pošiljate gore,
Mučenici! u nebeske dvore.
Nebo vidi vaše pelen-suze,
Te je voljno riešiti vas uze,
I skršiti lance i okove,
Jer ga jauk vaš u pomoć zove.
Doć će vrieme, dà vrieme će doći,
Kada milost Božja će pomoći,

*) Prosti puk priča, da će tamo, gdje se ćuk pojavi, doskora njetko umrieti.

Te vas s robstva privest u slobodu,
Na veselje slavjanskomu rodu,
Što ga ima širom na sve strane,
I kojeg ste i vi dične grane.
Samo vjeru usried turske vlasti,
I krst častni držite u časti.
Samo zakon, što ga Bog proglasi,
Svjestno vršit nitko nepočasi.
Samo Božju, namjerom najbolju,
Revno i točno valja punit volju.
Ufajte se u svemožna Boga,
Pa nek bude medju vami sloga;
Jer se može sve postići Bogom,
Milim Bogom i uz Boga — s l o g o m.
Bratskom slogom rastu male stvari,
A pakleni nesklad sve pokvari.
Živ smo toga svjedok mi Hrvati,
Vaši krvlju i jezikom brati.
I nas, i nas nesloga domaća
Slabi, mjesto da nas slabe jača.
Jer što našu poparom popari
Stvar narodnu?... Duh nesloge stari.
Što nam sunce za oblak se krije...
Što nas vijor vije... a led bije...
Što nas muke svakojake muče:
Tomu kriv je razdor naš kod kuće.
Dà, dà, naše strančarsko razkolje,
Ono ti nas i bez noža kolje.
Ono svietu nas na ruglo stavlja,
Te mu naše nevoljničtvo javlja.
Ono ti nas u napredku prieči;
Ono našoj put zatvara sreći.
Riečju: ono nas u svemu pači,
Čineć, da su drugi od nas jači.
Tako ide, gdje neima sloge;
Nesloga je u zlo vrgla mnoge.
Slòga slaže, a razdor razdira;
Neima dobra, gdje neima mira.
Kad se pastir sa pastirom svadi,
Iz te svadje vuk probitak vadi;
A kad pastir uz pastira stoji,
Njihove se sloge kurjak boji,
Pa nesmije blizo, već s daleka
Na plien mastni, al uzalud, čeka.
Da smo složni, radini, uztrajni,
Nebi jadi bili nam očajni.
Stvari naše stojale bi bolje,
Kad bi više bilo dobre volje.
Nu što nebje, neka je odsada;
Stvar pravedna mora da nadvlada.
Al bez sloge neće ništa biti,
S protivnici borce sloga štiti.
Nesklad nas je učinio pasti,
Samo složno! s l o g o m ć e m o r a s t i.
Sve ti na nas nizko pale kriči,
Samo složno! s l o g a ć e n a s d i ć i.
Svaki Hrvat nek se tim ponosi,
Što on s l a v n o s l a v s k o ime nosi,
I prem tomu imenu nek ràdi,
Nek neruši, veće neka gradi,
Pa eto nas n a p r e d n i h u s v e m u!
Pa eto nas s v o j i h n a s v o j e m u!

Fr. Sajvrt.

K n e g i n j a.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(Dalje.)

„Ja netrpim, da ideš u kuću tih ljudih!“ reče zlatar.

„Zašto, ljubezni otče?“ upita Melita sasvim nevino, spravljajuć stvari na prijašnje njihovo mjesto.

„Zašto! zašto!“ zamumlja stari.

„Kneginja Galicinka blaga je i ljubezna gospodja. Razgovara se sa mnom kao da sam i ja kneginja. Ja znadem za sve njezine sobe; sama mi ih je pokazivala. Valja da je neizmjerno bogata — neznam, je li gdje koja kuća u Moskvi, koja bi se mogla s njezinom i s daleka samo prispodobiti.“

Zlatar promatraše dragulj mladoga grofa. „Riedke su ovakove stvari!“ zamumlja. „U novije doba ni neima ovako velikoga i čistoga dragulja. To je iz riznice stare obitelji. Dakle i grof Zaluski mora svoje dragulje prodavati

— to je zao znak! Koliko sam kupio posljednjih ovih godinah alemah bogatih obiteljih! Samo još kupuje kneginja Galicinka; al ako se nevaram i ona će doskora prodavati."

„A što je s grofovom stvari?" reče Melita dovršujuć svoj posao.

„Mislim, da mogu od njega uzeti alem bez pogibelji, kneginja je s njim dobro poznata — a tim je uništena svaka sumnja. Žalim toga mladića....."

„Zašto, otče?" prekinu ga Melita.

Zlatar pogleda ju strogo i oštro; nu doskora se opet ublaži i odgovori: „Jer radi preko svojih silah. Dohodci mu nisu dosta veliki, zato prodaje sada svoje obiteljske dragocjenosti. Takovi poslovi obično su početkom podpune propasti. Stari grof Zaluski bio jo pošten čovjek — ja sam ga dobro znao. Nekupim li ja njegovih alemah, kupit će ih kakav Židov; jer kako mi se čini moraju se prodavati."

„Otče," progovori Melita, „sudeć po onom, što su govorili ovdje u dućanu, valjda se kneginja s grofom dobro pozna; al to poznanstvo nemora baš i jako prijateljsko biti; jer bi inače grof umolio svoju prijateljicu za novce, mjesto što prodaje aleme."

„Što je nas zato briga! " odvrati stari. „Odličniji ljudi više putah tako su oholi, da sakrivaju propast svoga bogatstva i pred najpouzdanijimi prijatelji. Tako je po svoj prilici i ovdje. Kad dodje sgodan čas, saznat će se već i za to."

Melita bi rada bila jošte više toga govorila o grofu i njego vom položaju al otac joj naloži, da zatvori vrata na dućanu, i da se pobrine za domaće poslove. On sam otidje u radionicu, da porazdieli posao medju služinčad i da označi pravu cienu dragulja, kakono se je bio dogovorio s grofom. Poslje podne obuče se Melita. Bila je upravo dražestna u crnoj baršunskoj kabanici s krznom. Nježnu glavicu pokrivaše svilena kapica. Uši, vrat i ruke bijahu bogato zlatom narješene. Zlatar Broner ponosio se je svojom kćerju, s toga mu je veoma godilo, kada bi se ona čim sjajnije nakitila. Kad je odlazila, da odnese kneginji ovratnik, poljubi ju on u čisto i vedro djevojačko čelo, a zatim osta dotlje na prozoru, dok mu Melita neizčeznu izpred očijuh, zakrenuv u drugu ulicu. Kad netom počuje zvonce, otvori dućanska vrata, a unj stupi grof Aleksandro Zaluski. Mladić bijaše sasvim umoran od brza hoda; jedva mogaše upitati zlatara, hoće li kupiti alem.

„Hoću, gospodine grofe, a promislite li Vi, što kanite učiniti?"

„Sve sam si već promislio. Dajte mi samo novce Broneru, dajte mi novce!"

Grof dobi 11.000 rubaljah i ode upravo onako brzo, kako je i došao. Medjutim došla Melita u sjajni stan kneginje Galicinke, buduć nije bio daleko od zlatara. Bogato obučeni sluge dovedoše ju dugim hodnikom u njeko predsoblje. Dvorkinja prijavi ju kneginji, koja zapovjedi, da ju odmah dovedu. Melita odloži kabanicu. Kneginja se upravo začudi, kad je u sobu stupila Melita, pokloniv se neprispodobivom dragošću i milinom. Sjajnu kutiju s ovratnikom nosila je u ruci. Tko ju nebi poznao, taj bi ju držao bio na svaki način za gospodju iz najviših družtvah. Melitini težki vlasi bijahu jednostavno pri-

gladjeni, u veliku izpletenu kitu bijaše zabodena prosta zlatna igla. Odjeća od crna atlasa baš joj krasno pristala. Prama crnoj odjeći jasno se odsjevaše zlato, čim je još bjelijom postala nježna bjelina kože. Malahne nožice obučene su u krasne krznate cipelje. Melita bijaše dražestna kano aristokratica.

„Vi ste točna, kao ura na Kremlu!“ reče kneginja, ležeć na modrom divanu i stavljajuć na stranu knjigu, u kojoj je po svoj prilici do sada čitala. „Ah, kako se dražestno danas obukoste, ljubezno diete! Dobro, što ste došla — ovaj francezki roman upravo mi je dosadan — rada bi se malo razgovarati — sjednite ovdje do mene.“

Melita se pokloni po drugi put. „Oprostite, milostiva kneginjo, al Vas moram prije umoliti, da izvoljite pogledati ovratnik, što no si ga jutros izabraste.“

„Vi mislite valjda, da ga na vrat metnem?“

„Dá, možda bi trebalo štogod popraviti.“

„Dobro; pomozite mi, ljubezno diete.“

Melita uze ovratnik i stavi ga kneginji o vrat; kneginja se digne i pred ogledalo stupi te jasno pokaza, da je posvema zadovoljna.

Kneginja Galicinka bijaše gospodja od 28 do 29 godinah. Sva njezina kretanja bijahu brza i živahna, kao što i pogledi vatrena njezina oka. Kestenjasti vlasi dopirahu u velikih rudežih do snježno-bielih ramenah, koja su bila samo do polak pokrivena odjećom od svjetlo-modre svile. Bila je srednjega stasa, a kao mladá djevojčica moraše biti veoma dražestna; jer i sada još mogaše njeka nježna razkoš u savezu sa živahnim kretanjem iste mladiće zanjeti; ručice i nožice bijahu joj male i dražestne. Znaše, da je liepa, s toga je mogao pazljivi motrilac na prvi mah opaziti, kako ona majstorski izvadja sve one umjetnosti, koketerije, koje su bile s njezinom ljepotom sasvim u suglasju. Živahnost njezina bijaše više umjetna, nego li naravna; jer je kneginja vrlo dobro znala, da joj nepristoji mir ni sentimentalnost. Nu pogled njezin nagibao se lukavštini, koje nije mogla sakriti. Uzprkos nježnim grimiznim ustnicam i malim bisernastim zubićem, njezina ljepota potamnjivala se, kad god se je nasmješila. Glas joj bijaše zvonak i glasan; znaše ona dapače govoriti i takovim glasom, koj je morao goditi srcu slušatelja. Visoko izobraženje davaše koketeriji njenoj izvanrednu njeku duhovitost, čim je mogla prkositi mužu i najokretnijemu. Neizmjerno bogatstvo usavršivaše sasvim njezine dražesti.

Jedan čas motrila se u ogledalu, a zatim zamoli Melitu, da joj snimi ovratnik, što ona i učini.

„Tajnik moj dati će Vam novce, kad budete odlazila.“

Kneginja spusti se opet na divan, a Melita moraše sjesti do nje na stolac.

„Vi me diete moje veoma zanimate,“ započe kneginja veoma živahno.

Melita se pokloni i reče: „Ja ću vam za to uviek zahvalna biti, milostiva kneginjo.“

„Vi niste Ruskinja?“

„Ne, moj otac preseli se iz Beča u Moskvu.“

„Kada?“

„Prije jedno 10 godinah. O prijašnjem svom životu, a naročito o boravljenju u Beču znadem veoma malo; jedva se sjećam i putovanja u Moskvu, koje je bilo dugo i s velikimi neprilikami skopčano. Vozismo se u malih kolih, a konja, koj ih je vuko, tjeraše sam otac.“

„Dakle je Broner došao u Rusku siromašan,“ zapita kneginja.

Melita se zabunjeno nasmije i odgovori: „Zar mislite, milostiva kneginjo, da je sad moj otac bogat?“ šaptne ona, kao da se hoće ugnuti odgovoru.

„Promotrim li njegovo skladište raznih dragocjenostih i nehotice moram misliti, da je bogat!“ reče gospodja. „Broner radi za prve naše obitelji, — nu to je svejedno, ljubezno diete, ja Vam želim sreću. Al jošte mi ništa nerekoste o svojoj majci.“

„Majke si, milostiva gospodjo, nisam znavala; umre, dok sam još sasvim malena bila. Maleni ovaj prsten, koj čuvam kao svetinju, jedina mi je uspomena na nju. Otac mi često kaže, da sam joj sve sličnija, čim postajem veća.“

Kneginja promatraše malenu Melitinu ručicu. „Ovo je dakle taj prsten?“ upita ona jedino s toga, da nastavi razgovor.

„Jest“ odgovori Melita, snimiv prsten i predavši ga kneginji. „Mora da je znamenit, buduć ga je sam otac načinio kao kakov izvanredni umotvor.“

Kneginja promatraše napis, na njem bijahu dva slova prepletena jedno s drugim i sasvim maleni grb; sad nastojaše, da sakrije njeku zabunu, koja ju napade, čim je pogledala prstenu na napis.

„To je sbilja krasan prsten!“ uzklikne. „Ja ljubim takove stvari; kažite svomu otcu, da mi načini upravo takav prsten. Tako ću imati uspomenu na Vas, a opet neću Vam svetinje Vaše uzeti. Nezaboravite moje naručbine, gospodično Bronerova; jer ja na to polažem veliku važnost. Prsten je krasan, te ću učiniti, da bude u obće u modi. Kako su krasna slova A. G., ures oko njih mora ostat posvema isti taj.“

Kneginja stavi prsten opet na Melitin prst. Djevojčica, koja je dobro znala kneginju, nezačudi se ni najmanje toj naručbini, te obeća, da će joj sve učinit po volji. Daljnji razgovor prekinu dvorkinja, noseća u ruci list. Kneginja pogleda na papir.

„Od koga je?“ upita neustavši s mjesta.

Dvorkinja se duboko pokloni, veleć: „Neznam milostiva gospodjo!“

„Tko ga je donio?“

„Vrataru ga je predao njeki star čovjek.“

„Možda je molba za milostinju,“ doda kneginja, pogledav na Melitu, takovi listovi nisu riedki.“

„Buduć je poznata darežljivost i velikodušje Vaše, milostiva kneginjo!“ doda Melita.

Kneginja Andreja Galicinka odpravi dvorkinju i poče čitat list. Sva poražena započe po drugi put čitat. Činilo se, da nevjeruje svojim očima, ona je tako oslabila, da je i nehotice poviknula: „Bože moj!“ Ustane, pročita list po treći put i stane pregledavati pečat. Rumen s Andrejina lica izčeznu za

jedan čas, ukočeno gledaše u redke, gdje mora da je bila strašna kakova viest. Na nju je sve to djelovalo kao munja iz vedra neba. Melita ustade i htjede otići.

„Ostanite, molim Vas, ostanite!“ progovori brzo kneginja. „Za njekoliko časovah i opet ću doći.“

Ona izčeznu u sobi sa strane. Jošte se nije Melita ni osvjestila dobro od straha, prouzročenoga tolikom prepašću odlične te gospodje, kad se iznenada otvore vrata i u sobu stupi grof Aleksander Zaluski. Melita ga odmah upozna kao mladića, koj joj je jutros nudio alem. Obojica se očito zabune. Melita osjeti velikom vrućinom, da je porumenila; jedva je mogla odzdraviti unišlomu grofu.

„Gospodična Bronerova?“ upita grof smješeć se zabunjeno.

Šuteć mu se pokloni Melita.

„Vi kod kneginje?“ nastavi Aleksander, koj je u sve veću smetnju dolazio, čim je dulje motrio dražestnu djevicu, buduć mu se ona učini sada hiljadu putah krasnijom, nego li u jutro.

„Donesoh naručeni ovratnik,“ reče tiho.

„Dà sbiljà, i ja sam bio prisutan kad je naručen. Al gdje je kneginja?“

„Sad će doći.“

„Gospodično,“ reče grof zabunjen „jutros prodadoh Vašemu otcu jedan alem, al bi želio, da se to nigdje nesazna. Za sada nesmje kneginja znati“...

„Nebojte se, gospodine,“ odgovori Melita, „da mi ni nerekoste ništa, toga nebi bio nitko saznao. Mi znademo čuvat povjerenje, koje se u nas stavi.“

„Oprostite, gospodično, stvar je tako važna, da Vas naročito moram umoliti za rieč. . . .

„Ja Vam ju zadajem i u otčevo ime!“

Grof joj primi ruku i vrućim joj ju cjelovom poljubi. Melita uzdrhta, jer se još nijedan mladić ni nedodirnu njezine ruke, a kamo li da joj poljubi. Poljubac peko ju je kao vatra; bilo joj je počne žestoko tući. Aleksander upiraše poglede u divnu sliku draguljareve kćeri, koja kao da je rodjena za ovakȍve prostorije, u kojih je sada. Obojica umukoše, al njihova srca govorahu medjusobno. Iznenada stupi u sobu kneginja, neprestano još u velikoj zabuni.

„Vi, grofe!“ reče, prisiljeno se smijuć. „Dopustite, da se s kćerju našega draguljara nješto porazgovorim, a zatim doći ću k Vam.“

„Zar uredjujete svoje poslȍve?“ reče Aleksander što je mirnije mogao.

„Eno Vam glasovira, što ga dobih prije njekoliko satih iz Beča; udarajte malo unj, ali glasno, pak ćete mi poslje svoj sud reći; Vi ste poznavalac takovih stvarih.“

Andreja primi Melitu za ruku i odvede ju u obližnju sobu, s koje je upravo došla. Zatvorivši za sobom vrata, prisluškivala je — zvuci od glasovira dopirahu do nje.

„Dobro, dobro,“ šaptne, „a sad me slušajte ljubezno diete. Molim Vas za uslugu, koju mogu tražiti samo od prijateljice svoje. Mislite li, da ja, bo-

gata kneginja Galicinka, imam ikoga, komu bi se više povjerila, nego li Vam? Dà, dà, tako je! O tom ćemo govorit poslje, sad neimamo vremena!“

„Učinit ću sve, što mogu,“ zatepa smućena Melita.

„Mojim slugam nemogu se povjeriti, kao što ni prijateljem ni prijateljicam,“ nastavi kneginja zabunjeno. „Ja bi sama išla, nu to nije moguće; jer moram da čuvam tajnu, koja je i Vam nehotice do polak poznata, tajnu, od koje sva moja sreća zavisi. Blagoslivljat ću slučaj, koj Vas je donio simo. Evo Vam zapečaćena zamotka, u njem ima mnogo pisamah osobite vriednosti i jedan list. Doli Vam je na ulici voznik, odvezite se u predjel zemlenoigorodski. Spram carskoga ljetovnika, u vrtiću, koj je obit crnimi rešetkami, malena je kućica, gdje njeki Židov ima svoje skladište razne odjeće. Pred tom kućicom stanite i upitajte Židova za Ivana Petrovskoga. Odvest će Vas k njemu. Ivan je starac; poznat ćete ga po velikoj brazgotini, koja mu ide kao pruga preko ciela visoka čela. Njemu u ruke predajte ovaj zamotak. A onda se udaljite naglo, neodgovoriv na nikakovo pitanje. Odvezite se kući, a sutra u podne dodjite ovamo po novce za ovratnik. Hoćete li uslišat moju molbu?“ Upita napokon gorko se smijuć.

„Hoću, milostiva kneginjo; budite uvjerena, da ću učiniti sve, kao da ste sama išla.“

Kneginja zazvoni. Dvorkinja stupi u sobu. Andreja zapovjedi, da donese veliku krznatu kabanicu, u koju se poslje njekoliko časovah Melita zamota, oprosti s kneginjom i ode uzgrednimi njekimi stubami, kojimi ju je vodila jedna dvorkinja. Na ulici stupi u kučiju, a kučijaš, koj je već bio o svem izvješten, potjera konje.

U isto vrieme unidje kneginja ka grofu Zaluskomu. (Dalje sliedi.)

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Sutra dan oprosti se kralj sa sinovcem i odpusti ga sa 50 izabranih i dobro oboružanih vojnikah k Nišu. Suze udare dobru kralju, kad pomisli, kakvim se opasnostim izlaže jedinac njegova brata i da ga možda neće već nikada vidjeti. Andrija toplo zagrli sedamdesetgodišnjega starca, koj je istina još krepak i zdrav bio, ali po samoj naravi svaki dan mogao postat žrtvom groba.

Andrija sa svojim družtvom krene, srdce mu u njedrih igraše, kad je pogledao za sobom na liepu junačku četu, koja je jezdila veselo za svojim vodjom. Kad dodju Nišu, zapovjedi on, te mu se četa ustavi pred gradom a on sam pohita u grad. Što se je većma približavao stanu, gdje je ostavio Konštantina, to mu je čudnije bivalo, u prsijuh sve hladnije i tješnje, sve mu se je češće stezalo srdce u strahu i nadi, da li ćemo tamo još naći diete ili ne; ovoga se bojaše kano najvećega strašila na svietu; željaše iz svega srdca kao što davno ništa želio nije, da ga nadje.

Konštantin sjedjaše, kako smo ga ostavili; što je prolazilo više od šestoga dana, to je u njegovoj glavi sve tamnije a u prsijuh sve hladnije bivalo. „Neće doći," šaptaše joj sve jednako njeki glas sve jasnije u ušijuh. U najvećoj nuždi, kad očajanje htjede ugasiti nadi sve luče, predstavi se njegovu oku stas i lik i nehotice iznutrašnjim nagonom progovori: „Ta nije moguće, da me je on prevario: doći će za cielo, doći će!" U taj mah čuje topot od junaka na dvorištu; srdce mu zadrkće a disanje za čas prestane. To je on, poviče mu nješto u prsijuh; želja i srdce povuče ga k vratam, ali se nikako nije mogo dići; strah, da neuzvidi liepu nadu, kao toliko već putih razorenu, zadrža ga na stolici samo mu se oko željom upravi k vratam. Sad začuje lagano kucanje na vratih: „On je," zagrmi sad onaj prije šaptajući glas u prsijuh biedna djeteta; izčezne mrak, u kom se je dosada nalazilo i podnevno ga sunce ogrija svojimi svjetlimi strujami. On se sa stolice digne, da ide pred dolazećega, nu vrata se otvore i Andrija stajaše pred njim; ubogo diete nije od radosti za sebe znalo. I Andrija bijaše radostan, zagrli ga i toplo ga poljubi u čelo. Konštantin sklopi ruke knezu oko vrata i ležaše mu tako dugo na prsijuh, dok je izčezla neizvjestnost, da je zaista došao, dok je sasvim nestalo sumnje, straha i bojazni, da ga možebiti nevara mašta.

Kao dva vjerna prijatelja stojahu zagrljeni; najposlje se Konštantin izvije iz naručja Andrijina i kao da je što učinio, što se nepristoji, ukloni se podaleko na stranu. Andrija pristupi bliže i reče: „Ti se nemaš rad šta uklanjati; ja ti nisam ništa više no prijatelj, no stariji brat tvoj. Sudeć tako po tebi rodom nismo na daleko, a što sam od tebe mnogo stariji, tim više mi se možeš povjeriti."

Sad mu počne pripoviedati, kako je zanj zebo, kako mu je težko bilo, kako je jedva čekao, da ga vidi. I Konštantin prekrasnim slovom, dakako s puna srdca, opisa mu svoj očajni položaj brige i straha, kako nije mogo vjerovati, da će ga on prevariti, koj mu se od svih ljudih najplemenitiji i najviši vidi. Kako ga je izgledao kano ozebo sunce, kako mu se obradova, kao duša raju, kako je sad miran i sretan, kad ga vidi kod sebe. To, što je Andriji sladko bilo slušati kano najljepšu muziku, sklopiv ruke i dignuv k prijatelju oči svoje, u kojih mu se ogledalo srdce, svrši ovako: „Molim te, neodreci mi se; ako me ti ostaviš, meni neostaje drugo no umrieti."

Andrija uzme sklopljene ruke djeteta, poljubi ih i odgovori ovako: „Dragi Konštantine! Ti neznaš, kako su tvoje rieči momu srdcu sladke. Odkako mi otac umro, nestade mi srdca, kojega je polovina moja bila. Brata ni sestre nisam imao, a majka mi je umrla prije; stric se od mene udaljavao, a sinovi mu nisu me razumjeli. Težnja za bratskim srdcem sve je u meni jača bivala, i često mi je na trepavice suzu nagonila. Tvoja vrlina, i djetinsko pouzdanje k meni, bijaše mi znak, da mi se je vidilo kano da sam našao brata moga u tebi, kako sam te prvi dan poznao. Ljubeznost moga strica, gdje sam ovih danah bio, samo mi je srdce još većma raznježila; briga i strah, da nisi mojom krivicom propao, samo te je većma momu srdcu približio. Tvoje iz čista, nezamućena izvora proiztičuće rieči jasno mi svjedoče, da si ono našo u meni,

što ja u tebi, pa mi s toga srdce u njedrah igra: i evo ti se zakljinjem, da ću te samo onda ostaviti, kada nad tvojom glavom nebude ni sjenke od opasnosti, i da ćeš u meni naći vazda, dok budem živio, iskrena pobratima, koj će sve svoje dati za to, da tebi bude dobro. Nezaboravi tih riečih; sjeti ih se, kad ti bude potrebno i opomeni me samo na ovaj dan, kad ti bude moja pomoć nuždna.“

Čuvstvo osobite miline i vedrine, koje mu je, dok je ovo govorio, živilo u prsijuh, sjaše se na njegovu licu i učini ga licem angjela nebeskoga ubogu Konštantinu. Uvjeren, da samo kraj njega može biti miran i bezopasan, znajuć, da ga u otačbini čeka samo opasnost, bieda i nevolja, vidje pred sobom, kako se diže rumena nada, da će, ode li u Palestinu, naći svoga otca i osjeti, kako mu blaga struja srdce prodje, kad pomisli, da se na taj način nemora razstaviti s toli dobrim i plemenitim prijateljem. I tiho, skoro šapćućim glasom reče Andriji, koj ga je gledao pogledom bezgranične milosti: „Vodi me sobom, vodi me u Palestinu.“

„Ti neznaš, šta govoriš, Konštantine,“ odgovori Andrija; „to bi mi bilo najmilije, što bi samo želit mogao, ali nemože biti. Ti neznaš opasnostih, koje nas tamo čekaju; najmanja je oružje; tamo se i sama narav proti nam sprema gladi, žedjom, boljuštinom! Kako bi meni težko bilo, kad bi morao gledati, gdje umireš od gladi, ili moraš da skapaš od žedje ili gdje ti boljuština ciepa i kida svaku žilicu. Ja to nebi mogo iztrpiti, ti mi bi bio najvećom kaznom.“

Konštantin stalnim glasom odgovori: „Nemoj govorit za opasnosti, te me čekaju i u domovini; tvoje ću dieliti s tobom, s najboljim svojim prijateljem; ako me ostaviš, sve će se samo na mene srušiti. Tvoje opasnosti donose smrt; neka, ja se je nebojim; ja se samo plašim života i — smrti, ali bezbožne. Podjem li s tobom, stradat ću, trpit ću, mogu i umrieti; ali će mi to stradanje biti lakše, jer će prijatelj biti kod mene, pa ću laglje i trpjeti, jer će me prijatelj tješiti; a smrt neće mi biti težka, jer će od Boga doći. Pa kad još pomislim, da mogu tebi u stradanju bit na ruci, u trpljenju te tješiti, u bolesti dvoriti, da mogu i u najmanjem poslužit tebi, koj si meni toliko učinio, kad na nješto pomislim, što sam Bog zna: onda si jedino želim to, da me povedeš u Palestinu, pa te i liepo molim: povedi me u Palestinu. Ja ti neću biti velik teret, neću te u ničem smetati, pusti me samo, da mislim, da sam pod tvojom rukom i obranom, a ti se na mene ni malo neosvrći i radi, kano da sam cielim svietom daleko od tebe. Ako ti se tielom i vidim slab, narav mi je jaka, jer sam izdržao bolestih, kojim bi i najjači čovjek moro podleći; mene je odhranio otac, bivši pun milosti, ali maziti nije znao; u jelu i odielu bit ću zadovoljan, kojim bi drugi jedva htjeli biti.“

Ušuti i čekajuć, što li će reći Andrija, gledaše strahom, da mu želja ostane neizpunjena i nadom, da će mu se izpuniti.

Andrija ga napokon zapita: „Zar neima u svoj otačbini mjesta, gdje bi ti bio bez opasnosti? Zar neima nikoga, koj bi ti mogo dati pomoć barem mojoj ravnu?“

„Gdje će si naći mjesta onaj, koga bezakonje goni, da mu stane za glavom; komu li će pribjeć diete, koje mora želit, da sakrije od svakoga, što mu je više poznat.“ I tù Konštantina svlada tuga te mu grozne suze udare niz lica.

Andrija pristupi k mladomu svomu prijatelju, uzme ga za ruku i progovori mu: „Nemoj plakati, brate; kad je tako, kao što kažeš, onda mi nalaže dužnost, da te ovdje neostavim. Ti ćeš ići sa mnom, pa što Bog da; mi ćemo svoje činiti, a njegova sveta volja neka bude!“

Konstantin ga pogleda kroz suze, i vidilo mu se, da mu na srdcu leži njeki osobit teret. Andrija na to nije pazio, nego se spremi i ode s djetetom k svojim momkom pred grad. Izmedju ovih bijaše stari jedan muž, imenom Radivoj, koga je kralj Štefan na osobitu molbu, da se uzmogne pokloniti grobu Spasiteljevu pustio i pridružio ostalim više kano hadžiju nego li borca. I to je probudilo kralja, da starca Radivoja pusti, što je na liep način u njem mogo dati savjetnika mladomu knezu, koj će utišat njegovu vatru i pokazivat mu put djelanju.

Ovoga knez Andrija dozove i progovori mu ovako: „Evo sam ti starče Radivoje, doveo učenika; ti ćeš mu biti drug i učitelj; smatraj ga kano moga brata i znaj, da meni činiš, što učiniš njemu.“

Starac je Konstantina mjerio od glave do pete; nije upravo znao, što da misli. Liepo bliedo lice djeteta, koje se je za to njekoliko danah tuge izpustilo, dirne srdce poštenoga starine, a plemenito držanje tiela ulije mu počitanje spram učenika, koj je očevidno višega podrekla. On pristupi bliže k njemu i reče; „Ja ću se starati, da sve svršim, što će mladomu gospodaru biti povoljno; a njegva će biti briga, da me nagradi tim, što moju službu ugodno primi.“

Poslie toga otide u svoj šator, da učini nuždne potrebe za novoga druga.

Konstantin imaše pravo, što je želio na svaki način ostat izvan srbskoga kraljestva i što dalje ukloniti se; jer se knez Beroje, čuvši što se s Katarinom dogodilo, uplaši da ga ruka pravde, kojoj je toliko putah izbjegnuo, sada tim teže nezgrabi, pa je poslao na sve strane svoje vjerne ljude, da ju traže i ubiju, pa ma bila i u samom kraljevskom dvoru; ovi dakle odmah odu na sve strane. Neznajuć na koju se je stranu križarski vitez s oslobodjenom djevojkom krenuo, provedu one dane, koje se je Andrija zadržavao u Nišu tražeć po onoj okolini, gdje su ju bili izgubili, i u Prištini, gdje je stolovao kralj Štefan, jer je knez Beroje scienio, da će se djevojka najprije obratiti kralju, komu ju je otac preporučio. Ova pak pomisliv, kako će biti š njom, kad se razglasi, da je knezom Berojem ugrabljena a križarskim vitezom izbavljena, i razmisliv, da bi za nju najbolje bilo, kad bi svoga otca u Palestini našla: drhtaše i kad bi samo i pomislila, da bi u dvoru kralja Štefana sve oči na nju gledale i svi jezici o njoj govorili, pa je želila samo to jedno, da padne što brže u naručja svoga otca u Palestini. I tako je u prvo ovo vrieme zamkam kneza Beroja djevojka sretno izbjegla. Tek docnije, kad je Andrija bio duboko u Bugarskoj i ušao već u grčko carstvo, dade knez Beroje zapoviest

svojim ljudem, da izbjeglu djevojku potraže i u susjednih državah, bojeći se, da se nije ona tamo dala odvesti, kako će se malo poslie tim sjegurnije moći proti njemu pojaviti. Osobito je pak njezin grad, sada na novo popravljen, pa i dvor kraljev imao u očima: pripravan vazda i na svoju žrtvu napasti i nenadanu udarcu uskočiti.

(Dalje sliedi.)

Vuk.

Tko nezna vuka, toga podmukloga krvnika? tà skoro u svih stranah zemaljske kruglje kupi krvavi harač, pa je i u nas, premda ga već dobrano iztriebiše, još dan danas strašilo djetečje! Nije to šala; vuk je za stricom si medom najveća i najjača zvier u evropejskih gorah i šumah, a uza to si znade snagu svoju podvostručiti.

Malo ima životinjah, koje bi u misaonu čovjeku probudile ozbiljnijih mislih, nego li vuk; dà malo ih je, koje bi bile od takove kulturno-historične važnosti za čovječanstvo, kao što opet vuk. Kazat ćeš mi, da sam odviš reko, ali pročitaj pozorno sliedeće redke, pa ćeš i ti tako govoriti.

„Svrnimo okom,“ veli dr. Jäger „na sjeverno-iztočne krajeve umjerenoga našega pojasa, gdje je civilizacija postavila tek priednje svoje straže, pa gledajmo, tko gospodari u onih krajevih, s kim se mora čovječanstvo neprestano boriti, za svaki kusak zemljišta? — Vuk ti je to, najbliži rodjak roba čovječjega, psa.“ „U Laponiji rieč „m i r“ znači, da vuci miruju i nenapadaju na žitinje i ljude,“ veli čuveni Brehm, pa tako tu riečrabe i stanovnici sibirski, ruski, gdje što i poljski — a tako se valjda njekada i u nas rabila. Kad no se ljudi doseliše u srednju Evropu, nadjoše doista mnogo ljutih neprijateljah; tu bo je krom vuka bilo nosorogah, mamutah, hijenah, lavovah, turah, vizentah i drugih raznolikih gorostasah. Sve ove nadvlada ljudska snaga te izčeznuše u ovih krajevih, samo se s vukom još dan danas bori ljudstvo, tko da bude gospodarom svega, što je stvoreno. Pa uza svu silnu dojakošnju krvavu borbu pošlo je čovjeku tek po nješto za rukom iztriebit ga i iztisnut iz njekojih zemaljah, ali svladao ga još nije.

„Jošte dan danas“ veli opet Jäger „okružuje nas vuk sa svih stranah; imade ga bo u Pyrenaejih, italskih gorah, u podunavskih zemljah, u ruskih stepah, u Finskoj, Laponiji i Norvežkoj, pa iz ovih zemaljah kao svoga tabora prodire plieneć i harajuć do sriedine srca svojih protivnikah.“

Od kuda vuku tolika snaga, da tako dugo prkosi čovječanstvu? Na to je lako odgovoriti: Neprkosi on možda svojom lukavošću i okretnošću, već tim, što se udružuje, i udružno se bori. Samo njeko kratko vrieme u godini vodi samotan obiteljski život, dok se naime za svoje potomstvo brine, a zimi se udružuje u čopore i tako osvaja sviet.

Brzonog konj s tvrdim kopitom, gorostasan tur i krvoločan tigar bješe svladani vučjimi čopori, koji se bore sdvojnom smjelošću, štono ju probudjuje u životinje glad, a u čovjeka povriedjeno domoljublje. Slijedeć isto načelo kao čovjek, naime načelo udruživanja, postade mu premcem. Obadva se bore pod istom zastavom, pa upravo je s toga boj tako žestok. Medvied, lav, tigar i nosorog goropadni su i strašni u borbi proti pojedincu, nu ipak su neznatni protivnici velikoj lovačkoj družbi. Jedan jedini lovac oslobodi Alžir od krvnikah mu lavah i Indiju od tigarah, a na vuke dižu se na stotine ljudih i drže hajke, pače i poglavarstva potiču nagradami na lov na vuke, pa uza sve to nemože ih sasvim iztriebiti. „Prispodobimo li zemlje, gdje je čovjek vuka sasvim svladao s onimi, gdje se još danas š njim neprestano bori, vidjeti

ćemo, da je čovječja snaga slabo uspjela. U velikoj germansko-sarmatskoj ravnini i sjevernoj Aziji, od svih zemaljah, što no se protežu na sjeveru Pyrenaejah, Alpah, Hämusa i Himalaje, osvojio je čovjek tek zapadni ugao, pa će uza sve željeznice i brzojave još mnogo vremena trebati, dok sve zemljište, štono se proteže od zaljeva biskajskoga do poluotoka Kamčatke samo na polak oslobodi od vuka."

Dodješ li pred vuka, zatvorena u zvierinjaku, osjetit ćeš, čudnovato njeko čuvstvo. Pred zatvorenim lavom stajat ćeš mirno kao pobjeditelj, te osjećajuć se u podpunoj sjegurnosti postupat š njim istom srdačnošću, kojom pobjeditelj dariva i gosti zarobljena neprijatelja; ali kad staneš pred vuka, nemožeš se oteti neugodnomu njekomu osjećaju, reko bi strahu. Nije to pobjedjeni protivnik, pred kojim stojiš, već samo za čas upokoreni krvnik, koj će reć bi za tren oka grozovitim svojim grizalom na te navaliti. A to čuvstvo dolazi odtuda, što je u nas usadjena osobita njeka mržnja proti tomu protivniku, s kojim se već tako dugo borimo, kao što je to vazda bilo u ljutih neprijateljah.

Nisu li ti pojavi dosta zanimivi, da nas navedu na nove pomisli i dovedu napokon na prirodoznanstvenu zagonetku, koja još sve do sada riešena nije.

Kad razmišljamo o vuku i predočimo si položaj, štono ga zauzima prama čovjeku, gospodaru stvorstva, moramo se čuditi, što je on sve do sele samo o tom nastojao, kako da protivnikà svoga uništi, a nije ga znao skučiti pod svoju vlast i okoristiti se njime ma budi na koj način. Ta star je i obće poznat pojav, da se poslje pobjede porodi u pobjeditelja misao, nebi li snagu, koja mu se protivila, upotrebiti mogao svojim svrham; pa čim je bila veća odporna sila, tim se više cieni i tim je bliže rečena pomisao. Grci i Rimljani upotrebljivahu pobiedjene i zarobljene neprijatelje kao roblje, a tako je bilo i u drugih narodah. Zar da predji naši nisu na to pomisliti mogli, da tako znamenita svojstva protivnika svoga upotrebe na svoju korist? To bi krivica i uvrieda po naše predje bila, kad bi samo pomisliti mogli, da oni nebi ocieniti znali toli znamenita svojstva vuka, toga neumornoga lovca, koj se tako oprezno i lukavo šuljati zna, a uz to je odvažan i snažan u borbi, ili ako su to upoznali, da bi tako malo spekulativnoga duha imali, da nebi pokušali upotrebljivati toli važne sposobnosti.

Zar da u toliko viekovah nikomu na um nepade, da odgoji njekoliko mladih vučićah i da se osvjedoči, da li se dadu posvema pripitomiti, kao što se u najnovije doba o tom njekoji čuveni učenjaci sbilja osvjedočiše? Imade doduše i danas prirodopisah, u kojih se pripovieda, da se vuk pripitomiti neda, premda je protivno već više putah dokazano. U bečkom zvierinjaku pripitomiše vuka tako, da je poput pseta po dvorištu hodao medju peradi; š njim se igrahu djeca kao s najmirnijim psetom; gospodara bi svoga i prijatelje poznavao i pozdravljao ih mašuć repom, a tražit izgubljene stvari naučio se je bolje nego mnogi pas. Pa ipak to nije bio samo mladi vučić, nego upravo vučetina od 6 godinah.

Neće dakle odviš smjelo biti, ako uztvrdim, da je vuk praotac našega psa ili barem ako se blaže izrazim, da proizlazi vuk i pas od istoga praotca? Zar negovore zato sva njihova slična svojstva?

Dočim lisica, bližnja njihova rodjakinja, samotno živi, pas se i vuk udružuju u čopore, i to ne samo vuk evropejski i azijatski, nego i amerikanski mu stričevići i afrikanski šakali. Dočim se lisica zsdovoljava na plienu i jednim samo komadom, krvoloci su vuk i pas, kad napadnu na stada. Obojica se i spolno medjusobno sdružuju i razplodjuju, a njekoje su pasje trage na vuka tako nalik, da jih gotovo od njega razlučiti nemožeš. Istina je dakle nepobitna, da su vuci i šakali zoologično i anatomično najbližji pasji rodjaci, inače je veoma dvojbeno, da je divlje pasje trage nestalo. Uz veliko razplo-

djivanje pasjadi, okretnost i hitrinu njihovu, zatim razmjerno neznatnu veličinu, uslied koje se lasno kriju pred neprijateljem i napokon uz silan odpor, kojim se vuk upire uništenju, neda se ni pomisliti, da bi se divlja traga pasja tako dala uništiti, kao što divlja traga naših govedah. Tako se sudaraju prirodopisni razlozi s kulturno-povjestnimi pojavi i dokazuju vjerojatno, da je pas, najvjerniji čovječji pratilac i pomagač, koj se nesamo prilagodio njegovoj volji nego i njegovim hirom, potomak najvećega njegova neprijatelja vuka, kojim se je za gospodstvo nad stvorstvom tako žestoko boriti morao.

Je li dakle neumjestno, da gledajuć vuka mislimo i na čovjeka i kulturni njegov razvoj, pošto se od vuka upravo dopasmo toli koristne domaće životinje, kojoj imademo mnogo zahvaliti u pogledu kulturnoga svoga napredka. Dà, ja ću s Jägerom i više reći, „vuk i čovjek naliče si u moralnom svojem razvoju. Promatramo li čovjeka na najnižjem stupnju obrazovanosti kao divljaka, nije li podmukla zadružno živuća zvier, koja i svoje srodnike ždere, da se zasiti, a zar se nije opet vuk razumnim rukovodstvom i odgojenjem uzdigao do višjega moralnoga stupnja, te od krvoločne zvieri postao koristnim članom družtva, pače tako se svomu gospodaru podložio, da je postala poslovica: „Kakav pas, takav gospodar.“

Uvjeren sam, da mi nećete zamjeriti, što tu životinju tako opisujem, ta i u davnoj jur davnini cieniše visoko njezina svojstva. Dvie su liepe basne, kojimi poezija tu ocjenu izrazi. Vučica dojila je utemeljitelje slavnoga Rima, koji je vladao skoro cielim za onda poznatim svietom, te bijaše tečajem 10 viekovah vrutkom civilizacije; nije li to slika koristna upliva one životinje, koja prìdruživ se čovjeku, vjerno mu pomagaše da se laglje uzpeo do višje kulture? Zatim vuk fenrir, koj po bajki sjevernjakah urlikajuć za mjesecom ide, dok ga na koncu svieta neproguta; nije li to opet poetični odziv dugotrajne one borbe, koja bi po toj bajki imala do konca svieta trajati?

Ovako se slaže svjetlo sa sjenom, dobra i zla strana u ove životinje, kao i na velikoj slici ljudske poviesti, koja je uzko svezana s prirodom; a ta nam se sveza već u vuka tako znamenitom ukazala, da možemo reći: poviest vuka znamenit je dio prapoviesti čovječanstva. Ljud. Modec.

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

10. Misliti, mnjeti, scienjeti.

Misliti. Kada duh posluje (radi, djela, tvori šta itd.), velimo da misli; posao ili radnja ta u obće zove se misao (abstr. i concr.) djelovanje, poslovanje itd. mišljenje. Prvi i najbliži proizvod mišljenja jest rieč, t. j. misao izgovorena, napisana, tiskana, il inako oku ili uhu (sliepomu za tipanje iztisnuto pismo i znaci) priredjena, daklje umotvor, a kasnje i rukotvor. — Moj duh posluje = ja mislim; tvoj duh posluje = ti misliš itd.

Mnjeti u dubrovštini scienjeti, mnijem, mislim da pravo mislim, a može biti pogrešno. Osobno mnienje jest pleonasmus, jedno što neosobna mnienja ne može biti, a drugo što govoreć s ljudmi ovakako osoba mnije, i treće što osobno mnienje znači što i bieli snieg, vruća vatra, tamna ili mrka noć itd.

11. Krivi bog, kumir, bolvan.

Krivi bog svako ino više biće, ili pojam o njem, što nije prema našemu pojmu o kršćanskom Božtvu.

Kumir, bolvan kip (statua) takovoga krivoga boga.

12. **Súton, večer, sumrak, mrak, pamrak pamračina, tama tmina, tmuša.**

Súton, doba kada sunce sjeda, zapada.
Večer začme sutonom, doba i vrieme.
Sumrak, stalež i doba prije mraka.
Mrak, kada se niti vidi, niti razaznava.
Pamrak, pamračina, danju kada se gusta oblačina zapodjela pokrajinom.
Tama, tmina sprotno svjetlini.
Tmuša u sobi, kano u rogu, ne vidiš prst pred očima. (Dalje sliedi.(

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Ove godine dvie su znamenite izložbe, svjetska u Parizu i etnografička u Moskvi; bila bi imenu hrvatskomu velika dika, da su se rodoljubi toliko putah zasvjedočenim požrtvovanjèm svojski brinuli i pripravili, da nam na izložbah proslave domovinu. Odbor našega hist. družtva za moskovsku izložbu čini što može, ali sami uobće tako malo učinismo za to, kano da nam nije ni stalo do toga, da za nas Slaveni i drugi sviet zna, ili da i mi što doprinesemo k napredku znanosti. S toga veoma radostno biljежimo, da je ovdašnji g. trgovac Gj. Crnadak odpremio 10 velikim trudom i znatnim troškom uredjenih lutakah s narodnom nošnjom u Pariz i to: hrvatskoga velikaša i gospoju; seljaka i seljanku iz okolice Zagreba, iz Posavine, iz Moslavine te šerežana i ženu iz hrvatske krajine — s hrvatskim i francezkim napisom. Odielo su izradili domaći obrtnici vrlo ukusno, a ima tù baš i majstorski sašivana odiela.

Izvrstna vesela igra „Posljednje ljubovno pismo" u 3 čina od Sardou-a, jednoga od prvih francezkih dramatikah našega vremena, predstavljat će se dne 2. ožujka t. g. prvt put u našem jeziku i to na korist darovite mladjahne predstavljačice gospoje Ivane Sajevićeve prije Tomaševićeve, na što osobito pozorne činimo prijatelje našega kazališta, jer je komad duhovit, skroz i skroz šaljiv i zabavan te se je dopao izvanredno svagdje, gdje je god dosad iole valjano predstavljen bio, a nadat se je, da će mu predstava i kod nas uspjeti, jer čujemo, da su uloge sasvim shodno razdieljene i da je skrbljeno za dovoljan broj pokusah i pristojno sceniranje.

Slovanska beseda u Beču zaključi u svojoj skupštini promjeniti pravili tako, da bi odsele smjela u svojih prostorijah držati znanstvena predavanja. Tako od prilike misle članovi pjevačkoga „kola" u Zagrebu razširiti prvobitnu svrhu „kola." Slovanskoj besedi je aklamacijom izabran za predsjednika grof Eugen Černin. Naši velikaši niti podupiru hrvatske listove ni družtva; baš su nam se izrodili!

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) U Jakića tiska se Hartmanovim troškom 5. knjiga Mařikova „Vienca," sadržavajuća Biljarstvo i Rudoslovje. Ova će knjiga izaći najdulje do konca ožujka t. g., te će se njom završiti Mařikov Prirodopis.

— G. dr. Rački napisao je i dao pod tisak obširno djelo o pravu Hrvatah na Rieku. Ovo će nam uprav dobro doći, akoprem se bojimo, da toga priepora izmedju nas i Magjarah neće valjda riešit historičko pravo nego sviest i sila narodna.

— „Prijatelj pučki," tako se zove novi tjednik, što će ga od ožujka svakoga četvrtka u Varaždinu izdavati gosp. Bartol Francelj, učitelj na realci. U proglasu kaže g. urednik: „Skoro svi evropejski narodi nastavljaju školsku obuku svojega puka shodnimi knjigami i listovi, jer bez toga veoma malo koriste učione. Usudjujem se napomenuti u tom obziru braću Slovence, koji imaju liepih pučkih knjigah, što ih stvara sl. družtvo sv. Mohora i četiri pučka lista." — Preporučajuć toplo „Pučkoga prijatelja," koj će puk u svem osim politike poučavati, javljamo, da na polak godine stoji s poštom 1 fr. 50 n.

— „Domaća perad." Tako se zove djelce, što ga je sastavio samo s obzirom

na gospodarstvo i dao pod tisak ovdašnji učitelj g. Mio Vrbanec.

Narodno kazalište. (Dalje.) Gospodin Brani predstavljao je s malom iznimkom u navedenih i uobće u svih komadih, što su se ove saisone do konca prosinca p. g. dokle ovo naše razsudjivanje doseže, davali, sve prve ljubovnike. G. Brani nije bez predstavljačkoga dara, ima liepih, ne samo obćenitih već uprav i strukovnih predhodnih znanjah a i stekao je već i priličnu kazalištnu routinu; no uprkos njegovoj pristaloj spoljašnosti neusposobljuje se za ljubovničku struku, osobito ne u modernih konversacionalnih komadih, jer mu kretanja neimaju a po svoj prilici ni nikad imati neće, one gibkosti i dražesti, koja je neobhodno potrebna za uloge te vrste. Narav mu je uzkratila to svojstvo, no nadarila ga je očevidno marljivosti, razboritosti i čuvstvom za umjetnost, čega radi nedvojimo, da će s vremenom u drugoj kojoj struci, koja neiziskuje toliko gibkosti i ugladjenosti kretanjah svoju svrhu postići i našemu zavodu tim većma od koristi biti, što je posve vješt našemu književnomu jeziku i izgovoru. Mi mu to tim sigurnije proričemo, što je već ove saisone njeke starije karakteristične uloge — medju kojimi bijaše i Montjoye — na obće zadovoljstvo izveo; što rekosmo, nerekosmo kao u prikor gospodinu Branomu, jer znamo da neimade vlasti izabirati si ulogah, već da ravnateljstvu pokažemo, kako bi ovu silu unapred upotrebljavati imalo, da joj bude od čim veće koristi, a i nismo htjeli tim ni kazati, da mu i u ljubovničkoj struci osobito u ozbiljnijih komadih baš ništa za rukom pošlo nije; i tu je kadikad uspeo, što je obćinstvo pleskom priznalo a i mi rado priznajemo, samo mislimo, da će mu i najnaporniji trudovi na tom polju težko ikad tako obilnimi plodovi uroditi, kako bi mu na drugom kojem polju uroditi mogli.

I gospodinu Popoviću bile su ove saisone osobito u struci intrigantah znatne zadaće povjerene i priznajemo, da mu je po koja prilično za rukom pošla. I on je, što se tiče sigurnosti kazalištne i revna nastojanja za karakterističnim crtanjem značajah znatan napredak načinio, no svoju svrhu moći će tek onda postići, kad se jedared okani prenaglih polurućnih kretanjah i prebrza govora, jer to uobće negodi ni oku ni uhu, a u spletkarskoj struci prieči uprav i karakterisanju, jer ljudi, koji se pretvaraju, umjerenije se kreću i većma sprezaju svoj jezik, nego ma ikoji drugi. I deklamacija mu nije jošte dovoljno neizpravna. G. Mihovilova vidjamo malne u samih epizodah, što je svakako izpod njegove vriednosti, jer je routiniran predstavljač i umije, kad samo hoće, i valjano karakterisati; trebalo bi mu dakle naznačiti bolje mjesto, jer samo njegovoj zlovolji, izvirućoj iz toga, što se vidi zapostavljenim, pripisujemo što tako slabo svoje malene uloge na izust uči — na veće uloge uporavljao bi po svoj prilici i veću marljivost. Jezik mu je izpravan, naglašivanje valjano.

I to nemožemo odobravati, da se sposobnijim mladjim članovom, medju koje brojimo gg. Isakovića, Sajevića i Bana mladjega, malne nikakova prigoda dosad nije pružala, da svoje darove shodno razviti uzmognu. Posljednja dva mogli bi se i u operettah, naravno uz shodan predbježan naputak upotrebljavati, jer obadva imaju, kako se iz prijašnje saisone sjećamo, zvučan glas i priličan sluh za glasbu.

Za doba ovoga našega razsudjivanja bijahu gg. Cvietić, Nedeljko, Ban stariji i gospodična Jelenska primljeni kao redoviti članovi u osoblje našega kazalištnoga družtva.

Posljednja stupila je prvi put na pozornicu kao Luiza u Schillerovoj gradjanskoj tragediji „Spletka i Ljubav," koju je, kao što čujemo, naučila pod nadzorom svojega učitelja u Beču, gdje je dulje vremena, diomice i na zemaljske troškove, boravila, pripravljajuć se za umjetnost, kojoj se je posvetila, i uspjela je, što se pleska tiče, na izvanredan način: jedva bi se više pleskati moglo kakvoj savršenoj umjetnici.

Njezina ugodna spoljašnost i mladost, kao i odriešitost, koja je kod početnicah nješto neobičnoga, bila je valjda množinu zatekla i na to ju potaknula, no trieznija i u umjetnih stvarih izkusnija strana obćinstva opazila je za cielo već ovaj večer, da se ta odriešitost njezine igre ne osniva na uvježbanosti po umjetničkih pravilih i na samosvjestnu shvaćanju zadaće, već na

prirodjenoj odvažnosti i mehaničkom podražavanju učiteljske nastave, jer su joj kretanja jošte prilično svezana i ne samo proti pravilom plastike već često načinjena i neumjestna a padanje u govor njenih suigračah netočno, mimika u obrazu pako neizrazna i kadikad u oprieci s govorom.

Što se napokon deklamacije tiče, ta je uprav nenaravna, hyperpathetična, kao što ju nalazimo na manjih njemačkih kazalištih i neželimo, da bi se ikad kod nas udomila.

Prije svega ju svjetujemo, neka oko toga nastoji, da se od ove za hrvatsko uho uprav nesnosne deklamacije posve odvikne, što će ju naravno mnogo truda stajati, jer je teže odučit se zlih navadah, nego li što s temelja naučiti.

Izvan toga izgovor joj je, premda dovoljno jasan, malne skroz i skroz proti harmoniji hrvatskoga jezika i valja ga bezuvjetno izpraviti. Ništanemanje uzemši, da će joj neumornim i sistematičnim učenjem za rukom poći ukloniti pomenute mahne u obziru deklamacije i jezika i steći potrebnu routinu, što joj kod česta vježbanja na pozornici i njezinoga očevidnoga predstavljačkoga dara neće težko biti, možemo si čestitati na ovoj stečevini, jer je gdčna. Jelenska nesamo u prvom cvietu mladosti i zanimive spoljašnosti, već se čini, da je i nadarena živim čuvstvom i uzletom duha a ima i dovoljno kriepak organ, što ju usposobljuje podpunoma za mladjahne tragične uloge, no rekli bi i izključivo samo za ove, jer kao što iz njezine Abigaile u „Čaši vode“ zaključujemo, čini se, da joj posve humor i ona lahkoća u govoru i kretanju fali, koja je neobhodno potrebna i za iste ozbiljnije a kamo li vesele konversacionalne komade. Težko da će joj ikad za rukom poći svoju skroz i skroz pathetičnu narav tako zatajiti, da uspije i u toj struci onako, kao što se, naravno pod gore navedenimi uvjeti, tvrdo nadamo, da će jednom uspjeti u tragediji i sentimentalnih komadih.

G. Ban stariji bijaše već prije članom našega družtva i jer je već onda pokazao liepih sposobnostih za dramatičnu umjetnost i pjevanje, bio je na zemaljske troškove poslan u Beč, da se po mogućnosti što većma izobrazi. Pošto se je tamo bavio više nego godinu danah, vrati se ovamo i dade njekoliko predstavah kao gost. Premda tim gostovanjem neodgovori sasvim očekivanju obćinstva, ipak bude angažiran uz znatnu platu kao prvi ljubovnik i pjevač za operette. Neda se tajiti, da je u obziru shvaćanja karakterah i ugladjenosti i umjerenosti igre ponješto napredovao i da se uobće tako svojom ugodnom spoljašnošću i zvučnim pa i za pjevanje prikladnim organom, kao i prirodjenim plemenitim ponašanjem sasvim usposobljuje za gore navedene struke, ipak se bojimo, da se neće na svojem mjestu uzdržati moći, jer mu je jezik jošte svejednako tako neizpravan i izgovor tako loš i nerazgovietan, da bi ga samo Demosthenovom marljivošću izpraviti mogao, a to je žalibože uprav ono svojstvo, kojega kod njega dosad neopazismo, što veoma žalimo.

G. Cvietić i Nedeljko nisu novaci na daskah, ni bez predstavljačkoga dara, i zato mogu se smatrati kao dobre stečevine za poveće epizode, no ako se na našem kazalištu uzdržati žele, moraju svakako svoje sriemsko narječje s našim književnim zamieniti i okanit se vjekovitoga deklamiranja, koje je osobito u konversacionalnih komadih sasvim neumjestno i uprav dosadno. Za glavne uloge fale im jošte ugladjeniji načini ponašanja i pristojnija mimika. (Konac sliedi.)

Zagonetka.*)

Od Gj. Šimončića.

Ciela mnogih majka je sinova',
No umrlim vrlo riedkim dana;
Uzmeš li ju bez prvoga slova,
U Taliji strahota je znana;
A bez drugog korito je pusto,
Kojim će još sila vode proći
I valovi izmienit se gusto,
Dok će Hrvat svomu pravu doći . . .

*) Prvi odgonetač dobije nagradu: II. tečaj „Bosiljka“ liepo vezan. Odgonetače priobćit ćemo u br. 10. Zagonetku u br. 6. „Žal-laž“ riešiše gg.: Iv. Zagrović, Gj. Šimončić, gdčna. Ana Nahodilka u Zagrebu. g. Šišman Farkaš u Križevcih.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 9. U Zagrebu 2. ožujka 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Zibka. *)

Zaspi zaspi lip moj ditić,
Svitlû zvizde usried neba. [1])
Ti si malen, [2]) blago tebi! [3])
Tvoju zibku [4]) brani bog.
Zaspi zaspi, vitar huči; [5])
Koliko [6]) nut mliko piješ!
Kada zaspeš, boga snieš,
Snieš sunce i zvizde do njeg. [7])
Muči muči nemoj plakat,
Ti si [8]) srdce i duša moja.
Zaspi, zaspi, majki tvojoj [9])
Tko je sladak kakono ti?
Zašto plačeš? ti ne znadeš,
Kako suza stiska grudi;
Suza sina mater [10]) budi,
Kada počne čepit oči. [11])
Nemoj plakat; kada zaspeš,
Poljubim te [12]) usried čela. [13])
Ti si [14]) majki drago vele, [15])
Nemoj plakat, zatvor oči. [16])
Gruba vištjo, [17]) idj daleko. [18])
Ovi sinak još je malen, [19])
Kada plače, boga hvali,
I bog milo njega sluša.
Krv je moja, [20]) nemoj doći,
Gruba višćo, [21]) idj daleko. [22])
Sada zaspe, neka, neka,
Ja ću zibat, dok svane dan. [23])

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

VIII.

Andrija probavi još tri dana u Nišu, jer ga je vlastoljubivi Asjen silom zadržao. Ovaj namislivši svrsi protivnu politiku Izaka Angela upotrebit na svoju korist, dočeka cara Fridrika gostoljubno i veoma prijateljski; pa tako

*) Bez sumnje smo ugodili vriednîm štiocem ovom narodnom pjesmom Hrvatah, naše po krvi i jeziku braće, što žive u provinciji Molise. i gradu Campobasso u bivšoj napuljskoj kraljevini; sad ih jošte može biti svih do 20.000; kako čujemo dosta su dobro sačuvali jezik; a i ova pjesma, koju smo s prijateljske ruke ovih danah dobili s talijanskim prevodom, svjedoči, da nam u talijanskoj kraljevini hrvatska oaza jošte nije izgubljena. Scienimo dakako, da je rukopis Ivana de Rubertis, iz kojega smo ovu pjesmu po nagadjanju prepisali pogrešan; njekoja su mjesta ovako: [1]) nebo. [2]) jes' mali. [3]) tebo. [4]) tvoja zibka. [5]) muči. [6]) korko korko. [7]) do neb. [8]) jes. [9]) majko tvoja Ko je slako kakno ti. U prevodu stoji .... alla tua madre Chi è caro come lo sei tu (al par di te)? [10]) mata. [11]) Kada poće čepit oče. [12]) ja ta ljubim. [13]) čelo. [14]) jes. [15]) velo. [16]) oće. [17]) vistica. [18]) izdaleko. [19]) Ovi sin jošo (m. jošće?) je mali. [20]) Je moj krv. [21]) vislica. [22]) izdaleko. [23]) Ja ću zibljat, dokle je dan.

nepropusti ni ovu sgodu, da si kneza Andriju učini naklonim. A mišljaše Asjen ništa manje no da se pomoćju križarske vojske cara Fridrika popne na bizantinski priestol; on toga dakako nije kazao ni caru ni knezu, a prije no će to učiniti, čekaše, da neprijateljstvo i pogreške Izakove razjare cara, ali mu knez Andrija namjeru dobro proniknu. Goreć željom, da već jedared stigne križarsku vojsku, odtrže se silom častenju i prijateljstvu bugarskoga poglavice i pospješi, da se što prije sastane s carem. Bijaše to težak put kroz krševite i kamenite gore, neobradjene dolove, bez utrvena puta dà i bez putanjice, preko drvlja i kamenja. Istina, da ih ljudi, neprijatelji napadali nisu, ali su se imali boriti sa ljutitom naravi. Na tom putu imaše Andrija sgodu pokazati svomu novo dobljenu bratu sve bogatstvo i dubljinu čuvstva najveće brige i najdobrotvornije ljubavi. Gdje je put bio bolji i ugodniji a vrieme liepo i mirno, ostavi ga njeko vrieme starcu Radivoju, da se diete može zagledat u vlastita njedra i samostalno razmišljati a on odjaši napried misleć na cara Izaka i njegova brata Aleksija u Carigradu ili na buduću, ako Bog da, snahu Eudoksiju; mišljaše, kako li će sgodno odgovarati na svako pitanje i zapinjanje i kojimi bi riečmi laglje postigo svoju svrhu; drugi put mišljaše na Palestinu i vitežke sa Saraceni igre o život i smrt, pa mu se srdce u grudi nadimalo i želja ga palila, da se već jedan put nadje tamo na mjestu. Drugi put opet mišljaše na grob Boga-čovjeka, pred kojim su hiljade ljudih ležale u prahu i do zemlje spuštale glavu nepazeć na to, nosi li zlatnu krunu ili je izložena sunčanoj žegi i studenu sniegu. A kad je neprav korak mogo konja i konjanika kao najbjedniju žrtvu baciti izvjestnoj smrti, kad se namrštilo nebo i počelo riekami lievat kišu; ili kada je sunce srpnja i kolovoza toli vatrene svoje zrake šiljalo, da je sinji kamen pucao a čovjeka prepadala muka: onda je on pješačio drugu svomu pored konja i kano angjeo čuvar prevodio ga preko propastih: onda ga je kao majka svoje jedinče utuškavao, da mu vlaga neprobije do nježna tiela; onda ga je vlastitom sjenkom zaklanjao, da mu ublaži nesnosnu pripeku. Pa kad ih umor i zagušujuće podne primorà, da se sklone pod sjenku hrastovah, kad su drugi svi klonuli na travu i željni samo odahnuti na sve drugo zaboravili, onda on zaboravljajuć na umor i znoj podje tražit potoka, da svježom vodicom ugasi drugu svomu žedju i razgali mu vrućinu. Često su u prostranih pustoših bili bez hrane; onda su istina svi odkidali od svojih ustah, ali zato, da budu i za drngi put imali, nu on je danah proveo i bez zalogaja tek da mu mladjahni drug netrpi uštrb.

Konštantin je sve ove preko bratske ljubavi usluge zahvalnim i osobito blaženstvo osjećajućim srdcem primao. Je li ga stariji drug prevodio preko propasti, on mu se obrani dušom i srdcem povjeri, je li ga uvijao od dažda, on se nanj osmjevao kano milo diete na sladku majku; je li ga od sunčanih strielah zaklanjao, on je nanj pogledavao kao na svoje sunce najsladjim pogledom. Kad je Andrija našo bistar izvor i Konštantina svoga odveo tamo, to je ovaj struje i drveni sud zahvatio i pružio ga Andriji pa ga pogledom, komu nije moći odoljeti, ponudio, da se on prije napije; a kad su u večer

pri hladu sjeli za hudnu svoju večeru i stariji prijatelj pred Konštantina izneo od svojih ustah zaštedjeno obilje: onda ovaj nehtjede jesti, dok mu prijatelj i dobrotvor nemogav se uzprotiviti njegovu djetinskomu umiljavanju, uzimajuć zalogaj po zalogaj iz njegove ruke, nije došo do svoga diela ovim malo okolišnim, ali neizrecivo prijatnim putem.

Premda se Konštantin činio vrlo mlad i još diete, nije na njem ipak bilo ništa djetinskoga, premda mu je svaka rieč, svako djelo disalo najmilijim, najčišćim djetinstvom. Svaki dan vidje Andrija črtu novu kakve miline na svom mladom prijatelju ili mu se već poznata milina ukazala u ljepšem vidu. Što je diete snosilo sve terete i neugodnosti puta bez ijedne rieči, bez ikakva znaka dosade i neuztrpljivosti, tomu se je divio prijatelj i znajuć, da mu tim hoće da nagradi trude oko sebe, udvoji ove.

Konštantin je sve dublje zagledavao u srdce svoga prijatelja i uzhićen bio pri svakom novom preimućtvu, koje mu upozna. Je li diete stojalo pred Andrijom kano kakov angjelak, koga čovjek nemože da neljubi; to se on blistao ovomu pred očima u očarajućoj svjetlosti muža, komu se mora svatko diviti, komu svako srdce mora poletit na susret.

Oko sriedine kolovoza prispje knez Andrija sa svojom malom družinom k velikoj križarskoj vojsci; ova stajaše na granici bugarskih zemaljah, koje je velik lanac najstrmenitijih gorah balkanskih dielio od Romanije, preko kojih je narav ostavila otvoren samo jedan prielaz, Trajanova vrata. Tu bijaše vojska nemogav proći, jer su bili prielaz Izakovi vojnici tako obsjednuli, da bi car Fridrik svoje vojnike samo na klanje vodio, kad bi silom preći htio. Ovdje se prvi put javno pokaza neprijateljstvo grčkoga cara, koj je već prije Fridriku u pismu bio javio, da on križarsku vojsku preko svoje države pustit neće, ako mu svoga sina Fridrika i šest svećenikah i svjetskih knezovah nepreda u jemstvo. Tomu neprijateljstvu za uzrok naveo je car grčki: što je car Friderik sklopio savez s bugarskim poglavicom na grčku štetu; što su Niemci bez njegova dopuštenja prešli granicu njegove države, i što ga izvjestiše kralj francezki i englezki, da car Fridrik namjerava svoga sina Fridrika vojvodu švabskoga postaviti na priestol Konštantina velikoga. Zato je dakle poslanike cara njemačkoga: biskupa minsterskoga, grofa Roberta nasavskoga, Henrika Dieca, Markvarda komornika i druge kano jemce zadržao, kojih će sudba zavisit od toga, kako se bude vladao car Fridrik. Ovo pismo uvriedi sve velikaše u vojski, te svi poviču, da Carigrad valja osvojiti; ali ih car Friderik umiri, predstavljajuć im, da im je pohodu svrha posvema druga i da Bogu neće nimalo ugodno biti, kad bi oni na kršćane udarili onim oružjem, koje su pripasali proti neprijatelju Hristova imena. Na ovo bude odpisano caru Izaku, da nemože biti dogovora, dok nebudu pušteni carski poslanici; uza to bje zaključeno, da se udara na vojsku cara grčkoga, buduć, da je on narušio učinjen u Nirnbergu ugovor, po kojem ih je morao propustit bez svakih preponah kroz svoju zemlju i dati im, da kupuju hranu.

Vojska se za boj spravljala, kad je knez Andrija prispjeo k njoj. On je svojim ljudem pribavio biele kabanice i na njih dao prišiti bieli križ svoje

domovine. Car njemački primi prijateljski svoga ljubimca, a uprav bratski bijaše pozdrav izmedju vojvode Fridrika i njegova prijatelja.

„Došo si u najbolji čas“ reče car „da uzmogneš i ti biti u boju.“

Konštantinu je bilò čudno, kad se nadje u tolikoj množini divljih i neobuzdanih vojakah; u toliko tješnje priljubi se on k svomu prijatelju; u toliko mu većma poraste ciena, kad se izmedju toliko hiljadah i takvih ljudih ukaže kao jedan od najznamenitijih i najvećih.

Pripravami na neprijatelja prodje i njekoliko danah; za to vrieme skupe se svi Srbi i Bugari, koji su pojedince s križarskom vojskom pošli, oko kneza Andrije i umole ga, da im bude glava. To Andrija javi caru, a ovaj mu s drage volje dopusti videć, da će tim veća biti sila ove čete, kad se ujedine pod takvim vodjom. Tako se razvije zastava kneza Andrije pred znamenitom četom od 500 hrabrih ljudih, koji su svi bili gotovi s radošću proliti krv i poginuti za oslobodjenje spasonosnoga Hristova groba. Bijaše tù ljudih, koji su dobro znali predjel, gdje se je nalazila križarska vojska, koji dakle svomu novomu vodji dokažu, da će car, ako udari na Grke, zlo proći, već da bi bolje bilo neprijatelja zavarati i k Filipopolju poći drugim putem, gdje neima vojske. Uvjeriv se Andrija sam ob te okolnostih iskrenosti svojih ljudih predloži tako u ratnom vieću, koje je car istoga dana sazvao bio. Andrijini razlozi budu odobreni i križari se veoma uzradovaše, što će za kratko vrieme preći Balkan i ugledat Filipopolje. Tù mišljahu Niemci namirit žedju za bitkom, koju su ostavili za Balkanom nenamirenu, ali im se ni sada neizpuni, jer ugledavši amfiteatralno podižuću se varoš s gradom na sriedini na najvišoj točki opaze i to, da je njeka čest grada porušena i da su Grci to mjesto ostavili; oni dakle bez prepone udju u grad, poprave grad i nadju se neznajuć ni sami kako gospodari priestolne varoši bogate jedne pokrajine a po tom i ciele okolice.

Iz Filipopolja podju mnoge križarske čete po pokrajini pribavljat si hranu; na njih podje glavom protostrator Manuil Kameces sa znamenitom četom konjanikah, da ih pohvata ili poubije: namjeru mu Jermeni dojave vojvodi Fridriku, a ovaj odmah odredi, da ide pred njega; nehtjede mu se ipak ni prijatelja Andriju iz toli slavna podhvata izključiti nego i njega pozva u družtvo. To ovaj jedva i dočeka i počne se oružati. — I Konštantin se za to vrieme naučio vladat oružjem i nosio je u prijateljevoj četi oružje; on mu je dodavao oružje. Prvi put je Andrija ostavljao prijatelja, da se baci u opasnost bitke; do sada se je sve imao brinuti za svoga druga, nu sad dodje na ovoga red, da se brine za Andriju, kako mu se nebi kakva nesreća dogodila. Pa kakva je to bila briga za Konštantina! Bitka i smrt učini mu se jedno te isto i zato je pogledom najživlje tuge gledao na Andriju, koj se je veseo oružao. Što je diete tugovalo, tomu se je on radovao, jer je vidio, koliko mu mora biti mio; tako ga nije nikad nitko odpravljao u boj. On se naoruža, pak pruživ ruku djetetu reče: „S Bogom Konštantine, sutra ćemo se opet, ako Bog da, u zdravlju vidjeti. Ti si sbog mene na polak umro; neboj se, nije to strašno ići u boj. Treba da se i ti na to privikavaš, jer na nas neće-

kaju časti nego bitke." Smješeći se stisne diete za ruku i ode s njekoliko svojih ljudih k Fridriku.

Krenuvši se pred veče stignu oko ponoći u jednu dolinu, kojom će proći protostrator i sakriju se; to učine tako tajno, da ni križarska vojska nije zato znala. Pred zoru jave stražari, da se približuju Grci. Križari se odmah urede. Vojvoda Fridrik videć, da neprijateljah ima mnogo više, razdieli svoju četu u dva diela, jedan zadrži sebi a drugi preda knezu Andriji. Fridrik će uprav na Grke udariti, knez će zasjesti u busiju, i kad uztreba ili priskočiti ili namamljenim Grkom zaići za ledja. Tek što on svoje uredi, dodje i protostrator k svojim, a videć Grci, da je Niemacah malo, navale oštro na njih; vojvoda izdrži prvu navalu pa onda počne korak po korak ustupati. Primjetivši to Grci, navale oštrije; a sad vojvoda počne brže uzmicati, a kad vidi, da se knez Andrija neprijateljem već ukazuje za ledji, zaustavi se i napadne sa svoje strane. Bojne trube zatrešte i Grci s užasom opaze, da su pali medju dvie vatre. Prepadnu se svi i nemisleć na borbu počnu samo gledat, da se spasi kud i kako koj može. Protostrator odmah providi, koliko je on jači od obadvie čete neprijatelja i nastojaše svoje pobudit na borbu, ali su mu rieči uzalud zujale; nitko ih nehtjede slušati; ni njegov primjer neimaše boljega uspjeha; uzalud se on borio kao lav; navala oko njega bude tolika, da je morao uzmicati. Bjegajući talas sgrabi ga u svoju sriedinu i ponese ga natrag. Jarostan počne udarati sam na svoje ljude, koji su ga svojom navalom nosili sramoti u naručja; najposlje se oslobodi tištme i radostno vidi, da stoji pred neprijatelji, koji su mu udarili za ledja. On poviče: „Hvala Bogu, sad ću barem kao pošten vojnik umrieti," pa sgrabivši u jednu ruku koplje, u drugu mač, obode dobra konja i grune usried neprijatelja. Ali šta more jedan spram množine! On bi možda više njih smlatio bio, ali bi ga najposlje raznjeli bili na sabljah. To je on i želio a želja bi mu naskoro bila izpunjena, da Andrija svojim nepoviče, da viteza nediraju. Zatim izadje sam pred protostratora i grčkim mu jezikom progovori: „Ti tražiš smrt i želiš poginuti, da izbjegneš sramoti. Je li pravo, hrabri viteže, da se nevaljalstvo kojekakvih ljudih plati tako dragocienim životom; oni su pripali sramoti i ostat će u u njoj, ako ti po sto putah izgubiš svoj život; ti se neimaš uklanjat nikakvoj sramoti, tebe proslavlja djelo tvoje, kao što njih njihovo posramljuje. Primi dakle ruku prijateljstva i živi; na životu tvom više je stalo državi nego na odkupu sramote ovih strašljivacah, koji nisu vriedni, da ih čovjek pogledi a kamo li život svoj izgubi."

Protostrator stane i mjereć kneza reče: „Tko si neznani prijatelju, kad u tom odjelu mojim jezikom govoriš? Valjda si i ti jedan od nedostojnih Grkah, koji zaboraviše svoju dužnost, te služe na sramotu svoje otačbine vojujuć proti njoj, kano i one kukavice, zanj se neboreći." Knez Andrija mu odgovori: „Ja nisam Grk, ako i govorim grčki, a nisam ni Niemac, ako me i vidiš medju Niemci. U neprijatelju tako cienim vitežki duh kao i u prijatelju, a milije mi je, kad mogu junaka sačuvati nego li ubiti. Idi hrabri protostraru slobodan u Carigrad; neprijatelji tvoji dat će ti najbolju svjedočbu,

kako si dužnosti vjeran i kako ljubiš otačbinu.“ Na to zapovjedi svojim ljudem, da stanu u red i učine vojničku počast a protostratoru dade znak, da se požuri sa svojimi.

„Plemeniti strančе!“ poviče protostrator pristupiv knezu i pruživ mu ruku: „Ti si sebe uzvisio a mene ponizio. Budi uvjeren, da će ovo tvoje velikodušje više križarom koristiti nego da ste sve moje vojnike do jednoga poubili.“ Ovo izgovori pak zahvaliv se vojnikom na počasti, obode konja i ode.

Tek što je knez Andrija izgubio iz očijuh protostratora, eto mu vojvode Fridrika; ovomu nebijaše sasvim pravo, što mu je prijatelj izpustio iz rukuh tako znatnu osobu: „Mi bi imali u njem,“ reče, „jamca za naše poslanike, koji su u Carigradu zatvoreni.“

„Mi ćemo imat u njem zastupnika, koj će naše poslanike oslobodit iz zatvora i k nam povratiti,“ odgovori on.

„Vidit ćemo,“ primjeti vojvoda i zapovjedi, da se urede za povratak. —

Kad je prošo Andrija, čudno li se čuvstvo useli u srdce Konštantinovo. Pomisliv, da mu prijatelj može poginuti, osjećaše strielu kroz srdce prolazeću; ni na kraj pameti nije mu dolazila misao, da bi po prijateljevoj smrti ostao bez obrane: ta bol bijaše manje sebična, bol srdca, koje se na dvoje ciepa. Za to vrieme, što su bili zajedno, pridobi Andrija osobito mjesto u mislih i osjećanju, u životu Konštantinovu, a da je to bilo glavno, osjeti diete sada, gdje mu se gubitkom prijatelja razvali u životu praznina propasti. Najmanje žilice mislih i osjećanja, živce njegova života, predere ta crna misao i bijaše bol neopisiva. Život mu se učini bez prijatelja prazan; gubitak mu se ukaže nenaknadiv. Na što mu život, kad njega neima; učini mu se, kao da nemože ni sam živiti, kad neima njega u životu.

Njegovu tugu primjeti stari Radivoj, ali joj nije znao mjeru: duboka rieka tiho teče; mali potočić na dalje razliva žubor. On ga počne tješiti, da knezu negrozi nikakva opasnost i reče: „Pogledaj mene, sinko, bi li mogo pomisliti, da sam ja prošo kroz 70 bojevah, pa mi ništa nije do male koje maznice. Neće ni knezu ništa biti; no ja se plašim drugoga; on će se sada boriti proti Grkom pa će poslje otići u Carigrad kao prijatelj. To mu može na putu bit onomu, što ima obaviti; ali takva je mladež; neda si rieči reći. Čuje li za bitku, zaboravi na sve ino. Vidit ćemo, ja nisam kriv. Kako drobi, onako će kusati.“

Konštantin jedva dočeka, da starac ode iz sobe; onda padne na koljena, a iz srdca mu se kao dotle nikada digne topla i srdačna molitva k Bogu, da mu sačuva prijatelja. On ovo i sam osjeti i k imenu prijateljevu sam pred sobom zastidjen doda i otčevo ime. Udarivše suze olakšaju srdcu, ali se bol i težina izseli iz njega samo onda, kad je sutra dan vidio prijatelja zdrava i vesela. Bijaše to zanj neizkazana slast. Pred očima sretna Konštantina, koj je na sebe posve zaboravio i živio samo u prijatelju stajaše ovaj pred njegovima očima kao od Boga izmoljeni dar neba i sunce života. Konštantin se osjeti uzvišenijim i nezavisnijim, jer mu izčeznu briga za sebe i učini svako požrtvovanje lakim. To osjećanje napuni diete odvažnošću i visosti, koja je sve

okolo njega se baveće dovodila u čudo; dà i na samu njegovu spoljašnjost imade upliv to nutarnje preobraženje. Na lice žegom sunca lišeno doduše prijašnje boje nježnosti, plemenitimi svojimi črtami, izlije se visoka zbilja oduševljenja; u držanju tiela pokaza se ponos uzvišenosti, a iz svjetlih očijuh, iz bezkonačne dubljine sjaše zrak rajske zore, koj se kadikad sgusnuo do čeznuće svjetlosti večera. On je češće sam u sebi udubljen sjedio pogružen u osjećaje, kojih razabrat nije mogo; i tko ga je u tom času motrio, vidje lice u molitvi pogruženoga angjela. (Dalje sliedi.)

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

II.

Melita je znala iznenada za tako važne tajne, ona je imala tako važnu ulogu u stvarih najodličnijih osobah, s toga si je morala na novo sve stvari i opet u pamet sazvati, da uzmogne vjerovati, da su sbilja istinite. Prva stvar, koja ju je sjećala, da sve u istinu biva, bila je kučija, u kojoj se je vozila, a druga zamotak, koj je u ruci držala. Nije dakle mogla više ni podvojiti. „Zašto kneginja pošilja upravo tebe?“ pitala je sama sebe. „Zašto daje u ruke gradjanske kćeri tako važnu stvar, od koje zavisi sreća njezina života, kako je sama rekla? Zašto ju posla tako tajno, a i tako brzo? Zašto je pobiedila i drhtala kneginja čitajuć list, na koj bi joj evo ja imala odgovor donjeti?“ — Ona je skoro žalila, što je preuzela taj posao. Sad ga morade izvesti, premda joj je pri duši sve gore bilo, čim je bila bliže svojoj svrsi. I kučijašu bilo je po svoj prilici naloženo štogod, buduć je konje brzo tjerao. Napokon stane kučija. Bradati kučijaš skoči s kolah otvori vratašca i pokloniv se pomogne Meliti izaći s kučije. Melita uvidi čudeći se, da je pred kućom, koju joj je opisala kneginja, premda ju je težko spoznala, jer je bilo već tamno, buduć je snieg počeo padati.

Kćeri zlatarevoj liepo je pristojalo bogato krzno kneginje. Stupiv u Židovov dućan, pozdravi ju njeka stara baba. Upita za Ivana Petrovskoga.

„K njemu hoćete, milostiva!“ povikne Židovka, začudiv se. „Petrovski stanuje kod nas, al ga neima kod kuće, niti znam, kad će se povratiti. U ostalom dopustio mi je, da naručbine u njegovo ime ....

„Ja moram sama s njim govoriti“ prekinu Melita brbljavu babu.

„To ga dakle morate počekati. Petrovski obično dolazi prama večeru. A gle! evo ga već! Ova gospodja hoće, da govori s Vami.“

Tako povikne Židovka čovjeku, koj brzim korakom u dućan stupi. Visok i jak čovjek bje zamotan u prostu šubu. Poljsku kapu krznom obšivenu imaše na glavi. Stresav sa sebe snieg stupi bliže. Pozdravljajuć, odkrije ćelavu svoju glavu. Na visokom čelu vidila mu se brazgotina, o kojoj je govorila kneginja. Dakle Ivan Petrovski bijaše pred njom. On Melitu pogleda pitajućim pogledom.

„Vi hoćete sa mnom govoriti?“ prosbori dubokim basom.

Melita uzdrhta cielim tielom. Velika glava s brazgotinom, svjetle i sjajuće se oči na tamnom licu, jaka i već na pol sieda brada te duboki glas prestrašiše ubogu djevojku. U cielom tom čovjeku bilo je nješta zapovjedajućega, a ujedno i porugljiva; nearistokratička njegova odjeća pristojala je njegovu od zime pomodrenu licu. I nehotice moraše se čovjek pitati: U kakovom je odnošaju bogata i liepa kneginja Galicinka pram tomu čovjeku? Što joj je on mogao pisati, da se je onako uzbunila? Te misli križahu se po glavi Melitinoj, koja je hotjela taj posao čim prije obaviti.

„Samo jedan čas, gospodine!“ odgovori ona.

„Svieću!“ zapovjedi Petrovski.

„Deboro!“ reče Židovka promuklim glasom, „donesi svieću!“

Mlada djevojka, noseć u ruci svieću, dodje u dućan. Debora bijaše dražestna Židovka od jedno 20 godinah. Bojazljivo preda svieću stanaru.

„Hvala, diete!“ zamumlja on. Obrati se sad k Meliti i umoli ju, da ide s njim. On otidje iz dućana prenapunjenoga raznimi stvarmi, uzadju uzkimi skalinami gori i uvede mladu djevojku u jednostavnu sobu urešenu svakojakim starim pokućtvom.

„Sami smo!“ reče hladno, zatvoriv vrata. „Vi tražite Ivana Petrovskoga?“

„Da, gospodine.“

„Evo ga pred Vami.“ Petrovski odbaci kabanicu. Bio je u njekoj vrsti vojničkoga odjela. Visoke i velike čižme dopirahu mu preko koljena. Vidilo mu se je na prvi mah, da je veoma siromašan i da neće svoje siromaštvo i golotinju sakrivati.

„Poslala me je kneginja Galicinka,“ šaptne uzbunjena Melita.

Petrovski se porugljivo nasmije. „Gle!“ povikne on, „zar mi već dolaze viesti od kneginje! Ta Vi dodjoste od nje prije, nego li ja, koj sam list nosio. U ostalom bilo bi mi milije, da je visoka gospodja sama došla. Što mi poručuje Vaša gospodja?“ upita, baciv se na stolac i prekrstiv duge noge.

Melita nehtjede mu pomutiti misli, kao da ona nije knjeginjina služkinja; ona je nastojala samo o tom, da se čim prije rieši dosadnoga toga čovjeka, kojega se je nehotice bojala a ujedno i mrzila ga.

„Ustmeno neimam Vam, moj gospodine, ništa reći, meni je naloženo, da Vam samo ovaj zamotak predam. I ovim evo vršim svoj nalog.“

Ona mu preda zamotak, koj Petrovski naglo primi. Melita htjede se udaljiti.

„Ostanite!“ reče Petrovski. „Moglo bi biti, da ću kneginji štogod javiti. Sjednite molim Vas!“

Nogom povuče Meliti stolac spram sebe; ona nanj sjedne, slušajuć ga kao kakovo diete jedino zato, što se ga je bojala.

Ivan Petrovski sagne se preko stola k svieći i otvori zapečaćeni zamotak, izvadi njeke papirčiće i pročitav prvi zamrmlja: „To sam si mislio!“ Pročita drugi i lice mu se zamrači. „Sve to nije dosta!“ povikne. „Još uviek ostaje ona stara!“ Pročita treći papirčić i stane se porugljivo smijati. „10.000

rubaljah — meni treba 50.000!“ uzklikne. „Kažite to gospodji, koja Vas posla ovamo. Kažite joj, da je Ivan Petrovski kod siromašnoga Židova, i da će doći sam k njoj, ako neizpuni svoje dužnosti.“

Melita se digne i šaptne „kazat ću.“

„Gospodično, rada bi znati, tko ste? tko je danas posrjednicom medju menom i kneginjom.“

„Bože moj, ... preuzeh taj posao jedino s udvornosti.“

„Dakle je to samo prijateljska usluga?“

„Da!“

„Tim više moram Vas umoliti, da mi kažete, tko ste i u kakovom ste odnošaju spram kneginje. Vaše zatezanje pobudjuje u meni sve veću sumnju.

Melita se upravo prestraši Ivana, koj je bio pred njom kao kakav ris i motrio ju žarkimi pogledi.

„Nebojte se, nećete se osramotiti,“ nastavi on. „Osim mene neće ni živa duša znati, da ste bila u židovskoj kući; isto tako nesmje se znati, da ovdje stanuje Ivan.“

„Obećala sam kneginji, da ću šutiti.“

„To meni nije dovoljan razlog. Kažite mi svoje ime, svoj stalež, a ja ću Vam se poštenjem zavjeriti, da ću šutit. Samo pod tim uvjetom moći ćete otići od mene. Valjda Vam je tako naložila kneginja, da suztežete. Priznajte! Ili imate inc kakove razloge?“

„Ne, gospodine!“ zatepa djevojka.

„Tko ste dakle?“

„Melita Bronerova, kći draguljara Bronera.“

Ivan ju motraše ukočenim pogledom. „Melita Bronerova?“ opetova on, kao da nevjeruje onomu, što je čuo ili da se neusudjuje vjerovati.

„Moj otac radi za kneginju.“

Ivan Petrovski metne ruku na čelo, kao da se hoće nječemu da dosjeti.

„Vi li ste kći Jakova Bronera, zlatara iz Beča?“ upita ju jošte jednom.

Melita se prestraši, kad začu, da taj tudjinac znade za krstno ime i prijašnje boravište njezina otca. Drhćuć odgovori, da je tomu tako. U kakovom je odnošaju bio strašni Ivan spram njezina otca, koj se je uviek uklanjao prijateljstvu s drugimi ljudmi?

Ivan promatraše djevicu ganuto, a zatim povikne: „Je li moguće! Jakov Broner živi u Moskvi, a Vi, Vi da ste mu kći?“

„Nemogu Vam dati nikakova dokaza, ako nećete jednostavno vjerovati onomu, što Vam kažem. Sad Vam zadovoljih želji, pustite me dakle, da se udaljim. Već je kasno, a otac bi se mogao zabrinuti za mene.“

„Diete moje, Vi ste kod otčeva si prijatelja, te ja blagoslivljem slučaj, koj Vas ovamo dovede. Al ne, nije to slučaj — providnost učini, da je kneginja upravo Vas ovamo poslala. Nevidimo se mi prvi put: Vi se mene nesjećate, a ja sam Vas već vidio, kad ste bila još nejako djetešce, kad Vas je još majka u naručju nosila. I ja sam onda još mlad bio, nisam imao ove brazgotine na čelu; nu što je sve to, onda sam jošte sretan bio — sad me sve

više tišti željeznom svojom rukom zao udes, a k svim onim, koje ljubim nesmjem se ní približiti. Melito, nekažite otcu, da ste danas vidjela Ivana Petrovskoga — toga imena ni nespomenite pred njim. Ja ću već potražiti valjanoga Jakova, kad mu se budem smio približiti bez njegove pogibelji. Uvažite dobro moj savjet. A sad samo njekoliko riečih o Vas," doda ganutim glasom. „Kneginja Galicinka služi se Vami kao odanim i na službu spremnim orudjem — služite joj Melito vjerno i odano, služite joj s obzirom na Vašega otca, s obzirom na samu sebe. Al nikada nesmje kneginja saznati, da ja poznam Jakova Bronera i njegovu kćer. Radite sve moguće, samo da nebude tko god drugi posrednikom medju menom i kneginjom, samo Vi ljubezno diete možete zlokobnu borbu pretvoriti u takovu, da se sretno dovrši. Vi možete biti spasonosni angjeo nesretne jedne obitelji. Al Vas opominjem, da i sva Vaša sreća zavisi o Vašoj šutljivosti. Odstupiti sad više nemožete — bilo bi na propast Vašu i Vašega otca. Vi ste kneginji više nego li i mislite. Idite, Melito, idite — Ivan Petrovski bdije nad Vami!"

Melita je sve to scienila za pusti san; ona se dade odvesti uzkimi skalinami i hodnikom uz Židovov dućan k svojoj kučiji.

„Ja ću Vas sprovest do Vašega stana!" šaptne joj Ivan, otvorivši vratašca na kučiji. „Znade li kučijaš kamo će vozit?"

Označiv Melita kučijašu ulicu i kuću otčevu, stupi unutra a spram nje sjedne se Ivan. Kučijaš potjera konje.

Jaki vjetar duvaše sniegom o zatvorene prozorčiće kučije, u kojoj je bila tmina kao u rogu. Melita i Ivan nisu vidili jedan drugoga. Premda je Ivan uvjeravao Melitu o svom prijateljstvu, ipak joj bijaše njekako čudno uz takova pratioca. Ona se stisnu u jedan kut, te je pazila na kretanje neprijatnoga svoga susjeda, kojega kao da-je sjevajuće oči nazirala kroz noćnu tamu. Al Ivan ni nepisnu niti se gauu s mjesta, samo bi kadikad uzdahnuo.

Napokon počeše kola laganije ići, a uz žviždanje i urlikanje vjetra čulo se njekoliko glasovah, koji kano da priete kučijašu. Ivan digne glavu i prisluškivaše.

„Što je to?" upita prestrašena Melita.

„Ništa, ništa!" zamrmlja Ivan Petrovski. „Ja ću Vas braniti ljubezno diete. Došao tko mu drago, neće Vam se smjeti ni odjeće dirnuti."

Vratašca na kučiji silom se otvore i vjetar potjera snieg unutra. Na cesti stajahu dva čovjeka. Prije nego li išta progovoriše povikne im Ivan: „Ja sam!"

„Tko?" upitaše ga dva glasa.

„Odlazite, ja sam! Za jednu uru bit ću kod kuće, tamo me možete naći. Nesuzdržujte kolah dulje, nekoristi Vam ništa. S Bogom, dok se vidimo."

Ljudi s ceste izčeznuše, a kola polete dalje. Taj novi dogadjaj uvjeri Melitu, da je obkoljena spletkami, koje su bile namienjene po svoj prilici kneginji. Ona se je možda takova šta i bojala pak je s toga poslala mjesto sebe Melitu. Tko zna, što bi se bilo dogodilo, da je bila u kolih sama kneginja Galicinka. . . .

„Nisam se ja uzalud bojao,“ reče Ivan, „dobro je, da Vas sprovedoh.“

Mlada djevojka usmjeli se da pita: „Vi dakle predvidiste pogibelj, u koju sam skoro pala.“

„Možda!“

„Da je dakle bila kneginja na mom mjestu....?“

„O, kneginja, gospodično Bronerova, i Vi! To je upravo ono, što mora ostati tajnom; nezaboravite toga. U ostalom duhovita kneginja nije mogla ništa predvidjeti, premda se je bojala.“

Za malo stanu kola. „Gospodično mi smo na mjestu!“ reče lukavi pratilac, otvarajuć vratašca i skočivši s kučije.

Bojazni Melitine, da bi ju mogli prevariti, neizpuniše se; bila je pred otčevom kućom. Ivan skoči opet u kola, koja brzo odlete. Meliia zazvoni; Jakov Broner otvori joj sam vrata. Otac i kći stupiše u sobu. Draguljar se začudi tomu, kako je bila kneginja brižljiva i skrbna s njegovom kćeri.

„Bogata kneginja zamota me evo u svoju odjeću,“ reče smješeć se Melita.

„Kneginja posla amo slugu s novci za ovratnik, poručujuć mi, da ćeš doći jednu uru kašnje, s toga da se ništa nezabrinim.“

Melita se svuče i pripravi čaj. Za večere kaza otcu novu kneginjinu narućbinu, prsten, kaza mu, kako je kneginja pozorno promatrala prsten pokojne majke. Jakov Broner pogleda svoju kćer prestrašeno.

„Da joj načinim upravo takav prsten?“ upita.

„Da otče.“

„Taj je već ostario — kneginja je vrlo ukusna gospodja — medjutim, ja ću ga načiniti. Daj mi svoj prsten, sutra ću ga odmah dati u djelo.“

I ostalu večer sprovedoše u razgovoru o bogatoj kneginji Galicinki. Melita se je čuvala i riečcu progovoriti ob onom, što joj se sve sbilo, znala je, kako je otca lahko zabrinuti, a sjećala se je takodjer zadanoga obećanja. Pouzdanje, što ga u nju stavi bogata gospodja, premda je to u stisci učinila, napunjavalo je srce djevojkino njekim ponosom; reče sama sebi, da joj je dužnost sve dotlje šutiti, dok nebude otcu joj na štetu. Ponašanje Ivanovo, koj je bio po svoj prilici prijatelj Bronerov, smatraše ona kao jamstvo njegove iskrenosti. Neobični njegov odnošaj spram kneginje, nije mogo uplivati na zlatara, koj je bio pravedan čovjek a uz to i strog. Kad je Melita stupila u svoju spavaću sobu, bijaše sobom sasvim na čistu. Ona je žalila ubogu kneginju te joj nakani pomagati.

„Samo bi jedno rada znati,“ šaptne ona iduć u postelj, „rado bi znati, ljubi li grof Aleksander Zaluski kneginju Galicinku? Ubogi čovjek — on prodaje obiteljske svoje dragocjenosti! Ma da izbrbljam sve drugo, što znadem, toga neće ni živa duša znati, pa ako je ikako moguće, ti će alemi ostati u otčevom dućanu.“

Melita je još njeko vrieme mislila na zapletene odnošaje medju osobami njezina nova poznanstva, dozove si jošte jednom u pamet, kako se ima prama pojedinim ponašati i napokon usne. Posljednja joj misao bijaše na mladoga grofa. Neznamo, da li je o njem i sanjala, al ako je istina, da prva ljubav i

u snu zatravljenom dušom vlada, to bi mogli njekom sigurnosti uzeti, da je Melita i snivala o mladiću, koj je tako velik utisak učinio na njezinu dušu.

Premda Broner nije bio ovaj dan ni iz kuće izašao i premda je mnogo manje znao, nego li Melita, to je ipak bio veoma uzrujan, al je to obzirno sakrivao pred svojom kćerju. Došavši u svoju spavaću sobu otvori jaki željezni ormar, u kojem je čuvao dragocjenosti. Uze Melitin prsten i zatvori ga u najtamniji kut.

„Kneginja Galicinka hoće imati upravo ovakav prsten," zamrmlja uz to, „tom željom potvrdjuje se moja sumnja, koju gojih već njekoliko godinah spram te lukave gospodje. Ona ga više neće vidjeti. Ako bude trebalo, ja ću ga i uništiti. Umiri se, umiri, Bronere; pokaza se prvi znak, da ćeš prije smrti još postići željno izgledanu svrhu. Kao što mi je prije neugodno bilo, što je moja kći išla u kneginjin stan, sad mi je upravo drago. I opet se budi u meni nada na Boga — providnost dovede moju kćer kneginji!" (Dalje sliedi.)

Doljnjo-austrijski Hrvati.

Koliko je našega putujućega svieta, koj gredi iz Beča u Ugarsku, te obratno iz Ugarske u Austriju, i neznajuć, da narod koj stanuje u selih od Pretislave do Beča, i od Beča do Eisenštadta, prinadleži velikoj grani jugoslovenstva, na ime da tu žive podluški Hrvati.

Tko zna? da jureć željeznicom jezdi kroz staru Slaviniju, gnjiezdo zadunavskih Hrvata i Wenda, koja se prostirala od bečkoga šikarja iztoku do granica Korutanije, zapadu do utoka Drave u Dunav, čijih povjestničkih spomenika nalazimo i danas u šopronskoj, gjurskoj, vesprimskoj, tolnanskoj, željeznoj i baranskoj županiji. Ovi Wendi i Hrvati pobjedioci su Avara, a ne Karlovi: Franki, Tiringi i Sasi. Tuda su stanovala slobodna plemena staro-Slovena pod upravom svojih mlogobrojnih župana i knezova, koji vladahu na demokratskom osnovu. To su zatočnici, koji se boriše od 791. do 1152. god. daklem 361 godinu suprot sve sile avarske, njemačke i magjarske, pod svojimi junačkimi župani i knezovi: Kocelom, Braslavom, Bogdanom, Mnislavom, Zoroslavom, Dvoslavom, Budislavom, Bodoranom, Velemirom, Vřaslavom, Vislavom, Voslavom, Budimirom, Velinom, Stanislavom, Žitomirom, Bogomirom, Valomirom, Borivojem, Preslavom, Bogatom i dr. m. No poslie četiri stotine godina propadoše, i oni na Dunavu iz onih istih uzroka, iz kojih nestade i braće jim na bregovih Balte, Labe, Sale i Odre.

Ova slobodna slovenska plemena dijelila su se u „preddunavske" i „zadunavske" Slovene, i kao što rekoh pobjediše Avare, a više od trista godina odbijali su sve vojene polaze frankskih i njemačkih careva. Karlo veliki god. 791. upao je s vojskom u Ugarsku sa tri strane, sam vodio je vojsku sastojeću se iz Franaka, Baravaca i Allemana južnim bregom Dunava, drugi mu je zbor udarao iz Koruške, treći iz Bavarske, koj je županiju gjursku opustošio. Ovaki su se napadaji više krat ponavljali; tako njegvi nasljednici 828. god. udariše na Bugare živeće na bregovih Dunava do Budima, potisnuvši jih unutra. God. 819. udariše tri vojske na Ljudevita hrvatskoga od gornje Panonije, Koruške i Italije. Poslie pet godina Franki se na novo ukazaše; oko 869. god. ukazaše se takodjer dvie horde na zapadnom Dunavu i Moravi: Ludvig je udario na Rastislava, a Karolman na Svetopluka — oni idoše o

glavi slovenstva — koje poslje petdeset godina i ležalo je skrušeno, tada tek Magjari primiše ulogu — i kroz punih dvanaest godina držaše otvorene žile slovenskoga tiela, iz koga nemilice livala se krvca u korito Dunava. . . . . . No manimo se toga tužnoga doba.

Iz zapadnih ugarskih županija naseliše se Hrvati skoro u cielu polovinu dolnje Austrije, još suviše i u sam jedan iztočni ugao Moravske, gdje su poznati pod imenom „podlužana;“ u Moravske se pokrajine poglavito Hrvati naseliše iz bosanskoga podlužija početkom XV. i XVI. vieka, a mlogi naime 1553. g. iz okolice kostajničke, prvo u predjele Pretislavske a pozdnije i dalje.

Kromje Hrvata ima u dolnjoj Austriji i sjevernih Slovena, naime: Čeha i Slovaka, koji se još iz davnih doba ovdje nastaniše, i koji su bez sumnje ostanci jošte velikoga moravskoga carstva.

Austrijsku državu u staro doba sačinjavalo je samo veliko austrijsko vojvodstvo iz pod Ina, gdje u najstarija doba obitavahu Sloveni, koje zatekoše kao starosjedioce skitajući se Kelti, Jaziki i Daki. Docnije svi ovi, većim dielom podlegoše rimskomu gospodarstvu. No poslje obćega preselenja naroda rodi se sunce i za neznatnu Austriju. Početkom VI. vieka istočni Goti povuku se srednjoj a Longobardi pak južnoj Panoniji i gornjoj Taliji 526—568 god. a inski Sloveni jadranskomu primorju. Nekoji historici tvrde, da se za ovimi tek ukazaše i druga slovenska plemena, da prvo „slovensko“ koje stupi u ove pokrajine bješe česko, koje se nastani najprvo u staroj Bojki, a odatle na rieku Moravu, odkud se i nazvaše „Moravani.“ I da odovud tek razprostre im se vlada oko 822 g. sve do Karpata i julskih alpa. Ali novija kritičko povjestnička razsvjetlenja očito dokazuju, pozivajuć se na imena rieka, mjesta, gora i lična imena nalazeća se po rimskih kamenih bilježena, da su u starodavno doba u Noriku i zapadnoj Panoniji, daklem današnjoj Austriji stanovali „Slovenci.“ Ovo potvrdjuje nam Nestor, veleć: „ot sih jazik bist jazik slovjenesk od plemeni Jafetova Norici, ježe sut S l o v j e n e.“ Napred smo već napomenuli da je zadunavska Slavinija dopirala do samoga Beča, u kojoj stanovahu slobodna plemena Venda (Slovenaca) i Hrvata.

Šafařik tvrdi, [1]) da je ciela južna okolica bečka pa i cieli predio od Kalnberga do Dunava još oko 853., 888. i 895. god. bio izljučivo Sloveni obitavan, koje svjedoče i povelje iz toga doba: 863. g. Slawi circa Berušnicha, 888. g. ad Eporespurch ad Combe, ad persnicham . . . in Sclawinae locis, g. 895. Persnicha. A na lievoj obali Dunava da su obitavali smješani s Niemci pokoravajući se vlasti njemačkih knezova, svjedoče takodjer povelje od god. 838—843.

Mavro Urbin pak dokazuje, [2]) da su noričkomu arcibiskupu pripadajući Sloveni upotrebljavali u crkvi s l o v e n s k i jezik, da su i sami norički principi upotrebljavali neznajući latinskoga jezika: „slovenski“ i s l o v e n s k u a z b u k u, koje još i danas svjedoče nadpisi u bečkoj Stevanovoj crkvi.

Slovenska vlast sasvime presta nad ovimi predjeli onda tek, kad na moravskom polju razbi austrijski Rudolf pomoću Magjara Otokara českoga. Ma da su još Karlo i njegovi sinovi pomoću Huna na Svatopluka i moravskoga Privinu napadali, otimajući im predjele medju Karpati, Moravom, Inom i Savom 894—907. god.

Mnogi Česi doseliše se u dolnju Austriju za trajanja krvavih husitskih bojeva, naročito izpovjednici katoličke vjere, da bi ovu sačuvali od Žižkova mača; no sačuvavši vjeru, osjetno ukvariše jezik. U isto doba su se doseljavali i Sloveni s juga, kojim opet dosadi težki jaram bosanskih poturica, al

---

[1]) Slov. Starožit. II str. 341. [2]) Regno deg. Slavi. str. 36.

ovi ne samo da jezik s česko-slovačko-njemačkim izmješaše, no i starom vjerom okrenuše.

Po narodo-pokretnih crtah [1]) A. W. Šembere imade danaske Slovena u tri kraja dolnje Austrije, i to: Čeha, Slovaka i Hrvata. Česi obitavaju iznad gore Manharta u selih: Švarbak 420 duša, Rašbak 540, Tunšak 240, Somi s fabrikom Nagelberžkom 650, Alamki 280 i Nemečku 470. Slovaci izpod gore Manharta u Valtice 57, Klobovcu 692, novoj horvatskoj vesi 732, Poštovni 825, Ranšpurku 1268, Kanovu 1489, Lingašdorfu 779, Prilepu 424, Strečenici 56 i Lindorfu 204. Hrvati u Magrsdorfu 182, Gfendorfu 435, Pangortu 15, Britiseju 341, Mareku 28, Poturnu 309, Limišdorfu 428, Frami 131, Bugjatinu 166, Voriseju 219, Fukspiklu 14, Ortu 281, Rozvitnaku 130, Bračatinu 55, Selcu 283, Štandorfu 97, Ogranu orvatskom 207, dolnjem Sibenrutu 14. Hrvata ima jošte i izpod „bečke gore" u: Hrvatskom Acrovu 60, Vildungsmauru 50, Pilšdorfu 60, Mannersdorfu 500, Gimoru 900, Cindrovu 860 i Mandeku 120. Daklem svega ima Slovena: 15.092, ponaoseb pak: Čeha 2600, Slovaka 6321 i Hrvata 6171 duša.

Dolnjo austrijski Hrvati diele se na dvoje, jedni što stanuju na moravskoj, a drugi na ugarskoj krajini. Šafařik veli, da su drnokolecki Hrvati česko narječje usvojili, ali to je samo u pola istina, jer izmješanje nije i usvojenje; no kako su sasvim od svoje ostale braće odciepljeni, i kako ovi opet netraže š njimi obćenja, to što još nije, može na kratko u istinu biti.

U njihovom jeziku značajno je, što je i pokojni Milan Dimitrev primjetio, da se osjetno narječju hrvatskoga i dalmatinskoga primorja približava, te da medju ovim i kajkavskim narječjem u sredini stoji. Ovi govore kao i zapadno ugarski Hrvati: za u mjesto kaj; zač m. zakaj; a mjesto e, n. pr. o taj; uo m. o n. pr. Boug, bouži; izostavljaju e u riečih: kršćenik, zvrhu, srce, prvo; gy m. gj rogyen; odbacuju v saki m. svaki; va m. vu, po naglasku priliči sasvim čakavštini.

Ovaj maleni dio hrvatskoga naroda, koji rasejano živi po zapadnoj Ugarskoj, dolnjoj Austriji i istočnoj Moravskoj, koji žrtvova svoj materinji jezik, te iz njega stvori mnoga razna narječja, možda će služiti negda kao stalan most južnih i sjevernih Slovena, u prelazku preko koga će se oba ova velika plemena: zajednički i bratinski zagrliti. Zaoto ako ga Niemci i prezirajućim pogledom gledaju što vjeran osta u njemačkom gnijezdu svojim predanjam i starim običajem, s tim više treba mi da upravimo naš pozor na ove trudne zatočnike. Značajno je, što za njih [2]) Čaplović prije polu vieka kaza: „Hrvati su gordi na svoj jezik, i ako se uda koja Hrvatkinja za Niemca, to se neće poniziti da nauči njemački, već se ciela porodica za njenu ljubav mora učiti hrvatski. Mnogi i znaju njemački, ali vjerozakonski nauk za živa Boga neće njemački slušati, već na maternjem jeziku." Kamo sreća kad bi naši Šokci i Bunjevci toliko postojanstva prama magjarštini pokazali?

Hrvati koji obitavaju izpred Beča, gdje je zemlja malo plodovitija, bave se pogotovo svi kao i ostali Sloveni zemljodjeljem i u obće gospodarstvom, kojega plodove na bečke trgove donose; drugi pak koji iznad Beča, u župah: brukskoj i vinerneuštatskoj sve do Eizenštadta zanimaju se naročito s odgajanjem svinje i raznimi drvenimi rezarijami, buduć da zemlja nije najobilnije plodnosti. Odjelo im je dosta slično nošivu karpatskih Slovaka; muškarci nose duge čizme, ovčije hlaće i kabanicu od jake tkanice, duge vlasi pokriva široki škrljak, koj je dosta sličan ravno-sriemskome. Na ženah nije ništa osobitoga upaziti, one svoju narodnu, promjeniše s nošnjom gradskom nižega staleža, a što jih ponajviše ruži, jesu goleme mužke čižme. U djevojaka je opa-

[1]) Časopis česketo museuma XIX. svezka II. [2]) Croat. u Wenden in Ungarn. str. 27.

ziti rujnu i plavu vrpcu u vlasih vješto upletenu. [1]) Čaplović pak tvrdi: „da kose ugarske Hrvatkinje nosiše odieljene u dva kurjuka, koji u četvrt bjehu savijeni, nad ovim dolazio je platneni jastučić i četverokutna kapa, a svrh svega povezana biela marama.“

Dolnjo-austrijski Hrvati su dobroćudni i veseli, njihova sela čuvena su sa pjevanjke, i imadu mnogo svojih pučkih pjesama, koje ću drugom prilikom čitaocu priobćiti. Emil Čakra.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Radujemo se pojavom narodnoga oduševljenja, koji se pokazuju na tolikih zabavah ovoga mesopusta; svatko će priznati, da s mladim naraštajem obojega spola u narodnom pogledu podobro napredujemo; uvježba li nam se jednom mladež štovati i ljubiti svoje, možebiti se već sa sliedećom generacijom neće spisatelji i narodni zavodi s razlogom tužiti na nehajstvo domorodacah, kao što se sada pravedno tuže osobito na one, koji se poput krticah zavukoše za zelene stolove, pa tu beru mastne plaće ali za podporu narodnih listovah i zavodah nesmognu ni koliko ubogi „kapelani i školnici.“

Dne 26. veljače priredi preko 200 mladićah bakljadu i kries pod spomenikom Jelačića-bana pjevajuć hrvatske davorije. Dva pravnika su govorila. Ljudih se tu skupilo i mladiće pod zastavom do narodnoga doma pratilo ukupno do 4—5000. Bijaše to u slavu zaključakah skupštine županije zagrebačke, taj dan otvorene. Mi to bilježimo samo kano znak, da ovdje duh živi!

Hajduk našega vremena, naš Rocco del Pizzo, hrvatski Rinaldo Rinaldini poginù! Joso Udmanić, strah i trepet mnogim, napokon je 27. o. m. stražom od 5 oružnikah u selu Potoku, kod Ludine, zatečen u 3 sata poslie podne u jednoj kući za stolom. Nemogavši ga inače uhititi zapališe na sve četiri strane kuću. U. videć ju u plamenu, izadje da vidi, tko je vani; opazi i dobro shvaćenim hitcem sravni sa zemljom oružničkoga zapovjednika; zatim se obrati k oružniku Vjenceslavu Pražaku, odapne i rani ga u lievu ruku, nu ovaj razjaren pogodi težkoga razbojnika u šiju tako, da se je odmah svalio i za čas uz vrlo tragičan prizor izpustio dušu u naručju svoje ljubeznice J. Š.

Iz **Samobora.** (Dopis.) Još smo u pokladah, još imamo balovah, tombolah, večernjih zabavah itd.; na posljednju šaljivu tombolu došlo nam i devet zagrebačkih pravnikah i više gostih. Kamo sreće, da više putah dodju; a zašto? Manje bi se njemčarilo, a više putah bi se nasladjivali hrvatskim plesom „kolom.“ Naš čitaonički odbor malo si je dao truda, da dade našim ljepoticam sgodu naučit se „kolo,“ nu kako su odbornici sami dobri rodoljubi, valjda će u buduće većim naporom nastojati, da se širi što je naše. — Još nješto. Arangeur je na balu jedini, koj svoj glas javno smije dići, te se već po tom znade karakter cieloga družtva, kojim jezikom on plesove ravna! — Po arangmentu na posliednjoj a i svakoj prijašnjoj zabavi, reko bi čovjek, da je prije u Frankfurtu, nego li u Samoboru, jer je bio izključivo njemački. Neću tvrditi, da bi se četvorke morale voditi sasvim hrvatski, jer se dosad jošte nitko nije ni pobrinuo, da nam tehničke izraze dolazeće u četvorki prevede, nego netreba ni njemački kad su i onako tehnički izrazi francezki; osim njih sve ino, da se ravna jezikom hrvatskim. Ja mislim, ako Niemac može i smje reći: „Herren Etés, einfach schön, vis-à-vis die ersten Damen,“ da se to može i hrvatski reći. — Svršujem željeć: da bi nas gg. pravnici više putah posjećivali i svojim hrvatskim ponosom te ljubavju domovine naše krasotice uzpirivali, da budu dobre Hrvatice. (To i mi od srdca želimo, jer sudeć po samoborskih predplatnicih na Dra-

[1]) Isto djelo str. 22.

goljub, one ili neznadu ništa čitati ili neće čitat hrvatskih listovah. Ur.)

Iz **Varašdina.** (Dopis.) Ovdje nije onako zao duh, kako su nas raznjeli po novinah, naime da nemarimo za ništa svoje. Najbolji je tomu dokaz ona radost, kojom pozdravismo „Dragoljuba,“ pa evo sada „Pučkoga prijatelja.“ Istinabog moglo bi i bolje biti, no kako su si osobito mladje sile preduzele radit o dobru i napredku naše knjige, nadat se je, da će već prvi budući naraštaj iz ovoga grada načiniti to, da se imenom njegovim bude ponosio svaki Hrvat pa bio ma iz kojega kuta domovine. — Ako je korak k uzajemnosti slavenskoj znanje jezikah, mogu vam i to javiti, da Varašdin u tom nije posljednji u domovini. Na velikoj ovdašnjoj gimnaziji uči već njekoliko godinah bezplatno, česki sin, g. prof. Folprecht čeština, a ima i komu predavati; slušatelja ima dosta, koji ne samo revno polaze predavanja nego i dobro napreduju.

Iz **Koprivnice** 25. velj. (Dopis.) Jutros umre od kaplje predstavnik samostana o. Fortunat Pintarić. Izobraženi taj domoljub bijaše do punih 20 godinah profesor na varašdinskoj gimnaziji. Osim školstvom liepih si steče zaslugah za narodnost našu i tim, što je izdao prvi bolji hrvatski molitvenik za odraslu mladež i kajdami uresio mu tolike pjesme. On je izučio mnogo vještih sviračah, uskladao mnoge mise i pjesme a ostavština mu ove struke dostojna je, da skoro bude tiskana.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Veoma ukusno izašlo je u ovom listu već spomenuto djelce „Cvietnjak“ zabavnik za mladež. Na uspomenu svoje tridesetgodišnjice uredio i izdao ga sbor duh. mladeži zagrebačke.“ — Tisak je upravo na čast Albrechtovoj tiskarni, a knjiga u $12\frac{1}{2}$ arakah ima sadržaj, koj ju veoma preporuča prijateljem mladeži.

— Upravo je izašlo i može za 60 nv. u knjižari Svetozara Galca u Zagrebu dobiti novo djelce: „Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a poněkle i Srbalj.“ Spriměthami. Muka Frana Kurelca. U velikoj osmini 64 str.

— Našinke. Pjesme Gjure Klarića. U Karlovcu. Stoji 20 nvč.

— Miriama, pripovjedka, namienjena za darove zrelijoj mladeži, prevedena g. Fr. Šicem, izašla je iz nar. tiskarne u 12-ni str. 42 i može se dobiti za 12 nv.

— Ren, mi bi ovdje pisali, kao što se kod nas i govori hren, a tako se zove novi šaljivi list, što ga u Novomsadu uredjuje kontrolor „Matice srbske“ g. Gjorgje Rajković. Ren izlazi svakih pet nedjeljah na cielom arku, stoji 2 for.

— Ilustrovani sviet izlazit će u Biogradu kano knjiga, svake godine dva put i to: u mjesecu ožujku i rujnu. Imati će: biografije znamenitih ljudih, novelah, pričah itd., osim toga svaka će knjiga biti ukrašena jednom slikom. I. knjiga stoji 90 n.

— Doštampano je u Albrechtovoj tiskari: Měrstvo za male gimnazije od Ivana Dřizhala. Pohrvatio Ivan Pexider, prof. na zagr. gimnaziji I. dio. U 8-ni str. 96. — A u štampu će doskora 2 svezka „hrvatskoga glumca“ od Zvonimira Asangera i 2. sv. „Zornice“ u Karlovcu; „hrvatski liečnički riečnik“ s tumačem grčkih i latinskih riečih od dra. Ivana Dežmana, te pripovjedke Turgenjeva „Mumu“ i „Zapisci suvišnoga čovjeka“ kao X. svezka Posiela od Jos. Miškatovića u Zagrebu a g. Frank u Petrovaradinu poziva na predplatu za almanak „Ruža.“

Konjićev skok *)

od br. Stj. Momčinovića Bošnjaka.

la	Tur-	kaj	svr-	lo,	Tur-	kaj	Dok
Če-	stvu	Bi-	ska	je-	ha,	pa-	ska
kad	si-	dnoč	ma-	ko	če-	se	ro-
rob	ti	sad	njak	u-	bi	si-	mu
je	ni-	tvom	ne-	de,	To-	de!	te-
i	što j'	Bit'	stat	Boš-	i	zgo-	la
če	ho-	će	bi-	ha.	doj-	ra	Dok
kô	će	Vi-	ra!	mo-	la;	skr-	da

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 11. Odgonetku (zagonetke u br. 7.) „Sok-kos“ riešiše gg.: Iv. Zagrović činovnik, Blaž Šoštarić odvj., Stanko Andrijević, Vladimir Gvozdanović, I. Belan, Gj. Banjalučki, Jos. Wolmuth i gdčne. Ana Nahodilka i Zorica Pohova u Zagrebu. G. Jagrević kapetan u Pragu. G. Gj. Rožman učitelj u Plešivici. M. Oršić u Gorici.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 10. U Zagrebu 9. ožujka 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Zrinska poputnica.

(Uvod)

Slava! Slava! Slava!

Razvijajte sad zastavu
S likom bana Zrinskoga,
Nek sva zemlja vidi glavu
Svog junaka dičnoga!
Dižte u zrak stieg visoko,
Da lik vidi svako oko!
Užasni dan, krvavi dan —
Kad pade slavni Zrinski ban,
U slavlja dan sad predje nam
I viek će sjàt ko slavlja dan! . . .
Razvijte dakle zastavu
Sa likom bana Zrinskoga,
Nek vidi zemlja tu glavu
Junaka svoga dičnoga —
Pa nek ju vienci nakiti
I glasnom pjesmom pozdravi
Ta ime takvo slaviti
Slava je svakoj državi!

(Marcio.)

Kad narod cieni junaka svog
Junake će mu poslat Bog
I dični će mu sinovi
Dat staroj slavi, sjaj novi.
Zato braćo dižte
Zastavu visoko,
Da se vidi svuda
Naš sigetski soko,
Da ga vidi svaka
U zemlji nam majka,
Da mu koja rodi
Vrstnjaka.

(Finale.)

Kad pako kud i nas
U boj pozove čas,
Za narod ćemo svi
Ko Zrinski ban ginut i mi.

Ta najveća je slast
I najljepša je čast
Za domovinu slavnu past,
Smrt je ta
Svim sveta
I nikad nemre,
Tko se grobu tom preda.

---

*) Proslavitelj i pjesnik Zvonimirov stavi u rieči krasnu i prvom nagradom od 10 car. dukata nagradjenu Zrinsku poputnicu našega rodoljubnoga skladatelja g. Antuna Švarca-Crnića, direktora orkestra u nar. kazalištu i profesora u zem. glasbenom zavodu u Zagrebu. Ako smo dobro izvješteni, bit će ova pjesma pjevana u nar. kazalištu buduće subote, kad bude prijam g. ravnatelja orkestra.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

III.

Povratimo se opet kneginji Galicinki u onaj čas, kad je došla grofu Zaluskomu, koj je upravo udarao u glasovir; ona mu stavi ruku na rame i reče smješeć se: „Kakav je glasovir, grofe?“

Mladić se digne, činjaše se kao da je raztrešen, pak je gledao da se opravda, što nije opazio, kako je unišla liepa kneginja.

„Izvrstni Vaš glasovir sasvim me je zanjeo, da sam posve raztrešen.“

Tko bi bio sad pogledao ovu gospodju, nebi podnipošto vjerovao, da je to ona ista, koja se je bila onako prepala i to jedino radi kukavna papirčića. Lice joj bijaše mirno, a pogled veseo, govoraše čvrstim glasom, vidilo se na njoj, da je elegantna gospodja, koja si je svjestna svih svojih prednostih. Ona moraše imati veoma jaku silu, kojom je samu sebe nadvladjivala, moraše znati umjetnost, kako da se sakrije strašan kakav potres dušom, ili je bio sav onaj prizor s listom puka izmišljotina. A treće moglo bi biti i to, da je sve zaboravila, kad je opet vidila grofa. Čitatelj sam neka motri i onda sudi tu gospodju, mi nećemo, da unapred označimo značaj, koj je riedak, a upravo ga zato i težko shvatiti.

„Napokon evo nas samih!“ reče, uzdahnuv duboko, kao da joj se je težki kamen sa srdca odvalio. „Imadoh posla s draguljarevom kćeri, a Vi znate, da ja nisam rodjena za posao, i da ga mrzim kao ništa na svietu. Nu mala Melita okretna je u poslovih, kao kakav mužkarac, ona otcu nadoknadjuje sbilja poslovodju; odpustih ju a sad sam, gospodine grofe, sasvim Vaša.“

Aleksandro joj poljubi ruku, zatim odvede na divan pa sjedne prama njoj.

„Vi grofe kao da niste dobre volje?“

„Ne bez razloga.“

„Povjerite mi se, ako Vam je moguće, možda Vas mogu tješiti, savjetovat Vam, il Vas razveseliti.“

Tako govoraše Andreja, a koliko bi joj i samoj laglje bilo, da se je mogla posavjetovati s kim pouzdanim.

„Za tri dana prvi je ples kod generala,“ započe grof.

„A osam danah izza toga dat ću ja prvi ples.“

„To upravo umnožava moju brigu,“ reče Aleksander.

„Ja Vas nerazumijem grofe, dva sjajna plesa — ili Vas možda general nije pozvao?“

„Za to mi baš nebi mnogo stalo, ali sam poziv dobio.“

„Na mom plesu ćete biti, kao i ja, koja ga dajem.“

„Uzprkos svemu tomu neimam se dobru nadati.“

„Zašto? zašto?“ upita naglo kneginja.

„Buduć mi je već sutra, najdulje prekosutra otići.

Andreja posta opet živahna, kao i prije.

„Grofe,“ povikne, „neda li se ništa učiniti, da se to putovanje odgodi?“

„Nemislim.“

„To ću ples odgoditi.“

„Radi mene?“ upita začudjeni grof.

„Radi Vas.“

„Žao mi je, ljubezna kneginjo . . . .“

„Nežalite ništa, recite mi samo, kad ćete se vratiti, pa ću ja onda Vaš povratak proslaviti sjajnim plesom.“

Mladić postade neodlučan, kako li bi kneginju odgovorio od te odluke.

„Vaša dobrota, milostiva gospodjo, upravo me uzhićuje, al me ujedno i duboko u duši žalosti. Da je na moju, ja nebi sad išao, ili bi se barem čim prije vratio.“

„A kad ćete se vratiti?“

„Za njekoliko godinah — možda . . . . nikada!“

„Nikada grofe!“

„Vidite dakle, da imam zašto žalostan biti.“

Kneginja pade na divan kao smrvljena, nježnimi prstići igraše se drhćuć vrpcom, koja joj je bila na vratu. Prsa joj se strašno nadimahu.

„To je dakle!“ šaptne tiho. „Vi se nećete nikada, nikada povratiti. A to mi javljate, kao da nebi znali . . . .“

Aleksander uzdrhće. „Nećete da svršite?“ povikne naglo grof. „Ja nisam mogao ni pomisliti, da bi Vam, milostiva kneginjo, moglo neugodno, šta neobična biti naš razstanak. Ja htjedoh sebi prištediti prekomjernu brigu, ostaviv sve do danas, da Vam prijavim, da mi je ići. Vi ćete brzo zaboravit muža, koj je iz sjajnoga obzorja Vašega života izčeznuo, kao što se je bio i pokazao.“ Poljubi kneginji ruku.

Andreja ga čvrsto pogleda. „Grofe,“ reče, „te rieči, što ih upravo izustiste, pokazuju i nehotice, da ste znali za sklonost, koju gojim za Vas. Naš medjusobni odnošaj vrlo je nježne naravi; zavisilo je samo o Vas, da me prisilite na jasnu kakovu izjavu, s toga bi Vas mogla u ovaj čas sasvim pravedno ukoriti.“

„Bože moj, kneginjo, oprostite; pomislim li samo na svoj položaj, bilo bi vrlo smjelo, da se od Vas još više nadam, nego li mi već podjeliste. Sviet mi i sad onako zavidi sve, što uživam Vašom dobrotom.“

„Vi mi se uklanjate grofe,“ reče Andreja oholo i ponosito. „Dobro dakle, ja ću se pred Vami poniziti i priznati, da sam se gorko prevarila, kad sam mogla i pomisliti, da ću u Vas što više pobuditi od pukoga prijateljstva. Ovim priznanjem, na koje me je prisilila jedino važnost ovoga časa, neka bude svršena i zaključena prošlost. Može li se nadati prijateljica, da će joj se prijatelj sasvim povjeriti?“ upita ona gorkim posmjehom.

„Bože moj, nesmjem dalje, udes mi steže svaku daljnju radnju. Priznajem, da Vas vriedjam svojom šutnjom, al još nije došlo vrieme, da bi mogo govoriti. Andrejo,“ nastavi mladić, videć kako je gospodja smućena, „možda je u Vaših obiteljskih odnošajih kakova tajna, koja Vas sili, da budete obzirna. Vi ste bila udata . . . .“

„To je dakle ono!“ povikne kneginja. „Ubogi prijatelju, s Vami dakle vlada predsuda! Aleksandre, prije nego li dalje govorim, reć mi je, da sam bila udata, nu da sam bila žena bez muža. Vi hoćete da odete — ja Vas nemogu suzdržati; ali o mojoj osobi nesmjete više dvojiti. Samo mi se je pred jednim mužem opravdati, hoću da se opravdam, a taj ste muž Vi.“

„Vi me krivo razumjeste! protegnite sve, što rekoh, jedino na mene.“

„Dobro, dobro; sad me samo slušajte, molim Vas. Možda ćete me Vi braniti, kad tko na mene napane, a osim toga,“ doda žalostnim glasom, „neima u ovaj čas razstanka ljepše stvari, o kojoj bi govorili osim one, koja je već svestrano prorešetana. Ja osjećam potrebu, da Vam nješto kažem iz svoje prošlosti.“

Aleksander se spremi, da će pazljivo slušati; uzdahnuv kneginja iz dna srca i duše svoje poče ovako:

„Moj otac bijaše pukovnik i zapovjednik pogranične tvrdjavice S. — Vi ga znate. Imah starijega brata, koj je služio u vojsci kao častnik i stanovao u otčevoj kući. Stari knez, general Galicin, bijaše tad glavni zapovjednik ciele pokrajine, u koju je spadala i tvrdjica S.; on stanovaše u 12 vrstah udaljenom gradu G. Često bi dolazio k momu otcu, kad god bi mu služba dopuštala, a kad bi došao, osta po više danah u našoj kući. Takovom sgodom obćio je sa mnom osobitom pažnjom i njegom, a videć to svatko, moraše umah pomisliti, da me general kani možda oženiti. Svi moji činiše, da mi ga što više priljube, pripovjedahu o veliku njegovu bogatstvu, o ljubežljivu značaju, te me nagovarahu, da radim, što mogu, kako bi staroga prosioca zaplela u svoje mrježe i sklonula odlučnu koraku. Ja se nemogoh prisiliti; mladost mi i sav dotadanji život bijaše u opreci s mišlju, da postanem ženom šestdesetgodišnjega starca. Ljubljah otca, koj mi je uviek dobar bio; al takovu žrtvu tražiti od mene bilo mi je od njega previše; na to se sklonuti nemogoh. Brat, koj se je nadao, da će u službi sve više ići, ako ja uzmem kneza, silio me na ženitbu, te sam napokon bila prisiljena izjaviti, da ću radje ići u samostan, nego li da povjerim svoj život staromu knezu. U to doba posta mi brat satnikom. To odlikovanje 26-godišnjega mladića pripisivahu jedino momu uplivu na kneza. Netreba ni spominjati, da su se već bili raznjeli glasovi, kojimi se je vriedjalo moje poštenje. General nas pozivaše u zimi na sjajne svoje plesove; na njegovih kolih vozijasmo se tamo i natrag. Premda nije bilo izmedju mene i generala nikakova odnošaja, ipak se je o tom govorilo kao o kakovoj gotovoj stvari. Potužih se dakle otcu.“

„Andrejo, ti nisi pametna!“ reče on ozbiljno.

„Otče, pomislite samo na jaz, koj je medju menom i njim; sjetite se samo na različitost dobe.“

„General je bogat knez, a ja sam siromašan plemić.“

„To mi sve, otče, ništa nedokazuje.“

„Tko će uzeti djevojku bez ikakva miraza? Naši častnici birajuć ženu, traže samo novac.“

„Zar ja moram za častnika poći?“

„Velikaš nijedan neće da dodje, a gradjanskomu prosiocu uzkratit ću tvoju ruku.“

„Neću se dakle nikad udati.“

„Pomisli kćerko na svoju budućnost. Ja neimam ništa osim svoje plaće, a umrem li, nedobiješ mirovine, kao što ti ni majka, njoj ćeš samo na teret biti. Uzmeš li generala, bit ćeš sretna.“

„Otče, Vi govorite sasvim izvjestno zar Vam je već general govorio što?“

„Na posljednjem plesu.“

„A bez moga znanja?“

„Diete moje, ti nesmješ generala odbiti. Misli na mene i svoga brata, komu se može tim otvoriti sjajna budućnost. Da se ciela stvar razvrgne, general bi bio osramoćen.“

„Što odgovoriste, otče, generalu?“

„Da ću se s tobom porazgovoriti, a ti da ćeš privoliti.“

„Otče! otče!“ poviknuh prestrašeno.

„Stvar je već daleko i predaleko došla, budi dakle pametna. Nećeš valjda dugo imati staroga nu ljubeznoga muža; a biti ćeš bogata kneginja Galicinka, koja će se moći udati po svojoj volji. General je bolježljiv i svoje volje. Zadovolji mu radi svoje i moje sreće. U ženitbenom ugovoru bit će i to, da si ti baštinica sve njegove imovine. Ostavljam ti osam danah da si promisliš.“

Moj položaj bio je veoma žalostan, ljubav roditelja borila se s mržnjom spram kneza. Bijah čvrste odluke, da odbijem generala. Al prije nego li prodje urečenih osam danah, dogodi se nješto neobična, što je sve odnošaje poremetilo.

(Dalje sliedi.)

Sve me pitaš.....

Sve me pitaš, što te gledim:
Pitaj liljan, zašto cvjeta
I lepira šarnih krila
Što na njega željno sleta?

Pitaj zašto rosa pada
Što na cvietu jutrom sjaje,
Zašto slavuj pjesmu vije
Ko zaljubljen uzdisaje?

Pitaj zviezde: što trepere?
Pitaj sunce: zašt izlazi?
Pitaj potok, kuda ide
Svojim vali kud odlazi?

Svaki će ti kazat redom,
Da ih ljubav jako mori;
Jer je ljubav mati sviju —
Iz ljubavi Bog sviet stvori!

U Novomsadu. *Drága.*

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

IX.

Poslie kratka vremena dodje knezu Andriji glas, da su ljudi kralja Štefana, poslani u Carigrad sa stvarmi, već blizu ovoga priestolnoga grčkoga grada, pa zato i on zaključi krenuti što brže onamo, da izvrši stričevu želju.

Odpravi se dakle i oprosti s carem Fridrikom, koj mu dade nalog, da izposluje kod cara Izaka, neka se gospoda njemačka puste i križarskoj vojsci dade obećana podpora!

Velika bijaše radost Konštantinova, kad mu Andrija reče, da se sutra dan moraju krenuti na put. U taboru nije bio život ni sam po sebi prijatan a ovaj mu je još tim neprijatniji, što je prijatelj Andrija neprestano bio gdjegod zabavljen i samo kratke časove mogo s njim probaviti. On je u dugom i čestom onom vremenu, kad je morao sam bivati, neopisivom sladošću mislio na one dane putovanja kroz Bugarsku, kad je prijatelj vazda bio uz njega, kad se je činilo, da su samo jedan drugomu živili. Andriji je uz poslove i družtvo tabora preostajalo samo malo vremena biti uz mlada prijatelja, to je ovomu vrlo težko bilo, pa mu je u veliko naknadjivana bol svaki put, kad ga se je Andrija sjetio i došo k njemu. Zato je diete jedva čekalo ugodan glas, da idu; već mišljaše na prijatnosti puta, kad će opet jedno drugomu živiti, pa skoči od radosti, kad mu Andrija rekne, da će sutra krenut iz tabora.

Konštantin se baveć u taboru dobro upoznao oružjem. Stari Radivoj, komu je isto tako vrieme bilo dugo, učaše ga, kako valja oružje držat u redu i kako njim vladati; imaše starac čitavu radost, kad je vidio, kako mu nauk prija i kako učeniku sve od ruke ide. Nije dugo vrieme prošlo, te kneza Andrije oružje bilo u cielom taboru najsvjetlije; a Konštantin je već kopljem, strielom i mačem umio tako vladati, da se je mogo na sebe osloniti. Stari se učitelj ponosio, kad mu je mladi učenik u sgadjanju kopljem dobio obkladu od ljudih, koji su u oružju svoj život sproveli; on se zadovoljno smješio, kad mu je pítomac vještim kakvim hitcem strielinim sklonuo kneza Andriju, da se čudi; a to mu smješenje predje gotovo u smieh, kad je koj od brkatih junakah, koji su bojeve stotinami vidili, pošteno bio grunut u borbi s ovim novajlijom.

Knez Andrija dodje u Carigrad početkom listopada. Bijaše caru Izaku ugodno srodstvo s kraljem srbskim, koje sbog toga, što se je imao plašiti junačkoga napredovanja Srbaljah za svoje krajine, koje pak sbog toga, što mu je u ono vrieme, kad je riedko koj vladalac umro naravnom smrti, sbilja bio nuždan koj silniji srodnik i prijatelj; a najposlie i s toga, što mu se je Asjen bugarski popeo bio na dušu; proti ovomu pako nebijaše nitko tako na sgodi kao kralj srbski. Da će dakle car Izak svoju sinovicu dati za nasljednika Štefanovoga, o tom Andrija nije ni sumnjao i to mu je bio najlakši posao, nego je morao mnogo o tom razmišljati, kako li će cara sklonuti na mir i prijateljstvo s križari. Pa i ovo je kao god i ono želio, jer ako i jest ljubio srodnike svoje i domovinu, željaše i to iz svega srdca, da tolike sile neleže bezposlene na štetu hrišćanske stvari u Palestini.

Kao što predvidje, tako i bilo. Kano srbskoga poslanika primi ga car otmjeno i doskora se na kneževo zadovoljstvo svrši posao. Bivši knez Andrija prvi put caru svečano predstavljen, vidje i upozna u mnogobrojnom krugu najsvjetlijih carstva velikašah protostratora Kamecesa, s kojim se je

upoznao u najneugodnijoj za ovoga nesgodi. Prije no što je car odpustio kneza, pristupi mu protostator i progovori: „Dozvoli mi tvoje veličanstvo, cesare, da velikaš tvoga neizmjernoga carstva pred tobom zahvali onome mužu, koj je kao pobjeditelj tvomu oružju ukazao slavnu čast“.

Car ove rieči slušao do kraja pa reče: „Čast, komu čast; a gdje je bolje mjesto zahvaliti zaslugi i proslaviti slavno djelo no pred vladaocem, kojega je priestol sakrovištem nagrade i morem slave.“

Na taj carev odgovor pristupi protostrator k Andriji i pruži mu ruku govoreći: „Dostojni mužu, primi najsvečaniju zahvalnost za plemeniti postupak spram nesretna ali neokaljana oružja. — Ovo je, prejasni cesare, onaj hrabri vojvoda, koj je u ono vrieme, kad je sreća od tvoga oružja na jedan trenutak odstupila, predusreo tvoga protostratora kano pobjeditelja i ovomu maču, tobom mi pripasanu, dao svaku počast. Dopusti da mu dam ruku i da ga uvedem u naš krug; dostojan je, da bude u njem jedan od prvih.“

Vladalac ustane, odpaše svoj mač i pripaše ga knezu ovako govoreći: „Tvoja je želja izpunjena; carstvo naše, lice svete pravde, pripasuje ovaj mač veličja i časti despotu carstva našega, Andriji i postavlja ga u krug naših dvorjanikah i srodnikah, čineć ga, da je ravnorodan onim, koji su rodjeni u porfiri (grimizu).“ Na to car zagrli kneza i za njim svi velikaši pohite s Andrijom se rukovati.

Tek što se knez malo odmorio od teretnih dvorskih obredah, javi mu se protostrator. Ovaj sad počne velikodušnomu pobjeditelju svomu zahvaljivati a knez Andrija se nije nipošto mogo protustaviti ljubeznoj molbi nova prijatelja, već se morao u njegovu palaču preseliti kao gost njegova doma. Družtvo svoje ostavi u starom stanu a on s Konštantinom i starim Radivojem predje k protostratoru, gdje mu se odredi dugački red prekrasno namještenih sobah.

S prvim nalogom, ko što rekosmo, bje knez Andrija brzo gotov; ali mu drugi nepodje tako za rukom. Istina imaše na ruci i protostratora Kamecesa i Domestika Zapada Aleksija Gida, no carevo uvjerenje i podgovor patrijarha Dositeja bijaše jači. Ovaj imaše u cara neograničeno povjerenje, koje se je osnivalo na sili proročanstva, koju da je patrijarh imao. Dositej još kano monah predkaza Izaku, kad na to ni pomisliti mogo nije, da će se popeti na bizantinski priestol. Kad se to sbude, car Izak podigne monaha Dositeja na patrijarški priestol i ništa nije preduzimao, što mu nije predlagalo proročansko oduševljenje pobožna duhovnika.

Patrijarh je caru prorokovao, da će Niemci udarit na Carigrad i pokazao mu stranu, s koje će doći. S toga car dade zazidati gradska vrata, koja vode na onu stranu, i koja su se nalazila u susjedstvu vlahernijske palače, te se je svakako starao, da zaustavi Niemce na putu k Carigradu. Medjutim je baš svojim neprijateljstvom Niemce još većma razpaljivao i na to pobudjivao, da mu državu neprijateljski robe i pljačkaju. Ali to nije zadavalo veliku brigu, jer mu je patriarh prorokovao, da će car Fridrik do uzkrsa umrieti. Uzdajuć se dakle u zimno nastajuće vrieme i držeć da će Niemci, kad cara

izgube, što brže pohititi kući, najvolio ih je car, pa bilo i štetom pokrajinah, držat od Carigrada na daleko, dok se s uzkrsom nesvrši posao.

Što se tiče prvoga proročanstva, malo da se nije sbilja izpunilo, jer Niemci razjareni navale na cara Fridrika, da ih vodi u Carigrad da si tako priprave prelaz preko mora, kad im car Izak neda da predju. Ali car na to nije ni mislio, nego poruči svomu poslaniku, da svakako gleda privoliti cara na mir. Knez Andrija dakle namisli caru svojski stvar predočiti; kazà mu, kako mu on stoji dobar za to, da Niemci misle iskreno samo na prelaz u Aziju; da ih može dati prevesti kod Kalipolisa a ne kod Carigrada; da će se Niemci podieliti na dva odjela i tako manjim brojem biti manje sumnjivi; da će mu inače ovako upropastit pokrajine; jer vojvoda Fridrik uzima sve gradove jedan za drugim, i najposlje će, htjelo im se ili nehtjelo, i Carigrad uzeti; da će se grčki podanici pridružit Niemcem i odustat od njega, kad vide, da ih izlaže nesreći bez razloga. Nu još svim tim nije cara o boljem uputio. Napokon poviče knez: „Znaš li prejasni vladaoče, šta ljudi misle i govore? Tvomu carskomu grimizu prieti strašna ljaga, jer ako ti i dalje križare nepustiš u Palestinu, svi će ljudi vjerovati, što se sada govori, da si ti s Turci učinio ugovor, da Niemce nepustiš u Palestinu. To govore ljudi o caru najsjajnijem s dostojanstva i časti, o glavi kršćanstva na cieloj zemlji. Te su misli na daleko raznesene; moj gospodar i kralj čuo ih je, te izražava svoju tugu o tom, što se o pravoslavnom cesaru i njegovu srodniku raznose takvi glasovi, koji su najnedostojniji te čine, da se svaki nezasluženim načinom odvraća od najboljega cesara i postavlja izvan svakoga saveza s njim, budući da ta crna misao i ako je sasvim prazna, čini svaku svezu nemogućom. I to ti moram prejasni vladaoče kazati, da te misli Asjen na svoju korist upotrebljuje, Niemci će ga kao prijatelja pomagati a Grci mu se kano poborniku hrišćanstva neće protiviti."

Te rieči učine, što su imale učiniti. Vladalac se skloni, njemačke jemce odpusti i kanclera Ivana Duku i Andronika Kantakuzena pošlje u tabor k Filipopolju, da ponove ugovor nürnberžki. To bijaše u drugoj polovini listopada i tek se usried veljače 1190 g. učini pravi ugovor, uslied koga su križari krenuli izpod Jedrene, gdje su zimovali i koncem ožujka kod Kalipolja prevezli se u Aziju.

Dok je knez Andrija svršivao ove važne poslove, gledaše Konštantin radostno i čudeć se, kako se njegovu prijatelju svi dive i otimaju o njegovo prijateljstvo. To mu je bio najveći ponos. On je provodio vrieme što vježbanjem u oružju, što tim, da je sve prijateljeve stvari osobitim zanimanjem, nježnošću i brižljivošću držao u redu. U oružju je diete nalazilo veliku radost, a još mu je bila i većom, odkada je Andriji pošlo u običaj, da prazno od poslovah vrieme provodi priobćivanjem crticah iz svoga izkustva i učenjem prijatelja. U takvo vrieme borahu se ta dva prijatelja, jedan najbolji učitelj, drugi najposlušniji učenik, da ih je bila radost gledati. I Andrija za kratko osjeti, da mu učenik jako napreduje; već njegovi i najsjegurniji

udarci počnu riedko svoju cielj postizavat, a oklop je njegov već češće osjećao junačke udarce od izvježbane ruke mlada učenika.

Takovi trenutci bijahu za Konštantina prava slast života. Sve misli, svi pogledi bijahu samo na prijatelju i upravljeni na svaki njegov mig i kret; a isto tako bijaše i on u takvu trenutku prijatelju si jedini predmet života. Umorivši se sjednu jedan uz drugoga; Andrija uze Konštantina za ruku, otre mu s čela znoj i gledeć mu u golubje, nebeske vedrine pune oči, pripoviedaše mu svoja djela, koja je ovaj mogo dokučiti. Nu što ovaj uzviseni duh nije mogo razumjeti! Imajuć ruku u prijateljevoj ruci, u junačko mu lice uprto gledeć te cieo pogružen u smatranje i slušanje poslušaše Konštantin prijatelja, razumjevajući sve, ako i jest tek jednu ili drugu rieč razborito čuo, postizajuć i ono, što mu je prijatelj zašutio, jer mu je sve čitao izraženo u duši, u kojoj se je njegova duša slievala. Kadkad je djetetu u očima sinula njeka osobito jasna, osobito sladka svjetlost; onda je oči oborilo, a prijatelj moraše besjedu prekinuti, jer mu je nestalo nješta, bez česa nije mogo biti, pa je tek onda produžio rieč, kad je diete opet k njemu podiglo oči. Kad je diete činilo to za duže, onda su oba sjedila niemo, nu su u tišini slušali osobit njeki razgovor, koj nisu razumjevali, nu koj im je pričinjavao osobit užitak. Često je Konštantin naprasno ustao i otišav prekinuo tišinu, pa za kratko vrieme vratio se razkalašeno veseo i razgovoran, te su se oba prijatelja opet veselili i šalili kano da ih u vremenu života nerazstavlja ni godina danah.

Protostratorova porodica bijaše uz kneza vrlo naklona i djetetu; protostrator i žena mu smatrahu ga pravimi roditeljskimi osjećaji, dvie im kćeri Teodora i Ana, rada se s njim družiše kano s bratom; najvećma od svih priklanjalo se srdce djeteta k šestnaestgodišnjoj Ani, može biti s toga, što se je ona njemu pokazivala iskreno i najljubovnijim srdcem; njih su se dvoje najviše zabavljali, razgovori im bijahu veseli, riečmi bogati, puni djetinskoga povjerenja, prijateljski, Ana očevidno pokazivaše u Konštantinu svoga najodabranijega prijatelja, dočim je Andriju počitovala samo kano velika muža. Teodora pak nješto od svoje sestre starija, gledaše Konštantina milostivim kano sestra okom; pred Andrijom joj oko tim češće k zemlji padaše, čim mu je većma njegovo lice postajalo u srdcu jasno. Protostrator nije toga čustva svoje kćeri s negodovanjem primjetio, odkada mu se u srdcu vruća želja rodila, da bi odlična ovoga Srbina mogo povući u krilo svoga srodstva. On o tom nije ni sumnjao, jer je Teodora bila dušom i tielom liepa a on u visokom dostojanstvu i bogat; scienjaše se sjeguran, da knez neće biti protivan. — Što je više prolazilo vremena, to je odnošaj izmedju Konštantina i Ane postajao tješnji; činjaše se u njenom družtvu da Konštantin postaje sasvim djevojkom; vesela, nježna, nezlobna Ana imaše u Konštantinu nesravnivu drugaricu; u ovom družtvu nije diete ni osjećalo, kako mu protiču dani.

Andrija je ovu izrednu obitelj osobito počitovao; on se radovao djetinskoj ljubavi Konštantina i Ane; a visoki Teodorin duh nadje u njem čovjeka, koj ga je znao cieniti; izmedju njega i Teodore rodi se prijateljstvo tako

nježno i čisto, ali tako visoko i silno, kao što su njihovi duhovi u svojoj uzvišenosti na to bili sposobni. U njenom družtvu osjećaše, da mu je život osobite čistote i uzvišenosti; k njoj ga je vukla njeka nutarnja sila. Svršiv svoje poslove imaše više vremena živit za sebe i tako je više vremena provodio u njenom družtvu. Češće se dogodilo, da je Konštantin uzalud čekao prijatelja i na razgovor s njime. Znajuć, da mu prijatelj taj ugrabljeni čas daje liepoj Teodori, njega tako dostojnoj Teodori, osjećaše diete vatrenu strielu u srdcu. Nehotice mu udare suze iz očijuh; bez svake volje spusti se na stolicu, nasloni glavu u ruku i utone u misli, koje nije nikako mogo sabrat i razabrati; osobito čustvo prelije mu grudi, čustvo bezkonačne praznine i mrtve tišine, čustvo, u kom mu se raztopljava čitava sila života. Kad se je malo oporavio pitaše sam sebe, šta mu je? Prvi i naravni uzrok vidje u tom, što mu neima prijatelja, što se je činilo, kano da ga je ovaj zaboravio. Pa onda je sam sebi i u sebi odgovarao: zašto da te to pečali? On u tom nalazi zadovoljstvo, zar to da tebi čini tugu? Zar on to zaslužuje, da mu ti nevino zadovoljstvo za zlo primaš. A može li gdje veće i čišće zadovoljstvo naći no kod Teodore? — Sad mu u srdcu štrecne i uzdisaj, bezkrajni uzdisaj izvije mu se iz stisnutih prsijuh. Živ mu duh nemogaše toga dugo trpiti; on ode i potraži veselu svoju drugaricu. Iz šupljega upinjanja predje mu duh k razpuštenoj živosti, uprav kano da je htio sam sebe zabuniti, sipaše na sve strane iskre šaljive, oštroumne kadkad malo i pakostne. I opet usried toga veselja nebijaše mu srdce veselo. Najposlie umoren čekaše jedva, da dodje noć, da ga ostave svi njegovoj tuzi; onda mu je najprije suha vatra moždila mozak, poslie se spustila blagodatna oživljujuća kišica u vidu groznih suzah na taj žar, razhladila glavu, oživila prsi i tako snu, dobrotvornomu snu pripravila put. I opet koliko je god putah sam sebe zapitao: šta mi je? ništa nije znao odgovoriti.

Andrija sprovadjaše pored Teodore najvedrije časove života; on se tim volio baviti u njenom družtvu, čim se je više uvjeravao, da je u nje ljubav prama njemu. Neprodje mnogo vremena i on opaziv, da ta djevojka samo u njem živi, počne ju smatrat kano čest svoga bića. Konštantin bivši prije neograničeni gospodar njegova srdca i mislih, počne tú vlast po malo gubiti i dielit ju s dražestnom ovom caricom. I opet je bilo ješta, što je Andriju nepostižnim načinom privlačilo Konštantinu. On je istina diete češće ostavljao samo nego li prije, ali je i češće, gledeć cielom dušom Teodoru, dobijao Konštantina pred oči, i kad je sve svoje misli posvetio Teodori, pomisli na jedan put na Konštantina; onda odmah otidje, da vidi šta diete radí i da mu naknadi učinjenu štetu, a začudio se, kad nije našo kao obično diete na mjestu puno živosti i neuztrpljivosti; nebijaše mu baš neprijatnije, kad je vidio onu razkalašenost, kojom mu prijatelj provodi obično njemu posvećene časove u družtvu mlade Ane. Sad se zamisli on i neznajuć šta mu je; a kad su se obično sastali, onda su opet kao uviek imali sladak i blažen čas.

Andrija mišljaše kadkad o tom: nalažaše, da mu je čustvo spram Konštantina sladje, a čustvo spram Teodore uzvišenije; ono čustvo kao u otca k djetetu, a ovo čustvo poštovatelja uzvišenosti.

Pokraj svega Konštantinova usiljavanja bijaše primjetiti, da ga obična mu veselost ostavlja; njeka tuga, to se vidilo, ležaše mu na srdcu izražavajuć se u črtah stradanja. On bijaše češće zamišljen, ali mu nije duša kao prije bila uzhićena nego se je lomila u boli. Kad je svoga prijatelja, bivšega čim zabavljena, dugo ukočeno smatrao, onda mu je tako težko na srdcu, tako žalostno u duši bilo, da mu je suza orosila trepavice.

Jedan dan bijaše Andrija kano obično kod Teodore i nije, kao što se činilo, imao ni zašto drugo čustva imao. Konštantin ga ostavi i otide u drugu obljižnu sobu. Odmah za njim dodje i Ana i počnu se veselo razgovarati; ali joj prijatelju danas nije bilo do razgovora, pa ga poslie kratka vremena ostavi i ona. Konštantin ode na prozor i pusti oči, nemisleć o ničem, prelaziti po ljudih; ono mislih, što su mu se vrzle po glavi, bludjaše po sasvim nepoznatom predjelu bez pravca i zakona. Nješta šušne u sobi, on se okrene i vidi Andriju, gdje s Teodorom udje u sobu. Noge pod njim klecnu i osloni se na zid, inače bio bi se srušio. Dvoje ušavših nisu diete primjetili i tako je i nehotice moralo bitj svjedok sliedećega prizora.

„Zašto, ljubezna Teodoro,“ progovori Andrija i uzme obadvie djevojkine ruke u svoje, „zašto i dalje da šutimo? Ja kroz čisto ogledalo tvoga srdca, kroz tvoje svibanjske dražesti puno oko vidim, da meni spada srdce tvoje, da duša tvoja k mojoj teži: je l' da se nevaram ljubezna Teodoro?“

Djevojka šutaše odgovarajuć mu neopisano milim pogledom.

„Govori, mila,“ progovori daljo knez, „izgovori mi ono, što tvrdo vjerujem; ja, koj tebe jedinu na cielom ovom svietu ljubim, koj te više ljubim od samoga sebe, evo ti jasno to kažem; kaži i ti meni te rieči, koje će mi najljepša nebeska glasba biti.“

Ona mu pristupi bliže, nasloni mu glavu na prsi i tihim jedva čuvenim glasom progovori mu: „Ah, ja samo u tebi živim!“ Dalje nije mogla ni rieči progovoriti. Knez Andrija prigrli ju k svojim punim slasti grudim i prvi poljubac najčišće ljubavi skopča njihove ustne.

Konštantin koje zbog stanja duše svoje, koje što grčki jezik tako točno znao nije, da mu rieči i u šaptanju podpuno razbere i razume, nije svega razumio, ali je opet toliko razabrao koliko mu je dosta bilo, da mu srdce htjede puknuti. Nečuvši više ništa i za slobodnim zrakom dahtajući krene se s mjesta da podje van, ali prvi korak obori ga natrag, jer si opazi prijatelja s ljubljenom djevojkom u naručaju i uzhićenju. Neopaziše ga, pa je ostao niem kao i oni; ali kakova je razlika izmedju njihove i njegove niemosti. (Dalje sliedi.)

Osmrtnica mesopustu.

Pridjè dan, ki nosi žestok glas; čujem rit:
»Spomen se, pepeo si i unj se ć' obratit.«
D. Zlatarić.

Medju 5. i 6. ožujka posljednjim udarcem zvona dokončà mesopust život, radošću i djeli obilan. I mesopust pada žrtvom neizliečnû, što ga baštinio, svega vremenitoga zlu, koje bi se moglo prozvati, da je slobodno s tako ozbiljnom stvarju šalu zbijati — kroničnom vrtoglavicom.

Nedą se opisati, kako se smrt toli silnoga ljudomrza kosnula. Dok se još na svietu banio i širio, pratili ga ljudi djetećom gotovo prijatnošću, a čime mu se konac životu primakao, pómami za njim ni kraja ni konca. Tisuće i tisuće ljudi tri posljednja dana i noći upravo se priliepile uzanj; mnogi se ga toli čvrsto i toli živo prihvatili, kan da su voljni s njim i u crnu zemljicu. Mnogim se duh za njim tako razpuhao i razmahao, da su gledajući zadnje izdisaje na umoru starca malo ne posve pamet izgubili; pa živu neprestanice, kako su obiknuli, dok je vjerni mesopust nad njimi žazlom mahao i čredio ih. Smrt mesopustova živo se dojmila nježnoga spola, za njim tako žestoko gorećâ i plamtećâ, da su se često i medje ženskoj nježnosti prezrle i zaboravile. Dobrahna je množ gospoja i gospodična, koje poput rimskih matrona za Brutom, ciele godine tuguju i žaluju za usnulim mesopustom.

Čudnovate, dà divne li tom prilikom mudračke jakosti i krepčine duši, kojom su ljudi unatoč ljutoj srdobolji prislanjali uho volji umirućega starca. Mesopust i na samrtnoj postelji pokazà, da je pravi smijući se mudrac. Radostna cika i uznosita vika odjekivaše, kad je prvi put glednuo sviet, i kad posljednji. Za to slavi i svetkuje sviet mesopustovu smrt milom svirkom i zvèkom čaša; za to podcikuju u podpunoj veselosti ljudi napružući sve sile, da uguše novom krepkom snagom žalostno osjećanje duše i možda kakove tužne misli.

Neima nastavlja Schuzelka — mesopusta, toga veseljaka i bezbrižnika! Po njem je izgubila mladost predragoga prijatelja, starost u dugom čàsu zabavnika, obrtnost krepkoga poticatelja, umjetnost veledušnoga mecenata, znanost jakoga podpornika, zemlja veleum, kakov se svakoga ljeta samo — jedan rodi. To vam je najveći redatelj plesa, za kojim pol svieta pleše. Najsretniji glumac, koj čeljad najugodnijom zasjenom zabavit umie. Učećû se umjetniku raztvara živu galeriju strastih spone razkinuvših; pokazuje bogatu zbirku preriedkih igara i gluma. Mesopust u prometu razkida zapreke, pospješuje kolanje krvi i — novca. Mudroslovju podaje najljepše obrete o „absolutnoj ništini.“ Pravoslovje ga treba kao ženidbenoga prokuratora, cieni mu izkustvo u ženidbenih prieporih i harno upotrebljuje prepletene slučaje, kojimi razjašnjuje teoriju o zajmu, o založnom pravu i o stečaju vjerovnika. Najobilniju korist donosi liečničtvu. Ovoj znanosti treba prakse kao čovjeku svakdanjega kruha, a mesopust joj podaje vazda najbogatiju kliniku prezanimivih slučajeva; čitavo poglavje u pathologiji moglo bi se okrstit: „mesopustne bolesti.

S tolikih mesopustovih zasluga mora pasti mraz na obraz hypohondrijskim njegovim neprijateljem, koji ga proklinju kao ljenčinu, neumjerenika i ludova. Tko bi se usudio zatajit dobročinstvo soka trsovoga, što neumjerenika u pijanstvu do živine snizuje? Mesopust nas napaja božjim napitkom radosti, pomiešanim sa snagom, srce kriepećom, blažene záboravi. Mesopust je ugodan san, koj nam dugočasno i dosadno spavanje naravi u zimi prikraćuje. Mesopust je najvještiji vrtlar, koj u života punom gojilištu družtvenosti najbujnije cvieće života ubire i u kitu plete. Ovo je veliki životni magnet, koj srdce k srdcu privlači; najača električna makina, što živce raznihuje i potresa, da neoslabe i neutrnu. To vam je ovomu svietu gospodar, koj veselje nudja svakomu, da se neslade njim samo bogataši. On je dubok poznavalac i slobodouman odgojitelj ljudi, koj veli: Kada je svemu svoja hora, budi i ludovanju svoja! U tom se s njim slažu i najveći umovi svih vjekova: Dulce est desipere in loco! — pjeva Latinac Horac. Što može čovjek boljega učiniti, nego li veseo biti? — pita Englez Shakspeare. Mudro li je i ludovat! — veli Niemac Göthe a Hrvati kažu: Valja koj put i vragu prižgat svjećicu.

Eto ti dakle jasnâ dokaza, da ludost i mudrost tako zamjenito djeluju, da jedna bez druge bujno procvast nemože.

Najteži ukor, koj mesopustu ni u hladnom grobu mira neda, jest: što je njegov plamen toliko mladjanih cvieta i ružica ofurio i osmudio, tolike sladke nade i ufanja u zametu ugušio. A nevidimo li možda, gdje svakoga dne na tisuće mladih ružica i cvieta u nuždi i zapušćenosti gine i vene? Nerazmetne li prerana nužda i borba tisućam i tisućam mladjahnu silu, da po malo umirući sve su to bliže smrti na domaku? — pita napokon Schuzelka.

Posvetimo dakle usnulomu usrećitelju svieta svoju zahvalnu uspomenu i radujmo se sretnomu opet prieporodu. Iv. Belan.

Francezi u Banatu.

Što je austrijska monarkija, što je pače Evropa u velikom, to su Bačka i Banat u malom budi to s narodopisnoga budi s vjerskoga gledišta. Županije torontalska, tamiška i krašovska, koje su u požarevačkom miru prozvane tamiškim Banatom, ako poslie turskih ratova i nisu imale bana vladara, koje su poslie 1849. do 1860. god. spadale u srbsku vojvodinu medju Tisom na zapadu, Dunavom na jugu, Marošom na sjeveru, a na iztoku gorami, koje diele Ugarsku od Erdelja i Vlaške imadoše g. 1848. pučanstva 1,147.265. Zna se, da su tù poglavito tri naroda Srbi, Vlasi i Niemci, ali da tù ima i Magjara i Hrvata-bunjevaca, Slovaka, Bugara, Židova i Talijana; nego ima tu još i potomaka velika naroda, Franceza u čitavih selih.

Zaviriš li u zemljovid spomenutih trijuh županijah pa nadješ sela Solteur, Saint Hubert, Charleville itd., mislit ćeš možda, da si se prevario uzimajuć zemljovid u ruku, ali kad razvidiš i ona ostala mjesta, što su oko tih sela, uputit ćeš se, da si sbilja očima u Banatu. Pomisliti ćeš valjda, da su to pofrancežena sela, ali tomu nije tako, jer u istinu u njih pa onda u Hatzfeldu, Triebswetteru, Osternu, Klein-Jensi torontalske a Wiesenhaidu i Traunauu tamiške županije, ima pravih lotrinžkih Franceza, kojih su predji u osmom desetgodištu prijašnjega stoljeća, pozvani Marijom Terezijom ostavili domovinu i nastanili se na komorskih dobrih u Banatu dobivši kuću, polja i fundus instructus. Najveća im je naseobina bila u Triebswetteru, započetom g. 1772. kad je medju njimi bilo samo malo Niemaca u jednoj ulici, koju za to i prozvaše „deutsche gasse.“ Ali kako današnji putnici opisuju, taj njemački kvas tako je pokvario Franceze, kako je ovim u jeziku jedva ostalo traga, da su potomci Franceza. A da to nisu Niemci nego odpadnici francezki, to će svaki znalac francezkoga jezika uvidjet na prvi mah, kad mu se kaže, da tu stanuju porodice: Laran, Serdol, Delbri, Lafleur, Huissan, Fassaus, Mathieu, Picard, Chevalier, Thibaut, Parison itd. Docnije su u obćinskih napisnicih počeli miešati Rischar mj. Richard, Scherje mj. Cherier, Vetje mj. Vetier pače baš i Veit.

Spram tih Franceza premda ih je bilo preko 6000 dušah, malo se je pazilo na ravnopravnost i u školi i u crkvi, dà poslie g. 1792. slani su onamo popovi njemački, kao što sada šalju biskupi po Ugarskoj magjarske pope stekliše u čista hrvatska sela Sepetnik, Kerestur itd., gdje s izpovjedaonice i propoviedaonice i škole unučad odtudjuju djedom, puk odradjaju narodu svomu.

Unučad francezkih naseobina već je g. 1804. bila ponjemčena, a danas su tā sela njemačka, kao god i ona njegdašnja obitališta Slavena polabskih i odranskih.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Tridesetgodišnjicu svoju proslavi „sbor duh. mladeži“ 4. ožujka načinom dostojnim dugotrajne uspomene, glasbeno-deklamatornom zabavom. Velika dvorana bje ne samo sjajno razsvietljena nego i veoma ukusno urešena. U pročelju bijaše velika slika zagrebačkoga nadpastira zelenim viencem okrunjena, s jedne joj strane sborov grb: pozlaćena košnica s pčelami, a s lieve: srebrna lira na crvenom polju. Na okolo dvorane bjehu liepimi slovi u zelenih lovor-viencih imena svih (31) predsjednika s imenom Stjepana Mlinarića; preminulim bje dodan križ. Uz ta imena bijahu slike svih naših narodnih prvaka, a slika biskupa Strossmajera kano i stožernikova okrunjena zelenim viencem. Na besjednici digoše se dvie poveće zastave: narodna trobojnica i papinska dvobojnica, u svakom kutu po jedna velika narodna i do 15 malih zastava po stieni oko slika.

Dvorana se u 6 sati dubkom napuni slušaoci, kojim su na čelu sjedili gg. stožernik-nadbiskup Haulik, biskup Strosmajer, pres. gg. Kukuljević, Subbotić, barun Zornberg, kanonici itd. Netreba ni spominjati, da su iz vana mnogi svećenici, osobito sborovi predsjednici došli na tu zabavu, koja započe odručno odsviranom ouverturom „La italiana in Algieri“ od J. Rosinia. Poslie nje proslovi sadašnji sborov predsjednik g. Ivan Pliverić zvučnim organom podulju besjedu nacrtav u kratko povjestnicu sborovu i slaveć poimence trud, napore i ljubav njeke gospode; znamenito je, a govornik naglasi, da je ujedno i tomu sad trideset godina, što uzoriti g. stožernik Haulik sjedi na zagrebačkoj biskupskoj stolici. Složno su pjevani veliki sborovi: „Gdje je slavska domovina,“ „Popotovanje naše veselje,“ a osobito „Bojovnici Panĕ“ od Tovačavskoga i „U boj“ hrvatski sbor od J. Zajca. — Deklamirane su: „Piesan o veličanstvih Božjih“ od Ivana Gundulića, „Smrt staroga pjesnika,“ melodram uz pratnju violončela i glasovira od Z. Niemčića te „Uskrsnuće Jelačića bana“ od Ognj. Utiešenovića. Medju navedenimi komadi bijaše na sedmom mjestu ouvertura k operi „La staniera“ od Bellinia.

Svatko će na prvi hip vidjeti, da je program vrlo zanimiv i prema duhu vremena, a možemo kazati u pohvalu častnoj gospodi klerikom, koji su to sve sami izvodili, da su s glasbeno-deklamatornom zabavom postigli podpuno zadovoljstvo velebrojne odlične gospode, koja će imat sada još i više razloga sboru ići na ruku u toli krasnoj težnji, kako je širiti ćudorednost dobrimi knjižicami i nabožnimi sličicami.

Na hodniku, kojim se je išlo u dvoranu, bijahu dva prozraka, na jednom grb trojedne kraljevine a na drugom napis:

U veselju našem danas
Radosti je braćo dosti,
Najveća je radost za nas,
Da Slavjani svi su gosti.
Zato braćo, dok smo mi
Nek Slavjani žive svi!

To je bila zabava tako srdačna i mila, kako ju mogaše prirediti samo slavenska rodoljubna mladež, koja u svakoj sgodi činom zasvjedočava svoju ljubav za sve, što promiče narodni nam boljak i koja je i na uspomenu sborove tridesetgodišnjice za jugoslavensko sveučilište iste večeri darovala sto forintih. Ugledala se u ove častne rodoljube ina naša mladež!

Napokon dodajemo, da su „sboru“ stigla dvie brzojavne čestitke od „sbora duh. mladeži senjske“ i od hrvatskih i slovenskih bogoslovaca u Gorici. „Živili!“

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Izašlo je iz „Književnika“ preštampano veoma važno djelo: Pravni običaji u Slovena; privatno pravo; napisao Valtazar Bogišić, doktor prava i filozofije. U vel. 8-ni str. 196. — Knjizi dodan je „Naputak za opisivanje pravnijeh običaja, koji u narodu živu.“

— Pravokutna riez vinove loze i preinaka ograda iliti brajda. Uz sliku tumači Drag. Lambl, ravn. (Iz gosp. lista.) Štamparna Drag. Albrechta.

— Osvetnici, što ih pjeva prekrasnim jezikom poznati nam Bošnjak, izaći će doskora u 3 sv. iz štamparne Albrechtove.

— Gojitba zove se knjiga, koju je sastavio za kr. učiteljište bivši profesor sada župnik feričanački g. Stjepan Novotny,

i koj će do koj dan bit u štamparni Albrechtovoj dotiskana.

— Katoličko ženitbeno pravo obzirom na gradjanske zakone u Austriji. Napisao dr. Julij Liebbald-Ljubojević, prof. crkvenih prava u Djakovu. Stoji 1 for. — Kritika „Kat. lista“ to djelo hvali.

— Nauka o životinjama za početnike. Po dru. Pokornome preveo u Novom sadu izdao gimnazijalni prof. Jovan Petrović. Ciena 80 novč.

— „Iz Carigrada u Biograd“ zovu se putopisne crtice, što će ih doskora u Bìogradu izdati Dragutin Tomaj Tuminski.

— Sv. ravnoapostolni Konstantin kao izabrano orudje božjega promisla. G. učitelj rakanički (okr. požarevačkoga) Aćim Ilić preveo je tu knjigu s ruskoga i izdat će ju ovih dana u Biogradu.

— (Rusinska.) Od 1. ožujka izlazi u Lavovu nov rusinski zabavno-poučan list 4 puta na mjesec pod naslovom Bojan.

— (Poljska.) Najnovija drama slavnoga poljskoga spisatelja J. Kraševskoga zove se „Równy wojewodzíe;“ Bronislav Komorovski izdaje dramu „Zaroknicu przyszlosci.“ — Naš kazalištni odbor kao da nemari za plodove poljskih dramatikah!

— (Ruska.) U Moskvi izašlo: Slovo o polku Igorjevě. Od Tichonaravova. Za više zavode. — Carus, dušoslovje ili poviest razvitka duše. Iz njemačkoga preveo A. Smirnov.

— (Strana.) Mémoires du Prince Pierre Dolgoroukow Tome I. Genève 1867. Knez P. Dolgorukov crta u toj knjizi vrlo zanimivo, što je sam u Ruskoj doživio i što je od drugih čuo. Tù ima izobila za poviest važna gradiva kulturno-historična no i koješta za chronique scandaleuse.

Narodno kazalište. (Konac.) Što se tiče repertoira, slažemo se uobće s ravnateljstvom, jer mislimo, da smo u naših okolnostih tim manje vlastni zahtievati najizvrstnije proizvode dramatičnoga pjesničtva, što takovim djelom nisu još dorasle ni naše predstavljačke sile; tomu im se dapače za sad jošte, što je više moguće, uprav uklanjati valja; mi se podpunoma zadovoljavati možemo i s efimernimi komadi, ako nisu samo bez kazalištnoga efekta i izravno namienjeni proti ćudorednosti te su se već na drugih povećih kazalištih dopali; pa ta svojstva imaju više ili manje svi ove saisone predočeni nam novi komadi dà, to se i „Jantarskoj vještici“ odreći nemože; poznato nam je, da tomu nije odviš davno, što je i na istom monakovskom i berlinskom dvorskom kazalištu bila rado vidjena, a rekli bi, da to ipak ponješto govori za kakvu takvu njenu valjanost, i toga neuvidjamo, da sudne razprave o vješticah za hrvatsko obćinstvo nemogu imati nikakve zanimivosti, jer koliko je nam povjestnica poznata, bilo ih je i kod nas a možebiti još i dulje nego li u Njemačkoj; ta o vračanju i vrzinu kolu priča žalibože jošte i dan danas naš narod.

Što se taj i jošte po koj drugi komad nisu kod nas dopali, ima se pripisati pogrješnomu razdieljenju ulogah i slabijemu memoriranju; o savršenom nemože uobće kod tolike hajke za novostmi ni govora biti!

To se čini znamo iz hvale vriedne namjere, da se što više sredstavah sabere za povećanje družtva i nabavu ubavnijega ukrašenja predstavah, jer se obćenito misli, da novost i različitost privlači množinu: varietas delectat; no mi bi rekli, kad bi se i igrokazi onom točnosti predstavljali kao što se u nas predstavljaju operette, da bi i njihova opetovanja punila kuću, dočim je već druga predstava najzanimivijih komadah kao što su na primjer „Montjoye“ i „Jedna plače, druga se smije“ itd. — prazna!

Kad bi se samo polovinom, dà trećinom pomnje, vremena i troškovah, koja bolja drama ili vesela igra stavila na pozorište, kojom se stavljaju operette, nedvojimo, da bi se porazmjerno i u novčanom obziru isti uspjeh mogo postići a kolika bi to korist bila za umjetnički razvitak našega predstavljačkoga družtva; jer bi oni članovi, koji imaju prava nagona k umjetnosti, imali kad štogod i za višje svrhe svojega zvanja činiti, nego samo na izust i to površno učiti uloge, a ostali nebi svojim pentanjem povoda davali pravim sablaznim, svi uobće pako i veoma malom iznimkom dikciju ne samo u rithmičnom već i u jezičnom smislu izopačivali; to je i poglaviti uzrok, što se viče proti jeziku, kojim su nam komadi pisani, jer se sve

upisuje u grieh spisatelju, osobito kad se nanj ima osobna pizma, što siromah predstavljač nemogav naučiti svoje zadaće u neprilici extemporira.

Žensko osoblje u obziru memoriranja nesravnivo je bolje, no ako i rado priznajemo, da je uobće marljivije i savjestnije nego mužko, dolazi mu ipak u prilog, što je osobito za mladje glavne struke porazmjerno mnogobrojnije i usljed toga svakako je manje obterećeno učenjem; ništa nemanje opaža se već kadikad, da je i ono počelo očijukati sa šaptaocem, kojemu, budi mimogred rečeno, to ime u nas lje neide; jer je siromah prisiljen koj put svu silu svojih plućah i svojega grla upotrebiti, da plivajućemu predstavljaču kako tako u pomoć priskoči, a to je za slušaoce veoma neugodno.

Samo što je zrielo prija a kako da što dozrieli, kad mu se neda kad dozrieliti. Želiti bi bilo dakle, da se s recitirajućom dramom, koja je svakako za razvitak jezika i boljega ukusa od veće važnosti nego operetta, koja je proračunana na puku zabavu, draženje sluha a često je uprav i bez svakoga smisla, nebi kanoti dosad u buduće kao kakvim pastorčetom postupalo, jer za nju nije u novije vrieme ni parče costuma ili ma iole kakovo drugo ukrašenje nabavljeno, gdje se nasuprot na operette i voudville stotine troše, a za učenje i vježbanje i najveće nove drame nedozvoljuju se više nego 2—4 podpuna dana i najviše dvie probe — što je na iole boljih kazalištih uprav nečuveno!

Izvan pomenutih mahnah ima jošte jedna, koja je na velik uštrb našemu kazalištu, a to su već i u prijašnjih saisosonah opaženi prekoredno dugački medjučini, što obćinstvo uprav odbija od kazališta. Komadi, koji drugdje dva sata traju, trebaju uslied toga nedostatka u nas često preko tri sata i više! Tomu je bez sumnje krivo premaleno i nespretno tehničko osoblje a možebiti i neshodnost spravah potrebnih za promienjanje prizorah. Odbor bi svu svoju pozornost na to upraviti imao i nebi smio štediti truda ni troškovah, da taj golemi nedostatak jedared ukloni. No dok mu to za rukom nepodje, valjalo bi da orkestru što strože naloži, da te stanke shodnije nego li dosad sviranjem zanimivih komadah izpuniti nastoji i da tako dugo neodpočiva za svakim i najkraćim komadićem, što tu prazninu čini uprav nesnosnom. I dekoracije su već ostarile, a za gospodsko pokućtvo mora jedna i ista moderna garnitura služiti, pa igrao komad ma u kojem vieku, jer sve ostalo pokućtvo već je tako razlupano i razderano, da se bez sablazni više upotrebiti nemože. Neobkodno je dakle potrebno, da se jošte koja nova garnitura i nove dekoracije jedared nabave ili barem čestito izprave, jer to slabi prizorni utisak a kadikad ga sasvim uništuje.

Želili bi jošte prozboriti i o jedinom izvornom komadu, koj je ove saisone i to na korist g. Freudenreicha predstavljan bio to jest o Bodinu od dra. Jovana Subotića, no budući da se je taj komad dosad samo jedanput predstavljao, a to nije dovoljno, da bi ga svestrano kritično razjasniti mogli, odgadjamo svoju razsudu na kasnije vrieme. Za sada samo toliko, da ima u mnogom obziru ljepotah, koje mu obezbjedjuju otmjeno mjesto u našoj knjizi te se nalazimo prinukanimi izrazit mu od strane prijateljah našega kazališta najiskreniju zahvalu za njegovo liepo nastojanje oko obogaćenja našega izvornoga repertoira, želeći, da bi se i više naših spisateljah povelo za ovim za naše kazalište toli zaslužnim mužem. —lj—

Zagonetka.*)

(Slovkovka-charade.)

Kada od prvog začuješ zvuke,
Moliš se Bogu sklapajuć ruke;
Zaludu mnogi o drugom sniva —
Sretan je onaj, koj to uživa;
Medju to dvoje ižicu stavi,
Ime je kralja, koji se slavi.

Milut. Jar. Lovrić.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 12. Odgonetku (zagonetke u br. 8.) „Slava, slava, lava, Sava" riešiše gg.: Ivan Belan, pravnik (dobio nagradu), Iv. Žagrović, M. Bastaić, Ferdo Plohl, Iv. Beker, Ivan Slić, Janko Pikija, I. V. Zagrebčan, Gj. Šiprak, Stanko Andrijević, gdja. Ljubica Ključecova, gdčne. Milka Račkova i Olga, Jerko Nikšić (svi u Zagrebu.) G. K. u Zlataru; Tomo Domoljubić u Karlovcu; A. Jagrević u Pragu; Ladisl. Tanhofer u Popovači; Petar Sollerti na Grobniku; T. Krančević u Sisku; S. Mestecky u Kraljevici; V. S., Šk. Mlinarić, Marcel Jelačić, Stj. Horvat i Krištian Franca u Varašdinu. Gdčn. Mina Prešernova u Ribniku.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 11. U Zagrebu 16. ožujka 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ženske naše i narodnost.

Promatrajući početak, tečaj i napredak hrvatske književnosti, svatko će lako uvidjeti, da prama njoj najveća apatija vlada kod naših velmoža i kod — ženska. Oboje znadu, koliko se štuje i uvažava n. p. englezka aristokracija zato, što stoji uz narod i zanj prednjačeći mu radi; oboje znadu, kako svietom liep glas zavladà o magjarskih i poljskih rodoljubih, nu i ti dobri primjeri nemogu naših aristokrata i onih, koji to nisu ali žive kano da jesu, dovesti na pravi put, te bi hrvatski narod kano što i drugi narodi, žurnom nogom mogo poći k jedinoj svim nam svrsi; u nas se još neotresoše one nesretne navade i glupe predsude, da je rieč inostrana znak uljudnosti i učenosti. Naši velikaši zanemaruju svoju najsvetiju dužnost nedokazujuć ničim, da se ponose imenom hrvatskim, da jezik naš ljube, da ga ciene i njim se kano svetom baštinom, nasliedjenom od svojih plemenitih predja, služe. Oni, koji bi se poput tudje aristokracije imali ukazati uzorom rodoljubja: narodnim svojim životom naime ljubavju narodnoga jezika, oni su hrvatskomu narodu skoro isto, što su truti u košnicah. Ali okanimo se njih, jer će jih narod zaboraviti, ako se doskora netrznu i kajući se nevrate u naručja domovine i naroda, no svratimo pažnju svoju na naše žene i djevojke.

Kad se radi o položaju domovine, o budućnosti naroda našega, onda je to ne samo narodu nego i svakomu u narodu životnim pitanjem; s toga treba svaki da zna, uz koje načelo pristaje, kako će sa stanovišta svoga načela u kući živjeti i u javnom životu raditi, da mu budu misli, govor i tvor u skladu. Nevalja lakoumno zaplivati nikojim pravcem, jer bi mogo kakov dogadjaj tako silno komu pokucati na vrata, da bi mu ne samo uništena bila razsudnost nego i dobra volja. Tomu imamo dokaza i u najnovije doba. O svem, što u domovini biva, valjalo bi, da je svaki pojedinac sobom na čistu, što bi u ovom ili onom poslu činio. U zemlji, kao što je naša neima stvari ni podhvata, u kojoj bi suvišno bilo ma čije pomaganje.

Ni ženske se nebi smjele izključivat od tako zvanih interesa narodnih. Prošla su već vremena, kad se je kućni život od javnoga strogo razlikovao;

sada svatko zna, da je kuća sagradjena na zemljištu domovine, a kad se potrese to zemljište, mora da se i kuća uzkoleba. Za takovih potresa naučiše se naše gospoje smatrat već jednom češću naroda.

Pa ipak kolikom mlakosti da nerečemo hladnoćom zanima se najveća čest Hrvatica narodnimi interesi! Mora da bude doista kakov znamenit dogadjaj ili da se tiče baš njekih osoba, — to može ponješto probudit u gospoja i gospodična uzhit, nu i to oduševljenje nije obćenito, nemože se smatrat znakom vremena, hieroglifom na ploči suvremene poviesti. S toga znamo umnih gospoja, uzhićenih dnevnim kojim pitanjem, dočim ga druga ne manje izobražena ili neshvaća ili smatra s protivna gledišta. Žalostna je istina, da se u naših ženska pokazuje manje narodnoga duha, nego što se želit može i za nje same i za narod. Neka nas nitko zlo nerazumije: nećemo mi, da se žene bave politikom; nećemo, da im se posiela, družtveni sastanci, preobraze u sjednice; nećemo da prestanu zabave, njegovateljice prijazni i ljubavi medju svojtom i znanci: nego želimo i hoćemo to, da sa svim tim vlada narodan duh, da nam gospoje i gospodične znadu i priznadu, kojega su naroda kćeri i u koje vrieme živu; hoćemo, da dužnosti svoga zvanja u dobra i zlokobna vremena izpunjuju pošteno i svjestno kano r o d o l j u b k e. Može li ikoj narod manje tražit od svojih ženska?

Tko ljubi dom i rod, on je rodoljub ili rodoljubka. Tko ljubi, taj i djeluje; tko ljubi svoju narodnost, ljubi ponajprije svoj jezik; a tko jezik ljubi, on ga u svojoj duši čuje, on ga se i dobro nauči ma ga stalo neizmjernoga truda. Tko nerada govori jezikom hrvatskim i o samih stvarih, koje se preko dnevice čuju po ulicah i po domorodnih kućah, tko nepodupira ili nečita hrvatskih časopisa; koga nezanimaju domaći odnošaji i narodni napredak: to nije domoljub, ta nije rodoljubka, a ni ova ni on neizpunjuju svoje svete dužnosti.

A što je tomu uzrok, te se naše želje o narodnom ćustvu kod ženska samo .čestimice izpunjuju? Kriva je bez sumnje nehajnost i predsuda muževa. Ovi neće u kući politike i neće da svoje žene okuže mnenjem političkim, ako već kakvo imadu. Zar je u tom druževnom životu veća opasnost pravu ženstvu nego li u razkošnu nošivu, ogovaranju i razsvojbi svake ruke? Zavirimo u kuće bogatijih sriednjega razreda. Šta tù rade poslie doručka i ručka? Gospodin šuteć ozbiljno čita kakov „Zeitung,“ a žena mu roman ili kakve zabilježene pikantne notice; zaviri li slučajno u novine ili koj časopis, pročita samo gdješta, pa tako nikad nezna pravo sudit o nastupivših odnošajih, niti razumije položaj, u kojem joj se nalazi muž spram dnevnih pitanja. Domaćih časopisa muži niti im naruče niti ih n u k a j u č i t a t, pa tako ostaje u kući ženskam nerazvijena narodna sviest, i svaka malo po malo privikne tomu, da svoj obiteljski život nesmatra kano cjelokupnu čest narodnoga života. Kad bi muži promišljali o tom, odašta li nam je javni život ovako slab, zašto nam se politički râd kano u kolu kreće, te smo evo opet tamo, odakle smo se silnim naporom prije toliko godina bili odtisnuli: oni bi se bez sumnje dosjetili jadu, da je tomu kriva ponajviše kućevna nesviest i nesklad u domaćem napredku. Gdje obitelj prestaje biti u živoj zadruzi s pukom, gdje se nesmatra dužnom

iz svih sila nastojat oko pučkih interesa, tu se puk mora razpast u čestice a s državom će lje nestat i kuće!

U školah se javnih i privatnih djevojke uče koješta, i kad svrše te ostave zavode, znadu koješta, nu je li u njih utvrdjeno ono, čemu kažemo značaj, narodni značaj? to je pitanje, na koje će si odgovoriti svaki znanac izašlih iz škole djevojaka.

Više no učionami dala bi se narodna sviest u ženska probuditi domaćim uzgojem i životom, a to opet visi o muževih, sinovih naroda hrvatskoga. Nastoji se doduše oko uzgoja djece, nu taj bi trebalo zasoliti ponosom hrvatskim i sviešću narodnom; ali u nas mnogi roditelji neznadu djetećih pomisli ni prepoznati nekmo li gojiti. Englezkinja i Francezkinja živuć u roditeljskoj kući već tim živovanjem uzgajaju se za kćeri naroda svoga, te ljubav i vjernost prama domovini nesmatraju hladnom dužnosti ili kakvom mračnom ideom, za koju se mladjahna srdca užgu i njeko doba plamte, nije jim ona prielaz razvitka, nego što i jest prava vjerna ljubav, ona im je uvjetom života, koja s godinami raste i nerazstavlja se od života do posliednjega daha. A koliki kod nas smatraju sanjarstvom, što se trsimo sliedeć velike narode sakupit u jedno, da budemo jači! Koliki nas slabe što pomažuć neprijateljem našim, što zanemarivajuć nam narodni jezik! . . .

U toliko sgoda jadikovalo se i tužilo na tudjinski duh, na mladež povodljivu za tudjinstvom, prizivale su se matere sa svim, što im je sveto, da sinove odgajaju rodu i domovini, ali šta to sve koristi, dok muži, gospodari kuće, nebudu iskreni rodoljubi, dok oni nebudu savjestnije izpunjavali svojih otčinskih dužnosti spram svojih žena i kćeri. Njim je u kući davati pravac. Otci neka budu domorodci; po njih neka u kući vlada narodni duh, oni neka kćerim svojim probudjuju starijom i novijom puno slavnom poviesti hrvatski narodni ponos, oni neka kćerim svojim dadu domovinu, onda će istom domovini dati kćeri! *Bilo bi zaista više matera, koje bi odgojile rodoljubnih sinova, kad bi bilo više kćeri, koje bi u otčinoj kući imale otaca rodoljuba.* Da stari i mladi domorodci pa i oni, koje tako nezovu, ali koji znadu, da je u svem izobraženom svietu, u svakom narodu ime „rodoljub“ dično, da svi o tom ozbiljno razmišljamo i popravljamo se vršeć u okolini svoju rodoljubnu dužnost: naše bi ženske za narodnost našu uobće i za narodnu književnost napose više marale.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(Dalje.)

„Vjetar je hotio vani sve raztrgati, sjedili smo kod večere. Brat moj govorio je oduševljeno o generalu, pripovjedao o raznih njegovih junačtvih, te sam i nehotice morala štovati onolika junaka. U zviezde je kovao dobrotu mu i blagost u privatnom životu, a strogu pravednost u službi. Iznenada stupi

u sobu sluga i pozove otca u predsoblje. Kroz staklena vrata vidjeh, da govori s njekim strancem u putničkoj odjeći. Pozvaše i moga brata, satnika. Ostah sama s majkom.“

„Tko je taj stranac, majko?“ upitah.

„Ona ga pozorno motrijaše.

„Neznam.“

„Brat poleti naglo iz predsoblja.

„Možda ima službena posla,“ reče majka.

„Otac se je prepao. Gle majko, stranac ga je popao za ruku.“

„Ti se bojiš obične stvari.“

„Nije bilo sumnje, da se je nješto izvanredna dogodilo. Bijaše kasno, vani je neprestano duvao vjetar. Što bi moglo biti? Ja sam bila jako razdražljive naravi u ono doba, te sam mislila, da sve, što je neobično, biva jedino radi mene. Otac stupi u sobu zajedno sa strancem. Lice i odjeća pokazivahu, da dolazi s puta. Po pozdravu mu sudila sam da je vojnik, premda je bio u gradjanskoj odjeći. Otac nam ga predstavi i umoli majku, da na brzu ruku spremi sobu s dvie postelje, jer da ćemo još iste noći dobiti gosta. Odoh s majkom, da spremimo sve za goste.“

„Poznaš li, majko, stranca?“

„Nevidjeh ga još nikada.“

„Čini se, kao da je dobar s otcem.“

„Umiri se doskora znat ćemo, tko je.“

„Naloživše služkinji sve što treba, povratismo se u sobu. U isti čas kad smo mi stupile u sobu uzgrednimi vrati, dodjoše u sobu otac i brat drugimi više noseć, nego li vodeć čovjeka u putničkom odjelu. Uzeše mu kabanicu i posadiše ga na divan. Vidjesmo mu snježnobielu glavu.

„Bože! povikne moja majka gledeć toga stranca.“

„Ženo!“ reče otac, dovedši majku pred starca. „Jelisavo, poznaš li našega gosta?“

„Otče, otče!“ povikne ona i padne u starčev naručaj.

„Zatvorite vrata!“ šaptne moj otac. „Pazite, da nikakav sluga nedodje ovamo. Andrejo, donesi što topla i vina. Podvori si djeda, al nemoj se izdati ni migom, da imamo goste.“

„Učinih sve, kako mi bješe naloženo; srdce mi je neobično tuklo, kad pomislih, kakove li se tajne sbivaju u našoj kući. Opazih, da su me hotomice odpravili iz sobe; nevidjeh još nikada toga djeda; o njem su uviek i šutili, niti sam znala, gdje je, ni što je. Sve to, kao što i neobični njegov dolazak učini, da sam bila sve zvedljivija i neuztrpljivija. Pospješih, da čim prije i opet dodjem u sobu. Majka klečaše i plakaše gorko. Starac, na čijem se licu izražavala bolest i briga, podižaše ruke, kao da ju blagosivlje. Do njih stojahu brat i otac. Bijaše to ganljiv prizor. Napokon ogrli djed i mene, svoju unuku. Sjedoše k stolu, bijaše upravo dosadna večera. Govorahu vrlo malo, jedan je samo drugoga zabrinuto gledao. Gosti legoše odmah spavat, budući su kanili rano opet na put. Čula sam, da brat mora cielu noć ostati

budan. Jednu uru izza toga dodje majka u moju spavaću sobu, gdje sam ju željno izgledala."

„Andrejo!" povikne suznima očima, „ja sam sretna, veoma sretna! Vidjeh jošte jednom staroga svoga roditelja, pak se nadam, da će svršiti svoj život kao slobodan čovjek."

„Majko, ti nespomenu nikad do sada svoga otca."

„Jer je bio nesretan, ili bolje, nije ni živio."

„Ja te nerazumjem, ljubezna majko!"

„Moj je otac nevinom žrtvom postao ružnih spletakah, bio je 14 godinah u tamnici. Sad evo bježi iz nje."

„Bože!!"

„Ako ga tko izda ili ga uhvati, onda ga čeka još sto putah gora sudbina, zatvorit će ga u tamniju tamnicu ili će ga odpratit u Sibiriju. Buduć je sasvim iznemogo, moraše si kod nas odpočinuti. I mi smo izgubljeni, ako se sazna, da mu dadosmo utočište. Moli Andrejo! da nam bude nebo milostivo."

Pomolismo se Bogu po prilici pol sata, a onda reče majka:

„Lezi, diete moje i spavaj."

„A Vi majko?"

„Ja ću bditi kod otca, tko zna, hoću li ga ikada više vidjeti!"

„Ona ode. Znadoh za pogibelj našu, nemogoh se dakle umiriti. Gubernator pogranične tvrdjave, carski vojnik podpomaže zatvoreniku bieg! U strašnoj brizi sprovedoh jednu uru; slušah pozorno na sve, što bi se moglo iz vana čuti. Čula sam brata, kako hoda po sobah, te napokon stupi k meni u sobu."

„Sestro, za ime božje, ugasi svieću! Vidjet ju je s ulice!"

Sam ugasi svieću i doda: „Neobična svjetlost mogla bi komu u oči upasti, jer za djedom ide po svoj prilici potjera."

„Ostani brate! nemogu spavati, budi sa mnom."

Bili smo sami u sobi, razsvietljenoj jedino slabim žarom ugljenja, koje je klilo na ognjištu. Ja ga stadoh pitati o djedu.

„Sestro ja neznam, s kakova zločina progone ubogoga našega djeda; ali da je velik zločin, dokazuje doživotna tamnica. Tudjinac, koj je evo s njim, spasi ga iz tamnice. Nadamo se, da će pobjeći; do sutra u večer biti će preko granice. Čovjek, koj ga prati, učini zanj mnogo, s toga mu je mnogo i obećano. Imovina naše majke konfiskovana je, ja i otac nemamo ništa osim plaće — al ipak moramo bjegunce uzdržavati u tudjinstvu. Spasitelj našega djeda čini se, da je vrlo oprezan, jer je doveo bjegunca navlaš u našu kuću. Ako neplatimo, onda će našega otca proglasiti sukrivcem biega. U ovoj ozbiljnjoj uri opominjem te, sestro, da se sjetiš svoje dužnosti."

„Što mogu učiniti?" upitah, premda sam znala, što on misli.

„Neodbijaj kneza Galicina."

„Neima li drugoga sredstva?"

„Neima, sestro; majka je već predala tudjincu sve svoje dragocjenosti, da plati putni trošak. I ja sám mu dadoh posljednji svoj novčić."

„Uzmi, uzmi i moje dragocjenosti, ja ih netrebam!“

„Sad su suvišne, a poslje neće ni one dovoljne biti. Ti moraš, Andrejo, učiniti više, mnogo više! U tvojoj je ruci udes naše obitelji.“

„Spopade me njeka gorčina, zašto da ja upravo žrtvujem svoju sreću? Zašto traže pomoć od nejake djevojke? Ponadah se, da će se naći i druga pomoć samo kad otidju bjegunci preko granice. Misao na svezu sa starim knezom, bila mi je strašna, potresala je svom mojom dušom. Radila sam jedino o tom, da odlučnu izjavu odgodim čim dalje. Brat upotrebi sve svoje oštroumlje, da mi dókaže potrebu i prednosti te udaje. On je mislio: ja sam mlada i da mogu jedno tri ili četiri godine žrtvovati, a da dulje neće general ni živjeti. Kako je to, pomislih sama sobom, da me hoće starac, koj je već na rubu groba; tà on bi se morao baviti sasvim drugimi stvarmi. Ljubio me nije, morao je dakle njeki drugi razlog imati. Ja nastojah, da saznam taj razlog.“

„Naša je kuća bila na glavnom trgu. Pred njom je bila dan i noć vojnička straža. Bjegunci moradoše dakle doći dvorištem, s koga su vrata išla u uzku njeku ulicu. U obće sav bjeg bio je izveden lukavo i veoma mudro. Vodja djedov moraše biti vrlo okretan muž. Napokon prekinu tišinu njeki rogobor ljudih na trgu. Brat skoči na prozor.

„Što je?“ upitam ga tiho, jer se neusudih ni s mjesta ganuti.

„Noć je tamna nemogu ništa razabrati — samo vidim, da se više ljudih razgovara sa stražom pred našimi vratmi. Bože daj, da je obična straža.“

„Upravo udari ura četiri.“

„To se nemienja straža,“ šaptne satnik.

„Zašto? zašto?“

„Jer se mienja istom u pet satih. Mora da je nješto izvanredna. Tiho, sad njetko zvoni!“

„Ja u istinu začuh zvonce. Satnik poleti iz sobe, a ja za njim. U salonu nadjosmo tudjinca i oba roditelja. Svi bijahu poraženi; uzeh motriti tudjinca, koj je mirno gledao sad otca sad brata. Ova dvojica neznadoše bi li otvorili. Još nikada nevidjeh otca, prava vojnika, drhtati — sad je stajao uz ugnjište blied i drhćuć. Majka moleć klečaše. „Grofe,“ poviče Andreja, „to bijahu strašni časovi! Mrtva tišina vladaše u sobi. Zvonce i opet još jače zazvoni.“

„Prvi se osviesti otac.“

„Neka otvori sluga!“ zapovjedi. „A onoga, koj dodje, neka prije najavi.“

Satnik ode da probudi slugu. Tudjinac izčeznu u djedovoj sobi i zaključi za sobom vrata. Vidjeh, gdje je iz špaga povuko dvie kubure, upravo kad je odlazio. Deset po prilici prodje časovah. Netom stupi u sobu satnik blied kao krpa; prijavi generala, kneza Galicina, koj je sa svojim pobočnikom čekao u predsoblju dolnjega sprata. Dogodi se dakle, česa se svi bojasmo; moralo se je nješta važna dogoditi, kad je došao sam stari general; on je valjda saznao za bjeg, i kamo se utekoše bjegunci. Što je sam došao, značilo je, da se za nas osobito zanima. Tako si ja protumačih stvari u onaj par. Otac jasno izjavi što misli. On je držao za podlo, varati generala, ako je sbilja

došao u navedenoj stvari; ako je pako došao rad šta ina, bilo bi svako varanje suvišno.

„Andrejo,“ šaptne mi majka, „što da činimo?“

Svi uproše svoje poglede u mene; ja ih razumjeh, al mi je to srce paralo — odlučih.

„Dočekajte generala“ rečem mirno. Majka mi se baci u naručaj glasno jecajuć.

„Pet časovah izza toga stupi u sobu general — sam! Tim mi barem olakša duši. Začudjeno pogleda on obitelj u to vrieme na noguh. Majka stajaše blieda i drhćuć na vratih sobe, u kojoj je spavao starac. Podjoh čvrstim korakom k njoj.

„Gospodine pukovniče,“ započe general, „mislim, da ste me očekivali.“

„Pravo imate, generale. Evo vidite, da je sakupljeno obiteljsko vieće...“

„Pak što je zaključilo to vieće?“ upita knez glasom, koj je jasno pokazivao, da se zanima za stvar.

„Andreja neka Vam javi.“

„Stupih s otcem pred kneza i poklonih mu se. Htjedoh govoriti, al me iznevjeri glas. Drhćuć pružih generalu ruku.

„Andrejo,“ reče on svečano, „Vi se žrtvujete.“

„Al se žrtvujem iz štovanja i zahvalnosti. Naglašujem rieč „zahvalnost.“

„Do sada neučinih ništa, da mi budete zahvalna,“ reče knez ganuto.

„Dokažite, da Vam je stalo do sreće obitelji Vaše supruge.“

General se ogleda na sve strane.

„Satniče,“ reče momu bratu, javite momu pobočniku, da se posada i opet povrati u svoje stanove; jer da se je bez uzroka podigla!“

Satnik se udalji brzo. Majka se htjede generalu baciti pred noge, on ju nježno digne i posadi na stolac; obrati se pram otcu i reče:

„Ja spadam u Vašu obitelj, dajte mi jednu sobu, da se malo odpočinem.

Majka ga odvede.

„Andrejo,“ uzklikne otac, „nebo će te blagosloviti, jer si kao dobra kći s velike nesreće spasila cielu našu obitelj.“

Odoh u svoju sobu. Ili s toga, te nisam do onda još znala, što je ljubav, ili sam bila previše dobro diete, te sam sreću roditeljah iznad svega drugoga željela i cienila, ili je bilo lahkoumlje ili mladost, koja ništa nepromišljava, — riečju bilo što mu drago, kad sam sve promislila, nadjoh, da ipak nisam ništa zla učinila, već da sam se sjajno udala, a nadah se, da će mi mnoga visoka i ugledna gospodja zavidjeti. Kći pukovnikova biti će kneginja! Išla sam tako daleko, te sam držala svoga budućega supruga za starijega i slabijega, nego li je sbilja bio. Bog će mi oprostiti, što sam se nadala brzomu razpustu te sveze, na koju me prisiliše okolnosti. Samo me je uznemirivalo jošte jedno pitanje: zašto knez tako sili na ženitbu s djevojkom, kojoj za ljubav zanemaruje istu svoju službu? Da tako radi mladić, koga strast goni, nebi ništa rekla, al ni danas još izza petgodišnjega braka, neznam si toga

protumačiti. Nu ajdmo dalje. Kad smo drugi dan bili kod ručka, kaza mi brat, da je gospodin Bajučev otišo sa svojim pratiocem.

„Gospodin Bajučev?“ upita Zaluski naglo.

„To je ime moga djeda, koj je bježao. Sliedeći dan posla mi stari moj zaručnik darove, koji su bili vriedni najmanje pol milijuna. Naša ženitba bude proglašena, a mjesec danah poslje postadoh kneginjom Galicinkom, koju je svè slavilo i zavidilo joj. Ljudi si razbijahu glavu, kako je moglo do toga doći. Razne su se raznosile viesti, koje istom kašnje doznah! Sva se aristokracija obljižnja uzruja, al se doskora i opet umiri, kad su bili njekoliko putah pozvani k nam na svečanosti, koje je držao moj suprug u pustih do tada prostorijah. Godinu danah kašnje javi mi knez, da mi je djed u Parizu umro. Poslje dvie godine umru mi i roditelji brzo jedan za drugim. Moj brat služio je kao major kod garde. Knez umoli, da ga odpuste iz službe i molba mu bude uslišana. Proputovasmo Njemačku i Francezku. Suprug mi radio je sve moguće, da me čim više raztrese. Tako se upoznah s visokim svietom. Dà, to je i bilo veoma sgodno, buduć je stari knez sve slabiji bivao, uz njega samoga se neimah nadati ničemu ugodnu. Naša ženitba nije se u ničem razlikovala od odnošaja djeteta spram otca. Ja sam imala jedino njegovati u bolesti svoga muža. On umre, a ja mu postadoh baštinicom sve imovine. Čim minu godina izza smrti suprugove, preselih se u Moskvu, a netreba Vam ni spominjati, da su se mnogi otimali, da postanem njihovom. Što htjedoše svi ti ljudi? Moje bogatstvo, a ne mene. Nu ja htjedoh, da pokušam, što je ljubav, da se udam po svojoj volji, negledeć na imovinu. To Vam je, grofe, povjest moga života. Vi sad znadete za obiteljsku tajnu, koja nije nikomu poznata, osim moga brata.“

„Milostiva kneginjo,“ progovori mladi grof, „ja znadem cieniti pouzdanje; al znadem sada za veoma pogibeljnu tajnu.“

„Za koga je pogibeljna?“ upita Andreja.

„Za Vas, koje imovina na kocki stoji, ako se sazna — za mene, buduć bi mogla sumnja pasti na mene, da sam Vas izdao....“

„Grofe, ja sam čvrsto uvjerena o Vašem poštenju!“

„Vi zaboraviste na pratioca Vašega djeda!“ reče Aleksander. „Već ga je i sam Vaš brat smatrao pogibeljnim, kako mi rekoste. Ako je jošte živ, on će se znati poslužiti tom tajnom.“

„On je još živ; Vi imate sasvim pravo, čitajte ovo pismo.“

Andreja preda mu pismo, koje je izvadila iz špaga. Grof ga je čitao sa sve većim udivljenjem. Kneginja ga čvrsto motraše.

„Neprevarih se!“ šaptne napokon.

Nasloni se na divan i promatraše dragocjeno prstenje na svojoj ruci.

„Ivan Petrovski!“ povikne grof nehotice.

„To je ime muža, koj je dobio za svoju uslugu znamenitu svotu, te koj mi još uviek dosadjuje. On je neprijatelj, na koga moram neprestano paziti. Al što Vam je, grofe? Vi ste uzrujan, blied — pismo Vam drhće u ruci...“

„On Vam dosadjuje,“ odgovori Aleksander vrlo uzbunjen. „Ivan se grozi

razglašenjem tajne, ako mu nedate novacah. Tajna ta nosi mu dobre kamate. Pogodite se s njim jedan put za uviek."

„Htjedoh; al mi on učini uvjete, na koje nemogoh pristati."

„Pomislite na položaj svoga brata, koj je takodjer podpomagao bieg."

„Grofe, ja se nemogu po drugi put žrtvovati!" klikne Andreja.

„Što zahtieva Ivan Petrovski?"

„Da budem supruga njegovu sinu, kojega ni nepoznam."

Aleksander preda joj pismo natrag.

„Gdje je Ivan Petrovski?"

„Svagdje. Sad je u Moskvi, a otići će samo onda, ako se s njim porazumijem, kao što ste čitali. Grofe, shvaćate li Vi strašni moj položaj? Imam birati, ili ženiti se s nepoznatim bog zna kakovim čovjekom, ili posve osiromašiti, ni negledeć na prikor i sramotu, koja će pasti na mene i na moga brata."

„Znate li u kakovom je odnošaju bio Ivan Petrovski prama Vašemu djedu Bajučevu?"

„Znam samo ono, što Vam rekoh."

Mladić se zamisli njeko vrieme, a poslje reče:

„Pouzdanje Vaše, kneginjo, nalaže mi, da put odgodim i da Vam pomognem, koliko budem mogo. Dajte mi punomoćje, da mogu s Ivanom ugovarati?"

„Vi ste mi pravi prijatelj; al ako Vam bude na štetu, što nećete otići..."

„Vi ste u pogibelji, ja ću ostati. Umirite se; mislim, da će se ciela stvar sretno svršiti. Povjerite mi taj list, on će mi biti vjerodajnicom."

„Evo Vam ga. U njem Vam je naznačen i stan Ivanov."

Aleksander se digne, da ide.

„Idite na generalov ples i priredite svoj" reče on. „Ako je ikako moguće činite, da bude sviet u Vas nazirao ništa no veselu i bezbrižnu kneginju."

Poljubi gospodji ruku i ode naglo iz sobe. Andreja dugo gledaše za njim.

„On je!" šaptne napokon više zlobnim nego li lukavim posmjehom. „Znala sam, da mu se mogu pouzdati; on će vjerno čuvati moju tajnu, a sklonuti će i Ivana Petrovskoga, da šuti. Drama se približuje k svrsi. Spletke moje bijahu smjele, ali su zato i dobre." Povuče za zvonce i u sobu stupi dvorkinja. „Je li tko u predsoblju."

„Nitko, milostiva kneginjo."

„Ići ću u kazalište."

Jednu uru izza toga bijaše Andreja nakićena; bijaše živa ljepota. Dvorkinja donese joj toplu samurovinu, kojom omota vitko svoje tielo. Ponosno se pogleda jošte jednom u ogledalu, gdje se je vidila ciela od pete do glave, poleti zatim niz stube pokrivene tapeti i uzidje u sjajnu kočiju, pod koju su bila uprežena četiri arapska konjica, te koja sniegom brzo odletiše. Doskora prispje u hodnik, u kom je bila njezina loža. Vitki jedan ulanski pukovnik hodaše ondje gore i dole. Opaziv kneginju otvori vrata od lože i pusti unutra gospodju, koja ga je ljubezno pozdravila.

„Hvala Van grofe!“ šaptne. „Jeste li za danas prosti?“

„Kao ptica u zraku.“

„Molim Vas budite sa mnom u loži. Dvostruko se nasladjujemo talijanskom muzikom, kad tko ujedno o njoj govori. A Vi dobro poznate talijansku muziku.

Pukovnik, čovjek od 40 po prilici godinah primi poziv. Kad oba stupiše u ložu, svih oči bijahu uperene na njih. Mnogi lorgnon bje naperen u sjajnu kneginju Galicinku, koja je bila u cielom kazalištu najsjajnije obučena. Talijanska opera, koju je poduzeo spekulativni njeki impresario, započe. Talijani pjevahu, premda već s vrlo iztrošenimi glasovi Donizettievu Lucreciju Borgiu. Moskovska aristokracija bijaše upravo oduševljena; kod svake arije pojavi se burno pleskanje.

Upravo zvučahu prvi takti introdukcije u posljednjem činu, kad začuje kneginja u loži njoj s desne strane neobično šuškanje. Njeki čovjek stupi u nutra. Bijaše u francezkoj odjeći po najnovijem ukusu. Crni frak bio mu urešen s više vrpcah. Na visokom čelu vidila mu se je široka brazgotina. Čvrstim pogledom motrio je kneginju. Pozdravi njekoga oko kneginjine lože i sjedne se pazljivo slušajuć operu, a nebrineć se za susjede.

„Pukovniče!“ šaptne Andreja.

Pukovnik nagne se pram kneginji. Ova ga upita tiho: „Koga je pozdravio onaj crni gospodin s desne lože?“

„Mene, milostiva kneginjo.“

„Dakle ga poznate?“

„To je grof Tabors, moj prijašnji divizionski predstavnik.“

„Grof Tabors? Vi se varate gospodine pukovniče. Ja sam ovoga gospodina s brazgotinom, koja mu dobro pristoji, već vidjela u Parizu i Beču.“

„Moguće, grof Tabors već dugo nesluži no živi od svoga, gdje mu se svidi.“

Andreja motraše grofa, kad je gledao na pozorište; nije ni dvojila, da je to Ivan Petrovski. Ako je to bio on, to se je sretnom scienila, buduć ga je pukovnik opisivao kao odličnoga gospodina. A zašto je od nje tolike novce tražio? To si je tumačila tim, da mu ona jedina daje novce za grofovski život. Možda se je grozio samo, a nije toga kanio nikada izvesti. Andreja mišljaše dugo, kako da oslabi Petrovskov upliv; usluga, koju je učinio njezinu djedu, već mu je stostruko naplaćena. Najshodnije bilo bi, da mu znade za obiteljske odnošaje, a naročito, da mu sazna odnošaj prama njezinu djedu, tada bi ga istom mogla pokoriti. Zaključi dakle, da će se poslužiti svojim pratiocem, da sazna što pobliže o tom čudnovatom čovjeku.

„Grof nije liep,“ šaptne ona, „al ima vrlo zanimive črte. Brazgotina, znak njegove hrabrosti, krasno mu pristoji.“

Pukovnik se je valjda ponosio, što se može pred tolikim obćinstvom pouzdano razgovarati s bogatom kneginjom, prigne se dakle i šaptne joj: „Grof Tabors živi tako, da ima samo njekoliko pouzdanih prijateljah, a medju te brojim se i ja. Tko ga pozna, mora ga štovati i divit mu se. On je koliko

ga znam poštenjak. Za svoje prijatelje spreman je svaki čas žrtvovati život, a njihovo poštenje i njemu je ujedno poštenje.“

I to je vrlo važno, mišljaše si kneginja. Možda je bio veliki prijatelj moga djeda, pak ga je zato u biegu podpomagao. Al kako mu se slaže poštenje s onolikimi zahtievanji novacah?

„Milostiva kneginjo,“ šaptne joj pukovnik, „Vas grof zanima?“

„Netajim; grof je veoma ugodan, star čovjek, te nas i nehotice mora zanimati.“

„Bio je vrlo hrabar vojnik.“

„Kakav je u salonih?“

„Kao vrlo izobražen čovjek, koj je možda i kod dvora živio.“

„A je li živio na dvoru?“

„Mislim, da može i sad na dvor doći, kad mu je volja.“

„Vi mislite . . . .“

„Buduć često boravi u Petrogradu, a u Moskvi obći sa svimi krunskimi činovnici. Ja bi Vam se usudio predložiti grofa Taborsa za Vaše zabave.“

Andreja se lahko strese. Taj predlog preteko je njezinu želju. Al ipak upita: „Kako je s obitelju Vašega branjenika?“

„U koliko ja znam, nije bio nikada oženjen.“

„Mislim braću mu sestre itd.“

„On je jedin toga imena, niti u vojsci, niti medju našim plemstvom nenadjoh toga imena Tombors. Al budite uvjerena, da je sasvim bezprikorna značaja, pa osim toga svestrano je izobražen.“

„Vi ste veoma zanj zauzet!“ reče kneginja smješeć se.

„S njim bi se mnogo dobilo za zimska družtva.“

„Mislite?“ upita kneginja raztrešeno.

„Grof, igra vrlo visoko!“

„Ah, on i igra?“

„Ponajviše nesretno. Igra mu je jedina strast. Nu zato se on i nebrine, buduć je neizmjerno bogat.“

„Gdje su mu dobra?“

„O tom nečuh ništa.“

Nasta mala stanka. Upravo se je svršavala opera. Sve je pozorno slušalo posljednje akorde. Zastor pade, oduševljeno obćinstvo stade pljeskati, grof Tobors se nakloni i ode iz svoje lože. I Andreja se udalji iz lože sa svojim pratiocem. Na hodniku prišaptne mu ona: „Dovedite mi svoga prijatelja.“

„Evala, milostiva kneginjo.“

„Vi vidite, da cienim Vašu preporuku.“

„S bogom, gospodine pukovniče.“

„Još bi Vas, milostiva, nješto rad pitati.“

„Pitajte.“

„Kako, kuda, i kamo da Vam dovedem grofa?“

„Dat ću Vam i zanj pozivnicu za svoj prvi ples. Da sbilja — hoćete li doći sa svojim prijateljem na ples generala R.?“

„Ja ću biti ondje, ali ne grof, on je, kako sam čuo, odbio poziv.“

„Ako ni moje pozivnice neprimi?“

„Ja ću cielu stvar pametno i obzirno udesiti. Kod Vas se i igra, — grof će doći.“

Na vratih se razidjoše. Kneginju čekahu sluge sa svjetiljkami i ona stupi u kućiju, koja brzo odleti. Bijaše današnjom predstavom posve zadovoljna, poznanstvo s grofom Taborsom moglo bi joj biti od velike koristi. Svatko si može pomisliti, da je željno izgledala dan, kad će dati ples. (Dalje sliedi.)

Prve ljubice.

Istom prve što ljubice
U zelenoj nikle travi,
Već jih ubrà ti dušice
I u liepu kitu savi.

U dar si jih meni dala,
Dar, što srce znâ razgalit,
Sto ti zato šaljem hvalâ, —
Cjelovî ću kašnje hvalit.

Blažen sam ti, odkad kitu
Milog cvieća tog mirišem,
Čini mi se, kô da skritu
U njem dušu tvoju sišem.

Oj budi mi dušo medna,
Kô ljubica, vazda, stidna,
Vazda skromna, tiha, čedna
U čednosti milovidna.

Takova mi mladom' cvati,
A ja ću se tiem ponosit,
Ljubicom te svojom zvati
I za kapom sretan nosit!

Jos. Eugenij Tomić.

Dragojlo barun Kušlan.

Oko pónoći 11. ožujka u 51. godini života umre ovdje u Zagrebu a dne 13. svečano na groblju sv. Roka pokoposmo baruna Dragojla Kušlana Zablatskoga. U njem nam gubi domovina jednoga najvriednijih svojih sinova, najstalnijih značajeva političkih, najodvažnijih pobornika za sveta narodna prava, a hrvatsko novinstvo izgubi u njem jednoga najumnijih i najrevnijih pomagača.

Rodio se u Krapini 1817. g. Po običaju ondašnjega doba, kad su Hrvati svoju djecu slali u Pečuh, Gjur, Kanižu i Sombotelj, da se nauče magjarski jezik, izuči i on gimnazijske, mudroslovne i pravoslovne nauke u Zagrebu, Pečuhu, Kaniži i Sombotelju. Slušajuć filozofičke nauke na liceu somboteljskom oprijatelji se s djakom Mirkom Bogovićem, koj ga je, kad su se srpnja mjeseca g. 1831. kupali blizu mlinova na potoku Gyöngyös zvanom, plivanjem oslabljena i utapljajućega se, vlastitom pogibelju oslobodio. Dobri se pobratimi sastadoše i stanovahu opet zajedno g. 1841. u Križevcih, gdje je Kušlan bio zač. podbilježnik županije križevačke, pošto se nije htio baviti odvjetnikovanjem, postavši odvjetnikom g. 1839.; dobri si pobratimi ostadoše i do smrti!

Već g. 1841. izabran je za podbilježnika grada Karlovca, gdje je preko šest godina vjerno obnašao ovu službu. Pun žarkoga rodoljubja pomagaše

raznjetiti u Hrvatih ljubav prama domovini i narodnoj knjizi što kano tajnik što kano član čitaonicah u Karlovcu, Križevcih i Varašdinu, što pak dopisivanjem u novine. Koliko su svi prvi pomagači novijega prieporoda imali više manje od magjarskih silnika stradati, i Kušlan je koješta zbog narodne revnosti trpio, osobito g. 1842. i 1845. od·vlade i protivne stranke. A kako i neće on, kad je na onoj animoznoj obnovi županije zagrebačke 31. svibnja g. 1842. bio prvi medju onimi, koji su prvi trgli sablje, da odgovore prostačinam i nasilju magjaronskih svojih protivnika, te ih golimi sabljami izćeraše iz „spravištnoga dvora,“ gdje se je držala reštauracija. Silom si moraše narodna stranka održati pobjedu.

U liepom mozaiku narodne politike na uglednom je mjestu rad vrloga pokojnika. Da spomenemo samo njeke poglavitije čine. God. 1847. u vrieme našega sabora, kad je izvojevano našemu jeziku pravo u sabornici, ponajviše Kušlanovim nastojanjem sastavilo se je slobodoumna narodna stanka pod imenom „napredovacah,“ koja je nastojala svim ustavnim i državnim pomislim zavladavšim u Evropi i u nas put prokrčiti. Kada je god. 1848. uslied ožujskih dogadjaja narodna skupština u Zagrebu Jelačića izabrala za bana, povjerila je ona Dragojlu Kušlanu, da taj glas u ime skupštine i naroda novomu banu u Glini dojavi. U onom poslanstvu, koje je u Beč nosilo adresu skupštine i zahtjeve u 30 točaka, bijaše dà kako i naš pokojnik. Izza toga bio je Kušlan pozvan k banskoj vladi u Zagrebu. Za tim pošao je s Pricom, Vrazom itd. u Prag na slavenski sabor; a vrativši se uzeo poslaničko mjesto u našem saboru kano zastupnik obćine Petrinjske. Onda preuze uredničtvo „Slavenskoga juga“ i „Prijatelja puka.“ Pošto je u lipnju 1849. položio uredničtvo „Slavenskoga juga,“ vrati se u Karlovac, gdje se lati odvjetničkih posala; njimi se zabavljaše i u doba Bachovo, doba gluho i niemo. Izza listopadske povelje pomolì se bar. Kušlan opet na polju političkom. Kano veliki bilježnik županije zagrebačke svratio je veliku pozornost naše domovine i Ugarske okružnicami, koje je on u ime obć. županijskoga sastavljao i u svezkah tiskom izdavao; u njih je branio odvažno i umno prava trojedne kraljevine. Deak i Szalay držahu te okružnice vriednimi posebnih razprava. Ovakovo muževno ponašanje podiglo je Kušlana u saboru god. 1861. na podpredsjedničku stolicu. Uobće je poznato, kako se je on i ovdje pokazao dostojnim narodnoga povjerenja, kako je čine ovoga znamenitoga sabora s drom. Šuhajem ovjekovječio izdanjem dotičnih saborskih spisa u 4 velika svezka. Još je svim živo u pameti, kako je kao veliki bilježnik županije zagrebačke prestao djelovati i opet otvorio odvjetničku pisaru sad u Zagrebu — isto tako svaki znade, da je bar. Kušlan bio u sadanjem saboru jedan od najvriednijih članova, jedan od najvještijih govornika, pak da je bio članom kraljevinskoga odbora, koj je ugovarao u Pešti s jednakim odborom ugarskoga sabora.

Povjest našega narodnoga preporoda izza god. 1840. dati će mu doista dično mjesto u svojih listinah. Na sprovodu se vidilo, kako ga žale mnogobrojni mu štovatelji. Nepregledno množtvo izprati ga u 4 sata poslje podne na groblje; pjevačko „kolo“ odpjevà jednu pjesmu, prije nego provod krenu a jednu na grobu, dočim je prvi saborski podpredsjednik g. dr. Šuhaj proslovio nadgrobnu besjedu, žalobnu ali krasnu, baš dostojnu slavnoga pokojnika. Slava! slava mu! opetovahu velebrojni štovatelji pokojnikovi, potvrdjujuć dično slavljene krieposti i vrline pokojnoga uzor-rodoljuba. S ovdašnjimi štovatelji žali ga i ciela zemlja, što je ovo zemaljsko borište ostavio baš u ovo kobno za naš narod doba, kad bi trebalo, da nam se hiljadili za narodna prava borci, kakav bijaše on, umni i postojani. Našo u mladeži mnogo sliedbenika!!

Hrvatske *) narodne pjesme.

(Čakavske-vrbničke.)

1.

Žuboreće ptićice.

Krušvica se potresuje
S vrhom je zelená;
Pod njum me je postijica
Zlata i hrvená. [1])
Na njoj leži dragi jubić
Nigdor ga nezná.
Povrh njega tri tičice
Žejno [2]) žumbore.
,Pravi, pravi, dragi jubić,
,Će [3]) ti to vele?
„Vele mi se oženiti
„Za lipju tebe!
,Oženi se, dragi jubić,
,Va ime Božje.
,Sporod hćercu, dragi jubić,
,Va ime moje;
,A ja ću ti rodit sina
,Va ime tvoje.

2.

Lovče Todore.

Stojala divojka kraj gore jelove,
Ona je čekala Todora ze gori,
Da mu oće podat čašu hladne vode:
Tot mi nje Todor gre samopet na konji.
,Čal su ti to, Todore, ostruge krvavi?
,Zlate posedlice šprihi pošprihani?
„Va gori san [1]) bio, lovinu san lovil,
„Jelena san smiral, košutu san ubil.
,Kadi ti je Todore od košuti koža?
„Slugi su mi bosi, dal sen [2]) njin ju razdrit.
,Kadi ti je Todore od Jelina meso?
„Breki su mi lačni, dal sen njin ga pojist."

M. Oršić.

Besjednica.

Umjetnost. (Hrvatska narodņa poputnica), koju je sastavio gosp. profesor Oertl, i koju smo već opetovano čuli svirati na večernjih zabavah gostione k caru austrijanskomu, obćenito se dopada i bilo bi željeti, da ju g. skladatelj što prije tiskom izda.

(Zrinskov glasbeni album), u kom će biti do deset najboljih skladanja, što su prispjela na natječaj cent. odboru, izaći će doskora priredjene za glasovir i već sada obraćamo na njih pozornost domaćih naših umjetnika i umjetnica.

— (Slika iz hrvatske povjesti) mora joj se priznati, veoma liepa, prikazajuć „dolazak Hrvata u Hrvatsku" izložena je u „narodnom domu," gdje ju može svatko bezplatno vidjeti. Na brežuljku je vodja Hrvata sakupio svoju braću i sestre Tugu i Vugu, te gledaju i dive se novoj svojoj postojbini; pod briežuljkom saboruje hrvatski narod. Taj dobro shvaćeni prizor vješto je naslikao g. Mücke, kojega su se umjetnine na domaćoj našoj izložbi god. 1864. u veliko dopale. Nam je drago, što se je g. M. iz Osieka preselio ovamo u glavni grad, jer znamo, da će rodoljubi nastojat oko toga, da on umjetnički svoj kist posveti li domaćim predmetom. Čujemo, da je odlučio izdati sbirku 12 velikih litografija iz hrvatske povjesti počam od dolazka Hrvata do smrti slavnoga Petra Zrinskoga, od kojih je eto prvu uljenimi bojami već svršio, pa će se ista do skora litografovati. Liepi mu podhvat najtoplije svim rodoljubom preporučamo, jer će im u istinu biti najljepši ures u sobah.

— U Pešti Kecskemétskoj ulici br. 1. kod Jov. Paču dobije se za 80 nv. „Još ne sija jarko sunce" narodna pjesma

*) Hrvata ima ne samo u trojednoj kraljevini, gdje nas njeki mudrijaši na malo, na čakavce, smanjuju, nego i u Istri do Dragonje i na kvarnerskih otocih žive sad 125.000 Hrvata, kako Czörnig veli u „Ethnograph. d. öst. monarhie I. 55. 78. Ur.

[1]) crvena. [2]) željno, milo. [3]) mjesto ća dobrinjski: ćo.

[1]) Mjesto „sam," a tako biva i u drugih glagola, da se *m* u *n* mienja.

[2]) U Vrbniku rado *a* u *e* mienjaju t. n. pekel, sen šel itd. ko što u Dobrinju (isto na otoku Krku) *a* u *o* n. p. ćenice (pšenice) je boćvica je pona (bačvica je puna.)

na glasoviru. Isti skladatelj je prije izdao kompoziciju: „Bojak biju Hercegovci.“ Sa šest varjacija.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Cetin, monografija Radoslava Lopašića pretiskana je iz „Književnika“ napose.

— Udmanićev životopis tiska se i do skora će sa slikom izaći.

— Pučki prijatelj izlazeći u Varašdinu svakoga četvrtka stigo nam je već drugi put. Liepi taj list pisan lako razumljivim jezikom a vješto biranim gradivom zaslužuje najtopliju preporuku. Ciena mu je na po godine 1 for. 50 novč.

— „Našinaka,“ pjesama Gjure Klarića I. svežčić našao je, kako nam iz Karlovca pišu, neobična u nas odziva u domorodnom čitateljstvu; prvoga izdanja će za čas nestati, akoprem jih 1200 štampano. Tà kako i nebi, kad su pune narodnoga duha, vesele mašte, pjesničkoga uzleta, koji mora da svaku ćud obraduje i ugodnim čustvom obuzme.

— Gorski vienac, slavni spjev crnogorskoga vladike Petrovića, što ga latinicom prepisa i opazke mu pridade g. Stj. Ljubiša, zatim Ručnu knjigu za obć. pisarnice s obćinskim zakonom od Stj. Ivičevića, naumi ljetos izdat matica dalmat.

— Cvietnjak, liepi darak mladeži, što smo ga već preporučili, prodaje se po 45 novč. i ukusno vezan po 65 novč.

— Istoria svieta za narod i školu. U 4 knjige napisao Stojan Bošković. U Biogradu. „Vila“ o toj knjizi kaže, da je medju prvimi školskimi. Prodaje se po 2 fr.

— Idilla cara Josifa II. s dva drvoreza u Biogradu od J. Filipovića.

— Srbski omladinski kalendar za 1867. s obilnim sadržajem tiska se u Biogradu.

— Galebovi, zvat će se pjesnička djela poznatoga pjesnika Stj. Vlad. Kačanskoga u Kragujevcu. Ciena je 2 cvanc. prvoj knjizi, što će ovih dana gotova biti.

— Aleksandra Andrića cielokupna djela II. Pripoviedke (Treće oddelenje) u Biograd 8-na 163 str.

— Stepenik iz kormčije sa slavenoruskoga jezika preveo i iz Srbulja sastavio Nićifor Dučić arhimandrit. Na Cetinju u kneževskoj pečatnji 1866. 8-na 96 str. Naročito za svećenike u Crnoj gori, Hercegovini i Bosni.

(Slovenska.) „Deseti brat,“ zove se slovenskim jezikom pisan prvi roman od poznata noveliste J. Jurčića; on je već počeo pisati i drugi roman, namienjen časopisu „Cvietje.“ U ovoj liepoj sbirci, koju toplo preporučamo i hrvatskoj mladeži, tiskane su pjesme „Zora in solnce“ Mat. Valjavca.

(Česka.) Jan grof Harrach izdao je „Chronologický přehled dějin českých.“ Kao praktično djelo preporuča ga učevnim zavodom „Česká Včela.“

— Sňatek na smrtelnem loži (Vjenčanje na samrti) roman od Fr. Nečáseka Bělohoršti mučedlníci (Bielogorski mučenici) povjestni roman iz jezuitskoga doba u Českoj od Ervina Špindlera.

(Slovačka.) I. Horvat izdao je Katekizam dr. Martina Lutera s tumačenjem ev. aug. crkve.

(Poljska.) Novi roman Elpidonov „Mlodzi i starzy“ podobro sudi „Dziennik literacki,“ veleć tom prilikom, da su u posljednje doba novi a dobri romani veoma riedki što se da izpričati silnim gubitkom, koj je poljska književnost posliednjih godina pretrpila. Ubiše slikara nedaleke prošlosti, Homera plemićkoga poljskoga života, nedostižnoga u toj struci Rzewuskoga, ubiše i tri srodna mu u smjeru umjetničkom spisatelja Tarszu, Cześnikiewicza i staroga Skarbeka, odoše u bolji sviet i dubokoumni Korzienowski, i drastički te genijalni Dzierzkowski, pa i mladi, nade puni W. Łozinski, te tako ostade skoro jedini Kraszewski, taj neizcrpivi div od talenta i radnje, a od starijih mu se kano slavni romanopisci mogu pribrojiti još Zacharjaszewicz i Todor Tomo Jež, kojega jezgroviti realistički talent podupire skoro sve poljske časopise.“ Od ovoga posljednjega priobćuje srbska „Vila“ u prievodu pripovjedku Andju Zagorničanku. Preporučamo hrvatskoj mladeži, da se uči poljski već sbog slavnih djela poljskih velikana.

— Od dramatičkih novih djela bilježimo opet: „Polowanie na męža,“ veselu igru u 3 čina od Mih. Baluckoga u Krakovu. U varšavskom kazalištu igrala se nova šaljiva igra „Żony uczenych“ mladoga spisatelja Lubovskoga.

God. 1864. izašla su u kraljevini Poljskoj 182 djela a 266 g. 1865. One

godine unešeno je izvana 42.000 knjiga a ove 42.242 sa 146.235 svezaka.

— Dr. Vojciech Prawdzic Cybulski, profesor slavenskih jezika i književnosti na vratislavskom sveučilištu umre 16. veljače t. g. Rodio se u pokrajini Poznanju u Korninu 10. travnja g. 1808. Nauke ostavi g. 1830. i ode u Varšavu medju branioce poljske nezavisnosti; bude uhvaćen i kroz tri godine zatvoren; vrativ se u zavičaj bude opet na po godine robije obsudjen, što je bio prošo u Poljsku; u jednom i drugom zatvoru učio se jezike, a pušten na slobodu podje u Krakov, Prag, Zagreb i Peštu, da slavenstvo bolje prouči. G. 1844. postane docent poljskoga jezika na berlinskom sveučilištu; g. 1849. izabraše ga zemljaci u drugu zakonodavnu kuću, a 1859. g. imenovan je redovitim profesorom na vratislavskom sveučilištu.

(Ruska.) Hvale dva nova romana: „Prizuanija Sergeja Čalygina“ od poznatoga pjesnika J. Polonskoga, a drugi veliki roman „Izgubljeni raj“ od N. Svěděncova. Gja. El. Veltmanova napisa u 5 dielova roman: „Sgode Gustava Irikovića, vjerenika Xenije Godunove,“ Junak romana poznat je vrlo u ruskoj poviesti, a spisateljica pokaza veliko znanje poviesti, narodnoga života i znanosti sriednjega vieka. P. Ribnikov izdaje veliku sbirku: „Pěsni ruskago naroda“ V. V. Radlov u Petrogradu izdaje „Crtice narodne književnosti plemena sibirskih i džungarskih, Altajaca, Telenta, Tatara, Šoraca i Sajanaca.

(Svašta.) Austrija od g. 1600 doživjela je u 266 samo 104 godine mira a 160 imaše boriti 29 raznih ratova i to: s Francezkom 10, s Turskom 6, s Ruskom 5, sa Spanijom 4, s Holandskom 1, s Danskom 10 a 4 imaše za nasljedstvo. Jedan je rat trajao 30 god. (od 1618 do 1648.) jedan 16, jedan 9, a tri 8 godina ostali su vodjeni po 6 godinah i po njekoliko mjeseci.

— Slovenacah u našoj monarhiji ima 1,430.000, a da budu oslabljeni, podieliše ih u sedam uprava medju Niemce, Magjare i Talijane. U posljednjem ratu predala je Austrija Italiji 31.000 Slovenaca u Mletačkoj. Jadni Slovenci, što s vami nebiva zato, jer ste Slavjani?

Zagonetke.*)

Četvero dječice
Rodila je majka.
Četverò dječice
Kano orgulice,
Gdjeno jedan pisak
Manji je od druge
Kositrene cievi.
Četvero dječice
Četiri su rieči,
Sve su iz jednoga
Korena potekle
Kano iz utrobe
Jedne majke djeca.
Ostarjela majka
Crno-blieda lica,
Svim poznata dobro
Kano grabilica,
Kada vidi jadna,
Da nemože gladna
Doći do pileta,
Tad se po oranju
Ona mudro šeta,
Pa sabira bube,
Što ih plug izdube.
Najstarije diete,
Što rodila majka,
Uviek bol boluje;
Mora da ga nješto
U grudijuh tišti,
Čim sirotče malo
Dreči, jauče, pišti.
Što za ovim sliedi,
Dva obrazca ima
Kano Janus siedi
Poganskoga Rima.
Treće ti je diete
Srca milostiva,
Srca milostiva,
Milokrvne ćudi,
Što god ono ima,
S onim druge nudi.
Četvrto djetešce
Sudom ništ nesudi,
Već što vidi il čuje,
Onomu se čudi.

Franjo Sajvrt.

Imam ogromnu crkvu s ogromnim stupom i na stupu dvanaest gradova, poduprtih su 30 stupova; nadziraju ih izmjenice dvie gospoje! (*Ezopuš.*)

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 9.)

Čekaj malo, čekaj rode!
Dok i tebi zgoda dojde.
Bit će i tvom robstvu svrha,
Dok se turska sila skrha.
Više nikad Turska sila
Biti neće kô što j' bila
Bošnjak jednoč ustat mora
Tomu pako sad je hora!

Riešiše gg.: Iv. B. Turkomrz i Filip Šafar u Zagrebu; gdčna. Anka Tomčeva u Kraljevici; M. Vidmar u Varašdinu; njekoji Fužinarci u djačkoj čitaonici na Rieci; Mat. Oršić, bogoslov u Gorici; Mio J. u Djakovu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 16. Gustav Barabaš, župnik moravečki. 17. Batić Franjo, kapelan ivanečki. 18. Vjekoslav Frigan, načelnik grada Zagreba. 19. Ed. Fink, župnik radobojski. 20. Tomo Gajdek, kanonik zagrebački. 21. Adolf Hudovski, viećnik grada Zagreba. 22. Hafner Ivan, kavanar u Varašdinu. 23. Štefan Hervoić, podbilježnik županije varašdinske. 24. Albert Halper, vlastelin u Skarićevom. 25. Joso Ivković u Bihaču. 26. Jakčin Andro, odvjetnik u Zagrebu. 27. Jos. Kovačić, prisjedn. duh. stola i župnik u Gradini. 28. Mile Knežević, c. kr. poručnik u Gospiću. 29. Ivan Kralj, biskup u Zagrebu. 30. Gja. Milka Kavka, trgovkinja u Sv. Ivanu. (Dalje sliedi.)

Odgovori uredničtva. G. Dragoljuboviću. „Domorodka“ je dobra i doći će na nju red. G. dor. I. u V. a+b i Vat. R. u Dj. Primili zahvalno; prvom sgodom! Karl. dopisn. U budućem broju. A. P. S veseljem odobravamo; u budućem broju. Anakreoniticam napišite uvod.

Odgonetače priobćit ćemo u br. 13.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 12. U Zagrebu 23. ožujka 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Slavici.

1.

Gudalo mi pozaspalo,
Dugo, dugo nisam pjevo;
Kad al čuda! sve od sebe
Zazvonile žice evo!

Zvone živo u mom srcu,
Ja ih bome nisam dirno,
Od mene su počivale
U zakutku tiho, mirno.

Probudi ih sladko ime,
Šapćuć srcu sreću novu:
Ko što laki vjetrić budi
Milu harfu Eolovu.

Duša mi se krili k zviezdam,
Srce burno poigrava,
Jedna rieč su sve mi pjesme,
A ta sladka rieč je: Slava!

2.

Znam za jedan dvorac mali,
U njem cvate zlatan cviet,
Nebi braćo cvieta dao
Ni za cieli božji sviet.

Kada jednom zemlju gledo,
Pustu zemlju gospod Bog,
Srce mu se razžalilo,
Spusti suzu s oka svog.

A ta suza vam je pala
Na hrvatski zavičaj,
A iz božje suze niko
Divni, zlatni cvietak taj:

Često jad mi srce ciepa,
Kad na tužni mislim dom,
Al kad opet suzu gledam,
Odlanulo srcu mom:

Zato mi je duši mio
Onaj divni, zlatni cviet,
Zať ga braćo nebi dao
Ni za cieli božji sviet.

3.

Kucaj brate! Nek se pije!
Vino ima dobru žicu
Oj u zdravlje! Al u čije?
Ja ću kazat napitnicu:

Bog poživi liepo diete,
Pravu, zdravu kćer hrvatsku;
Da mi braćo izpijete,
A za moju ljubav bratsku!

Bog je liepo lice dao
Mome sladkom milovanju;
Nebudi vam piti žao,
Hrdja, tko ne pije za nju!

Bog joj dao zlatne prame
Ko što ova zlatna kaplja;
Pijte za nju, pijte za me,
Nek se vječna sreća sklaplja.

Bog joj dao bistre oči,
Kao zviezde na nebesi',
Kao vince, što se toči,
Ko proljetni plamni kriesi.

A nada sve dušu ima
Moja vila plavakosa,
Što joj sjaje u njedrima,
Kô u ruži božja rosa.

Nek se puna čaša krene,
Pijte redom braćo zato,
Pijte braćo i za mene
I za moje milo zlato.

4.

Kao mirno more gladka
Bila si mi dušo,
Iz dubinah tvojih nitko
Nije pjesme slušo.

Na dnu tvojem počivali
Moji stari jadi,
A kraj jadah zakopani
Liepi sanci mladi.

Al u zo čas došetala
Zlatokosa vila,
Pa u mirnu moju dušu
Malko zavirila.

Poskočilo mirno more
U gromorne vale,
Iz dubine glasne vam se
Pjesme razliegale;

Jasno pjeva burno more:
„Slava! Slava! Slava!“
A iz svakog vala viri
Jedna zlatna glava.

Sad ni božja ruka nebi
Bure utišila,
Svemu tomu vam je kriva
Zlatokosa vila.

August Šenoa.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

X.

Najposlie poče opet govoriti knez Andrija ob onom, o čem sretna ljubav zna govoriti bez kraja i konca.

Sad udje Ana i javi se kano izbavitelj prijateljev iz ovoga nesnosnoga položaja. „Tu ste vi,“ poviće ona s vratah knezu i sestri, pa se onda počne po sobi kretati kanda koga traži.

„Koga tražiš?“ zapita ju sestra glasom tihim i sladkim kao što su joj bila i osjećanja.

„Moga prijatelja,“ odgovori Ana, „ovdje sam ga za kaznu ostavila, što mi nije nijednu veselu rieč odgovorio, ali sam se sada smilovala i žao mi ga je. Mora da mu nije dobro, jer mu nije u običaju ostat dužnim. — Ah! tù si“ poviče sad, opaziv uz zid naslonjenoga kano kamen nepomičnoga Konštantina. „Je li se to pristoji,“ nastavi pristupljujuć k njemu i hoteć mu držat propovjed, „da se sakriješ i poslušaš knežev razgovor s Teodorom?“ Kad primjeti, da mu u licu ni kapi krvi neima, no da ju ukočeno staklenima očima gleda, uplaši se i okani se zadirkivanja pa uplašenim glasom poviče: „Šta ti je Konštantine? Ta ti si polumrtav! Kneže, Teodoro, dodjite za Boga Konštantinu nije dobro.“

Andrija pritrči i sav pretrne opaziv si mlada prijatelja, gdje stoji nuz zid kano mrtvac prislonjen, i gdje samo zato nemože da padne, što su mu se ukočile noge. „Šta ti je Konštantine?“ poviče glasom bezgranične boli. Taj glas bijaše bolnu djetetu melem; ono upre izumrle svoje oči na prijatelja i htjede mu nješto progovoriti, ali mu jezik zape.

„Šta je za Boga djetetu?“ poviče Andrija na novo i okrene se k Ani kao da nju pita. Ova i sama uplašena odgovori: „Ja sam Vam kazala, da mu nemora dobro biti, jer mi nije progovorio nijednu veselu rieč; idem ja po ljekara, a vi gledajte, da neumre.“ Ovo rekne pa hitro odtrči.

Andrija zaboravi na Teodoru bivši tù samo za svoga prijatelja neznajuć šta da počne, jer se je pobojao, da će ljubljenu djetetu duša odletjeti za uviek iz tiela. — Konštantinu se napokon povrati čustvo i on se zakoleba da padne. Andrija ga dočeka u svoja naručja, na njegovu srdcu ležaše diete njekoliko trenutakah na novo bez čustva, pak onda lagano podigne glavu, te se uzvije iz prijateljevih rukuh. „Nemoj se plašiti,“ progovori tihim glasom „nije mi ništa. Vodi me u moju sobu, treba mi da legnem; nemoj se plašiti, osjećam, da će ova slabost skoro proći.“ Sad dodje i protostrator sa ženom, koje je Ana glasom o Konštantinovoj smrti dovela u najveći strah, da se ciela obitelj uzbunila. Dobri domaćin se čisto razveseli opaziv da je djetetu bolje; odvedu diete u sobu, gdje se posve slabo spusti na postelju.

Pozvani liečnik mahne glavom i zamoli, da se svi udale iz sobe. „Tebe je moralo preći osobito strašno čustvo?“ zapita on bolestnika. Ovaj mu glavom odobri. „Neboj se diete moje,“ reče na ovo čovjekoljubivi liekar; „opasnost je velika, ali se svemu možemo nadat; kad si izdržao prvi potres, drugo će lakše biti; u tebi istina ima malo života, ali spokojstvo i tišina učinit će svoje; ljekarja će pomoći, koliko može, prije svega treba ti pokoja!“ Na to mu dade ljekarju i sjedne kraj njega; bolestnik se malo utiša i zaspi. U taj par udje u sobu Andrija. Liekar mu da znak, da polagano i tiho stupa.

„Spava?“ zapita Andrija i ledena mu briga bijaše na licu.

„Zaspao je!“ odgovori lagano liečnik.

„Šta će za Boga biti?“ zapita opet Andrija. „Ovaj će mu san biti na zdravlje.“

„Ali šta je za Boga najedanput?“

„Sama duševna bolest“ primjeti liečnik, „tielu mu nije ništa.“

Andrija se zamisli o tom, šta li bi njegovu ljubimčetu moglo biti, no uzalud je mislio; pravi mu uzrok nije bio ni na kraj pameti, najposlie pomisli, da se nije diete zaljubilo u Teodoru. Konštantinovo postupanje, odkako se on približio Teodori, naprasna ljuta bolest u onaj hip, kad je okolnostmi prinukan, morao biti svjedokom njegove ljubavi spram djevojke: sve mu to još većma učini vjerojatnom ovu misao. Sad osjeti, da mu je to umiruće biće bliže srdcu nego li sama ljubljena Teodora, jer osjeti, da bi mu ju s bolom al ipak mogo ustupiti.

Dugo je diete snivalo, a ova dva muža sjedjahų mu uz postelju kano da čuvaju svoje jedinče; napokon poslie ponoći probudi se Konštantin i kad vidi svoga prijatelja, digne glavu i nasmije se.

„Hvala Bogu,“ reče liečnik, „pobjedismo; bolestnik se smješi; dobar je znak.“

„Hvala Bogu,“ reće za njim Andrija neznajuć od miline šta da radi. Uzme djetetu ruku i na njoj neostade mjesta, koje nije presuo poljubci. Lieč-

nik da opet bolestniku ljekariju; i knez se nije čitavu noć odmaknuo od postelje, premda ga je diete uvjeravalo, da mu ništa nije. Pred zoru, kad ga Konštantin sa suzom u očijuh poćeo moliti, da ide malo odpočinuti, kad već i liečnik reče, da će najbolje biti, da bolestnika ostave sama, ode i ostave ga sama.

Ostavši sam poče razmišljati o svom položaju; pred njim stajaše otvoreno mu srdce; čuvena rieč skinù zavjesu s njega i sunce ljubavi sjaše u najvećem svom bljesku.

„To je ljubav“ poviče ona sama sebi i pritisne si rukama nadimajuće se prsi. „Ah ljubim ga bez granicah, iz ciele duše i srdca: ali on ljubi drugu!“ Teret grudi razlije se u suze i ove grunu potokom. Kad joj olakša srdce, nastavi dalje misliti: „a kako on nebi ljubio najljepšu, najdostojniju djevojku, kako bi ja mogla iskati, da mene njoj predpostavi, mene — njoj.“ Na ovo obrati misli na sve, što je od njega izkusila i rekne: „Ona ga većma nemože ljubiti nego ja, nemože, nemože! On će ju uzeti, pa biti sretan; a ja ću biti kod moga otca, na njega misliti, njega ljubiti pa biti sretna. — Moj otče!“ Kod toga joj se probudi uspavana želja za otcem i na krilu mislih pohrli joj duša u Palestinu u naručja najboljega roditelja, da se na njegovih najčišće otčinske ljubavi punih grudih oporavi od ovih potresujućih mislih i osjećanjah.

Zorom rano dodje ciela kuća, da vide kako je bolestniku; svim s grudi kamen spadne, kad čuju, da je sve dobro. Liečnik bolestniku zapovjedi, da njekoliko danah neide s postelje. Ta to je vrieme skoro neprestano Andrija bivao uz njega; dolažaše i Teodora a bolestnik vidje zajedno ovo dvoje sretno; primjeti Teodorine poglede ljubavi pune i u tugi osjećaše radost. On se na nju angjeoski smješio a u oku mu bio izražen poziv prijatelja, da toli visok i plemenit stvor usreći najtoplijom ljubavi.

Poslie njekoliko danah oporavi se Konštantin u toliko, da je mogo izlazit iz sobe i bivat u družtvu. Malo po malo postade opet liep kano što je prije bio, ali mu je na licu jedna črtica ostala kao spomen na dugo vrieme a možda i za cieo život: to je bila črta boli u sriedini duše. Prijatelju se istina pokazivaše povjerljiv i u njegovu družtvu sretan: ali ga je više izbjegavao i mogla se na njem primjetiti njeka hladnost i povlačenje natrag; vidilo se, da mu je prijatelj sve; ali mjesto prijašnje djetinske odanosti, stupi unj uzvišeno počitanje. Prolazeći dani učiniše da se sve drugo vrati u prijašnji položaj. Andrija, pokazujuć se s prva spram Teodore iz poznata nam uzroka hladnijim, nemogaše dulje njezinoj blizosti odoljeti i osobito, kad s njim nije bilo djeteta, predade se posve usrećujućemu svomu čustvu.

Jednom ga protostrator pozva k sebi u sobu i počne mu govoriti: „Dragi prijatelju! ja sam primjetio, da tebe moje diete nebi učinilo nesretnim, kad bi svoj život skopčala s tvojim. O tom, šta si ti njoj, neću da govorim. Ja mislim dakle, da ću samo tvojoj želji doći u susret, ako ti izjavim, što i ja želim. To ti budi znak, koliko te poštujem i ljubim. Hoćeš li ti moje diete za vladičicu svoga doma: ja te svesrdno primam za svoga sina.“

Taj predlog, premda nije knezu došo bio sasvim iznenada, buduć da je

sam scienio dužnošću, izjaviti otcu svoje ljubeznice želju, dovede ga opet u malu nepriliku. Poslie onoga, što je bilo izmedju njega i Teodore, neostavi mu čast drugoga koraka; ali kad se sjeti Konštantina, bijaše mu na srdcu težko. Razmisliv, da Teodora, ako je djetetom i strast zavladala, neplamti za njim, i nadajuć se, da će vrieme djetetu izcieliti rane, a osjećajuć, da se njemu kao čovjeku značajnu nije više moguće povući od Teodore, osim da to ona učini, napokon progovori ovako na srdačne protostratorove rieči: „Plemenito postupaš, a ja to znam cieniti. Nebi prošlo mnogo vremena, što bi ti ja bio odkrio svoje želje. Plemenitim darom samo si tomu uzvisio cienu i ja ću se scienit sretnim, kad stupim u krug tako plemenite, tako visoke obitelji.“

Protostrator ljubovno zagrli mladića i poljubi se s njim. Pošutiv malo nastavi Andrija: „Ali ta će mi se želja izpuniti istom poslie dužega vremena; ja sam se zakleo Spasitelju za vrieme ovoga pohoda živjet i umrieti, pa tek kad se svrši vojna, mogu na to mislit, kako ću živjeti za sebe.“

Protostrator odgovori: „Proti tomu neimam ništa, pače poštujem i tu tvoju točnost glede obećanja. Nije mi ni na kraj uma, da te ovdje zadržim od vojne; dati Teodoru s tobom, to bi se zvalo: udvostručiti sve tvoje muke; a ostavit ovdje mladu nevjestu bez muža, bilo bi preokrutno; najbolje je dakle, da to odgodimo na neizvjestno vrieme. Ti znaš nas a mi znamo tebe; možeš se oslonit na naš značaj. Poljubac, znak ljubavi, sastavio je vaša srdca; prsten znak vjernosti neka sastavi vaše ruke.“ Na te rieči otvori vrata od druge sobe i uvede svoju ženu, srećnu Teodoru i mladu Anu. Andrija i Teodora promjene prstene i postanu zaručnici.

Tek što knez unidje u svoju sobu i počne o sebi razmišljati, donesu mu jedno pismo. Bijaše od cara Fridrika, koj ga pozva, da dodje odmah k njemu, kako bi mu pri premještanju vojske bio na ruci. Tu nije bilo oklevati, te knez zaključi otići odmah sutra ili prekosutra. Spomenuv se Konštantina namisli diete uklonit opasnostim i ostavit pod obranom protostratora. Ode dakle, da mu kaže što namjerava.

Ušav u Konštantinovu sobu nadje ga, gdje uza stol sjedi držeć glavu u ruci i gledeć praznim pogledom kroz prozor u plavo nebo. Lica mu presu bliedost, i vidila mu se na njih neizkazana ali tiha boljetica; čas po čas uzdisaše iz dubljine prsijuh. Pa ipak su mu se usta smiešila i obraz mu se sjao njekom nebeskom jasnošću; vidilo se, da mu se duh bavi u višem kakvom predjelu. Kako je tu sjedio bijaše kano stradajući angjeo ali osjećajući u stradanju nebesni uzhit. Oko cieloga mu i onako ljubka stasa učini se, kano da je razsuta jasna njeka bistrina.

Andrija ga poduže gledaše, pak mu onda pristupi i uzme ga za spuštenu na krilo ruku. Diete se trgne i rumen zore predje mu obraze, kad opazi prijatelja.

„Ti si opet bio u položaju, u kom te od njekoga vremena češće primjećavam.“

Konštantin ga samo pogledi svojima bezkonačno jasnima i ljubeznima očima.

„Ali šta ti je? kaži mi,“ produži knez. „Ja mislim, da sam zaslužio da mi se povjeriš; hoću da ti pomognem govorom ili tvorom, to ti obećajem, samo mi kaži.“

Diete je samo glavom „ne“ mahalo pa oči spustilo k zemlji.

Andrija se ostavi pitanja i počne mu govoriti: „Car Fridrik misli s vojskom prelaziti preko mora i zove me evo k sebi; mora se dakle odlaziti, pa tako ću sutra da idem.“ —

„Sutra!“ poviče Konštantin radostno i Andrija primjeti, da mu je kazao najmiliju novinu. Kako se ta radost slaže s ljubavju k Teodori, mišljaše on i sam sebi odgovorio: To je naravno, da mu u ovih okolnostih mora biti prijatno, da se udalji. Tako mišljaše pa onda nastavi Konštantinu govoriti: „Sutra da, ili preko sutra. I zato sam te potražio, da ti to kažem i da se s tobom dogovorim. Sjedi ovdje; tako, ja ću do tebe, pa me sada dobro saslušaj.“ Ovo govoreći posadi on diete na prijašnje mjesto, pa približi drugu stolicu i sjedne do njega. Na ovo mu uzme ruku u svoju kao obično, upre mu svoj pogled u oči, i pripravi se govoriti. Ali obično nije djetetu ruka kao sad zadrktala, obično nije Konštantin oči svoje od njegovih tako čuvao kao što je sad; činilo se, da ih podići nipošto nemože. Laka sjenka preleti Andriji preko lica; mnijaše, da je to znak, da se Konštantinovo srdce od njega udaljuje, ali se odmah prijateljska vedrina povrati i on poviče: „Ljubezni Konštantine, dobro me poslušaj. Dosadašnju tvoju sudbinu slabo znam, a sadašnju si mogu predstaviti.“ Na to se diete cielo strese, kano da ga zima prodje. „Nas čekaju biede i nevolje; ja, koj tebe kao rodjena brata u srdcu nosim, nemogu dopustiti, da im se bez nužde izlagaš. U Srbiji i blizu nje nisi bio siguran, dobro, ali sad si daleko od nje. Tamo nisi imao nigdje nikoga svoga, koj bi te branio, ovdje imaš. Protostrator će te smatrati kao svoje diete; ali odtuda neslieduje, da ti moraš biti u njegovom domu. Ti si u oružju toliko uspjeo, da možeš s pohvalom stati u broj dvorskih plemenitih mladićah. Protostrator će ti pribaviti mjesto. Ako ja u vojni poginem, bolje ti je, da budeš ovdje nego ma gdje; ako se ja vratim živ i zdrav, onda se možemo o tom razgovarati, kako da se vratiš u Srbiju! Tako dakle ako hoćeš, ja ću s protostratorom još danas svršiti, pa sutra odlaziti.“

Konštantin sad podigne oči k prijatelju, pogledi ga podužе, pa ga onda lagano razvlačeći zapita: „Zar bi ti mogo mene ovdje ostaviti?“

„Da će mi te težko biti ovdje ostaviti, to možeš misliti, ali to pamet zahtjeva, to išta sama ljubav, kojom te ljubim, i srdce mora ćutiti.“ Dok je on ovo govorio, pade Konštantinu pogled na Teodorin prsten na kneževoj ruci. Kad ga smotri, krv mu k srdcu poleti, mala ga bliedost prodje ali se odmah povrati, digne oči k prijatelju i nepromienjenim glasom i licem zapita ga: „Dakle je Teodora tvoja zaručnica?“

„Od jutros,“ odgovori knez.

„I ona će s tobom ići?“

„Ona će ostat ovdje!“

„I može te samoga pustiti?“ —

„Ona će ovdje ostati, kažem ti."

Konštantin pošuti; vidilo se, da se je u mislih borio, ali poslie progovori: „Ja nemogu."

„Šta nemožeš?" zapita knez, nepogodiv mu mislih.

„Ovdje — ostati!" odgovori diete ali zapinjuć, kano da je prije htio nješto drugo reći. Na ovo se digne, uzme kneza za obe ruke, pogledi na nebo pa onda na prijatelja te onda svečanim glasom progovori: „Ja moram u Palestinu."

„Dakle te ni bieda ni opasnost ni smrt zadržat nemože?" zapita Andrija, komu se srdce ciepalo, kad je pomislio na to, šta ovo siroto diete očekuje.

„Nesmje," odgovori Konštantin.

„Ali te ja nesmjem voditi!" primjeti knez. „Jer bi to toliko značilo, koliko da te ja sam svemu izlažem!"

„Ti se nećeš mene odreći," progovori diete i pogledi na prijatelja okom, u kom mu je tako izražena bila zapuštenost njegova, da mu se nije moglo protiviti.

„Kako možeš to i pomisliti!" poviče knez, pa prigrli diete na svoje prsi i poljubi mu liepu glavu. „Ali je Carigrad jedino mjesto tvoje sreće" pridoda knez.

„Mjesto moje sreće je ondje, gdje si ti; mjesto moje dužnosti i želje je u Palestini!" Odgovori diete i suze mu udare na oči. (Dalje sliedi.)

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

IV.

Sliedeće jutro sprovede kneginja pisanjem raznih listovah. Izza toga sastavi račun o novcu, što ga predade Ivanu Petrovskomu; svota je iznašala 300.000 rubaljah. Ivan bijaše pravi nesit; on je upravo globio kneginju. A razumjeva se, da je sjajno živio nz tolike novce. Andreja ni nepodvoji, da je Ivan i grof Tabors jedna te ista osoba, buduć je ovaj vrlo visoko igrao. Njezin odnošaj prama Petrovskomu, kano da se je promjenio, te premda je znala, da ga se neće tako lahko riešiti, ipak se ponada, da će joj se ciela stvar već jednom razjasniti i onda svršiti. Najprije morade znati, kako je Melita obavila svoj posao. Već bijaše i dvanaest satih, a Melite još neima te neima; kneginja pošalje dakle k Broneru kučiju, da joj pošalje kćer glede njeke naručbine. Vjetar je i danas jošte duvao i snieg je padao, s toga nije nitko ni opazio u kakovoj se sjajnoj kučiji vozi gradjanska kći.

Oko jedne ure prijaviše Melitu, koja odmah zatim i unidje. Danas je bila zlatareva kći upravo dražestna. Vidilo se, da se je vrlo pomno oblačila. Andreja ju pozdravi kao prijateljicu. Obe sjedjahu jedna do druge uz ognjište, na kom je vatra buktajuć praskala. Melita se začudi, videć kneginju tako bezbrižnu; ona poče razgovor veselimi riečmi: „Liepa moja poslanice kažite mi, kako Vas je primio Ivan Petrovski."

„Melita si već prije premisli, o čem će šutiti, a što treba, da kaže. Izpripovjeda joj dakle na brzu ruku, što i kako je bilo; kaza joj, kako je Ivan siromašan, kako ima zamazan stan u židovskoj kući, kako ga se ona prestrašila, i kako je očekivao samu kneginju pa da je bio nezadovoljan s onom svotom.

„To sam mislila!“ reče Andreja.

„Njemu treba 15.000 rubaljah, a ako mu ih nepošaljete doći će si sam po njih.“

„Tim dakle prieti?“

„Dà, milostiva kneginjo, a mislim, da je Ivan čovjek, koj bi mogo svoju prietnju i izpuniti.“

„Bez dvojbe, on je tako odvažan, da bi ga čovjek morao pohvaliti, kad bi se svojom odvažnosti služio dobre svrhe.

„Zapovjedi mi, da šutim te da Vam služim. Izdam li ga, da je u Moskvi, onda neka drhćem pred njegovim gnjevom.“

„Hoćete li ga slušat, ljubezno diete?“

„Da već Vam nečinim uslugu tim, milostiva kneginjo, onda bi me bio na to prisilio strašni Ivan Petrovski, komu sam morala kazati, kako se zovem i što sam.“

„Ali je oprezan!“

„I to mu nebi dosta; da se osvjedoči o istinitosti mojih riečih, sjeo je u kučiju i sproveo me do otčeve kuće. Vidivši dućan i napis, te kako sam ja otišla unutra, udalji se.

Andreja sve to čudom slušaše. Sve to nije se ni najmanje slagalo s povjedanjem o grofu Taborsu. Premda mu se siromašni stan kod Židova mogaše tim opravdati, što je bio uviek na oprezu, to se ipak na nikakav način neda opravdati postupanje njegovo s mladom djevojčicom. Melitino povjedanje i opet poremeti sve Andrejine osnove. Melita joj morade opisati cieloga Petrovskoga od glave do pete. Široka brazgotina preko čela, crni na polak posiedjeli vlasi, i tamno sjajuće oko podpunoma se slagahu s čelom, kosom i očima s grofom Taborsom.

„Diete moje,“ reče Andreja, „bi li Vi i opet poznala Ivana Petrovskoga, ma imao i finu, elegantnu odjeću i više redovah, pa da ga vidite u višjih družtvih, na primjer na kakovom plesu?“

„Ciela njegova slika upili mi se tako u dušu, da bi ga poznala, preobuko se kako mu drago!“ uvjeravaše ju Melita.

„Sbilja?“ zapita ju naglo kneginja.

„Ja tvrdim skoro pouzdano, da bi ga poznala; pa kad bi me možda njegova izvanjska slika za koj čas i prevarila, onda bi ga lje prepoznala po glasu, koj mi još i sada zuji u ušijuh. Ivan Petrovski je osoba za mene jedna od onih, koje ja više nezaboravim, kad ju jedan put vidim.“

Kneginja se zamisli.

„Melita, scjenim, da ste mi prijateljicom!“ započe napokon. „Nemislite, da se za Vas brinem radi kakova svojeljublja — Vi ste znala, da sam Vam

bila jošte prije sklona, nego li ste išla k Petrovskomu. Nebiste li jošte jednom pošla k njemu, da ga točno proučite?“

„Drage volje, milostiva kneginjo!“

„Neobhodno je treba, da ga i ob dan vidite, te ćete ga ovaj put mnogo oštrije promatrati, buduć idete k njemu upravo s toga, da ga bolje poznate; sinoć po svoj prilici nevidiste ga točno i jasno.“

„Istina je, milostiva kneginjo.“

„Ja ću već izmisliti izliku, pod kojom ćete poći onamo.“

„Pošaljite mu novce, koje traži,“ nastavi Melita.

„Vrlo dobro, rekoste. Izvjestnost, za kojom težim, već je sama vriedna prilične svote novacah. Dodjite sutra u ovo doba i opet k meni, pa ćete poći k Ivanu, povratit se ovamo i objedovat sa mnom. Otcu Vašemu ostat će dakako sve ovo tajnom, zato ću Vam još danas poslati u kuću poziv za objed. A što je s prstenom ljubezno diete?“

Melita joj pokaza dražestnu svoju ručicu.

„Otac mi ga već uze, da uzmogne po njem načiniti drugi po vašoj volji!“

„Kažite mu, da ga opet liepo molim, neka ga čim prije svrši.“

Netom što se Melita htjede udaljiti, prijaviše grofa Aleksandra Zaluskoga. Mlada se djevojčica i nehotice lecnu; da ju je Andreja slučajno pogledala, bez sumnje bi vidila bila zažarena lišca i smućen pogled. Mladić se pokaza na vratih sasvim miran, dočim se Andreja oprosti s mladom prijateljicom njekako zabunjeno. Kneginja ljubljaše, s toga joj je bio ovaj Aleksandrov posjet dvostruko važan. Nije ni tajila svoga veselja.

„Uzalud nastojah, da nadjem Vašega Ivana Petrovskoga. Žid me uvjeravaše, da je odputovao, nekazav nikomu, kad će se povratiti.“

U svem Aleksandrovom držanju vidio se njeki nemir, što je oštrovida kneginja umah opazila. Ona se zahvali mladiću za toliku brižljivost u njezinoj stvari, dočim ju taj uvjeravaše, da mu je svetom zadaćom sporazumjeti ju za uvjek s Ivanom.

„On će već doći, kad mu bude trebalo novacah,“ reče Andreja. „Nu predjimo na zanimivije stvari; sastavimo osnovu za moj ples i sastavimo imenik gostovah; hoću da bude ples osobito sjajan, jer ćete ljubezni prijatelju i Vi na njem biti.“

Izvadiše osnovu i napisaše imenik pozvanikah; bijaše odredjeno do dvie stotine sluganah, koji će u skupih livreah dvoriti. O grofu Taborsu neprogovori Andreja ni riečce. Tako prodje njekoliko satih ugodne zabave, a zatim se grof udalji.

„Rada bi znati,“ mišljaše Andreja, „hoće li Melita naći Ivana?“

Kako se dogovoriše, tako se sve i svrši. Melita dodje; primi novce, ode i povrati se s listom, u kom Ivan hvali kneginji za poslane novce. Andreja mu znaše pismo, bijaše dakle namira sasvim u redu. Ili je Aleksander tajio, da je bio s Ivanom, ili ga Ivan nije pustio preda se; doskora vidit ćemo, zašto je kneginja težila, da to sazna. Melita objedovaše sa svojom dobročiniteljicom i prijateljicom, a izza toga upuste se u živahan razgovor.

„Vidiste dakle Ivana i ob dan?“ upita ju kneginja.

„Da. Ništa se nije promjenio niti u odjeći, niti u ičem drugom, al da ga vidim i u najsjajnijoj odjeći, ja bi ga odmah prepoznala.“

Kneginja pozva zlatarevu kćer na svoj ples, a Melita se tomu jako poveseli; jer su bile na daleko poznate sjajnosti u kneginje Galicinke, te si je uviek željela, da može takav ples iz kakova zakutka gledati, a eto sada će biti i dionicom takove ljepote i veličanstva. To joj bijaše neopisiva sreća, kakovoj se nije nikada ni nadala; malo te nije kneginji pred noge pala.

„Kod mene ćete se obući,“ nastavi Andreja. „Moja kitničarka i vas će uresiti. Aleme pako . . . .“

„Najsjajnije i najskuplje uzeti ću iz skladišta svoga otca,“ povikne Melita. „Gradjansku kćer neće nitko ni poznati medju tako sjajnimi gosti. Ja ću Vam uviek biti zahvalna za čast, koju mi izkazaste.“

Govorilo se je o opravi i ostalom, zaključiše, da će Melitu na plesu zvati gospodičnom Egelovom.

„Ja sam se zvala Egelova, prije no postah kneginjom Galicinkom,“ reče Andreja; „Vi ćete dakle biti na plesu moja rodjakinja.“

Za osam danah imaše biti ples. Melita lahko dobila dozvolu od zatečena otca, on joj dragovoljno dade najljepših dragocjenostih za nakit. Osam danah prodje u neprekidnih pripremah kao jedan dan. U opredieljeno vrieme odveze se Melita u kneginjin dvor, gdje je bilo za nju priredjeno prekrasnih nakitah. Dvie dvorkinje, Francezkinje, opravljahu obje. Andreja se prekrasno zabavljaše tim, što je dražestnu djevojčicu oblačila u zlatom izvezeni crveni atlas, i najfinije bruseljske čipke. Ta i njoj bijaše veća slava, čim je ljepše bila obučena Melita — zar ona nije na plesu biti njezinom rodjakinjom ž

I nehotice namiće nam se pitanje: nebude li možda Melita kneginji pogibeljnom kao suparnica, osobito glede Aleksandra, buduć je kneginja već u zlatarevom dućanu oštro motrila mladu djevojčicu? Na to sasvim naravno pitanje odgovorit će nam se istom u tečaju ciele ove povjestice. (Dalje sliedi.)

Catilinini surotnici na sudu. *)

Lucij Catilina, rodjen od plemenita roda, bijaše veoma jaka i duha i tiela, ali naravi zle i opake. Njemu od mladih noguh omilješe nutarnji ratovi, ubojstva, grabež i gradjanski razdor, pa u tom izvježba mladu dobu svoju. Tielo mu lako podnašaše glad, bdienje, studen, više nego bi itko mogao vjerovati. Duha bijaše smiona, lukava, promienljiva, i u svem pretvorna i podmukla, pohlepna za tudjim, a razsipna sa svojim, vatrena u strastih; mnogo rječitosti, a malo mudrosti. Lakomo mu srce uviek težaše za neumjerenim,

*) Jedan je od naših pisacah preveo svega Sallustija, od kojega podaje obćinstvu na ugled njekoliko odlomakah, opisujućih urotnike Catilinine i sud u senatu, pa moli dotične vještake, da nepožale truda, već da putem ovoga lista progovore što o naravi ovoga prevoda sa svojimi iskrenimi opazkami i izpravci, koje će prevoditelj svjestno uvažiti, prije nego izda cielo djelo, jer više očijuh više vidi. Iz ovih je odlomakah izpušteno sve, što se neproteže uprav na urotnike. Odlomci su ovi izvadjeni iz točakah 5. 10. 11. 14. 16. 37. 51. 52.

nevjerojatnim, previsokim. Poslie Sullina gospodovanja obuze ga žestoka pohlepa, osvojiti vlast državnu, ter ništa nepažaše, kojim da to načinom postigne, samo da si kraljestvo stvori. Na to ga svaki dan sve to više podžigaše prkosno srce, sbog nestašice imetka i javnosti njegovih opačinah; to je oboje bio umnožio zloćami, koje sam gore imenovao. Podticahu ga osim toga razvratnost države, koju su razdirala dva najgora i medju sobom različita zla: razsipnost i lakomost.

Pošto je država od napora i pravičnosti narasla, onda poče sreća biesniti i sve zaplitati. Ljudem, što su lako podnosili muke, pogibelji, nestalnosti i terete, služaše mir i bogatstvo, drugim povoljno, za trh i pogubu. Zato najprije naraste pohlepa za novcem, zatim za vladanjem, pa to bijaše kano njetilo svih zalah. Jer lakomost obori vjeru, poštenje i druga dobra svojstva, mjesto njih nauči oholo, okrutno postupati, bogove zanemarivati i sve prodavati. Slavohlepnost prisili mnoge ljude, da postanu lukavi: drugo da imadu u prsijuh zatvoreno, a drugo u ustijuh pripravno; prijateljstva i neprijateljstva da neciene po naravi same stvari, već po koristi.

Ali s početka je više slavohlepnost nego li lakomost mučila srdca ljudih, mahna, koja je ipak još bližnja krieposti. Jer slavu, čast, vlast želi si jednako i valjan i nevaljan; ali onaj ide za njom pravim putem, ovaj pako, što neima dobrih svojstvah, goni za njom prevarom i spletkami. Lakomost goji u sebi želju novacah, ter je nijedan mudrac nežudi: kano otrovom probita oslabi i tielo i dušu; uviek bezkrajna, nezasitna, neumaljuje se niti obiljem niti nestašicom.

U tolikoj i tako pokvarenoj državi bješe se Catilina, što je bilo veoma lahko učiniti, okružio četami nepoštenjakah i zločinacah, kano tjelesnom stražom. Jer tko je god kano bludnik, preljub, požderuh igrom, jelom, razbludom razsuo otčinski imetak, i tko se je god jako zadužio, da se tako izkupi za svoju sramotu ili zločin; zatim sa svih stranah svi ubojice, svetoskvrnitelji, odsudjenici, ili za zločine se suda bojeći; k tomu svi, koje je ruka ili jezik po krivoj prisezi ili ubojstvih hranio, riečju svi, koje je koji zločin, potreba, i griešna savjest amo tamo bacala: svi bijahu Catilinini najbliži i najuzdaniji prijatelji. Ako bi koji poštenjak zapao u njegovo prijateljstvo, svakdanjim bi obćenjem i zavadjanjem lako postajao drugim jednak i sličan. Ali najviše je težio za prijateljstvom mladićah: srdce njihovo, mehko i po mladosti nestalno, lahko se je davalo prevarami zavoditi. Jer kako je tko prama dobi svojoj za čim plamtio, jednim bi pribavljao bludnicah, drugim kupovao pasah i konjah, riečju nebi štedio ni troška ni svoga poštenja, samo da jih tim učini odvisne i sebi privržene.

Nu mladež, koju je, kano što smo rekli, k sebi dovabio, nauči on na mnogo načinah mnoge zločine. Izmedju njih si uze krivih svjedokah, krivotvorah od dokaznicah; njim preporuči, da vjeru, imetak i pogibelji malo ciene; pa kad jim je zatim upropastio dobar glas i stidnost, uze jim nalagati drugih težih stvarih. Ako i nije u koji čas bilo dosta povoda zločinom, nastojaše ipak da i krive i nekrive u svoje mreže zaplete i zakolje, naravski zato, da u bezposlici neoslabi i srdce i ruka: i bez dobitka bijaše zloćest i okrutan. Uzdajuć se u ove prijatelje i ortake, pa što je po svih zemljah bilo sve zaduženo: odluči osvojiti državu.

Ali nisu samo oni bili neprijatelji domovine, koji su znali za urotu, već je i sav savcat prosti puk, težeć za promjenami, odobravao osnove Catilinine. To je on radio, kano što se čini, prama svomu običaju; jer uviek zavide u državi oni, koji ničega neimaju, dobromišljenikom, uzvisuju rovare; mrze staro, žude novo; mrzeći na svoj udes, nastoje, da se sve promieni; nemirom

se i bunami bez brige hrane, jer siromaštvo nemože ničega izgubiti. Nu prosti puk u gradovih, taj je iz više uzrokah hrlío u propast. Najprije su se svi, koji su se najviše izticali sramotom i razuzdanošću, zatim drugi, koji su sramotnimi djeli izgubili otčinstvo, napokon svi, koje je lopovstvo ili zločin iztjerao iz domovine, svi su se ovi bili sletili u Rim, kano u osoku. Zatim su se mnogi, sjećajući se Sullinih pobiedah, te videći, kako su njeki od prostih vojnikah postali senatori, a drugi tako bogati, da su s kraljevskim razkošjem i sjajnošću dane sprovodili, nadali, da će svatko, ako stupi pod oružje, pobjedom takova što steći. K tomu su ovi, koji su pripadali drugoj stranci, nego li senatskoj, voljeli, da se država buni, nego li njihov ugled umalji.

(Kad su poslie mnogi od tih bili u zatvoru i senat se sastao, da im sudi, a D. Junij Silan predložio kaznu smrti, Caesar, koga je konzul upitao za mnenje, progovori ovako:)

Skupljeni otci! Svim ljudem, koji o težkih stvarih viećaju, dolikuje, da budu prosti od mržnje, prijateljstva, gnjeva i milosrdja. Težko odkriva duh istinu, kad oni ćuti prieče; a nijedan se čovjek nije ujedno pokorio i strasti i koristi. Kad napneš duh, valja; ako ga strast osvoji, onda ona vlada, a duh nemože ničega. Mogao bih, skupljeni otci, navesti mnogo primierah, kako su kraljevi i narodi, poticani gnjevom ili milosrdjem, zlo uradili; ali volim ono navesti, što su naši predji, proti strasti srdca svoga, dobro i u redu učinili. Za macedonskoga rata, koji smo vodili s kraljem Persejem, postade nam velika i važna rhodska država, koja je bila pomoćju puka rimskoga ojačala, neviernom i protivnom; nu pošto su poslie rata sjeli o Rhodjanih viećati predji naši, pustiše jih bez kazne, da nebi tko rekao, da se je rat zametnuo više sbog bogatstva, nego li sbog uvriede njihove. Zatim za svih punskih ratovah, kada su Carthažani i za mira i za primirja često počinili mnogo sramotnih dielah, neučiniše oni niti u dobrih sgodah ništa ovakova, pitajući više, što je za nje dostojno, nego što bi se proti onim moglo pravično uraditi. Tako isto treba i Vam nastojati, skupljeni otci, da Vam bude važnije dostojanstvo Vaše, nego` zločin P. Lentula i ostalih. da se nedate toliko voditi gnjevom, koliko dobrim glasom svojim. Jer ako ima primjerene kazne za zločine njihove, onda odobravam neobični predlog; ali ako veličina zločina nadilazi svačije misli, onda predlažem, da se ono učini, što zakoni donose. Najviše njih, koji su prije mene izrekli mnienje, umjetno su i kićeno požalili udes države; izbrojili su, što biesnoća rata za sobom donosi, što bi se svladanim dogodilo: tu bi se djevojke i dječaci grabili, djeca iz naručaja roditeljah trgala; žene bi morale podnositi, što bi se pobjednikom dopadalo; hramovi bi se i kuće plienile; ubijalo bi se i palilo; napokon sve bi se napunilo oružjem, mrtvaci, krvlju i plačem. Ali, tako mi neumrlih bogovah, kamo smieraju oni govori? Naravski, koga nije tako velika i grozna stvar uzdrmala, njega će govori razpaliti! Nije tako; nikomu se krivica, njemu učinjena, nečini neznatna; mnogi su ju teže primili, nego što je pravo. Ali njekomu je ovo, drugomu drugo slobodno, skupljeni otci. Tko u tami nizka stališa život boravi, o njem malo njih saznade, ako što od ljutosti pogrieši: glas mu je prama imetku; tko pako providjen velikom vlašću u visokih častih živi, njegove čine znadu svi ljudi. Tako ima u najvećoj časti najmanje slobode: tu nedoliči niti ljubiti, niti mrziti, a najmanje srditi se. Što se kod drugih zove srditost, to se kod vladajućih zove oholost i okrutnost. Što se mene tiče, ja mislim, skupljeni otci, da su sve muke manje od njihovih opačinah; ali najviše se ljudih sjeća onoga, što se je najkašnje dogodilo, pa kod zločinacah, zaboravivši na zločin, o kazni govore, ako je nješto stroža bila. Za izvjestno znadem, što je D. Silan, hrabar i odvažan muž, govorio, da je iz ljubavi domovine

govorio, ter da se u tako važnoj stvari neobazire niti na ljubav niti na neprijateljstvo; tako poznam misli, tako umjerenost muža toga. Ali mnienje mi se njegovo čini ne okrutno (jer što bi se proti takovim ljudem moglo okrutno učiniti?), nego samo protivno našim državnim ustanovam. Jer doista, ili strah te je Silane, izabrani konzule, ili zločin natjerao, da predložiš neobični način kazne. O strahu je suvišno govoriti, dok je nastojanjem našega slavnoga konzula toliko momčadi pod oružjem. Ali o kazni možemo ono reći, što stvar donosi: smrt je u tugi i nevolji samo počinak od težkoćah, a ne muka, ona dokida sva zla ljudih, preko nje neima niti brige niti radosti. Ali tako ti neumrlih bogovah, čemu nisi svojemu mnienju dodao, da jih prije šibami kaznimo? Zar zato, što to zabranjuje porcijski zakon? Al i drugi zakoni nalažu, da se odsudjenim gradjanom neuzima život, nego progonstvo dozvoli. Ili zar što je šibanje teže od smrti? Ali što je preoštro ili pretežko proti ljudem, kojim je dokazan toliki zločin? Što pako, ako zato, što je blaže; kako se slaže, u manje važnom poslu zakona se žapati, dočim si ga u važnijem zabacio? Ali pače, tko će ukoriti, što se proti izdajicam domovine odluči? Vrieme, okolnosti, sreća i njezina samovolja vlada nad narodi. Njim će se s pravom dogoditi, što se god sluči. Ali Vi, skupljeni otci, promotrite, što proti drugim odlučite. Svi su primjeri neshodnih kaznah potekli od pravičnih kaznah; ali ako je vlast zapala neznalicam ili manje poštenim ljudem, onda će se primjer tako neobične kazne prenieti od ljudih, koji su ju zaslužili i za nju prikladni bili, na ljude, koji je nisu zaslužili niti za nju prikladni bili. Lacedaemonci, svladavši Athenjane, postaviše trideset ljudih, da upravljaju njihovom državom. Ovi su najprije počeli, najgore i svim mrzke ljude bez iztrage ubijati, tomu se je puk veselio i govorio, da se s pravom dogadja. Ali kašnje, pošto je polagano ojačala samovolja, ubijali su bez razlike dobre i zle po volji, i plašili druge strahom. Tako se je država, robstvom pritisnuta, jako kaznila sbog ludoga veselja. Kad je za naših danah pobjednik Sulla dao zaklati Damasippa i druge slične ljude, koji su po nevolji države postali veliki, tko nije pohvalio njegovih djelah? Govorahu, da su oni opaki buntovnici, koji su urotami izmučili državu, punim pravom ubijeni. Ali ono bijaše početak težkoga prolievanja krvi; jer čim je tko poželio ili tudju kuću, ili ljetovnik, pače napokon ili posudu, ili odjeću, nastojahu, da dodje u imenik prognanikah. Tako su oni, koji su se veselili s Damasippove smrti, bili kašnje sami na smrt vučeni, ter nije bilo prije konca klanju, dok nije Sulla sve svoje privrženike natrpao blagom. Toga se ja nebojim kod M. Tullija, niti u današnje vrieme; ali u velikoj državi ima mnogo i raznih ćudih. Može se u drugo vrieme, pod drugim konzulom, koji ujedno razpolaže s vojskom, nješto kriva za istinu držati; ako prama ovomu primjeru konzul po zaključku senata mač trgne, tko će ga ograničiti, tko li uzpregnuti? Predjem našim, skupljeni otci, nije nikad manjkalo razbora, niti odvažnosti, a niti jih oholost nije priečila, da nasljeduju tudje ustanove, ako su samo valjane. Tako su svakojako oružje uzeli od Samnitjanah, a znakove državnih častnikah ponajviše od Tuskah; riečju, sve što se je gdje kod saveznikah ili neprijateljah činilo shodno, to su s najvećom revnošću kod kuće upotrebljavali: voljeli su dobro nasljedovati nego li zaviditi. Ali u ono su se isto vrieme povodili za grčkim običajem, šibami su karali gradjane, odsudjenike su smrću kažnjivali. Pošto je ojačala mlada država, ter se po množtvu gradjanah razvijalo stranačtvo, počeše nedužne hvatati i drugo slično činiti. Onda se je priredio porcijski i drugi zakoni, po kojih se je odsudjenikom prognanstvo dozvoljivalo. Ovaj ja uzrok, skupljeni otci, za osobito važan držim, da nečinimo nikakvih naredabah. Oni su doista bili i djelotvorniji i mudriji, koji su od malih početakah toliku državu stvorili, nego li smo mi,

koji jedva uzdržavamo ono, što su oni stvorili. Zar bih ja dakle bio toga mnienja, da se oni puste, pa tim vojska Catilinina umnoži? Nipošto; pače predlažem, da jim imetak posvoji država, a oni da se u tamnici drže po onih slobodnih gradovih, koji imaju najviše odporne snage; pa da o njih nitko nepredlaže kašnje ničega u senatu, niti nerazpravlja s pukom; ako tko drugčije učini, njega neka senat drži za neprijatelja domovine i obćega blagostanja.

Pošto je dogovorio Caesar, ostali su pristajali kratkimi riečmi, jedan uz ovoga, drugi uz drugoga na razan način; ali M. Porcij Cato, upitan za mnienje, reče ovaj govor: „Ja sam posve drugoga mnienja, skupljeni otci, kad razgledam naše stanje i naše pogibelji, i kad njekojih mnienja sam sobom razmišljavam. Oni su, čini mi se, razpravljali o kazni onih, koji su spremili rat domovini, roditeljem, žrtvenikom i ognjištem; okolnosti pako zahtievaju, da se njih više čuvamo, nego li se dogovaramo, što ćemo proti njim odlučiti. Jer ostalo ćeš onda kazniti, kad se učini; ako pako ovoga neosujetiš, uzalud ćeš zazivati pomoć sudovah, kad se dogodi; kad se osvoji grad, onda ništa nepreostaje svladanim. Ali tako mi neumrlih bogovah, Vam ja govorim, koji ste uviek više cienili kuće, ljetovnike, kipe i slike svoje, nego li državu; ako ono, bilo kakovo mu drago, što ste zahvatili, hoćete da zadržite i svoje razkošje mirno uživate: premite se već jednom, i posvetite se službi države. Neradi se ovdje o dancih, niti o pritisku saveznikah: sloboda i život je Vaš na kocki. Više sam putah, skupljeni otci, mnogo govorio pred našim redom, često sam se potužio na razkošnost i lakomost naših gradjanah; pak uprav zato i imam mnogo protivnikah. Ja, koji nisam ni sebi ni svojemu srdcu nikad oprostio nikakva prestupka, nisam lako niti tudjoj strasti opraštao nikakvih zločinah. Ali premda ste Vi to slabo cienili, ostala je ipak država čvrsta; obilje je njezine snage prkosilo vašoj nemarnosti. Sad se pako neradi o tom, diše li država dobrim ili zlim duhom, niti kako je velika i kako sjajna vlast puka rimskoga, nego hoće li ovo, bilo kakvo mu drago, nam, ili s nami neprijateljem zapasti. Pa tu mi njetko još spominje blagost i milosrdje! Davno smo mi doista izgubili prava imena stvarih: pokloniti tudje dobro, zovemo darežljivošću, a drzovitost u opačinah, hrabrošću. Tim je država na kraj propasti dovedena. Neka slobodno budu, kad je već takov duh vremena, darežljivi s imetkom saveznikah, neka budu milosrdni prama tatom državne blagajne, samo neka nepoklanjaju krvi naše, i neupropašćuju svih dobromišljenikah, dočim opraštaju njekolicini zločinacah. Dobro je i vješto malo prije pred ovim redom progovorio C. Caesar o životu i smrti, držeć, čini mi se, bajkami ono, što se o podzemlju pripovieda, da drugim putem dolaze zli, nego li dobri, stanovat u tamna, pusta, gadna i grozna mjesta. S toga je predložio, da se njihov imetak zaglobi, a oni sami da se po slobodnih gradovih u zatvoru drže, bojeć se očevidno, da jih ili surotnici, ili najmljena četa silom neoslobodi. Kano da samo u gradu a ne i po svoj Italiji ima prestupnikah i zločinacah, ili kano da ondje nemože više drzovitost, gdje ima manje obranbenih silah. — Zato mu je predlog doista i z p r a z a n, ako se pogibelji od njih boji. Ako se pako pri tolikom obćenitom strahu sam neboji, tim više treba da se ja za sebe i za vas bojim. Zato kad budete odlučivali o P. Lentulu i ostalih, budite sigurni, da ujedno odlučujete i o vojski Catilininoj i o svih urotnicih. Čim življe budete o tom radili, tim će više oni duhom slabjeti. Ako vas samo malo mlitavije opaze, svi će prkosito na vas ići. Nemojte misliti, da su oružjem predji naši od male velikom — načinili državu. Da je to tako, to bi ju mi mnogo ljepše uredjenu posjedovali, jer imamo veće obilje saveznikah i gradjanah, povrh toga oružja i konjah, nego li oni. Ali drugo je bilo, što je nje velikimi učinilo, čega nam posve nestaje: doma radinost, vani pravično vladanje, duh slobodan u viećanju, nepodvržen ni griešnoj savjesti, ni strasti. Mjesto ovoga imamo

mi razkošnost i lakomost, u javnosti siromaštvo, a u domaćnosti bogatstvo; hvalimo blago, a sliedimo lienost; medju dobrimi i zlimi nikakve razlike; sve je nagrade zaslugah slavohlepnost pregrabila. Ali nije čudo, gdje svaki vas posebice za svoju korist stvara odluke; gdje doma služite razkošju, ovdje novcu, ili prijateljstvu, tim biva, da se na neoružanu državu navala čini. Ali pustimo to na stranu. Srotiše se najodličniji gradjani, da domorodni grad zapale. Gallski narod, zakletoga neprijatelja rimskomu imenu, zovu u zajednicu rata; vodja nam je neprijateljah s vojskom na vratu. A vi još i sada oklievate, što da učinite s uhvaćenimi sred zidovah neprijatelji? A, treba da jih pomilujete: pogriešiše mladi ljudi od slavohleplja, pače i oružane jih pustite. Ali ta će vam blagost i milosrdje, ako pograbe oružje, doista na pogubu služiti. Naše je doduše stanje težko, ali vi se ga nebojite. Pače, veoma jako; ali od tromosti i slaboće duha, čekajući jedan na drugoga, oklievate uzdajući se dakako u neumrle bogove, koji su ovu državu često sačuvali i u najvećih pogibeljih. Niti zavjeti, niti babljimi molitvami nestiče se pomoć bogovah: opreznosti, radinosti, mudru razmatranju ide sve srećno za rukom; ako se podaš nemarnosti i lienosti, uzalud ćeš bogove zazivati: srditi su i protivni. Kod naših je predjah T. Manlij-Torquat za gallskoga rata dao ubiti svoga sina, što je proti zapovjedi udario na neprijatelja; pa tako je onaj vrli mladić bio smrću kažnjen porad prevelike hrabrosti. Vi još razmišljate, što da uraditi s najokrutnijimi izdajicami domovine. Tobože sav njihov prošli život svjedoči proti tomu zločinu. Tà štedite čast Lentula, ako je on ćudorednost, ako glas svoj, ako ikoje bogove ili ljude ikad štedio; oprostite mladosti Cethega, ako nije po drugi put digao rat na domovinu. Jer što da govorim o Gabiniju, Statiliju, Coepariju, koji da su ikad išto cienili, nebi bili gojili one nakane proti domovini. Napokon, skupljeni otci, da ima tako mi Herkula, još vremena za pogrešku, lako bih podnio, da vas izkustvo bolje uputi, kad već rieči prezirate; ali oda svih smo stranah obkoljeni. Catilina nam je već na vratu s vojskom, drugi su neprijatelji sred zidinah, u istom krilu grada; ništa se nemože niti pripraviti, niti dogovoriti tajno: tim više treba hititi. Zato ja ovo predlažem: budući da je država opakom nakanom zlotvornih gradjanah dovedena u najveću pogibelj, a ovi su, osvjedočeni izjavom T. Vulturcija i allobrožkih poslanikah, priznali, da su ubojstva, požare, i druge gadne i okrutne zločine namienili gradjanom i domovini, to neka se po običaju predjah, i oni, koji su priznali i oni, koji su očevidni krivci zaglavnih zločinah, smrću kazne."

Sjedši Cato, pohvališe svi konzulari i velik dio senata njegov predlog: odvažnost mu do neba dižu, jedan drugoga kori i plašivicom ga zove. Cato je velik i slavan, odluka se senatska stvori, kano što je on predložio.

Pošto je senat, kano što sam rekao, pristao uz Catonov predlog, držaše konzul za najshodnije, preteći nastajuću noć, da se u to vrieme nedogodi nikakav novi nemir, pa zapovjedi triumvirom, da priprave što treba za pogubu; sam pako, ponamjestiv straže, odvede Lentula u tamnicu; isto se učini s drugimi preko pretorah. Ima mjesto u tamnici, koje se Tullian zove, po prilici dvanaest stopah duboko pod zemljom, kada se nješto prama lievoj strani uzpneš. Učvršćuju ga odasvud stiene, a nad njim svod, vezan kamenitimi luci; ali lice mu je nečistoćom, tamom, smradom gadno i strašno; onamo, kad su spustili Lentula, zadaviše ga uzicom oni, kojm je to bilo naloženo. Tako je on kano patricij, rodjen od preslavne porodice Cornelijah, koji je u Rimu konzulsku čast obnašao, zaglavio prama životu i djelom svojim. Catheg, Stalifij, Gabinij, Coeparij smaknuti su istim načinom.

Dr. Jačim Pavletić.

Dan 11. ožujka t. g. nije se zadovoljio samo s jednom žrtvom naroda našega, nego ugrabivši nam nezaboravnoga Dragojla baruna Kušlana, ugrabio je ujedno i vršnjaka mu u godinah, i takmaca u ljubavi domovine Jačima Pavletića, kr. namjestnoga državnoga odvjetnika u miru, koji je isti dan u 8 sati na večer u svojem rodnom gradu na Rieci poslje kratke, ali žestoke petdnevne bolesti mirno u gospodinu preminuo.

Pokojnik si je ovjekovječio ime svojom, još 5. lipnja 1855., na Rieci sastavljenom oporukom, u kojoj medju ostalimi naredjuje ovako:

„Svaki je domorodac dužan promicati narodnu prosvjetu sredstvom knjige, i nauke; u tu svrhu za slučaj svoje smrti, kojoj smo svi podložni, ostavljam narodnim učenim zavodom u Zagrebu forinta 600, naime „narodnoj ilirskoj matici“ forinta 200; družtvu za povjestnicu drugih forinta 200; i napokon gospodarskomu družtvu ostalih 200 forinta — uvjetom, da svako ovo pojedino družtvo da ovomjestnomu manastiru O. O. kapucina perpetuis temporibus po jedan eksemplar svojih štampanih knjiga, kako se takove davaju pojedinim članovom. Sve moje knjige ostavljam pako narodnomu muzeju u Zagrebu“ itd.

Još kao slušatelj pravâ na kr. akademiji znanosti u Zagrebu god. 1843. prvi je pokojnik na hrvatskom jeziku sastavio, i o svojem trošku tiskom izdao: „Statistički pregled svih europejskih država;“ a g. 1848. kao tajnik tadašnjega banskoga vieća obnašao je ovu čast iz ljubavi prama domovini bez ikakve plaće i nagrade; te je bio poradi svojega žarkoga rodoljublja narodom opetovano izabran za zastupnika na našem saboru, gdje se je vazda pošteno i sviestno vladao.

Kako mnogi ini, tako je i Jačim Pavletić u vrieme Bachovo okolnostmi prinukan bio stupiti u državnu službu, u kojoj se vendar ni za najtežega absolutizma, kako to i gori navedena njegova oporuka svjedoči, nije odtudjio svojemu hrvatskomu narodu; samo bi trebalo, da se unj ugledaju i oni njegovi zemljaci, koji s bezrazložnih težnja vole sve biti, samo ono ne, što po Bogu i naravi jesu i biti moraju.

Vječna mu pamet! *Riečanin.*

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Svraćamo pažnju naših jezikoslovaca na „Prilog za poznavanje sadašnjega stanja srbske gramatike“ od Jovana Boškovića, profesora filologije i historije književnosti u velikoj školi biogradskoj; štampan bje u „Vili“ t. g. u br. 5., 6., 7. i 8. pa je i pretiskan napose s molbom: Znanje i umjenje naše je spasenje!

— Inserát, veselu igru Drag. Sabine prevela je iz českoga osiečka učiteljica gdčna. Šrcplova i kako čujemo, namjerava taj komad osiečka čitaonica po dobrovoljcih dati igrati.

Zagonetka.*)

Prvo bje njekoč od boja sprava,
Kojom se bojna dielila slava,
Drugo je biljka svakomu znana
Ubogim ljudem jevtina hrana. *M. J. Lovrić.*

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 14. Odgonetku (zagonetke u br. 10.) „Zvonimir“ riešiše gg.: Stjepko Kranjčić, Ivan Zagrović, gdčne. Zorica Pohova i Mimica Leskovarjeva, gdja. Ljubica Ključecova, Dragutin Švec, J. V. Zagrebčan, Fr. Pevalek, M. Štefanec, J. Strižić, Sv. Akurti. — Ljudevit Hrgešić, pristav sudb. stola u Križevcih; gdčne. Slava Bertićeva i Klotilda Mikelinieva, Vjekoslav Kiš, V. J., Marcel Jelačić i V. Matijašić u Varaždinu; Mato Bogović, bogoslov u Gorici; Josip Kolarić, kateketa u Petrinji; M. Ljubibratović u Ogulinu; gdja. Ljuboslava Tomšićeva u Karlovcu; g. Ivan Domac, c. kr. poručnik u Trstu; gdčna. Mina Prešernova u Ribniku; g. Ant. Badaj, kapelan u Požegi.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 13. U Zagrebu 30. ožujka 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Svojoj sestri jedinici.

(umrla dne 25. veljače 1867.)

Jadna sestro, kukavice moja,
Život dakle dotuži i tebi!
Dalje ti ga nosit možno nebi,
Na pol puta klonu sila tvoja.

Pozna ti se trag suza i znoja,
Kud si išla u zemskoj potrebi,
Da prehraniš samo jade sebi
Od jednoga do drugoga boja.

A ti blaga nikom nenahudi!
Kao da te mjesto nôgu krila
Nosijahu na toj zemlji svudi

Zemlja te je malo osjetila.
O i tebi ona lahka budi
Ko što ti njoj težka niesi bila!

P. P.

Dragojlu bar. Kušlanu.

(Umro 11. ožujka 1867.)

Hrabri borče u narodnom boju,
Sad pri novom naroda pozivu
Ti ostavi milu braću tvoju!
Je l' moguće to sokolu sivu?

Joj! prekratko svi junaci živu,
Koji prvi u prvaka broju
Nerazmjerno — po duhu si divu —
Troše tiela slabu silu svoju.

Smrt ih svuda uzastopce sliedi,
Da čim prije ugrabi ih huda,
Jer i njojzi više život vriedi,

Koji klone s vitežkoga truda,
Nego onaj, što tamni i bliedi,
Čareć samo po zemlji si uda!

P. P.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

V.

Prvi zimski ples, što ga dade kneginja Galicinka, bijaše vrlo znamenit za svu moskovsku aristokraciju. Znadoše svi, da je ta gospodja ukusna i bogata; ples dakle da će biti vrlo sjajan. Sve na stotine dolažahu sluge, koji su imali sjajne goste dvoriti u bogatih livreah. Stube i hodnici naličili su tamnim južnim lugovom, u njih bijahu smještena mnoga drvlja i cvieće. Hiljade i hiljade sviećah razsvjetljivahu sjajne prostorije; u njih tamna noć postade sjajnim danom. Ovakovimi sgodami pokazuju ruski velikani svoje bogatstvo;

kneginja sve moguće učini, samo da se reče, da je bio njezin ples ovoga mesopusta najsjajniji. Francezki nadvornici upravljahu svimi poslovi u palači; francezki i njemački kuhači spremahu u kuhinji po izbor jela. Svi podrumi bijahu gostom otvoreni.

Oko sumračja dodje Melita kneginji, te se odmah stadoše oblačiti. Kćeri je draguljarevoj srce silno kucalo od velike radosti s nenadane sreće, što može biti na sjajnom plesu kneginje Galicinke; dražestno joj lišce bijaše obasuto krasnim rumenilom. Andreja je obćila s njom kao s ljubeznom prijateljicom, uzprkos razlici godinah i striliša. Amely, mlada Francezkinja, moraše bujnu Melitinu kosu urediti po najnovijem ukusu. Dražestne nožice, kao kakovoga djetešca, bjehu obučene u bieli atlas. Andreja promatraše njezni taj stvorak, koj kao da nije niti iz daleka slutio dražestih riedke svoje ljepote. Svjetlo-crvena tvar za elegantnu odjeću bijaše iz lionske tvornice; bogate čipke, koje su po odjeći visile kao bieli kakav oblak načinjene su u Bruselju. Ovratnik, naušnice i ostali dragocjeni uresi bijahu iz znamenita Bronerova skladišta; izabrao ih sam otac Broner! . . .

„Vi ste kano kakva kraljica!“ klikne začudjeno Andreja. „Mojoj će se rodjakinji diviti, svi će ju obožavati. Gle, to je krasan ovratnik.“

„Sam mi ga otac priredi za ovu svečanost. On je nastojao, da se na ovom plesu čim sjajnijom pokažem.“

„Dakle Vam je rad dozvolio, da idete ovamo?“

„Kako da mi nedade dozvole, kad sam tako sretna postala, te mogu ovamo ići!“

„Vaš otac, ljubezno diete, ima osobitih svojih nazorah. Vi dolazite vrlo riedko u družtva . . . .“

„Jer neću sama da dolazim,“ odgovori Melita smješeć se. „Al jedva mu priobćih, da ste me, milostiva kneginjo, pozvala na ples, bez svakoga krzmanja dozvoli mi, da idem; zna on, da ja kod Vas boravim najsladje časove moga mladjahnoga života.“

„Hvala Vam, ljubezno diete! Što je s prstenom?“ upita Andreja.

„Bože moj!“

„Što Vam je Melito?“

„U prekomjernom veselju te pripremah i zaboravih na prsten. Valjda ga otac nije još dovršio, inače bio bi ga poslao. Oprostite milostiva kneginjo, starac radi lagano, a hoće da bude posao svojski učinjen, zato i radi sam.“

Kneginja bijaše jednostavno obučena u bieloj svili; sva se sjala od silnih alemah i drugih draguljah. Zaista, bijaše to krasna žena! Veljahu, da nije još nikada bila tako liepa, tako ljubezna, kao što upravo u ovaj par. Znadoše, da je udata bila za stara generala, da nije imala djece, da joj je pokojnik ostavio svoje ime i bogatstvo. A kneginja bijaše u godinah, u kojih žena lahko postaje strastvenom, dà, ona si je to možda i želila; sve, čim obiluje sviet, sve to imaše Andreja. Grofovi i plemići, koji su u vojsci služili kao višji častnici, tvrdjahu, da ona sve može; a tako mišljahu i gospodje, koje poznavahu kneginju i njezin domaći život. Ljudi, koji na svakom nješta imadu,

što je vriedno ukora, mišljahu, da bi se kneginja imala jošte mnogo toga naučiti. Njeki opet primjećivahu, da je ona iz neznatne plemićke obitelji, da je vrlo dražestna, da ima nježne ručice i malenu nožicu; al da je ipak premalena za kneginju, posmjeh njezin da joj nedoliči, a pogled da joj je prežestok. Unatoč raznim tim nazorom, sve je scienilo kneginju najljepšom ženom medju svom aristokracijom, a da ju je stari knez u ludosti svojoj uzeo. Do sada nije ona davala nijednomu mužkarcu prednosti; premda ju je okružavao sav aristokratički sviet; isto tako nemogaše ju nitko ukoriti s kakova zla ponašanja. Gospodje njeke mišljahu ipak, da nije čist posao s njezinim bogatstvom, kao što ni s odvažnošću, kojom ona čuva dobar svoj glas. Ništa nije gorega, osobito u velikih gradovih, nego li netemeljita sumnja, jer te nije moći uništiti. Bijaše previše na glasu, zato su se i poradjale sumnje, al uzprkos tomu svi su željeli doći na sjajne njezine svečanosti, a da tamo dodju, pozivahu i nju na svoje.

Andreja je vrlo dobro znala, što sve može činiti na račun svoga bogatstva, a što opet na račun svoje osobe; nije bila dosta tašta, da živi u svietu onako, kako je mislila, da bi morala izza onakove ženitbe bez svakoga veselja i zabave. — —

Melita se obukla; naravske njezine dražesti učiniše, te se u ovakovih višjih družtvih ponašala sasvim neprisiljeno; — mislio bi čovjek, da je stvorena za ovakovu odjeću. Ako je kneginju bilo moći prispodobiti s ugodnom i sjajnom ljepotom ljeta, to si mogao nazvati Melitu punim pravom probudivšim se proljećem, u kojem se cakle sve miomirisne i svježe dražesti. Jedna je mogla uz drugu biti tako, da nije nijedna drugoj potamnjivala ljepote. Možda je to Andreja znala, pak zato je i pozvala navlaš Melitu, da zadovolji svomu srcu.

Kazalo na uri pokazivaše doba, u koje se je imala kneginja pokazati u dvorani. Obje se pogledaju jošte jednom u velikom ogledalu.

Melita porumeni, kad pomisli, da će na plesu biti i mladi grof, dà, možda će ona s njim šetati u dvorani. Andreja bijaše svojom odjećom sasvim zadovoljna, te se nasmije, gledajuć se u ogledalu. Prije no podjoše, preda kneginja Meliti skupocjenu lepezu.

„Uzmite, Melito!“

„Krasnu ovu lepezu?“

„Čuvajte ju kao uspomenu na ovaj večer.“

„Bože moj, milostiva kneginjo, Vi hoćete, da me upravo obasipljete...“

„Nezaboravite, da ste gospodična Egelova, a moja rodjakinja.“

„Ali će me poznati grof Zaluski, koj je po svoj prilici medju gosti.“

Kneginja se nasmije. „Grof je dakako pozvan, i on će svakako doći; al Vi budite gospodična Egelova, a za ostalo brinut ću se ja. Vidit će se samo sličnost s Bronerovom kćeri i ništa drugo. Nebrinite se, ljubezna prijateljice za ništa, nepodje li nam sve za rukom, kako bi trebalo, sve će posljedice spasti jedino na kneginju Galicinku. Pa zar Vi nebiste mogla biti go-

spodična iz višjih krugovah? Tko će o tom dvojiti, kad reknem, da ste mi rodjakinja i pri ateljica? Nezaboravite na Ivana Petrovskoga!“

U predsoblju stajahu dva obrednika; obojica udju pred gospodjama u dvoranu, koja je bila već prenapunjena gostovi. Melita bijaše kao začarana sjajem, koj je bio u dvorani. Gospodje dodjoše, da pozdrave domaćicu, a gospoda u sjajnih uniformah duboko se poklone. Doskoro zavlada šapat po cieloj dvorani, komu je bila uzrokom Melita; svatko je hotio znati, tko li je ta divna krasotica, koja ide s bogatom kneginjom. Ali ipak jošte neznadoše; glasba započe udarati prvi ples. Dok su se pari uredjivali, dodje kneginji ulanski pukovnik i predstavi joj svoga prijatelja grofa Taborsa. Progovoriše njekoliko riečih i posao bi svršen.

Pukovnik umoli kneginju za prvi ples.

Grof Tabors stupi k Meliti, koja stavi drhćuću ruku pod grofovu, u kom je na prvi pogled upoznala Ivana Petrovskoga.

Ples se razvi u svoj krasoti i razkošju. Nitko se nije više brinuo za potankosti, budući je sve veoma uredno i jako zabavno bilo. Melita, koje je plesać šutio, potraži očima grofa Aleksandra Zaluskoga — medju plesaći nije ga bilo. Poče motriti ozbiljnoga grofa Taborsa; bijaše na njem ista brazgotina, isti pogled, isti obraz i isto držanje, što ga je vidila u Ivana Petrovskoga. Rada bi se bila razgovarala, samo da mu čuje i glas; ali je i vidila, da ona nesmje prva progovoriti, ona — gospodična Egelova — kneginjina rodjakinja. Melita u svom razmišljanju ni neopazi, da je sve samo nju motrilo. Plesala je prekrasno, liepo i lagano; a stari grof kretao se je vojničkom upravnosti i aristokratičnom vitkosti.

Ples se svrši. Bogato urešeni sluge donesoše u srebrnih posudah razne razhlade. Blagovane se otvore. Svečanost posta, kakovom je imala ostati ove noći. U pobočnih sobah stvoriše se pojedine hrpe, gdje se je sve više gospode kupilo oko znamenitije koje osobe. Melita bijaše uz kneginju, kojoj neprestano predstavljahu nove gostove. Jasno se je vidilo, da dolaze k domaćici jedino radi nepoznate gospodične.

Obe gospodje primahu posjetnike u krasnoj sobici, koje su zidovi i svod obloženi bili modrim baršunom, a i sve pokućtvo bijaše od iste boje; na tlu bijaše kinezka tapeta od neobične vriednosti. Vani je bjesnio žestoki vjetar i udarao o prozore sniegom i ledom, — u ovih prostorijah kao da vlada ljubko i umiljato proljetno vrieme.

„Tko je bio Vaš prvi plesać?“ upita tiho Andreja.

Melita se prigne i šaptne: „Nitko drugi, već Ivan Petrovski.“

„U istinu?“

„Takova sličnost medju dviema osobama nije moguća.“

„Šutite o tom, ljubezno diete, sad znadem dosta.“

Započe četvorka. Kneginju odvede u dvoranu njeki general, da s njom pleše, kad nenadano stupi u sobu Aleksander Zaluski. Mladić osta nepomičan pred tom dražestnom slikom; kao da nije vjerovao svojim očima. I nehotice digne se Melita, da odzdravi unišavšemu grofu.

„Melito!“ zatepa.

„Oprostite, grofe,“ odgovori ona smješeć se, „ovdje sam gospodična Egelova. Bilo bi ludo, da se krijem pred Vami, koji bi me svakako prepoznali. Milostiva kneginja uvede me pod tim imenom medju svoje prijatelje.“

Aleksander se pokloni i poljubi Meliti ruku onim štovanjem, kojim uviek dišu mladići pred pravom ljepotom. „Kneginja ima pravo,“ reče on, „tim uništuje najsmješniju predsudu.“

„Grofe, ja sam samo gradjanska kći . . . .“

„Al Vi nadkriljujete sve ove gospodje, koje neimaju druge zasluge, van što su plemenita roda. Melito, dopustite da Vam izjavim, kako Vas mnogo štujem, odkada Vas prvi put ugledah.“

Melita se sasvim uzbuni. „Gospodine grofe, Vi se sa mnom okrutno šalite!“ šaptne.

Aleksander se žalostno nasmješi. „Možda sam i zaslužio taj ukor,“ odgovori, „buduć hoću, da Vas obožavam na plesu kneginje Galicinke, dočim Vi to svagdje zaslužujete; al oprostite Melito, negovorih samo ja s Vami.“

„Grofe, Vi me vrlo malo poznate . . . .“

„Više nego i mislite.“

„Nije bilo do sada sgode . . . .“

„Zato upravo govorah i mišljah neprestano na Vas.“

Sjedoše jedan do drugoga; — bili su sami. U dvorani plesalo se vrlo živahno, kao što to biva svagdje početkom zabave; mogli su dakle sjegurni biti, da ih nitko neprisluškuje i da se mogu sasvim mirno razgovarati. Ostavimo ih, da nebudemo morali čitaocu dosadjivati pripovjedanjem takovih stvarih, koje se opetuju u svakoj pripovjedci. (Dalje sliedi.)

Pjesme Armina Pavića.

1.

U Mice su crne oči,
Živ ti plamen iz njih bije,
Jezik mi se mah ukočî,
Kazat joj se možno m' nije,
Već sav trnem, sav ti bliedim,
Kad u žarkost tu pogledim.

Kako bih joj reko: dievo
Ja te ljubim iznad svega,
Za tebe bi krv prolievo,
Za tobom bi preko bregâ,
Preko mora i ravnice
Srca moga oj Danice! . . .

Evo sitne tamburice!
Sa zida ju snimih doli,
Priudesih na njoj žice,
Pjesmom vidah svoje boli,
I spisah ju na artiju
Strance njenih od očiju.

Al gle biesa, gledaj čuda!
Kad vidješe njene oči
Srdačnoga pjesmu truda,
Podrugljiv ih smieh obtoči;
Ter kô junak ranjen strielom
Ciknu pjesma tugom velom.

Svu je plamen neobori,
Jer pjesma je sestra plamu:
Lelj u srcu pjesmu stvori,
Lelj na očijuh njenih svanu:
Pa stostruko oto božtvo
Na se sipa strielâ množtvo;

Već ranjena pjesma slegnu,
Za osvetom plačuć tužno,
Na srce mi, te ga stegnu,
I jadovat stade ružno;
A u srcu krvca vrije,
U pjesmu se s nova bijė.

U sviet! čedo moje duše!
Izpred očiu njenih bježi,
S kojih striele na te s' ruše;
K Hrvaticam drugim teži
Pa im reci ti od Mice,
Da me muči nemilice.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

XI.

Razstanak kneza Andrije od protostratora i njegove porodice nije potreba opisivati. — Travnja 21. bila je križarska vojska u Aziji pod Filadelfiom, s njom knez Andrija i njegov mladi prijatelj. Odavdje se započne bjeda i stradanje križarah: putovanje kroz kamenite gore i pješčane pustinje, borba s neprijateljskimi ljudmi i življi, s gladju i žedju. Množina ljudih skapa; drugi prodju k Turkom i prime zakon mohamedanski. Često nije bilo ni korjena za jelo, i moradoše piti krv konja i magarca ubijena, i opet se svaki skoro dan biti sa neprijatelji.

U takvom stanju bijahu križari, kad jedan dan poviču: Evo Turakah! Mnogim nož kroz srdce prodje, a mnogi se obraduje, želeći pod mačem neprijateljskim život izgubiti. Mnogi od nenaoružanih hadžijah legnu na zemlju, i razšire ruke na način krsta, čekajući, da ih u tom položaju mač turski probode.

Na viku evo Turakah! pridje Andrija Konštantinu i progovori mu: „Ti ćeš se Konštantine držati sriede. Premda ja znam, da se drugi put u tvoju ruku pouzdati mogu, ali si jako od gladi oslabio, nećeš moći protivstati napadanju odmornoga neprijatelja.“

Konštantin sljedjaše na konju pored Andrije nemičući se. U njemu nije bilo poznati ono diete zdravlja, koje je on predje vidjao. Blied i mršav stojaše tu, i gledaše ugašenim pogledom na svoga prijatelja i poglavicu. Tolike borbe sa neprijatelji videći, i sam iz njih neostajući, naučio se smatrati bitke kao obično djelo, niti mu je više srce štrecalo, kad je čuo vikanje: evo Turakah! Sad je tiho na Andriju gledao, i pošutio, pa onda šupljim glasom progovorio mu: „Ja mislim, brate Andrijo, da će bolje biti, da gledimo, kako ćemo danas poginuti, jer ako danas od sablje neumremo, a mi ćemo sutra od gladi poskapati. Meni se čini, da je ona prva smrt lakša.“

„Osloni se na Boga!“ odgovori Andrija: „a za sad me poslušaj!“

Konštantin ošuti. — U taj par nasrnu neprijatelji. Od 500 ljudih, koji su bili k Andrijinomu barjaku pristupili, živilo je jošte 300; ali su ovi bili strah neprijatelja. Gdje su se biela ogrtala pokazala, tamo je strah i trepet na neprijatelje napadao, i oni su se na sve strane razprštavali. Znak k boju bude dat, i bitka se ljuta razplamti. Knez Andrija navali sa svojimi, gdje najveću gomilu neprijatelja opazi, i razpudi sve. Ali taki dodju novi protivnici, i nov se boj započne. Tako se već više putah boj ponavljaše.

Konštantin se zaista ostragu držao. Videći s kakvim žarom neprijatelji napadaju, i s kakvom, rekao bi, željom za smrću Andrija u njih uleće, pomisli, da ga prijatelj iz ljubavi prevariti nemisli, čuvajući njega od smrti, a sam tu tražeći. Ova misao uzbudi mu cielu silu. Izpravi se na konju, trgne mač, sjevne očima, i poviče onoj njekolicini momakah, koji su s njim ostali bili: „Momci, naši će izginuti, to vidite; zar na nami sramota da ostane, da smo smrt njihovu s prekrštenima rukama gledali. U red momci! Udrite!“

To rekne, pa obode konja, i poleti na neprijatelje. Posljednja snaga udari u ruke mladića, i udarci njegovi raztjeraše smrt na sve strane. Sad zastane, i izpravi se na konju, da vidi, gdje mu se prijatelj bori. Opazi ga daleko pred sobom, gdje se u sriedi neprijatelja sa njekoliko svojih očajno sječe. To viditi, konja pritisnuti, i kroz neprijatelje poletiti — bilo je jedno. Neprijatelji, tim iznenadnim napadanjem užasnuti ustupe na stranu, ali odmah k sebi dodju, zahalakaju, i sa svih stranah stanu padati udarci, kao kiša, na Konštantina. Ali je diete vješto, a konj dobar: pa se brani i u napred leti. Kad su Turci viku digli; osvrne se Andrija, i odmah vidi šta je; ostavi dakle svoje neprijatelje, i podje djetetu na susret. Ali su Turci primjetili, da su to vodje, pa nagrnu na njih kao skakavci. Da se samo pogaze, treba truda i vremena, a kamo li kad se kao lavovi bore. Knez za diete u brigi, zapara svoga vilovitoga vranca u bokove, i ovaj skoči u propnice. Tako uzvišen vidi knez, kako konj pod Konštantinom pade, i konjanika na zemlju svali. Turci na to opet proderu se, i odmah za tim vidio je Andrija, kako jedna četa Turakah diete zarobljeno odvodi. Sad je trebalo odmah pomoći, inače je diete na vjeke izgubljeno. Ova mu misao dva srca ulije, on poviče na svoje, razmahne obima rukama, i prokrči sebi put. Videći Turci, da vodja kršćanah bitku ostavlja i njihovom robu na pomoć hiti, uvjere se, da je taj rob od velike važnosti, i pohite s njim u goru. Za malo časa nestane ih knezu izpred očijuh. Ali je ovaj u gorah domovine našao izgubljenu zvier, kako nebi ovdje ljude. Okrene se dakle svojim, dade zapovjesti, pa sa jedno 25 dobrih momakah pohiti za neprijatelji, koji mu druga odvedoše. Dugo je trajala potjera, najposlje stigne Turke, te ih koje potuće, koje raztjera, i na veliku svoju radost oslobodi svoga dragoga Konštantina. Ovaj padne prijatelju na prsi, pa onda klone na sinji kamen. „Vode!“ prošapće diete, i oči mu se gasiti stanu.

„Vode hoćeš, mili brate!“ progovori mu Andrija sa suzama u očima. „Moje krvi mogu ti dati, ali vode nisam od dva dana vidio. Prokleta ova zemlja ni vode neda. — On umire, o Bože, daj pomoći! tà griehota je, da ovako mlado pogine, kad ga možeš jednom kišicom spasiti.“

Ovo govoreći spusti se na koljena pored Konštantina, gledeći mu u gaseće se oči. Ovaj se osmjehne, i pruži ruku Andriji kao za vječni oproštaj. Deset danah nije diete ništa drugo van žilavoga korenja jelo, i usmradjenu vodu pilo, od dva dana nije ni korena zagrizlo, ni kapi vode pilo; posliednje naprezanje u bitki, i užas, kad se zarobljenim vidilo, učine, te diete sasvim malakše, i padne u nesvjesticu, koja se malim čim od smrti razlikovala.

Kad Andrija vidi, da diete umire, neuzmogne to gledati, već ode od

njega i kao bjesomučan podje po gori. Na jedanput stane iz sve snage trčati, jer je pred sobom veliku baru opazio, koje mutna voda tako ga je obradovala, kao da je našao iztočnik života. On zahiti u svoju gvozdenu kapu vode, i podje natrag, što brže mogaše. Diete je ležalo u nesviesti. Andrija ga odmah umije i založi, na koje ono otvori oči, i povrati se. Sad radost bude obća. Momci pohite k bari, i po njekoliko gutljajah vode nov im život uli. Sa tim veselim glasom pohite sad k ostaloj vojsci, bilježeći za sobom put k tomu mjestu života. Tamo sastanu svoje sa bogatim plienom. Križarska je vojska pobjedu održala, i našla nješto hrane u turskom stanu. Viest o vodi prodre kao vatra kroz cieo tabor, i svi na onu stranu potegnu.

Kad se prvo gibanje malo stiša, pristupi Konštantin k Andriji, uzme ga za ruku i drhćućim glasom progovori mu: „Ti si angjeo hranitelj, meni od blagoga Boga dan. Već po drugi put danas više si mi od života sačuvao. Ali jošte te za nješto imam moliti: Ako nadješ za dobro poginuti, nemoj toga od mene tajiti; jer za tobom i bez tebe ostati, to je gore za mene nego smrt!"

Andrija prigrli prijatelja i rekne mu: „Tko će na sutra misliti, kad mu poslje tolike bjede jedan dobar čas dodje! Sad, kad sam tebe od smrti odčupao, nemogu na nju ni pomisliti. Oslonimo se na Boga; danas smo vidili, da i biede na dobro biti mogu: da nisu tebe Turci zarobili, mi bi i obojica možda do sutra skapali: tvoja nesreća spasila je tolikim ljudem život. — Sad da se malo naslonimo, dok glad, koja spavati neda, malo prešutkuje."

Sutra dan krenu se križari k Ikonijumu.

Petak, 18. svibnja, bio je sretan za križare dan, premda ga inače za nesretan drže: taj su dan oni osvojili Ikonijum, prestolni grad sultana Ikonijskoga, i satrli veliku silu tursku pred istim gradom. Poslje 7 danah krene se križarska vojska vesela u napred; vesela, jer nije znala, na što ide, nije znala, da će do 14 danah izgubiti najveće svoje dobro. Premudra je i preblagotvorna uredba Božja, koja nam neda znati, šta će sutra biti.

S početkom lipnja udru križari u države jermenskih hrišćanskih knezovah. 7. svibnja stignu na rieku Kalikadnus. Proročanstvo patrijarha Dosithea imalo se izpuniti: slučajem se sbilo, ali se izpunilo. Veliki Barbarossa utopi se u rieki Kalikadnusu!

Sin njegov Fridrik bijaše s prednjom vojskom preko rieke prešao, i k varoši Selevkiji pošao; car stražnju vojsku sam upravljaše. Ova je baš prelazila preko kamenoga mosta na rečenoj rieki, i s one strane mosta, i na samom mostu rodi se nered. Car naumi preko rieke proći, da tamo red povrati; obode dobroga konja, i skoči u rieku, da je prepliva. Ali je voda bila vrlo jaka, sgrabi konja i konjanika, i odnese ih sobom. U težkom oklopu nije se mogao car slobodno vladati; konj neuzmogne sili odoljeti: i oni utonu. Krik se digne do neba od užasnutih gledalacah; više vitezovah zaplivaju u rieku, medju njimi i knez Andrija: i njemu sreća da, te velikoga cara na suho iznese. Žalost nastane velika; užas još veći. Mnogi navale, da se kući vraćaju, ali najposlje izpadne poglavicam za rukom, te bude zaključeno na-

pred dalje krenuti se. Za vodju izabran bude vojvoda Fridrik. 19. lipnja budu već Antiohiji, gdje se bjeda za sad svrši. Tu nadju prijatelja, hrane, pića, ugodnosti i mira: ali je mnogi platio lakomost svoju životom.

(Dalje sliedi.)

Iz Jagodica.

Ant. Vranicana.

6.

Mila dievo tebe ljubit,
To je mojoj duši slast;
Jer si dobra, jer si krasna,
Jer si rodu našem čast!

Uzor si mi sve ljepote,
I utjeha srdca mog,
Samo od mene neodvraćaj
Svoga oka milenog!

7.

I nebêsa stanovnike
Očaro bi posmjeh blag
Koral — usta, kamo nebi
Slabim ljudem bio drag!

S toga dušo nečudi se,
Što za tobom ginem ja,
Tà na tvojem krasnom licu
Rujna zora uviek sja!

Kad nje neima . . .

Ko što cviet bez rose
Uvene i pade:
Tako i srdcu momu
Veselja nestade,
Kada tebe, mila dušo,
Uza se neimade.

Kad rosa opade,
Cvietak se podiže:
A grud moja kad joj
Glas o tebi stiže,
Jer je time, sladka dušo,
Svomu raju bliže.

Cviet kad grije sunce
Tad krasotom zrije:
Ti kad mene gledaš,
Srdce mi se smije;
Jer stetnijeg, Slavko, dušo
Od njeg onda nije! —

Da li te ljubim? . . .

Hoćeš krasna dievo znati,
Da l' te ljubi srdce moje . . .
Pitaj, dušo, sura orla
Da li ljubi oko svoje?
Zemlju pitaj, da li ona
Žarkog sunca trak miluje?
Da l' u suši trava, pitaj,
Blagu rosu izčekuje?

Vidila si, je l' putnika
Žarkim suncem umorena,
Je l' mu milo biser-vrelo
I gustoga hrasta sjena?
Pitaj, mila, jasne zviezde,
Bliedi mjesec, sve stvorove
Da l' što ljube kako tebe
Slavko, srdce, grudi ove? . .

Franjo Š. Koch-Kuhač.

Glasbom se mjeri izobraženost, pa ju narodi i s toga njeguju a ne samo što ugadja uhu i srdcu. Surov je narod, koji neima srdca za glasbu; jer mu je srdce divlje. Ugladjenost širi se ponajviše glasbom, jer ova uzvisuje i oplemenjuje um i dušu.

Glednemo li u davnu prošlost, opazit ćemo, da su Rimljani i Grci svom žestinom njegovali plemenite glasove svirke. I David je harfom slavio Svemogućega.

Pogledajmo naš narod: on rado pjeva i poskakuje, svira i podcikuje; čuje li frulu pastirsku, stane i u oku mu trepti neizreciva milina; čuje li gajde, namah se maše pojasa, te veselo i bezbrižno poskakuje; u Slavoniji neima nikakva posla ni na polju, ni u vinogradu, gdje nebi poslie jedva dočekana odmora — kažu mu: „huja!“ — uz gajde poskakutao. On zaboravi uz gajde, da su mu noge od truda klonule, da mu je od rada čelo znojno, da su mu od žuljeva ruke izranjene; jer ga glasba kriepi i jača, uzvisuje nebu pod oblake. Pa tko da nekaže, da nije naš puk krotka i mila srca? Tko da mu zanieče uzvišene misli i junačtvo? Neima li on u svojih pjesmah dragocjena blaga za umjetnike? O tom neka sude ponajprije naši umjetnici.

Izmedju svih Slavena proslaviše se naša braća Česi u glasbi. Njihov glasbeni zavod po cieloj je Europi na glasu; pače svi su se bolji glasbenici učili ondje glasbu. I naš prvi umjetnik pokojni Lisinski, bivši učenik toga zavoda, položi našoj narodnoj glasbi znanstven temelj proučiv narodne naše pjesme, te je o tom nastojao: da bude naša glasba „narodna“ t. j. da joj budu osnovom naše narodne pjesme.

Ozbiljno se je na tom polju počelo raditi, jer su njeke naše pjevačice i glasbenice na zemaljski trošak u Prag izaslane, da se u glasbi usavrše. Već od naravi prirodjenim duhom za glasbu, proslavile su se mnoge pjevačice i glasbenice, pače sviet kuje njihovu umjetnost do zviezda.

Smrću Lisinskoga umuknù i glasba, dok nije istu ovjenčanu stazu nastupio naš Franjo Šaverio Kuhač.

Franji Kuhaču biti će od prilike 30 godina; rodio se u Osieku od njemačke obitelji. I on je učenik pražkoga zavoda. Nu ni on kao žalibože i svi naši umjetnici nije steko si priznanja od svoga roda. Već s toga: što je od porodice njemačke, ali dušom i tielom koreniti našinac, a djelom pokazao, da je takav i da ljubi naš jezik, te svojski nastoji, da se u njem usavrši; nadalje i što neumorno poput pčelice kupi i sabire naše „narodne pjesme:“ vriedan je, pače zaslužio je, da nebude zapušten kao Lisinski.

Pred nami je više njegovih .pisama ili bolje rekuć „jadikovka,“ iz kojih možeš razabrati čisto njegovo rodoljubje i uzhit za narodnom glasbom; ali ujedno i onu bol, koju je i Lisinski u srcu nosio i koja ga je žalibože prerano strovalila u hladan grob. Svud se tuži na nepriznanje, pače porugu njekih nadrimudraca; nego mi mu savjetujemo, da nepazi na trice prostih ljudi, kojim je trbuh sve milje i omilje. Neka ga nesmeta, što ga osiečki, a i djakovački njeki privilegirani našinci kano i osiečki njemškutari nazivlju „hrvatskim Mozartom.“ Tà to je slavno ime, kojim se ne sramiti pače ponositi mora. Vjerujem, da bi si u njih steko priznanja, kad bi u njemački logor stupio, kud ga mame, ali neka se strpi: tà i pred njegvimi će vrati zasijati sunce boljih vremena.

Uzmimo u ruke njegove umotvore, pa ćemo se o svem tom, što kazasmo, osvjedočiti. Pogledajmo mu sve mnogih umjetnih proizvoda dična pera i bistra uma, pa ćemo viditi, da je u njih pravo pravcito ogledalo narodnih težnja; da se u njih zrcali oduševljena ljubav za svetu i narodnu stvar, jednom riečju: vidit ćeš naš narod u prostoj kolibici kano i u sjajnih dvorovih, gdje bezazleno snuje i kuje, radi i gradi.

Do sada je najumjetniji plod njegova uma: „Mi smo braćo“ fantazie concertante, koju je posvetio preuzvišenomu biskupu Strossmajeru. Takav umjetnički plod mogaše izaći samo iz pera ponajvrstnijih umjetnika. To pri-

zna i umjetnička porota na hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj izložbi god. 1864, dočim je našega Franju nagradila prvom kolajnom. Nadalje ugledaše sviet sliedeća umjetnička djela: „Zagrebačka četvorka," „Bosansko kolo," „Vilini glasovi," „Selsko kolo," „Požežka polka," „Jugoslavjansko kolo," „Svatovsko kolo," „Na grobu Lisinskoga," žalobna koraćnica itd.

U komadu: „Na grobu Lisinskoga" zrcali se i njegova tuga, te jasno dovikuje svomu pokojnomu drugu: „Druže miruj i neplači, što te je narod ostavio, da gorke dane sprovodiš. Tà tako je i meni. I ja kukam tužno i žalostno — druže, ja sam ti drug u nevolji."

Nu skoro nijedan naš glasbenik izim Lisinskoga nije našu narodnu glasbu tako shvatio kao naš Franjo Kuhač; jer svi sastavljaju našu glasbu bez osnova, dočim ju naš Franjo osniva na „narodnih pjesmah." Čujem, da imade u rukopisu jednu ouverturu, koja je već igrana, te ju vještaci za najumjetniji plod njegova uma priznaju.

On kupi već od njekoliko godina naše narodne pjesme, da jih prouči. Tim putem podjoše i Talijani, pa se sav sviet čudi njihovoj glasbenoj umjetnosti. Niemci nisu toli sretni kao Talijani, jer se njihova glasba neosniva na narodnih njihovih pjesmah, akoprem jim nećemo zatajiti oštroumnost, nu to imadu i ništa više. Temelj naše glasbe moraju biti narodne pjesme; jer nebude li tako, onda nije narodna glasba, onda ćemo se iznevjeriti našemu narodu, i prigrljujemo tudje plodove, koji neodgovaraju našemu narodu ni narodnoj sviesti.

Da je narodnim putem pošao naš Franjo, vidimo iz svih njegovih umjetničkih plodova. S toga preporučamo ga našemu narodu; jer ljubimo narodnu glasbu, kojoj je on nakon smrti Lisinskoga novi dao pravac. I bude li kakvo dostojno mjesto u Zagrebu, sriedištu svega našega života: neka oni, kojih se to ponajviše tiče, nezaborave Kuhača, neka ga povuku onamo, a tim će ga još više potaknuti na veći rad, da proslavi hrvatski narod, kako bi jednoč prestala prigovaranja naših protivnika: „da nismo zreli — da smo barbari."

Napokon savjetujemo našega umjetnika, da nepomično ostane na dičnoj stazi, koju si je odabrao, a da nesluša kojekakve ljude, kad ga ogovaraju: „jer iz njih jal i zloba govori." Sviet se miče, narodi slobodnije dišu, verige robstva skršene su, izobraženost i umjetnost dižu se i svaki dan više imade zatočnika, te će i uvažiti odsele trud zabitnoga našega umjetnika, kojega plodove i sàm Beč više hvali i više njegovih djela traži nego li Zagreb, a to s toga, što znadu da su umjetnička.

Istine radi napisah ovo njekoliko rieči, akoprem znam, da ću mnogim zavidnikom trn u nogu zabosti.

U Djakovu. *Vatr. Rački.*

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

13. Čast dika, glas, slava.

Čast (poštenje, poštivanje, poštovanje), subjektivna sviest, da je ime neoskvrnuto, i težnja da se tako uzdrži. Sr. Čast i poštenje. Oboje je ovo passivno kada je objektivno; aktivno je i trans. poštivanje i poštovanje.

Dika objektivno poštenje, čuveno, Sr. Dika, dikica tropus, dokazano i čašćeno.

Glas, hvala što ju drugi govore i raznose.

Slava najveći stepen štovanja, radi vriednosti i radi priednosti. — Diminutivum slavica (pusta) u zlom smislu.

Konj; hat, jahać; kljùsâk; parip, vozać, tegleć; turmaž sehrana, seisana, sejsana; kljuse, kljuvérak, kljùvâk, kljuverina, klusina, ràga, bárna, kurbàda.

Konj glavni pojam ove vrsti četirnožaca (pferd.)

Hàt, jàhâć za jahanje (hat turska rieč: ross); jàhâć jaše.

Kljùsâk, loš jahać (Klepper.)

Parip, vozać, tegleć za preznjavu u kola (wallach.)

Turmaž (turski sehsana, seisana, sejsan) nòsâć za tovàre (saumpferd).

Kljúse, kljuverak, kljuvak, kljuvèrina, kljusina, raga, bárna, kurbàda najgori, oslabljen, nevaljao konj (gaul, maehre.) *)

15. Svoj; nevezan, neòvisan (neòdvisan, nezávisan); slobodan; prȍst; neograničen, neomedjašen; samostalan, pûst.

Svoj, koj nije tudj, ničij itd. niti u omjeru ikakovom glede zakona prema komu, čemu itd.

Nevézan, neovisan (neodvisan, nezavìsan), koj može šta činiti glede okolnosti, što ju možemo zamisliti ob osobi, o službi, o državstvu itd.

Slobodan glede práva i pravnih odnošaja.

Prȍst glede plaćanja, davanja daće, posla itd. Razlikuj prôst (gemein vilis, koj vriedja pristojnost itd.)

Neograničen, neomedjašen glede neodgovornosti. Vele da nijedan stvor to nemože biti, nego samo „neizmjernost, i sâm duh u sebi," ali bez sviesti, jer je pojam naš o neizmjernosti ograničen: slutnja nije istina.

Samostalan, samostojan glede staleža, rodbine, imetka itd.

Pust u priekornom smislu slobodan.

16. Osjećati, ćutiti ili čustvovati.

Mi osjećamo tielom, na tielu, sjetilom (okom, uhom, nosom, jezikom, tipom, životnim ili nutrnjim) zapreku, bol; a

Ćutimo ili čustvujemo dušom radost, žalost itd. — ćutiti razlikuj od šutiti, ako se mjestimice i mieša jedno s drugim.

17. Selo, príselak, záselak, vladanje; náselina, naseòbina, novosèlina; selište, ràzselina, pustosèlina; prnjávor.

Selo (u opreci prema grad, varoš) stanovnici živu od ratarstva.

Priselak, blizu sela seoce.

Zaselak iza sela, kano u kutu, pod brdom.

Vladanje, ladanje u prijašnje vrieme što je bilo pod gospoščiju.

Naselina, naseobina, novoselina, novo selo; naseobina osim toga znači ljude tudjega naroda.

Selište, gdje bi moglo selo biti, gdje se kani tko naseliti; riedko, gdje je selo bilo.

Razselina, gdje je selo bilo, ili samo kuća, pa propala.

Pustoselina, gdje je jošte kuća, ali opustjela.

Prnjavor 1. što je bilo ili je jošte imovina pravoslavna manastira; 2. kukavno, siromašno selo.

18. Ugalj, ugljevlje; ugljen, žar.

) Pùtâlj, putònog, kojemu su biele pjege o zglobu na nogah. Zvjezdaš, čilaš magj. s bielom pjegom na čelu Bielac gjogo (schimel), jabučilo (apfelschimel), žerav (eisenschimel), zelenko (thalerschimel), ridjo, ridjan, alča (fuchs), alatast (rothfuchs), jagrz*.(fuchsschek), gniedo, gniedac, doro,* dorat* (braun), mrkan, surac (schwarzbraun), glavac, žutac (falb), sivac, sivko, kulaš* (mausfalb), šarac (schek), vranac, mrkov (rapp.)

Ugalj običnije ugljevlje neživo, žeženo drvo za kovača, bravara, špoljara itd.; sr. kameni ugalj.

Ugljen, živ, goreć, tinjuć komadić (vatre).

Žar u kovačiji, množina usijana ugljevlja.

19. Štetljiv; kvaran, štetan, oštećen; hàban; pokvaren, izkvaren.

Štetljivo, blago, što se lasno pošteti, izgubi, protrati samo sobom; tiče se budućnosti.

Kvaran, štetan, oštećen, koj je izgubio; tiče se minulosti.

Haban, o hrani, žitu, znači pokvareno.

Pokvaren, izkvaren, izgubio ćudorednu vriednost.

20. Znati, umjeti.

Znati šta, smatrati šta za istinu, osvjedočiv se sam sobom, ili kim inim. Znam turski, ali nemogu govoriti; znam da tako ne valja pisati, ali nisam kadar bolje.

Umjeti, ùmiti šta, znati, uvještiti, učiniti, uporaviti; umijem turski t. j. govorim; ùmijem risati, veslati.

21. Póvod, rázlog, ùzrok.

Povod ono najbliže, sa čega što jest, biva, ili se čini. — Povod je ovomu, što pišem, to, što me je njetko na to podtaknuo; gládu je povod prazni želudac; nauci je povod neznanje.

Razlog, čim se što razpoznaje i spoznaje, čemu se razum ne protivi ili protivi (ratio affirmans, negans), što razum naznači, da se mora metnuti u misao, radi čega razum priznaje, da što jest ili nije, radi čega jest ino inako, ili radi čega nije. — Razloga su 4 vrsti: postanka (fiendi), spoznanosti (cognoscendi), bistvovanja (essendi), djelovanja (agendi). — Razlog je za što pišem ovo, što ovoga do sada jošte nitko ne pisa, što bi ja znao.

Uzrok je najdalja ili prva prvcata nužda, potreba, s koje što biva, bivaše ili će biti; s uzroka se izvodi čitav nîz čînâ, pojava, bîća itd. — S uzrokom se slaže razlog postanka, tumači se obširnije u metafizici; ostala tri razloga (spoznanosti, bistva i djelovanja) slažu se s metafizikom psihologije.

22. Čêst, dìel, član, udo (kotrig.)

Čest, od cieloga nješto, i to sastavljeno od istih ili od različnih sastavina.

Diel; jednake česti po množini ili veličini jesu dieli (jabuka na troje t. j. na tri jednaka diela; na dan se broje 24 sata, jednaka; sat je diel dana).

Član, čest na živu stvoru, što se kloni, pregiblje.

Udo, (kotrig u kajkavštini), od tiela veća čest.

23. Krílo, krèljut, léto.

Krilo svijeno udo u ptice, kojim leti; krilo tropus=strana itd.

Kreljut udo pernato razpruženo, u lietu.

Léto u leptira, a običnije u muhe, u kukca leteća itd, u ribe letaice (pol ribe, pol tića).

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Velika je sramota glavnomu gradu trojedne kraljevine, što neima svoje gradske glasbe (bande), ali je to i velika šteta narodnomu duhu. Opazismo, da ljubitelji glasbe u velikom broju dolaze u gostionu k caru austrijskomu, kadgod tamo svira glasba vojničke posade, nu koj se rodoljub nije već razljutio videći, kakove se demonštracije čine sa čardašem i magjarskimi melodijami proti slavenskim? Mi

to ovdje bilježimo kao pojav vremena, a nisoke oblasti neka paze, da tomu draženju nebudu posljedice ubitačne.

Družtvo strieljane dade 27. ožujka tombolu s plesom. Ovo se družtvo pod sadašnjom upravom očevidno oporavlja.

Iz **Petrinje** 26. ožujka. (Dopis.) U rujevačkoj satniji u Leskovcu, pohvatani su noćju 16. na 17. strašni razbojnici Vasilj Rogulja i Mato Kristić, koji su gori bili Krajini nego što je gradjanskoj nam domovini Udmanić. Kako je ovdje sbog razbojstva prieki sud, dovedoše ih ovamo i postrielaše u subotu 24. o. mj. u 3 sata poslie podne. — Sad smo riešeni straha ali ponješto, jer im je četa bila velika, pa bi joj se mogo opet koj staviti na čelo. Još neprodje ni godina dana, a evo ih leži na stratištu osam! Kod regimente sve su kaznione pune; šest auditora radi marljivo, a posla uviek previše!

Tako nam je u banovačkoj krajini.

Iz **Karlovca.** (Dopis.) Mili „Dragoljube!" znajući i nadajući se, da se s tobom mnogo i vrlo mnogo hrvatskih krasotica zabavlja (To bi nam veoma ugodno bilo. Ur.), te da te njeguju i ljube kao jedino čedašce, koje milo zabavlja i ćut narodnu probudjiva u mladjem naraštaju, najpače u krasoticah naših, naumio sam ovo njekoliko redaka posvetiti jedino krasnomu spolu — naročito karlovačkomu.

Nemojte se ljutiti mile gospodjice, Vi ostale u trojednici, da nepišem o Vami, nemislite, da sam možebiti pristran, pače nastojte, da Vas se ovako nebudem sjećao. Moram se na svaki način prije nješto obazrieti i za onim drugim — neznam mu još za sada za drugo ime — mužkim spolom.

Grad Karlovac igrao je po svom važnom položaju od vajkada liepu rolu sad s ovoga sad s onoga gledišta. G. 1860. počeo je na jedanput igrati zanimivu rolu — najnarodnijega grada trojedne kraljevine. Jel te mile gospodjice, vi si nemožete ni predstaviti, koli narodne tu moradu biti Vaše sestrice? E da vidimo! Nu prije još o niečem nješto!

Poviri malko u predplatnike knjiga, traži tù karlovačkoga gradjanina, ali nezaboravi ponjeti svetiljku, pa gledaj, koliko hrvatskih knjiga riesi mu sbirku; nadji mi knjige slavnih naših starijih i novijih književnika i pjesnika, — ti se porugljivo smiješ — ti upaljuješ svjetiljku — — nemoj se, nemoj truditi — pa mi ded Zschokea i Bergera pa prievode kojekovih romana — ta eto gle, nije ti svetiljke treba! — Pitaj takva gradjanina najdomorodnijega grada naše domovine, gdje su mu knjige hrvatske, reći će ti, da ih neima, misliš valjda gospodjice mila? ne, on bo znade, da ih ima i nabrajat će ti možda. djela mnogoga književnika našega, pripovjedat će ti gdješta, što je sve čuo o liepih domaćih nam proizvodih, ali on će ti prostodušno kazati, da su zla vremena, da naše knjige mnogo stoje itd. Dakako jednomu gradjaninu najnarodnijega grada troj. kraljevine što sam toliko putah već čuo o Karlovcu, čini se mnogo, dati za narodnu knjigu 1 for., ali mu se nečini mnogo na pokladni utorak dati za maskaradu 20—30 for. za dva sata!... Pitaj ga, kako obično s gospodičnom, kćerkom i ljubeznom dječicom sbori kod kuće? Pitaj ga, da li za gospodičnu kćerku drži „Dragoljub" ili „Ueber Land und Meer?" Pitaj ga, da li kćerku učiti i „kolo," kad se toli vilinski kreće u „mazurki" i „walzeru" ili kô što bje na karlovačke nar. čitaonice plesnom redu „kotrljak." Pitaj mu kćerku, koliko puta je čula kazati majku, da voli, da joj posjećuju kuću ljudi naši, pa već i zato, što toli ljube domovinu i tolikim ponosom o narodu si i slobodi sbore; pitaj otca, koj mu je miliji, da mu u kuću dolazi, je li gradjanin, koj mu kćer može učiniti čestitom i domorodnom gradjankom i ljubeznom majčicom mladih Hrvatića ili sabljaš, koj otišav s trbuhom za kruhom, ostavi mnogu obitelj u najvećoj sdvojnosti? Nu toga nepitaj one, u čijih kućah se nalaze uviek mladi častnici, i kojih kćerke učiuškaju s liepimi „Lockenkopf" i, jer u kući tih je i onako već dugo proglašen „Landwehr"en miniatur, nego pitaj to gradjanina, kojega kuća nije otvorena samo mladomu častničtvu. Ti se i opet porugljivo smiješ ... ti svjetiljku upaljuješ, ta nemoj ludovati ... valjda nije potrebno svjetiljkom tražiti takove kuće u najnarodnijem gradu domovine?

Neću ti više mila gospodjice pitanja stavljati, nebi mi mogla tako brzo na sve odgovoriti, to ti prepuštam, dok ću ja me-

djutim poviriti malo krasan gaj liepotica karlovačkih.

Mučno je govoriti o krasnom spolu sa moga gledišta a da mu čovjek nedirne u nježan živac, koj munjevitom njekom silom proizvede zastidjenje; ali nebojte se mile karlovčanke, ja ću sve samo fino, udvorno pripoviedati, pa ako biste se koj put zarumenile, pripišite samo tomu razlogu, što ću pripoviedati živu istinu.

Ciela moja opažanja, koja sam naumio učiniti o krasoticah karlovačkih, stegnuti ću samo na javni njihov život, iz kojega ćeš lahko uviditi, kako im srce za narodnost kuca u životu privatnom. Zanese me kob kao osobita štovatelja krasnoga spola na pokladni ponedjeljak u njihovo družtvo, na šaljivu tombolu, gdje se upravo liepa kita krasotica sakupi, te gdje sam ih mogo po volji motriti i razmatrati. Konverzacija na zabavi nar. čitaonice najdomorodnijega grada trojedne kraljevine sasvim teutonska, sa vrlo malenom iznimkom. Dakako nije ni čudo kad g. papà naručuje za gospodju i kćerku sve moguće journale njemačke i francezke — ove posliednje radi kipaca — a nije držao ni N. g. lista, a neznam, kolike drže „Dragoljub!..“ dakako nije ni čudo, kad se gospodinu „Lockenkopfu“ bolje dopada citacija kojega teutonskoga sonetićà, nego li koja pjesmica iz „Kriesnica;“ dakako nije ni čudo, jer liepomu pobjeditelju svieta, nije moći ni listić mali — bačen mu u četvorki kod chaine de dame — u jeziku nerazumljivom napisati. Neću više razloga navadjati, jer mislim, da su one tim dovoljno izpričane.

Unišav u dvoranu opazih, da je zabava vrlo posjećena častnici, proti čemu neima nikakove primjetbe, nu da će gospodične, zaboraviv sasvim na svoje ljude — tolikom pazljivosti počašćivati tamošnju garnizonu, tomu se lje nisam nadao.

Moram medjutim primjetiti, da je na toj šaljivoj tomboli kod plesa htio tim odbor načiniti „jux,“ da su cielu večer, dapače i za četvorke i „kolo“ izbirale gospodjice; nu taj je jux prošao u jux ad absurdum. Žalio sam mnogoga mladića, plesaća, koj je morao gledati, kako mu svaki čas iz pred nosa izčeznu koj častnik te se izgubio u vrtljogu polke izabran liepom gospodjicom, te jedva došav do mjesta stao se smijati, kako tri druge na buduću touru za njega „Zipfel“ vuku. Ta kako ga i nebi izabrala, kad je toli ljubezan, tako liep, a ima i „Lockenkopf;“ ta kako i nebi, kad je tako „gebildet,“ te uviek njemački govori, gdje nas naši mladići vazda napastuju hrvaštinom; ta kako i nebi, kad ciele sate pod mojim prozorom stoji i cviker po nosu ravna; ta kako i nebi, kad der Frau Mamà toli galantno i nježno znade ruku poljubiti?...

Krunu pako na svaki način zaslužiše naše gospodjice, kad je počeo „Walzer.“ — Ako si može biti krasotice pregledala gore koje mjesto, to te sada i opet sjećam, da je tu zabavu dala nar. čitaonica najnarodnijega grada troj. kraljevine. — Znaš zašto se je tu „Walzer“ pleso? Zato, jer ima mnogo častnika članova čitaonice, pa se mora njim za volju to učiniti. — A znaš li, zašto se lani u Beču na jednom balu nije „kolo“ plesalo? Zato, jer nije na tom balu bilo više nego trideset mladih Hrvata.

Kad je „valzer“ počeo, bila je i zabava in floribus; plesati „den göttlichen Walzer“ a u naručaju toli gibkoga i zanimivoga lajtnanta!... Okrutni taj odbor čitaonički stavi ga samo jedan put na red, valjalo je dakle mladu gospodu moliti, neka pleskanjem zahtievaju, da se pleše i po drugi put. Bijah svjedok, gdje su tri gospodične, mlade častnike molile, neka rade da se kotrljanje nastavi. Opaziv to, neznam da li se je opetovao nije li, pobjegnem brzo do garderobe, navukav na se surinu zamrmljam još jedanput: „Walzt Euch in des Teufels Namen“ te put pod noge.

Time završujem svoja razmatranja nad najnarodnijim gradom trojedne kraljevine, želeći, da više tako nebude.

Pune li ruke posla kavlovačkomu putniku („Putniku?“ Ur.) da je satiričan i humorističan!...

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) G. Mařik, učitelj kaptolske škole u Zagrebu, sastavivši do sada više učevnih knjiga za pučke učione, napisao je i dao kod Albrechta tiskati „Zemljopis svieta.“

— Izaći će ovih danah „Hrvatske zadaće o skladnji lat. jezika,“

od Janka Jurkovića školskoga nadzornika. Ta knjiga sastavljena je naročito za male gimnazije, a izlazi nakladom Albrechta i Fiedlera.

— Život Jose Udmanića „težkoga razbojnika.“ Napisà Slav. Rott, kazalištni igrać. U Zagrebu štamparni Albrechtovoj 1867. U 8-ni str. 16. Ciena 20 nv.

— Znamenito vinogradarsko izkustvo. Obreo, uz 15. godina prokušao i na svjetlo izdao Mihajlo Sutara, praktičan gospodar. Nakladom i tiskom Antuna Jakića u Zagrebu 1867. U maloj 8-ni 16 str. a stoji puna 2 for.

— G. Danica Zorka Raškovića Užičanka unuka vožda Koče poziva predplatu za drugu svezku „Slavopoja 50godišnjoj svetkovini.“ Knjiga će iznjeti 8—10 tabaka, a stajat će 40 nvč. Novci se šalju knjižari Valožića u Biogradu.

— Velikaja Katavasija soderžaštaja v sebje različnaja pjenija cerkovnaja, trudom Dimit. Popovića učreždennaja. V Somborje 1867. U štamparni Wagnera i druga jego.“ To je kraći naslov knjige izašle u 8-n: 1. l. 167 1. l.

Glasba. Zrinska poputnica, A. Švarca nagradjena prvom nagradom izašla je nakladom knjižare L. Hartmana. Ciena joj 70 nvč.

— Danica. Prva srbska konverzaciona igra od Jul. Berkovića, muzika od Ad. Lifke. Ciena joj 50 nvč. U Novomsadu.

— Marši a. srbski narodni (za 30 nvč.) b. saborski (50 ovč.) c. Črnović (za 30 nvč.); d. za inštalaciju patriarke, od Jos. Perla (za 50 nvč.) U Novomsadu.

Zagonetka.*)

Od Gj. Šimončića.

Zimom bijah ljudem blagodat najveća
Al mi poslie svojski okrenuše pleća,
Pooštren mi zadnji, slablji prvi kraj
Hrvatom jur mnogi zadao sam vaj.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 31. Bajsić Petar, duh. pomoćnik u Pregradi. 32. Franjo Burek, administrator u Klenovniku. 33. Forst Mirko, učitelj u Krapini. 34. Fr. Gašparić, kanonik u Zagrebu. 35. Pavao Joža, prisj. d: stola i župnik u Zagrebu. 36. Ivan Kukuljević, veliki župan zagreb. 37. Gjuro Križanić, kanonik u Zagrebu. 38. Dragutin Kovač, gimnazijalac u Zagrebu. 39. Gjuro Kamenar, vlastelin i bilježnik u Vrhovcu. 40. Ivan Kamauf, prisjedn. banskoga stola u Zagrebu. 41. Fr. Nikola Lovrić, svećenik u Carigradu. 42. Stjepan Moyzes, bistrički biskup u Slovačkoj. 43. Adolf Matošić, gradski sudac u Zagrebu. 44. Gospoja Anka Mačečevićeva u Petrinji. 45. Ot. Dobrosrećko Mlinar, župnik od Pomine kod Knine.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 15. Odgonetku (zagonetke u br. 11.) „Vrana, rana, Ana, na, a i drugu. „Sviet, godina, 12 mjeseci, 30 dana, dan i noć“ riešiše gg.: Iv. Miković, Iv. Zagrović, N. Sukalić, J. V. Zagrebčan i L. Brdokopac Gj. Banjalučki i J. Wolgemuth u Zagrebu. Gospoja Ana Mučanova u Ivaniću. Gdčna. Val. Bubanovićeva u Križevcih. Jos. Kolarić u Petrinji, Mil. Baker u Petrovini, Miloš Ljubibratović u Ogulinu, Matija Brodjanin i Janko Riečičak u Varaždinu.

Pozivi na predplatu

1. Preveo sam i odlučio izdati rado čitani ruski roman: „Knez Skopin-Šujski,“ u kom se opisuje najzanimivije doba velike Rusije, naime njezine borbe za Lažnoga cara Dimitra. Kako nisam nigdje tako sam u tom romanu našo živo i prekrasno opisanu ljubav domovine i vjere. Kolike sreće, da u našinaca, koji te dvie svetinje iskreno ljube, ljubav neohladni, a u drugih da se dobrimi knjigami i primjeri probudi. Ovo je bila meni svrha, kad sam s knezom Šujskim htio upoznati Hrvate i Hrvatice.

Knjiga će iznieti 45—50 araka, a stoji predplatom do Gjurgjeva (dne 24. travnja) t. g. samo 1 for.; dočim će dućanska ciena biti povišena. Pozivljem uljudno na predplatu i javljam, da će knjiga najdulje za dva mjeseca izaći u prodaju.

2. Umoljavam i gospodu, kojoj predplata na „Dragoljub“ ovim četvrtom prestaje, da ju obnove, a criednim rodoljubom i vrlim rodoljubkam preporučam ovaj beletristički list, da mu u narodu nadju još više čitatelja. Dovoljno imam brojeva, da mogu poslužiti podpunim tečajem od početka godine. Ciena je prema troškovom veoma nizka.

3. Obrazar i povjestni slikar u Zagrebu g. Mücke izdaje uz predbrojku „album“ iz 12 krasno litografiranih slika, snimljenih po izvornicih i to iz hrvatske povjesti. Svaka slika biti će 23 palca duga a 17 pal. široka. Rodoljubnu kuću divno će krasiti pomnjiva i ukusna umjetnikova radnja i to: 1. Dolaz Hrvata u današnju domovinu g. 638. II. Ljutovid čini savez sa Slovenci proti Frankom g. 819. III. Hrvati razjareni nad gospodstvom franačkim smaknu Ljutomišla g. 826. IV. Petru Krešimiru IV. pokori se grad i biskupija spljetska pa i biskup rabski g. 1051. V. Krunisanje kralja Zvonimira g. 1076. VI. Smrt kralja Stjepana II., posljednjega iz porodice Držislavića g. 1090. itd. sve do smrti Petra Zrinskoga.

Prva slika već je u radnji, te će se dovršiti početkom svibnja o. g. a druge sliedit će sve za dva a dva mjeseca. Predbrojnik čim dobije prvu sliku, plaća nju i posljednju (t. j. 12) po 1 for. dakle 2 for.; ostale plaća, kad mu stignu u ruke. Tko plati unapred 10 for. dobiva čitavu sbirku.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 14. U Zagrebu 6. travnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Slavici.

5.

Ti moraš dušo moja bit,
Dà, moja sva i ciela, —
I divni lik tvoj vilovit,
I zlatna kruna čela;

Moj — bielih ruku zagrljaj,
Moj — rujnih usna šapat;
Moj — oči tvojih mirni raj,
I srca burni hlapat;

I svaka miso — svaki san,
Od Boga zlatno smilje,
Sav svoga žića vedri dan,
Sve duše tvoje milje;

Ah skupac ti je blaženik:
I men' je vjeruj žao,
Kad tudji pogled liep ti lik
U čudu pogledao;

Dà, skrio bi te koprenom
Ko tajnu božju sliku,
U srcu zaključo bi mom
Pred svietom moju diku;

O jelte, da ćeš moja bit
Ti čarobnice plava?
Ja tebi sve do groba štit,
Ti moja slast i slava.

6.

Dok od straha drktala mi nada,
Usna o njoj riečce neizgubi;
Blago meni! Drugče vam je sada,
Dika reče, da me zbilja ljubi.

„Ljubim!“ šapne usnicom rumenom,
Ko dva sunca planu oči jasne,
Nikog nije ljubila pred menom,
Mene — dok joj duša neugasne.

Tajno me se taknu usne vruće,
Trenom puče duši grobni kamen,
Srce moje slavi uskrsnuće,
A životom bukti nov mi plamen.

Sva ću zvona skupit mnogobrojna,
I sve trublje posljednjega dana,
Sva grlašca ptica milopojna,
Sve oluje burnog oceana.

Na gusle ću divne žice splesti,
Sve od zlata sunčanijeh traka,
A na gusle glas svemira svesti,
Nek se čudi svietom duša svaka.

Krili mi se pjesmo preko mora,
Od čuda će dizat vali glave,
Snizit će se vrsi strmih gora,
Ta ja pjevam slavu svoje Slave.

Krili mi se gor k nebeskom kolu,
Zadrktat će zviezde od veselja,
A još dalje, više k božjem stolu
Pjesmo moja, nek te goni želja;

Tu se možeš čarobno razvijat,
Da te vječna ruka blagosiva,
Od radosti Bog će se nasmijat,
Kadno ljubeć duša s dušom spliva.

7.

Bilo vam je, neznam kada,
Al svakako još po danu;

Pokraj mene moja mlada, —
Šuteć gledah milu ránu;

A i ona šuti šutkom,
Slušah, kak joj srce bije,
Brojah trenak za trenutkom
Al im broja bilo nije.

Tu vam rieših zagonetku,
Što ju viši Bog obeća,
Kakova će na svršetku
Dobre duše čekat sreća:

Kak će na glas svamogući
Pút čovječja duši spasti,
Kako l' boga gledajući
Duh uživat vječne slasti.

O toj sam vam slasti snivo
Mirno gledjuć svoju Slavu,
Rieč božansku shvaćah krivo,
Sad joj znadem miso pravu.

Gledao sam dugo, tio
U to mlado sunce plamno,
Blažen, sretan sam ti bio,
Ni nevidjeh, da je tamno;

Tiha bje i djevojčica,
Dok kroz prozor nam nereče
Mjesec, stara skitalica:
„Dragi ljudi, dobra veče!“

August Šenoa.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(V. dalje.)

Kneginja ode doskora s generalom, pristarim već čovjekom iz reda plesaća; bijaše dosta, da se je tu samo pokazala.

„Zapoviedajte samo, kneginjo,“ reče general.

„Dobro dakle, sprovedite me, da pregledam sve sobe, bilo bi mi veoma žao, da se dogodi kakav nered na plesu, koj je tako liepo započeo.“

„Udova moga pokojnoga druga znade uredjivati svečanosti; ove zime nadkrilit će Vaš ples sve ostale.“

„Namjeravate mi laskati, generale?“ reče Andreja, prolazeć pojedinimi sobami. „Pokojni muž mi ostavi imovinu zato, da mu nesramotim imena Galicina.“

„Vi to ime pače silno proslavljujete, to moram priznati. Dvor Galicinov dodje istom onda na tolik glas, kad ste vi postala njegovom gospodaricom. Al meni se čini, da ste Vi učinila prekomjerne žrtve i da ih jošte i sada neprestajete činiti?“

„Kako?“

„Mislim, da ste već tim proslavila ime pokojnoga kneza, što mu ga tako dugo nosite.“

„Generale!“

„Nebiste li bila mogla već i drugo ime proslaviti? Ja sam znam mnogo mladića, koji su Vam dušom i tielom odani. Vi ste u najljepših godinah, sve se oko Vas kupi, kao pčele oko bujna cvjetka . . .“

„Generale,“ reče Andreja, smijuć se, „zar dolazite kao čiji snubok?“

„Možda, kneginjo!“

„Kažite mi dakle, molim Vas, tko je taj nesretnik, te hoće da na kocku

metne svoju slobodu, dragocjeno to blago. Taj hoće da sam upropasti sebe! Tako Vam ja, generale, mislim o ženitbi.“

„Ti su nazori i pojmi sasvim zdravi i naravski; ljubezna prijateljice. Vi, vesela gospodjica, imala ste starca, koj se je već bio nasitio svieta! Vi neznaste sreće, koja dolazi ljubavju, Vi neznaste, što su radosti, koje nam daje ženitba. Zaista, Vi ste bila u pravom smislu rieči robinja. Prijatelj moj Galicin bio je spram Vas veoma okrutan, ja sam ga i sam korio.“

„Vi generale?“

„Oprostite, što sam žalio mladu djevojku, koja da u tuzi provodi prvu svoju mladost. Kako se začudih, kad sam čuo, da je Andreja Egelova s veseljem privolila na takvu ženitbu. To je dušoslovna, — psihologična zagonetka, koje nemože riešiti nijedan mudroslovac.“

Kneginja skrivaše svoju radost, što se je taj govor poveo; znaše, da je general pokojnomu knezu bio prijatelj.

„Vi se dakle čudiste mojoj odluci?“ opetova ona.

„Dá! dà! začudih se veoma, kad sam čuo; otac je valjda za tim težio, a Vi ste bila poslušna kći.“

„Zar bi to bilo što nemogućega, da sam ljubila kneza?“

„To je upravo tako nemoguće, kao što bi i to bilo, da je knez Vas ljubio.“

„Generale, Vi govorite sasvim otvoreno, što Vam je na srdcu, to Vam je i u ustiuh.“

„Al, kneginjo, Vi ste mogla usrećiti kojega mladića.“

„Knez mi je toliko puta rekao, da je sretan, što sám ga uzela. Uzmimo, da me nije uzeo s ljubavi, — zašto me je dakle oženio?“

„Andrejo, zar Vi sbilja neznate, zašto Vas je knez uzeo?“

„Nemogu drugo ništa ni iz daleka slutiti, što bi ga bilo sklonulo na taj korak, ako nije ljubav.“

„Prijatelj moj, pokaza se u istínu zahvalnim, staviv Vas jedinom baštinicom. Nećete se dakle nanj srditi, ako Vam priobćim moja naslućivanja, za koja bi mogao reći, da su skoro sasvim istinita. Knez Galicin ljubljaše njekoč Katarinu Bajučevu, Vašu majku. On ju htjede uzeti; al je zakasnio; djevojka već pokloni svoje srdce mladomu majoru Egelovu. Začuše u njekih krugovih, kako se je prevario zaljubljeni knez, te su se o tom činile svakojake dosjetke. Došlo je dapače medju njim i njekim grofom Taborsom do dvoboja. — Tabors bude ranjen u glavu, s koje je rane više godina trpio. A sad dolazi kneginjo nješto što bi rado zašutio. Molim Vas, dopustite mi, da o tom šutim, jer mi je Vaš pokojni suprug bio prijatelj. O mrtvih valja samo dobro govoriti.“

Andreja potegne svoga sprovodjača k jednomu prozoru u sobi pred blagovalištem.

„Generale,“ šaptne kneginja, „rieči, što ih izustiste o mom pokojnom mužu, učiniše me vrlo zvjedljivom, te želim o toj stvari više saznati. Ja Vam nipošto neopraštam onoga, što mi hoćete zašutiti; živahna moja mašta mogla

bi si nacrtati dogodjaje u strašnoj slici; a kažete li mi, što je u stvari, tim izpunjavate jedino ono, što ste dužni učiniti.“

General pogleda začudjeno liepu kneginju.

„Opetujem Vam, da biste tim jedino dužnost svoju svršili!“ nastavi Andreja, naglasiv svaku rieč. „Vaše rieči mogle bi odlučne kiti za sve buduće čine one, koja nosi Galicinovo ime. Možda bi mogla popraviti kakovu preranu pogrješku pokojnikovu — možda mi se valja okaniti imena, s kojim su spojene žalostne posljedice. Vi rekoste, da je knez hotio moju majku dobiti za ženu i da je odbijen . . .“

„Dakako.“

„Možda sam mu ja to imala nadomjestiti?“

„Toga nije Galicin odmah tražio. Medju snubljenjem za Vašu majku i medju Vašim vjenčanjem liepo je vrieme iztekło; al svakako imate pravo, kad mislite, da se je knez osvetio.“

„Komu se je osvetio?“ upita naglo Andreja.

„Otcu Vaše majke, djedu Vašemu, misleć, da je on jedini kriv svoj njegovoj tobožnjoj porugi. On je previše iskreno ljubio, no da zaboravi na sve, što se s njim dogodilo.“

„Ja nevidjeh nikada svoga djeda!“ šaptne snuždena Andreja.

„Vjerujem Vam, jer ste bila valjda još nejako djetešce, kad je odsudjen ratnim sudištem na doživotnu težku tamnicu. On izčeznu, te nečusmo ništa više o njem, valjda je i umro u tamnici.“

Andreji odlane, kao da joj je težki kamen sa srca pao. „Toga nebi bila mislila!“ šaptne ona. „Knez je dakle učinio, da je djed moj zatvoren bio.“

„Nitko drugi, već knez, jer je to i mogo učiniti. Vaš djed upravljaše pjeneznicom, koju je imao nadzirati knez. Jedne noći iznenadi on Bajučeva; protraži pjeneznicu i nadje, da manjka mala svotica; — dalje netrebam da Vam pripovjedam. Možete si dakle misliti, kako se presunetismo, čuvši, da knez uzimlje kćer svoje Katarine, premda bi se moglo uzeti, da Vas je pokojnik uzeo s ljubavi — buduć ste sasvim slična liepoj svojoj majci.“

„Hvala Vam, generale; Vaše rieči sasvim su mi nove, te im se moram i nehotice čuditi. Dakle je bio grof Tabors neprijatelj moga muža?“

„Poslje dvoboja stvar je izravnana; ali Tabors ipak ostavi službu, buduć se je u njoj prečesto sastajao s knezom.“

„A kakav je čovjek taj grof?“

„On je vrlo značajan i vriedan poštivanja, premda imade svojih osobitosti, rad kojih mu se sviet i uklanja. U koliko ja znam, neima on niti osobitih prijatelja, ali niti neprijatelja; živi kao kakav pustinjak sried mnogobrojnoga družtva. Jedina mu je strast igra; njoj za volju dolazi u družtva. Njeko vrieme vidjet ga je, a onda izčezne, nitko nezna kamo, dok se napokon i opet nepokaže sasvim nepromienjen. Čini se kano da vrieme nanj sasvim ništa nedjeluje.“

„Hvala Vam, prijatelju, za sve, što mi rekoste,“ — šaptne Andreja, kojoj sad počne izvjestno misliti, da je medju njezinimi gosti i Ivan Petrovski.

General je dobro znao, zašto tako govori.

Ako ga prije zanimaše liepa Andreja, sada ga je dva puta toliko zanimala bogata udova; skrene govor na svoga sinovca, ulanskoga pukovnika Kazinova, koj se je posljednje vrieme počeo vrtiti oko kneginje. Pukovniku bijaše 38 godina, bijaše kratko vrieme oženjen i nije imao drugih dohodaka osim redovite mjesečne plaće. General mišljaše, da je on za Andreju najbolji muž od svih, koji su joj se ikada ponudili. Kneginja pako nije htjela za sada odgovoriti, premda joj pukovnik nije bio baš po volji: rada mu je primala posjete, buduć su mnoge gospodje vrlo rado gledale pukovnika Kazimova. Pazeć grofa Aleksandra Zaluskoga moraše čovjek zaključiti, da je ovaj jedini, koj bi ju bio mogao usrećiti. Što bi si bila mislila, da je znala, gdje je taj mladić — a bijaše kod Melite!

„Generale,“ reče, „mi govorimo o stvari, koja se neda površno samo pretresti na plesu; ja ću Vas poslje jošte upitati savjeta prije, nego li odlučim o mojoj budućnosti. Odvedite me u dvoranu, gdje ćemo se i opet malo raztresti.

Vodeći general kneginju izpod ruke stupe u jednu dvoranu. Tu bijaše maleno družtvo; do 12 osoba stajaše oko jednoga stola; grof Tabors imaše pred sobom banku; bijaše tako udubljen u igru, da nije ni opazio nadošlih osoba. Igralo se visoko — vrlo visoko; bankir bijaše ove večeri osobito sretan; svota pred njim rasla sve veća i veća. Bijaše posve miran; izplaćivanje, davanje karata, itd. sve je to jasno svjedočilo, da je grof Tabors veoma okretan igrač, koj nije jednu samo noć sproveo kod igraćkoga stola.

„Grof Tabors!“ šaptne začudjeni general.

„Vaš sinovac, pukovnik, doveo ga ovamo,“ odvrati Andreja.

„A, moj sinovac!“

„Znate li dakle sada, zašto sam Vas toliko pitala o grofu?“

„Znam, liepa gospodjo; a morate mi dopustiti, da je sve ono bilo istina, što Vam rekoh o tom čovjeku. On je strastven igrać. Nu nebojte se, on Vas neće osramotiti; vele, da je veoma ugladjen igrać. Ovakovih nam ljudi treba, koji se znadu čestito igrati. Gle, eto i moga sinovca — valjda se igra jedino prijatelju za volju.“

Svi su pazili samo na igru, kadkada otvorila bi se vrata, te došao novi igrać, a tada si samo čuo glasbu iz obližnje dvorane. Došlo je i starijih gospodja, koje se htjedoše malo poigrati; kod raznih stolova stvoriše se nova igraćka družtva.

„Okolnosti su vrlo zanimive!“ mišljaše kneginja, „Ivan Petrovski mi se ruga, igrajuć se kod mene kao grof Tabors.“

Ona ga promatraše; ništa nije učinio, da se u njem nespozna na prvi mah Ivan Petrovski; to joj dade povoda, da je počela malo misliti.

Iznenada dodje novi gost, obučen u elegantno crno odielo; bijaše blied kao smrt; mogaše mu biti 35 do 36 godina; na glavi imaše vrlo malo lasih. Oči mu sjevahu žestoko, a medju tamnima i uzkima ustnicama vidio si snježnobiele zube. Na suhonjastih prstih imaše vrlo mnogo prstenja. Je li baš neugodan čovjek!

„Tko je to?“ šaptne general.

„I ja htjedoh Vas to upitati,“ odvrati kneginja.

„Čudnovato, Vi dakle ni neznate, koga ste pozvala!“

Andreja opazi, da tudjinac motri grofa Taborsa. Slučajno ga pogleda grof, izplaćujuć njekoga igraća i lahko se strese, ali ipak nastavi svoj posao. I to opazi kneginja. General ju nješto upita, ali mu ona neodgovori, samo da se nepovede razgovor i da ju neopaze igraći.

Gost u crnom odielu izvadi težku kesu; ponašao se sasvim neprisiljeno, kao da je pozvan na ples. Nitko toga nije ni opazio u tako velikom družtvu, gdje se svi gosti nemogu poznavati. Tudjinac se igrao; bio sretan; — izgubi jedanput, al zato dobi tri puta toliko. Igrać osta miran, nu bankir svaki put uzdrhta, kad je plaćao velike svote. Svi motrahu borbu te dvojice. Mnogi gosti odustanu od igre samo da ih motre. Kneginja stajaše uz generala, motreć svaku črtu u licu obiuh igraća, koji su se morali pobliže poznavati. Bliedi gost kao da teži za njekom osobitom svrhom, buduć je novce bacao strastvenom žestinom; dobitak mu doista nije bilo glavnom svrhom. Tko bijaše čudnovati taj čovjek?

Andreja uvidi, da je svojom smjelosti uspio; novci grofa Taborsa skupe se pred njega; — ili je vidio preko karata, ili je bio osobit ljubimac sreće. Lice mu ipak osta mirno, samo su tamne oči još žešće bacale striele.

„Va banque!“ progovori dubokim basom.

U ovaj čas bijaše sav novac, što je bio na stolu, na dvoje podieljen; polovicu imao grof, polovicu tudjinac pred sobom.

„Dobro!“ odgovori bankir.

Tudjinac stavi onoliku svotu, koliko je bilo u banki.

Netom se pokaza na vratih mladi grof Zaluski, ostaviv Melitu, koja je morala ići plesat četvorku s vojničkim njekim častnikom. Sluge mu kazaše, da je kneginja u igraonici.

„Pique-Ass!“ povikne Tabors.

Bliedi igrać dobio banku . . .

Gledaoci zamrmljaju nješto, o takovoj sreći nije još nitko ni čuo.

„Čestitam Vam, gospodine!“ reče Tabors, ustavši sa svoga mjesta.

„Žao mi Vas je, Vi ste nesretan,“ odgovori tudjinac.

„Vi sad možete banku držati.“

„Dakako.“

„Valja da igrate ne samo radi mene, već i ostalih igraća, kojih su novci sad u Vas.

Tudjinac se sjedne i igra započe na novo.

Grofa Taborsa nesta izza uzgrednih jednih vrata.

Sad istom opazi Andreja svoga prijatelja Aleksandra.

„Što Vam je, grofe, Vi drhćete?“ reče.

„Hladno mi je malo, milostiva kneginjo, al će to doskora proći.“

„Plešite! Plešite!“

Mladić ju je razumio.

„Niste se nikomu obećala?“ upita Aleksander.

„Evo Vam ruke, odvedite me u dvoranu; s Bogom gospodine generale!“

Oba odoše iz igraonice. Moradoše proći kroz više dvorana, gdje se je više gospode zabavljalo. Andreja vidje mladićevu uzbunjenost, te držaše, da je tomu kriv grof Tabors.

„Aleksandre, Vi ste bolestan!“ šaptne ona.

„Ne, nisam!“

„Bilo bi od mene u istinu veoma okrutno, da Vas bolestnoga silim na ples.“

„Opetujem . . . .“

„Vi ste blied, drhćete . . . .“

Sa strane stupi pred njih grof Tabors. „Oprostite, milostiva kneginjo,“ reče,„ rado bi se s Vami nješto razgovarao.“

„Sada? Sada?“ upita naglo Aleksander.

Grof osta sasvim miran. „Da nije posao silan,“ odgovori, „nebi uznemirivao gospodarice ovih prostorija u zabavi.“

„Možda je silan samo za Vas, gospodine!“ klikne Aleksander, koj je ogorčeniji bivao.

„Vi se varate; sama milostiva kneginja zahvaliti će mi se poslje, što joj kazah nješto, te s toga opetujem svoju molbu.“

Aleksander htjede govoriti, al mu jezik zape; bijaše veoma uzbunjen. Andreja motraše obojicu.

„Pristojnost zahtieva, da uslišim molbu svoga gosta, premda mi je u sadanjih okolnostih veoma čudnovata“ reće kneginja, odilazeć od Aleksandra. „Grofe Zaluski, sliedeći ples ću s Vami plesat.“

Mladić se pokloni: u licu mu se vidila bol i tuga; baci žestok pogled na grofa Taborsa, koj je kneginji ponudio ruku i odveo ju u drugu sobu. Tko bi sve to iz daleka gledao nebi ni slutiti mogo, da je u cieloj stvari štogod neobičnoga. Aleksander se povrati u blagovalište. Bliedi gost držaše banku, oko koje se je kupilo sve više igraća. Aleksander baci se na jednu stolicu i promatraše igraće.

(Dalje sliedi.)

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

XII.

U Antijokiju dodje k vojvodi Fridriku poslanik Konrada, markgrafa od Montferata, gospodara grada Tira. Poslanstvo ovo pobudi vojvodu, da pošlje pouzdana čovjeka u tabor kršćanski pod Ptolomeidu, koji će mu vierne glasove o stanju tamošnjih stvari donieti. Na to bude odabran knez Andrija, kao razborit, nepristran i vojvodi prijateljski odan. On se opravi i ode, predavši zapoviest nad svojimi ljudmi za vrieme svoga odlazka Konštantinu. Mladi poglavica jedva se mogao zadržati, da neprelije pred cielom četom lice suzami, kad se s knezom opraštao; a kad se sam u šatoru nadje, preda se

sasvim svomu gorkomu čustvu. Kroz zemlju, punu neprijateljskih ljudi i mačeva živ proći, učini mu se, da nije moguće, i on je prijatelja, kao izgubljena oplakivao. Po čitave noći predavao se tugi; a dane je svoje provodio u vieću, u lovu, u oružju: kao poglavica male, ali znatne čete, imao je stolicu u vieću knezova. Tako su prošla dva mjeseca, za koja se ni glasa o knezu Andriji čulo nije. Slutnja Konštantinova stane prelaziti u uvjerenje, i radjati omrazu života u njem. Jedno večer probudi ga vika njegovih ljudi iz tamnih misli. Izidje pred šator, i vidi na veliku svoju radost kneza, gdje se zdravo vratio, i sa svojimi vjernimi ljudmi se raduje. Dva se prijatelja srdačno zagrle. Vrieme razstanka služilo je na to, da obojica poznadu, šta ima jedan u drugom. Andrija se nije mogao dosta nagledati svoga mladoga prijatelja, komu bijaše odmor i mir tabora svu snagu i zdravlje povratio, pa se sad kao razcvietan struk cvieta pred njim sijaše. Trak tuge, koji je za to vrieme lice Konštantinova zastirao, bijaše nestalo, i radost, srdačna prava radost, svietlila mu se iz očiju, i disala mu je s cieloga lica. Andrija je bio jako opaljen od sunca; ali Konštantinu milije bijaše gledati u to izgorjelo lice, nego u svjetlo, čisto sunce.

Andrija ode odmah k vojvodi i ostane kod njega do pol noći, kažući i razlažući mu stanje stvari kršćanske i osnove, od kojih je tamo više bilo. S tugom slušao je mladi vojvoda razdor izmedju kršćanskih poglavica, i što je više knez Andrija govorio, to mu je sve jasnije postajalo, da ovaj pohod ni na što drugo služiti neće, nego da toliko hiljada i hiljada ljudi izginu. On prolije gorku suzu za svojim velikim otcem, koji je svoj skupocjeni život dao za ovu stvar, koja će morati propasti.

Kad se knez Andrija vrati, nadje svoga mladoga druga, gdje na njega čeka.

„Polnoć je prelazila, a ti još nespavaš!„ progovori on k mladomu prijatelju, ljubovno ga gledeći.

„A mogu li?“ odgovori ovaj. Jedva je dočekao, da mu se prijatelj vrati, da čuje, nije li što o otcu mu doznao. Već ga je sto puta za to zapitati htio, ali mu imena nipošto preko ustne nije prenieti smio, bojeći se, da se neizda.

„Ti si rad o glasovih kod Ptolomeide čuti: To ti vidim u očima“, rekne Andrija; a Konštantin odmah oči spusti. — „Ajde dakle“ nastavi knez, „da ti nješto kažem, da možeš barem zaspati. — Ali prije svega, da nezaboravim, našao sam tamo i jednoga našega Srbljina iz Srbije.“

Ovdje stane u Konštantinu srdce jače kucati, i odisanje mu težim postane.

„Za kneza Grgura Hranića možda si čuo“. —

Konštantinu težak uzdisaj uzdigne prsi; pogledati knezu u oči za glavu nije mogao, nego da se u poslu nadje, sigrao se sa balčakom od sablje kneževe, koja je na stolu pred njim ležala.

Knez Andrija produži dalje: „Toga sam kneza tamo našao; on je s Talijani prošaste godine u Palestinu došao, i već se njekoliko puta sa Saraceni

krvavio. Dobro su ga zapamtili. Ja sam njega i predje iz ratova moga strica znao, i hrabrost njegovu poznavao: ali na Saracene osobitu volju ima; njih ne drugčije, nego riba. Tako su mi drugi govorili. Mi smo se sad bolje poznali, i ja se rado s njegovim prijateljstvom hvalim. Poznaješ li ga ti Konštantine?"

Ovo pitanje dovede Konštantina u zabunu. Rieči kneza Andrije o knezu Grguru Hraniću, najmilijem njemu čovjeku pod suncem, činile su, da mu je srdce u prsima igralo. Sa zračnim okom gledao je na kneza, koj mu je, neznajući toliku radost činio. Ali ga ovo pitanje u nepriliku dovede.

„Ja? — njega? — poznajem li? — malo — onako — poznajem ga!" Ovo su bile rieči, koje je razvlačeći s oborenim očima govorio. Da ovo popravi, doda malo pošutivši: „On je dolazio k momu otcu, prije što će u Palestinu poći, i molio ga, da mu prijatelj bude, i u slučaju nužde na obranu njegovoga grada priteče."

„Siromah knez Grgur", nastavi Andrija, „baš kanda je slutio nesreću, tako se za nju pripravljao!" Ovdje ušuti knez, i Konštantin kradom suze otare. „I opet joj nije mogao izbjeći! produži knez. „No da ti redom kazujem. Kad ga poznaješ, rado ćeš slušati. Ja se tu s njim poznam bolje, i mogu ti kazati, da mi je milo bilo. On je bio dobre volje i veseo, i često je o svojoj otačbini i svojoj Katarini, — to mu je kći — govorio, i radovao se, da će ih skoro viditi, da kršćani, kao što su nesložni, neće Jerusolima osvojiti, namislio je Saladina moliti, da mu dopusti Hristovomu grobu pokloniti se, pa da se doma vrati. — Jedan dan odem k njemu, i nadjem ga kao ubijena. — Šta je? zapitam ga i sam poražen, znajući, da velika samo nesreća može duh takav sgnječiti. Njemu na ovo moje pitanje udare suze; pokrije obraze rukama, i dugo je jecao, da sam mislio, da će mu srdce pući." —

Konštantin je glavu priklonio, i suza suzu stizala mu je uz obraze. Andrija to vidi, i nastavi:

„I meni je bilo, da se zaplačem. Najposlje digne glavu, ustane, stane kao proštac ukočen pred mene, i strahovitim očajanja glasom rekne mi: Diete moje, moja jedinica, moj angjeo — propala je; ubili su ju bezbožni križari!"

Konstantin se nije mogao zadržati; tiho suzenje predje u glasno jecanje. I Andrija suzu iz oka izbriše i progovori:

„I meni je bilo, kao da se šator oko mene okrenu. Siromašni prijateljuʺ — reknem mu, i zagrlim ga, „ja mogu tvoju bolju razumieti. — On me zagrli, i izplače se na mojim prsima, pak onda stane tiše jadikovati: Moja mila, liepa, krasna, angjelska djevojčica morala je čistu svoju dušu pod groznim mačem, ili u ognju izdati. Tu zaškripi zubima. Grad su mi zapalili, svojaku i kćer ubili. — Na ove rieči stane se kao uzvieren obzirati, i ja sam vidio, kako mu riska jarost u prsima vri. Hoteći ga utješiti, reknem mu, da njegovo diete možda živi, da se bjegstvom spasiti moglo, da i sami varvari spram angjela milost osjećaju, i tim podobna. Ove moje rieči navedu ga na drugu, još užasniju misao. Jest, progovori on, i glas mu bijaše otrov, — jest, imaju milosti, ali milost satane. Bože, hvala ti, ako je kod tebe; volim sto

puta, da je umrla, da je zaklana, sasječena, spaljena, ugušena, svakojako da je umrla, ali da je mrtva, da samo živa nije onim psima u ruke pala. Bože, ako si pravedan, i čistoću čuvaš, pošlji grom, puštaj vatrene striele, ne na one grěšnike, ne na strane glave, nego u srdce moga djeteta, na glavu moje kćeri, ako je živa i u rukama bezbožnika: čuj molitvu, koju nikad nisi čuo, saslušaj molitvu, kakvu nikad saslušao nisi: otac moli, da mu kćer, nevinu, dobru, angjeosku kćer gromom poraziš, utreskaš. — O Bože! — Ovdje već dalje nije mogao govoriti; u duši mu se smrkne, i on klone na stolicu kao bezživotan. — No šta da ti to pripoviedam — na kratko, on se opremi i naveze se na more, da se o nesreći svojoj podpuno izvesti."

Ah! — glasno, ne svojevoljno izleti iz Konštantinovih usta; zviezda, koja ga je vodila, padne mu s neba, i on izgubi svaki izgled k pristaništu mira tako željno izgledanomu.

Andrija primi to kao znak saučešća u nesreći izrednoga kneza Grgura, i produži besjedu: „Ali tim strašnim udarom nije bila sudba zadovoljna, ona je namislila drvo s korenom izčupati."

Siromah Konštantin digne glavu, i pogledi na Andriju čekajući udar, koj će mu srdce razciepiti.

Andrija se na to osvrtao nije, nego je govorio: „Galiju onu, na kojoj se knez Grgur navezao, uhvate Egipćani na moru, i pred očima kršćanske vojske povješaju sve one nesretnike, koje su tamo našli." —

Konštantin vikne, i stropošta se na zemlju. Kad k sebi dodje, nadje se u svom šatoru. Knez je Andrija odmah momke uzvao i diete odnieti dao, a on brže bolje k vojvodi po njegovoga ljekara potrčao. Došavši tamo nenadje ljekara, koga su bili na drugo mjesto odazvali. Vrati se dakle odmah, no dok je on pomoć tražio, dotle je narav sama pomogla. Tvrdi vojnici, koji su Konštantina odnieli, metnuli su ga na krevet, pa stojali i žalili ga, ali neznajući pomagati, samo gledahu kako umire. Najposlje sama narav preodolje, i Konštantin dodje opet k sebi. Učini mu se, da se iz težkoga sna probudio, niti se mogaše odmah opomenuti onoga, što je prije toga bilo: i to je sreća velika bila. Na to dodje i Andrija bez ljekara, koga naći nije mogao, i nemalo se obraduje, kad nadje, da je ovdje višnji ljekar već svoje učinio. Malo zatim udalje se svi, i ostave diete na miru, da se izspava, jer već bijaše zora zabielila.

Kad Konštantin sam ostane, i misli mu se razbirati stanu, sjeti se malo po malo nesretnoga glasa, koj mu je prijatelj o otcu doneo. Užas prvi ustupi mjesto žalosti, i ova se prospe u rieki toplih suza. Kuda sad? kad i ta jedina nada pomoći izčezne; kamo sad? kad i to posljednje lice pade! Stanje Konštantina sad je zaista čudno bilo, i samo ta misao, da prijatelja jošt njeko vrieme kraj sebe imati može, zadrži ga od grozne misli na samoubijstvo. Koliko mu bijaše žalost zauzela glavu, opet mu se nametne misao, da mu sad većma nego ikad i pol zatajiti treba; i zato, da se u prvoj tugi prevario nebi pod izgovorom slabosti i odmora, nepusti prva dva dana nikoga k sebi, ni samoga prijatelja, koji je toliko puti preko dana k šatoru dolazio, i momka

čuvajuću stražu pitao, kako je bolestniku. Najposlje vidi, da sumnju na sebe obratiti može, usili se dakle, i treći dan na pol izidje. Mir, koj bijaše na lice silom uzeo, prevari Andriju, i on se umiri; ali se čuvaše što o knezu Grguru ili njegovoj sudbi i spomenuti, bojeći se da zlo neučini. Kako je nesreća rečenoga kneza njega samoga potresla bila, prirodno mu se činilo, da mu je mladi prijatelj i gore prošao.

Od ovoga vremena obuzme njeka potmula sbilja cielu prirodu djeteta. Život izgubi svu cienu i zabavu za njega, i samo je u družtvu svoga prijatelja još osjećao, da živi. Ali baš sbog toga, što mu se cieo sviet na toga ograniči, postane mu prijatelj cielim svietom, te je tako samo u njem i za njega živio. (Dalje sliedi.)

Kako se u Zagorju oko Zlatara žene.

Premećuć onomadne svoje pismo iz onoga mladjanoga krasnoga doba, kadno sam sa svojimi vrlimi vršnjaci, od kojih nam je nesmiljena smrt već jednoga prerano otela, *) u neličenoj ljubavi domovine i njegovanju narodne knjige te nebesnih nada bolje budućnosti miloga mi naroda, nalazio najsladju slast, i koje nemogahu ogorčiti nit utrnuti ma i onakove jedovite striele — dušmanske naperene na slične izlieve plemenito za svoj rod i dom kucajućih mladih srdaca i primjeren jim rád, — dodje mi ruku ovaj nacrt ženitbena običaja u našoj hrvatskoj Švajci! — Pa se domislih, da nebude sgorega obielodanit ga u listu, koji sve što je narodu drago, ljubi. — Poznanjem bo običaja narodnih iz svih krajeva domovine naroda hrvatsko-srbskoga, dostat ćemo se napokon knjige, u kojoj će se poput u sbirkah narodnih pjesama poslovica i pripoviedaka, zrcalit duh naroda, njegova narodna filozofija. I sbilja je najpreče, da naša vrla domorodna mladež, u koju jadna domovina svu nadu stavlja, razilazeći se na praznike, prione uz bilježenje naših narodnih običaja; vidimo bo gdje dnevice nevini narodni naši običaji gube od izvornosti, gazeći je nepozvani tudjinski gost bon ton! Ja sam barem odlučio, da u svom području popišem čim prije sve običaje narodne, od koljevke do groba.

S n u b o k i (po zagorski ogledi). Dogovoriv se momak, koj se kani ženit sám ili po kom drugom sa djevojkom, koju želi za ženu uzeti, kad će joj doći u snuboke i od roditelja je tražiti, uzme sobom za snuboka kojega pametnijega susjeda ili rodjaka, te podju rano jutrom u djevojkinu kuću. Stupiv u sobu pozdravi snubok ukućane sa: „Hvaljen budi Jezuš Kristuš moji dragi ljudi!“ i odmah nastavi: „čul sem, da je ovdek na prodaj liepa mlada srna, pak sem dopeljal ovoga mladoga trgovca, koj bi rad tu mladu zver kupil.“ Na to jim otac djevojkin ili kuće gospodar odvrati: „Bog daj! Bog daj moji vredni ljudi,“ pak jim ponudi da sjednu. Razgovarajući se čas o čem, što nit nije u savezu s namjerom, počme iznova snubok: „Dragi moji japica i mumica (ako neima roditelja, nazove drugoga skrbnika djevojčinoga) vredne ove divojke Jelice, nebi li koj bile, da bi se ovi dva skup vzeli i po tom Bogu služili.“ Na što se odmah otac (ili što bi već djevojci) počme izpričavati: da s toga nemože bit ništa, da neima ob čem gostiti, da djevojka neima škrinje nit krave (škrinja je ladica ili sanduk, pa ju mora djevojka imat punu ruha) itd. Sad izvadi snubok iz torbe flašu rakije i natočiv čašu piju svi redom što su u sobi, medjuto ponudi momak djevojci jabuku, i ako

*) Pok. Zdravka Niemčića.

ju ova prihvati, znak je, da ima nade uspjehu, te može po drugi put doći. — Upitav snubok otca još jednom, da li bude što, odvrati mu onaj kano uvriedjen: „Koj (što) vi mitlite, da je moja kći na te došla, da Vam majem (odmah) pove svoje nakanjenje.“ A snubok gleda otca utažiti: „Najte se za te srditi dragi japica, ako sem koj suprotivnoga rekel, dajte mi oprostete. A je li se slobodne za koj čas povrnemo?“ Na što će mu otac: „Vrednim i poštenim ljudem je vuvek slobodne k mene dojti.“ I rekav sbogom, udalje se snubok s momkom.

Po običaju, vrate se još istoga dana u večer snubok sa momkom, gdje jih kod djevojke čeka večera i vino. Stupiv u sobu sa pozdravom kano jutros, ponude jim sjedala. Djevojka medjutim kod peći tiho sjedi, a i momak nesmije ništa govorit kano nit prije. Sad uzme snubok: „Dragi roditelji kakti ove poštene divojke Jelice, dobre Vam je znane, po kej sme došli sim, dopustete, da se ove zaljubljeni skup vzemeju. Ovo Vam je vreden dečke, ima poštenöga oca, dobroga je roda, ima svoju komoru, *) ima vole, kravu i telicu, više glav svinj, ima okovana kola i plug, živeju vu sloge, dober je težak itd.“ Na to će djevojkin otac: „Vse se je prav moji dragi ljudi, rane (ravno, ali) ja neznam, kak si je dekle volja.“ Snubok se okrene i pita djevojku, da li joj je volja uzeti ovoga poštenoga mladenca — na koje djevojka jedva iztuca: „Kak budu oček i mamek rekli onak naj bu.“ Sad stane snubok k materi: „Nu mumica, puca (djevojka) vse na Vas prepušća,“ a mati se izvine: „Kak si otec napravi, tak naj bu, na mojo ni nič.“ I upita snubok opet otca: „Nu dragi japica progovorete jednu vrednu i poštenu reč — iz vsega je videti da je puce volja.“ Sad istom prizovne otac djevojku: „Nu dekla, koj veliš? ja ti nećem niti kratiti, niti te trucati (siliti), da mi se nebuš potle hodila dime splatkavat.“ Djevojka nit rieči. Na to će nestrpljivo snubok: „Koj vraga tulike misliš, same daj ruku, — stara dekla, stari muzikaš i stari jagar (lovac) to je vražje oružje.“ I pruži joj desnicu koju sad djevojka prihvati, i vodi ju k otcu, majci i k svim, što budu u sobi, da se s njimi rukuje, najposlje se rukuje i sa momkom. Istom sad sjednu za večeru i vesele se do njeko doba noći. Jutrom sljedećega dana dodje momak sa svojim snubokom po djevojku, te u pratnji njenoga otca ili majke ili koga drugoga ukućanina ili rodjaka idu k župniku da jih upiše (idu na z a p i s.)

Z a r u k i. Izza kako budu prvi put u crkvi proglašeni (oni vele o z v a n i), vrše se kod djevojke z a r u k i. Uzevši prema večeru momak sobom snuboka i još koga od svoga roda, podju kući djevojčinoj, ponesav sobom 10 funti govedine, 5 funti slanine, dva hljeba i 20 polića vina. Izkuhav i izpekav se to, sjednu svi zajedno večerat. U pol večere ustane snubok od stola i podje s djevojkom u „komoru“, odkuda donese djevojka tanjur pregršten crvenim rubcem, u njem je jabuka. S otim tanjurom pristupe najprije djevojčinu otcu, nudeći mu da kupi ovu r o b u. Otac se izgovara: „Ja nimam penez za takvu dragu svilnu i težku robu — same ti dam nekaj za zvoz (foršpan) i kolomaz“ i baci u tanjur njekoliko grošića. Obrediv ovakvim načinom sve prisutne, dodju napokon do momka. On uzme jabuku i rubac, i staviv on preda se na stol a rubac u žep, dade djevojci jedan forint najviše 2 fr. Sad nastave večerat te piju i vesele se do zore, pa se razidju.

Z d a v a n j e (vjenčanje). Odlučenim danom za vjenčanje (sriedu), imadu se mužikaši i svi svati: prvi v o d e ć i (prednjak), d e v e r, p o d-d e v e r i

---

**) U Zagorju imade svaki oženjeni par, svoju posebnu kućicu (izvan zadružne kuće) i ta se zove komora. — Svaki mladić želeći se ženit, ako i kako može sagradi komoru kamo će si ženu dovest — njeki je nasliede od roditelja. — U tih komorah samo spavaju, a danju su u zadružnoj kući.

svatski starešina, čisto obućeni ružmarinovimi kiticami i umjetnimi ružami za šeširi, rano sakupiti kod momka. Odakle se svirkom, pocikivanjem i kadšto pucanjem iz malih pušaka upute po djevojku. Ovdje ih čeka domaći starešina a za svakoga svata bude na stolu po oka vina. Stupiv u sobu upita dever domaćega starešinu: „Gdje je ona liepa srnica, koju sme mi nezdavnja ovdek pogodili, mi sme je dopeljali lepoga para, mladega srnjaka, koj se želi š njum zrepiti, jeden drugoga privuhnuti, spoznati i sobum odpeljati, gdje se budu hranili limonovim sadom (plodom), z lorberovim (lovorovim) listjem.“ Na što mu domaći starešina: „Prve neg vi ovu zver odevud odpeljate, vsaki mora ovdek priredjeni poliček vina popiti.“ Kad iztrusi svaki svoje, pusti jih starešina iz sobe, i svi zajedno podju u komoru, gdje se podsneš (podsnehalja) sa djevojkom liepo obućenom i viencem na glavi nalazi. Došav u komoru kleknu momak i djevojka, pa se poljube. Sad krenu svirkom i pocikivanjem te huškanjem u crkvu na vjenčanje. Izašav iz crkve idu u krčmu na doručak, a po tom nastane put u djevojčinu kuću. Prispjev na dvorište, zatvori domaći starešina kućna vrata i nepusti jih u sobu. Sad uzme prvi vodeći pred vrati govoriti: „Je li je slobodne za ovu lepu pisanu kvačiću prijeti, i ova lepa vratca, koja ako i nesu srebrna za srebre su kupljena, odpreti?“ itd. Na to će mu domaći starešina iz sobe: „slobodne, slobodne.“ Opet pita prvi vodeći iz vana: „Je su li nam doma gospon mladenkin japica, mumica, striček, strina N. nevesta N. sestrica N.?“ Starešina odvrati: „Ješće ne dosti.“ Imenovav prvi vodeći opet sve one, dodade: „Je li su nam doma gospoda sokači, kuharice, kuhti i husari?“ Nit na ovo nebudu pušteni unutar. Opet po treći put ponovi prvi vodeći sva ona pitanja i upita jošte: „Jesu li nam doma gospoda biruš, kravarica, svinjar i podvornice kuhinjske, koje nêsu drva i beru trešće? sluga, koj na vrt čez plot sukne pak luka i repe spukne, koj se nuca na juhu i govedinu?“ Tekar sad jim domaći starešina otvori vrata i pušta jih u sobu, gdje za prostrt stol svi sjednu. Kad se donese juha na stol, natoči domaći starešina čašu vina pak nazdravi: „Bog nam poživi gospodu mladence ze vsemi gospodum svati.“ Izpiv preda čašu deveru — kojemu je dužnost sve zdravice napijati, dok svadba traje. — Sada počmu uz svirku juhu jesti i to mladenci iz jednoga tanjura a svati iz sdjele ili ako imadu, svaki iz svoga tanjura. Okriepiv se juhom nazdravi dever: „Ma draga visoke poštuvana gospoda! jene mujačkine sme se je s jušicum okrepili — Bog nam poživi našega gospona plebanuša! ki su denes ove naše gospodu mladence zvezali — kak se je sveti Jožef s Marium zvezal.„ U to svi pune čaše izpiju govoreći: „Vu tu zdravicu kak su gospon dever napili! Bog živi gospona plebanuša“ — a mužikaši na svaku zdravicu tuš sviraju. Kad pojedu drugu juhu, napije dever: „Bog živi tulikajše našu dečicu gospodu mladiće, koji su denes vu hižni zakon stupili, da se budu ljubili i Bogu služili. Bog je poživi do volje božje.“ Svi piju uz tuš. — Donese se i treća juha (sve govedske), te dever opet nazdravi: „Ma draga svatbena svita! Vu ime sveteh treh kraljev, koji nas čuvaju brane i zagovarjaju — Bog nam je živi!“ Uz sljedeća jela (kašu ječmenu, žitnu itd.) ide zdravica: „Vu ime svetoga Januša tovaruša, koga je Kristuš svoje matere meste sebe preporučil, Bog živi.“ I tako redom djever nazdravlja sve poznatije svetce, navlastito one, što se u župnoj crkvi nalaze. Došav na stol repa kisela (koja nesmije manjkati), utakne u nju djever vilice, na znak, da je nesmije zasad nitko jesti. I uzme tanjur, pregršti ga crvenim rubcem i ide oko svatova i gostova sabirati dar za mladence. Što dobije prospe pred mladenku a ona pokupiv novce preda jih ženiku. — Kad dodje na stol pečen puran, uzmu se zanj starešina domaći i dever pogadjati. Dever pita: koliko košta? Starešina zacieni 100 dukata — dever mu obeća 150 dukata, i tako se naopako uz svakojake dosjetke pogadjaju, dok dodje

na ništa. Pak ga mrzloga već počme djever rezati, i svakomu po komad na tanjur stavljati, a koji od njega dalje sjede, bace jim a oni rukama valja da hvataju. — I tako probave skoro čitavu noć uz ples, smieh, napijanje — a i mačkari (maškare) dolaze. — Poslie pónoći kad prije kad kašnje, kakove su svatovi volje, valja se gibati na put k mladenčevoj (ženik) kući. Prije nego iz sobe izadju, oproste se čašicami, a majka mladenkina poškropi svetom vodom najprije mladence po tom sve svatove, na što prekrstiv se svi odu uz ijuškanje i muziku. Stignuv k mladencu u sobu uhvate se svi svatovi i mladenci rukama kano u kolo i ovako dvaputa obišav stol nješto malo mesa jedu i piju, ako je komu volja, pa idu spavat. No prije sprovedu s muzikom mladence u njihovu komoru. U komoru unidje š njima samo Pod-sneš (podsnaša, podsnehalja, t. j. žena, što mladenku prati na vjenčanje, i uviek valja da je uz nju, kod stola i ako hoće kamo napolje) i odmah stane snimati mladenki vienac s glave, za toga moraju mužikaši pred vratima svirati kakovu žalobniju pjesmu i pripjevati: „Jaj venčec jaj! Jaj venčec jaj!“ — Skinuv joj vienac — izuje (izvuče) mladenka mladencu desnu čižmu, a on njoj lievu, opet ona njemu lievu, a on njoj desnu, i podju spavat, a svatovi svaki k sebi ili ondje gdje prenoće. Zorom valja da mladenka ustaje i nategnuv poculicu na glavu na posao, da sve pomete, vode i drva donese. Svatovi se i muzika opet sakupe a ručak se vari. Kad je vrieme ručku isto onako za stol kano i jučer, samo što mladenka neima vienca na glavi, već tako zvanu peču (bieli veliki rubac). Napija se i veseli kano i prvi dan, samo što se riedko kad razstanu prije dana. A kad su bila bolja vremena, protegli bi gostbu do nedjelje. *Slav. Perok.*

Besjednica.

Iz Zagreba. Francezi su vrlo tvrdoglavi, što jednom zamisle ono mora da se sbude. Dne 1. travnja otvoriše svjetsku izložbu premda je bilo još koješta u neredu, pravi dar mar; otvoriše ju — ali tiho, bez ikakve svečanosti. Ovo u kratko javljamo, a kašnje će nam hrvatski jedan rodoljub pisati više o tom svjetskom dogadjaju osobitim obzirom na nas.

Zagrebačka družtva: dvorana i strieljana davaju izmjenice večernje zabave.

G. Jos. Freudenreich nápisa dramu naslovom „Udmanić“ i htjede ju na svoju korist po uskrsu predstaviti, ali čujemo, da mu je to oblast zabranila.

P. **Iz Osieka** 1. travnja. (Dopis.) Sjetit mi se naše gimnazijske omladine, koja je priredjenom dne 18. ožujka glasbeno-deklamatornom zabavom sebi i rodu glas učinila. Tim dokaza, da shvaća svoje zvanje i kad se je već sada tako poduzetnom i za narodnu stvar oduševljenom pokazala, možemo se u budućnosti od nje svakako velikomu nadati. Tomu javnomu odlikovanju mnogo su doprinieli njezini družtveni sastanci, u kojih se bavi budi čitanjem dobrih knjiga i časopisa, koje njoj uredničtva većinom bezplatno šalju, budi deklamovanjem, govorenjem i čitanjem vlastitih sastavaka te razsudjivanjem i ocienjivanjem râda pojedinaca. Zato su se i pri zabavi deklamacije mnogobrojno sakupljenomu obćinstvu tako dopadale, da je u deklamatorih vidjelo odmah uvježbane sile. I pjevanje je dobro bilo zastupano, za što ide osobita hvala g. Fr. Šav. Kuhača, koji se je dobrohotno odazvao želji učenika i pošto neima na gimnaziji učitelja pjevanja, učenike u tu svrhu u pjevanju uvježbao. I ostale brojeve programa točno su izveli, gospodja Frankova i gg. Herzog i Ciola.

Čist dohodak iznosi 270 for. 60 nv., od kojih je 100 for. predano družtvu za podporu siromašnih učenika, 100 for. je odmah razdieljeno medju siromašne učenike i 70 for. 60 nvč. pridržala si je gimnazijska omladina za uredjenje svoje knjiž-

nice. Ugledala se u našu gimnazijsku mladež po drugih gradovih hrvatskoga naroda.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Zemljovid austrijske carevine s hrvatskim tekstom, koj je izašao nakladom školskih knjiga u Beču, stoji crn 10 nvč. a bojadisan 17 nvč.

— „Knjižnica za župnike i pripoviedaoce," tako je pop Miško Jerko Granić u Spljetu nazvao povorku knjiga, što će ih izdavati. Razdieli ih u dva reda: 1. pripoviedanja (propoviedi); 2. uvježbanja. Za prvi red sprema popravljajuć jezične i slovničke greške, i trebeć ili tumačeć stranske rieči za pretiskavanje sada već ponestale propoviedi OO. Matie Divkovića, Stj. Markovca Margitića, Rieč božu Dominikanca Dubrovčanina, te Basića Jurja, Kalića Arkangjela, Filipovića, Očevja, Pavičića, Banovca, Pavića, Grbčića, Della Bella, Pavlovića, Lučića itd., zatim rukopisne propoviedi Berna Zamanjića, Perića, Miosića, Budrovića i dr., koji mu se pošalju bilo starih ili sada živućih propoviedalaca. Sam Granić pohrvatit će razgovore Zlatoustnikove. — Svaki drugi mjesec izlazit će po jedan sv. 112 str. u 8-ni. Ciena svakomu sv. 50 nvč. Predplatnici primit će bezplatno slike pisalaca, koje će se moći dobiti i uresni zamotaj, a nepredplatnici plaćat će za slike 20, a za zamotaj 10 nvč. Tko sabere 12 predbr. dobiva jedan iztisak bezplatno.

Ako se sakupi dovoljno kupaca, pretiskivat će zatim vele pohvaljeno Djeloredje Kadčićevo, rimski katekizam, crkovni zakon Dalla Costin i dr. Bog dao sreću!

Glasba. Učitelj u slov. Štajeru g. M. Vučnik izdao je lani misu u četiri glasa: „Z nebes poglej Bog Sabaot," koje mu djelo hvale vještaci, da je začinjeno čistimi slovenskimi zvuci. Sin mu Dragutin Vučnik u laškoj ulici br. 113 hoće istu izdat i hrvatskim tekstom te poziva na predplatu. Ciena samo 50 nvč.

(Svašta.) Serov u Petrogradu svršio je novu operu „Taras Bulba."

— U Austriji imadu sada 33 ministra u penziji; zbilja sladke breme za narode.

Narodno kazalište. Naša kazalištna saisona dovrši se dne 31. ožujka; istina, čujemo, da će se jošte dvie tri predstave na korist pojedinih predstavljačah dati, nu ove se imaju kao nespadajuće u saisonu smatrati, jer, kako se glasa, neće kod njih kazalištna blagajna ni glede troškova ni glede dohodka učestvovati, već će ih dotični koristnici s dozvolom kazal. odbora na svoju ruku dati.

Naša razsudjivanja o novih komadih, koji su predstavljani bili pomenute sada jurve dovršene saisone, doprieše tek do konca prosinca pr. g.; mi ćemo ih sada doknadno sve do konca saisone nastaviti, jer mislimo, da ćemo tim mnogim od naših čitatelja ugoditi. Dne 1. siečnja vidjesmo prvi put na našem jeziku predstavljati veselu igru „Opasna tetka." Taj komad sastavi poznati njemački pisac Albini, kojega se ime po kazalištnom svietu razglasi osobito njegovom posvuda toli omiljelom veselom igrom „Umjetnost i narav," koja se i kod nas već pred više godina izvanredno dopade.

„Opasna tetka" takodjer je u Njemačkoj liepu sreću postigla, osobito je u svoje vrieme na c. kr. dvorskom kazalištu u Beču pozornost obćinstva u tolikoj mjeri pobudila, da je mnogo puta kuću dubkom napunila i uzdržala se na repertoriji više godina; no da se dopadne neobhodno je potrebno, da budu nesamo glavne uloge već i njezine mnogobrojne episode od vrstnih predstavljača predstavljane, jer bitno zasjecaju u tečaj radnje, a to je uzrok, da nije kod nas onoga uspjeha proizvesti mogla, koj joj svuda na većih pozorištih u dio pade.

Kod nas bila je samo jedna episoda čestito izvedena t. j. beletristični pivničar po našem vriednom g. Freudenreichu; sve ostale, dà i ista lakrdijaševa toli zahvalna uloga (Krneta, starovitoga plemića Bribirskoga čestiti no priprosti tajnik) predstavljen po inače veoma darovitom g. Plemenčiću, bile su nesamo promašene, što se shvaćenja značaja tiče, već po starom običaju i zlo memorirane — je li čudo dakle, da se je i ta novost samo diomice dopala?

Gdčna. Perisova (Olga Medanićeva) i g. Mandrović (stari Bribirski) bijahu kao protagoniste na svojem mjestu i čestim pleskom i izazivanjem odlikovani, osobito podje prvoj onaj prizor

za rukom, gdje se iz mladjahne nestašne predstavljačice pretvara u namišljenu pobožnu staru tetku te zavodi staroga mrzitelja dramatične umjetnosti.

Željeli bi, da se taj komad s nova i što marljivije uvježba i opažene mane valjano izprave, pa možebiti i koja uloga izmieni tė opet predstavi, jer mislimo, da bi se jošte tako dopasti mogao, da bi se i na našoj repertoriji uzdržao.

Tek za pet dańa (!) poslie ove predstave predoči nam se opet nov komad i to jedan od najogromnijih, koje poznajemo to jest Birchpfeifferičina drama „Noć i jutro,“ o kojoj se može reći, ako i nije od poetične vriednosti, da ipak zaslužuje, da se uvrsti u repertoriju kazalištá našega stupńja, jer sadržaje barem ulogah prikladnih za razvijanje mladjahnih predstavljačkih sila i drži pozornost obćinstva u neprestanu nategu kako raznovrstnošću neobičnih značaja tako obilnom i zanimivom radnjom, te uslied toga može biti od koristi barem kazalištnoj blagajni, što je svakako od važnosti za kazališta, koja nisu tako obilato dotirana, da nebi bila i na posjet obćinstva upućena, medju koja za cielo i naše spada.

Taj komad bio je davan na korist gospodične Bajzove, koja kao Katarina Morton svoju zadaću dovoljnim kazalištnim efektom izvede; no glavna ženska uloga (Eugenie de Merinville) pade gospoji Sajevićevoj u dio, koja je, premda krećuć se ovaj put na tudjem području, ipak sretnim riešenjem svoje potežke zadaće stekla obće zadovoljstvo i bila je čestim pleskom i izazivom odlikovana. Osobitom pohvalom moramo napomenuti, da je kao vazda i ovaj put izpravno i točno memorirala i mnogo elegancije u nošnji i kretanju razvila.

Gospoja Popovićeva (mistres Plakswith) i gdčna. Perisova (mistres Lucy) imale su neznatnih uloga, no izvele su ih podpunom kazalištnom routinom.

G. Freudenreich (lord Lilburn) karakterisao je izvrstno a g. Mandrović (Wiliam Gawetry) imponirao je silom svojega kriepkoga i razboritoga govora.

G. Ban st. (mladi Filipp Baufort) dopao se je takodjer živahnošću svoje igre, no bio je i ovaj put mjestimice veoma nerazgovietan i neizpravan u govoru a kadikad i odviš pretjeran u kretanju i mimici.

Gdčna. Jelenska kao kći nesretne Katarine, i gg. Brani (stari Filipp Baufort), Popović (Favart) i Sajević (Artour Baufort) izveli su svoje uloge podobro, samo što se je prvi njekoliko puta ponješto odviš krupno zarekao. Uobće tekao je komad, do stereotypna slaba memoriranja, prilično dobro. Zašto se nije opetovao?

Fiesko, prijam g. Branoga, bijaše jedna od slabijih predstava ove saisone. Izvan gg. Freudenreicha (crnca) i Mandrovića (Verine) nije bio nitko svojoj zadaći doraso a memoriralo se je uobće jošte slabije, nego obično. Za urešenje pozorišta i za odielo (gdčna. Jelenska (Leonora) n. p. bila je u jednom prizoru sasvim moderno (!) a u mužkom odielu nesamo krivo, već i neukusno obučena) nije bilo od strane ravnateljstva baš ništa učinjeno, premda ova u mnogom obziru izvrstna tragedija tomu dosta prilike pruža a već s obzira prema njenomu sastavitelju, jednomu od prvih evropejskih tragika, pristajalo bi se bilo po svoj prilici zbog pomanjkanja potrebitih proba štogod barem u tom pravcu učiniti, kad se već, u umjetničkom smislu nije ništa učiniti moglo. (Dalje sliedi.)

Zagonetke.*)

Od A. Sporčića Kosinjanina.

1. Ostajem što jesam, dok nepogodiš, što sam; što biah, već nisam, čim pogodiš, što sam.

2. Tko je niem učitelj?

3. Nezna, što veli; jer pameti neima; ali se ipak po njegovu, ma i niemu glasu ravnaju mnogi. Što je to?

4. Ako godine otca mojega prije 21. godinu pomnožiš s godinami njegovimi poslje 32 godine, dobit ćeš znamenitu za preporod našega naroda godinu t. j. 1848. Koliko mi je otcu godina?

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 16. Odgonetku (zagonetke u br. 12.) „lûk, luk“ riešiše gg.: Nik. Šukalić, J. V. Zagrebčan, Iv. Žagrović i Gjuro Šiprak u Zagrebu. Gdčne. Genčika Papajeva i Tinka Čepova, Matija Brodjanin, Franjo Har. Pevalek, Vjekoslav Kiš i Janko Riečičak u Varaždinu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 15. U Zagrebu 13. travnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Divsko kolo.

Na pučini debeloga mora,
U zahladju divljih, velih gora,
Gdje stupovi tvrdi nebo drže:
Amo jednoč krilat san me vrže.

U pećini vrha nebotična
Kolom sjedi družba neobična,
Mračna lica i pogleda mrka,
Guste brade i dugijeh brka.

Kolom sjedi družba poredana,
Kao hrpa gorâ razsijana,
Bujna kosa siže jim do peta,
Kao šuma od tisuću lietâ.

Tu ja spoznah Miloš Obilića
I deliju Relja Krilatića;
Tu mi sinu poput sunca žarka
Divske oči Kraljevića Marka.

Grom udara, odjekuju stiene,
Pjesmom grme rieči uznešene:
Na noge se, Marko Kraljeviću:
Rod nas čeka, divni sokoliću.

Već bolestnik na Bosporu driema
Smrtnom u snu, a lieka mu nema,
Nema moći, tek kloneće žile
Brecaju se na mah zadnje sile!

Na noge se! Krevet, gdje počiva,
Stres' u more, stresi mrtca živa,
A još ovom gorom ga poklopi,
Da izčezne s vida Europi! —

Šuti Marko i ništa nezbori,
Al najposlje tako progovori:
Bolni druzi! zar vam nije znano
Slavske sloge kolo raztrgano?

Il neznate, braćo moja vjerna,
Brankovića spomena čemerna?
Još mu korjen u dubljinah morskih
Još mu klica u krajevih gorskih!

Sklopit ruke, u kolo privesti
Srodnu braću po krvi i česti —
Ono sjeme naći, izčupati:
Tad će rodu sunce zasijati!

Velebit i Balkan i Urvina
Sklonut će se dole do nizinâ,
Da mi ljubi tu zelenu travu,
Pak do neba dić će roda slavu!

Od veselja poskočit će rieke,
I prokipljet iznad svoje strieke,
Razlit će se po Kosovu polju,
Oprat krvcu, sramotu, nevolju!

Prestà Marko, družba spazi mene,
Mlada sinka majke razcviljene,
Pa povika slavskomu djetetu:
Pozdrav rodu na onome svietu!

Ivan Zahar.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(V. dalje.)

Gledajmo, kamo je otišla kneginja Galicinka s grofom Taborsom.

Mjesto u dvoranu, gdje se je plesalo, odoše u njeko predsoblje, gdje je bila jedna dvorkinja.

„Otvori moju sobicu!" zapovjedi.

Dvorkinja uzev svieću stupaše napred, te dodjoše u kneginjinu sobu, gdje bi primala samo gospodje. Čim se udalji dvorkinja, reče Andreja: „Sami smo, grofe — molim Vas govorite!"

Grof se nasmije i upita: „Milostiva gospodjo, Vi vidjeste, kako sam u igri nesretan bio?"

„Vidjeh!"

„Neće Vam se dakle čudnovato činiti, ako Vas umolim za 500 dukata. Ja moram i dalje igrati, da nebudem prisiljen otići odavlje s praznimi žepovi."

„Grofe Vi igraste previše smjelo. Moja kuća nije opredieljena za igralište ljudi, koji se izključivo bave samo igranjem, a takav je čovjek bliedi onaj gost, koj je dobio sve Vaše novce."

„Al on je Vaš gost, milostiva."

„Bez moga poziva."

„Kako?"

„Budite uvjeren, da ja onoga čovjeka nepoznam, niti sam ga pozvala ovamo; trpim li ga ovdje, to činim jedino s toga, što nebi rada dala povod kakovu izgredu. Vidite dakle, da ja nisam kriva Vašoj nesreći; u ostalom nadam se, da ćete i Vi gdje drugdje prvom sgodom prikvačiti sretnoga onoga igrača."

Grof mučke promatraše svoje prstene. „Dakle mi nećete posuditi svote?"

„Ja sam gospodja, te se neupuštam u takove poslove, a usluge činim samo prijateljem."

„Razumjem Vas."

„Valjda imate grofe prijatelja, koj će Vam drage volje dati tu svotu. U ostalom budite uvjeren, da ob ovom, što mi rekoste, neće nitko ništa saznati."

Grof bi bio sad morao otići, ali on ostade. Andreja htjede tjerati mak na konac, sjećajuć se poslovice, da žice pucaju, kad se odviše napinju. Htjede saznati, je li ista osoba grof Tabors i Ivan Petrovski.

Oglobljeni igrač sjedne se na jedan stolac. „Oprostite," reče, „veoma sam trudan."

Kneginji nebijaše to ni najmanje po volji.

„Sviet je veoma nezahvalan," zamrmlja grof; „svatko se prijatelja sjeti istom u svojoj nevolji. Vi me nećete brojiti niti medju svoje prijatelje, a ipak sam Vam najbolji prijatelj. Vi me udivljeno gledate! Dokazat ću Vam. Povratimo se na nevolju, koja prijatelje sdružuje. Al dà, Vi ni neznate za svoju nevolju! Kako bi mogao biti u nevolji onaj, koj zapovjeda milijuni i

daje sjajne svečanosti, koje sav sviet u zviezde kuje. To je najveće zemaljsko blaženstvo; sreća nas uljulja u sladki sanak, — al se može sreća prispodobiti s nestalnom ženom — to stę vidila malo prije kod igračkoga stola. Vi mene, igrača, opominjete, da budem oprezan; tim mi učiniste prijateljsku uslugu, s toga ću i ja Vam podieliti upravo takovu opomenu. Vi igrate, milostiva kneginjo, va banque! Karte su već podieljene, a Vi zato ni neznate. Tih 500 dukata, što ih uztražih, bila biste uložila — al bi bila i mnogo povukla. Nehtjedoste — dobro, čekajmo, što će reći karte?"

„Ivane Petrovski!" klikne kneginja.

„Taj je možda Vaš prijatelj?" upita mirno grof.

„Vi ste taj, gospodine."

„To ime čujem danas prvi put."

Andreja se uzbuni. Možda se je prevarila?"

„Idem," zamrmlja grof. „Pravo imate, biti će već sgoda, da vratim bliedomu igraču milo za drago. Nu opominjem Vas, da nedražite onoga igrača, koj se je uvuko u Vašu kuću; — danas ste jošte kneginja — a sutra mogla biste se u što drugo pretvoriti; dapače mogla biste postati kmetinjom!" Grof ju pozdravi i htjede otići.

„Ostanite, ostanite!" zatepa smrvljena Andreja.

Ivan Petrovski grozio se: ona bi mogla izgubiti čast, poštenje i imetak; grof Tabors govori i o kmetstvu, o najpotištenijih stvorovih u Ruskoj. Obiteljski odnošaji naše kneginje bijahu tako zamršeni i zapleteni, da se je i najgoremu zlu nadala.

Samo za jedan čas nije znala Andreja, što bi učinila, nu odvažan njezin duh i opet se osviesti, te posta mirna, samo da joj bude na korist razgovor sa zagonetnim ovim čovjekom.

„Zar hoćete da uslišate moju molbu?" upita stari s posmjehom.

„Možda, gospodine, možda ću s Vami i o čemu važnijem govoriti. Ostanite na svom mjestu — govorite dalje."

Grof povuče kneginji stolac, i sjedoše.

„Izgovorih malo prije ime Ivan Petrovski . . ."

„Jest."

„Vi me uvjeravate, da Vam je to ime nepoznato?"

„Da!"

„Dobro dakle, ostanimo kod grofa Taborsa, koga mi preporuči i dovede ovamo pukovnik Kazinov. Pukovnik je pošten čovjek, s toga sam i morala uvažiti njegovu preporuku. Mogu li uzeti, da govorim s grofom Taborsom?"

Starac se pokloni. „Nitko drugi nije od Vas tražio usluge, već samo grof Tabors," doda grof.

„Uslugu tu odbih Ivanu Petrovskomu, za koga sam Vas držala; Vi ste plemić, mogu Vam dakle povjeriti 500 dukata."

„Znao sam to," reče grof, smješeć se.

„Što? što?"

„Nevolja čini ljude sklonimi. Ja Vam samo izpripovjedah moguću promjenu, koja bi mogla postati velikom nevoljom.“

„Grofe, Vi ste neprijatelj moje obitelji, od koje ostasmo samo ja i moj brat u Petrogradu. Što više, Vi navaljujete na mene slabu ženu. Izabraste si dakle mene, koju Vam je vrlo lahko svladati.“

„Liepa gospodjo, Vi se varate! Vaš brat, čestiti vojnik, štićenik je grofa Taborsa. Da nije premlad, zvao bi ga svojim prijateljem. Strpite se samo, doskora ćete imati i dokaza za sve ono, što Vam rekoh. A i Vi ste moja prijateljica, kao što već rekoh!“

„A ipak se ponašate . . . . .“

„Upravo kako treba.“

„Što sam skrivila?“ upita Andreja.

„Više, gospodjo kneginjo, nego li i mislite.“

„Vi me dakle osvadjujete i — zločinom možda?“

Grof se porugljivo nasmije. „Vi kao da me se bojite,“ zamrmlja ujedno. „Pitajte koga hoćete, svatko će Vam reći, da je grof Tabors vrlo dobar čovjek, on ima samo jednoga neprijatelja, a to je onaj bliedi gost, koj mi je razbio banku.“

„Grofe, opišite mi pobliže svoj odnošaj spram mene.“

„Taj odnošaj činit će Vam se malo čudnovat, al ja ću Vam ga kazati. Imao sam prijatelja, koj je godine i godine čamio u tamnici i to nevin, a nitko na svietu nije bolje znao za njegovu nevinost, nego li ja — ja sam bio osvjodočen o njegovoj nevinosti, al nisam imao dokaza u rukuh, da ga oslobodim. Putem pravde nije se dalo ništa učiniti, buduć su mu protivnici jaki bili; poslužih se dakle prevarom; jer mi je sbilja stalo bilo do prijatelja. Oprostite, što Vam nemogu pripoviedati višegodišnje priprave, a vjerujte mi samo, da sam tomu prijatelju posvetio jedan dio svoga života. Pobježe — al Vi to znate. Uz put svratismo se u kuću Egelovu, koj je bio zet moga prijatelja, i to znate. Trebalo nam je novaca; — dadoše nam nješto dragocjenostih, uvjeravajuć nas, da će nam doskora poslati više novaca, kad se uda gospodična Andreja za bogata kneza Galicina. To je bila velika žrtva, koja je sasvim odgovarala pravednoj stvari. Odosmo uz okolnosti, koje su Vam dobro poznate. Scienio sam, da mi nije prijatelj sjeguran u Beču, premda je putovao pod imenom njekoga poljskoga grofa Zaluskoga; odosmo dakle u Pariz. Putni trošak namirivao sam novci, za koje sam prodao u Beču dragocjenosti. Al što da radimo u Parizu, neimajući više novaca? S posljednja 3 dukata odoh u igraonicu Palais Royal. Radilo se o tom, imamo li još njekoliko dana živjeti; sreća mi sbilja posluži i dodjoh kući s 500 dukata k bolestnomu prijatelju. Tečajem ciele zime igrao sam i sad sam bio sretan, sad nesretan, al mi još uviek osta toliko, da sam mogao pristojno živjeti. S početka sam oprezno igrao, al se doskora pretvori igra u pravu strast. Bijah smjel i dobih mnogo. A to je upravo i dobro bilo, jer još uviek nedobismo novaca od gospodične, koja je medjutim sbilja postala gospodjom Galicinkom.“

„Nije moguće, nije moguće!“ klikne Andreja.

„Molim Vas,“ reče grof učtivo, „dopustite, da svršim tu žalostnu povjest. Prijatelj nemogaše se nikako oporaviti, bio je dugo bolestan; plaćah liečnike, ljekove, a napokon platih i pogrebne troškove. S' prijateljem kao da mi je umrla i sreća — izgubih svaki put, kad dodjoh u igraonicu. Izgubih već sve do njekoliko dukata, nu jošte jednom obasiplje me sreća, dobivah cielu noć, a spram jutra uništih cielu banku. Bankir bijaše bliedi onaj Talijan, koj je sad u Vašoj kući. Signor Orzini bio je podpunoma uništen, meni ga bijaše žao; spoznasmo se i postasmo prijatelji; jer mi je on pokazao svoje papire, da je tobože talijanski njeki grof. Ćutio sam, da mi treba prijatelja, te igrasmo zajedno i to s dobrim uspjehom. Obiteljski me odnošaji prisiliše, da sam se morao povratiti u domovinu, a toga se nisam bojao, buduć je onaj bjeg ostao tajnim. Nagovorih Orzinia, da ide sa mnom, i da u Ruskoj nastavimo zajedničku igru. Talijan odmah privoli i odputovasmo. U Njemačkoj bili smo sretni i dobismo sav putni trošak. Došavši u domovinu potražih rodjake pokojnoga prijatelja; ponajprije obratih se na Vašega otca; on reče, da je znamenite svote poslao u Pariz, a sad da nemože ništa više učiniti. Knez Galicin umre. Obratih se pismeno na njegovu udovu.“

„Vi, grof Tabors?“ upita Andreja.

„Nepodpisah se, napomenuh samo što sam učinio i umolih, da me pusti preda se. Bogata udova odgovori mi, da će mi biti uviek zahvalna, al da mi nemože ništa poslati, buduć je već u istu svrhu platila 20.000 rubalja. Nu da bi se rada sa mnom za uviek razkrstiti, neka joj pošaljem svoje uvjete. Niste li tako pisala?“ upita grof porugljivo.

„Sjećam se svega toga, al zašto neprimiste i neprivoliste na moje ponude?“

„Jer sam tražio više, nego li puki novac!“ odgovori grof svečano.

„Što ste tražio?“

„Zahvalno srce. Ono, što je učinjeno iz prijateljstva, neda se novcem platiti, i zato treba prijateljstva. Nije li mi poštenje branilo, da radim kao kakav agent, da se dadem novcem ušutkati? Sasvim je naravski bilo, da sam tražio natrag ono, što sam uložio — al razkrstiti se, razkrstiti za sva vremena? Gospodjo takovo postupanje ruži mene i uspomenu na pokojnoga Vašega djeda. Ja sam volio igrati, nego da me Vi izplatite za uviek. Tako prodje njeko vrieme, bogata udova življaše sjajno i veličanstveno, kad mi donese iznenada Kazimov poziv za Vaš ples. Evo dodjoh, misleć, možda Vi slutite, da sam spasitelj Vašega djeda, te se htjedoh s Vami pomiriti. Ja se igrah kao obično — al dodje Orzini i raztepe mi banku. Gospodjo Vi pozvaste ovamo i najvećega moga neprijatelja. Ja tražih od Vas 500 dukata — Vi mi ih nodadoste, dok me se nepobojaste. Da Vam se neprikažem kao kakav špekulant, moradoh Vam razložiti, da sam imao pravo tražiti od Vas 500 dukata. Zadržite si Vi Vaše bogatstvo — a ja ću svoje poštenje.“

Grof se pokloni i htjede otići.

„Gospodine,“ uzklikne zabunjena Andreja, „Vi hoćete da otidjete, a nećete ni da čujete moga opravdanja?“

„Toga netreba, moja je odluka čvrsta i nepomična.“

Grof htjede otvoriti vrata, da se udalji.

„Grofe, ako Vam je stalo do Vašega poštenja, kako velite, to me morate slušati!“ vikne kneginja.

„Tko se je usudio dirnuti u moje poštenje?“

„Usudio se je njetko!“

„Tko?“ upita Tabors, vraćajuć se naglo.

„Kažete, da niste dobio novaca, a ipak njeki Ivan Petrovski — sjećat ćete se, da sam to ime već jednom izgovorila — taj Ivan Petrovski prisilio me je raznimi pretnjami, da sam mu morala poslati više od 300.000 rubalja.“

„Što to govorite?“

„Evo listova, u kojih mi se je grozio!“

Andreja otvori jedan ormarčić, izvadi njekoliko listova i preda ih grofu. Sjedne se zatim i promatraše grofa. Tabors čitaše, te je sve bolje drhtao, čim je dalje čitao.

„Prevara! prevara!“ zamrmlja srdito. „A Vi se dadoste prevariti?“

„Gospodine, ja vidjeh spasitelja moga djeda one noći, kad sam pružila ruku knezu.“

„Tada ste vidila mene!“ reče grof čvrsto.

„I onda ste imao tu brazgotinu na čelu.“

„Ponosim se ovom brazgotinom!“

„Vjerujem Vam gospodine, nu lasno je shvatiti moći, kako sam se dala prevariti, kad sam pošiljala novce čovjeku s brazgotinom, koj je jedini znao sve okolnosti točno i potanko.“

„Jeste li sama kadgod vidila Ivana Petrovskoga?“

„Nevidjeh ga ja već moja pouzdanica, a ta mi reče, da je Ivan Petrovski i grof Tabors jedna te ista osoba, jedino što se razlikuju odjećom.

„To nemože biti!“

„S toga i nehtjedoh Vam dati zahtjevanih 500 dukata; s toga htjedoh se takodjer s Vami za uviek razkrstiti, s toga napokon pozvah Vas i ovamo na ples. Eto vidite, da ja svoju stvar dobro znam. Hoćete li me još uviek siliti, da podjem za Vašega sina? Hoćete li razglasivati, da je moj pokojni suprug podpomagao u biegu državnoga zatvorenika? Ja shvaćam svu Vašu osnovu, koja je u ostalom vrlo mudro izmišljena: Ivan Petrovski dolazi k meni kao osloboditelj i izbavitelj moga djeda, a to činite s toga, da se nebude moglo reći, da je grof Tabors sukrivac onoga, koga obtužuje s osvete i svojeljublja. Pak tko će i moći svjedočiti, da je grof one noći s mojim djedom bježao? Roditelji moji, kao i suprug moj umroše, moj brat, sukrivac je, te bi se svojim svjedočanstvom sam strmoglavio u bezdno propasti.“

Grof slušaše mirno.

„Gospodjo,“ poče izza kratke stanke, „Vi počimljete razmrsivati divnim oštroumljem njeku vrlo tanko spletenu zagonetku. Neću reći, da neima Ivana Petrovskoga; al budite uvjerena, da me nikada nebiste bila vidila na svom plesu, da sam ma samo slutio, da Ivan Petrovski traži od Vas novce pod mojim likom. A valja Vam i na to obzir uzeti, da bi ja sasvim drugčije došao

na ples, kad bi bio Ivan Petrovski. Vi imate posve pravo, ta hulja navalila je na moje poštenje, pomozite mi dakle, da ga nadjemo."

Andreja ustane. „Grofe" reče sasvim ozbiljno, mislim da imam povoda sumnjati o istinitosti svega, što biva u ovaj par, jer sam u istinu grdno prevarena. Ivan kaže, da je izbavitelj moga djeda, a i Vi to isto tvrdite. Uzmimo, da imam posla sbilja s dvie osobe — tko će mi dokazati, koja je od njih pravi izbavitelj?"

„Možete li Vašu pouzdanicu s mjesta ovamo dovesti?"

„Mogu; Vi ju poznate."

„Tko je?"

„Vaša plesačica."

„Gospodična Egelova?"

„Jest, ona je."

„Molim Vas dovedite gospodjicu ovamo."

Grofovo lice izražavalo je takovo udivljenje, da je Andreja i nehotice izustila: „Biti će za nas obojicu dobro, ako se ta stvar čim prije razjasni."

Ona ode naglo iz sobe, a grof prekrsti ruke, strese glavom i zamrmlja: „To je vrlo lukava udova; daj Bože, da se nebi morao latiti posljednjega i najstrožega sredstva!"

Za jedno 10 minuta dodju Andreja i Melita. Grof Tabors stupi pred Melitu i upita ju: „Gospodično, Vi kažete, da ste me već negdje vidila?"

„Jesam!" odgovori Melita sasvim prostodušno.

„Gdje?"

„U židovskoj kući." Opisa mu pobliže kuću.

„Niti ja poznam Židova, niti znam za njegovu kuću!"

Melita ga motraše njekoliko časova. „Ne," šaptne, „ja se neprevarih, Ivan Petrovski imaše doduše drugu odjeću, al je govorio istim glasom, kojim i Vi, isti mu je pogled, kao i Vaš, isto čelo, isti vlasi, isti potezi . . . . ."

„A ipak Vam moram reći, diete moje, da se varate," prekinu ju grof čvrstim glasom.

„Zašto tako govorite, gospodine?" upita ga Melita smješeć se. „Vi mi preporučiste, da kneginju vjerno služim, samo da nebude druge posrjednice osim mene."

Melita zape, nije smjela ništa više reći, jer bi se bila mogla izdati pred kneginjom ob onom, što je bivalo u Židovoj kući, a osim toga bijaše ovdje gospodična Egelova, dočim je Ivan Petrovski znao, da je zlatareva kći.

„Grofe," upita Andreja, „kažite mi, što da držim o cieloj stvari?"

„Ništa drugo, već da se njeki bezobraznik koristi mojim odnošajem spram Vašega djeda."

„Čovjek, koj je sasvim Vam sličan."

„Znam," reče Melita, „kako možemo na čisto doći."

„Kako?" upita grof.

„Vi grofe i Ivan Petrovski morali biste se negdje sastati."

„To bi bilo najbolje!" klikne kneginja.

„Kad budem obojicu vidila, onda ću istom dopustiti, da sam se prevarila, a za sad jošte moram reći, da imam sreću govoriti s Ivanom Petrovskim.“

Grof Tabors se zamisli. „Dobro,“ reče napokon; „pristajem!“

Izvadi uru i nastavi: „Tri urè u jutro. U nedjelju u 6 sati u večer biti ću kod Vas, a Vi učinite, da dodje i taj Ivan.“

U taj mah stupi u sobu Aleksander Zaluski, koga je bila Andreja umolila, da dodje 10 časova kašnje u njezinu sobicu. Mladić stane na vratih sav poražen, kad ugleda grofa.

„Gospodine,“ reče grof, „možda me i Vi poznate?“

„Ne, ne, ja Vas nepoznam,“ zamrmlja Aleksander. „Mene zabuni na prvi pogled prevelika sličnost . . . .“

„S kim?“ upita naglo kneginja.

„Bez dvojbe s grofom Taborsom,“ doda čudnovati taj čovjek. „A tko ste Vi gospodine?“

„Grof Aleksander Zaluski!“ odgovori sam mladić.

„Milostiva kneginjo, dakle ostaje onako, kako se dogovorismo,“ reče grof; pozdravi prisutne i ode.

Ostala trojica pogledaju se; nitko se neusudi prekinuti tišine.

„Aleksander je u savezu s Ivanom Petrovskim,“ mišljaše kneginja. „Zabuna njegova jasno pokazuje, kako mu je neugodno bilo, što je ovdje našao grofa, koga je i sam s početka držao za Ivana Petrovskoga.“

„Prijatelju,“ reče tiho, „poznate li grofa Taborsa?“

„Nepoznam.“

„Al Vi se prepadoste, kad ste ga vidio . . .“

„Zato, što mi se je vidio sličan osobi, koju nebi rada vidio u kući kneginje Galicinke. Andrejo, čuvajte se toga čovjeka. Dopustite mi već radi sebe, da pazim na njega. Vi se morate sasvim osloboditi Ivana Petrovskoga.“

Mladić ostavi naglo sobu. Na hodniku nadje grofa Taborsa.

„Otče,“ šaptne Alexander, „što mi obećaste?“

Grof stane i promatraše srdito mladića. „Zar su svi ljudi pomanitali?“ povikne; „kneginja misli; da sam njekakav Ivan Petrovski, a Vi me sad zovete svojim otcem.“

„Nepretvarajte se, sami smo.“

„Možda još dodje kakova žena, koja me bude zvala svojim mužem. Idite gospodine, meni bi moglo sve to dosaditi. Neću da se dulje šalim, a da znam, da se nešalite . . . .“

„Za Boga, otče, ostavite se igre, jer ćete drugčije sunovratiti u propast sebe i mene.“

„Igre! Što Vas briga za moju igru? Istina, Orzini je razbio banku...“

„Neimam više draguljah, da ih prodam. Ubogi otče, osvjestite se već jednom i uzpregnite svoju strast. Kneginja Vam je već dosta platila za onu uslugu, koju učiniste njezinoj porodici.“

„Gospodine, Vi govorite o draguljih, o plaćanju — ja nisam nikakav skitalica. Evo Vam moje karte — Vi ste hulja i strašivica, ako neizadjete sa

mnom na dvoboj; jer se samo tako može ta stvar opet izravnati. Sutra ću poslati k Vam svoga svjedoka; za danas smo gotovi. U ostalom, gospodine, imam Vas jošte nješto pitati: Vi govoriste o nekoj uslugi, koju da sam učinio kneginjinoj obitelji."

„Neda se tajiti, da Vam ta gospodja mora biti zahvalna . . . ."

„To nije istina!" zavikne grof drhćuć od jada. „Kneginja Vam je povjerila vrlo važnu tajnu — Vi ste njezin pouzdanik — recite joj, da ju ja mogu uništiti, da ću ju uništiti, ako nedovede onoga Ivana, s kojim me zamjenjuju hotice ili nehotice. S Bogom gospodine — mačevi razjasniti će nam stvar, ako Vam se neuzvidi za shodnije izabrati kubure."

Tabors poleti niz stube i izčezne.

„Što je to?" upita se poraženi mladić. (Dalje sliedi.)

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

XIII.

U listopadu prispje vojvoda Fridrik u tabor hrišćanski pod Ptolomeidu. On nadje tu stvari tako, kao što mu je knez Andrija javio, samo još u većoj vatri. Dvie vojske, hrišćanska i saracenska ležale su pod gradom, pa se gledale, i riedko se kad po koja znatnija bitka dogodila. Više su se križari s politikom bavili i u raspri borili, koju je kralj Vit sa markgrafom montferatskim Konradom o kraljestvu imao. U siečnju 1191. godine nestane hrane u taboru, jer se u zimno doba dovoziti nije mogla; k tomu dodje i užasna mora, koja je ljude hiljadami davila.

Ta bolest napadne i na vojvodu Fridrika, pa i na kneza Andriju. Ljekari izjave, da pomoći ni jednomu ni drugomu neima. Može se misliti, kako je Konštantinu bilo. Dan i noć lebdio je nad milim prijateljem. Ni briga, da se i sam od tolikoga truda nerazboli, niti strah, da priljepčivu bolest i sam nedobije, nije ga mogao od kreveta odtisnuti. Ako bi želja, ako nastojavanje, ako posluga i usrdje koga zdravim učiniti moglo, to bi knez Andrija ozdraviti morao; ali sve uzalud. Ljekari izreknu, da iduću zoru bolestnik dočekati neće. Kad to Konštantin čuje, nemogaše u šatoru dalje nipošto ostati, tako ga je nješto na polje gonilo. On izidje, i onako zbunjen, nemisleći ni na što, dodje kroz tabor, prodje kroz krajne obkope, i uputi se na jednu od okolnih visina, koju niti su bili hrišćani, ni Saraceni obsjeli. Tu se baci na zemlju, i sad tek vidi, da nije u šatoru kod prijatelja. Sjedajuće sunce šiljalo je posljednje svoje zrake: „Tebe dakle moj prijatelj, moje sve, nikada više viditi neće!" pomisli Konštantin, i neuzmogne od tuge duže u sunce gledati, nego okrene težku glavu od njega i sa suzami na trepavicah spusti pogled svoj na zemlju. „Šta mi sad još ostaje činiti?" zapita sam sebe glasom, u kom se krajnje očajanje vidilo. „Njemu lieka neima, on će do zore umrieti! Ta te proklete rieči još mi u ušima zvone; a koliko su se puta kao istina već osvjedočile! — Našto da ja živim, kad on umire — mogu l' ja bez njega živiti?

— Nemogu! a i neću!“ rekne odvažno, i doda: „I šta mi drugo ostaje, nego pred njim otići, i njega tamo dočekati. — Ah! tamo nema Teodore“, uzdahne težko, „tamo nas nitko razstavljati neće; tamo je i moj otac! O! kako ću rado umrieti. Bože, oprosti mi, ti vidiš moje srdce; drugčije biti nemože. Otče, primi svoju kćer; Andrijo, skoro ćemo se viditi!“ To izgovori, pa skoči, iztrgne nož, a upravi ga u srdce. Na jedanput odbaci nož i protre oči; gledi u zemlju, pa opet protre oči. Glasno se, kao u izumlju, nasmije, pak se onda k zemlji prigne, i jednu travu s korenom izčupa. „Ona je zaista, nevaram se!“ poviče uvjeravajući sam sebe, i stane po zemlji tražiti. „Evo još jednoga!“ poviče radostno, i izčupa i drugi koričak. S najvećom pažnjom stane dalje tražiti, pak kad još jedan koren nadje, progovori: „Majko Božja, i ti blagi Spasitelju, pomozite! Vaša je volja, da moj prijatelj neumre, jer mi inače nebi dali naći ove koričke, koji su meni život spasili. Pomozite, molim vas; i ako vam život treba, uzmite moj: on će vam biti dragovoljna i svesrdna žrtva; samo mi prijatelja sačuvajte.“ Na ove se rieči pobožno prekrsti, i poleti u tabor. Kad dodje u šator, nadje ljekara kod bolestnika, gdje minute broji, za koje još živiti ima. Sunce sad sjedne, a Konštantin s kuvanim ljekom bolestniku pristupi.

„Šta ćeš ti?“ zapita ga ljekar, kad vidi, da nješto u žlici ima.

„Da dam bolestniku ovaj liek! odgovori Konštantin, i pristupi bliže.

„Neima taj više lieka!“ pridoda ljekar hladno. Pak onda brže zapita: „Kakav je to liek?“

„Ja neznam!“

„Pa kako ćeš ga bolestniku dati?“

„Meni je pomogao!“

„Jesam li ga ja prepisao?“

„Ne.“

„Pa kako bi dao bolestniku, što ja nisam prepisao? Prospi to odmah!“ S ovim htjede da udari Konštantina po žlici, ali mu se ovaj brže ukloni, i rekne: Ja moram ovo bolestniku dati da popije!“

„Hoćeš da ga otruješ?“ poviče ljekar razljućen.

Ove rieči učine, da se Konštantin zamisli. Možda može biti za njega otrov, što je za mene liek bilo, pomisli, i zastane. U taj čas začuje se zvonce na izmak duše, koje je zvonilo, kad je tko od veće gospode u taboru umirao. Na ovo se žubor na polju čuje, i malo čas udje momak u šator i lagano izruči viest, da je vojvoda Fridrik preminuo. Konštantinu zadrkće srdce i on brže pristupi bolestniku, da mu liek u usta saspe; ali ljekar, koj se u svojoj zvaničnoj časti uvriedjenim našao, stane mu braniti, da neda.

„Hoćeš ići na stranu, prokletniče!“ poviče na njega Konštantin, zgrabi ga snažnom desnicom, i baci ga k vratam.

Ljekar pogledi sjevajućim od jarosti okom na ljude, koji su u šatoru stojali, i poviče gušeći se: „To je otrov! Ovo diete hoće kneza da otruje! Nedajte, jer ćete svi pod odgovor doći!“ —

„Ja da otrujem kneza!“ poviče Konštantin, pogledi prezirno na ljekara,

i popije ljekariju iz žlice. Ljudi kneževi, koji su ljubav djeteta knezu znali, nemaknu se smjesta.

Dok se ljekar s Konštantinom koškao, došao je knez malo k sebi, i vidio i čuo sve, što je bilo. Vjernost prijatelja dirne ga u srdce, i on slabim glasom progovori: „Daj mi ljekariju, Konštantine! Ljekaru, zapovjedam ti da miran budeš!“

Konštantin dade odmah jednu žlicu bolestniku. Poslje jednoga sata, da mu i drugu, i sad tek i sam uplaši se, kad vidi, šta je sljedovalo.

„Život njegov imaš na tvojoj duši,“ progovori sveteći se ljekar, „on bi tiho preminuo, kao dan u veče, a sad evo ruši se, kao sviet u buri!“ I zaista strašna bijaše borba života i smrti. Svi življi tiela i duše bili su uzbunjeni. Konštantin stane sam sebe proklinjati, i kose čupati. Najposlje mu pade na pamet, da je i on poslje druge žlice najgore bio, i zato, kad drugi sat prodje, neposluša ljekara, nego i treću žlicu bolestniku dade.

„No sad ćemo tek viditi, što će biti!“ rekne ljekar i namjesti se, da pravi observacije. „A tebe ću ja sutra na sud, ma da ti je knez dopustio, da mu liek dadeš!“

Konštantin je pola živ pola mrtav čekao, kako će na ovu treću žlicu biti. Ljekar je to primjetio; i svetio mu se. Ali naskoro popusti i otobolji nos, kad vidi, da se bolestnik pritišava, da bolestno disanje prestaje, a zdravi san da nastupi. Šuteći stojali su ljudi Andrijini s ljekarom i Konštantinom. Bolestnik je dugo spavao; kad već sasvim svane, probudi se, pogledi, i zapita gdje je?

„Vi ste kazali, da neće dočekati zoru,“ progovori stari Radivoj k ljekaru; „evo sunce sija, a on još živi: neće li ga Bog sačuvati?“

Ljekar zamaše glavom, i promumlja: „Čudo!“ Pregledi na to bolestnika, i zapita Konštantina: „Od kud tebi taj liek?“ Pak onda opet pregledi bolestnika, i otvori usta da govori.

Svi, koji su tu bili, gledali su mu u usta, samo, da ga što prije razume, kako je. On to opazi, pa malo zastane. Najposlje uzme svoj šešir, podje k vratam, i rekne: „Ja tu višé posla neimam!“

„Ta stani!“ poviču ljudi i zadrže ga silom; „kaži nam, je li na bolje?“

„Taj će sto godina živiti!“ poviče ljekar, a svi ljudi od radosti udare u smjeh.

Ljekar izidje napolje, no odmah se vrati, i zaište od Konštantina, da mu tu travu pokaže, ali je ovaj sve koričke skuhao, i samo mu povjest ljekarije pripovjedi.

„Ovdje je Bog sam ljekara poslao!“ rekne ljekar i ode.

U ovaj par čuje se glas truba, koje vojsku sazivaše. „Šta je to?“ zapita knez Andrija. Ljudi, koji su oko njega bili, obore oči k zemlji i šutiše.

„Šta je?“ zapita Andrija opet, sluteći nješto.

„Nesmjem ti kazati!“ odgovori Konštantin, koji je na njegovom krevetu sjedio.

„Govori, ma šta da je, da me neizvjestnost gore nemuči!“ rekne mu knez.

„A ti mi obećaj, da ćeš muževno, ma šta bilo, primiti! — Vojvoda Fridrik sinoć je preminuo, i sad se straža kod njegova mrtva tiela mienja!“

Knez Andrija spusti glavu i sakrije obraz u jastuk. Dugo je vrieme tako držao; pak onda podigne glavu, i tužnim, cvilećim glasom progovori: „Dakle i on ode! — Sad znajte, da će Turci Jerusolim zadržati. — Dakle ni njemu nebi sudjeno u Njemačku vratiti se! — Dusi otca i sina, primite moju iskrenu tugu, što vam se vaša srdačna želja neizpuni, neće izpuniti. Žaliti vas nemogu. Vi ste na boljem, nego mi. Spomen i ime vaše živit će, a duše vaše sigurno su već u raju!“ Svi okolo stojeći bili su u tugu pogruženi. Knez opet progovori: „Kamo sreća, da si njemu pomoći mogao, moj Konštantine! ja bi rado na njegovom mjestu ležao. — Ali šta ćemo proti sudbini. Njena je volja bila, da ja živim, a on da umre. Neka bude tako.“ Pošuti opet, pak onda progovori: „Da nije tebe bilo, ni ja nebi zoru dočekao! život moj dar je tvoj, i zato mi je miliji!“ Konštantin od radosti plakaše.

Za tri dana ustane Andrija, i mogaše svomu prijatelju posljednju čast učiniti. Za vojvodom je sva hrišćanska vojska žalila; a Niemci su bili sasvim klonuli duhom.

Kad se glas o čudnovatoj ljekariji, koja je knezu Andriji pomogla, po taboru raznese, povrve hiljadami ljudi k šatoru Konštantina, da im toga ljeka dade. On izidje opet iz tabora, i obidje od mnogo stotina ljudi praćen sve one bregove! ali nigdje ni struka nenadjoše. Smućeni i tužni vrate se natrag, i množini se nepravo učini, što se za kneza ljeka nadje, a za druge nenalazi.

(Dalje sliedi.)

Hrvatske naseline u južnoj Italiji.

Da nisu Slaveni ovako raztrgani, kako jesu, koliko ih imade, da su na okupu, oni bez sumnje nebi imali četiri jezika sa toliko narječja, nego samo jedan književni i diplomatički a imali bi u svietovnom vieću prvo mjesto. Nu vrieme nas nadje sada razdieljene u četiri veće gromade, a manjim reć bi ni broja neima! Proti onim vode i vlade i narodi kroz vjekove strahovitu političku i narodnu borbu; manje odasvuda tudjim življem zaokružene i pod upravom tudjega naroda, Slavenom izčeznuše već ili ih sada nestaje. Koliko je bilo Slavena u Saksonskoj, u Altenburgu, na desnoj obali Sale, oko gore Fichtel, oko Fulde — u zapadnoj Njemačkoj [1]) — danas se samo znade, da su to bili Slaveni, pa su sad Niemci. Slavenskih naselina, Veleta, ima u Belgiji i Britaniji; o tih je pisao Šafařik u „Starožitnostih,“ a ima ih u Švajcarskoj, maloj Aziji, Španjolskoj i Americi. Koliko su gdje svojom slavenštinom imali upliva na jezik i običaje onih naroda, nisam nigdje čitao, nu Poljak Szajnocha i Aschbach dokazaše, da su Slaveni u Španjolskoj poimence za Omajida imali velik upliv, davši joj i više znamenitih državnika. O slavenskoj naselini u Švajcarskoj, u kantonu vališkom progovori Dav. Trstenjak, [2]) a o hrvatskih u južnoj Italiji izda učeni Talijan Giovenale Vegezzi

[1]) Westermann's Jahrbuch der illustr. deutschen Monatshefte 6. sv. str. 64. Slav. Colonie im westl. Deutschland.
[2]) Slovenski glasnik 1866.

Ruscalla u Turinu 1864. posebno djelce. „Le colonie serbo-dalmate del circondario di Larino, provincia di Molise,“ (u vel. 8-ni str. 38) posvetiv ga srbskomu knezu Mihajlu Obrenoviću, pošto su već prije izašla god. 1856. u Zadru pisma profesora Ivana de Rubertis-a naslovom: „Delle colonie slave nel regno di Napoli (u 8-ni str. 47) i djelo dekana Fran. Pav. Volpea: „Saggio intorno agli Schiavoni stabiliti in Matera nel Secolo XV. Napoli 1852. (u 8-ni str. 31)

U br. 9. „Dragoljuba“ ima „Zibka“, narodna pjesma tih larinezkih Hrvata, kako ju prepisa Ivan de Rubertis, a evo još primjera njihova jezika, najprije priča o izgubljenom sinu, kako ju napisa [1]) Vegezzi:

„Jedan čovjek imaše dva sine, i već mlad onizieh je reka otacu: otac, daj mi dil blago, koi men počeka; i otac je dilie njimi blago. I malodana pak ta sin već mlad skupi e sve, je poša po pato grad daleko, i ondi je propuha svoje blago živuć nepravo. I kada on je haršie sve, velika skupoća je došla 'ni grad, i on poče imati potribu. I je poša, i sa vrzie na spodar (gospodar?) s jedano prebivilac one zemlje, koj njega posla na svoje njive opasti prasenja. On žudiaše puniti trbuh mohunji, koj idahu prasenja, a nikor njemu dajaše. Kada je sa spoznatie, je reka: korko službenik moga otac imajo čudo kruh, a ja umiram od glad. Ja ću sa ustat, i ću poćie di moj otac, i ću reć njemu: otac, ja se činie velik grih naprid nebo i naprid tebi. Ja nisa dostojan biti već zva ne tvoj sin: neka bit jedan tvojiek sljužbenik. On je sa ustanie i je poša di svoj otac; i kada biše još s daleko, svoj otac je vidie njega, i ima smilovanje i sa hitie vrat njega i je poljubie njega....“

G. prof. de Rubertis veli (str. 12.) u svojih pismih, da su im pjesme, kojih imadu vrlo mnogo većinom erotičke i navodi pjesmu:

Lipa divoica hommo (hodmo) po ružice . . .

i drugu, kojom prevarena djevojka plače:

„Ja mam vit tvoje sarce Ivan Dovice
Sašušit kako sašušu ove ružice,
Ke ja sad versgem svora ova stina
Di svaku noć plačem za tebe! . . .“

Na str. 11. priobćuje, kako starija sestra plače nad mrtvim bratom: „Brate moj, zadje prid našu divoica! Ponesiu unebe prid Bog! Učiniu put; ti znaš ka naša divoica jè mala.“

A mati za kćerju ovako plače: „Ružica moja di si pola? Bože moj, uhit za vlase ova moja šura! Držiu svasdan krajem tebe! Zašto nis vašei men? Bože moj, Bože moj! . . .“

A evo im pjesme zaljubljene:

Di si poša lipi sunce?	Kamo s' pošlo liepo sunce?
Di si pola zvizda moja?	Kamo s' pošla zviezdo moja?
Ova duša biše tvoja;	Ova duša bješe tvoja,
Ko je t' oja sprida men?	Tko te ote izpred mene?
Svaki hip ja te vidahu	Svaki čas kad ja te vidjah,
Bihu veseja krajem teb';	Bjeh veseo pokraj tebe,
Reci men' si jes u neb',	Kaži meni: na nebu l' si,
K' onda vazet ću ta dò.	Da te tamo uzet dodjem.
Uboh ja! ka ti s ma uzdala,	Tužna mene! ti si me izdala,
Je ta ima drugi dićalje,	I ima te drugi djetić;
Koji Bog, koji kralje	Koj Bog, koj kralj
Ma to prostit n' vi sfit?	Ima ti prostit na ovom svietu?
Ti maši plakat ove suze	Ti imaš plakat ove suze,
Ko ja hitam svaku noće,	Koje ja lievam svaku noć;
Gruba nemila, ove oće	Gruba nemila, ove oči

[1]) Le colonie Serbo-Dalmate del circondario di Lario, Provincia di Molise.

Vazda plakat maju ta vit.	Vazda plakat imaju te vidjet.
Ah! ja nećem tvoje suze,	Ah, ja neću tvoje suze,
E ti hoćeš suze moje,	A ti nećeš suze moje:
Ovi srce joše je tvoje	Ovo srdce još je tvoje:
Nisa nemilo kakno ti.	Niesam nemio kano ti.
Ko ja stojim s dola zemlje	Kad ja budem, doli u zemlji,
Niktor plakat će ma doći:	Nitko neće doć me plakat:
Di ja stojim nimaše proći,	Gdje ja budem, neimaš proći;
Nimaše gaznit moju jam.	Neimaš gazit moju jamu.

G. Vegezzi, koji je proučio naše: Gjorgjića, Palmotića, Gundulića, Ektorovića i dr. tumači talijanski u jezikoslovnih primjetbah rieč po rieč priču o razsipnom sinu; našim štiocem iz tih primjedaba netreba izvadka van onu n. p. skupie, gdje kaže, da u tom participu stoji *e* mjesto staroga *l* a novoga *o*. Svemu drugomu, što sam ovdje naveo, a nisam i protumačio, scienim, netreba tumača. — Kazat mi je po Rubertisu (str. 10), da larinezki Hrvati nekažu ni poglavarom ni komu drugomu „il voi“ ili „l' ella“ nego hrvatskim običajem ti, a Vegezzi (str. 16.) veli da su: „osim jezika, premda u školi, na propoviedaonici te izpoviedaonici izključivo vlada jezik talijanski, dobro sačuvali i običaje.“

Tko neće u navedenom na prvi mah prepoznati našega hrvatskoga Primorca? I eto, kako dobro im se još sačuva jezik, kad pomislimo, da oni u dosta neznatnom broju živu u napuljskoj njekoč kraljevini već kroz 400 godina! Vegezzi veli, da su se naselili tamo izmedju 1467 do 1494 i to uklanjajuć se turskomu divljačtvu.

Ima ondje i drugih slavenskih plemena osim hrvatsko-srbskoga; tako su se Bugari već g. 667 pod svojim vojvodom Aztekom, pozvani vojvodom beneventskim Grimvaldom, u južnoj Italiji naselili i govorili su još za Pavla Diakona svoj jezik: „qui usque hodiequam et latine loquantur, linguae tamen propriae usum minime amiserunt.“ Drugi put se Slaveni doseliše u južnu Italiju pod vojvodom Jatakesom 926. g. obsjedši grad Siponto i provalivši do Puglije. God. 1362. nalazi se u Vasto primorskom gradu u Abruzzah crkva posvećena sv. Nikolu slavenskomu zaštitniku; još g. 1552. bijaše tu 50 hrvatskih porodica sa svojim župnikom. Obćina Ginestra pisaše se u sriedini 14. stoljeća: Ginestra degli Schiavoni.

Volpe ima ovo: „Povjest nam još u 14. stoljeću ništa izvjestna nepovieda o biegu arbanaskih Slavjana. Istina bog, imade dokaza, da se koj pojedinac Slavjan nastanio oko Matere, ostavivši si svoju domovinu. Giustiniani nam pripovieda, da su po sedam puta Slavjani u Materu se priselili, ma možemo uzeti za vjerovnije samo tri. I to prvi put za Alfonsa Aragonskoga ovakvom zgodom. Turci sveudilj nasrtali na Epir, na zemlju vojvode Jurja Kastriotića Skenderbega. Jure u stisci prizvà u pomoć Alfonsa. Alfons mu preko jadranskoga mora pohrlì u pomoć, združi se s njim, ogledaše se s Turčinom, pobiše ga i sebe spasiše. Arbanasi Skenderbegovi ganuti s toga, što je ta zgoda sliepila upravo srdca obiuh vladalaca, svikla im se dobra duša Alfonsova, i odlučili su naselit mu se u kraljevini, i on im dade njeke povlastice i milošće. Nù i po drugi put se doseliše Arbanasi u Italiju, i to za Fernanda, sina Alfonsova, koj si pridobio veliku prijatnost Skenderbegove države. Ferdinandu, ratujućemu sa Anžuvinci, bijaše na ruku Kastriotić g. 1461. Dovršiv Ferdinando sretno rat, darovà Jurju gospodstvo na Trani, na Siponto i na ostala mjesta. Eto opet drugoga razloga, druge ponuke, za kojom se arbanaski vojnici povedoše ugledav se u primjer svojih predšastnika. I tako se opet razširiše po Napuljskoj zemlji dobivši od vladaoca povlasti itd. O trećoj priselbi pišu, da bijaše oko g. 1467., kad je umro Jure Kastriotić. Oslobodiv se tim načinom Turčin zakletoga si neprijatelja, s kojim je toliko puta mejdan dielio,

a toliko puta krvave otišao glave, planù živom vatrom. A na ruku mu bila mlohavost i mlitavost Ivana, Jurina sina. Veljom silom zaokruži Epir, i Epir dopade turskih šaka. Sjetiv se sada Turčin tri sta jada, koji ga iz te zemlje napastovahu i morâhu, pobiesnì od ljutosti, srdjbe i osvete. Epir se napuni groznih suza, napuni jada i nevolje. Što slabljega bijaše te pobjeć nemogaše, pogibè u ljutoj brizi i gorkom čemeru. Jači i odvažniji naumiše živu iznest glavu ako pobjegnu. I tako se jedni utekoše u Mletke i na otoke, drugi u državu Urbinsku, treći u Siciliju, a najugledniji i najmogućniji u Napuljsku kraljevinu. Ovi se raztresoše po Puljah, po Calabriji, naselivši što nova mjesta što pustoseline.

Pita pisac, kojemu od tri biega valja pripisat Slavjane, o kojih je govor, Materske naime! I odgovara dokazujući, da prvomu."

G. 1537. nalazimo Slavene, napose Dalmatince u Montelongu, koj se je poslie zvao Castelluccio degli Schiavi, zatim u okolicah Ripalda, San Biase, Cerritello. Još danas su tu dvie naosebine i to u gradu Aquaviva (Vodaživa, Petermann piše vodajiva francezkim j=ž), gdje su 964 mužkih i 859 ženskih glava. U selu San Felice slavo ima 1064 m. i 1144 ž. stanovnika, te ih sada još ima ta naseobina 3971 Hrvata. Da će i tih sad još čistih tečajem vremena nestati u talijanštini, tko o tom dvoji? Jer bilo a nestalo ih je velik broj u Vastu (str. 15.: inoltre numerosi Schiavoni si stabilirono a Vasto) i drugdje n. p. u Tavenni, u Palati (gdje su sagradili crkvu, na kojoj stoji nadpis: Hoc primum Dalmatiae gentes castrum incoluere ac templum a fundamentis erexere anno MDXXXI. (Još g. 1805 govorahu hrvatski veli „Dizionario di Del Re [1]) (che parlavano tuttora lo slavo-dalmato) a tù danas neima više od šestdeset starih ljudi, koji bi umjeli sboriti jezik svojih djedova; ini mu se odtudjiše od straha, da nebudu u kući stranci veli Vegezzi: „temendo di essere per tal fatto consideratti come stranieri, mentre dessi, malgrado la diversa favella, si considerano pretti e schietti italiani."

Besjednica.

Iz Zagreba. Etnografična izložba u Moskvi bit će u svojoj struci nemanje zanimiva od svjetske parižke: osobito vidit će se tù: kakov je, šta vriedi i zna istok. Nismo čuli, da se od nas tko sprema poći u Moskvu na izložbu osim g. dor. Petar Matković, koj se je i zauzimao najvećma oko toga, da Hrvati budu na etnografičkoj izložbi dostojno zastupani.

Svietli knez Nikola poslà crnogorsko svetačno odielo, kneginja udova Darinka dva ženska odiela, jedno svetačno drugo svagdašnje, a cetinjski arhimandrit Dučić dva odiela iz kotorske boke.

Srbska vlada dozvolila je 400 dukata za nabavu srbskoga odiela, koje će se u Moskvi izložiti.

Čujemo i vrlo nam je drago, što je istina, da je tajnik glasbenoga zem. zavoda pisao g. Fr. Kochu-Kuhaču u Osieku „povodom članka u br. 13. Dragoljuba od 30. ožujka t. g.": bi li i pod kojimi uvjeti hotio primiti mjesto ravnatelja i zajedno učitelja u glasb. našem zavodu.

U francezkom jeziku izdao je toli zaslužni Osiečanin Srećko Lay knjigu o proizvodih i trgovini Slavonije. Povod mu je tomu dakako svietska parižka izložba; a knjiga je i namienjena posjetnikom izložbe. Isti revni gospodin poslà liepih slavonskih izložaka i na moskovsku etnografičku izložbu. Takvih nam se hoće rodoljuba, koji rade!

(Svašta.) Dramatičko družtvo dozvolilo je nj. veličanstvo odlukom od 2.

[1]) Dizionario geografico del regno di Napoli. Napoli 1805. tomo x.

ožujka utemeljiti u Ljubljani. Naprej zastave Slave!

— Za spomenik slavnoga slovenskoga biskupa Slomšeka sabrana su do sada 2994 for. 24 nvč.

Narodno kazalište. (Dalje.) Prije nego nastavimo svoje izvješće, moramo napomenuti, da su na kraju posljednjega našega članka nesmotrenošću slagara njeke rieči premješćene, čim se smisao poremeti, a te su: po svoj prilici zbog pomanjkanjkanja potrebitih proba, koje bi morale sliediti poslje riečih: kad se već — a ne poslje stavke: pristojalo bi se bilo, kao što tamo pogrješno stoji, što molimo, da se izpravi. Sad k stvari.

Gospodična Perisova izabrala je za svoj prijam Scribeovu „Adrienu Lecouvreur", koja je po mnenju mnogih njegovo najbolje djelo, jer ima i više karakteristike i više poetična uzleta, nego li svi ostali njegovi dramatični proizvodi; zato služi taj izbor gospodični koristnici isto tako na čast i diku, kao i način, kojim je naslovnu ulogu izvela. Osobito posljednji čin pošao je ovoj veoma darovitoj i routiniranoj predstavljačici tako za rukom, da smo veoma riedko kad naše obćinstvo tako duboko uzdrmano i uzhićeno vidjeli. I u ostalih činih imala je liepih trenutaka, koji su od obćinstva takodjer velikim odlikovanjem primljeni bili, samo da bi joj kod naporne deklamacije iz Fedre nješto više fizične sile željeli bili. Njezina liepa, puna čuvstva i proučena igra zaslužuje u istinu veliku pohvalu. Isto valja i o vještački narisanom Michonetu gospodina Freudenreicha. I ostali sudjelujući članovi osobito gospodje Bajzova (princesa Bouillon) i Sajevićeva (vojvodkinja Aumont), zatim gg. Mandrović (grof Saksonski) i Brani (Abbé Chazeuil), učiniše sve, što im bijaše moguće, no uzemši sve u svem, nije ni ova predstava podpunoma dozrela bila, iz zapinjanja i izvraćivanja rieči vidjaše se očito, da i njoj nebijaše dozvoljeno kad dozreti.

Marljivi g. Popović predoči nam prigodom svojega prijma poznati francezki pučki komad „Bajazzo", koj ako i neima višje vriednosti, ipak obiluje tolikim kazalištnim efektom, da se je svagdje, gdje je jošte iole dobro predstavljen bio, dopao; no udes mu zavisi jedino od predstavljača naslovne uloge a ta nesrećom dodje u ruke g. Bana st., koj ju nije bio ni na izust naučio a kamo li proučio. Jedan jedini prizor, ako se nevaramo na koncu drugoga čina, gdje se pripravlja, da ljubljenu si suprugu darovi zatečę pa iz nenada sazna, da ga je ostavila, podje mu prilično za rukom, za kojim je i izazvan bio; sve ostalo bijaše promašeno, nezrelo, dà dosadno. I tako i ova novost nije mogla postići žudjenoga uspjeha. Gdčna. Bajzova nasuprot kao Bajazzova nesretna supruga igrala je veoma efektno i dopala se je obćenito. Gospoja Sajevićeva bila je u malenoj ulozi plesačice veoma zanimiva. Da se dojduće saisone ovaj komad s gospodinom Freudenreichom u naslovnoj ulozi i ponješto marljivije i točnije uvježban dade, mislimo, da bi se i našemu obćinstvu dopao. Naravno imalo bi se štogod učiniti i za njegovo izvanjsko urešenje — što je ljetos sasvim zanemareno bilo. (D. sl.)

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

S ovkraj zvier je goropadna,
Na plien skoči iz daleka;
Više puta, kad je gladna,
Napastuje i čovjeka.
S onu stran je hrana prosta,
Siromasi njom se hrane,
Ne samo u vrieme posta
Nego i u mrsne dane.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 46. Čitaonica u Iloku. 47. Franjo Koch, glasbenik u Osieku. 48. Gostiona Renerova u Zagrebu. 49. Franjo Gregurić, gradjan u Zagrebu. 50. Franjo Gold, mesar u Ivaniću. 51. Ivan Franetić, duh. pomoćnik u Čadjavici. 52. Miroslav Kugelmayer, rač. savjetnik dvor. kancelarije u Beču. 53. Preuzv. gospoja Mažuranićeva u Zagrebu. 54. Dor. Josip Malec, odvj. u Jastrebarskom. 55. Antun Mažuranić, gimn. ravnatelj na Rieci. 56. Naum Mallin u Zagrebu. 57. Franjo Novak. predsj. kr. ž. sudb. stola u Zagrebu. 58. Gdčna. Anka Nahodil u Zagrebu. 59. Svietli knez Nikola I. gospodar Crnogore i Brda. 60. Aleksander Oblak, agent u Djakovu. (Dalje sliedi.)

---

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 17. Odgonetku (zagonetke u br. 13.) „peć-Beč" riešiše gg.: Filip Šafar, Iv. Žagrović i gdja. Ljub. Maržikova u Zagrebu. Gdčne. Barba Frane, Genčika Papajeva i Tinka Čepova, u Varaždinu. Gdja. Antunija Petrušićeva i Josip Kolarić u Petrinji. Gdja. Anka Mučanova u Ivanićgradu. G. Ladisl. Tanhofer u Voloderu. G. Miloš Ljubibratović u Ogulinu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 16. U Zagrebu 20. travnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Oj!

Razlega se po doli i gori
Oj! te oj! se u rodu nam ori,
Muklo ori iz stišnjene grudi,
A sto misli u tebi se budi.

Spominje se valjad narod slavni,
Što je bio u vremenih davnih,
Pa kad misli na što spade sada,
Oj bugari, dajuć srdcu jada.

Imao je dane pune slave,
I svog krila okrunjene glave,
Silne bane, kneze i vojvode —
Pa sad kuka: kuda sve to ode!

Težko su ga obhrvale rane,
Ljute rane nevjerom zadane,
Rane tištu, on plače od boli
A s njim slažu planine i doli.

Crni vazda svitaju mu danci,
Tišti breme, ljuto stežu lanci,
A od biede i nevolje ove
Oj vapije, ko da njekog zove.

Al kog zove? Tko to kazat može,
Zove l' braću da s' u jedno slože,
Budi l' Marka junačinu svoga,
Il zaziva osvetnika Boga?

Gorka tuga biedni rod ubija,
Istu radost on u plač zavija,
I od mila kada oj popieva —
Čovjek misli, da suze prolieva.

Ječi pjesma po doli i gori,
Oj! te oj! se u rodu nam ori,
Na taj glas se dol i gora budi,
Al se neće da ozovu ljudi!

Nu dok zemlja Višjem je podnožje,
Dok nad svimi bdije oko božje,
Dotle vapij rode iza glasa —
Strpljenoga vodi Bog do spasa!

Jos. Eugenij Tomić.

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

XIV.

Viest, da francezki kralj Filip i englezki kralj Rihard idu u Palestinu, držala je križare pod Ptolomeidom, da se nerazpršte. Kraljevi ti zaista i dodju u ljetu 1191.; ali koliko s njima pomoći dodje, toliko i razdora i nesloge To je pak na svaki način dobro bilo, što se štogod radilo, budući da se više

puti na grad jurišom udaralo. Najposlje se grad 13. srpnja zaista i preda; i sad tek na novo bukne raspra i mrzost izmedju hrišćana. Kralj francezki i vojvoda Leopold VI. od Austrije i Štirije oddiele se od kralja Riharda, i odu doma; mnogi vitezi, koji su se u plien uzdali, a toga sad nedobili, budu prinudjeni prodati konje i oružje, i kući se vratiti. Na kratko: i onaj, koji nije mnogo dalje od nosa vidio, mogao je poznati, da križarska vojska ni viditi neće Jerusolima, a kamo li ga osloboditi.

To je poznao knez Andrija sa žalošću, i zato zaključi križare ostaviti, Jerusolim za sebe pohoditi, i domom se vratiti. Izmoli dakle od velikodušnoga Saladina dopuštenje, i ode sa svojimi ljudmi kao hadžija u sveti grad.

Sutra dan poslie odlazka kneza Andrije dodju dva putnika u hrišćanski tabor: to su bila dva starca hadžije, Srblji. Oni su svaki za sebe marljivo izpitivali za kneza Andriju, a kad su zajedno bili, nikad o tom govorili nisu.

Pred veče se sastanu, i jedan od njih rekne drugomu: „Hoćeš ti u Jerusolim? prijatelju!“

Drugi mjesto odgovara zapita: „A hoćeš li ti?“

„Ako ti hoćeš, i ja ću!“ priloži onaj prvi mjesto pravoga odgovora.

A onaj drugi doda: „Ako ti tamo podješ, i ja ću!“

Premda se ovaj dogovor mogaše smatrati kao nikakav, ništa manje nadju se oba starca sutra u jutro na putu u Jerusolim.

Na putu podje onaj, koji je stariji izgledao, malo brže napred; a onaj drugi promumlja kroz zube; „Matora utvoro, idi samo napred; kad mi pomogneš naći, što tražim, uvjeren budi, da nećeš ni napred, ni natrag. On misli, da ga nepoznajem; ho, ho, moj starče; jedanput si od moga mača ustao, al drugi put za cielo nećeš!“

Kad u Jerusolim dodju, i onaj mladji hadžija kao u molitvu pogružen na zemlju padne, zaškripi onaj stariji zubma, i lagano progovori: „Farizeju prokleti; u srcu nosi ubijstvo, a klanja se tobože i molitve čita. No neka, neka: samo dok meni vuk pokaže trag pravi, izčupat ću ja njemu vučje ono srdce. Čekaj samo, ti misliš, ja tebe pod tim naličjem nepoznajem; ali se varaš. Do skora ćeš poznati, da se poslje moga udarca ozdraviti nemože!“

Kad u grad udju, svaki se činjaše, da je za drugoga zaboravio, ali jedan drugoga s oka nepušta. Dodju i k svetomu grobu. Tu je klečalo više ljudi svakojakoga roda i noširva. Izmedju drugi molio se Bogu jedan mlad, kao angjeo liep, vojnik. Njegova je molitva tako iskrena, tako čista i duboka bila, da mu je izgled mogao pobožnost i u najtvrdje srdce uliti. I to je baš oko svih, koji su dolazili, na njega obraćalo.

Mladi onaj hadžija, ležeći na zemlji prostrt, imaše [illegible] pogled i kradom upravljaše ga to na svoga druga, to na mlada vojnika. On promumlja: „To je, to je! vidiš, kako se ona matora utvora u nju zagledao. A ona se moli, baš kao da osjeća, da se spravlja na put, s koga se nedolazi!“ Na ovo opipa u njedrih nož, da li ga zaista kraj sebe ima, pa se onda naglo digne, i ode.

Stari hadžija primjetio je ravnim načinom mladost vojnika, i odmah mu počne srdce hitrije udarati. Lice mu se učini poznatim, ali odielo vojničko, i dr-

žanje tiela posve po vojnički, smetu ga. Sad baci pogled na svoga druga hadžiju, koji je onda prostrt legao bio, i pomisli: ova zvier ništa nenamirisuje. — Opet pogledi na mladića, koji je sad bio oči k nebu digao: pogled uvjeri starca, da se nevara, i on nagonom vodjen, pogledi brže na druga svoga, ali toga nije već tu bilo. „Vuk je namirisao janje, i sjeo u zasjedu!“ promumlja on, „ali će mu presjesti.“

Sad se mladić digne, i podje napolje. Kad izidju iz hrama, sliedovao je stari hadžija ustopce za mladićem, na sve strane pazljivo motreći, sam pak neprimjećen od mladića. Ovaj idjaše u misli zadubljen, i činjaše se, da mu duh jošte nije s neba sišao, kuda se bješe u molitvi popeo.

Dok su tako išli, mislio si starac, što će bolje biti, ili se najedanput izdati, i do istine doći, ili si dati vremena, da se prije nego što tajnu svoju odkrije, uvjeri, da je na pravom putu. Ovo mu se drugo bolje dopadne; jer ako se kako prevari u licu i tajnu izda, kakva bi sljedstva mogla ta nesmotrenost za sobom povući! Kad ovako sam sa sobom svrši, pristupi k mladiću, i smireno kao hadžija stojeći zapita: „Je si l' Srbljin, mladi junače; po izgledu sudio bi, da jesi!“

Mladić se trgne, pogledi starca i odgovori mu: „Nisi se starče prevario, jesam Srbljin, — šta želiš?“

Hadžija mu tiho odgovori: „U taboru hrišćanskom čuo sam, da se knez Andrija, sinovac našega kralja ovdje nalazi, pa sam te zato pitao, jesi li Srbljin, da me k njemu odvedeš, da budem barem blizu svojih ljudi, dok se ovdje nahode.“

Mladić mu odgovori: „Knez će te dragovoljno primiti. Ja idem upravo k njemu; ajde sa mnom, ako se želiš sad s njim sastati.“

Stari hadžija zahvali mladiću, i podje s njim. Blizu su bila mjesta, gdje je knez sa svojimi obitavao, i tako naskoro tamo prispje. Knez Andrija rado zaista primi hadžiju medju svoje ljude, i obeća mu, da će ga, ako mu povoljno bude, i pri povratku u domovinu, u svoju pratnju primiti. Hadžija zahvali, i ode sa drugim družtvom poznati se, a mladić ostane kod kneza.

„Dakle, jesmo li gotovi, Konštantine?“ zapita knez mladića.

„Jesmo,“ odgovori ovaj; „sutra jošte da se oprostim s okolnjimi svetimi mjesti, pak onda možemo natrag!“ Pri ovom uzdahne mladić, jer mu na um padne žalostna domovina, kojoj se mišljaše povratiti.

Kad su hadžija i Konštantin ulazili u obitalište kneževo, pokaže se onaj mladi hadžija, koji je za njima prekriven sve jednako išao, i kao tigar na lov neodvratno motrio. Kad oni u obitalište udru, te ga više spaziti nemogoše, protrese se i progovori: „Dakle ovdje je janje: gdje će biti klalište? — nezna se.“

Sutra dan podje Konštantin da obidje sveta mjesta, koja su okolo Jerusolima. Stari hadžija nije primjetio, da je mladić otišao. Želeći do uvjerenja doći, podje k njemu, da se u razgovor pusti: ali se uplaši, kad čuje, da je mladić sam izišao. Odmah ogrne svoje ogrtalo, pripaše mač pod njega, i skrije u njedra nož, pa brže pohiti na onu stranu, kuda su mu rekli, da je mladić

otišao. Na putu k brdu Taboru opazi mladića pred sobom: ali zajedno vidi, gdje se sa strane, nevidjen od njega, njegov drug hadžija k istomu, sumnjivim načinom približuje. Ovaj bijaše dobro stražu čuvao, i vidio, kad je mladić iz obitališta izišao. Da pozornosti njegove neobrati na sebe, a u slučaju izpita sebe prekrije, udari drugom stranom tako, da ljudi, koji su i jednoga i drugoga vidili, ni pomislili nisu, da oni jednim putem idu. Ali ga je zato dobro na oku držao; pa kad su se na polju našli, onda savije k mjestu, koje je malo zaklonjeno bilo, i šukajući se, da ga mladić neosjeti, stane se ovomu približavati ruku u njedrih na nožu držeći, i oči neodvratno upirući u mladića koji je, ni na kraj pameti njega i njegovu namjeru neimajući, išao spuštenom glavom i pogruženim u čistu pobožnost srdcem, po onoj zemlji, po kojoj je noga Spasiteljeva hodila, kad je išao preobraziti se.

Baš ta osobita pažnja mladjega hadžije učini, da dolazećega starijega hadžiju nespazi. Ovaj poznavajući namjeru onoga, savije za jedan mali brežuljak, pohiti, i jošte u dobar čas zaidje onomu za ledja. Mladji hadžija baš htio skočiti, i na mladića napasti, kad šum hoda za sobom čuje, i hitro se okrene. Najprije se skunji i uzme izgled smirenoga samo u nebu živećega hadžije, a kad pozna svoga druga, baci pogled po okolini, pak kad nigdje nikoga na blizu nespazi, vikne: „Kad te je djavo donio, on neka te i nosi: meni nije moglo ništa povoljnijega biti. Najprije tebe u pakao da pošljem, pa poslie mi ona negine.“ Na ove rieči skoči kao bjesomučan, i napadne na starijega hadžiju. Ovaj je bio spreman na napad, zato žestoku navalu onoga dobro izdrži. I sad se ukaže čudni prizor: dva pobožna hadžije bore se kao najiskusniji ratoborci; dva starca udaraju se kao najvrstniji junaci.

Na zveku oružja se prene Konštantin, i začudi, kad svoga gosta u tako nepriličnom poslu opazi. On pristupi bliže k njima, neznajući, šta je i kako je, i premišljavajući, na čiju stranu da stane.

Sad poviče stari hadžija: „Udri, bezbožniče; udri sada — lako je sablju u prsi sjuriti neoružanomu čovjeku, koji nesmje mač, kud mu je volja, upravljati. Sjuri ga sad, ako si junak, kad čelik pred čelikom stoji.“

Ove rieči pobude pozornost Konštantina. On pristupi bliže, i zapita svoga starca, šta je to, i zašto se bore?

Starac, svejednako boreći se, odgovori mu: „Stoj tu, pa gledaj, diete. Vidila si, kad je ovaj prokletnik mač u moje grudi zabo, vidi, kako će stari Branko njemu sad da plati!“

Pod Konštantinom noge zadrkću; i da bijaše ubijca na njega u taj mah navalio, mogaše svašta učiniti. Kad se malo razbere, zapita hitno, i ruka mu sama k maču podje: „Je li ovo Grdomil!“

„Ja sam,“ drekne mladji hadžija, i napadne na Konštantina, namislivši najprije smlatiti iznenadnim udarom opasnijega i bezbrižnijega, pak onda drugoga poslužiti.

„Kad si ti Grdomil, a ti primi njemu dolazeću plaću!“ rekne Konštantin, i odbije snažnim udarcem mač na sebe padajući. Pak onda sa svoje strane na protivnika navaljujući, nastavi: „Ti se varaš, ako misliš, da sa bezsnažnim

djevojčetom posla imaš: tvoje bezzakono djelo je iz djevoke na tvoje zlo junaka načinilo, koga ćeš jaku desnicu odmah poznati!“

Ove rieči nisu nuždne bile, jer je Grdomil iz udaraca poznao, s kim ima posla. On se nadje sad u najvećoj bjedi, izmedju dvie vatre, i naumi bjegati: ali je starac njegovu namjeru poznao, i svagda mu put zatvaraše, s druge pak strane Konštantin mu oka otvoriti nedavaše.

„To nije pravo, dva na jednoga!“ poviče najposlje; „to je razbojnički!“

„Ali je pravo dvadeset na dvie slabe ženske,“ odgovori mu gorko Konštantin; „to nije razbojnički napasti na putu iz zasjede na bezbrižnoga mladića!“ I udvojeni udarci znakom budu gorčine njegovih rieči. Na ovo se obrati k starijemu hadžiji, i progovori mu: „Ostavi ga u miru stari prijatelju, bit će njemu i sa mnom jedinim suviše.“

Stranac posluša diete, i prestane od boja samo na to pazeći, da protivnik neuteče, ili s prevarom diete neobori.

Podugo se boriše ova dva nejednaka borca. Konštantin bijaše istina bez oklopa, ali mu vještina taj i odviše naknadjaše. Grdomil je sve većma i većma osjećao silu njegovih udaraca, i najposlje namisli u punoj zbilji ukloniti se, i u bjegu spas potražiti. I zato se obazre na stranu, da potraži sgodu. To je bio Konštantin predvidio, i upotrebi čas na odsudnji udarac. Osobitim zamašajem odbije mač Grdomiljev na stranu, i neprekidajući zamašaja okrzne ga po glavi, te mu skreše lubanju od vrha glave do nad lievo oko. Onaj poskoči natrag, zaljulja se i tresne o zemlju.

„To je za moju tetku!“ poviče Konštantin, pak onda mu sjuri u trbuh sablju izpod oklopa, koji mu se u padanju od tiela odljusnuo bijaše, i poviče: „Ovo za staroga Branka! — A za mene evo ti, što si zaslužio!“ i udari ga nogom.

„Pravo Katarino, pravo diete moje!“ poviče na ovo stari hadžija, i pristupi Konštantinu, da ga zagrli govoreći: „Ti sve nas osveti, — posvetila ti se ruka, i onaj, koj te je naučio s njom tako udarati.“

Konštantin se malo na stranu povuče, i zapita: „Je li možno, da si ti stari Branko! — Po tvojih riečih, morao bi biti Branko; ali je Branko pred mojima očima od mača ovoga neljude poginuo, a iz groba sad se neustaje!“

„Ja sam stari nesretni Branko,“ progovori starac sbacajući ogrtalo, lažnu kosu i bradu, kojom se bijaše pretvorio, „koj je do ovoga časa žalio, što nije onda crkao, kad nije na svom mjestu bio, da diete svoga gospodara sačuva; i koj sad nemože dosta Bogu da zahvali, što go je do ovoga časa sačuvao.“

Konštantin pozna odmah vjernoga staroga slugu svoga roditelja; radost, da je on jošte živ, i žalost za otcem, koji mu pri tom na pamet padne, sliju se u jedno i pojave se u suzah gorkosladkih, koje je o njegovom vratu viseći prolivao. — Stari Branko plakaše od radosti kao malo diete, i nije mjesta na glavi djetetu ostalo, koje nepoljubi. Gledaše diete, i nije ga se mogao nagledati; vidilo se, da sumnja, da ga kako san nevara, i da li je diete zaista živo. Najposlje mu radost izključa ovima riečmi: „To je, to je ono sladko diete, koje sam i na ovih starih rukuh nosio, koje se s ovom mojom siedom

bradom igralo; to je ona prekrasna djevojčica, koju su nam onako sramno ugrabili, i za koju sam toliko puta htjeo ovu ludu sjedu glavu razlupati. A hvala Bogu kad nisam: kako će se moj dobri gospodar radovati, kad vidi, da mu stari Branko diete u naručja dovodi; kako će se radovati, kad vidi onu kao punu predivnu djevojku, junačku djevojku, koju je kao diete, slabu i nejaku djevojčicu ostavio.“ — Jošte nebi starac skoro svršio, da nije suze tuge preko obraza djeteta padati vidio. Zato prekine besjedu i ušuti na jedanput, kao da je vodom zasut. (Dalje sliedi.)

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(V. dalje.)

Iznenada stavi mu njetko ruku na rame, ogleda se i vidi bliedo Orzinievo lice.

„Onaj čovjek,“ šaptne mu Talijan, „grdna je skitalica, a ne Vaš otac, kao što mislite. Ako nećete da budete sukrivac grdnoga zločina, to upotrebite dvoboj zato, da ga uništite. Ivan Petrovski prevari Vas, a grof Tabors Ivan je Petrovski. Za tri dana zatvoriti će otca i sina. Okoristite se opomenom, koja Vam je već dana —“

„Vi znate, da me je njetko opomenuo, da odputujem?“

„Dapače ja znadem i to, da ste Vi kneginji za volju ovdje ostali. Ubijte svoga neprijatelja u dvoboju i pobjegnite. Neuzradite li, kako Vam velim, onda će Vam biti, kao što i Ivanu, koga ste novcem podpomagao.“

Talijan izčeznu prije, no ga je mogao Aleksander išta upitati. Više gostova dodje, da sidju u svoje kočije. Kad je mladić tražio i opet kneginju, rekoše mu, da se je s Melitom udaljila. Čim je mogao drugi dan, dade se najaviti kod kneginje, koja ga primi, u svilenoj odjeći, običnim svojim posmjehom; govoraše o plesu, te napokon svrati govor i na grofa Taborsa, o kom da joj je general mnogo dobra i liepa pripovjedao. Aleksander joj kaza, što se je razgovarao s čudnovatim grofom, spomenu takodjer opomenu, koja se je ticala Ivana, a nezataji joj niti dvoboja.

„Nadam se, ljubezni prijatelju,“ reče kneginja, „da ćete se pobrinuti, kako bi izposlovao, da grof dodje na dogovor. Za Ivana Petrovskoga poskrbit ću se ja. O tom sastanku zavisiti će, mogu li štediti poštenje grofovo, ili ću slušati Ivana, koj hoće na svaki način, da podjem za njegova sina.“

„Poznate li njegova sina?“ upita Aleksander.

„Nepoznam; ali slutim, tko bi mogao biti. Zapletoše me strašnimi mrježami. Hoćete li primiti poziv na dvoboj?“

„Samo onda, ako se dokaže, da grof Tabors nije Ivan. Ta nemogu se tući s kakovim zlikovcem; jer bi tim svoje poštenje povredio. Radi se dakle tako o meni, kao što i o Vas; dopustite da budem blizu, kad se sbude čudnovat onaj sastanak.“

„Vi me pretekoste u mojoj želji, osim Vas nezna nitko za moju obiteljsku tajnu —“

„A ja ću ju čuvati, kao da je moja, tim Vam barem mogu dokazati, da sam Vam zahvalan.“

Andreja duboko uzdahnu. „To je dakle Vaše nastojanje!“ šaptne. „Hoćete da mi osjegurate bogatstvo, koje me nemože usrećiti, premda je mnogim trun u oku. Dosadio mi već i život. Budite mi prijatelj Aleksandre, pak ću se barem tim moći tješiti, da je bio uza me čovjek, koj me je štovao, ne radi bogatstva, već radi mene same.“

„Andrejo!“ klikne ganut mladić.

„Nećete, da me ljubite, štujte me barem. Hoćete li i možete li to činiti?“

Mladić joj poljubi žestoko obe ruke. „Ljubit ću Vas uviek kao svoju prijateljicu, kao sestru! Vi mi povjeriste sve svoje tajne, — i ja ću dakle svoje srce otvoriti prijateljici i sestri. Bio sam najsretniji čovjek, kad ste mi postala tako dobra; al ja se neusudih podići oka pram suncu, koje me je ogrievalo sa svoje visine. Neusudih se ni pomisliti, da Vam budem više, no Vaš sluga, komu je dopušteno, da bude blizu Vas. Vaša blagost i prostodušnost privlačila me k Vam, al visoki Vaš stalež silio me, da budem uviek daleko od Vas. Da Vam se uzmognem približiti, trošah mnogo, potroših više, nego li su mi dopuštale okolnosti. Ja sam ubog Andrejo, vrlo ubog poljski plemić, komu je bunom sva imovina oteta. Ja bi bio u vojsku stupio, da se tomu neprotive politička moja načela. S toga prodavah sve malo po malo i onako malenu moju baštinu, obiteljske aleme. Žalostni taj posao doveo me je i u dućan draguljara Bronera. Ugledah Melitu, i gradjanska ta djevojka pobudi u meni prvu iskrenu ljubav; jer kći draguljareva i ide siromašnoga plemića, bez svake nade na bolju budućnost — a bilo bi upravo ludo nadati se čemu od bogate kneginje. Tako počeh Vas, kneginjo, štovati, a Melitu ljubiti. Kad se pobliže izjaviste, kad me nadahnuste nadom, na koju nisam smio niti iz daleka samo pomisliti, već je bio udes srca moga sasvim odlučen. Melita nije znala za moju ljubav, ona nebi smjela, po mojoj osnovi, ni znati za nju; jer sam scienio, da sam dužan za Vas učiniti tu žrtvu, da odputujem iz Moskve. Odlučih reći, da me obiteljski odnošaji sile, da idem iz Moskve. Al mi Vi iznenada povjeriste svoju tajnu — možda ću moći za njekoliko dana reći, da sam se rad Vašega mira i sjegurnosti borio mačem u ruci!“

„Melita! Melita!“ šaptne kneginja. „Slutila sam to! . . . .“

„Kneginjo, Andrejo, smijem li se nadati, da ćete mi ostati prijateljicom?“

„To svakako ljubezni prijatelju. Drago mi je, što ljubite Melitu, u koju se uzdam toliko, koliko i u Vas. Hvala Vam za žrtvu, koju učiniste, kad se spremiste na put i opet ostaste ovdje jedino radi mene. Melita je u istinu vriedna Vaše ljubavi, Vi ćete s njom dobiti krasnih alema i dragulja — srdačno Vam čestitam grofe!“

Te rieči govoraše sasvim mirno, al ipak joj je težko bilo sakriti srdjbu, koja joj se je vidila u pogledu.

„Izjaviste li već svoju ljubav Meliti?“ nastavi dalje.

„Izjavih.“

„Kada?“

„Na plesu.“

„A ljubezno diete, nekaže mi o tom ni riečce.“

„Oprostite, to je za strašljivu djevicu nješto sasvim nova....“

„Ljubi li i ona Vas, grofe?“ upita Andreja naglo, glasom visoke gospodje.

„Sudeć po njezinom držanju, reko bi, da me ljubi.“

„Ja ću Vam ići na ruku, ako bi se možda protivio toj ženitbi stari zlatar. Vi mi povjeriste sasvim svoju stvar — ja ću Vam zato biti zahvalna. Ajdte sa mnom u kazalište.“

„Drage volje, milostiva kneginjo.“

Na večer bili su u loži, kamo dodje i pukovnik Kazinov. Razgovarahu se o plesu, kad Andreja opazi grofa Taborsa, koj je bio kao obično u crno obučen, te je mirno gledao na pozorište, nebrineć se sasvim ništa za svoje susjede.

„Vaš prijatelj bijaše nesretan,“ šaptne kneginja pukovniku.

„Nije to prvi put, milostiva kneginjo, on je već tomu sasvim naviknuo sutra možete ga i opet naći kod igraćega stola.“

„Tko je bio onaj bliedi gost, koj mu je raztepo banku?“

„Čini mi se, grofov prijatelj.“

„A, prijatelj. Dakle onda nije ništa izgubio.“

„Oni su prijatelji još iz Pariza, gdje je grof duže vremena živio.“

Aleksander slušaše sve to udivljeno. Bliedi onaj čovjek opomenuo ga, da se čuva grofa, dapače preporučio mu, da ga ubije u dvoboju. Sve je više dolazilo nesmisla i nesporazumljenja, stvari se sve više zamrsivahu. Kad je mladić opet došao u svoju sobu, bijaše veoma žalostan, te reče tužno: „Otče, Ti ostavljaš svomu sinu strašnu baštinu!“

Grof Tabors stanovaše blizu kraljevske kuće od opere. Kod njega bijaše sve uredjeno kao u kakva stara bećara, a posluživao ga je njeki stari Poljak, koga si je pred više godina doveo s Varšave. Stari igrač je sjedio drugo jutro kraj kamina i ručao, kad mu najavi sluga signora Orzinia.

„To sam si mislio!“ zamrmlja.

Zapovjedi, da se gost pusti unutra.

Orzini dodje u velikoj bundi; — Talijan bijaše jako blied, činjaše se, da ga groznica trese. Pozdravi Taborsa, kao višji nižjega, te se sjedne kraj kamina ni nečekajuć, da ga onaj ponudi.

Grof je dalje pio vruću čokoladu; posjet taj nije ga ni najmanje smeo. Orzini motraše čvrsto grofa, njegova ga je hladnokrvnost, rek bi malo umirila.

„Dodjoh k Vam radi velevažne jedne stvari,“ poče Talijan.

„Da čujem!“ reče Tabors.

„Vidite, da sam bolestan.“

„Vidim; ali šta ću Vam ja, zovite si liečnike, imate ih valjda čim platiti. Ja nisam liečnik, nemogu Vam dakle ni pomoći.“

„Sjeverno podnebje sve mi više hudi zdravlju — ja ću se i opet povratiti na jug.“

„Pravo imate!“ zamrmlja grof, koj je sve većom slasti jeo.

„Ja ću dakle otići iz Ruske.“

„Sretan put!“ klikne Tabors, zapaliv si smotku.

„Nu prije, nego li odputujem, moram da načinim s Vami račun, grofe.“

„Zato dakle dodjoste! Ja sam mislio, da smo se izravnali na plesu kneginje Galicinke, kamo dodjoste kao nepozvan gost. Kakvih imamo još računa?“

„Kao nepozvan gost! Najprije hoću, da se o tom opravdam. Ja nisam bio pozvan, al sam doveden onamo.“

„Tko Vas je doveo?“

„Kći zlatara Jakova Bronera.“

Grof ga čudom pogleda. „Jakova Bronera, velite?“

„Melita je krasno diete.“

„Melita! Melita! Ona je u Moskvi?“ upita Tabors, „i Vi ste s njom govorio?“

„Nisam govorio, već sam ju samo vidio, al to nespada na stvar. Kažem Vam, da sam pod imenom Ivana Petrovskoga bio na plesu.“

„Ivan Petrovski! Ha sad istom znam, zašto je onako radila kneginja. Dobro; sada računajmo. Nu nezaboravite, da je sav moj novac u Vaših rukuh i da sam danas siromah bez novčića.“

„Na sadašnjost nemožemo se, grofe, sasvim ništa obazirati; promatrajmo samo prošlost i budućnost. Mi se sdružismo u Parizu i igrasmo zajedno, što smo imali nastaviti i u Ruskoj. Vi mi otvoriste široko polje, gdje da mogu mnogo dobiti; ali se drugčije sbilo, Vi me izključiste od najljepših posala pod izlikom, da nespadam k višjoj aristokraciji niti da možem s njom obćiti, buduć nisam plemić. I to bi se dalo bilo učiniti, ali Vi nehtjedoste.“

„Samo s toga, što se nehtjedoh mješati u prevaru, koja bi morala prije ili poslje doći na vidjelo. Da sam se osvjedočio, da neigrate krivimi kartami . . . .“

„A, dakle je to!“ prekinu ga, smješeć se, Talijan.

„Takova štogod moglo bi mi svu budućnost pokvariti; pošten igrač neima se ničesa drugoga bojati, već da može izgubiti svoje novce. Vi razteposte na plesu moju banku — nemogu Vam dakle sasvim ništa progovoriti, nu Vi ste i poslje tako sretan bio, da ste morao bez sumnje svojimi osobitimi kartami igrati. Što bi se bilo dogodilo, da je oprezan koji igrač opazio Vašu prevaru? Ja Vam iskreno izpovjedam, da sam zadrhtao, kad ste Vi došao. Ipak je sve mirno prošlo, Vi ste sad bogat čovjek, pa sad se razstajmo. Vam neprija ovo podnebje — idite dakle natrag u Francezku, tamo Vam je široko polje za posao, kakav si želite.“

Orzini obori oči nice smješeć se porugljivo. „Vi me odpravljate, kao kakva dosadna slugu,“ reče zatim. „Kad ste bio u Parizu praznih žepova, smatraste me svojim najboljim prijateljem.“

„Prevarih se, a to sada istom uvidjam. Vi znate, da sam sad opet ubog; al ću i ostati ubog, Vaše mi pomoći netreba.“

„Grofe,“ poče Talijan strogo, „Vi ste njeko djelo započeli, koje će Vam doskoro nositi krasnih plodova; nu mi smo drugovi, moramo si dakle svaki dobitak podieliti. Vi ste siguran, da ćete uspjeti, pak hoćete, da me se riešite; puka su Vam dakle izlika moje krive karte, česa netajim, niti mogu tajiti. Vi se navlaš hoćete sa mnom razkrstiti, al, moj gospodine, nedam se ja odpraviti tako na prostu ruku, mi moramo prije svoje račune urediti. Vi bijaste strašan neprijatelj pokojnoga generala Galicina —“

„To nespada k stvari!“ reče Tabors.

„Oprostite, ja ću Vam dokazati, da spada. Vi ste jedino iz neprijateljstva spram generala izvuko iz tamnice jednu njegovu nevinu žrtvu. Ta žrtva bijaše — stari Bajučev, koj je umro u Parizu. Odnošaj izmedju generala i Bajučeva moraše biti veoma čudnovat; ja si ga tumačim ovako: Bajučev nije imao djece, uze si dakle za kćer njeku kmeticu, krasnu Katarinu. Galicin, koj je držao Katarinu pravom plemićevom kćeri, zaljubi se u nju. Katarina je pako već odprije ljubila liepa i vitka častnika Egelova, te i podje zanj s dozvolom svoga poočima. To je po svoj prilici peklo kneza Galicina, s toga se i osveti Katarininu otcu, komu je pripisivao svu krivnju. A imaše i pravo: Egelov kašnje slučajno sazna, da je Katarina kmetica, da je ona možda u djetinstvu prodana ili ukradjena; i da mu nije bila već suprugom, on bi bio sve te stvari u javnost razturio i pokvario budućnost krasnoj Katarini, koja je bila odhranjena kao plemićka kći. Ciela stvar osta tajnom, a Egelov ljubljaše svoju krasnu i duhovitu ženu, koja mu porodi kćerku Andreju sadanju obudovljenu kneginju. General je držao Katarinu sretnom, s toga zače njegova srdjba sve više buktiti; zače obćiti s drugimi ženami; — al badava nijedna mu nebijaše onako krasna, kao Katarina; živio poslje duže vremena s njekom siromašnom Poljakinjom, gospodičnom Zaluskovom, koja je bila, kako vele, veoma krasna; ona mu rodi kćerku, Melitu, al on neuze Poljakinje, već ju pošalje u Beč. Marija, mati Melitina, nije mogla snositi prikora toga i sramote, predade dakle pod njekom izlikom svoju kćerku s malom imovinom ubogomu zlataru Broneru, a sama se strmoglavi u hladni Dunav. Broner odgoji Melitu kao svoje diete, a njezinim novcem započe svoj posao sjajnije upravljati. Kasnije se preseli u Moskvu, valjda s toga, da uzmogne ovdje bolje raditi o sreći svoje pokćeri. Melitina majka imaše i brata, Poljaka, koj je Vam grofe sasvim sličan. Ta sličnost bijaše i meni povodom, da sam se upoznao s Ivanom Petrovskim, pod kojim imenom živi u Moskvi grof Ivan Zaluski. On tvrdi, da ide kćer njegove sestre sva generalova imovina, jer da je uzeo Katarininu kćer samo zato, da joj uzmogne osjegurati svu svoju imovinu. Ivan znade, kako je odveden iz tamnice stari Bajučev, a to on upotrebljava zato, da dobije od kneginje čim više novaca, kojih mu treba.“

„Orzini, Vi ste nitkov!“ klikne grof Tabors. „Vi ste izdao Ivanu tajnu, koju sam Vam priobćio u Parizu samo zato, da se smilujete bolestnomu Bajučevu. Ja Vas nehtjedoh slušati, što ste mi savjetovao glede kneginje Gali-

cinke — s toga dakle priobćiste cielu stvar onomu Petrovskomu, a ja zato ni neznam.“

„Tako je!“ reče mirno Talijan. „Svatko je onaj luda, koj se neokoristi, gdje se može. U igri me nevjerno ostaviste — moradoh dakle misliti na drugo, da nebudem prisiljen povratiti se u Pariz kao prosjak. Pogledajte me — možda si neću moći dugo novaca služiti, a što da bude onda sa mnom?“

Grof ustane; oči mu sjevahu neobičnom vatrom. „Vi ćete u tamnicu,“ klikne, „s koje je Bajučev uteko! Bez mene nemožete dobiti putnice .....“

„Samo lagano, grofe,“ reče Orzini mirno, „Vi me nećete niti u tamnicu baciti, niti ćete mi uzkratiti putnicu.“

„Nenadajte se više od mene nikakvoj pomoći ....“

„Dapače ja se sasvim pouzdano nadam.“

Tabors hodaše po sobi velikimi koraci. Napokon stane pred Talijana.

„Signore, imate novaca?“

„Malo.“

„Ja ću Vam priskrbiti putnicu.“

„To sam znao.“

„Ali pod jednim uvjetom.“

„A taj je.“

„Da sutra odputujete.“

„Zar se bojite?“ nasmije se Orzini. „Ja ću odputovati, ako Vi izpunite moj uvjet.“

„Šta zahtjevate.“

„Dajte mi staroga Bajučeva papire, koji su u Vas.“

„Papiri pokojnoga prijatelja moga sveti su mi. Ja ću ih predati jedino njegovoj unuci, kneginji Galicinki, kao što sam mu i obećao.“

„Grofe,“ reče Talijan izza kratke stanke, „predaja, ili da bolje reknem prodaja tih papira liepo će Vam se izplatiti — Vi hoćete, da sami trgujete, ja toga nedopuštam. Ja dodjoh u Moskvu kao Vaš drug, morate dakle sa mnom dieliti, s toga me evo kod Vas. Kneginja platit će Vam liepu svotu, koje me ide polovica, budući sam se za staroga Bajučeva brinuo upravo kao i Vi. Dapače Vi bi bio u Parizu bez svake pomoći propao, da niste mene našo.“

„Signor Orzini,“ reče grof uzpregnuv svoj gnjev, „zar me Vi sbilja takvim smatrate, da bi mogao trgovati ovimi papiri? Ja sam plemić!“

„O tom ni nedvojim. Pokažite dakle, da Vam nije stalo do novaca!“

„Kako?“

„Dajte mi papire; ja Vas uvjeravam, da će ih kneginja dobiti. Grof Tabors neće u cielu stvar sasvim ništa umješan biti, raditi će jedino Ivan Petrovski ....“

Tabors se nije mogao dulje uzdržati. „Znam ja svu Vašu osnovu!“ vikne drhćućim glasom. „Signore, u mojim očima je već onaj hulja, koj neprepriеči prevare, kad znade za nju i kad ju može preprieč iti. Ja Vas mogu u Vaših osnovah preprieč iti, ja ću Vas sbilja i preprieč iti. Vi znate, da ja svoju

rieč držim. Ja nemogu za Vas više učiniti, već priskrbit Vam putnicu; odlazite dakle, odputujte jošte danas!“

„Ne, ja ću ostati!“ odgovori Orzini mirno i čvrsto, dižuć se sa stolca. „Naći ćemo već sredstva, da prisilimo kneginju, kako da plati ubogomu Zaluskomu ono, što ide kćer nesretne njegove sestre. Putnicu priskrbiti će mi već u svoje vrieme sama kneginja Galicinka.“ Talijan ode, ni nepozdraviv grofa.

„Idi, idi, prijatelju,“ zamrmlja grof, „nebojim te se; mi smo u Ruskoj, a ne u Francezkoj.“ Pozove slugu, obuče se i otidje od kuće. (Dalje sliedi.)

Posavska Hrvatska za narodne dinastije.

Jedan jediti izvor za najstariju poviest hrvatsku jest djelo istočno-rimskoga cara Konstantina Porphyrogenete pod naslovom „De administrando imperio.“ Vjerodostojnost, koja krunjenoga pisca kao povjestnika u obće ide, po dobro ocieniše već mnogi, koje slovjenski, koje neslovjenski, većom stranom njemački učenjaci. Što se napose onoga diela njegove poviesti tiče, u kojem nam pripovieda, na koji način Hrvati iz zakarpatske svoje pradomovine na jug slovjenski dodjoše, vrlo dobro primjećuje sliedeće Dr. Fr. Dümmler: „Sehr zweifelhaft bleibt nun, wie wir uns ihre Wanderung nach der Donau denken sollen, denn was uns darüber mitgetheilt wird, hat wenig das Ansehen einer wahrhaften Geschichte.“ [1]) Akoprem on na ovom mjestu pripoviest Konstantinovu pobija i nevjerojatnom ju proglašuje, to još neima pravoga pojma o tih najstarijih hrvatskih odnošajih, dočim misli, da su može biti Hrvati, stojeći, kao i svi susjedni Slovjeni pod oblašću obarskom, s dopuštenjem gospodara svojih već prije od Slovenaca opustošenu Dalmaciju i Meziju zauzeli bili. [1]) U novije doba dobismo od našega povjestničara, dr. Fr. Račkoga oštroumnu razpravu o spisih Konstantina Porphyrogenete, u koliko se nas tiču. [2]) Po njegovu pripoviedanju i razlaganju nedodjoše Hrvati za vlade Heraklijeve, no koncem V. ili početkom VI. stoljeća u družbi još s drugimi slovjenskimi plemeni u današnje svoje postojbine. [3]) Njihovu pradomovinu, veliku, bielu Hrvatsku (ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ ἄσπρη, [4]) koja je ležala izza Turkije, a blizu Francije (Τουρκίας ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον, [4]) nije si Konstantin „drugdje mislio, nego u zakarpatskoj nizi medj Njemačkom, Karpati i zapadnimi plemeni ruskih Slovjenâ.“ [5]) Oni nedodjoše kao prijatelji, već kao neprijatelji bizantinski, morali su bo, kao i ostala im braća balkanski Slovjeni „svaki pedalj zemlje osvojiti oružjem i zaslužiti si krvlju svaku novu stečevinu.“ [6]) Došav na jug, nadju se Hrvati u družtvu velikoga slovenskoga plemena, razdieljena na tri grane: Bugare, Korutance i panonske Slovence i razstaviše svojimi sjedišti na uviek Slovence u Trakiji i Meziji od onih u Koruškoj i Panoniji. [7]) Jezik nadošlih Hrvata razlikovao se je od veliko-

[1]) Dr. Er. Dümmler. Ueber die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien. Sitzungsberichte d. phil. hist. Class. d. k. Akad. d. Wissenschaften sv. 20. str. 366. [2]) Rački. Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka. Književnik 1864. I. st. 45. 78. [3]) Ibid. st. 70. [4]) Const. Porphyr. de administrando imperio c. 31. [5]) Rački, Književ. 1864. 1, 57. [6]) Ibid. 69. [7]) Dümmler Sitzungsberichte sv. 20. str. 365; V. Jagić. Iz prošlosti hrvatskoga jezika, knjiž. 1864., sv. 3. str. 336.

slovenskoga pomanjkanjem nazala, buduć da su Hrvati čisto „e“ i „u“ mjesto veliko-slovenskoga „ę“ (ä) i „ą“ (ô) izgovarali. [1])

Za VI. stoljeća neimamo o Hrvatih nikakvih positivnih viesti, jer istom početkom VII. stoljeća, kada u Panoniji i Iliriku samostalne države ustanoviše, podje im za rukom „proslaviti se svojim plemenskim imenom.“ [2]) Kada za to doba stade moć obarska slabiti, a istočno-rimsko carstvo uslied vanskih i nutrnjih nemira oslabi, ustadoše Hrvati s jedne strane u Dalmaciji proti rimskoj vojsci, s druge strane u savskoj Panoniji proti Avarom, tlačiteljem svojim. [3]) Njihovu složnu radu ima se zahvaliti, da im je za rukom pošlo, osloboditi se jarma rimskoga i obarskoga i utemeljiti samostalnu državu, koja je imala „za granice Bojanu, Drinu, Dunav, Dravu, Savu i planine istarske.“ [4]) Ovu državu razdieliše odmah u početku u dvie pole: dalmatinsku i posavsku, kojima pojedini veliki župani upravljahu. Dualizam, koga na taj način Hrvati u državu svoju uvedoše, nebijaše im u početku škodljiv, poslie istom, za vlade Karla velikoga i njegova sina Ljudevita pobožnoga postade on veoma ubitačnim po njih. [5])

Posavska Hrvatska „protezala se je od zapada počem od rieke Raše (Arsia) u Istri prama vrielu Kupi uz Sutlu do Drave, zatim prediel med ovom riekom i Savom.“ [6]) U obsegu ovih granica širili su se Hrvati, nu ne svagdje jednako: u jednom i to većem dielu bili su brojem pretežniji, u drugom, manjem, nadmašio ih je bio živalj slovenski. Kao što sam već gore reko, zatekoše Hrvati u novih svojih postojbinah veliko-slovensko pleme, s kojim se na više miesta i pomiešaše. Takovo miešanje sbilo se je bez dvojbe u onom kraju prvobitne posavske Hrvatske, u kojem se je do danas kajkavsko narječje sačuvalo, naime: u današnjoj županiji varaždinskoj, zagrebačkoj do Kupe i križevačkoj s polovicom varaždinske krajine. Da je kod ovoga miešanja više bio zastupan živalj slovenski, nego li hrvatski, dovoljno nam zasvjedočuje sama kajkavština, koja je posljedak onakova jezičnoga miešanja, na koje su više upliva imali oblici slovnice slovenske, nego li hrvatske. [7]) Iz ovoga bjelodano sliedi: da u gore navedenih predielih prvobitne posavske Hrvatske niti su izključivo bili Slovenci, niti Hrvati, nego Hrvati i Slovenci pomiešani i to tako, da je živalj slovenski bio pretežniji od življa hrvatskoga. [8])

---

[1]) Jagić ibid. [2]) Rački, knj. 1864., 1., 71. [3]) Rački, knj. 1864., 1, 58. [4]) Rački. Odlomci iz državnoga prava hrvatskoga za narodne dinastije str. 19. [5]) Ibid. st. 45. [6]) Rački. Nacrt jugoslavenskieh povjestij, arkiv knj. IV. 261. O granicah posavske Hrvatske veli Šafařik ovo: „Ich vermuthe darum, dass die nördlichen Grenzgebiete, etwa von Senja bis zu den Kulpaquellen, zum pannonisch-chorwatischen Fürstenthum gehört haben. Im Norden bildet die Kulpa bis zu ihrer Krümmung bei Metlika die Grenze; von da an eine bis zur Sawe bei der Mündung in die Sutla in dieselbe, verlängerte Linie, weiterhin dieser Fluss und eine Linie bis zur Drau bei Ptuja, im Nordosten die Drawe, im Süden die Sawe. Ostwärts ist die Grenze ungewiss: ich vermuthe aber, dass sie zur Zeit der Blüthe des Reiches, d. h. im VII. und VIII. Jahrh. bis zur Donau zwischen Drawe und Sawe gereicht habe.“ Slav. Alterthümer sv. II., str. 301. [7]) Jagić. Knjiž. 1864., 3. 334. [8]) Czörnig. Ethnografie von Oesterreich sv. II. str. 30. Ovaj pisac vrlo dobro nazivlje kajkavce „Sloweno-Kroaten.“ Dümmler tvrdi, da su Hrvati samo najskrajniji dio dolnje Panonije zauzimali, te veli: „während die weitere Hälfte desselben, das heutige Slavonien und Provinzial-Kroatien, soviel wir wissen, stets von Slowenen bewohnt war.“ Sitzungsberichte sv. 20. st. 373. Isto tako misli i Šafařik, da su stanovnici današnje hrvatske prvobitno Slovenci, ne Hrvati. Geschichte der südslavischen Literatur. III. 13.

U drugom, i to većem dielu bili su Hrvati ili sasvim sami, te nepomiešani, ili pak sdruženi s malobrojnimi ostanci ovdje njegda bivših naroda, kao: Rimljana, Gepida, Avara itd. Tiekom VII—XII. stoljeća dodje amo još i drugih naseljenika, kao što su: Franki, Bugari, Grci, Srbi itd. [1]) Veća stran ovih nadošlica smjesti se u iztočnom dielu posavske Hrvatske t. j. u današnjem Sriemu i istočnoj Slavoniji.

Da su još u IX. i početkom X. stoljeća onaj dio posavske Hrvatske, koj je spadao na starodavnu Panoniju, Panoniji, onaj pako, koj je spadao na Liburniju Liburniji pribrajali, sliedi iz više, većom stranom franačkih spomenika one dobe; onaj nam dolazi pod imenom „Pannonia," [2]) „Pannonia inferior" [3]) i „Παννονία"; [4]) ovaj pod imenom „Liburnia." [5])

Od gradova i povećih miesta, ležećih u posavskoj Hrvatskoj, znamo takodjer njekoliko. Priestolnica velikoga župana bio je grad „Siscia." [6]) Ovaj grad imao je poput inih hrvatskih gradova svoju municipalnu samoupravu. [7]) Kod dva grčka pisca i u jednoj listini iz XI. stoljeća dolazi nam grad „Sirmium," [8]) u istoj toj listini „Požega," a kod jednoga od tih dvajuh pisaca grad „Βασιάνα." [9]) Arabski zemljopisac Edris navodi u Asklavoniji, ka kojoj je pribrajao savsku Panoniju, Bosnu i Srbiju do Morave, medju inimi mjesti gradove: „Afrankbillu" u „Frankohorniji" i „Bedhvar" (Vukovar). [10]) Ove rieči Edrisove potvrdjuju nam drugi spomenici, koji o zemlji „Φραγγοχώρεον" i o gradu „Francavilla" sbore. [11]) Bez dvojbe bili su tada još i ostanci njegdanjih rimskih gradova: Tauruna, [12]) Cibalisa, Murse itd. [13]) Osim ovih ovdje napomenutih gradova i povećih miesta bilo ih je jamačno još i više, ali nam nezabilježiše onodobni spomenici, česa radi je i mogao Pavao Šafařik reći:

---

[1]) Czörnig. II. 71—73. [2]) Anmal. Fuld. 819. „Contra Liud. Slavum in „Pannonia" rebellantem." [3]) Einh. annales 818. „simul et Liudewiti ducis „Pannoniae inferioris"; vita Ludovici imper. a 818. „Liudew., rectoris „Pannoniae inferioris"; annal. Franc. a 885. „Pannonia inferior cum duce Braslao a. 885. ad officium rediit." [4]) „Ἀπὸ δὲ Χρωβάτων . . . διεχωρίσθη μέρος τι καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονιαν," con. Porphyr. de administrando imperio cap. 31.; „Ἐίπαρχία Παννονίας, πόλεις β' Σ', έρμιον, Βασιάνα," isti, de thematibus ed. Bonn. p. 398. kod Račkoga, Književnik 1864. 1. 62. Mnienja, da je još u IX. stoljeću panonski dio posavske Hrvatske, Panoniji pribrajan bio, drži se i Dümmler. Ueber die südöstlichen Marken, Archiv X., 11. Czörnig i Herm. Jireček tvrde nasuprot, da se je u IX. stoljeću Panonija na jugu samo do Drave protezala, da daklem zemlja medju Savom, Dravom i Dunavom nije više k Panoniji pripadala; vidi: Czörnig. Ethnografie v. Oesterreich II. 38. 39.; Dr. H. Jireček, Panonija u IX. stoljeću, knjiž. g. 1866. sv. I., str. 87. [5]) „Ericus. apud Parsaticam, „Liburniae" civitatem . . . interfectus est," Einh. anual. 799. [6]) „Liud. „Siscia" civitate relicta", Einh. annal. a. 822. [7]) Rački. Odlomci str. 142. [8]) Const. Porphyr. de thematibus l. c.; isti, de administrando imperio c. 40: „Καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ἐκδρομὴν ἐστι τὸ „Σίέρμιον" ἐκεῖνο τὸ λεγόμενον"; „ὁ τοῦ Σίιρμίον κρατῶν . . . Σίε'ρμων"; G. Kedren. Historia compend. II. 476 kod Račkoga, Sriem i Hrvati, Pozor, 1861. br. 133; „banus sremi septimus," Rački. Odlomci 111. [9]) Const. Porphyr. de thematibus l. c. [10]) Φ. P. Nekoje zemljo- i sgodopisne crtice iz dvijuh srednjega vieka arapskieh spisatelja o Slavenstvu, navlaš južnomu Neven g. 1855. br. 23. [11]) Nic. Chon. ed. Bonn. p. 25. 122.; Ansbertus, historia de expeditione Friderici imper. ed. Dobrovsky p. 28. kod Dümmlera, Archiv X. 17.; Račkoga. Arkiv IV., 268; Šafařika, Slav. Altert. II. 283. [12]) Ovaj grad dolazi nam kod Nik. Honićanina i Iv. Kinnama, suvremenika grčkih careva Manojla Komnena (1143—80) i Izaka I. Angela (1185—95) pod imenom „Zeugminom" i „Zeugmin," Šafařik, Slav. Alterth. II. 210. [13]) Czörnig, II. 262.

„Ueber die einzelnen Gaue, Gegenden und Städte dieser pannonischen Chorwaten gewähren die gleichzeitigen Quellen nicht die geringste Kunde“; [1]) bilo je u zemlji takodjer i tvrdjava. [2])

U spomenicih nalazimo zabilježene i njekolike rieke, naime: Dunav, [3]) Dravu, [4]) Savu, [5]) Kupu i Odru. [6])

Cielom zemljom upravljao je jedan veliki župan. [7]) Konstantin Porphyrogeneta nazivlje ga „ἄρχον αὐτεξούσιος,“ te veli, da je dobro živio s velikim županom dalmatinsko-hrvatskim. [8]) U franačkih ljetopisih dolazi nam čas pod imenom „dux,“ [9]) čas pod imenom „rector.“ [10]) Poslie, kada se posavska Hrvatska s dalmatinskom u jednu državu stopi, dobi zemlja ova upravljatelji tri bana. Ovi nam se bani spominju u jednoj listini na kvieru iz XII. stoljeća, gdje medju inim ovo stoji: „tempere transacto . . . in regno croatorum erant septem bani . . . banus sclavonie tercius, banus posige quartus . . . banus sremi septimus.“ [11]) Po ovom izkazu indi bila su u posavskoj Hrvatskoj tri bana: slavonski, požežki i sriemski. Posljednja dva zemljopisna pojma neiziskuju nikakva opredieljenja, samo se namiće pitanje, kakva li je to Slavonija, je li je današnja, ili pak koja druga? Pokle sam dobro bio proučio sve one razdielbe, koje je prvobitna posavska Hrvatska za raznih doba srednjega i dielomice novoga vieka doživjela bila, mislim, da neću pogriešiti, ako uztvrdim, da je ova u listini navedena Slavonija onaj obseg imala, koji poslie t. z. „Slavonia superior“ imadjaše.

O nutrnjem uredjenju posavske Hrvatske za ono vrieme, dok je još za sebe samostalnu državu sačinjala, neznamo ništa, no dâ se slutiti, da je poput dalmatinske posestrime na pojedine županije razdieljena bila, te da je ovoj sasvim podoban ustav imala.

U Vinkovcih. Mijo Brašnić.

Besjednica.

Iz Zagreba. Naš narod veli: krv nije voda. To se kod razciepanih Slavena vidi u silnih medjusobnih simpatijah. Ruska vlada, najsilnija od svih, što ju gdje koje slavensko pleme ima, obazire se prijaznim okom srdca milostiva po jednokrvnoj Rusom braći. I naši pravoslavni u zagrebačkoj obćini mogu se ovih dana pohvaliti uprav carskim darom, što ga je njihovoj crkvi dala ruska vlada. Skupocieno li je zlatno ruho crkveno, što su ga dobili! Čujemo, da će ga vladika 5. svibnja blagoslovit i u njem prvi put služiti.

I jugoslavenske akademije znanosti i

---

[1]) Šafařik. Sl. Alt. II. 302. [2]) „omnia sua castellis inclusit,“ Einh. annal. 820.; „munitione tantum castelli, quod in arduo monte construxerat,“ Adelm. ann. ad a. 820. [3]) Trpimirova povelja od 4. ožujka 852. „quae metropolis usque ad ripam „Danubii,“ Rački. Odlomci 18., Mikotcy, Otiorum Croatiae p. 285. [4]) „misso per „Dravum“ navali exercitu,“ Einh. anv. 817.; „veniente Bras. duce, qui regnum inter „Dravum“ et Savum flumina tenuit,“ annal. Fuld. a 884. [5]) annal. Fuld. a. 884; „Ratimarus . . . pertransivit fluvium „Sava,“ anonym. de convers. Bagoar.; „dein per fluenta „Savae“ fluminis navigio,“ annal. Fuld. a 892. [6]) „missi autem . . . per fluvium „Odagra“ usque „Gulpam“ in Bulgariam perducti,“ annal. Fuld. a. 892. [7]) Rački. Odlomci. 45. [8]) „εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχωντα αὐτεξούσιον διαπέμπομενον πρὸς τὸν ἄρχοντα Χρωβατίας κατὰ ξιλίαν“; Const. Porphyr. de administrando imperio c. 31. [9]) Einh. annal. a 818.; „Hludovicus misit Radbodum ad exterminandum Ratimarum ducem“ anonym. de convers. Bagoar.; annal. Fuld. a. 884.; „imperator Brssl. duci.“ annat. Fuld. a. 896. [10]) Vita Ludovici imperatoris ad a. 818. [11]) Rački, Odlomci 111—112.

umjetnosti u Zagrebu sjetila se ruska braća poslav joj na dar dva velika kovčega raznih znanstvenih knjiga.

Istoj našoj akademiji potvrdjeni su napokon pokrovitelj i predsjednik. Sada će taj zavod valjda postat živom istinom, ako se možda i opet nenadje kakva nova formalnost, da mu zaprieče radnju.

Čujemo, da će zem. kazalištno družtvo ovoga proljeća i ljeta igrati u njekih naših gradovih; u Osieku će početi.

Iz Varaždina. (Dopis.) Javljam vam veselu viest, da je ovdješnje kazalištno družtvo (dakako njemačko) dne 13. o. m. dalo oprostnu predstavu.

Mnogoga će iznenaditi, što su se i ovdje „Kulturtraegeri“ nastanili, pa što još nitko ništa o njih nepisa; nu to se dade izpričati, ako vam reknem, da bi šteta bila za ono crnilo i artiju, koja bi se za to potrošila. Nu za oprostnicu neće biti ovo njekoliko redaka suvišno.

Kad bi vam točno htio opisati to družtvo, trebalo bi o njem više govoriti, nego što je pisao dopisnik u „Slovencu“ o družtvu, ako se nevaram, u Krajnu, koje je po cielom mjestu tražilo hlaće za predstavu. Nemogu zašutiti, da ovdješnje obćinstvo kazalištnu routinu predstavljačice sudi po dizanju suknje. Osim mnogih inih nepodobština moradosmo slušati, kako duše u podzemnom svietu „eljen“ viču a našega Zrinskoga vidjeti, gdje se iznevjerio narodu svomu, za koj je svoj život žrtvovao, te tvrdi Magjar postao. — Jednom rieči, ovo si je družtvo uzelo za zadaću demoralizirati obćinstvo. Završujuć ove redke, želim tomu družtvu sretan put i da se više ovamo nevrati!

Kolàju glasovi, da će zagr. kazalištno družtvo, svršiv tamo svoju saisonu, i naš grad svojim posjetom udostojiti. Dao Bog neprevarila nas nada! (Vidi viest iz Zagreba. Ur.)

Iz Petrinje. (Dopis.) Jučer 11. o. m. priredi nam glasbeni zavod u čitaonici večernju zabavu. Sastavitelj programa nepokaza mnogo ukusa; stavi unj 12 komada bez odmora, a nepokaza ni istinoljublja, jer u program uvrsti deklamaciju: „Pozdrav povrativšim se kući,“ a besjedilo i pjevalo se njemački! Besjednik se sad o jednu sad o drugu nogu upirao i pokazivao malo dostojanstva. Napjev iz „Lucie di Lamermoor“ pjevaše gćn. L., bijaše za nju pretežak; jer ju je glas izdao. Izvrstno sviraše gja. Novotnova na glasoviru „La Favorittu.“ Dobri su bili i sborovi: „Bog nek živi sve Hrvate,“ „Iz Zagorja,“ te „Rado ide Srbin u vojnike.“ Milota bijaše gledati učenike i učenice glasbenoga zavoda. Tako ih želimo vazda vidjeti složne napredne, svoje! Gg. Joanelli i Prochazka bijahu koncertu duša!

„Šaljivi četveropjev“ od Briznera je neslan. Pomislite si drečanje i viku: psa, mačke, kokoši i svinje! . . . Pa zar to spada u koncert? Da se u kurinjaku digne onolika vika, zdrav bi si čovjek stisnuo uši i pobjego van što dalje. Pa još se je za taj životinjski četveropjev i mnogo potrošilo, jer su mu potrebštine nabavljene izravno iz Beča.

Iz Karlovca. (Dopis.) Uredniku ovdašnjega „Putnika“ stiže od namjestničkoga vieća, zapovjed, da položi novčanu jamčevinu ili da se nepača u politiku; uslied toga će „Putnik“ odmah prestati; nu g. Klarić će se i nadalje pa sad još većom pomnjom laćati pjesničkoga pera.

Velemerički župnik g. Juraj Pozderac dogotovi uput knjigu: „Uputa, kako može čovjek mirnodušno živjeti, pokojno i blaženo umrieti.

Zagonetka.*)

Od Gj. Šimončića.

Ciela sam riečca od mnoge ciene
U lovu njekoč bila za žene;
Bez glave svjetlo, u glavi blago
Potrebno svakom, svakomu drago;
Bez repa snaga životna stvoru
Bio na zemlji, u zraku il' moru. —

Odgovori uredničtva. M. Lj. O. Vam su „pjesmarice“ poslane: ciena im je kod nakladnika Albrechta 1 st. 20 nvč. — V. K. u V. I na vaše narodne pjesme doći će red. — G. J. u Pragu. Prvom sgodom.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 18. Odgonetke (zagonetke u br. 14.) a) zagonetka, b) nevolja je najbolja škola, c) sat. č) otcu je 45 g. Riešiše gg.: Ivan Žugrović (1. 2. 3.), Gjuro Kružić, realac (4.) u Zagrebu. Gdčna. Zorica Družakova i Milan Bakerić u Petrovini (1. 2. 3.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 17. U Zagrebu 27. travnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ptice kukavice.

Doletiše opet kukavice
U proljetnoj ranoj bieloj zori,
Jesu li to stare one ptice
Il su novi neznani nam stvori?
Tko bi znao, šta nam nose?
Idu l' krasti, ili prose?

Doletiše odmah i slavulji;
Pjesme su im zvučne i vesele,
Nije sumnje... tko će da ih hulji?
Nisu l' iste kano i dosele?
Ja bi znao što nam nose:
One ljubav sebi prose!

A eno i lastavica žurnih
Već pitomo naš stanak obliću
Nakon oštrih zimskih dana burnih
Kolo vode probudjenu žiću.
Svi znademo, što nam nose,
Stara svoja miesta prose.

Jadne što su kukavice bile,
Sumnjive su i sada ostale:
Nebi li se kamo ugnjezdile,
Gdje se nisu nikad postarale;
Tamo jaja svoja nose,
Gdje ih za to ni neprose. —

Lj. Vukotinović.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(V. dalje.)

Andreja se bojaše ne samo da će doskora krenuti odlučan čas, već je i sama mnogo toga učinila, što je stvar znamenito pospješilo. Majka joj njezina kaza, kakova je roda, a da se ta tajna pokopa i da odstrani svoga pogibeljnoga neprijatelja, posluži se već svakojakimi sredstvi, medju koja je spadalo i ljubovanje s Aleksandrom Zaluskim. Ona je znala i to, da je pokojni njezin suprug ljubio njeku Zalusku, a to je našla u listovih, koji ostaše izza Galicina. Prsten, što ga je vidila na Melitinoj ruci, bijaše isti onaj, o kom je pokojnik toliko puta govorio i naložio joj, ako joj ga donese osoba, koja je iz roda Zaluskih, da ima toj osobi predati veliko jedno krimsko dobro. Mladoga Aleksandra Zaluskoga vidila je prvi put u Moskvi i tu se spozna s njim, jer ju je već samo njegovo ime privlačilo. Na umoru govoraše njezin suprug o njekoj darovnici, koja da je u rukuh Marije Zaluskove, nu o njoj da nije

ništa čuo već više godina. Sve je to uznemirivalo kneginju, kojoj je žao bilo, ma samo za maleni dio sadanje njezine imovine; ona si sjajno uredi kuću, radeći samo o tom, da se čim više proslavi i da si pribavi čim više štovatelja — al uza sve to bojaše se i pomisliti, da bi možda morala dieliti s kim svoje bogatstvo; činjaše joj se, da je učinila zanj preveliku žrtvu; s toga da si ga sad neda oteti. Mladoga Aleksandra Zaluskoga nije ona ljubila; pretvaraše se samo, a nije ni iz daleka mislila udati se za toga poljskoga plemića; htjede ga učiniti jedino sredstvom svojim proti bezobraznomu Ivanu, o kom je slutila, da je u savezu sa Zaluskim. Čitatelj se valjda sjeća razgovora njezina s Aleksandrom u zlatarevom dućanu, gdje su se slučajno sastali. Sad je znala za mladićevu ljubav prama Meliti, pak je i tu htjela upotrebiti na svoju korist. Bronerova kći, kod koje je vidila prsten, postade za nju velevažnom osobom; mišljaše, da joj ga je poklonio Aleksander.

U iste vrieme, dok je bio Orzini kod grofa Taborsa, stupi Aleksander u sobu Ivana Petrovskoga.

„Otče," započe mladić, „Vi mi obećaste, da nećete od kneginje ništa zahtievati . . . ."

„Ja sam ostao vjeran svomu obećanju," reče ozbiljno stari.

„Vi bijaste kod kneginje na plesu."

„Ja, na plesu?" upita Ivan sjevajućim očima.

„Vi me nehtjedoste poznati, kad sam Vas nagovorio."

„Sine, ti si valjda sanjao! Niti sam ja bio na plesu, niti sam s tobom govorio drugdje, osim u svojoj sobi."

„Vi bijaste ondje pod imenom grofa Taborsa."

„Grof Tabors sasvim je druga osoba; kažu, da mi je veoma sličan."

Aleksander se zabuni.

„Ostavimo to," reče zlovoljno starac. „Dokle si došao s kneginjom?" upita izza kratke stanke. „Ciela stvar se mora doskora dovršiti . . . ."

„Otče, Vi se bavite osnovami, koje bi nam mogle biti pogibeljne."

„Danas ću javiti kneginji, da si ti sin Ivana Petrovskoga. Mislim, da će se odlučiti Tebi na korist, premda je do sada oklevala. Kad ju uzmeš, sravnat će se onaj zločin, što ga je general učinio mojoj sestri."

„Otče," reče ozbiljno mladić, „scienim do duše, da mi je kneginja sklona, al ona nemože biti mojom ženom."

„Zašto?"

„Jer je nemogu ljubiti. Sve, što mi je do sada učinila, nije bilo drugo, već posljedica Vaših grožnja. Andreja je pametna, veoma pametna, ona jamačno sluti, da sam i ja umješan u cielu stvar. Svemu njezinu prijateljstvu nevjerujem ni mrvice, ona se pretvara. Da misli sve ono ozbiljno . . ."

„Aleksandre, neruši osnove, koju sam mudro i velikim trudom sagradio. Ti ljubiš valjda koju djevojku?"

„Da otče!" odgovori Aleksander otvoreno. „Gradjanskoga je roda, nu ipak angjeo u svakom obziru. Ja bi Melitu za uviek upropastio, kad bi ju prevario u onom, čemu se od mene nada."

„Melita? Melita?“ upita Ivan udivljeno.

„Melita Bronerova.“

„Zlatareva kći?“

„Da, ista ona, koja Vam je nosila pisma i novce od kneginje.“

Tom izjavom bio je Ivan sav poražen. „Ti ljubiš Melitu i ona tebe?“ upita opet.

„Jest, otče, mi se ljubimo, a da prevarim ubogo diete, počinio bi isti onaj zločin, kojim Vi okrivljujete generala Galicina. Ostavite se osnove s bogatom kneginjom, ja ju nemogu uzeti. A sad, otče, idite u Varšavu; jer će sad kneginja silno udariti na Vas, samo da Vas se za uviek rieši; ona nesmje nikada saznati, da je Aleksander Zaluski Vaš sin.“

„Dosta, dosta; ja ću odputovati, čim Tvoje poslove uredim. Ti si ubog, moram Ti dakle osjegurati imovinu.“

Zaklevši Aleksander jošte jednom otca, da se okani svih osnova spram kneginje, htjede otići.

„Sine,“ reče stari, „saznade li Andreja, da Ti ljubiš Melitu Bronerovu i da ju kaniš uzeti, bit će Ti najveća neprijateljica. Nu neboj se, ja ću Te braniti; još danas umoliti ću zlatara, da Ti dade svoju kćer; a da će Ti ju dati, za to Ti jamčim. Danas u 5 sati poslje podne naći ćeš me u zlatarevom dućanu.“

Mladić ode. Ivan se obuče, i sad bijaše sasvim sličan grofu Taborsu. Imaše jednostavnu crnu odjeću. Na lievoj strani prsiu imaše i vrpcu, koju je običavao nositi grof. Pogledav se jošte jednom u ogledalu, baci na se staru bundu i pokrije si kapom siedu glavu. Baš kad je htjeo otići, otvore se vrata i pred njim stajaše bliedi Talijan.

„Upravo htjedoh k Vam,“ reče Ivan.

„Dakle Vam dobro dodjoh,“ odgovori Orzini, zatvarajuć brižno za sobom vrata.

„Bijaste li kod Taborsa?“

„Dolazim upravo od njega.“

Orzini se baci na jednu stolicu, jer je bio veoma umoran; idjaše pješke.

„Što Vam je reko?“ upita Ivan.

„Dvojim, da bi Tabors mogao imati papira, koji bi nam bili od tolike koristi. Ostavimo sve osnove, pak udrimo oružjem, koje nam je već u ruci. Mi ćemo postići svoju svrhu i bez onih papira, za koje misliste, da su kod grofa. Vi ste Tabors, te ćete sve raditi u njegovo ime. Ja ću posvjedočiti, da sam Vas vidio u Parizu s Bajučevom. Kneginja mora da nagradi izbavitelja svoga djeda.“

Sad i Ivan sjedne. „Signore,“ započe on, „stvari su se sasvim promjenile.“

„Valjda nam na korist.“

„Možda meni na korist.“

„Govorite, da čujem!“ reče zvjedljivo Talijan.

„Nas dvojica sastasmo se slučajno. Vi se htjedoste sa mnom, a ja s Vami okoristiti. Nemožemo dakle jedan drugoga kriviti, ako nam sve osnove pro-

panu. Ja netrebam više Vas, Vi netrebate mene. Grofa Taborsa, koj je nedužnoga oslobodio, neću više da varam, ako on može štogod dobiti, neću da mu otimljem. Iskreno izpovjedam, da sam se poslužio u nevolji njegovim licem, nu sad toga više netreba, i ja sam sretan, da sam si sav taj posao streso s vrata."

„Vi dakle hoćete, da svaki posao sa mnom prekinete," reče porugljivo Talijan.

„Jest, signore."

„Dobro, meni je pravo."

„Nesmatrajte me svojim neprijateljem; ja ću Vam biti uviek zahvalan."

„Vi se bojite, da Vas ja nebi izdao?"

„Govorite Vi slobodno, a tim ćete škoditi jedino grofu Taborsu i kneginji Galicinki."

„Znadem ja to. Moja prijava doći će vlasti u dobar čas, da povede iztragu, a tim će kruni pripasti veliko imanje kneginjino. Vi shvaćate sve to?"

„Dakako! dakako!" klikne Ivan, koj istom sada uvidi, da ima posla s vrlo pogibeljnim čovjekom. Uvidi, da je kći njegove sestre lišena za uviek svake imovine, ako kneginja izgubi svoju. Andrejina imovina bijaše i Melitina.

Talijan čekaše mirno, kakove li će imati posljedice njegove rieči. „Što je dakle?" upita napokon, videć da Ivan još uviek šuti.

„Pravo imate, Vi možete sve to prijaviti, ali gdje su Vam dokazi? Ako reče grof Tabors, da Vas nije nikad ni vidio? Ja bi Vam savjetovao, da se načinite s kneginjom."

„Mislite?"

„Dobra ta gospodja dobro će Vam platiti, samo da šutite."

„A ja trebam novaca."

„Kao što i ja!" reče Ivan. „Hajdmo ka kneginji, ja ću jošte jednom s Vami kao grof Tabors."

„Dobro, dobitak podielit ćemo!" reče Talijan, komu su oči sve više sjevale. „Kad svršimo taj posao, otići ćemo u Pariz."

„Dakle posljednji put sam danas grof Tabors?"

„Posljednji put."

Odoše obojica; uzeše si jemščika (u nas je to fiaker) i odvezoše se kneginji Galicinki i doskora stajahu u predsoblju. Ivan odloži bundu, dočim je Orzini ostao zamotan, veleć, da je bolestan. Sluga najavi grofa Taborsa, koga kneginja odmah pusti predase. Videć bliedoga igrača, za koga reče grof, da joj je veoma pogibeljan, i nehotice se strese. Čitatelj sjeća se po svoj prilici onoga razgovora kneginje Andreje s Taborsom, one noći, kad je bio i ples. Andreja pomisli, da je i opet nakanio grof navaliti na nju.

„Gospodine grofe," progovori Ivanu, „rado bi se nješto s Vami na samu razgovarala."

„Kako izvolite, milostiva kneginjo. Prijatelj moj, signor Orzini, biti će tako dobar i ostavit će nas za njekoliko časova."

Talijan se pokloni davši tim znak, da će otići. Andreja ga umoli, da

otidje u njeku sobu, gdje da imade knjiga, koje može pregledavat; otvori zatim sama vrata i gost njezin stupi u drugu sobu. Čim on izčeznu, šaptnu Ivan: „Imade li ta soba jošte koja vrata?“

„Neima. Zašto?“ upita začudjena kneginja.

„Dopustite dakle, da Vam zatvorim neprijatelja, koj bi Vam mogao škoditi.“

Ivan zatvori naglo nu tiho vrata i preda ključ samoj kneginji.

„Hvalite slučaju,“ šaptne uza to; „jer se možete sad u istinu sretnom scieniti. Vaš najveći prijatelj nebi Vam bio mogao što god koristnijega učiniti.“

„A što ste mi Vi grofe?“ upita Andreja.

„Ako hoćete Vaš prijatelj.“

Ivan kaza joj svu osnovu Talijanovu, koja je već poznata našim čitateljem. „Zlikovac je u Vašoj ruci,“ zaključi on, „činite sad samo to, da Vam nenaškodi; netreba Vam ni spominjati, koliko se ga imate bojati.“

Andreja bijaše naravno sva zapanjena.

„Što mi savjetujete Vi grofe?“ upita ga tiho.

„Težko Vam je u istinu u ovakovih okolnostih svjetovati. Uredite sve svoje poslove, a dotlje držte Talijana u zatvoru. Tim ćete na svaki način učiniti veliku uslugu grofu Taborsu, koj svakako može zahtievati, da mu budete zahvalna.“

Kneginja, koja još uviek mišljaše, da je pred njom pravi grof Tabors, tumačila si je sadanje njegovo postupanje na taj način, da se grof hoće s njom družiti, nebi li se tako riešio opasnoga Talijana.

„A što ću početi s tim čovjekom, kad uredim svoje poslove?“ upita kneginja.

„Možda ću se ja s njim ogledati,“ odgovori Ivan.

„Vi grofe?“

„Jest, ja!“

„Velite možda....“

„Dà, jer ćete Vi to riešiti, štovana kneginjo.“

„Razjasnite mi tu stvar grofe.“

„U ovaj čas nemogu; ja dodjoh, predat Vam ovoga Talijana, da budete sjegurna i da ga pomno čuvate. Negovorite s njim, niti ga pustite uteći. Kad hoćete da dodjem?“

„U 6 sati u večer.“

„Ja ću doći.“ Ivan ode.

„Tko je to bio?“ upita se kneginja. „Sutrašnji sastanak razmrsiti će cielu stvar. Bilo kako mu drago — Talijan ostati će do toga vremena sužnjem.“

Pozove kućnoga nadzornika, pravoga Rusa, koj joj je bio odan dušom i tielom, te koj je vršio svaku njezinu zapovjed robskom odanosti i poslušnosti, nepitajuć ju nikada za uzrok, zašto tako biva, a ne drugčije.

„Pavle, tamo je u sobi čovjek, koga imaš držati zatvorena. Odvedi ga dolje u jednu sobu, daj mu jesti i piti, te pazi nanj, dok Ti štogod drugo nenaložim.“

Pavao se nakloni i obeća, da će sve učiniti, kako valja. Četvrt sata poslje toga vidimo ga kod signora Orzinia, koj je zamotan ležao na divanu. Talijan je znao ruski.

„Dodjite sa mnom, gospodine!“ reče Pavao strogo.

„Kamo?“ upita Orzini, koj se je prestrašio bradatoga Rusa.

„U drugu sobu.“

„Kneginji?“

„Gospodarica mi zapovjedi, da Vas drugamo odvedem, više neznam ništa.“

Stupiše u sobu, gdje je ostala kneginja s Ivanom, al ih je Orzini uzalud očima tražio. Bilo mu je veoma čudnovato pri duši, kad ga je vodio Rus dugim hodnikom i doveo ga u malu sobicu, gdje se nije mogao nadati, da bi onamo došla i kneginja.

„Prijatelju,“ reče Orzini, „nemogn danas dulje čekati na kneginju, ja ću doći sutra.“

„Vi ćete ostati, gospodine! Eno Vam postelje, lezite na nju, ako Vas je volja, uztrebate li štogod, potegnite za zvonac, u ostalom nemojte ni misliti, da bi mogao uteći.“

„Zar sam sužanj?“ upita Orzini.

Nadzornik ode i zatvori ključem za sobom vrata.

„Ivan je hulja,“ zamrmlja Orzini; „on me je izdao! Možda je i on zatvoren? O lud li sam ti Bože! Da sam se barem zadovoljio s onim, što sam već imao. Možda to Tabors uradi. Bilo kako mu drago ja ću ipak sve saznati, ako nepostanem inače slobodan.“ (Konac sliedi.)

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Konštantin pogodi što misli, i rekne mu kroz plač: „Ti valjda i neznaš, dobri Branko, kakva je grozna nesreća postigla moga dobroga roditelja!“

„Negovori diete!“ poviče starac užasnut drkćući kao trska od straha, da nije nesreći gospodara on uzrokom bio.

Konštantin mu u njekoliko rieči pripovjedi, što je znao o sudbi svoga otca, a to je bilo dosta, da na srdce starca gorka tuga naidje. Dugo vrieme stajali su niemi, i žalošću poraženi; dok najposlje neprogovori Konštantin, kod koga bijaše vrieme oduzelo žalosti prvu silu: „Ajde stari prijatelju, nije hasne plakati. Vrieme na djelo zove. Ovoga valja da sahranimo, jer je grehota, da hrišćanina ptice požderu, makar da šta drugoga zaslužio nije.“ Na ove rieči baci Grdomila u jednu rupčagu, i nabaci na njega zemlje i kamenja, pa mu i njeki vid krsta čelo glave metne, pa se krenu dalje, sveta mjesta pohoditi. Pred noć budu obojica kod kneza Andrije.

U večer oprosti se ranije Konštantin sa prijateljem, dodje u svoju sobu i pozove sa sobom staroga Branka. Kad budu sami, počne mu ovako govoriti: „Nisam ti kazao, ali se i samo od sebe zna, da je Katarina ovdje mrtva, i

samo Konštantin živi; zato čuvaj se stari prijatelju, da se kako neizdaš. U onaj čas, kad bi se moja tajna saznala, morao bi se ja od ovih ljudi razstati, pa što bi nas dvoje u ovoj neprijateljskoj zemlji činili!“

„Neboj se, Konštantine,“ odgovori starac, „prije ću jezik odsjeći, nego da te po drugi put u zlo bacim. Ti si meni sasvim stran, dok u liepo naše Grnčarevo nestignemo. A sad me puštaj da idem, da drugim naše prijateljstvo u oči nepadne.“

Konštantin se ovoj žujbi starčevoj nasmije, i progovori mu: „Razgovarati se smjemo, od toga se netreba bojati. Svaki zna, da ja rado pripovjedanje slušam, a misliti se daje, da ti sila kazivati znaš. Pod tim tvojim naličjem, nebi te ni ja sam poznao, a kamo li tko drugi. Govori mi sad, što se poslje mene slučilo; nemogu te se nagledati, ni naslušati dosta tvoga miloga glasa, koj me opominje na moje sretno i liepo djetinstvo.“

Starac se malo prokašlje, pa onda počne: „Kako me je taj prokletnik proboo, to znaš; ja sam pao kao mrtav; kao takvoga su me držali i spremili, nedajući si nimalo truda u život me povratiti, i malo što nisu pobjegli iz sobe, kad sam najedanput uzdahnuo, i ruku i nogu maknuo. Onda tek stanu oko mene gledati, i na njihovu radost, a moju onda najveću tugu, povratim se poslje nesvjestice od više dana u život i malo po malo ozdravim. Dugo vremena nisam mogo na ništa misliti, nego sam tako, kao drvo sjedio, kud su me metnuli, hodio, ako su me vodili. I to je bilo sreća za mene, kako sad vidim; jer u ono prvo vrieme oduzeo bi sam sebi život, kako mi je bilo. Sa zdravljem povrati se i pamet, i ja budem onaj, koj sam i bio, vjerni ali ludi Branko, koj sam mogao izložiti dobro moga gospodara onakvoj opasnosti, za ljubav jednih svatova.“ Ovdje se starac grune podobro u čelo rukom, pak onda nastavi: „Kad se opametim, kažu mi, da nisu mogli ubojicam u trag ući. Slutnja njeka navede me na tu misao, da nije kako tu knez Beroje Kipilović pomješan. Prerušim se dakle, i pomješam se medju njegove ljude, i tu iz jedne i druge rieči, iz jedne i druge dane im zapovjesti, doznam ja, da taj pokor nitko drugi nije ni učinio, nego on; doznam, da je tebe jedan križarski vitez iz ruku Grdomiljevih izbavio; i doznam najposlje, da će knez Beroje poslati Grdomila u Palestinu za križari, da te gledi iznaći i smaći; jer se strašno bojao, da se nepojaviš, i da pod ruku pravice nepadne. — Kako to čujem, skujem i ja svoj plan. Mislio sam: diete naći moraš, jer kako ćeš gospodara dočekati, kako li mu pred oči stati; zahvali Bogu, što je u životu, da ju — — da ga“ popravi se starac „tražiti možeš; ta će krvoločna zvier diete sigurno naći, drži se samo njega, a držati se i moraš, zašto kako ćeš drugčije diete od njegovih oštrih zuba sačuvati. Tako ti ja dobro oko na njega bacim, i nisam mu se dao maknuti bez mene. On na galiju, da ide u Palestinu, ja na istu: ja se njemu približim, on meni; baš kanda ga je bio Bog zasliepio, tako me se na svoju nesreću držao. Tako dodjemo u stan hrišćanski, i on stane razpitivati za Srblje; ja pomislim: čekaj, to mora da je srbski kakav vitez bio, kad njemu Srblji na srdcu leže, pa i ja stanem za njih razpitivati. Na putu u Jerusolim nisam ga ni na čas iz očiu izgubio, a vidio sam, da me

se žaca. Kad dodjemo pred Hristov grob, poznam ja tebe odmah, na moju najveću radost, niti sam se htjeo od tebe više razstati. Mislio sam najprije i bolje uvjeriti se, jesi li zaista, da kako u ludo tajnu neizdam, i zato sam molio kneza, da me medju svoje ljude primi. — Kako sam vidio, da se onaj bezbožnik iz hrama kradom udaljio, znao sam, da te je poznao, i nisam te htjeo koraka bez mene pustiti: možeš misliti, kako mi je bilo, kad sam čuo, da si bez mene otišao. Letio sam, reko bi, a ne išao, i danas mi je sreća bolje poslužila nego prije dvie godine. On leži u zemlji, kao što sam ja onda na zemlji ležao: i nada je u Boga, da se neće više podignuti. Sad sve znaš. Grad su naši ljudi opravili, te je ljepši nego prije, samo da bi Bog dao, da u njega i knez Grgur doći može!" Ovdje starac zašuti, i prolije spomenu svoga gospodara njekoliko suza, pak se onda digne i ode od Konštantina govoreći mu: „Sad laku noć; drugi put mi moraš ti kazati, prošl — prošao — prokleti jezik sve na zlo; ma ću pred drugimi šutiti ili ga izkinuti, kad leti pred pametju." S ovim izidje napolje.

XV.

Sutra dan ode Konštantin duhovniku i izpovjedi mu, što je jučer učinio. Svećenik mu iz toga prizrenja, što je u obrani ubijcu i razbojnika ubio, grieh odpusti i pričesti ga; poslje čega lakim srdcem Konštantin, davši na grob Spasiteljev bogate žrtve, i uredivši, da se za spasenje duše njegova roditelja i stare tetke kroz godinu dana svaki dan kod groba Kristova molitve odčitaju, krene se sa svojim družtvom iz svetoga grada, i vrati se k domovini.

Kad dodju u Ptolomeidu navezu se na more za ostrov Kipar. Odavde otide knez Andrija s njekoliko momaka u Carigrad, a Konštantina sa drugimi izbaci kod Kalipolja na suvo, i ureku, da se u Jedreni sastanu. Kad knez dodje u Carigrad, nadje dom Protostratora u velikoj tišini. Gdje je onaj šum i ono veselje? pomisli sam u sebi, koje je odprije u ovom domu vladalo, šta to mora biti? — Prijave ga domaćini, i ovaj ga dočeka s razširenim rukama.

„Gdje je Teodora?" zapita knez odmah poslje prvoga pozdrava.

„Teodora je sirota zlo!" odgovori otac s tužnim licem.

„Šta se dogodilo?" zapita knez živo i nestrpljivo, i krv mu k srcu poteče.

„Mi smo dobili glas," progovori Protostrator, „da ste i vi u ono vrieme umrli, kad je Fridrika vojvodu švabskoga odniela ona ljuta mora sa ovoga svieta. Od toga doba tužila je ona, i venula, i sad sam Bog zna, šta će biti. Iz kreveta već i neustaje!"

„Oprosti mi, Bože!" poviče knez u velikoj tuzi sam sebe koreć, „ja sam tomu kriv. Ta mogao sam misliti, da će se taj glas ovamo donieti! Sirota moja Teodoro! Ti mene radi umireš, a ja nisam imao srdca i mozga od toga te sačuvati!" Ovako je tužio knez i krhao od žalosti ruke. Najposlje stane i zapita: „Vodite me k njoj, neka svojima očima vidi ovu sjetu, koja mi razdire srdce, i koja je dostojna ali nedovoljna kaštiga moje nemarnosti!"

Protostrator ode k svojoj kćeri i malo po malo pripravi ju za sastanak, javljajući joj viest, da je knez živ, da se misli vratiti, da se već navezo, da nemora daleko biti od Carigrada, da je u gradu, da je u domu.

„Gdje je, gdje je, da ga samo vidim, pa onda nemarim umrieti!“ poviče sirota Teodora u najvećoj radosti, i uzhićenje joj izvede ruže na bliedom inače obrazu.

Na ovo uvede protostrator u sobu bolestnice kneza, koj k njenu krevetu pohita, pored njega klekne, i s najvećom tugom progovori: „Možeš li oprostiti tvomu ubijci, sladka Teodoro, koj je nehoteći istina, ali nečineći ono, što je ljubav tvoja iziskavala, tebe do groba doveo. Ali neće to biti. Bog je dobar, nećeš ti umrieti. Ja sam sad ovdje; tko smije sad tebe iz mojih naručja iztrgnuti! Ti ćeš živiti, ti ćeš ozdraviti i ljubav, najsrdačnija ljubav morat će ti naknaditi ono, što si pretrpjela.“ Na ove rieči ušuti, pogleda joj u oboljelo, ali još jednako prekrasno lice, u angjelske oči, vidi strašno razorenje, koje je bolja srdca učinila, i zaguši se u suzah.

Ona ga zamoli, da ustane i kod nje na stolicu sjedne, pa ga je onda dugo, dugo okom ljubavi i pogledom bezkonačne nježnosti i milosti gledala. Najposlje progovori: „Nisi ti kriv. Odkud si ti znao, da će ćudljivi glas ono donieti, što nije istina; i kako bi mogla iskati, da kod toliko bieda i nevolja na to misliš! Hvala Bogu, kad nije istina!“ Na ovo pošuti, pa onda nastavi: „Nisam te više mislila viditi!“ Bolja srdca, koju je pri ovoj misli uviek osjećala, i sad joj na jedno trenuće u očima sievne, i te ovlaži: ali odmah zatim luča blaženstva mjesto njeno zastupi, i suza radosti skotrlja se preko smiešećega se lica njenoga. Ona ga je dugo šuteći gledala, i vidilo se, da ga je sravnjivala s onim obrazom, u kom ga je sebi predstavljala, dok je u Palestini bio. — „Dosta si se promjenio! ta sveta vojna čudesni ti je izražaj licu dala; ja bi pred tobom na koljena pala, kao pred kakvim svetiteljem!“

„Na srdce moje, mila Teodoro, tamo je tvoje mjesto!“ odgovori Andrija.

Ona mu nedade dalje govoriti, nego zapita: „Ti si bio vrlo bolestan?“

„Ja sam bio na istom putu s vojvodom Fridrikom,“ odgovori knez, „i samo jedno čudo povrati mi život, da ga tebi, najblagorodnijemu biću posvetim.“

„A ja sam bila od tebe tako daleko!“ uzdahne Teodora, „nisam te mogla poslužiti: posluga ljubećega srdca mnogo od ljekarije u sebi ima,“ doda gledeći ga pogledom punim neizrečene ljubavi.

Andrija sad pripovjeda joj sve.

„Dragi Konštantin!“ primjeti ona. „A kako sam ja neharna spram njega, još i nezapitah za njega. Gdje je? neka dodje, da mu zahvalim, dok još ova struja čustva rieči pravi duh dati može.“

Andrija se nadje malo u nesgodi, što da odgovori. Najposlje joj kaže, da je diete svojih djela radi u domovinu hitalo, i napried otišlo.

Sad je morao knez obširno sve pripoviedati, kako mu je za to vrieme bilo, za koje se nisu vidili. Teodora je svaku opasnost, svaku bjedu i sama osjećala, premda je knez s namjerom opisivao sve mnogo slabije, nego što je bilo. Od mnogo vremena nije se djevojka tako dobro osjećala, kao sad; srdce

joj je bilo puno, i bolest se morade natrag povući. Kad ona i dojduće dane sve bolje i bolje bude, sine tužnomu otcu i pečaljnoj materi nada, koja im već bijaše ugasnula. I sam ljekar stane uvjeravati, da može još sve dobro biti. I zaista, Teodori tako bude bolje, da za njekoliko dana iz kreveta ustane; lice joj porumeni, oči dobiju života, glas joj se razjasni, i svi se znaci zdravlja stanu javljati. Ti su dani bili najljepši u njenom životu, jer je samo živila za svoga prijatelja i s njim, dajući ljubav obiljno i ljubav zahvalno primajući. Još za njekoliko dana, i Teodora ozdravi.

Težko bude Andriji razstati se, ali se razstati moralo. Što se prije krenuo, to će se prije vratiti. On mišljaše samo sebe malo u domovini urediti, pak onda po svoju zaručnicu doći, da ju kao suprugu vodi. Kad se opraštahu, nadje Teodoru preko nadanja stalnu i utješenu: ona se nadala, da će ga skoro viditi, pa je razstanak kriepkim duhom dočekala. Sa svih strana polete sad pozdravi za Konštantina, koga se osobito liepa Ana prijateljski sjećala.

Knez Andrija nadje svoje u Jedreni, i podju kroz Bugarsku doma. Andrija pogadjajući volju prijatelja uzme isti onaj put, kojim su prije dvie godine išli, i spomen onih dana približi duše prijatelja. Oni su kao i onda išli, jedno drugo hranili i pojili, i sve ono zadovoljstvo uživali, kao i onda. Samo što nije to tako čisto bilo, kao onda, jer se kadkad pojavi u Konštantinu misao, da mu prijatelj nije onako sav njegov, kao onda, nego drugoj pripada, s kojom će ga vječna sveza skoro na svagda skopčati. Premda je dosta vremena imao se na tu misao naučiti, opet mu je svagda srdce zadrktalo, kad se ona pojavila, i onda je k staromu Branku dojašio i s njim napried išao, a ovaj mu je što pripoviedati morao, neznajući, da diete ni jedne rieči njegove nečuje, nego mislima po neizmjernoj pustinji bludi.

Kad dodju na granicu rekne knez Andrija: „Mi bi se sad morali k podnu okrenuti, ali se ja moram svratiti gradu kneza Grgura, da razberem, šta su o sirotoj njegovoj kćeri saznali. Prijateljstvo njegovo, premda malovremeno, na to me poziva, a sudbina njegova zaslužuje svako saučešće!“

Konstantin obode konja i odjaši napred, da sakrije svoje grozne suze. Bojao se, da knez nečuje, kako mu srce bije, tako je to silno udaralo, dok mu je prijatelj govorio.

XVI.

Pred veče je bilo, kad su se približili gradu kneza Grgura Hranića. Konštantinu hoće srdce iz njedara da izskoči. Tuga i radost razdvajaše mu čustva; poletio bi bio, kad je opazio mjesto svoga djetinstva, koje nikad više viditi mislio nije, groza ga je prolazila, i jedva je mogao u napred koračiti, kad je pomislio, da u gradu neima nigdje nikoga, da onaj, koj bi mu na susret poletio, trune u crnoj zemlji ili u sinjem moru.

Isto tako bijaše i staromu Branku, koj polagano, da nitko nevidi, suzu sa nabranoga svoga obraza otare.

I knez Andrija osjeti njeku tugu, kad se približi gradu nesretnoga svoga prijatelja. Osobito čustvo probudjuje u prsima čovjeka misao, da ćemo mjesto, gdje je ljubljeno ili prijateljsko lice obitavalo, prazno bez njega naći.

Drugi vojnici na grozna pozorja vojne naučeni, jašili su šuteći, ali bez svakoga čustva za svojim vodjom. Kad su se Bugari od kneza razstali, ostalo je sa Andrijom od 50 njegovih Srbalja samo 20, drugo je u svetoj zemlji san vječni boravilo.

Sad zazvoni zvono u gradu, kako se činjaše na večernje. Svi putnici odkriju glave i prekrste se. Konštantinu malo neprepuče srdce, jer se na glas zvona sjeti, kako ga je pokojni otac u crkvu vodio, i s kakvom je pobožnošću sveto pienje slušao. Još mu se suze nebijahu osušile, kad pred grad dodju. Vrata nadju, kao u sried rata, zatvorena i zaištu ulazak trubom, i malo zatim spusti se gvozdena rešetka, i tvrda velika hrastova vrata otvarajući se zaškripe. Putnici udju šuteći. Konštantin je, bojeći se najnesretnijega glasa, išo najstražnji za svima. Sad dodje sluga knezu Andriji, u kom je poglavicu vidio, i zapita: koga da javi gospodaru grada?

„Gospodaru grada!“ progovori knez začudjen, pa onda zapita: „A tko je gospodar ovoga grada?“

„Knez Grgur Hranić!“ odgovori momak.

„Pa gdje ti je gospodar?“ zapita Andrija na novo, neznajući šta da misli.

„Gore u sobi, gdje goste dočekuje!“ odgovori momak, neznajući šta da misli o ovom čudnovatom pitanju stranoga.

„Knez Grgur Hranić gore u sobi!“ progovori knez, još se nemogući povratiti od čuda. „Vodi me tamo“ pridoda na to i podje sa momkom u dvor.

(Dalje sliedi.)

Vazmica.

Običaji narodni bitni su biljezi značaja narodnoga; ako se ovi u narodu izgube, izgubit će narod i značaj i razplinut će se u moru inih naroda. Narod naš osobito obiluje krasnimi običaji, jer svaka svetkovina crkvena i narodna, svaka važnija sgoda u životu obavlja se posebnimi običaji. Žalibože, da se u novije vrieme osobito po gradovih gube narodni običaji, vele bo, da je to posljedak kulture, kao da kultura izključuje narodnost. Kad bi tako bilo, nebismo mogli kazati, da ima naobraženih naroda, već samo naobraženih hrpa ili gromada ljudi. Ali tomu nije tako, Francez ostaje uz svu svoju naobraženost Francezom, Englez ostaje Englezom; samo u nas misle ljudi, ako se čemu naučismo od Franceza, Engleza i Niemca, da moramo i po nošnji i običajih postati Francezi, Niemci i Englezi. A to dolazi od polovične naobraženosti; ljudi bo, koji nepoznaju točno sebe ni svojega, što bi morao prvi stupanj u naobraženju biti, primaju lasno sve od drugih, a svoje neznajuć ga cieniti, zabacuju. Nu kuda sam zalutao? htjedoh opisati narodni jedan običaj, a evo pero mi se izmaklo — štioče oprosti!

Uskrsna svetkovina, koju upravo proslavismo, svetkuje se u raznih krajevih domovine takodjer liepimi običaji, koji su više manje obće poznati. Nu ima i običaja, koji su samo u njekih krajevih poznati, a takav je, mnijem, manje poznat običaj: p a l e n j e v a z m i c a *) u okolici križevačkoj. Prije

*) Taj narodni gjurgjevskomu kriesu slični običaj vlada još, koliko znamo, u okolici ivanićkoj i kotaru svetoivanskom, a kažu mu vuzmenec (oganj). Ur.

uskrsa, obično u velikom tjednu grade si ljudi po poljih a osobito po brežuljcih od drva, granja i šiblja preko hvata visoke lomače, vazmice zvane. Na uskrs rano u jutro u 3 ili 4 sata podje obično više prijatelja zajedno na polje, upale vazmicu, pucaju iz pušaka i mužara a kad se vazmica dobro razgorjela, praže u žeravici jaja. Kad vazmica izgori, vrate se kući. Zanimivo je kod toga još i to, što se natječu, tko će ranije ustati i vazmicu upaliti i što više puta iz šale mnogoga preteku, te mu vazmicu prije upale, nego li sam dodje.

Ovako taj običaj; kako je postao i s kojega uzroka, da li u kršćansko doba ili još prije, nemogu kazati; al sada je kao i pucanje iz pušaka znak radosti na uskrsnuću spasiteljevom. Lj. Modec.

Besjednica.

Iz Zagreba. Doznajemo, da će se glavna skupština i svečana sjednica jugoslavenske akademije držati prvih dana mjeseca svibnja. Tada će se proglasiti novi izabrani članovi, o kojih u smislu pravila pojedini razredi sada svoje predloge pripravljaju. Isto će se tako do glavne skupštine ustanoviti točan program književne radnje, koju misli akademija da bi imala ove godine bud obaviti budi bar započeti. Napokon da će se do toga doba sastaviti njeke naučne komisije, kojim će dužnost biti, da svaki u svojoj sferi nastoji oko prikupljanja dotičnoga materijala i spomenika. Da bi se svi ti poslovi prije glavne skupštine priredili, bješe ovih dana, kako nam pripoviedaju, njekoliko skupnih i razrednih sjednica, koje se još nastavljaju.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) G. dr. Božidar Petranović u Zadru napisa kritično-historičnu razpravu: Bogomili, crkva bosanska i kršćani, koju mu srbsko učeno družtvo nagradi. To je jedan od najzamršenijih religiozno-družtvenih pojava u jugoslavenskoj poviesti. Knjiga će iznieti 12 araka a stoji predplatom 80 nvč. Predplatu će drage volje primit te piscu odpraviti i ovo uredničtvo.

— Posielo. Nova 8. svezka Posiela sadržavajuća Turgenjeve pripoviedke: Mumu i Zapisci suvišnoga čovjeka izašla je ovdje kod Jakića i prodaje se po 20 nv. Sladjahan je i prilagodjen dohvatu naših ljepotica jezik, kojim prevodi g. J. M.

— Gojitba i obuka g. Stjep. Novotnoga, koju smo javili, da se kod Albrechta štampa, dotiskana je ali samo kao rukopis za prieku nuždu urednih slušatelja kr. učitelja i privatista, dok izadje kao učevna knjiga iz c. kr. školske naklade iz Beča.

— Prirodopis za mladež. Sastavio Ljudevit Modec, učitelj na kapt. glavnoj učioni u Zagrebu. Troškom knjižare Albrechta i Fiedlera upravo je veoma ukusnim tiskom izašlo. Stoji 2 fr. 40 n. Gosp. pisac steko si je na ovom polju popularnoga pisanja već liepo ime.

— Sveobći zemljopis. Za mladež narodnih učiona sastavio V. Mařík. U Zagrebu kod Albrechta 1867. U 8-ni str. 96. Tvrdovezan 50 nvč. I ovu knjigu marljiva pisca preporučilo je v. namj. vieće, a i prikladna je sbilja, da bude pomoćnom knjigom učiteljem i mladeži, koja se upoznava sa svietom.

— Kućni pravoslovac ili kratak izvadak iz najpotrebitijih zakona i naredaba sa raznovrstnimi primjeri punomoćja, očitovanja, molba, tužba, ugovora, oporuka, obveznica, mjenica, namira i svjedočba. Sastavio i izdao odvjetnik Andrija Uhernik. U Zagrebu kod Drag. Bokaua 1867. U 8-ni str. 264. Ciena 1 for. Ova će praktična knjiga u nas dobro doći, osobito ju preporuča primjernik tužba i pravnih liekova, premda vještaci kažu, da mu je ovo uz dosta slab jezik ponajloši sastav u knjizi.

— Grobar, izvorna žalobna igra u 4 čina. Napisala Maria Rakić (!) (a zašto ne Rakićeva ili Rakića?) U Zagrebu brzotiskom Drag. Bokaua 1867. u 16-ni 56. — U ovoj knjižici mogli bi pohvaliti samo misao, a ta je nacrtana, kako izpovieda

spisateljica, u „Nevenu.“ Jezik joj je nepravilan: „Predajem ti . . . ovog mog prvenca na razsudu. „Kamen u pogledu klupe. Glavu ima na obe ruke naslonitu . . . okuženikah, zločincah . . . ja neosjetih došastja tvoga . . . Nezna ni pravopisa: vriemena . . ali što čemo? . . . buči itd. Ona će, ipak veli: „slabahne sile napeti, da prodre do onoga, što se zove prava dramatika i što se kaže raditi za mili naš jezik.“ Tomu cilju veli gospodična Rakićeva žudjeno hrli, ali će ga pokazanim znanjem težko ikad postići.

— Mjestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od Vinka Sabljara, ovo do sada jedino obširno topografičko djelo naše domovine, koje zauzima $35^1/_4$ arka na velikoj osmini i na pisaćoj hartiji a sadržava takodjer njegdašnju hrvatsku Istru, opis znamenitijih prirodnina i nješto iz narodnih povjestnih priča, te je velikom marljivošću i točnošću izradjeno, prodaje se u knjižari g. Leopolda Hartmava i kod pisca u pivarskoj ulici kuće br. 97 u Zagrebu po 4 for.

— Prirodopis bilinstva i rudstva dotiskan je u štamparni A. Jakića u Zagrebu i tim je sada gotov prirodopis za sva tri carstva, što ga je napisao za mladež i puk Vjenc. Mařik, a izdao Hartman sa 244. bojadisanih i 29 crnih slika. Ima sav 670 str. a stoji samo 4 for.

— Matematičke mudrolije (sophismi) pohrvatio E. K. U Zagrebu kod Albrechta u 8-ni st 27. Stoji 20 n.

— Kako je u mjesecu? od dra. Eug. Netolicke prev. Dim. Josić. Ta se knjiga u 4 arka sa 7 drvoreza štampa u Novom sadu i stoji 30 nvč.

— Naznačaj ženskinje na svetoj božjoj rieči sa nadorezom: ženskinja kod krsta sa sv. pismom u ruci. Bogdan Kuzmanović paroh u srbskoj Klariji prodaje po 1 for. 10 nvč.

— Ilustrirani sviet, knjiga I.; izdaje M. Milovuk u Biogradu 1867. U 4-ni na dva stupca str. 76.

— „Vila“ javlja, da prof. Josimović poziva na predplatu za popularno „Objašnjenje svoga projekta za reguliranje Biograda,“ koje će izaći u spretnoj knjizi sa tri plana i prodavati po 16 gr.

— Viljem Tel ili oslobodjenje Švajcarske od Floriana. S franc. prev. M. Zečević u Biogradu 1867. 1. l. 84 str. na 16-ni.

— Najnovija izpitivanja, odnosno pitanja o ukidanju smrtne kazni. Od dra. Mitermajera. Preveo Mil. Damjanović. Biograd 1866. 16-na str. 128. Ciena 2 gr.

— G. Mih. Gjelešević u Biogradu prev. Čokeovu pripovjedku „Pasulj.“ Ciena joj 2 grošića.

— Djenet od Ace Popovića Zuba. U Novom Sadu 1867. U 16-ni 1. l. 107 str. Ciena 50 nvč. „Danica“ veli: „Knjiga ova zaslužuje svakako pažnju prijatelja naše poezije,“ a tomu se nadasmo i mi po onom ulomku, što je bio tiskan u Stokanovom Biseru jugoslavenskom.

(Slovenska.) U Celovcu će igrati na besjedi veselu igru Ultra prv. s českoga Fr. Marn. „Cvetje iz domačih in tujih logov“ dobro napreduje, izašla su 33 svezka i tu 20 što većih što manjih diela. Marljivi J. Jurčić napisa novi roman: „Cvet in sad.“

— Slavni pjesnik Koseski preveo je i doskora će izdati Byronvu: Mazepu.

(Bugarska.) U novije doba izašle su: 1. B'lgarska starina od G. S. Rakovskoga u Bukareštu 1865. g. — 2. P'lna matematičeska i fizičeska geografija prev. S. Petrov u Ruščuku 1866. — 3. R'kovodstvo v metodičeska aritmetika prev. T. Ikonomov u Bukareštu 1866. — 4. Zemedelije s'staveno od N. Ikonomova u Biogradu 1863. — 5. Gramatika za starob'lgarskija jezik po sičko-to mu razvitje, s'stavena od Iv. N. Momčilova u Beču 1865. — 6. Sbornik ot obrazki za starob'lgarskija jezik po sičko-to mu razvitije ot Iv. N. Momčilova 1865. — 7. Osvoboždenijeto na S'rbi-te pod Kara-Gjorgja i Miloša Obrenovića, ot J. Ch. Kasabova u Biogradu 1860. — 8. „Izgubena Stanka,“ izvorni roman od Ch. Bl'skova u Braili 1863. — 9. Praktičeskoje izučenije rom'nskij jezik po metoda-ta na D. Hahn prev. S. Radulov u Biogradu 1864. — 10. Francuzsko-b'lgarskij bukvar od dr. V. Berona u Biogradu 1865. — 11. Krat'k rečnik za čjuždestranni reči, što se namirat v b'lgarskija jezik od T. Chruljova u Braili 1863. — 12. B'lgarskij bukvarj po nov

i legk sposob nareden od S. Radulova u Biogradu 1866. — 13. Francuzsko-b'lgarskij od Iv. Čorapčijova u Ruščuku 1866. — 14. Žitje sv. Aleksija, na stihove u Biogradu 1866. — 15. Čerkovno evangelije na b'lgarskij jezik, naredeno po podobije na gr'cko-to ot sveštenika Nenča Nestorova u Ruščuku 1866. — 16. Kratko izjasnenije na božestvenna-ta liturgija, pobugarštio arhim. Natanajil Zografskij u Braili 1864. — 17. N'ravoučenije za deca ta v četiri večerni razgovori: za dl'žnosti te na čoveka kam sebe, kam bližnija si, kam obštestvo to; za s' vest ta i religija-ta" preveo S. Radoldv u Biogradu 1866. — 18. Dušica, n'ravstvena (ćudoredna) povest preveo B. Zaprjanov u Bukareštu 1866. Već je u br. 7. „Dragoljuba" javljeno, da od nove godine 1867, izlazi u Carigradu političko-literarni tjednik „Makedonija," kojoj je urednik prvi bugarski pjesnik Petko R. Slavejkov, urednik humorističko-satiričkoga bugarskoga lista „Gajda."

(Strana.) „Die kroatische Frage." Historische Skizze der neuesten Zeit. (Hrvatsko pitanje. Historička crta najnovijega vremena.) Izašla knjiga u 8-ni troškom knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler) u Zagrebu. U 8-ni str. 24. Ciena 25 n.

Narodno kazalište. (Dalje.) Vaudeville „Marija, kći pukovnije" velikom je pomnjom, osobito što se pjevanja i evolucija tiče, uvježban i u obziru odjeća tako sjajno urešen bio, da se s tom predstavom nijedna od njemačkih predstava istoga vaudevilla a i same talijanske opere ovoga imena, koje ovdje vidjesmo prošastnih godina, ni s daleka sravniti nemože. Rado bismo toga radi pohvalili ravnateljstvo, da je samo istom darežljivošću na prizor stavilo barem jedno djelo prave dramatične vriednosti te da su toliki troškovi s našom ubogom kazalištnom blagajnom u razmjerju — no žalimo, da ni jedno ni drugo nemožemo tvrditi. — —

Gospoja Norvegova (Marija), na korist koje bijaše dana ova predstava, pjevala i igrala je izvrstno. G. Mandrović kao stari seržan Trouillon bio je dobar. Gospoja Popovićeva (Markezica Maggiovecchio) izvela je svoju ulogu routinom i liepim dostojanstvom a gospodin Plemenčić kao njezin kućni nastojnik bio je veoma zabavan, osobito u drugoj predstavi, u kojoj je Tonia g. Freudenreich igrao i opet se kao vještak pokazao. U prvoj predstavi bio je zbog prevelike hrapavosti prepriečen igrati i po gospodinu Lesiću supliran no veoma slabo. Evolucije su takodjer od g. Freudenreicha sastavljene i uvježbane bile i veoma su se dopale.

Naš toli daroviti i obćinstvu toli omiljeli komik g. Plemenčić imao je pravo, da je za svoj prijam izabrao operettu „Veseli djaci", koja je u nas već toliko puta napunila kuću, jer u njoj pjeva i igra sasvim po ćudi našega obćinstva, koje nemože ga se u njoj dosta naslušati i nagledati a kritika rado priznaje, da mu ta uloga, kojoj ima poglavito zahvaliti, da je postao ljubimcem Zagrebčana, u istinu valjano za rukom polazi.

Nova vesela igra u 2 čina „Hajka za zločincem", koja je taj večer prvi put pred veselimi djaci predstavljana bila, veoma je slabo djelo a bila je i isto tako slabo odigrana; ni sám koristnik nije bio čestito na izust naučio svoje uloge a kamo li ostalo osoblje — umetnuti lovački zbor od Švarca bio je tako lošo uvježban, da je proizveo pravu sablazan. Evo, to su posljedice prekoredna naglenja i nedostatka proba!

Što da rečemo o Schillerovoj „Mariji Stuart", što ju je gospodična Jelenska za svoj prijam izabrala? Naše sile nisu uobće jošte dorasle toli ogromnoj zadaći a kamo li mladjahna koristnica, koja si nije jošte pribavila ni obične routine a prezelena je i u obziru dobe za naslovnu ulogu. Diete što hoće da maše Herkulovom kijačom!! —

Najbolja bila je bez sumnje gja. Popovićeva (Jelisava), barem se je kretala onim dostojanstvom, koje dolikuje kraljici, ako joj i fale sredstva, da nam predoči veličanstveni značaj te mužkobane u plemenitijem smislu rieči.

G. Brani (Mortimer) umije već od onda, kad je prvi put stupio na naše kazalište, svoju ulogu od rieči do rieči na izust a i deklamira ju većom stranom izpravno, dà mjestimice i liepim čustvom, no Mortimer zahtieva kamo li više vatre i uzhita, nego li što mu je narav podielila

a i kretanja mu neodgovaraju ni najmanje ljubežljivu mladjahnomu vitezu, kao što ga je Schiller svom bujnošću svoje divne fantazije naslikao.

G. Ban st. predstavljao je Leicestera znatno lošije nego li prije, a čini se, da su mu i rieči većom stranom izjapile iz pameti. U posljednjem činu pretjerivao je uprav do karikature. Šteta za toliko liepih klica, koje će kod tolike nemarnosti jedva ikad procvasti.

Do kojega je stupnja jurve doprlo nehajstvo g. Bana st., toga od naravi toli obdarenoga mladoga čovjeka, koj bi, da je samo ponješto trudoljubiv, za cielo mogao bio već postati ljubimcem našega obćinstva, opazismo kod njegova prijma, za koj umjesto da izabere kakav ozbiljan komad, u kojem bi se u svojoj struci mogao pokazati, izabra „Vesele djake,“ gdje ni nesudjeluje, a uza njih priprostu lakrdiju u 1 činu „Dobar pazar,“ u kojoj je imao posve neznatnu ulogu a i te nenauči ni na izust — no i obćinstvo mu pokaza, da ni ono za njega više nimalo nehaje, jer se neganu ni ruka, kad na pozornicu stupi a to će štogod reći, jer u nas već od njekad zavlada običaj, baš i srednje ruke predstavljače kod njihovih prijama u znak odobravanja njihova ako i slabahna nastojanja primati barem ohrabrujućim pleskom.

Nasuprot bila je isto tako marljiva kako darovita mladjahna predstavljačica gospoja Sajevićeva prigodom svojega prijma nesamo srdačnim, gromkim pleskom, već i cviećem, jedinim, što ga prigodom prijama raznih kazalištnih članova ove saisone na pozornici vidjesmo, pozdravljena — no i zasluži to odlikovanje, jer se je svojim ljetošnjim uprav iznenadjujućim kazalištnim djelovanjem nesamo do obćenite ljubimice u svojoj struci popela, već potiče nas jošte i na veće nade. Od predstave do predstave sve se većma osvjedočujemo, da stupa pravom stazom i da ju narav obdari onim čustvom ljepote, koje joj neda udariti stranputicom i čuva ju kako od mlitavosti tako i od pretjeranosti a tim većma omiljeti mora prijateljem narodnoga kazališta, što istom revnošću, kojom teži za usavršenjem umjetničkim, nastoji, da po pravilih našega književnoga jezika ugladi i svoj govor, koj nezaudara nikakvim dialektom, i jurve dovoljno pravilno i neprisiljeno teče.

Prigodom prijma gospoje Sajevićeve predstavljaše se prvi put „Posljednje ljubovno pismo“, vesela igra u 3 čina od Victorien-a Sardou-a iz francezkoga. Moderna kritika uvršćuje taj komad medju najbolje proizvode nove francezke škole a u istinu i sadržaje u sebi sve vlastitosti, što se dan danas u Francezkoj zahtievaju od dobre vesele igre. Tko će proti modi, pa i neodgovarala pravim estetičnim zahtjevom, koji nesmiju biti uvjetovani ničim, što je prolazno. Njoj može samo vrieme na put stati, koje svojimi valovi odplavljuje sve, što mu se nemože oduprieti. Čemu zavidjeti kratkoj slavi takovih proizvoda? Propušćajuć dakle vremenu udes i ove toli hvaljene igre i sravnivajuć ju s ostalimi sličnimi proizvodi naših dana, neustručavamo se priznati, da je za cielo bolja nego mnoga druga, čega radi nemože nam se na ino, nego odobriti, da se je uvrstila i u našu repertoriju.

Susana i Prosper Block zanimivi su značaji, oko kojih se sva igra kreće. Dva originala, puna duha, boreća se medju sobom za prvenstvo oštroumja, što zahtieva predstavljača, koji su vješti salonskomu ponašanju i umiju potanko individualizirati i finijimi bojami slikati nego što se uobće na prizoru upotrebljuju. Tu se valja kretati i govoriti lahko, ugladjeno no ipak živahno, pikantno. Krupno bojadisanje sve bi pokvarilo, gdje je inače uspješno. Tomu treba više nego li obične routine!

Suzana gospoje Sajevićeve bila je veoma zanimiva. Slici, koju nam ona narisa od ove duhovite i nestašne gospodje iz višjih krugova, nemanjkaše nego jošte po koj površni potezaj, da i stroga kritika prizna, da je posve za rukom pošla. No i bez toga bijaše ta slika toli dražestna, da je proizvela najugodniji utisak na obćinstvo, koje se nadje tim radostnije zatečeno, što nevidje gospoje koristnice jošte nikad prije u ovoj struci tako uspješno djelovati. Jošte imamo napomenuti, da je i njezina toiletta odgovarala neporočnu salonskomu ukusu.

Gospodin Freudenreich bio je Prosper Block. On je bez sumnje jedini u

našem družtvu, koj može uspješno riešiti tu težku zadaću. On ima sve sposobnosti k tomu, no bio je žalibože kako u prvoj tako i u drugoj predstavi ovoga komada veoma promuko, što mu očevidno smetaše, da sva svoja preimućtva u podpunu sjaju pokaže. No u prkos toj preprieci bio je ipak uz gospoju koristnicu oživljujućim elementom te predstave.

Od ostalih zaslužuju, da budu pohvalom imenovani gospodične Perisova (Klarisa Van der Hoven) i Bajzova (Kolomba Tirion), zatim gospoda Mandrović (Van der Hoven), koj je osobito u drugoj predstavi svoj prizor ljubomornosti uprav izvrstno izveo i Plemenčić, koj je ovaj put ulogu dobro na izust naučio i uslied toga naglasivao je svoje govore shodnije, nego što čini obično u finijih igrah, i nastojao je po mogućnosti i pristojnije kretat se. Njeki trenutci podjoše mu uprav dobro za rukom i proizvedoše prirodjenom mu komičkom silom najbolji utisak.

Gdčna. Jelenska (Marta) i g. Mihovilov (Busener) izpuniše podobro svoja mjesta. Manje g. Lesić (Pavao), kojega ni njegova kretanja i njegov način govorenja neusposobljuju za toga objestna djačića, koj nepodnosi karikiranja kao prosti dječaci nižega podrekla u njekih lakrdija, a tek za predstavljanje takovih ima g. Lesić sposobnosti; gdje se mora nješto plemenitije kretati i finije govoriti, postaje ukočen i monoton. Ostale uloge neznatne su, no bijahu osobito što se onih tiče, koje predstavljahu gospodične Golubićeva (gospoja Sollang) i Podrmanska (Klaudina) shodno izvedene.

Komad je bio bolje uvježban, nego li mnogi drugi u ovoj saisoni i dopao se je te nesumnjamo, da će se jošte većma dopasti, kad se g. Freudenreich sasvim oporavi, čemu se uprav radujemo, jer se od njegove od fizičnih spona oslobodjene vještine nadamo neobičnu užitku i jošte živahnijemu tečaju svegakolikoga komada.

(Konac sliedi.)

Svašta. „Slavjanskaja Zarja“ zvat će se ruski politički dvotjednik, što će ga u Beču od svibnja izdavati gospoda Livčak i Klimković u prilog austrijskim Slavenom. U programu vele, da Habsburgovcem nije više ništa tražiti u Njemačkoj nego na slavenskom jugu; gledat im je ove Slavene pridobit za se. Nadalje svjetuje ih, da uvedu ruski jezik i da s ruskom sklope savez.

— Julio Delpini, rodjen Zagrebac, vješt publicista umro je u Beču.

— Vladika Platon Atanacković u Novom Sadu, umro je 21. travnja. On je izmedju pravoslavnoga svećenstva u najvećoj mjeri polagao darove na žrtvenik narodne prosvjete; položio je srbskoj pravnoj akademiji temelj.

— Josipini Turnogradskoj, slovenskoj spisateljici stavljen je na gradačkom groblju veleliepi spomenik iz nabrežinskoga mramora s ovim napisom:

Tu leži
Josipina Turnogradska
pisateljica slovenska
rojena Urbančićova 9. julija 1833
Umrla omožena Tomanova 1. junija 1854.
Kdor dušno živi, ne umrje!

— Galičkim Rusinom stiže iz Ruske za književne svrhe opet 900 rubalja.

Zagonetka.*)

Od Dragojile Pluščecove.

Pastir njeki tjera stado
Stado bielo od ovaca,
Pita njega momče mlado;
„Kolik broj ti pitomaca?“
A pastir će mudro na to
Momku mladom umiljato:
„Sve po dvie da tjeram putem,
Jedna bi mi preostala,
Da tri, četir, pet, šest uzmem
Jedna i tad bi zaostala.
Kad ih redih sve po sedam,
Tad nijedna nepreosta;
Kaži broj mi, koj izgledam,
Pa mi braco ajd za gosta.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 19. Odgonetku (zagonetke u br. 15.) „ris-sir“ riešiše gg.: Ljud. Modec, Vjenc. Mařik, Blaž Šoštarić, Lav. Šram, gdčne. Drag. i B. Pluščecove, Zorica Pohova, gja. Lj. Mařikova, g. Gj. Banjalučki, Fil. Šafar, Stanko Jelenovački, Iv. Žagrović, Jos. Mesić i Dane Rašić u Zagrebu. G. dr. M. Dražić u Karlovcu, gja. Antonija Petrušićeva, gdčna. Zadrovićeva, Franjo Švagel i Josip Kolarić u Petrinji. G. Iv. Pajlok u Čičah. G. Franjo Pevalek, gdčna. Anka P. i gja. Anka Mučanova u Ivaniću. G. Gj. Gabrić u Koprivnici. G. Miloš Ljubobratović u Ogulinu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 18. U Zagrebu 4. svibnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u´kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Leljinke.

Jos. Eug. Tomića.

I.

Ti ljubav usadi u srdce mi mlado,
Ljubav divno cvati, al će srdce svenut, —
Da ugine srdce, aj tog nisam rado —
Radje biljku kobnu iz njeg izkorenut!

Jao, boli ljuto! — klonuše mi sile, —
Nije kadra ruka cvietka da izčupa,
Klice su mu, mislim, samog srdca žile,
Izčupam li cvietak, s njim ću srdce skupa.

II.

Pitaš: Zašto sja mi lice,
Kad ti oko na njeg pane?
A da zašto zemlja sine,
Jasno sunce kada grȁne!

III.

Istina je, čustvo moje
Da je lahka razgovora,
Al tko znade ljubav što je,
Zna, da tako biti mora:

Ljubav vodi dobu čeda,
Što ni sudit nezna zdravo,
Što nit smatra kud pogleda,
A ni sborit umi pravo.

Pa zato mi nije čudo,
Da mi ljubav vazda tepa,
Da besjedom hita ludo
Sve bez glave i bez repa.

IV.

Sajde mila u dolicu
I dolica sinu sva
Od svjetlosti, kom u licu
Njoj divote sunce sja.

Kudgod nožka drage šeće
Niko cvietak drag,
Kruni svojoj veze cvieće
Svoj uzet u sag.

Iz grmićah, čuj, slavuji
Kakav dižu klik!
Misleć zora eto ruji,
A to dragin lik.

Potočić se, kad ju vidje
Uzstavi za čas,
Mnijuć vila k meni pridje
Češljat zlatnu vlas.

A što zefir? Razigro se
Udvorica pust,
Šapće k uhu, vije kose,
Tica joj se ust'.

Aj neka ju slavi, dvori
Potok, slavuj, cviet:
Bog divotu s tog i stvori,
Da ju slavi sviet.

Al zefira, što 'e ljubio
Ures zlata mog,

Otrovom bi ja ubio
Uzdisaja svog!

V.

Obraz ti je sunce,
A oči ti — zviezde —
U tom suncu gnjezde;
Nek mi sad tko kaže,
Kako se to slaže?

VI.

Bogac sam ti ja nevoljan
Ljubav moja sliepo čedo,
K tebi dievo mila, krasna
Sad nebožče to dovedoh!

Milostiva znam da jesi —
O angjelku još da dvojim!
Oj daruj mi to nebožče,
Daruj mi ga srdcem svojim.

Kneginja.

Ruska pripoviedka iz našega vremena. Preveo Stj. Kranjčić.

(V. konac.)

Ivan Petrovski se odveze od kneginje k zlataru Broneru. Stari bijaše uprav u dućanu.

„Bronere, Vi me valjda već nepoznate?“ upita Ivan.

„Nepoznam, gospodine; molim Vas pomozite mi, da se sjetim . . .“

„Prije 20 godina, prije nego li me poslaše na Kavkaz, nisam imao ove brazgotine, a onda više puta rekoste, da veoma naličim Mariji Zaluskovoj...“

„Ivane, Ivane! gospodine grofe!“ klikne stari.

„Brat nesretne Marije.“

Oba muža stisnuše si ruke.

„Dugo je već tomu, što se nevidismo,“ započe Ivan, „ja sam veoma burno živio; bio sam i u Beču prije 11 godina, al nenadjoh tamo više ni Bronera ni Melite. Susjedi rekoše mi, da je prodao svoju kuću i odselio se, ali nitko neznadjaše kamo.“

Draguljar odvede svoga gosta u obližnju sobicu.

„Ovdje, gospodine grofe, možemo govoriti o čem nas je volja,“ reče; „a zaista veoma je nuždno, da jedan drugomu priobćimo, što doživismo. Melita je u svojoj sobi, ja ću ju zvati, kad budemo već sasvim gotovi. O grofe, vidit ćete dievu; ona je prava slika krasne svoje majke.“

„Vidio sam već više puta Melitu, pače i branio ju. Od nje sam čuo, da je Broner u Moskvi . . . . Al to ću Vam poslje kazati, pripovjedajte dakle najprije Vi svoje dogadjaje.“

„Kad je Vaša sestra Marija došla u moju kuću, bijah siromašan ali sretan; jer se je moja žena vrlo brižno skrbila za mladu gospodju, koja joj bijaše povjerena. Buduć nismo imali djece, priljubi strastno malu Melitu. Koliko smo puta tugovali, što je majka bila onako žalostna! činili smo sve moguće, da ju razveselimo; ali nam sav napor ostade uzalud; — nesretna Marija od tuge uze si sama život. Moja žena ukoravaše sbog toga sebe, a moram reći, da je upravo to i njoj podkopalo zdravlje; jer poslje oboli i umre. Ja se zakleh, da će Melita ostati mojom kćeri i da ću sve moguće činiti, da bude sretna. U Beču mi nije išlo najbolje; pobojah se, da ću napokon morati

dirnuti u Melitinu malu glavnicu. Nenadano nadjoh medju ženinimi pismi i jedno pismo kneza Galicina, u kojem ostavlja po svojoj smrti Mariji i njezinoj kćeri jedno dobro u Krimu. U pismu se je dalje reklo, da Marija može tu imovinu dobiti, čim pokaže to pismo i kneževski njeki pečatni prsten. Evo jedino radi Melite preselih se u Moskvu. Ovdje saznah, da se je stari knez oženio. Htjedoh s njim govoriti; rekoše mi, da je odputovao sa svojom mladom gospodjom. Vrativši se, bijaše na imanju, gdje i umre, te ostavi svojoj supruzi svu imovinu. Obudovljena kneginja dodje u Moskvu. Doskora saznah, da ta gospodja neće, da išta dade od svoje imovine, a prijatelj jedan svjetovaše mi, da budem oprezan, buduć se parnicom neće moći ništa iztjerati. Ja sam radio za kneginju i Melita posta njezinom prijateljicom. Tako se namjeravah s njom s dobra pomiriti, ali žalibože neće mi to poći za rukom."

„Zašto?"

„Kneginja znade po svoj prilici za pismo, koje je knez dao."

„Po čem Vi to sudite?" upita Ivan.

„Ona je vidila prsten na Melitinoj ruci — i naručila je upravo onakav prsten — ja bi joj ga bio imao načiniti."

„Lukava ženo!" vikne Ivan. „Jeste li joj načinio prsten?"

„Nisam, već sam i onaj jedini prsten pomno spravio."

„A pismo?"

„Evo ga."

Draguljar izvadi pismo iz njekoga tajnoga ormara i preda ga Ivanu, koj poče naglo čitati.

„Melitina zahtievanja morat će se izpunti!" reče zatim. „Ja ću sam preuzeti taj posao; povjerite mi samo ovo pismo i prsten."

Stari grof Zaluski stade sad pripovjedati sve ono, što naši čitatelji već znadu.

„Nisam doduše znao, gdje je Melita, al sam se uviek za nju brinuo. U mene je liepa svota, koju sam malo po malo iztisnuo iz kneginje. Da me se nije bojala, nebi bio dobio ni rublja. Žena ta je zlobna, lukava i škrta — a sad Bronere jošte jedno, ja sam došao k Vam kao snubok za Melitu."

„Vi grofe?"

„Dajte Melitu momu sinu Aleksandru. Mladi ti ljudi poznaju se i ljube već oddavna."

Broner nemogaše od čuda ni progovoriti. U taj čas stupe u sobu Aleksander i Melita. Djevojka padne glasno jecajuć starcu u naručaj.

„Oprosti otče," zatepa ona, „mi smo i nehotice slušali sav Vaš razgovor."

„Kako je došo mladi grof u moju kuću?" upita stari šaljivim gnjevom.

„Ja ga pustih unutra, ljubezni otče!"

„Treba li jasnijega dokaza, da ljubi moga sina?" upita Ivan.

„Djevojko, ti si radila bez moje dozvole!"

„Danas uprav htjedoh ti sve kazati. O neljuti se," moljaše ga suznima očima.

„Ne, ne!“ reče ganuti starac. „Grofe, ja izpunih svoju dužnost — eto Vam Vaše sestrične natrag.“

U kući zlatarevoj bijahu četiri sretne osobe. Večer prodje u šali i razgovoru, proslaviše zaruke Aleksandrove i Melitine. Sad istom saznade Melita, da joj zlatar nije otac, već knez Galicin, a mati da joj je Marija Zaluskova.

Sliedeće večeri sjedjaše Andreja u sobi, u kojoj bi obično primala gostove. Bijaše zabrinuta, ali svi potezi na licu bijahu joj mirni. Krasna dvorana bijaše mnogobrojnimi sviećami nakićena a na kaminu praskaše vatra.

Udari 6 sati.

Sluga najavi grofa. Kneginja zapovjedi, da se odmah dovede. Grof dodje; Andreja izadje pred njega i pozdravi ga.

„Ja sam prvi,“ reče grof smješeći se.

„Vi zaboraviste, da od jučer njetko čeka ....“

„Ja da sam što zaboravio, milostiva gospodjo? Ja neznam ništa!“ reče grof. „Tko čeka od jučer?“

„Signor Orzini, koga mi označiste kao neprijatelja nas obojice.“

„Orzini je ovdje u Vašoj kući?“ upita grof sve više začudjen.

„Bože moj, ta Vi sami predadosti mi ga kao sužnja, zatvorivši ključem onu sobu, u koju je bio otišao Talijan.“

„Jučer mene ni nebijaše ovdje.“

„Dakle sam vidila Ivana Petrovskoga,“ klikne Andreja.

„To nije moguće! On da Vam je predao pod mojim imenom Talijana.“

„Pod imenom grofa Taborsa,“ uvjeravaše Andreja.

Sluga i opet stupi u sobu.

„Tko je?“

„Grof Ivan Petrovski!“ najavi sluga.

Kneginja i Tabors pogledaju jedan drugoga.

„Molim Vas, pustite grofa unutra!“ šaptne joj Tabors. „Eto odlučnoga časa.“

Andreja zapovjedi da se pusti i sluga ode. Ivan unidje; bijaše obučen upravo kao što i Tabors. Na prsiuh imaše više redova. Sličnost obojice bijaše sbilja čudnovata. Brazgotina na čelu činila ju je skoro savršenom. Obojica bijahu istih godina, vlasi i brada njekada crna, bila je sad na polak sieda. Pozdravivši se gledahu udivljeno jedan drugoga.

„Gospodine,“ započe Tabors, „Vi upotrebiste moje ime i slučajnu sa mnom sličnost za takova djela, kojih bi se morao stiditi svaki poštenjak. Vi upotrebiste istu ovu kneževsku kuću za pozorište svojih zločina. Dopustite, milostiva gospodjo, da slučajni ovaj sastanak u potrebim za obranu moga poštenja.“

Ivan osta miran; dapače činilo se kao da se smješi.

„Gospodine grofe, Vi govorite o zloporabi Vašega imena — ja sam imao podpuno pravo, kad se poslužih imenom „Tabors.“ Njeki Talijan držao me je za svoga prijatelja — s toga i predah ga milostivoj kneginji; jer sam

mislio, da bi mogao Vam škoditi. Jedino u tom slučaju poslužih se tudjim imenom, a imao sam na to i podpuno pravo, samo kad sam hotio . . .“

„Kad ste hotio, gospodine? Ivan Petrovski je Poljak . . .“

„Od svoje pete godine. Ubogi buntovnik zauze se zanj i dade mu svoje ime, jedinu baštinu, koju mu država ostavi. Petgodišnji Ivan Tabors posta grofom Zaluskim, a njegova sestra Marija . . . . al što Vam je, grofe? Vi probliediste, drhćete, kao da sam Vam stao pripoviedati Bog zna kako strašnu poviest. I Vi se, kneginjo, prepaste — poznate li možda Mariju Zaluskovu? Poznate li Vi gospodine Ivana Zaluskoga, koj je bio prisiljen okaniti se imena Tabors? Kaže se, da je Ivan imao brata blizanca . . . .“

„A ima ga jošte i sada, i sad ga ima!“ klikne Tabors, baciv se na Ivanove grudi, koj ga ganuto pritisne k sebi.

„Možeš li mi oprostiti, Ivane?“ klikne Tabors.

„Ta ja ti već oddavna oprostih.“

„Negovori o našoj obitelji.“

„Skrbi se sad sa mnom jedino za diete nesretne naše sestre, koju je obezčastio knez Galicin.“

„Ivane, što govoriš?“ vikne Tabors.

„Evo dokaza, a nadam se, da će udova kneževa izpuniti, što joj je dužnost. Milostiva kneginjo, po ovom prstenu, kakov htjedoste i Vi imati, spoznat ćete baštinicu krimskoga imanja.“

„Tko je ta baštinica?“ upita Andreja.

„Melita Bronerova, kći nesretne naše sestre i nevjernoga kneza, Vašega pokojnoga muža.“

Andreja promatraše braću; vidje, da ima posla s jakimi protivnici, s toga da će se morat pokoriti.

„Milostiva kneginjo,“ reče Ivan, „znat ćete si protumačiti moje postupanje; upotrebih sgodu, da skrbim za ubogu svoju sestričnu. Grof Tabors činio je dakle dobro, a nije ni znao za to.“

„Zašto mi, gospodine, nepokazaste prije toga prstena i pisma?“ upita kneginja.

Ivan se porugljivo nasmije i reče: „Jerbo je Melita, nevino ono diete, hotjela dati načiniti jošte jedan uprav ovakav prsten. Sad Vam više toga netreba, možete dobiti original prstena. Pismo je čuvao pošteni zlatar u svom ormaru.“

„Milostiva kneginjo,“ započe Tabors, „svršimo cielu stvar. Ja sad zahtjevam zajedno s bratom, da izpunite obećanje svoga supruga. Pomislite, da je to Vaša dužnost, jer Vam je povjereno, da čuvate poštenje Galicinova imena. Ja sam mu bio neprijatelj, a da sam znao, što je učinio mojoj sestri, nebi se bio zadovoljio tim, da sam izbavio iz tamnice Vašega djeda.“

Andreja kao da je bila svladana. „Tko mi jamči“ upita napokon, „da će onaj Talijan šutiti i da se o cieloj stvari neće više govoriti?“

„Moj sin, Aleksander Zaluski,“ odgovori Ivan, „uzeti će Melitu i otići s mladom gospodjom na svoje krimsko dobro. Mi ćemo dakle morati mučati,

ako ćemo htjeti da nam budu sestrična i moj sin sretni, jer tad bi i oni izgubili svoje dobro zajedno s Vašim.“

„A Talijana preuzimljem ja,“ doda Tabors.

„Uzmite ga kako treba, ja ću ovršiti što je obećao moj muž,“ reče napokon kneginja. „Pošaljite mi Aleksandra, da mu predam dotična pisma.“

Otvori zatim vrata pobočne sobice i pusti unutra Orzinia.

„Evo Vam, grofe Taborse, Vašega sužnja.“

Izza tih rieči udalji se, ni nepozdraviv nikoga. Orzini bijaše sbilja bolestan, da je jedva stajao.

„Ja ću Vas njegovati,“ reče Tabors; „ajdte sa mnom signore!“

Braća odvedoše bolestnika kolam, koja su pred vrati stajala. Sva trojica unidju i odvezu se grofu Taborsu.

Iste večeri predade Melita svomu zaručniku aleme, što ih je bio prodao, da uzmogne odputovati iz Moskve.

„Zahvaljujuć ti, mila, ganutim srcem za njih,“ reče Aleksander, „zahvaljujem Bogu, koj je sve tako sveo; moje spremanje na put mora da Ti je dokazom, da nisam kneginje nikada ljubio.“

„I ja tebe ljubljah, odkada se vidjesmo,“ šaptne Melita, porumeniv; „jer da to nisam, gdje bi već tvoji alemi bili? Ali sam ih kao dragi spomen čuvala.“

„A sad ćeš ih nositi, kao zaručnica.“

Aleksander Zaluski bijaše drugi dan kod kneginje. Predavajuć mu ova hladno i udvorno papire, reče: „Prijatelju, budite sretan! Rada bi bila s Vami podielila svu svoju imovinu, samo da dobijem Zaluskoga — nu sad je već prekasno. Ja Vas ljubim u istinu ljubim. Melita, za koju sam znala, kakova je roda, imaše mi biti prijateljicom, nu ona mi posta suparnicom. Ja htjedoh žalostne svoje poslove srcem urediti, — ali nije se dalo, moradoh ih izravnati razborom.“

Kneginja ode vrlo ganuta.

„Čudnovata žena!“ pomisli Aleksander. „Govori o svom srcu, a ipak ju u svakom poslu vodi svojeljublje. To je bio posljednji udarac, što mi ga je naumila dati.“

U proljeću odputuje Ivan sa svojom djecom na novo njihovo dobro. Istoga dana pokopaše Orzinia, koj nije prebolio svoje bolesti. Grof Tabors stupi i opet u službu k ruskoj vojsci, buduć je buknuo rat s Francezkom i Englezkom. Kad je Sevastopolj pao, donesoše ga ranjena u Melitinu kuću, gdje ga njegovahu djetinskom brižljivosti. Ovamo je kašnje došao i otac Broner, koj je ostavio svoj posao u Moskvi. Kneginja Galicinka udala se je za Kazinova, koj se je vratio iz krimskoga rata kao general.

Samo na Melitinom dobru znalo se za tu obiteljsku tajnu. Aleksander se sladko nasmije, kad je čuo, da se kneginja udala i reče:

„Andreja nemože iskreno ljubiti.“

Pjesme Armina Pavića.

2.

Da bi ih dala
Koliko može
Smisliti glava.
Vraz. G. T. 5.

Od Rimljana tja Catulla
Sve do k Stanku nam Hrvatu
Mnoga već se pjesma čula
O blaženom, sretnom satu,
Kad grljahu svoje blage,
Nježne, umne, krasne drage.

Ter mahniti ti pjesnici
Ištu slasti oj zamamni
Na rajske im lire žici,
Sviet od koje cio zamni:
Nek cjelova draga dava
Kolko može smislit glava.

Nijedan tih vjere, Mice
Od pjesnika nepoljubi,
Već to bjaše valjda lice,
Pred njezinim što se gubi,
Kano noćce što nestane
Kada divna zora zvane.

Nedavno je bilo u šali,
Ja poljubih njena usta,
I sami ga bozi znali!
Oči m' zastre magla gusta:
Ter od trena rajske slasti,
Mniah jadan: sad ću pasti.

Da sam teke golub njeni
Na grljenje odabrani,
Koj s ustnâ joj nektar plieni,
Kojim vječno Lelj ih hrani,
Od prvoga nesta mene,
Što ću tražit nebrojene!

Gle gdje sgrieših skoro luda
Ter pjesničko mišljah djače
Od Vrazova divna suda,
Da ću nejak vidjet jače
Ter mu korim rieč: Vilo
Ravne t' neima nit je bilo.

Ako su u Mice usta
Rajskim čarom preobilna,
Rajska sila nije pusta,
Već ona je tako silna,
Da će mrtva uzkrisiti,
Donoseć mu nektar piti.

Oh nebesa! koja slasti
Da l u takvu jest ljubljenju:
Od milinja smrti u vlasti
I budit se pak k življenju!
Sto put — daj mi — pa ću umrti
Sto put — pa ću poći k smrti.

3.

Adeste, hendeca syllabi . . .
Catull 42.

Priteci mi pjesmo moja,
U pomoć mi ded priteci,
Eto za nas ljuta boja:
Daj nesmilnoj Mici reci
Štogodj možeš većim biesom,
Što silnijim možeš triesom . . .

Što da rekneš? . . čekaj malo . .
Dok sakupim misli u jedno . .
U grlo mi nješto palo —
Ništ nereci — ha! to 'e vriedno:
Nesmiljena . . dà vještica
Srca moga jeste Mica!

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Dalje.)

Konštantin je čuo ove rieči, pa se bijaše okamenio. Radost, sumnja, strah da ga poslje slabe luče sunca led neubije, učiniše, da sjedne na konju kao obraz od kamena. Zatim skoči najedanput s konja i poleti u dvor, ali se naprasno zaustavi, i stane misliti. Zatim se polagano vrati, i ode sa starim Brankom na stranu.

Jošt se Konštantin sa starcem razgovara, kad momak dodje, i pozove ga gore k gospodi. On se uputi gore, stezući srce, i pripravljajući se, kako da se drži. Kad udje u dobro poznatu sobu, malo je falilo, da nije premilomu svomu roditelju, kojega drago lice pred sobom opazi, oko vrata pao.

„Ljubezni Konštantine," progovori Andrija, „ja tebe prevarih. Knez je Grgur sretniji bio, nego mi: dok mi za njim tužasmo, dotle je on u svojoj otačbini provodio neradostan, ali bezbjedan život."

Knez Grgur uputi oči svoje na Konštantina, i videći ga tako mlada, progovori: „Čudo je, mladi prijatelju, kako si mogao sve one opasnosti izdržati. Ali ajde da se bolje poznamo, tko ti je otac: knez mi kaže, da mene poznaješ; ali se ja tebe sjetiti nemogu. — Istina Bog" rekne i uzdahne, „liće tvoje nije mi sasvim nepoznato, ali — neću ništa ni da govorim, i sama misao dovodi mi grč u srdce." Ovo rekne pa ustane, ode k prozoru, i gledaše na polje, dok mu se suze u očima nerazidju.

Knez Andrija ustane i progovori: „Dobri domaćine — radujem se, što te nadjoh živa, kao što se samo iskreni prijatelj može radovati, i zato ću dva tri dana kod tebe provesti, ma da mi se u Prištinu jako hiti."

„Hvala ti od srdca dobri kneže!" odgovori knez Grgur: u mojoj samoći i tugi nemože mi Bog veći blagoslov dati, nego kad mi takva prijatelja pošlje. — Ostani koliko hoćeš, što duže, to bolje."

Poslje ovoga izidju na polje, da naredbu za konak učine. Stari knez je često pogledao na Konštantina, i najposlje nemogaše oka skinuti s njega. Nješto ga je silno k tomu djetetu vuklo; osobito topla i blaga struja prodje mu kroz srdce, kad primjeti, da i diete njemu dolazi na susret.

„Tako nalik!" rekne knez Grgur, kad bude sam u sobi, nemogavši se uzdržati, da neda čustvu rieči. „Kao da su brat i sestra. — Čiji to sin može biti? ta ja poznajem dobro sve moje poznanike, a on kaže da mu otca znadem!" Na ove rieči ušuti opet.

Sad se vrata od sobe polagano otvore, i mladić udje unutra. On se bijaše sa Brankom dogovorio, da starac pripravi kneza, prije nego što mu se diete javi, ali nemogaše to vrieme dočekati. Prošavši pored kneževe sobe, nemogaše da neudje, i sad tu stajaše — diete pred svojim roditeljem. Starac nije osjetio, kad je diete ušlo, i stojaše sve jednako u mislih udubljen šuteći i na prozor gledeći. — Konštantin gledaše u starca kao u Boga, raziširi ruke da mu poleti, pa to opet spusti.

„Nemogu se uzdržati," prošaptne Konštantin; „Bog bi me pokarao, kad bi ga držao i jedno trenuće duže u tom strašnom uvjerenju." Za ovim približi se k starini, i klekne pored njega. Na šum ptice učinjen okrene se stari knez, i kad vidi diete gdje kleči, i ruke sklopljene k njemu pruža, trgne se i progovori: „Ti si, diete? a šta ćeš sinko, što klečiš!"

„Otče!" progovori diete mekim nježnim glasom i kroz suze radosti.

Stari knez se prene na ovaj glas, i noge mu pod njim zadrkću.

„Otče sladki!" progovori diete na novo gušeći se čustvom blaženstva djetinske ljubavi.

Stari knez prigne se, metne ruku na tjeme djeteta, i stane mu ukočenim okom u lice gledati. Diete uzme drugu njegovu ruku, i prinese k svojim ustma.

„Bože! — je li istina!“ protepa starac kao kroz san, i stane trti oči. Hladan znoj probije mu čelo, i izpred očiju mu predje magla.

„Istina je, otče,“ progovori diete: „tvoja kći, tvoja Katarina kleči pred tobom, blagodareći svesilnomu Bogu, koji je zakrilio tebe i nju svojim milostivim krilom.“

„Katice! — diete — kćeri moja!“ — poviče na ovo starac, sruši se na koljena pored svoje kćeri, i prigrli ju na otčinske grudi. Dugo su tako šutili otac i kći zagrljeni, niemi od presilnoga čustva, koje im je prsi punilo. Najposlje ustane kći, i pokuša svoga staroga otca na stolicu dignuti.

„Nediži me, diete moje!“ rekne joj on, jer kako će čovjek najveću milost neba dostojnije primiti nego na koljenih!“

Dugo se nije mogao poštovanja vriedni starac uvjeriti, da mu zaista kći na prsima leži; i čas po čas dirnu rukom njenu liepu glavicu, da se o istini uvjeri, čas po čas pritisnu ju tješnje k svomu srdcu, kao u strahu, da ju opet neizgubi. Ah, dosta ga je puta nemilostivi san kinjio: s težkom se mukom mogaše uvjeriti, da i sad samo nesanja.

Sad udje stari Branko, do po ugovoru pripravi kneza; on bijaše mislio i mislio, i opet neznade, kako će da počne: čitavo ga je groznica hvatala, što se plašio, da zlo neućini. Kamen mu dakle spadne sa srdca, i suza radosti udari mu na oči, kad vidi otca i kćer zagrljene topeć se u največoj radosti.

Gospodar i vjerni sluga zagrle se prijateljski, i šuteći pokaže samo otac svoje nadjeno diete. — Kad stari knez srdcu malo odoli, rekne Branku, da mu sve, kako je bilo, pripovjedi, koje starac i učini. Pri opasnostih svoga djeteta uzdisaše otac od bola, i škripi samo zubmi od jarosti. Katarina odloži na sutra izkazati otcu svoju poviest, budući da ga je ono, što mu je Branko izgovorio, premnogo potreslo.

Tako provedu vrieme do večere. Stari Branko izidje napolje, ali se odmah vrati, i smješeći se progovori: „Gdje si Konštantine, knez Andrija neima mira, već te je svuda tražio.“

„Dobri knez!“ odgovori Konštantin i podje. Ali odmah stane, okrene se k otcu i progovori: „Bogu, pa knezu Andriji, imam zahvaliti, otče, što sam ovdje, kao tvoja kći! — On nezna ništa ni o mom rodu, ni o mom spolu: neka i nedozna, dok nedodje čas razstanka.“ Na ovo izidje napolje.

Knez Andrija začudi se veselju svoga domaćina za večerom. On primjeti one pune milosti poglede, koje je starac neprestano na djetetu držao, ali neznadjaše što da misli.

„Da mi ostaviš ovdje ovo diete,“ rekne stari knez prijatelju; „ono će mi, čini mi se zaliečiti ranu.“

„Malo poslje hoću ti ga poslati,“ odgovori knez, misleći na vrieme, kad u Carigrad otišao bude, „ali ti ga sad nemogu ostaviti, jer vjeruj mi, da mi pole srdca neima, kad djeteta nevidim kod sebe.“

Starac se smješi, a Konštantin pogleda k zemlji.

Dodje vrieme, da knez Andrija odlazi. On čekaše na Konštantina, da s njim k domaćinu ode, da se oproste, ali ovaj nedolazaše. Najposlje pomisli, da diete nije već kod staroga kneza, i podje sam tamo. Ali ga ni tamo nenadje; starac je sam sjedio. Na čelu mu je bio mali oblačak.

Andrija pristupi, zahvali mu na ljubavi i prijateljstvu, i rekne: „Neznam gdje je diete, da se i on s tobom oprosti. Je li već bio tu?“

„Tu je u drugoj sobi“; primjeti starac, i glas mu zadrkće, „sad ću ga izazvati!“ S ovim riečma udje stari knez u drugu sobu, i ostavi Andriju sama.

Ovaj znadijaše, da starcu težko mora biti razstati se od djeteta, koje bijaše tako obljubio, pa i sam osjećaše tugu, i zato stojaše na sried sobe šuteći, zamišljen, u zemlju gledeći. Najedanput se otvore vrata od druge sobe: Andrija podigne oči, i vidi pred sobom starca, koji držaše dražestnu djevojku za ruku. Andrija se trgne i postupi natrag. Djevojka ga je gledala smješeći se, ali joj u oku već treptaše suzica tuge, što joj obletaše u smješenju usta.

Tako stojaše njeko vrieme, nemogući nijedne rieči progovoriti. Najposlje pristupi starac knezu Andriji, uzme ga za ruku, pa mu onda progovori: „Znaš li kneže, kako je otčinomu srdcu, kad mu diete iz groba ustane; znaš li kako se zahvaljuje onomu, koji ga izvede iz groba? Tako je meni, i tako ja tebi zahvaljujem, što si mi diete kroz tolike biede, nesreće i opasnosti u naručja doveo, i onu mi povratio, koja je za mene bila u crnom grobu.“ To izgovori, pa zagrli kneza iz svega srdca.

Kad ga starac ostavi, gledaše Andrija podugo na djevojku, koja mu se učini kao angjeo liepom i dražestnom. Pomisli na Teodoru, i uzdahne, i glava mu za njekoliko trenutaka klone k prsima. Kad digne glavu, opazi da djevojka plače. Neizkazani bol prosječe mu srdce, i suza, kaplja iz kamena iztisnuta, ukaže se na njegovih trepavicah. Naglo pristupi djevojki, zagrli ju, i dade joj dugotrajni poljubac na čelo, pak onda stisne kneza za ruku, izidje iz sobe, skoči na konja, pa iztrči napolje iz grada.

Kad on izidje, djevojka vikne, i stropošta se nesviestna u naručja svoga otca. (Konac sliedi.)

Kako je crnogorskih Turaka nestalo iz Crnegore.

Od Save Martinovića Crnogorca.

U njekoje vrieme, a to u doba vladike Danila *) ogradiše Zećani crkvu na zetskom polju. Pošto su ju ogradili, pop Jovo Adžijić poglavar reče medju narodom: „Ovo je crkva kao pećina kad nije posvećena.“ Onda on skupi glavare od Zete, i ponesoše u vezira Bušatlije na Skadar velike darove, i tu ga umoliše, da im dopusti i da im da vjeru čistu, da može doć slobodno vladika Danilo Petrović crnogorski, da im ju posveti. I vezir im dade vjeru, ma krivu; i u tom oni odoše kući s radošću i zadovoljstvom: i dodjoše na Cetinje, i zamole vladiku da podje, da im crkvu sveti; i pokazaše mu, kako

*) To je pradjed slavnoga kneza Danila I. Ur.

im je vezir vjeru dao. Vladika im odgovori: „Poći ću, al znadem da doći neću; jerbo ti nevjernik nemože vjeru sigurnu dat.“ — I vladika podje s njimi, i posvetiše crkvu. Kad izidje iz crkve, vezir je poslao vojsku ter vladiku uhvatiše, i svezaše mu ruke, i dadoše mu kolac u ruke (na kojem će mu dušu iztrgat) da nosi preko ramena. I krenuše s njim preko zetskoga polja. Izuli mu čizme i on jadnik četiri sata hodio bos i s njim jedan sluga. Od naroda zećanskoga svaki zaplaka, i proli suzu; i tako moljahu u ovih razbojnika, da ga nesmaknu, dok nepita narod prošenje u vezira. Dakle poglavari izadjoše pred vezira, i takvu molbu položiše i suzu proliše, da ga neizgubi „buduć, čestiti veziru, rekoše mu, ako ga pogubite, zetsko polje plod će izgubit, i neće se žiće radjati, nego će izgubiti zemlja rod.“ — Na to se vezir prepade, i reče narodu: „Donesite mi tri hiljade dukata u zlatu odkupa, pa ću vam ga puštit.“ — Zećani hiljadu dukata skupiše, a drugu hiljadu Crnogorci; za treću hiljadu nemaju, odkle da je dadu, te kaludjeri manastirski s Cetinja, i glavari, skupiše zaklade crkovne, i ponješe u Boku u katoličkih prijatelja Crne gore; i tako nadjoše novce, i te zaklade dočekao je izza Danila drugi vladika Petar I., te je nješto odkupio, a nješto odkupljevao i vtori (drugi) Petar. — I vladika Danilo dodje na Cetinje iz turskoga sindžira, i odkupi se s kôca.

U tom vremenu bivaše turskih porodica puno po Crnoj gori, u mnogih znamenitijih mjestih, kao u Crnici, na gradu Žabesu, u Dupilu, u riječkoj nahiji na Obodskom gradu, na selu Začiru, na Djace, u katunskoj na Dubovíku i na Jabuci, i na Inogoru i u Medovini, to u okružju cetinjskom; pak u Ćeklićih po Barjamovićih, i na drugih mnogih mjestih. Crnogorci kao prisvojakali su ove Turke, budući su ovo bili naši ljudi poturčeni silom od sultana turskoga, a bili su družina Staniše Ivan-bega Crnojevića. U tom vladika Danilo kad dodje na Cetinje okupi poglavare crnogorske, i reče im: „Vidite, braćo moja Crnogorci, kakva je vjera u Turaka, što htjedoše od mene uraditi na tursku vjeru; a vi Turke držite za braću kod sebe! Da bi vam naredbu dao, da pogubite Turke domaće crnogorske, ta sam znadem, da vi (vam) je muka uložit na njih; jerbo znadem, da su od krvi crnogorske.“ Tada počeše zborit svi glavari, da ih hoće pogubit, a vladika im Danilo reče: „Dajte da ih nepogubimo, no da pozovemo njihove poglavare, ako bi se kako obrnuli, da se pokrste.„ To mu brani njegov brat knez Rade govoreć: „Jednako ti biva: molio ih nemolio, poslušat te neće.“ Ali glavari poslušaše vladiku, i Turke okupiše; i vladika ovim dade propovjed i spomenu pradjedovsku vjeru, i zamoli ih on i svi glavari, da se pokrste. A turski poglavari počeše se tomu rugat, i prigovore zboriti vladici Danilu: „Ti, vladiko, nisi pri sebi! Od koga si čuo, da se jači nejačemu klanja? Ali jesi li čuo, da veliki potok uvire u mali? A bolji je dan klanjanja po turski, nego se krstiti cielu godinu.“ — I tako se na inad razdvojiše, i poslje Crnogorci obećaše i zakleše se vladici Danilu, da će domaće Turke ižćerati i pobiti; i ostaviše mu rokovište od Male Gospodje do poklada božićnih.

Poklade dodjoše a oni na Turke neuložiše. Ele vladika Danilo kad vidje, da ga prevariše Crnogorci, poče opremat svoje zaklade i pokućtvo da bježi oli u Karlovce oli u Rusiju. U tom vremenu bili su pet Martinovića od jednoga otca i matere. Kako su oni bili blizu vladike navrh polja, i čuli, da će vladika kretat iz Crne gore; ovo pet brata podjoše pred vladiku, i zamoliše ga, da neostavlja Crnu goru, da će oni pet udrit na domaće Turke; i zamoliše vladiku: „Ako poginemo i osvoje Turci, hoćeš ni (nam) li dati vjeru, da ćeš naše žene i djecu u carstvo austrijansko ali u rusko opremiti?“ — I on njim dade vjeru za porodice, ali im reče: „Što ćete, vi petinja, učiniti,

kad me je sva Crna gora iznevjerila?“ — Oni vladici odgovoriše: „Mi ćemo prvi pet započet, a Bog zna, tko će svršiti.“ — I tako mu vjeru daše do Božića, da će uložit. (Konac sliedi.)

Ženska ljepota.

(Piše dor. Izidor Ž—k.)

I.

Uz ljepotu sve se hvata
Uz ljepotu sve prianja;
Svak ju božji rad svojata,
Svaki joj se rado klanja.
Kriesničar.

Minù travanj mjesec i nestalno mu vrieme; tako bje stereotipno, da se s njim uobće označuje nestalnost a zlobnici mu prispodavljaju žensko srdce i nemisleći, da je ono i nestalnoj njihovoj ćudi živa slika i prilika. Travanj minu — evo nam žudjenoga svibnja; mnogoj liepih naših štilica osvanù zorom prvoga njegova dana pod prozorom svibanjska lipica nakićena poljskim cviećem, što no širi oko sebe ugodni pramaljetni miris.

Svibanj je najljepši sin majke godine; divno li nas kriepi vedro mu jutro svježim svojim povjetarcem; ugodno grije jarko sunašce u tihanom milomirisnom zraku; oči nam se pasu bujnom zeleni, kojim se je zaodjela gora i dolina i nebrojenim cviećem, kojom su se uresile livade i rastlinje; uši nam se nasladjuju stoglasnim pjevuckanjem ptica pjevačica, a prsa nam se nadimlju dišuć obilnom mjerom preugodni pramaljetni miomiris.

Kad smo dakle okruženi sa svih strana tolikom ljepotom naravi, najljepša je sgoda promišljati o ljepoti uobće i o ljepoti onoj, koj uzhićeni pjesnici i zatravljeni ljubovnici prispodabljaju s pramaljetnim jutrom, sa svibanjskim suncem i bujnim mirisnim cviećem, šta više svim ju tim naravnim krasotam predpostavljaju; a to je i pravo, buduć da nas ljepota u čovjeku, razumnom biću većma približuje savršenoj ljepoti — Bogu!

Čar i dragost ljepote zaodjeva prirodu; u vrhu gora, u valovih mora, u izhodu zlatim ruhom obavita blagoga sunašca i u zviezdištu sjajnom — vlada ljepota. Jutro i veče, podne i noć, brda i doli, šume i njive — sve ima svoju ljepotu. Nalaziš ju u svakom podnebju. Domovina naša Hrvatska, Italija i druge njeke zemlje slove ljepotom i uzhićeni ljudi zovu ih zemaljskim rajem. Toliku moć ima ljepota, da bolestnika na samrti očara, zločinca vodjena na stratište utješi, ako je imao velik l i e p sprovod čustvenih ljudi; i crnca usreći, kad se može do sita nagledati crvena i modra sukna. Ali nije svakomu sve liepo: pojam ljepote je vrlo relativan i visi o čustvu sudioca, o vrlini oka, ob oštrini sluha; zato mogu dvojica izučivša jednako visoke škole gledat u krasnu sliku, i oba slušati umjetnu pjesmu, neće im se jednako dopasti. Liepo je dakle, što se dopada, veli praktičan čovjek. A jer nas svaki ima svoju ćud i svoj ukus, ima i mnogo ljepota. Nu ima načela, pravila, od kojih se jedno ili drugo pojavi u svem, što je liepo, pa gledaš li sliku, u kojoj ti se reć bi stiču ta sva načela, onda moraš da rečeš: ovo je uzor ljepote. Nu iznad svega što je liepo u prirodi i umjetnosti, ljepota je krasnih žena; u nje je, reć bi, svemožna sila, koja u mužu budi sladka čustva i sjeća na najljepši Bogom dani dar. I kako neće? Šiller veli: Gdje se svojom ljepotom pokažu žene, ondje vladaju i to samo s toga, što su se pokazale. Dakako da ta ljepota mora da je naravna, a ne naličena za obmanu kratkovidih očiju!... Težko da će me sav naš ženski sviet za ove rieči kovat u zviezde, ali sladko zlo

Adamovo pokoljenja, ženske naše dopustit će, da zakrpana haljina nije više ni kao nova, a još je manji u krpah ostala — krasnom!

Pravom ljepotom može se nazvati samo ono, gdje je sve u dobru razmjerju i odnošaju prama tielu, u preljevu masti, izrazu i dražesti. Oba prva svojstva vise o tvari a druga o skladu; gdje nije ma samo jednoga svojstva, nemože biti govora o podpunoj ljepoti. Tako ima osoba liepih očiju, otvorena čela, pravilna nosa, tanka stasa itd., pa opet se nedopadaju, jer u svem neima razmjerja. Ine neimaju ništa izvanredna, kad im čovjek smatra pojedinosti, pa ipak se dopadaju i oči nam ih rada gledaju, jer im u crtah ima sklada, ima izraza.

Velika je moć ljepote žena. Netrebaš uzeti preda se Debayevo djelo „De la beautà humaine“ i drugih tudjih i domaćih velikana pjesnika, da se učiš silu ljepote; tko nas nezna toliko narodnih pjesama, koje diče žensku ljepotu! Da samo jednu pripomenem. Njeki turski aga uhvatio i u težke njegve bacio hajduka Radojicu i njegovih sedam drugova, da junaci živi sagnjiju. Radoica junak od junaka, — ali nipošto prosti kakav lupež, već narodni junak, koji proti Turčinu vjeru i rod svoj brani — nemogaše podnieti, da živ iztrune; zamislio dakle smjelu misao, kako bi sebe i svoje drugove izbavio i nesmiljenom se agi osvetio. Pritaji se Radojica, da je mrtav i aga htjeo ga izbaciti, da ga psi izjedu, ali je aginica mudrija od age, znade ona, da je Radojica lukav kano lija, pa hoće da se prije osvjedoči, nije li se hajduk pritajio. Dade ga iznieti iz tamnice i na junačka mu prsa vatru naložiti, ali se Radojica negiblje, meće mu prisojkinju guju u njedra, ali hajduk mrtav te mrtav, napokon će oko njega liepe djevojke kolo zaigrati, a vodit će ga njezina rodjena kćerka, preliepa Hajkuna djevojka. Njezinoj ljepoti nemogaše Radojica odoljeti, nego joj se sladko nasmjehnuo, nu srećom ga nitko nezapazio, do jedine Hajkune, koja za Boga znala, te ga neodala. Bacili na posljedku Radojicu u vodu, a on dobar plivač kao i dobar junak, zaronio te živ izplivao; noćju navalio na agin dvor, izsjekao sve Turke, agu i aginicu, izbavio si drugove, a ljepotu Hajkunu uzeo, da mu bude ljuba.

O sudbini i zvanju Evinih kćeri dalo bi se mnogo pisati nu tomu nije u ovih člancih mjesta; može se jedino pripomenuti, da nebi ni ovako liepe bile da nisu nježne. Vrieme prava jačega, kad je bilo više tjelesnih rana nego duševnih, a manje liečnika nego bolestnika, kad još liečničtvo nije bila znanost: onda su poglavito ženske same bile liečiteljke naravnih mana; one su nad bolestnikom bdile, liek mu varile i nudile. Ali vremena se promjeniše! Sad liečnici propisuju a ljekari priredjuju liekove, nu ni napredni vjekovi znanosti nemogoše brižnu ženu odkloniti od njege. Kako da njeguju bolno srdce i dušu, to se neda naučiti, toga §§. nepropisuju; tù se hoće genijalnosti čustva, kojim je nebo nadarilo samo izabrane svoje — poimence samo ženske! One su zvane, da lieče ne toliko rane, s kojih krv teče, nego pače s kojih debele kaplje kaplju u srdce!

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) „Gjurgje Smederevac i žena mu Jerina,“ napisao Emil Čakra. Prešt. iz „Danice“ u Novom sadu 1867. U 8-ni str. 48. Ova kritičko-historijska razprava dokaza, da je posljednji taj despot dostojan slave kao muž prve veličine srbstva. Ovakvih razprava za osvjetljenje prošlosti trebalo bi nam što više.

— Rieka prama Hrvatskoj. Sastavio dr. Franjo Rački. U Zagrebu 1867. U 16-ni str. 108. Ciena 1 for. 50 nvč.

Iz ove knjige vidi se jasno, da u nebo vapije nepravda, koju nam s dječurlijom riečkom sad čine Magjari. Trebamo li ikojemu Hrvatu ili Srbinu istom preporučati ovu valjanu knjigu, da se uči iz nje dokaze, kojimi će magjarsku oholiju pobijati?

— Priegled hrvatske poviesti. Nacrtao prof. Sime Ljubić. Na Rieci str. 359. Izradjujuć ovu poviest poslužio se je sastavitelj bogatim arkivom mletačkim, a napisao ju tako, da će se njom mladež mnogo okoristiti.

— Najstarija poviest o biskupiji osorskoj, rabskoj, krčkoj, senjskoj i krbavskoj. Napisa dr. Ivan Črnčić. U Rimu 1867. U 10 tabaka.

— Slavjanski jug zvat će se zabavni časopis sa slikami, što ga od lipnja o. g. namjerava g. Gj. Klarić u Karlovcu izdavati u 10—12 svezaka na godinu.

— Tegetthof i junaštvo dalmatinsko od prof. Jos. Peričića. U Spljetu 1867.

Svašta. Naše zagrebačko kazalište veće je od budimskoga, požunskoga, brnskoga itd. jer unj stane preko 900 do 1000 ljudih. Nova bečka operna kuća treća je po veličini medju evropejskimi kazališti, jer u nju stane 3200 ljudi. U milansko kazalište della Scalla stane 4000 u San Carlo u Napulju 3500, u Carlofelici u Genovi 3000 lj. Osim tih mogu u Fenici u Mletcih 2700, Teatro reale u Turinu i Coventgardenu u Londonu po 2000 lj. Novo pražko kazalište gradi se za 2500 ljudi.

— Vrli „pučki prijatelj“ varašdinski ima već sada, čujemo, do 670 predplatnika i medju timi množinu seljaka; spada dakle medju naše najviše čitane listove! Tomu pojavu se iskreno radujemo, a po tom se da suditi, kako nam je od godine 1835. napredovala (?) književnost.

— Zakonodavno tielo u Parizu dozvoli Lamartinu 400.000 fran. nagrade, da si popravi svoje opet propalo gospodarstvo. Predlog je podkrepljen zak. 3 od 22. kol. 1790., gdje stoji ovo: „Svaki gradjanin, koj je svojoj domovini služio, koj ju je branio, proslavio, prosvietlio, ili koj je obćemu blagu dao veliki primjer odanosti: imade pravo, da mu narod zahvali, te može zahtievati nagradu prema godinam svoje službe.“ — Ima već i u nas ljudi, koji bi rada od naroda dobili više stotina tisuća forinti nagrade za svoje djelovanje za narod. Ali neimamo slična zak. od 1790, a žalibože ni ljudi, koji bi propali materijalno a ne ujedno i moralno.

— Roman Zmorski, poljski pjesnik i publicista umre u Draždjanih u 42. god, On je ratovao u poljskom ratu 1846. i 1863. Njeka djela izašla su mu kod Brokhausa u Lipsiji. Bavio se napose s narodnim našim pjesničtvom izdavši u 2 diela „Piesni narodowe srbskie,“ „Królowicz Marko,“ „Lazarica.“

— Umro je u Londonu i emigrant Jan Czyński, poznat kao poljski i francuzki publicista. Najvažnije mu je djelo: *Kopernik et ses travaux*, koje su mu učenjaci Arago i Humboldt pohvalili.

Narodno kazalište. (Konac.) Za poklada bila su jošte dva za nas nova komada predstavljena i to: „Obrstar od 18 godina“ i „Čitanje kod kućne čuvarice“, oba šaljiva i u 1 činu.

Prvi je finiji i svakako od veće vriednosti. Koliko je u njem komične sile, može se već iz toga vidjeti, da se je veoma dopao i u prkos tomu, što mu naslovna uloga nije bila došla baš u najshodnije ruke.

Gospodična Jelenska kao mladjahni obrstar bila je u sjajnoj rokoko-uniformi veoma liepa i naučila je na izust svoju dosta obsežnu ulogu, no hod, kretanje, naglašivanje i shvaćenje odavahu početnicu a iz nestašice humora i svaki čas prodirućega pathosa bijaše očito vidjeti, da se je kretala na tudjem polju.

Nasuprot bila je gospoja Sajevićeva (majorova kći Ernestina) u svojem življu i dopriniela je svojom naravnom, neprisiljenom i okretnom igrom najviše k dobromu uspjehu predstave.

G. Brani (Flochard, učitelj mladoga obrstara) držao se je dobro. Za takove uloge usposobljuje se svakako većma, nego li za ljubovnike, osobito u konversacionalnih igrah.

G. Mandrović (major Lafaucheux) bio je sasvim na svojem mjestu. Komad je više puta s dobrim uspjehom opetovan bio.

„Čitanje kod kućne čuvarice“ nije nego objestna pokladna šala, kao što je i „Dobar pazar,“ koj je, kao što već u svoje vrieme napomenusmo, prigodom prijma g. Bana starijega prvi put predstavljen bio.

U prvom sastoji se sva šala u tom, da se tri proste, tobož knjigom baveće se žene, predstavljaju po mužkarcih, a u drugom u smiešnih neprilikah pohlepna lihvara.

Ni jedan ni drugi komad nepodnosi stroge kritike, no predstavljeni u pokladno doba, mogu proći. U prvom se je gosp. Freudenreich kao židov Stern veoma odlikovao a u drugom proizvedoše on i gg. Mandrović i Plemenčić, koji predstavljahu rečene tri ženturine, velik smieh, samo se je posljednji ponješto odviš nečedno kretao, što zaslužuje ukor.

U tom razdobju vidjesmo i Nestroyevu lakrdiju „Majmun i zaručnik“, koje od vremena gostovanja poznatoga gimnastika Klišnigga, nije bilo na našoj pozornici, šta baš ni nežalimo. Mi ju napominjemo samo zato, što nas je okretnost i prilična gimnastična vještina njekoga Bunića, mladića, kojega smo donle kao štatistu i s nužde u najneznatnijih uloga kod naših predstava kadikad sudjelovati vidjevali, tim većma u ulozi majmuna zatekla, što se od njega, sudeć po njegovu prijašnjem djelovanju, nikad nadali nebi takovu uspjehu. On se je obćenito dopao i bio je čestim pleskom i izazivom odlikovan. Nješto više hitrine i lahkoće, pa je gimnastik malne gotov. Kako bi bilo, da mu se pokusa radi i koja poveća uloga iz kruga niže komike podieli? Nebi li nas možebiti i u toj struci zateko? Svakako čini se, da nije bez dara imitacije a čujemo da ima neodoljivu volju k predstavljačkomu stališu. Dobra volja, kažu ljudi, polovica je talenta!

Za velikoga posta do posljednjega ožujka, kad se dovrši saisona, vidjesmo četiri novosti, svekolike od važnosti, a te bijahu: Operetta „Momci na brod!“ „Mljetački trgovac“ od Shakespeara, „Emilia Galotti“ od Lessinga i „Siromašni markez“ od Dumanoira i Lafargue-a. Uz ove predstavi se i novouvježbana lakrdija u 1 činu „Seoska kuća na drumu,“ gdje se osobito gdčna. Perisova odlikova.

Operetta je puna prekrasnih napjeva, no nije prosta ni od reminiscencija. Osobitu pohvalu zaslužuju sborovi, koji su puni vatre, čustva i karakteristike te svjedoče o izvanrednoj glasbenoj sposobnosti i vještini njihova sastavitelja g. Zajca, čemu se tim većma radujemo, što čujemo, da je ne samo rodjen Hrvat, već da se i osjeća kao takav. Tekst neima toliko komične sile kao tekst oporette „Veseli djaci“, no budući da se je i on svake predstave većma dopao, nedvojimo, da će napokon jošte posve omiljeti obćinstvu, jer sadržaje drastičnih pojedinosti i počiva na naravnom temelju.

Što se predstave tiče, bila je točna, okrugla, dobro uvježbana a scenerija prekrasna. Osobito ugodan utisak čini na svršetku igre prekrasna fregatą s vijućimi se zastavicami i momčadi na krovu i katarkah. Odjeće su nove i ukusne. Sborovi su bili riedkom točnosti izvedeni; osobito se dopade sbor komšijnica, koj se je jošte svake predstave na obće zahtievanje pod gromkim pleskom opetovati morao, odlikovanje, koje pade u dio i velikomu mornarskomu plesu, sastavljenu i tako izvrstno uvježbanu po g. Coronelli-u, ovogradskom meštru plesa, da taj vještak tim veću pohvalu zaslužuje, što ga je s osobljem uvježbao, koje o kazalištnom plesu neimadijaše baš ni pojma.

Izmedju pojedinih pjevača i predstavljača zaslužuje najveće priznanje gospoja Norvegova (Emma), koja je svoj bolero uprav vještački izpjevala a i živahnosti svoje igre odlikovala se. Gja. Odieva izvela je prigodom svojega prijma istu ulogu takodjer dobro, i dopala se je obćenito. Gja. Lesićeva (Makso) ima tako blagozvučan glas, da joj se mlitavost igre oprostiti može. Večernja pjesmica pod Emminim prozorom učini veoma ugodan utisak i pribavi mladjahnoj pjevačici obiljan plesak. Piffard leži mjestimice preduboko za glas g. Plemenčića, no uprkos tomu rieši i on prilično, osobito što se igre tiče, svoju zadaću. G. Mandrović bio je kao vojnički liečnik Sparmacet uprav izvrstan. Ta mu je uloga isto tako za rukom pošla kao i krčmareva u „Veselih djacih“, koja se obćenito smatra kao jedna od najboljih njegovih komičnih tvorba. Gdčna. Baj-

zova (Bibiana) dopala se je, no svakako je odviš karikirala te si je izabrala uprav neestetičnu masku. U jednoj predstavi igrala je istu ulogu gospoja Popovićeva te se je i obćinstvu, premda nije tako oštrih boja upotrebila, što veoma hvalimo s estetičnoga obzira, ipak isto tako dopala; čemu dakle utjecat se takovim skrajnjim sredstvom, koja leže izvan granice dobra ukusa i nemogu se nikad po kritici odobriti. Dva mlada mornara bijahu sasvim shodno predstavljena po gg. Sajeviću i Banu mladjem. Oba su darovita i imaju zvučnih glasova. Valjalo bi ih češće i shodnije upotrebljavati.

Prigodom predstavljanja klasičnih komada „Trgovca mljetačkoga“ i „Emilie Galotti“ s radošću opazismo kako dragocienu silu naše kazalište posjeduje u gospodinu Mandroviću. Njegov Šajlok u „Mljetačkom trgovcu“ i njegov Odoardo u „Emilii Galotti“ nisu bili bez mahna, no imali su i pojedinosti, iz kojih se zaključit može, da bi taj u istinu daroviti predstavljač za cielo u boljih okolnostih i te mahne kadar bio s vremenom ukloniti. I gospodje Perisova (Porcia) u „Mljetačkom trgovcu“, zatim Popovićeva (Klaudia) i Bajzova (grofica Orsini) u „Emilii Galotti“ zadovoljiše takodjer umjerenijim zahtievom, samo bi prvoj više energije u sudnom prizoru a posljednjoj u prizoru s Marinelliem naravnije smijanje i više ironije u istom željeli. G. Brani bio je i kao Antonio i kao Marinelli premalo plemenit a kao prvi i prehladan, inače je prilično shvatio i izveo svoje zadaće, osobito kao Marinelli, gdje mu dodje u prilog prirodjena mu hladnokrvnost i suhoparnost. G. Mihovilov razvio je kao Graciano dosta humora a g. Plemenčić kao Lancelot Gobbo mnogo komične sile. — Oba ta izvrstna djela bijahu isto tako kukavno i oskudno u obziru odjeća i scenerije urešena kao sve, što nespada u područje vaudevilla i operette. — —

U predstavi prekrasnoga toli vještački po naravi nacrtanoga igrokaza „Siromašni markez“ odlikovaše se gg. Freudenreich (Markez de la Fresnaie) i Mandrović (stari sluga obitelji de la Fresnai-e) nad svimi inimi. Gdčna. Bajzova (gospoja Godard) i g. Plemenčić (seljački sluga Nikola) izvedoše svoje zahvalne uloge takodjer na hvale vriedan način. Komad se je dopao i mogao bi se i dojduće saisone opetovati. — Madelainu kao i Emiliu Galotti predstavljaše gospodična Jelenska.

Saisona se zaključi s reprizom operetta „Suprug pred vrati“ i „Momci na brod!“

Napokon izvješćujemo, da je odbor iznenada odpustio g. Bana starijega. Naša bojazan dakle, da se rečeni gospodin neće na svojem mjestu održati, nije bila tašta. Željeli bi, da ga taj heroični liek izvrači od njegova nedokučiva nemara te da nam se on sasvim oporavljen opet dojduće saisone vrati, jer je bez sumnje liepimi sredstvi od naravi obdaren i mogao bi, ako bi samo svojski htio, od koristi biti našemu kazalištu.

Konjićev skok *)

J. B.

mo.	vjen-	las	bu-	mo;	ga	no	Od
od	klop	Sve-	slo-	ta-	di,	Tež-	se
slo-	si-	stvo	li-	mo,	da	ko	Ka-
o-	hri-	vjen-	za-	sve-	ke	po-	od-
tre-	Pod	vu	ci-	hr-	Po-	di,	ne-
di-	stva	se-	stva	sta-	ma	ri-	vist,
sa	o-	tu-	zlob-	te-	Za-	gve	lju-
djin-	ne.	Sad	be	od	nih	piz-	ne

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu za Dragoljub predplatiše: 61. Stjepan Car, dvorski tajnik u Beču. 62. Fra. Horvatić Konstantin, reda kapistranske države djakon u Požegi. 63. Antonije Orešković, vojvoda u Biogradu. 64. Petar Očić, podžupan u Zagrebu. 62. Preuzv. g. Metel barun Ožegović u Beču. 66. Ilija Okrugić, župnik u Petrovaradinu. 67. Gdčna. Milica Ožegovićeva u Križevcih. 68. Dr. Luka Petrović, kanonik u Zagrebu. 69. Ivan Petrušić, trgovac u Petrinji. 70. O. Perišić Bono dr. bogoslovja u Gučjoj gori u Bosni. 71. Filip Perok, kanonik u Zagrebu. 72. Gašpar Radić, kanonik pjevač u Djakovu. 73. Filip Radošević, c. kr. kapetan u Novcj Gradiški. 74. i 75. Sbor duhov. mladeži zagrebačke i djakovačke. (Dalje sliedi.)

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 20. Odgonetku (zagonetke u br. 16.) „soko — oko — sok“ riešiše gg.: Iv. Žagrović, Dane Rašić i Stanko Jelenovački u Zagrebu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 19. U Zagrebu 11. svibnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Smrt posljednjega Nemanića.

Tragedija u 5 razdiela.

Od M. Bana.

II. Razdio.

Iz prvoga razdiela vidi se, da u srbskoj državi biesni domaći rat, vješto a tajno podtaknut Jelenom, udovicom cara Dušana, Uroševom materom. Ovaj rat vode kralj Vukašin s jedne a knez Lazar s druge strane. Carica ide na ruku Lazaru, i u tome pomaže joj Jug Bogdan, njen brat. Car Uroš ostaje neutralan, želeći da se kralj i knez uzajmnice satru. Lejan, drugi caričin brat drži javno s Vukašinom, i tako je u toj borbi svaka skoro velika porodica, kao što je i sva vlastela, pociepana. Vukašinov sin, Kraljević Marko, Urošu je topal i iskren prijatelj. On tu još neigra nikakve političke role, no rolu čista kavaljera, kao što ga predstavljaju narodne pjesme. Za ovom tragedijom dolazi druga: „Smrt kralja Vukašina“ u kojoj rade ista skoro lica; a za drugom tek dolazi „Car Lazar,“ koja je sva štampana u lanjskom Dubrovniku, premda s mnogimi štamparskimi pogrieškami i s izostavkom od dva stiha. Na taj je način dramatisana sva epoha srbske povjestnice od Dušana do Lazara.

Sad ćemo izvesti sav drugi razdio, a docnije možda i posljednji.

1. Pojava.

(Vidoje, Dražko, Veliki Dijak u jednoj sobi Vukašinova dvora, gdje živi i Uroš s materom.)

Vidoje.

Tako čujem: u Rašku je Lazar
Već upao.

Dražko.

Ja čujem još grdje:
Da vlastela k njem odasvud vrvi
Kô rijeka, što god dalje teče
To sve više potocima raste,
Pa se bujna razlieva po ravni,
Tako ćemo malo još pa čuti,
Da je taj knez Lazar
Poplavio cielu rašku oblast.

V. Dijak.

Ho, ho! bit će ustava toj rieci
U Kruševcu Relja. On je tamo
Već pribrao njeke vjerne čete;
A sa jakom maćedonskom vojskom
Primiču se Gojko i Ugleša.

(Ulazi ulak)

Jedan teklić! . . . Ko te šilje?

Ulak.

Relja
Moj vojvoda s ovim pismom kralju.

V. Dijak.

Tu počekaj. (Uzevši pismo odlazi.)

Dražko.

Ideš l' iz Kruševca?

Ulak.

Kruševac je pao.

Vidoje.

Šta!

Dražko.

A Relja
Gdje je sada?

Ulak.

Na Prištinskom drumu
Da zakloni stolicu.

Dražko.

Slab zaklon!

V. Dijak (s vrata.)

Kralj te zove. (Odlaze obojica.)

Dražko.

Ču li? Ode Raška.

Vidoje.

Zlo po kralja okreću se stvari.

Dražko.

Gore po nas. Šta sad namjeravaš?

Vidoje.

A ti?

Dražko.

Kad si svoj slabašan čunak
Privezao za korablju gordu,
Pa ta počne tonuti sred mora,
Šta ti drugo tad ostaje, kume,
No s korabljom ili da potoneš,
Ili čunku da presiječeš konop,
I u njem se na obalu spaseš?

Vidoje.

Hm! . . .

Dražko.

Pa tomu nije li već vrieme?

Vidoje.

Žalim kralja; uviek veledušan
Samnom bjaše.

Dražko.

I samnom, do duše;
Ali šta mu mogu sad pomoći,
Šta ti možeš? . . . Sudba mu je taka.

Vidoje.

Kod zle sudbe ostavit ga, Dražko,
To bi stidno bilo.

Dražko.

Stid drži li
Mnoge druge? Zalazećem suncu,
Koje ih je grijalo do jučer
Još toplijim nego i nas zrakom
Stide li se ledja okrenuti?
A mi ćemo sami zar čekati
Unj pileći, dokle ne zapadne,
Pa da noćna tama nas proguta?

Vidoje.

No Vukašin nije još oboren;
Još mu braća preokrenut mogu
Sreću rata.

Dražko.

Hrabri su, do duše.

Vidoje.

A vojvoda Relja? a Baoša?
Nije lako sve te pogaziti.

Dražko.

To jest . . . pravo veliš . . - Počekat ću,
Da se riešim do sukoba prvog. —
Kako vidim, ti si još, moj kume,
Od staroga čvrsta kova čovjek;
No nijesu stara već vremena.
Sada, vidiš, grábi svak; il grabi,
Il uz grabež najsrećniju pristaj;
Jer inače, ko i vjerno pašče
Glodati ćeš golu kost. To pamti.

2. Pojava.

(Vukašin, V. Dijak i predjašnji. Docnije Vladko.)

Vukašin (ulazeći govori živo.)

Nit od Balše niti od Dejana
Kakva glasa! Šta se to već radi? . . .
Bez odvlake kreni na put, Dražko,
I mom zetu Zećaninu kaži,
Da pregazi zemlju Altomanu,
U Mačvu se što brže provuče,
Pa udari knezu iza ledja. —
Put preleti i tamo i amo.

(Odlazi Dražko.)

Knez nehtjede dakle da se skloni
Na predloge mirne Rimljanina,
No prodrije u Rašku mi oblast! . . .
Ni misliti nije da će Relja
Zadržat ga s ono malo četa.
Valja mi ga barem podkriepiti,
Dok mi braća ne prispiju s vojskom.
Ali čime da ga podkriepim?
Neću više tih Raščana kletih . . .
Mogu li se, Vido, pouzdati
U obližnju Prištinsku vlastelu?

Vidoje.

Sad je i ta mnogo razdražena,
Što uzesmo odbjegloj gospodi
U taoštvo svu domaću čeljad.

Vukašin.

Nek ih nose svi vragovi! . . . Ipak
Ništa za to. Od careve strane
Pozvat ću ih na oružje. Djače,
Napiši mi odmah pozivnicu.
(V. Dijak odlazi, a Vladko stupa na vrata.)
Ti si Vladko? Napried. Šta donosiš?

Vladko.

Arsojević i još njeki mladi
Drugovi mu gradjane nam mute,
Pozivljuć ih da na zamak udru,
Gdje taočad držiš zatvorenu.

Vukašin.

Šta to veliš? Je l' moguće, Vladko,
Da toliko sred Prištine smiju
Ta bezumna momčad? . . . A gradjani?

Vladko.

Već su mnogi uz njih prionuli.

Vukašin.

Trči, Vido, i sa dvorskom stražom
Sve raztjeraj.

Vladko.

Molim tvoju milost
Da s' uztrpiš i počekaš malo.
Pametniji već ih savjetuju,
Da s' okane sile nerasudne,
A obrate skromnom prošnjom tebi,
Da taočad milostivo pustiš.

Vukašin.

Ni jedne im ne odpuštam glave.
Odmah, Vido, zapovjest izvrši.

Vidoje.

O moj kralju, evo krasne zgode,
Da i plemstvo í gradjane stišaš,
Te svi rado da ti pod stieg dodju.
Sad najviše trebaju ti, kralju.

Vukašin.

No dokle će ovi svi neredí
Dokle ć' ići? Najprije vlastela,
Pa s' okuži eto i gradjanstvo.
Zlo bi bilo da popustim sada.

Vidoje.

Dobro nije, al je posve nuždno.

Vukašin.

Nuždno, nuždno! . . . Doista i sam vidim,
Da je tako . . . nesrećom je tako.
Ali opet . . . ah, onima težko,
Koji sada natjeruju kralja,
Da podkuči pod tom nuždom glavu. —
Idi, Vladko, saslušat ću molbu,
No i silu silom ukrotit ću.
Ti, Vidoje, drži spremnu četu.
(Odlazi Vladko i Vidoje.)

3. Pojava.

(Vukašin; ulazi Uroš. Docnije V. Dijak.)

Uroš.

Od kud nered u Prištini, kume?

Vukašin.

Uzmutio Arsin sin gradjanstvo,
Što vlastelu izdajničku kaznih
U imanju i u domaćima.

Uroš.

O toj kazni dosad ne znadijah.

Vukašin.

Da se nebi širilo i dalje
Zlo izdajstvo začeto u vojski,
Trebalo je po njem udariti
Hitnim, jakim udarom od koga,
Da već roga neuzmože dići.
Ti u lovu dva dni boravljaše,
Kad izdadoh nuždan za to nalog.

Uroš.

Ipak, mislim, trebaše na cara
Počekati za tol važan poso.
Vidiš, što si vojnom na Lazara,
Preko moje volje preduzetom
Uradio; razuzdao buru
Te do praga već nam dotutnila.

Vukašin.

Raztjerat ću ovu, kó i druge;
A po tome blago sunce mira
Sijat će nam bez zapada, care.
Ne smijasmo tomu nadati se
Kod Lazara onoliko moćna.
(V. Dijak ulazi papirom u ruci)
Jesi l' gotov?

Uroš.

Kakvo pismo, Djače?

Vukašin.

Ratan poziv na Prištinsko plemstvo,
Da g' utvrdiš pečatom ti carskim.
(Daje pismo Urošu; ovaj ga čita
pa kaže strogo Dijaku:)

Napisa ga u carevo ime!
Kad ti dadoh na to dopuštenje?

Vukašin.

Pored moga trebaše l' i tvoje,
Kad nam prieti jednaka opasnost?

Uroš.

Tvoja vojna, bud' i briga tvoja;
Nedam sebe u nju pomiešati.
(razdire pismo i baca)
Ako plemstvo odrekne poslušnost,
Toj sramoti nedam da m' izvrgneš.
Žario si, kako znaš i gasi. (Odlazi)

Vukašin.

Jeleninu nauku tu vidim . . .
No gledaj ga, kad m' u stezi spazi,
Kako gordo već predamnom diže
Carsku glavu! . . . Ho, ne hitaj, diete,
Tak' ne hitaj, sve do zemlje crne
Lako ti je mogu poniziti . . .
Drugu odmah povelju napiši
A na moje ime. Car u zemlji
I onako malo što već znači.
(V. Dijak odlazi.)

4. Pojava.

(Vukašin, Vidoje; pa Vladko s gradjanima. Na koncu carica i Bogdan.)

Vidoje.

Došao je Vladko s gradjanima.

Vukašin.

Uvedi ih. — Šta hoćete, ljudi?

1. Gradjanin.

Mi prosimo kraljevsku ti milost
Za rodbinu zavedenog plemstva,
Što odbježe od tvojega stiega.
Udri krivce kakvom hoćeš kaznom,
Al nevinu ženskad im poštedi
A za ljubav tvojim Prištincima.

Vukašin. (oholo)

Kad god su me molili Prištinci
Mirno, smjerno, molbu im uvažih;
Ali danas udriše u nemir,
Pa im molbu odbijam, i prietim,
Da ako se odmah ne razidju,
Dati ću ih silom raztjerati.

Vladko.

Svietla kruno, u nemir se dala
Hitrim ljudma zavedena momčad,
A ne svjestan i uviek ti vjeran
Veći dio prištinskog gradjanstva.
Kod ovoga za povratak reda
Oružja ti nebi ni trebalo;
Sami otci kaznili bi djecu.
No da nebi čak do toga došlo,
Usliši nam preponiznu molbu.

Vukašin.

Ja sve praštam, no izdajstvo, nemir . . .

Svi (pokleknuvši)

Molimo te, milost, milost, kralju!

Vukašin.

Promislit ću.

1. Gradjanin.

Naučio si nas,
Da nam odmah pokažeš dobrotu.
Nek se barem vratimo u narod
S tom radostnom viesti da kralj njegov
Još mu prosbe neodbija.

Vukašin.

S vama
Slab uviek bijah, pa sam i sad.
Ustanite; milost nek vam bude,
Jednu kuću samo izuzimam,
A to kuću Arsa vojevode.
On mi tamo odmetnuo plemstvo,
A sin ovdje odmeće gradjanstvo.
Zaražen je sav taj soj izdajstvom;
Nemože ga moj gnjev mimoići.

1. Gradjanin.

Nemoj, kralju, nemoj izuzetka.

Vukašin.

Čuli ste me. Vidoje iz zamka
Svu taočad, van Arsinu, pusti;
Jakom četom daj čuvati ovu.
A ako bi ludi Arsojević
Pokušao, da nastavi nemir,
Uhvati ga, i dovedi mi ga.
(Odlazi Vukašin a za njim Vidoje.)

1. Gradjanin.

Izradismo polovičan poso,
Kojim puk se neće zadovoljet.

2. Gradjanin.

I ne valja da se zadovolji.
Idem da mu javim. (Odlazi)

Vladko.

Ovaj sada
Još će više nemir razduvati.

3. Gradjanin.

Bog i duša, zlo će danas biti.

1. Gradjanin.

Ajdmo caru.

Vladko.

Ne ne, jer bi tada
I rieč datu kralj uzeo natrag.
Šta je nama najposlije stalo
Do čeljadi toga jednog Arsa,
Kad svim drugim izprosismo milost?

1. Gradjanin.

Mi nedamo ni Arsinog roda.

3. Gradjanin.

Sva vlastela zanj je zauzeta.
Ajdmo caru; zlo će bit inače.
(Dolazi hitro i veli.)

2. Gradjanin.

Svi na polje; gradjani vas zovu;
Arsojević vodi ih na zamak.
(Svi odlaze okrom Vladka.)

Vladko.

Eto borbe! . . . Šta ću sada? . . . Barem
Odvraćat ću miroljubne ljude,
Da pobjedu tim olakšam kralju.
(Odlazi. Čuje se vika i boj.
Malo za tim ulaze carica i Bogdan.)

Bogdan.

Ovom borbom hoće proklijati
Vječna mrzost izmedj Vukašina
I naroda. Neka, neka tako.

Carica.

Bog pravedni njega zasliepio,
Te u propast sam od sebe srće.
No Bogdane sakrivaj tu radost
Odveć vidnu; još vrieme nije
Da skidamo s lica obrazinu.

Bogdan.

Ipak, sestro, prilikom se ovom
Koristimo, što možemo više.

Carica.

To j' i meni miso; stvar mi samo
Nepokvari tvojom prenaglošću.

5. Pojava.

(Predjašnji, Uroš i Kraljević Marko; docnije Vukašin, pa Vidoje s Arsojevićem i Bojom i sa stražarima.)

Uroš.

Sviest stišasmo, ali ne bez krvi.

Kraljević.

To me više boli, nego l' ona
Gnjevna vika uzrujanog puka:
Pravda, care; dolje s Vukašinom.
Ha! moj otac! (ljuto).

Carica.

Doista je mogo
Da odkloni sada taki sukob.
No da li ste i vas dvoje, djeco.
Na gradjane s vojskom udarali?

Oba.

Bog sačuvo!

Kraljević.

Na careve rieči
Svi od borbe u mah odustaše.
(Ulazi Vukašin)
O moj otče, već se okrvavi
I ognjište naše! Nije li se
To Prištini moglo uštediti?

Vukašin.

Muči, dječko. — Tko su ti, što vodiš?
(Vidoje došao je s Arsojevićem i s Bojom okruženim stražama)

Vidoje.

Ovi, kralju, bijahu na čelu
Bjesnim ljudma, koje raztjerasmo.

Uroš.

Dva plemića!

Vukašin.

Vi čiji ste? zašto
Uzrujaste te gradjane mirne?

Bojo.

Car je ovdje; mi odgovaramo
Caru samo. — Po zakonu našem,
A i svakom ljudskom i Božjemu,
Nemože se otčeva krivica
Prenijeti na nevinu djecu,
Ni zbog jedne jednim učinjene
Na trojicu tri oborit kazne.
Ovomu je momu drugu otac
Prešo, vele, u Lazarev tabor.
Je li tako? nek i kažnjen bude,
A Boga mi kažnjen je žestoko,
Čim mu glava pod ucjenom stoji.
Ali zašto na njegovog sina
Druga kazna plienom djedovine?
Zašto treća na ženu i kćerku
A ta plienom i same slobode?
Jesi l', care, ti to naredio?

Uroš.

Ja u dušu, o tom i neznadoh.

Bojo.

Staro plemstvo u tvojemu carstvu
Iz zamaka otčinskih se tjera,
Da na drumu hljeba prosijači;
Vlasteoske žene i djevojke
Već ni pravom sebra neštićene
Hvataju se, po tlima se vuku,
Te razdrtim stidno haljinama,
Razčupanom kosom, prenemogle,
Gadnim ljudma nose se u robstvo,
A ti, care, o tom ništa neznaš!
Gdje je carska tvoja moć i savjest?
Gdje je naše vlasteosko pravo?

Uroš.

Šta, mladiću? . . . — Ali pravo ima! —
O moj Bože! . . . Kralju, to l' učini?

Vukašin.

Taka, vidiš, prekomjerna drzkost
Već na više prekipljuje strana
I strogošću samo moguće je
Sauzbiti, strogošću primjernom.

Bojo. (Kralju)

Šta to reče, drzkost? . . . Ja na nizko
Puzenje se dvorsko ne naučih.
Slobodan se kô lav u pustinji
Rodih, pa i živim; svaka miso
Kakova se u mom duhu začne
Taka m' odmah i na usta leti,
Jer zločesta ne zadržava je
Ni namjera, niti strah od koga.
(Okreće se caru)
O Dušana velikoga sine,
Srce ti je na dobrotu lako;
Ja to slušah, a sad jasno vidim;
To u zemlji zna i sva vlastela,
Pa vjernošću prema tebi diše,
I prolit će za te krv do kapi.
Oh, vlastelu svoju čuvaj, care.
Hoće li se, da smjelije glave
Sve propadnu? Evo moje; ali
Nek s' ovomu častni dom poštedi,
Dom sveti mi zaručnice moje.

Kraljević.

Care, dobri otče, i ja molim.

Vukašin.

Ti, moj sine? Za krvnike naše?

Bojo.

Plemeniti Kraljeviću, hvala.

Kraljević.

Pogledaj ga, mlad je, liep, odvažan,
Za čas ga je ljubav zanijela,
Oprosti mu, otče moj.

Vukašin.

Da prostim
Metežniku? Svoj kraljevski ukaz
Da sobstvenom rukom pocijepam?
Jesi l' ti pri sebi?

Kraljević.

Ne cjepaj ga,
No izuzmi milostno njih dvoje.

Vukašin.

Nikad, nikad.

Uroš.

Ja ne shvatih odmah
Tvom ukazu sav domašaj. Kralju,
Grdan ti je.

Vukašin.

Ali . . .

Uroš.

Grdan tako
Da nikakva pojedina milost
Ne može mu smanjiti grdobu.

Bojo.

Ja milosti neću; na čovječnost
Pozivljem se i plemićko pravo.
Ti si, kralju, sve to pogazio.
A što sada na tu bezakonost
Ustadosmo, hoćeš da nas kazniš!
Mi ako smo krivci, krivac s' i sam;
Ko je veći, neka car presudi.
(Carica stupa veličajno napried.)

Carica.

Da najprije ja ovršim svoje.
Kô carica osudjujem metež;
Al kô žena slabi svoj pol branim,
Presudno ga branim. U plemicu
Nedam nikom ni da prstom dirne.
Ženska glava i divljaku sveta,
Sveta budi čedima hrišćanstva.
Mač ne pašem da ga nad njom pružim;
Ali za to, dični Kraljeviću,
Tvoj izmedju svih plemićkih biram.
U poslanstvu ovom veledušnom
Ti moj budi vitez plemeniti.

Svi.

Ha!

Vukašin.

Carice!

Carica.

Tako je, o kralju.
Da ovako nije postupila
Ona koja još na glavi svojoj
Čistu nosi Dušanovu krunu,
Valjalo bi da od veljeg stida
U zemlju se živa s njom zakopa.

Bogdan.

Sestro moja, divna li si sada!

Carica (skinuvši s prsta prsten)

Evo tebi, poborniče pravde,
Caričina znaka. Na silnoj je
Nekad sjao ruci, od koje je
Više puta iztok zadrhtao.
Ti od sada dostojno ga nosi.
(Otac zadržava Marka, koj pristupa carici, da primi prsten.)

Vukašin.

Stoj Carice; ti na mene dižeš
Sobstvena mi sina! Jo l' to zbilja?

Carica.

Sin na otca napada oružjem,
Koje blaga priroda mu daje.
Neće kralja pobjediti Marko
Već otčino srce.

Uroš.

Krasno, mati!

Kraljević.

O moj oče, ti mi dade život,
Al carica sad mi eto metnu
Čast na kocku, metnu je za svagda.
Oprosti mi što se izpred časti
Ja ne smijem uklonuti, oče.
(Duboko sagnuvši se pred caricom)
Prsten primam i poborstvo sveto,
Te se Bogom, slavna gospo, kunem
Da ću svuda i samim životom
Od nepravde zaklanjati slabe
Ma kog pola i uzrasta bili;
Zaklanjat ih sada i svakada,
I pred svakim i od svakog. Amin.
(Izpravlja i diže ruku k nebu)
Obećanje zakletvom utvrdih;
Bog me satro, kad tu pogazio!

Uroš.

O moj Marko! . . . Zagrli ga, majko,
Kao što bi rodjena mi brata.

Carica.

Brat je tebi, meni sin od sada.

Uroš.

A sad kume? . . . Ne reče li mati,
Da ćeš biti pobjedjen bez mača?

Vukašin (stražarima.)

Te plemiće vodite u zatvor.

Kraljević.

(Stražaru prieti golim mačem)
Moj mač stoji izmegj' vas i ovih.
Natrag, gadni ljudi, il bojte se
Gnjeva moga. Natrag rekoh.

Vukašin.

Tako?!
(uleće izmedju Marka i plemića)
A izmedju ovih i tvog otca?

Kraljević.

Tada . . . tada grudima se mojim
Mač odvraća.

Uroš (zadršavši ga)

Šta je to, moj Marko?

Kraljević.

Kud ću, care? Sada il docnije
To me čeka, vidim.

Uroš.

Tog ja nedam.
Da ovake neprilike ne bi,
Nastupile medju vas već nikad,
Da bih smutnje i bijede mnoge
Uštedio mojim plemićima,
Uništujem svojom carskom vlašću
Nov kraljevski ukaz, van ucjenu,
Koju mienjam u prognanstvo vječno.
(Plemićima)
Sad slobodni odlazite kući.
(Odlazi)

Vidoje (u sebi)

Ovako je pravedno i častno.

Vukašin (izvan sebe)

Ne, Uroše, ne treba ni toga.
Ti odstupaš sad izpred izdajstva,
I metežu nesmisleno praštaš.
Njim docnije ugušen ćeš biti.
(Odlazi; za njim Marko, Vidoje i stražari.)

6. Pojava.

Carica, Bogdan, Arsojević i Bojo.

Bojo.

Veledušna carice, ti jedna

Tu ostaješ da ti svoju harnost
I odanost vječnu izjavimo.

Arsojević.

Otac, otac! . . . Bojo, navjek prognan!
A svom caru vjeran kao nitko!

Carica.

Ko t' je otac?

Arsojević.

Arso vojevoda.

Carica.

On! Dobro ga poznam. Hrabar čovjek!

Bogdan.

A i vjeran domu Nemanjinu.

Carica.

Ništa, diete. Mnogi ovdje trpe
Preko moje i careve volje;
Al će doći vrieme izbavljenju.

Arsojević (krjepko)

I osveti, o carice naša.

Carica.

I osveti.

Arsojević.

Ču li ovo, Bojo?

Carica.

Mladi momci, nek vam uho čuje;
Al nijema neka su vam usta.

Bojo.

Plemići smo, gospo; nas se neboj.

Carica.

Ima li vas tako hrabrih mnogo?

Bojo.

Sva vlastela mladja; mi nećemo
Vukašina ni mrzke mu braće.

Arsojević.

Jednu riječ ti izusti, jednu,
Pa ovakih kao što nas vidiš
Cjelu vojsku dovest' ćemo t' amo.

Bogdan.

Malo lakše. Sestro, sad i ovdje
Nije mjesta takim besjedama.

Carica.

Dovedi ih potajno večeras.
Sad idite. Izprati ih, Jugo.
(Svi odlaze)
Stvar se i ovdje divno upućuje! . . .
O neharni robe, kojega je
Iz kaluže moj muž izvukao,
Mač božiji slazi na te . . . strepi.
(Odlazi. Pada zavjesa)

Križari.

Historička novela od dra. J. Subbotića.

(Konac.)

XVII.

Knez Andrija idjaše kao bez glave i srdca: sve čustvo, sve misli, ostaše mu kod dražestne kćeri kneza Grgura. Prošli dani dobiju za njega sad sasvim drugo značenje; i s kucajućim srdcem sjećaše se svih onih trenuća, koje bijaše neznajući proveo u tako čistoj, tako nebeskoj ljubavi s angjelom u vidu mladića. — Sa užasom primjeti, da Teodoru poštuje, a Katarinu da ljubi: no plemeniti značaj njegov ni na jedno trenuće nedopusti, da sumnja, što će činiti, ili da se kaje. Duboko, u sredinu srdca svoga sakrije svoju pravu ljubav, i na mjesto zapovjedničko postavi čustvo dužnosti.

Kad dodje u Prištinu, nadje svoga stričevića Stefana na prestolu: stric mu bijaše otišao u Atonsku goru k sinu Savi, gdje je monaški čin uzeo na sebe. To sve bijaše on čuo jošt u Carigradu: i mučio se cielim putem, kad je mislio, kako će ga novi kralj primiti. Milo mu bude, kad ga kralj Stefan bratski dočeka; a jošt se većma začudi, kad mu kralj izjavi, da mu poklanja djedovinu, koju su za to vrieme bili povratili. Naskoro ode knez u svoju Zahlumsku, gdje ga svi s radošću i poštovanjem dočekaju, jer su bili i oni čuli slavne glasove, koji se o njem po Evropi raznosiše, i s takvim poglavicom ponosiše se.

Kad se uredi Andrija, zaključi ići u Carigrad, i izpuniti datu rieč; to i učini: ali putujući u Carigrad često je glavu na onu stranu skrenuo, na kojoj je bio grad kneza Grgura. „Al sam ja manit,“ pomislio bi često poslje toga, „tko zna, ljubi li ona mene!“ Na ovo je opet sam sebi odgovarao, dovodeći u misli sve one znake, u kojih se bijaše ljubav ogledala. Pa kad je tako jedan dan svu prošastnost promišljavao, i došao na stanje djeteta, kad je on Teodoru izprosio, poviče: „dakle pravi uzrok“ — ali dalje izgovoriti nesmjede, sam sebi metne ruku na usta, i zaključi nikad više o tom i nemisliti.

Dok je on tako bio u Zahlumskoj, i u Carigrad putovao, imaše siromah stari knez Grgur brige i bjede sa svojom sretno povraćenom kćerju. Kad knez Andrija otide, padne ona onesvješćena u naručja svoga otca, iz koje se nesvjesti istina srećno probudi, ali veselje, i zdravlje njeno činilo se da je na vjeke odletilo. Otac je odmah znao, šta je, ali šta će da radi? Rieči utjehe nisu ništa pomagale, i što je god govorio, služilo je samo na to, da bude slama za vatru. Najposlje zaključi sa svim šutiti, i osloniti se na vrieme i neporušenu snagu djeteta.

Ona nije plakala, nije tužila, jer joj bijaše volja nadvladala narav: ali se vidjaše, da joj na srdcu leži smrtna tuga.

Kadkad je sama sebi govorila: „Zašto mu nisi kazala, da ga ljubiš, on bi sigurno Teodoru ostavio, i kod tebe ostao!“ ali se odmah zatim sama na sebe ljutila, i govorila: „Kako možeš na to i pomisliti! Teodora njega isto tako ljubi, a možda i većma, nego ti, pa kako bi njoj bilo, kad bi joj ga ti preotela.“ Za ovim opet dodje joj i to na pamet: „A znaš li ti, da li on tebe ljubi; ta njegovo je srdce kod Teodore!“ Na koje joj izidju pred oči svi znaci srdačnosti, koje je od njega iskusila, i progovori: „Jest, to su znaci ljubavi, ali bratske, prijateljske. Da šta bi drugo učinili prijatelju, koga ljubimo, nego to, što je on meni činio!“

Glas, da je kći kneza Grgura došla, pronese se kao grom kroz okolinu, i triesne kao isti u uši kneza Beroja Kipilovića. On nadje za dobro ukloniti se iz zemlje, i prodje u Bugarsku. Drugi susjedi gorili su u želji, vidjeti tu djevojku, s kojom se takvo čudo sbilo, da je iz groba uzkrsla: ali je knez Grgur za najbolje sudio u prvo doba držati vrata pred svima zatvorena, i samo iz daleka primati dobre želje. Samoća, koja je tim načinom u gradu vladala, dade priliku djevojki predavati se to više svojim mislim.

Tko se osloni na Boga, taj neće pasti. I starca Grgura nagradi Bog zato, što se bješe samo na njega oslonio. Djevojka presuši čašu, bolja se zatupi; spomen postane čistim, srdce mirnijim; i zdravlje i veselje stane se opet vraćati. K drugim dražestim njena bića dodje i nepreodoljiva dražest, koju dovodi čeznuća luča čiste tinjajuće ljubavi: pogled njena oka mogao je čovjeku srdce iz njedara izčupati. Način života ženski dovede sobom i sve miline ženstva u govoru, hodu i svakom pokretu. Obrazi joj pobjele, koža dobije svoju nježnost i providnost, a stas onu razkošnost, koju kičica nikad nemože podpuno predstaviti.

Jesen i zima prodje, i u proljeće dodje u grad kneza Grgura glas, da se Andrija, veliki knez Zahlumski, u Carigradu oženio. Starac se bojao kćeri svojoj kazati taj glas; ali je morao, jer je volio, da ga od njega čuje, nego od koga drugoga. Prevario se starac u misli svojoj. Katarina, kad čuje taj glas, samo uzdahne lako. Uzdisajem tim oprosti se ona od svake nade, i preda se svojoj sudbini.

Otac se tomu radovaše, i kad stane ljeto nastupati, počne iz najprije u šali, poslje s pola istine, a najposlje u punoj istini govoriti, da bi trebalo gledati za kakvim čovjekom, koji će, kad stari otac umre, ostati gradu gospodar.

Katarina se na šalu otčinu smješila, na poluistine šutila je, a na istinu

odgovori: „Mili otče! Ostavi se brinuti, gdje se nebo samo pobrinulo. Nije li tim, što nas je tako čudnovito sahranilo, što je muža onoga, poslje koga djevojka drugoga ljubiti nemože, od nas oduzelo, nije li tim nebo dosta jasno svoju volju izjavilo, da njemu samomu pripadamo, njemu samomu služimo. Ja sam već zaključila, što da činim; volju moju treba da ti kažem, i evo ti ju odkrivam: Ja se nikad neću udavati! Ljubav moju k Zahlumskomu knezu neće ni koje vrieme iz moga srdca izčupati. Kako bi mu se drugčije i odužiti mogla, nego čuvajući mu spomen na najsvetijem mjestu srdca moga!“

Stari knez ošuti, jer neznadjaše, šta da kaže. Medjutim Katarina je cvjetala i vesela bila: i on dakle ni našto drugo nije mislio, nego kako će joj dane sladjimi učiniti. Jedno večer sjedjahu otac, kći i stari Branko za stolom, i čekahu u veselom razgovoru, da im se donese večera. Najedanput čuje se rog; njetko ište, da ga puste u grad.

„To mora kakav strani biti!“ rekne stari knez, „idi Branko i dovedi ga unutra. Dobro te nije poslje večere!“ Ovo rekne, pa ode u sobu, u kojoj je goste primao. Malo čas eto ti Branka sa gostom. Ovaj, ušavši u sobu, ode upravo k domaćinu, i negovoreći ni rieči padne mu oko vrata.

„Kneže, ti si!“ poviče starac, i zagrli sa svoje strane miloga gosta.

„Ja sam, prijatelju!“ odgovori veliki knez zahlumski, jer on je to bio. „Gdje je Katarina? Jeste li zdravi bili. Ta nemoj me samo gledati, nego me vodi tamo, znaš kako ti je bilo, kad si izgubljenu kćer našao, a meni nije nimalo drugčije!“

Staromu knezu učini se ovaj Andrijin govor čudnim, ali mu ništa nereče, nego ga odmah odvede u sobu, gdje je djevojka na njih čekala.

Stari Branko nije se mogao zadržati, nego bijaše već glas, da je knez Andrija tu, odneo djevojki. Ova nije mislila, da bi ju taj glas tako potresti mogao, kao što zaista učini; ali se opet sabere, i izidje dolazećim na susret. Pogled na djevojku, kojoj je bilo njegovo prisustvo veću rumen na obraz nagonilo, učini, da knez bude izvan sebe: nadzemna ljepota zasjeni mu oči. Nu odmah zatim pristupi, i s najvećom radošću pozdravi svoga brata Konštatina.

Pristojnost je zahtjevala, da se gost i za zdravlje supruge zapita: ali to bijaše otcu vrlo težko učiniti, jer je znao, kako će mu kćeri biti. Najposlje kad već nije nikud mogao, prokašlje se i zapita: „Mi smo čuli ovdje u našoj samoći, da se naš prijatelj, veliki knez zahlumski, oženio: mislim, da mu neće nepovoljno biti, ako ga zapitam za zdravlje novodovedene supruge?“

Knez Andrija, koj je vrlo veseo bio, spusti oči preda se, i zbilja mu se na lice navuče. Katarini stane srdce jače kucati. Knez pošuti malo, pak onda digne oči, pogledi na otca i kćer, i tiho progovori: „Mir njenomu pepelu!“

Katarini udare suze; otac njen pošuti, pak onda rekne: „Dakle umrla!“

„Sad godina!“ odgovori tiho knez Andrija.

Poslje ovoga razgovora nije se moglo prvo veselje povratiti, i oni po gdjekoju tek rieč govoreći svrše večeru, na koje se Katarina digne, i u svoju sobu ode. Ovdje napadnu na nju misli svakojake: iskrena žalost za rano umrvšom Teodorom; nada, koja se neusudjivaše pokrivalo sa sebe sasvim sbaciti; radost, koja se stidljivo natrag povlačivaše, i samo kadkad provirivaše; prekor, da u tako pečalnom slučaju i vedri zrak može imati mjesta. San se nipošto javiti nehtjede; ona se svuče i legne, da ga tako kakogod primami, ali on danas nije mario za njene dražestne oči, i ove se nemogoše sklopiti: jedva pred zoru zaspi.

Knez Grgur i njegov gost ostaše poslje djevojke kod stola, i ovaj ovako započne: „Ljubezni prijatelju: medju prijateljma je iskrenost na najpravijem mjestu, a ova okolišenje netrpi. I ja ću dakle upravo i najkraćim putem. Čuo si, da je blažena Teodora mojom suprugom postala; kazao sam ti, da je ona

već u vječnosti. O njoj ti je Katarina sigurno dosta govorila: i zato prelazim preko svega, i samo ću ti ono da kažem, što je meni samu poznato. Mene je nješto tajnostno k tvojoj kćeri privlačilo, i dok sam ju za mladića držao. Srdce moje bilo je razpolovljeno izmedju nje i Teodore. Kad sam za njen spol razumjeo, vidio sam, da je ona predmet ljubavi moje, a Teodora poštovanja. Ali rieč mi je pokazivala dužnost, i ja sam ju, kao pošten čovjek, izpunio. Otišao sam u Carigrad, da dovedem kao suprugu, koju sam kao zaručnicu ostavio. Nadjem ju u krevetu bolestnu, i to na najveću žalost njezinih roditelja i moju, bez nade na bolje. Kad sam se ja u povratku mom iz Azije u Carigradu s njom razstao, ustala je bila ona iz opasne bolesti, ali joj je zdravlje bilo prividno; naskoro padne po drugi put u krevet, iz koga su ju mrtvu podigli. Videći ja, da joj život samo dane još broji, navalim da se vjenčamo: ali je ona svaki dan podpuno zdravlje izgledala, i vjenčanje odlagala. Medju tim vremenom pripovjedao sam joj o svačem, pa i o tom, kako je u našem svima milom Konštantinu prekrasna djevojka sakrivena stojala. Bistromu duhu njezinu nije mnogo trebalo, da sazna, kakva se sveza izmedju srdca moga i Katarinina nalazi: i borila se dugo, to sam primjetio, hoće li da se sa mnom vjenča, ili da me ostavi. Što se je ona gotovija vidila ustupiti, to sam ja više navaljivao. Moje navaljivanje, njezina prevelika ljubav, a sigurno i najviše misao, da sveza naša bračna dugo trajati neće, pobude ju, da privoli. Mi se vjenčamo. Čustva, koja su joj dušu i srdce pri tom potresla, uskore konac joj. Tek što se vjenčanje svršilo, padne sa njedara muža na njedra smrti. U veče, kad je sunce sjedalo, odleti njezina duša k zlatnim zviezdam.“ Ovdje knez zastane; čustvo ga preoblada, i on moraše podulje pošutiti. Poslje nastavi ovako: „Smrt joj bijaše liepa i laka. Videći, da se vrata vječnosti pred njom otvaraju, obrati se k meni, i rekne: — Ljubezni mužu! meni nije sudjeno dugo biti tvojom ženom. Obećaj mi, da ćeš mi izpuniti prvu želju, koju ću ti kao tvoja žena kazati!“ — Ja joj obećam. Ona se onda nasmješi, pak rekne: „Ja sam tebe iz svega moga srdca ljubila, pravo je, da ti meni barem jednu godinu tvoga života posvetiš!“ — Ja joj stanem obećavati, da nikad druga na njezino mjesto stupati neće, tako me bijaše potresla njezina prekomjerna ljubav. Ona se nasmješi i rekne: „To neću, nipošto neću. Pusti me da govorim, jošte ti nisam želju moju kazala. Godinu dana čuvaj moj spomen: a kad poslje godine dana nastupi dan, u koj ste mene zemlji predali, taj dan želim, da se s Katarinom vjenčaš. Ona tebe ljubi, a — i ti nju. To hoću da mi obećaš.“ Pri tom ostane tvrdo, i ja sam joj najposlje, što se mene tiče to, morao pod zakletvom obećati. Na to se sasvim umiri, i ostale časove sasvim se preda svojoj ljubavi k mužu svomu. Najposlje ušuti, i dugo pošuti: zatim progledi, pogledi na mene, stisne me za ruke i nasmješi se: u tom smješenju odleti njezina liepa, visoka, čista duša.“ Opet sad knez ušuti, i spomenu toga plemenitoga bića žrtvuje jednu suzu.

Poslje njekoga vremena progovori: „Ako Katarina nije drugomu komu poklonila svoje srdce,“ tu zasieče knez, „a ono te molim, da mi ju daš za suprugu. U tom slučaju neće biti nužde dugo razvlačiti, jer se mi dobro poznajemo. Ja bi želio, da bi ovim djelom mogao izpuniti ne samo želju Teodore, nego i Katarine!“

Stari knez progovori: „Ljubezni prijatelju moj! jedna iskrenost zahtieva drugu. Moja je kći tebe ljubila i onda, kad je mislila, da tvoje srdce sasvim pripada Teodori: ona i sad samo tvoj obraz u svom srdcu nosi, i meni je izjavila, da se nikad neće udavati. Ja s moje strane nalazim sreću svoju u sreći moga djeteta: a i nepoznajem nikoga, koga bi tako rado zetom mojim nazvao, kao tebe!“

„Kad je tako,“ progovori Andrija, „to nam ništa na putu nestoji, da

izpunimo želju pokojne naše Teodore. Sutra je godišnji dan, kad je nju zemlja u svoje krilo primila.“

Dva prijatelja razgovarahu se još dugo, pak onda, kad se o svem dogovore, odu spavati. Katarina bješe dockan zaspala a rano se probudila. Zora ju već obučenu zastane. Ona se začudi, kad joj tako rano otac u sobu udje; jošt se većma u čudu nadje, kad čuje, zašto dolazi i šta govori. Ona je bila slutila svoju sreću, ali nije mislila, da je tako na blizu. Drktaše kao prut. Budući pak, da je sve bilo u najboljem redu, zato ni ona nebijaše protivna; samo to zaište, budući da je taj dan plemenitodušna Teodora zemlji predana, da i oni njezin spomen poštuju, i vjenčanje u najvećoj tišini svrše. Tako i bude. Ali što je bila veća tišina s polja, to su većma vikala puna srdca: s neizkaznim blaženstvom padne mlada nevjesta na srdce mladoga supruga, i prvi blagoslovljeni poljubac sastavi im duše, kao što su im bile sastavljene prije ruke. Ako se učinjenom srećom najdostojnije spomen proslavlja i najljepši blagoslov pribavlja: to je spomen Teodore proslavljen kao nijedan drugi; to je na nju pao blagoslov, kakav riedko duša čovječja osjeti. Sutra dan otvore se vrata gradska mnogobrojnim gostim, poslje nedjelje dana odvede veliki knez Zahlumski svoju mladu ženu, kojoj se zadovoljstvo i sreća kao sunce na licu sijaše, svomu bratu, kralju Stefanu. S njima ode i stari knez.

XVIII.

Knez Grgur pazio je sokolovim okom na bezzakonoga Beroja, i baš je zbog toga šutio, da ga sigurnije u svoje šake dobije. Kad bude u Prištini pripovjedi sav slučaj, i zamoli kralja, da mu dopusti, da smje kazniti kneza za učinjeno sebi zlo. Kralju bijaše za tim stalo, da se djelo to svrši bez svake vike, i zato izmisli srednji put: dade knezu Grguru dopuštenje, da Beroja uhvati, a preda mu svoga dvorskoga sudca, koji će djelo izviditi, i u tajnosti ono svršiti, što pravda iziskuje.

Knez je Beroje, kad se bješe malo od straha pred osvetom zakona oslobodio, doznavši da je kći kneza Grgura daleko od Srbije, svoj bezzakoni život produžio. Na kratko vrieme poslje odlazka Grdomiljeva u Palestinu dodje jedno liepo veče sa knezom Berojem mlada jedna liepa ženska u njegov grad, koji je na granici kraljevine imao. Kad bijaše utekao u Bugarsku pred osvetom kneza Grgura, za ukloniti opasnost svjedoka u slučaju napadanja na grad, pošlje zapovjest svomu pomagaču u rečeni grad, da gore spomenutu žrtvu njegova bezzakonja odpravi k drugima u podzemnu komoru. Ova bijaše pala u nesvjest, kad je bezbožni sluga zapovjest svoga gospodara izvršio, iz koje se na svoju nesreću opet probudila. Od toga trenuća prelazili su hiljadami uzdisaj preko njenih ustana, ali rieč nijedna. Kadkad je grčevito ruku podigla, kao da na koga zamahuje, pak je onda istu polagano spuštala, i na nebo pogledala. Malo vremena izza vjenčanja Katarine dodje u taj grad i knez Beroje. Knezu Grguru jave izslane na to sluge, da je knez Beroje u svom gradu sakriven. — Čudna je volja sudbe. U onom istom gradu, koji je bio svjedok njegovih bezzakonja, da primi knez Beroje nagradu za svoja bogomrzka djela!

Knez Grgur, i kraljev dvorski sudac krenu se odmah, i bez svakoga šuma približe se gradu, u kom je knez Beroje bio. Ljudi kneza Grnčarevskoga približe se sa svih strana sve po jedan k istomu, i ležahu sakriveni. Dan prije uhvati knez Grgur jednoga momka iz grada, i prisustvom kraljevoga sudca privoli ga na to, da im grad noćju otvori.

Bez svakoga šuma udje knez Grgur s kraljevskim sudcem i svojim momci u grad. Drug momka, koji im je otvorio vrata, odvede kneza Grgura i kraljevskoga sudca k sobi, u kojoj je spavao knez Beroje. Ovaj je obično zaključivao svoju sobu, ali taj dan, nezna se iz koga uzroka, to nebijaše učinio, i tako bude onoj dvojici mogućno zateći ga u krevetu. Na zraku luča

trgne se knez Beroje, i ukoči se od straha i užasa, kad vidi pred sobom vatreno oko i plameni mač kneza Grnčarevskoga.

Ništamanje, kad malo dodje k sebi, otisne mač rukom na stranu, nemareći, što će šake izsjeći, i skoči hitro kao zvier iz kreveta, na prozor, pa stane vikati. Momci njegovi poskaču na oružje, i skupe se na dvorištu. Jedna čest od njih pohiti k sobi gospodara, i tu se rodi bitka izmedju njih i ljudi kneza Grnčarevskoga, koji su čuvali ulazak u sobu. Na skoro se utaloži zveka oružja: jer momci na glas, da to po zapovjesti kraljevoj biva, polože oružje.

Na viku kneza Beroja uleti njekoliko momaka kneza Grgura u sobu, i on sad sjedjaše s vezanih ruku i nogu tu, pjeneći od težkoga bjesnila. Metnu ga pod stražu, pa dadu grad pregledati. Sluga bezzakonoga gospodara, koj mu tajne zna, svagda je nož sa obe strane oštar. Tako bude i ovdje; jer izda sakrivenu onu podzemnu komoru, u kojoj su žrtve slastoljublja Berojevoga zatvorene bile, da u njih, nevideći sunca ni mjeseca, vjek svoj prokukaju, u napred znajući, da im kukanje nemože do života uha doći. Tu se bile za zid prikovane: slab im je žižak svietlio, a hljeb i voda služio im je za hranu, dok nisu skapale. Njeke su već pod zemljom bile; tri su patile tu u tom mjestu bjede gorko. Kad momci s lučevi udju, poviču one, i popadaju na zemlju, što ih oči zabole. Malo po malo dodju k sebi, i budu odatle izvedene.

Sad sjedne kraljevski sudac na izpit. Zapiše ime i prezime ovih nesretnica i povjest njihove nesreće, koja učini, da su zadrktale i okoreli vojnici, koji su pri izpitu bili. Kad na posljednju red dodje, probudi se sažaljenje, i u samom sudcu, koji se bijaše na pozorja bjede i nesreće navikao. Mlada kao kaplja, blieda kao krpa, pečat neopisane bolje srdca na obrazu noseći stojaše ona, negovoreći ništa na više puta opetovano pitanje sudca. One druge izkažu, da je to posljednja i najnovija žrtva, i da nije, odkako je u njihovo družtvo došla, ni riečce progovorila, no samo jednako uzdisala i plakala, i kadkad zubma zaškripila.

„Kaži, diete moje,“ progovori sudac blago, „kako se zoveš, da ti se može pomoći. Što god ti srdce želi, reci, ja ću sve rado saslušati.“

Ona digne oči k nebu, uzdahne, i tihim mrtvačkim glasom progovori: „Želila bi još jedanput viditi kneza Beroja!“

„Jako ga je ljubila,“ progovori na ovo sluga knežev.

„A znaš li ti, tko je ona?“ zapita na ovo sudac.

„Neznam!“ odgovori ovaj, „meni te stvari nisu bile poznate; mi smo svaki svoj posao imali!“

„Moramo dakle samoga prestupnika pitati,“ rekne sudac, pak onda doda: „medju tim, dok ja ova pisma uredjujem, možete ovu žensku pustiti, nek joj se izpuni želja!“

On sad uredi pisma i zapovjedi momkom, da sve priugotove, kako će se izvršiti kazan zakonom propisana, kad na jedanput ona mlada ženska u sobu k njemu uleti, grozno smijući se, i držeći u ruci krvavi nož, s kog su kaplje krvi na nju padale. Sudac i knez Grgur poglede na nju, i poznadu po licu, da je djelo osvete dva života stalo. Ona bijaše pobjesnila. Za njom dodju momci, i pripovjede, kako je ona, kad je kneza vidila, kao bjesna na njega napala, i prije, nego što su i na um uzeli, nož, koji je u njedrima sakriven držala, u srdce mu sjurila. Duh osvete dobro je rukom upravljao: bezzakonik se svalio mrtav sa stolice na zemlju.

Sudac strese rameni, i zapovjedi da se na mrtvom knezu zakonita kazna izvrši. Za obojicu bezumnu naredi, da se ima hraniti iz dobara kneza, druge žrtve potajno budu povraćene svojim obiteljim. Kad zora zaplavi, ostavi knez Grgur sa sudcom i svojimi momci to kobno mjesto sa užasom u prsima.

Kako je crnogorskih Turaka nestalo iz Crnegore.

Od Save Martinovića Crnogorca.

(Konac.)

I oni pet na sam badnji veče udriše na Turke. U jutro, bila je nedjelja, Turci dubovički (budući su stojali na Duboviku više polja cetinjskoga milj i po puta, i prolazili su pokraj kuće pet Martinovića idući na rieku Crnojevića na pazar kod grada Oboda), a to pet Alijića, koji su bili na glasu izmedju Turaka, na badnji dan minuše izpred kuće pet Martinovića iduć na pazar; a Martinovići videći ih dočekaše ih, dok se povrate s pazara nasred puta, daleko od Cetinja dvie ure u Dobrdskom selu; i tako, kad se oni povratiše, skoče pet Martinovića na put, i pozovu Turke na megdan. Kad ih vidjoše pet Alijića, ovi se puno začudiše i nazvaše im božju pomoć pitajuć ih u razgovor: „Mnogo se čudimo, koja ve (vas) namjera ovdje nanjela! Da li vi (vam) ovo nije svetkovina badnji dan?“ — Odgovarahu njim Martinovići: „Nemožemo više preslušati turske hvale, koje hvale pet Alijića, da su junaci u Crnoj gori; a tako isto Crnogorci hvale pet Martinovića, pak se nigda nemogu složit, tko je bolji; i s toga smo došli, da se ogledamo. Birajte što vam je volja: ali ćete na sablje, ali na puške“: — Turci dobrovoljno skočiše i rekoše: „Hoćemo na oštra gvoždja dieliti megdan.“ I tako se posjekoše: četiri Martinovića posjekoše četiri Alijića, a jedan Alijić posječe Martinovića Miloša po ruci; i priskoči mu brat imenovâti Tomaš, i opsova svoga brata, i reče mu: „Ciganine nevaljali! tako li se brani otačbina i junaštvo.“ I posječe i petoga Alijića Tomaš. Martinovići skupiše njihovu odoru i oružje sve krvavo, i to ponesoše svojoj kući; pozaminuše od manastira od vladike Danila; podkríjući podjoše uz polje, i dodjoše na svoju kuću.

Pošto počinuše u kući, dogovoriše se medju sobom, kako će udariti na sela; te odabraše vojvodu Batrića, i poslaše ga isti dan pred samanu (samu) veče k vladici Danilu ovim govorom, da im pošlje svoje sluge: dva Novaka, i to Velestovca i Dupiljanina, i Pimu s Njeguša, i Vuka Borilovića, taj je stric pet Martinovića; i dovede ih vojvoda Batrić u svoju kuću na badnji veče, i počasti ih velikim zadovoljstvom, sladkim i hrabrenim pivom; još iznese im oružje krvavo, i odoru što je bila na Alijićih; i tako kad to vidješe vladičine sluge, radostno se veseljahu i Bogu zahvaljivahu. Tader se napiše rakije, i unesoše badnjake, i naložiše unakrst; i zališe badnjake vinom i pšenicom. U tom staše u dogovor, kako će udrit na Turke, i s kojom namjerom. Odgovarahu Martinovići: „Mi se o tom davno spremamo: donjeli smo iz naše braće Bokeza vina od tri godine, i svake slatkarije, da nosimo Turkom na našu badnju veče, da ih počastimo, kako smo ih vazde častili na naš badnji dan obično, a oni nas na barjam njihov; ema dosad smo se častivali, ma se nismo uprav pozdravljali kao što ćemo noćas.

Krenuše pet Martinovića i četiri sluge vladike Danila, i dodjoše na Dubovik, i donješe četiri mješine vina i drugih stvari, i dodjoše pod kuću Mustafića, i sakriše četiri sluge vladičine za kućom; a oni podjoše u kuću, i unesoše Turkom jednu mješinu piva i jestiva. Sabraše se Usejinovići i Mustafići i Anzići i ostali Turci dubovički u kulu; i tu, tko oružje nosi kùpi se na tojzi večeri: takvi je hadet bio medju njimi. Pošto ti se dobro Turci vinom pokrepiše sjedeći po turski podvijenih nogu na zemlji, Martinovići šetahu s mačevi po kući, otvori jedan vrata od kuće, uskočiše ona četiri sluge vladičine, tader svi jednak trgoše mačeve i tih devet t. j. pet Martinovića i četiri vladičine sluge, sve Turke posjekoše; pak poslje i po kućah poklaše i malo i staro. I tu ostane dvoje djece, koja se sakriše pod jedan samar konjski; jedno diete Usejinovića, a drugo Mustafića. Martinovići djecu nevidješe, a

pošto selo savladaše, otolen se krenuše i dodjoše na Inogor, uru puta daleko od Dubovika, i nose istim Turkom pivo i večeru na Inogor. A kada blizu sela dodjoše, dogovoriše se medju sobom, kako da medju Turke izadju sa svojim krvavim oružjem u rukah; jere tek ih vide Turci krvave, sjetit će se. Te oni na jednoj velikoj kamenici samotvoroj, u kojoj može stati dvie tri hiljade barila vode operi ruke i svoje oružje od krvi, i sazovi Turke u jednu kuću. Na isti način skriše vladičine sluge kako su i prije, da se nebi Turci štogodj sjetili. — I sabraše se svi Turci inogorski u jednu kuću, i tako u razgovoru pitahu Martinove sinove: „Što ste se puno zakasnili, te niste ranije došli kao što ste vazda dolazili?“ — Odgovarahu Martinovići: „Bismo i prije došli, nego zatrajasmo čekajuć pet Alijića, koji su pošli jutros na rieku Crnojevića kod grada Oboda; pak evo se nevratiše: neznamo što im se dogodilo!“ — Dakle u tom kad su večerali i vinom se Turci pokrepili, tader Martinovići otvoriše vrata i poklikoše sluge vladičine, i pobiše sve Turke inogorske; tako isto i njihove porodice, i neosta nijednoga pilićnika. — Pošto inogorske Turke pogubiše, na istu kamenicu podjoše, te svoje oružje i ruke umiše; i idu na treće selo Jabuku po ure puta, i dodjoše kad su počeli kokoti pjevati; i probudiše Turke jabučke, i okupiše na večeru, i Turci ijetko (nemilo) ih gledahu zarad šta su se zakasnili; a Martinovići im odgovarahu, da nije njihova krivica, nego pet Alijića, koji su se zaustavili na gradu Obodu. Turci jabučki odgovarahu: „Bit će došle knjige od vezira sa Skadra, kako ćemo harač kupit po Crnoj gori; i to ih je zaustavilo.“ Na to nasmjehnuvši se Martinovići počeše smatrati u svom srdcu, kako će im harač skupit tu veče. Pošto se Turci napiše, a u tome i sanjivi biše, Martinovići, na isti način sakrivši sluge vladičine, na Turke na jedan mah udriše i slugam vrata otvoriše; i posjekoše mužko i žensko; i sakri se jedno diete pod jedne brstine od lišća, što su davali bravòm da jedu. U tom zora zabieli; zapališe selo Jabuku, nadju i uzeše ono diete sa sobom; reče im diete, da će se pokrstit i odu pjevajuć i radujuć se rožestvu Hristovu i svomu junaštvu; pa zapališe selo Inogor i Dubovik; i tu nadjoše ono dvoje djece, koja rekoše, da će se pokrstit, odvedu jih sve troje sa sobom, pak veselo idu niz polje Cetinje pjevajuć i puškami pucajuć.

Vladika Danilo sjetivši se da jest nješto novo, budući su mu njegovi djaci pokazali, da je velika vatra bila pred zoru, e sve polje da je obasjala, i velika pucanja bila od pušaka; u tom ga i glasovi dopadoše, da su poginuli Turci; uzjaha on na konja i potrča ga uz polje Cetinje; i srete pet Martinovića i svoje sluge vjerne, sve u krvi da ih nije mogao ni poznati; i skide se vladika Danilo s konja, i tako ih željno ljubi sve krvave, i pitajuć ih što se dogodilo; sve mu po redu pokazaše, kako su svršili, i pokažu mu dvoje djece dubovičko, i treće jabučko. „Evo, rekoše mu, naš vladiko sveti, od tri sela što je preteklo ovo troje djece. Sad neka se krste, ali neka oni poljube mač.“ Tim se razumi mačem jih posjeći. Djeca plačuć rekoše, da se hoće pokrstit. — Vodi vladika Martinoviće i svoje sluge, zahvaljujuć Bogu i Božastvu, u svoj manastir; pričesti Martinoviće i svoje sluge bez izpovjesti i blaslovi, i pokrsti troje djece, od kojih su danas Dubovičani, dvadeset porodica, i Jabučana deset porodica.

Kad ostali Crnogorci začuše, što se sluči u Cetinju, svak udari na svoje Turke: i velika krv pade po svoj Crnoj gori, osobito u Dupilu, na gradu Zabesu; tu mnogo pogibe Turaka i Crnogoraca; Dupiljana po sedam su u jedan grob kopali (manjkalo je bilo groblje); i tader vladika Danilo proslavi svoju slavu; i očisti svete hramove od nekrsti u Crnoj gori. Od Turaka ostadoše živi Začîrani, Kusovci i Djačani; u Ceklićih Ramadanovići i Muhadinovići, koji su se pokrstili onda od straha: i danas su od tih porodice.

Kritika.

Iz mladieh lietah. Pjesme dra. Napoleona Špun-Strižića (Čisti iznos namienjen je učiteljskoj Zadrugi) U Zagrebu tiskom Drag. Albrechta 1867. U 16-ni str. 249. Ciena 60 novč.

U početku prieporoda novije hrvatske književnosti planu nam na svih krajevih domovine vatra pjesničtva, veoma potrebna, da se narod prene iz mrtvila te cielom dušom prione uz svoje. Ono nam doba dade dosta pjesnika, od kojih danas brojimo njeke medju prve pjesničke veličine; nu bijaše i onda više pjevača nego pjesnika, jer nije svaki uspio; nije svaki stihotvorac slovio tvorivošću duha, dosjetljivošću i pjesničkim uzletom, bez česa nemože biti nitko dobar pjesnik. Nije dostojan toga dičnoga imena, tko složi dva tri sroka uz propisani broj slovaka i kadencija a za smisao i polet haje i nehaje. Ovakovih pjesnika imali bi i u novije doba i previše, da se svaka vježba ili prvienac tiska. Domoljubu je tim milije, kad čita valjane pjesme kojega mladjega Hrvata ili Srbina i kad može njekim ponosom reći: ovo nam je pjesnik.

Medju mladjimi pjesnici radostno pozdravljamo g. dra. Š p u n a, jer nam je uprav ugodio gore navedenom buturicom pjesama l i r i č k i h, iz z a v i ć a j a, j u n a č k i h i r a z n o l i k i h, od kojih smo prije već mnoge iz domaćih časopisa poznali.

Preliepu ružu, dražest mladieh lieta, gojio ja pjesnik na srdcu, al ga izza lišća ružičina rano dirnù trn-zasjednik kleti . . . svak bi ružin listak-struk pelina, u srdcu ugnjezdi mu se srda i pritisnu mu grud kao stiena tvrda — a to bijaše tuga mladieh lieta. Nu taj ga čarobni cviet iznevjeri, al mu osta jedan živac kamen, iz njeg skaču ognjeni iveri, iz njeg plane i po jasan plamen: a taj živac — on sam nije varka — to mu je r o d a l j u b a v ž a r k a! To je vrelo njegovih pjesama, medju kojimi se osobito odlikuju mnoge liričke kao

Nježna si ko zefir, što se
Sunčanijem ljulja trakom —
Kuda prodješ, niti travke
Satriet nećeš pod korakom.
Al po trnju i korovu
Svjetske staze vodit znadu:
Strah me, dušo, da i tebi
Gorka časka nezadadu.
Nu da nikad duša tvoja
Ljuta krša neosjeti,
Pred stazu ću svaku tebi
Svoje srdce prostrijeti.

Sad si kano
Jari dan vesela,
Umiljata
Kó krotka gazela.
A sad si mi
Divno zamišljena,
Kano ruža
Maglom ovijena.
Sad uzdahneš,
Sad se smiješ la'ko
A svedj si mi
Čarobna jednako!

Zatim izmedju inih: S tebe . . . Nisu ono oči . . . K meni . . . Oj dievo moja . . . Pod lipom . . . Jadi su ti . . . Pjesnik. itd. I medju pjesmami i z z a v i č a j a ima njekoliko baš vrlo liepih n. p. Majci. Želja. Raja. Sela. Ljubav mržnja. Sokolovačko vino. A komu da se nedopadne vjekovitu vriednost imajuća pjesma: Prezri podlost . . .

„Je l' ti duša za velikim teži,
Prezri podlost, kad na te zareži!
Vidiš svetca, gdje uznešen stupa —
Derišćad mu blatom ruho kalja;
On bo čist je — a derišćad glupa
Čisto mrzi, jer se u blatu valja:
Tih je svetac, razsut će se djeca,
A sveta će djela slavit svetca!

Medju junačkimi i raznimi krasna je: Sokolica-majka. Sliepac. Osveta Rusije. Žižkin dub. Jan Hanibalec. Dva brata. Zmije.

Te smo izmedju 105 naročito kao liepe naveli, a i druge su uobće dobre. Pjesnik se doduše neigra divnom bujnošću jezika kao Trnski, koj je reć bi samac u tom, ali je Špunov jezik u pjesmah iz mladieh lieta čist i blagoglasan, samo da se je još gdjegdje uklonio neugodnim elizijam. Sliepac samoranik, mislimo, da bi imalo biti samohranik. U tolikih pjesmah nije pjesnik, premda je imao prilike, nigdje spomenuo imena ni hrvatskoga ni srbskoga; gdjetko će se i čuditi, što se je pjesnik mogo tako uznieti, da ga zavladala manija inih nije sobom povukla.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 20. U Zagrebu 18. svibnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

Predgovor.

Bijaše godine 1648.

U starom gradu Lavovu vrlo je bučno. Iz svih ulica, a osobito iz predgradja grnu hrpe ljudstva; kao rieke slievajuće se sa svih strana u more, slievahu se talasi ljudskih glava iz svih ulica na trg. Pa ipak nije to svečan dan, niti je u narodu opaziti kakove radosti. Mukom prolaze hrpe ljudstva; samo kadikad zažamori im nješto glasnije razgovor, kao kad morskimi talasi zaigra prvo hučenje vjetra — navjestnika bure. Lica su im tamna, zamišljena; pogledi turovni. Idu, hrle kao na kakov pogreb ili na drugi koji žalostan obred.

I čim se većma približuju trgu, tim sve više pospješuju svoje koračaje; možda ih žurka neuztrpljivost; možda goni važan posao.

Kad bi se tko takvoj hrpi približio te iz protegnutih razgovora koju riečcu ugrabio, namah bi saznao, što je uzrok tomu nemiru, tomu tako očitu strahu.

Jedna rieč opetuje se u svakom pojedinom razgovoru, a ta je rieč nječije ime.

Ime to slavno je u poviesti našoj! Ime spominjano od jednih počitanjem a od drugih grozom i pogrdom! Ime prevažno u našoj prošlosti; jer sačini jednu od prvih i glavnih karika na onom lancu nesreće i nevolje, koji nam domovinu sapinje. U tom imenu kao u kakvom skupu počivaju nebrojene naše političke bludnje.

„Chmielnicki!“ odziva se u svakoj pojedinoj hrpi.

Chmielnicki! to je ime značenja puno. Kadgod ti pane na um, kadgod ga izustiš, čini ti se, kao da vidiš svjetlo, što je cielom Poljskom naglo preletilo, ostaviv za sobom grozu, trupla i pepeo. A iz toga svjetla čini ti se, da ti se već kêse zlosretna lica Gonte, Železnjaka i kasnijih kolovodja kozačke pobune, vjerozakonske nesnosljivosti i domaće razpre medju strašću zasliep-

ljenom djecom jedne majke. Pa sred toga svjetla sve to širjega, sve to jasnijega, duha vjetar nesgode urlikom biesnih zvieri ili još biesnijih varvarskih četa.

„Chmielnicki!“ opetuju hrpe i hite na trg k viećnici.

„Već se vide vatre!“ šapće blied i nizak čovječac, koga ogroman nos izdaje, da je sin Izrajelov.

„Naša roba! naši dućani! naš imetak!“ jadikuje drhćućim glasom slab i maljušast muž, zaodjeven kratkim, otrcanim odielom. Po njegovu pogrješnu i hrdjavu izgovoru mogaše se namah poznati, da se je, kao što u nas vele, dotepo iz prekomorskih krajeva.

„Trgovačke duše!“ . . . mrmljaše medju zubmi kriepak momak plavih vlasi i plava oka, široka, zdrava i pristala lica; prava slika sina ruske zemlje. „Što će nam učiniti naš Bogdan? Ta on je brat naš! . . . Slava mu! . . .“

„Što govoriš brate?!“ povika mlad i gizdav mladić, živahne, mazurske krvi. „Istina, da je i on brat naš! sin bo je naše krasne domovine! ali se je pobunio lopov! Ako ga vrag sam neodnese, onda ćemo mu pomoći mi na drugi sviet.“

Te rieči ovdje ovako, ondje onako izušćene, očitovahu jasno čustva, koja vladahu dan prije znamenite obsade toga grada po Bogdanu Chmielnickom. Židovi i Niemci baveć se glavno trgovinom, kojom su došli u nas do velika bogatstva, življahu u strahu za svoje blago, jer su se bojali robljenja. Za njih neimaše Chmielnicki nikakova osobita značenja. Za njih bijaše Chmielnicki imenom pogibelji, grozeće se imetku njihovu. Zlato im bijaše sve; politike nepoznavahu, niti imahu srdca za zemlju, koja ih je obogatila i ugojila. Samo ona mjesta bijahu im zavičajem, na kojih stajahu njihovi dućani i pune škrinje.

Drugčije to razumjevahu domaći. Još se svi ljubljahu bratskom ljubavju, koju su usisali na krilu jedne majke i koja im je već od vjekova srodnu krvcu razigravala. Ali zar može dugo trajati sveta sloga, kad iz neba protjerani vrazi hodaju po zemlji i šire neslogu medju braćom te glupom nadutosti i oholosti čine razliku medju sinovi jedne domovine!

I jednim šaptahu ti vrazi: „Ti si Poljak, ti si gospodar! jer se tvoji svećenici mole starodavnim jezikom, koji je njekoč vladao u rimskih katakombah.“

A drugim šaptahu: „Ti si Rusin, ti si sluga; jer se moliš prostim seljačkim jezikom.“

I jučerašnja braća počeše govoriti o razlici plemena.

A oholi velikaši u to radostno puhahu. Glupaci! izpuhaše si buru, koja ih je skupa s cielom polomljenom ladjom uništila.

Posred hrpa toga dana bjegahu njekakove u crno zavijene osobe, kao noćne sablasti, kao gavrani krvavu krmu osjećajući i šaptahu jedni ovo, drugi ono u uho glupu i prestrašenu puku.

A puk kao svaki puk, pošten u srdcu, ali odviše lahkovjeran, uzrujao se bez nužde. Svagdje ipak preote mah strah, jer Chmielnicki bio Rusin bio

Poljak ili pako buntovnik stajaše pred vrati, imajuć za sobom silne divje čopore opojene pobjedom, a ubojstvu i robljenju tako naviknute, kao guska vodi.

Vojna ostaje vojna; to nije šala. A gdje se drvo ciepa, tu mora i trešće padati.

Što se tiče Chmielnickoga, to je tako poznata osoba u poviesti našoj, da ga netrebam potanko opisivati u ovom skrovnom obrazcu.

Kao što je poznato, Bogdan Chmielnicki življaše spokojno u Ukrajini bio bi možda nepoznat umro, kad mu nebi bila učinjena krivda i nepravica. Posjedovaše on velik komad zemlje darovane si od kralja i Koniecpoljskih, na kojoj sprovadjaše mirno dane života svoga. Koniecpoljski po nagovoru dvorana svoga Čaplickoga, koji bijaše podstarostom Čehrinjskim, ote mu taj posjed pod raznimi pravnimi tobože izlikami; jer i nepravda, ćuteć se nepravdom, rado se pokriva štitom pravde.

Bijaše tu još i mnogo inih uzroka, o kojih razno govore kronike, a drugčije i još više pučka predanja.

Takvim jednim uzrokom bijaše i parba sina Chmielnickova s Komorovskim, rodjakom podstaroste Čaplickoga, koji mu je nesamo oteo konja poradi staročinske desetine, nego mu je još dao i batine udarati za odpor i drzovitost njegovu. Takove zloporabe neproizhadjahu odozgor, jer kralj i skupna vlada takova šta nedozvoljavahu, ništa nemanje istina je živa, da su u potaji mnoga takova zla činili nasliedni velikaši, koje, nehtijuć vlada vriedjati prava slobodnoga naroda, vrlo je mučno bilo zauzdati. Bijaše to ona vražja oholost, o kojoj smo malo prije govorili, a što je još gorje: ta oholost nalažaše uviek podlih službenika, koji polag svoje koristi ugnjetavahu druge na ime svojih gospodara. A da budemo istiniti, često i neznadjahu gospodari za nepravde i utlačivanja, koja si dopušćavahu takovi podstaroste, gubernatori i kako se sve nenazivahu njegdanji poljski komisari. Grieh bijaše grieh i to sigurno velik! ali kako težka nastade pokora! . . .

Mjestna predanja govore još o romantičnijih povodih. U tu razpru medju Čaplickim i Chmielnickim bijahu umješane i žene i nerazdruživa od njih ljubovna spletka. Razni razno ju pripoviedaju. Njeki vele, da je Čaplicki oteo ženu ili ljubovcu Chmielnickovu, što je medjutim na prvi pogled očevidna neistina; jer o takovu slučaju neima nigdje ni najmanjega traga. Nasuprot čini se, da je Chmielnickomu pala u oči žena Čaplickova; a tko zna, nije li mržnja podstaroste proiztekla s uzroka, koj se tako lahko da tumačiti? To je istina, da je uhvatio kašnje Bogdan Čaplickoga, dao mu odsjeći glavu i oženio se izza toga s njegovom udovom.

Chmielnicki razljućen s tolikih, kako se čini, uzaludnih tužba, ode medju Kozake i podiže medju njimi bunu proti obćoj domovini. A jer to bijaše čovjek u istinu pun odvažnosti, dosta darovit i izobražen, podje mu za rukom tu bunu nesamo razširit i groznom ju učinit Poljskoj, nego — što je još više — koristeć se s nesretnih tadašnjih okolnosti, s kojimi morade se boriti kralj i skupna vlada, pobjedi dvaputa i to nemilo poljsku vojsku pod Žutimi vodami i Pilavci. Uslied tih pobjeda dodje pred Lavov, imajuć pod sobom ne-

brojenu vojsku, sastojeću iz Kozaka i Tatara, koje je takodjer u savez povukao. Tatari ljubljahu uviek sve, što bi im sgodu pružilo harati po našoj zemlji.

Svaki čas dolažavahu sve to užasnije viesti o približavanju Chmielnickovu. Što više, stražar na tornju gradske viećnice očitova, da vidi po cielom nebu razastrto svjetlo, koje se gradu sve to većma približuje. To su gorila susjedna sela.

Predgradjani bježahu na vrat na nos u grad, a bijahu medju njimi i takovi, koji su tvrdili, da se već čuje onaj užasni tatarski „halla,“ koji je već ne jedanput crnimi pismeni zabilježen bio u spomeni nebrojenih obitelji zemlje naše.

Gomile ljudstva već obkoliše viećnicu; znatiželjno gledahu na zatvorena vrata i neuztrpljivo, kako se činjaše, očekivahu, da im dodje odtuda kakva viest. —

U viećničkoj dvorani sjedjahu u to vrieme na klupah viećnici i prisjednici običajnim redom po dostojanstvu. Tvrdoglava razpra vrti se tu već duže vremena oko toga, komu bi u toj pogibelji povjerili zapovjedništvo nad posadom. Prem o takovu izboru zavisi možebit oslobodjenje grada i stanovnika, što više život i imetak svakoga pojedinoga viećnika, po običaju medjutim takovoga viećajućega tiela, mjesto da su mu članovi složni, a ono koliko njih, toliko raznih mnenja. A svaki drži svoje mnenje najboljim; svaki hoće, da mu se vjeruje u plemenita osjećanja i namjere i odtuda onda ta razlikost mnenja, te razpre i mržnje domaće.

U viećnici je sve to gorji metež. Upalile se glave gospode viećnika, jer si svaki po svojoj ćudi želi imati zapovjednika. Koga bi rada jedna stranka, toga druga neće; koga jedna u zviezde kuje, toga druga nogama gazi.

U to kad je borba rieči počela prelaziti u najljuće svadjanje, zače ugledan muž, sjedeći na samom pročelju viećničkoga stola, mahati rukom u znak, da bi njekoliko rieči progovorio. Muž taj bijaše u svećeničkom odielu, koje pokrivahu znaci visokoga dostojanstva u crkvenoj hierarhiji. Bijaše to Arsenij Želiborski, biskup ruski, počitovan svimi radi svoga plemenita značaja i uzvišena dostojanstva.

„Gospodo umirite se!“ vikahu jedni.

„Tko nam to zapovjeda umiriti se?!...“ odzivahu se ljutito drugi.

„Moja gospodo! mi nismo došli amo na molitvu, nego na viećanje!“ ozva se njeki viećnik u poljskom odielu velikim trbuhom, većim nosom, a najvećim kao mlieko bielim brkom. Najpošteniji od svih gradjanin i plemić ujedno; na ranu ga možeš priviti u potrebi, ali na vieću ti je strašan brbljavac i svadljivac. Zato ga njegovi drugovi i prijatelji nazvaše „Sprykom“ (svadljivcem.) I pod tim pridjevkom bijaše poznat cielomu gradu.

„Spryka se već počima svadjati!“ ozva se njekoliko glasova.

„Dakako moja gospodo!“ odvrati Spryka sučuć si brkove — „nebudem ja sjedio zašivenom gubicom, kao njeki, koji samo glavom kreću sad na desno, sad na lievo.“

„Knez-biskup želi govoriti!...“ ozva se iz hrpe tankim, kričućim glasom malen i kukavan čovječac. Bijaše to Heinrich, kako ga posvuda zvahu, Niemac rodom, koji je imao u gradu znamenit dućan, napunjen norimberžkom robom, a na samu trgu veliku, mnogobrojno pohadjanu krčmu. Nebijaše baš sasma zločest čovjek, samo škrt kao obično svaki trgovac; a uz to imao bi uviek nješto prigovarati burnoj naravi gospode Poljaka. To učini, da nije baš odviše obljubljen bio, prem mu toga nesmjede nitko javno kazati; jer je svaki od najvišega do najnižega bio upisan na njegovoj tablici, koji većim, koji manjim dugom.

„Izvolite kneže-biskupe!“ orilo se sa svih strana.

I sve se njekako umiri, prem je Spryka po običaju još nješto mrmljao.

„Meni se čini moja gospodo!“ ozva se biskup, „da naše razpre nisu ni najmanje na svom mjestu.“

„Dakako!“ zamrmlja Spryka.

„Pst! pst!“ pisnu Heinrich, klimajuć glavom.

„Nam se je žuriti,“ govoraše dalje biskup, „s izborom zapovjednika, jer u takovih okolnostih to je najprečja stvar. Vrieme prolazi, neprijatelj je pred vrati, a nam treba što prije zapovjednika. Čujem različite glasove; većina ipak čini mi se, da je za gospodina podkomornika Ozgu. Zašto da ondje nismo složni, gdje se radi o dobru svih nas? Dopustite gospodine podkomorniče i svi ini kandidati, ja kao službenik crkve nerazumijem vojničke struke, ali to znam, da — primio sa zapovjedničtvo gospodin podkomornik ili drugi zvanju tomu dorasao muž, znam rekoh, da će to biti velika blagodat gradu, koji, ako ikada, to doista sada potrebuje glave, koja bi se za sve skrbila. Buduć pako većinu glasova opažavam za gospodina podkomornika, to mu i ja glas svoj dajem i pozivam gospodu, da budu složna.“

„Krasno govori, da je milota slušati!“ ozva se više glasova.“

„Kao sa propovjednice!“ mrmljaše nepopravljivi Spryka; „a to bar nije crkva.“

Biskup medjutim stade pomno motriti svekolike prisutne i činjaše mu se, kao da im iz lica i očiu čita, da je njegovo mnenje steklo sveobće priznanje. Nasta tišina.

Kraj biskupa stajaše visok i jak muž junačka pogleda, široka i otvorena lica, plavih očíu i velikih, liepo zasukanih brkova. Na glavi počivaše mu kaciga; vlasi bijahu mu kratko ostrižene po običaju vitezova, a tomu odgovaraše takodjer i vitežko odielo; imaše bo na sebi oklop od čelika. To je bio Krištof Arciževski, pukovnik u inozemskom vojnom odielu.

Svršiv biskup svoj govor, podiže se pukovnik sa svoga mjesta, pristupi k biskupu i pokloniv mu se pruži mu ruku u znak da privoljuje. Pukovnik bo nerado je govorio, ali tim više činio. Na to ode k samomu podkomorniku, koj je takodjer bio prisutan.

Podkomornik Ozga, što se spoljašnosti tiče, bijaše pravom oprekom pukovnika Arciževskoga. Bijaše to malena, ali zato vatrena osoba. Ćuteć svoju važnost, držaše uviek glavu gore; na visoku čelu počivaše mu ponosna, rato-

borna misao; oči bijahu mu žive i drzovite, a ustne s kratkim, zafrčenim brkom napred izskočene.

„Čestitam Vam gospodine podkomorniče!“ ozva se pukovnik plemenitim izrazom na licu, „i vrlo se radujem tomu izboru!“

„Neima još izbora!“ viknu Spryka; a za njim opetova to isto mnogo inih glasova. Plemenito postupanje pukovnika Arciževskoga mjesto da je pospješilo izbor, još je prouzrokovalo veću borbu. Sam bo pukovnik bijaše kandidatom zapovjedničtva, podupiran mnogimi glasovi.

U to podiže se nov govornik. Nećemo ga sada opisivati, jer će još ne jedanput stupiti na pozorište naše pripoviesti, i što više odigrati će jednu od važnijih uloga u ovoj historičkoj crtici, kao što ju je zaisto njekoč odigrao u svom rodnom gradu.

Bijaše to — kako ga svi zvahu — Gjorgje, Rusin obredom; nu Rusinom zvaše i sam i to nesamo obredom nego i rodom. Po njegovoj dakle volji zvahu ga svi Gjorgjem Rusinom. Koristiše se tim podbadaoci domaće nesloge, kakvih nam nigda nemanjkaše i govorahu pakostno:

„Gledjite! sami ga pogrdom Rusinom nazivaju, kao da Rusin nije čovjek!“

Oj vi podbadaoci! . . .

Taj dakle Gjorgje podiže se, koji, moramo napomenuti, bijaše gradjanin i viećnik grada Lavova.

„Nemislim ja,“ zače Gjorgje, „protusloviti mudrim riečim našega poštovanoga kneza-biskupa; niti kanim vriedjati velemožnoga gospodina podkomornika, koga duboko počitujem, nu želim samo još jedanput izraziti što mislim, a to, kako opažavam, ujedno je i mnenje mnogih čestitih drugova mojih. Nam se evo čini, da gospodin pukovnik Arciževski ima više izkustva u vojničkoj struci. Pa nije to ništa čudnovata! ta stekao si ga je za granicom, gdje je, kako se obćenito tvrdi, vojnička struka na visoku stupnju. Tu znanost u inozemstvu stečenu, mogao bi sada lagano upotrebiti na oslobodjenje grada našega. Neuzmite mi za zlo gospodo viećnici, ako vam još jedanput predstavim gospodina pukovnika, kao najsposobnijega, komu bi zapovjedničtvo grada povjeriti mogli. Uvjeren sam, da sam bio samo tumačem vaših vlastitih misli i da ćete sami, imajuć pred očima dobro našega grada, gospodina pukovnika Arciževskoga izabrati vodjom vojske naše.

Gospodar Gjorgje, kako se vidi, dosta razborita glava, znao je svoje ljude i umio ponajbolje laskati ljudem, neimajućim nikakova mnenja i dokazat im, da je samo tumačem njihovih misli. Gospodu viećnike kao da je maslom namazao; velikim zadovoljstvom klimahu glavom i sa svih strana odzivahu se glasovi za Arciževskoga.

„To je prava bestija!“ mrmljaše Spryka, jer je morao mrmljati, prem je takodjer cielim srdcem bio za pukovnika Arciževskoga.

„Neka nam dakle zapovjeda gospodin pukovnik!“ pisnu Heinrich.

Dok su se još takovi i slični glasovi odzivali, približiše se biskup i podkomornik jedan drugomu i začeše nješto medju sobom šaptati. Biskup činjaše se kao da nješto tumači, a podkomornik izza maloga trenutka mahnu

glavom u znak privoljenja. Vidilo se, da im u grudiuh bije srdce pravih rodoljuba, koji neće da se ondje suprotstavljaju, gdje se radi u dobru obćem.

I na novo ozva se biskup.

„Mi svi neimamo ništa proti predlogu gospodina Gjorgja. Gospodin pukovnik Arciževski neka bude zapovjednikom vojske. Pozivljem vas samo gospodo moja i zaklinjem živim Bogom, da svi, izabrali mi sada koga mu drago, točno vršimo njegove zapovjedi.“

„Amen!“ zamrmlja porugljivo Spryka.

Na to pristupi podkomornik Arciževskomu i čestitaše mu na izboru.

Pukovnik Arciževski ostade izabranim zapovjednikom grada i vodjom vojske, imajuće Lavov obraniti od neprijatelja. Oči pukovnikove sievahu neobičnom vatrom, a na licu počivaše mu izraz velike, odvažne sile.

Divna stvar! izboru tomu imao bi se najviše radovati Gjorgje, koji ga je podupirao. A ipak, kad se je taj izbor dovršio i on pogledao u razigrano lice pukovnikovo, čudnovat njekakov izraz proleti mu licem; bijaše to izraz njeke nesigurnosti, nepouzdanja, izraz pun hinbe i lukavštine.

(Dalje sliedi.)

O c a o.

Od dr. Stjepana Ilijaševića.

Majke zemlje sred njedara,
Na me težku dižu ruku,
Ter za lošu cienu para,
Jadna mene na sviet vuku,
A nećute,
Nit neslute,
Da si krvcom pišem trag.

Kam će sa mnom? u plam ljuti,
A plam silnim dahom goje,
Pa me žedna više puti
Čemer-kalnom vodom poje,
Cvrčim, pištim,
Bliedim, vrištim,
Sve mi ključa srdca gniev.

Otle naga klešći vuku,
I na težku samrt-bolu,
Još me strašnim maljem tuku,
Dok mi vide dušu golu,
Ona plače,
A sve jače,
Crn si po nje vari jad.

Još nepuste sa svog oka,
Već na šibke tanče mene,
Da nezadam jim svim skoka,
Gdje mi kivnu duh se prene,
Sva jim strava,
Ni badava,
Tà moj mora kucnut sat.

Šta ću, kud ću? s gorke muke
Diljki grozno ždrielo stvaram,
Pravdi sadim mač u ruke,
Da s njim biedne razgovaram;
A kud hodim,
Pera rodim,
Da mi glase silnu moć.

Gle, gle kako krivda paka,
Škomi, šćuca, piršće, bliedi,
Jer me vidi čvrsta, jaka,
Izkušana u svoj biedi.
Ma nek znade,
Ter poznade,
Ja ću njezin skršit ig!

Prosjakova kći.*)

(Nar. pripovjedka iz sbirke Mijata Stojanovića.)

Bio tako njeki star prosjak. Išo je od kuće do kuće, od praga do praga svirao uz gusle i pjevao, pak se hranio.

Imao je i kćer jedinicu, Jagodu. To je bilo djevojče liepo, a vriedno i vješto svakomu ženskomu poslu. Jagoda je svojom preslicom i iglicom puno zasluživala, i da stari prosjak Dujo nije imao još osim svoje Jagode nejačke djece, uz Jagodu nebi bio morao prositi. Al nužda mienja kožu na čelu! reko bi stari Dujo mjesto one poslovice: Nužda zakon mienja.

Njeki dan prodje starac Dujo vodjen svojim sinčićem uz palaču bogata, a šaljiva kneza.

Upravo je plandovao mladi knez sa njekoliko svojih čankoliza pred palačom u ružičnjaku. Došao je mladi knez nedavno sa duga puta po svietu. Knez nije u svojoj šali nikomu praštao iz obiesti. Tako i sad, čim je vidio staroga Duju, ustavi ga i pita: Hej starče! Netreba ti više prositi. Idi doma, pak za tri dana dodji ovamo i razrieši zagonetku, što ću ti ju zagonetati. Ako ju riešiš povoljno, blago tebi, ako li neriešiš, čuvaj matoru glavurdu! Evo zagonetke: Tri hrane i napajaju devet, a devet nemogu tri, a svi su jednaki, svi vrstnjaci i parjaci. Tri šarena, tri zlaćana, tri bogata, tri zubata. Sad odlazi doma, pak lupaj glavu i domišljaj se.

Ide Dujo doma, glava mu se puši od brige. Misli ovako, misli onako, okreće tamo, obrće amo; al nemože zagonetki uhvatiti ni glavu ni rep.

Zamišljen i turoban dodje doma. Kćerka mu Jaga izidje pred njega, da mu prihvati torbu i gusle, i vidivši otca tužna pita: Što ti je ćaća? njekako si mi snužden.

Zlo, moje diete, veli starac, našla me nevidovna napast. Pao sam ti u gospodske nokte, i sjećam se rieči pokojnoga svoga djeda — Bog da mu se smiluje duši — Težko svakom, koga kolju svinje, i gone gospoda.

A s kakvom gospodom imaš ti natezanje?

Nehasni, diete, ako ću ti i kazati, kad mi ti nemožeš pomoći.

Tko zna, možebit mogu, veli Jaga.

Prošo sam uz kneževu palaču, veli opet starac; knez me ustavi, pak iz obiesti zagoneta mi zagonetku. Kaže sad kakvu. Eto moja Jago! nije li to nevidovna napast? Gdje je glava, gdje li rep?

Ha, ha, ha, nasmije se Jaga veselo. Ta to je, ćaća lako. Čula sam ja tu zagonetku na prelu. To nije težko pogoditi.

Što? pita prosjak, te ti znaš tu zagonetku, i znaš ju odgonetnuti. Hvala Bogu! samo, diete moje, što vele stari: Tko mnogo zna, mnogo i pati!

Tri hrane i poje devet, a devet nemože tri. Čuješ Jago! tako mi je svietli knez zagonetnuo.

---

*) Priobćujuć za ogled ovu pripovjedku, javljamo, da će od istoga našega najmarljivijega književnika za koj mjesec Jakićevim tiskom u Zagrebu izaći poveća sbirka pučkih pripoviedaka i pjesama, jedna ljepša od druge, Ur.

Jaga kaže otcu, šta je to, i treći dan ode starac u dvorac pred kneževo lice.

Šta je, Dujo sa zagonetkom?

Svietli kneže! po meni bio bi mućak mjesto položka. Moja je Jaga odgonetnula. Tri proljetna mjeseca: ožujak (lažak), travanj i svibanj hrane i poje ostale devet — lipanj, srpanj, kolovoz, rujan, listopad, studeni, prosinac, siečanj i veljaču. Ako Bog u ona tri mjeseca kišom i rosom, podobom i ugodnim zrakom usieve okriepi, bude rodna godina; ako li ne, bude gladna. To je, tri mogu hranit devet, a devet nemože tri.

Dobro starče! reče knez. Ali kad je tvoja kći, jeli kći ti je Jaga? — Jest, gospodine milostivi, veli prosjak. Dakle, kaže knez dalje, kad je tvoja Jaga tako oštroumna, a ti došavši doma, kazat ćeš joj: Ona mora sutra ovamo doći k meni, i to: ni na kolih ni pješice, ni putem, ni stranputicom, ni gola ni odjevena. Ako neučini tako, nju ću i tebe kaštigovati. Odlazi!

Tako ti je to, po gospodski, sa zla na gorje! pomisli starac. I to je komadina zagonetke. Moja Jago, zlo po nas!

Starac opet tužan dodje doma. Pripoviedi sve po redu svojoj Jagi. Djevojka se promisli, i kaže svomu otcu: Neboj se, ćako! i tomu se može doskočiti.

Jago, diete! veli otac, nemože se tomu doskočiti.

Može, veli Jaga, ako je i krupna šala; ali kad je svietli knez u krupnu šalu udario, nek je svašta.

Sutra dan porani Jaga, obuče se u ribarsku mrežu, u komad alova. Nit je gola, ni odjevena. Usjedne na jarca, Krcu, što su ga uprokšena imali. Zauzdala jarca ličinom, pak hajd izmedju kolnika ni putem, ni stranputicom, podrudjem kolnika.

Tkogod je živ vidio Jagu onako odjevenu, jašeću jarca Krcu, stao je, pak gledao.

Jaga je liepa djevojka kao zlatna jabuka, nemožeš s nje oka smetnuti.

Došla je tako pred kneza. Knez se u nju zagleda. Nitko mu ju više neizbi iz glave, ako je i prosjačka kći.

Što je knez smislio, to i učini: oženi se liepom Jagom; ali pod tom pogodbom, da ona, ako bi se ikada umiešala u njegove poslove, mahom će ju proćerati od sebe. On je sudac, nitko drugi.

Od Jagine strane bude ugovoreno, ako bi ju zlom srećom njezinom knez protjerao, neka može ona zahtjevati, kad podje iz kuće od kneza, da može ponjeti sa sobom na kučiji ono iz kneževa dvora, što joj je izmedju svega najmilije i najdražje.

To je tako ugovoreno, i pri tom ostane.

Prošlo puno vremena, kad jedan dan dodju dva prosjaka u kneževski dvor, jedan sliepac, drugi šepavac i kljakavac. Ovi su dvojica bili u spreži. Sliepac je imao kobilu, a šepavac taljige. Dodju njih dva njeki dan u jedno seoce na konak. Sliepčeva kobila bila ždriebna, i noćju sliepac spava, a kobila mu se oždriebi. Rano u jutru probudi šepavac sliepca i kaže mu veselo:

Druže, znaš šta? Oždriebile moje taljige konjica kao jelenče; i ja sad imam konja; sad će nam biti prava sprež, dok uzraste moj crljenko. Nebudali, druže, odgovori sliepac, tko je još ikad vidio ili čuo, da su taljige oždriebile ždriebe! To je oždriebila moja kobila.

Nije! Jest! Nećaketaj! Nesoli mi pameti! Valjda si poludio, pak tako buncaš kao baba iz bolesti. Tako su se svadjali i prepirali dva sprežnika, pak rieč po rieč i počupaju se. Dodje stvar do suda. Ni sudac nije mogo šepavcu osoliti mozak, da taljige nemogu oždriebiti ždriebe. Mogle, nemogle čije druge, veli šepavac, moje su eno oždriebile. Sudac jih odbije, a parci hajd u kneževu palaču, da se potuže pred knezom. Kneza upravo nebijaše kod kuće; lov je lovio. Gospoja kneginja Jaga čuvši od vratara svoga za tu smiešnu parnicu, poželi prošalit se s parci, i dade jih dovesti preda se.

Kažu parci šta je i kako je.

Dobro, dragi! reče kneginja, moga muža neima doma, otišo je u polje. Posijano je proso, pa se navadile žabe pasti proso, već skoro sve opasle. Moj je muž dao napraviti pucaljke bazove; daje jih nabijati pepelom i bobom, pak tako se puca na žabe, nebi li nebilo više zijana i kvara.

Njihova milosti! reče šepavac, nepasu žabe prosa, nepuca se pepelom; vi se šalite!

Tako da, moj dragi! neždriebe se taljige, nego kobile. Jedva kneginja to izustila, a eto ti kneza medju njih. Knez se odmah osječe na kneginju, što se pača u njegove poslove, pak joj kaže, sutra će ju proćerati.

Kneginja Jaga isti onaj dan spremi se za put, i prije nego će leći spavati uluči priliku i obendjeluči knezu vino, što ga je pio za večerom.

Knez je lego i zaspao kao zaklan. Jaga pošavši zorom na put, dade odnjeti kneza još kruto spavajućega u svoju kučiju, pak ode na put u bieli sviet.

Odleti kučija sve se za njom prašilo drumom. Kad su se već podugo vozili, probudi se knez i začudjen pita. Kud mi tako, Jago? Protjerao si me dragane moj, od sebe, veli mu Jaga; zato idem po svietu.

Nek je to, veli opet knez; ali šta ću ja s tobom?

Dragane moj! veli mu Jaga, ti znaš, kako smo se pogodili: kad me protjeraš, da ću smjeti ponjeti sa sobom iz tvoga dvora jednu stvar, koja mi je najmilija, najdražja.

Tako smo da ugovorili, odgovori knez.

Po tom ugovoru ja sam uzela tebe sa sobom, jerbo si mi najmiliji i najdražji od svega u svom dobru.

Je li tako, Jago? pita knez.

Tako je, eto vidiš, odgovara Jaga.

Kad je tako, veli knez, hej, kučijašu! vozi natrag doma! Što tko ljubi, neka neizgubi.

Tako kažu bilo i bitisalo.

Ženska ljepota.

(Piše dor. Izidor Ž—k.)

II.

> Der Freuden und der Marter Quelle,
> Das Heil und Gift für Seel' und Leib,
> Der Erde Paradies und Hölle
> Liegt in dem Worte: — Weib.
>
> *Seume.*

Gjorgjić i Trnski i mnogi u nas njihovi podražavaoci natječu se s najćutljivijim njemačkim slaviteljem žena, Schillerom, koj je iz sve duše kliknuo: „Štujte žene!" — U trinaestom stoljeću napisà njemački vitez-pjesnik Ulrik Lichtenstein: „Sve su krieposti u žena a za kriepošću teži sviet. Bog nestvori ništa tako liepa ni dobra kao liepu i dobru ženu. Tko li vas može dobru ženu dosta nahvaliti? Samo on bi znao kraj hvali žena, tko bi pogodio, gdje je kraj sunčanoj svjetlosti."

Milo mi je ovako govoriti s Hrvaticami osobito onimi, koje rada čitaju „Dragoljub" ili drugo što jezikom pisano najsladjim na svietu; za njih bo znam, da su kano rodoljubke i dostojne pohvale, ali nebih želio, da budu tašte sa svoje ljepote pa im moram spomenuti rieči velikoga Spinoze: „Neljubim ju, jer je liepa, no je liepa, jer ju ljubim." Bez sumnje filozof hoće tim da reče, da su ženske samo onda krasne, kad se dopadaju mužem; a valjda je mnoga već i sama čula uzdisaje gdjekoga supruga: „da mu u tamnoj sobi nesjaje sunce."

Već u prvom razvitku, u prvom djetinstvu žensko je diete nježnije od mužkoga, pa odtuda valjda i dolazi, da se mnogo ljepše razvije. Tielo se u odrasle djevojke pokazuje u svih svojih čestih više zaobljeno, oblici su mu njeţniji i umiljatiji, potezi blaži i finiji, gibanje vitkije i laganije, a ciela vanština ljepša, milija, prijatnija i ugodnija nego u mladića. Tjenica, kojom je žensko tielo zaodjeto mnogo je nježnija, tanja, svježija, živahnije omašćena i mekanija, dočim se muž jakošću svojih mišica ponosi. Obično imadu žene duge, tanke i gibke vlasi, glava im je bolje zaokružena, obraz kraći i ljepše izrezan, u licu im se nezrcali stalan značaj, nego se na njem vrlo lasno nutarnja čustva i nagnuća pokazuju, glas im je finiji i slabiji, čelo niže, nos manji, uši ljepše zaobljene, a ustne uže nego u muža. Vrat je u ženâ dulji i bjeliji, a pregib onaj, što ga s tielom spaja, toli je ugodan, da je od osobite krasote i dražesti, pleća su uža, ramena zakrenuta i bliža tielu, prsa takodjer uža i bolje zaokružena i odlikuju se još osobitim vrlo dražestnim oblikom njedara. Ruke i noge su mnogo nježnije, punanije i ljepše, mišice na rukuh ubavije, okrugljije i nježnije, a sama šaka manja, bjelija i mekanija, noge takodjer manje a poimence je znamenita nona osobitom svojom ubavošću, te krasnim i nježnim oblikom. Hod je u odrasle djevojke vitak, te misliš, da joj se male nožice zemlje ni nedotiču, nego da nad njom lebdi.

Ljepoti je dakle ženâ prvi začetak u mnogo većoj nježnosti njihove naravi, pa upravo s toga podvržene su žene glede vanštine svoje uplivu različnoga podnebja i načina života mnogo jače nego li mužki. Spomenemo li, gdje im se po mnenju mnogih iztraživalaca najljepše sestrice nahode, u tom ćemo vidjeti, koliko djeluje na ljepotu razno podnebje i razni način života. Najljepše su žene na ovom širokom svietu po obćem mnenju Gruzinke, Čerkezkinje i Mingrelke, najdražestnije u Gurgistanu, Imeretiji i oko kavkazkih planina, gdje se odlikuju osobitom savršenošću stasa, sjajem i bjelilom tjenice, nježnošću obličja, te dražešću i tananošću svoga struka, makar da im manjka bolje odhranjenje i ljepše ćudoredje izobraženih naroda.

S toga i jest gnjusno robstvo svaku ćudorednost u ovih upravo divnih ljepota zalomilo. Robkinje rodjene i odhranjene, robkinje i ostanu, pa makar bile matere najsilnijega vladara ili sultana. Divne ove ljepote gone se na sajam, kano u nas liepa stoka, pa ih turska gospoda kupuju za svoje hareme, najpače u Carigradu.

Priznana je istina, da uredniji život, bolja ćudorednost i njeki stupanj družtvene slobode vrlo na pravilnost obličja uplivaju. Da se tielo kako valja razviti može, treba mu zdrave hrane i čista zraka, te da se od njega odstrani sve, što ga u slobodnom razvitku njegovih liepih razmjerja prieči, kao što je krivi način odgojivanja i stalne njeke težke radnje. Vidimo to u naših ladanjskih žena, na koje sad hladan i vlažan zrak, sad opet žarki sunčani traci uplivaju, kako im se po tom nježnost, živahnost i bjelina tjenice gubi. Poznato je takodjer, kako kukavno izgledaju one jadnice, što si po tvornicah gorku koricu hljeba služe, ili koje u svojih uzkih i kužnih kolibicah kubure, kako im je tjenica blieda, lice iztrošeno, na kom se jasno zrcale nutarnje boli. Život im dosadjuje i pripravne su, da svaki čas to nesnosno breme sa sebe svale, a zna se, kako usuprot sjaju od radosti i veselja vedra lica onim, kojim se liepa srećica smieši.

Mnogo djeluje podnebje na nježno žensko tielo, zato imade u toplijih i plodnih predjelih umjerenoga pojasa svih mogućih dražesti ženske ljepote, dočim ćeš na sjevernom ledenom pojasu jedva koju liepu ženu naći. Stari Grci vjerovahu, da je Venera, božica ljepote svoje sielo na otoku Cipru, Pafu i u Korintu imala, jer su se tù nahodile najljepše žene, pa je i danas jošte na otocih grčkoga mora divnih i izvanrednih ljepotâ naći, koje se odlikuju osobito liepim i žarkim okom. Talijanke, ponajviše Sicilijanke, Toskanke, Fiorentinke i Mletčanke mogu se čarnom svojom ljepotom ponieti, Lombardezkim ženam, osobito oko Alpa manjkaju nježniji i finiji oblici, one su mnogo punije i krupnije, pa po tom gube u ljepoti.

U Francezkoj najljepše su žene oko Avinjona, Marsilja i u starom Provansu, poznate ljepotom i finoćom svojih oblika, koji naliče na grčke uzore; poznato je pako, da se u ovoj okolici još u davna vremena naselila jedna grčka kolonija Feničana, možemo dakle lasno vjerovati, da su sadanje provanske ljepotice vriedne potomkinje grčkih praljepota. Žene u sjevernoj Francuzkoj, napose u Normandiji i Pikardiji osobito su liepe, sniežnobiele i skoro bi rekli prozirne púti, ali su zato finoćom i nježnošću svojih oblika daleko za svojimi južnimi sestricami. Parižkinje neslove toliko svojom ljepotom, koliko dražešću i ljubkošću svojih manirâ, te vitkom svojom laganom i neusiljenom kretnjom, o čem će se mnogi našinac, komu ljetos sreća posluži, te dodje u Pariz na izložbu, lasno na svoje oči osvjedočiti moći.

Najveće španjolske ljepote nalaze se u Andaluziji i u Kadiksu. Englezkinje su poznate divnom bjeloćom tjenice i živim izrazom lica, sve su skoro plavokose, kadšto im se plava kosa zanosi u crveno. Škotkinje su bjelasne a takve su i Holandezkinje, samo što su ove mnogo punije i krupnije, pa ih ota krupnina često upravo neliepimi čini.

Medju Njemkinjami su, čujem, Saskinje najljepše tako, da im je ljepota u poslovicu prošla, imade bo okolicâ, gdje nemožeš neliepa lica naći. Do njih stoje Porenjkinje, najpače oko Manhajma, Majnca i Strassburga. Oko Strassburga su žene liepih oblika, svježa i vedra lica, modrih očiju, crnih ili plavih kosa.

Od sjevernih Slavjanka slove ljepotom Poljakinje, a za njimi Rusinje u mnogih strana prostranoga carstva. Pùti su biele, a većom stranom plavokose, oblici su jim kao u obće kod svih Slavjanka ponješto oštriji, ali za to ipak liepi i milovidni.

Medju južnimi Slavjankami težko je biti Parisom i mučno dosuditi, kojim ide prednost. Gledaš ih u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Srbiji, Crnoj gori, Bugarskoj, Kranjskoj itd. svuda su liepa lica ugodne crnke, tanka struka, žarka i vatrena oka, tankih, vranih i obilnih kosa, negdje nješto bjelije, plavokose, oko im je mnogo blaže i cieli oblik mnogo nježniji; ženam jugoslavenkam uobće govoreći pripada mjesto medju onimi, koje uživaju prvenstvo ljepote.

I Turkinja ima kažu za čudo krasnih, odlikuju se svježim i rumenim licem bielasnom, nježnom i mekanom tjenicom, koju im ćeste kupelji svježom i gladkom čine. Turčinu je tim ljepša bula, čim je punija i deblja, s toga i jesu skoro sve odebele.

O ljepoti neeuropejskih žena nećemo ovdje ništa spomenuti, jer bi lasno mogli pojam prave ljepote sasvim pomutiti, neznamo bo, bili se tko medju nami našao, komu bi se dopala ljepotica našarana lica, izvaljenih nabreknutih ustnica, kroz nos provučenimi kojekakvimi kolutci i karikami te kratkih ščetinastih smedjih vlasi? — Ali komu se to dopada, i takva mu je žena liepa.

Na posljedku nam je ipak priznati, da je za pravu i savršenu ljepotu mnogo toga potrebno, što se riedko kada u jednom biću sjedinjeno nahodi, s toga je riedko tko na tom svietu podpuno liep. A savršenom ljepotom narešen je samo onaj, koj je svaku ljepotu stvorio, sam Bog je savršeno liep.

Stari jedan latinski pjesnik zahtieva, da mu ljepotica ima trideset dražesti:

„Trideset dražesti svaka liepa nek djevojka ima;
Jelenu nazvaše liepom, a takva svaka nek bude.
Bielih dražesti tri, i crvenih tol'ko nek ima,
Crnih neka takodjer tri se razviju pupa,
Dugih i kratkih nek stoji isto slavljeno trojstvo.
Liepo ustrojene česti, vitke, široke i uzke,
Kao i male u trostrukom neka imade broju.
Biela neka je koža; zubići bieli, a kosa
Modre neka je boje —; oko njezino crno,
Treba da obrve kriju u crnoj, čarobnoj sjeni.
Lišca, usne i nokte milena rumen nek kiti
Vitak nek njezin je glas, a duga ruka i vlasi,
Zubići, uho i noga neka su prilično kratka
Nizko neka se prsa i dosta široko dižu,
Široko neka je čelo i obrve širom nek stoje.
Uzka neka su usta, u pasu neka je tanka,
Boci i ramena pako neka su obilno puna.
Liepo ustrojene usne, prstići tanki i vlasi,
Mala i ubava glava, nosić i njedra nek budu.
Riedko, pače i nikad to sve u jednom je tielu,
Riedko može i nikad djevojka liepom se zvati. —

Kritika.

Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov i ponekle Srbalj. Muka Frana Kurelca. Sv. Galac 1867.

Plemena jugoslavenska, po povjesti toli razderana i medju sobom otudjena u najnovije se vrieme nješto počimlju medjusobno bratimiti i stupati u uži savez, te se kano obližnji znanci hoćemo možda i na političkom i na književnom polju uzajemno podupirati. Nu i u tom poslu valja ponajprije stara grčka poslovica: γνῶθι σεαυτόν.

U nas u Hrvatskoj neima jošte dosta sredstva k tomu; jer nam nije još nipošto dosta poznat i izcrpljen narodni jezik, do jedinoga bo Vukova riečnika jako je malo šta učinjeno za točno poznavanje jezika, kako se govori u samom narodu; a Vuk je njekim ljudem rekao bih, smiešnim načinom tudj, jer ga napisà Srbljin! Tako nam je onda često n. p. čuti, da je ova il ona rieč u jedinom većem našem riečniku skovana, ili da narodu na jednom ili drugom mjestu rabi drugčije; al bi veća bila usluga po našu književnost, da se ovakve opazke naštampaju, jer bi se ovako popunjivalo znanje našega jezika. Dok toga nebude kod nas, uviek će samo pojedinci, koji su slučajno rodom štokavci, a donekle i čakavci, moći kazati, da im je dobro poznato izobilje književnoga našega jezika; a kajkavci, koji stupe u kolo jedino mogućega obće jugoslavenskoga jezika, te stanu pisati štokavski, mogu ovaj crpiti samo iz knjiga u ovakvih okolnostih često stojećih na plitkom, slabom temelju. Što je dakle narodni jezik podpunije izcrpljen i na vidik stavljen, to je svakomu a osobito većoj valjada strani zagrebačkih književnika lakše, te im jezik bude što više praktičan i prema narodu da se nerazvije i kod nas izumljen jezik, kao što ga Niemci imadu, gdje prosti manje izobraženi gradjani u učenu knjigu gledaju kao da je kakova iztočna ili amerikanska čitula. — Nu s toga nesliedi, da jezikoslovju nedolazi na veliku korist što se goder nova nalazi u nariečju kajkavskom, pa će i za nas doći doba, gdje će se kao i danas već u Niemaca iz pojedinih negospodujućih nariečja rieči uvršćivati u kitu književnoga jezika.

Ovakve i srodne su mi se misli rojile po glavi, kad sam čitao knjižicu, o kojoj kanim ovdje progovoriti koju riečcu.

To nije djelo, koje čovjek može napisati recimo za godinu dana, premda broji samo 64 strane u malenoj četvrtini, pak se je i zbilja zavrgla već burne godine 1848.; a ujedno je trebalo, te je pisac bio mastiblato po svih stranah naše domovine, i kao što pripovieda u predgovoru, da su mu se podsmjevali i sumnjali, nije li možda suludast; dapače sjećam se dobro i ja, kako smo u prijateljskom razgovoru kadšto šale zbijali o čudnovatom mu putovanju; a tek čitajući mu knjigu moram priznati, da je jedva drugim načinom mogao doći do izvora za djelo, kakovo nam ovdje polaže na biele ruke.

Pisac u svom djelcu razlaže imena najobičnijih domaćih životinja t. j. konja, goveda, ovce, koze, svinje, psa, mačke i kokoši, ter o svakoj navadja što je goder mogao saznati *a*) o živinčetu čitavom *b*) nečitavom. *c*) o majci živinskoj, *d*) o mladom, *e*) o starom *f*) ob osobitosti kakvoj, *g*) o sastanku živinskom, *h*) o bredjem i radjajućem, *i*) o udu živinskom, *k*) o poganu, *l*) o mesu živinskom, *m*) o koži, *n*) o staji, *o*) o čuvaru, *p*) o živini okupke *r*) o divljem živinčetu. — Ovo je poredanje jako praktično, jer mu nije trebalo vjekovita ponavljanja, o čem da hoće govoriti ili o čem mu nije bilo lasno doznati dotičnih izraza; ta gdje mu goder nije bilo izraza za jednu ili drugu stvar, tu bi samo prešao mukom.

Može se bez svakoga okolišanja kazati, da se čovjek mora čuditi tolikoj množini imena i izraza, jer po tom naš narod zbilja obiluje fantazijom neizcrpljivom, da životinji, osobito naravno onoj, s kojom imade mnogo posla, golim imenom označi ćud i druge okolnosti. Najbogatija je u tom pogledu knjiga na imenih o konju, bud što se narod zbilja s ovom vršću životinja više pača, ili što je g. Kurelac na svom putovanju sastajao više konjušara nego li govedara ili kozara itd. Za dokaz neka ovdje stoje imena na strani 9 spadajuća na *f)*; evo ih: „daščak ili brvnaš (t. j. velmi plosan); vrljikaš (t. j. tanak a dugačak); — mliednik ili mršavac; — plećaš; — prucalac ili ritavac (koji se riće i petuca); — sipavac ili siputljivac, nedušljivac, zadušljivac; — predljivac ili plašljivac; — neposluh; — igračina; — sustalica; tkalac (maše glavom na desnu i na lievu, hladi se; Weber, Windkopper); — trusavac ili kasavac; — kljuse i kljusavac; ili potakljivac, potrkljivac i posrnljivac; — kljuserina ili prdnjava (t. j. hrdjavo kljuse. Vuk); — gubalj (Schindmähre); — buin (težak i velik, Mecklenburger);

— ključetalo ili tarkalo; — najmenik (Frachtross); — povodnik (t. j. koji se vodi na povodu); — samarac ili tovarac (samarnik ili tovarnik; — jahač, jezdac, (vitez) ili sedlenik (t. j. jahaći ili jezdeći konj); — jahalica (t. j. koji vozi ili tovar nosi, nu se na njem i pojaše. Vuk. cheval à deux fins, ou à deux mains); — prednjak i rudnjak (das Vorder- und das Deichselpferd); plemić (t. j dobar konj; nobilis equus); — brzac; — prusac ili prusavac (che va di portante; tolutarius. Stul. qui va l' amble; Zelter, Passgänger); — dobronosac (Dellabella) — kopiluša; — adj. vrdovrat (valjada štamparska pogrieška, stojeć na mjesto *t*vrdovrat: — tvrdoust; — vozak (t. j. dobar za vožnju)." K tomu u pridatcih na str. 60 opet dodaje, bušak; čukljàv-konj, u koga koljena udaraju jedno o drugo, kad trči (od čukalj ili pikalj, der Kniebug); drtina-kljuvèrina. — Na strani 10 i polovini 11 imade sila božja imena bud po masti ili s druga razloga; evo početka: beča (Vuk), bielac, bielan, bielaš, bielica; brnjac, brnjaš, brnjo, brnja; crnac, crnko, cuza, cvietko, cvietan; čavka, čikov (Dellab.), čilaš, čile, čilàtasti, čila, čilka, čilašica; dereš, ka (m. rdeš, ška); dildaš; djurkan itd. Tako poreda imena sve do: ž u t k o, a onda još primetnù imena tudja ili sumnjiva.

Od svih tih imena njekoja si je izabrao, da tumači šta da znamenuju mimoišav druga, jer im ili netreba tumača, ili s razloga navedenih na str. 7. Tu mu je onda prilike, da razvija svoje jezikoslovno znanje, te mu u tu svrhu neslnže samo gotovo sva slavenska nariečja, nego grčki i romanski, a ponjekuda i magjarski jezik. A valja tu javno priznati, da mu je filologiziranje u obće veoma oprezno; jer neradi kao što njeki po Njemačkoj a i kod nas Jugoslavena običavaju vražjimi skokovi dokazivati, da je skorom svaka rieč srodna sa svakom. Gdje mu nije jasnih slavenskih primjera osobito o prelazu i srödnosti suglasnika, tamo se neupušta u posao. Ovako n. p. razvija str. 26 do 29 rieč g a l o n j a, kao i u pridatcih i popravcih na str. 61 i 62; a čini mi se poštenije, da kraj svega toga obširnoga tumačenja stvar pušta i n d u b i o, no da bi nabivši domaći opanak na kopito za čižmu napriečac izmudrovao što nestalna i prisiljena. Tako isto n. p. na str. 39 i 40 tumačeć k o s t r i e t te obrazloživ ju ujedno sa synonymom s t r u n j a i ž i m a neće da izrikom priznaje, odkuda ime Kostreni, ležećoj blizu Rieke. „Mučno li je čovjeku, veli napokon, gdjekad priznati, da čega baš nezna."

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Ovdje je bio prof. A. Kratky-Bašik, pomagjareni Slovak, iz trenčinske županije muž sriednje dobe, slavan i po izobraženoj Evropi znan i štovan kao jedini virtuos na ustnoj harmonici. Dao je u nar. kazalištu tri predstave raznimi vrlo dobro izvedenimi čarobijami i ustnom harmonikom. Izvrstan je čarobnjak i bolji od onih, što smo ih prošlih godina vidili ovdje, ali šta svira na ustnoj harmonici, kolikom točnošću i savršenošću a kakovom lahkoćom i finoćom pa i najteže pjesme i komade iz opera, tomu se upravo moramo diviti; koj thema svira, sam mu ujedno i podlaže t. j. sam ga i prati; divota je slušat mu terce i oktave s kromatičkimi skokovi; on može biti uvjeren, da mu se na tom malenom glasbilu neće dugo naći premac.

Bilježimo tri koncerta, jedan je bio zem. glasb. zavoda na čast uzoritoga gosp. stožernika u nadbiskupskom dvoru 23. pr. mj., drugi istoga zavoda u Dvorani dne 3. o. mj. a treći pjevačkoga družtva „kola" u strieljani 4. o. mj. Uobće nam je reći, da su sborovi zem. zavoda bili dobri, dobro su naučenī i točno odpjevani. U drugom su pjevale gdčne. Vodička i Gödlingova dvopjev iz Norme tako, da se može reći, da ih čeka liepa budućnost; imadu bo valjale glasove prva visoki druga duboki supran. G. Ant. Švarc-Crnić sviraše maštu za violin onom preciznošću, kakova se od toli vješta umjetnika mogla očekivati.

Napokon spominjemo Bethovenovo četveroglasje za gudala, izvedeno po gg. profesorih Švarcu, Oertlu, Simu i Eisenhutu; sviran je klasični taj komad točno i čustveno.

Koncert „kola“ uz sudjelovanje g. Eichlera i više članova orkestra nar. kazališta bijaše bolji nego se je nadat bilo po uspjehu prijašnjega družtvenoga koncerta. Sborovi su jako i točno pjevani bili, što jo bez sumnje zasluga g. profesora Simma; sborovi „na Krkonoših“ B. Tovačovskoga i „Zelen“ Ivana Storcha uz pratnju 4 roga i bučna „poskočnica“ uzhitiše mnogobrojno obćinstvo, a tako i od prije poznato Ipavčevo „jadransko morje.“ Dopala se i Rešlova „ouvertura“ a osobito po g. Eichleru svirana „cavatina“ iz opere „Barbiere di Sevilla.“

Izza koncerta započe ples i trajaše do zore.

Da dodamo još nješto našemu sudu o narodnom kazalištu, i to glede operettah. Rado smo drugom sgodom priznali, da su se operette vazda dopale i to zbog toga, što su pjevači i pjevačice nastojali da točno izpune dužnost svoju. Dakako velika je zasluga u tom ravnatelja orkestra g. Ant. Švarca, koj je velikom obzirnošću i marljivošću operette naučio i ravnao. Odboru bi samo to preporučili, da za buduću saisonu pribavi još novih sila u sboru i solistih. Što se tiče orkestra mislimo, da bi svakako trebalo da bude umnožen još s njekoliko svirača, za što bi se ili odbor ili grad Zagreb morao pobrinuti, ali ob ovom ćemo progovoriti drugi put napose.

Iz Petrinje. (D o p i s.) Ovdje je 9. o. m. mladež imala majalis. O tom nebih ni pisao, da je bio, kao što je to drugdje, nu to je bila svečanost gradska! Iz škola jutrom ode mladež u redu za našimi trobojnicami a uz svirku vojničke glasbe put šumice, u kojoj plandujuć pjevaše hrvatske pjesme. U 2 sata poslje podne sakupi se oko blagovališta za djecu priredjena toliko Petrinjaca, da nisi gotovo mogo do stolova; bijahu tu i general pl. Fromm, pukovnici, vitez Maravić i Elger, načelnik gradski Heylman i druga odlična gospoda. Tù si mogo vidjeti liepu slogu medju ovdašnjimi častnici i slobodoumnim gradjanstvom. Tù se je naški pjevalo, naški razgovaralo tù je naš duh vladao, da smo se napokon razigrani i u hrvatsko kolo uhvatili, a u veselju tu i zanoćili. Hvala onim, koji nam ovako pomažu širiti narodan duh.

Ovih dana došla je odluka, da se trogodišnja vojnička odgojilišta posve preustroje i da se njekoliko sati na tjedan ima posvetiti naročito hrvatskomu jeziku.

Književnost. (Č e s k a.) Vrlo zanimive sbirke Tylovih sabranih diela izašli su 7. i 8. sv., u kojoj su pikantno pisane novele. Pout českych umělcu, Laska vlastenky, Laska vlastencova i Laska basnikova.

(P o l j s k a.) Izašla su dva nova romana Boleslavite (J. Kraszevskoga): „Wygnańcy“ i „Nasze rachunki.“ Merbach je izdao „listi Adama Mickiewicza do pani Konstanciji.“ U Krakovu izlazi prievod dějin Dlugoszovych. Nakladom Županskoga izlaze: „Pamietniky z 18 vieka“ i „piesni ojczyste“ od Lenartovicza.

(R u s k a.) Novi roman slavnoga Turgenjeva zove se „Dym.“ U Moskvi izlazi od ožujka slavnim historikom Pogodinom izdavani političko-literarni list R u s k i j. — A Pisemski izdaje nov roman „Poručik Gladkov.“ U Petrogradu izlazi „Polnoje sobranie sočiněnij russkich avtorov.“ U posljednje doba probudio je u obćinstvu osobitu pozornost Dostojevskoga roman „Prestuplenie i nakazanie.“

Rebus. *)

Od Mij. Ferenčića.

TKOJ , UTAJ.
TAJBI   ATKO

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 9.)

Pod zastavu sveslovjenstva
Potecimo pohrlimo
Teške negve od tudjinstva
Sad sa sebe otresimo,
Sveslovjenstvo oklop budi,
Od koga sa da odrine
Zavist, pizma zlobnih ljudi
Kano talas od hridine.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 21. Odgonetku (zagonetke u br. 16.) „301“ riešiše gg.: Iv. Žagrović, Vjenc. Mařik, J. Wohlmuth, St. Jelenovački i Jos. Mesić u Zagrebu. G. Milan Baker u Petrovini. Mate Kolarić u Djakovu. Miroslav Vukelić u Senju. Gdja. Anka Mučunova u Ivaniću. Konjićev skok riešiše njekoji Fužinarci u djačkoj čitaonici na Rieci. Gdčna. Anka Tomčeva u Kraljevici. Gg. V. N. Vujanović i M. Vidmar u Varaždinu. Iv. Žagrović i Filip Šafar u Zagrebu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 21. U Zagrebu 25. svibnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Domaći glasi.

Negda.

Rimskim smo se jezikom branili
Mi Hrvati prot magjarskoj sili,
S ječermom se turskom u dolami
Klali, riedko s drugom, — vazda sami.

Osta djedom, što im pradjed dade:
Čisto ime, netaknuta prava;
Za potomstvo sjeme nove nade,
U tom rodu dika, kruni slava.

Sada.

Na klasičnoj rimskoj podrtini
Proniko je bus slavenske cvatnje;
Težnja ista, samo oblik ini,
Sad za surku one iste patnje.

Otac, koji sinu blago trati,
Crna 'e lica pred svietom i Bogom;
Što će surka magjarska valjati?
Podpun razvoj, — je l' sa polunogom?

Odsada.

Nek se drži zakon: svakom svoje;
Nek se carstvo nedieli na dvoje;
Nek nediže brat na brata ruke;
Bit će: „složnih sila“ — prestat muke!

Lj. Vukotinović.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

(Dalje.)

I.

Na samom gradskom trgu, na poldnevnoj strani viećnice bijaše sgrada, ugledna ne toliko sa vanskoga oblika, koliko sa svoje ogromnosti i visine. S vana ju bijaše čudnovato pogledati; jer prem još sama čvrsta i čitava, izgledaše ipak kao podrtina i to ne samo sa svojih pocrnjenih zidova iz četverouglasta kamenja, nego i sa zanemarenja, koje se je svagdje, od svih strana opaziti moglo: tu hrpa kamenja, koje je s korniža popadalo, tamo krov polupan, a gore poviš korniža ponikla trava, kao na kakvih razvalinah. Ovo protuslovje udaraše u oči, te i nehotice, uzbudjivaše u čovjeku nepovoljno čustvo: kao da si je u kući ovoj hinba najmila stan. Tomu mnogo doprina-

šahu i okna, neravno izsječena, odasvud zatvorena, kao kad oči maglom obastrte mrko gledju preda se; a medju njimi jedno na uglu, takodjer krivo usadjeno, kornižem zaklonjeno, podobno oku zurećemu, bijaše mjesto izdajničkoga vrebanja i motrenja.

Kuća ova bijaše na tri kata. U prvom stanovaše sam vlastnik kuće sa svojom obitelju. Uzpnimo se na prvi kat: sobe sve dosta prostrane, umjetno svodjene, liepimi kipovi ukrašene, imahu nješta veličanstvena u sebi, te bi se na prvi mah pričinilo čovjeku, kao da je unišao u dvor ili palaču gospodsku. Ali većim dielom bijaše u tih sobah tako malo pokućtva, da su bile kao puste. Pa i u ono malo pokućtva nebijaše nikakova sklada; jer kraj liepih i umjetnih, prem već malo izlizanih stvari, stajahu amo tamo ponamješćeni drveni stolovi i klupe, kao da ih je tko amo donesao iz uboge koje koljebice. Čudna ova smjesa sjeća nas onih ljudi, koji trguju traljami i starimi stvarmi.

Prošavši kroz njekoliko pustih soba, u kojih, sudeć po hladnom i vlažnom zraku, čini se da nikad nitko obitavao nije, udjimo u sobu na uglu, koja imaše dva izlaza, jedan prama praznim sobam, drugi kroz hodnik k stubam glavnim. Soba ova bijaše pregradjena, te je tako imala i njeko prisobje, samo jednim oknom razsvietljeno; a to bijaše ono zureće i razroko gledajuće okno.

Ures ove posljednje sobe bijaše mnogo brižniji, pače s raznih obzira mogaše se nazvati upravo izabranim. Jer premda je i u njoj njekoje pokućtvo bilo dosta obično, održaše ipak prevagu ini umjetniji predmeti. Imenito u prisobju nad posteljami, kojih je bilo dvie, visjahu raznimi mastmi umjetno izradjene slike, predstavljajuće više obraza iz sv. pisma; a pred onim krivim oknom stajaše velik naslonjač uzkim i visokim naslonom, providjen perzijskim uzglavjem, kojim bi se i svaka senatorska kuća dičiti mogla. Ali i u velikoj sobi bijahu sami skupocieni naslonjači; svikolici bo bijahu prevučeni crnom, zlatnim cviećem posutom i sjajnimi klinci uokolo učvršćenom kožom. Po kutevih bijahu proste klupe, pokrivene raznovrstnimi sagovi, različite vriednosti. Na sredini stajaše dubov stol, pokriven takodjer velikim, ali već vrlo izkaljanim sagom, na kojega prem već izbliedjelu licu mogahu se ipak opaziti po gdjekoji još svježe izgledajući cvjetići i risarije izvrstne tkanine. Sag ovaj sjeća nas nehotice onih, koji se po crkvah vidjaju. Na sredini stiene jedne uzpeo se neobično liep ormar, umjetno izrezan i sačinjen iz mjeda i sedeva. Na njegovu šiljastu vrhu bijaše u gotičkom slogu galerijica napole iz drva, napole iz slonove kosti, slična onim galerijam, kojimi se tornji ukrašavaju. I zaisto ormar ovaj bijaše ponješto sličan starim gotičkim tornjem, a da sličnost ova bude još veća, počivaše usred galerijice visoka, staklena klepsidra, kao ura na tornju navješćujuća časove. Prednja strana ormara bijaše do polovice iz stakla, te se je s toga mogla viditi ciela nutarnja strana, na mnoge dielove podieljena. A na tih dielovih stajahu same posude za domaću porabu služeće. Tu bijahu različiti tanjuri, zdjele, vrčevi i pehari, svi tako svjetli, kao da bi bili iz čista srebra, prem je veći dio tih posuda bio iz kositra ili dobro pobieljena mjeda. Na njekoliko ipak napred ponamješćenih

pari zdjela, a osobito vrčeva moglo se je, sudeć po umjetnosti, kojom su izradjeni i licu ne tako sjajnom, koli jasnom opaziti, da su iz skupljega kova proiztekli.

Kraj druge stiene stajaše ogroman komin, taj vjerni drug i prijatelj u životu naših predja, taj neprestani pouzdanik tihoga čeznuća, pouzdanih rodbinskih razgovora i veselih večernjih zabava s milim gostom, drugom i prijateljem. Davni naši pošteni komini izčeznuše već odavna, zamienjeni njekakvimi neuglednimi luknjami, koje se, napunjujuć sobe mjesto prijašnje topline ljutim dimom, zaman trse nadomjestiti stare komine. Naši bo starodavni komini bijahu kao i naša stara gostoljubivost, koja je imala široka otvorena vrata, ramena i srdce. Komini bijahu ogromni, da se okolo njih što više gosti skupi i ogrije.

Ali već se dosta bavismo tim opisivanjem mrtvoga pokućtva. Predjimo sada k živim osobam. U sobi toj, u času kad u nju ulazimo, sjedjahu samo dvie ženske. U široku naslonjaču nemarno ležeć, ruku lieno visećih, očiu napole snivajućih, počivaše starija ženska. O njenoj osobi nemože se mnogo govoriti; jer prem dosta pravilni potezi odavahu, da je njekoč mogla biti prilično liepa, ipak pomanjkanje svakoga izraza nakazi joj lice, te bi se sada imalo nikakovim nazvati. U tom položaju, očima napole zatvorenima, mogla bi predstavljati sliku lienosti, za ništa se nestarajuće, u svačem hladnokrvne, koja samo zjevanjem odaje, da u njoj ima još života. Pa i ciela osoba njena okrugljasta, sgurena i odebela odgovaraše podpuno izrazu njena lica. Tko ju je samo jedanput vidio, moraše namah opaziti, da u toj ženi stanuje duša hladnokrvna i nemarna.

Nu zato druga mladja zasluživaše, da se s njom i koji darovit fiziognom poduže bavi, nebi li odgonetnuo na njenu osobito izraženu licu, što joj se sakriva u duši. Bijaše to još mlada djevojka, začešljanih vlasi, vitka i svježa tiela, vatrena i zanimiva pogleda. Cieli izraz njena dugoljasta, crnomanjasta i orientalnim tipom tako spodobna lica, sjećaše prvim pogledom na onaj nebrižni i nehajni izraz materina lica. Ali to bijaše samo na oko. U matere bo bijaše taj izraz odsjevom nutarnjega svojstva, u kćeri pako krinkom, površinu duboke vode pokrivajućom. Dosta bijaše pogledati na to uzvinuto, široko čelo, koje, prem gladko na oko, zastirahu ipak svaki čas lahke i neprestano mienjajuće se brazge. Te brazgotine, ti talasi, koji odaju nestalnost kristalove površine: to su nutarnje misli, neprestanim nepokojem uzkolebane, što svom silom teže van. Dosta bješe pogledati na ta tako stisnuta usta, koja su se jedva po onom tankom karminovom rubu sred lica razaznati mogla, da razumiješ onu upornu, energičnu silu, koja uzprkos mladjahnu vieku, umije skriti, što u duši i srdcu počiva. Ona bijaše liepa, ali ne ljepotom, koja prisvaja srdca, koja njekimi simpatičnimi vezi privlači k sebi, koja pobudjuje na ljubav i gane do suza; bijaše liepa, ali onom paklenom ljepotom, s koje se tielo suši, dok se u prah nepretvori. Pa možebit negovarahu joj uzalud zavidne drugarice, da je slična vragu, naslikanu na žrtveniku sv. Mihalja, kojega svetoga zaštitnika osobito je počitovala mati njena.

Djevojka sjedjaše zabavljena vezanjem. Izpod njenih vještih prstića pomoljivahu se križevi raznim cviećem ovjenčani. Bijaše to valjda posao, namienjen kojemu oltaru.

Kadikad podiže žive oči i obraćena k vratima, čini se, kao da sluša; sad joj lahki oblačak proleti licem, te stisnutima ustnama trznu neuztrpljivo. Očevidno očekuje njekoga.

U tom trenutku udari sat na viećničkom tornju. Djevojka baci posao preda se i stane niemim gibanjem ustiu brojiti ure.

„Već jedanaesta!“ povika glasno. Glas joj bijaše zvučan, ali oštar kao oštrica u noža.

Mati trgnu se naglo; otvori oči i podiže se življe nego obično.

„Što me plašiš Jadvigo!“ progovori, nu ni ukora toga, ni prestrašenja nebijaše moguće opaziti u njenom glasu bez zvuka i izraza, glasu u istinu drvenom.

„Začudih se, što je već jedanaesta; otca neima sve dosad; a ipak je rekao, da će se o desetoj vratiti iz viećnice.“

Mati mjesto odgovora zjevnu i nanovo zaklopi oči.

U to se začu u hodniku glasan stupaj koračaja. Jadviga posluša časak i spoznade valjda znani joj hod, jer pohiti što brže k vratima i odgrne zavjesu. Zaisto bijaše to njezin otac. Kćerku ogrli dosta srdačno i što više poljubi ju još i u čelo, kao izza duga razstanka. Ženu jedva pozdravi; istina, da je i ona njega samo izpod oka pogledala.

Baci se u najbliži naslonjač, kao da bi vrlo umoran bio, dočim mu je u istinu čelo velikimi kapljami znoja ovlaženo bilo. Podiže glavu i nadje se kao začudjen u sobi svojoj.

Bio je to srednjega uzrasta čovjek, silna i krepka tiela. Uzprkos petdeset godina, koje je već bez dvojbe prevalio bio, sudeć po riedkih već i prilično osiedjelih vlasih i po mrzkah izpod očiu, bijaše još lica svježa i rumena; a sive oči titrahu mu živo i nespokojno.

Što se lica tiče, nebijaše medju njim i kćerju nikakove sličnosti, pa ipak u koliko je Jadviga potezi lica slična bila majki, u toliko je opet izrazom priličila otcu. U njega, kao i u nje, vidio se onaj tvrdoglavi, energični izraz, taj isti oštri, pronicavi pogled, prem se je otčevo lice na oko činilo hladnim i mrtvim. Ta jedina bijaše medju njimi razlika, koja je medjutim bila bez sumnje posljedicom dobna vieka, — što nije tako odvažno kao kći u oči gledao; očima gledao je većinom doli, jednim imenito okom neprestano je, poput razroka, zurio, te je s toga oko ovo i vrlo priličilo onomu malo prije opisanomu oknu.

Muž taj, otac Jadvigin, gradjanin je lavovski, viećnik i bogat trgovac. Imadosmo već priliku upoznati se s njim. To bo je onaj Gjorgje, koga smo čuli u viećnici govoriti, znan u Lavovu imenom Gjorgja Rusina.

Kći pozdraviv otca ode brže bolje van i za čas donese mu ovelik vrč napunjen medovinom i komad bieloga, domaćega hljeba. Vrč bijaše srebren, vrlo umjetan i raznimi slikami ukrašen; vidilo se, da ga je vještačka ruka

izradila; ali i medovina moraše biti izvrstna, sudeć po ugodnu mirisu, koj se je po cieloj sobi razprostro; nu taj miris je njegdje i jak bio, kad je ista nebrižna mati Jadvigina nosnice polahko razširila, da u njekom razkošju uvuče u sebe taj mili vonj. I Gjorgje ugledav vrč malko se nasmiehnu; nebijaše valjda neprijatelj razkošnu životu.

Okusi i srknu, na što potegnuv silno, pogledje nješto veselije preda se.

„Što ste tamo u viećnici pametna uradili?" upita naglo kći, čvrstim, ali porugljivim glasom.

„Pametna uradili! . . . do biesa!" odvrati otac pijuć pomalo medovinu. „Izabraše Ozgu vodjom!"

„Kako to Ozgu? . . . a ono . . . ."

„Neuztrpljiva djevojko! . . . počekaj malo. Ti znaš, kako ga ja mrzim. Od svih Poljaka njega možda najviše. O, taj ljutiti, svojeglavi stvor. Dao sam im zato Arciževskoga."

„I primili su ga! . . .

„Dakako! kao staroga i izkusnoga vodju."

„Pa misliš otče, da je taj izbor bolji?"

„Tako mi se čini; on je već iztrošen! a uz to vidi mi se tih i blag."

„Tiha voda briege dere, moj otče! . . ."

„Uviek će biti bolji od Ozge! . . ."

„Meni se čini ljubezni otče, da ste držalo zamjenili sjekirom."

„No! no! . . . danas nješto u samih poslovicah govoriš", odvrati otac nasmiehnuv se malko. „Reci mi radje, je li bio tko kod mene?"

Jadviga ili nije razumila pitanją ili nije možda htjela odgovoriti, dosta, što se je tekar izza njekoliko trenutaka naglo ozvala, kao da se je nječemu dosjetila.

„Aha! za tvoje odsutnosti, otče, donešen je njekakav list!"

„List?" zapita naglo, dočim mu oči zatitraše.

Kćerka predade mu zapečaćen list i uza to oštar pogled baci na otca.

Gjorgje posegnu neuztrpljivo za listom, prelomi pečat od voska i uzicu na njem priljepljenu, te zače rieči ne toliko čitati, koliko gutati. Pročitav list nasmija se srdačno, može li se srdačnim nazvati izdajnički smieh. Smieh ovaj, tako mu je išao od srdca, da bi mu spoznao misli svatko, tko bi ga samo za toga časa motrio.

Ni nepopiv medovine pokupi se brže bolje i bez pozdrava brzim korakom udalji se iz kuće.

Kći ga popratí dugim pogledom i poklima glavom — načinom turovno porugljivim.

„Niti časa neimate pokoja!" zamrmlja polu sanena mati.

Jadviga pogleda ju nerekav ni rieči, već samo stisnu još većma ustne, kao da bi silom zadržati htjela uzdisaje, koji joj grudi parahu i prionu nanovo vezti.

II.

Tri dana prodjoše od onoga, kojim je započela naša pripoviedka. Strah pred Chmielnickim postade već istinitim. Glovacki, plemić poljski, stojeć u

službi Chmielnickovoj, stupi već pod zidove grada Lavova s prednjom stražom, po koje znatnom broju moglo se je zaključiti, kolika istom ogromna mora biti ostala vojska, koja će ubrzo pod samim Chmielnickim doći. S toga zavlada gradom neobičan strah. Što je od mužkih bilo snažnijega, to je već stajalo na gradskih bedemih ili se je spremalo na krvav i žestok odpor. Slabi pako i starci, žene i djeca pohadjahu hramove gospodnje, šiljuć k nebu vruće prošnje, da bi Vječni odvratio od njih tu nevolju.

Tavna bijaše noć; tim tavnija, što se nebom prostirahu sve to gušći i tamniji oblaci. Uzprkos strašnim oblakom bijaše podpuna tišina na nebu; uz prkos tolikim nemirnim mislim, što se motahu po glavah gradjana lavovskih, vladaše podpuna tišina na zemlji! . . . Neima čini se, znaka te strahovite gromovi i porazi grozeće se bure, koja časom zaurla na nebu i na zemlji. Bura na nebu prodje i nastane opet liepo vrieme; a priroda oživi nanovo. Hoće li tako brzo prestati i bura na zemlji? . . . Ako i prestane, koliko ipak, žalibože, ostavi za sobom groze i užasa! . . .

Na mjestu tom, gdje sada porušeni i izjednačeni nasipi, hladom zelena drveća pokriveni, služe za šetnju; tamo, gdje danas potok Peltev valja svoje mutne talase, tamo stajahu njekoč zidovi, nasipi i bedemi, providjeni topovi, braneći grad od neprijatelja. Zidovi ovi, zakrećuć na jednoj strani, doticahu se crkve isusovačke. Na južnoj strani te crkve, u samom tamnom zakutku, zidovi i bedemi zasjenjenu, skrivahu se u zidu mala vratašca, koja su sigurno k tomu služila, da obsjednuti za vrieme obsjednuća imaju potajan izlaz, budi za nuždno obćenje, budi za navale na neprijatelje.

Krištof Arciževski zapovjednik grada, poprimiv upravu nad posadom, htjede ponajprije, kao zvanju svomu dorasao vojnik, dobro se upoznat sa svimi obranbenimi sredstvi, kojimi mogaše razpolagati. Velikom na to obzirnošću pregleda zidove i bedeme, da se osvjedoči o njihovoj čvrstini i po tom razmjerno razporedi momčad svoju. Upravo ono mjesto, što ga malo prije opisasmo, vidilo mu se najslabije, zato udari pri tom bedemu stan svoj i obraćaše neprestano pozornost svoju na najpliće, pa s toga i najpristupnije obkope toga mjestanca, napunjene gadom i smećem. Zaogrnut plaštom sjedjaše na ogromnom, od bedema odvaljenom kamenu i gledaše preda se, da li sliedi koga, ili o čem razmišljava? . . .

Tko bi mu ovako zamišljenu pogledao u lice, dvojio bi kao i Gjorgje o njegovoj velikoj energiji, iztrošenoj tobože raznimi nepogodami života. U istinu na prvi pogled činjaše se iztrošenim; na licu bo počivaše mu izraz, običan ljudem, koji su mnogo živili i izkusili. Mladji samo i neizkusni imaju onu pouzdanu slobodu na licu, koja čini se na mejdan izaziva i sudbinu i ljude, razšiljajuć kao glasnike znatiželjnošću sievajuće poglede. U njih što je života, to je vani. Inače je u starjih i izkusnijih: oni su mnogo toga već vidjeli, te zato nisu na ništa znatiželjni, ničemu se nedive. Sielo života njihova jest unutri i sastoji — reć bi — u promatranju i refleksiji. Takov bijaše Arciževski, pun energije u srdcu sabrane, koje neodavaše uzalud niti slovi, niti

pogledi, a niti je iztacivaše poput cimera na lice, a to zato, jer svjestan snage svoje mogao se je u svako doba pouzdati u se.

Kao čovjek, koj je mnogo toga proživio, ljubljaše samotna razmišljavanja, koja takovim ljudem nisu ništa ina, do pregleda svih uspomena minulih časova života. Takovi ljudi uživaju časove divnoga uzhićenja, ledenu čovjeku nedokučive, kad im sve ono, što su preživili, o čem su snivali, za čim su čeznuli, što su pretrpili, što obljubili, u živih slikah pred duševno oko stupi.

U tom položaju bijaše Krištof Arciževski, vidio bo je pred sobom cielu prošlost svoju, gledao u živom svjetlu sliku izza slike proživljelih godina.

Ugleda i svoje rodno mjesto, tako davno nevidjeno; sjeti se pri tom cielim čarom duše svoje onih nezaboravnih djetinjih godina domaćega života u naručju brižne majke, u krilu rodbine i zlatne slobodice presretna djeteta, koje se nebrine danas, što će sutra biti.

Krištof Arciževski rodio se u Rogožnju u Poznanju. Otac njegov, Ilija Arciževski, bijaše vlastelin šmiglavski; brat mu, takodjer Ilija, bijaše kao i on pukovnikom.

Sjećao se prvoga mladenačkoga nepokoja, kadno se duša budit počima i cielom silom naginje k djelatnu životu; jer ga već neveseli mirna roditeljska kuća; jer se je u mladiću probudila mašta, potekla s nauka i razgovora sa starjimi; a ta mašta prikazuje se u tako čudnovatu, nevidjenu svjetlu. Ona slika nepoznat sviet tako čudnovato, tako divno, da mladić samo što neizkoči iz kože. Pa zato čezne za svietom, životom, za svim onim, čega još nepoznaje. Ah! koliki višeputa plate ovo čeznuće srećom cieloga života svoga! . . .

Svršiv prve nauke, stupi Krištof Arciževski u vojsku otačbine svoje. U vitežkom bo narodu prve su želje vitežke. Vojevaše pod Krištofom Radzivilom proti Tatarom, a u Livlandiji proti Švedom.

Ali to ga nemogaše zadovoljiti, jer mu u gorućoj, sve to većoj i živahnijoj mašti stajahu prikazivanja njeke neobične budućnosti. Takovi su značaji već od naravi nemirni, te im svakdanji život brzo omrzne. To su pjesnici, kojim treba širjega prostora, ma bila baš i mrtva pustinja vrućim pieskom ili mrzlim sniegom pokrivena.

Godine 1621. prešao je Krištof Arciževski u holandezku službu i za to cielo vrieme dopisivao s Krištofom Radzivilom.

Čim je širji i živahniji djelokrug života, tim se i većma šire grudi, zahtievajuć sve to više zraka, tim u širje prostore želi si duša čovječja, kao kad na gori stanuješ, s koje ti se otvara širji vidokrug.

Najviše vojničkoga izkustva pribavio si Arciževski u vojski, koju su Holandezi poslali vladi francuzkoj u pomoć.

Sjećao se časova svoga mladoga vojevanja po tudjih krajevih, a u njih i onih tolikih različitih sgoda, pri promatranju kojih se je i nehotice sad nasmiehnuo, sad okom blisnuo, sad opet lagano uzdahnuo.

Čeznuć za sve to većimi pustolovinami, primi Arciževski službu u holandezkoj kompaniji zapadne Indije i udioničtvovaše u vojni brazilijanskoj.

Sve dražesti, sva ćudesa novoga svieta stupiše pred oči sarmatskomu

sinu: ta neizrečena ljepota sunca i zemlje tamo pod tropičnimi traci, to bogatstvo rastlina na zemlji, a ruda i dragoga kamenja pod zemljom.

U toj brazilijanskoj vojni postade Arciževski brzo pukovnikom. A u ono doba obnašahu tu čast i vodje najvećih četa.

I zamišljenu ponosno zatitraše ustne, jer mu dodjoše na pamet djela vlastitoga junačtva, koja su mu glasovito ime pribavila. A od svih vienaca i svega cvieća, što si ga čovjek tečajem života sabere, najmiliji mu je lovorov vienac.

Spominje se Arciževski, kako je obsjedao i predobio brazilijansku tvrdju Aroel na rieci Rio des Alfogados. To mu je steklo veliko ime u Holandeza.

Ali svi putevi života čovječjega nisu cviećem posuti, nije sve u njem ružičastom odorom zaodjeveno. U životu čovječjem ima mnogo tamnih prizora. Čim se duže živi, tim se žalostnija dobivaju izkustva, težji podnašaju udarci.

Uslied dogadjaja, sbivših se proti njegovoj volji, nemogaše se više Arciževski slagati sa glavnim vodjom, te s toga položi čast načelnika topničtva i ostavi za uviek Braziliju.

Od svih uspomena mogaše li mu ikoja milija biti od onoga časa, što mu poput zviezde iz daleka sinu, časa, kadno se je povratio u domovinu izza duga odsuća. Htjede zemlju privinuti k grudima svojima, jer to bijaše zemlja otčinska; htjede progutati svako povjetarce, jer nosjaše sobom miris zavičajni, a s njim svekolike najmilije rodbinske uspomene. A taj zvončić skrovnoga hrama, ta seoska kućica i gostoljubni dimnjak, što nad njom strši, taj rodo na slamnatom krovu, ta polja klasjem pokrivena i te omorike medom odišuće — — sve to bijaše njegove drage, obljubljene i tolikoputa poželjene domovine. Pa da ga suze radosti neobliju!

Kralj Vladislav zaželi već odavna, da Arciževski kao čovjek vojničkoj struci toli vješt stupi u poljsku vojsku; s toga čim se je u domovinu povratio, obdrža jednu od najvećih časti u vojsci, čast generala topničtva. Odkako je Pavao Grodzicki umro, obnašaše prvi tu čas. U tom položaju imaše Arciževski biti glavnom podporom Vladislava IV. u vojni proti Turkom.

Iz svega toga vidi se jasno, da se je Gjorgje ljuto prevario u Krištofu Arciževskomu, kad je sudeć ga po tihom obličju, dvojio o njegovoj vojničkoj energiji. Arciževski nije rada izilazio na javu svojim nutarnjim oduševljenjem, ali malo bijaše ljudi u njegovu vieku, koji bi u sgodan čas pokazati mogli toliko prave i muževne odvažnosti.

Premda već četvrtu noć ni oka stisnuo nije, bdijuć na bedemih za sve, te je s toga već i iznemogao od umora, nezatvori ipak oka, već silom snažne volje svoje nadvladav sama sebe uztraja do zore.

Upravo je svanjivati počelo, kad je Arciževski, prelazeć iz jednoga promatranja u drugo, cieli svoj prošli život pregledao. Snivanja ta imaju uviek nješto takova u sebi, što nam misli bolnim ćućenjem napunjuju. Ona bo su poput žalobnih spominjanja nad grobovi znanaca i prijatelja, s kojimi nam je njekoč tako milo bilo živiti, a sada ih nigda više ugledati nećemo. I nehotice obori oči k zemlji, kao da bi na njoj htjeo pobrojiti te grobove prošlosti.

U tom času, pri nesigurnom svjetlu prvoga svitanja, prošulja se sjena njeka uzduž gradskih zidina. Arciževski kao sluteć nješto podiže oči, te se i njemu učini, kao da je najednoč opazio njeku nesigurnu sjenu. Zato razabra se i upre bolje svoj pronicavi pogled, ali nemogaše ništa opaziti. Možda bijaše to sjena nizko nad zemljom prolazećih oblaka.

„Tfu!“ i pljunu.

„Do biesa!“ pomisli si; „što dalje mislim, to mi se veće utvore prikazuju.“

I prekrsti se pobožno, jer su se u tom času začela po gradu u tvrdom snu ležećem odzivati crkvena zvona ranu misu naviešćujuća.

Pa kako je i mogao pomisliti, da bi to čovječja sjena bila, kad je upravo na tom mjestu stražio najpazljiviji možda od svih branitelja grada, Jurko, sluga onoga Gjorgja, koji se je tako srdčano za njega borio.

Pa ipak nebijaše to sjena nizko nad zemljom prolazećih oblaka, niti utvora prikazavša se hrabromu vojniku. Bijaše to u istinu ljudska osoba, tamnim gunjcem zaogrnuta, koja se je tiho, nikim neopažena kroz mala vratašca prošuljala u grad. (Dalje sliedi.)

Zna starac ostrići.

(Nar. pripovjedka iz sbirke Mijata Stojanovića.)

Tako bio turski car. Išo je šetat sa svoja dva vezira. Namjeri se na jednoga starca. Ore starac na dva volka.

Pomoz Bog, starino! veli car, zemlja zemlju teži.

Bog u pomoć! zemlje gospodare, veli starac.

Kamo ti, starče, krila, pak moraš još zemlju parat i po njoj puzit, kaže car.

Nije mi dao Bog, gospodare! veli starac. Zašto nisi uzeo kvočku s pilići? pita car.

I to sam učinio, al badava, odgovara starac.

Što nisi odgojio sirotu? veli car.

I to sam učinio, al na svoju sramotu, opet će starac.

Je li davno palo inje po planini? pita car.

Prije trideset godina, gospodare.

Da li je još koj hajduk u šumi, starče?

Neima borme, već odavno nijednoga, care.

Starino! bili ti znao dobro ostrići dva ovna, da ti jih pošaljem, pak prosta ti bila vuna, a ovnove mi pošalji natrag.

Znat ću, gospodaru, ostrići, i ako ćeš obrijati, samo mi jih pošalji.

Ode car sa veziri u svoj dvor, a stari težak pusti svoje volke na pašu, i ode u svoju koljebicu.

Car dodje doma, i pita vezire: Čuste li, vi veziri, što sam ja divanio sa onim starim oračem?

Čusmo, gospodare; al neznamo, šta je i kako je. Nismo razumjeli ni što si ga pitao, ni što ti je on odgovarao.

Čujete vi vas dvojica, veziri! veli car, ako vi meni nebudete znali ka-

zati potanko sutra do podne, što sam ja divanio sa starcem u polju, obadva ću vas pogubiti.

Oči gore cara gledajuć. Što car zapovieda, nije šala. Odu veziri izpred cara. Svakomu se puši glava. Dodju doma. Svaki natrpa po pune bisage zlata i srebra, pak idu k staromu težaku, nek jim kaže, šta je divanio s carem, dobro će mu platiti.

Kad veziri k starčevoj koljebici, sjedi starac uz ognjište, kuva poparu za večeru.

Pomoz Bog, starče! kaži ti nama, borati, šta si ti danas govorio s carem, mi nismo razumjeli.

Čestiti veziri! veli starac, skupa je svaka moja rieč, a neima sile u carevoj zemlji.

Čuješ, starče! vele veziri, evo tebi od nas svakoga po pune bisage zlata i srebra, pak nam kaži, što si divanio s carem.

Čestiti veziri! da divanimo brez musevede i gursuzluka. Nemojte šeprtljiti, nego dajte svaki po troje bisage pune napolice, pšenice i raži, t. j. zlata i srebra, pak da govorim i kažem, što sam divanio s carem.

Veziri nikom poniknu, pogledaju u zemlju, pak jedan u drugoga. Nije se šaliti s carem i sa svojom glavom.

Šalju veziri svoje sluge doma po novce, i stresaju blago starcu u stubliku. Puna stublika zlata i srebra.

Starac, kad je spremio novce, pripovieda, šta je divanio s carem.

Car mi je reko: zemlja zemlju para. A ja njemu: zemlje gospodare; umrli smo ljudi, u zemlju ćemo leći i zemljom postati, iz koje smo tielo svoje i dobili. Car me je pitao: Kamo mi krila? — kamo mi djeca, krila i štap u starosti. Nije mi dao Bog — nisam jih imao od srdca.

Zašto nisam uzeo kvočku s pilići? — zašto nisam oženio se ženom, koja ima djecu? I to sam učinio, uzeo sam udovicu s djecom; al se nisam pomogo, tudja kost ostala tudja.

Odhranio sam i sirotu, tudjega sina i dao mu sve svoje imanje, pak kako sam prošo. Iztjerao me je moj posinak iz moje rodjene kuće.

Je li davno palo inje po planini? Je l' mi davno kosa na glavi obielila?

Ima li još koj hajduk u gori? Imam li još koj zub u glavi?

Bi li znao dobro ostrići dva ovna, da ti jih pošaljem? — Bi li znao vas dva vezira ostrić, da mi dobro platite, da vam kažem eto to, što sam divanio s carem.

Veziri se ostriženi povrate k caru, a stari težak nije morao više glavom sam orati, i kuvati poparu za večeru.

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

I.

Koga o kuću nevežu neuklonive dužnosti ili oskudica novaca, taj se neplaši truda i neprilike, što no su skopčane s višednevnim putovanjem, da vidi Pariz! Tko može, pohrli onamo u izhodište svega, što ima koju važnost poli-

tičkoga, duševnoga i obrtnoga života; idi onamo u svietski grad, Pariz, da na svoje oče vidiš i gledaš napredak umjetnosti i obrtnosti cieloga svieta, svih pokrajina zemaljske kruglje; sve se sakupilo i usriedilo na Martovom polju!

Tko god je već ili otišo ili namjerava ići u Pariz, možemo mu unapred iskreno čestitati; jer će se doista zadovoljan vratit u domovinu i pripoviedati svojim, da je vidio svega više nego li se je i nadat mogo. Ali neda se svakomu ni u Pariz poći; pa možda ni većina naših milih čitalica nemože onamo žalibože s kojekakvih razloga; da ipak uzmognu i s lahke ciene i bez velikih s putom skopčanih nesgoda viditi sadašnje parižke znamenitosti, milo im se preporučamo, da nas prate očima i mišlju u svem, što ćemo im pripoviedati.

Ajdmo dakle iz Zagreba. Udari 8 sati, razglasuje ih stari svagdašnji znanac, cinkuš sv. kralja (prvostolne crkve sv. Stjepana). Vodj brzovlaka na kolodvoru zviždne; maknusmo se, jurimo, pače stojimo, a romantički predjeli hrvatski, štajerski i krajnski hrle — gledeći ih i naravnoj se divoti čudeći dojurismo u Austriju dà istoga dana u večer ù polak 10 sati eto nas u priestolnom gradu države, u Beču. Uvezosmo se u hotel „zum österr. Hofe“; tù se živi dobro u lahku cienu pa zato umorni od vožnje počivamo jedan dan, da se razgledamo po Beču; da vidimo prvostolnicu crkvu takodjer sv. Stjepana, da pogledamo „Hofburg“, da se prevezemo s vještim vozarom kroz „Ringstrasse“ diveći se veličanstvenim sgradam novoga vieka i ukusa; idemo u Schönbrunn i vratimo se iz njega uvjerivši se, da je naš Maksimir s jurjaveškim perivojom ipak mnogo ljepši, pa se požurimo natrag u hotel, da platimo, što smo dužni i da se spremimo na put, i odemo najprije u njegdašnje slovenske soline sada Salzburg. Tamo se ide u 9 sati 30 č. u večer do 9 sati 30 č. iz jutra. Ni okolice opisivati ni misli svojih priobćivati, nećemo ovdje, jer mile čitateljice hrle u Pariz; nećemo ih dugim pripoviedanjem mučiti. Nismo ni mi izmučeni i nam se spješi i nas nješto napred tjera; da se preobučemo i ručamo, dosta nam je jedan sat; još prije 11 sati nastavimo hodočasteć oko i po milovidnih gradovih Njemačke gledeći i svakakvom hvalom slaveći brda i briegove s gradovi i samostani. Gospodjam i gospodjicam sklonim na pobožnost neće nitko zamjeriti, svrate li se i ovdje u prvostolnu crkvu sv. Petra i pomoliv se iz dna srdca razgledju ju i uvjere se, da je gradjena od 1414—1668. Na trgu „Residenzplatzu“ gledasmo visoki vodomet od mermera. Na sriedi kamenice diže se kuk sa četiri vodena konja, a tri Atlanta nose veliku okruglu zdjelu, iz koje Triton rogom visoko štrca vodu. Vidjesmo i na Mozartovu trgu liep Mozartov spomenik s njegovim likom od mjeda, Schwanthalerom livena.

U 6 sati u večer odemo iz Salzburga a drugi dan u 8 sati 15 č. osvanemo u Monakovu (München) priestolnom gradu kraljevine bavarske. Nadriemav se putem imamo još dosta snage, da poslje kratka odmora što prije izadjemo razgledavat znamenitosti monakovske; jer smo još na putu amo odlučili večeras poći ranije spavat, da se tjelesnim silam povrati snom prijašnja snaga. Ali izadji i razgledaj se malo po Monakovu, zaboravit ćeš i na san, jer treba dugo gledati i učevnu volju namiriti a proći će te doista volja što ranije u večer otići spavat, čim na kazalištnih objavah uočiš poznato i štovano u nas ime, ljubimice hrvatske, Matilde Malingarke. Možeš li se oteti nagonu, da ideš u operu, gdje ona pjeva? . . .

Požurimo se u crkvu sv. Marije; tu ogledamo i nemožemo dosta nahvaliti slikara, koj je na staklenih prozorih 26 lakata visokih one veličanstvene slike naslikao.

Pod lukom jednih vrata stare priestolnice ima velik kamen s ovom pjesmom:

Als nach Christi Geburt gezehlet war
Vierzehnhundert Neunzig Jar
Hat Herzog Christof hochgeboren
Ein Held aus Baiern auserkoren
Den Stein gehebt von freier Erdt
Und weit geworfen ohn geferdt
Wigt dreihundert Vierundsechzig Pfunt
Das gibt der Stein und Schrift Urkunt.

U kraljevskoj riznici razgledamo mnoge krasote; zanima nas konjička štaueta sv. Gjurgja sa zmajem; konjik je od suha zlata, konj od achata, a zmaj od jaspisa. Tù je i pilj Trajanov od suva zlata tri lakta visok, velik modri briljant itd. U zelenoj galeriji ima paradna postelj Karla VII., na kojoj su zavjese zlatom šikane same vriedne 800.000 fr.; jer važu 2¼ centa zlata. Tù je i alkuran (koran) na kvieru zlatom pisan itd.

Da nas nezateče doba, kad nam valja biti u kazalištu, sjedimo na kučiju i prevezimo se prekrasnom Ludvıkovom ulicom do pobjednih vrata, zatim na Wittelsbacherski trg (vladajućega doma), gdje je kip izbornoga kneza Maksimilijana I.; odtud ajdmo na trg Odeon i Arkade; napokon nas eto u kazalištu, gdje se igra i pjeva opera Don Carlos. Oko nam je na gospodični Mallingarici; srdce nam drhće od njekoga straha, kako li će zadovoljiti tolikoj množini? srdce nam poskakuje od silne radosti slušajuć i gledajuć veliko slavlje, što ga uživa dobra hrvatska domoljubka. Ugodno je biti svjedokom u takvoj prigodi. Živila!

Zadovoljna srdca ostavimo kazalište i odjurimo u stan, da se spremimo za sutra; plativ za čudo jako malo za ono što uživasmo, odosmo počinuti; ta već četiri dana putujemo, a ovo je istom druga noć, da možemo spavati.

U 6 sati u jutro ostavimo bavarsku priestolnicu, udarimo na Pasing, Lochhausen, Olching, Maisach, Nanhofen, Haspelmoor, Althegnenberg, Mering, Stierhof itd. stignemo u 7½ sati u jutro u Augsburg, gdje ćemo ostat samo dotle, dok vidimo krasnu viećnicu sa zlatnom dvoranom zatim „Fuggerei“ sastojeći se iz 53 male kućice sa 106 stanova za uboge obitelji pa prvostolnu crkvu. Dakako i to pregledasmo tek površno, jer hitro! U 9 sati 20 č. pr. p. sjedimo već u željezničkih kolih i hrlimo na Westheim, Diedorf, Gessertshausen, Mödishofen, Dinkelscherben, Gabelbalgereuth, Jettingen, Burgau, Ossingen, Günzburg, Leipheim, Nersingen, Neu Ulm, Ulm, Geisslingen, Süssen, Göppingen, Reichenbach, Plochingen, Esslingen i Cannstadt itd. dodjemo u 3 s. 35 č. po p. u Stuttgart, glavni grad kraljevine virtemberžke, gdje ćemo takodjer ostat samo dotle, dok ponješto razvidimo na velikoj ravnini kano u široku kotlu grad, uz njega dražestna vinogradska brdašca i veoma plodna zemljišta, obradjena poput vrtova. Ima taj grad 50.000 stanovnika. U 7 sati 20 č. u večer odputovasmo na Ludwiksburg, Bietigheim, Mühllach, Bretten i Bruchsal i stigosmo napokon u Strassburg, koj je u francezkoj Elzaciji. Tù smo razgledali po svem svietu slavno poznatu prvostolnicu „Münster“, koje zvonik je jedan od najvećih sgrada u Evropi. Od zvonika na daleko poznata još je znamenitija u njem astronomička ura, popravio ju Schwilgué. Ovdje je god. 1836. pokušao Louis Napoleon proglasiti se carem kao Napoleon II., ali mu to onda nije pošlo za rukom.

Drugi dan u 5 sati iz jutra odemo i od premnogih željezničkih postaja, kroz koje smo ili prošli ili mimo odjurili spominjemo samo Luneville, gdje je g. 1801. utanačen 9. velj. francezko-njemački mir, zatim Nancy, njekoč glavni grad Lothringije, Toul, uz koj je slavna prvostolna crkva i mjesto Remi, rodište Ivane d' Arc. Nadalje prodjosmo kroz Châlons sur Marne, gdje je car

Aurelian održao nad Gothi veliku pobjedu. U bitki je bilo s hunskim kraljem Attilom 700.000 Huna; tù ih pade više od 300.000; zatim prodjosmo kroz Epernay, gdje je znatna trgovina izvrstnim šampanjcem od groždja, koje raste na bližnjih goricah. U 5 sati napokon stignemo u parižki kolodvor, tù prije nego potražimo i dobijemo svoj prtljag, uzmemo vozača i odjurimo u hotel de Baviere, koj nam je preporučen; bijaše upravo 7 sati, kad smo se unj uvezli. Hvala Bogu, što smo dobili udobnu sobu s čistim krevetom, česa smo uprav željni. Lahku noć! (Dalje sliedi.)

Hrvatske narodne pjesme.

(Iv sbirke L. Marjanovića.)

3.

Ljubav što starija to toplija.

Ja negledam puta ni sokaka,
Ni po gori puta svakojaka,
Van ja gledam, kud me konjic nosi.
Konj me nosi dragoj pod pendžere,
Al se draga s majkom razgovara:
„Misliš mati, za koga 'š me dati?“ —
„Hoćeš, ćeri, za Ivana mlada?“ —
„Neću, majko, za Ivana mlada,
„Van ja hoću Matu govedara,
„S kojim jesam u milošći rasla,
„U milošći od devet godina,
„Kavu pila i šeker zobala.
„Da sam svila, ja bi se savila
„Oko kape Mate govedara;
„Da sam loza, ja bi se razvila
„Oko dvora Mate govedara;
„Da sam tunja, ja bi mirišala
„U džepovih Mate govedara;
„Da sam voda, ja bi izvirala
„Izpod dvora Mate govedara,
„Nebi l' me se Mate ponapio,
„Nebi l' mene u srcu nosio.“

4.

Velika grjehota prevarit djevojku.

Umri Ive jedini u majke.
Neda majka ni gledati Ive,
Kamo l' njega u groblje kopati.
Već u bašću pod žutu narانču.
Često majka oblazila Ivu,
U godini svakoga mjeseca,
U mjesecu svake nedjeljice,
U nedjelju svaki drugi danak:
„Sinko Ive, je l' ti zemlja težka?“ —
„Nije meni orna zemlja težka,
„Teža mi je vjera djevojačka;
„Van pozdravi po selu junake,
„Da neljube na vjeru djevojke;
„Jer je težka vjera djevojačka:
„Kad zakune, do Boga se čuje,
„Kad zaplače, i Bogu je žao,
„Kad uzdahne, crna zemlja sahne.“ —

5.

Što misli ostavljena djevojka.

Drag se ženi, a od drage taji
I dragoj se na vodici fali:
„Draga moja, oženio sam se.“ —
„O moj dragi, od mene netaji,
„I ja ću ti na veselje doći,
„Donjet ću ti pitu i pogaču,
„Na pogači tananu košulju:
„Tančale ti kosti od bolesti
„Kano moje srce od žalosti,
„Sahnulo ti, moj dragi, srdašce,
„Kano ono makovo zrnašce!“

Kritika.

(Konac.)

Ovako sakupiv srodno gradivo iz množine starijih riečnika često nam pokazuje neizmjernu gibljivost našega jezika; pa je s toga veleumjestno i velezaslužno, što nam ih je u toj bujnosti nanizao u njekom logičnom redu. Tako n. p. na više mjesta tumači imena ljudi imajućih raznolikih posala osobito sa konji (str. 12—16) ponješto sa ovcami

(86) i s kokošmi (str. 54); a na str. 17—20 kao što sam veli u predgovoru zaplovio je u more imena za farbe, koje kraja neima, te sàm priznaje, da „tomu metežu i neslogi slovinskih narečaj tako biesnoj“ nije došao do živa, ili do kraja; pa neznam, nije li stvari sàm ponješto pomutio uplitjuć svoga medjeda. Od srodne je ruke malko prije (str. 13—16) bilo razlaganje rieči menuš, te mi je ovdje priznati, da ova razprava spada medju slabije u toj knjizi, a opet prokopavši se štilac napokon kroz četiri strane, svu svoju razpravu pisac ruši pod linijom dodavši opazku: „Dankovski odvodi magjarskoga mén od latinskoga mannus, te hora duodecima pristaju i ja.“

A i način, kakovim je razvijao značenje ove rieči, mnogim se nedopada radi šale i upletenoga Magjara; nu sam je pisac u predgovoru rekao, da je takve ćudi te da nije naučio napuriti se i graditi kao da je bog zna kako mudar.

Kad mi je već napomenuti bilo njegovo tumačenje rieči menuš, dodat ću odmah podrobnije svoje misli o tom razvitku. Već sàmo ime Dankovskoga nuka na oprez; jer riedko spada koj filolog tolikim pravom kao on u kolo nadrikorienodubacah; pa mi ni na ovom jedinom mjestu, gdje ga je naš Frane pozvao za svjedoka, nipošto nije po ćudi njegovo svjedočanstvo. Jerbo rieč mannus u starom je latinskom jeziku, buduć proiztekla iz keltičkoga izvora uviek ostala poredja te dolazi više u pjesnicih (vidi riečnik Georgesov rieč mannus), a neima je u onih pisaca, koji su djelovali i u niže krugove rimskoga naroda. Tako nije ni prešla u kćeri romanske, jer je neima niti u talijanskom niti u francezkom jeziku; a tako mi nije jasno, kako bi ova rieč iz latinskoga lahko bila prešla u naš ili u magjarski narodni jezik.

Tako nastavljajuć započete svoje opazke o pojedinostih valja mi dalje napomenuti, da bih bio želio, te je naš Frane prilikom izraza, koji su samo lokalni, a takovi će valjada biti većinom — ta baš je to važno za porabu, da li je rieč obćenita ili lokalna — svagdje naveo mjesto, gdje ju je čuo za ostale u predgovoru proglasiv, da ih je čuti skorom svagdje.

U ostalom iskreno izrekav, da knjiga točno poznavanje našega jezika kao riedko koje izmed naših književnih djela podpomaže i širi, neka mi ovdje stoje jošte njeke opazke, kojim je svrha da se amo tamo što nadopuni, osobito iz slovenskoga narječja, kako se govori osobito kod Pjesničara, t. j. kraj Pjesnice medju Optujem i Radgonom.

Za rieč capast (str. 10) dodao bih samo, da je capa u slovenskom u obće prnja, te se s time dobro slaže ovaj štokavski pridavnik. Odkuda pako slovenska ta rieč, toga neznam. Jerbo štokavska rieč capa znači, kao što vidimo u Vuku, isto što motika, te je jednoga izvora sa talijanskim zappa, span. zapa, franc. sape, koje Diez u etym. riečniku I. njekako svraća na grčku rieč σκάπτω (kopati); a i na rieč ceffo Schnauze nije pomisliti već radi znamenovanja.

Rieč cuza dolazi u Štajeru sa dimin. cüzek.

Glede rieči podmetnut sjećam se, da sam kao diete naviek slušao rieč: konja vrći, pak sam mislio samo, da ga vrgnu, a dalje nisam ni znao, šta biva s njime. Isto tako tamo o čovjeku vele, da kreše ili kljusa, ako se stupajuć nogama dotiče. — Opet vele tamo o konju, da se pači, ako nikako neće više da ide dalje. — Za rieč bik (str. 23.) opažam, da nam se u obliku bak pokazuje stari poluglasnik, te zbilja prema tomu Gorenci u Kranjskoj govore tako (бък mjesto быкъ).

K strani 24. dodajem u Štajeru svakdanju rieč čoga, čogasta krava t. j. koja od hrbta do trbuha imade poteze ili kano pruge razne masti; glas dž malo tamo dolazi n. p. madžoran (Salamander).

K strani 28 i to k rieči klesar m. kresar može se dodati, da je svakako prilično razgranjena porodica imajuća *l*, imajući u slovenskom (u Štajeru za tu stvar neima druge rieči) klestiti (Baum von Zweigen behauen) sa svimi svojimi granami; — onda štok. kljast. — A glede štaj. rieči: garice (gar'ce) imam primetnuti, da to neznači kola iliti voza, nego malenu, t. j. uzku i kratku, finije izradjenu ljestvu, dočim su lojtre velike i jake, te se odatle veli: kola na lojtre (za velik teret n. p. za sieno)

i kola z garicami (n. p. za travu ili što se ima voziti manjega); oboja su dakle razgaljena.

Prilikom rieči kusulja na str. 29 do 40 čini mi se, da je naš Frane zlo razumio kojsavu kravu; nije bo u naravi kravljoj, da grize, nego da bode; a tako zbilja Štajarci govore t. j. „krava kōsa", kōsava krava; inače tamo ovoga glagolja i pridavnika nisam čuo, jer koze tamo jako malo drže. Gorencom pak je ova rieč u obliku kavsati, zato je slovo *o* dugo Pjesničarom po prilici, što nam bockati, peckati t. j. riečmi, a u materijalnom smislu: tica kavsa.

Za rieč pisanica (str. 30) opažam, da nije samo hrvatska, nego i štajarska, kao što se u obće oni Štajerci, koji imadu bielu odjeću dakle nalik na hrvatsku nošnju, i glede jezika ovim jako primiču.

Na str. 35 do 36. napominje se rieč kehar (Patrontasche); neću baš odlučno kazati ništa; al napomenut mi je barem, da je ova rieč u Krajini našoj iz teharice mogla nastati sredstvom rieči Köcher. Jerbo znači nješta srodna, ako je teharica isto, što torba a za prelaz imena od srodne na srodnu stvar uči nas n. p. grčka rieč φηγός, fagus, Buche, bukva, gdje je u najstarijem grčkom jeziku, dok je Europa više bila u dobi hrašća, značila hrast, a već od Rimljana u dobi bukava znači ovu, (v. Max Müller Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprachen II. Serie 5. Vor.) Mosquet njekada je bio kraguj od piknjica, kojih su mu puna prsa (mousches, musca); kraguj je vitezom služio za lov, kao što kašnje puška, pa zato je ime prešlo na pušku. Isto tako falco sokol, Stossvogel, Fangvogel, danas falcone, faucon, falconetto itd. vrst topa. (v. Diez Etym. Wtbch. der rom. Spr.)

Kod rieči čupa pomislio sam na talijanski ciuffo, dakle i na njem. Schopf, koja je u rodu sa zupfen.

Čubrile, čubra kozje ime (str. 38) tumači se iz rieči čubrast bez ušiu v. Vuk rieč.

Na strani 40 prilikom rieči kočet i kostriet valjada kao srodnu napominje slovensku rieč: kocina; al će težko od toga biti koristi; jerbo čini mi se slovenska ova rieč tudja, kao što je rieč koc, ili kako ju govore štajarski Slovenci, koca po Wolfovu-Cigaletovu riečniku inostrana.

Prilikom rieči uškopljen na str. 42 do 43 pozivlje se na Diezov riečnik. Tu bih dodao, da mi je premalo jasno, zašto se pozivlje na rieč colpo, koju Diez izvadi od colaphus; s boljim je uspjehom navesti mogao κόπτω-kopati, sjeći, skopiti, koplje v. Curtius griech. Etym. I. 122.

Na str. 46 gata, da bi mickan moglo biti tursko; glede slova lahko bi moglo biti isto što slov. majcen, mičken, štaj. i na Bistrtci micken, manjcken; al za drugu jednako bitnu stranu t. j. za značenje neznamo naravno savjeta, to se može jedino saznati, gdje je rieč u običaju.

Za rieč dveri (str. 47) dodajemo, da su u Štajeru dveri (duri se nečuje na istočnoj barem strani) vrata od sobe, dakle manja; a vrata rabi samo za jako veliku tu stvar, dakle prema njem. Hausthor, ili točnije, što je talijanski portone; s toga je rieč dverce u Zagrebu bila sasvim umjestna.

Prilikom rieči kotak i kotka (str. 50) navodi, da je poznata Slovencem, isto tako nalazim u Miklošićevu riečniku pod riečju kotva, da ovu imadu Slovenci; nu ja je nisam čuo, niti je nadješ u Wolf-Cig. riečniku (vidi Katze i Anker), dapače u ovom stoji izrikom, da se tako nalazi u staroslavenskom. Što na istoj strani napominje srodnost rieči kotiti i scateo, to mi se čini, da je bez temelja; jerbo scateo Curtius griech. Etym. I. 135—6 stavlja pod korien skand, scend litv. skat-au skačem, a glagol kotiti ili bolje samostavnik skot, kot glede znamenovanja neima posla sa skakanjem. Što se tiče Grimma, nabrojiv najprije da rieč dolazi u germanskih i romanskih nariečjih, u novogrčkom, irskom, gallskom, onda u ruskom, poljskom i češkom, čudskom, turskom itd. veli, da nije Katze izvedeno od catus. „Der Stamm ist nament-

lich bei uns so gut wie bei den Slaven und Littauern so heimisch entwickelt, dass auf beiden Seiten Entlehnung undankbar ist, es wäre denn in vorgeschichtlicher Zeit."

Glede poslovice, koju Frane navadja iz Rieke, kako je mačka bitna stvar u kući, imade samo u Grimovu riečniku više primjera, n. p. iz H. Sachsa:

Derhalb bin eingerunnen ich,
Dass die Katz ist mein bestes Vich,
Und steck in Armut, grosser Schuld.

Za rieč butiti (str. 52) ja neznam u Slovenaca Pjesničara. Ostali Slovenci imaju butiti, butati, butnuti u smislu n. p. z glavo butiti v steno (o steno?) Čini mi se talijanskoga roda kao i putta.

Na strani 53. može se dodati jårka, poznata rečenim Pjesničarom, te znamenujuća mlądu kokošku, dok nije još znesla jaja, (u Wolfovu riečniku jarica, jarišica.)

Što se tiče sklanjanja rieči kure (str. 54), Danjko ima za jednobroj kure, gen. eta, al mi se čini, da je to kod Pjesničara u prezirnom samo smislu kao n. p. otroče, babče itd.; u prostom prema njemačkomu Huhn ja se zbornoga iliti skupnoga imena u tamošnjem domaćem mi jeziku nesjećam. Za višebroj ima tamo kuri, gen. kur; dat. kurom (dosljedno, jer nomin. je mužkoga roda n. p. vražji kuri); akuz. kuri, lok. kurih, inst. s kurmi. Za Kranjsku vele mi, kao i n. p. za Celje da se pravilno sklanja kao žena, ovako se nalazi n. p. u Živaljstvu 1864., ter ju već Kopitar imade medju ostalimi pravilnici ženskimi na *a* izlazećimi.

Prilikom rieči gundrati (str. 57) opažam, da se ova rieč jednako čuje u mojih Pjesničara, a rieč godrnjati govori se na zapadu Slovenije; samo bih još primjetio, da se u jezikoslovju neka ne govori, kao da je srodno gučanje i gundrati; tu je jednako samo početno grleno slovo; sravni bolje njem. Goder sa nošnikom.

Rieč kuštrav kod Pjesničara glasi koštrav. u Kranjskoj kao i okolo Celja kuštrav.

Prilikom rieči šrša (str. 58) pomislio sam i na štajerskoga *sršena*, te sigurno ni Habdelić niti Vuk nije urinuo slovo zubno, već se to u narodu zbilo. U ostalom i Slovenci se u tom diele na dvoje, jer u okolici Celjskoj i u Kranjskoj ima samo soršen.

Napomenuvši napokon, da rieč čuba (str. 63) dolazi kod više puta napomenutih Pjesničara u obliku čoba, i čobavec, a u okolici Celjskoj kao i u Kranjskoj šoba, na ilirskoj Bistrici čoba i šoba, neka bude kraj ovim mojim opazkam; ter mi je samo izreći želju, da nam Frane naš skorom opet shodnim kakvim djelom obogati našu knjigu, ta donekle je mnogo lakše, kod svoga stola korienodubiti, nego l' ovako rieči sabirati po narodu. A da je on ujedno pristupan za uputu, najbolje pokazuju rieči, kojimi završuje svoje djelce: „Na volju vsakomu tuj ponirat; er niti sam ja o vsem, čto dokazuju, baš posve nvjeren, niti tako neuputljiv onoga ne saslušat, čto bude istini priličnije." *)

Iv. Macun.

*) Nebi li osobito učitelji narodnoga jezika na raznih sriednjih učilištih većih na temelju naših riečnika t. j. recimo Šulekov i Cigaletov mogli po doraslih mladićih napuujivati tvarinu jezičnu? Osobito je to važno za narodnonjemački dio, koj će valjda naša akademija, a u Slovenaca prirediti Levstik. Naravno da bi u ime kontrolovanja svakoj se rieči moralo točno dodati mjesto, gdje da je u porabi. Mc.

Natječaj. *S više razloga odgovoren njekimi književnici, da prvogodišnjega tečaja nerazpisujem nagradu za pripoviedke, odustah od prijašnje namjere pobrinuv se dakako o tom, da „Dragoljubu" neusmanjka dobrih izvornih i prevedenih pripoviedaka.*

Nu odmah kad sam moju nakanu bio u pozivu na predplatu proglasio, našlo se je prijatelja našoj knjizi, pa su mi u onaj namjen poslali bili nješto u pripomoć i to rodoljubi sisačkoga kotara 6 for. a g. Koloman Bedeković 10 for. Zahvaljujuć im javno na rodoljubnom daru razpisujem nagradu od „tri" carska dukata za najbolju pjesmu budnicu (Davoriju) koje mi stignu od sada i budu u „Dragoljubu" priobćene do 1. studena o. g. Sud o pjesmi izreći će sami predplatnici od 1. studena do božića, kad će se spomenuta nagrada odpraviti onomu pjesniku, kojega pjesma dobije najviše glasova, da je najljepša.

Dobrih budnica treba narodu a bude li ih, pobrinut ćemo im se za napjeve, kako će narod dobiti novih pjesama, da pjeva.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 22. U Zagrebu 1. lipnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Jermeša Gvozdeni.

Od Stj. Ljuboje Lopašića.

I.

Suze lije gospodjica mlada
Kći vojvode Ziemovita Jana,
Poljakinja od Makove-grada
Slavna roda, žena od mejdana.
Upita ju Jermeša Gvozdeni
Njen gospodar od Štajera duka:
„Što se plačeš? kaži dušo meni,
Koja ti je dodijala muka?
Il ti babo na skoro poginu
Na bojištu junak po junački?
Il' ti priekom kralj ujak preminù
Jagijelo Vladislav poljački?
Ili si mi roda zaželjela
Il te koja prevarila nada
Pa si s toga tužna nevesela
I vruće mi suze lievaš sada?"
„„Moj Jermešo! ona sborit uze,
Dobri mužu i moj gospodaru
Druga pečal izgoni mi suze,
Ini vaji mene tužnu taru.
Obrekoše, da će ti pomoći
Prijatelji i susjedi tvoji:
Zar im nije jurve hora doći,
Gdje već dušman Radgonju osvoji? . . .
Nije meni do života stalo,
Pripravna sam za vjeru umrieti
I mojoj je majci zasijalo
Zadnje sunce spred Tartara kleti',
Privikla sam za mladosti maču,
Odvažno bi mogla sjeći spreda,
Hitro jezdeć na brzu jahaču
Al' mi 'e žao tvog na srdcu čeda.""

Tješio ju gvozdeni vojvoda:
„Miruj ljubo, miruj zlatko moja,
Uzdajmo se, dat će sretna sgoda,
Ko osvetnik da ću doć iz boja.
Na bojištu tri godine dana'
Bijah pratnik silna ujca tvoga
Sa junačtva svietom dična, znana
Vladislava kralja poljačkoga.
Oćutit će gordi nevjernici
Snagu sile, što vlada u boju:
Kako brane krsta zatočnici
Od pogana rod i vjeru svoju.
Surovi će upamtit Osmani,
Kad se vojske poljem stanu biti,
Da kršćansku nebo volju brani
Miruj ljubo, nemoj suze liti."

II.

Ustanule slovenske krajine,
Koplje grabi malo i veliko;
Za obranu vjere, domovine
Oruža se, tko oružju viko.
Pohrliše smjeli vitezovi,
Povedoše hrabrenu družinu,
Ko s klisura suri sokolovi
Silaziše bojnu u nizinu.
Kad se čete rudinom postave
Izpod Gradca, hercegova grada
I dopreme ratoborne sprave
Odtisne se, da Osmane svlada,
U oklopu suhoga željeza
Na čelu im Jermeša gvozdeni,
Oko njega povorka viteza'
I družina, momci izučeni.

Istom vojska na bojište pade,
Knez Turjački bànu na vojnicu,
Doveo je Koruščane mlade
I slovensku iz Kranjske dječicu,
Izza njega panù Harah dični
I s njim četa rakuških bojnika,
Sve junaka ljutom boju vični'
Pod kacigom tvrdih oklopnika.
I na polju lipničkome veće
Uze vojska tabor taboriti,
Uroče se vojvode u vieće,
Kako li će bolje udariti.
Pa prosbori Jermeša Gvozdeni:
„Hvala braćo mila i ljuvena
Što dodjoste u pripomoć meni,
Da siečemo pseta nekrštena.
Žestoka će nama biti boja,
Al što neće maču izmicati,
To vitezi i gospodo moja
Nek smionost turskom glavom plati.
Pobru jošte pričekajmo moga,
Čudo mi, te već ovdje nije —
Frankopana, kneza trsatskoga
I njegove hrvatske delije.
Pobjeda bi nam sjegurna bila
Sa dušmana porazom zakleti';
Jer kud njegva bojna dopre sila,
Tu dušmani moradu umrieti."

III.

Kada sutra osvanula zora
I sunašce sa vedra iztoka
Poskočilo iznad modrih gora
I liepničkog bojišta široka:
S pet tisuća ratovne družine
Pade junak od Primorja gola
Junak slavan od sve hrvaštine
Knez trsatski Frankopan Nikola.
U boj dove bratovljeva sina
Mlada momka, lika uzorita
Od osamnaest lieta Brnardina,
Koj jahaše do stričeva štita.
Ruse kose na rame mu pale,
Čelo mu je nebesa vedrina
Izpod vedja oči mu zasjale,
Rumen lica okruži bielina.
Oko stasa visoka i vitka
Dolama mu zlatom nakićena
A o bedru visi sablja britka
Tokom dragi kamen do kamena.
Igra konja krilata zelenka,
Strumeni mu od suhoga zlata
Na kalpaku dragulji-čelenka,
E je vitez plemena bogata.

IV.

U pripremah tavna noćca minu
I svitati počelo je danu,
Siva magla prikri površinu
Na debelo pritisnu poljanu
Maglom Turci preko Mure prodju
Prije no se još čete urede,
Za hercegov odiel vojske dodju,
Urlikanjem prodru iz zasjede,
Mnogi junak na zemljicu pade,
Da o boju niti znao nije,
Sve bi palo, ali Bog nedade
Da pravedna sva se krv prolije.
Strašno herceg turske bio hulje,
Dokle pod njim kobila nepane,
Nemislio uzdržat se dulje,
Da uz njega Rauber nepristane
Skoči herceg na drugog konjica,
Zaleti se medju Osmanlije,
Krepka mu se razmaha mišica,
Krvnim trupljem crnu zemlju krije.
Za hercegom pohrle vojaci
Oklopnici, vrli vitezovi
Knez Turjački s hrabrimi zemljaci
Slovenije dičnim' davorovi,
Tu se lome vita kopja bojna,
Goli rukom hvataju se mači,
Biesna konja i junaka znojna
Bezobzirna boja kob potlači.
Jedni kolju, drugi sjeku glave,
Jedni jauču, drugi zubi škriplju,
Jedni ginu dičnom smrti slave
Ini s konja na konjica djiplju;
Glava, ruke, noge po poljani
Zatočnika trupi sasječeni,
Kopja, mači, toci, buzdovani
Leže cieli ili salomljeni.
Sada vojnik na konjica padne,
Sada konjic na slavna junaka,
Hercegovci sjeku Turke gadne,
A njih mači surovih Turaka.
Tu prodire vesak kršćenika,
Koj na nebo gleda uzdišući:
„Isukrste tebi slava, dika!"
Pa izdahnù miran i bez žuči.
Tamo čuješ naricat Osmana,
Gdje ga pokri lešina krvava:
„Muhamede tako ti kurana,
O proroče, kuda ti je slava?"

V.

Jarko sunce na sriedini hrama
Nebeskoga kobni dan polovi,
Širi zrake od svojega plama

Kud junačka krvca zemlju tovi.
Al prosbori Nikola Trsatski
Momčad svoju besjedom pozdravi:
„Kažmo braćo, kako se hrvatski
Sinci znadu boriti u slavi,
Danas nam je Turke nadjačati
Il do jednog hrabro poginuti.
Slavno mroše pradjedi Hrvati,
Nek to svaki danas unuk ćuti.“
I podbode vranca vilenoga
I pohrli na čelu bojnika,
Hrvatćani sliede bana svoga
A za njimi vojska svakolika.
Biesnom strasti ljuti boj se bije,
Množtvo ljudi opade hrabrenih,
A kako se silna krv prolije
Lipničko se polje pocrveni.
Sdvojno baš se brane Osmanlije,
Neće da se od svog mjesta ganu,
Premda strašno mač Hrvata bije
Ali tko će proti Frankopanu?...
Ban na čelu njekojih junaka
Prokrca se do pašine straže
Ahmed bega i mnogo Turaka
Nadje tù i sedam aga, kaže.
A kad poslje pašinu opaze
Glavu Turci, gledat s kopja tavno
Uplaše se i s ljute poraze
Razbježe se niz to polje ravno.
Njih potjera vojska hercegova
Što uhiti, to pod mač okrenu,
Al se boljeg još dočepa lova,
Kad ih dogna na Muru studenu
Devet tisuć opalih već leže,
Dvie tisuće robstva drže spone,
Preko Mure malo ih pobježe,
Jer ih množtvo u rieku utone.
Ahmedbega nadje kob dostojna;
Jer od mača Nikolina pade
I šestnaest je aga sudba bojna
Naučila Murom smrtne jade.
Od družine Jermeša Gvozdena
Pet je tisuć padših i ranjeni',
Vojvodi bje ruka probijena,
A tri konja u boju zamjeni.

VI.

Trubljom ore polja i brdine,
I uzklicî zamnjela su ždrela,
Vesela se vojska kućam vine,
Sa pobjede radost ju zanjela.
U povorci otmene gospode
Na pročelju vojske svekolike
Do Jermeša jezdiše vojvode
Frankopani, Gusići iz Like.
U Gradcu ih dočekalo vieće
I vience im dalo s lovorike,
Gospodjice miomiris-cvieće
Prosipaše pred te dobitnike.
Sve se divi hrabrim — reć bi svatom
Ponajviše banu gospodinu
I njegovim brkatim Hrvatom,
A djevojke mladu Bernardinu.
Tri u Gradcu probaviše dana,
I gostbom se liepo odmoriše,
A Jermešu i našega bana
U junačko zdravlje nazdraviše.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

III.

Prenesimo se sada u tabor Bogdana Chmielnickoga. Velika vlada tamo buka i vika. Nigdje nevidi se vojničkoga reda; jer ti kozački i tatarski čopori, a medju njimi i mnogo ino smeće, što se je sa svih krajeva svieta skupilo, kao gavrani plien osjećajući, neizgledahu zaisto kao uredna i pravilna vojska. Cieli tabor na široko razprostrt, bijaše prije nalik ležištu divjih čopora, kao za davnih vremena, kad su se još selili cieli narodi. Osobito kozaci, kojekud na velike hrpe podieljeni, bijahu izvanredno veseli. Pa jer je već takova narav kozačka, da nemože biti bez svirke i plesa, to si nadjoše namah svirače, sliepe njeke prosjake s lirami i cimbolami, te si stadoše kozački pripievati svoje čeznje pune „dumke.“ A te dumke prava su djeca goleti kozačkih; njihovi bo napjevi kao da su stvoreni za one prostrane poljane, po kojih se razliegaju umiljnom dražešću.

Nu petoga dana po došašću njihovu pod Lavov vladaše u taboru ine vrsti žamor. Chmielnicki zaprosiv starjega tatarskoga Mirzu i pozvav odličnije vodje kozačke, sastavi vojno vieće, na koje dodjoše svi, njemu, hetmanu svomu za volju, te bude odlučeno bez odvlake udariti na grad. S prva bijahu istina mnenja različita, ali ih nadvlada Chmielnicki, tvrdeć neprestano: „Ja znam, da je sada najbolje!“

Ali ni Arciževski nije spavao. U svako doba, u svaki čas mogaše se viditi sad ovdje, sad ondje, te svom vještinom duha svoga razredjivaše čete, sastojeće stranom iz vojaka, stranom pako iz samih lavovskih gradjana i inih dobrovoljaca. A kao izkusan vodja znao ih je bodrit oduševljenimi riečmi, koje uviek velik upliv imaju, te njekim duševnim vezom spajaju vodju i vojnike. Najviše hrabrio ih je tim, što im je govorio, da će ukratko nadoći pomoć od vojvode ruskoga, kneza Jeremije Višniovieckoga, kojemu su se u istinu i nadali.

Arciževski sám nadajuć se svaki čas jurišu, zadržavaše se na južnoj strani grada, jer je uzprkos svoj Chmielnickovoj opreznosti svojim bistrim okom na prvi mah pogodio, da hetman kani od galičkih vrata udariti na grad.

Upravo je stajao na samom vrhu bedema i motrio neprijateljska gibanja, kad se nedaleko od bedemâ uzduž bedemskih obkopa pojavi konjanik njeki na bielom konju. Krasan bijaše to i vatren konj; prvim pogledom spoznao si u njem iztočnu krv; ali i konjanik — ukočena, drzovita pogleda — sjedjaše na njem čvrsto i odvažno.

Arciževski željan poznati konjanika, uze ga pomno motriti, kad najednoč opazi, kako njeki mladi topdžija velikom opreznošću i pomnjom nišani top na konjanika.

„Što namjeravaš momče?“ upita ga Arciževski.

„To je sám Chmielnicki!“ odvrati u kratko mladić, nišaneć dalje.

„O! gospodine pukovniče, kako se ljulja na bielom konjicu!“ dodade za čas, primacivajuć luntu. „Htjeo bi ga počastiti.“

U to sjevnu, grom zaori i kuglja zviždajuć izleti iz topa. Dobro je nišanio mladi vojnik, ali takvom smrću umrieti nebijaše sudjeno Chmielnickomu. Vrli konj, poskočiv biesno prednjima nogama, sruši se pogodjen topovskim zrnom, te smrću svojom spasi život hetmanu.

Chmielnicki povrati se zdrav u tabor; ali zagrozi se Lehom svimi vrazi. A nije ni čudo; ta nije nikomu milo, kad mu kuglja kraj samoga skoro uha zazviždne.

„Napred momci!“ povika sada hetman.

I sam povede svoje kozake na juriš, a pod njim zapoviedaše cielom vojskom Glovacki. Kozaci poletiše napred kao biesni, svi bo su ljubili hetmana Chmielnickoga, a hetman Chmielnicki nije razumio šale, te prem je proti nam vojevao i mnogo nam zadao jada, moramo ipak priznati, da je bio hrabar i neustrašiv vojak. Uviek bijaše napred, vičuć: „za mnom momci!“

Boj se zače. S jedne i druge strane borili su se razjareno. Šteta tolike hrabrosti i junačtva rabljena na prolievanje bratske krvi! Iza bedema branili

su se gradjani tim hrabrije, što su branili svoj imetak, svoju rodbinu i više nego isti život, slobodu svoju, da nedodju Tatarom u robje. I najhrabriji sgrozio bi se, kad bi samo o tom pomislio. Chmielnicki morade napokon prestati jurišat na grad, u kojem nastade velika radost i ponos ne mali medju gradjani.

Poznati nam Spryka borio se je takodjer medju inimi; ali Spryka stara svadljivica. „Što to hasni!“ mrmljaše brišuć si znoj s čela i pijuć madjarca u gospodara Heinricha, koga je opojen pobjedom izvolio pohoditi.

„Što to?“ pitahu ga okolo stojeći.

„Samoga hetmana trebalo je uhvatiti! . . .“

„Kako to? uhvatiti?! . . .

„Da uhvatit, pa mir Bog!“

„Ali kako uhvatit, kad je bio izvan zidina!“ iztače se njeko golobrado momče.

„Glupane!“ izdera se malo nakvašeni Spryka. „Zločesto imaš vino gospodaru Heinriče“, dodade izpijajuć drugu čašu. „No daj još jednu bocu od toga istoga!“

Medjutim je Chmielnicki kao biesan unišao u svoj šator. Dugo hodao je po njem, kao razjaren lav po tiesnu zatvoru, te je psovao, da je strahota bila. A najviše grdio je Lavovljane.

„Ta te hulje,“ reče Glovackomu, „iste vjere kao i mi, pa nam se usudjuju opirati. Ta da ih grom! . . .“ I škripnu zubmi od jala.

„Bolje je bilo počekat malko s jurišem,“ odvrati Glovacki, radostan, što mu može napomenuti mnenje svoje u vojnom vieću, pri kojem se je sasvim opirao jurišu.

„Počekat!“ povika gnjevno Chmielnicki; zatim stade naglo i udari se u glavu, kao da se je nječemu dosjetio.

„Zovni mi toga izdajicu!“ povika Glovackomu. „Dovedi mi toga psa, neka se opravda radi svoga savjeta.“

Glovacki izadje, a za čas unidje u šator Gjorgje. Chmielnicki pogleda ga tako strašno, da bi i najsmjeliji čovjek uzdrhtao, jer s hetmanom nebijaše šale, kad bi se razljutio. Ali Gjorgje neodade nijednim znakom svoga nutarnjega straha, izim što je nješto bljedji bio nego obično. Pokloni se hetmanu, koji je medjutim sjeo. Videć to Gjorgje, sjede takodjer uz njega na drveno sjedalo.

Chmielnicki kao svi nagli ljudi, neznaju se dugo ljutiti, te je najbolje nepokazati pred njimi nikakova straha. To je valjda dobro znao Gjorgje. Chmielnicki mučaše njekoliko časova stisnutimi zubmi, dok se napokon sasma neumiri. Na to odpaše sablju od boka, izmjeri prezirnim pogledom Gjorgja od pete do glave, te sada već mirnijim glasom progovori: „Zahvalit vam treba!“

„Meni? za što?“ odgovori Gjorgje sasma hladnokrvno, dočim mu ustne zadrhtaše.

„Ta vi dadoste taj mudri savjet, da danas jurišamo i to upravo s te strane.“

„Moj savjet, gospodine Chmielnicki, bio je dobar i iskren," odvrati na novo Gjorgje.

„A liepa mi savjeta! sramotno se moradosmo vratiti."

„Neima tamo sramote, gdje bijaše toliko junačtva i hrabrosti."

Chmielnicki pogladi si brkove; možda mu je godila srdcu Gjorgjeva pohvala.

„Ja sam savjetovao što prije udarit na juriš, mnijuć, da je uviek bolje udariti na dosta još nepripravne, nego kad se već dobro obskrbe i spreme. A znam još i to, da se nadaju pomoći od kneza Višniovieckoga."

„Ali upravo s te strane zidovi su najčvršći."

„Baš sam zato i savjetovao udariti s ote strane; jer slabe strane bijahu mnogobrojnom posadom obskrbljene, dočim je Arciževski po čvršćih mjestih mnogo manje momčadi ponamješćao, mnijuć, da se sama po sebi dovoljno branit mogu. Mislio sam zatim . . ."

„I nasadio si nas!" prekinu ga Chmielnicki glasom puno mirnijim; bijaše bo očevidno već napolak osvjedočen.

„To već priznat moram, da sam se u tom prokletom Arciževskom prevario. Vidio mi se je tako tih i miran. Koji bi si bies mislio, da je u njega toliko vojničke vještine."

„Velike mi umjetnosti prevariti takovoga kao što si ti! . . ."

„Dopustit ćeš ipak, gospodine hetmane, da sam sasma nevin."

„I glup!" povika gorkim posmjehom Chmielnicki.

„Mnio bi," govoraše dalje Gjorgje, „da nebi trebalo tratiti vremena uzalud, nego iznovice što prije udarit i to sada od ježovitske strane, gdje su najslabiji zidovi."

„Idi k vragu s tvojim savjetom! . . ." dreknu groznim glasom hetman.

Gjorgje htjede još nješto govoriti.

„Idi pasji sinu!" povika nanovo hetman i mahnu rukom prama izlazu.

Gjorgje pokloni se i izadje. Sad mu stopram odlahnu i nehotice uzdrhta; a izlazeć što brže ogledavaše se na sve strane, kao da bi se bojao, da mu kakva pogibelj neprieti. Čudio se je sam, što se je tako sretno oprostio sa Chmielnickim.

(Dalje sliedi.)

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

II.

Ako i ugodnim ipak tegotnim putom dodjosmo u Pariz umorni, te ili što smo tako trudni ili pak postignuv namjeravanu svrhu veseli bili, primjetismo istom sutradan u jutro, da smo nastanjeni u petom katu hotela; nu jer se neželimo dugo uživati skupa života u gostioni nego se čim prije preseliti u kuću koga zasebnika, umirismo se za prvi mah i primiv u ruke osnovu Pariza izadjemo, da putujemo. Naš je hotel u ulici, koja se zove Rue de Conservatoire, pa udarimo kroz Rue Rougemonte i dodjemo odmah na Boulevard de Poissonière. Dopustit ćete nam ovdje mimogred primjetiti, da faubourg znači prijašnje prigradje, boulevard široku i krasnimi drvoredi uriešenu

glavnu cestu, rue veliku cestu, avenue ulicu a quais puteve na obali Seine. Ele dodjosmo na boulevarde Montmartre, des Italiennes, des Capucines i de la Madeleine. A jer nam je kroz njih još više puta prolaziti, dosta nam je ovaj put razgledati krasne i ukusne dućanske izloge, pa samo ovdje ondje postanemo, gdje nas uprav privuku predražestne sirade briljantnih uresa. Uzdahnemo, neda nam se na ino, pa se odputimo kroz rue Royal i dodjemo na najveći i najkrasniji parižki trg Place de la Concorde. G. 1763. zvao se je Place Louis XI.; jer je na njem bio kraljev kip na konju, a poslje, god. 1792. zvao se Place de Revolution; kraljev kip bje odstranjen i na njegovo mjesto postavljen kip slobode. Za strašne vladavine tamo, gdje je sada piramida, bijaše krvni odar, na kojem je umro Ljudevit XVI. G. 1799. staviše tamo opet kip slobode i prozvaše trg Place de la Concorde. G. 1826. nazvaše ga Place Louis XVI. i udariše temelj spomeniku toga kralja. G. 1836. postavljen je tu obelisk iz Luxora, dar egipatskoga podkralja. Taj obelisk je iz jednoga jedinoga balvana surove žulje (granita), visok je 70 stopa i težak 5000 centi. Od g. 1836. zove se taj trg opet Place de la Concorde. S obijuh strana obeliska dva su monumentalna vodometa. Trg je na osam ugala, na svakom ima paviljon s alegoričkimi štatuami osam najznatnijih francezkih gradova: Lyona, Marseille-a, Bordeauxa, Nantesa, Rouena, Bresta, Lille-a i Straszburga. Trgu sa sriedine imaš najkrasniju perspektivu na svietu. Na iztoku vidiš veličanstveni sriednji drvored tuljerijskoga vrta, vidiš kamenice i paviljon tuljerija; na zapadu gledaš elizejsku poljanu do slavoluka de l' Etoile; na jugu Quai i most de la Concorde te palais zakonodavnoga tiela; na sjeveru palais pomorskoga popečiteljstva i crkvu sv. Mandaljene.

Tù smo se dosta dugo zabavili; ajdmo sada prama jugu preko mosta de la Concorde pa lievo na Quais d' Orsay kroz vrtove Esplanades des Invalides; tuda dodjemo na boulevard de Latour-Mauburg; i tu ćemo hitro naći kuću pod brojem 25, jer u Parizu imadu kuće s jedne strane tâkê a kuće s druge strane ulice lihe brojeve. Unišav razi zemlje u nutar, nalazimo se u austrijskoj izložbenoj pisari, gdje se izkažemo ili kao izvjestitelj, ili izložitelj ili agent, pa dobijemo bezplatnu ulaznicu u izložbu. Koja se od vas gospoje i gospodjice nemože tako izkazati, ona si kupi za 6 franaka ulaznicu na tjedan dana. Sad još prodjemo Avenue de la Motte-Piquet i vidimo na lievo vojničku školu a na desno Martovo polje i na njem svietsku izložbu. Ovdje pokažemo ulaznicu i puste nas u Parc, dakle smo već u izložbenih prostorijah.

Danas se u Parc-u nećemo zadržavat ni razgledavat mu pojedine česti, nego ajdmo put palače najprije pravcem do konjičkoga kipa pruskoga kralja pa se tù okrenimo lievo i mimoišav uz pruski, hesenski, badenski i virtemberžki odsiek dodjemo do austrijskoga.

Nego dajte da rečemo koju o izložbenoj sgradi.

Ta je palača, to tržište željeznine, taj divski coloseum, uriešen nebrojenimi narodnimi zastavami i zastavicami te orijaškimi carskimi orlovi Francezke. Oblika je eliptičkoga; na sriedi joj sriedišnji vrt, a s njim istotočno 6 glavnih gromada sa svojimi putevi, dočim sa sriedišta vrta vodi 12 cesta van tako, da poput šaha i traka podieljeno zemljište dieli izložke po zemljah i gromadah. Odemo li dakle s mjesta, gdje smo se zaustavili u sriedišnji vrt, prošli smo nuz sve austrijske gromade, koje se nalaze izmedju izložaka južne Njemačke i Švajcarske. Sadržina je tih gromada: 1. vino, žito, mlivo itd.; 2. galerija strojeva; 3. rudarski proizvodi, zatim koža itd. 4. Odielo, oružje itd. 5. Staklena, zlatna i srebrna roba idt. 6. Artija, znanstvene stvari i glasbila itd. 7. Umjetnine itd.

Izadjemo li iz te ma koje gromade ne ravno iz sriedišnjega vrta nego

se okrenemo lievo, onda ćemo vidjet iste izložke iste gromade da su ovako poredani: austrijski, švajcarski, španjolski, portugalski, grčki, danski, švedski i norvežki, ruski, talijanski, crkvene države, podunavskih kneževina, turski, egipatski, kinezki, japanski, siamski, perzijski, tunizki, marokanski, sjevero amerikanski, sriednje Amerike, Brazilije, južne Amerike, havajski, velebritanski, australski, francezki, nizozemski, belgijski, pruski i sjevernih država, hesenski, badenski i virtemberžki i tako dodjosmo opet do austrijskih.

Pokoreći se obćenitomu zakonu podjemo ponajprije u austrijsku „Restauraciju“ (gostionu), gdje konobari govore njemački, tako nećemo odmah morat na javu s vještinom svojom u francezkom jeziku, nego ju možemo pričuvati zz sgodnije doba; tù si naručimo teleći kottlet s korunom i čašu piva, pa jer nam se spješi, odmah uztražimo i račun. Cottlet 1 fran. 50 centima; pivo 30 cent. couvert (prostirak) 20 cent. ukupno 2 fr. i još 10 centima Garçonu (dječku.) To je mislim dosta za toli kratak doručak.

Sad udjemo opet u bližnje izložbene prostorije i najprije, da vidimo vinski i živežni odsiek austrijski. Ovdje je dualizam već podpunoma izveden, jer su obe državne polutine prepolovljene daščanom stienom. Nehajeći u izložbenih prostorijah za politiku prodjemo odmah kroz cislajtanski prediel da vidimo zemlje krune sv. Stjepana; tù pod nadpisom Croatie et Slavonie nadjemo ćedan broj vinskih izložaka naše domovine. Uz impozantni Pokornijev ormar s likeri svake vrsti, na koje posjetitelji toli rado gledaju, opazit ćeš nadzornika grupe i čuti, gdje mumljajuć broji ljubimce svoje, pa koliko puta broji, toliko puta reče, da su mu i opet dvie nestale. Naročito primjetismo, da je njekoliko staklenka nestalo, a njekoliko ih je izpražnjeno, pak su onako prazne stavljene onamo; po tom si može svatko misliti, kakov će Pokornijev ormar biti poslje dva mjeseca.

Uz naša vina su magjarska, medju kojimi se tokajac ponosno prči. U tom vinskom odsieku nalazi se i comptoir vinotržnice Jalicsa iz Pešte i jestviona, gdje svaki posjetitelj može Jalićevo vino kušati. Taj je kabinet riedko kad prazan. Uz vinski odsiek nalazi se žitni i mlivni, gdje takodjer nalazimo dragih znanaca naime melju paromlina zagrebačkoga i karlovačkoga turbinskoga mlina. Ostanimo danas u ovoj gromadi i razgledajmo vina i žitak iz drugih zemalja poslan u Pariz, možebiti ćemo dobiti koju čašicu dobra vinca da kušamo.

Okusiv Jalicseva šomlavca i tokajca a cistajtanskoga vöslauera i gumpoldskirchnera te od naših Kulmerova od pitome bjeline i Roneševe graševine pa zabilježivši si, da je iz Austrije 268 izložitelja razne vrsti vina, skrenimo se u Njemačku, gdje nas ponude Hochheimerom, Rüdesheimerom, Marco-brunnerom, Johannesbergerom i Liebfrauenmilchom. U Belgiji nadjosmo vrlo malo vina a u Holandskoj nebijaše nikoga, tko bi nas kojom čašicom počastio; medjutim nije bilo ni potrebno, jer smo se već od prijašnjih pokusa dobrano bili ugrijali. Ali evo nas sada u francezkom odsieku, a jer znasmo da se Francezka na svietu najviše vinstvom bavi, nismo se nimalo začudili opaziv i nabrojiv tu 942 izložitelja; sad nam je kano djeci uz pun stol, koja plaču, što su sita i nemogu više u se trpati; dakako mi neplačemo, no prokušamo tek tri ponajglavnije vrsti francezkih vina naime Bordeaux, Burgundsko i Champanjca. Ele smo ti danas vedri i laki! Odakle to, da nismo trudni, da se mnogo smijemo, da mnogo govorimo, pače da nam se počimlju kretat okolo na okolo izložci? Mi neznamo, pogodit će možda dosjetljive štilice. Bilo što mu drago, mi idemo dalje. da razgledamo vina, ali odlučismo danas više nimalo nepiti. U velikoj Britaniji, Braziliji, Americi, Tunisu, Maroku, Perziji, Kini, Egiptu i Turskoj ostasmo odluci vjerni što s toga, jer je tu izloženo

malo vina, a recimo i s toga, jer nas nitko nije vinom ponudio. U Italiji bijaše samo sicilijanskih i napuljskih sladkih vina, koja smo okusili, u Portugalskoj kraljevine, u Španjolskoj samo malvazije i malage pa se kroz Švajcarsku vratimo u Austriju i požurimo se u parc na cestu Ecole Militair, zovnemo vozara, sjednemo u kučiju, poviknemo Place de Rivoli i odjurimo toli hitro, da smo poslie 20 časova sjedili kod objeda u Restaurant „Progres-u". Donešen nam je jestvenik, iz koga si izaberemo juhu, ribe, mesa, variva, poslastica te kruha koliko tko hoće, pa za to nas svaki plati 1 franak 50 cent. Baš mu vriedi i jelo i pilo, zato mu i jesu vazda puni svi stolovi.

Po objedu odemo kroz veličanstvenu ulicu Rue de Rivoli, skrenemo u Rue de Castiglione i dodjemo na trg Vendome pred skup Vendome. Taj trg je simetričan osmokut, ima na okolo visoke prekrasne i jednako uriešene kuće; tù je g. 1792. razoren mjedeni kip Ljudevita XIV. a na njegovo mjesto postavio je kašnje g. 1805 Napoleon u spomen svomu njemačkomu ratu stup Vendome iz kamena sa mjedenim reliefom iz 1200 austrijskih i ruskih topova. Stajaše taj spomenik 1.500,000 franaka. Odtud odemo kroz Rue de la Paix i dodjemo na Boulevard des Capucines, gdje opazimo najveću i najukusniju kavanu „Grand Café". Naručiv si „crnu malu" (šalicu) uzmemo preda se novine „L' orchester" ili „Entreacte" ili „Vert-Vert" u kojih svih su kazalištne objave i počnemo si za večeras izbirati kamo ćemo. Od 27 kazališta nadjosmo programe:

Grand Opera: Don Carlos, ono što već vidjesmo i čusmo u Monakovu.

Opera Comique: La grande Tante i Le voyage en Chine — za drugi put.

Opera lyrique: Freischütza 3 čina, Sardanaple takodjer 3 čina, ukupno dakle 6 čina, što nam se za danas čini premnogo.

Théâtre francais: Galilée, drama u 3 čina i Il ne fout jurer de rien, takodjer u 3 čina. Ni to nije za nas.

Théâtre du Chatelet: Cendrillon, féerie (čarobija) u 5 čina. Dakle izaberimo ovo i ajdmo da vidimo; kako smo danas veseli, hoćemo da se prošalimo.

A da neuzmoramo istim putem, kojim smo došli amo, udarimo na boulevard des Italiennes, Montmartre, Poissonière, Bonne Nouvelle, St. Denis i Sebastopol i dodjemo na Place de Chatelet, gdje nam je lievo Opera lirique a desno kazalište Chatelet, u koje se uprav uputismo. Od osobe plati se blagajni 5 franaka, a onda možeš sjediti u parteru na liepu naslonjaču (fauteuil d' orchestre.) Kazalište jedno od novijih, veoma je krasno i glasba mu dobra. Cendrillon, hrvatska narodna pripoviedka rekla bi mu Pepeljuh pun je šale i bockavica, dekoracije i promjene divne i prekrasne, balet izvrstan a ona u igri dolazećih 30 živih slika (tableaux) tolikom smo milinom pazili, da nismo baš ni osjetili, da u kazalištu sjedimo već punih 5 sati. Vozara ima pred kazalištem na stotine, uzmimo dakle prvoga, tko je da je. Ali kako se čovjek lasno prevari! Pitaj jednoga, drugoga i sve redom, svaki odgovara „engagé" i to slušaš redom, dok napokon uvidiš, da ti je ići pješice.

Mjesto da od Place de Chatelet odemo kroz boulevard Sevastopol, St. Denis, Bonne Nouvelle i Poissonière, tim najkraćim putem u našu gostionu, okrenemo zabludivši na lievo kroz viekom vukuću se dugu Rue Rivoli i tekar poslje dugotrajnoga tumaranja stižemo na boulevard des Italiennes, kad je već hotio da odbije 1 sat poslje polnoći. Nu kolika tù vreva i stiska! Zar se je sav Pariz ovamo slego u toli kasno doba na rendez-vous? Ta jedva se možeš proturati! Jedan te trkne odavdje, drugi te nehotice dakako rine odandje. Kavane i restauracije su još sve sjajno razsvietljene, pune gostova, gdjekoji

zlatari i mnogi krojači imadu još otvorene dućane ma u kratko da rečemo: sada je tu život, kakva nevidiš ni po danu. Napokon jedva jedvice poslje 2 sata u jutro dodjemo u svoj stan i tu umorni po drugi put želimo u Parizu: „laku noć.“

Posavska Hrvatska za narodne dinastije.

Od Mije Brašnića.

II.

O sgodah posavske Hrvatske, sbivših se od početka VII. stoljeća pa sve do vremena Karla velikoga i sina mu Ljudevita pobožnoga, neimamo nikakvih positivnih viesti. Bez dvojbe dali su se za to doba njeni stanovnici na poljodjeljstvo i razne zanate, te su si, živeć u miru medju sobom i sa susjedi svojimi, znatno poboljšali i obezbiedili odnošaje života družtvenoga i obiteljskoga. U to vrieme pada i njihovo pokrštenje; odkle su pako krst primili, neda se za izvjestno naznačiti, no samo nagadjati. Lako da su panonskim Hrvatom solinski, onim pako u Istri i Liburniji oglajski svećenici vjeru Krstovu pripoviedali. Buduć pako da su biskupske stolice, ležeće u onih zemljah, koje su poslje posavsku Hrvatsku sačinjale, već za seobe naroda razrušene bile; buduć da su nadalje gradovi Oglaj (Aquilea) i Spljet, odkle posavskim Hrvatom svjetlo spasa sinù, vrlo odaljeni bili, to si možemo lako predstaviti, da kod takvih okolnosti i kod pomanjkanja svećenika, nije moglo kod njih u početku kršćanstvo po najbolje cvasti. [1]) Kada Franki zemlju ovu vlasti svojoj podvrgoše, dodje amo sila božja njihovih svećenika, a buduć da u isto doba i solinski propoviednici ovdje djelovahu „lahko se je moglo u toj zemlji obraćenje završiti već u prvoj polovini IX. vieka.“ [2])

Karlo veliki, pobiediv bavarskoga kneza Thassila, podčini takodjer vlasti svojoj i s njim sdružene Slovence. Poslje se porodi medju Franki i Avari višegodišnji krvavi rat, koji se napokon s porazom Avara svrši. Tom prilikom zadobi Karlo gornju i dolnju Panoniju, t. j. zemlju med Dunavom, Dravom, bečkom gorom, a odavde prama jugu preko Optuja do Drave. Iz dolnje Panonije nasrtali su Franci u Sriem, te su ovdje lako njekoja mjesta posjeli, sav Sriem pako nisu za stalno mogli zadobiti. [3]) G. 799. pošlje Karlo Kadolaka na Hrvate, nu ovi ga kod Trsata u Liburniji svladaju i ubiju. [4]) Negledeć na ovu pobjedu, uvidiše Hrvati, da neće velikoj franačkoj sili odoljeti moći, te se toga radi dragovoljno dadoše pod okrilje franačko. G. 803. podieli Karlo na saboru u Reznu sve dobivene zemlje na dvie pogranične grofije: istočnu i frijulsku. Frijulskomu pokrajinskomu grofu podčini on obje Hrvatske: dalmatinsku i posavsku. Veliki župan posavskih Hrvata osta bez dvojbe neomedjašen u vlasti svojoj, a sva odvisnost sastojala se u tom, da je Franke svojimi zaštitnici priznati i njihovoj državi njeki mali danak plaćati morao. Niemci ostaviše u onih novo zadobivenih zemljah, u kojih do tada još nije bilo kršćanstvo i prosvjeta razprostranjena, prvašnje vladaoce, koji se pokrstiše, iz dva važna razloga: I. da na taj način puk tim lakše s kršćanstvom upoznadu, a II. da ga sve malo po malo na jaram franački priuče. [5]) S uve-

[1]) Mesić M. Poviest crkve Isusove po Dr. Fessleru str. 184. Vidi takodjer Ljubić. Ogledalo književne poviesti jugoslavjenske I. 95; Rački. Viek i djelovanje str. 66. kod Tkalčića. Povjestnica hrvatska str. 8. [2]) Mesić. ibid. str. 210. [3]) Rački, arkiv IV. 268. [4]) Einh. annal. a. 799. [5]) Dümmler. Archiv X. 17. U izvorniku stoji ovako: „Allem Anscheine nach errichtete man anfänglich in den für die

denjem kršćanstva bi uzko spojeno i plaćanje desetine. [1]) Za kriepke vlade Karla velikoga bio je još kakav takav red u novo zadobivenih slovjenskih zemljah; franački svećenici i činovnici nesmjedoše po svojoj volji puk ugnjetavati i globiti, pa akoprem nisu u mnogih slučajevih carske zapoviedi slušali, to ipak nije bila nepravda tolika, kolikom poslje postade. No u mnogom obziru bila je po Hrvate ubitačna naredba Karlova, uslied koje latinski jezik i latinske učione u Hrvatsku uvedoše, a s uvedenjem jezika latinskoga u školu i državu velika se je škoda nanjela jeziku i narodnosti hrvatskoj. Po Karlovoj smrti zasjede na priestol franački sin mu Ljudevit, pobožan i kriepostan, ali veoma slab vladar. Za njegove vlade dopuštali su si mnogi franački velikaši velike nepravde i nečovječnosti. U broj takovih velmoža spadao je i frijulski pokrajinski grof Kadolak, pod kojega je vlasti posavska Hrvatska stajala. On je mirnim okom gledao sve one nepravde, što su ih franački svećenici i činovnici po zemlji činili, dapače sam ih je obodravao na takove čine. Koli su okrutno i nečovječno Franci s Hrvati postupali, vidi se iz rieči Konstantina Porphyrogenete, koji no veli, da su Franki sisajuću djecu materam oduzimali, te ih psom bacali. Ako bi tko i htio oprovrgavati rieči Konstantinove, ipak bi morao priznati, da su barem u niečem istinite, jer da nebi kakvoga uzroka bilo, nebi zaisto Konstantin o svojih prijateljih Niemcih takav sud izrekao bio. Nepravde su dan na dan sve većimi postajale, tako da je Ljudevit tadanji veliki župan posavskih Hrvata, prinudjen bio, toga radi se kod istoga cara, koji se je tada u Heristallu desio, potužiti. [2]) Ujedno s njegovim poslanstvom dodjoše pred cara i poslanici Borne, velikoga župana dalmatinskih Hrvata, zatim poslanici Timočanah, kojih je namjera bila: odciepiti se od Bugara, a Frankom se podati. [3]) Nu na nesreću neizradi Ljudevit ništa kod cara: tužba mu bi kao lažljiva zabačena. [4]) Kada dakle odluku carevu, bolje njegovih doglavnika i savjetnika ču, odvrati on Timočane od prvašnje njihove namjere i dobije ih za se. [5]) Tako Timočani ojačan, odkaza on g. 819. Frankom svaku poslušnost, a uz njega pristadoše i susjedni Slovenci. [6]) Zastrašeni Franki pošlju mu u susret Kadolaka, nu loša mu sreća bi, Ljudevit ga pobije, a on, vrativ se natrag, umri u groznici; u grofiji nasliedi ga Balderik. [7]) Na Kupi dodje medju Bornom i Ljudevitom do bitke, za koje Gadčani Bornu ostaviše, osvjedočeni o njegovu nevjerstvu, te o pravednoj stvari i domoljubju Ljudevitovu. U bitci pade takodjer Dragomuž, tast Ljudevitov, koji mu se iznevjeri, a uz Bornu pristade; Borna bude sasma potučen i samo pomoćju tjelesne straže izbježe smrti. [8]) Ljudevit provali mjeseca prosinca g. 819. pobjedonosno u Dalmaciju i poplieni ju. Borna si je medjutim opet na novo bio pokorio Gadčane, no ništa nemanje nije imao te smjelosti na otvorenom polju Ljudevitu se suprotstaviti. Zaključi dakle prevarom neprijatelja si suzbiti; on zapoviedi sve gradove pozatvarati, razdieli vojsku na manje dielove, od kojih

---

Kultur und das Christenthum erst zu gewinnenden Gebietstheilen keine einzelnen Gaugrafschaften, sondern bediente sich zuvörderst der einheimischen Häuptlinge, die bei ihrer Unterwerfung die Taufe angenommen hatten, als Werkzeug zur Leitung des Volkes. Hiedurch war einerseits die Ausbreitung des Christenthums erleichtert, andrerseits gewöhnten sich die Besiegten allmählig an die drückende fränkische Herrschaft."

[1]) Dümmler. Archiv X. 23. Akoprem je Alkuin Franke od toga opominjao, pokazujuć na zle posljedice, koje je uvedenje plaćanja desetine prouzročilo bilo. M. Büdinger, Oesterreichische Geschichte I. 174. [2]) Annal. Einh. a. 818. Vita Ludovici imp. a. 818. [3]) Einh. annal. 818. [4]) Ibid. [5]) Einh. annal. a. 818. [6]) Adelm. a. 820. [7]) Einh. annal. 819. [8]) Einh. ibid.; Vita Ludovici 819.

i sam jedan vodjaše i udaraše sa sviuh strana iz zasjede na Ljudevita i to takovim uspjehom, da ga je nakon kratkoga vremena primorao, natrag se povući, a ovu zgodu prijavi caru Ljudevitu. [1]) Za isto to doba udari Balderik na Slovence, saveznike hrvatskoga Ljudevita i potuče ih. [2]) Početkom g. 820. podje Borna sám na dvor carev, da mu svjetuje, na koj način da buni Ljudevitoj na kraj stane. Ovdje bude zaključeno na Ljudevita tri vojske poslati: jedna imadjaše doći preko noričkih alpa, druga preko Korintije, treća napokon preko Bavarske i gornje Panonije. Ljudevit neidjaše im na suprot, već zatvori sebe i svoje u tvrde gradove, kojih je dosta u zemlji bilo. Franačke vojske porobiše i poharaše zemlju i povratiše se bez svakoga uspjeha natrag kući. [3]) Mjeseca veljače g. 821. bi sabor držan, u kom se je viećalo i o ratu s Ljudevitom. Opet bi zaključeno na Ljudevita tri vojske poslati. Ali ni ove vojske nemogoše Ljudevitu naškoditi, i one se vratiše bezuspješno natrag, poklem su opet na novo zemlju poharali bili, kao što im to njihovi vodje na saboru, držanom iste godine u Diedenhofenu, naglasiše. [4]) Iste godine umre Borna, veliki župan dalmatinskih Hrvata, a na njegovo mjesto bi s dopuštenjem Franaka sin mu Ladislav postavljen. [5]) Sliedeće godine (822) podje opet jedna vojska iz Italije proti njemu, a on, videć, da neće višę sili franačkoj odoljeti moći, ostavi svoju priestolnicu, grad Sisciu, pobježe u Srbiju, a odavde u Dalmaciju, gdje ga Ljutomisl, stric Bornin, ubiti dade. [6])

Po bjegu i smrti Ljudevitovoj zavladaše Franki cielom posavskom Hrvatskom.

Kako sam već gore napomenuo bio, odciepiše se Timočani od Bugara, te se htjedoše vlasti franačkoj podvrći, ali ih Ljudevit od te njihove namjere odvrati i za svoje ih nakane pridobi. Kada g. 823. posavski Hrvati franačkimi podanici postadoše, skučiše se bez dvojbe i Timočani pod težki jaram njemački. Mortagonu, Krumovu nasliedniku na priestolju bugarskom, nebijaše to po ćudi; on indi pošlje g. 824—826 više poslanstva na dvor franački, da se već jednom izmedju posjeda bugarskogu i franačkoga granice utanače. [7]) Buduć pako, da mu nepodje za rukom, Ljudevita na to sklonuti, to on, i onako žestoke naravi, udari g. 827. po Dravi u Panoniju. Svu zemlju porobi i poplieni, protjera franačke činovnike, a Slovjenom, tudier živućim, predpostaviše Bugare. [8]) Sliedeće godine (828.) bi Balderik, pokrajinski grof u Frijulskoj, na cahovskom saboru od cara samoga časti svoje lišen, buduć da je on bio uzrokom, zašto Bugari Panoniju poplieniše. [9]) Frijulske markije nestade sada, razdieliše ju bo na četiri pomanja diela, kojimi pojedini grofovi upravljati imadjahu. [10])

Što se je pako sada s posavskom Hrvatskom sbilo? Šafařik misli, da je

---

[1]) Einh. ibid. [2]) Adelm. 820.; Einh. annal. 820. [3]) Einh. annal. 820; Adelm. a 820; Vita Ludovici 820; Hermani Chronic. 820. [4]) Einh. ann. 821; annal. st. Emer. 821; Hermani Chronic. 821; Adelm. 821. [5]) Einh. ann. 821. [6]) Einh. annal. 822, 823; Vita Ludovici 822, 823. U boju Ljudevita s Franki vidi takodjer: Šafařik, Slavische Alterthümer II. 282—184; Mikotcy, Otiorum Croatie liberunus, p. 233—37.; Rački, Arkiv IV, 273—275.; isti, Odlomci iz državnoga prava hrvatskoga str. 20—23; Dümmler, Archiv X. 25—27; isti, Sitzungsberichte XX, 388—90; Ljubić Š., Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske I., 87, 98.; Tkalčić Iv„ Povjestnica hrvatska str. 15—17; Др. Крстић, Историја нар да срōског str. 27, 29; M. Büdinger, Oesterreichiscbe Geschichte I., 178. [7]) Einh. ann. 814—826; Vita Ludovici imper. 824—826; Hermani Chron. 824—826. [8]) Einh. ann. 827; Herm. Chronic. 827. [9]) Einh. annal. 828; ann. Fuld. 828. [10]) Einh. 828. „et Marchiam inter quatuor comites divisit.“

njezin istočni dio od sada počam skoro dva stoljeća pod vlašću bugarskom stajao; [1] a od zapadnoga tvrdi on, da nije niti pod neposrednom vlašću, niti pak „sub clientela“ Franaka stajati mogao. [2])

S mnienjem Šafaříkovim, da je istočni dio posavske Hrvatske skoro dva stoljeća pod oblašću bugarskom stajao, nemogu se nikako slagati, jer za njegovo potvrdjenje neima nikakvih dokaza. Ljetopisac Einhard veli, da Bugari „fines Pannoniae superioris impune vastassent“, [3]) a kao što sam već prije naveo bio, dolazi nam panonski dio posavske Hrvatske u franačkih spomenicih one dobe pod imenom „Pannonia“ i Pannonia inferior“, ne pako „Pannonia superior.“ Mnogi će na to može biti reći, pa zar nisu mogli Bugari najprije istočni dio posavske Hrvatske dobiti, pa onda istom u gornju Panoniju doći? Na to im velim, da to nije tako moglo biti, jerbo su Bugari po Dravi u Panoniju došli, ne pako kroz istočni dio posavske Hrvatske. Scienim, da je tada bilo stanje stvari po prilici ovakovo. Ljudevit njemački bijaše, kako je poznato, u zlom odnošenju naprama otcu i bratu si, te toga radi nije mogao sa svom svojom silom na izvanjskoga neprijatelja udariti, nego je veći dio vojske sam kod sebe trebao. Da si pako kod takvih okolnosti još i drugih neprijatelja nepribavi, medju kojimi bi mu netom podvrženi Hrvati najopasniji biti mogli, to on njim bez sve dvojbe njihov prvašnji ustav podieli pod tim uslovjem: da odvisnost od franačke krune pripoznadu i da u ovom ratu franačke interese promiču, ako ne to, a ono barem neutralni da ostanu. Pita se opet: je li je to moguće bilo? Odgovaram: jest. Njeko vrieme po bugarsko-franačkom ratu nalazimo mi kod posavskih Hrvata nezavisne knezove, koji su pako kao što Mikotcy dobro primjećuje „sub clientela“ Franaka, kao što se to jasno vidi iz djela Ratimara i Braclava. Ali će mnogi na to primjetiti, da li s toga, što su poslje njeko doba posavski Hrvati nezisne knezove imali, to sliedi, da je njim te povlastice Ljudevit baš za bugarsko-franačkoga rata podielio? Ako dobro promotrim vrieme od g. 822. do 838., kad nam se u poviesti Ratimar pojavljuje, to sam uvjeren, da nijedna druga doba biti nemože, kada Hrvati stari svoj ustav zadobiše, nego baš bugarsko-franački rat. *Posavski Hrvati bili su indi za bugarsko-franačkoga rata sasvim nentralni, za to doba dobiše oni od Franaka starodavni svoj ustav, pod tim uvjetom, da i buduće odvisnost od krune franačke pripoznadu.*

Besjednica.

Iz Zagreba. Najveća je sreća pod suncem — ljubav, a ljubiti možeš onoga, koga poznaš i uvidiš, da je dostojan ljubavi. Kako su sretni susjedi, koji se ljubezno paze a kako napreduju, kad se medjusobno u napredku pomažu! Hrvati i Slovenci, stari sjedioci i susjedi u domovini svojoj, zato nisu dosada onako napredovali, što se nisu ni dosta poznali, a reć bi ni jedan za drugoga marili. Prieporodu naše književnosti hvala, što se u tom nješto u novije doba popravilo. Na narodnoj svetkovini Zrinske tristogodišnjice posjetiše nas braća Slovenci, puk ih je naš vidio i zamilovao; nije krv voda. Po Slovencih kod nas bivših, dušom i srdcem narodnjacih, sciene i ljube Hrvati slovenski narod.

Na „trojački ponedjeljak“ imadu braća Slovenci svake godine pučku svečanost u špilji postojnskoj, tom „čudu svieta.“ Njeki su u nas mislili, da bi im trebalo tom sgodom što no rieč posjetu prijateljski vratiti, kako se dolikuje onim, koji se podržavaju manira prosvjećenih družtva, pa se

[1]) Slavische Alterth. II, 176, 286, 301. Geschichte der südslavischen Literatur III, 13. [2]) Slavische Alterth. II, 285. [3]) Einh. ann. a. 828.

zbilja sastavio u Zagrebu i odbor, koj je osnovao program, iz koga vadimo sliedeće:

1. Posjet, kojim ćemo se braći Slovencem odazvati, biti će mjeseca lipnja 1867. na duhove prigodom pučke svetkovine, koju će tamošnje družtvo prirediti. 2. Znademo bo, kako se ovakova poduzeća i njim slična težko ustroje i izvedu; a to najviše radi pomanjkanja novčanih sila. Zato je zaključio ovaj odbor, da će izposlovati od družtva južne željeznice vožnju u Ljubljanu i Postojnu (Adelsberg) i natrag u Zagreb za pol ciene. Ako bude moguće i poseban vlak. 3. Vožnja će se razdieliti na dva razreda: II. i III. razred. Gospoda, koja se žele drugim razredom voziti plaćaju 10 for. Ona gospoda za III. razred plaćaju 6 for. 50 novč. 4. Za uloženi prinesak imati će svaki upisani član: bezplatan put i stan u uglednih gostionah grada Ljubljane; a k tomu slobodan pristup k svim zabavam, koje će tamošnji rodoljubi prirediti. 5. Vozne karte moći će samo onaj dobiti, koj dokaže namirom g. M. Krešića, odbornoga blagajnika, da je u tu svrhu cielu svotu položio. 6. Budući je taj posjet namienjen uvodom napomenutoj svrhi moli ovaj odbor pokorno i onu p. n. gospodu za blagi prinesak, koja nemogu tom prilikom braću Slovence posjetom si počastiti, te kojih će blagi ulog mladićem u dio pasti. 7. Za sabiranje članova izim Zagreba izabrani su povjerenici u Karlovcu, Samoboru, Sisku, Gorici, Jastrebarskom, Križevcih i Varaždinu. 8. Vlak će otići iz Zagreba 8. lipnja 1867. Članovi nestanujući u Zagrebu moraju svojim troškom do Zagreba doći. 9. Želja je, da gospoda budu n a r o d n i m o d i e l o m odjevena, ako ne sasvim, to bar surkom. 10. Svaki putnik imade na prsih grb trojedne kraljevine sa vrpcom, te polaže zanj 20 nvč. kad mu se karta za vožnju preda. 11. Posjetu tomu mogu i gospoje putujućih gg. članova prisustvovati. Nu moraju se odreći banketa, a nose isti teret, što i ostali članovi."

Da imamo kao što neimamo snage, mi bi najvoljeli, sve naše vriedne štioce gledati zdrave i vesele, gdje putuju na pobratimski doček u razširene ruke braće i sestara u Kranjskoj; koji ipak nebi nikako mogli onamo, njih će „Dragoljub" ubavjestit o toj sgodi ako Bog da sretnoj!

— (J u g o s l a v e n s k a a k a d e m i j a z n a n o s t i i u m j e t n o s t i u Z a g r e b u.) Od ono doba, kako posljednji put javismo o jugosl. akademiji, čujemo da su se zagrebački članovi više puti sastajali na privatne dogovore kao i formalne, tek nejavne sjednice. U tih je dogovorih ustanovljeno pred neki dan, da će se odgodivši glavnu skupštinu sa svečanom sjednicom na kasnije vrieme, javna radnja razrednih sjednica otvoriti početkom mjeseca lipnja. Akademija izdavat će za sada časopis, kojemu se pobliži program upravo izradjuje. Tajnikom izabran je g. Gjuro Daničić s godišnjom plaćom od 1500 for.; drugoga tajnika neće ov čas biti. Za upravu imetka i kontrolu računa imenovani su gg. prof. M. Mesić i dr. M. Šuhaj. Izbor tajnika, budući da spada pred glavnu skupštinu, predložit će se u svoje doba skupštini na potvrdu.

Kako čujemo bit će prva sjednica filologič-historičkoga razreda dne 5. lipnja u 6 sati poslje podne, u velikoj dvorani narodnoga doma. Čitat će prof. Jagić jedan odlomak iz svoje historije hrv. srbske literature, koja je u štampi. Nadamo se, da će naša inteligencija, osobito pak mladež, mnogobrojnom nazočnošću u ovoj p r v o j sjednici naše akademije dokazati, da joj zbilja bješe do toga, neka bi jednom taj zavod svoju radnju započeo.

— (K o n c e r t.) U dvorani imasmo 20. svib. koncert zem. glasb. zavoda, u kom su se zavodni profesori veoma odlikovali. Veitovo peteroglasje C-moll odsviraše kao pravi umjetnici. G. Oertl u Šubertovoj litaniji i ovaj put dokazà, da umije na čellu govoriti k srdcu slušalaca. Zavodne učenice gdčne. Vodičkova, Penceševa i Göttlingova odpjevaše dobro napjeve iz opera; njihov napredak na slavu im je učitelju. Beethovenovu sonatu (cis-mol) na glasoviru vješto odigra gdčna. R.

— (Pjevačko družtvo „Kolo") ima danas koncert u Strieljani; program mu je zanimiv; sutra ima u perivoju Jurjavesi svečanost. U crkvici blagoslovit će preč. g. predsjednik akademije kanonik dr. Rački družtvenu zastavu, koju je „kolu" darovao sbor za-

grebačkih domoljubkinja. Po podne je tamo i banket, pri kojem će svirati gradska a u 4 sata poslje podne doći će i vojnička glasba.

— (Slavene iz Austrije i Turske,) kojih je na moskovsku narodopisnu izložbu otišlo 74 ne samo Rusi posvuda bratinskom ljubavi susretaju nego ih i sam car audiencijom odlikova i svojoj obitelji prẹdstavi; izložba je preko nade sjajna — nu o svem tom govorit ćemo napose, kad nam se vrati g. izvjestitelj.

Svašta. (Česko kazalište.) „Narodní Noviny“ donesle su zanimiv članak o „Bazaru,“ koj se je otvorio 12. svibnja na korist narodnoga kazališta u Pragu. Dvorane Sofijinoga ostrova napune se najodličnijim obćinstvom, da prisustvuje krasnoj svetčanosti. Gospoje i gospodjice, koje se obvezaše prodavati sakupljene darove, već za rana dolažahu u znatnom broju; bilo ih je do poldruge stotine. Oko tri sata bijahu dvorane dubkom napunjene. Kod stolova, po kojih su bile izložene stvari, sjedjahu gospoje i gospodjice prodavačice u najelegantnijih toilletah a u bogato urešenih dvoranah bijaše ih prekrasno gledati. Gosti su pregledavali nebrojene darove. U 3 sata otvori bazar prekrasnom besjedom druga predsjednica gospojinskoga družtva česka spisateljica gospoja Podlipska ovako:

„Kamo otčík dáváše krmě bohům
kamo k ním hlását chodíváše
posekachu vše drva
i rozhrúšichu vše bohy.“

Tako njekoč Zaboj. A kad zapjeva, nahrupi za njim gomila muževa, da obrane domovinu svojih bogova.

Neprijatelj bje odtjeran, razplašeni bozi povrate se opet u posvećene gajeve.

Mnogi je već Zaboj pjevao, naviešćivao istinu; vojevao, trpio, pobjedio i pao. Mnoga je bura obarala „sva drva,“ u kojih su sjeni čuvali bozi posvećeno vrelo narodnoga života. Ali neumrli bozi povratiše se svaki put, kad im vruće srdce i muževna mišica zadobi i občuva posvećena mjesta.

Dugo, dugo bijaste udaljeni, o bozi domovine. Dugo vas izgledavamo, dugo vas izčekivamo, dugo vas zovemo, mi potomci Zabojevi. Glas za glasom se čuje poslje dugoga šutanja. Djelo za djelom izvršiva se revnom i snažnom rukom u tišini zaboravi drugih naroda... Glava za glavom se diže iz dugoga sanka u tom širokom zrieniku domovine česke. A narod uzkrsnuvši od mrtvih razgledava se za izagnanimi, letećimi, budućnost proričućimi kragujci. Ustaje i skače na noge, diže ruke za svojim spasenjem. Bivši probudjen neokljeva činom.

Zaoto mladi i stari, siromašni i bogati, dà i žene česke, kojim se već toliko puta predbacivaše nehajstvo za domoljubna djela, koja su upravo u njihovih djevojačkih i materinskih srdcih najčvršće usadjena; kažem svaki i svaka doprinaša žrtvu svoju na sagradjenje hrama davnim, izčekivanim bogovom. Ovim hramom imade postati naše kazalište. O putujte po Evropi i po svih dielovih svieta i tražite kazalište, koje će se moći njekad uzporedit s našim, koje ne da bude sagradjeno iz hladnoga kamena, već iznikl o iz dubljine srdca domovinu ljubećega puka svegakolikoga. Tkogod njekad prekorači prag ove sgrade, doprinjeo je k njoj za cielo, mà i bio medju posljednjimi. Svatko će osjetiti, da se nalazi pod svojim krovom, da je dôma. U ovom domu dade se uzdignuti umjetnošću nad omraze ovoga života, tu postane vriednim, da se posveti ljubavi za domovinu, ljubavi onoj, kojom zadobije postradano počitovanje inih naroda.

S raztuženim srdcem koraca mimoidući kraj pustoga sada mjesta, gdje se imaju do skora podići zidine umjetnom ljepotom se ponoseće, da se tamo udome zvuci i rieči tumačitelja najboljih misli i osjećanja čovječjih; da čuvaju ognjište duha českoga, da nikad više neutrne sveti njegov plam, da se u njih nastane budući bozi Zabojevi.

To pusto mjesto na briegu Vltave! divne budi misli, zadubljuje prispodobu... Ali ne! Vrieme nije već daleko, gdje će ovaj komad zemlje uzploditi svježom ljepotom, gdje će oko i srdce zaigrati pogledom na nju.

Zato žurno pohitimo k djelu svomu, već smo blizu svrhe. Djelo ovo, evo izniklo je u sriedištu našem, česke žene, napredujmo u njem, pomažimo i nadalje revnim nastojanjem graditi novi hram za neumrle bogove otaca naših, da se ovim zajedničkim domoljubnim činom posvetimo iskrnim srdcem boljoj budućnosti, budućnosti njego-

vanoj našom uzajamnošću za veliku ideu domovine češke."

Na to zaori svetčani tuš a pjevačko družtvo „Hlahol" zapjeva krasni tomu primjereni sbor. Bazar se na korist českoga kazališta otvori; neobični život zavlada u dvorani! Činilo se je kano da su krasne prodavačice očarale svojom umiljatošću sva srdca prisutnih gosti. Kupovalo i prodavalo se tja do noći a svježi duh neostavi taj dan elegantnu ovu skupštinu. Da je obćinstvo odmah prvi dan pokazalo plemenito učestvovanje, dokazuje svota od 1900 fr. a. v., koja je primljena za prodane stvari. — Bog bi dao, da im uspjeva prekrasno ovo djelo!

— (Odbor dramatiškega društva v Ljubljani) poslà nam poziv na pristup k tomu družtvu, za koje smo javili u br. 15 „Dragoljuba," da ga je nj. velič. car 2. ožujka t. g. potvrdio. Jezgra je pravila potvrdjenih namjestničtvom 18. trav. ovo: Družtvo svestrano podupira i pospješuje slovensku dramatiku; za to će 1. skrbiti, da se razvije slov. dram. slovstvo i s toga će izdavati kazalištne igre; 2. utemeljit će dramatičku učionu; 3. urediti kaz. predstave; 4. osnovati dram. knjižnicu. — Članom postaje svaki izobražen obojega spola. Članovi su: predstavljači, pišući, podupirući i začastni. Član ima pravo 1. doći u veliku skupštinu, gdje glasuje i bira odbor i može postat odbornik. 2. Odboru svjetuje, što misli glede družtva. 3. Dobiva cjenije družtvom izdane knjige, rabi družtvene knjige itd. Članovi igrači po dužnosti igraju, pišući družtvu pišu knjige. Članovi plaćaju na godinu 1 for. podupirući 2 for. i to do konca lipnja. Igrači i spisatelji dobivat će nagrade. Družtveni dohodak sačinjaju: 1. godišnji prinesci članova; 2. dobit od prodanih knjiga; 3. dobit od predstava 4. dobrovoljni darovi. U većih slovenskih mjestih imat će družtvo podružnice.

Odbor, komu je predsjednik u nas dobro poznati g. Luka Svetec, a tajnik Jos. Nolli zauzeo se je za napredak kazalištni u braće Slovenaca vrlo praktično; nek podružnice, koje će se osnivati u gradovih štajerskih, koruških itd. učine ono, što se živoj radnji hoće, mi nedvojimo o tom, da će Slovenci doskora na polju dramatičkom junački koračiti. A dao im Bog sreću!

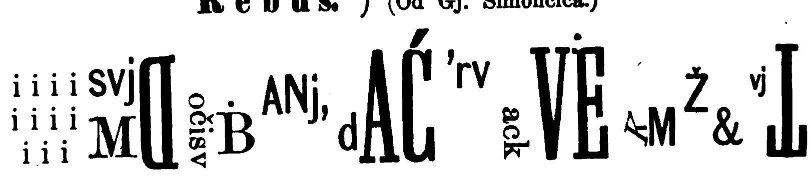
— Mickieviczu dignut je i 20. o. mj. svečano odkriven na groblju Montmorency liep spomenik; besjedili su Carnot, Iranyi, Petrović i Frič; a čitani su listovi Micheleta, Viktora Huga, Edgara Quineta i Mordinija. — Na spomeniku je od mjeda kip melankoličkih crta poljskoga pjesnika.

— Langiewicz, poljski diktator u posljednjem ustanku nebori se proti turskomu igu na Kreti, nego se bavi preustrojstvom turskoga redarstva.

— Rieka. Da se vidi, koliko važe magjarske pretenzije na Rieku navodimo ove statističke podatke. Ima na Rieci 12.600 stanovnika i to 11.600 Hrvata, 691 Talijan, 76 Magjara, 52 Niemca, 48 Čeha, 13 Engleza, 10 Franceza i 88 Židova. Ovo je popis od Bachova vremena, kada su i Cigani točnije popisivani nego Slaveni.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu za Dragoljub predplatiše: 76. Barabaš Marko, vel. sudac u Ivancu. 77. Babić Joso u Orahovici. 78. Djačka čitaonica na Rieci. 79. Antun Fržić, učitelj u Kuzmincu. 80. Franjo Gočalk, prof. gimnazijalni u Zagrebu. 81. Krainić Matija, upravitelj u Majdanpeku srb. kneževine. 82. Franjo Maixner, prof. gimn. u Zagrebu. 83. Preuzv. g. Maširević Samuilo, patriarka u Karlovcih. 84. grof Ladislav Pejačević, vlastelin u Našicah. 85. Franjo Stojanić, gradjanin u Ivanić-gradu. 86. Marko Stanić, vikar osiečki u Šidu. 87. Josip Srkulj ml. u Varaždinu. 88. Ant. Stojanović, odvjet. u Osieku. 89. Preuz. g. biskup Jos. Strossmajer u Djakovu. 90. Dor. Lavoslav Šram, odvjetnik u Zagrebu. (Dalje sliedi.)

Rebus. *) (Od Gj. Šimončića.)

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 24. — Rebus u br. 20.:
„Tko je gore, taj bi doli
A tko doli gori uztaje."
Riešiše gg. Ivan Žagrović. Gj. Banjalučki i F. Š. u Zagrebu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 23. U Zagrebu 8. lipnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

I. Budnica.

Jugoslavenska idea. *)

Krešimire, probudi se, diko!
Domovinu sdruži raztrganu!
Tebe žudi malo i veliko,
Dodji tješit djecu razplakanu!
Narod ti je srca pripravio,
Nesloge se stare okanio. —

Čuj Dušane, narod tebe zove,
Da osvetiš kob Vidova dana:
Dodji učit kćeri i sinove,
Što da rade srca razigrana.
Kosovo se razigrava polje,
Da podigneš na njemu priestolje.

Simeone! ti si probudio,
I donio zoru sa Balkana!
Narod ti se gorko razcvilio
Željan sunca usred vedra dana
Tri se sunca na jugu rodila,
Tri se žarka u jedno salila!

Od crnoga do mora sinjega
Narod budi nove slave zora;
Sloga sveta sjedinit će njega,
Zlo ga svako ostaviti mora:
Bugarine i Srbine brate!
Grlite se grleći Hrvate!

Nenad.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

IV.

Prem je Chmielnicki nerado primio savjet Gjorgjev, spoznade ipak namah, da nije bio posve hrdjav; s toga poče pomalo primicavati se k bedemom od strane isusovačke crkve.

Arciževski pazio je na sve pozornim okom, te premda se nije tako brzo nadao novomu jurišu, obadje ipak svakolika stanovišta, pregleda sve straže,

*) Temelj je ovim stihovom slika Dalmatinca Salghetti-a, u kojoj se vrlo umno i liepo idea južnih Slavjana prikazuje. Tu se tri najslavnija kralja troje braće na jugu zagrlila: Krešimir, Dušan i Simeon; pod nogami jim je Laž i Nesloga, a Sloga pokazuje jim rukom žrtvenik Jugoslavije, koju predstavlja ženska divne ljepote. S jedne strane žrtvenika — priestolja teče starac Dunaj, a s druge se talasa Jadransko more. Ideu slavnoga slikara mogao bi samo slavan pjesnik u stihove prenieti. Neće li Bog dati!

te ih, gdje mu se slabe činjahu, i podvostruči. Svagdje je znao po koju progovorit vojakom, bodreć ih na opreznost i uztrajnost.

Na večer uputi se Arciževski zamišljen, nabranim čelom u viećnicu; jer kolikogod se i uzdaše u vlastitu volju i energiju, nemogaše si ipak zatajiti, da mu je slaba, a stranom i manjkava posada, kojom mogaše razpolagati; a sila neprijatelja, boju vičnih, bijaše brojem i kamo zamašnija.

U viećnici bijaše priredjena sjajna čast u slavu vitežkomu vodji. Jedva što je stupio u dvoranu, pozdraviše ga svi srdačnimi i radostnimi uzklici.

„Zahvaljujem vam gospodo moja! zahvaljujem vam srdačno!“ ozva se Arciževski. „Nezaslužujem zahvalnosti vaše; to bo je samu meni najveća utjeha, da mogu svojim, ako i slabim izkustvom u vojničkoj struci, poslužiti domovini svojoj.“

„Ali gospodine pukovniče! baš ste nas junački obranili,“ progovori Gavat, kanonik prvostolne crkve. „Chmielnicki ode kao smeten od bedema.“

„Sigurno ćemo samo njekoliko časova imati mira; jer nevjerujem, da neće ponoviti juriša,“ uplete se pitajućim glasom viećnik Dolčinski, držeć se za velikoga diplomata.

„Možebit će to još danas učiniti!“ odvrati Arciževski; „dobro bo opazih, kako oko poldneva skupljaše vojsku pod bedeme i to upravo prama najslabijim stranam. U tih okolnostih nemogu ino, nego pomisliti, da Chmielnicki ima revnoga izvjestitelja, koji dobro poznaje grad naš. Neće mi se sumnjičenjem uzbudjivati nekoristna straha, ništanemanje čudna je stvar, odkud znade Chmielnicki, gdje je najprobitačnije udariti.“

„Gospodo, kanimo se nepotrebne brige! ta nismo se skupili na vieće kakvo, nego na čast. Zato molim vas gospodo, da se potrudite do druge dvorane; tamo prosti težkih skrbi razgovarajmo se slobodno o svačem.“ To reče gospodin Martin Ančevski, poznat medju svojimi sa svoje vesele ćudi i svoga lahkoumja.

„Da! ali ipak trebalo bi! . . .“ zamrmlja nepopravljivi Spryka.

„Pojesti i popiti, što je spremljeno!“ povika većina željna posjedati za obilne stolove. I gospodin Spryka nebijaše tomu protivan, a osobito mu udaraše u oči vrč, pun stare medovine, koju je osobito ljubio i cienio.

Uslied toga podjoše svi hrpimice sred glasna razgovora i vike do druge dvorane, mnogo prostranije od viećničke, i svim se razvedriše lica na pogled tako obilato priredjene časti. Bijaše jela i pića bez mjere. Izim spomenute već medovine, bijaše tu još i raznovrstne gdanjske rakije i ljuta madjarca kao vode i izvrstna peciva iz peći lavovskoga pekarnika, vješta u svojoj struci obrtnika.

Posjedoše svi oko stolova, uživajuć pravom slašću darove božje. A pri tom nesmetaše ih ni ona hitrina, kojom nastojahu dovršiti gostbu; jer u vrieme rata neima šale; produživati čašćenje nije probitačno.

„Mors a tergo! bibamus ergo!“ [1]) klicahu učeniji iz družtva, kojim nebijaše nepoznat jezik starih Rimljana.

---

[1]) Smrt za ledji! pijmo dakle!

„Ta pri naših gostbah nije još nikad nitko u zatiljak ljevao, bilo to sad „in armis“ ili „in toga!“ [1])

Jedno mjesto pri stolu bijaše prazno. Slučajno spazi to Arciževski, te upita sebi o bok sjedećega biskupa Želiborskoga, čije bi to moglo biti mjesto?

„Čini mi se, da je to mjesto viećnika Gjorgja, o kom neznam, zašto dosada došao nije.“

„Gospodo! dozvolite još jednu u povoljno zdravlje svih nas!“ zače njeki izmedju rječitih govornika gradskoga vieća i podiže svečano oveliku čašu, vrhom punu.

U tom trenutku potrese dvoranom tutanj opaljena topa. Svi poskočiše, ne iz straha doista, nego uzrujani tako naglim i nenadanim potresom. Jedan od prvih bijaše Arciževski, koji se podiže, te jedva pokloniv se viećnikom u znak oproštaja, pohiti brže bolje iz dvorane i viećnice.

Hiteć naglo trgom ni neopazi njekoga mladoga čovjeka, koji ga je pomno promatrao. Što više Arciževski ni neznajuć udari o njega, te bez oduška bježaše k onomu, malo prije opisanomu stanovištu, kraj isusovačke crkve.

„Što je to bilo?“ upita naglo prvoga na uglu vojaka. „Tko je to pucao?“

„A Bog si ga sveti znao, gospodine pukovniče!“ odvrati na straži stojeći vojak.

Arciževski obrati se na to k Jurku, kako znamo slugi Gjorgjevu, koji je na tom mjestu stražio.

„Tamo je njetko kod Kozaka opalio!“ odvrati Jurko i pogleda zrakavim okom na stranu.

Više što nemogaše Arciževski od nikoga saznati.

V.

Sada nam je opet stupiti u kuću gospodara Gjorgja. U njoj je kao uviek tiho, neprijazno, pusto i studeno, kao da je smrt iza kužne bolesti sve ukućane pokosila.

Supruga gospodara Gjorgja sjedjaše kao obično u svom naslonjaču — nepomična i pospana. Tako sjedjaše dan na dan. Tomu su se svi već privikli ni nemareć za nju, kao da je ni neima u sobi. Jer, da li je ona razgovore drugih slušala ili ne? toga nemogaše nitko kazati; to medjutim bijaše živa istina, da nagovorena, nigda niti riečce odvratila nebi. Pravo nemogaše nitko kazati, bijaše li to polu spavajuće stanje posljedicom pretrpljelih boli, ili pako duševnih muka? A napokon u ono vrieme nehtjede si nitko ni lomiti glave takovimi misli. Samo stare gradjanke, koje poznavahu gospoju Gjorgjevu još kao mladu, klimahu otajstveno glavom, kad bi o njoj govorili, — šapćuć medju sobom:

„To je od onoga časa, odkako su joj stali vračati ti cigani î ciganke, koji su se kod nas tako dugo bavili. Sjećate li se?“ govoraše jedna drugoj pogledavši se pri tom značenju punim pogledom.

[1]) t. j. bilo to u ratno ili mirno doba.

Jadviga sjedjaše takodjer u sobi pri poslu namienjenu kojoj pobožnoj svrhi; 'na oko bijaše mirna, ali joj zato titrahu oči s nutarnjega nepokoja, koj je mučno tako čvrsto zatvoriti u grudiuh, da se nebi ma jednim znakom odao.

Tiho bijaše u sobi, tiho u kući, tiho na ulici. U to začuše se koraci njeki na stubah, a domala začeše se približavati k vratima. Jadviga uze pozornije slušati, na što joj se čudnovatim njekim, nemirnim izrazom zasjaše oči.

„To nisu otčevi koraci! . . .“ pomisli u sebi.

I već se otvoriše vrata.

„Jadvigo!“ ozva se zvučan i muževan glas.

Jadviga uzdrhta; rumen obli joj lice, nu silom snažne volje svoje umiri si uzrujana čustva i hladnokrvno pogleda na unilazećega.

I mati baci oči na njega, ali samo za jedan časak; pri tom proleti joj licem posmjeh i nanovo zaklopi oči.

„Jadvigo zar me nepoznaješ?“ ponovi unišavši.

Bijaše to mlad jošte i priličan muž, odjeven napole vojnički, napole kozački. Na licu, premda pristalu, nebijaše nikakova izraza. Na prvi mah spoznao bi smjela i odvažna čovjeka, komu medjutim manjkaše svako višje izobraženje. Bijaše bo vojak i ništa više.

„O! poznajem!“ odvrati Jadviga glasom kao led studenim. „Poznajem gospodina poručnika Glovackoga, koj služi Chmielnickomu.“

„Poznala si me dakle?“

„Izdajicu!“ nastavi djevojka glasom oštrim kao mač.

„Tako? izdajicu?!“ odvrati Glovacki turovnim, ukoravajućim glasom. „Jesam izdajica, ali sbog tebe.“

„Sbog mene?“ upita porugljivo.

„Zar neznaš toga Jadvigo?“

„Gospodine nezovite me Jadvigom. Ja sam za vas kći gradjana lavovskoga.“

„Takodjer izdajice!“ odvrati poručnik pakostnim posmjehom.

„Nezaboravite gospodine, da poručnik Chmielnickov nije siguran u zidinah lavovskih.“

„Dakako; ali poručnik Chmielnickov znao bi mnogo koješta pripoviedati o Gjorgju, gradjaninu lavovskom. Ali kanimo se toga!“ dodade za čas, a glas mu postade sve to sladji. „Jadvigo ili gospodično, zvati ću te, kako hoćeš! . . . ipak sbog tebe latih so oružja, ne proti neprijateljem domovine, nego proti njoj samoj. Kad si mi prošloga ljeta ruku svoju odkazala, neznadoh što počet od težka zdvojenja, i odoh medju Kozake. Tamo kocka moja pade. Ali Jadvigo! gospodično! evo me poslušna zapoviedim tvojim! . . . reci samo riečcu, pa ću u ruke tvoje položiti i to oružje i te čopore kozačke.“

„To jest, postati ćeš po drugi put izdajicom!“

„Jadvigo!“ kriknu Glovacki i skoči kao opuren. „Neljuti me! . . .; jer . . . Ah! ti si zaboravila, da si me njegda drugima očima gledala! . . .“

„Što je njegda bilo, nevraća se više, kao što se nevraća voda tekućica k vrelu, odkle je potekla.“

„Njegda!“ zamrmlja mati Jadvigina i nasmije se nemilim, pakostnim glasom.

Na glas smieha toga prestadoše oboje i umuknuše za časak. U ono bo predsuda puno doba morala ih je neugodno dirnuti izuśćena rieč i onako otajstvene gospodje Gjorgjeve.

„Dakle nikad? . . .“

„Nikad, moj gospodine poručniće! Za izdajicu nije moja ruka, nego kuglja! . . .“

„Tako govoriš!“ povika mladić biesnim glasom, jer se već dulje nemogaše uzdržati. „Drhći dakle, kad ljubiti nećeš! . . . Ti si prava srda, Bog će te kaznit! . . .“

„Bog!“ ponovi Jadviga i nasmija se porugljivo.

„Bog!“ zamrmlja stara i nasmija se takodjer, a smieh bijaše joj tako pronicav, da se je Glovacki vas sgrozio.

Zaisto! negovarahu zaman stare žene o Gjorgjevoj drugarici, da je mnogo toga od ciganke naučila.

„A ja!“ povika dalje mladić, „ja ću odsudu njegovu izpuniti. Ja ću cielo to vaše gnjezdo uništiti; tvoj otac poginuti će smrću izdajice i ciela tvoja rodbina poginuti će, a tebe privezati ću kao robkinju na konjski rep i odvući te u poljane kozačke.“

„Velik ste junačina na jeziku gospodine poručniče! ha! ha! ha! . . . Ali sve te pretnje tako su smiešne, kao i uzaludne. Dok je momu otcu na ramenih glava, znati će ju cielu sačuvati . . .“

„Tim smieraš reći, da će znati i po drugi put izdati; dobro si je to zapamtiti.“

„A što se mene tiče!“ prekinu ga naglo, „jer se tu još ponajviše meni o glavi radi, neka bude uvjeren gospodin poručnik, da ga se nebojim. Lavov ima hrabrih branitelja, a još hrabrijega vodju! . . .“

„Zar ga poznaš?“ upita naglo mladić i uze ju pozorno motriti.

„Da li ga znam ili ne, to vas nemora zanimati gospodine poručniče. Ali je odvažan i te kako odvažan! zadati će on vam trista jada. Pa kad bi napokon gradu branitelja pomanjkalo, to bi se znale i ženske ruke naoružati. Ali dosta toga razgovora! ostavite nas! . . .“

„Jadvigo! . . .“ zavapi još jedan put Glovacki, a u glasu bijaše mu ujedno izražena i prošnja i grožnja. Ali Jadviga se okrenu od njega preziranja punim pogledom i stupi k prozoru.

Mladić pohiti kao mahnit iz sobe. Bivši poznat u Lavovu, gdje je mnogo Chmielnickovih jednovjernika prijalo postupanju njegovu, bijaše lahko unići u grad i opet iz njega čitavu glavu iznieti. Kad se je Glovacki opet sred šatora svoga našao, malo da mu neprekipi srdce od gnjeva i čeznje za osvetom. Po njegovu tom povratku u tabor zapovjedi Chmielnicki opaliti top, koji je svekolike u gradu tako iznenadio.

Po odlazku Glovackoga sjedjaše Jadviga polu zamišljena, polu nespokojna. Od njekoliko dana sbilo se je nješto čudnovata s njom; jedva samu sebe poznaje, te nerazumije ni vlastitih svojih čustva.

Jadviga bijaše već sama sobom neobično svojevoljna, a svojevoljnom postade tim laglje, što je kraj nebrižne majke i sliepe ljubavi otčeve mogla raditi, što joj je volja. Već kao malo diete privikla se biti svoje ćudi, kojoj je poradi svoga strastvena srdca već od naravi vrlo naginjala. Strast ova, koja počivaše u njenoj duši, odsievaše joj se u očima i licu divnim njekim izrazom. Tko joj nebi znao roda, držao bi ju prije za diete toplih krajeva, nego li mrzle pônoći; osobito lice bijaše joj vrlo slično onim orientalnim tipom.

„Da Bog prosti! izgledje kao ciganka," govorahu brbljave susjede, kakvih nije ni u ono vrieme manjkalo.

Zamišljenu Jadvigu pobuni u snivanju njenu mlad čovjek, koji upravo unidje u sobu i pouzdano se baci kraj nje u naslonjać. Bijaše to Božidar sin Gjorgjev a brat Jadvigin. Nebijaše pravo sličan ni sestri, ni otcu, no ponajviše još majci, osobito onim lienim izrazom lica i laganim pogledom očiu. Nu nebijaše ružan, što više imaše čelo tako uzvišeno, kao da bi odredjeno bilo za sjedište višjim mislim; ružila ga je samo neobična, boležljiva bliedost, koja ga je najmanje za deset godina starjim činila. Potezi lica njegova odavahu čisto slavjanski tip.

U Lavovu poznavahu svi sina gospodara Gjorgja, jer nitko nebude u gradu tako brzo poznat, kao bezposlica, a to bijaše Božidar u podpunom smislu. Blied, žut, bolnim izrazom na licu, sprohadjaše se gradom, ničim se nebaveć. Ljudi razno govorahu o njem, prem su ga više manje svi ljubili; bijaše bo Božidar po svjedočanstvu svih najpoštenija duša i nikomu nesmetaše.

„Dobar dječak!" govorahu jedni, a dječakom nazivahu ga svi, premda mu je već dvadeset i šest godina bilo, a od Jadvige bijaše starji za sedam punih godina. — „Ali je nadut, te odviše drži do sebe!" dodavahu drugi, klimajuć glavom.

U istinu to mu bijaše jedina pogrješka, što je odviše držao do sebe. Smatraše se za osobito učena, a stranom imade i pravo, osobito kad bi se uzporedio s inom mladeži, koja je jedva čitati znala. Već je u djetinjoj dobi ljubio veoma knjige i bavio se kojekakvih deset godina s njimi, bdijuć nad njimi ciele noći. Nu najednoč ostavi ga ta volja; prirodjena nehajnost obuze ga, te zabaci knjige onim ponosnim osvjedočenjem, da mu nije nužde više se učiti, buduć da sve već zna.

„Postarao se sa velike pameti!" govorahu jedni, čuvši vlastita mu hvalisanja. „A i posiedio!" dodavahu drugi. — I zaisto na samom vrhu glave imaše već nješto siedih vlasi.

Medjutim nebijahu svi toga mnenja. Bijaše bo i takovih, koji tvrdjahu, da ga ja razuzdan i neuredan život učinio prije vremena starcem. Pa možda bijaše u tom nješto i istine, kao uobće u svakom klevetanju. Nebijaše bo on neprijatelj noćnih i tajnih zabava, a prama krasnomu spolu pokazivaše se što više dosta slab. Samo ženiti se nehtjede na nijedan način, tvrdeć, da je u

mudrih knjiga čitao, kako je žena veliko breme, a to breme dobrovoljno si o vrat objesiti, bila bi velika budalaština. Tomu obrazcu treba još i to dodati, da je od sve rodbine svoje najvećma ljubio Jadvigu, koja mu je slabiju i popustljiviju dušu cielom strašću svojom k sebi privukla. S otcem bi samo o politiki govorio, ali u dubljini srdca nije ga baš jako ljubio, nebivši ponajčešće mnenja njegova, ne toliko s osvjedočenja, koliko s razlikosti duha; nego ipak bijaše mu vazda poslušnim sinom.

„Odkud ideš?“ upita ga Jadviga, čim ga je ugledala.

„Od bedema! . . .“

„I vidio si ga?“ pretrže ga naglo Jadviga.

„Koga?“ upita Božidar i pogleda ju začudjeno. Ali zaman očekivaše odgovora, jer Jadviga, kao da su joj misli drugim putem pošle, nastavi hladnijim glasom.

„Pa što si vidio na bedemih?“

„Bio sam znatiželjan! . . .“

„Znatiželjan? za čim? . . . ta valjda znaš naše bedeme?“ upita Jadviga neuztrpljivo, kao da je timi pitanji htjela doći do onoga, što je najviše želila saznati.

„Da pravo kažem, htjeo sam takodjer viditi toga čovjeka, komu je grad naš povjerio sigurnost svoju, jer ja se razumijem u poteze lica, te iz njih čitam višeputa i najtajnije misli.“

Tu prestade promatrajuć s dopadnošću svoj vlastiti razum.

„Pa što dalje?“ navaljivaše sve to neuztrpljivija djevojka.

„Osobito radi toga hodao sam po bedemih, ali njega nebijaše tamo . . .“

„Nebijaše? . . .“

„Susretoh otca, koji neprestano obilazi bedeme i gradska vrata. Neznaš li sestro, zašto se on tamo uviek bavi?“

„Što mi do toga! . . . ja neznam! . . .“

„Neznaš?“ reče turovno Božidar i zamisli se. „Šteta, da neznaš!“ dodade za čas; „on te tako ljubi! možebit bi odvratila nesreću, koju mi duša sluti. I sám se nemogu odvažiti, štogod početi. Ti me sestro valjda razumiješ? . . .“

„Čemu nisi sám govorio s otcem, kad si ga susreo? . . .“

„On mi samo reče, da se što prije udaljim, jer će skoro opaliti top. Jedva što to izreče, al najedanput zatutnja silno.“

„A ti? . . .“

„Ja brže bolje utekoh! . . .“

„I ništa više? . . .“

„Više . . . vraćajuć se susretoh ipak Arciževskoga.“

„Susreo si ga? . . .“ povika djevojka, a oči joj se zasjaše.

„Da! susreo! . . .“

„Pa što? kako ti se vidi?“

„Lice ima plemenito!“

„I puno izraza! . . .“

„Pogled ponosan!...“

„Uzvišenimi čustvi odsjevajući!“

„Ti si ga vidila sestro?...“

„Vidila sam ga kroz prozor; jedan samo časak!“ odvrati Jadviga, na što porumeniv spusti oči.

„On može spasiti grad naš; a tomu se je nadati od njegova lica postojana i odvažna, ali jao onomu!...“ govoraše dalje polahko kao zamišljen, „jao onomu, koji bi izdao.“ Pri tom mu se naškubiše usta ljutito i osorno.

„Pa što si namislio učiniti?“ progovori naglo Jadviga.

„Ja?“ odvrati vas u brigi. „Ta zar ja znam!... čudno je tvoje pitanje. Zar neznaš, da otac!...“

„A što nam do otca!“ povika Jadviga i uz to joj ponosan i odvažan pogled blisnu iz oka.

„Kako to? što razumiješ pod tim?...“

„Ja ništa!“ odvrati Jadviga i zamisli se.

„Što?... budalaštinu njeku!...“ progovori naglo mati i porugljivo pogleda preda se.

Božidar začuv te rieči, pohiti brže bolje iz sobe, mrmljajuć nješto izpod nosa o zlokobnih pticah. (Dalje sliedi.)

Komu pjeva ptica?

(Narodna pripovjedka iz sbirke Mijata Stojanovića.)

Išli su dva druga kroz šumu. Čuju liepo pjevati jednu ptičicu. Prvi reče Čuješ, druže, kako meni ptica liepo pjeva.

Nepjeva ptičica tebi, nego meni, veli drugi.

Meni! a ne tebi. Nije, nego meni!

Tako rieč po rieč, posvade se do pasjih kola, i najposlje i počupaju. Kad dodju doma, ode prvi k sudcu, i potuži se, kako se je zavadio sa svojim drugom, te ga je drug izlupao.

Gospodine sudče! veli parac, budite za mene u toj parnici, ja ću vam noćas dotjerati vola najljepšega, što imam; samo nedajte pravo momu drugu.

Neboj se, veli sudac, neće tvoj drug dobiti parnice. Idi ti doma. Ja ću vas sutra pozvati preda se na sud. Drug tvoj neće dobit pravo.

Ode prvi parac veseo doma. On od sudca, a drugi k sudcu, i moli: Gospodine sudče, vaša milosti! tako i tako. Pripovieda sudcu potanko na vlas, kako je išo s drugom u šumu; kako mu je pjevala ptičica; kako su se poriečkali, zavadili i potukli. Budite, gospodine sudče za mene, nedajte pravo momu drugu. Imam debela brava hranjenika, noćas ću ga dotjerati u vašu svinjaru.

Dobro, dragi! veli sudac, neboj se, tvoj drug neće dobit pravo: dodji sutra na sud.

Sutra dan dodju obodva parca pred sudca. Svaki se uzda dobiti parnicu. Sudac kao da jih nijednoga nepozna, pita: „Šta želite vas dvoje?

Gospodine! tako i tako, kažu sve po redu i potanko na vlas, kako i što je bilo, tu su se zavadili i potukli. Molimo suditi nam pravo, i dosuditi, komu je od nas dvojice pjevala ptičica?

Moji dragi! veli sudac, obodvojica vas varate se jako. Ona ptičica u šumi što je pjevala, nit je pjevala jednomu, nit je pjevala drugomu, nego, ako ćete mi obećati, da ćete se izmiriti kao pošteni ljudi, kazat ću vam, komu je ona ptičica liepo pjevala. Hoćete li?

Hoćemo, gospodine! samo nam kažite, komu je pjevala.

Ona je ptičica, ljudi, meni pjevala, meni, vašemu gospodinu sudcu.

Hvala, milostivi gospodine! odgovore parci, odu doma i pomire se. Iduć doma govorili su ovo i ono, i slože se liepo u tom, kako je ona ptičica u šumi liepo pjevala gospodinu sudcu, i vola mu i brava donesla.

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

III.

I štovane gospoje će doista priznati, da smo jučer bili marljivi pa za nagradu dozvoljit će nam, da danas prije podne ostanemo u gradu a tek poslje podne da odemo u izložbu. A jer je tuljerijski vrt otvoren već u 7 sati u jutro, ajdmo najprije onamo. Iz rue Rivoli udjemo kroz krasna željezna vrata u vrt, a tko ide sa Place de la Concorde, proći mu je malo na okolo, dok dodje širokim drvoredom u paviljon de l' Horloge. Odmah na pročelju tuljerijske palače dva su vrta sa cviećem, izmedju kojih ima širok hodnik; do tih vrtova su veći urvešeni brojnimi umjetnimi kipovi i daždjavci; na zapadu je šumica, pa onda veličanstveni narančik s redom narandja. Jesi li umoran, možeš tu sjesti na jedan od velebrojnih stolaca, samo dakako platiš dva soua ili 10 centima. Iz mramornoga skupa, što ga tu vidimo i koj nam se mnogo dopada, spominjemo tek kipove kao što su: devet muza, Tiber, Loire, Seine, Marne i Nil, Tezej i Hreljo, Perikle, Diana, Flora, Venera itd. Pošav odtuda kroz tuljerijsko dvorište dodjemo opet kroz željeznu rešetku na trg Carousel, gdje je slavoluk Arc du Triomphe, na zapovjed Napoleona I. god. 1806. načinjen po luku Septimusa Servusa u Rimu. Osam korintskih piljeva iz crvena mermera drže gredje, na svakom pilju vidiš od mermera vojnika iz Napoleonove čete. Iznad manjega luka mramorna plohorezba prikazuje znamenite dogadjaje iz rata g. 1805. imenice pobjedu kod Austerlitza, kapitulaciju kod Ulma, mir u Požunu, ulaz u Beč, sastanak cara Napoleona s Franjom i ulaz u Monakov. Taj slavoluk stajaše pó drugi milijun franaka. Prekrasne su sgrade oko trga Carousel gradjene Napoleonom III. i sad ih baš svršavaju. Nu sad ajdmo iz tuljerija nerazgledav danas muzeja ni galerije slika; kroz Rivoli dodjemo na Place de Palais Royal i tu razgledamo g. 1650. Richelienom začeti palais sa više velikih dvorišta i veličanstvenih sgrada; malo prije smrti darova stožernik tu sgradu kralju Ljudevitu XIII., koj je tu stanovao, pa odtud i dobi ime palais royal; sada tu stanuje princ Napoleon. Glavno pročelje ima na dva ugla paviljone u savezu sa zatvorenim lukom; kroz sriednji ulazi se u glavnu sgradu, kroz koju opet trostruki hodnik pod svodom vodi u drugo dvorište; tomu dvorištu je galerija na strani iztočnoj des Proues, zapadnoj des Chartres i sjevernoj de la Cour, te sačinjaju nastavljenu kolonadu. Istotečno s galerijom de la Cour ima galerija d' Orleans mramorom popodjena a staklom pokrivena; tù su dva reda prekrasnih štacuna. Vrt uz palais royal

uriešen je drvoredi, kamenicami, kiparstvom itd., u paviljonu nudjaju ti novine za 1 sous (5 centima) a u drvoredu ima stolaca, gdje uz isto toliku cienu možeš počinuti. Štacuni pod svodovi, puni ponajviše razkošnom robom, svakako su najljepši u svem Parizu. Nad njimi u prvom spratu su većinom gostione, pa jer nas uprav opominje glad na zajutrak, ajdmo gori. Idué vidimo za velikim staklom debelih morskih i nemorskih riba, liepe buti, kobasica i drugoga mesa, svježe zeleni većinom neposredno iz Algira, krušaka i jabuka šest puta većih nego što ih obično opažamo na hrvatskih voćkah, jagoda, velikih kano kruške, dà već i nova groždja; pa sve to tako je krasno uredjeno, da ga se čovjek nemože dosta nagledati. Bojazljivo glednemo gore na cimer, i pročitamo Troi frères provençaux ali ciene za déjener neima nigdje; izvadimo iz žepa listnicu, zavirimo u nju, pa onda junački pokročimo unutar; ali kad tamo malo da nas neminu odvažnost, kad nam po nutri zasjaše prekrasne slike i ogledala, okovana zlatom i srebrom. Na velekrasno uriešenu mjestu sjede dvie „dames du comptoir“ u opravah od težke svile, krasne kao angjeli, počešljane po najnovijem ukusu s onimi na šiji — chignon-balloni najmladje parižke mode, koji imadu varat ljude, kako su silni i debeli pramovi u ženskinja. Ukusno počesan „garçon“ s bielom kao snieg, a dugom pregaćom, na vratu mu bieo haut-volée cravate a obučen u crni doramak pozdravi nas uljudno, kad unidjemo te nas ponudi, da sjednemo na mekani baršunski naslonjač uz okrugli mramorni stol; donese nam u crvenom baršunu vezanu knjigu, a to je gastronomički lexikon, u kom ima više stotina jela i nebrojenih vrsti vina. Učimo se časak jela i pila iz toga šematizma, ali pazimo više na cienu nego li na imena navedenih jela, pa si napokon naručimo beefsteak aux beure d' anchois (befstek sa osardeljenim maslacem) i butelju Medoc-a.

Dok konobar ide u kuhinju, da nam naručeno donese, javljamo vam prijazne štilice, da u tom crvenom baršunskom pomenku ima porcija juhe i po 12 franaka a od vina smo si naručili butelju onoga; koje je najcjenije naime samo po 2 franka. Još bi vam voljni bili i više šta iz toga pomenka priobćiti, ali nas smeta drugi garçon nudeći nas uprav ostrigami, kojih nismo naručili a treći opet tjestenicom (paštetom) od gomoljika, napokon dobijemo što naručismo, a za poslast velike jagode, pa nam se odmah na srebrnom tanjuru preda i račun. Svaki nas za 12 franaka siromašniji izadje iz ukusne tržnice misleći: tù me više neće nikad biti. Skup doručak uništi nam volju, da ostanemo dulje u gradu, a jer je upravo na trgu de palais Royal amerikanska željeznička postaja, ajdmo na jedna od tih ogromnih kola pa se za 30 centima odvezimo u izložbu. Došav ovamo razgledajmo najprije dražestni perivoj.

Čim stupiš unj, vidiš velike staklene kuće s raznovrstnim cviećem u najljepšem cvietu; idemo i razgledamo kuću paoma, botanički diorama, veliku i malu, pa vruću i studenu rastlinsku kuću, biljine vrućega podnebja i vodnice, kotlik sladke i kotlik morske vode, ribnjak, razgledamo nadalje slike u belgijskom, bavarskom i švajcarskom muzeju, kuću Gustava Vaze, magjarsku csardu, gdje njeki vinotržac ima dobru prodju vina, galičku kuću, pekariju bečkoga dvorskoga pekara Romana Uhla, koj okruglu žemljičku prodaje po 10 centima, tirolsku kuću, gornjo-austrijsku i štajersku kuću, ruski hliev i u njem 12 prekrasnih konja, mošeju, templo Edfu, egipatsku kuću, tunezku kavanu, gdje izpijemo čašu kave ili da bolje rečemo vrčić, u kom su 3 česti taloga a samo jedna čest za piti. Tù 5 Tuneza svira tako, da se moraju svi miši i parcovi razbiežati odtud na deset miljah daljine. Idemo sad u meksikanski muzej, koj je na čudni način uriešen; okornižan je naime tisućami mrtvačkih lubanja a i unutri su svi piljevi njimi izkićeni. To nas se baš nije ugodno kosnulo pa se hitro uputimo u paviljon, koj je tu naredilo englezko-biblijsko družtvo, i gdje se izvadci iz biblije, molitve, legende itd. u svih

jezicih svieta bezplatno diele. Tù su blizu jedna katolička i dvie protestanske crkve; veoma je zanimiv svietionik toranj, kojemu smo sada blizu. Zanj je načinjeno mirno more te se iznad njega smjelo koči i ogledava si ljepotu; kad se izložba svrši, onda će opominjat izmedju otoka Bréhata i otoka Quernesey u tamnih noćih na kukove doverske. Toranj je od hrastovine 70 lakata visok; nažigač stanuje doli, a tu je i skladište ulja i vode; od njega gore do služavske sobe vodi 226 željeznih stuba, a odtud do balkona 24 stube. Na vrhu tornja na plosnici je svjetionička sprema — 24 kolutasta stakla. U ognjištu svake te staklene leće je svietiljka za razsvietljenje. Jaki stroj poput ure okreće sav taj optički sklad tako, da oganj zabljesne, pa onda sve redom užiže. Taj oganj se vidi na 25 morskih milja daljine.

Nu budi to dosta od svih znamenitosti, štono smo ih danas u perivoju vidjeli, pa ajdmo opet u palais. Kao velikom ladjom koje katedralne crkve stupamo kroz velika vrata te vidimo lievo Francezku desno Englezku. Uputimo se u Francezku, gdje rade strojevi namienjeni velikomu obrtu; ele strašne ti tùdier tarlabuke i štropota, kanda su se sastale sve tvorione francezkoga carstva. Šta je čovječji um ikad u toj struci mogo izumiti, sve se to u najvećem izboru ovdje našlo. Ogromni strojevi parni i svake vrsti u vriednosti od 2000 do 80.000 franaka, samovozi, lokomotivi i samokreti, micala, brodovni strojevi, parno kladivo, samopreljka, parna pila, svrdlica, blanjasti stroj, željezna tokara, vrtača, šivalo, umjetni mlin, ledenica itd. Iduć nuz francezke strojeve dodjemo do osobita prostora. Pred nami su bonboni svake vrsti dragées, chokolade i pecivo; a gle opet ovdje polag: djevojke rade iz artije i tvari kitice kao da su si sad ubrale naravna cvieća; do njih je kitničarnica, polag se opet rade listnice, novčanice, smotkovnice, malo dalje je zlatar; još dalje češljar pravi češlje iz rogova, a do njega rezbar reže drva i slonove kosti itd. Tù možeš vidjeti, kako se rade pusteni i slamnati šeširi, čipke, sazi, shawli itd. A želite li, gospodjice, 100 komada posjetnica? Napišite samo ime i za 3 časka eto vam posjetnica i gotovih i umotanih. Hoće l' vam se imat urezano ime u čašu? i to vam može biti, jer ovdje radi jedan čovjek hitro i sam kaže, da tim na dan zasluži 50 do 70 franaka. Ili vam se prohtjelo zabave po najnovijem načinu? Evo će vas tlakom vode pokrenuti uzlazni stroj za 50 centima uzdići do 70 stopa visoko pa ćete imati ozgor prekrasan pogled izložbe i perivoja i jednoga diela grada Pariza a može vas dići, i da biste se mogle šetat po krovu izložbene sgrade.

U 6 sati ostavismo opet Martovo polje, vozar nas za njekoliko časova prebaci u gostionu du Moulin Rouge na elizejskoj poljani, gdje ćemo si naručiti kratak objed pa onda da pregledamo Champs-Elysés, glasovito šetalište izmedju trga Concorde i Barrière de l' Etoile. Elezejska polja imadu mnogo sriednjih drvoreda i na četiri strane drveća; lievo i desno su kavane i gostione, kazalište i javna sigrališta svake vrsti.

Poslje 8 sati odemo u Alcasar Caffé, gdje se pjeva i gimnastičke igre izvode. U 12 sati evo nas i opet u stanu na počinak pa po treći put u Parizu želimo „laku noć."

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Koji su u nas u početku prieporoda naše književnosti pomišljali na učeno družtvo, i željom ga željeli, pa su došli 5. o. m. u 6 sati poslje podne u Narodni dom, mogli su sa biblijskim starcem zavapiti: Sada odpusti Gospode, sluge svoje u miru, jer su vidile oči naše, što smo toli željno očekivali . . . Liepa li je i srdcu ugodna uspomena na taj dan, premda u dvorani Nar. doma nije taj put bilo nikakve

svečanosti; bijaše samo javna sjednica i to prva našega učenoga družtva, naše jugoslavenske akademije.

I dvorana i galerije napuniše se gospodom oboga spola; oko zelena stola sjedjaše 10 akademika; preč. g. kanonik i predsjednik akademije dor. Rački otvori sjednicu ovom besjedom:

Veleučena gospodo akademici! štovani slušaoci!

Današnjim danom stupa jug. akademija znanosti i umjetnosti pred sviet — današnjim danom počima njezino djelovanje. Znam, da je naš narod, koj je misao o tom učenom zavodu tolikim uzhitom prihvatio i tolikim požrtvovanjem podupro, da ste i vi štovani slušaoci očekivali, da će se akademija prvi put u većem sjaju prikazati. Nu u koliko znanost ljubi skromnost i čednost, nitko više od same akademije nežali, što svetčanu skupštinu mora odgoditi na vrieme, kada bude mogla u svojoj sriedini pozdraviti svoga i pokrovitelja i otca. Za sada i ovom mu prigodom šalje u dalek sviet vruću želju kličuć s rimskim pjesnikom: Custos gentis! abes iam nimium diu . . . redi, lucem redde tuae, dux bone! patriae; instar veris enim vultus ubi tuus affulsit populo, gratior it dies, et soles melius nitent“ (Horat. carm. lib. IV. o. 5.) U ostalom tvrdu gojimo nadu, da će nam se ova goruća želja do skora izpuniti; pa da će akademija još tečajem ovoga, ali svakako budućega mjeseca slaviti svoju prvu svetčanu skupštinu.

To ipak ništa nesmeta, da akademija već sada započme svoje djelovanje; s toga je ona scienila, da dalnje odgode, pokle su glavne zaprieke uklonjene, nebi mogla opravdati pred narodom, koj željan ozbiljne nauke izčekuje ovaj zavod od šest godina. I doisto — gubitak dragociena vremena šteta je za naš narod tim većma, što on bivši kroz tolike vjekove na razbojištu dvajuh svietova nije mogo gojiti nauka onim mirom, kojim ih gojahu njegovi sretniji susjedi u počinku plandujući.

Prema tomu zaključila je akademija, da se i prije svetčane skupštine drže razredne sjednice, a da ove otvori prvi razred, komu je u smislu čl. 23. pravila gojiti — jugoslavensko jezikoslovje i književnost, zatim poviest sa svojimi pomoćnimi znanostmi uobće, a osobito poviest i starine Jugoslavena. Za prvo pako čitanje u ovom razredu izabra akademija razpravu iz poviesti jugoslavenske književnosti.

Što je u ostalom akademija prema svojim duševnim i materijalnim silam naumila raditi na književnom polju već ove godine — kako ona svoju zadaću i prema znanosti i prema našemu narodu shvaća, koja sredstva nakani upotrebiti, da se primakne svrsi svojoj, sve to iznieti će na vidik u svojoj svečanoj skupštini, u kojoj će još njeke odličnije umove uvesti u svoje kolo. Dotle će se i občinstvo strpiti.

Sada mi neoprestaje ino, nego očitovati iskrenu radost, što se napokon danas bar donekle oživljuje jedna od onih plemenitih misli, koje je naš narod od svoga duševnoga preporoda začeo; i što ovu prvu razrednu sjednicu svojom prisutnosti ukrasuje liepa kita prijatelja naše narodne prosvjete i velik broj naše domoljubne omladine.

Ovo učešće novim nam je svjedočanstvom, da književna nastojanja nalaze i u nas iskrena odziva; novim nam je zalogom, da je naš narod voljan stupiti u red prosvjećenih naroda na osnovu svoje vlastite knjige i nauke. Bog blagoslovi započeto djelo, a u nami neklonuo već svaki se dan to više kriepio duh radenosti, uztrajnosti i postojanosti.“

Poslje toga proslovi akademik g. prof. Jagić ovako:

„Gospodo! Želio bih, da nam današnji dan ostane za uviek znatan u historiji našega duševnoga života. Vi znate dobro i sami, zašto to želim: danas istom stupa pravo u život onaj zavod, koga je zamislio uzv. duh preodlična sina domovine, kojemu je temelj položila njegova blagodatna desnica, koji je kao premilo čedo sretnije budućnosti s velikom ljubavi prigrlio cielokupni naš narod.

Osjećam znamenitost ovoga trenutka, te upravo zato priznajem, da slabe moje sile nisu prema velikomu očekivanju prvoga utiska. Jedino me tješi i slobodi to, što se od pravednosti vaše nadam, da ćete sjećajući se onoga: omne initium durum, u

prvom presudjivanju blagi i milostivi biti, nećete ovo moje prvo podizanje sa akademičke stolice smatrati drzkim precjenjivanjem samoga sebe, već radje smjernim pregnućem, koje svakomu domoljubu nalaže dužnost, da bude uviek pripravan raditi na korist domovini.

Podigoh se dakle, sa ove stolice, da u ovom prvom javnom sastanku našega filologičko-historičkoga razreda jugosl. akademije čitam nješto iz onoga, što zasieca u krug mojih znanstvenih nauka: ele da znate, to neće biti nikakova sjajno priugotovljena besjeda, nikakav posebni za ovaj momenat udešeni panegirik: ja ću vam čitati tek jedan odlomak iz povećega djela, iz historije hrvatsko-srbske književnosti. Toga radi nemogu biti u mojem današnjem čitanju niti izborita eksordija niti kitnjasta epiloga; meni je tek dužnost sa njekoliko rieči ubaviestiti vas o tom, kako je ono, što ću da čitam, u savezu s ostalim djelom.

Ja sam razmišljajući našao za najsgodnije, da se historija hrvatsko-srbske književnosti podieli na 3 dobe. O tom se čita na str. 14 ovako:

Prvo t. j. s t a r o d o b a, koje bi se moglo takodjer prozvati crkveno ili svešteno doba, proteže se od početka naše historije do u oči prieporoda znanosti i umjetnosti u Italiji; ili s obzirom na naše okolnosti, do konca četrnaestoga vieka. Tko bi se na političke dogodjaje obazrio, mogao bi reći drugimi riečmi: do propasti carstva srbskoga.

Drugo t. j. s r i e d n j e d o b a, koje bi mogli zvati dalmatinsko-dubrovačko, proteže se od petnaestoga vieka — to je humanizam dalmatinski i početak hrvatskoga pjesničtva u Dalmaciji — do preko polovice osamnaestoga vieka, kada iznemože snaga dubrovačka, te si književnost traži nova pristaništa po Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj.

Treće t. j. n o v o d o b a, izhodi od poroda narodne književnosti kod austrijskih Srbalja u drugoj polovini 18. vieka, prikuplja suvremenu kao i predjašnju radnju književnika kajkavskih, iz koje izniče nova ilirska književnost u Zagrebu, svraća pogled na pjesničtvo narodno i napokon nastavlja novu književnost sve do danas.

Kako je dakle čitava historija naše književnosti podieljena na tri odsieka, spada predmet mojega današnjega čitanja u njen prvi odsjek, t. j. u staro doba. To je ono doba, kada je jošte naša hrvatsko-srbska literatura uzko svezana bila s literaturom starobugarskom tim, što im je isti temelj i isti izvod u književnoj radnji slavenskih apostola i njihovih učenika. Danas nepada više nikomu na um nijekati, da su toli Ciril i Metod, koli njihovi najpoglavitiji učenici pravi Bugari, i da je narod naš od 9—12. vieka svoju književnu obrazovanost crpao iz djela bugarskih. Naravska je dakle posljedica, da se u našoj staroj književnosti nemože nikako mimoići znamenita radnja onih starobugarskih književnika i prvih učitelja našega naroda.

Na koliko mi god sa štovanjem pominjemo svaku starinu naše književnosti, koliko se god klanjamo nastojanju ovih bugarskih učitelja oko širenja kršćanske prosvjete, osobito što znamo, da su mudro umjeli kršćanstvo svezati s naročitimi zahtjevi slavenske narodnosti, ipak su najznatniji i najinteresantniji za vas ostatci elemenata narodnih, kao: narodnih pjesama, pripoviedaka i u obće svega mitologijskoga vjerovanja.

Najstariji tragovi ovakovih elemenata dovode nas čak u 10. i 11. viek, gdje ih nalazimo tiesno spojene s književnom radnjom bugarskih Bogumila, i za to sam jednomu odsjeku prvoga diela svoje knjige nadjenuo naslov:

„Bogomili, lažne knjige i narodno pričanje."

Iz ovoga odsjeka izvolite saslušati njekoje §§. samo u izvadku, diljem pak želim vam priobćiti njegov posljednji §., naime: Paralele i izvori naših narodnih pjesama i pripoviedaka. Većina, koje se ovdje pominju, bit će svakomu dobro poznate iz bogatih djela Vukovih, i upravo zato nadam se, da će vas zanimati, da čujete, kako se daleko u prošlost potežu izvori i kako daleko po svietu paralele toga krasnoga blaga narodnjega, na kojem se temelji napredak naše novije književnosti.

Onom dobom, kad je pokojni Vuk po prvi put odkrio svietu bogate izvore našega narodnoga pjesničtva, počimlje upravo nova epoka u našoj književnosti. Ja smatram

osobito sretnim slučajem, što se baš tako desilo, te će se i prvo čitanje jug. akademije toli odličnim predmetom baviti, kao što su nar. pjesme i narodne pripovjedke. Tà to je ona imovina našega naroda, koja mu je već dosada dalje po svietu glas razniela, nego li sva djela njegova junačtva, i koja mu kod svih obrazovanih naroda steče najveće simpatije."

Poslje je akademik prof. Jagić čitao iz svoje povjesti hrvatsko-srbske literature jedan odlomak i to paralelu te izvore naših narodnih pjesama i pripoviedaka. G. profesora na svršetku (u pol osam sati) pozdravi obćinstvo uzklici: slava i živio. Djelo mu je učeno, ali kako radi o naših i poznatih stvarih, veoma zanimaše slušaoce.

Jošte javljamo, da je u sjednicu iz Karlovca prispjelo pismo, u kom rodoljubivi gradjani akademiji čestitaju.

Ruska zdravica slavenskim gostom.*)

Iz slavjanskih svih krajina
Zdravo braćo, zdravo svi!
Poljubit je vas milina
Slavjanom u Rusiji;
Ne uzalud Rus k radosti
I ljubavi zove vas:
Vi s daleka — niste gosti
No ste braća svi kod nas.

Vi ste doma medju nami
Više neg u domu svom,
Gdjeno kroji zakon vami
Tudjin tudjim jezikom.
Spoj gospode i podanih
Ovdje 'e jedan jezik svieh;
Slavstvo ljubit, bit Slavjani
Nij' istočni — smrtni grieh.

Prem su dugo nas dielili
Gorke sudbe vjekovi,
Mi smo ipak braća bili
Jedne majke sinovi;
No smo bliže sad prosvjete
Sviet vidimo zavidan:
Vam neželi Ruske svete
A vas Ruskoj ni u san . . .

Mržnje mu je povod cieli,
Što vam zemlja slavenska
Zemlja vela glasno veli:
„Oj Slavjani tù sam ja."
Kad se lome lanci naši,
Sviest kad ruši robstvo nam,
Ko božji ga bič to straši,
Zavisti mu žari plam.

Puk je davno evropejski
Ohó lažju živio;
Nauk mu je farizejski
Dvoje pravo smislio:
Zanj — slobodu, ravnopravnost
Za nas samo — nasilje . . .
Ta Slavena starodavnost
Baštinom je bezpravje.

A to zlo nas mnogoljetno
Još i danas hoće gnjest;
Sastalim se jednom sretno
Radost slavsku hoće smest.
Stara bol i sad još boli
Čelo još je krvavo,
K nebu viče krv, što poli
Bilu horu, Kosovo.

I med nami braćo mila
U slavjanskoj družini,
Prost je onaj od grdila,
On im mio jedini,
Tko zna bolje da izdade
Svoju mater slavjansku;
Aj sviet samo ljubit znade
Našeg Judu — na čast mu!

Oj, tlačeno svietom pleme
Kad ćeš postat narodom?
Je l' neslogi krajnje vrieme
Udrilo ti Usudom?
Kad iz slavskog ode roda,
Što ga ciepa još i sad? . . .
No ufajmo u Gospoda
On sam znade dan i sat.

*) Stari ruski pjesnik Tjutčev sastavi ovu zdravicu Slavenom na objedu plemićkoga zbora u Petrogradu; prevedena je „Nar. Novinami" i u češki. U hrvatskom i češkom prevodu izostavljena je posljednja kitica; jer ju nebi propustili austrijski zakoni. Ur.

Besjednica.

Iz Zagreba. (Svečanost pjevačkoga družtva Kola) prvih dvijuh dana lipnja bijaše oduševljena i liepa. Koncert privabi silu svieta u prostorije Strieljane, a „kolo“ se odlikovalo točnim pjevanjem slavenskih zborova; osobitim uzhitom pozdravljena je „hrvatska četvorka“ i „ruska himna“, koja se je morala uz burno klikovanje tri puta opetovati. Proslov je g. Zahar dobro besjedio, a tako i g. Vrbanić Majku crnogorsku. Poputnica Kola, sastavio ju i k toj svečanosti kolu posvetio prof. Oertl, vrlo se dopade. Poslje koncerta bijaše plesna zabava do jutra.

U zoru nedjeljom sviraše ulicami gradska glasba; u 10 sati ode kolo glasbom praćeno sa starom zastavom u Jurjaves, gdje je u 11 sati bila svečana misa i posvećenje nove gospojinskim odborom „kolu“ darovane zastave; g. dor. Rački blagoslovi ju na ime sv. Cirila. Predsjednik „kola“ g. Krešić zahvalio se gospojam na liepom daru a na njegov predlog postale su darovateljke počastnimi članicami; one i njeka odličnija gospoda su redom zabila po klinac u zastavu izričuć uza to sgodnu poslovicu; poslje su gospodične zastavu ovjenčale liepim viencem. Zastava je od težke svile, zarubljena srebrnimi okrajci, na jednoj strani joj grb trojednice, na drugoj lira s nadpisom „Hrvatsko pjevačko družtvo Kolo“; vrpce su od modre svile, na jednoj je izvezeno srebrom: Zagrebačke domorodke Kolu 1867. a na drugoj poslovica Kola: Tko pjeva zlo nemisli.

U 1 sat poče na prednjoj strani perivoja veseli banket, kod koga je bilo do 100 gostova, a ljudi oko njih ni broja se nezna. To trajaše do noći a poslje večera u Strieljani do pó noći.

— (Put u Postojnu.) Sutra u 8 sati u jutro odlazi odavlje zabavni vlak u Ljubljanu i Postojnu; čujemo da se je putnika prijavilo vrlo mnogo; tko bi još od naših štilaca htjeo onamo poći, javljamo mu, da karte može dobiti na kolodvoru, samo za priskrbu stana i drugih troškova neka plati g. Krešiću 1 for.

— Izašla je prva slika od Mücke-ovoga litografiranoga „Albuma,“ koji će, kako smo već objavili, sastojati se iz 12 slika iz hrvatske povjesti. Prva ova slika predstavlja: „Dolazak Hrvata u današnju domovinu god. 638.“ i izvedena je krasno, da se njom i najodličnija soba nakititi može. Premalena je prama veličini osoba, a njeki mali nerazmjer opaža se i kod ruke i mača. Ciena je sliki pojedince 1 st. 60 nvč., a za predbrojnike na cieli album 1 st.

Sisak 4. lipnja. (Dopis.) Ovamo je došlo naše narodno kazalištno družtvo i igrat će 6 puta dakako u areni pod redateljem g. Mandrovićem. Počimlje večeras sa poznatim liepim komadom „Zapisnici vraga,“ a dobilo je, čujem 97 predbrojnika po 4 for. na 6 predstava; sva je prilika, da će dati još 6 predstava. O uspjehu ću „Dragoljub“ izvjestiti.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Sveobće izvješće o narodnoj svetkovini tristogodišnjici sigetskoga junaka. Napisa Gjuro Stj. Deželić, perovodja centr. odbora. U Zagrebu štamparna Drag. Albrechta 1867. U vel. 8-ni str. 35. Nakladom pjevačkoga družtva „Kola,“ koje ga prodaje po 30 nvč.

— Jošte rieč u vrieme! Reko Tomo Mužar, humski župnik. U Zagrebu štampom D. Albrechta 1867. U 8-ni str. 10. Politička brošura izašla posljednjih sjednica sabora našega. Ciena 10 nvč.

— Krištofa Šmida sto malih pripoviedaka za mladež, priredio Iv. Filipović a izdao i sa dvie slike ukrasio L. Hartman. U Zagrebu 1867.

— Ezopove basne, priredio za mladež Iv. Filipović a u liepom izdanju sa slikom, bez sumnje za školske darove namienio L. Hartman. U Zagrebu 1867.

— U Gajevoj tiskarni je preštampana iz „Danice ilirske“ na 2 l. u 8-ni pjesma „Spomen,“ o turskom odlazku iz gradova — Srbskoj braći Velimir Gaj.

— Zastupnik ujedinjene omladine, družina „Zora“ poslala je, veli „Vila“ u Biograd, da se štampa, vriednu knjižicu za poznanje Srbije pod imenom „Put licejskih pitomaca (iz jestastveničkoga odieljenja) po Srbiji g. 1863.“, koji je po

biljeźkah ciele ekspedicije sastavio † Kosta Popović. U ovoj ekspediciji učestvovali su osim profesora g. dra. J. Pančića, i osim pokojnoga K. Popovića, još gg. Vladan Gjorgjević, Lazar Gj. Dokić, Jovan Bademlić, Nikola Katić, Petar Novaković i Radmio Lazarević.

— Odbor, što izdaje Vukova djela, počeo je u Beču štampati „Život i običaje naroda srbskoga", posmrtni rukopis pokojnoga Vuka. Knjiga će iznieti na 24 štampana tabaka.

— „Naši djumručki odnošaji. Od Pante Jovanovića, načelnika administrativnoga odieljenja u ministarstvu financije. U Biogradu u državnoj štamparni 1867. U 8-ni 1. l. str. 18.

— Nadgrobna besjeda Miloju Lešjaninu, načelniku min. inostranik diela. Govorio 26. travnja g. 1867. u Biogradu Nikola Popović, profesor. U Biogradu u državnoj štamparni 1867. U 8-ni 4 l.

— Križni put, muka Isusova i plač blažene djevice Marije po nastojanju dra. Ljudevita Cesara Pavišića protonotara apoštolskoga, počastnoga kanonika crkve Makarske, c. k. školskoga savjetnika itd. popravljeni i pretiskani na duhovnu potrebu pravovjernih. U Trstu 1867. Iz tiskarne Hermansorferove. U 16-ni str. 50 sa liepom slikom Isusa Krsta.

— Polje Kosovo ili Mileva kći cara Lazara. Od P. H. S českoga preveo G. Neter. Sa jednom litografičkom slikom. U Biogradu štamparna Nikole Stefanovića 167. U 8-ni str. 140 i VIII str. upisnika. Ova priča pokojnoga Prokopa Hoholuška štampana je još 1863. u podlistku „Vidova dana."

— Troškom svetloga kneza crnogorskoga Nikole preštampana je iz „Ilustrovanoga svieta" pjesma g. Ljubomira P. Nenadovića „Snaga naroda." Naslov je brošuri: „Snaga naroda. Na Cetinju u kneževskoj pečatni 1867." U 8-ni 7 strana. U „Svetovidu" br. 58. priobćen je list svietloga kneza Nikole, kojim g. Nenadoviću s pohvalom čestita; kaže medju inim: „Pjesma vaša o „snagi naroda srbskoga" čedo je onakovih čustva narodoljublja i odredjena je kao vjerni tumač naših bieda i naših nadežda na budućnost znamenito mjesto o probudjivanju srbskoga genija zauzeti."

— Stari učitelj ili pravila mudrosti iz škole života. Od Tome Živanovića. U Biogradu štamparna Nikole Stefanovića 1867. U 8-ni str. 80.

— G. Miloš S. Milojević, sekretar trgovačkoga suda u Biogradu, naumio je od kolovoza mjeseca o. g. izdavati „naučan list" s imenom „Perun," od koga bi mjesečno izišle po 2 svezke, svaka po 5 tabaka, a ciena bi za cielu god. bila 12 fr.

— G. Nikola Nedeljković, glumac narodni, „osjećajući u sebi snage," izdaje, veli „Danica" dramatska djela: „Dejan, župan trebinjski" i „Kralj Milutin," svako u 5 djelova s pjesmami, prozom pisana i jambi. Djela su već pod štampom i oba stoje 1 for. Novci se šalju na g. Nedeljkovića u Vel. Bečkerek.

— Srbska vila i turska uktača ili Užičanka. Spjevao Vasilije Stefanović pisar srieski. Preštampano je iz kalendara „Takovca." Izdao troškom Jeremija Obrad. Karadžić. U Biogradu, štamparija Nikole Stefanovića 1867. U 8-ni str. 16.

— Dobri stari Tablabirovi. Jokajev taj roman misli Miloš Gjurić štampati u Biogradu u tri knjige, svaka od 15 tabaka na liepoj artiji. Ciena prvoj knjizi bit će 60 nvč. Tko predplati za sve tri knjige odmah, dobije ih za 1 for. 50 nv.

— Praktički naputak u svilarstvu za porabu pučkih učiona u trojednoj kraljevini. Od J. Brlekovića, učitelja u Novoj Gradiški.

— Izborni zakon ugarski za slobodne kraljevske varoši od g. 1847/8. U Novom sadu napisao te izdao jedan član družtva za radinost. Ciena 15 nvč.

Zagonetka.*)

A. H. Senjanin.

Znaš li mjesto u 'nom dolcu,
Koj nam dobrim vincem rodi?
Znaš li vino bez lozice,
Kog mjestašce proizvodi?

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 25.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 24. U Zagrebu 15. lipnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Djevojka bez glave.

Ubog seljak imao ženu, koja mu porodi diete — sina. Već deset godina bio oženjen, a neimao djeteta, pa se sada nebeskomu daru vele uzradovao. Ali dok njih dvoje u liepa sina gledalo i radovalo se, udju u kliet (sobu) tri prekrasne djevice s gorućom sviećom u ruci; seljak sa ženom ih pozdravi ponizno znajuć da su to sudice, koje dolaze na porod svakoga djeteta i viećaju o budućih sgodah i nesgodah novorodjenca, a što dosude, mora se dogoditi, ma kako nastojao, da tomu izbjegne. Rodilja prva progovori: „Mi smo siromasi i nikako se k nam neda sreća, dajte djevice, dosudite bar našemu sinu sreću, kad mi nismo sretni.“ Sudice se nasmjehnu i jedna progovori djetetu: „Budi jak kano vol, liep kano pramaljeće a mudar kano zrak, koj sve zna.“ Na to reče druga: „Ljudi te neka ljube, a budi možan i bogat.“ I htjedoše otići. Ali mati reče: „Ah djevice, zar nećete momu sina dati ništa više, čim bi se medju drugimi ljudmi u svietu odlikovao?“ Sudice mramorkom šutahu jedan čas, pa onda jedna novorodjencu reče: „Što je najuzvišenije, za tim teži!“ A druga nadostavi: „Izvojšti si, što god zaželiš!“ To reku i izčeznu. Roditelji bijahu puno veseli. — To diete postane dječak i mladenac jak kano vol a liep kano pramaljeće i mudar kano zrak, koj posvuda može i sve znade. Tko god ga vidje, taj se unj zaljubi zavideći roditeljem na tolikoj sreći, kolika je imati takova sina. Slučilo se, da je selom prolazio jedan starac vičuć: „Tko je od kraljevih podanika najmudriji, najljepši i najjači, pa hoće da dodje taj i taj dan na natjecaj, tomu će kralj dati svoju kćer za ženu i s njom polovinu kraljestva!“ To čuo i naš mladenac pa je reko svojim roditeljem: „Pustite me u kraljev dvor na natjecaj s drugimi podanici našega kralja.“ Roditelji ga blagoslove i puste. U kraljevu dvoru nadje množtvo natjecatelja, koji su se tù već treći dan dobro debelo častili; četvrti dan izadju svi na veliku tratinu pred kraljevim dvorom; dodje i kralj s velikaši i kraljevna s dvorankami. Ove su bile toli krasne, da bi se mnogi muž pustio po užetu hodati nad ponorom, samo da koju od njih dobije, ali uz kraljevnu gospodaricu svoju bijahu one ono, što su zviezde uz jasno sunašce na vedrom danu. U ruci joj bijaše ča-

robno ogledalo, koje je pokazivalo uviek samo najljepšega izmedju svih prisutnih ljudi. Kraljevna iduć kroz redove sve gospode, vidje u ogledalu uviek samo sebe, ali kad dodje do seljakova sina, odmah opazi u čarobnom ogledalu ovoga a ne sebe. Obrati se k njemu i reče: „Ovaj je najljepši!"

Kralj ustade i reče: „Imah veliku šumu do medja kraljevine pa mi dodje sluga Vragolan, koga sam odpustio iz službe, i svu mi šumu pretvori u jedno drvo, a sve željezo, što ga je bilo u toj gori, u jednu samo sjekiru i zakle me, da mi priestol nebude čvrst, dok se nenadje muž, koj će onom sjekirom podsjeći ono drvo." Svi podju redom da drvo posjeku, ali nitko ni sjekire neodiže, tolika je bila, nego dodje red na seljakova sina; on u tili čas digne sjekiru i prvim udarcem podsječe drvo; poodsjeca mu granje i stablom kano mnogi gospodičić batinicom igrajući se dodje pred kralja. Ovaj ga vidi reče: „Taj je najjači!" Sad reče kralj: „Tko mi zna pogoditi, na što sad misli moja kći?" Nitko nije pogodio i dodje red na seljakova sina, on stupi napried, pokloni se i reče: „Kraljevna sada misli na mene." Kraljevna odgovori: „Pogodio si, a jer si medju svimi najljepši, najjači i najmudriji, biti ćeš moj muž."

I bilo tako. To dvoje se oženi, a kralj zetu da polovinu kraljestva. Sada je onaj seljakov sin bio možan i bogat a imaše ženu krasnu i milu kao proljetni dan; ali on sa svim tim ipak nije bio zadovoljan, želeći postići ono, što je u svietu najznamenitije; a što je to, ni sam nije znao nego je pitao putnike: šta li su u svietu našli najznamenitijega? I dodje jedan starac i reče: „Neima na svietu znamenitijega od djevojke bez glave, što je u gori Staklenici; ali tko ju hoće vidjet, doći mu je na badnji dan o ponoćki na jezero kod dvora, u kom se tada kupa." I mladić odluči onamo poći, da dobije djevojku bez glave. Uzalud ga i stari otac i mati i tast i punica sa ženom mu nagovarahu, da se toga puta okani, on ostade vjeran odluci, da vidi tu djevojku, o kojoj mu je pripoviedao stari putnik. I kad je lišće počelo padati, prebaci na se torbu i podje put iztoka pod goru Staklenicu, gdje je bilo jezero. Tu se na badnji dan u šikari sakrije, da čeka ponoćku i ono, što je najznamenitije na svietu — djevojku bez glave. Gleda i vidi divotu od žene u samom biseru i dragom kamenju. On se ni s mjesta nemaknu, da ga ona neopazi i neode. A i kako da se makne, kad se od čuda nije ni snaći mogo. Vidi nad bistrom čarobnom vodom, koja se ni o božiću smrznula nije, u ženskom odielu punu bisera i dragoga kamenja sjati žensku, koja neima ni lica ni očijuh, ni čela ni vlasi, dakle ni glave nego sunce, sjajno sunce; vidi tu žensku, gdje po bistroj vodi sjajnošću svojom pliva. On ju gledaše i jedan sat prodje, ukočenima očima; dok ona ni najmanje mokra neizadje i neode. Seljakov sin se zaljubi u tu divnu i prekrasnu djevojku i očevidno bolovaše od tuge, što ju nemože nazvati svojom. Dogodilo se jednom da ga jedna baka prijazno zapita: što li mu je? A on joj iskreno izpripovieda sve, što je i kako je. I reče ona: „U gori Staklenici možeš i djevojku bez glave dobiti, ako odeš onamo pravcem, kojim si nju vidio ići, pa ako nebudeš na ništa na svietu mislio nego na nju. Kad dodješ k njoj, onda ju lasno predobiješ, jer ona samo ono radi, na što misli onaj, koj nju ljubi."

I kraljev zet ode veseo put gore Staklenice misleći samo na djevojku bez glave i to tako da nije znao ni kud ide ni je li dan ili noć. I dodje u Staklenicu i neznajuć kako, i pred njim se stvori ljepota djevojka bez glave. Kad ga opazi, htjede pobjeći, ali on tužan uzdahne: „Oh, da hoće ostati!“ I ona stane. On reče: „Ostavih kraljevinu, nebrojeno blago i liepu ženu, da tebe potražim. Roditelji mi kod kuće hoće da poumru od tuge za menom, a žena mi plače dan i noć, kad hodi i kad spava i o meni sniva. A ja evo nemislim ni na kraljevinu ni na blago ni na roditelje ni na ženu, jer mi srdce plamti s ljubavi samo za tobom.“

Čudna djevojka gledaše ga šuteć i hladno. On pomisli: „Oh da me ljubezno razgovori i ugosti.“ Još to nije do kraja ni smislio, čudna djevojka se nasmješi i reće: „Milo mi je, što si došo i što me ljubiš. Udji samnom u dvor.“ I povede ga u sobe od samoga zlata i dragoga kamenja; na prostrtom stolu bijaše ukusnih jela i najboljih vina. Ona ga priazno ponúdi, ali sama neće da jede. On pomisli tužan: „Šta mi hasni i sjajna gora Staklenica i ove sobe od zlata i dragoga kamenja, i ova slastna jela i najbolja vina, kad me neljubi ono, što je najznamenitije na svietu. Oh da me ljubi!“ Tako pomisli, a ona u tili čas uzplamti žarkom vatrom ljubavi, njezina se prsa počnu nadimati, ona razkrili biele kano snieg ruke i zagrli kraljeva zeta; ovaj plane živim ognjem i hoće da poljubi djevojku, ali joj glava sjajna kano žarko sunce i on od silne svjetlosti i žestoke vrućine nije mogo do rumenih ustna. I pomisli on: „Oh da me poljubi!“ Ali na to ona reče: „Sve mogu, što želiš, ali to nemogu; jer da te jedan put poljubim, ti bi kano u živoj žeravki izpržio se u svojoj strasti. A i zašto da te poljubim? Vidiš, ovako sam najveličanstvenije i najznamenitije na svietu, uviek liepa, mlada, djevičanska, puna čiste ljubavi, a onda bi bila kano i druge žene, obični zemaljski stvor.“

I gledaše kraljev zet ukočeno u sjajno djevojkino lice sam sebi čudeći se, da neizgubi vida uz toliku svjetlost. I ostade tu u dvoru punu godinu dana, ali nezadovoljan, što nije mogo sasvim predobiti najveličanstveniju djevojku, da bi ga još i poljubila. On je sve mislio, da će se ona poboljšati, ali kako ga je god ljubila i u svem mu radila po volji, nehtjede ipak s lica nikada sunčane sjajnosti maknuti i tako cjelujuć joj ruke nikad ju nije mogo poljubiti u lice. To napokon i njemu dodija i on se vrati kući.

U kraljevini i u kraljevskom dvoru dočekaju ga velikim veseljem i on je grleć mile i drage svoje, osobito svoju ženu, bio jedno vrieme zadovoljan; ali malo čas opet se raztuži, proklinjuć sudbinu svoju, što ili njegova žena, koja je od svih žena u kraljevini bila najljepša, nemože da dobije onako divno sjajno lice, kakvo je u djevojke bez glave ili što ova nemože da izgubi sunce sa vrata, pa dobije glavu i rumena usta, kako bi ga mogla poljubiti. Taj nemir i tuga nisu ga dugo mučili; čeznući za nemogućim za kratko vrieme umre. *)

*) Ovu pripovjedku čuo sam od stražmeštra Lukića i uvrstio ju u moju poveću ali još ne sasvim uredjenu sbirku hrvatskih narodnih pripoviedaka. O sudicah pisano

II. Budnica.

Hrvatom.

Prenite se, Slave sini,
Predug odveć vaš je san;
Pomozite domovini,
Da joj svane vedar dan!
Dizajte se — eto sviće —
Zorica vam pozdrav kliče!

Domovina tužna plače,
Do neba se čuje vaj;
Bieda sve ju tišti jače
Kô da neće doć joj kraj —
Oh! tužna li jaukanja,
Gorke tuge pomaganja!

Osviest'te se o Hrvati,
Otresite grobni prah,
Tudjin svud se na vas jati,
Da vam zadnji satre dah.
Zaoštrite mače svoje,
Nek padaju sve na troje!

Nedajte se varat sliepo,
Neslušajte mednu rieč;
Tudjin vas je jur razciepo —
Nek je dosta jednom već! —
Pružite si bratski ruke,
Neplaš'te se znoja, muke!

Zapalite znanja zublje,
Nek vam sjajno sine dom —
Tad nek ore bojne trublje
I topova ruči grom —
Naoružan um i njedra
Donjet će nam dana vedra.

Past će dušman za uvieke
Propast će mu trag i glas;
Gorske će ga tekar jeke
Spominjati za dug čas: —
Past će glava toj nemani
A odbjegnut gost nezvani.

Sinuti će domovina,
Iz suza će biser bit:
Prigrlit će majka sina,
Koj joj bio vjeran štit:
A naša će živjet slava,
Dokle bude neba plava!

Filipašić.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

VI.

Arciževski, kao što već pripoviedasmo, pohiti brže bolje na bedeme, da se ubaviesti ob uzroku izpružena hitca. Ali zaman propitkivaše svoje podčinjene; s toga uze sam svojim zaista sokolovim okom motriti neprijateljski položaj; nu sve zaman, nemogaše bo ništa opaziti; izpruženi iz topa hitac ostade mu zagonetkom. Ali kao brižan vodja nezadovolji se bezkoristnim izpitivanjem, nego sam obidje svekolike bedeme i odluči ostati na njih. Uslied toga ustavi se na isusovačkih bedemih i napole zamišljen gledaše na neprijateljski tabor, stranom pako slušaše žamoreće gomile ljudstva, koje je tik njega vrvilo, te se razgovaralo što medju sobom, što opet sa vojnici.

je u hrvatskih i srbskih časopisih a ponajviše u Arkivu u odgovorih na povjestnička pitanja, premda se vrlo malo tko bavi domaćim bajoslovjem. Vriedno bi saznati, imadu li uviek biti po tri kod poroda i da li svaka ima posebnu zadaću kano grčke božice: Κλωθώ (od κλώθειν presti, plesti; prede dogadjaje) Λάχεσις (od λαγχάνειν dobiti po namjeri) i Ἄτροπος (od ατρεπειν ne izliečiti). Tri su i njemačke Noren: Urd, Verandi i Skuld, koje spominju prošlost, sadašnjost i budućnost. Ur.

„Oj! prokleti tatari!“ govoraše plačnim glasom njeki predgradjanin. „Uzeše mi cielu sirotinju i oplieniše me sasma.“

„Treba im to oteti!“ odgovori oštro njeki po vojnićki preobučeni gradjanin, vas crven u licu od mnoge rakije, koje se je naužio, preobuko se je valjda, da mu mašta bude što ratobornija.

„Da oteti! . . .“ reče drugi predgradjanin. „Ja bi im i ženu oteo, koju su mi ugrabili.“

„Pa zato sigurno i hodaš prekriženima rukama, jer ti se tako žuri oteti im babu!“ nasmija se njeki stari, pravcati vojak, što mu se je namah poznati moglo po njegovu izgorenu, vojničku licu.

„Lahko vam se šaliti, gospodine vojače!“ ozva se nanovo prvi predgradjanin; „ali moje kravice, moji konji i liepe dvié koze. Sve bi vi to oteti morali gospodo!“ dodade obrativ se k vojakom, koji su smijuć se čitav taj razgovor slušali.

„Da! motikom udarit na sunce!“ ozva se onaj kao vojnik preobučeni gradjanin. „Treba ih znati, te vražje sinove, te Kozake i Tatare; što jedanput u svoje šake dobiju, to im više ni sam vrag neote. A uz to, kad bi nas više bilo.“

„Djavla bi to pomoglo! kad bi takovih više bilo, kao što si ti!“ zamrmlja izpod nosa vojak i pljunu prezirno.

I tako razgovarajuć udaljivahu se pomalo, izčezavajuć u nastajućem već večernom sumračju. Arciževski slušaše cjeo taj razgovor, koji kraj ciele svoje ništetnosti, uzbudi ipak u njem nove misli.

„Kad bi koju navalu izvan grada poduzeo!“ pade mu na um.

„Antune!“ povika naglo, upravo na onoga vojaka siedimi brkovi, koji se je, razgovarajuć se s predgradjani, onako podrugivao. Bijaše to stari stražmeštar, poznat vodji.

„Slušam gospodine pukovniče!“ odvrati stražmeštar pozdraviv ga po vojnički.

„Ići ćeš na viećnicu k sakupljenim tamo viećnikom i reći ćeš im, da danas već nemogu do njih, jer je mene ovdje nuždno treba. Ali reci im i to, da bi mi mogli pokupiti njekoliko stotina momaka, što su se sklonili u grad — naoružanih kako to već moguće bude; i onu takodjer stražu, što stoji oko viećnice. Poteci momče što prije, dobro sve izvrši i vrati se što brže.“

„Odoh kao munja, gospodine pukovniče!“ odvrati stari službenik.

Ali zato udaljiv se njekoliko koračaja, nemogaše se uzdržati, da nezamrmlja. Stari bo vojnik postane obično napokon mrmljalo; njemu se čini, da on sve najbolje zna.

„Momci, momci!“ mrmljaše u sebi. „Liepo je to reći, trista mu jada! ali pitam ja, na što mu ti momci? da mu pouticaju? No! no! pa onda one blune sa viećničke straže. Prosti Bože! ta ti samo valjaju, da pekarom na trgu kradu zemičke.“

Antun bi bez dvojbe i nadalje nastavio bio svoj monolog, da mu nije govora naglo prekinula njeka buka sa trga. Najedanput preprieči mu put hrpa

njeka oružanih ljudi, koja mu uprav na susret idjaše. Bijaše to, kako se je pobliže osvjedočiti mogao, skup momaka i predgradjana, koji još nebijahu pod oružjem. U priličnom redu, oboružani kosami, sjekirami, mlatovi, dapače i kolcevi idjahu k bedemom. Njim na čelu bijaše mladić vatrena oka i oduševljena lica, a to se tim većma opazilo, što mu je lice bilo neobično mladoliko, kao u kakva djeteta. Odjeven bješe odorom gradskih vojnika, u koliko mogaše Antun razpoznati, jer je već tako tamno bilo, da se nisu dale pobliže razabrati mladićeve crte.

„Do hiljadu vraga!“ zamrmlja Antun iznovice, gledjuć za odilazećimi. „Kakvo je to opet novo smeće?... Pa i tomu derištu prohtjelo se vojne.“

To derište medjutim stupaše pred svojom četom i vikaše neprestano tankim i zvučnim glasom: „Samo napred, napred!... jer nećemo doći na vrieme!“

„Pa što mu se žuri!“ podrugivaše se Antun... „Ta njegdje sam vidio toga momka!... ali gdje! do hiljadu!...“

Tako razgovarajuć se sam sobom dodje njekako do viećnice i tu saznade, da su viećnici predusreli namjeru Arciževskoga, prem ne s vlastita razbora. Pozvani njekim mladim gradjanom lavovskim pokupiše momke, te ih pod njegovim predvodničtvom poslaše k bedemom na razpolaganje pukovniku Arciževskomu. Arciževski stajaše neprestano na bedemu pozornim okom i uhom. Od njekoga vremena činjaše mu se, da čuje od strane neprijateljskoga tabora njeki nejasan štropot, kojemu nemogaše pogoditi značenja; jer uslied silnoga vjetra, što je upravo taj čas duvao, činjaše mu se, da se štropot taj sad udaljuje, sad opet približuje. A uz to bijaše noć tako tamna, da nebijaše moguće ništa okom razaznati. U to začuje koračaje približavajuće se oružane čete.

„Kamo idete?“ upita na čelu koracajućega.

„Došli smo!“ ozva se tanak i zvučan glas, „do našega vodje, da nas porazreda. Tu nas je sto ljudi, punih dobre volje, a uzprieti li gradu kakva pogibelj, i mi ćemo valjda čemu biti.“

„Tko zna, niste li u dobar čas došli?...“

„Tako se nadamo!“ odvrati nanovo mladić, a oči mu u vodju uprte vatrenim sievnuše bljeskom.

„Tako se i ja nadam mladiću!“ ozva se vodja i približiv se njekoliko koračaja k njemu, uze ga tako pozorno motriti, da je mladi dobrovoljac oči spustio k zemlji.

Medjutim nebijaše časa daljnjemu razgovoru, jer vidilo se, da je pravo, što se je mladić žurio. Onaj štropot izvan bedema, nebijaše nikakova obsjena. U taj čas zaškripaše stare petlje na malih vratah i najedanput ukazaše se kroz rečena vrata tiskajući se Kozaci.

„Tomu sam se nadao!“ povika mladić. „Za mnom braćo! pokažimo, da nas nijedno izdajstvo neće naći nepripravne.“

Pravim oduševljenjem moradu se svikoliki zanieti. Sakupljena družba slušajuć glas svoga mladjahnoga vodje, odvažno pohiti za njim.

Kozaci videć odpor, komu se iz poznatih si uzroka ni najmanje nadali

nisu, okrenuše najedanput ledja, a mladić sa svojom četom, za njim pako Arciževski, s te nenadane kozačke navale vàs u čudu, baciše se nemilimi udarci na bježeće. Njekoliko časova nebijaše ništa čuti do jauka i proklinjanja uzmicajućih Kozaka i glasna podvikivanja gonećih Lavovljana. Nu ti glasovi bivahu sve tišji, dok napokon sasma neumukoše.

Arciževski gledaše dugo za udaljivajućom se četom mladićevom. Oči mu se obviše turovnom tamom. Spoznade bo, da medju branitelji grada ima očevidno izdajica, pa zato mu bijaše žao mladića, koj je u toj noćnoj potjeri tako lahko poginuti mogao. A pomoć mu nemogaše, jer u tako tamnoj noći iza takove nenadane navale, pod kojom se je mogla i zasjeda kakva skrivati, nesmjede na kocku metnuti svoje slabe posade, da s njom podje u nesigurnu potjeru. Morade se dakle zadovoljiti brižnim čuvanjem bedema i gradskih vrata.

Bijaše već poslje pó noći, kad je potjera, vrativ se, stupila pod gradska vrata. Tiho unidje oružana družba u grad i namah izčeznu, razišav se k domovom svojim, koji da odpočinu, koji da si lieče rane, što su ih u boju zadobili. Svi na bedemih i vratih bijahu željni poznati toga mladića. Isti stari stražmeštar, prem je izpod nosa proklinjao to smeće, mrmljaše ipak: „Do hiljadu vraga! rad bi mu u oči pogledao . . . ipak je drzovit!“

I Arciževski sadje sa bedema, da pozdravi vraćajuće se. Ali svih očekivanje bijaše uzaludno. Četa prodje kraj njih, ali mladića nitko neopazi. Izčeznu kao kamen, kad se u vodu baci; nitko nemogaše izvjestno reći, da li se je vratio u grad. Medjutim je u kozačkom taboru velika buka i metež. Ranjeni jauču, a zdravi proklinju i gradjane, što su se tako hrabro branili i svoju vlastitu braću, što se dadoše potući.

Pod šatorom hoda vodja Chmielnicki biesan od jeda. Već po drugiput nepodje mu za rukom juriš na grad; gnjev i stid potresu ga izmjenice, a osobito kad vidi častnike svoje, koji ga mučeć pogledju, kao da bi mu htjeli svu tu nesreću predbaciti. Pred njim stoji vas drhćuć, blied i prestrašen muž, k zemlji oborenima očima. To je Gjorgje, poznati nam gradjanin, viećnik, otac Jadvigin i Božidarev, izdajica domovine i rodnoga grada.

„Ja ću te objesiti, pasji sine! izdajico prokleta!“ vrisnu na njega Chmielnicki i pjeneći od gnjeva priskakivaše svaki ćas k njemu, kao da bi ga htjeo razderati. Gjorgje mučaše, samo mu ustne drhtahu, a zubi klopotahu od straha.

„Čemu si reko pucati iz topa? Čemu bijaše davati taj znak?“ psovaše dalje Chmielnicki. „I bez toga si mogao bio otvoriti ona vratašca, i nebi nitko ništa znao. A tako si ih opreznimi učinio; zar nečuješ? . . . što šutiš medvede jedan?“ . . .“

„Ali gospodine Chmielnicki!“ poče se izpričavati Gjorgje. „Svakako je nuždno bilo opaliti top, da znamo kad je u taboru sve već pripravno. Što sam ja tomu kriv, da se je taj moj sluga, što stajaše kraj vratašca, nješto malo zakasnio, te sam tako morao sám otvoriti vrata, a medjutim dodje Arciževski, da bi ga vrazi odnieli! Nu i to nebi ništa škodilo, buduć je sve tako tiho učinjeno, da Arciževski nije ništa opazio, te bi i njega i stražu uhvatili bili, prije nego što bi im u pomoć prišla ostala posada, da se sam vragu taj

posao umješao nije, poslav pasje dobrovoljce, koji uprav u taj čas nadodjoše i naše protjeraše. „Hetmane!“ povika Kručenjko, taborski zastavnik, koji upravo taj čas brzim korakom stupi u šator.

„Što unilaziš nezvan?“ viknu hetman gnjevnim glasom.

„Momci naši zarobiše jednoga!...“

„Gdje? odkuda? koga?...“

„Upravo vodju te noćne potjere.“

„Dovedi mi ga što prije?“ odvrati hetman i groznim okom pogleda preda se.

„To nam je sám Bog dao u ruke toga vražjega sina,“ ozva se Gjorgje, taruć si ruke, dočim mu se je lice razvedrilo. „Od njega ćemo saznati sve, što nam treba znati; samo ga sada treba polahko i oprezno izpitivat; a po tom...“ Tu prekinu govor položiv ruke na vrat jasnim i razgovjetnim značenjem.

„Hoćeš, da drugoga zapadne ono, što bi upravo tebi dolikovalo“; odvrati Chmielnicki šaljivim tobože posmjehom, nu pakostnim izrazom na licu.

U to udje pod šator zarobljenik ruku na ledja svezanih, obkoljen strogo nanj pazećimi Kozaci. U šatoru na malom taborskom stolcu gorjaše svjetiljka, koje dosta slabo svjetlo nemogaše podpuno razsvietliti obličja svezanoga. Bijaše to zaista onaj smieli mladić, koga imasmo već sgodu poznati. I sada neostavi ga prijašnja smjelost; očiu nespusti doli, već pogleda porugljivo i drzovito hetmana i u kut stisnutoga Gjorgja. Crnomanjasto mu lice plamom svjetiljke razsvietljeno, činjaše se jošte ljepšim. S odkrivene glave padahu mu na ramena duge vrane kose, a oči, tamne kao ugljen, osievahu naokolo živom vatrom poput žeravice.

„Ti si to derane usudio se udarit na naše!“ povika grozno Chmielnicki, pristupiv k zarobljeniku.

„Ja sam branio svoj zavičaj!“ odvrati drzovito zarobljenik, „jer to je dužnost svakoga poštena gradjanina; a ti si ju napao načinom, svim napastnikom običajnim.“

„Tako pjevaš mlada ptičice!“ reče nanovo Chmielnicki, smješeć se porugljivim glasom. „Neznam, kako ćeš još dugo imati taj glas u grlu. Šta misliš gospodaru Gjorgje?“ dodade obrativ se k Gjorgju.

Nu tko da opiše udivljenje hetmanovo, kad uoči onaj čudni izraz na Gjorgjevu licu. Bijaše to izraz straha i Gjorgje tako presenećen, da ga je jedva bilo poznati, kako se je u licu promjenio.

Gjorgje nemogaše u prvi čas viditi zarobljenikova lica, stajaše bo, kao što već i sami rekosmo, u tamnom šatorovom kutu. Nu čim je začuo glas govorećega, uzdrhta na cielom tielu i skočiv iz kuta, uze ga pobliže motriti i u tom mu se na licu opazi onaj izraz čudnoga i nedokučivoga presenećenja.

Chmielnicki nemogav dočekati Gjorgjeva odgovora, pogleda mu pozornije u lice. „Tako!“ zamrmlja u sebi; „u tom je nješto nova.“ „Odvedite toga zarobljenika!“ dodade glasno, „u šator poručnika Glovackoga; šator obkolite noćnom stražom, a poručniku recite, da će mi glavom svojom jamčiti za toga zarobljenika.“

„A što je to gospodaru Gjorgje!“ progovori iza kratke šutnje, položiv mu ruku na rame. Gjorgje drhtaše kao šiba na vodi; zubi mu klopotahu, te pokriv si rukama oči nemogaše ništa odgovoriti. (Dalje sliedi.)

Lipino cvieće.

11.

Vriednost dragina.

Biser sjajni s rose da mi
Stvoriti bi Višnji dao,
Pa na crne Tvoje prami
Da bih njega nanizao.
Iz sunčanih zraka da Ti
Mogu resit viencem čelo,
I iz zlatnih da satkati
Zviezda za Te smjem odielo.
Svimi ovimi sa nakiti
Ni česticu nebi stotu
Mogo pravom ocieniti
Tvoju rajsku oj, ljepotu.

12.

Pjesnikova bašćica.

Na domaku stanu momu
Bašćica se mala diči,
Koja sagu vezenomu
Nalikuje i priliči;
Tu je modrih potočnica
Kraj bosiljka, kitno smilje,
Tu djulašik, tù ružica
Uz dragoljub struk vanilje.
I nevena tu usadih,
Jer za tobom srce vene,
I šimširje tù te gradi:
Cvieće odasvud, što tu zene.

13.

Pjesnikovo boravište.

U sriedi mi djulistana
Koljeba je mirna, tiha,
Koju ljubko sa svih strana
Rodan trsak obavija.
To je ono divno mjesto
Gdje za Tobom dušo! uzdišem
Gdje spominjem Tebe često
Gdje Ti i ove pjesne pišem.
Tu ću s grožđja, kad sazrieti
I kada će zrielo pucnut,
Sok mu sladki izažeti
Pa ga u Tvoje zdravlje gucnut.

Posavska Hrvatska za narodne dinastije.

Od Mije Brašnića.

III.

Bugarsko-franački rat imaše veoma dobrih posljedica za posavske Hrvate: prvo dobiše oni od Franaka starodavni svoj ustav, a tim bi zajamčeno slobodno razvijanje njihova narodnoga življa; a drugo bi im zemlja sačuvana od nesretnih pošasti rata: Bugari bo nehtjedoše dirati neutralnih Hrvata, oni neudariše kroz posavsku Hrvatsku, nego odmah po Dravi u prekodravsku Panoniju, a samo takovim postupanjem mogoše se oni osjegurati od strane Hrvata. Njemački svećenici i činovnici ostaviše zemlju, a mjesto svoje ustupiše narodom biranim muževom; a s druge strane stupiše stanovnici zemlje ove u još tješnji savez sa crkvom solinskom. Od potonjih posavsko-hrvatskih knezova poznata su nam samo dvojica: Ratimar i Braclav.

God. 834. protjera veliko-moravski knez Mojmir nitranskoga kneza Privinu. Ovaj pobježe ponajprije k Radbodu, [1]) upravljatelju istočne pokrajinske

[1]) Upravljatelji istočne pokrajinske grofije, od njena postanka pa sve do Radboda bili su po Šafařiku ovi: Gerold, Gontram, Alberich, Godfried, Theoderich, Gerold

grofije, tu se pokrsti i primi ime Bruno. Ali se ovdje nezadrža dugo. Nezadovoljan s Niemci, odputi se on sa sinom si Koceljem u zemlju bugarsku, a odavde k Ratimaru, velikomu županu posavskih Hrvata. [1]) Niemci, razljućeni, što je Ratimar, kao njihov podanik bjegunca Privinu pod svoje okrilje primio skupe g. 838. jednu bavarsku vojsku, koju pod predvodničtvom Radboda proti njemu poslaše. [2]) Ovaj videć, da se neće moći održati, pobježe; Privina pak predje Savu i dodje k Salachonu, knezu u dolnjoj Štajerskoj, koji ga opet na novo s Radbodom pomiri. [3])

To je sve, što o Ratimaru znamo. Sad se pita, koj je bio u obće obseg njegove države; Ljubić misli, [4]) da je on nad varaždinskimi Slovenci vladao; Czörnig mnije, [5]) da se Salachonova država u zapadnoj Saviji, Ratimarova pak u franačkoj Hrvatskoj tražiti ima. Rački, [6]) Dümmler [7]) i Büdinger [8]) negovore ništa o obsegu njegove države, oni ga naprosto drže za velikoga župana posavskih Hrvata, ili kako treći od njih veli, panonskih Slovenaca. Gore sam se trsio dokazati, da nije možno, da su Bugari istočni dio posavske Hrvatske u svojoj vlasti držali; njihova vlast graničila je s hrvatskom vlasti na Dunavu medju Savom i Dravom, a po riečih našega izvora bio je Ratimar susjed Bugara, dakle vladar u istočnom dielu posavske Hrvatske; nadalje veli se u našem izvoru, da je Privina, prešav Savu, k Salachonu, knezu u doljnoj Štajerskoj došao, a pod ovom Savom nemožemo nijedan njezin drugi dio razumievati, no onaj, koj kroz zapadni dio prvobitne posavske Hrvatske teče: Ratimar je indi i u zapadnom dielu posavske Hrvatske vladao.

Što se je sada s posavskom Hrvatskom sbilo, nezna se; može biti, da je zemlja opet na novo došla pod neposrednu oblast franačku ili je Ratimarova podvrgnuće bilo samo prolazno i nepodpuno. [9])

Od vremena Ratimarova pa sve do vlade Braclava imamo o posavskih Hrvatih vrlo malo viesti.

Hrvati življahu u miru i prijateljstvu kao susjedi na Dunavu, no za Trpimira, velikoga župana dalmatinskih Hrvata, provali bugarski kralj Boris u zemlju hrvatsku, ali bude od njih suzbijen. Nakon ovoga boja postadoše Hrvati i Bugari opet na novo dobri prijatelji. [10])

G. 845. i 852. primi Ljudevit njemački poslanstvo bugarsko, a ujedno s njim i poslanike susjednih jim Slovjena, [11]) pod kojimi se bez dvojbe posavski Hrvati razumievati imaju. Poslanici Karla čelavoga podbodeni, provale g. 853. oba puka u istočno-franačku državu, no budu od Ljudevita njemačkoga poraženi. [12])

---

i Radbod (Slavische Alterthümer II. 326, 327); po Dümmleru: Gerold I., Gotram, Werner, Gerold II. i Radbod (Archiv X. 16, 19); po Dr. Jirečeku: Geroldus I., Goteramus, Werinharius, Albericus, Geroldus II. i Radbodus (Književnik 1866. I. 93).

[1]) „Et non multo post de Vulgaria Ratimari ducis (838.) adiit regionem," annonym. de convers. Bagoar. et Carant. [2]) Annal. St. Rudberti Salisb. a. 838.: „Exercitus Bawariorum contra Ratimarum colligitur", annonym.: „Illoque tempore Ludovicus, rex Bagoariorum, misit Radbodum cum exercitu multo ad exterminandum Ratimarum ducem." [3]) Annonym: „qui (i. e. Ratimarus) diffisus se defendi posse, in fugam versus et praedictus Privina substitit et cum suis pertransivit fluvium Sava, ibique susceptus a Salachone comite pacificatus est cum Radbodo." [4]) Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske I. 88. [5]) Ethnografie von Oesterreich II. 35. [6]) Arkiv IV. 278. [7]) Archiv X. 29. [8]) Oesterr. Geschichte I. 182. [9]) Dümmler, Archiv X. 29. [10]) Ljubić, Ogledalo etc. I. 100. [11]) Annal. Fuld. a. 845, 852. [12]) Annal. Bertiniani a. 853.; Dümmler, Archiv X. 29.

Nesmijemo mimoići jednoga onodobnoga spomenika, naime darovnice Trpimirove, koju 4. ožujka god. 852. crkvi spljetskoj dade i u kojoj medju ostalim ovo stoji; quae metropolis usque ripam Danubii. . . .“ [1]) Ovdje se razumieva Dunav u Sriemu. Po ovoj izreci indi protezala se je moć crkve spljetske do Dunava u Sriemu t. j. u istočnoj posavskoj Hrvatskoj.

Pogledajmo malo, što se je u isto doba s panonskimi Slovjeni sbivalo. Kao što sam već gore napomenuo, pobježe Privina k Salochonu, koji ga s Radbodom pomiri, a s njegovim i njekih drugih franačkih velikaša posredovanjem dobi on jedan dio dolnje Panonije na rieki Sali u leno. Ovdje prokrči on šume, osuši bare i sagradi pomoćju solnogradskih rukotvoraca i umjetnika grad Mosaburg (Blatno,. Urbs Paludarum), primi opet na novo vjeru Krstovu, dozove u zemlju svećenike i sagradi mnoge crkve; Ljudevit njemački pak, uvjeren o njegovu napredovanju u kršćanstvu i o podaničkoj mu vjernosti, pokloni mu ovo zemljište.

G. 846. sbaci Ljudevit njemački Mojmira s veliko-moravske kneževske stolice, a na njegovo mjesto postavi Rastislava, o kojem je mislio, da će mu vjeran biti. Ali se u nadi svojoj prevari. Rastislav ustade proti njemu i sdruži se u tu svrhu s Bugari, Grci i s pokrajinskimi grofovi Karlmannom i Radbodom. Radbod bude časti svoje lišen, a ova braći Wilhelmu i Engelstchalku podieljena. Po višegodišnjem ratovanju, morade Rastislav, obsjednut u Djevinu, g. 864. Niemcem vjernost priseći. Tri godine (861.) prije toga dogodjaja pade Privina u bitci proti Rastislavu, a njega nasliedi sin mu Kocelj.

Još g. 862. odpravi Rastislav k caru grčkomu Mihajlu poslanike, proseći ga, da bi mu njekoliko muževa, uvježbanih u jeziku slovjenskom, poslao, da puku moravskomu vjeru Krstovu pripoviedaju. Mihajlo mu rado usliša molbu, i posla u Moravsku solunsku braću: Konstantina i Metoda. Rastislav i narod moravski dočekaju ih velikom radošću i srdačnim veseljem, tim više, što su sv. braća novo obretena pismena i slovjenski prievod sv. evangjelja, sa sobom donjeli bili. Papa Nikola I., čuvši za njihovo, njemačkomu svećenstvu veoma zazorno djelovanje, pozva ih u Rim. Oni zbilja krenu put Rima i dospiju onamo nakon kratkoga putovanja kroz dolnju Panoniju, posavsku Hrvatsku, Dalmaciju i Mletke. Kada oni ovamo nadodjoše, nenadjoše više Nikolu I. živa, a na njegovu mjestu sjedjaše Hadrian, koj ih vrlo radostno primi i Konstanstantina biskupom zaredi, dav mu ime Ciril. Ali novo redjeni biskup nemogaše svoje djelovanje pravo još ni započeti, a već ga neumilna smrt 14. veljače 869. iz broja živih izbrisa. Metod pako dobi po svom povratku god. 870. na molbu Kocelja od pape čast arcibiskupa moravskoga.

Medjutim se poče opet na novo rat izmedju Rastislava i Ljudevita njemačkoga. Niemci obsjedoše Velehrad, ali ga nemogoše silom predobiti, no izdajom Svatopluka. Rastislav bude sada na smrt odsudjen, nu Ljudevit ga pomilova, i ostavi ga živa, dao ga samo osliepiti. Moravljani ustadoše tom prilikom opet na Niemce, a Svatopluk bude s nevjerstva obtužen i toga radi u tamnicu bačen, ali ga Karlmann iz tamnice izbavi, proglasi ga knezom moravskim i posla pod njegovim predvodničtvom jednu vojsku na Moravljane. Ali Svatopluk, mjesto da na Moravljane udari, sdruži se s njimi i pobi tako sa sjedinjenimi silami oslabljenu njemačku vojsku. Rat potraja još njeko vrieme, i bude dokončan primirjem, koja obje strane g. 874. u Forchheimu sklopiše.

Po dolazku svom iz Rima bavio se je Metod na dvoru Koceljovu, uvadjajuć u crkvu slovjensku službu božju. Njemački svećenici, kojim djelovanje

---

[1]) Rački, Odlomci 18. Mikotcy, Otior. p. 285.

Metodovo veoma zazorno bijaše i to tim više, što su oni radi neznanstva slovjenskoga jezika Panoniju ostaviti morali, pozvaše u Solnograd crkveni zbor, u kom Metoda s krivovjerstva obtužiše i u tamnicu ga baciše. God. pak 872. moradoše solnogradski metropolit, i passovski biskup Metoda kao prvostolnika moravsko-panonskoga priznati, a g. 873. na slobodu pustiti. Budué da te iste godine Kocelj umre, to se Metod k Svatopluku odputi, koj ga radostno primi. Koceljeva država razpade se sasvim, a Solnogradjani podčiniše ju opet svojoj crkovnoj oblasti. Papa Ivan VIII. nagovaraše nasuprot Niemce, Metodu dopustiti, da slobodno po Panoniji hodi i vjeru Krstovu pripovieda, nu ovi dopriešo svojom lukavštinom tako daleko, da se je isti Svatopluk kod pape potužio, da Metod pri službi božjoj nikejsko-carigradsko izpoviedanje pjeva. Metod, odputiv se na poziv papin u Rim, opravda se g. 880. pred ovim tako sjajno, da od njega pohvalu i odobrenje za novo obretena slovjenska pismena i prevedene svete spise dobi. Svatopluk, koj medjutim od kralja Karla III. Koceljovu Panoniju dobi, primi opet Metoda pod svoje okrilje. Njemački svećenici nemogoše ni sada mirovati, oni udariše na Svatopluka i izposlovaše, da Vichting, okorjeli Niemac, neprijatelj svega, što je slovjensko, biskupom nitranskim postade, nu na sreću po Metoda i sljedbenike mu, porodi se sada opet rat medju Svatoplukom i Niemci, a Vichting, kao privrženik posliednjih, bude časti svoje lišen i iz zemlje izagnan. Medjutim umre i Metod 4. travnja g. 885., a budué da se skoro u isto doba Svatopluk s Niemci pomiri, podiže se opet njemačka stranka, koja učini, da je Vichting u prvašnje svoje dostojanstvo postavljen. Tom prilikom (g. 886.) prognaše malom iznimkom sve slovjenske svećenike i sljedbenike Metodove iz Moravske i Panonije, a ovi nadjoše dovoljno utočišta u susjednoj Hrvatskoj i Bugarskoj.

Kako sam već gore napomenuo, prodjoše sv. braća Ciril i Metod na svom putu u Rim kroz posavsku Hrvatsku, gdje mnoge pokrstiše, a mnoge u vjeri učvrstiše, tom prilikom donesoše oni ovamo i glagolska pismena. Da su sv. braća na svom putu u Rim upravo kroz posavsku Hrvatsku prošla, sliedi iz tri razloga: 1. ovuda im je bio najkraći put u Italiju 2. bilo im je ovuda slobodnije putovati, nego li po Koruškoj, koja je u rukuh njemačkih, rukuh sv. braći neprijateljskih bila, a 3. sačuvalo se je u samom narodu hrvatskom predavanje, da su sv. braća na hrvatskom zemljištu bila. [1])

Na panonsko-moravsku metropoliju, spadaše Svatoplukova Moravska, Česka i Koceljova Panonija; [2]) a ovamo je spadala bez dvojbe i sva posavska Hrvatska. [3]) Imamo takodjer jedno pismo pape Ivana VIII. na srbskoga velikoga župana Mutimira, kojim ga pozivlje, da se „koliko moguće povrati k panonskoj biskupiji, barem s onim dielom, koji je spadao na panonsku metropoliju.“

G. 884. dobivamo prve viesti o trećem nam poznatom velikom županu posavske Hrvatske, Braclavu, koji se te godine pod okrilje njemačkoga kralja Karla III. stavi. [4]) G. 887. porodi se razpra medju Arnulfom sada franačkim kraljem i Svatoplukom. Vichting bude iz Moravske protjeran, a s njim i njemački svećenici. Ovaj rat buknu sa svom silom istom g. 892. i 893. G. 892. pozva Arnulf Svatopluka na dogovor, ali ovaj nehtjede doći, a to kralja na

---

[1]) Ljubić, Ogłedalo I. 95, Mesić M., Cèrkvena povèst 228. [2]) Šafařik, Slavische Alterthümer II. 475. O panonsko-moravskoj metropoliji vidi: Dr. E. Dümmler, Die pannonische Legende, Archiv XIII. 186—189. [3]) Rački, Odlomci 25; Ljubić, Ogledalo I. 16. [4]) Annal. Fuld. a. 884.: „Veniente Braszlawone duce, qui id temporis regnum inter Dravum et Savum flumina tenuit“; annal. Franc.: „Pannonia inferior cum duce Braslao a. 885. ad officium rediit.“

toliko razljuti, da je zaključio bio, na njegá odmah udariti i uništiti ga. Najpouzdaniji savjetnik bio mu je Braclav, veliki župan posavskih Hrvata; s ovim se porazgovori na jednom mjestu u Koruškoj, na koj način na Svatopluka da udari. Jedno poslanstvo odpremi on Magjarom, proseći ih, da mu u pomoć priteku; a drugo bugarskomu kralju Vladimiru, nasliedniku Boriševu, da ponove Tulnski ugovor i da Bugari nedaju u buduće Moravljanom soli. [1]) Poslanici pako, bojeći se zasieda Svatoplukovih, odputovaše kroz državu Braclavovu k Bugarom; [2]) ovdje budu od bugarskoga kralja vrlo dobro primljeni i povratiše se istim putem kući, kojim su i došli bili. [3]) Svatopluk bi se može biti i održao bio, da nisu s jedne strane Magjari, s druge pak Braclav i Arnulf na njega udarili bili, u to ga snadje g. 894. smrt, a veliko-moravsku kneževsku stolicu zasjede stariji mu sin Mojmir, koj s Arnulfom mir sklopi.

U tom se porodi razpra medju Mojmirom i mladjim mu bratom Svatoplukom. Arnulf upotrebi tu priliku, zadobi bez krvoprolića dolnju Panoniju i dade ju, videć kako se Magjari sa svih strana na Panoniju spremaju, knezu Braclavu (g. 896.) [4]) Braclavova država obsizaše krom posavske Hrvatske još s onu strun Drave svu dolnju Panoniju. Njoj pripadaše takodjer na zapadu krajina optujska i celjska u Štajeru. [5]) Ali se i ta velika država neodrža dugo. Nakon toga, kako bi moravska država od Magjara osvojena, pade i prekodravska strana države Braclavove njim u ruke, onaj dio pak, što je s ovu stran Drave stopi se s dalmatinskom Hrvatskom u jednu državu. Da ovaj kraj države Braclavove nije zaisto Magjarom pao u ruke, svjedoči nam na više mjesta Konstantin Porphyrogeneta, a na jednom mjestu veli on ovako: „Πλησιάζουσι δὲ τοῖς Τούρκοις (t. j. Magjarom) πρὸς μὲντὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ο Ἴστρος . . . πρὸς δὲ τὸ δοτικστερον οἱ Φράγγοι, προς δὲ τὸ μεσέμβρινον οἱ Χρωβάτοι.“ [6]).

Putovanje „Kola“ u Postojnsku špilju.

Dne 9. lipnja zaputismo se, odvratiti braći našoj Slovencem posjet prigodom Zrinske svečanosti. Al ne samo „Kolo,“ sabralo se tu domorodaca i domorodkinja i iz drugih krajeva naše domovine; a križevačko „Zvono“ opremi i svoju liepu zastavu. Putnici zatakli na grudi trobojnu vrpcu: po tom se i znalo, tko je naš. Tko u rod ide, srdce mu je razdragano od miline, pak tako neimam ja vršiti običnu zadaću putopisca, opisivati lomne stiene, kitnjaste šume, zelene poljane; zaroniti mišlju u sinja jezera, srebrne rieke; bistrim vidom pregledati navade i običaje naroda: već mi je puno teža zadaća, raz-

[1]) Annal. Fuld. a. 892.: „Missos enim suos inde ad Bulgaros, et regem eorum Vladimirum ad renovandam pristinam pacem cum muneribus mense septembri transmisit, ne coemptio salis inde Moravanis daretur, exposuit.“ [2]) Annal. Fuld. a. 892.: „Missi autem propter insidias Zventibaldi ducis terrestre iter non valebant habere, de regno Braslavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluenta Savae fluminis navigio in Bulgariam perducti.“ [3]) Ibid.: „ibi a rege honorifice suscepti, eadem via, qua venerunt, reversi sunt.“ [4]) Annal. Fuld. a. 896: „Imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni duci suo in id tempus commendavit.“ [5]) Rački, Odlomci 30. [6]) De administrando imperio cap, 40. Na ono, što je magjarski povjestničar pokojni Szalay u svom djelu „Zur kroatischen Frage,“ 16, 17 pisao, da su Magjari jedan dio Slavonije s gradovi Požegom i Vukovarom zauzeli bili, vidi liep odgovor u E. Kvaternika: „Was ist die Wahrheit?“ 24, 25.

galiti srdca naša, srdca braće naše, pokazati sladost sastanka i ljubav nebesnu, gdje se grle dva srodna naroda, kako se još nikad negrlila, i očituju misli, za sadašnjost utješne, uspješne za budućnost. I zbilja ovo putovanje ima toliku znamenitost. I božja priroda kao da se složila s dušom ljudi: ugodan prekrasan dan blaži i nježi našu ćud i veselje — tko će ga opisati?

Kako smo krenuli iz Zagreba, znate. Na putu već u Sloveniju, s prozora jedne koljebice kraj hladne Save, zavitlali se u zraku bieli rubci: pozdrav srdačan duše skromne. Ma to je tek laki izhlap onoga, što smo doživjeli u Ljubljani. Kao magla, prikrila sav prostor na kolodvoru silna svjetina, kao bura, zatutnjio zrak od gromorna pozdrava „živili!“ Na ulazu dočekaju nas „Sokolovci,“ izvedu na drugom kraju van, gdje od množine jedva se možeš maknuti. Dr. Bleiweis pozdravi „braću Hrvate“ s njekoliko rieči; al od žamora svjetine niesam mogao počuti, što je govorio. Zahvali se njemu i braći Slovencem predsjednik „Kola“ g. Krešić; a poslje njega probesjedila jedna krasotica Slovenka. Lakim drhtanjem trepetao njezin glas, kad je govorila ob uzajemnosti Slovenaca i Hrvata: tako se iz bielih, golubinjih grudi ženskih otisla misao zlatna, važna za život i napredak bratskih naroda. Uza to pjevaše zbor Sokolovaca hrvatsku pjesmu: Liepa naša domovina. Zastava „Kola“ ovjenčana je zelenim viencem i liepimi vrpcami: to su ljubljanske Slovenke priredile. Onda krenemo pod barjaci u grad, obkoljeni članovi družtva „Sokola,“ praćeni silnom svjetinom, ljuljani na krilih bratinske ljubavi. Na svakom licu, što se s kojega prozora pomolilo, mogao si opaziti radost s našega dolazka, krilatu želju: „dobro nam došli!“ Sve, što sam vidio, posve je zatomilo moj prijašnji pojam o Ljubljani. Neima tu toliko njemškutarâ, il ako jih i ima, znadu oni povući rogove u se, pak se mukom zamučati, kad se mladi slovenski duh vine nebu pod oblake. Moje dalnje pripoviedanje uvjeriti će vas o tom podpuno.

Iz čitaonice, kamo smo iz kolodvora krenuli, odvedu nas u gostionu na banket. Kolaši imali su objed bezplatno. Suvišno je i spominjati, da su se ovdje držale kićene besjede, da se klikovalo veselo i burno; naroda, što se amo zgrnulo, mogao si brojiti na hiljade. Za Kolaše bio poseban stol. Gostoljubivost slavenska pokazala se krasno, jer su sami članovi „Sokola“ dvorili svoje goste. Znamenito je, pak i vrlo napredno, što je prigodom banketa nazdravio Kolašem jedan od gospode „Sokolovaca“ zdravicu u hrvatskom jeziku, zdravicu bratinstvu i slogi naroda slovenskoga i hrvatskoga. Zahvalio se Slovencem jedan Kolaš vrlo liepim govorom; a za svršetkom: „bog poživi našu, ako bog da, zajedničku domovinu!“ prosipa se živio iz grla množine — znak, da je to želja i Slovenaca i Hrvata. Al ne samo tim, u više mjesta izjaviše naša braća, da žele slogu i zajedinost s Hrvati. Pogled svoj k nam su obrnuli, nade svoje stavili u nas, srdcem i dušom uz nas se privezali: čuvajmo ovo povjerenje, ovaj temelj budućnosti ljepše, trebat će ga nam! Ovake izjave naše braće valja shvatiti vrlo ozbiljno; nisu to puke fraze, koje se raspršе kao pjena, kao dim. Tko razmotri položaj Slovenaca, mora se osvjedočiti, da tako sama priroda zahtjeva, da se narodne osebine slievaju u jednu cjelinu, čim se počimlju buditi i spremati k životu: a za to upravo znamenito je putovanje Hrvata u Sloveniju. Čuo sam, da je g. Beust brzojavom upitao poglavarstvo u Ljubljani, zašto da su onamo došli Hrvati? No ja vam u ostalom nejamčim za istinitost ove viesti. — Za objedom pjevaše družtvo „Kolo“ i „Sokol“ izmjenice razne zborove, a pljeskanju i klikovanju nebijaše ni kraja ni konca, osobito, kad su Kolaši zapjevali rusku himnu, koju su onaj dan po više puta pjevati morali. Mi smo Slovencem dielili jednu pjesmu, a dobili od njih opis Postojnske špilje od dra. Costa. Rado bih, da mogu, kazati vam svu

milinu, sav žar, kojim je kipjelo srdce naše pri onom bratskom povladjivanju i klicanju; al gdje je srdce navrnulo čovjeka na svoju tajinstvenu stazu, tu je granica krhkomu peru.

Poslje objeda povedu nas dugom alejom na brdo Rožnjak. Idući putem imali smo prilike povesti rieč o sudbini slovenske i naše domovine. Kao nagla bujica potekle rieče, tople iskrene rieči, napriedne, nesebične. A i kako nebi? Pomisli ljudi mladih, koji se spominju poštenja svoga, kao pravi rodoljubi, moraju biti napriedne, dostojne vieka, u kom živimo; samo hladni, preveć mudri i obzirni starci mogu biti natražnjaci. Svjetine sliedilo nas ustopice mnogo, što od ljubavi, što od znaličnosti; a na brdu puno jih već i čekalo na nas. Tu je „Kolo“ sa sokolskimi pjevači zapjevalo Prešernovu pjesmu: „Zujte, žice miloglasne.“ A glas odminu u dolinu, medju jele tankovrhe i zelene; činilo mi se, pjesma tutnji u slavu mladim, tankim dievam jugoslovjenskim.

Al sva njega i milovanje srećne braće ako još dosele nije razdragalo, umekšalo čijega srdca, a ono kraj Vodnikove koljebe ničije oko nije se moglo oteti, da neprolije suze niz obraze. Koljeba ova od prilike za pol sata hoda udaljena je od rečena brda. Ovdje Slovenci nas dočekaju hljebom i solju. O vi vjekovi, davno prošli, nikad nezaboravljeni! vi hramovi one srećne dobe, kad su u zajednici svih Slovjena mirisnim cvietom procvali liepi običaji, naše svetinje, a sad pri njihovu hladu mi hladujemo! Eto k žrtveniku vašemu pristupljuju unuci opet, zgrču se kao lišće u dubravi, natječu kao proljetni vjetrići, privrženost, odanost i ljubav zaklinju si hljebom i solju. U istinu, sada kad su Slovjeni i na sjeveru u znak dobrodošlice posluženi hljebom i solju, mi smatramo osobitom srećnom kobi, što su nas braća Slovenci kraj koljebice pjesnika „Ilirije oživljene“ pozdravili ovim liepim običajem slovjenskim. Hvala jim i slava!

Okriepljeni duhom slavenskim, spustimo se natrag u grad, u čitaonički vrt, razsvietljen lampami trobojnimi. Na stupovih okolo naokolo, na kojih su svietiljke visjele, bijahu ponamješćeni crljeni napisi naših vrlih rodoljuba: Strossmajera, Mrazovića, Šuhaja, Lisinskoga, a i ujekih čuvenih Slovenaca. Na ulazu u vrt, nad kamenom posudom poredane su plinove cievi; na stotinu, šupljinâ ključalo svjetlo, kao što s umjetna vodometa prska srebrna voda na sve krajeve. Tko će prebrojiti krasna lica sastalih se gostova, tko izmjeriti radost i veselje? Samo se dade spomenuti silno svjetlo nebrojenih trobojnih lampa i bengalske vatre, opisati ne. U takvoj divoti prirediše nam večeru. Svirala je glasba vojnička, a i „Kolo“ pjevalo zborove slavenske: ruska himna dakako opet se morala pjevati; pleskanju i klicanju urà! živio! nije prestanka bilo. — Veselje naše baš se ničim nije pomutilo, a to mi je bilo za čudo, jer sam uviek čuo govoriti o sjasetu njemškutara u Ljubljani, koji da prieče svaki rodoljubni poletak Slovenaca. Kod nas u Zagrebu, gradu na glasu, znam, da je više put bilo svakojakih neprilika, ako se htjelo štogodj učiniti. Jedan mi prijatelj, komu sam to pripovjedao, reče, da je u nas zato tako, što ima mnogo, velike gospode; al ja mu nevjerujem.

Kasno u noć podjemo na noćište, al nam je sanak od očiju bježao. Već i pjetli pozdravljaju rujnu zoru, i ulice počimlju oživsavati, a mi još u besanici. Napokon zadriemamo za kratak čas, ustanemo rano, pod barjaci odemo na kolodvor, da nas vilovita para prenesa u Postojnsku špilju. To je bilo 10. lipnja u jutro.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Okrunjena je ljubav braće Hrvata i Slovenaca ponovljenom narodnom svetkovinom, ovaj put svakogodišnjim zborom u Postojni. Množtvo zagrebačkoga obćinstva izprati 9. o. m. u jutro s gradskom glasbom „Kolo“ i s njim preko 500 Hrvata, koji su pošli u posjete dragim susjedom. Ostavši i odlazeće željnim okom prateći klikovahu: Pozdravite srdačno braću Slovence! Izašo je tom prigodom u štamparni Drag. Albrechta ovdje sliedeći Pozdrav braći Slovencem 9. lipnja 1867.

Da ste zdravo, plemenici vrli!
Naša ljubav bratinski vas grli,
Slavske sloge u liepomu viencu
Hrvat ide k bratu si Slovencu,
Nek se ori širom svih naróda:
Srce bije, krvca nije voda!

Već stovjeki zidovi se ruše,
Mlade misli svietom pokrenuše,
Te Slovjeni u velikom krugu
Širom hrle k sjeveru i jugu;
Uz klik duha, ove gromke trube,
Ruke šire, u lica se ljube!

Na vječnosti hladnom satu danas
Kucnuo je zgodan čas i za nas!
Što nam prošlost il sreće il jada
Podielila, to si braća sada
Priobćuju uz srdačno slavlje,
Za junačko pitaju se zdravlje!

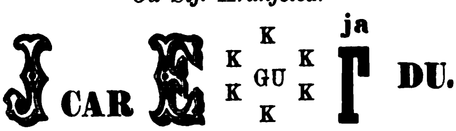
Da ste zdravo, vrli plemenici!
Gospoda vam, a i svećenici,
Mladež burna, nježne krasotice —
Rodu svomu osvjetlali lice,
Za nj' u goru, u vodu letili: —
U to ime zdravo, zdravo bili!

— Iz Siska nam piše prijatelj, da je ondje od kaplje umro 10. o. m. Vladovit Zorac, gradski sudac poznati humorista, koj je spjevao te izdao (drugo izdanje g. 1842.) Čudnovate diple, razdielivši ih u „srčike i trpike.“ Od njega imamo i „Sbor rešetarov.“ Bijaše vazda uz domoljube i kao zastupnik u saboru i izvan sabornice.

Književnikom. Uredničtvo ruskoga „Žurnala Ministerstva narodnago prosvješćenija“ hoće da priobćuje podpune književne bilježke o svih novih i važnih slavenskih spisih i za to poziva sva uredničtva i književnike slavenske, da mu pošlju svoje spise. U taj „Žurnal“ pišu mnogi ruski učenjaci, universitetski profesori i većina ruskih slavista, a novo uredničtvo voljno je svojski raditi oko toga, da se u ruskom obćinstvu što prije razvije slavenska sviest. Uredničtvo će u toj namjeri primati na štampanje i ne štampane članke na svih slavenskih jezicih o Slavenih ma s koje strane, a honorari će se davati kao što se obično sad daju u ruskoj žurnalistici.

Rebus. *)

Od Stj. Kranjčića.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu za Dragoljub predplatiše: 91. Mirko Hrvat, odvjetnik u Djakovu. 92. Mio Škalar, župnik u Maloj Gorici. 93. Gdčna. Kornelija Špunova. 94. Anastas Štova, trgovac u Ivanić-gradu. 95. Dr. Mirko Šuhaj, profesor pravoslovja u Zagrebu. 96. I. K. Tombor, župnik u Erdeviku. 97. Trgovačka dvorana u Senju. 98. Josip Tomac, pomorski kapetan u Fužini. 99. Em. Thaller, gimnazijalac u Zagrebu. 100. Josip Tomašić, prisjednik banskoga stola. 101. Franjo Tustanić, župnik u Orubici. 102. Mir. Ulzes. izsl. podarcidjakon i župnik u Petrovomselu 103. barun Nikola Vranicany Dobrinović. 104. Gospoja Josipa Vancaševa u Zagrebu. 105. Ljudevit Vukotinović, vlastelin u Lovrečini. (Dalje sliedi.)

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 26. Odgonetku (zagonetke u br. 22.) „Jedanaesti nam svjedoči svibanj, da će Hrvatska vjekom živjet“ riešiše gg.: Vjenc. Mařik, Lj. Modec, Iv. Žagrović, Hugo Badalić, Ferdo Plohl, mudroljub, Ivan Platnar, gimnazijalac, Ljud. Gjurišević, Mirko Tkalac, Jos. Vrbanić, Fr. Vrbanić, Nik. Boić svi u Zagrebu Milan Baker u Petrovini. Miroslav Vukelić u Senju.

Objava. *Koncem ovoga mjeseca svršuje se prvo polugodište ovoga lista; zato uljudno pozivamo dosadašnje predplatnike, kojim predplata iztiče, da ju što prije obnove; ujedno preporučamo „Dragoljub“ iskrenim rodoljubom i rodoljubkam, da mu nastoje prokrčiti put i u one kuće svojih znanaca, gdje se za hrvatsku knjigu nemari. Ponajbolji i stariji i mladji naši pisci kitit će ovaj časopis svojim vještim perom i već nam je u ruku liepa gradiva. Novim predplatnikom možemo poslužiti svimi brojevi tekućega tečaja.*

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 25. U Zagrebu 22. lipnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Vukašin.

Ulomak iz tragedije kneza crnogorskoga Nikole.

Čin III.

Prizor II.

Uroš i Jelena.

Uroš (žalostno.)

Nitko do sad nije na svijetu
Svoje pravo bez zla upuštio,
No ja moje. . . . Oh! crne stramote! —
Sveto pravo, svetijeh djedová
Ja predadoh zvjeru, ne čovjeku . . .
Otè mi ga, prokleto mu bilo!
Pravo moje, prelijepo pravo,
Koje Dušan na Strumi potvrdi
Iznovice sabljom i desnicom! —
Kamo sreća, da ga je uzeo
Mrtvom meni — pa se s njim vjenčao;
No ga izbi na laž i prevaru
Živu meni iz slabačkih šaka. —
Ah! zgrozi se sjenko Dušanova,
Zar se sin ti rodi, da upušti? . . .

Jelena.

Da upušti! . . . Za Boga miloga,
Razvedri se od tvoje pečali!
Nemoj tako, moja kruno sjajna,
Ubijati i sebe i mene! . . .
Da upušti! . . . On je upuštio,
Čim je svoje carstvo razdrobio
Na glavare i na velikaše;
I prokletom preda Vukašinu,
Da te uči, da te savjetuje,
S glavarima vladat i s narodom. —
Razberi se . . . šta sad postić možeš
S takvom tugom i s takvom pečali?
N' ako kami i kuku da mi je,
Ako zdravlje narušiš i snagu. —

Uroš.

Prosto, što mu na moju sramotu
I upuštih vladaočko pravo! . . .
Ovo pravo — ovo carsko pravo,
Iztrže mi iz mladijeh ruku:
No i drugo hoće da mi uzme
Sveto pravo ljudstva i prirode;
A ma ovo upuštit mu neću
Kao prvo, dok mahati mognem . . .
Znam Jeleno što Vukašin hoće?
Što l' načinja državnim pitanjem? . . .

Jelena.

Tko je zlobu pakla dosegao,
Tko l' doseći može Vukašina? . . .
Što pitanjem državnim načinja? —
Ako nije prega iskren biti,
Da ti ište život, Gospodaru! . . .

Uroš.

Kad bi samo život mi iskao,
Sa tijem bi barem potvrdio,
Koliko je zvijeru naličan;
Ali drugo njegovo pitanje,
Koje stavlja u ime Srbije,
Stvara mi ga pravim čudovištem . . .

Hoće razpust medju nama, dušo! —
On nečovjek, hoće da pogazim
Tvrdu vjeru, što iz obje ruke
Tebi dadoh pred svetim oltarom. —
On nečovjek, hoće da ugasi
Moje srce ljubvom upaljeno;
Da mi valjda drugu ljubu tisne?
Pa još koju? . . . pomislit je užas! . . .
Grmi nebo, grmi anatemo,
Nad Srbijom, il' nad Vukašinom! . . .

Jelena.

Nad Srbijom! . . . Uh, Bože sačuvaj! . . .
Care Srbski, tó ti neprostio
Zemlju kleti tvojieh djedová. —
Kuni mene, kuni kukavicu,
Kuni trenut onaj, u kojem se
Nehotice u Mačvi sastasmo,
Gdjeno dodjoh sa pokojnom majkom,
Radi zdravlja tražeć ljetovište
U državi silnoga Dušana. —
Kuni mene, kuni, ako misliš,
Da Vukašin na temelju pravde
Dokazat ti može, Gospodaru,
Da sam sreći Srbije na putu. —

Uroš.

Šta! — da kunem dan moga rodjenja?
Dan najljepši mojega života,
Kad knez Lazar, u njegovu dvoru
Predstavi me pokojnoj punici
Nasljednika srbske carevine;
A ti izkraj kneginje Milice
Gledaše me — na moj pomak svaki,
Htjedoh reći, pažnju postavljaše? . . .
Tó da kunem? . . . Ah zakloni Bože! . . .
Ovdje čustvo, *) što poznava nisam,
Tvoj m' je pogled onda uzbudio,
Ka što budi uspavanu narav
Svjetla zraka rumene zorice . . .

Jelena.

Gospodaru, ja se čudim tome;
Jer sam bila došla u Srbiju,
Ne da tražim mladog carevića,
Neg promjenu podnebija samo.
Željama sam svojim postavljala
— Kad prispijem — tek jednog boljara
S kneževine moga roditelja. —

Uroš.

A zar bješe njekom obećana,
Kada smo se najprije poznali,
Te govoriš, svojima željama
Boljara sam jednoga postavljala? . . .

Jelena.

Pitaj sebe, pitaj svoju dušu —
Da sam ikom bila obećana:
Bi li srce ovo se sklonilo,
Na tvoj priestol i na tvoju krunu? . . .
Kći Vlajkova, kneginja rumunjska,
Znade njeku postavit razliku
Izmedj bljeska dragijeh kamenja,
Koji u plam krune pretvaraju,
I jednoga vatrena pogleda,
Kojijem se duša obećava. —
'Vaki pogled iz zjenice žive,
Tek mi onda bješe izkresnuo,
Kad me Dušan zaprosi u otca;
A krunu sam i druga bogatstva,
Pri ljubavi moga vjerenika,
Vjeruj, tako malo cijenila,
Eto tako — tek da čini samo
Malu njeku čustva harmoniju. —

Uroš.

Oprosti mi, nebeski angjele,
Ja te nebjeh dobro razabrao . . .

Jelena.

Svaki danak po našem vjenčanju
Ljubav mi je prema tebi rasla;
S te ljubavi kruna, carevina,
Omilile — srcu se privile:
A ti takvim izlaziš pitanjem
Nakon punih dvanaest godina,
Odkad smo se, care, sastanuli. —
Nemoj svoju griješiti dušu!
Nemoj mene jadnu vrijedjati! . . .
Slušaj. — Ja sam kadra Vukašinu
Otrovanu želju izpuniti:
Maknut ću se, razdvojiti s tobom,
Samo zmija, što u njedru hraniš,
Tvog mi mira korjen da negrize. —
Ti se kuneš i jamce mi daješ,
Sve, što ti se svijetlo rodilo
I poteklo od starog Nemanje,
Da se sa mnom razstaviti nećeš . . .
Vjerujem ti. — No razmisli dobro,
I propitaj i lijepo vidi;
U Srbiji, ako sam na odmet,
Da mi kažeš — ja ću se maknuti . . .
To smo dužni oboje Srbiji:
Ljubav će me krepkom učiniti,

*) Stavljajuć ruku na srce.

Da bez tebe, bijeli svijete,
Srećo, dušo, oči obadvije,
Negdje s kraja neumrem od jada. —

Uroš.

Riječ carska, ni ime predaka,
Neka jamci nebudu odluci,
Koju dadoh kralju Vukašinu,
Kad s' osmjeli predložit mi razpust;
Nego no sad evo ti zaloga
U Urošu Dušanovu sinu:
Gdje ćeš s njime?... oli u Bistricu?...
Ol' u Šaru medj' ledove puste? . . .
Gdje ćeš? dà nu?... oli u sried vatre?...
Hoćeš ljuto da dohvatim gvoždje,
Da razporim prsa Uroševa,
Pa da vidiš što u njima leži? . . .

Jelena.

Neću jamca, a neću zaloga:
Jamac mi je tvrda tvoja ljubav.
Odavde *) me nješto podupire,
Te ti lasno mogu vjerovati;
No se bojim, — nijesam ti živa,
Da ti glave Vukašin nedodje . . .
Znaš li podli način, na koji je
Ugasio dom u Pirligoru
Najboljega srbskoga junaka,
Kad pogubi vojvodu Momčila
S devet brata, s devet bratučeda
U Jezeram izpod Durmitora?
Znaš li, kad smo došli iz Srijema,
Kad Nikola i Marko zborahu,
Kralj Vukašin da je otišao
U Dukadjin, da nješto pomiri;
A tamo se navlaš umetnuo,
Tek da muti i za sebe radi. —
Oh! da znadeš kud je zakrojio;
A nije ti težko vidijeti . . .
Siniša je brat Dušanu caru:
Boga mi ti vjeran htjaše biti,
On da ti ga nije oštetio . . .
A da tko je, do njega istoga,
U dosluhu sa Vojnom Cezarom,
Iska sina u cara grčkoga,
Da mu preda krunu i Srbiju? —
Teke višja u narodu mutnja
Da se rodi, i ružno da ti je,
Zvao ga je; al' mislio nije,
Ni krunu mu, ni Srbiju dati.
Ja sam čula. — Toga istog puta,
Kad u Serez Grci zatvoriše
Malić Srba našijeh jadnijeh, —
E se bješe Vukašin prepao,
Da nebude kao što je reka.
Kad li Grci s Turcima smješani
U Filipe po tom pobjegoše,
Vukašin se nije radovao,
Da tvoj narod dobije poštenje;
Nego sina careva Matiju,
Što ga hrabri Srbi zarobiše,
Opet pusti, — da dvoru grčkome
Udvori se, i bude na volju. — —
A tko ti je divnu Tesaliju,
Srijem ravni, Zetu i Primorje,
Mačvu, Bosnu i Hercegovinu,
Odvojio od tvojega carstva? . . .
Sve ti uze . . . Razćera ti plemstvo;
Vojske neima! . . . Sve se zapustilo! . . .
Crkve, stoke, trube ko pećine;
A lukavstvom cio Prizren diše . . .
Je li tako? — Pak pogledaj samo,
Ma i sjenku možeš li spaziti
Dušanove zemlje i uprave . . .
O! da tužna, užasna sravnenja! . . .
Al sve prosto po sto puta bilo,
Tek da bi ti život poštedio! —

Uroš.

Zar li zbilja govoriš Jeleno,
Da Vukašin još i na to smjera? . . .

Jelena.

Duša bi ga valjda zaboljela,
Pošto tvoje ote vlastvovanje,
Da t' i život uzme, Gospodaru? . . .
Bježi negdje, ako Boga znadeš!
Ukloni se smrti očevidnoj! —

Uroš.

Gdje da bježim? . . . Do Srbije igdje
Utočišta imade li meni? . . .
Evo kad bih u Grčku pošao: —
Grčkoj dati takvo zadovoljstvo
Ja nemogu nikako, Jeleno,
Radi otca mojega Dušana.
Evo kad bih pošo u Magjarsku: —
Spomeni se rata krvavoga;
A ni druge pomanje čegrsti,
Medju nama nijesu utrte.
Da bih pošo opet k Mlečićima: —
Tko se može na njih osloniti? . . .
Tà najbolje, — ostati ću ovdje,
Nek krv moju moja zemlja pije. —

*) Stavljajući ruku na srce.

Jelena.

Nemoj tako, za Boga miloga!
Bog je ljudma razum darovao,
Da se klone svake pogibelji,
Što njihovu prijeti životu.
Koji čovjek bit će nezaklanja,
Grdno grješi nebu i svijetu. —

Uroš.

Istina je. — Zlo je sama sebe
Čovijeku maknuti na dušu.
Negdje valja bježat svakojako;
I hajdemo, ništa nepomaže,
U Dubrovnik da se uklonimo.

Jelena.

Eto tako, moja kruno sjajna!
Dubrovčani nas će prihvatiti,
I držati, radi uspomene
Dobročinstva pokojnog Dušana . . .
Kada ćemo, riješi se brzo.

Uroš.

Pošto slavu svetog Arhangjela
Još jedanput ovdje ostavimo.

Jelena.

Ja polazim dakle . . .

Uroš.

Da se spremiš? . . .

Jelena.

(Podje zamišljena, no sa dna pozorišta opet se vrne.)

Uroš (medjutim nastavi):

S Bogom ostaj divni zavičaju!
S Bogom zemljo lijepa Srbijo,
Dušanova sreća te pratila! —
Ostaj s Bogom junački narode,
Bog neka te za ovo nekara! — (Utire suze.)

Jelena.

Tà neplači. — Bog pravicu štiti;
Pomoći će tebi i Srbiji. —

Uroš (trgne se.)

Zar ti ni još? . . .

Jelena.

Ostavih te sama;
A nješto mi opet na um pade.
Ti kod trona umireš od gladi,
A kamo li nećeš u svijetu;
Pa se vratih ovo da te pitam:
Hoćemo li sobom ponijeti
Naše krune i drago kamenje,
Nek se kod nas nadju, Gospodaru,
U daleku i tadju svijetu,
Kad gotova neimadeš novca,
Da poneseš sobom u Dubrovnik? . . .

Uroš.

O Jeleno! . . . tu te nepoznajem. —
Što govoriš? što ti na um dodje?
Zar Srbiju majku da poharam? . .
Što da nosim? . . . Dosta je sramote,
Ostavljati — kamo li nositi. —
Istina je da gotova novca
Neimam na put sobom da ponesem:
Svi porezi srbske carevine,
I prihodi mojijeh dobara,
U rukam su kralja Vukašina;
No ću bjegom svojim ponijeti
Dobra djela moga roditelja,
Il' da reknem — tamo ću ih naći;
Jer se nadam, da kod Dubrovčana
Blagorodnost nije izumrla
Prema otcu mojemu Dušanu;
Koji im je mudru republiku
Poštovao i od zla branio,
Koji im je i zemlje i mora
Odvajao od svojega carstva.
Ja ću naći kod onog naroda,
Plemenita doista i mudra,
Uživanje najsladjeg prihoda:
Blagodarnost — za otčeva dobra . . .
Ti iz dvora dakle neuzimlji,
Do onoga, što ti na put treba.

Jelena.

Vjere mi sam ja mislila isto,
I još prije kazala sam tebi:
Dubrovčani nas će prihvatiti,
Radi svekra moga velikoga . . .
I do duše, jesam sagriešila,
Što te bijah zato upitala.
E ma šta ćeš? — bolje je i pitat,
Neg se opet sa daleka kajat.
A svakako bjeh se naredila,
Života mi tvoga Gospodaru!
Ako reče da sobom uzmemo
Naše krune i drago kamenje,
Da ti reknem nemoj, ostavi se. —
Ne, — Jelena, žena Uroševa
Neće svoga druga svjetovati,
Da učini, što u punoj mjeri
Nebi skladno i pristojno bilo:
Tvome činu, tvome dostojanstvu. — (Odlazi.)

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

VII.

Vratimo se sada na časak u grad, da vidimo, je li gubitak mladoga vodje učinio kakov utisak na one, koje je tako smjelo predvodio.

Arciževski nemogaše pojmiti, zašto mu se misli neprestano k njemu vraćaju. Zaista to mu se je prvi put u životu dogodilo, da bi prama komu tako izvanrednu sklonost poćutio. Čim duže razmišljava, tim se većma uznemiruje radi njega. Nemogav se duže uzdržati, a ćuteć, da je i dužan nješto učiniti, nebi li što izvjestna o njem saznao, pozva Antuna.

„Nisi ga vidio?“ upita ga sada već deseti put.

„A tko bi si glavu lomio rad takova smeća!“ odvrati stražmeštar.

„Ali on je ipak spasio grad!“

„On spasio!“ odvrati nevjerujući stražmeštar, „molim oprostite gospodine pukovniče, ali takvo smeće nije nigda ništa spasilo.“

„Dosta što hoću da znam za njega!“ prekinu ga Arciževski oštrim glasom. „Ići ćeš namah u grad; tamo ćeš se sigurno namjeriti na one, koji su s njim bili; možda ćeš od kojega izmedju njih štogod saznati.

„Težko gospodine pukovniče! . . . Njim je nješto drugoga u glavi; njim su u pameti njihovi volovi i krave, ali ne taj pošteni mladić, koji se je bacio s njimi na neprijatelja. Ali kad gospodin pukovnik kaže — —“

Stari vojak imaše ponješto pravo. Medju seljaci, što bijahu u potjeri za Kozaci, vladaše velika radost, jer oslobodiše zaista svu svoju marhu.

„Ta to je moja krava!“ vikaše jedan radostno i milovaše ju po ledjih — veseo, kao da mu je otac od mrtvih uzkrsnuo. „O kako će se radovati moja Parasija, kad ju ugleda. Sivuljo moja! jadna Sivuljo!“

„Imam vas ipak moji volci. Dobro da vas nisu Kozaci poklali, jer bi morao trbuhom za kruhom, a tako ću opet biti gospodarom kao i prije.“

I nije čuda, da se tako radovahu; jer ono malo sirotinje — sve je blago i bogatstvo uboga seljaka.

Medjutim kraj sve radosti, kad se stadoše razgledati po četi, te opaziše, da vodje neima medju njimi, nasta velika vika i jadikovanje. Jer premda ga nepoznavahu, premda su ga prviput vidili u životu, obljubiše ga ipak sbog toga, što ih je predvodio.

„Gdje je? Kamo se je mogao vrći? Tko ga je vidio posljednji?“ pitahu jedan drugoga i prestadoše namah radovat se oslobodjenoj marhi.

Stadoše se savjetovati, što bi valjalo činiti? Upravo u taj čas, kad je stari vojak k njim pošao, odlučiše poslati njekoje izmedju sebe k pukovniku Arciževskomu, da tù upitaju za svoga hrabroga vodju, te u slučaju, da zanj nezna, upitati ga savjeta što bi im dalje činiti valjalo. Tako se Antun srete sa izaslanici, te skupa s njimi stupi pred Arciževskoga.

„Možda je medju ranjenimi ili ubijenimi?“ upita ih napokon Arciževski.

„To nije milostivi gospodine!“ odvratiše seljaci; jer smo imali vremena naše ranjene i ubijene sobom ponieti.“

„Dapače imamo i njekoliko uhvaćenih Kozaka!“ dodade ini.

„Ali naš vodja,“ ozva se treći, „bijaše vojnički odjeven, te su Kozaci najviše nanj vrebali. Možebit su ga uhvatili? . . .“

„O! sigurno su ga uhvatili!“ povikaše svi u jedan glas.

A stari Antun zače na to klimati glavom i zamrmlja porugljivim smiehom:

„O! ti glupani! ipak su se domislili!“

Od toga časa bje Arciževski osvjedočen, da je mladić ovaj morao biti uhvaćen. Čudne stvari! premda ga je jedva jedanput vidio, te ga pravo ni poznavao nije, ipak ga mladić taj tako zanimaše, da mu je čisto težko za njim bilo. Premda je već svakovrstnih vojnih sgoda doživio, ipak dogadjaj ovaj sa svoga otajstvena njemu samu nepoznata povoda, kosnu se neobično srdca njegova.

„Ja ću gledat potražiti ga, a vi se razidjite!“ reče seljakom; „nu budite spremni, kadgod vas zovnem. Ako se svi skupa budemo valjano držali, neće nam ništa učiniti Kozaci.“

„O! gospodine!“ povikaše seljaci, klanjajuć se Arciževskomu do koljena. „Mi smo svi pripravni, ma i poginuli, samo da nedodjemo u robstvo Kozakom ili Tatarom, jer to je već prava smrt; a što bi naša djeca radila!“

„Glupa je to, ali poštena marha!“ mrmljaše Antun.

„Vidi se, da i pod prostom haljinom može kucati plemenito srdce!“ primjeti Arciževski.

I namah čim otidu pozva nanovo Antuna, te izabrav njekoliko čvrstih momaka, reče starcu: „Uzmi ih sobom i podji s njimi uhodit kozački tabor. Šteta bi bilo mlada momka.“

„Zaisto šteta, jer je još jako mlad,“ odvrati Antun, „a lice mu je bielo kao u djevojke.“

„Pa ako bi saznao, da je sbilja uhvaćen“ nastavi dalje Arciževski, „onda možeš otići k samomu Chmielnickomu i iskati, da ti ga izruči; a mi ćemo mu u zamjenu dati njekoliko Kozaka i Tatara, koje zarobismo.“

Antun pooholio se izvanredno sa svoga poslanstva, te se je s toga još većma uzgoropadio.

„Ja ću s njim kratak račun učiniti!“ reče, obazrev se na one, koji imahu s njim tražiti mlada vodju. „Ako ga neizdade, onda ću mu reći nješto u uho, da će ga u srdcu zazebsti.“

„Nije li istina momci!“ dodade, „mi se nećemo s njim šaliti. Čim izadjemo, milostivi gospodine, biti će po zemlji glava kao kupusa; ha! što . . .“

Momci podsmiehavahu se i kao da mu povladjivahu rieči; ali potajno češahu se za uhom, znajuć kako im je pogibeljna zadaća.

I pukovnik se malo nasmiehnu, začuv ta hvalisanja svoga stražmeštra, te mu samo reče, da sada netreba takvim načinom postupati sa Chmielnickim, kani li se zarobljenik izbaviti.

„Biti će tomu kašnje vremena, kad dodje do bitke.“

VIII.

Ostavili smo Chmielnickoga s Gjorgjem upravo u onaj čas, kad je Chmielnicki po odlazku zarobljenikovu iz šatora vas začudjen pogledao u lice upropašćena lavovskoga gradjanina.

„Što je to?“ ponovi Ckmielnicki i pritisnuv još većma ruku svoju na rame Gjorgjevo, upre unj znatiželjno svoje pronicave oči.

„Ja? . . . ja upravo mislim,“ odvrati Gjorgje, „kako bi novim i sigurnim načinom mogli osvojiti grad.“

„Tako?“ reče hetman drugim, porugljivim glasom.

„Još ove noći biti će Lavov tvoj, gospodine hetmane“; govoraše Gjorgje sve to većma zabunjenim glasom, a oči mu bjegahu po šatoru kao uhvaćene zvieri, koja traži, kako bi utekla.

„Želim znati, kako!“ prekinu ga u kratko Chmielnicki.

„Arciževski se ničemu nenada; vrlo je umoran; danas je banket u viećnici; Lesi će se kao obično opiti . . . ni Arciževski nelije za vrat . . . ha! ha! ha!“ dovrši Gjorgje sileć se na smieh, koji je medjutim prije plaču nalikovao.

„Ha! ha! ha!“ ponovi hetman, ali tako porugljivo, da je Gjorgje vas uzdrhtao i tako glasno, da se je jeka smieha njegova tja po taboru orila.

„Pa što dalje?“ upita Chmielnicki.

„Treba dakle upotrebiti sgodu i . . . ja znam još jedno mjesto . . . uvažite gospodine hetmane!“ dodade tiše ogledjuć se, kao da bi se bojao, da ga tko nesluša; „mjesto slabo i neučvršćeno — — do njega ćemo se kradom dovući . . . a to je mjesto u bedemih, nizko kao kakav prelaz.“

Za toga Gjorgjeva govora namrštivaše se sve to groznije čelo Chmielnickovo, kao kad se skupljaju sve tamniji, blizu buru navješćujući oblaci.

„Tko je taj zarobljenik?“ povika naglo.

„Upravo taj zarobljenik biti će nam od pomoći!“ odvrati Gjorgje vas drhćuć. „Dati ćeš ga pod izlikom pratiti u grad, a tim će se odvratiti pozornost posade i . . .“

„Tko je taj zarobljenik?“ kriknu hetman još groznije.

„Tako! tako će biti najbolje . . . njihova pozornost obratit će se drugamo a Lavov biti će tvoj hetmane.“

„Tko je taj zarobljenik?“ kriknu Chmielnicki po trećiput i lupi nogom o zemlju tako biesno, da su mu se usta zapjenila. „Ti podla psino usudjuješ se vući me za nos? . . . odgovori namah taj čas ili ćeš s mjesta poginuti ti i on . . .“

„A što nam je do njega gospodine hetmane! to je glupi njeki deran! ja ću ga odkupiti . . . gospodine hetmane! i to znatnim odkupom . . .“

„Ti bi ga htjeo odkupiti?“ povika Chmielnicki. U preveliku začudjenja zaboravi na gnjev svoj. „Ti?“ dodade, „koji za lažna svoja obećanja i kriva izvješća silno iščeš blago i silne bereš novce? . . .“

„Ali i dajem zato . . . zar bi imali odkle pucati, da vam nepriskrbim praha, željeza i olova? . . . Zar nestavljam života svoga na kocku? kad bi se to odkrilo? Pa ću tako činiti i nadalje . . . i neprestano ću se izvrgavati po-

gibelji . . . i grad mora biti tvoj hetmane . . . i . . . dati ću — što više — odkup u novcu.“

„Tako? pa mnogo li bi dao? . . .“

„Ja . . . neznam . . .“

„Možda polovicu onoga, što si uzeo od nas? . . .“

„Polovicu! . . . smiluj se gospodine hetmane! to je odviše! . . .“

„A možda ćeš dati sve, što si uzeo od mene.“

Studen znoj obli čelo Gjorgjevo. Strašna borba zametnu se u njem medju gadnom lakomošću, tom glavnom pobudom svegakolikoga njegova djelovanja, i njekim silnim, istinitim čustvom. Pa k tomu još morade gledati, kako se hetman s njim ruga i sigra kao mačka s mišem.

„Sada te pitam poslednji put, tko je taj zarobljenik? Sam se izdaješ, polažuć u njega takovu važnost. Izdajica rodnoga grada, može biti dvostrukim izdajicom. Reci mi u kratko i brzo, jer nisam tako znatiželjan, da te nebi namah skupa s njim na jednoj grani objesiti dao. Šutiš? . . . hej! tko je tamo? . . . Zovni mi poručnika Glovackoga“; dodade odgrnuv zavjesu od šatora.

I bijaše čuti bieg vojnika, naglo hitećega s nalogom hetmanovim.

„Gospodine hetmane! stani! . . . To je moja kći! . . .“

„Tvoja kći? . . .“ upita hetman začudjen i najedanput zasjaše mu oči. „Ona sama?“ dodade, „koje dražesti nemogaše dosta nahvaliti Glovacki; on luduje za njom, a djevojka mu se ruga! ha! ha! . . . i zaista taj mi se zarobljenik učinio vrlo liepim mladićem.“

Gjorgje bijaše vas smeten i poplašen. Ta i najveći lopov izdajica može imati srdca. On ljubljaše tu svoju kćerku, drhtaše rad nje i neznade sám, što bi mu činiti valjalo; znajuć, koli je pokvaren Chmielnicki; neprestano gledaše mu u oči, nebi li iz njih saznao tajne njegove misli. Bijaše to za Gjorgja užasan trenutak; strašna kazna za njegove nepoštene čine.

„Pa što ona tu radi?“ upita Chmielnicki dalje.

„Što ja znam! . . . ja se sám čudim! . . . Obično su djevojke prave lude!“ govoraše Gjorgje šaljivim tobože glasom. Ta i najpametniji nemože pojmiti, što sve ludoj babi može na pamet doći; dobra je to rieč: u žene duge kose, a kratka pamet. Ja sam pripravan zakleti se na sv. evangjelje, da niti sam znao, niti sada znam, što ona tu radi.“

„Ona kao što se vidi neće u tvoje stope Gjorgje! ona ljubi svoje rodno mjesto! . . . i voli se za božjega dana biti, nego li noćju kradom šuljati se! Vrla djevojka! Možeš se ponositi što imaš takovu kćer.“

„Njoj se je nješto moralo dogoditi; jer sva dopisivanja medju nami gospodine hetmane idjahu uviek — radi veće sigurnosti — kroz njene ruke.“

„Što mi do toga! . . .“ prekinu ga Chmielnicki odkrenuv se od njega, „što ćeš mi dati za nju? . . .“

„Što gospodine hetmane . . . dati ću drage volje kakav dar . . . ali škoda vremena . . . imamo mi o važnijih stvarih govoriti. Sami recite, koliko imam dati? . . .“

„Za takovu djevojku vriedno bi bilo, da dadeš što si uzeo od mene i da dodaš još njekoliko hiljada.“

„Isuse i Marijo!“ kriknu Gjorgje i pograbi se za glavu . . . „Ta ja bi postao prosjakom . . .“

„Ta ti tako bogat, pa trguješ za kćer . . . A možebit da imaš pravo. Možda ona sama neće htjeti ostaviti logora; možda joj se dopada taj vojnički život? . . . Treba ju samo pitat . . . a i sám rad sam još jedanput vidit ju!“

„Gospodine hetmane!“ prekinu ga naglo Gjorgje, „dati ću polovicu.“

„Šališ se!“

„Ah! jadna i nesretna mene! ja imam duga . . . a što ću raditi u starosti . . . gospodine hetmane smiluj mi se,“ jecaše Gjorgje.

„Neka bude dakle polovica! . . . tebi za volju!“ progovori Chmielnicki i govoreć to nasmjehnu se.

Posmjeh taj nedopade se Gjorgju, nu videć ipak kako je brzo hetman pristao na ponudu njegovu, ljutio se je sám na sebe, što nije duže s njim trgovao. Podlo čustvo lakomoga izdajice borilo se u njem s plemenitim čustvom roditeljske privrženosti.

„Dakle daj!“ prekinu Chmielnicki neuztrpljivo njegovu borbu.

„Namah čim se s kćerkom u grad vratim . . .“

„Znam, da imaš uviek novaca.“

„Kunem se . . .“

„Nekuni se i nezaklinjaj se zaman, nego daj!“ viknu tako oštro Chmielnicki, da je Gjorgje, nesmišljajuć se duže, izvadio kesu izpod odjeće i začeo brojiti novce.

Chmielnicki stajaše naproti prignutomu, novce brojećemu Gjorgju i gledaše sad u novce, sad u lice brojećega, na kojem se crtahu sva ona čustva, koja mu grudi razdirahu, a nada sve ona težka žalost lakomoga skupca, opraštajućega se sa svakim cekinom kao sa životom. Sreća da zabavljen brojenjem nepogleda Chmielnickomu u lice; jer bi se još većma prestrašio, uočiv na njem onaj porugljivi, pakostni izraz, ono zlorado veselje. Jednom riečju prevara stajaše upisana na licu Chmielnickovu. Valjda mu je pala na um misao: prevariti izdajicu.

Nu ostavimo ih i prenesimo se u šator ili bolje koljebu iz raznih komada drveća sačinjenu, u kojoj prebivaše poručnik Glovacki. Bijaše u tom času zabavljen najvažnijim poslom; neprestano bo pijuckaše iz ogromne rakijske staklenke; tješio se valjda, kako je mogao, sa nevjere Jadvigine, koja je, kako vidismo, tako pogrdno odbila njegova ljubovna očitovanja. I tako opivši se, pade u ono pijancem najmilije stanje, u kojem im se sve na svietu ukazuje u ljepšem i veselijem svjetlu.

(Dalje sliedi.)

Stjepan Novotny.

Nij' vlastito vami stanje
Ova zemlja, drazi moji,
Vjekovito uživanje
Na nebu vam spravno stoji.
Kristiada Palm. pj. 16.

Tužnim srdcem javljamo, da je u Feričancih u Slavoniji dne 14. o. m. umro vrli domoljub i dobar prijatelj tamošnji župnik Stjepan Novotny. Kako je bio s mnogimi poznat i kako su ga mnogi zbog krasnih umnih darova štovali, kao što su ga bliži poznavaoci prijateljski ljubili, evo izpunjujemo ugodnu uredničku i pobratimsku dužnost, crtajući im sgode i nesgode njegova žalibože kratkotrajnoga života.

Stjepan Novotny rodi se 18. kolovoza 1833. na tako zvanom „Bründlu" izpod sela Udbine tik Karlovca. Roditelji bijahu mu Franjo Žav. Novotny, rodom Petrinjac, i Katarina rodjena Mučnjak, Glinkinja. Djed mu Franjo Žav. Novotny dodje iz Praga u Českoj, gdje je njih devetero braće bilo; ovaj kao najmladji, izučiv u domovini si šumarstvo, postane u Moslavini gospoštinskim lovcem na dobru grofova Erdödy-a. Buduć prometan čovjek u zajednici s kumom svojim župnikom osekovačkim Belasom, potlašnjim kanonikom zagrebačkim, pusti se u trgovinu s domaćom marvom i toliko si steče imetka, da je najprije u Sisku, zatim u Petrinji kuće si kupio; nu pošto ga trgovina sa žitom iznevjeri, proda sve u Sisku i preseli se u Karlovac oko g. 1840. Tu sagradi veliko zdanje, posadi drvored, izkopa vrelo „Bründl" i preda to sve sinu si Franji, koji je pivariju izučio. Djed mu umre g. 1834. u Topuskom i ostavi unuku Stjepanu u oporuci 200 for. sr. — Dočim je mati Stjepanova bila duša od žene, to je otac mu usuprot bio nagao i žestok, te nuz obću falingu ljubio vino i karte tako, da je imetak prošundrao. Mati Stjepanova tugom i nutrnjim jadom slomljena, pošto je sa suprugom u Glinu se preselila i tamo u iznajmljenoj kući krčmarila, umre u najljepšoj dobi svojoj, u 24. godini u oči sv. trijuh kralja g. 1839. u Glini, gdje joj budu i umrli ostanci sahranjeni. Ona ostavi izza sebe troje neobskrbljene djece: Stjepana u 5., Baricu u 4. i Dragutina u 1. godini dobe njihove. Osmi dan za majkom prestavi se Dragutin, a dva mjeseca nakon toga Barica u Sisku, te tako osta još Stjepan, koga njegova baba Barica Mučnjakova uze odhranjivati. Otac mu poražen timi obiteljskimi udarci, ostavi dom i rod i ode u Banat, gdje no se po drugiput oženi, i ondje ostaviv dvoje djece, jedno mužko i jedno žensko, umre g. 1844. — Od svoje maćuhe i njezine djece nesaznà Stjepan ništa.

Iz mladosti njegove mnogo kazati neznamo jedino to, da je jednoč, dok je još puzao, po nemarnosti pestinje skotrljao se niz skaline i razsjekao si bio po poli glavu. Bijaše čudo, da je živ ostao, prem je u poznijoj dobi posljedice toga páda osjećao. Od otčeva imetka nedobi ni pare, prem je pod uvjeti, pod kojimi predje otčev imetak na stanovitoga Kašpara Kollmayera, poočima Stjepanova, jedan glasio: da Kašpar uzme Stjepana za sina i buduć sam bez djece baštinu mu otčevu osigura. Taj dobri čovjek, pokazav se vazda drugim otcem Stjepanovim, na nesreću ovoga prestavi se prerano iz ovoga svieta, a žena njegova gora od maćuhe proganjaše maloga Stjepana u toliko, da ga je baba Barbara k sebi uzela i odhranjivala. U to doba bilo mu je sedam godina na izmaku. — U Glini je početnu učionu nastavio polaziti, koju je započeo u Rakovcu, kraj Karlovca. U krajiških učionah učilo se je ono vrieme sve njemački, a i u obitelji morao je taj jezik prevladati, jer vidimo Stjepana u Glini u gornjem razdielu prvoga razreda, gdje nemože ni rieči hrvatske

progovoriti. Tu je izučio glavnu učionu vazda vrlo dobrim uspjehom; tu je naučio u krugu krajišničke djece čisto hrvatski govoriti, premda o pisanju i čitanju nebje ni traga. Najradje se je zanimao zemljopisom i kada bi od koga dobio kakav zemljovid, to mu prouzroči neopisivo veselje.

God. 1843. zateče ga kod zemljovida i bojadisanja panapravljenih čovjek crnomanjasta i zaraštena lica, nizka stasa, bolna izgleda, to mu bijaše otac, koji dodje iz Banata, da si rod posjeti, imenito sestru Rozaliju, udatu za pekara Josipa Lampe-a starijega u Petrinji. Stjepan ga nije poznavao, dok mu nerekoše: to ti je otac. Jedan zagrljaj, suze na očijuh obadvojice, to bijaše sve. Zadnji put vidje si otca, koga sliedeće godine 1844. smrt u Banatu pokosi. Iste ove godine preminu mu starica baba Mučnjakovka i on dospije ruku tutora svoga, ujaka Dragutina Mučnjaka, poštara glinskoga. Ovaj riedke ćudi i dobra srdca muž, opaziv liepa svojstva u štićeniku i nećaku svom, stavi se u dogovor s Ivanom Trnski-om, tadanjim vježbenikom upraviteljstva kod prve banske pukovnije; molbenica bude po potonjem sastavljena i Stjepan po ujaku predstavljen biskupu Gjuri Hauliku Varaljskomu, koji ga je i sbilja, premda bijaše 77 suprosnika, a samo 10 miesta praznih, primi u svoje sirotište u Zagrebu u laškoj ulici. — Eto nam Stjepana na pragu gimnazije g. 1845. — Obilazeć s ujakom te godine mjeseca listopada trg sv. Marka vidje još krvave tragove katastrofe od 29. srpnja iste godine, koji mu se živo u dušu utisnuše, pokle ćù pripoviedati, kako se je sve to bilo dogodilo. — Pitomac sirotišta zagrebačkoga, obučavan u njemačkoj gl. učioni, neznaše hrvatski čitati, a njemštini u ono vrieme u Zagrebu pretiesan krug. Morade siromah kao početnik Mažuranićevu latinsku slovnicu, hrvatskim jezikom izradjenu, slovkovati. Tu ga obuze sve to silnije ljubav prama domovini i jeziku materinjemu, koja najljepšim plodom urodi; jer već u trećoj latinskoj školi vidimo Stjepana, kako Gajeve novine pohlepom čita, starije učenike vjerno sluša, propitkuje, bilježi, ine knjižice čita te se već stihotvorstvom i malimi čestitkami bavi. Temelj, prem slab, bijaše položen.

Eto u tom g. 1848. Oči mu se sve više otvorahu, ali na petnaestogodišnjega dječaka, nuz slab pojam o politici u metežu tadanjem, ostaše prvi utisci neodlučni. God. 1849. bijahu zatvorene gimnazije, i Stjepana vidimo gdje piše u pisarni sudbenoj pukovinskoj u Glini. Deset mjeseci prošlo i naš absolutus grammatista bude po pukovniku Radetzkomu imenovan štopskim pisarom s plaćom. Dva mjeseca obnašao je tu službu, u to dodje glas, da je predavanje na zagr. gimnaziji započelo, te naš Stjepan opitan ujakom: kani li ostati štopskim pisarom, ili se posvetit poštarskoj službi (u kojoj ga je ujak u toliko izvježbao, da je cielim skoro poslom upravljao) ili nastavit nauke? odluči se za potonje, i sv. Svete g. 1849. pozdravi u Zagrebu. Silnim naporom primi se nauka i položi izpit za četvrti gimn. razred te prestupi u peti. — U petom razredu učio je namj. učitelj Adolfo Veber, koji je umiljnim vladanjem, otčinskim nagovorom i domoljubnim požrtvovanjem umio u svojih učenicih ljubav pram jeziku hrvatskomu i domovini snažno pobuditi. Pismena retorička vježbanja, poznavanje naških fraza, finiji izrazi itd. učiniše, da se Stjepan njekim uzhićenjem opojen bacio na knjigu. Njegov predlog, da se mala knjižnica petoškolaca ustroji, nadje odziva. Prosti polupani školski ormar bijaše shranište, knjižničar imenovan, knjige sakupljivane i tu stade prviput Stjepan izdavati mali časopis u dvanaestini, koji je poslje dvie godine darovao bio svomu prijatelju suučeniku Kopajtiću Arminu. U to vrieme prihvati se učiti talijanski i francezki; u to vrieme stane izdavati u sirotištu „Minervu“ zabavno-poučni listak, koji je obilovao liepimi prievodi i sastavci iz njegova pera, k čemu mnogo doprinesoše vršnjaci Iveković, Kuček, Nemčić, Bubanović,

Šlajmer itd. — Kao što je Stjepan u nižih razredih gimnazije u sirotištu imao se čestokrat boriti s nemilim gostom — gladom, kojim je ona epoka prepletena bila; tako u viših bacahu mu licumjerni drugovi grane opadanja, obtuživanja itd. na put. Toga radi morade uredničtvo „Minerve," svoje prve ljubimice, predat rukam Kućekovim i Dauerovim, koj je i illustracije olovkom izvadjao. — To tako postojalo te se uzprkos spletkarijam zavidnika stvari za Stjepana dobro okrenule. God. 1853. stupi Stjepan u sjemenište duhovno zagreb., posvetiv se tako zvanju svećeničkomu. Čudnovato je svakako, da je bitisao u takovoj aeri, kakova je po absolutismu Bachovu izrinula narodni jezik iz srednjih učilišta; dobi, kakova je bila kadra pod upravom tudjinjaca i u sjemeništu svoj otrov širiti. Glasoviti jedan mističar, drugi sladki prodjenik, treći prpošni tudjine, sastavljahu onaj clubb tajni, koj je radio o glavi svakomu, najnedužnijemu pojavu i podhvatu za domorodnu stvar u sjemeništu. Sve se je moralo s idealiziranim životom mistificariti, a iz te mistifikacije provirivao bi ipak rep germanizma i napori, otudjiti svoga svomu. Naravna stvar, da je u mladeži licumjerstvo obezbiedjeno si gnjezdašce svijati počelo, te je zvanje k stališu svećeničkomu samo pod uvjetom one ubojite mistifikacije povladjivano bilo! Tužno bijaše to vrieme. — Ništa manje spremi se St. i tu časopis „duhovni rodoljub" izdavati, za koj jedva jedvice od R. dozvolu zadobi nu tako, da polovica hrvatskim, polovica latinskim jezikom pisana bude. Ali jedva izadje drugi broj — i „duhovni rodoljub" bijaše mrazu nesnosljivosti narodnje prvi ručak. Od to doba okanio se N. sličnih radnja, te se bacio na čitanje narodnih klasika, prevadjanje djela, što no jih izdavaše sbor duhovne mladeži i učenje jezika. God. 1855. u prosincu zagrli St. liru pojkinje vile, sastavljajuć mnogo pjesmica, u kojih potlačena čustva narodnosti i istine nadjoše odziva. Šteta, što je to sve u pepeo obraćeno, jer se morade ukloniti jedino tim putem inkviziciji, kojom se je svaki čas grozilo. U to doba sastavi tečajem deset dana St. pokusna dva ovelika (preko 200 kitica) pjevanja: „Spoznanje" i „Izpoviedanje," koja se još s njekimi pjesmotvori u mene u rukopisu nahode. Što se tiče dalnje njegove radnje, ta se je kretala što u sastavljanju manjih pjesmica i čestitaka, što u pisanju narodnih pripoviedaka tiskanih u „Nevenu", prevadjanju drugih ulomaka štampanih poslje u „Napredku" itd.

Život sjemeništni počivaše, ako narodnost tada uočimo, u mrtvilu, koj je samo antipatija tadašnjih predstojnika proizvadjala. A kad medju onu četvoricu stupi peti, zabrodiv brodom buduće nade i prosvjete pučke kao kormanjoš konservatizma niz brzicu nehajstva, u čem ga čili veslari podupirahu: od tada morade svako plemenito čustvo, ako nehtjede Virgilovo: Quos ego — izkusiti, povući se u skrovnost srdca, ili prema postignuću iztaknute sjemeništne svrhe zaogrnut se plaštem prividne indolencije, ili oboružat krinkom neizvjestna lizimjerstva ili zastrt gustom koprenom apatije. Kakovo natražnjačtvo, kakovo odgojenje svećenstva, kakav pojam o riečih evangjelja, koje bijahu zaodjevene u dronjke sredovječnih načela, misticisma i robstva duhovnoga, kakav plod izhinjene krieposti odatle, to samo dušoslovac motritelj i napredujuća intelligencija shvatiti može. — Mnogi slobodoumni izraz, dojavljen vriednjoj gornjoj družbi; mnogo osobno čarkanje, koje se izleglo proti dvojici izmedju one petorice; ljubav pram istini, izraženoj javno, pribaviše Novotnomu neprijatelja rutava nosa, koji ga nastojavahu svagdje kositi jezikom, pače napore sve utrostručiše, da mu se sv. redovi nepodiele. Ali, premda se neprijatelji tako proti njemu ukopistiše, obasja ga s druge strane sunce obrane, potekle iz ustiju razboritih, sdušnih, narodnih učitelja njegovih; on postà svećenikom nadbiskupije zagrebačke. Bog dao, te se rieči branitelja srebrom okovale! Kamo sad s njime? — Zadnje godine bogoslovja povela se bila rieč po je-

dnom od gornjih branitelja, koja pozivaše St., nebi li htio, svršiv nauke bogoslovne, preuzeti mjesto gojitelja kod grofa P. — St. pristade; nu na koncu nebje iz te múke hljeba. Zašto? Nezna se. — Istodobno znade se, da je bio opredieljen za pisarnu duhovnoga stola, nu opadanja osujetiše i to, i tako vidimo N. duhovnim pomoćnikom u Kostanjici, pošto se je o tom radilo, da ga k pijavici njekoj svećeničkoj pošalju, koji bi mu bar tada ogorčavao život. Hvala Bogu, oluja je utolila! — Kao duhovni pomoćnik odlikovaše se N. po svjedočanstvu njegova župnika, pokojnoga Šindlera revnovanjem za službu božju, osobitim navieštanjem rieči božje i dobrotvornošću te uljudnošću. U osmom mjesecu njegova kapelanovanja štije poziv svoga nadpastira, poziv po nadbiskupiji razposlan, da se javi, tko želi poć u Rim te izpražnjeno mjesto kanonika na zavodu sv. Jerolima izpunit. N. imajuć znanje jezika i težeć za naobraženjem pošalje svoju molbenicu, prem to župniku njegovu drago nebijaše; ali našast za premlada, da takovu službu poprime, ostane na svom mjestu. U to g. 1858. u kolovozu bje pozvan za nastojnika u kr. plem. zavod u Zagreb, koje ponudjeno si mjesto i primi, ali za pol godine, položiv izpit za kateketu na gl. učionah gradskih, zahvali se na toj dosta mučnoj, a njemu po tadanjem podupravljatelju zavoda Bučaru prilično ogorčanoj službi. Novo zvanje, novo djelovanje. — Kao kateketa obučavao je ne samo učenike javne gl. uzorne učione, nego i nedjelnjake i učenice u trijuh sukromnih zavodih, ukupno preko sedam sto glava. — U to vrieme g. 1859. pade osnivanje školskoga lista „Napredka.“ U zajednici s učitelji gl. učione gornjo-gradske, i na predlog učitelja Mařika bude skupština držana, ime listu označeno, molbenica sastavljena i urednikom od učitelja izabran Novotny. Prve godine uspievala radnja, jer su ga izdavatelji podupirali, nu druge godine rad suradnika malaksao, mimogredne svrhe se pojavile, radi čega sa znanjem vlasti N. se odtrže iz kruga onih, koji su više materijalnu korist pred očima imali, i preuže sám izdavanje pomenutoga lista. U isto vrieme g. 1861. obhrva ga ljuta bolest, koja ga baci najposlje na štake, dok nakon desetomjesečnoga bolovanja u lipnu g. 1862. zdrav se i čitav iz toplica Topuskih vrati. — Sred bolesti uredjivao bi svoj list, u čem ga njeki prijatelji pomagahu. Bi reć na pô mrtav s olovkom u ruci nebi propustio korrekturu čitati i izpravljati. — Tegotna obuka s tolikim brojem mladeži; drugovanje s ljudi, koji su krili misli, kao guja noge; raznovrstna sumnjičenja i nepovoljnosti ponukaju ga, da je za dvie godine, položiv i opet u tečaju od 15 mjeseci izpit, preuzeo službu učitelja na kr. učilištu zagrebačkom, na kom je predavao vjeronauk s kratkim obrisom iz crkvene poviesti i obredoslovja, znanost odhranjivanja s dušoslovjem i obučavanja u obće, te se, okrom pismenih i književnih radnja i čitanja, bavio njemačkim propovjedničtvom u crkvi sv. Kate, koju mu službu g. 1862 zag. nadpastir bješe podielio. I tajnik „povjestničkoga družtva“ bijaše za svoga bivovanja u Zagrebu. — Od mladosti bolestim podvržen nije se mogao ponositi zdravljem tim dragocjenim blagom ljudskim na svietu; mišljaše, da ga školski napori suztežu u oporavljanju pa za to i nastojaše riešiti se školskoga praha a zrak gradski zamjeniti seoskim. Župa u Feričancih bude izpražnjena i dobije ju on! Množina prijatelja i poštovatelja izprati ga dne 4. siečnja g. 1866. do poštovnih kola. Razstadosmo se s njim suznih očiju u bojazni, da ide u neizbježivu smrt i da ga više živa vidjeli nebudemo! I jest tako. Bijaše ono posljednji sastanak i ujedno njegov do u vječnost razstanak s omiljelim mu družtvom prijatelja, kojih se je sjećao u dosta riedkih a žalostnih listovih tužeć se na bolest i težko svoje gospodarstvo.

Dva puta bijaše u Zagreb došo glas, da je umro, dva puta bijaše neistinit, treći put se žalibože obistini, za narodnu književnost za njegove ovčice tamo i prijatelje ovdje prerano.

Bijaše Stevo čovjek vesele ćudi, dosjetljiv i u družtvu razgovorom i šalami duša, da ga nije moći ni nadoknaditi ni zaboraviti. U poslu bijaše hitar i sretan da mu je išlo i dobro od ruke što je radio, a bio bi možebiti i ozdravio, da mu duh nije uviek neumorno radio.

Domoljuba opet jednog nesta,
Neima braći brata, prijatelja —
Zašutiše domu vjerna usta,
Obodrivat ona više neće —

Veseliti ona više neće
Presta kucat srdce — rodu žrtva,
U mrtvilu ruka vlast mu gubi
A pero mu počiva na strani.

Izvan pomenutih raznih pjesmica, tiskanih članaka i čestitaka, od kojih se jošte možebit mnoge u rukopisu kod pojedinaca nalaze, izvan gore naznačenih pjevanja u rukopisu kod mene sahranjenih, izadje tiskom pet tečaja školskoga lista „Napredka“ i „Čestitar za mladež.“ Stotine prevedenih pjesama polag napjeva za porabu zemaljskoga glasbenoga družtva, i njekih za „Kolo,“ zatim više operetta za kazalište pod imenom „preveo S. Udbinski“ njegovo su djelo. Napose trajnu uspomenu ostavi si kod pučkih učitelja ne samo časopisom „Napredkom“ nego i važnom knjigom „Gojitba i obuka,“ dotiskanom ljetos u Albrechtovoj štamparni za prieku nuždu urednih slušatelja kr. učiteljišta i privatista.

Putovanje „Kola“ u Postojnsku špilju.

(Dalje.)

Tek nerado oprostiv se s Ljubljanom, s našim omiljelim boravištem, prekominemo brda i doline, i stignemo oko podne u Postojnu. Mjestance, poleglo u dolini s jednom ulicom, liepimi kućami, dosta je ugodno. Na kolodvoru opet kao i u Ljubljani, dočekalo nas množtvo naroda s dva vrlo skromna barjaka, naroda prosta, iskrena. Sami seljaci, uvjerenjem stalniji, u izrazu misli i čustva iskreniji, nepretjeraniji od gospode, podcikujuć i klikujuć pozdraviše svoju braću Hrvate. Dr. Laurić dočeka nas liepim, u takvih zgodah običnim govorom, a g. Krešić zahvali mu se u ime naše. „Živili Slovenci,“ „živili Hrvati“: to su vam rieči, kojim čitav onaj dan kraja bilo nije. Gledajući uzhićene seljake slovenske, snovale mi se u pameti misli najljepše za budućnost. Ideje velike, ideje svete, koje nezalaze u područje materialnosti, i kod izobraženijega puka težko se ukorenjuju, on jih mučno shvaća, teže prigrljuje. Ovdje u Nutranjskom kraju, gdje najčišći narod slovenski živi, na glas ideje „sloge i bratinstva“ sav je puk veselo poskočio, radostno dočekao svoju braću. On tu ideju shvaća, on ju prima za poručanstvo ljepšega života svoga, i u to ime na svaki mogući način hoće da pokaže svoju ljubav i privrženost. Kud smo prolazili, odkrivali nam se Slovenci, i pozdravljali nas kao braću. Tebi je živjeti, moj narode, živjeti i cvasti!

Kolodvor od samoga mjesta odaljen je za četvrt sata. Praćeni glasbom i pjevanjem puka slovenskoga, pod barjaci dodjemo u gradić, gdje nas je mnogo znalično oko s prozora gledalo. Putnici — kud koji, a kolaši svi u skupu smjeste se u jednoj gostioni. Kazati mi je, da nas je dopratilo i njekoliko Sokolovaca. Pod objedom liepu nam je zdravicu napio g. dr. Laurić i rekao po prilici ovo: „Ljepoti Postojnske špilje, koju će gospoda do skoro gledati, divi se čitav sviet. Kao ona, tako je i narod slovenski, krasan i divan, dugo bio sakrit, i prednosti mu i silu sakrivao zastor zlobe. Al sve više pomalja se on na svjetlo božje: sviet će se čuditi.“ Skoro me suze poliše od mila, kad je zatim nazdravio Hrvatom, i ono radostno klikovanje, ono bratsko drugovanje uzvinulo se k nebesom. Još mi se čini vriedno, spomenuti zdravicu jednoga Sokolovca, koji je rekao: „Mi imamo majku svoju domovinu

— bog ju poživio! imamo i, dosad strica, al od sada otca na sjeveru, živio nam i on!“ Umah se razdala, razlegla vesela pjesma, ruska himna, po svoj dvorani. A dolje na ulici, il gdje godj bi se koji Hrvat sastao s kojim Slovencem, tu bi se rukovali i grlili: grlila se i naša gospoda sa slovenskimi seljaci, koji bi neprestano klicali: „Živila naša brača Hrvati!“ Da smo uztražili letjeli bi za nas svi u vatru i u vodu, — al do zgode.

Bilo već tri sata poslje podne, kad smo krenuli uz glasbu i pod barjaci, k špilji. Ona je pol sata daleko. S desne strane uzke staze, kojom smo prolazili, uzdižu sa same brdine: sam kamen i krš. Visoko na brdu žalostno pogleda dolje stari, razrušeni grad, suze roni nad prošlosti davne . . . Al nije mi o tom govoriti.

U utrobi brda izduben svod za njekoliko hvati s gvozdenom rešetkom: to je ulaz u špilju, skroman čuvar neizmjerne ljepote. Ovdje se toliko nagrnulo ljudi, jedva si se doturao do vrata. Koračiv na vrata, dogodim se u špilji. Mili čitatelji, oprostit ćete mi, a i posve je naravno, što vam kažem, da me hvata strah, pomišljajući na svoju zadaću, na opisivanje Postojnske špilje. Nebo nad nami, nebo pod nami: mi smo djeca sriedine, diviti se — samo shvatit nemožemo. A i kako saliti u mrtva slova ono malo, što je duša shvatila, što je veličanstvenim, rajskim životom u njoj oživilo?

Postojnska špilja poznata je već odavna; ima u njoj starih nadpisa, koje si je Hohenwart zabilježio: najstariji je od god. 1213. Ona je od svih špilja u Austriji najkrasnija, a u cieloj Europi neima joj suparnice glede prostora, raznovrstnosti sige (Tropfstein), čista zraka, ugladjenih staza. Kako dugo poslovala je priroda, dok je izdjelala ovo svoje čudo, ovu špilju. Ako uzmemo, što N a g e l veli (Beschreibung der Seltenheiten der Natur in Krain) da se siga za 70 godina za $^1/_{36}$“ odeblja, to treba za stup, koji ima 6 palaca u promjeru, 90. 720 godina! Kad je špilja razsvjetljena, zabluditi nemožeš nikako, pak i ja sam išao po njoj što sám što samodrug. Po glavnu putu liepo je ići i bezopasno, samo ondje, gdje bi tko pošao u stranputicu u kakovu malenu špilju, kao što sam išao i ja, valja paziti, jer je slizko. Na sve krajeve kao da vise svieće, tako se siga priredila u najraznovrstnije likove, i po bielini i po veličini različite. Netreba se ipak bojati, da bi se odakle odvalilo kamenje; brižljiva majka priroda sljepila je sve čestice tako čvrsto, da su kao umjetnom rukom prikovane jedna uz drugu. Samo što hladne kapi vode lagano kaplju na sve strane. Premda je temperatura po nješto različna, zima nije nigdje, al mala hladnoća opominje čovjeka ipak, da bude na oprezu, da vruć i znojan unutra neide, i da se malko čim godj zaogrne. A jeda li je velika? Tko lagano stupa, kao što svatko pozoran pri razgledavanju one množine stvari, što ti se svaki čas javljaju, stupati ima, treba mu od prilike tri sata, dok obidje po špilji okolo naokolo i dodje natrag van na ona vrata, na koja je i unišao. Učenjaci nebi se dakako zadovoljili tim, kako sam ja veličinu označio, al za nje ja ni nepišem. Čitava špilja razdieljena je na više dielâ: v e l i k a c r k v a, s t a r a š p i l j a, š p i l j a c a r a F e r d i n a n d a, n a d v o j v o d e I v a n a, F r a n j e J o s i p a i J e l i s a v e itd. Sav položaj, sve stvari, što jih pozorno oko ovdje gleda, od znatna su upliva za srce i duh: tielo ostalo je u nadzemaljskom svietu. Čutljiv, estetički naobražen čovjek, dozvati će si u pamet sva načela uzvišenosti i krasote; da sam učitelj, pak da mogu, ovamo bih doveo svoje učenike, ovdje bih jim tumačio u zagrljaju nedohitne, neizcrpive prirode. Kakav to sviet pod zemljom! Kakva ćudesa!

Njekoliko samo koraka od ulaza, pak sam zaboravio na majku zemlju, odakle sam došao, na gornji sviet. Jer eto me u v e l i k o j c r k v i. Visoko nad menom spustili se razni kipovi od prebiela kamena, a zdola teče rieka P i v k a, grmi, šumi, buči, valjajuć se brzimi valovi i gubeć se pod zemljom. Čitav

dugi most, što je od jednoga kraja do drugoga, iznad Pivke, razsvietljenje stotinom sviećâ; po raznih šupljinah u okolo plamen od svjetla kroz tminu svjetluca, a sve se odsjeva od onoga kamenja, što se bjelaska, kud okom okomiš, dok ti se pred vidom sve u jednu divotu spline. Pogledati ovo svjetlo, omjeriti čitav prostor, koji se pred okom kao u nedohvat pruža, pak priznati svoju slaboću! Stvore slab i ništav! na priznanje neizmjernosti, svemogućtva toni u maglu bezsilja, u mrak nejakosti: gdje se razkrililа pred tobom sila i veličanstvo, nisi ništa! Mene obuzelo čeznuće, silno, gorko. Da se mogu razplinuti po ovoj divoti, bez znanja, bez sjećanja prošlosti lebditi po vozduhu onom, i grliti svaki tračak svjetla!

U velikoj crkvi imadu dva puta, kojimi se ide: jedan sa mnogo skalina vodi dolje k Pivki, a onda opet gore, gdje se sastaje s onom stazom, koja se pruža nad Pivkom. Na koncu mosta preko rieke eto me kod spomenika cara Franje, crne mramorne ploče s njemačkim nadpisom na spomen pokojnomu caru. Ima takvih spomenika i više: spomenik caru Ferdinandu, nedaleko od velike crkve, i nj. veličanstva Franje Josipa i Jelisave. Ima na tih spomenicih i nadpisa, sastavljenih u duhu obične panegirike, kojih mi se zato ni priobćivati neda. Most, što je vodio od spomenika cara Franje k Ferdinandovu spomeniku, u vrieme povodnje posve je zaljeven; zato je upravo vrlo koristan izum mjernika Cunike-a, koji je načinio galeriju; bez ikakve neprilike po njoj se u svako doba ići može. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Bilježimo na tužnu uspomenu, da je književnost naša izgubila osim Stjepana Novotnoga još dva mlada radnika u Osieku osmoškolca Martina Kolarića († 29. svibnja) i profesora novosadske gimnazije Jovana Petrovića († u manastiru Kuveždinu 8. o. m.) On je pisao liepih članaka u „Bosiljku, Ljiljanu i Slavoncu," a ovaj je izdao u Pešti dramu: Milana Toplicu, preveo po Šleglu i Tiku Shakespearovu dramu „mletačkoga trgovca," što no ju zagrebački kazalištni odbor nagradi sa 80 for.; po dru. Pokornom napisa i izda: „Nauk o životinjah" a pisaše članke i pripovjedke iz prirode u „Srb. dnevnik," „Maticu," „Danicu" i „Škol. list." —

Svašta. Charles Dickens (Boz) dobi za svoje spise, koji se u Americi izdavaju, 60.000 tal. Spisatelji! kad će u nas tako?

— Senat akademije krasnih umjetnosti u Petrogradu priznao je za razpisanu nagradu najboljimi osnove Čišovu i Pogovu za kipove cara Alexu Mihajlovića, Petra vel., carice Katarine II. i Nikole I.

— Zadunajskije i adriatičeskije Slavjanĕ od V. Makuševa zove se u Petrogradu djelo govoreće o posljednjem hercegovačkom ustanku, o Crnoj gori, Dalmaciji itd.

— Književnost sjevero-američka je veoma plodna, jer ima sada samo časopisa 4000; u samoj Philadelphiji ima 140 tiskarna.

— Prve japanske novine u narodnom jeziku izašle su u travnju t. g. naslovom „Bankok Shinbunshi" (novine svih naroda.)

— Družtvo sv. Mohora u Ljubljani ima sada preko 4000 članova; ti dohivaju družtvene knjige; a česko družtvo za izdavanje pučkih knjiga tiskat će ove god. „Obraz slovanstva" od zagreb. profesora Kořinka u 40.000 iztisaka. Koliko su ti već dalje od Hrvata, kod kojih se ni od najbolje knjige nerazpačava 1000 knjiga?

— „Vseslavjanskaja Matica," kako misli ruski „Invalid" u članku, kojim se opraštа sa slavenskimi u Moskvi bivšimi gosti, utemeljit će se i već je za to učinjen početak.

Rebus. *)

Od Stj. Kranjčića.

. tić, KRIČ

*) Odgonetaće priobćit ćemo u br. 27. Odgonetku (zagonetke u br. 23.) „Vinodol" poslaše gg.: Iv. Žagrović i Gj. Banjalučki u Zagrebu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 26. U Zagrebu 29. lipnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

III. Budnica.

Domorodkam.

Hrvatice, vriedne kćeri,
Učinite rodu glas:
Zalud nam je napor svaki,
Gdje u kolu neima vas,
S toga dodji, gdje smo mi,
Svaka domoljubna kći.

Amo, kojoj za naš narod
U srdašcu bukti plam,
Pomozite, kako treba
Prosvjeti nam dizat hram.
Samo uz vaš složan rad
Može kucnut blag nam sat.

Ljubav doma, ljubav roda
Budi svakoj prva skrb —
Domoljub vam budi mio
Bio Hrvat ili Srb.
Domoljuban samo smjer
Nek hrvatskû prati kćer!

Naše slovo, našu knjigu
Naš običaj, naški kroj
Nad sve ino priljubite —
Pomoz'te nam biti boj.
Amazonke bud'te tim,
Pa smo haka napastim.

Domovini uzgojile
Vrle sine, dobri rod,
Spomen sebi ostavile:
„Blažen bjaše njihov plod!"
Domoljublja vašeg siev
Tad će biti mnogi spjev.

Slavit će vas rod hrvatski
I veseo pjevat „oj,"
Svjedočit će, da uz majke —
Domorodke postà svoj.
Hrvatice dičan glas
Spominjat će trajno vas!

U Varaždinu.

Dragoljubović.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

IX.

Sladko snivanje mlada poručnika prekinu upravo nad uhom njegovim dug, glasan i porugljiv smieh. Začudjen okrenu se Glovacki i opazi pred sobom mlada njekoga vojaka, odjevena odjećom lavovskih vojnika. Bijaše to zarobljenik dopraćen k njemu po zapoviedi Chmielnickovoj. Razljućen tim smiehom, pa uz to slušajuć, što mu ime hetmanovo kazuje Kozak, koji je

zarobljenika dopratio, podignu grozno pjesnicu na mladoga vojaka. Nu najedanput spusti ruku i trgnu se nazad vas začudjen i upropašćen. Gleda još jedanput zarobljeniku u lice, tare si oči, križa se svetim križem i sám sebi nevjeruje. Je li to noćna utvora ili paklena napast? . . .

„Poznao si me gospodine poručniče!“ ozva se poznati mu ženski glas. I još glasnije nasmija se Jadviga, jer kao što već znamo, to bijaše ona.

„Odkud? . . . to si ti Jadvigo?“ viknu Glovacki vas zabezeknut i mekanički posegnu za flašom, nebi li mu se valjda boljma razbistrile misli.

„Vidite gospodine poručniče!“ reče Jadviga porugljivim glasom, „da sam vas prije posjetila.“

„Ha! tako!“ odvrati Glovacki, gledajuć ju ukočenim pogledom; nu valjda ga nije još dovoljno razbistrila flaša, s toga posegnu po drugiput za njom. U tom mu zablistaše oči. Rakija nepribavi doduše riečim njegovim sveze, ali zato tim više mašte.

„Dakle je sada gospodična Jadviga moj sužanj! . . . ha! što! . . . kako će to biti? . . .“

„Nebi li dobro bilo još malo posavjetovati se s flašom? . . .“ odvrati Jadviga rugajuć se.

„Molim nešali se, jer zaista! . . . nek me djavli odnesu . . .“

„Šteta bi bilo tako čestita muža i hrabra poručnika.“

„U mojoj si moći! zar toga neznaš?“ vrisnu razdražen Glovacki i priskoči k njoj, a oči mu se zasjaše ognjem pijanstva i svih najgadnijih strasti.

„To ne!“ odvrati porugljivo Jadviga uklanjajuć mu se i vadeć nož iz njedara, koji je tako dobro sakrila, da ga ni Kozaci oduzimajuć joj oružje nemogoše naći.

„Misliš li, da ćeš me prestrašiti tim nožićem? . . -“

„Biti će dobar za pijanoga kozačkoga poručnika.“

„Jadvigo! nedraži me! . . .“

„Gospodine poručniče nedosadjuj mi!“

„Sad mi neuteče tako lahko! . . . sama si mi došla u ruke i bio bi lud . . .“

„Nehvali se gospodine Glovacki! nisi najstariji u taboru, a možda će mi i hetman imat štogod reći.“

„Zar on zna, da si ti djevojka?“

„U ovaj čas mora znati; jer je otac moj u šatoru i upoznao me.“

„Tako?“ viknu Glovacki. „I to je tebi svejedno! . . . Zar neznaš Chmielnickoga? ili nemariš više za čast djevojačku?“

„Moj gospodine Glovacki!“ odvrati djevojka ponosno i ujedno porugljivo; znaj, da se toliko bojim hetmana, koliko i njegova poručnika.“

Nu Glovacki možda nije ni čuo zadnjih njenih rieči, jer kao mahnit izleti i odjuri k šatoru hetmanovu. On je iskreno ljubio Jadvigu ili da bolje rečem u taj čas toliko ju je ljubio, koliko i mrzio. Ali znajuć koli silno dopadaju se Chmielnickomu dražestne ženske, znajuć njegovu u toj struci razpuštenost, osjeti biesnu sljubovnost. Pod zakriljem tamne noći prišulja se, nikim nevidjen, tihim korakom k šatoru hetmanovu. Nehotice pograbi mač

koj mu stajaše za pojasom i stisnu ga grčevito. On htjede samo čuti, što biva u šatoru, osjećaše medjutim pri tom, kako bi bio pripravan mačem udariti na samoga hetmana, da oslobodi Jadvigu! ili od sramote? ili pako sebi za volju? . . . Čudna li je to nedosljednost čovječjega egoizma! . . .

Samo pojedine rieči dopirahu k njegovu uhu; nu i tih nemogaše podpuno razumjeti, tako je bio vas smeten. Uzbunjena krv udaraše mu toli silno prama glavi, da mu je sve u ušiuh šumilo. Iz pojedinih ipak rieči razumio je toliko, da se tu radi o njekakvoj pogodbi medju Chmielnickim i otcem Jadviginim. To ga nije moglo umiriti, nu nasuprot on pritisnu još boljma uho svoje uz šator, dočim mu se je na izgorenu licu vidilo, koli mu silne strasti dušom vladaju. On nepazi više na rieči, nego samo na glas; on poznaje dobro Chmielnickoga i vidi prevaru u njegovu porugljivu glasu. Čudi se, da je ma časak samo dvojiti mogo, zažali ono izgubljena vremena pa pobježe što brže u svoj stan.

Po odlazku Glovackovu sjede Jadviga na klupčicu i zamisli se. Nećuti valjda nikakova straha, jer joj na licu počiva neobičan mir; što više sladak posmjeh titra joj oko ustnah, posmjeh neobičan na tom licu. U tom trenutku bijaše Jadviga izvanredno liepa, tim snivajućim izrazom na licu, tima živom vatrom odsjevajućima, napred uperenima očima, koje kao da bi nješto u daljini gledale ili za čim goruće čeznule. Za čim? . . . to će nam doista budućnost pokazati.

.U to udje brzim korakom u šator Glovacki, mrmljajuć izpod nosa: „Počekaj pasji sinu! ti znaš moj odnošaj prama toj djevojci, pa ipak! . . .“

„Jadvigo!“ povika glasno, „hodi za mnom!“

„Kamo?“ upita Jadviga.

„Što pitaš? hodi što brže!“

„Hoću da znam, kamo me vodiš!“

„Doista ne Chmielnickomu, luda djevojko!“

„Ludji si ti u svom strahu i u svojoj uznositosti“; odvrati mu Jadviga.

„Hodi! nesmijemo gubiti vremena uzalud!“ reče nanovo Glovacki i uze ju za ruku.

„Neidem, dok mi nekažeš kamo!“

„U Lavov!“ viknu neuztrpljivo poručnik.

„U Lavov! . . . ponovi lagano Jadviga, kao da bi se htjela domisliti. Nu najedanput nasmjehnu se još sladjim posmjehom, podigne se sa klupčice i izadje s Glovackim napolje. Posmjeh taj bijaše vrlo kratak, na što joj se opet pojavi na licu onaj ponosni i porugljivi izraz. Zaman gledaše Glovacki, nebi li opazio na licu ma i najslabijega znaka kakove zahvalnosti ili kojega nježnijega čustva. Škripnu zubi ljut na sama sebe, ljut na slabost svoju. On ju mrzi, pa ju ipak gleda spasiti! . . .

Idu šuteć uzduž tabora. Glovacki ju vodi znanimi stazami, da nigdje nenagaze na stražu. Najedanput začuje, kako ga njetko zove; to ga traži hetmanom izaslani Kozak. Mladi poručnik zadrhta na cielom tielu, stisnu još silnije ruku Jadviginu i podvostruči svoje koračaje. Jadvigino srdce, prem žensko, morade puno snažnije biti; jer niti se je poplašila, niti se je ma jedan

samo potez promjenio na njenom mirnom licu. Strašno je to i nenaravno svojstvo u ženske, kobno po one, koje sudbina dovede u bližji odnošaj s takovim stvorom.

Bijahu već pod gradskimi bedemi. Glovacki odahnu, nemisleć u taj čas niti na sama sebe, niti na vlastitu svoju pogibelj. Izraz njeke turovne čeznje stupi mu na lice i oplemeni ga u tom trenutku, kao svako pravo čustvo.

„Jadvigo!“ reče nježnim glasom. „Sad si sigurna!“

„Budi zdrav! pusti moju ruku!“ odvrati Jadviga tako hladno, da je Glovacki vas protrnuo.

„Ti si me pogrdila Jadvigo!“ reče dalje poručnik, a glas mu bivaše sve to sladji. „Mogao sam se osvetiti, ali nisam htjeo. Ništa netražim; pamti samo da meni imaš zahvaliti, što sam te oslobodio smrti ili sramote stoputa gorje.“

Dug i porugljiv smieh bijaše mu odgovorom.

„To je vrag, a nije žena!“ zamrmlja Glovacki i tako ga silno obuze želja nepuščati je dalje, da mu je ruka uzdrhtala na dohvatu mača.

„Ubit ju, nogama gazit, rugat se ljevajućoj se krvi, bliedomu licu! to bi bila razkoš!“

Takove misli križahu se letom munje po glavi strastvena poručnika. Nu već bijaše kasno. U tom času otvoriše se gradska vrata i izadjoše Arciževskim izaslani vojaci, koji, kako znamo, imahu nalog tražiti mlada i neznana vodju, koj je tako silan i čudan utisak učinio na pukovnika.

„To je on!“ povikaše vojaci.

„Natrag!“ viknu Jadviga i još jedanput baci oči nazad porugljivim izazivajućim pogledom.

Glovacki videć približavajuće se gradske vojnike, sakri se za obkop i gledaše odtuda Jadvigu, dokle ju je samo mogao očima doseći, dokle mu neizčeznu u gradskih vratih. Poslednji pogled bijaše mu strašan, pun gnjeva i bjesnoće.

„Ti se smiješ!“ šaptnu tiho. „Ne, ne, to se neće tako svršiti medju nami. Još ćemo se sastati i moja osveta neće te minuti! . . . Ti si žena srdca hijenina.“

„Viditi ćemo se!“ viknu za njom oštrim, zviždajućim glasom.

Začuv Jadviga taj glas, prem se je ćutila sigurnom, uzdrhta ipak prvi put. Možda joj je u tom času obuzela grudi nemila koja slutnja.

Vodja izaslana odjela, poznati nam stražmeštar Antun, nije valjda čuo tih rieči ili su ga možda ine misli odviše zaokupile. On je samo neprestano glavom zlovoljno klimao i mrmljao za se: „Ta to je on! upravo on! do hiljadu vraga! . . . Tfu! to je njeko prokletstvo s tim dječakom; vazda mi je na putu. Idem k viećnici s nalogom pukovnikovim, taj me golobradac preteče i već vodi kojekakvo smeće za sobom. Idem ga tražit, a on mi stoji pred nosom. Pa kad bi bar znao, tko je taj balonja! ali tu ga nitko nezna. Do vraga! to nije čist posao! . . .“

Medjutim je Arciževski naslonjen o top jošte bdio i gledao sred noćne tmine preda se, pravcem kozačkoga tabora, nebi li začuo kakov glasniji štro-

pot, iz kojega bi zaključiti mogao, da li je izaslana četa štogod poduzela. I domala se zamisli; a misli njegove možebiti prvi put u životu bijahu mu tako nestalne, da si ih sam nije mogo protumačiti. Neznade medju ostalim zašto mu toliku brigu zadaje mladić, koga je prviput u životu vidio i koga možda nigda više ugledati neće. Istina opazi u njem silnu muževnost i odvažnost, tim večega štovanja vriednu, što se je pojavila u tako mladu i kao što se činjaše vojničkoj struci nevještu čovjeku; nu zar u svojih mnogih vojnah nije nigda dosada vidio hrabra i odvažna mladića, da bi ga ovaj neznani tako zanimati morao? . . . Ljut sam na sebe odvrati silomice misli svoje od toga predmeta i poče misliti o stanju grada i sredstvih, kako bi ga obranio. I tako se je zamislio, da je prečuo istu viku pri vratih, pred kojimi stajahu izaslanici skupa s Jadvigom, te se stopram onda prenu, pošto su mu se već približavati počeli koraci vrativše se čete.

„Tko je tamo?“ povika pukovnik.

„Ja sam to!“ odvrati Antun zlovoljnim kao obično glasom.

„No pa što je?“

„Zaman idjasmo!“

„Zašto zaman?“

„Jer se je medjutim taj mladi skitalica, koga nitko nezna, sam oslobodio kozačkoga roblja te smo ga nedaleko od gradskih vrata našli . . .“

„Dakle je tu!“ povika Arciževski i podignu se s mjesta svoga.

„Neima ga već! otišao je u viećnicu.“

Željan poznati mlada dobrovoljca, požuri se namah Arciževski u viećnicu, gdje su viećnici sve dosada u podpunom broju sakupljeni bili.

U viećničkoj dvorani nebijaše vrlo svjetlo od dimećih se uljenica, koje već dogoravahu, a valjda je još mnogo tamnije bilo u glavah lavovskih viećnika, koji si medovinom prikraćivahu noćno bdenje; s toga nepoznade nitko na mužko odjevene Jadvige, tim većma, što je kćerka Gjorgjeva riedko kad iz otčinske kuće izlazila. Pristupiše dakle k mladomu vojniku i pozdraviše ga besjedami, u kojih mu zahvaljivahu na njegovu toli junačku činu. Na kraju odzivahu se glasovi, nudjajući mu podzapovjedničtvo nad posadom.

„Gospodo viećnici!“ progovori Jadviga, ugušujuć smieh, na koji joj se je proti volji dalo, „osjećam ja vrlo dobro veličinu i važnost dostojanstva, na koje me uzvisiti kanite; nu razum moj nije još tomu dorasao, da bi njim tako poslužiti mogao gradu, kako bi to moja dobra volja htjela; a k tomu nerazumijem se nimalo u vojničke stvari.“

U to udje Arciževski i približi se hrpi Jadvigu obkolivših viećnika.

„Dobro nam došli gospodine Arciževski!“ ozva se Spryka već dobro nakvašen. „Predstavljam vam mladoga gradjanina, koji . . . koga . . . Ali do vraga! kako se zoveš mladi čovječe?“

„Što vam do imena!“ odvrati čvrsto Jadviga; „samo ako sam svomu rodnomu gradu kakovu uslugu učiniti mogao.“

„Ima pravo!“ ozva se njekoliko glasova; „biesa brinemo se tim! . . .“

„Drago mi je stisnuti ruku hrabroga mladića!“ progovori Arciževski i uze Jadvigu za obe ruke. Nehotice pade mu u oči njihova nježnost i ljepota.

Čim je Jadviga začula Arciževskov glas, htjede polahko izmaći kroz vrata, a kad ju je uzeo za ruke, djevojačkim joj se stidom zarumeni lice. Čudno je to ali obično protuslovje ženskoga srdca. Na tu promjenu odiela, na tu vojnicu s njenim spolom nesuglasnu, potaknu ju jedino živa želja približit se Arciževskomu, a sada, gdje joj se želja ova izpunjivati počima, gleda uklonit mu se i stidi se skoro svoje smionosti.

Šaptnuv njekoliko nerazumnih rieči, htjede već izmaći Jadviga; nu Arciževski stade joj još jednoč na put. Tu očevidnu neodvažnost, koju sada pokazuje, nemogaše si protumačiti, prispodabljajuć ju s onom pustolovnom smionošću, kojom se je neznani mladić u tako nježnoj dobi latio oružja.

„Dakle se već više nećemo viditi?“ reče joj Arciževski.

„Neznam! . . . budite zdravi! . . . dok se opet uzvidimo! . . .“ govoraše Jadviga, sve to većma uzbunjena.

„Gdje stanuješ mladiću?“ pitaše dalje Arciževski.

Jadviga poplašena i uzbunjena odgovaraše mu bez smisla, imenujuć poluglasno svoj stan u susjednoj sgradi, i brže bolje uteče iz viećnice. Arciževski stajaše jedan časak i gledaše za odlazećom te prviput probudi mu se u srdcu njeka nejasna sumnja.

X.

Poći nam je za čas iz grada u tabor, a iz njega opet natrag u grad. U neprijateljskom taboru vlada grobna tišina; siva magla pokriva sve šatore. U jednom samo uglednijem šatoru vidi se crvenkasto svjetlo. To je šator hetmanov.

Chmielnicki hoda po njem gore dole, vas zelen, blied od velikoga gnjeva i ljutine; drhće, te svaki čas maša se neuztrpljivo brade.

Naproti njemu stoji Gjorgje; blied je uzdrhtao; po njegovu strastvenu gibanju opazit je, da mu strah i ljutina na izmjenu srdce motaju.

Bilo je to po viesti, da je nestalo Jadvige, a s njom i Glovackoga.

„Sve radi tebe, ti psino stara, ti izdajico!“ kričaše hetman, priskakujuć svaki čas k Gjorgju.

Kad se nebi bio bojao, Gjorgje bi mu istom razdraženošću odgovorio; jer mu pred očima stajahu svi oni zlatni i srebrni novci, koje je prije njekoliko časova izbrojio pred hetmanom i koji navieke izčeznuše u Chmielnickovu ćemeru.

„Pravo mi je!“ vikaše dalje hetman, pjeneć se od gnjeva, „što sam povjerovao takovu lopovu. Odkako sam te pripuščao k sebi, lopove, odonda mi sve gorje ide!“

„A meni!“ zamrmlja Gjorgje i nemogav ništa odgovoriti čupaše si vlasi.

„Stojim tu pred Lavovom, koj bi već davno bio moj.“

„Ah nesretna mene!“ jadikovaše dalje Gjorgje.

„A sada izgubih još poradi tebe, gadna psino, najhrabrijega mladića, najsposobniju glavu u taboru.“

„A ja izgubih kćerku! . . .“

„Što je tvoja kći naprama momu poručniku!“ viknu hetman porugljivo i još ga obuze veći gnjev, jer, premda toga nehtjede priznati, najviše ga je ipak peklo, što mu je izmakla Jadviga. A i to ga je strašno ljutilo, što mu nepodje za rukom dvostruko oglobiti Gjorgja, zadržati naime nesamo novce nego i kćer.

„A moji novci!“ povika Gjorgje plačnim glasom. „Tako liepi, tako krasni novci, a tako gorko zasluženi. Već ih nigda više viditi neću! . . .“

„Ta je tebi više stalo do novaca, nego do kćeri!“ reče Chmielnicki i nehotice se nasmija, gledajuć smiešno ponašanje Gjorgjevo, koji se je od muke svijao i prsti micao, kao da bi brojio izgubljene novce. To se dopade hetmanu te postade dobre volje.

„Ah nesretnica! ona je svemu tomu kriva! sám djavo ju je naveo takova šta počinit, samo da mi odnese novce izpod srdca.“

„Ona će se naći, ali moj Glovacki!“

„I Glovacki će se naći; povratiti će se on ovamo bez dvojbe, čim se malo izvjetri. Nigdje neće on naći takova mjesta, kao što je imao u vas gospodine hetmane. Ali gdje ću ja naći svojih novaca! . . .“

Hetman malo da se nerazpuknu od smieha. U to nasta u taboru silna njeka bruka, kojoj je sigurno svadnja povodom bila.

Ostavimo sada tabor i prenesimo se u Lavov, gdje nas nuždno treba zbog zadržaja naše pripoviedke.

Medju inimi ulicami staroga Lavova, bijaše najpoznatija Zaržanjska i to onim samim, kao i danas još, neobičnim gadom i nečistoćom svojih kuća i stanovnika. A jer bijahu u ono doba kuće većim dielom drvene, samo blatom izmazane, uz to uviek prepunjene kojekakvim raznovrstnim, nebrojenim smećem, medju kojim zauzimahu vazda prvo mjesto Židovi, nije čudo, da nijedna čest grada nebijaše toliko podvržena požarom, koliko upravo ova. Takov žalostan pogled pružaše ulica Zaržanjska i u ovaj čas, kad u nju ulazimo, njekoliko naime dana poslje malo prije opisanih dogodjaja.

Svagdje se vidjahu ogromna gorišta izza nedavna požara, koji je jedan dio ulice progutao. Okna izgorenih kuća gledahu grozno, kao oči u mrtvačke glave. Njekoje ciglom zidane kuće, oprieše se većma vatri, te izgubivši samo krovove, izgledahu onako popucane, pocrnjene, raznimi daskami pokrivene, kao ciganske šatre, kakvimi se višeputa služe naši kovači po selih.

U jednu takovu napole izgorenu kuću uvesti ćemo naše čitatelje, i to, kao što već rekosmo, njekoliko dana kašnje izza opisanih po nami dogadjaja.

Tu nješto bolje od drugih sačuvanu kuću držaše pod zakupom sliepi Icek, kako ga svi zvahu, premda je imao oba podpuno zdrava i vrlo oštra oka. U Ickovoj krčmi vladaše kao obično veliko komešanje, žamor i buka, proizhodeća od množtva sakupljenih gostova. Krčma Ickova odlikovaše se pred inimi te vrsti raznovrstnim pićem, nu i većom jošte nečistoćom i onim cielim židovskim smradom. Pokraj svega toga bijaše sretna, imaše bo množtvo gostova, koji bi tu po ciele dane pili, a medju njimi mogao bi se opaziti i po gdjekoji od-

ličniji. Izim pijanaca iz najniže vrsti ljudi, dolazili bi često i vojaci, koji bi tu onda kolovodje bili, pa što više i sami gradjani ljubljahu kod Icka pri čaši medovine razgovarati se o političkih dogadjajih. Icek kao pravi sin Izrajelov bijaše vazda prama svim uslužan i do podlosti uljudan. Kao što rekosmo, krčma bijaše puna; jedni bi odlazili, a drugi dolazili; nu bijaše tu i stalnih gostova, koji sjedeć na klupah sve to dublje gledahu u čašu. Jedan izmedju njih valjda se je preko mjere natrusio; jer kad htjede ustati, zavrti se i pade pod stol. Tu htjede još nješto govoriti i pjevati, ali mu jezik zapinjaše.

„Otče!“ viknu njekoliko puta, na što stade silno hrkati. Bijaše to Božidar sin Gjorgjev, koji je od njekoga vremena često dolazio k Icku.

Židov, koji ga je dobro poznavao i većma štovao, nego li druge svoje goste, zovnu babu, koja je u krćmi posluživala, te oboje izvukavši ga izpod klupe, položiše ga na postelju staroga Židova.

U to udje velikom vikom nov gost u krčmu.

„Kako ste gospodine Jurko!“ progovori Icek približujuć se pouzdano k novomu pridošlici. „Čim vas mogu poslužiti? . . .“

„Je li tu gospodin Božidar?“ upita Jurko, koji, kako znamo, bijaše sluga Gjorgjev.

„No! gdje bi imao biti! evo liepo spava na mojoj postelji,“ odvrati Icek.

„Kad je tako, a vi donesite pehar medovine, počekati ću, dok se probudi.“

Kad je Icek otišao po medovinu, pogleda Jurko prezirno na spavajućega i zamrmlja: „K vragu! liepim služim gospodarom: jedan izdajica, a drugi pijanac.“

„Što se govori tamo?“ zapita Icek, stavljajuć pehar medovine na stol, „hoće li dugo tu ostati gospodin Chmielnicki? . . . Neka ga Bog zdrava uzdrži!“ govoraše dalje prevrtljivi Židov, koji je već davno nanjušio bio, u kakvom odnošaju stoji Gjorgje sa hetmanom Chmielnickim.

„Što ja znam,“ odvrati Jurko zlovoljno; „moj je gospodar bolešljiv i neizlazi iz kuće, s toga neznam ni ja ništa.“

Icek nasmjehnu se porugljivo i ode k drugim gostom.

Dugo pijuckaše Jurko, dok se napokon nedočeka, da je Božidar otvorio polu sanene oči i opaziv otčeva slugu, namignu nanj i zovnu ga k sebi:

„Je li otac doma?“ upita tiho.

„Biesa je doma!“ odvrati Jurko, „ja sam samo pred Židovom rekao, da neizlazi iz kuće; davno je već otišao, najprvo u viećnicu, a zatim . . .“

„Znam već, znam!“ prekinu ga Božidar, dočim mu bolan posmjeh proleti licem.

Jadnik! s težka sdvojenja stao se zalievati pićem. Malo da nepoludi, kad je saznao, da mu se je rodjeni otac, gradjanin lavovski, sramotno prodao neprijateljem rodnoga grada. Već od naravi turovna srdca, razmišljavaše dugo, kojim bi načinom mogao odvratiti otca od toga sramotnoga puta. Očevidno nepodje mu nijedno sredstvo za rukom, a bivši slaboga značaja, poče u piću tražiti utjehe. Ustade iz Ickove postelje i podje s Jurkom doma; nu ni tu

nenadje mira; meka postelja, na koju se je položio bio, činjaše mu se hrpom oštroga kamenja i najgrozniji uznemirivahu ga sni.

Po odlazku njegovu iz krčme, začeše se već i ostali gosti pomalo razilaziti, kad naglo unutra stupi muž njeki sivim gunjem do ušiu zaogrnut. Oglednu se uokolo i smijuć se odkri lice Icku, koji ga je znatiželjno gledao. Židov se pograbi za glavu, plesnu rukom o dlan i povika: „Aj! aj! ta to je gospodin Głovacki! a što vas vodi k meni?...“

Oba se vrlo dobro poznavahu i to ne od danas; a k tomu je još Glovacki jedanput i grdo prevario Icka. Pošto se je naime sa drugovi do volje najeo i izpio njekoliko pehara medovine, tako je polahko, neplativ ništa, izmaknuo, da oprezni Židov toga ni opazio nije. Od toga časa prozvaše Icka sliepim.

Głovacki od onoga vremena kad smo posljednji put s njim bili, izišav iz tabora, tepaše se njekoliko dana po gradu, gdje je kako već rekosmo mnogo imao prijatelja. Chmielnickomu bojaše se pokazati se, znajuć, da mu hetman neće oprostiti Jadvigina biega. S druge pako strane sliedeć svoju strastnu ljubav htjede približit se Jadvigi, to se oko njena stana neprestano vrtio, nu k njoj unići nesmjede, a k tomu još niti ju je gdje mogao viditi, niti što o njoj saznati. S toga dakle dodje upravo k Icku, znajuć, da ovamo dolaze i Božidar i Jurko.

„Kao što vidim, poznao si me namah,“ reče Glovacki Židovu; „to mi je drago; ali sada daj štogod jesti i piti, jer sam ti nemilo gladan i žedan. Novaca imam dosta; a platit ću i stari dug.“

Icek se uzradova, odtrča van i za tili čas stajaše prad Głovackim riba po židovski pripravljena i ogroman vrč medovine. Poručnik udari velikom slašću jesti i piti, te je domala sve izpred sebe tako valjano očistio, da se je Icek smiešio, računajuć već u glavi, kako će mu dug račun dvostrukom kredom napisati. Dok je Głovacki jeo, stajaše Icek neprestano kraj njega kao uljudan tobože domaćin, u istini pako pazio je na Glovackoga, komu nije baš mnogo vjerovao.

„Što se tu čuje?“ zače poručnik.

„U nas nije dobro, sve skupo, pa i za groš težko je što dobiti; a što je najgorje novci su njegdje posakriveni, kao da su u vodu pali.“

„Ta to je obično u vrieme rata!“ odvrati poručnik.

„Što će biti s te vojne i što će biti iz nas, ako gospodin Chmielnicki bude duže obsjedao Lavov; to vi gospodine morate najbolje znati,“ reče Icek približujuć se poručniku.

„No biti će već svemu tomu kraj!“ odvrati ukratko Glovacki. „Ali reci mi Židove, kako je našim znancem?“

„Kako im ide? tko ima novaca, tomu je dobro!“

„Strašno li si lud Židove!“

„Lahko je vam govoriti, milostivi gospodine, koji se samo prošećete gradom, pa se namah opet vratite k svojim Kozakom; ali mi tu u gradu živimo u samom strahu.“

„Bar svi hvale vašega vodju gospodina Krištofa Arciževskoga!“

„Gospodin Arciževski bio je valjan čovjek, dok nije pobudalio.“

„Što buncaš Židove?“

„Ja istinu govorim; eno zagledao se u djevojku gospodara Gjorgja, te sada više sjedi kraj gospodične Jadvige, nego li na gradskih bedemih.“

Glovacki neodgovori ništa, samo pri posljednjih Ickovih riečih sgrabi vrč i potegnuv iz njega njekoliko puta, izprazni ga do dna. Na to se podiže, reče Židovu, da mu račun načini, baci novce na stol i brže bolje izadje iz krčme. Icek klimaše za njim glavom, mrmljajuć pri tom:

„I jedan i drugi je lud; djevojka vodi obojicu za nos.“

Glovacki iztrča na ulicu kao mahnit; hiljadu misli križahu mu se glavom; nu najedanput odjuri brzim korakom prama gradskim bedemom i dodje pred ona poznata nam vratašca kraj Ježovitah; tu bijaše njegov prijatelj Jurko, koji ga namah izpusti. Izišav iz grada bježaše bez odmora k taboru Chmielnickovu.

„Bilo što mu drago!“ govoraše sám u sebi; „sve ću podnieti, ali moram se osvetiti toj vjerolomnoj djevojci!“ (Konac sliedi.)

Hrvatska narodna pjesma.

(Lička narodna iz zbirke Franje Vrbanića.)

Molitva. [1])

Kad se duša tilom dili,
Nemože se da podili.
Tu dolazi angjel mili:
„Što se dušo nepodili?“
„„Rada bi se podiliti,
Al se bojim paklenoga.““
„Neboj mi se dušo mila
Ja ću tebi kampanjati [2])
Rajska vrata otvarati.“
Angjeli joj kampanjaše
Rajska vrata zatvorena.
Angjeli se pokloniše
Vrata im se otvoriše.
Tu mi sidi Isus mili:
„Od' otole grišna dušo,
Dokle jesi s tilom bila,
Ti si smrtno sagrišila.
Kad si ila, kad si pila,
Nisi Boga spominjala.
Nit' molila, nit krstila
Nit' si gladna nahranila
Nit' si žedna napojila
Nit si bosa zaobula
Nit' si gola zaodila
Već dozivlji mrtvo tilo,
Neka Bogu račun daje.“
„„Ustani se mrtvo tilo.
Mene posla kralj nebeski
Koji nosi križ pretežki,
Da mu ideš račun dati.“
Ništa tilo i nehaje,
Cviči duša, plače duša
U paklenih trpi mukah
Ma dozivlje mat' Mariju:
„Mat' Marija primi mene
U tvoje mi svete ruke,
Izbavi me pakla muke.“
Primila ju mat' Marija,
U svoje mi svete ruke,
Izbavi ju pakla muke.
Ma ju nosi Miovilu.
„Vagni Mio ovu dušu,
I ovo je duša božja.“
Vagnu Mio ovu dušû,
Duši vage pomanjkalo,
Tri kamena malenoga.
Kad vidila mat' Marija,
Utočila tri suzice,
Dok dobila duši vagu.

---

[1]) Ovako ju nazva sam pjevač. [2]) Zvoniti.

Tu mi stoje tri sotone
Tako mrzke i spodobne.
Al' govori mat' Marija:
„Od' otole tri satone
Tako mrzke i spodobne.
Nije ovo duša vaša,
Ovo vam je duša božja.

Tri je petka prepòstila
I tri mlade subotice,
Meni ih je naminila“
Angjeli se pokloniše,
Nebesa se otvoriše,
Po sve vike vikov: Amen.

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

IV.

Danas hoćemo da razvidimo kako se u Parizu živi. Tušta i tama je onih ljudi, koji si pod vedrim nebom služe kruh. Što se u nas radi u kući ili barem u dvorištu, to u Parizu vidiš raditi na uličnom pločniku ili na samom saroksnom trottoiru, a to ni najmanje nesmeta mimoidućn svjetinju. Tako n. p. vidjesmo na mnogih mjestih dlaku češljati i strunjače puniti, lonce plesti, a stare knjige, stare novce i druge predmete prodavati, razporedane po perili mosta. I dražbe svake vrsti drže se pod vedrim nebom bilo gdje mu drago, jer se ljudi neprepiru za mjesto; često se na taj način trže najneznatnije stvari. Ide n. p. njetko, nosi jedan jediti slamnati šešir u ruci pa viče neprestano: Chapeaux a vendre! — Tako zvani marchands de coco vozikaju po svih ulicah, trgovih, po boulevardu i polju elizejskom itd. svoje taljige i prodavaju čašu mlieka od kokosa po jedan sous. A čuj, kako se ondje dreči savojardski dječak sa svojim Ma pratique, décrottez vos bottes te kloplje kefom po svojem ormariću, na kojem je od željeza načinjen podplat, na koj si imaš staviti nogu, ako hoćeš da ti izčisti te izlašti čizme. Već smo drugom sgodom spomenuli iznajmiteljice stolaca, a ovdje ćemo samo to dodati, da su vrlo vješte u tom, da znadu tko hoće da sjedne i tko je sjeo, te hrle k njemu i ruku pružaju te govore: „Votre chaise Madame, s' il vous plait“ prima najamninu. Važna je osoba Marchand d' habits, što je u nas u njekih predjelih prnjkar a drugdje židovsko potucalo. Takov marchand d' habits vam je drz, gdjekoj liepo, čisto odjeven, a nosi preko pleća prebačenih njekoliko starih odieća, pod pazuhom nosi hlaća i prsluka a u ruci šešira i kapa. Marchand d' habits kupuje i prodaje hitro i veoma vješto osobito u svom glavnom tržištu, što je Quartier Latin, gdje stanuju djaci. Ubog djak kupi od njega sve odielo; bogatiji i odličniji, makar da su bogati i odlični, nemaju nikada dosta novaca, te prodavaju Židovu odielo, što no su ga jedva 8 dana prenosili, a dobiju zanj jedva petinu prave ciene.

Voilà le plaisir Mesdames viče kuhinjska staretinarica i fer blanc cassé chiffons, ferrailes à vendre staretinar trgujući staru željezninu. Odonud ti se ori: Voilà des cártons de toute grandeur, ogledneš se onamo i vidiš čovjeka pod tovarom klobučnica svake veličine, kako mu se visoko iznad glave dižu. A ovdje viče Mes bottes d' asperges des artichauts stara vrtljarica nudeći šparoge, gardina; sad čuješ: Paillasson, obazreš se, to viče prodavačica slamnih hasura, a sad opet čuješ: Pomme de terre, a tako se dreči onaj, koj prodaje korun. Auvitrier viče ostrigar a tako viču i pjevakaju stotine i stotine inih, koji šta prodavaju; biva to od prilike dakako u velikom, što je u našem Zagrebu u malom, kad repari počnu vikati: „Eto ljudi rijepnöga semäna itd.

Netom zastáneš pred kućami čudno sagradjenimi i odmah ćeš uvidjeti, da su to one glasovite i daleko čuvene sriedišnje tržnice, medju kojimi je od svih parižkih najveća Marché des Innocents. Perad, divljačina, meso, korun,

luk, jaja, maslac, ribe, voće, sir, zelenje u kratko sve, što je u Parizu treba za svagdašnji život, tù ti se trži u pojedinih odielih. Unidjemo u krajinu onih znamenite uspomene „Dames de la Halle"; pune slasti i milinja kažu nam jedna ovo druga ono: Voyez ma petite chatte, qu'est-ce que vous demandez? Venez ici, cherchez ce que vous voulez. Un jolie carpe, ma mie itd. Uprav ti je toplo pri srdcu i kano da si doma, ideš po predielih ljubavi i nježnosti. Nu mi nećemo ništa da kupujemo, jer smo došli samo da vidimo a jer se našom u školi naučenom franceštinom ovdje jako slabo možemo poslužiti, okrenemo ledja sladjahnim gospodjam nijednom im se riečju neizpričavši, te odemo dalje. Ali još nismo odtuda ni tri koraka daleko a sad da čujete mjesto sladjahnih ponuda i mednih onih rieči poruga i psovaka: Ah la belle chalande qu'est ce qu'elle a perdu? Elle n'a pas le sou, i tako mnogo rugota, koje sasvim mirna srdca podnesemo.

Prava slika i prilika gospoja Dames de la Halle jesu ribarice, koje pod svojim krovcem sjede na uzvišenom stolcu na ribarskom trgu. Uprvših ruku o bok, ovezane šarenim rubcem glave, imajuć pozlaćene naušnice na ušijuh, koralje na vratu, opravu naprvo pregačom zastrtu, inače ženskinje odebele sjede ti ovdje kano kraljice t. j. kraljice riba i nudjaju ti svoje podanike. U velikih ledjenih od kamena plivaju krapi i ščuke, a na stolu su ti široki skati (roche). S timi jakimi ribaricami, kojih se sa strahom sjećamo iz dobe Ljudeviti XVI., nećemo ništa da počnemo, zato se hitro uputimo u mesnice, gdje su hrpe teletine, janjetine, svinjetine, glave tih, pa brda srdaca i jetara ma i tu nam se nedopada. Ljepše je u predjelu Marché aux volailles, gdje se prodaju zeci, kulinići, srne i jeleni.

Pariz potroši na godinu 41 milijun franaka za kruh, 45 mil. franaka za meso, 18. mil. fran. za maslac, 9 mil. za jaja, i 9 mil. za perad.

Danas ćemo doručkovati kod Duvala. A tko je taj Duval? To vam je najveći etablissement de Bouillon dignut na devet raznih mjesta u Parizu. Glavna mu je kuća blizu Palaisa royala u Rue Montesquieu-u br. 6., ajdmo dakle tamo. Kroz triemnik dodjemo u jedan Entrée, u kojem jedna starica sjedi za sudom punim ostriga. Velika staklena se vrata otvore, kad smo na prema njim pri jednom stolu dobili cedulju jestvenoga nadzorničtva, koju konobar poslje ima izpuniti i gospoji Dame du comptoir kod vrata izplatiti; na tu cedulju pritisne se biljega namirnica i onda ti je ta cedulja dokaz, da si platio, što si nabavio. Koliko se tù trži, to je praktično i dobro uredjeno. Jestviona je velika a na dva sprata visoka; jede joj se na podu i okolo na okolo u drugom spratu, kamo vode elegantne stube. Posoblje što je po nutri izvanredno je ukusno i praktično. Na podu ima 6 dvogubih redova mramornih stolova svaki za 4 osobe. Paluč drugoga sprata drži 18 željeznih stupova a tako i krasni krov, sa kojega se dolje svjetlo spušta. Uza svaki stol ima ukusan rušnik, na koj se objesi oprava, a po svih stienah vise sjajna srebrom i zlatom okovana ogledala. Na sried dvorane je veliko ognjište; tù je liepo i sumjerno poredjeno svjetlo posudje, veliki kotlovi, kotlići, lonci, nagomilene tace, pladnji itd. Do 20 liepih kuharica s bielimi pregačami i poculicami a u crnih opravah, sve jednako obučene, bave se oko toga ogromnoga ognjišta. Do 30 konobara dvore; računa se 5 centima za ubrusac, a tko ga neće, prištedi tih 5 centima. Kruh stoji 10 centima, ali ga onda možeš jesti, koliko ti se hoće. Za 1 ili $1\frac{1}{2}$ ili 2 franka jedeš do sitosti i dobiješ $\frac{1}{2}$ butelje dobra vinca. —

Okriepiv se tudjer odemo u Louvre. U nutri su skoro sami muzeji, s kojih Louvre i dodje u svjetovni glas. U istinu neopisiva je zbirka, koju možeš tù vidjeti. Glavnim hodnikom unidjemo u Musée des Antiques, gdje je njekoč

stanovala Ana austrijska. Stropovi su mu rjezbarijami i slikami na fresco urešene a stiene mramornimi stupovi. U triemu vidiš Prometeja, gdje čovjeku nudi nebesku vatru; na stropovih dvorane su prizori iz bajoslovja i stare rimske povjesti. Izmedju skupocienih starina, što se tu po dvoranah nalaze mnoge su vriedne spomena na pose, Diana à la Biche, pobjedonosna Venus, licijski Apollo, Bako i Cupido, Centaurus itd. Ima u tom muzeju 240 cielih u podpunoj veličini kipova 230 kipova od glave 215 plohorezba i 235 umjetnih posuda. Popnemo se veličanstvenimi stubami gori. Krov drže 22 mramorna stupa, medju kojimi su fresco-slike; najprije udjemo u dvoranu Ronde, gdje je pod prekrasan mozaik; tù je jedna divna mramorna vaza. Liepa vrata od izrezana nada vode u galeriju d' Apollon. Sa paluča je prekrasan vidik preko Seine. — (Dalje sliedi.)

Putovanje „Kola“ u Postojnsku špilju.

(Dalje.)

Stara špilja, koju sam već spomenuo, malo je zanimiva, malo ju i polaze: uzka je i opasna. Nego iz velike crkve dolazi se namah u špilju cara Ferdinanda, koja je vrlo duga i zanimljiva; teče sve do onoga mjesta, gdje se na lievo zakreće u špilju Franje Josipa i Jelisave. U njoj ima raznovrstnih stvari od biela kamena (sige), kao da jih iztesala ruka umjetnička, a ipak sve je djelo prirode same. Uza svaki znamenitiji predmet ima nadpis, no i bez njega lako se dosjetiti, čemu je nalik dotični kamen. Tu ćete ugledati: okovani stol, mesnicu, sjevernu luč, lavlju glavu, ložu, karfijol itd. Al gledalac, u koga je mašta brzopleta, stvoriti će si od onoga kamenja svuda naokolo svakojake predmete, što gotove, što na pol dodjelane. Pravo kaže dr. Costa u svojoj knjizi „Postojnska jama“ da stupiv u špilju, čini ti se, da si došao u djelaonicu marljiva umjetnika, gdje ti se ukazuju njeke prilike od biela, blistajućega kamena već savršene, drugim treba još dva tri put zamahnuti rukom. Pak i ove nedovršene slike svojim izražajem, njekom milinom, koja leprši oko njih, svjedoče ti o svem duhovitom majstoru, njegovoj domisli, njegovoj osnovi, koju povladiti valja. Čitajući njeki opis prije, nego što sam unišao u špilju, želio sam znati, kakova li je to sjeverna luč: nikakve slike u duhu niesam si mogao stvoriti. Al u špilji opazim njeku stienu, visoku za 30 laca: umiljne zrake svieća odbijaju se o njezino bielo i rumeno kamenje, a prosulo se svjetlo naokolo u miloliku skladu.

Ma kako duga bila ova špilja, nije ti dosadno ni za časak: raznovrstne slike dovoljno zabavljaju duh, pa tako, i neznajuć kako, dodjem u plesalište. To je vrlo prostrana, da tako reknem, dvorana, pod joj sasvim ravan Na jednom prikrajku ima od naravi povišen prostor: tu se namjestila glasba i svirala, a vesela mladež vrtila se u brzom kolu. Ne samo prosti ljudi, no su plesali i odličniji, kako sam po odielu sudio. Ljudi bilo je toliko, da je jedva doteklo mjesta za plesaoce. Na desnoj strani prodavalo se vino, razne stvari od sladora itd. Ovo plesalište vrlo je sjajno razsvjetljeno: s gora visi po više svjetionika; tako, da je upravo kao kakova dvorana, umjetnom rukom uredjena.

Za plesalištem još je kamenje raznovrstnije i glede lika i glede masti. Umah će gledalac opaziti sliku majke božje, posve kako ju obično slikaju; a vriedno je osobito spomenuti kamen, koji je nješto dalje, debljine čovječje, nagnuo se na jednu stranu: zovu ga Pizanski toranj; biel je kao snieg. Vidio sam zatim viseću sigu, što ju zovu mali zvon, jer udarili se štapom po njoj, liepo će zazvoniti. A odlikuju se bielinom tako zvane orgulje. —

Al tko bi išao sve one prerazlične stvari potanko opisivati, što jih čovjek, iduć putem, opaziti mora? Čustva su različita, koja prhnu u gledaoce pri razmatranju kamenih prilika: pak je težko reći, koja li je ljepša, koja jasnija. A ima jih vrlo mnogo: s ovu stran vodomet, tamo opet kapela, zastava, palmovo drvlje, ruka s tri prsta, egipatske mumije, morska guba itd. S malim čempresom završuje se Ferdinandova špilja; on stoji upravo, tako reći, na raskršću. Može se poći i desno i lievo: svakako izgubiti se u špilji nije moći, jer kojim god pravcem tko pošao, valja mu ići stazom na okolo, pa bi opet došao s druge strane do maloga čempresa, od koga na lievoj strani počamši pruža se špilja Franje Josipa i Jelisave, ne što bi od prvašnje naravnom kakvom granicom odieljena bila, već se samo po imenu razlikuju. Od maloga čempresa na lievo: to je špilja Franje Josipa i Jelisave. Ona je ponješto tjesnija, al su kameni stupovi, viseć s gora dolje i dižuć se sa strane, bielji od predjašnjih, u obće još u prvobitnijem položaju. Jer u ovu su špilju tek od nedavno počeli ljudi ulaziti. Voda, što je svaki čas prietila provaliti, plašila je djelaoce; al napokon se ipak osokoliše, poći u nju. God. 1857. vraćajuć se od njekakova slavlja, posjetiše ju nj. velič. car Franjo Josip i carica Jelisava: po njih dobila špilja i ime. Pak i stoji spomenik od crna mramora na jednom humku, koji to spominje. Odavle prekrasan je vidik, kad se okom svrne u prodol: njekim tajinstvenim hladom odiše ovdje onaj mrak u raznih šupljinah, koji se pri titranju svjetla u čarobnu uhvaća sliku, a pogledu kao da ni granice neima; proz gusti zastor tmine mašta se vije u bezkraj. A oni stupovi, bielji od sniega, raznoliki po naravi, kao da zanose dušu u starogrčke hramove. — I u ovoj špilji nemože gledalac nediviti se raznim predmetom, pozorno oko nigdje odmora neima, svagdje nalazi slike, koje će lako prispodobiti s mnogovrstnimi stvarmi obična života. Ugodno je, kad se staza sad spušta u dol sad opet malo u hum uspinje, dok se dodje na malu goru Kalvariju, s koje se vriedno ozrieti nazad na kamenje, što no se prelieva i na svjetlu titra šarolikimi bojami. (Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Dne 28. t. mj. u 5 sati poslje podne bijaše druga javna sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u kojoj je pravi član III. razreda akademije direktor velike realke Josip Torbar čitao razpravu „o selitbi i obsegu putovanja naših običajnih selica ptica.“ U dvorani narodnoga doma i opet se skupilo slušalaca željnih napredka i radujućih mu se u svom ponosu s jugoslavenskom akademijom.

Rusko archeologičko družtvo izabra našega akademika prof. Jagića 12. svibnja o. g. svojim članom.

Ovih dana prošo je ovuda u Rogatac srbski kapetan Gjoko Vlajković, junak dični, komu su puna prsa odlikovanja dobljenih od raznih vladalaca, a srdce mu puno žarke ljubavi prama narodu našemu, kojemu i sad tvorom i govorom služi, gdje bez jedne noge, topom mu odnešene, na šlaki hoda a prošupljenu lievu ruku na crnoj vrpci nosi. Mladež i gradjanstvo ga je ovdje milo susretalo, da je slavni junak doista ponio odavdje ugodnih uspomena. Nam je milo ovaj čin ljubavi braće Hrvata i Srbalja ubilježiti; ljubav neka sveže ta dva brata pa se onda neplašimo za budućnost slavenskoga juga; neka mu onda reče neprijatelj: „Ja sam željezo.“ Jug će naš reći: „Ako ti željezo, ja sam mado; ako ti grom, ja sam striela; ako ti škanjac, ja olovo i vatra; ako ti demant, ja sam živac kamen.“

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Domaća perad s obzirom na gospodarstvo, sastavio Mio Vrbanec, učitelj glavnih učiona i izučeni gospodar. U Zagrebu kod Albrechta 1867. U 16-ni str.

36. Ciena 30 nvč. Našim gospodarom dobro došla ta knjižica uči u V. odsieka: kokošarstvo, purarstvo, guščarstvo, racarstvo i golubarstvo.

— Orfejeve pjesme. Gosp. arkeolog Verković u Seresu u Macedoniji našo jé 8. o. m. za slavenski narod od neizkazane ciene po izbor pjesmu bugarsku, spjevanu tračkim pjesnikom Orfejem, što ima osam sto dvadeset i dva stiha; slog je, kako ovamo brzojavom doglašuje, svetčan, veličanstven i skladnoglasan. Tim bi nestalo Orfeja iz basnoslovja. (?)

— Vodja pri gazdovanju srbskomu narodu. Napisan dr. Gj. Radić. Sa 34 drvoreza. U Novom sadu. Platonova štamparija 1867. Vel. 8-na 260 str. Djelo posvećeno srbskomu knezu Mihajlu razdieljeno je u 4 diela u obći, poljodjelstvo, marvenoga ljekara i dodatak. Napisano je po razpisu srbske „Matice“ a presudio i pohvalio ga njom za presudu umoljeni gosp. Drag. Lambl, ravnatelj gospodarskoga zavoda u Križevcih.

— Sviet harmonije (drugi naslov: Nauk o osjećanju) namjerava prof. filozofije u velikoj školi biogradskoj g. Mil. Kujundjić izdati do konca o. m. Predplata 50 novčića.

— Dragušicá, onom lani izašlih spisa Zdravka Niemčića, vrlo prikladnih za darove uobće a izpitne napose odrasloj mladeži oboga spola, ima još njekoliko iztisaka u knjižari L. Hartmana, kojí ih prodaje uz obaljenu cienu 1 for. 40 nvč.

— Povjednik, što su ga bili prije 3 godine pokrenuli braća Pretneri izdavši tri svezke veoma zanimiva romana „Gitana“ preuze radina knjižara L. Hartmana, te će ga na svoju ruku najprije „Gitanom“ a poslje i drugimi poboljimi romani nastaviti. U novom se proglasu kaže, da će „Gitane“ izaći još 9 svezaka, koje će dosadašnji predplatnici dobivati ne uz ustanovljenu predplatinu od svezke po 50 nv. nego za cienu, koliko i stoji, samo za 38 novč. čim će im se nadomjestit doplatak od 25 nvč., što ih dosadašnji predplatnici plaćaju za predplaćene Pretnerom svezke 4, 5. i 6.

— Ručna knjiga za sveštenike. Izradio arhiepiskop Mihail. U Biogradu u drž. štamp. 1867. 8-na II. i 211 str.

Svašta. Ljudstvo na zemlji. Po najnovijih izvješćih ima na zemlju svega 1.300,000.000 ljudi. Od njih je 372,000.000 bieloga koljena, Kavkazana; 558,000.000 žutoga koljena, Mongola; 190,000.000 crnoga koljena, Etiopa; 180,000.000 mrkoga koljena, Malajaca, i preko 1,000.000 crvenoga koljena, pravih Amerikanaca. — Jezika različnih ima 3600, a različnih vjeroizpoviesti preko 1000. Kršćana ima 390,000.000, Izraelaca preko 6,000.000, Muhamedanaca preko 175,000.000 i oko 700,000.000 idoloklanjaca i neznabožaca. — Svake godine umre preko 33,000.000, svakoga sata više 3700, a rodi se mnogo više. Srednja je dužina vieka 33 godine; $^1/_4$ umre do 7 god.; $^1/_2$ umre prije 17 god.; 100 godina doživi od 10.000 tek 1; 80 godina doživi od 500 tek 1; 65 godina doživi od 100 samo 1. Oženjeni žive duže nego neoženjeni, bogati duže nego siromasi, gospodari duže nego sluge i prostaci. Do 50 godina više je žena nego muževa, a preko 50 manje. Od 1000 ima 65 oženjeno. Najviše se ožene sred ljeta i sred zime. Djeca rodjena o proljeću živu dulje i snažnija su nego ona, što se rode u jesen. Porodjaja kao i smrti više je u noći nego na danu. Način života: Od stotine dožive 70. godinu popova 42, ratara 40, trgovaca 33, vojaka 32, pisara 30, umjetnika 28, učitelja 27, a ljekara samo 24. Isto je tako važna ženitba za trajanje života: od 100 neženjenih umre izmedju 20 do 25. godine dvared više nego ženjenih; od 25. do 30. godine umre od 1000 ženjenih 8%; a neženjenih 13%; od 30. do 35. godine umre ženjenih od 1000 samo 9%, a neženjenih 14% isto je tako i u starosti: Od 60 do 65. godine umre od 1000 ženjenih 33, a neženjenih 43, po tom dolazi dakle, da ženjen od 25 godina ima 11 godina duže života, nego neženjen; žena dakle, ako ništa nedonese mladoženji, donese mu 11 godina života više. —

— Podvodni roman. Njekim se dopadaju duge pripovjedke i romani, a drugi bi rada žrtvovali opise samo da što prije saznadu obično tragički konac junaka ili junakinje. Ovim ćemo valjda ugoditi sliedećim romanom, koj je izveden hitrinom podvodnoga brzojava:

London 1. kolovoza 1866. u podne. Dragi Jonatane, ja bi se ženio; neće mi se Englezkinje, dosadne su, nadji mi Amerikanku. — Nevjork, $12\frac{1}{4}$ s. Dragi Johne, mogo bih tvojoj želji zadovoljiti, imam nješto prilično liepa. Ima modre oči, biele zube, crne vlasi, nije mršava, štedi a ljubi red — pravi biser. — London u 1 sat. Uzdam se u to i ovlašćujem te, da radiš za mene. — Nevjork u 2 s. Spomenuh joj te pohvalno; ona si želi takova muža, nu moli prije za tvoju fotografiju. — London u pol 3 sata. Dat ću Casell-ski stroj prišarafiti brzojavnoj žici; evo mi slike. — Nevjork u 3 s. Veli, da si neizkazano liep; privoljuje, da će poći za te. Evo ti na isti način šalje sliku mis Jenny, tvoja vjerenica. — London $3\frac{1}{2}$ s. Obožavana moja Jenny! Od prvoga trenutka, kako sam vas uočio i dražestne vaše crte razmotrio, duboko ste me si uvriježila u srdce; hoćete li me za uviek usrećiti? — Nevjork, 4 sata. Hoću — dragi Johne. I meni se vaša slika veoma dopala, samo si odrežite bradu. —

London $4\frac{1}{4}$ sata. Jonatanu. Kupi za 10.000 funti šterlinga kod najglasovitijega nevjoržkoga zlatara briljanata i u moje ime predaj ih mojoj ljubovci. — Jenny. Oj mila ženo, uzmi ove dragulje u znak moje ljubavi. Njihova svjetlost i vatra samo je kano drvce na žigicah spram žara, kojim moje srdce za tobom čezne. — Nevjork u $3\frac{1}{2}$ s. Dragi Johne. Silno se dojmio moga srdca tvoj veličanstveni dar. Ti si naš put i ključ k momu srdcu. I ja tebe ljubim iz dna moga srdca. — London u 6 sati. Stavila si me u sedmo nebo. Angjele, uh da znaš, kako čeznem za hipom, da te uzmognem zagrliti i poljubiti, još noćaš ću se sa svim svojim ukrcati na Kunardov poštovni brod i poletjeti k tebi. Zdravstvuj. — Nevjork u 8 sati. Dragi Johne, nije treba da zabrodiš. Upoznav mis Jenny pobliže, kad sam ju snubio za tebe, zaljubih se u toga angjela. Odkrih joj srdce svoje — i dala mi je prednost. Još noćas ćemo se u pónoći vjenčati.

London $8\frac{1}{2}$ sata. Prokleti Jonatane! Ti si lopov. Tu pogrdu treba platit krvlju; ja izbirem za svjedoke u Nevjorku Johnsona i Adamsa. — Nevjork u 9 s. Moji svjedoci u Londonu biti će Shmith i Stuart. Ti si uvriedjen, izbiraj oružje. Hitro jer u pónoći želim se vjenčati. — London u $10\frac{1}{2}$ s. Johnsonu i Adamsu. Ovo su moji uvjeti: oružje da bude munjevna žica — svaki će svomu protivniku poslat silan udar — žrieb odlučuje, tko će munjevninu prvi izpružiti. — Nevjork u 11 s. Žrebovasmo; kocka odluči, da počme Jonathan. Johnson i Adams. — London u $11\frac{1}{2}$ s. Pripravni smo — izvolite nam dva časa prije javiti, kako stojite. Smith i Stuart. — Nevjork u dva časa prije ponoći. Uprav u ponoći pustit ćemo žicu da radi — pozor! Johnson i Adams. — London u pónoći: John smrvljen padè. L'honneur est satisfait. Smith i Stuart.

Ele tako se cieo roman svrši u pó dana; junak mu kroz dvanaest sati ljubi bude — ljubljen izdan i ubijen!

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

U hramovih njega ima,
Ima ga u ljudi stanu;
Mnogi junak njim se štima,
Častno svakom' je kršćanu.
Žid videć ga glavom klima,
Zazorno je muslomanu, —
Premda njeki u tom znaku
Car upozna pomoć jaku.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 28. Odgonetku (rebusa u br. 24.) „Caruje kao guja na ledu“ poslaše gg.: Iv. Žagrović, Gj. Banjalučki i Iv. Belan u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu za Dragoljub predplatiše: 106. Ambroz barun Vranicani u Zagrebu. 107. Gdja. Anka Vidovićeva u Zadru. 108. O. Mato Vezilić na dobrih kod Spljeta. 109. Julijan Vrevc, župnik u sv. Nedjelji. 110. Aleks. Virág, veliki sudac u Daruvaru. 111. Vladovit Zorac, sisački sudac. 112. Bartol vitez Smaić na Rieci. 113. Aug. Žagar, zač. kanonik i župnik u Trstju. 114. Gdja. Mandaljena Strinarićeva u Novskoj. 115. Stjepan Riegler, učitelj u Križevcih. 116. Joso Janko Dragovina bogoslov u Gorici. 117. Antun Poh, odvjetnik u Zagrebu 118. Vilim Korajac, prof. 119. Juraj Tordinac, kanonik. 120. Hinko Hladaček, prof. u Djakovu. (Dalje sliedi.)

S ovim se brojem navršuje prvo polugodište ljetošnjega „Dragoljuba“; neka dakle ona gg. koja žele ovaj list nadalje držati izvole čim skorije predplatiti po pošti u frankiranih listovih uredničtvu, a u Zagrebu uredničtvu ili knjigarni Hartmanovoj u dugoj ulici ili Galčevoj u Ilici.

☞ *Od prvoga polugodišta ljetošnjega „Dragoljuba“ ima jošte podpunih iztisaka.*

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 27. U Zagrebu 6. srpnja 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Neboglедac.

Modre kad Ti glednem oči,
Opet mi te srdce voli . . .
Na vedre me sjeti noći
I duša me, znaj, zaboli:
Gledah modro nebo jasno —
Uzdisah ti poluglasno!

Kao nebo neumolno,
Što mi narod stradat pusti,
Ranjaše mi srdce bolno,
Kad mi viekom neizusti
Onu riečcu milu, blagu,
Što se nježno kaže dragû.

Sievka, vele, vatra modra,
Gdje iz zemlje cvati blago,
To činjaše svedj me bodra,
Mnjah, srdce ti kuca blago
I da ćeš se popraviti
Meni ljubav izjaviti.

Al uzalud čekah mila!
Ljubav tvoju nisam steko,
Sad me nada prisilila,
Nebi l' sretni sad dočeko,
Nebo gledat modro, jasno —
I bugarit miloglasno!

S. Horvat.

Krištof Arciževski.

Historička crta. Iz poljskoga preveo Al. Tomić.

XI.

Pravo je govorio Icek; od njekoliko dana boravio je Krištof Arciževski veći dio dana kod Jadvige. Kad je Jadviga na mužko preobučena izašla iz viećnice i imenovala Arciževskomu svoj stan, pukovnik, kao što vidismo, silno občaran hrabrim mladićem, odluči posjetit ga. Nu kako se je začudio i ujedno smeo, kad ga mjesto mladića pozdravi u vratih Jadviga posmjehom na ustiuh i zamamljivim pogledom svojih očiu; uočiv pukovnik te poznate si već crte, pogodi sve.

„Vi ste dakle djevojka!“ zače Arciževski.

„Dakako, gospodine pukovniče! jučer bila sam vojakom, a danas sam samo žena.“

Arciževski neznade u istinu što bi rekao; ćutio se samo silno uzrujanim. On spadaše medju one ljude, koji, probaviv cieli svoj život u ratovih, nei-

mahu prigode približiti se ženskim i bolje ih poznati. Što više Arciževski kao mnogi njegova vremena vojnici, preziraše ženu, kao stvor slab i nesposoban ikakovu muževnu činu. Tu je prviput poznao ženu, koje je vitežko djelo vlastitima očima gledao. Taj njemu posve nov pojav dojmi ga se neobično, tim većma, što mu se je prikazao u slici mlade i dražestne djevojke.

Možda prviput u životu oćuti, da pod željeznim oklopom ima srdce i gledajuć crne oči Jadvigine, u sebe uprte, nehotice uzdrhta i zarumeni se kao mladjahan momak.

„Unidjite gospodine!“ progovori Jadviga sladkim posmjehom.

Što je imao činiti Arciževski? Unidje u sobu i razgovor se poče. Nebijaše to vrlo živahan razgovor, jer je pukovnik većom stranom šutio i samo Jadviga umila je koristit se časom, da mu se pokaže u najljepšem svjetlu. Znala mu je krasno predstaviti svoju veliku privrženost rodnomu gradu, koja ju je na to navela, da je bez znanja otčeva u mužkom odielu odlučila stupiti medju njegove branitelje.

„Vaša slava, gospodine pukovniče,“ dodade zamamljivim posmjehom, „potakla me, da sam prem slaba djevojka, htjela se dati na vitežka djela pod vašom zapoviedju.“

Arciževski odkako se je rodio, nebijaše tako blažen; svaka riečca, svaki pogled krasne Jadvige kosnu se sve to većma srdca njegova. Opraštajuć se napokon, ćutio je samo, da odsada nebi bilo u redu, nepohoditi više liepe Jadvige, te na njenu nježnu prošnju obeća češće posjetiti dom gospodara Gjorgja.

I držaše vjerno zadanu rieč, jer neprodje skoro nijedan dan, da nebi sproveo njekoliko sati u družtvu s Jadvigom. A jadni pukovnik ni neopazi, kako se je već preko ušiu zaljubio i kako samo o tom neprestano misli, kojim bi joj načinom očitovao tu svoju ljubav i osvjedočio se o njenoj naklonosti. To si je i Jadviga želila, nu kako bijaše duha puna, htjede ga od svoje strane još koji čas u dvojbi ostaviti.

„Jadvigo!“ govoraše višeputa Arciževski, „prošao sam mnogo svieta, ali nisam vidio nijedne djevojke, koja bi tako velik utisak na me učinila.“

„Vrlo sam sretna s toga?“ odvrati Jadviga malo porumenjena i tobože zabunjena.

„Sretna ste s toga?“ povika radostno Arciževski.

I tako rieč po rieč izmami darovita djevojka od Arciževskoga, da ju ljubi većma no život svoj, te da bi si želio, da navieke bude njegova.

„Ah!“ reče na to Jadviga, „kad bi se već jedanput ta nesretna vojna svršila.“

Znala je ona dobro što govori, jer joj najviše do toga stalo, da se ta vojna dokonča. Samo tim načinom mogli bi nestati tragovi otčeva izdajstva, o kojem je ona najbolje znala, jer svi listovi, koje je otac šiljao u tabor i koje je od Chmielnickoga dobivao, idjahu kroz njene ruke. Htjede postati ženom Arciževskoga, jer joj je to godilo biti ženom slavnoga vodje, koji se je velikoj budućnosti nadati mogao; ali je dobro znala, da Arciževski nebi

uzeo za ženu kćer izdajice. U koliko imasmo već priliku poznati ju, neimaše ona mnogo srdca i čustva, ali zato mnogo mašte i još više slavohlepja. Od kćeri prostoga lavovskoga gradjanina postati ženom pukovnikovom, koji s vremenom — tko to zna — može lahko i hetmanom biti! Snivajuć o tom činjaše joj se, da je srdačno prignuta Arciževskomu; nu težko sama vjerovaše tomu, da ga strastveno ljubi. Ali da se te krasne osnove udjelotvore, treba prije svega mira; treba oprostit se toga Chmielnickoga izpod gradskih bedema.

„Što će biti s naše ljubavi!" reče iznovice, hineć se zaplakanom i ožalošćenom; „ta vojna" nastavi upiruć vatrene poglede u zaljubljenoga pukovnika, „neće se nikad svršiti."

„Neprestano mislim o tom," odvrati Arciževski, „ali sve zaman: naše su sile slabe; jedva ćemo se još koji čas držati moći. A i to neće biti lahko! jer . . ." dodade tihim glasom, „osvjedočio sam se, da imamo tu u gradu izdajica."

„Izdajica!" viknu Jadviga nepretvorenim strahom.

„Pazim na nje! . . . i jao im, ako im udjem u trag. Izdajstvo prama vlastitomu gradu, to je nješto strašna! to je sramotno!"

„Uslied toga samo jedno preostaje sredstvo!" prekinu ga naglo Jadviga i pristupiv k njemu uhvati ga za ruku, kao da ju je obuzelo njeko oduševljenje.

„Sredstvo? . . . kakvo? . . ."

„Nagodit se!"

„Zar je moguća kakva nagoda sa Chmielnickim?"

„Novcem!"

„Dakle odkupit se?"

„Žalostno je to istina, ali i jedino sredstvo! Pa zar nismo imali već mnogo takovih primjera?"

Hrabri pukovnik opiraše se tomu s početka, ali mu je to Jadviga tolikoputa ponavljala i pri tom se tako sladko smiešila, da se je napokon sprijateljio s tim jedinim sredstvom. — Valja takodjer napomenuti, da je to za ratova onoga vremena vrlo običajno bilo.

Nebijahu tomu protivni ni gospoda viećnici, znajuć, da tim načinom mogu spasiti i grad i svoj vlastiti imetak, do kojega im je najviše stalo. Nebijaše tomu protivan ni sám Chmielnicki, koj je svaki dan sve to većma uviditi morao, da kraj sve izdaje i obećanja Gjorgjevih, neće tako lahko dobiti dobro utvrdjena grada. A napokon, do česa mu je najviše stajalo? Za cielo ne do toga, da zadobije grad, koj bi i onako opet ostaviti morao, nego do toga, da dobije od njega novaca. Htjelo mu se pliena, a nemogaše li ga inače dobiti, nego velikim odkupom, — neka bude dakle odkup! . . .

XII.

Prenesimo se sada u viećničku dvoranu, gdje se vodi živahna razprava o tom, kako bi sklonili Chmielnickoga, da odstupi od gradskih bedema. — U tom smjeru bje već jedanput k njemu izaslano poslanstvo; nu on, kako

se je svatko nadati mogao, odgovori u kratko i nejasno, da će odustati od obsade, ali onda, kad mu se znatan odkup uruči.

„Što se tiče odkupa!“ ozva se Arciževski u viećničkoj dvorani, „to bi se već zaman opirali; treba nam pristati, kad inače nemože biti, ma da nam je i svim težko; a meni je, Bog sam vidi, najtežje, jer sam si uviek vruće želio, pogadjati se s neprijatelji mačem u ruci, a ne tovari blaga. Nu imamo li se odkupiti, učinimo to tako, kako će biti od što veće koristi za obće dobro. Neka se bar obveže, da će mirno otići bez robljenja i palenja.“

„Kao da je on lud, te će pristati na to!“ opazi Dolčinski, onaj viećnik, koji se je držao za prvoga diplomata u klupah lavovskoga vieća. „Chmielnicki veli, da netraži novaca, poradi sebe, a ni poradi svojih Kozaka, nego radi Tatara, koje ima sa sobom, i da im iz vlastitoga žepa neće platiti. A mi kad bi i krv našu iz svih žila naših izciedili, nebi toliko smogli, da im svim zadovoljimo. Najbolje je i to je moj predlog, odaslati poslanstvo Chmielnickomu, da se s njim pogadja o kolikoći odkupa bez svakoga uvjeta. Neka s njim trguju kao Židovi; što više iztrguju, to je bolje po nas!“

Nasta nova vika i buka u viećničkoj dvorani, jer kao što to obično biva, htjedoše svi očitovati svoje mnenje; a svakomu se činjaše, da govori nješta novoga, prem bijaše naprosto jednoga te istoga mnenja ili sa Arciževskim ili sa Dolčinskim. Dapače čim je tko manje imao vlastitih mislih, tim je većom bukom zahtjevao slobodu rieči, da uzalud protrati vrieme i izmuči slušajuće. Sviet bijaše uviek jednak, i ljudi na njem, što se tiče mana i pogrešaka, nisu se mnogo promjenili.

Iza duga viećanja zaključiše napokon izabrati poslanstvo, koje bi imalo pogadjati se za odkup s uvjetom, a neide li to, za odkup bez uvjeta. Glavnom medjutim zadaćom gospode poslanika bijaše, što većma se cienkati.

U poslanstvo bješe izabrani Gavat, Ozga, Dolčinski i Ančevski, a svim na čelu Željborski, biskup ruski. Poslanici po svečanoj službi božjoj uputiše se — ne bez nutarnjega straha — k taboru kozačkomu. Chmielnicki bijaše upravo u taj čas u svom šatoru zabavljen vojničkimi naredbami, kad mu doglasiše, da se približuje poslanstvo grada Lavova. Namah im posla u susret Vyhovskoga, Sielnickoga i Teteru, kao najglavnije vodje vojske svoje, da se s njimi unapred nagode. Ovi dakle pozdraviše poslanike, a najučtivije biskupa Željborskoga i dopratiše ih najprije k Vyhovskovu šatoru, a odtuda k samomu Chmielnickomu.

Chmielnicki kao što je bio čovjek darovit i znao se prilagoditi svakoj okolnosti, primi izaslano si poslanstvo vrlo ljubezno; a osobito mu se dopalo, što je na čelu poslanstva bio biskup rusinskoga obreda.

Nije nam tu namjera pisati povjestnicu; s toga upućujemo sve one, koji bi pojedinosti toga ugovora znati rada, na domaće dnevnike i kronike. Mi ćemo tu samo ukratko, u koliko se što odnosi na našu pripoviest, navesti njeke čine, koji su potekli iz rečene nagode.

Započeta dogovaranja neidjahu s mjesta sbog tvrdoglavosti obiuh stranaka, s toga protegoše se do večeri; nu da ih neprekinu, odlučiše poslanici

sprovesti noć u kozačkom taboru. Iza duga jošte zatezanja, posredničtvom biskupa Željborskoga, nagodiše se posve dne 20. listopada.

Dan prije odlazka Kozaka, vladaše u Chmielnickovu taboru neobična buka, ali buka vesela. Pod večer pojavi se na nebu strašna bura; vjetar bijaše tako silan, da je prevrnuo kola, šatore, dapače i slabije kućice; kiša ljevaše kao iz kabla. Starji ljudi, koji u svakom slučaju rado vide nješto neobična, govorahu, da je to očevidno prst božji, opominjuć neprijatelje, da se što prije udalje iz tudje zemlje. Ali Kozaci nisu si tim lomili glave, niti ih je smetala bura. U cielom taboru vlada veliko veselje; sve, što je na noguh, pije, što više samo može. A nije ni čudo, da si žedna grla zalievahu rakijom, kad jih ništa nestajaše. Lavovski bo gradjani dadoše izim novca, množtvo rakije i inoga pića.

Nu i hetman Chmielnicki, junak u boju, kao i pri čaši, gostio se u svom šatoru, obkoljen svojimi glavnimi vodjami. Ali pred njim mjesto rakije stajaše medovina i različito vino. Hetman Chmielnicki brzo postade dobre volje. Medju gosti vidimo i našega poznatoga Gjorgja, koj je po svoj prilici došao, da se oprosti s hetmanom.

Chmielnicki mu često napijaše i tom sgodom nepropusti nikad porugat mu se.

„U tvoje zdravlje! vitežki branitelju grada!“ govoraše mu. Tebi moraju obadvie strane veoma zahvalne biti. Nije li istina gospodaru Gjorgje? . . .“

Gjorgje neodgovaraše ništa, nego samo stiskaše zube.

„Ali dakako!“ reče dalje Chmielnicki, izpijajuć čašu, „nagrada te neće minuti. Doći ćeš, kako čujem, u velik rod; vaš vrhovni vodja gospodin pukovnik Arciževski uzima tvoju kćer. Je li to istina, gospodaru Gjorgje?“

„Tako je!“ reče poluglasno Gjorgje.

„Ha! to je krasno!“ nastavi Chmielnicki smijuć se; ali to bijaše porugljiv i pakostan smieh. — „Samo da to nebi štogod smelo!“

Na te rieči pogleda Gjorgje hetmanu u oči; ali ništa neopazi. Chmielnicki nasmija se samo sladko i porugljivo, te iznovice potegnu iz puna pehara.

Nemanja radost i veselje vladaše u gradu Lavovu. Premda se je mnogi izmedju gradjana počesao po glavi, kad je morao izplatiti na njega spadajuću čest odkupa, svi bijahu ipak veseli, da su se kakvim, takvim načinom riešili Chmielnickoga. U mnogih dakle kako privatnih mjestih, tako i javnih krčmah sastadoše se znanci, da si po običaju čestitaju, a kod takvih sgoda nebiva ništa bez pića, koga nikad manjkati nesmije ni pri žalosti ni pri radosti.

Upravo su se svi razišli iz viećnice, gdje se je velika svečanost obdržavala. Sakupljeni u viećnici gradski viećnici i otmeniji gradjani, zahvališe se svečano Arciževskomu na njegovu nastojanju oko obrane grada Lavova. Arciževski položi po običaju zapovjedničtvo u ruke gradskoga vieća. Naravno da su se pri tom mnogi govori držali, koje je vani pred viećnicom nagomilano ljudinstvo pratilo živahnim klicanjem i „vivati.“

A jer „vivati“ osuše grlo, to nije ništa čudnovata, da su se svi po svečanosti na razne strane, gdje je komu najmilije bilo, razišli, da si pokriepe

sile i navlaže grlo. Za živi čas napuni se dakle krčma poznatoga nam, kraj dva oka sliepoga Icka, na nemalu radost gospodarovu, koj je već pri ulazu najboljih svojih gosti, to jest: najboljih pijanaca računao: koliko će danas dobiti.

Božidar, brat Jadvigin, bijaše već od rana jutra kod Icka. Stisnut u najtamniji kut izpijaše čašu iza čaše, vrč iza vrča što medovine, što opet rakije. Tako je od njekoliko dana živio dan na dan; samo bi neprestano pio, bojeć se, da nebi za koji čas došao k sebi. Otcu i sestri uklanjaše se, dapače i svim poznatim; jadnik! zabio si u glavu, da mu svaki na čelu čita: „sin izdajice."

Strašno se je promjenio od njekoliko dana; poguren, nemoćan, blied u licu, postarao se za njekoliko godina; a oči titrahu mu nemirno kao u mahnita čovjeka. I sada se je valjda u Icka već valjano napio; jer časomice baca oko sebe divje, strašne i pakostne poglede; kao da bi pogledi oti odavali crne i strašne misli. Sad uzme u ruke pehar i potegne silno iz njega, sad se podigne, sad zamrmlja nješto škripeć zubi, sud se opet ogleda uokolo njekom čudnom obzirnošću, kao da se boji, da tkogod neopazi, što on radi. Već je njekoliko puta ustao i teturajuć zagledao u obližnju malu sobicu ili bolje pregradu, u kojoj ležahu kojekakve židovske odrpine i dronjci, kojih pobliže opisivati nebi vriedno bilo.

U to postade u krčmi sve tjesnije; sve to veća buka i pijanka vlada u njoj. Medju novo došlimi gosti bijaše i naš poznati Glovacki, koji se činjaše neobično dobre volje. Icek pozdravi ga velikim počitanjem.

„Hej Židove vivat!" zavika. „Viči trista ti vraga vivat! . . ."

„Kad svjetli gospodin zapovjeda, neka mu bude vivat!"

„Zar neznaš nesretniče, da ondje na trgu svi viču: vivat! . . . Ali daj amo medovine i dobro zapaprene ribe.

A kad mu je Židov sve to donjeo i on se dobro najeo i napio, nastavi dalje: „Moraš znati Židove, da sam i ja bio u viećnici i tako sam vikao vivat, da sam ti promukao."

„Komu ste to tako vikali gospodine poručniče?"

„Komu? ludi Židove! . . . Komu? to mi je svejedno; i vašemu gradskomu vieću i vašemu vodji Arciževskomu."

„Vivat! pukovnik Arciževski!" povika njeki Glovackomu najbliže sjedeći krojač, čuvši u ustiuh poručnika ime Arciževskoga.

Za njim opetovahu drugi lupajuć nogama i zvoneć čašami. Ogromna nasta buka, svi stadoše vikati, kao da bi se natjecali, tko će bolje; ta obično pijani moraju se malko izvikati.

Upotriebiv opojeni Božidar tu buku i metež, podiže se s mjesta i nanovo ogledne se. Na to baci na svekolike pogled pun njeke porugljive pakosti i nasmija se divjim i mahnitim smiehom. Najedanput sgrabi svjetiljku u kutu stojeću i pobježe u bližnju sobicu. Svjetiljka zasinu i izčeznu; na što se je čuti mogao mukli štropot, kao kad se tko na zemlju svalio. I opet bijaše sve tiho u sobici.

„A najviše sam sebi vikah vivat“ nastavi dalje Glovacki izpijajuć već drugi vrč.

„Vidi se gospodine poručniče, da ste vrlo veseo!“ reče mu Icek treptajuć očima.

„Veseo sam! ili zar mi to možda nije slobodno?“

„Veseli vas možda, što ste čuo, da Arciževski zaista uzima gospodičnu Jadvigu!“

„Tako govoriš Židove!“

„Tako svi pripoviedaju!“

„No vidiš! biti će svatova! ha! ha! ha!“

„Čemu se vaša milost smije?“

„Jer sam već vidio, kako su se gdjekoji zaručnici od oltara razišli, te zaručnik ode na desno, a zaručnica na lievo.“

„To vaša milost misli, da iz toga nebude ništa?“ upita znatiželjno Icek, kao obično svaki Židov.

„Ja ništa nemislim; a i ti ludi Židove nemisli ništa, jer znaš onu našu poslovicu, kako se jedanput puranu prohtjelo misliti, pa je namah izdahnuo! ha! ha! ha! . . . Ali phu! tu nješto smrdi, kao da se staro salo cmari!“

„A jao! gori!“ viknu Židov.

„Gori! gori!“ vikahu pijani gosti, gledajuć jedan u drugoga. U jedan mah obuze vatra drvene stiene krčme. Ciela kuća Ickova stajaše u plamenu. Pijani gosti bježahu jedan preko drugoga. Nu prvi izmače Glovacki.

U gradu je velika vreva i metež.

„Vatra u gradu!“ zaori s viećničkoga tornja.

Izgori drvena kuća Ickova; na garištu njenom stoji Židov vas u suzah, ćupajuć si vlasi i jaučuć u nebo vapijućim glasom; izpod ugljevja i pepela izvukoše napole izgorjelo truplo, u kojem poznadoše Božidara sina Gjorgjeva.

XIII.

„Rad bi premila Jadvigo, da bi jedanput već svanuo, onaj sretni dan, u kojem će nas crkva na vieke sjediniti.“ Tako govoraše ne jedanput pukovnik Arciževski, bacajuć nježne poglede na krasnu kćerku Gjorgjevu. Arciževski govorio je istinu, čeznuo je zaista za tim danom, jer je srdačno obljubio Jadvigu; nu zašto mu se kraj te tako lahko razumljive neuztrpljivosti, pojavlja u duši njeki nedokučiv nemir? Želi si, da jedanput dan taj svane, pa opet ga se njekako boji. Nije li to možda kobna kakva slutnja? . . .

„Krištofe!“ odgovara mu Jadviga nježnim glasom, „i ja čeznem za tim danom kao . . . kao za odkupljenjem.“

I Jadviga obljubi Arciževskoga, barem joj se činjaše, da ga srdačno ljubi, u koliko može ljubiti srdce studeno, vlastitom ljubavju obuzeto. Nehotice dolaze joj suze u oči, a u duši pojavljiva joj se bojazan nejasna, neizvjestna, te s toga sve to strašnija. To je zla sviest, koja ju muči; to je ono čustvo, kojega se nemože otresti ni najveći zločinac i koje počinjeni zločin sliedom sliedi, to je ona prava starodavna Nemeza.

Ta ista zla sviest uznemiruje i gospodara Gjorgja, koji se je već davno povratio iz kozačkoga tabora. Ili šuti očima nepomično u zemlju uprtima, ili traži družtva i razgovora, kao da bi u žamoru iz praznih rieči htjeo zabušiti svoje nemile misli. Prama Arciževskomu nezna sam, kako bi se vladao; ponajviše uklanja mu se, a kad se slučajno s njim sastane, nezna što bi s njim govorio; s toga mu ponajčešće pripovieda o svom imetku, o mirazu, kakav želi dati Jadvigi; čini mu se, da tim načinom može podmitit mnenje njegovo. Neizrečen strah goni ga danju i noćju. A kad mu tko napomene sina Božidara, uzdrhće nehotice, prekriži se u pameti i izmoli „otče naš"; on vidi u tako strašnoj smrti sina svoga zasluženu božju kaznu. A sviest mu šapće bez prestanka: ovom kaznom nije još sve svršeno.

Dan vjenčanja bje ustanovljen 5. veljače, kao na rodjen dan Jadvigin.

Već odavna otidoše Kozaci izpod Lavova. Zima, ta stara dadilja pônoći povrati se nanovo, da po navadi svake godine uljulja prirodu u san. Zima bijaše oštra. Lavov poprimi mrku i turovnu sliku; kuće sniegom pokrivene bijahu kao gorostasne stare babe, ponjavami zaogrnute; iz pušećih se dimnjaka razprostiraše se po zraku dim u raznih slikah, te poput maglovita baldakina visijaše nad gradom.

Uzprkos studenu i mrzlu danu, uzprkos vjetru, koji je duhao, pokrivajuć injem brkove i brade prolazećih, šetaše se laganim korakom njekoliko dobro odjevenih gradjana oko stolne crkve i razgovaraše se živahno. Najviše bijaše čuti Ančevskoga, svadjajućega se s inimi gradjani.

„Ja vam velim" govoraše mahajuć rukama, „da nije liepo uradio gospodin Arciževski. Mene lavovskoga viećnika i nepozva u svatove!"

Zaman mu dokazivahu znanci smijuć se, da Arciževski nije nikoga pozivao, da pozivi spadaju na otca zaručnice. — Ančevski nehajuć za to nastavi dalje: „Pozvao je nižje od mene!... phu!... a mene lavovskoga viećnika ne!... To nije liepo!... A phu!...

Ovaj razgovor prekinuše svatovi Arciževskoga, koji se već približavahu k hramu gospodnjemu.

Svatovi unidjoše u crkvu; ona je dubkom puna, silno bo ljudstvo sgrnulo se u nju što iz znatiželjnosti, što pako iz prave pobožnosti. Upravo poče sv. misa u sretan brak današnjih zaručnika. Luka Držasgovski, prior karmelitski, muž vremešan, pripravi se kratkim svečanosti shodnim slovom. Po svršetku sv. mise stupi siedi prior na propovjedaonicu i pročitav shodan odsjek iz sv. evangjelja, zače tumačiti rieči božje. Završi pako riečmi: „Nitko nemože dvama gospodarima služiti!"

Na ove rieči uzdrhta Jadviga, kao da ju je zimnica uhvatila.

Već je svršena sv. misa i propovjed. Krištof i Jadviga pristupljuju k oltaru, da pred licem Svemožnoga polože zakletvu vječite vjernosti. Taj isti karmelitski prior ima ih vjenčati. Već kleknuše prigibajuć pobožno glave; ruka Jadvigina počiva u Arciževskovoj, svećenik omata ovratnikom ruke obiuh zaručnika...

Još jedan čas i biti će svezani na vieke; tada ih više nerazveza nijedna

ljudska sila! . . . Još samo časak! Pa treba li što više za sreću ili nesreću čitava života? Treba li što više za smrt, kad se silomice iz sredine srdca iztrgnu najmilija čustva? . . . Jedan časak i ništa više.

Najedanput nasta čudan nered oko oltara, svi se ogledaše. I Jadviga neizrečenim nemirom obuzeta okrenu se. Pobliedi . . . i napole zadušen vrisak ote joj se iz grudiu. Pogled njezin srete se s pogledom divjim, mahnitim, njoj vrlo dobro poznatim. Poplašena i nemirna gleda, kao da bi joj se najedanput sablast kakova ukazala. I bijaše zaista strašna sablast! . . . sablast kobna po nju!

Sredinom crkve turaše se silom napred muž njeki, blied, suh i otrcan. Silnima ramenima dieli začudjeno pučanstvo i već stoji pred oltarom. S njegova pogleda i uzdrhta onako silno Jadviga.

Obred se prekinu; svi gledaju začudjeni tu bliedu sliku, očekivajuć nješto neobična. Jadviga nemože očiju skinuti s njega; a on ju gledje mirnim, ukočenim okom, dočim mu oko ustna trepti porugljiv smieh.

„Upravo dolazim u vrieme!“ reče naglo smijuć se hrapavim, pijanim glasom. „Upravo u vrieme krasna milostnice! ha! ha! ha!“

„Što je to?“ pitaju prijatelji i svatovi.

Nehotice poplašiše se svikoliki.

„Gospodine Arciževski!“ reče dalje neznani. „Ti si čestit muž, a to je kći izdajice! sama podla izdajnica domovine i rodnoga grada. Tu su dokazi!“

Na to baci papire na oltarne stube, okrene se te izadje iz crkve. Svi mu se ukloniše.

„To je Glovacki!“ povika napokon njetko od gradjana.

Dà; to je bio Glovacki! na taj način osvetio se Jadvigi.

Arciževski pokupi se od oltara kao opuren. Uze papire i što bi okom trenuo upoznade Gjorgjeve listove pisane Chmielnickomu, u kojih bijaše svagdje dodana ona poznata nam opazka, da listovi idu pod Jadviginim naslovom. Arciževski uzdrhta; približajuću se Jadvigu odtisnu od sebe i okrenuv se reče ganutim, ali kriepkim glasom: „Gospodo viećnici! ajdmo u viećnicu!“

* * *

Što nam treba još više pripoviedati?! Krivnja Gjorgjeva bijaše očevidna; ni sám je tajio nije; namah u prvi čas prizna sve; moljaše samo, da mu se oprosti. Uslied toga bude izabran vojni sud pod predsjedničtvom pukovnika Arciževskoga. Taj čestiti muž uguši silovito sva nježnija čustva, imajuć pred očima samo dužnosti gradjanina i sudca. Gjorgje bude odsudjen na smrt; Jadviga morade u samostan, a Jurka zatvoriše u doživotnu tamnicu.

Gjorgje ostade ustrieljen; kad je zavezanima očima pokleknuo očekivajuć smrtni udarac, zadrhta i nehotice reče: „Nitko nemože dvama gospodarima služiti!“

Arciževski stupi krvavim srdcem u kraljevu vojsku, koja se je u to vrieme sakupila bila proti domovini grozećim se Turkom.

Guja.

(Narodna pripovjedka iz sbirke Mijata Stojanovića.)

Bio bogat čovjek. Imao je liepe svoje zemlje, svoju liepu marvu, svoju kuću i svega puno u kući i okolo kuće. Imao je i vjerna slugu, i u dvorištu njekakvu malu kućicu daleko od velike kuće na ulici. Ta se mala kuća upali. Kad bukne krov u plamenu, poleti sluga i povadi brzo štogod je mogo iz kućice. A to je bilo sve staro orudje, sve kojekakve odrtine. Najposlje progori tavan sobni u kućici. Već se nije dalo ući unutra. Sluga pogleda kroz prozor. Vatra suklja sa svih stranah. Domaća guja (sreća — veli puk) uztumarala se po sobi, gleda, kud bi izmakla. Sluga smiluje se guji. Brzo donese dugačku motku. Pruži motku kroz prozor. Čim guja spazi motku, uzplazi na nju pak brže bolje po motki uzhitri i brzo obvije se slugi oko vrata. „Zar je to hvala, što sam te izbavio iz vatre?“ veli sluga guji. „„Neboj se! veli mu guja, neću ti ništa učiniti, samo me poslušaj i posluži. Nosi me do gujskoga kralja k špilji, tamo i tamo.“ — Kaže na kom je mjestu. Sluga je bio čovjek valjan, služio već mnogo godina vierno u svoga gospodara. Ode sluga, odnese guju, kud je ona željela. Kad tamo, na putu kaže mu guja: Moj je otac gujski kralj, i kad mu kažem, što si mi dobra učinio, pitat će te, što želiš od njega. Ti išči mučanje, ništa drugo, to ti je dosta. Kad dodje sluga k špilji, lecne se i žacne. Špilja puna guja. Njegova se guja odvije s vrata i kaže: „Čekaj me.“ I mutolasne se u špilju medju druge guje. Učini se šuškanje i cvrka i sika u špilji.

Sluga vidi, kako se radostno umiljavaju guje u špilji njegovoj guji, i pomisli: bit će istina, što je rekla: Moj je otac gujski kralj! Sluga malko počeka, al eto ti izidje iz špilje zmijski kralj i pita: Šta želiš, čovječe! od mene, kad si mi moje diete izbavio iz vatre? — „„Mučanje želim,““ odgovori sluga. — „Nešali se!“ veli gujski kralj, išči što drugo!“ „„Ništa, nego daj mi mučanje!““ veli opet sluga. I tako do tri puta. „Kad je tako“ veli gujski kralj, nek ti bude! Ali, ako izgubiš, što ti dajem, mrtva ti glava!“ Čovjek, sluga, podje doma k svomu gazdi, a njegova guja doplazi k njemu, i još mu kaže, neka dobro čuva, što je dobio, nek se nešali sa svojom glavom. Čovjek, sluga, još ništa nezna o dobitku. Dodje doma. Radi svoje poslove. Jedan dan čisti sluga u dvorištu ogaratke izgorjele kućice. Na drvetu sjede blizu njega dva gavrana i grakću. Sluga se začudi, kad pozna, kako razumije, što se razgovaraju gavrani. Jedan drugomu pripovieda, kako pod onim drvetom, na kom sada sjede, ima zakopano silno blago. Tko bi ga izkopao, srećan bi bio, dok je živ. Čovjek sluga, pošten, kaže svomu gazdi: Gospodaru! hajdemo kopat pod ovim drvetom, prikazuje mi se, ima zakopano blago, da ga izkopamo i podielimo.

Gazdi je pravo. Uzmu lopate gvozdene, pa kopaju i nadju brzo bakren kazan s poklopcem, čisto oplesnio i pozelenio. Dignu kapak. — Pun kazan srebra i zlata i dragoga kamenja. Gazda veli slugi: „To je moje! a ja tebi dajem sve moje drugo imanje: kuću, polje, marvu i svesebice, kako leži i stoji.“ Sluga pristane na to drage volje, jer je bilo imanje veliko; i muči.

Gazda ode i kupi˙ spailuke i kuće u gradu, a sluga postane gazda na selu. Uženi se bogatom ženom.

Kudgod je išo i čuo glasove od marve, od živina i ptica, sve je razumio, što govore životinje.

Jedan dan iza ograde prisluša u polju, kako se njegovi ovčarski psi razgovaraju s kurjakom, što je bio izišo iz šume, da potraži pajte. „Al ste ludi," veli kurjak psom, što me nepustite medju ovce vašega gazde, da nahranim sebe i vas, a u vašega gazde ima dosta ovaca, nebi se ni poznalo, da pojedemo njekoliko." Psi na to kažu: „Pravo veli kurjak; mi bi se mogli uz njega često osmočiti i najesti ovčevine, da smo pametni, te da ga pustimo po kadšto medju ovce. Mi i onako riedko dobivamo mesa, do koju oglodanu kost, nego nas hrani ovčar crnim kruhom."

„„Nebudalite drugovi!"" reče na to stari pas bundaš, njeki rundov sa dva zuba. „„Na to nepristajem, dokle god imam i pol zuba u glavi. A ti, kurjače! pentraj se odatle, odlazi svojim putem, dok si čitav; nenagovaraj mi drugove na zlo. Ja sam evo ostario služeć vjerno svomu gospodaru, pak da se prohuljim, neću lje nipošto!"" Gazdi se od toga doba omilio stari bundaš, te ga uzme od ovaca, da čuva kuću, i liepo ga je hranio.

Njekoč sluga, a sad gazda, imao je gospodske konje vozače i jahače. Jedan dan usjedne gazda i mlada gazdarica svako na dobra konja, te obidju svoje polje, njive i livade, voćnjake i vinograde. Vraćajuć se doma obodu konje u trk. Gazdin konj izmakne daleko pred gazdaričinom kobilom. Počme konj vištiti: „Što si se ti, plavuša! danas ulienila, te tako tromo ideš?" „„Lako je tebi Plavče! govoriti"" odgovori viskom kobila. „„Ti nosiš jednoga gospodara na sebi, a ja njih dvoje, mater i sina.""

Kad to čuje gazda, ustavi svoga konja, i pričeka svoju ženu. Smijuć se upita ju: „Ženo! zar si ti noseća, a ništa mi nekažeš. Zašto tajiš našu radost? „„A tko ti to kaže?"" pita žena muža. „Tako mi se čini," veli čovjek. Ali žena mu nevjeruje, nego udari u zlo, što on, veli ona, taji od nje, tko mu je kazao, da je noseća.

Čovjek voli jako svoju ženu, al čuva i mučanje, jer se tiče glave, pak se izgovara svakako. Al tu neima pomoći; žena se usićila, učudila se, udarila u zlo. „E, dobro" veli čovjek, „kad je tako, a ja ću se najprije pripraviti za smrt, pak ću ti, ženo! onda iskreno kazati, od koga sam čuo, da si noseća." Žena misli, da se čovjek šali. Ali čovjek dade si napraviti škrinju mrtvačku izpoviedi se i legne, da umre, al se najprije zamisli, bili li, nebi li, i smisli si, da će kazat ženi, što je i kako je. Čovjek leži u sobi. Vrata otvorena na sobi i kuhinji. Dodje u sobu stari pas bundaš, legne uz škrinju i gleda izpod kapakâ na svoga gospodara, kao da se čudi. Domalo udje u sobu i domaći oroz. Bundaš, pas, tužan leži, a oroz čim udje u sobu, nadje na klupci uz peć krišku kruha, i kokotajuć od radosti počne kljucati i jesti kruh. Pas upita oroza: „Ti oroze, vjetrogonjo jedan! kako se možeš veseliti i jesti, a vidiš, gazda nam se sprema za smrt." „„Kad je lúd,"" odgovori oroz, „„kad je lud, nek umre! — Ja imam 25 žena, 25 kokoši, pak me moraju sve liepo slu-

šati, nijedna ići uz nos, a naš gazda ima samo jednu, pak joj nezna zapoviedati, nego lego da umre od njeke njekoviesti, što je žena ućudna.""

Kad to čuje gazda, što oroz veli psu, odmah ustane i pomisli: „Oroz ima pravo!" Okrene gazda zlom na ženu ućudnu, pak joj skrši ućudnost, bude dobro; nije izgubio mučanje; ostao je živ i gazda u kući, ženin gospodar. Ako nije umro i sad je živ.

Upliv vode na kulturu zemaljsku.

Majušna i neznatna Evropa medju inimi dielovi zemaljske kruglje već jih je nadkrilila odavna kulturnim svojem razvojem i nadkriljuje jih i dan danas, pa ako i mladja joj sestra Amerika napreduje orijaškimi koraci i s njom se upravo takmi, prvenstva joj jamačno oteti neće.

Razmišljajuć o tom i tražeć uzroka tomu znamenitomu pojavu, najprije nam pada na um seoba i navala raznovrstnih naroda u Evropu. Upravo se moramo čuditi, kako da je koljeno čovječansko tako rada ostavljalo ogromu Aziju, prekrasnu i prebogatu koljevku svoju, te sve više težilo u studeniju, darovi prirodnimi manje nakićenu Evropu.

Prvi narodi evropejski, o kojih nam poviest pripovjeda, bijahu naseljenici azijatski, koji za uzdarje novoj zemlji donesoše kulturu i znanosti, u koliko ih za onda stekoše, i brzo se u novoj postojbini tako udomiše, da jih nikada želja nepovuče za starom bogatom otačbinom.

Pa od početka toga navaljivahu tečajem skoro svih vjekova azijatski narodi u malenu tu zemlju, svaki se borio, da ju osvoji i njom uzgospodari, pa ugnjezdiv se jednom ovdje, branijaše svaki kus toga zemljišta do zadnje kapljice krvi. Bio odpor evropejski ma i kako snažan, nemogaše jim odoljeti i nikada kasnije gospodstva tudjinskoga sasvim se riešiti, pa tako i dan danas još stenje djelomice koljeno evropejsko pod igom azijatskim.

Ima doduše primjera, da i Europejci prodjoše u Aziju, dà njeko se je vrieme skoro ciela Evropa uzdigla i hrlila na iztok; al to su bili tek kukavni pokušaji prema navalam azijatskim. Nikada nemogahu se Europejci pravo udomiti u Aziji; domala izgubiše evropski svoj značaj, a živa ih iztočna vatra na skoro sažga. Tko nepoginu ondje, povratio se opet u staru ma i siromašniju Evropu. Bilo je tako s Aleksandrom i njegovom vojskom, bilo s vojnami križarskimi a biva tako i danas. Ako i gospodari danas možna Ruska i Englezka velikimi dielovi Azije, to gospodari više na azijatsku nego li na evropejsku, te nijednoj nije još za rukom pošlo učvrstiti u onih dielovih značaj evropski tako, kao što ga n. p. učvrstio u Evropi mohamedizam, da ga toliko rieka evropske kršćanske krvi nebijaše moglo izbrisati, pače još i dan danas poslje toliko vjekova zadaje trista briga cieloj Evropi.

Pitajmo se sada, što je tako možno sve te narode vuklo u Evropu, da jim nikoja sila nemogaše odoljeti? Bogatstvo prirode nije ih lje vuklo, pošto ostaviše ljepšu i bogatiju otačbinu; što je dakle? Vukao ih je osobit položaj Evrope, koji je čovječanstvo već u prvom početku znalo ocieniti, te ga smatralo najsgodnijim za kulturni svoj razvoj. A čemu imade Evropa zahvaliti toli sgodan položaj, da je čovječanstvu toli omilila? Odgovorit ću kratko: Sve to ima zahvaliti ponajviše v o d i. Smješan je dakako na prvi mah taj odgovor, al hajde da o njem razmišljamo, pa da ga dokažemo.

Pogledajmo najprije na zemljokaz Evrope i drugih dielovah zemaljske kruglje, pa jih prispodobimo medjusobno. Na prvi pogled pade nam u oči, da se Evropa razlikuje znamenito oblikom svojim od drugih dielova zemalj-

skih. Dočim su drugi dielovi više manje čitavi i cieli komadi, to je Evropa sva izderana; sa svih strana izrovalo ju more a u njekih stranah dopire joj upravo do srdca. Pomislimo si sada k tomu, da se narodi uviek najradje naseljivahu uz vode, da su sve stare i nove kulturne države ležale blizu vode, dočim je u sriedini kopninah, kamo nedopire blagi dah morski ni vlažni morski oblaci, vladalo varvarstvo, pa ćemo već po nješto dohvatiti istinitost gore napomenuta odgovora.

Što pako na bezbrojnih australskih otocih, koji u neizmjernoj morskoj pučini izčezavaju kao točkice, ipak živu divlji narodi, to nam samo dokazuje, da je ondje opet dobra previše i počem je voda kopno nadmašila, poremećeno je već pravo ono razmjerje, u kojem se jedino radjaju blagotvorni oni posljedci.

Iz toga se vidi, da se zemlja i voda kao jednake sestre družiti imadu, a nijedna da nenadvlada drugom.

U sried bezkrajnoga oceana, gdje zemlja kao patuljčić glavicu u vis diže, upravo je tako neprijatno, kao i u sried ogromnih pustarah na kopnu.

U nijednom pako dielu zemaljske kruglje nije u tako dobrom razmjerju sastavljena voda sa zemljom, kao uprav u Evropi.

Sa tri strane plače ju more i prodire u širokih zatonih u nju. Ciela je sastavljena iz samih poluotoka, a pogledamo li njezin oblik pobliže, razlikovat možemo jasno glavu, grudi, vitko razmjerno tielo i snažne ruke. Pa punim pravom prispodobiše oblik Evrope s čovječjim oblikom i nazvaše ju djevojkom, hoteć valjda time označiti ljepotu u razvoju njezina tiela.

Oblik je drugih zemaljskih dielova prama Evropi, najme puka Azija i Afrika sdepana i neugledna krpetina, koju nemožeš prispodobiti čovječjemu liku, već jedino po indičkih pričah naliči željvi ili velikomu lišću, što na ogromnom oceanu pliva.

Hladni i slani valovi, u kojih se Evropa kupa, oblievaju joj u Španjolskoj glavu, u Francezkoj grudi a u čvrstoj Englezkoj i Italiji snažne ruke. Pače daleko u crnom a s druge strane u bielom moru vlaže joj se noge, to kao boginja Lada izlazi iz kupelji sve ljepša, zdravija i snažnija.

Stari babo ocean, koj no na svojem krilu drži Europu, za čudo je umjerene ćudi, premda se često u gnjevu svom i uzburka. Buduć ga neuzpali tako lasno sunce kao strastvenu gospu Gaeu, a zimi mu opet nikada krv sasvim neohladi, s toga je svagdje, kamo dopire, umjeriteljem, kao razborit i hladnokrvan čovjek medju strastvenom braćom. Na jugu štiti od žarkih sunčanih striela, a na sjeveru toplim svojim dahom kriepi ukočena, na polak smrzla uda. Pa kao da je Europu najviše priljubio, draga nju više, nego ikoj drugi dio zemlje. Prama Evropi teče najme struja mehikanskoga zatona (Golfstrom) — čudnovata rieka u sried oceana. Prodrevši sasvim vruća iz mehikanskoga zatona u ocean i odbiv se o sjevero-amerikansku obalu, ohladi nješto i teče kao mlaka struja prama Evropi. Napunjena vlažnimi oblaci i praćena ugodnimi zapadnimi vjetrovi, prodire tad medju Herkulovimi stupovi (Gibraltar) u sredizemno more i čuva nas od silne žege afrikanske. Kao što nas tako na jugu hladi, topi opet na sjeveru. Oplaviv biskajski zaton teče prema Englezkoj, blaži ondješnju klimu, i nosi dalje toplinu tekuć uz obalu norvežku tja do sjevernoga rta, i tomu jedinomu imamo zahvaliti, što se more nikada tja do Spitzbergah nesmrzne, gdje bi inače vječni led bio.

Blagotvornomu uplivu ote morske rieke, o kojoj ovisi civilizacija gotovo ciele Evrope, imadu zahvaliti napose Škandinavci, što mogu živjeti na evropejsku, što iz svojih luka tako lahko brode, kao Talijani u toplom svojem podnebju, da jim se livade, polja i šume isto tako zelene kao što u Njemačkoj, premda u toj zemljopisnoj visini u drugih dielovih zemlje, naime u Aziji i Ameriki vlada vječna zima i led. Skandinavija pruža svojim stanovnikom

dovoljnu hranu i u obće dosta udoban život, dočim u Aziji u takovih krajevih jedva kuburi njekolicina Eskima.

Od najsjevernijih brezika, do najjužnijih pinjola u Grčkoj i Italiji proteže se ogromni prostor od 40 stupnjeva geograf. širine. Na svoj ostaloj zemaljskoj kruglji neima u umjerenom pojasu tako ogromna prostora, u kojem bi se podnebje tako malo razlikovalo. U Aziji, Ameriki i Australiji razlikuje se podnebje u takovom razmaku kao život i smrt.

Daleko na sjeveru, na rieci Tornea prostire se najljepša i najplodnija pokrajina Švedske, gdje ne samo trava, nego i raž bujno uspieva. Na isto tako visokom Starom Elfu uzdižu se omorike 60 stopa u vis, dočim u istoj širini izvan Evrope jedva uspieva kržljavo grmlje i mahovi. Na zapadnih (evropskih) uralskih obroncih duž rieke Oke i Volge prostiru se najljepše i najplodnije pokrajine carstva ruskoga, te pravi hambari iztočne Evrope. U njih se skladno mienjaju bujne njive, sa veličanstvenimi hrastići i krasnimi livadami. Na iztočnih (azijatskih) obroncih istoga Urala neima više ote bujnosti. Tu već nevidiš ni orijaškoga hrasta, koj u Evropi gotovo svagdje uspieva.

Nu i sam položaj Evrope i njezina člankovitost imade se valjda pripisati uplivu oceanske struje; možda je upravo ona, tekuć u prvašnjih epokah mnogo silnije, Evropu tako izrovala, otvorila ju i napustila unj ocean, jednom rieči načinila ju ljepotom djevojkom. S toga možemo smatrati oceansku struju najvažnijim od svih fizikalnih upliva, koji znamenito djelovahu na Evropu i njezino stanovničtvo. I pošto ona po svoj Evropi uzdržaje potrebitu al umjerenu toplinu kao u postavi, smatraju ju upravo stvoriteljem zapadne civilizacije.

Južni i zapadni vjetrovi, što no dolaze s tom strujom, vladaju najviše u Evropi, a donose sa sobom mnogo hlapa i magle iz oceana, raznose ga po cielom kopnu i navlažuju ga kišom i drugom oborinom te napunjuju mu vriela i rieke. Od krajnoga sjevera, pa sve do juga izmriežana je Evropa bezbrojnimi potoci i riekami, u kojih kola blagotvorna tekućina — voda — poput krvi u žilah, i natapa polja i luge, nosi čamce i brodove, tjera mlinove i druge makine. Nije li dakle voda najrevniji radnik na polju kulture? Gdje nje neima, ondje stoji i kultura na slabih noguh. Umjetnim navodnjivanjem i neumornom marljivošću može ju doduše ljudska snaga podići, al čim ta revnost popusti, povehne i umjetno uzgojena biljka.

U Evropi pako, koju tolike rieke navlažuju i tolika kiša zalieva, neće tako lasno biti pustih i izumrlih krajeva; ta ona ima u sebi živalj vječne mladosti — vodu — i dokle joj god ocean, njegove struje i vjetrovi donosili budu okriepljujuću vlagu, ostati će svježa i mlada. *Lj. Modec.*

Putovanje „Kola“ u Postojnsku špilju.

(Konac.)

Osim toga naći će gledalac s lieve ruke d a ž d i s p a v a j u ć e d j e v o j k e a s desne D a m o k l e j e v m a č nedaleko od b e l v e d e r a, gdje se veličanstvo i pravo znamenovanje podzemnoga svieta raztvara. U daljini, kad zatočiš pogled, vidjeti ćeš tajni, mukli T a r t a r, kakova tol živo, tol istinito ni ruka umjetnika nacrtati nemože. Onaj obični hlad u špilji, ona mokrina, ona čudesna smjesa tmine i svjetla, ražarena ognjem fantazije, s trepetom izmamljuje duboka osjećanja. Za srdce, da ga milo razigrava, i u lakoj odori njega ljubavi kaže — ovdje cvieća neima.

Al duh i srdce, razdragano milinom, uzneseno veličinom, užasom raznih pojava, dosele gledanih, najviše dobiva prilike i povoda, diviti se, uznesti na plamenitih krilih mašte. U predjelu, što se zove G o r a K a l v a r i j a, najkrasnijem, najveličajnijem ciele špilje, sva umjetnost nikom će poniknuti pred

kraljicom prirodom. I sam dr. Costa, taj mirni, ravnodušni opisivalac Postonjske špilje, razkliktao se ovdje u žuber uzletnih rieči. Minuti je gledaocu kraj mnogo liepih stupova, slika i prilika kao što je puštenik, sv. Stjepan, mrtvačka glava, milanska crkva itd., dok dodje na najviši vrh gore Kalvarije. Visoko on se uzdiže, s trudom se dolazi k njemu. Kamenje bielo, raznoliko, u velikom je broju na okup sabrano, kao da je nagrnula sila ljudi, putujućih na brdo za križem: odatle ime gore Kalvarije, zapisano samom prirodom u predjel ovaj, pročitano prvim okom, što je tuda pogledalo. A meni se pričinilo, da pozirem u slavski Olimp: za umrlo oko veće radosti neima. Bogovi slavski i božice poustali od gostbe i veselja, plamenite jim oči, lice ožareno munjom od poraza, ruka se tisla na osvetu, a sve gledaju gromovnika Peruna, na glas njegov čekaju oni. Što li vas je uvriedilo, vi bogovi slavski? Vi ste kivni, krvožedni. Imate zašto!

Ovdje ima bez broja kamenih stupova: gledaoci prispodabljaju jih, kako je komu zgodnije, ovomu il onomu predmetu. U tišini one kaplje hladne vode, što se časimice spuštaju, lakim padanjem vriedjajuć mir, podavaju špilji tajinstveni značaj. A pred okom puknulo bezdno, dubljini kao da neima kraja. Tamo daleko jedva titra bliedo svjetlo proz tminu, što je dalje, više ga nestaje pred mrakom, koji ograničuje prostor, al iza koga naslućuje oko još veću daljinu, nedohitni bezkraj. Divno je bilo slušati, kad je „Kolo“ na briegu zapjevalo: „Liepa naša domovino! orilo se šumom bujice rieke, prodiralo kroz tminu i daljinu, u duši se odzivalo istinitim uvjeravanjem, stalnim osvjedočenjem. Nije li liepa naša domovina, kada tudjin, ako želi nagledat se divote, koje doma neima, koračiti mora na zemlju slovjensku, ovdje motriti božju ruku dragalicu? Takve krasote, kakova se razlila ovdje, neima u nijednoj špilji Europe. Zato gledaoci najdulje borave ovdje, sjedeć na drvenoj, kao led ledenoj klupi, slaveć srećne časove.

Polazeći od Kalvarije, putnik na oproštaj još jedan pogled svrne nazad a druge slike, nove, prijatne niknu pred očima. Vidi se doskora englezka kuhinja, englezki drvored, al najviše mili se svakomu zastor, pri kraju obrubljen rumenilom, umjetan, istinit. S lieve strane ima ulaz u špilju nadvojvode Ivana, koja je zatvorena, ni mene u njoj bilo nije. Prošav još mimo velikoga čempresa i groba, pregledao si svu špilju na okolo, i natrag se ide istim putem, kraj istih slika i prilika, mimo kojih se i došlo. U velikoj crkvi još sam gledao malo, a onda se sjetim žarkoga sunca, koga tol dugo niesam gledao i srdce me nagonilo k njemu. Al utisci špilje, živo mi se k duši privezali, vrieme jih nikad neugasi. Praštajući se s milolikimi slikami, tvojom čudesnom napravom, s tvojim vidikom nedohitnim, veličajnim, s tvojim tajinstvenim svjetlom, i s muklim ti hladom, špiljo krasna, evo ti kličem na razstanku: Pozdrav tebi! —

Kad sam opet zagledao žeženo sunce, zelenu travu i osjetio ugodnu toplinu, bude mi, kao da se poslje duga rarstanka sastajem s prijateljem. Sada istom osjetim, gdje sam se umorio od trudna hodanja kroz tri sata. Sada i drugi putnici uzeše jedan za drugim izlaziti van, i tražiti nove okriepe u kakovoj gostioni. Veća strana njih išla je mahom na kolodvor, gdje je svirala vojnička glasba, kažu, od posade iz Rieke. Zaboravih, kazati vam, da je u špilju išlo i nješto polaznika iz Rieke. Hvala njihovoj skromnosti, što nije došlo do svakojakih prizora, jer čuo sam, da su i oni privrženici i učestnici onoga krasnoga reda u našem primorskem gradu, pak tako nam baš nisu mili prijatelji. — Na kolodvoru sila se sastala ljudi, što u gostioni, što vani na zelenoj travi, sjedeć i zalagajuć hrane. Seljaci slovenski zapodjeli s nami živahan razgovor, samo ga bratinska srca povesti mogu, ona ga samo osjećaju i ciene. Izmedju naših seljaka i slovenskih razlika je velika u shvaćanju ideje

uzajemnosti. Kad se mrak uhvatio, opazili smo u zraku žarke iskre vatrometa. A malo izza toga bilo nam opet sjesti u kola, te u pol deset sati krenuti natrag u Ljubljanu. Seljaci neprestano pjevahu razne pjesme pred nami, i klikovahu razigrana srdca. Svaki čas opazili bismo, gdje se u zrak otisnuo kakov cilinder, nemogu kazati, da l' na silu il na dobru volju. Još za posljednji put zatrepte bieli rubci u zraku, i zazvuči klicanje glasno, a onda nam nestane iz vida i Postojne i njenih vrlih stanovnika. U Ljubljani ostalo još njekoliko putnika, drugi se odvezu u Zagreb, gdje nas je 11. lipnja dočekala gradska glasba, i mnogo naših prijatelja.

Još da nješto reknem. Brez šuma, brez vike, u nas obične, u Sloveniji drži se i kriepi duh narodan. Koliko li se već u nas izpjevalo pjesama, punih pravedne želje, da bi naše krasotice prigrlile naš jezik, našu knjigu, u uza sve to tek ne mnogi hvale vriedni primjeri sjećaju se dužnosti svoje. Al krasotice slovenske, nagonom rodoljubna srdca svoga, ljubeći jezik slovenski njim samo u družtvu obće, njim se ponose. U obće duh slovenski svuda se udomio, i stvara djela, po narod koristna. Ja sam ga uvidio kod gradjana i gospode, u svakom činu i posluhu, kojim su slušali rieči, za slavjanstvo prijazne, najviše u liepom dočeku, kojim su primili nas Hrvate. Zato, Slovenci! budite uvjereni, da ćemo vas privijati k srdcu, i sjećat se na vas u vieke!

Besjednica.

Iz Zagreba. Družtvo za povjestnicu i starine Jugoslavena imaše prekjučer poslje podne odborsku sjednicu. Zaključeno je u njoj medju ostalim dignut namjestničkim viećem dozvoljenih 500 fr. za izkapanje grobova hrvatskih kraljeva u Spljetu; nadalje, da se na glavnu skupštinu odgodi poziv jugosl. akademije, neka bi se povjestničko družtvo u nju stopilo, i da se članovi pozovu, neka blagohotno šalju svoje godišnje prineske, kako će se moći u štampu dati nova već priredjena knjiga Arkiva. U zapisnik je ubilježena iskrena zahvala veleuč. g. dru. Petru Matkoviću, odborniku, koj je odbor izvjestio u kratko o sjajnom uspjehu narodopisne izložbe u Moskvu, za koju si je on u nas steko liepih zasluga. G. izvjestitelj reče, da mu je poznat zaključak odbora moskovskoga stvoren pod predsjedom preuzv. g. predsjednika kneza Daškova, kojim se družtvu za povjestnicu i starine Jugoslavena u Zagrebu izriče najtoplija zahvala i priznanje za to, što je naš jug uobće vrlo dobro na izložbi zastupan.

Iz dopisa akademije povjestničkomu družtvu vidi se, da je „matica ilirska“ kao takova odlučila prestat bivati i stopila se u akademiji, koja ima istu svrhu samo sa širjim obsegom. Nebi li probitačno bilo, da se matičinom zakladom izdavaju knjige za puk ili da joj se kamate upotrebe za podporu one vrsti naše književnosti, kojom se učeno družtvo nabavi?

G. Abel Lukšić, vlastnik slavenskoga glasbenoga i umjetničkoga zavoda u Beču, oduševljen ideom sveslavenskom, naumio je Slavene medjusobno upoznavati Pomenkom svjetlopisnih slika i kratka životopisa, tiskana na drugoj strani svake slike. To je vrlo dobar izumak za sbliženje i medjusobno poznavanje slavenskih borilaca težećih za prosvjetom, slobodom i ravnopravnošću. U svakom pomenku biti će 120 slika a cieo stoji 40 for. Bio sretan!

Sutra u 10 sati biti će u Strieljani glavna skupština pjevačkoga družtva Kola. To je nastavak one mjeseca siečnja započete, da se naime Kolo pretvori u pjevačko-literarno družtvo, kakovih naša braća Česi imadu.

Kralj bavarski poslao našoj Malingarovoj prekrasnu kitu cvieća, što ga je sam vlastitom rukom ubrao; a njekoliko dana kašnje pokloni joj dragocjenu narukvicu, s nadpisom „Elsa“ u briljantih sbog divna njena pjevanja u Wagnerovoj operi „Lohrengrin,“ u kojoj pjevaše vrlu Else. Ona se neizmjerno dopada u Monakovu.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 28. U Zagrebu 13. srpnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

IV. Budnica.

Preporod Slavjâna.

Oj! slavjanski rode starodavni,
S pradjedova i diela preslavni,
Slavjanski je tvoj sad nastô viek!
Da se otvori pradjedova
Tvojih slavnih sada grob,
Vidjeli bi, da budućnost
Dosudi ti sjajnu kob.
Sad pazi! sad pazi!
Viek svog preporoda
Stalno postup' k stazi;
Da ti slavski ovaj viek
Bude starih rana liek!

Sbor:

„Postupajmo stalno Slavi
Preporodu i vieku u svôm;
Okovi su duha pali,
I još samo časak mali —
Pak će cvast naš rod i dom
Po cielome svietu tom!"

Oj! slavjanski rode starodavni,
S pradjedova i diela preslavni,
Slavjanske je sloge nastô viek!
Dosta dugo jeste trajo
Mržnje, gnjeva kleti boj,
Dosta dugo nije Slavjan
Znao biti svojem' svoj.
Sad pazi! sad pazi!
Satri staru guju,
Da rodom neplazi;
Da ti slavske sloge viek
Bude starih rana liek!

Sbor:

Ljubimo se vjerno Slavi,
Grlimo se svi od sad;
A na svietu tog nek nije,
Koj medj nami razdor sije, —
Pak će prestat stari jad,
A čvrst bit naš sloge grad!"

Oj! slavjanski rode starodavni,
S pradjedova i diela preslavni,
Pobjede je slavske nastô viek!
Dosta dugo jest visio
Krvavi nad nami mač,
Dost dugo nam srdca ciepo
Naše djece gorki plač.
Sad pazi! sad pazi!
Vrag podigne l' glavu,
Ubi ga i zgazi!
Da t' pobjede slavske viek
Bude starih rana liek!

Sbor:

„Devedeset milijuna
Slavjana je silan broj!
Drhći, strepi kleti vraže,
Spoznaj sad, što Slavi važe,
Odkucnuo je i čas tvoj,
Kad zavede Slavjan boj! . . ."

Gr. Sriemac.

Otčevi griesi.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

I.

Djakovanje.

„La vita è appunto una memoria,
Una speranza un punto."

Na obalah hladne Mure, koja u svom dalnjem teku dieli dvie kraljevine, slavne i sjajne, stere se danas grad i ponosan i udoban, ročište ljudi prometnih i obrtnih, pravi tabor i takovih, kojih se krv njekoč lievala po kojekakovih evropskih razbojištih, a sada provode večer svoga života u spokojnom šatoru pripoviedajuć si sgode davne, slavne i neslavne, kako koga sliepa nadarila sreća. U tom gradu, sagradjenom ponajviše rukami sinova slavenskih, napučenom njekoč dušami slavenskimi, danas bâni se oholo tudje čeljade ponoseć se tudjim znojem, radujuć se ljepoti ne njegovom mukom podignuta grada. Njekadanji gospodar postao slugom, a bivši rob gospodarom; Slovenac stranac je jadan u svom njekada Gradcu, tu se neštuju kosti njegovih otaca, u tom gradu danas najveća se poruga riga, u blato se siplje sveta prašina njegovih djedova; tko da se tu nesjeti onih rieči proroka Jeremije: „Haereditas nostra versa est ad alienos."

U tom dakle inače vrlo prijatnom, uviek veselom gradu imade vam puno liepih djevojaka, a bilo jih i prije, kako o tom pripovjeda tradicija, pa se tu već mnogo mužko srdce ozledilo, mnoga žrtva božici Hymeni žrtvovala; ali kao što se često godi medju Adamovom djecom, i koješta neliepa sbilo. — U tom središtu Štajerske bavio se je god. 1846. mlad Hrvat, došav onamo, da otme sve tajnosti Ulpianu, Gaju, Papinianu i kako se sve zovu ti rimski klasični pravoslovci, posvetio se riečju pravoslovju, bijaše — jurista. Nastanio se u kući ulice dosta tiesne, što ju zovu „Sporrgasse."

Pomislit će sad možda tkogod, ele taj će nam evo na široko razlagati kojekakve trice iz djačkoga života. Pogodiste. Kakogod nisam majstor u crtanju raznih prizora iz životnoga pozorišta — drugi rekli bi „glumišta" — opet mi se njekako pero kao i nehotice pomiče, da nacrtam život djački, život nebrižan, valovit a kadšto i vihrovit; život, komu je alpha i omega: „Gaudeamus igitur" etc.; dobu onu, gdje uznosite misli štrcaju iz mladjahna srdca, te se u sto šarenih boja mladoga uzhićenja blištaju u sjajnih tracih bistre, čiste duše. Pa da je u mene toliko slikarske vještine na peru, koliko dobre volje, vjerujte, nebih oklevao izraditi sliku, kakova bi godila i srdcu liepe čitalice hrvatske, a mnogomu možda starcu odvjetniku, bud sudcu izmamila i koju suzu, licem mu prosula trake radosti, kad bih mu davne dneve maglom i godina i drugih nevolja zastrte, pred staračko oko izneo. Ali neosjećajuć takove vještine, a nehoteć dosadjivati vraćam se natrag ostavljajuć taj posao sretnijoj ruci.

Naš djak Hrvat namjestio se u „Sporrgasse" u prvom katu. Sobica mu bila prilična, dosta udobnim pokućtvom urešena, ali u njoj nikakova reda kako

to obično biva u djaka, sve tu ležalo razbacano: čizme, knjige i odieća zajedno se grle. Bio vam to vrlo marljiv djak t. j. sjedio gotovo uviek u sobi, a toga nećete naći inače kod djakah na sveučilištih. Ulica, u kojoj on udario svoj tabor, tiesna je, kako rekoh, kuće visoke, a upravo njegovu prozoru vis à vis vidila se dan na dan prekrasna glavica, urešena crnimi svjetlimi prami kao da su pod afrikanskim suncem niknuli; izpod debelih obrvica obaraju se ognjevite striele iz dva povelika obla ugljena, što jih obično zovemo oči. Od njih niže spustio se prekrasan grčki nosić, a pod njim kreću se neprestano dvie koraljne ustnice, da se sviet nadivi sitnu biseru drobnih zubića. Evo vam mučno i dosta tamno izvedene fotografije u modernom stilu djevojke, kojoj se ljepota neda zaniekati. Nije se dakle čuditi, što je naš djak slabo mario za svoje drugove, kavane a i suhoparno predavanje svojih profesora; uz onakovu magnetičku silu moraše jadan ciele ure kao prikovan prozoru sjedjeti. Držeć kakovu knjigu u ruci strieljahu pogledi njegovi neprestano preko ulice. Koliko puta proklinjaše Foeničane, što su baš oni morali pronaći staklo, jer o tvrdih prozorih razbijala se žestoća njegovih pogleda, odbijala se snaga njegovih uzdisaja. — Nu i liepoj susjedi često se podkrade oko na protivnu stranu; kadšto, rekao bih, htjede i ono prosjeći mrtvo staklo; da si bliže nje sjedila, čitalice moja, primjetila bi i po koji slabi, tajni uzdisaj. — A baš da pravo rečem, netreba joj toga zamjeriti, mladić je pristao, istom su ga crni brčići probili, a spretna hrvatska surka još mu liep uzrast povoljnije iznosila.

Ovako potrajalo prilično dugo. Jedno i drugo sjede rada svako do svoga prozora, samo što je djevojka češće pogledavala na prozore svoga susjeda i nerada oči s njih skidala, a mladić već do kraja zaboravio i profesore i kolegij i rimsko pravo. Kadšto sretnu se na ulici; mladić bi ju smjerno pozdravio, ona se zarumenila, na pó samo odzdravila pa korake pospješila. On dakako za njom, dok se povratila kući; on u sobu pa k prozoru, za čas eto i nje, i prijašnji posao nastave opet.

Da ovako nije moglo potrajati na dugo, može svatko razabrati. Ali kako da se prikuče svomu cilju? Nu što neizmudri ljubovna dosjetljivost, to izposlova puki, neznatni slučaj.

Mati i kći pošle u kazalište. Poslje predstave izadju te hoće kući, ali vani lieva kiša, kao da se nebo prolomilo, a u njih ničesa, čim da se obrane zlu vremenu. U to priskoči mladić naš te ponudi velikom udvornošću svoj kišobran, a tom prilikom praezentira se materi djevojčinoj kao najbliži gotovo susjed njezin. Starici dopade se udvornost njegova, prihvati ponudu; ali nehtjede, da jih odprati kući nego mu obeća, da će odmah po služavki vratiti mu kišnik, a do toga neka on počeka pred kazalištem. Tek na veliko moljakanje njegovo sklonu se starica, te mu dozvoli, da ide s njima. Putem izpripovieda u kratko, tko je i što, naglasiv, kako mu je neobično u tudjem gradu neimajuć nigdje nikakova znanca niti čestite kuće, u koju bi mogao kadšto zalaziti. Na vratih doma svoga vrati mu stara gospoja kišnik, zahvali i pozvà ga, da jih može koji put posjetiti. Sa djevojkom samom malo je riečih prosuo,

jer se tomu nije dala sgoda, ali već i iz tih barma mogaše toliko razabrati, da ima ugodan glasić.

Ove večeri bio on blažen, toga mi valjda netreba dokazivati. Do pó noći niti okom netrenù; u glavi njegovoj zaroji se sto liepih misli, kako će djevojku nagovoriti, kojim načinom izkazati sve tajne srdca svoga te joj što udvornijimi izrazi odkriti ljubav svoju. Ovaj put tako ga zanese čustvo budućega blaženstva, da je i same čizme lagano skinuo te jih njekim pietetom uz postelj namjestio. Napokon usne. O čem snivaše, toga nemogu kazati, ali nije mučno pogoditi.

Već zorom sliedećega dana bio on budan. Pogledav na prozore svoga blaga silno se začudi opaziv je otvorene, a preliepa rudasta glavica koketno mu se nagiblje, kao da mu podvikuje „dobro jutro.“ Mladić se pritegne prozoru te se ustobočio poput Lotove žene, kad se je prehitila u stup kamene soli, dok napokon nestane djevojke. O liepi su dani prve, nevine ljubavi, čovjek osjeća u sebi čustvo, kakovo može zadahnuti samo ljubav onoga, koji stvori prekrasna bića, djevojke zvana. Pa bome pravo veli Schiller:

„O dass sie ewig grünen bliebe,
Die schöne Zeit der jungen Liebe!“

jer da je, ko što nije, ta prva iskra same nebeske ljubavi trajna, zemlja ova procvala bi srećom i miljem rajskim.

Ali što da započme naš ljubovnik do podne, jer prije etiqueta zabranjuje posjetit kuću, koje praga nikada neprestupismo. Da je naš jadnik bacao sve moguće kletve na tu zastarjelu baku etiquetu — netreba na tanko razlagati; ali bunu dignuti proti njoj nije smio. — Napokon kucne pó dvanaesta. Tantalove muke prestanu, on stoji pred ogledalom ravnajuć silovitu kosu. Odjeo se jednostavno, nu pristojno, pa da nepovredi dobra ukusa i vladajućega običaja, navuče danas mjesto surke običan, crni, francezki kaput.

Nadam se, da mi štioci, a napose hrvatske čitalice neće zamjeriti, ako jih poštedim opisivanjem ovoga prvoga sastanka; o takovih se slučajevih pisalo već mnogo, takov opis možeš naći gotovo u svakom romanu i noveli. Dosta će biti, reknem li, da se naš zemljak dobro zabavio, pa još većim uzhitom izašao iz kuće, koja mu sada omili jače nego možda i roditeljski dom.

Od sada posjećivaše češće milo svoje, a i tetki njenoj nebilo to proti volji. Bila to starica oko petdeset godina; čestitu joj glavu prikrivala dosta gusta ali sieda kosa; na pravilnih potezih godinami izmrskana lica možeš razabirati prošlu ljepotu. Netraži u nje mnogo svjetskoga blaga, ali tim više krepkoga svježega duha i naravske bistrine; kao udova povišega sudbenoga činovnika uživa ne veliku mirovinu, kojoj pridaje blago za sretnijih mladjih dana prištedjeno, a toga je ipak toliko, da može providiti sa mladom rodjakinjom svojom život dosta udoban. Znajuć, da izobraženost uma i plemenito srdce djevojki i ne bogatoj može osjegurati dobru budućnost, posveti sav pozor, cielu ljubav tomu, da joj štićenica steče pravu naobraženost duha. Pa joj trud urodi najboljim plodom; jer se u naravsku ljepotu Marije — to je ime liepe djevojke — u prekrasnom skladu razvijahu dnevice i umne sposobnosti i duševne

kreposti, te je bila pravim ponosom dobroj svojoj tetki — Klotildi Veznikovoj. Osim inih jezika govoraše dosta okretno hrvatski, jer joj tetka bila rodjena Hrvatica, te se kašnje udala za čestita Slovenca, a i Marija više godina proživila u Hrvatskoj. Često bi zatekla svoga mladoga prijatelja kakovom milozvučnom pjesmom hrvatskom ili slovenskom — što ju nauči od svoje majke, prave Hrvatice — pa to je njemu, kao Hrvatu u tudjem svietu živućemu uviek vrlo godilo.

Veli se, da izkusno oko nježne ljubavi daleko vidi i u sve tajnosti hitro pronikne. Je li to svojstvo u svake starije žene u jednakoj mjeri, neću ovdje razpravljati, premda ima dovoljnih dokaza i o protivnom. U ovom slučaju bilo ono prvo; gja. Veznikova primjeti već prvih dana, da se ovo dvoje nježno paze, da se tu i bez njena znanja utanačio savez dviuh duša, kojega razkinuti bilo bi djelo mučno, jer je on već duboko uhvatio korjen u srdcu i njenom i njegovom.

Prama tomu udesi ona svoju osnovu. Njekoliko vremena proteče, tad prihvati izkusna starica sgodu, gdje nebijaše kćeri u sobi, te mu blago ali odlučno izjavi, kako su njoj dragi posjeti njegovi, koliko ga ona osobno štuje; ali da još većma nalaže briga i prihvaćena dužnost skrbiti ne samo za sreću nego i poštenje svoje rodjakinje. Reče mu toga i više, iz česa mogaše razabrati mladić, da mu valja reći otvorenu, rieč iskrenu.

Našega djaka zatjera to malo u tjesnac; vidilo se, da mu je nepriličnо istinu izustiti. Ali napokon sabere se, te izjavi, da njegova sreća može procvasti jedino uz Mariju, pa da mu je živa želja to i u život privesti. On doduše, da nije samostalan, da mu živi otac, u koga mora pitati dozvolju; ali o njegovoj privolji da je uvjeren, jer ga ljubi, kako samo može ljubiti bogati otac jedinca svoga. I pripoviedaše toga više, a rieči njegove utješe te umire sasma zabrinutu staricu. U duhu svom gledaše najdraže blago svoje, Mariju svoju, sretnom, imućnom te uglednom gospojom. Što čovjek želi, ono rada i vjeruje, pa tko da zamjeri gji. Veznikovoj, da je gradeć kule na oblacih za Mariju svoju pomislila i na onaj sretni, jer mogući čas, kad joj bude možda dopušteno na svom krilu ljuljati zalog prave sreće, koju ljubljaše kao svoju kćerku, glede koje obeća njenoj umirućoj majci, da će se za Mariju brinuti, kao za rodjeno diete. Imade mnogo optimista na svietu, pa zašto da se neponese mekano srdce žensko u oblake blaženstva?

I tako tekle ure, dani pa i mjeseci u sladkom milovanju i sanjarenju o budućoj sreći; tako došao i mjesec srpanj. Koliko se ovoga mjeseca plaše djaci na srednjih učevnih zavodih, toliko je miliji slušateljem na sveučilištu, gdje se nepita svakoga srpnja za izpite, kad neimaš strepiti pred drugim redom niti inom sličnom nevoljom djačkom.

Našemu zemljaku nebje prečega posla, nego dan na dan razpravljati važno pitanje sa svojim zlatom, koliko puta će jedno drugomu pisati, kako će on svomu otcu slikati živimi bojami ljubav svoju te ga moliti, da ju i on blagoslovi.

Njeke večeri u sriedini srpnja došav kasno kući nadje on na stolu

pismo, a na njem tri puta podvučeni „dringend.“ Otvori ga grozničavom nestrpljivošću, preleti okom ono njekoliko redaka; pismo mu izpade, on probliedi. U listu piše mu prijatelj otčev, ako hoće živa zateći roditelja, neka umah sjedne u kola te što brže hrli u Karlovac.

Da tu nevalja ni časa počasiti, uvidi mladić i sam, ali kako da o tom izviesti ljubovcu svoju? Dugo razmišljaše na ovu i onu ruku, napokon odluči u kratko pismeno joj sve objaviti. Sjede, napiše listić; zatim probudi gazdu svoga, plati stanarinu te ga umoli, neka ono pisamce preda sutra gospoji Veznikovoj. Zatim sabere i pospremi svoje stvari, te napokon izmučen legne tek poslje pónoći; a istom zora zarudjela, već stala kola pred njegovim stanom. On ustane obuče se hitro te pogledav još jednim pogledom velike ljubavi na zatvorene prozore svoje mile, koja valjda još sniva sanak ugodan, skoči u kola i ova se uzmu kotrljati groznim pločnikom gradačkim.

Oko osam ura istoga dana dobije Marija sliedeće pismo: „Zlato moje! Došav jučer kasno u sobu nadjem pismo iz svoga doma, koje mi javlja, da su sati života momu otcu izbrojeni. Djetinska ljubav zapovjeda mi, da pohitim do samrtne postelje moga roditelja, koj neima nikoga do mene, i koj nikoga neljubi no mene samo. Da me je taj nemio glas bolno zatekao, možeš misliti i sama; ta imala si i sama dobru majku pa se nedvojbeno još sjećaš, kakovo je tebe snašlo osjećanje, kad si ju morala gledati na umoru.

Duša moja, tolikim udarcem oborena, bila bi podlegla drugomu — osobnomu — razstanku s tobom. Evo ti razloga, zašto nedodjoh glavom k tebi prije odlazka, nego ti voljeh pisati ovo pismo. Gledajuć tvoje mile obraze, puno, možda suzami nakvašeno oko, pod pritiskom dvostrukih čustva takovih, morao bih bio klonuti. Mislim, s toga, da je ovaj put spretniji.

Čim se položaj moga otca obrne amo ili tamo; krenuo se na bolje ili ga zatekla sudbina svim dosudjena — smrt, javit ću ti potanko, a i priobćiti korake, što sam jih nakanio u jednom ili drugom položaju učiniti. Do toga, mila moja, misli na mene, sjećaj me se često, goji ljubav u milom srdcu i na dalje, te nedaj, da ona ikada ohladi. Sjećaj se naših zakletva, tolikih obećanja i vrućih cjelova, kojimi ju zapečatismo; a o meni nedvoj; okrenula se moja budućnost kako joj drago, ti jedina jesi i bit ćeš ona zviezda, koja će mi svagdje tmaste staze razsvietljivati; ti ćeš biti središte, oko kojega kretat će se sve moje djelovanje. — S Bogom. Tvoj uviek vjerni Škender.

II.

Na smrtnoj postelji.

O! mihi praeteritos referat si Jupiter annos! *Virgil.*

Stari su narodi najvećom pomnjom gradili i utvrdjivali svoja važnija mjesta neoborivimi gotovo zidinami i nasipi znajuć dobro, da se čvrsti gradovi prama ondašnjemu načinu vojevanja najsjegurnije zatočišće u dnevih nevolje i neprijateljske navale. Poviest nam pripovieda dosta obširno o tvrdih zidovih Babilona, Ninive, Ekbatane itd. A i u srednjem vieku mišljahu tadanji vitezovi, da jih čvrsti kasteli mogu braniti ne samo od pogibelji, nego da su

vrstni odbiti i čete, poslane pod njihove zidine, da osvete goleme nepravde, počinjene od lakomih i grabežljivih njihovih ruku. Dan danas zure riedki ostanci samo od tih njekadanjih ročišta vitežkih sastanaka i često razbojničkih dogovora.

Naš viek, kao što je u svem praktičniji, tako i u „pitanju" o gradjenju tvrdjava, premda žive još i dan danas kojekakove o tom presude kaste vojničke. U naše vrieme smatraju ljudi dizanje tvrdjava zaprekom prometa i trgovine; a u dnevih neprijateljske navale jao gradu, koji je opasan zidinami. S toga vidimo, kako danas mole Pražani i Bečani prvi, da se tvrdjave razore, drugi da se grad jače neutvrdjuje. Samomu hrvatskomu Karlovcu dosudjeno je, da gleda dnevice u svoje čedne grabice, zelene nasipe i priproste zidine, koje bi dobra dva topa u njekoliko ura sa zemljom sravnila, da nebi ostalo kamena na kamenu.

Dvojim, bi li tko mogo valjano dokazati strategičku važnost karlovačke tvrdjave, ali sa narodno-ekonomičkoga gledišta mora se žaliti, da nisu one slabe zidine već davno razrušili, jer su one krive, što se Karlovac nije razmaknuo, što nije u danih cvieta svoje trgovine onako se razširio i poljepšao, kako bi bio mogao. Sada, istina, svejedno je Karlovčanom, bili nebili ti zidovi, jer su hrvatskomu narodu protivni i zakleti dusi znali trgovinu od njega odvratiti, te uništiti znamenit promet i cvatuće njegovo blagostanje. Neprijatelji hrvatskoga naroda umiju vješto zapriečiti gradjenje željeznice od Zemuna na Rieku, a tim ubijaju ne samo grad Karlovac nego i cielu našu domovinu. Nedoskoči li se na brzo tomu zlu, doživjet ćemo vrieme, da bude njekoč toli živahne ulice i trgove zagrebačke trava probijala, a na liepoj Kupi kukavni čamci plovili.

Nedao Bože, da se ovo dogodi; ali je moguće gledeć kako naš čisto hrvatski Karlovac od njekoliko godina strašno pada. Nu o tom budi dosta.

U vrieme ove pripovjedke, god. 184*, cvaše Karlovac da nemože bolje; tu se vozilo, vagalo, brodilo, svakoga petka sajmovi držali; riečju u Karlovcu vladaše život trgovački, ljudi življahu veselo, zadovoljno, u slozi i ljubavi, jer onda još nebijahu uskrsnuli kojekakvi krivi proroci.

Karlovac neima mnogo predgradja, lasno jih na prste izbrojiš. Jedno od njih zovu smiešnim imenom Šranjga. U sriedini, po prilici, njenoj ima kuća, još dosta nova, na kat sagradjena, kakovih imade više u spomenutoj ulici ni ogromna ni maljušna, nego kuća, kakove si grade imućniji naši gradjani.

Spomenute već godine, njekoga dana mjeseca srpnja kasno po podne stala kučija pred tom kućom, iz nje skoči čovjek sredoljetan, puna trbuha, rumena lica, inače dosta prazne phisiognomije. Na pitanje kučiševo, bi li ga čekao, kimne glavom te zamakne stubami u prvi sprat.

Ajdmo za njim.

Došav u prvu sobu nadje tu dva čovjeka; jedan ga umah nagovori:

„Gospodine doktore, bolestniku da nemože gore; velikom brigom očekivasmo vaš dolazak."

Liečnik, Stjepan Pomorić ni neotvoriv debelih ustnica pretrči dosta

hitrim korakom još dvie sobe, oba spomenuta muža za njim, otvori tihano vrata treće, makne na prstih stupajuć njekoliko stopa te stane pred posteljom.

— Više minuta valja ti počekati, dok ti oko privikne u sobi vladajućoj tami te uzmogneš razabrati pojedine predmete. Debele zavjese bo zaklanjahu dnevnu svjetlost, a kapke s vana sasma priklopljene tjerahu ljetnu vrućinu od sobe. Ova bila ne velika, obična spavaća soba, jednostavno, ne upravo ukusno urešena. Njekoliko običnih stolaca, jedan poveći stolac naslonjač kožom prevučen, jednostavni divan uz stienu, kraj ovoga ormarić, a na njem njekoliko knjiga, svieća te malena statueta Herkula, to je sve. Jednoliko izmaljane stiene krasi njekoliko slikah, medju inimi slika: grofa Jurja Oršića, grofa Séchenya, prilično zaprašeni portrait hrvatskoga bana Petra Zrinskoga i napokon u zlatnom okviru diploma hrvatskoga gospodarskoga družtva. Vis à vis divanu bila postelj, uz nju noćni stolčić, posut svakojakimi flašicami, prahovi itd.

U to dodje poslužnik te upali svieću.

„Dragi doktore, dobro da ste došao, velikom željom izgledah vas,“ progovori bolestnik iz postelje slabim, hrapavim te neugodnim glasom. Bio to čovjek pristar; to se dade opaziti na prvi mah, premda ga bolest dobrano poharala. Sa glave nestalo mu kose do ono njekoliko riedkih dlaka, što su legle dole blizu vrata; izpod debelih, zahrdjalih obrva škile dva oka; vatre jim već davno ponestalo, samo kadšto zablistnu u njih plamen, a u tom plamu kao da se grle pohlepa i zloba. Mršavo, nagužvano lice probija žuto-zelenkasta boja, oko širokih debelih ustnica namjestio se toli neugodan potez, da i nehotice moraš pomisliti: usta ova nisu puno dobra izgovorila. Nad njimi duže se dva prilično debela brka, kojima se privija jastrebski nos. Kratka bielkasta, razkuštrana brada završuje u dosta nepovoljan esemble cieloga lica.

Eto ti, čitatelju, slike M i r k a S t r a h i ć a, bogatoga hrvatskoga plemića, komu valja boriti posljednju, zato najljuću borbu prije nego se razkrsti sa svietom ovim.

„Dragi doktore, ništa mi neodgovarate?“ uze bolestnik na novo, kad mu liečnik na prvo pitanje ni slovca neodvrati. „Što mislite, govorite iskreno, može li mi umjetnost vaša život produžiti?“

„Plemeniti gospodine, život vaš u rukuh je božjih, mi liečnici možemo gdješto pomoći, ali u našoj moći nije, da ga produžimo.“

„Dakle neima mi pomoći,“ nastavi bolestnik, a u svakoj tresućoj se rieči mogao si osjetiti strašivost duha.

„Nebojte se,“ tješi ga liečnik, „u vas je, premda ste ostario, još prilično krepka, žilava narav; ona će učiniti svoje; pače mogu vam reći, da se nadam svemu dobru.“ Ove posljednje rieči velikim se naporom izmaknule liečniku, vidilo se, da nisu iskrene.

Liečnik ostao još njeko vrieme kod bolestnika razgovarajuć i tješeć ga, zatim obećav, da će opet doći, ode, a za njim oba niema do sada svjedoka razgovoru vodjenomu medju liečnikom i bolestnikom.

„Stjepane, našemu bolestniku neima lieka, nije li tako?“ upita liečnika prijatelj mu, odvjetnik Derić.

„Je li sastavio oporuku?“ upita liečnik važnim glasom. „Jeste li ga nagovarali, da izmiri dušu svoju sa Bogom, kojega je bez sumnje mnogo puta uvriedio? Ako nije, gledajte, da ga privoljite na to. — A sada lahka vam noć. Ali ne, bude li treba, poručite mi, ja ću biti kod kuće.“ Liečnik ode.

Oba ova muža, bio jedan odvjetnik Derić, drugi sitni hrvatski plemić Šljivarić, shvatiše rieči sina Aeskulapova onako, kako bi svaki, t. j. da bolestniku neima više pomoći.

Vrativši se u sobu k Strahiću nadju ga silno uzrujana: lice mu probijala rumen ne naravita, nego izlijana silnom vrućinom; rukama mahaše na okolo, a jezik mu tepao u početku stvari nerazumljive, ali čim dalje, sve to jasnije; oči kao na pó izkočile izpod nizka čela, ustnice grčevito se kesile; strašna li prizora! „Ha, sine moj, što radiš? Gle, gle, kako se ovaj mužek širi u svom domu, tomu treba krila podsjeći . . . što, kmetovi moji, pa da nerade! E špane, gdje si, grom te ubio, ded udari ovomu smradu dvadeset i pet! . . . što? . . . Nije li to moj mlin, moje zemljište? . . . Ja ću vas učiti, ništarije seljačke, kako treba štovati gospodara . . . Nedate? Udrite panduri, sluge pucajte . . . Hui! ha! krv teče! . . . Br brr . . . krvavi mlin . . . O Bože! prosti, prosti. Nisam kriv . . . sinko, sinko, gdje si? . . . kmetovi . . . robovi . . . Ne, ne, to nije krv; . . . k r v a v i m l i n. Sablasti ružne, odtale, odtale, utvore; ha kako zube kese! Hui, strašne li zime! . . . Ne, ne, . . . čovjek, koji nezna tudje“ . . . Ovako je bulaznio sried silne vrućine bolestnik, prijatelji njegovi gledahu više strahom nego li žalošću prizor ovaj, grozan, da groznijega nemožeš pomisliti: borba množtvom grieha, nepravda i zločina oprćene duše, kojoj treba za koji čas stupiti pred stolicu strogoga sudca.

Kašnje se po nješto umiri; sa čela nestala mu hladna znoja, grčevitost na ustnicah ublaži se po nješto, težki dah se laganije škulja iz prsiu njegovih.

„Prijatelji moji, dragi prijatelji, nam se je razstati; osjećam, da su minute moga života izbrojene. Svjetujte me, što da još činim, kako da na pragu izmedju života i vječnosti, još u ovo njekoliko trenutkah progovorim, što sam zla počinio?“

„Nebi li dozvali svećenika?“ bojazno zapita odvjetnik.

„Koga? svećenika? — Da, ne; hoću, neću ga. — Ali pravo imaš, griešnik sam veliki, treba dati Bogu, što je božje. — Ali — Zar će mi — svećenik oprostiti? — Neću ga; . . . hoću, hoću!“

Nastane duga stanka, za koje se čulo jedino hripavo disanje bolestnikovo.

„Ali gdje je moj sin, jedino diete moje? ta Bože, Bože i majka božja novogradska nedaj mi umrieti, dok nebudem vidio sina svoga. Što umrieti? Ne, ja neću da umrem. — Ah, što rekoh, hoću, hoću, samo da mi je prije ugledati sina moga.“ I opet oniemi.

Oko dva sata poslje ponoći ode svećenik od umirućega Mirka Strahića. Ovaj se već bio prilično oprijateljio sa mišlju, da mora umrieti, ali to trajaše samo za čas; opornost, bojazan li tjeraše ga uviek u protivni logor.

Zorom dolete zaprašena kola, konji mokri, kao da su Kupu preplovili. Iz kola skoči mladić, lupiv šakom o vrata raztvori ih na jedan put i preletiv

više stuba bahne u sobu bolestnikovu prije nego li mu prijatelji mogli doviknuti, da štedi čovjeka na samrtnoj postelji.

„Otče!“ „Sinko!“ Ove dvie rieči odjeknuše u isti mah u sobi, u jednoj i drugoj slivalo se toliko raznih čustva, da jih nacrtati nije moći. Otcu, koji se bio kod nagla dolazka sinova po nješto izpravio, klone mlohava glava na uzglavje, ruke ohladile, dah mu zapeo.

Tako postojalo podugo; sin oborio se do otčeve glave na zemlju, uhvatio mu ruku te ju obilnimi suzami natapao. Starac oporavi se do skora, oči se otvore i svrnu na sina još uviek klečećega. Ovaj se ustane, a otac povuče ga na grudi svoje, na srdce inače ledeno prama sinu svomu. Mahnuv zatim rukom, uklone se oba prijatelja njegova; ostali otac i sin sami. (Dalje sliedi.)

Car Maksimilijan na stratištu.

Carska austrijanska kuća dobi posljednjih godina veoma težkih udara a ovo njekoliko dana i tako silnih, da i najljući njeni neprijatelji nemogu na ino, nego ju sažaljevati. Težko onomu, koga žale.

God. 1864. dade se, reć bi, tvorac austrijske mornarice, tvorac i onoga divnoga vilin-stana, grada i perivoja Miramara, koj se Trstu na vidiku ljubi i cjeliva s našim jadranskim morem, dade se brat našega kralja, admiral Maksimilijan nagovoriti, da ide preko velika mora u novi sviet, u Meksiko, da bude meksikanskim carem. U zlo doba zlo vieće posluhnù. Odrekav se svih svojih prava, što ih je kano član austrijanskoga doma uživao u austrijskoj carevini, 12. lipnja 1864. primi meksikansku krunu, ukrca se i sam mlad (rodio se 6. srpnja g. 1832.) s mladom svojom u 24. godini liepom ženom si Charlottom i odjedri put svoje države, kojoj je imao biti carem. Istom došav onamo pukne mu medju očima te uvidje, koli se je težke zadaće latio, i da je po svoj prilici opasnost veća nego li može biti pomoć meksikanskih popova i francezke vlade, koji su ga uputili, da meksikansku skupnovladu pretvori u carevinu. Nadje negostoljubnu zemlju, u koju je pošo namjerom, da će joj donjeti mir i prosvjetu;... od prvoga dana bijaše mu se ili vratiti natrag u Miramare ili silom pokoriti one, koji ga nisu htjeli priznati carem; prvi dan svoga carevanja naoruža se i pod oružjem bijaše neprestano do ljetošnjega lipnja, kad su ga republikanci uhvatili i ratnomu sudu predali. O zasužnjenju njegovu donosi „Newyork Herald“ zanimljiva i obširna izvješća. Jedan dopisnik toga lista stanovaše on čas, kad su republikanci grad Queretaro osvajali, medju carevimi vojnici. Drugi dopisnik javlja viesti iz republikanskoga tabora Eskobedova. Prispodobivši oba izvješća, vidi se, da bi se carevci, Maks naime i njegova vojska, još koj čas održali bili u Queretaru, da im nije nestalo hrane. Kruh pojedoše sav, a pod zadnje hranijahu se samom konjetinom i magaretinom. I onako u gradu vladajuće bolesti s toga još jače zabiesniše. Vojnici klonuše duhom i poštenjem. Prvi udarci carevaca smjerahu na to, da prodru na kom god kraju iz grada, pa da Maks s konjaničtvom probije i odmakne ili u Meksiko ili u Veracruz. Sprvince je kušao samo diel vojske, nebi li kako iz grada prodro, nu videći, da se nikako neda, odlučiše udarit sa čitavom posadom, sa 6 do 7 tisuća ljudi iz tvrdjave. Za to ustanoviše noć 14. svibnja. Slučajno je i Eskobedo naumio isti čas, zorom 15. svibnja, sa svom silom zaskočit na tvrdjavu. Nu nisu oni iz grada udarili van, jer Maksovi generali nisu k tomu još spremni bili, niti je Eskobedo jurišao na tvrdjavu; zašto? jer nije trebao.

Za toga se najme obrstar Maksov Lopez dogovorio s Eskobedom, kako će mu predat ključe gradske, ključe naime samostana La Cruz. U tom samostanu, u silnoj gradini starih konkvistadora, koga ima četvrtina crkve, tri četvrtine tvrdjave, nastanio se bijaše Maks, i izručio zapovjedničtvo onomu častniku, o kojem mišljaše, da si ga je dobročinstvî najviše pridobio, i o kom, kao čovjeku iskrena lica, ni najmanje nemogaše posumnjati. I uprav onaj čas, gdje je Eskobedo zapovjedio, kada se ima juriš učiniti na grad, dopade mu pismo od Lopeza, gdje mu poručuje izdat tvrdjavu za stanovitu svotu novca. Eskobedu to dobro dodje i pristade na uvjete u pismu. Zakriljeni mrkom noćju domakoše se Eskobedo i general mu Corona pod nasipe tvrdjavi La Cruz. U taj čas, uvidivši Lopez Eskobeda, zapovjedi svojim četam u tvrdjavi, da bace oružje, čemu se oni neopru; a čim je Lopez izlazio kroz vrata, da se sa četom Eskobedu predade, ulazio je Eskobedo kroz druga vrata u tvrdjavu, da se namjesti, gdje bijaše Lopezova četa. To se dogodilo obnoć, sve u miru i tihoći, dok je Maksimilijan sa svojimi vojnici spavao; te tako obkoliše republikanci Maksimilijana, i on sried njih a neznajuć za nje spavaše do dana.

Maks, kao obično, podrani i toga jutra, te prvi opazi, da nješto nije u redu. Brzo probudi princa Salm-Salma i pohrli k vratam. On da će k vratam, a vrata zaokupila četa liberalaca pod obrstarom Rinconom Gallardom. I Lopez se desio tu. Kad je car mimo vojnika neprijateljskih prohodio, šaptnu Lopez: „To vam je on!“ i rekne Rinconu, da ga drži. Rincon, valjan vojnik, nehtjede dirat u cara, jer mu sav taj posao nebijaše poćudan; nu pristupi k caru pa mu reče: „Vi ste gradjanin! vi niste vojnik! Mi vas netrebamo!“ i pogna osupnula cara iz samostana. Car pojuri u Cerro de la Campanna, na drugi kraj grada, kamo ga pratijahu magjarski husari i častnici, koji se mogahu protiskat neprijateljskom četom.

General Corona, Eskobedov drug, zauzeo je u taj čas sva znatnija mjesta po gradu; carevci se nemogahu ni opirati nigdje, a vikahu neprestance: živila sloboda! Maksov general Miramon nehtjede bez boja uzmaknuti. Hitro sabra oko sebe ostanke caričine regimente, što ih našao bijaše u kapucinskoj u najširoj ulici u Queretaru; i spremi se na odpor. Prvi hitac sgodi sama Miramona u lice i omami ga. Pade, i njega s cielom mu četom liberalci uhvatiše.

Cerro de la Campanna, kamo je uzmako Maks sa svojimi generali Meijom, Castillom, Avellanom i princom Salm-Salmom, utvrdjen je brežuljak na kraju grada. Nu prebrzo uvidiše, da im nije ni pobjeći kud ni oprieti se kad. Četiri bataljuna pješaka i sve konjaničtvo opasa brežuljak. Maks nenadajuć se spasu, objesi bielu zastavu; predade se sa svimi u tvrdjici generalu Coroni. Corona im pusti konje, oružje i što su imali, te ih povede u La Cruz. Husari i drugi carevi vojnici predadoše se većinom Coroninoj američkoj „počastnoj legiji,“ voju naime husara od 50 Amerikanaca, koji su uviek Coronu pratili.

Toliko javlja „Newyork Herald,“ dok je Maks dopao republikancem u sužanstvo.

Čitajuć druge listove o tom bilježimo kao najvažnije, u čem se dopisnici slažu, da su mu na ulici, kad je išo u Salamanku, tri taneta probušila kapu, a drugimi sgodami da su pod njim dva konja ubijena. Hrabar bijaše u okršaju, a strpljiv u nevolji: kroz 20 dana da se je hranio konjetinom a nije mogo dobiti ni za što vode za piti. Puna mu brada narasla je pedalj duga, a kako je strašno omršavio od briga i nesna i kako kod nas kažu od zla boga, u fantastičkom odielu meksikanskoga maršala, u visokih čizmah i lahkom kabanjcu, bijaše imponirajući silni Davor.

Bivši u Queretaru obkoljen i neimajući mnogo nade, da će se kako izbaviti 21. svibnja pusti se on i princ Salm-Salm s republikanskim Eskobedom

u dogovor; izjavi se pripravnim zahvaliti se i sav svoj upliv upotrebiti na to, da se njegovi gradovi Meksiko i Verakruz što prije predadu. Za sebe i svoje evropske častnike, te za generale Mejiu i Castila uztraži, da ih ne samo ostave u životu nego i da ih poprate do granica. Ali 25. i. mj. vrati se glasnik od predsjednika, veleći: Juarez neprima nikakvih uvieta.

O iztrazi ratnoga suda kažu da mu neima slična slučaja poslje španjolske inkvizicije; nitko nezna, ni tko je sudu predsjednik, ni koji su sudci, niti gdje mu je sudište ni koji su svjedoci; samo se to zna, da je u tužbi 14. točaka, a tužitelj da je išo iz jedne tamnice u drugu i pitao biedna tuženika na pojedine točke. Car je umolio, da mu se dozvolje dogovoriti sa svojimi savjetnici generali Rivasom, Pollaciom i sennorom Martinezom, pa je prosvjedovao i proti nezakonitostim suda — nu uzalud. Da se car Maks nije pokazao u nječem i preoštar, bio bi bolje prošo; ali na svoju nesreću izdade 3. listopada 1865. zapovjed, da je slobodno ubiti svakoga Meksikanca, koj je proti carskoj vladi. I u istinu ubijeno ih je više, a medju timi Juarezovi gjenerali Ortega, Salazar i Juarezov brat! . . .

„Figaro“ parižki dobi iz New-Orleansa Picayna članak o Maksovih posljednjih hipovih. „Već na smrt osudjen umoli, da mu bude slobodno do smrti ostati s generalima Mejiom i Miramonom, koji su takodjer bili na smrt osudjeni. K njima je smio samo abbé Fischer, izpovjednik i tajnik carev. Po noći su se izpovjedili biskupu queretarskomu. Maks zaiska pero i papira i napisa dva lista, jednoga njemački materi, nadvojvodkinji Sofiji, a drugoga svojoj ženi; preda ih biskupu, da ih odpravi, već u zapečaćene listove metnu, poljubiv ga prije, pram vlasi, koje mu je odrezala žena jednoga stražara. Poslje 2 sata zaželi car biti pri sv. misi, a odsluži ju biskup, i pričesti svu trojicu. Car osta dugo klečeć na tvrdu kamenu i moleć sakrita u ruke lica.

U 7 sati dodje s glasbom satnik Gonzalez da ih poveže. Miramon se dade, Mejia se nije s početka dao; nu na biskupov nagovor popusti; car je izjavio, da nemože trpiti, da mu budu svezane oči. Satnik dade salutirati i provod se velik uputi na stratište korakom mrtvačke poputnice.

Došav do bolničkih vrata reče Mejia glasno: Sire, dajte nam posljednji put primjer svoje plemenite hrabrosti; kao vazda i sad ćemo vas sliediti.

Satnik mignu caru, da stupi napred; a ovaj odvažno i stupi rekav svojima generalima: Vamos nos à la liberdad!

Žalostan bijaše to prizor! Dva Franjevca su napred nosila križ i sv. vodu, ostali za njimi upaljene svieće; Indijanci nosili su tri ljesa. Uz cara je išo s desna abbé Fischer s lieva biskup; uz Miramona dva Franjevca a uz Mejiu dva svećenika župe Santa-Cruz.

Došav do brežuljka pogleda car na izhodeće sunce, izvadi sat, pritisne na njem pero i otvori mu se ona čest, gdje je mala slika mile mu Charlotte, poljubi ju i preda zatim sat Fischeru veleći:

— Odnesite ovo u Evropu mojoj ljubeznoj ženki, pa ako vas ikad bude razumila, kažite joj, da sam na umoru njezinu sliku imao pred očima.

Zvonovi su smrtne zvuke zazvonili; na brieg su išli vojnici, puk nije bio pušten. Napred stupe tri reda u svakom po pet vojnika i dva podčastnika; car mišljaše, da će odmah pucati i s toga hitro zagrli svoja dva nesretna prijatelja. Miramon neosviešten pade a Mejia zagrli cara govoreć nješto tiho i pretrgnuto, da ga nije bilo moći razumjeti. Car napravi znak križa nad vojnici.

Biskup stupi napred i reče Maksimilijanu:

— Sire, dajte po meni svemu Meksiku pošaljite cjelov pomirenja; neka vaše veličanstvo u ovom posljednjem hipu svim oprosti.

Car tronut dade mu se zagrliti i reče: Kažite Lopezu, da mu zločin opraštam. Kažite svemu Meksiku da mu opraštam ovu krivinu.

Zatim stisnu ruku abbéu Fischeru, koj je pred njim kleko i obe careve ruke cjelivao. Oprostiv se tako car stupi napred i posmjehom ironičkim reče izvršiteljem častnikom: „A la disposicion de usted.“

Na zapovjed — prasnu puške. Car nješto promumlja njemački i pade na drven križ. Miramon se odmah svali na zemlju a Mejia osta dobro ne pogodjen stojeć i mašuć rukama po zraku.

Tri su groba odmah otvorena i tri nesretnika ukopana; biskup nad njimi učini pogrebne molitve. Poslje toga zapovjedi general Corona biskupu, da mu preda careve listove; materin nije otvoren, a caričin je s političkih razloga odpečaćen i prepisan.

Iz Ksaliska sa zapadne meksikanske obale preko Havane stiže 1. srpnja u Evropu list, u kom se javlja, da je ratni sud bio ponajprije odlučio cara prognati, ako se bezuvjetno carstva odreče, nu potlašnje viesti dojaviše, da je Juarez predsjednik republike zaželio krvnu osvetu i zato dao ga 19. lipnja na stratištu smaknuti. Ne samo nehtjedoše ga na savjet vlada evropskih živa pustit iz Meksika nego ni mrtva na prošnju zapovjednika austrijske fregate. Osveta pobjedonosnih republikanaca nezadovolji se samo ponajvišjom žrtvom, javnim pogubom cara Maksimilijana, nego mu postrieljaše gjenerale i mlade borioce, belgijske i francezke i austrijske častnike. I naš je Zagrebac Ladenhaufen, čestita duša, otišo onamo kao častnik; tko zna, nije li i njegov grob medju grobovi u Queretaru?

Pomisli, tolike žrtve znajuć, da si svatko želi živjeti i da je život najveće blago na svietu!... Nu ima ljudi, koji volje i neživjeti, ako im nije pošlo za rukom, za čim su poglavito težili. Da je car Maks spadao u one, koji koće da živu, ostao bi on u krasnom Miramaru, ili se još u dobar čas vratio, ali je on htjeo da bude vladalac i zato ostade u Meksiku do posljednjega hipa. Nećemo ovdje iztraživati, da li je ta častohlepnost dobra i da li je Maks bio prije dobro podučen o stvarih meksikanskih, da bi nepristrano mogo razsuditi, je li doraso silnoj zadaći, koju je hotio da prime. Istina je to, da je bio tašt; ali da je Maks iz škripca još u pravo vrieme pobjego ili da ga je Juarez pomilovao i prognao, tko bi mogo zajamčiti, da bi se bio mirno vratio u Miramar ili Lokrun i tu živio kao zasebnik? poviest zna jednoga Cincinata, koj se je poslje slavna života vratio k plugu, a valja i to primjetiti, da se čovjek još laglje vrati u tih, sukromni život poslje dobljenih bojeva nego li ponižen s uništenimi najljepšimi nadami. Nu tko je bio toli slavohlepan, da si na meksikanskoj skupnovladi načini prestolje, tko je mislio, da je tomu doraso, toga duh nebi se mogo umiriti ni zadovoljiti sukromnim, tihim, gradjanskim životom. U pjesmi Goetheovoj: „Orao i golub“ nedokučuje ovaj, zašto je orao, komu su slomljena krila, toli nezadovoljan u šumici, gdje netrpi nikakve oskudice; nu golub nije sur orao!

Bijaše darovit, vješt na polju književnom, umjetnom i znanstvenom, pa i s toga gledišta vječna škoda, što se je upoznao s meksikanskimi Hidaloji te je postao nesretna žrtva lahkoumne politike.

Nu strašan je to nauk svakomu, koj teži za tim, da se kojemu narodu nametne za gospodara ili da si osvoji tudje prestolje! Kad je stupio na priestolj, bila je zemlja osvojena Francezi, a priznaše ga i najodličniji Meksikanci... nećemo taj nesretni podhvat braniti, ali je bilo mnogih razloga, da bude sudjen po pravu narodnom kao pošten — neprijatelj.

Nu da se cielim tielom potreseš nad queretarskom dramom, valja ti pogledati na Miramare. U tom stanu, ukamenjenom i polaštenom za sreću, stanuje plemenita žena, sada u 27. godini, žena, koja s očajanja poludi! Bog joj se smilovà, te nerazumije grozotu, koja se je njezinu ljubimcu u Queretaru

dogodila. Duh joj živi ne u sadašnjosti nego u prošlosti i spominjanju; ona očekuje, koga je ondje ostavila; gleda sinje more i broji nebrojene brodove, nebi li zagledala brod svoga Maksa; a ona mu nebude vidjela ni ljesa! . . .

Belgijska kraljica dodje po nju, da ju povede sobom u Belgiju, koljevku njezine mladosti!

Nedavna se objesila u Miramaru njezina dvoranka rodom Meksikanka, o kojoj tvrde, da je bila poslana s caricom, da ju otruje; ona da je i dala carici bilinskoga otrova, ali ne u mjeri onolikoj, da bi umrla, već je od njega samo poludila. Kazna božja stiže hitro nevjernu Meksikanku.

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

(IV. nadalje iz br. 26.)

Prozori i vrata na galeriji su puna alegoričkih slika, grbova itd. a stiene obilato pozlaćene. S te sjajne galerije se dolazi u Salon Carré; medju izabranimi umjetninami, što se tu nalaze, spominjemo samo: tamnicu od Murila, g. 1852. kupljenu za 615.300 franaka; pir u Kani i pranje nogu, oboje od Pavla Veronese-a; polaganje u grob od Titiana i Madonu od Rafaela. Ima u toj galeriji 1408 slika; a uzimlju se umjetnine samo umrlih umjetnika. U dvorani des Bijoux su dragocjene posude od Benvenuta Cellini i dr. U dvorani des Bronces ima divnih i vele skupih starina. U dvorani Henry II., kojoj je strop pun prekrasnih slika od Blondela, ima ocaklina, zemljanih posuda, te svašta od slonove kosti iz 13. i 14. stoljeća. Divna je jedna žrtvenička ploča od slonovine, na kojoj ima 69 polja s raznimi umjetničkimi prizori iz novoga zavjeta.

Odviše bi se umorile naše prijazne čitalice, kad bi im još mnoge ine zbirke i muzeje spominjali, što su u Louvre-u n. p. Galerie Française, Musée Egyptien, Musée grec et romain, Musée des Souverains itd. Samo ćemo spomeniti još ono, kamo hodočasti prijatelji i poštovatelji staroga carstva; a to je od svih najveličanstvenija dvorana de l' Empereur.

Crvene joj stiene sa zlatnimi pčelami i lovorikom ovjenčanimi početnimi slovi odmah ti kažu, da je ta dvorana posvećena uspomeni Napoleona I. U krasnih ormarih, uriešenih zlatnimi orlovi, izza sjajnih staklenih oščah nalaze se mnogi dragocjeni, vječnu povjestničku vriednost imajući predmeti. Tu zastane mnogi razstrieljani invalid suznih očiju pred sivom kabanicom i pred poznatim svemu svietu škrljakom malena koprola. Na vanjkušu od zelena baršuna ima nosni rubac, kojim su obrisane posljednje kapi znoja na otoku sv. Jelene umirućemu junaku. Neznatna je tù tasa, na kojoj je zatvorenu Napoleonu svaki dan dvoreno i koju je čuvao kao predragi amanet, jer je na njoj bilo nezaboravno ime prve njegove žene, koja mu ju darova njekoč k imendanu, kad je još bio general. Ima tù i mnogo drugih povjestničkih stvari, koje čovjek gleda, pa još danas žali slavna junaka. Ulazu s desna je koljevka rimskoga kralja, koju su u Parmi čuvali do smrti Marije Lujze. Kašnje je u toj koljevci spavao vojvoda Bordeaux. Uz koljevku je vojnička postelj careva, koju je imo skoro u svih svojih ratovih. U prekrasnom ormaru je svečano Napoleonovo odielo; u sriedi kraljevski plašt i kruna, kojom bje okrunjen. Uz tu krunu je druga Karla X. i Ljudevita XVI., državničko odielo itd. Čim idemo dalje na lievo, tim ćemo prije spomenuti biti na svršetak velike povjestne drame. Tu vidiš sve, čim se je Napoleon služio na sv. Jeleni, iste vrče i kefice za zube.

Ali ajdmo iz Louvrea na Martovo polje, gdje i onako imamo još silu toga razgledati. Ajdmo u oddiel francezki, a prijaznim čitalicam biti će bez sumnje milo, što se svratismo pobaška u odsjek, koj mora da zanima krasni spol.

Sitan vezak, što smo ga tù vidjeli, pravi je remek u toj struci; mora se reći, da je to djelo savršeno krasno. Madama Thorel izložila je malo nu to je divno, da neznaš razlučiti, da li je to vezeno ili je slikano na ulju? Ponajprije vidiš palik u narodnoj galeriji u Versaillesu nalazeće se slike od Gerarda, koja nam prikazuje Napoleona I. O savršenosti šara i čistoći masti dobit ćete pojam, kad vam kažemo, da u carevoj poviesti dolazi ne manje od 72 nuanse tjenične crvenoće (Fleischroth). Tunika od biela atlasa i blistajući se krunitbeni plašt od granostajine natječu se s kistom slikarovim u savršenstvu. Umjetno cvieće počam od čudnovate kaćunovice (orchidee) i ruže do rezede i sirotice tako su divno i umjetno načinjene, svaka bi im od vas, mile, kazala, to je ubrano cvieće naravno! Mad. Thorel izloži novu vrst vunena i papirnata cvieća. Ima tù i njekoliko gjurgjinka, kojim su cvietići kano od baršuna, lale su živahnih boja, a ruža svježe reć bi sada odtrgnute itd. Čini ti se, sve je to kadifa, a nije no od vune tako tanko strižene, da neopažaš nigdje nijedne niti. Na vanjkušu od biela Pou-de-soie vidi se isto tako ukusno i divno izradjena ptica rajčica sa svojima briljantnima krilima. Prekrasan je i jedan stolnjak, satkan po ukusu dobe Ljudevita XV. Amorette i gobinje su sive na modrom osnovu. Medju podkitarinami ima veličanstvenih radnja za prednju čest odiela, cvieća, arabeska, čitavih sprema za tielo, krilo, rukave, pojas ili žepove.

Tu je jedno dvorsko odielo od biela grosgraine-a izrezano i nakićeno zlatnimi obrubi i zelenom svilom, na kojoj opet ima liepih krasuljaka, srdaca i zlatna lišća; ima i odjeća od biela tila, vezena crnom svilom i bielim biserom; ima i veličanstvena, modra te biela, urešena i vezena odjeća od grosgraina. Koja bi si od prijaznih čitalica naumila možda kupiti takvu odjeću, pripravni smo joj dragovoljno priobćiti podpunu adresu. Takve odjeće nestoje mnogo, moći je jednu dobiti za 500 do 1500 fr. — Izloženim čipkam moraš da se čudiš; to je ukusno djelo! U veliko su izložene odjeće, shawli, koprene itd. I od uresna perja ima takovih izloga, da smo im se gledeći ih čudili, a čudeći im se, gledali ih; n. p. biela kabanica od biela perja sa crnimi piknicami i viencem s raznovrstna cvieća — sve od perja. Obšav joj je od biela perja na odieći od modre svile i od crna perja na odieći od biele svile; ima veličanstvenih silnih vezaka na tilu s resami od nojeva perja.

O divnoj osobito lyonskoj svili nećemo ni govoriti, jer bi možebiti pobunili sve naše čitateljice, te bi napokon sve htjele u Pariz, da vide i kupe ono silno blago, a nas bi onda mnogi suprug ili otac u težkoj glavobolji proklinjao. Podjimo, bit će bolje, k igračkam, da nam i djetca vide, da smo je se u Parizu sjetili, premda smo joj od svega tu vidjena toli malo mogli donjeti, kao i ženam i kćerim onih Confections pour dames. Ima tù lutaka svake veličine i u svakakvom odielu na stotine, a veliki kupovi pokretnih lutaka primamljuju k sebi ne samo djecu nego i odrasle naročito gospoje. Tù je ministrov ples: ženske su sve u najsjajnijem odielu, opravah s dugim skutom, a mužki u podpuno svečanoj odori. Komu da se nedopadne to gledati? Za 500 franaka možete tu igračku i kupiti. — Eno vidite salon jedne marquise, gospoja svira na glasoviru, njeki joj cavallier pljeska ino družtvo zabavlja se vistom, šahom, ili razgovorom: sve se miče i okreće, a ta igračka nije skupa najviše ako stoji 1200 franaka.

Ima osobito mnogo automata: tù frulača, tamo orguljaša, zec, gdje bubnja itd., a najčudovatnije su ptice, koje pjevaju kano naravne ptice na grančici. Slavuj stoji do 400 franaka i divi mu se svaki, tko ga čuje jocati. I tako vam je stotine i stotine izložaka za djetcu malenu i — veliku. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Pjevačko družtvo „Kolo“ razširilo je znatno svoj dojakošnji smjer, promjeniv se u velikoj skupštini, držanoj prošle nedjelje, u „kolo-hrvatsko umjetničko družtvo.“ Sad obuhvaća sve umjetnosti, a kani ih gojiti u svojih odsjecih. Neupuštamo se nimalo u to, da li je ta centralizacija probitačna ili ubitačna narodnoj stvari; mi samo javljamo, što se je dogodilo.

— U sriedu poslje podne predavao je g. Gj. Daničić pred mnogobrojnom obćinstvom u dvorani nar. doma velezanimivu razpravu o značenju slova „ć“ u slavenskih jezicih. Razlagaše, kako su se razdielili jezici slavenski. Napomenuvši da filologija slavenska kod svega doista velikoga napredka svoga još nije do toga došla, da bi se sada već moglo sasvim razpraviti ovo vremenom prvo i s toga najtamnije pitanje u historiji slavenskih jezika, odabra naše glasove *ć* i *dj* (ђ) i glasove, koji tim našim glasovom odgovaraju u drugih jezicih slavenskih, da njimi pokaže tu diobu. Izmedju više slučaja, u kojih imamo te glasove, najviše se zabavi kod dva najznatnija, pokazujući kako u njih postaju ti glasovi; jedan je od ta dva slučaja onaj, koj nam daje *ć* i *dj* (ђ) u riečih kao što su s v i e ć a, g r a d j a; a drugi je onaj, u kom imamo *ć* u riečih kao što su m o ć, p e ć, v r i e ć i (triturare). Pokazujući kako u prvom slučaju postaju oni naši glasovi i glasovi, koji im odgovaraju u drugih jezicih slavenskih, pristajaše sasvim na način, kojim Šlajher to tumači. Što se tiče drugoga slučaja, dokazivaše, da se nikako nemogu održati dojakošnje misli o postanku glasova, koje u tom slučaju imaju jezici slavenski, naime misli Šlajherove i Hataline, koje g. Daničić nalazi, da su u glavnom jednake; to dokazivaše izmedju ostaloga osobito tim, što su njihove misli udešavane samo prema staromu slavenskomu jeziku bez obzira na druge slavenske jezike, koji im se suprotive, po tom razloži g. Daničić svoju misao dokazujući, da tu biva asimilacija, po kojoj od *kt*, *gt* i *ht* najprije dobivamo *tt*, a od njega *tj*, kojim se ovaj slučaj izjednačuje s onim prvim, te dalje biva od tih glasova u svih jezicih slavenskih isto, što biva u prvom slučaju.

Ako ovu misao g. Daničića i razloge, kojimi ju podupire, prizna kritika, onda je on odkrio nov zakon u slavenskih jezicih, koji je po njih jako razprostrt. — Razloživši postajanje rečenih glasova, najposlje pokazivaše, kakva dioba jezika slavenskih izlazi iz toga postajanja, a u tom drži, da se od njegdašnjega zajedničkoga jezika svih Slavena najprije odielio naš jezik hrvatski ili srbski, po tom poljski, česki i lužički zajedno, i najposlje se ostatak razdvojio na ruski jezik i na stari slovenski, koji se poslje pretvorio u sadašnji bugarski, a za jezik naše najbliže braće Slovenaca izvede, da je u samom početku bio u jedinstvu s našim jezikom, ali se nije odmah s našim odielio, nego još ostao u zajednici s ostalimi sve do posljednje diobe, i tada se istom za se odvojio, i to od one polovine, u kojoj je bio ruski jezik.

— Gradski glasbeni sbor dao je uz blagohotno sudjelovanje družtva „Kolo“ 11. srpnja u kazalištu dobar koncert, da si nabavi nova glasbila. Slušatelja bijaše vrlo malo.

— Ruskomu odboru za jedinstvo Slavena zaštitnik je carević, a zamjenik Tolstoj.

Konjićev skok *)

Od M. J. Lovrića.

si-	li	po-	ti,	od	sried	si-	mi
ra	A	na	u	moć	prie-	de	o-
A-	la	Bog	za-	cr-	zdvoj	na-	nu,
duš-	zgo-	ti.	Sa	mo-	lo-	pa-	ro-
kle-	sàm	vi-	sti,	sno-	kla	Ne-	sću
do-	ma-	već	do-	pro-	mi-	pa-	pa-
bra-	nu.	nam	sti	Gle	je	pa-	la
na	O-	ni-	bies	ne-	Raz-	i	lu

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 30. Odgonetku (rebusa u br. 25.) „Malen tić, velik krič“ poslaše gg.: Iv. Žagrović, Vladimir Palotta, Iv. Belan, Nik. Sukalić svi u Zagrebu. Miroslav Vukelić u Senju, Josip Kolarić u Petrinji.

Odgonetku (zagonetke u br 26.) „Križ“ dobro riešiše gg.: Dane Rašić, Iv. Vidović, kan. Iv. Miković, Fr. Šic, Ilija Hranilović, Vjekoslav Šušković, Vjenc. Mařik, Iv. Žagrović, Filip Šafar, Iv. B., Jos. Wohlmuth svi u Zagrebu. Miloš Ljubibratović u Ogulinu, Ivan Pajlok, učitelj u Novih Čičah.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 29. U Zagrebu 20. srpnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Propast republike dubrovačke.*)

Tragedija u 5 čina od dra. Jure Matije Špora.

Osobe prvoga čina.

Vernić. senator; Ivanica, Manda, njegove kćeri; Jerolim, Porgov sin, vodja republikine vojske.

Čin I.

Prizor I.

(Soba u kući Vernićevoj.)

Ivanica i Manda.

Ivanica.

Sve spovjedi! kako niknu, kako l'
Snagu dobi tvoja kobna ljubav,
Koja danas zatravi ti srdce,
Razciepano pretegotnom boli,
Bez sve nade, da ga kad pokriepi,
Kakva sila, čudo il božja ruka,
Ak' i vele milosrdna.

Manda.

Nikad!
U naravi božja su čudesa;
U čovječjih djelih biva tmina,
Jer strast od svog izvora do kraja,
Kao bludnja oslieplјuje dušu,
Ljutom silom goneć do propasti.
Može l' ljubav obmama bit, čar li
Neprijatna duha? Odkud vlast mu,
Da otruje dar rajskoga čustva? —
Mila seko, radosti mog žića!
Mogu li ti kazat, što ni sama
Neznam. Kao sanja smuti čustva,
Te ko njeka sila nadsvietovna
Poremeti nevino mi srdce! — —
Pred oltarom svete dieve klekoh,
Da se molim majci Spasitelja,
Ne za dare svieta lastivoga,
Ni za koju nepodobnu sreću,
No jedino za spas otačbine,
Koju satrt prieti sad nesloga
Naše kobno zasienjene vlade!

Ivanica.

Jest, to sdavna skloni srdca naša
Na tu glavnu, svedj gorljivu molbu,
Ljuto žaleć, da ni rieč ni ruka
Inu pomoć prinieti nemogu.
Jao slobodi, odkad knez i otac
Svu zaštitu traže u Francuza,
Koj svom snagom sada svietom kreće,
Griešno gnjetuć svaku vlast narodnu.
Ruska zalud obranu nam nudi,

*) Priobćujemo I. čin zanimive, blagoglasno i dramatičnim uzletom sastavljene historične pjesme našega neutrudivoga starine g. dra. Špora. Prikazuje on živo tužnu našu sadašnjost i upliv tudjinstva na narod naš. Bilo bi dobro, da se nadje koj rodoljub, da ovaj kazalištni komad iz piščeve zabitnosti izvabi na svjetlo, da se uzmogne i čitati i slušajuć gledati. Ur.

Njom bi barem hranili narodnost,
Kojom živom puk već nepogine.
Oj da takav nesklad nas razdvaja!

Manda.

Ja svesrdno dignuh svoju molbu,
Da nas blage dieve moć slobodi
Od prieteće sudbine nemile,
Il da trne, ako li je kriva,
Otačbinska naša strastna ljubav,
Neposluha našeg grieh pram otcu,
Koj nas spasit mnje Francuza snagom. —
Tako uzdišuć za čas čujem žumor
Vapećega puka preda crkvom.
Naglo svi se razstavismo s hramom.
A ja došad pred nemirnu čeljad,
Okruženom vidjeh se od puka,
Grozne šake dizajućeg nad mnom —
Vikom: „Evo kćeri izdajice,
Koj Francuzu izdat će Dubrovnik,
Ona nek nam porukom sad služi,
Dok se otac nezakune vjerom,
Da će branit sveta prava naša,
Priečit ulaz u grad Molitoru.“
Svi tad ljuto zavapiše: „Napred!
Hajdmo braćo! Da sklonemo otca,
Ak i silom na njegovu dužnost,
Nek se uzda na pripomoć Rusku!
Sudit možeš, seko, koja tuga
Razjazi sve srca moga rane,
Znajuć, da bi otac umro prije
No da vojsku našu složi s Rusom.

Ivanica.

Kog jur Francuz svlada slabom silom,
Progoneć ga kotorskoj krajini,
Gdje na pozov naš sad mirno čeka,
Da tim putem dobi'e ulaz u grad,
Što to dosad dozvoljeno nebi
Glavnim viećem, ljuto okrivljuju
Najveć otca, pristašu Francuzke,
Koja prieti našoj domovini.
Gnjev mu utažit nije moć na Rusa,
Koga smatra okrutnim divjakom,
Dušmaninom slobodice zlatne.

Manda.

I to javih pobunjenom puku,
Koj mi vrati: da 'e francezko zlato
Zablještilo nad slavjanskom vjerom.
Ko da nagla u me udre munja
Provali taj prikor svu sviest moju,
Tihom smrti preminut se ćutih.
Ali za čas opet strašna krika
Zatrieptit mi čini plahu dušu,
Opet svodih oči na okolo,
I nada mnom zasijalo lice
Porgovo mi, koj ljevicom dignu
Palo moje tielo, a desnicom
Mahnuv oštrim mačem, ljuto kriknu:
„Da li hrabri narod dubrovački
Pred senatom ne zastupa zakon,
Gdjeno umna rieč svoj odzov nadje
I pravednost slobodom se hvasta?
Gradjanin je gadni krivorotnik,
Koj bezsudjen lomi sveta prava.“
Puk zaori glasni svoj „Živio!“ —
Vikom — „Hajd da Vernić bar nas čuje,
Ter da vidi koj nas duh obuze.“
Ja tad prosta — htjedoh bar izreć mu
Al zaviriv u živo mu oko,
Rieč mi utrnu, krv mi sgrči srdce,
Nemogoh ni slovca proglasiti.
A on klonuv glavom — milo reče:
„Oh oprosti ovoj smieloj ruci,
Što ovinu angjelsko ti tielo,
Da utiši smućenu ti dušu.“

Ivanica.

Taj vitežki plemić jur odavna
Plamenitim okom tebe pazi;
Nad sve štuje ljubav domovine,
U nas on ju vidi neizmjernu,
Što tim većma uznosi mu sućut.

Manda.

Možda 'e tako; nu ja kad mu rekoh,
Spasio s'mene, al puk prieti otcu
A odoljet kako tom nasilju?
On do krvi pobija tu misao,
Da se ikad sjedinimo s Rusom,
Što i mnogi povladjuju ini . . .
Ljuta razpra razstavlja nas za viek.
U razdoru žive starji naši,
Svaku nadu crni mrak sakriva.
Na to Jerko naglo odgovori:
„Otačbina mila nam je majka,
Ona spaja naših duša težnju,
U nju vjeruj i u moje srdce,
Njoj i tebi koje sve žrtvuje,
Što još danas otvoreno javit
Tvomu i mom obećavam otcu . . .
Skrajno 'e vrieme, da se pomirimo.
Tvoja ljubav, za kom davna čežnjah,
A iskrena moja privrženost,
Možda ublaže sumnje otca tvoga

I tim stvore sreću budućnosti.“ —
I tim ode, a ja blago snivah,
Može biti, da mi on raj stvori! —

Ivanica.

I meni ta misao plemenita
Ukriepljuje uvenule nade.
Još poslanik ruski ovdje čeka,
Na senatsko složno privoljenje
I ustanak naše vojske, kojom
S južne strane priečiti bi mogli
Dalnji postup francuzkomu vodji,
Dok i Ruska dopriet može do nas,
Da se uskup stave pobit vraždu. —
Ako l' vieće neprivolji slozi,
I naša je snaga dost odlična,
Da se tudjoj navali obrani.

Manda.

Kneževa i otčeva zlovoljnost
Na tu slogu meni neda nade.
Seko moja! tajit već nemogu:
Odkad ljubav odkrila mi nebo,
Silan trepet sbunjiva mu dušu,
Koja zdvaja o svoj budućnosti. —
Sada treba, da sve javim otcu,
Da još prije, nego dodje Jerko,
Poznata mu bude grozna borba.

Ivanica.

Čista savjest svaku bol pregori.
Stupi pred njeg iskrenom besjedom,
Svu mu kaži tugu svoje duše.
Ljubavi ti sunce može sništit
Noćne srde, občaravše vid mu.
On je tebi sklon dušom i srdcem,
Nije možno, da se iznevjeri.

Manda.

O da bude tako! Ali i ti
Mila seko, vidiš, koj nas sada
Jaz razkala od ljubavi njegve.
Njemu vlada kruta neprijazan
Proti krvi Porgovoga roda,
Proti sinu, ljubimcu tog puka,
Koj proklinje francuzko svesilje.

Ivanica.

Smjelo kaži sve to, ne zataji
Pogibelj, što njemu i nam prieti.
Mirno trpi jarost protivnosti,
Ublažit ju tvoja će milina,
Ta nek služi krmilom, da spasiš
Od razkršja brod na ljutom moru,
Ne na razkoš zatravljene duše,
Već na diku dubrovačke slave,
Koju od sveg inog ide prednost.

Manda.
(živo ju zagrli.)

O junačka seko! Ti me kriepiš,
Ti mi dušu uzdižeš do visa,
Gdje ju svietska sila ne zadieva
U poletu do jasnoga smjera.
(naglo odlazi.)

Prizor 2.

Ivanica.
(Sama.)

Sve nam valja izkušat do kraja
Te se tješit i najslabljom nadom,
Samo da se za čas još uzbije,
Kobna misao sramotne predaje,
Koja goni u tužno sužanstvo.
Ta možda se osvieste i spaze:
Što je dvanaest stojalo viekova
Ponosnim se gradeći životom,
Sjajnim znanjem i razborom mudrim,
Čovječnosću i zakonom blagim,
Da poginut nesmje to uz nemoć
Nezrieloga vieća zlo sudećih,
Lahkovjernih staraca sudaca.
(zamisli se za čas)
Koji grieh mi zape slogu sviesti?
Nije l' otac, koj najvećma vlada
Toj sudbini ljuto pripravljenoj?
Zašto nam se srdce ne pokori
Vladajućoj vlasti otca našeg?
Odkud to nam pravo, nepokornost
Uzdizati prot njegovu sudu?
(silnom snagom)
Od oblasti svesilne naravi,
Od zakona po bogu nam dana,
Koj iznad svih svietovnih nam snaga
Glavnu stvori — ljubav domovine
Da kao sunca stvarajuća sila,
Svojim žarom oživljuje zemlju,
Svoj zavičaj, svoj jezik, na kojoj
Prvu ljubav svoju i odgoju —
Čovjek časti, ko svetinje svoje,
Kano vrutak ljudske krvi svoje,
Kano izvor prosvjete čovječne . . .
Proklet bio, tko to blago ruži,
Kriv svojini, lažnu braću grli!

Prizor 3.
Ivanica i Jerolim.

Jerolim.
(ulišav klanja se.)

Skrajna samo sila me izpriča
Što dodjoh u neprijatnu kuću.

Ivanica.

Neprijatna tebi? — Sad još?

Jerolim.

Dakle

Manda jurve izpovjedi slučaj,
Koj uznosi mene do nebesa.
Gospodjice! Može li uzorit
Na tom svietu nadsvietovna sreća!
U tom hipu, kad me strastno zanje
Njeno slovo i milina oka,
Ja nemišljah na pregrozni razdor,
Što razganja takve nade zoru,
U razlazu obiteljskih težnja.
Nu za čas mi razsvietli svu dušu
I ta sjajna i blagostna misao,
Ljubav možda da ublažit može,
Što nam truje strast otčinskih razpra.

Ivanica.

Jest — i mene utješi ta misao.
Ali — slušaj! (kao da šta čuje) Ne čuješ oštrinu
Uzdignuta glasa iz te sobe?
Prvi znak je to opasne grožnje,
Koju otac javlja tužnoj Mandi.
Ona smjelo istom sad odkriva
Svoga srdca ranu neprebolnu
Roditelju, tebi neprijatnom,
Jer tvoj upliv u pučku protivnost
Dosad našoj vladi prieči djelo,
Što nas skuči pod francuzkim štitom,
Koj već sgnjete i mletačkog lava.

Jerolim.

Blaga tvoja rieč oblakša dušu,
Razcviljenu gorkom razmiricom,
Što medj pukom i senatom vlada,
I što našu ljubav smrtno rani.
Ak se danas vieće ne odreče
Svoga kobna sklada sa Francuzom,
Molitor se sutra gospodarom
Dubrovačkim proglasiti bude.
Ja ću bjegom samo spasit život,
Žaleć tužnu ljubav i tužniju
Otačbine slavne sudbinu.

Ivanica.

Vaj!

Ne razprši zadnju nadu našu.
Nije možno, da kćerina ljubav
Ne predobje licumjerstvo vodje
Tih Francuza, što nevjerom svojom
Dalmaciji krvno se osvetit
Kasnit neće.

Jerolim.

Istom danas tužni

Prispješe nam glasi od otoka,
Da na spljetski sud već odaslaše
Stanovnike vjerne otačbini,
Što na njegvu vojevahu vojsku.
Neka krv se moja sva prolije,
Neka žrtvom služi, da ohrabri
Narod naš, koj jur odluči glavom
Branit svoju vlast republikansku,
Ako l' vlada zabludivša, svetu
Dužnost svoju vjerno neizpuni;
Ako luda sebe i sav narod
Voli izdat, nego oslobodit,
Još imade u nas srca. —

Ivanica.
(Opet kao da što čuje — naglo)

Tiho!

Nisi l' čuo? To su gorke rieči.
O nesretna Mando —

Jerolim
(uplašen)

To je ljut plač.

(odlučno)

Nesmjem čekat — (hoće da ulazi u bližnju sobu.

Ivanica
(Hvata ga za ruku)

Stoj! Evo jur sestre —

Da slušamo, što se dogodilo?

(Konac sliedi.)

Otčevi griesi.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

(II. dalje.)

„Sinko!“ muklim glasom, umiruće oko uprv na diete progovori starac: „sinko, nam se valja razstati: hvala Bogu, da te ovima očima, što će se slomiti za koji čas, još jednom mogu pogledati. Drago diete, ja te ostavljam sama! Oh, to me silno peče! Ali neostavljam te siromašna! Skrbio sam — dà

skrbio sam, kako? za to nepitaj. Ti ćeš biti čovjek bogat; ja ti nasgrtah liepu imovinu; sinko, gledaj, da se njom valjano poslužiš, inače, bojim se, kako je došla, tako će i proći. Diete moje budi pošten, a nad sve savjestan; oh da sam ja bio savjestniji! . . . Ljubi svoga iskrnjega, bio on tko mu drago... Tebi i našoj domovini otvara se nova doba, a sa mnom rekao bih, završuje se stara. Tebi bit će nove dužnosti, drugo zvanje. Nastoj, da ga valjano izpuniš . . . . Oh, ja sam bio velik griešnik . . . . Sinko, sjeti se mene svetom misom, molitvom kojom, duši mojoj treba takovih uspomena. Obavi točno sve naredbe, moje . . . Tješi one, kojim . . . ja . . . nesreću . . . Oh onaj, krvavi; . . . grozno; opet krv, . . . He, utvore, što vas nosi ovamo? . . . Poznam vas! . . . Vi padoste kod . . . mlina, zemljište . . . Vidiš li je sinko? . . . Gle, kako onaj reži . . . na mene, a ovomu ključa . . . ha, grozno . . . ključa krv iz . . . rane. Jao! sinko drži me . . . gle, onaj treći siže za mnom. Joso . . . sinko božji, smiluj se . . . umirem . . .“ Starac još jednom sabrao sve sile, — pridigne se, pogleda cielom sobom, a baciv okom na svoga sina, poteče mu debela suza niz lice.

„Sinko! budi . . . pošten . . . moli za mene.“ Uzdahne silno, težko jedan, dva, tri puta, hladan znoj oblije mu lice, a oči, kako jih je svrnuo prama nebu, tako se ukočile, ostaklenile . . . Bogati, njekoč i silni vlastelin Mirko Strahić, izpusti dušu. U sobi vlada grobna tišina; tik postelje uz mrtvu lešinu kleči sin njegov, držeć hladnu otčevu ruku u svojoj desnici, polievajuć ju gorkimi suzami. Do nogu mrtvaca stala njegova tek malo prije u sobu vrativša se dva tronuta prijatelja. U onaj čas, kad je bolestnik izpustio dušu, čuo se strašan prasak, kao od male puške, a u dvorištu zavijao pas groznu svoju pjesmu, da su nazočne trnci probijali.

Kroz zavjese na prozoru proviravahu traci rujne zore, predhodnice mladoga dana. Dvie svieće već dogarahu u sobi.

„Vječni pokoj duši njegovoj, uzdahne napokon odvjetnik odhrvav se prvi tugi.

„Bože, budi milostiv sudac njemu,“ prihvati Šljivarić!

„Mladi gospodine!“ hoće opet odvjetnik, „molim vas, ustanite. Tuga vaša, koliko je pravedna, nesmije ipak biti nerazborna, prekomjerna.“

Mladić se digne, pogleda i mekanično još jednom uvehlo, plavkasto lice mrtvoga otca, poljubi mu studenu desnicu te se odtetura van.

Ovako završi Mirko Strahić, bogati vlastelin, ogranak stare hrvatske plemenite obitelji; on se sam nazivao starim hrvatskim plemićem ne toliko obzirom na rod, koliko na običaje i način mišljenja.

Njegov sin, jedini baštinik otčeva imetka te imena jest — Skender Strahić.

III.
Baštinik.

U njekom od najromantičnijih prediela gornje Hrvatske, sred boka podosta visoka i vrlo strma brda diže se priličan gradić, danas ponješto već zapušten, ali u vrieme ove pripoviedke liep i čvrst i dosta pristojan. Četiri

tornjića riese ga sa četiri strane, pod njim valja se lienim, laganim tekom potok, noseć vode svoje u jaču Kupu, nad njim štrči nješto višje brdašce; za ledji mu razmakao se obsežan šljivik, s preda vodi strma ali inače sasma uredjena cesta. Došav u četverouglasto dvorište, vode te široke stube u gornji sprat, koji možeš obići po velikom zaokruženim liepim kamenom izpločastom hodniku.

To je obiteljski grad i sjedište nedavno u Karlovcu umrloga i tamo zakopanoga Mirka Strahića, a sada njegova sina i universalnoga baštinika, zovu ga Bogatinovac.

Dva puta se već mjesec pomladio iza dogadjaja prije kazivana.

U gradu vlada opet stara živahnost, t. j. radi se, špani dolaze, izviešćuju mladoga gospodara ob uspjehu gospodarskih podhvata; kmetovi, kojim je njegov otac nanio stotinu jada, primiču se ponizno njegovoj sobi moleć, da sin popravi, što je otac zakrivio. Ovaj se tuži, da mu samovoljno ote najbolju livadu, onaj leleče, što mu jedino dobro — malen vinogradić, prijašnji gospodar na božju vjeru ugrabio; onaj slobodnjak pripovieda, da ga je pokojni gospodin silom tjerao na tlaku, premda on nije dužan robote davati itd., svaki dan došlo bi po deset takovih jadnika.

Mladi vlastelin znao bi svakoga utješiti, obećao svakomu pomoći, ali za to da treba vremena, dok pregleda sve otčeve račune, pisma i ostale izprave.

U povelikoj, bogato urešenoj sobi ustobočio se za stolom, punim svakojakih pisama Škender Strahić, mladić blied, može mu biti oko 25 godina urednih poteza, nemirna i nestalna pogleda. O njem progovorit mi je sada koju više.

Jedinac imućnih roditelja osjećaše već u prvoj dobi života, kolika je sreća, kad je čovjek obilno nadaren zemaljskim blagom, pa to razvijaše i poticaše što više njegovu već ponješto i prirodjenu oholost, koja ga često dovede u neugodan sukob sa ostalimi drugovi po nižih škola. Nu blaga majka koliko se brinula za sreću djeteta svoga, toliko se trudila, da tu naravitu oporost izgladi i zalije duhom ljubeznim, smjernim. I da joj nagla smrt naprasno neprekinu nit života, bili bi možda njeni napori urodili žudjenim plodom. Ali ona umre; bilo dječku istom osma godina; mjesto brižljive nježne majčine ruke uze tu mladicu gojiti tvrdi, kadšto nemili otac; vješt doduše ekonom, ali hrdjav odgojitelj, koji sve prevrnu, što mu je pokojna žena bila mukom podigla. — Godinu dana kašnje pošalje ga otac u Zagreb na gimnaziju, a nastani u kralj. plemićkom konviktu. Tu proživi naš Škender punih osam godina. Nepripovieda se ništa o kakovom izvanrednom napredku mu u naucih. Svršiv to ode u Gradac, upiše se ondje na fakultetu juridičkom. Što je ondje radio, kako mu se ondje godilo, o tom je već bilo govora; mislim bo, da su čitatelji već i sami pogodili, da je upravo ovaj Strahić zagledao se u liepu Mariju.

Nije bio to mladić opake naravi, zlorad ili zavidnjak, pače kadšto izveo bi po koji plemenit i liep čin. Nu otac njegov, nazirajuć u njem samom budućega nosioca imena i imetka, prenese svu ljubav na to diete, a ta ga zasliepi na toliko, da mu se svaka njegova mahna pričinila kriepošću. Tako odrastao

mladić, ostavljen samu sebi; u njem netraži niti solidnih načela niti izbistrena karaktera; a ovo su biljege, koje čovjeka čine mužem, te ga u dnevih kušnje drže, da se nesvali u jaz blatna života, da se neokalja smradom doduše ljudskih po formi ali po načinu življenja živinskih bića.

Evo karakteristike mladoga Strahića; koliko je na njegovo naobraženje društveni život pa i solidnost značaja djelovao primjer otčev, o tom razviti će se tečajem ove pripoviedke dovoljno jasna slika. I neka mi nereče nitko, da možda pretjeravam tvrdeć, da roditeljski život u obitelji nedjeluje na ćud djece; jer to potvrdjuje izkustvo, a za protivni slučaj govore samo gdjekoje riedke iznimke.

Mladi vlastelin boravi sada neprestano u svom otčinskom gradu. Pregledava različite papire, izprave, namire, obveznice i slične ugodne stvari izza smrti pokojnikove. Pošto je sve uredio, odluči proglasiti svim dotičnikom, kojim što pripada usljed posljednje volje otčeve, dotična mjesta iz oporuke. Zato se eto sabere poslje tri mjeseca prvi put veći broj gostova u Bogatinovcu. U dvorištu slegla se množina liepih i ružnih kučija, manjih kolica, a gore po sobah šeću se znanci, prijatelji i štovatelji pokojnoga gospodara, voljni prenieti svoja čustva i na njegova sina. Medju ostalimi bio tu: domaći župnik, oba čitatelju već poznata prijatelja iz Karlovca: Derić i Šljivarić, njekoliko dalnjih rodjaka pokojnikovih iz Karlovca i gospoštinski viši činovnici. Mladić sazove je, kako rekoh, da jim priobći posljednju volju otčevu; jer pokojnik, kako nije baš ničijemu prijateljstvu vjerovao, opet se punom rukom sjetio osoba, s kojimi je u svietu više obćio, koje su mu ma i dobrom riečju pomogle ili mu barma kadgod utjehom čemerno srdce ublažile.

U povećoj dvorani, ukrašenoj slikami predja plemenitih Strahića, sadju se gosti. Odvjetnik Derić, pročita prepis oporuke — original leži bo kod prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, komu je zadaća, da kao locus credibilis čuva takove izprave — a kod toga čitanja njekim je od prisutnih upravo lice radošću odsjevalo. Zatim reče, kako je svakomu interesentu prosto tražiti si prepis, a mladi vlastelin napokon izjavi, da će g. Derić obaviti sve točke posljednje volje, u koliko se ove tiču raznih zapisa (legata).

Izza objeda, obavljena, u znak još trajuće žalosti, sasma na tiho, razidu se gostovi, isto tako tiho, ali većinom zadovoljni.

Još dva podpuna mjeseca sprovede mladi gospodar u svom gradu radeć neprestano, preuzimajuć stvari, uredjujuć poslove, baveć se spremanjem jesenskih usieva. Za cieloga toga vremena malo bi dolazilo ljudi k njemu; on se s nikim nije rado družio, najmilije mu bilo zajašiti konja te razviditi polja, livade i vinograde. Gospoda zvala bi ga fantastom, a kmetovi govorahu: kakov otac, takov će biti i sin; plod nepada daleko od stabla. — U sve ovo vrieme često bi dolazili listovi od Marije, pa i njeko vrieme jednakom se brzinom vraćahu drugi k njoj.

Napokon, pred Božić rečene godine izručiv grad nadzoru svoga providnika vrati se u Zagreb i odluči ovdje zimovati.

Zagreb već tada, kao što je i sada, smatrao se bilom narodnoga života,

barometrom narodne živahnosti, pravom, rekao bi burzom hrvatskoga napredka, na kojoj su dnevice sve na više skakale akcije hrvatske, a niže padale magjarske. A ljudi baveći se tom burzom, mišljahu, da je nemoguće stvoriti kakovu bilancu izmedju opriečnih si želja i zahtieva. Takov je Zagreb i dan danas; ali ima ipak razlike: onda bijaše Zagreb doduše noćju puno mračniji, ali kese gradjana znamenito punije; mnogo manje pravih i potajnih lihvara i kradikesa; manje možda naobraženosti, ali više karaktera; k tomu sielo višega i nižega plemstva, koje se ovdje, osobito preko zime, u većem broju sastajalo, nego li to žalibože danas biva.

Naš Škender Strahić, čovjek mlad, vrlo imućan, steče do brzo mnogo znanaca i prijatelja; svačija mu se vrata radostno otvarahu a i političke stranke željahu u mladom, nezavisnom čovjeku pribaviti si vjerna pristašu, premda su protivnici narodnosti hrvatske slabu unj metali nadu znajući mu otca kao uztrajnoga svoga protivnika. S druge strane ipak mišljahu, kako se u ono doba ne riedko sbivalo, da su otac i sin „in politicis“ bili si gorki protivnici, da će možda i mlada čovjeka kako premamiti. Zato pozivahu ga na svakake zabave, što se priredjivahu i poklada g. 184*. Medjutim Strahić odbi sve pozive, čim dokaza jasno, da neće u njihovo kolo. Naprotiv rado je polazio narodne ljude, obitelji i njihove zabave, branio i pristajao uz politiku narodnjaka, samo mu se na žao davalo, što su tadanji kolovodje sasma iztisnuli za jezik i narod pravo historičko ime hrvatsko, pa se voljili služiti njekakvim — po njegovom mnenju — phantomom „ilirizmom.“ Tomu se on uviek opirao, nespretnost mu dokazivao, pače i pogibelj, koja bi odatle mogla narasti cielomu narodu.

Njeke večeri pozove ga tada u dobru glasu živući vlastelin Pripecić na soiré-u, gdje se našla liepa kita gostova obojega spola.

Domaćin dočeka mlada gosta prvi put u svom domu vrlo gostoljubivo, domaćica sasma prijazno, a njihova kćerka zarumeniv se ponješto fino i udvorno.

Pripecić bio već što velimo pri godinah, ali uza to još krepak, jovialan čovjek; njegova gospoja ne takodjer više mlada, niti baš liepa, ali sudeć po licu dobra ženčica, dočim si u kćeri mogao opaziti moderno odgojenu djevojku, t. j. umjela se dobro klanjati, nježno rukom mahati i vrlo mnogo govoriti.

To je mladi Strahić prve večeri opazio.

Domaćin predstavi — da se poslužimo običnim danas izrazom — svoga novoga znanca ostalim gostovom, a medju timi bio mladić, koji je začuv ime Strahića lahko uzdrhtao, očevidno probliedio, ali sabrav se hitro uljudno, pače rekao bih, srdačno izustio običnu formulu „drago mi je veoma.“ Strahić svega toga neopazi.

Konverzacija se razplela; tu je bilo šale, pripoviedanja, igara svake ruke a napokon mladji se sviet prihvatio i plesa. Strahić nije plesao, nu tim više ostale motrio pa tad opazio njeku neobičnu sličnost medju sobom i onim mladićem, koji se najviše kretao po dvorani sa domaćom gospodičnom. Čim ga duže motrio, to se većma uvjeravao, da je tomu zbilja tako. Ali i ovaj mla-

dić, koga domaćina predstavi Strahiću kao g. Viktora Gorskoga, odvjetničkoga koncipienta, i ovaj mladić, rekoh, često bi pogledao na Strahića, kad što prišapnuo koju svojoj plesačici, na što bi se i ona ogledala te kimnula glavom, tobože da potvrdjuje njegove rieči. Najednoč doleti djevojka predanj vodeć sa sobom kao oklievajućega Gorskoga.

„Ma, gospodine Strahiću," prihvati živahna djevojka zvučnim glasom, „pogledajte ovoga gospodina, ta vi naličite jedan drugomu, kao da ste rodjena braća."

Na rieč „braća" zadrhta Gorski znatno, Strahića kao da je nješto zazeblo, ali odgovori posve hladnokrvno:

„Da, liepa gospodično, mi i jesmo braća po narodu, krvi a možda i po jednakih mislih, što bi mi veoma godilo."

„Ah, neima ovdje govora o takovoj braći. Tako možete i mene zvati svojom sestrom, ali toga ipak nečinite. Ja mislim ovdje braću, rodjenu od jedne prave, žive, a ne umišljene majke."

„Gospodično Zorice," uze besjediti Gorski, a njegov glas kao da je ponješto potresao Strahićem, „vi ste kao sve liepe djevojke, ponješto žive mašte, pa naslućivate braću i ondje, gdje to nije."

„Ta za Boga nebranite se oba toli žestoko, nisam ja uztvrdila, da jeste braća, nego da si nalikujete u licu, a ponješto, rekla bih, i po glasu. — Ali kad ni jednomu ni drugomu besjede nisu mile, prekinimo jih, pa govorimo o čem drugom. Molim vas, g. Strahiću, vi bijaste i u tudjih gradovih, pa što velite, imade li u njih liepih djevojaka? Ma govorite živu istinu!"

„Da istinu govorim, hoćete gospodično," uze rieč izza poduže stanke nesigurnim glasom. „Dobro. Bog je dobar i mudar tvorac, ljubi svoje stvorove — nas, pa se pobrinuo, da bude svagdje miomirisna cvieća, koje nam dušu razgaljuje, srdce raznježuje te sladi gorke inače dane života. On stvori vila, koje nas obliću, vode na stazi trnjem posutoj, plaču s nami u tugi, pjevaju s nami u dnevih radostnih, a na grobovih naših sade ruže, zalievajuć jih suzicami svojimi; a i mole Boga za nas kamo se krenete, gospodično; na poljanah vječnoga sniega i u žarkih sunčanim žigom izpečenih predielih niče vam takovo cvieće: a to je krasni naš spol."

„Liepo, vrlo poetički izrečeno, više nego sam i zahtievala. Ali kad je dobri bog u tolikom obilju zemlju ovu nasadio tolikim cviećem, niste li možda i vi koju ružu već ubrao, da vam dušu razgaljuje, a srdce raznježuje; niste li i vi našao vilu, da vas hodećega stazom trnjem posutom obliće i tješi?"

„Gospodično, na to — kako da vam odgovorim?"

„Liepo i razgovjetno, kao što sam pitala. Nu vidim, dirnula sam u tajne žice srdca vašega; rieči, lice vam izražuju čustva. Neću vas dalje na muke udarati."

„O molim, molim!"

„Ne, ne, odvrati jogunasto djevojka, ta eno, majka me zove. Moram ići, medjutim, razgovarajte se s ovim gospodinom.

I ona odleprši.

Oba mladića sada su na samu; ostali bo gostovi sjede što pri kartah, što zabavljaju sve gospoje.

Gorski slušajuć rieči, govorene medju djevojkom i Strahićem svaku je požudno hvatao, kao što gladom izmoreni nevoljnik hvata za korom hljeba, a pri tom neskinuo ni oka sa lica Strahićeva, motreć svaki mig oka, svaku crtu lica, da li se steže ili razmiče.

Strahić naprotiv, stojeć sada s njim na samu osjećaše nješto, što je mučno opisati. Ako je moguće, da čovjek u isti čas mrzi i ljubi, štuje i proklinje, odvraća se i privija: onda su se upravo takova čustva komešala u njegovom srdcu. Čas savlada ga takova simpatija, da nebi bio mario Gorskoga javno zagrliti, iztresti pred njim sva čustva svoja; a za čas i on bi ga nožem probo.

Tajna njeka sila vukla ga k njemu od prva časa poznanstva, tajna druga moć odvraćala ga od njega. Ta nutarnja borba vjerno se odsjevala na licu njegovu, a nju upozna pronicavo oko Gorskoga, samo nemogaše dokučiti s prva razlog njezin.

„Liepa gospodična, ova Zorica,“ prekine napokon Gorski tu dosadnu tišinu.

„Da, liepa i kako se vidi, umna gospodična,“ odvrati Strahić. „Pleše dobro?“

„Vrlo dobro. Vi neplešete gospodine?“

„Kadšto, ali nije mi uviek u volji, a sada najmanje.“

„Dokučujem. Kad čovjek oplakuje smrt dobra otca, nemisli na lude zabave svieta ovoga. Imate pravo; gubitak dragih roditelja velika je nesreća djeci.“

„Tako je. Imadete li vi, gospodine, otca ili majku?“

Nagovoreni lecne se, kao da si ga šilom ubo. Oko zablista ognjem gnjeva i strasti. Ali samo za čas.

„Otca mi — već davno neima. Poginuo,“ doda hladno, ali mu ipak glas ponješto vibrirao.

„A majka?“

„Majka? Dà, i majku krije već davno zemlja.“

Ovako su oba i dalje rieč vodila, pripoviedajuć jedan drugomu obične sgode obiteljske i djačke onoliko, koliko u obće može povjeriti čovjek čovjeku, koje prvi put kob sukobi. Kolikogod Strahić zaziraše od svoga novoga znanca, ipak se nemogaše oteti njegovu družtvu; koliko godjer se puta od njega odvratio, uviek ga pritjera k njemu tajna ruka, kojoj odoljeti sile njegove uzalud se napinjahu. Pričinjaše mu se, da nalići ludjaku, koji videć pred sobom raztvoreno ždrielo propasti srne unj poput sliepca, smatrajuć ga ravnicom.

Kad je bila zabava na domaku, razstanu se oba srdačno se rukujuć, obećav još Gorski, da će sliedećega dana posjetiti svoga novoga prijatelja Strahića u njegovom stanu.

(Dalje sliedi.)

Krasuljak.

(Pjeva Nenad.)

Ili kako valja, ili nikako.

Cvilio je bor zeleni
U proljeću, u jeseni,
Pitala ga vita jela:
„Što je tebi, zelen-bore,
„Da ti cviliš, suze roniš
„I proljećem i jeseni?“
Odgovara bor zeleni:
„Kako nebih ja cvilio!
„Kad se k tebi ja privijam,
„Od mene se ti odvijaš;
„Kad uzvijam k tebi grane,
„Ti savijaš svoje dalje;
„Kad savijem grane k tvojim,
„Ti uzvijaš svoje gore:
„Nešali se, vita jelo!
„Vrh će ti se osušiti,
„A grane ti povenuti.“
To nebio bor zeleni
Ni u gori vita jela,
Veće mladac zaljubljeni
I draga mu prkosita.
Draga mu se privijala,
Dragala ga vrhu svega;
Al s' i k drugim navijala,
Navijala, dovijala,
Jer se dragom' zamrazila,
Pa napokon — povenula. —

Tri namjene.

Primorka je poranila
Krajem mora pošetala
Beruć cmilje, miris — cvieće,
Nabrala ga do tri kite.
Aj primorko, dušo draga!
Tako tebi djevojačtva
I ljepote lišca tvoga:
Kom' ćeš cmilje pokloniti?
Nepitaj me, neznaniče!
Prvu kitu domovini,
Daj joj cvate miris-cmilje;
Drugu kitu domoljubom,
Domoljublje da jim plane,
Kô što cmilje milo dahne;
Treću kitu mom' dragomu,
Da mu duša za mnom diše
Kô što cmilje men' miriše.

Nenad.

Nesretna ljubav Tadije Košćiuskoga.

(Pripoviedka iz Lumira.)

Uvjereni smo, da neima čitaoca ni čitalice našemu listu, komu nebi bilo znano ime Košćiuskoga; toga doista najvećega Poljaka prošloga vieka, koga nije samo zahvalna mu domovina uzveličala vječnom gomilom kraj Krakova, nego mu spomenik usadili i Amerikanci u združenih državah; a ovi lje nisu voljni pokoravati se tudjinu. Košćiusko si steko toliko zasluga za slobodu američkih država, tako se velikim uzneso gradjaninom, da bude živio Amerikancem u pameti, dokle god budu poštivali svoga Washingtona, komu je ovaj plemeniti Poljak najvećma spodoban.

Tadija Košćiusko ostavio si domovinu godine 1776., te se uputio u Ameriku. Tu je sa svojim suplemenikom Kazimirom Putavskim, njegda glavom barskoj republici, tada gjeneralom konjaničtva američkih ustašah, preporučen Washingtonu pridružio se vojsci kao dobrovoljac. U vojsci se dobro ponesao i još iste godine popeo do pukovnika, te postao pobočnikom gjeneralu Gatesu, Armstrongu, Gremeu, a napokon i samomu Washingtonu. Nakon sretnoga rata povisiše Košćiuskoga na gjenerala, a mladjahna ga republika odlikovà redom Cincinatskim, nadarì novcem i velikim imanjem.

Ovo odlikovanje jasno dokazuje, koli plemenite i uzvišene misli gojaše Košćiusko. Darovane novce podieli vojničkoj školi u West-Pointu; a kad je g. 1798. po drugi a i za zadnji put odhodio iz Amerike, utemelji na svojih imanjih takove zavode, da svakomu, sjetivši se toga, mora od radosti zaigrati srdce, pravo po kršćansku misleće. Plemenitu mu ćud najlakše razabereš iz samih njegovih rieči, koje evo ovako glase:

„15. svibnja 1798. Ja Tadija Košćiusko nauman ostaviti združene američke države, želim, ako neučinim kakove oporuke za moja imanja u američkih državah, da moj prijatelj Toma Jefferson, koga na to ovlašćujem, nakupuje toliko dječaka-crnaca, koliko mi imanja vriede, i da jim u moje ime slobodu podieli; da ih dade poučit u zanatu, obrtu itd.; neka im razloži novi zadatak, da budu dobri susjedi, otci, matere, supruzi i gradjani. Napokon jim neka usadi u srdce, da budu vazda vjerni zatočnici slobode zlatne i mile domovine, da budu koristni i pridni članovi čovječanstva. Imenujem dakle pomenutoga prijatelja Tomu Jeffersona vršiteljem moje volje. Tadija Košćiusko."

Šteta bi bila tratiti rieči o tako uzvišenû činu. Njemu se punim pravom može reći: Facta loquuntur — djela govore.

Znade se ipak, što je prisililo Košćiuskoga, da ostavi domovinu; a to mu bijaše veoma znamenito za cielu budućnost. Bila je to nesretna ljubav, što ga iz domovine prognala. Razcviljenâ srdca rastadè se s dragom zemljom, da se poput dijamanta u ognju izkušan vrati kući. Bog zna, bili mu itko sada i za ime znao, da mu se je u ljubavi sreća smijala. Da mu je sreća obilno na ruku išla, možda bi mu slava samo sinula — a ovako ga obasjalo svjetlo i sjaj u svem obilju. Istina je, da k visini i slavi nevodi ravan i utrven put. Per ardua ad astra!

Mnijemo, da ćemo ugoditi štovanim čitaocem i nježnim čitalicam priobćiv jim kratku povjesticu o nesretnoj ljubavi junaka staroga i novoga svieta.

Uzobraziv se Košćiusko u domaćih i tudjih školah, dodje do Sosnovica u Lubelskom, gdje poučavaše u kući vojvode Sosnovskoga, kćer mu Ljudevitu u crtanju i u povjesti. — Što se toliko i toliko puta dogadja, sluči se i tu: poznavajući se oba njekoliko dana planuše žarkim plamenom ljubavi. Brzo se dosjetiše jadu, videć da jim se toliko zaprieka izpreprieČilo na putu k sreći. Košćiusko bio siromah plemić, a Ljudevita kći vojvodina. Zbilja liepe razlike! Istina bog, vladaše njekoč prislovica: „Szlachcic (plemić) na zagrodkie — równy wojdwodke"; ali oba milovnika dobro znadjahu, da oholi Ljudevitin otac nehaje za tu prislovicu, da će ju prezriti, kad podje o ruku njegove kćeri. U takovoj stisci domisli se Košćiusko načinu — najgoremu. Pohiti u Varšavu ka kralju Stanislavu Avgustu; preporučiv mu se dobro, zaprosi ga, da bi koju rekao vojvodi zanj. — S prvinice mu kralj odbijaše molbu, sustezaše se uslišat ga; nù napokon mu obećà, da mu podje na ruku, da će nagovarat Sosnovskóga. Ali kralj se prevjerì, tako se podlim pokazà, da je Sosnovskomu odao ljubav; mjesto da ga nagovara, on ga opomenuo, da pazi na kćer i na Košćiuskoga. Vojvoda naduvenac planù na te rieči jedom, što se je plemić usmjelio svrnut okom na vojvodsku kćer. Bog zna, što sve nebi

uradio razpaljeni vojvoda, da se Košćiusko nepobrà od kuće i iz domovine, gdje ga ni tračak sreće neobasjavaše.

Kada i kako se nesretnici ljubovnici sastadoše, nije potajnje poznato. Kako znamo, Košćiusko se izza uzrujana morja dovio visokoj časti i neumrloj slavi, dočim se neboga Ljudevita borila, ponajveće ljutom biedom. Neznajuć ni slovceta o svom ljubezniku, pače misleć, da neće već u hladnom grobu kosti trunu, odluči Ljudevita protrajati dane života i onako kukavna i tugežljiva u samostanskoj tihoći i pokoju; čuvajuć uz to poput kamena dragića ljubav u srdcu — u srdcu izranjenu i zatravljenu. Al joj sirotici ni to nebje dozvoljeno, — sila ju iztržè iz samostana; na silu podjè zamuž, al si muža nikad ne obljubì.

Čujmo, što pripovieda sama ova mučenica o svojih zgodah i nezgodah; nakon pet godina jada i nevolje doznavši, da joj ljubovnik živi, da slavno živi; kako se žuri, da mu izpripovieda, što je doživila, što je sve pred nje pošlo, što je pretrpila. U tom listu je čitav malen roman. —

„Premili Tadijo, ljubljeni prijatelju moj!

Izlijati moram pred tobom čustva, jer ih opisati nemogu — jer te o Tadijo! presladki Tadijo! za bogom najžešće ljubim. Srdce mi je ovaj hip uzbunjeno poput uzburkana morja, koje se neda ničim utaložiti. Groza mi se oko srdca ovija, srsi me prolaze, kad mi je opisati buru i oluju, što sam ju pretrpjela — — ali! — trpjela sam . . . trpjela sam mnogo; strašno trpjela. Nu kao što neima ruže bez trnja, neima ni ljubavi bez trpljenja!

Od onoga časa, odkad nas gorka sudba razstavila, postojano i srčano snosim sve udarce nemiloga Desa. Kad sam pomislila, da te možda crna zemljica pokriva, pust mi bijaše čitav sviet, a srdce prazno i bolno: sama pred sobom drhtah. Da bi bio poginuo u mojem naručju, radostno bi bila snosila sve tuge i pečal, a moja bi te ljubav sliedila i gore ponad zviezde; ali jer te ruka moga otca odtrgla mi od srdca, sumnjah o tvojoj smrti, koja mi narušila sreću i domaći mir.

Ljubav moja pram tebi bijaše čista, bijaše sveta, od boga poslana. Zgriešiv tebe potamnjè mi zviezda moje sreće: jer ljubav bijaše vrelom duši i životu mômu. U takovih neprilikah podati ruku drugomu, bilo bi nevjerstvo; pa me još bezdušni otac nagonjaše, da podjem za kneza Josipa Ljubomirskoga.

Oh grozne, strašne li misli! — — Šta bijah čineća!? — Odlučim uteći se samostanu u tišinu i mir; odreći se rodjaka, ljudi, odreći se svieta. Suzna oka moljah i zaklinjah otca, neka me pusti, da medju samostanskimi zidinami prokukam tugu i nevolju svoju — ali on muči: okamenio se na prošnju svoga djeteta kao tvrdi stanac.

Odvažih se dakle, da bez otčeva znanja izvedem, što sam zamislila. Štovana Kaczkowska mi bila u tom na ruku. Još iste noći, da me otac ni nespetio, obučem se na seljačku i na seljačkih kolih ostavim Sosnovice. Tri dana i tri noći vožah se stranputice po luzih i šumah najopasnijimi stranami, samo da nas ne bi tko dostigo. Jedna mi se jedina briga mêla po glavi: da se što prije prikučim samostanu Kamedulku pokraj Kovla u predjelu slabo

napučenu. Mučno bijaše domaći se k cilju, ali jedna samo misalca na tebe ukriepila me novom snagom i postojanošću. Mišljah, da si već na drugom svietu, te da me nećeš više razveseliti pod ovim suncem, za to se dadoh bogu u naručaj, u krilo svetoj crkvi.

Nastojnica samostana Kaczkovskoga, znajuć za moj dohod, dočekala me što prijatnije i bila mi u svem na ruku. Iz prva bijah u dobru zaklonu. Al da me i u došasto vrieme nebudu progonili rodjaci, i da mi nebude nikakve neprilike, nukala me nastojnica, neka umolim kralja, da živim i umrem u samostanu, u koji se utekoh.

Prošnja mi bje uslišana; i od tada bijah sretna i presretna svetoj crkvi u naručju. — A ti, milenko moj Tadijo! tobož kao da si na onom svietu, bio si mi uzorom duši. Zaboravih na ovu suznu dolinu; srdcem i dušom preselih se k bogu; u tugi i žalosti očekivah dan, samo da se zaodjenem samostanskim odielom. Toga vremena spetio me na groblju stari naš prijatelj Niemčević * . . . . ali jer se odrekoh svieta, moradoh se ukloniti i njegovû oku, da mi staro poznanstvo i prijateljstvo ne naruši mira i spokojnosti.

Nu na skoro mi svanuše crni dani. Pokazalo se, da mi nije sudjeno ni okusiti sreće; u brzo se prekida nît momu samostanskomu životu."

(Konac sliedi.)

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

24. Tâšt, ponòsan, naprćit, ohol, pun sebe, biesan.
Tašt je rad, da mu se svoj spol čudi nápravi a drugi spol ljepoti.
Ponosan ne hoće ničije pomoći.
Naprćit u nas budi smieh.
Ohol se širi kano paun, divi se sam sebi.
Pun sebe zahtieva, da mu se čudimo.
Biesan pecka ine, a peckan se pokunji.

25. Pobiediti, poraziti, svladati, uništiti, uništožiti, utamaniti.
Pobiediti, suzbiti dušmana tako, da je bitka naša.
Poraziti, pobiti ga tako, da malo tko uteče živ.
Svladati i dušmana i državu, i vladu mu oduzeti.
Uništiti, utamaniti (uništožiti čini mi se da nije hrvatski) da ne ostane, čim bi se digao na odpor.
Pamti: tropus od svakoga.

26. Nestanak, nestaja; nestašica, nestadak; nestatak, oskudica, nedoskudica.
Nestanak, nestaja, čega jest, ali sve na manje, n. p. eto svaki dan veća nestaja novca.
Nestašica, nestadak, čega je bilo, pa nestalo.
Oskudica, nedoskudica, čega nije, pa se uza to strada.

27. Namišljenost, rázmnjeva, mašta, buncanje, utvora, tlapnja, klapnja, klája.

* Čuveni poljski pjesnik i ratnik; inače vjerni drug i gorljivi prijatelj Košćiuskomu.

Namišljenost sposobnost duha, da si tvori pojave, kakovih ili nije, ili ne može biti.

Rázmnjeva tvori si nove pojave, pojme možne, običnije, ozbiljne.

Mašta za pjesničtvo, za umjetnosti itd.

Buncanje u bolesti, kada onemože duh za ovaj život; uz zdravo tielo znači bolest duha.

Utvara strašne slike u bolesti.

Tlapnja, klapnja, klaja, kano kroz san, obično slike neugodne.

28. Kipjeti, vrieti, variti, kuhati, ključati.

Kipi voda pri vatri.

Vrie krv, mozag itd. u strasti ili barem u žestnji; groždje vrie, vino vrie samo sobom.

Vari se, kuha se jelo.

Ključa, što baca ključe, klobube, bubrice, t. j. hoće da prekipi.

29. Pròtîvnîk; neprijatelj; zlotvor; dušman; krvnik; tàkmac, révnik; nuzljub; súparnik; pârac, prznik; prkosnik.

Protivnik, koj se u čem sa mnom ne slaže; čini, brani ono, što ja ne hoću, ne mogu, ne smijem činiti, braniti itd.

Neprijatelj, to isto, ali u većem stupnju, jer bi mi rado nahuditi.

Zlotvor, očito mi čini i zlo, gdje i kada može.

Dušman u ratu itd.

Krvnik ide mi do živa, za životom.

Revnik, takmac, revnuje, natjeca se sa mnom u poslu, u časti, u službi itd.

Nuzljub u ženskom poslu.

Suparnik obći pojam za borac u svakoj radnji, u trgovanju.

Párac u pravdanju, pred sudom.

Prznik rado bi se svadjao.

Prkosnik, prkoščija ne hoće raditi, što bi imao, samo s protivštine i sa svoje volje.

30. Čàša, žmúo žmúlj, kùpa kùpica.

Razlikuju se samo tim, što se govore u raznih krajinah.

Kupa u starom jeziku, danas riedko.

Čaša po štokavštini.

Žmuo, žmulj po dubrovštini i po čakavštini.

Kupica po kajkavštini.

31. Mudrovati, mozgati, buncati.

Mudrovati, mudro misliti, tražiti pomjer, savez itd. izmedju pojmova itd.; razabirati, govoriti, živjeti. — Govori se i za posmieh ob onom, koj tobože mudruje.

Mozgati duboko ili težko mudrovati, jer je duhu sielo u možgjanih.

Buncati; bunca onaj, koj misli na omjere, što ih izmedju različnih ili nalikih stvari, pojmova ne može biti; za što n. p. 2 puta 2 nije = 3 ili 5, za što drvo nije kamen itd.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Srbska omladina iz Austrije i Turske sastade se onomlani u Novom sadu prosvjetnom težnjom, a poglavito namjerom tom, da se medjusobno upozna i u ljubavi otačbine pokriepi; ove godine urečen je sastanak u Biogradu i to kolovoza 18. Bilo bi po napredak južnoga slavenstva veoma dobro, da se sastaje mladež i ostalih grana njegovih, da se dakle ti srbski sastanci preobrate u jugo-

slavenske. I ako ljetos nebude Hrvata, Slovenaca i Bugara, gdje bi mnogi veoma rad bio, neka skupština srbske omladine, kojoj želimo sretan uspjeh, nastoji, da svomu vidu otvori veći krug.

— Jugoslavenska akademija imati će svečanu svoju glavnu skupštinu 28. o. m., koja bi već imala biti prije, da je u njoj mogo biti glavom preuz. g. zaštitnik. Taj narodu nezaboravni čin naći će, ne sumnjamo, dostojna odziva u naše inteligencije, te će ovamo doći mnogi od onih domoljuba, koji su od svojih ustiju odkidali, i na žrtvenik narodne prosvjete stavljali žrtve, dok smo dobili željni zavod — jugoslavensku akademiju. „Vidovdan“ biogradski piše ovo: „Nismo se prevarili u nadanju, da će svečano otvorenje akademije svih južnih Slavena u Zagrebu naći u nas dostojna odziva. I ako mnogi članovi inteligencije nisu u Biogradu, pa ni sam predsjednik učenoga družtva (jer su nastale ferije školske, sudske i državnoga savjeta), opet se juče izvanredno sastao odbor učenoga družtva, te izabrao dvojicu redovnih članova družtva, da ga zastupaju na toj svetkovini nauke i umjetnosti medju južnimi Slaveni, i to g. Stojana Novakovića, svoga sekretara, profesora gimnazije i urednika „Vile,“ i g. Jovana Boškovića, profesora u velikoj školi. — Danas će zbor profesora velike škole i pjevačko družtvo da biraju svoje odaslanike. — Čujemo, da se i obćina naša sprema, da pošlje jedno desetak svojih poslanika. Obćina, ili odbor za doček omladinskih gosti, mogli bi može biti izraditi kod vlade naše, da državna vatrenjača „Deligrad“ odveze naše odaslanike do Siska, na kojoj bi poslje mogli doći i gosti iz Hrvatske i Slavonije na omladinsku skupštinu. — Sve su ovo znaci, kako se kod nas na jugu živo želi uzajmica u prosvjetnih stvarih, koja je mladjahnim bratskim narodom, kao što su jnžno-slavenski, od prieke potrebe.

— G. Bogoslava Šuleka imenova filozofički fakultet sveučilišta u Rostocku u Meklenburgu Šverinu doktorom filozofije za književne zasluge. I vriedan je.

Svašta. Maks car meksikanski napisà svojoj ženi posljednjih sati ovo pismo:

„Premila moja Charlotto! Bude li božja volja, da jedan put ozdraviš i ove rieči pročitaš, razabrat ćeš grozotu udesa, koj me bije sve, odkad si ti otišla u Evropu. Ti si sa sobom odnesla i moju sreću i moju dušu. Zašto nisam slušao tvojih rieči? Toliko dogodjaja, toliko naglih udaraca uništi mi i razprši nade, te mi je smrt pravim oslobodjenjem. Ja ću pasti slavno kao vojnik, kao pobiedjen kralj, ali ne obezčašćen. Ako su tvoje muke pregorke, ako te bog naskoro s menom združi, blagoslivljat ću njegovu božansku ruku, koja nas je tako težko kaznila. Z bogom! z bogom! Tvoj jadni Max.“

— „Gazeta Narodova“ dokazuje, da dojakošnji službeni naziv austrijske Poljske, t. j. „Galicija,“ premda tamošnji Poljaci sami uživaju ovo ime, neima temelja ni zemljopisnoga, ni povjestničkoga, a ni narodnoga. „Zašto?“ govori „G. N.“ — „da se naša domovina zove Galicija i Lodomerija, velika kneževina Krakov, i kneževina Zator i Osvećim, kad je svako od ovih imena samo fikcija, jer kneževina galička obimala je tek šesti dio Galicije, a od kneževine Lodomerske, ili pravije Vladimirske samo njekoliko sela spada Galiciji. Krakov nikad nije bio velika kneževina, a Zatoru i Osvećimu neima nikakvih granica, a imena ova nose samo dva mala mjesta?“ Zato „G. N.“ predlaže, da se uživa ili ime „austrijska Poljska“ ili „Malopoljska.“ — Jednim imenom „austrijska Poljska“ razumjemo sve zemlje, koje su njekad bile Poljske, a sad spadaju Austriji, — no hoćemo da se više oslanjamo na povjestnicu, nazivajući ih malom Poljskom, jer su sve zemlje današnje Galicije pripadale maloj Poljskoj.“

Zagonetka.*)

Od Gjure Šimončića.

Maljušna sam, neimam ni pet slova
Stanak tihi bez okna i krova,
Hoćeš li me čitati bez glave,
Na svietu mi neima slasti prave,
Dok me cielo neprimi u krilo.
Bez glave me uzmi naopako:
Jednak sam ti, vjeruj, svejednako
Ili ljeti ili zimi bilo. —

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 31.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 30. U Zagrebu 27. srpnja 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Jugoslavenska akademija.

(Prigodom svečanoga otvorenja dne 28. t. m.)

Srdce mi se ugrijalo
Da l' od straha il radosti?
Ili mu se nasmijalo
Lice vila od blagosti?
Nanj stavljenoj mojoj ruci
Kaže tukuć slavlja kries:
„Ne trubalja divlji zvuci
Ni pobjede štetan bies,
Koja mnoge unesreći . . .
Radost kano sunce čista,
Što nam s vedra neba blista,
Mogaše me tek užeći
Na ovako silni ples."

Radost čista? al rad česa
Ugrija te sunce kano
Žarko sunce sa nebesa?
Al je i nebo usijano —
Jutro svanù vedro, jasno
Zamnje pjesmom zelen lug,
Radost ori odsvud glasno
I ja nisam samodrug;
Odkud tkogod, vidim, hodi,
Od mila mi pljeska rukom,
Ide jukom, cikom, bukom,
Svak s ponosom Hrvat hodi
I sav pjeva slavski jug.

Oj što pitam? O istino!
Blagoslova tvoga zràke
Raztjeraše — a šta ino
Nego noći tmaste oblake,
Što ih nadvì na nas vrieme
I nehàran stari sviet . . .

Jugoslavsko danas pleme
Ima nadu na svoj cviet,
Koj mu rano otresoše,
Da se u plod nerazvije,
Da izčezne, da ga nije . . .
Što su htjeli,, nemogoše;
Jer nas štiti, koj je svet.

Dignut nam je stan znanosti
Veleliepni, veličajni . . .
Uzrok nam je to radosti,
Uzrok, dan što bljeska sjajni,
Da k potomkom svjetlost siže —
Jugoslavske 'e slave stan!
Prosvjeti smo odsad bliže
Proljetni joj svanù dan:
Bit će cvieta, bit će ploda,
Nije uzalud vilam žrtva —
Nisu naša srdca mrtva —
Jugoslavskog glas naroda
Mora biti poštovan!

Mudrice se nastanjuju,
Gdje se mudrost štovat znade,
Zar nam da se nesmiljuju
Uz bezbrojne kaduo jade
Nakitismo miesta pusta
Vilindvorom a za — njih!
Nas će učit medna usta
U svih znanjih mudračkih . . .
I kod nas ko u Ateni
Gušiti će robskog duha,
Pravit blaga, množit kruha,
Dić i držat rod u cieni
Mudrost vila slavjanskih.

Oj blago nam južni Slavi!
Otvoren je stan znanosti . . .
Kroz vatru smo prošli zdravi —
Sad mudriji u jakosti
Imat ćemo snage više;
Jer za brata znat će brat . . .
Jugoslavskim duhom diše,
Tako će nas svakog zvat,
Što smo jednog slova, krvi
Srb, Slovenac, Bugar ili
Mi Hrvati ovdje bili,
Jugoslavski zavod prvi,
Bog mu dao vjekovat.

Otčevi griest.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

IV.

Prijatelji.

Zagrebačkimi ulicami rogobori bura debelimi krpicami sniega pomješana tjerajuć ljudem čitave sniežne grude u stisnuta usta. Po ulicah blato i bljuzgavica, da nemožeš gotovo ni prolaziti; ulice prazne, ta niti pas neda se napolje, kamo li kršćeno čeljade. U takovoj nepogodi vole ljudi sjedjeti u sobi kod tople peći; prijatelji sastaju se, te vode različite razgovore, a kod nas, u blagoslovljenoj zemlji kruhom i vinom, običavaju ljudi još i čašicom dobre hrvatske rumenike prkositi buri i mećavi te uzprkos sibirskoj studeni razgriju se srdca i zanesu tako u blage južne krajeve sanjarijah i proljetne, umiljate bajke tamne, ali u takovih prigodah jasne budućnosti. Tako biva još i danas, a kamo da se nije sgadjalo u vrieme ono, kada je hrvatska domovina uzprkos tlaki i feudalnomu ustavu bila zemlja imućna, neizsisana niti oderana na tudje svrhe, za tudje koristi.

Ovakova dana pod večer sjedjaše u tamnoj već sobici njeke kuće na Markovom trgu na mekanom divanu mladić, zamišljen, njekako zabrinut. Sobom razišla se neugodna toplina, na stolu leže kojekakova odvjetnička akta i pisma, na kojih je do nedavna marljivo radio, kako se dade razpoznati iz pismena jošte sasma mokrih.

Mladić sada se digne, na pó izgorjela smotka osklizne se iz prstiu na pód; on toga niti neopazi.

Stane k prozoru, oko mu preleti Markov trg, verajuć se kroz sniežne krpetine kao da njekoga traži ili očekuje. Oko bliedih, dugoljastih, ali plemenitih obraza spustila se neuredna crna kosa; na ustima titra nespokojan, kadšto zlorad posmjeh, koji se nimalo nesklada sa pogledom u ovaj čas ni opakim ni hudobnim.

Izmjeriv ne dugu sobu njekoliko puta korakom čvrstim stane opet pred stolom. Lice se njegovo u taj čas promienilo, neizvjestne mu crte namaknuše neobičnu strogost, a iz povelikih očiju siplje svjetlo, u kom odsjevaju sve boje pakosti i gnjeva.

„Dà, tako će biti!“ reče, a piest mu se i sama stisne te podigne, kao da se kani oboriti na hudobnika.

Ja ću postati možda nevaljalim čovjekom; ali u mojih žilah teče krv nesretne, uvredjene, zlostavljene matere. Bože mi prosti, ali ja oprostiti ne-

mogu. Nisam uzalud niknuo iz naroda, koji drži, da se valja osvetiti svomu neprijatelju, ma bilo to i na devetom koljenu. Dà, ta današnji sviet tako je opak, neštuje ničijih svetinja; Bog, vjera, poštenje, narod, to su phantomi, kojimi se bave djeca, da izpune prazne dane prve mladosti nevine. Nu čim doráste mladić, eto ga, gdje obara u blato sve, što mu se prije činilo svetim i uzornim. Pa kada sav sviet takovim putem polazi, zar da budem ja, ja toli uvredjeni, osramoćeni, prezirani, ja da budem njekakovo ogledalo ljudskih krieposti? Ne, odtale blage pomisli ljubavi i krieposti; ja vas sliediti nemogu; a Bog mi je svjedokom — a pri tom bivao mu glas mekanijim — volio bih živjeti spokojno kao čovjek, kršćanin medju kršćani; ali ljudi ovi izrodiše se u divlju zvierad, pa s toga valja mi se s njimi boriti, boriti — dok nepadnem ja ili oni.

Evo me dakle; dušo moja zaodjeni se tvrdim oklopom nemilosti, a ti srdce šuti, dok bude razum govorio. Evo ga dolazi," nastavi pogledav prozorom.

Tako govoreć izvadi Viktor Gorski, nam već poznati mladić, svieću i zataknuv ju u sviećnjak upali; a u taj čas pokuca njetko na vrata. Na glasni: „slobodno" otvore se širom vrata i u sobu padne debelom bundom odjeveni, sniegom posuti — Škender Strahić.

„Dobar večer, prijatelju," zasopljenim glasom uhvati pridošljak. „Ha gadna li vremena," nastavi skidajuć haljinu i šešir.

„Da, brate snježi, kao da smo u Tobolsku. — Deder sjedni ovamo do mene, na divan. Sagrij se malko. Mislim, da je prilično toplo ovdje. Nije li dosta, može se i jače zapaliti. Hvala Bogu, u Hrvatskoj je drva u izobilju."

„Hvala, neima tu ni govora o studeni, pače mi je vruće, vruće nesnosno."

„Naglo si valjda išo," doda Gorski.

„Moguće, za to; premda može biti i drugih razloga."

„Nerazumiem."

„Vjerujem."

„Valjda si malo obilnije zagledao za objedom u čašicu?"

„Ne."

„E, vidi se, nemogu zbilja dokučiti. Ili je peć prejako naložena?"

„Nerazbijaj si glave, dragi prijatelju," prihvati napokon Strahić; „vidim, nemožeš pogoditi. Znaj dakle, bio sam do sada kod — g. Pripecića."

„Kod njega? Dobro, ali ja i opet nevidim saveza medju Pripecićem i tvojom vrućinom."

„Ti si goropadan materialista! Ta sjeti se, da g. Pripecić ima liepu kćerku?"

„Liepu kćerku?" pita Gorski, a licem njegovim proli se rumenilo žara, koje za čas odtisnù bljedilo smrtno! — „Dà, gospodična Zorica umiljato je i liepo djevojče; ali ti si o njoj inače govorio ugledav ju prvi put."

„Jesam, istina," odvrati Strahić krępčijim glasom i sjevajućim okom. „Ali znaš, čovjek se vara često i mnogo puta; pa nije čudo, što se prevarih i ja. K tomu bijah onda u obće neveseo, pa mi sve dodijalo, što se nehtjelo

ravnati po tadašnjem mojem osjećanju i mojoj želji. Medjutim od onoga večera izteče više vremena; ja sam dolazio, kako znadeš, češće u onu obitelj. Vesela, naravita, nikada zabunjena ćud djevojčina mjesto da me odbija, sve me jače pritezaše. Kako mi se prije činila neljubeznom, lahkomišljenom, sada me upravo utamničila njena živahnost i duševni polet. Osjećam dnevice jače i jače, da se onaj put prevarih. A da si ju vidio danas istom! Umne dosjetke vrcahu joj iz ustiu poput žarkih iskrica; oči sjevahu vatrom plamtećom, bijaše ljubeznija nego navadno, a sa mnom se razgovaraše mnogo. Riečju, dragi prijatelju, moram ti izpoviediti, da me je uprav začarala.“

„To vidim, velikim naporom iztisnė ove rieči Gorski, koji je pripoviedajućega ter zanešenoga prijatelja pozorno, ali strahom i gnjevom slušao. Kako vidim, i tebe rani razmaženi Leljo?“

„Netajim,“ odvrati Strahić sve jačom zanešenošću. „Ja ju ljubim, strastno, vatreno, od svega srdca. Pa se nadam, da će mi i ona ljubav vratiti ljubavlju.“

„A roditelji njeni?“

„Oni će privoliti, uzdam se. Pa zašto da toga nečine? Ja sam hvala Bogu čovjek neodvisan, imućan, ljubim djevojku žarko; neima indi razloga njihovoj uzkrati.“

„A je li ovo prva djevojka, koju ljubiš?“ zapita plamenim okom Gorski.

„Kakovo to pitanje? A što je tebi? Gnjevan si, strepiš, kao da te groznica pograbila.“

„Ništa mi nije; ništa. Oprosti, često snadje me takova vrst kao bolesti. Tad sam uviek uzrujan, silovit; ali to netraje dugo. Eto već prestaje. — Oprosti momu pitanju. Ta što se imam pačati u tvoje prijašnje i sadašnje odnošaje.“

„Da vidiš, kako sam iskren, sve ću ti priznati; premda me često, nezamjeri prijatelju, njekakva grozna spopada slutnja, da će upravo ta iskrenost zakopati prije ili poslje sreću moju. Nu —“

„Molim te,“ zakrši mu rieč Gorski, „nesili sam sebe, čemu se protivi duša tvoja. Nikada, to moraš i sam priznati, nedirah u tvoje tajnosti pa nisam voljan ni sada pipati za njimi. K tomu i priznaješ, da ti njekakov nutarnji imperativ zapovjeda negovoriti sa mnom iskreno. Slušaj dakle glas savjesti, možda nije izprazan!“

„Ne, pače protivno, ja ću ugušiti taj glas, kako sam ga već više puta pritisnuo. Slutnjami neka se bave žene i prostačina, prosvjećenu čovjeku nedolikuju baš nimalo. Oprosti dakle, što rekoh, a sad slušaj.“

„Znaš, da sam njeko vrieme boravio u Gradcu. Moj otac htio je svakako da izučim prava do kraja veleć, da je znanje najizdašnije blago, što ga roditelji mogu na svoju djecu prenieti. Da mu nisu boginje smrti ugasnule luč života, ja bih po svoj prilici bio možda i doktor juris utriusque. Sad je tomu dakako inače. Za moga djakovanja u rečenom gradu, tudj u tudjem kraju, sastah se s njekom djevojkom, liepom doduše i umiljatom, ali siromašnom i neplemenitom. Niti danas neznam pravo, kako su joj obiteljski odnošaji, a da istinu rečem, niti netražih o tom štogod saznati. Meni se djevojka do-

pala, jer imade, kako rekoh, svojstva, podobna zanieti svakoga ma i najozbilnijega mužkarca, kamo li ne mene, mladića neizkusna. Stara njena tetka neopirala se našemu prijateljstvu, niti ljubavi. Dopušćam, da sam tada ljubio Mariju."

„Mariju? ljubio nju ti?" zapita Gorski, a pri tom mu žila na čelu nabrekla, poput mlade šibike.

„Dà, Mariju, pa što te ime ovo toliko zabunilo. Možda? —"

„Lude li sam glave," nesigurnim, ali tihim glasom progovori Gorski. „Ta Marija toliko je na svietu, da se upravo rugati moram sám pitanju svomu. Molim te liepo, dalje, govori dalje."

„Dakle, možda sam sada ljubio Mariju; ali neće to bit bila živa, srdcu i dušu savladavša ljubav, jer nebih se je ovako lahko bio odrekao, živa uspomena na nju nebi za dva tri li mjeseca pobliedila. Žao mi je sirote djevojke, njena duša nježno se privijala uz moju, srdce njeno, mekano i blago, tražilo je odziva u mom, ali ga nenadje. — A mislim, da me s toga neće nitko koriti; jer žrtvovati savkoliki život, nikomu na korist, nikomu na sreću, to bila bi velika ludost. Jel te, da je tako?"

„O naravski, ti si radio, kako bi svaki valjani plemić morao postupati u takovom slučaju. A molim te, kad si mi sve pripoviedao, reci, kako se djevojka zove prezimenom?"

„Eto nećeš mi valjda vjerovati, ali duše mi neznam. Nu tetku njenu zovu gospojom Veznikovom —"

„Gospojom Veznikovom?!" gromkim glasom vikne Gorski. „Ta to je moja! —"

„Što, tvoja? Mati, što li? A za boga, kakove te muke kine? Ti kao da si podivljao?"

Gorski prošeće se njekoliko puta po sobi, zatim umiriv se ponješto, nastavi: „Malo prije rekoh ti, da nepazi na slične provale čustva mojih; ja sam medju ostalimi nevoljami baštinio od roditelja svojih i ovu nesreću. K tomu uzdrma me ime Veznik neobično, jer se, kako mi pripoviedahu, zvala tako i moja majka prije udaje svoje. No i to je ludost, ta ne samo da imade imena, nego i prezimena dosta sličnih. U obće da ti rečem, tvoje kazivanje vrlo me je uzrujalo, jer slični dogodjaj sbio se njekoć i u mojoj obitelji, o tom medjutim drugi put."

Oba se prilično dugo još razgovarahu, Strahić snujuć osnove o svojoj ženitbi, a Gorski muklo ga slušajuć.

Napokon razstanu se obećav Gorski, da će sutradan doći k Pripeciću.

„Ne, ne, toga mu oprostit nemogu," gnjevnim tonom izrine sada Gorski, pošto je izprativ Strahića vratio se u sobu. „Eto ga, zar je išto bolji od svoga — otca. Bože, Bože, kako da tu postupam! Ne, tu neima milosrdja. Niti otac — njegov nepoznavaše čustva toga . . . Jadna, ostavljena Marijo; nevino janje, tvoju eto sreću, poštenje i budućnost kani za uviek oboriti vuk, crni proždrljivi vuk u slici čovječjoj. Ali ne samo tvoju, njegova lakoma ruka posiže za sladkim voćem, o kojem mišljah, da će za koje vrieme meni pasti u krilo,

da ću se ja njim pitati. Nezadovoljan, da je jadnu djevojku sramotno ostavio, namjerava evo drugu snubiti, u svoje ždrielo primamiti, a tim mene potisnuti u talase doživotnoga nestalnoga tumarenja. Ali tako mi živoga Boga, tako mi uspomene poražene, zlostavljene i nevoljno poginule majke: tako mi poštenja toga izvesti neće, nesmije. . . .

Kada nestiže ljudska kazna nevaljala otca, treba da ošine jednakom sramotom živećega sina! Njegova sreća i nesreća u mojoj su ruci; a lud i bena bio bih, da se tim sretnim slučajem neposlužim.

O Zorice! Zorice! i ti si dakle žena, ni više ni manje, nego prosta, obučena kći Evina, a ja nazrievah u tebi njekakvo biće više, poslano s neba ovamo, da tješi ucviljeno srdce, da blaži sdvajajuću dušu, kriepi sile iznemogle! Koli blažen bijah sjedeć uza te; gledajuć u drage tvoje oči, i milokrvno lice, zaboravih sviet onaj opaki, osvetu, nasilje, spletke duša moja gordošću odbijaše od sebe, držeć za griehotu uz angjela zemaljskoga obćiti s izrodi paklene sile; sve tuge mlada života mnijah pokopati u talasih moga, novoga blaženstva, pače i slika osakaćene, udarci nemilih čuvara izprebijane, pečatom skrajne biede i bjesnila obilježene majke moje nesticahu se pred očima mojima tako često, niti u onako groznoj slici. Snivah blažen o životu slastnom, spokojnom, ljubeći i ljubljen, pripravan bijah oprostiti svim, s v i m nadajuć se, da će duh biedne majke gledajuć sa nebeskih visina blagosloviti sretna sina mene, a vršenje pravde na krivcu propustiti vjećnomu sudcu. Slušajuć žubor zvonka glasa tvoga mnijah slušati divnu gudbu nebeskih duhova, šapet lahorvjetrića, kako mi lagani šušanj njegov pripovieda sreću.

Snivah, snivah san kratak, nu blažen; prenuće je hitro; ali grozno. Ja nazrievah u tebi vilu ljubavi i sreće, a ti si prosta komediantica.

Nu neka bude i tako. Udarac je strašan, ali mene oboriti neće, nesmije. Mjesto ljubavi kuplji se dušo moja sada u drugoj vodi — u osveti. Izkinuti ću i posljednju klicu te ljubavi, i dao Bože nepalo nikada više takovo sjeme u srdce moje.

A sad na poso!“

V.

Nevjera.

O ljubavi pisalo se već toliko, da je mučno štogod nova, zanimiva o tom predmetu navesti. Ljubav sretna, nesretna, silna, mlačna, živa, strastvena sve ove vrsti nadjoše svoje Homere, bud pjesnike bud prozaike. Osobito mnogo se pisalo o ljubavi nesretnoj. Dokučit ćeš indi, liepa čitateljice hrvatska, da je meni jadnomu, nevještomu poznavaocu djevojačkih osjećanja, neizkusnomu boriocu na ljubovnom polju mučno iztaknuti ti živu sliku, kako bi ti možda zahtievala, i kako ja želim. S toga, molim te, izvini me, da nemučim dušu tvoju opisom nevjernim žalobne slike, nego podji sa mnom u grad na Muri ležeći, s kojim te već upoznah, pa gledaj i slušaj, što se tamo dogodilo.

Marija zaplaka gorko onoga jutra, kad je onako nenadano naš Škender Strahić morao iz Gradca. Suze njene tecijahu obilno niz rumeno lice ustavljajuć se na njegovom listu, koj je ona upravo čitala. Iz obilnih tih suza raz-

močilo se pismo, one sastale se u maleno jezerce, a po njem plovila je slika njena, plovila dugo, napokon se razplinula, nestalo joj traga. K tomu pritekla dobra tetka, gospoja Veznikova, pa kad joj djevojka ne malim trudom jecajuć izpripoviedala, što se dogodilo, uzela ju tješiti na svaku ruku.

„Neplači zlato moje,“ uze starica, „ta on će se opet vratiti. Vidiš, pametno borami učini, da je tako otišao, jer bome nije to šala prvi put se razstajati sa ljubovcom. Moraš, drago diete, uviditi, da mu otac na samrtnoj postelji leži, da ga djetinja ljubav zove k roditelju, koji je možda već izdahnuo.“

„Ali ipak, mogao je barem doći pred prozor, pa m i doviknuti s Bogom.“

„Beno mala, da je došao pred prozor, morao bi bio jamačno i gore do tebe skočiti. A tim nastalo bi bilo upravo ono, česa se on plašio. Pa vidiš, obećaje, da će ti pisati vrlo često, da će uviek na tebe misliti. A naš Škender pošten je mladić, ljubi tebe, diete moje, kao zenicu oka svoga, pa će on rieč i držati.“

Ovakimi i sličnimi besjedami umiri starica djevojku; kako i nebi, kad povjerljivo, ljubeće srdce žensko lasno pristaje na govore, koji mu dušu blaže i podpiruju nadu u predmet, za kojim toliko duša njena gine.

I zbilja vrieme kao da je odlučilo istinom potvrditi staričine govore. Iz Hrvatske dolažahu uredno i često listovi liepoj Mariji, a njena briga sva se u tom sticala, da na nje jednakom točnošću i u primjerenom broju odgovara. Strahićeva pisma najave joj smrt otca mu; biedna djevojka gorkimi suzicami oplakivaše smrt otca njegova; njoj se sirotici pričinilo, kao da je smrt i njoj otela dobru dušu; da ju Strahić mogaše na vlastite oči gledati, kako žali za roditeljem njegovim, ljubav u njem morala bi bila još življe planuti prama plemenitoj Mariji.

Ovako minuše i tri mjeseca. Listonoša pokucao bi svakoga tjedna barma dva puta na vrata gospoje Veznikove te predao pismo djevojci, a kadšto po koje i staroj gospoji. U svakom uvjeravaše on djevojku o svojoj ljubavi, koja ga dnevice to jačim glasom nuka, da posjeti svoje drago u tudjoj zemlji, ali da ga silni poslovi izza pokojnoga roditelja vežu na kuću, te nemože ostaviti ove, dok neuredi barma najprešnijih poslova.

To se činilo obim ženskam, i mladoj i staroj naravito, pa s toga vjerovno: ta kako da mladi vlastnik velike baštine netreba vremena, dok svoju imovinu, kojekakove zahtjeve odatle potičuće, namiri, uredi i poravna?

Ali vrieme leti svojim tekom nemareć za ičije poslove; pritisnula već i ciča zima; Mariju hvatao to veći nemir; mnijaše bo ona, da se ma kakova baština za četiri mjeseca prilično može urediti. Gospoja tetka tješila ju, pače kadšto i korila, premda njena utjeha bijaše kadšto neplodna, pa izgubi svaku moć, kad su na jednoč listovi od Strahića dolazili riedje, a napokon sasma izostali.

Jadna djevojka kukaše poput sinje kukavice, spominjaše često mužku nevjeru; tetka ju opet stala tješiti, veleć, da je možda mladić obolio, ili mu se kakova ina bieda sgodila. (Dalje sliedi.)

Propast republike dubrovačke.

Tragedija u 5 čina od dra. Jure Matije Špora.

(Konac.)

Prizor IV.

Manda, Ivanica, Jerolim.

Manda.

(skočiv iz bližnje sobe, hiti se u naručaj Ivanici.)

Ivanice! — Smrt ja vidim svoju.

(Opazi Jerolima, koj k njoj plaho korači)

S bogom Jerko! pusti svaku nadu!
Otačbina i s njom ljubav naša
Propadoše zadnjim zaključajem,
Potvrdjenim jutros u senatu,
Jer francuzkog vodju jur pozvaše,
Da grad brani od navale ruske.

Jerolim

(strastno.)

Da ga skloni pod jaram francuzki! —
Nemož' biti! Još sve nij' propalo.
Takvoj hinbi neoprašta narod,
Koj se smjelo sdruži, da oružjem
Brani pravo svoje, kad razlogu
Neima mjesta.

Ivanica.

Za boga! pomisli
Prije krvnu rieč, nego s' oživi
Na sramotu našega glavarstva,
Na krvavi razdor u gradjanstvu,
Na ljubavi tvoje propast. Gledaj
Razcviljeno, smrtno lice Mande!

Manda

(velom žalošću.)

Pusti seko, ne miluj me sada.
Misli samo, kako štitit narod
Oda smrti izrečene nad njim.
Kad Jerolim brani pučko pravo,
Nek se svaka ina sreća skrši.

Jerolim.

(zanimivo.)

O nebeski stvore! ti mi javljaš,
Koja blagost okriepljuje dušu,
Kad za srećom otačbine čezne.
Njoj podložna bud' i ljubav naša,
Nek ju kruni sloboštine djelo,
Kojim ova desna putem prava
Zaštitit će narod od izdajstva.
Jur po davnom običaju u nas,
Navadnim u svako burno doba,
Bje kapetan vlastan pozvat vieće,
Da poreče odluku, primljenu
Bez pučanstva našeg privoljenja,
Bez pozova običnog odbora,
Koj sud čini u takvih prigodah.

Ivanica.

Jerko! Nedaj, da te strast podvrže.
Slušaj otčev razlog pre odluke.
Njegva djela nisu bezobzirna.
Mord' izredna sila čin porodi.
Strašan svedj je posljedak neskłada
Medj senatom i medj pukom, koji —
Kad pobunjen, ko bezsviestan ludjak
Nepoznaje sebe ni svog boga. — —
Kaži, Mando! što ti reče otac?

Manda.

Grozovite bijahu mu rieči. —
Opisav mu užasnog prizora
Jutrašnjega slučaj rad zlovolje
Dubrovačkog puka, ljuto zasja
Uplamćeno oko; nu kad javih
Kobno ime slobodnika svoga,
Sav zabliedi, ukamenjen osta —
Svali oči, pa za čas zadrhće
Te ruku mi prime naglo zboreć:
„Nadam se, da nisi ni pogledom
Naznačila harnost za tu pomoć,
Bje ju dužan mnogo strože svršit.
Zato budi preda vieće pozvan,
Da opravda nemarno proštenje
Prama gadno pobunjenom puku."
Na to ja se bacim na koljena
Izustivša gorkim plačem rieči,
Da uvrieda svaka sgodeća ga
Ozledjuje i kćerino srdce,
Koje ljubav njegova zateče.
Probesjediv slovo to, on kriknu,
Kano da ga ljutica ujede:
„Nesretnice! id spred očiuh mojih,
Da te smrtna ne dostigne mrzost."
Jako vapeć rine me od sebe,
Te ko s uma sišav, razcviljenu,
Oborenu pusti mene na tlih.
A ti Jerko, ljubezni prijane,
Bježi sada, plam gnjevni nemnoži.

Jerolim.

Kako sad ne? Eto istom sada
Skrajno 'e vrieme, da se odlučimo
Zavojštiti na dušmana, il da
Izgubimo zaviek svet naš zakon,
I sva blaga, što nam rese život,
Uznešen do raja tvom ljubavju.
U takovoj borbi neostaje,
Nego jedan samo put, koj kaže
Od sramotne izbavu propasti,
Koju bludnja vlade nam pripravlja
Otca vašeg priklonost Francuzkoj.
Što se hvasta lažívom slobodom,
Dočim vlastelj pučko pravo guši,
Ne predobi dosad rieč razložna
Zato knez sad pozvat mora odbor,
Da sjedinjen s viećem tvrdo sudi
Po ustavu našem zakonitom,
Koj još živi te narodu vlada,
Ako i tim jad neprijateljstva,
Medju otcem i nam još čemernij,
Našu ljubav kruto otezava.
Ali tim on u meni ne skonča
Moga čustva svemožno blaženstvo.

Manda.

Crne magle tamne nam budućnost,
Krijuć svaku rajsku svjetlost.

Ivanica.

Otac
Jur ne svrne odluku naroda,
Koj svemožnom svojom srčenošću
Izvojevat može slobodu,

Jerolim
(uznešeno.)

Jest.
Takvom nadom složimo desnice,
(pruža ruke, a koje sestre polože svoje desnice.)
Požrtvujmo i tu ljubav našu
Dubrovačkoj samosvojnoj časti.
Njoj bud' vjerno posvećena najpre
Svaka naša snaga, dok ne sine
Stare naše slobode svetinja!

Manda.

Tako budi!

Ivanica.

Slava otačbini!
(puste ruke.)

Prizor 5.

Vernić, Ivanica, Manda, Jerolim.

Vernić
(unidje nagle odprvši vrata po strani.)

Što je to? To nečuvena drzost!
Ti se usudi baš pod krovom mojim
Bezobrazno kazat svoje lice
I smionu ljubav prama kćeri,
Koju prije mrtvu bi volio
Nego ikad živu vidjet tvoju.

Jerolim.

Sama nesvjest ugne se razlogu,
Slušaj! za tim sudi i osudi.
(Ivanica i Manda skoče do otca, te ga primu za ruku.)

Ivanica.

Ne uklanjaj sluha pravednosti,
Kojom diči bistru svoju ljubav
I našega zakona obranu.

Vernić
(odrinuv kćere.)

Ništarije — izmeti medj djecom,
Koj zabludni čas vas goni na grieh?

Jerolim.

Otačbine zakonska sloboda —
Dar je božji, komu svak gradjanin
Dužan jeste život svoj posvetit.
A ljubavnu silu nemož' priečit,
Kad kriepostna srdca nanj prionu.

Vernić
(ljuto.)

Id odavle odmah, ako nećeš,
Da se kućnim pravom kruto služim.

Jerolim.

Grožnja tvoja mene ne snizuje.
Ljubav srdce moje veličava
Za prostačku ne haje ti mrzost
U bistrosti svetoga svog plama.
Nit ov trne protivošću vašom,
Pram narodu, kog izdaste danas
Vašim viećem pozvavši Francuza,
Što poreći — zadocnit se nesmje,
Jer na vieću puk ne učestvova;
On do smrti brani prava svoja.

Vernić.

Tko za tvoje lude rieči mari.
Već trideset godišta ja nosim
Breme vlade naše dubrovačke,
Nu još nebje u senatu našem
Izvršeno takvo pučko pravo,
Oboreno tečajem vremena.

Jerolim.

Jest — da kako! Vi ga oboriste,
Ohološću vaše vladoželje
I ponosom vašega sveznanja.

Vi ga znaste zasjenit pred pukom
Laskavim i krivim obećanjem
I potajnim smjelim preimućtvom,
Kada sliepim povjerenstvom puka,
Ne sjećajuć prošlih se proslavlja,
Koj'mi narod proslavi Dubrovnik —
Svom hrabrošću u bezbrojnih bojih,
Svojim sudom gradjanskih odbora
I jasnimi svojimi znanostmi!

Vernić
(razjareno.)

Takvimi ti načeli već sdavna
Utemeljì pučku nepokornost.
Pred senatom opravdat ćeš rieči,
Što ti crne buntovničku dušu.
Id da sluge ne zazovem!

Jerolim
(odskoči te hoće da mač povuče, nu Manda mu zahvati ruku.)

Zovi!
Oštar moj je mač na tu izdaju.
(Udre na mač. Vernić hoće da otrči do vrata.)

Ivanica.
(Hiti se na njegove prsi.)

Ako boga znadeš, sad utaži
Otačbini prepogubni nesklad!
Koji vas i nju na propast goni.
Čast je vaša to i sveta dužnost,
Utamanit svaku strast i mržnju,
Te svu pomnju svrnut na izbavu
Od ponora tužne domovine,
Koju Srde kruže na okolo. —
Otče! gledaj na kćerinu muku,
Nemoj dublje ranit bolno srdce.

Vernić.
(Sdvojno rukama nad glavom.)

O strahotna, neizrečna boli!
Mando! tvoja strast ubija otca.

Manda.
(Sva zatrepti te poskoči izmučena k otcu.)

Ne moj otče! Evo tvoje kćeri,
Tvojoj vlasti i tebi pokorne
Nu i sebi i svom bogu vjerne,
Da ju svjetska obražnja ne smuti.
Mila 'e dužnost ljubit otca svoga,
Rajska 'e sila ljubit ljubeznika,
Božji glas je ljubit otačbinu.
Takva čustva obsižu mi dušu
U njoj neima grešnoga izvora.

Vernić.

Ima varka, što te tjera na grieh,
Komu život strastna sila daje.
Otčev razlog luč je tvomu čustvu
Njega samo ti si sliedit dužna.
Nu kad toli moćna bludnja jurve
Zauzè ti obsienjenu dušu,
Jedna samo pokora te spasi.
Danas još ćeš u samostan poći.
(Manda dubokim uzdahom pade na naručaj Ivanici. Ova i Jerolim plaho ukočeni za čas.)

Ivanica.
(Ohrabri se silom.)

Otče! Hoćeš da usmrtiš kćerku?

Jerolim.

Osveti se mojoj samo krivnji,
A ne paraj to nebesko srdce!
Ljut li gnjev tvoj može prama meni
Izkorenit sva otčina čustva?
Ak je tako, dakle slušaj kletvu!
Žrtvovat ću svoga raja uzor —
Svoju ljubav uzpreć ću pram Mandi,
U nje oko nikad gledat neću,
Ako krutu zapovjed porečeš
Te slobodi vratiš milu Mandu.

Vernić.

Odluka ja svojih ne poričem;
A ti radi na propast svog doma.
Mjesto slave, stić će te pogrda.

Manda.
(okriepljena naglo do otca stupa.)

Ti zlostavljaš istu ljubav moju.
Budi, — neka svetilištem služi
Srdce, ljutom tugom razparano.
Nu tom žrtvom odriešene jesu
Sve dužnosti kćerinog posluha.
Život, koj mi dade, povraćam ti
Ćuteć smrtni udar na razstanku.
A ti Jerko! Sad prenosi ljubav
Meni danu otačbini miloj.
Nju slobodi — za ino ne mari!
(Svi bolju obuzeti.)

Jerolim
(kao sdvojen.)

O nesretna kobi!

Vernić.

Koja smjelost!

Ivanica.
(sa svom snagom.)

Otče! Nedaj — za boga — sad mjesta
Pristranomu sudu, koj te tlači.
Spasi kćerku! Spasi brižni narod
Od žalostne i grešne propasti!

Svi gradjani sude raztuženo,
Da nas Francuz zaskočit će himbom.
Još je doba, da se vojska digne.
Senat može još tomu privoljet.
Idi! Hrli! Tvoja rieč sve dobi.
Na nju narod gorljivo još čeka.

Manda.

Bog pomozi!

Jerolim.

Izbavi Dubrovnik!

Vernić
(tupo gledeć na njih.]

Nesvjest vaša upropastila bi
Narod i svu dubrovačku sreću.
Snage nije jače od francuzke.
Boj prot njojzi bio bi izdajstvo.
Ona već nas slobodi i brani
Od austrijskih i ruskih navala.
Ja ne praštam smionosti vašoj.
Pogrdna je strast to, bez dokaza
Dušmanskoga satrt domovinu.
Vaj svakomu, koj naš sud pohuli.

Ivanica.

Bože prosti!

Manda.

Vaj nam!

Jerolim.
(Silom usteže ljutost.)

Sve zaludu!
(Naglo se do Mande zateče.)

Angjele! i tebi Bog će pomoć
I nesretno zapuštenom puku,
A mene će milošću nadarit,
Da izvršim, što slobodu našu
Još slobodi od ljute napasti.
(naglo izlazi.)

Prizor 6.
Vernić, Ivanica, Manda.

Vernić
[Mandi.]

Za sat doba odpraćena budeš,
Da spokoriš grieh u manastiru,
Te udušiš zlobne strasti silu.

Ivanica.

Ako misliš, da ja sestru puštam
Smrti ginut u tudjem naručju,
Onda neznaš, da se ja obvezah
Izdišućoj majci, bit joj majkom,
Bude l' Manda duvna, ja ju sliedim.
Našu ljnbav sila nerazstavlja.
Svakoj žrtvi podložit se mogu
Srca bistra, otcu pouzdana,
Jedno samo čustvo nebi nikad
Pregorjeti mogla, a to čustvo
Živo živi otačbinskom srećom.
Ako l' ova propade tvom vladom
I naša su pobijena srdca —
Bez ljubavi, bez svietovne želje,
Njih tad spasi samostanski pokoj.

Vernić
[razjaren.]

Izdajice djetinskog podanja!
Otačbina slavit će mi djela,
Ak i tudje ruke mjesto vaših
Sklope oči otcu umirućem.
[Naglo odstupi. Uz to se Manda sdvojeno hiti u naručaj Ivanici.]
Zastor naglo pade.

Nesretna ljubav Tadije Košćiuskoga.

(*Pripoviedka iz Lumira.*)

(Konac.)

„Bilo je njeke burne i olujne noći. Snieg pokrivaše mrtvu zemlju. Vjetar duvaše silno i lupaše kapcî na prozoru. U toj smeći začujem plač i bolno nariecanje, razliegajuće se tamnom noćju po groblju. Što brže mogoh poskočim k susjedici svojoj u sobu, da vidimo, što je to vani, i da biednû stvoru pomognemo. Ogrnuvši obje okô sebe plašć, pohitismo van. — Groza nas prodje a leden znoj probi ugledavše, gdje uza zid leži žena zamotana u prnjke i dronjke, a kraj nje malo djevojče; te tužno kukâ i nariče zovuć pomoć za mater s biede umiruću.

Prteći snieg dodjosmo do biednice. Jedva joj počesmo pomagati, sruši se

na nas dvie njekoliko momaka, oprtiše nas na ledja i prije neg se mogosmo dosjetiti jadu nenadnû, odvukoše nas u gustu šumu, baciše na saone i u skok s nami. Ja na pol snèna na pol budna domislih se pogibelji, iznenada nam zapretivšoj — kad je već prekasno bilo.

Konje nagoniše poput munje. Neznam, vozasmo li se dugo, jer se cieloga puta samo moljah bogu. Ipak mi se činilo, da se došaste noći ustavismo tvrdû gradu pred vrati. Gradu sa prozora odsievaše svjetlo na tla. Na pol mrtvu donesoše me u grad; unesoše u sobu, koliko mogoh razabrati, za mene spremnu. Na ognjištu buktila vatra; na stolu čekala gotova večera: bila to soba ložnica. U drugoj sobi opazih i onu sirotu sa djetetom, gdje se pri ognju griju. Ala ti grozno dovrši grozna ta prevara!...

Iznemogla dovučem se do postelje; legnem i usnem. Probudiv se rano u jutro, pogledam ... pomisli si dragi Tade, tko me gledao!... kraj postelje stoji mi otac i upró oči u me. Nuz mene mjesto samostanskih surina ležaše krasna oprava: preliepe svite i brhani.

— Tamo si, gdje ti se pristoji; čekam da ustaneš, reče mi otac i ode u bližu sobu. Jedva što sam obukla svite eto ti ga opet pred menom.

Pozdravljam te — reče — ne kao koludricu (duvnu, opaticu) nego kao svoja kćercu. Još danas i to za uru vjenčat će se pred oltarom s knezom Ljubomirskim.

Ove besjede je otac toli žestoko izrekao, da mi je sapa od muke sustala. Istom nakon maloga oduška mogoh mu reći: „Ni kada! ni pošto, otče moj; to nemože biti. Ja se razstadoh s ovim svietom; knez bi si mogo nasnubiti samo bogatu djevojku u rodu Sosnovskom, a ni pošto mene, nebogu zapušćenicu, samostansku siroticu.“

Sve je još u onom redu, kao što bijaše prije, nego ti odè u samostan. I kralj želi, da se već jednom vjenčate. Knez me uviek natjeruje, da održim vjeru, koju mu zadadoh, da mu naime dadem kćer, a on da mi bude zetom. Vidiš; ti si sad u dvoru kneza Ljubomirskoga, a brzo budeš gospodarica ovomu dvoru, a supružnica knezu. Tako ćeš si samo otrt ljagu, tako samo oprostit grieha i krivnje, kojom si skrivila otcu.

Padoh mu k nogama, i uzeh ga prosit, molit, zaklinjat, da se kani tê misli; ali on jošte žešće zavapi: Misao se moja nemienja ni za boga. Za uru si s knezom pred žrtvenikom.

Ne za ime Isusovo tako naglo — odgovorim otcu — o vjenčanju nemože biti ni spomena. Kralj Stanislav mi je na pismeno dao, da mogu proživjeti dane svoje u samostanu.

A knezu je — odvrne otac — kralj Stanislav pismom obrekao, da privoljuje na vjenčanje.

Ta mora biti kakva bludnja; tà kralj nemože zadanom vjerom prevrnuti.

Pa i krene li kralj vjerom — doda otac blaže i smješeći se — nebude mu to prvi krat.

Može li — klikoh — kralj pogaziti svoju rieč, pa krenuti zadanom vjerom?

Odlučeno je. Tvoje vjenčanje je kralju po volji, meni je po ćudi, tvomu budućemu suprugu drago. Dakle da se razumiemo; to ti budi dosta!

Rekši to otac ode iz sobe. Za njekoliko časova eto ti k meni dvorskoga duhovnika. Iskreno mu izjavih, da sveudilj tebe ljubim, i da sam se odrekla tebe, jer te se odreći moradoh, al se neodrekoh ljubavi tvoje. A da ljubav ota bude tvrdja i vjernija, bacih se u krilo svetoj crkvi. Razumjev me svećenik na žao mu se dalo, savladala njim njeka viša sila, koja pristà uza me na odpor proti ženitbi.

Ali sve uzalud. Nepomogoše mi ni suze, ni molbe, ni prošnje tužaljke, ni zaklinjanje — sve bijaše u taman; jer za malo dodje k meni sam knez rekši: Gospodično! eto me k vam, da vas povedem pred sveti žrtvenik. Sve je već spremljeno.

Ja bijah mišlju u tebe mili Tade! Kao što bijaše u tebe duša moja, tako bijaše i srdce: sva bijah tvoja. Kneza dopadoh bez srdca i duše. To mu rekoh prije vjenčanja, to izpoviedam tebi, srdce Tadijo — poslje vjenčanja.

Njekoliko mjesecih nakon vjenčanja sastadoh se s prijateljem Niemčevićem. On mi javi preradostnu viest, da si živ. Uručì mi tvoj presladki list, a ja se eto žurim, da te po Julijanu (Niemčeviću) ubaviestim, da sam srdcem do hladnoga groba tvoja Ljudevita."

U Ravnom 17. svibnja 1781.

Da li su se nesretni ljubovnici još kada vidjeli, neznamo; sva je prilika da nisu. Obima bje podsječeno korjenje sreće. K tomu snadje Košćiuskoga još druga bol, kad je naime u Americi borio se za zlatnu slobodu, obuzè ga ljuta bòlja, što se nemože boriti za slobodu premile si domovine, koju odasvuda stiska ruka neprijatnica.

Tako je okrutni udes udesio, da imade toliko pretrpiti muž, koji bijaše zbog plemenite ćuti vriedan svake sreće i pogodnosti. Baš dobro veli Niemčević o Košćiuskom u prijateljskom njekom pismu: „On si imadjaše izvojštiti dva boja: da vidi domovinu sretnu i zadovoljnu, i da Ljudevitu nazove svojom. — Providnost mu nedopusti, da si izvojšti ta dva boja i — puklo mu srdce!"

Pohrvatio I. Belan.

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

32. Sprótno, rázraz, òpreka, protívno, protùslôvno.

Sprotno, (antithesis) u obće pomjer obratan izmedju dva pojma, što naime jedan drugomu prieči ili ga ništi; dvoje je vrsti: protuslovno i protivno.

Razraz, isto ali uz isti biljeg n. p. zdrav i bolestan u isto doba.

Protuslovno; jedan pojam jestan, a drugi niječan: sloga-nesloga, valja nevalja itd.

Opreka protuslovje samo o pojmih.

Protivno, jedan pojam jestan, a drugi ne samo niječan nego i jestno sprotan: bielo-crno, dobro-zlo, dan-noć, zima-toplo, osoj-prisoj itd.

33. Sviest, sávjest, sdušnost.

Sviest stalež znanja; vrsti: sviest osobna ili osobe glede znanja; samosviest glede djelatnosti; obje spojene jesu sviest obrazovana.

Sávjest, sdušnost: sviest obrazovana glede uporabne filozofije (vjere, poštenja, družtvenoga života, pred sudom). — Sdušnost u kajkavštini glede vjere.

34. Zòr, pòmisao, pójam.

Zor (intuitio, Anschauung) je slika u duhu o vanskom predmetu, postala sjetilom.

Pomisao (repraesentatio, Vorstellung) osniva se na nutrnjem pojavu; pomisao se tiče razuma.

Pojam čine svi biljezi, što su na priedmetu; pojam se tiče sviesti.

Zor postane sjetilom, pojam razumom; zor s priedmeta neposredno, pojam sa zora; zor prije pojma, jer je on pojmu uvjet; zoru su biljezi mnogi, pojmu njeki.

Red im je ovaj: priedmet, zor, pomisao, pojam.

Zor (od zrti, zrieti) jedan čin; zrienje trajanje zora kano čina. Rieč predstava ili predstavka mjesto pomisao ne valja, jer predstava znači šta tvarna, što pomisao u logici značiti ne smije. — (Zor znači takodjer prva žetnja, ali to ne ide ovamo.)

35. Zèmlja; svièt; zviezda; planetoid; komet.

Zemlja (sr. zèti=zènuti=roditi=ploditi; zélje, zelen, zelenje) velika ova tvar, na kojoj živemo.

Sviet (od svietlosti), zemlja s pomišlju života.

Zviezda, vidiv sviet u neizmjernosti.

Planeti zovu se svietovi, za oko zviezde, poznatije i starim.

Planetoid manji planeti, novijim znani.

Komet, sviet, što riedko dolazi zemlji na dovid.

36. Kòla; kólca, kolíca; voz; tàljiga, dvòkolica; táčka; kóčija, karúce, hìntôv.

Kola sprava sustavna od tvorûlja, na koje se može tereta više smjestiti i kopnom tegliti (marvom ili inom kakovom snagom).

Kólca, kolica, mala kola, što ih čovjek može vući.

Voz 1. tarna kola, za teret, 2. natovarena kola, 3. teret.

Taljiga, dvokolice (pl.) na dva samo točka.

Tačka, za manji teret, ručna kolica na jedan točak.

Kočija (od Kutsche), karúce pl. (od carocza), hintov (turski) za osobe; svakojake vrsti.

37. Gláva, glàvîć, glàvica; vrh, vršika, vršak, vrhùnac.

Glava ljudska, u životinje udo, gdje rade duh i njegove sile, glava luka, šećera itd.; glava poglavica, prvi, predsjednik, vodja itd.

Glàvîć, na čavlu, na batini itd.

Glavica, na brdu najviše mjesto; odatlje mnoga imena po bregovitih pokrajinah.

Vrh što je na najvišem mjestu od svega.

Vršika 1. u jajetu šiljasti kraj, 2. na vinovoj lozi, na drvetu gornje grane.

Vršak u mjere (vagan s vrškom), što je nad rázom.

Vrhunac, na brdu, na drvetu najviša točka; odatlje figura: na vrhuncu sreće.

38. Soba, hiža, izba, odaja, pojata; stajača; sobica, kùćâr, pojatak, kliet, ajat, vajat, stasina, hižina; trpezarija, palača, blagovana, jedaća; stanica, ćelija.

Soba, hiža, izba, odaja, pojata, čest kuće, gdje se stanuje.
Stàjaća, najljepša soba u kući (saal, salon, visitzimmer).
Sobica, kućar, kućerak, pojatak, kliet, ajat, vajat, stasina, hižina priegradak za spavanje.
Trpezarija (u pravosl. manast.) refektorij (u rim. kat. man.) palača u kajkavaca jedaća soba, blagovana u gostioni.
Stanica, ćelija soba pojedinca u manastiru.
39. Zabava; šála, lakrdija, pošalica, šurka, pošurica; sprdnja.
Zabava različita, činiti šta čim dosada vremena i vrieme mine.
Šála, čim dosada mine, a duh da se proveseli.
Lakrdija, pošalica, zabava smiešna.
Šurka, pošurica, pritča, pripoviest smiešna radi zabave.
Sprdnja zabava uvredljiva.
40. Kratak, kùs, mal (en), sitan, droban.
Kratak, glede duljine nedostatan.
Kùs, bio ciel, pa komad ukinut, odrezan itd.
Mal (en), prema veličini nedostatan.
Sitan, neznatan prema duljini, širini, visini itd.
Droban, neznatan prema krugljini, zrnju itd. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Uput je izašo preliepom utiakom na krasnom papiru Poturica, drama u 4 čina od Ivana Kukuljevića Saksinskoga. U Zagrebu 1867. kod Drag. Albrechta u 16-ni 90 str. To je djelo posvetio pjesnik preuz. g. Ivanu Mažuraniću medju inim i ovom značajnom kiticom:

Al nam jedno oteti nemogu:
Duh i radnju na duševnom polju;
Duh će vodit u budućnost bolju,
Rád dovesti slovinsku nam slogu.

— Od istoga presv. gospodina spisatelja izašlo kod Albrechta samo u malo stotina djelce: Njekoliko političkih spisa, što ih je pisao posljednjih godina u razne novine.

— „Pučke pripoviedke i pjesme“ sabrao M. Stojanović a izdao A. Jakić. U 16-ni. Ciena je knjizi 1 for.

— Sveto pismo. Knjiga Isusa Navina, o sudijama, o Ruti, Samuilove, o carevima, dnevnici. Prev. Gj. Daničić 1867. Izdao A. Rajhard i dr. u Pešti 16-na na 2 stupca 506 str. 40 novč. Izdanje je ukusno poseb latinicom i poseb ćirilicom.

— Dar dobroj djeci. Izdalo ministarstvo prosvjete u Biogradu za nagradu školskoj djeci. Tu je niz poučnih i zabavnih članaka. Ciena 40 nvč.

— Izašao je „Glasnik srbskoga učenoga družtva“. Knjiga IV. Svezka XXI. (staroga reda). U Biogradu, u državnoj štampariji 1867. na 8-ni 2 l. 412 str. 2 l. Ciena je ovoj knjizi 60 nvč. a sadržina joj je ovo: Manastiri u Srbiji od M. B. Milićevića; — Služba i život sv. Gjurgja Kratovca. Po rukopisu XVII. vieka spremio za štampu Stojan Novaković; — Nješto o knezu Lazaru. Po rukopisu XVII. vieka spremio za štampu Stojan Novaković; — Visine njekih mjesta u Srbiji, kao što ih je barometrom mjerio bar. Herder, Buje i Han; — Pokreti u Bosni izmedju 1820 i 1842. Po L. Ranku i R. Kunibertu od Milorada Popovića Šabčanina; — Ródoslovie srbskij carej. Spremio za štampu P. S. Srećković; — Filip Mezijer o caru Stefanu. Priložio Gj. Daničić; — Nadpis u crkvi sela Bogdašića blizu Kotora. Priložio Hilarion monah; — Nekrolozi: Miloju Lešjaninu i vladici Platonu Atanackoviću; — Radnja srbskoga učenoga družtva.

— Štampana je knjiga „Tvrdica Kir Janja.“ Šaljivo pozorije u tri djejstva. Od J. S. Popovića. Treće izdanje. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1867. na 16-ni 69 str. i 4 str. predplatnika. Ovo je

preštampao Andrija Stanković i može se kod njega dobiti za 40 nvč.

— Na djelo „Filosofiju prava i družtva“ od Niemca dra. Openhajma priznata pisca na polju pravnih nauka, oglasio je predplatu g. Mita Rakić. Knjiga će iznieti 15 tabaka na velikoj 8-ni a ciena joj je 1 fr. Rok je predplati do Gospodjina-dne; knjiga će izaći 10 dana poslje toga; a novci se šalju g. Jevremu Rakiću načelniku sreskom u Šabcu, koji za njih jamči i koji će ih vratiti, ako knjiga nebi mogla izaći.

— „Srbski pamtiviek.“ I. Troškom Antonija Živanovića. U Biogradu, u državnoj štamparni 1867. na 8-ni 38 str. Unutra su stihovi bez poezije, podieljeni na šest pjesama a spjevani od Sretena Melentijevića; govore izmedju ostaloga o novijoj historiji i o bombardanju Biograda.

— Od „Dalmatinskoga Magazina“ izaći će i za ovu godinu jedna knjiga (XXVI na broj). Knjiga je po pravcu i po sadržini svojoj dovoljno poznata. Ciena je 60 novč.

— Pisama o službi božjoj u pravoslavnoj crkvi štampa se u Biogradu treće izdanje od Andrije Nikolajevića Muravijeva, koje je preveo s ruskoga Gj. Daničić. Prvi i drugi put štampana je ova knjiga u D. Medakovića (1855.) bez imena prevodnikova.

— Štampana je knjiga „Ravnoapostolni Konstantin,“ kao izabrano orudje božjega promisla. S ruskoga preveo na srbski Aćim Ilić, učitelj. U Biogradu 1867. u knjigopečatni A. Andrića. Str. 80.

— „O hipotekarnom pravu u Srbiji“ štampa prof. Gj. Pavlović knjigu u Biogradu, a g. prof. Čed. Mijatović „Izvod iz državne ekonomije.“ (Vila.)

— Istorija srbske književnosti. Pregled udešen za porabu školsku. S dodatkom od primjera iz stare slavenske, srbsko-slavenske i dubrovačke književnosti i s tablicom glagolskih slova. Napisa Stojan Novaković. Pregledala škol. komisija u Biogradu 1867. na 8-ni XII. i 2 str. tablice. Ciena 1 for. Ob ovom krasnom djelu progovorit ćemo koju, kad izadje djelo Jagićevo istoga predmeta.

— Jedna rieč Jevrejima na istoku od M. R. (prešt. iz Vidovdana). U Biogradu 1867. na 8-ni 32 str.

— Gorski vienac slavnoga vladike crnogorskoga Petra Petrovića. Njegoša preštampa sad u trećem izdanju u Biogradu Jer. Obradović Karadžić.

— Zimzelen. Pod tim je naslovom opet počeo u Biogradu izlaziti list za umne, zabavne i materijalne interese kao prilog Svetovidu; izdaje i uredjuje g. A. Andrić.

— Svetosavska svetkovina u Banjalučkoj bogosloviji, preštampana iz srb. „Školskoga lista.“

— Neodstupni vodja kroz vrleti i klance života. I. Hilerom njem. izdan, preveo ga pokojni bački vladika Platon. U Novom sadu na 8-ni 54 .str.

— Istorija svieta. Svojim učenikom preradio Al. Sandić prof. gimnazije novosadske. Štamparija Ig. Fuksa 3. i 4. svezka 1867. U 8-ni 102 str.

— Šta je gradjansko pravo i gdje su mu granice? Ruski napisao K. Kavelin preveo Svetozar J. Zdravković. Izaći će u Biogradu a stoji 1 for.

(Strana.) Der Curort Topusko in der kroatischen Militär-Grenze. Eine historisch-topografisch-balneologisch-landschaftliche Skizze von B. Pauković. Wien Commissions-Verlag v. L. W. Seidel et Sohn. 1867. U vel. 8-ni str. 92.

— Die slavischen Ortsnamen in der Oberlausitz und ihre Bedeutung. Važno djelo poznatoga E. Smolara u Budišinu.

Rebus. *)

Od Stj. Kranjčića.

D MIL **O** SV M M M M vinu. M M M M M

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 28.)

Gle i pakla crna sila
Sa propašću nami prieti,
A dušmana nam nemila
Razpaljuje bies već kleti.

Ali u sried opasnosti
Odozgora pomoć sinu,
Nezdvoj rode od žalosti,
Bog sam hrani domovinu.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 32. Konjićev skok u br. 28. riešiše gg.: Filip Šafar, dr. Mikulčić, Iv. Belan, riečka djačka čitaonica, Milan Baker u Petrovini.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 121. Aleks. Tomić, profesor. 122. Gdčna. Terezija Jaićeva. 123. Dvorana. 124. Redovnička mladež bosanska svi u Djakovu. 125. C. kr. brzojavni ured u vojn. Sisku. 136. Jos. Vuković, duh. pomoćnik u Suhodolu. 127. Preuz. g. biskup senjski, Mirko Ožegović. 128. Mat. Nedjeljko, mladomisnik. 129. Čitaonica i 130. dr. Miroslav Dražić u Karlovcu. 131 Gjuro Matosović, duh. pomoćnik u sv. Križu. 132. Bogoslovska knjižnica u Ljubljani. 133. Tomo Mužar, župnik humski. 134. Josip Altmann, računovodstveni činovnik u Zagrebu. 135. Živko Vukasović, gimn. ravnatelj u Osieku. (D. sl.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 31. U Zagrebu 3. kolovoza 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

U slavu jugoslavenske akademije.

Kud zapinje naško oko
U pustinji prošlih zgoda,
Tmina crna svud naoko
Zaklanja nam zemlje roda;
Naška krvca svud zalieva
Otačbine tužna polja,
Kuku, lele, narod pjeva:
Hoće l' doći sreća bolja?
Pa sinu li zviezda kaka
Iz mutnijeh gor' oblaka,
Sjajna zviezda jedva sinu,
Jedva nikla, opet minu;
Pa dignu li koga slava
Vrh ostalih roda glava,
Pusti lovor bez užitka
Tudjoj snagi od probitka,
A naš narod kraj lovora
Usred tmina čamit mora.

Je li sablja Zrinskog bana
Zemlju robstva izbavila?
Pokloni l' se turska sila
Svietloj kruni car — Dušana,
Kada sina prorokova
Skonča Miloš sred Kosova?
Zvonimira kruna bljednu,
Simeona carstvo pade,
Na Kosovu polju biednu
Srušiše se srbske nade;
I slovinska šuti dika
Sried zidina Dubrovnika.
A u kraju, sličnu raju,
Na poljanah slavskog juga,
Bugarije zamnievaju,
Ozivlje se težka tuga:
Jao tebi, jadni rode
U tamnilu bez slobode!
Sto junačkih čemu mača,
Kad je tudja hitrost jača?
Čemu tvoja davna slava,
Kad nevjenča tvojih glava,
Kad nepaze svoji svoga,
Kad caruje jal, nesloga?

Snuždila se slavska vila,
Takve tužne glase čujuć,
Gdjeno zemlja jadikujuć
Iz dubina zavapila . . .
I omjeri grobe slavne,
I spomenu čine davne,
I pogleda širom svieta,
Gdje sve buji, raste, cvieta;
Gorko vila zaplakala,
Glasno vila zakliktala:
Ne, moj rode, nećeš ginut
Kraj tudjega pirovanja,
San nesloge i neznanja
Mora s tvoga oka minut;
Minuti će nojca gluha,
I na krilih bistrog duha
Poniet ću te u visine,
Osvjetljat ću lice mlado,
Nek te pazi svatko rado,
Kô što štuje rode ine:
Ta i ti si diete božje
Vječnom rukom sagradjeno,
Zar da viekom osudjeno,
Tudje čamiš uz podnožje?
Da nedigneš bistro, smjelo,
Put nebesa svoje čelo?
Ne; uskrsni! kliknu vila,
U tvom kraju znadem sina,

U njega je divna sila,
Kôm se ljubi domovina;
U njega je duša žarka,
Zlatna duša, prosta varka:
Nek te hrabri, nek te vodi,
K sreći, slavi i slobodi!

A iz našeg eto gnjezda
Skoči u vis plamna zviezda,
Svačju tugu razgaljuje,
Svačje srce zatravljuje,
Sav naš narod složno krene
Na prizore nevidjene,
Gdje smo jedni, duhom složni,
Srcem jaki, nadom možni.
Pa kako se narod sidje,
Pa kako ju narod vidje,
Tu nebesku poslanicu
Svoju zviezdu prehodnicu.
Zagrmiše zvuci groma
Duž slovinskog našeg doma,
Od sinjega našeg mora
Do balkanskih strmih gora,
Zagrmiše glasom jakim,
Potresoše srcem svakim:
Slava tebi naš vladiko,
Jugoslavja svietla diko!
Ti nam liepu sablju skova,
Sablju jaču neg Markova,
Pred kojom se koplja lome,
Koja umje svladat grome,
Dobitnicu robstva gluha,
Nedobitnu sablju duha.

Gle od svijeh juga strana,
Kita glava izabrana,
Oko tvog se svjetla niže.
I sablju ti u vis diže,
I pred bogom i pred svietom,
Sabljom ti se kune svetom.

Čujder sada svjetlo naše,
Evo četir' južna brata:
Srbin grli tuj Hrvata,
Bugarin tuj i Slovenac
U jedan se vežu vienac;
Kunu ti se kletvom jednom,
Sunce svanu rodu biednom,
Tako nama živog boga,
Vezat će nas vječna sloga,
Nećemo već bit orudje
Duha tudjeg, slave tudje;
Jedna zviezda, jedna misô,
Koju vječni bog upisô,
Skupit će nas sad u četu,
Pod zastavu zlatnu, svetu,
Ljudske sreće, ljudskog znanja,
I slobodnog živovanja.

Napred rode na iztoku,
Sviće danak tvomu oku,
Barjak u vis, borci duha,
Pobornici robstva gluha,
Napred! tko tu klikô nebi:
Oj vladiko, slava tebi!
Slava tvojoj sjajnoj glavi,
Slava majki Jugoslavi!

Aug. Šenoa.

Otčevi griesi.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

(V. dalje.)

„Tetice draga,“ odgovaraše na takove tješive rieči čemernim posmjehom djevojka; „da je bolestan, neima li prijatelja, koji bi nam u njegovo ime javio sve stvari?“

„A Marijo, ti si vrlo nepravedna. Ta znadeš, da je Škender skroman, pače i tajstven u svojoj ljubavi. On možda imade i dobrih prijatelja, ali neće nikomu da razjasni svoju ljubav prama tebi. Imade ljudi na svietu, koji najvole sreću svoju tajnom držati, nikomu je nepovjeravati bojeć se, da opaka ruka nezakali vrelo njihova blaženstva; sretni su i zadovoljni, kad jih tajstvenost brani od zavisti i spletaka ljudi izkvarenih. A takov će biti i tvoj Škender.

„Tetice draga, možebiti da pravo govoriš, pače ja vjerujem, da je tako; nu, ako je siromah naprasno, pogibeljno obolio? Tko će ga njegovati, nad njim bditi, spasonosni liek ustam njegovim prinašati? Oh tetice draga, ta može jadnik i poginuti od ljute nevolje, sa nemara izginuti. Znaš, što bi ti ja predložila? Draga, sladka, mila tetice: ajdemo u Zagreb, sada, umah!“

„Diete, zar si poludila!“ jačim, pače osornim glasom probesjedi starica, k tomu namrštenim licem njenim proli se bliedilo.

„Ta za Boga, tetice sladka!“ gorko plačuć odvrati djevojka svijajuć biele ručice oko starice; „tetice draga, što sam ti učinila? Ti drhćeš, bliediš, vičeš na mene! Nisam te htjela vriedjati; oprosti djetinjoj mojoj nespretnosti. Znadem, nevaljalo sam diete, nevriedna tvoje nježne brige, pa još išćem od tebe tako lude stvari. Oprosti, nikad te više neću vriedjati.

Starica se medjutim posve umirila; gotovo da se je stidila svoje nerazborite naglosti. Uvidi i sama, da ljubeće srdce lasno se dosjeti takovoj misli, kakovu eno izusti Marija, te koja nije ino, no posljedica ljubovne zanešenosti.

„Neljutim se,“ uzme gja. Veznikova srdačnim tonom, „neljutim se nimalo na tebe, dobra moja Marijo. Iz tebe govori ljubav, a ova nepazi nikakove zaprieke, nesmišlja dugo ni mnogo, nego gineć jedino za predmetom svojim nepoznaje prešnijega posla, no razstavljena — s njim se opet spojiti. Ali promisli, kako bi mi jadne ženskinje sried ove ljute zime na tako se daleki put dale? Ako ikada sada je tomu najnesgodnije vrieme. Ja sam već u dobi dalekoj, slaba podlegla bi putnim nesgodam možda i prije nego bi stigle u Zagreb. A znam, ti me ljubiš više, pa nećeš, da barem život svoj bez potrebe u nevolju —“

„O neću, neću, draga tetice, tako mi duše!“

I opet prodje poslje ovoga razgovora ciela nedjelja, dvie i mjesec dana. Marija radi kao i prije, ali niti onolikom marljivošću, niti prijašnjom radošću. Često prekrstila bi ruke te mutni pogled upirala na prozore one, s kojih bi joj njekoč svakoga jutra prvi pozdravi letjeli, prva radost svitala. Sada stakla su ona tamna, kao što je tamno u duši njenoj; obložio ih je led, kakovom se oblaže srdce njeno.

Ovaku, bliedu, zamišljenu, ranjenu u svem osjećanju motrila bi često tetka, pa onda suznim okom pritiskala jadnu mučenicu na vjerne grudi svoje.

Ovako sjedjaše jednoga svetca o podne sama u sobi. Tetka bila otišla u crkvu, pa se još nevratila. Na jedan put njetko pokuca na vratih. Djevojka se digne; u sobu nagne — listonoša i preda joj dva pisma. Jedno išlo tetki, a drugo njoj.

Listonoša ode. Djevojka sjedne, njeka tajna sila pritiskaše ju na divan, prsa nadimahu se pod težinom raznolikih čustva. Drhćućom rukom otvori pismo, uzdahne, i pročita ga naglo, jedan i drugi put. Ruke, što no su grčevito pritiskale onaj komad papira, sada se razstave, te lagano oskliznu na njeno krilo, pisamce palo na zemlju. Jadnoj Mariji zamaglilo se pred očima, u duši ju peklo, kako može peći u otrovu zamočena striela, kad sustane u tielu čovječjem. Iza duge ovake stanke počmu frcati riedke, ali debele suze, poput

debelih kapalja, što no su ljeti predtečom silne oluje. I kod nje provali se nutarnja bol u vrelo suza.

Ovaku nadje vrativša se tetka.

Dobra starica prepadne se opaziv tužnu svoju štićenicu. Na pitanje, što joj je? predade Marija pismo svoje. Starica čita:

„Gospodično! Davno je tomu, što vam se neoglasih nijednim pismom. Oprostite, silni poslovi svezaše mi ruke. U mene neima krivnje. Sada otresav se po nješto toga, latih se pera, da vam priobćim dalnje svoje korake. Upravo ti poslovi moji, pa zapovjed otčeva nalažu mi, da podjem u sviet, u Italiju na njeko vrieme. Meni je volja otčeva sveta, kao što mora da ju štuje svako diete. Boli me s toga veoma, da vas neću moći vidjeti, dok se to putovanje nesvrši; a i dopisivanje medju nami morat će zapeti, jer se neću na nikojem mjestu dugo baviti. — Kad se vratim, još neznam kazati; ta tko može unapred reći, što će se sa mnom dogoditi, kada, kako i s kim ću se vratiti. Izvolite prama tomu udesiti svoje postupanje; od mene vam sloboda široka. S Bogom. Vaš iskreni štovatelj Škender Strahić.

Staričin pogled sretne bolni pogled Marijin. Obje proplaču.

„Tetice, evo vam pisma drugoga; adresirano je samo na vas."

Gja. Veznikova otvori list, pa pročitav najprije podpis, odpravi djevojku za poslom u kuhinju, a sama uzme čitati. Evo što se u toj knjizi piše:

„Milostiva gospojo! U naše vrieme puno se govori o zahvalnosti i nezahvalnosti, ljudi prvu hvale, drugu kude, ali uza sve to vole sliediti ovu posljednju, nego li onu prvu; pa to obično čine oni, kojim se rieč kriepost uviek plete po ustima, a djela su jim gužva svakakih opačina.

Ovim nebudi ma koja rečena u vlastitu hvalu moju; jer ovo, što kanim iznieti pred vas, učinio bi svaki poštenjak, ma niti on vas niti vi njega ikada prije vidjela. I ja tako činim, ali oprostite, mene nuka na to ne sama kršćanska dužnost, nego i zahvalnost; neimajuć druge sgode, želim, da ovim barma ponješto izkažem, kolikom se zahvalnošću sjećam svega dobra, što se ga uživah u kući vašoj kao jadna, ostavljena sirota.

Doznao sam iz ustiu samoga Strahića, da je on ljubio gospodičnu Mariju. Njeka sliepa sgoda sastavi me s tim čovjekom, pače i oprijatelji, premda se tu ob iskrenom prijateljstvu nemože ni govoriti. Razloge tomu kazati ću vam drugom prilikom.

On mi dakle sám izpoviedi, da je ljubio gospodičnu Mariju; ali sada — čujte — da ga je ta ljubav minula. Veli, da njegov stališ u domovini, imetak pače čast i plemstvo sile ga uzeti djevojku doraslu svim potrebam socijalna položaja, koji već davno uzimlje u domovini obitelj Strahića. Ljubav prama Mariji da je bila više nerazborna, niti njegovu srcu ikada čvrsto prirasla; da žali doduše djevojku, ali se tješi, da nije razorio njene budućnosti, jer se njihova ljubav svietu sakrivala.

Budući samac, vlastnik velika imetka, veli, da mu se valja ženiti, pa snubi ovdje njeku djevojku plemenita roda, imućnu, te će ju valjda i dobiti.

Kolikogod je ovo stvar vrlo škakljiva; štovanje prama vam, prama onoj gospodični vašoj, koju srdačno štujem, sve to nuka me, da odkrijem ružno izdjastvo, što ga eto kani počiniti bezsvjestan čovjek na vami i na krasnoj ljubavi gospodične Marije.

Što je vam činiti u tom poslu, nepristoji se meni svjetovati, mislim ipak, da bi valjalo tomu zlikovcu skinuti krinku sa crna obraza, te mu takovu skuhati kašu, da ga mine volja ikada igrati se u griešnoj lahkoumnosti sa najplemenitijim čustvom na svietu — sa ljubavlju djevojačkom.

Meni biti će velika sreća, ako mi odgovorite na ovo pismo, te izrečete što ste naumila činiti; ja ću najvećom zahvalnošću izvršiti sve vaše naloge.

Vašoj razboritosti netreba ni pripominjati, da gdčna. Marija nesmije za sada o tom ništa znati; lagano treba sirotu na tu viest pripravljati.

Čekam velikom nestrpljivošću odgovor vaš, koji će, nadam se i hitro ovamo u Zagreb stignuti. Vaš veliki štovatelj Gorski."

Gja. Veznikova pročitav pismo smota ga pomno i turi u žep. U to prispje i Marija t. j. tek slika prijašnje živahne, bujne, skačuće Marije.

Starica poleti do nje, zagrli ju svom nježnošću, rekao bih materinskom, i gladeć blieda lišca tobože utješivo prihvati govoriti:

„Diete moje, moli Boga, da nastane liepo vrieme."

„A čemu?"

„Liečnici preporučuju meni i tebi, da se premjestimo u podnebje južno, blago. Tamo ćemo dakle krenuti, i to doskora!"

VI.
U vrtu.

Tomyrisu, kraljicu njekoga skitskoga plemena, pripovieda Herodot, zaprosi Ciro, perzijanski kralj, za ženu. Nu ona, znajuć, da njemu nije toliko do njene države, odgovori njegovim poslanikom, neka se kralj okani nje i njena naroda.

I dan današnji naći ćeš silu modernih Cira, koji tražeć svoje Tomyrise, misle i zahvaćaju više na ženine zemlje i livade; vinorodne gorice i gotovo hiljadice, nego li na sreću srdačne ljubavi, slasti ugodna bračna života. Ta nakaza materijalizma nepoznavajuć granica nikakovih savladav i okuživ ostale prosvjećene narode doturala se s ostalimi izmeti zapadne kulture i u njekoč sretnu hrvatsku domovinu te se već tako uvriežila, da si više danas toliko nepita: je li djevojka čestito odgojena, da li je čedna, razumna, štedna, zadojena solidnimi načeli; nego više imade li što? koliko imade? A obratno, tako pitaju i djevojke, jer kao što hoće suprug, da živi udobno, bezbrižno, tako zahtieva i žena, da joj se pruža dovoljna garancija životu razkošnu i luksuriosnu.

Nazad njekoliko decenija nije se kod nas toliko gledalo na imetak, nu tim više, prema ondašnjemu socijalnomu životu, na ime, plemstvo i rod. Kasnje uzmu plemenita gospoda spajati jedno s drugim nastojeć tako dva imena i dvie imovine sastaviti u jednoj obitelji; jer ova dva faktora: imovina i rod otvarahu čovjeku u državi feudalnoga karaktera vrata do najviših časti.

Naš Strahić, premda još mlad čovjek, ali odgojen u načelih starijih, koja novi duh vremena obkrinka ali je oboriti nemogaše, spoji jedno s drugim, a k tomu doleti i treće: ljubav; jer kolikogod se već jednom pokazao nestalnim ljubovnikom, to se ipak neda tajiti, da ga je živahnim, elastičnim duhom nadarena Zorica Pripecićeva barma na njeko vrieme tako zaniela, da joj njekom liepom sgodom plamenim licem i žarkimi riečmi izjavi goruću ljubav i štovanje.

Rekoh već prije, da je Zorica odhranjena prema zahtjevu novijega vremena, a taj zahtjev traži, da si djevojka krati vrieme nevinim koketiranjem, sklizanjem od jednoga štovatelja do drugoga, dok se napokon namjeri, kadšto, na ozbiljna čovjeka.

Zorica rado je govorila, a još volila plesati sa Viktorom Gorskim, jer mu se neda odreći ni naobraženost ni fino ponašanje u družtvu. Mnogi mišljahu, da ga ona ljubi, a takom sladkom nadom pitaše se jadnik i sám. Do brza izčezne i ta varalica nada; pa i bolje zanj, jer djevojčin otac nebi bio nikada dozvolio, da mu bude zetom čovjek nepoznata roda, neimućan.

Nu inače to bilo sa Strahićem. Zorica uvjeri se u kratko doba, da i on umje liepo, zabavno i dosjetljivo govoriti, dosta elegantno po dvorani skakucati; pače na skoro osjeti, da je u njega ljepših i finijih sposobnosti, nego u Gorskoga. Koliko se dakle jače od ovoga odvraćala, toliko se više onomu bližila; koliko je Gorski manje polazio Pripecićevu kuću, toliko su češće vidjevali Strahića u nju zalaziti. A iz toga pupolja razpupa se do brza cviet — ljubavi.

Nitko se toj novoj i na oko iskrenoj ljubavi neradovaše tako srdačno, kako stari Pripecić. Duh njegov slikaše već ružičastu budućnost svojoj jedinici: ona će biti ugledna gospoja mlada, bogata te pristala čovjeka; tko da zamjeri starcu, što je budućemu zetu put do svoje kćeri, koliko mogaše ravnao, svaki kamenčić smutnje pomno uklanjao, neznatne jamice zatrpavao, u čem ga ravno pomagaše dobra mu, ali duhom ne obilujuća gospoja, jer medju ostalimi dužnostmi njezina supruga bijaše i ta, da on mjesto nje misli.

U ovakih okolnostih nije se čuditi, što su one stare gospoje po Zagrebu, kojim je zadaća brakove spajati i razkidati, ljubav poticati i gasiti: što su dakle te stare, Bogom davno zaboravljene žene, iza svega glasa vikale: eno mladi Strahić ženi Pripecićevu kćer. „Ah, eine schöne Parthie" itd. A rieč je u hrvatskoga naroda: o čem babe govore, ili je bilo, ili će biti; pa zar je čudo, što su vriedne starice i ovdje istinu pogodile?

Strahić odlučiv ozbiljno do kraja prekinuti prijašnji odnošaj umoli nebirajuć mnogo rieči, staroga Pripecića, neka mu dozvoli svoju kćerku odvesti kao vjernu drugaricu u svoj dom. Bilo bi suvišno gotovo i kazati, da je starac veselim srcem privolio na to, pa blagoslovi savez, o kojem i sam snivaše nadajuć se pouzdano, da će on usrećiti i njegovo diete i s nova oživjeti slavu te ponos kuće Strahić-Pripecića.

Jer njegov budući zet moljaše, da se vjenčanje čim prije obavi, to su

roditelji sretne vjerenice radili, pozivali i činili velike priprave, da se i taj akt svečano i sjajno obavi.

I tako tri mjeseca poslje prvoga sastanka njekoga prekrasnoga dana svibanjskoga urečeno bje vjenčanje i to na Pripecićevom imanju, u plodnoj, bogatoj hrvatskoj Posavini.

U oči dana toga, pod večer šetao se Strahić sa vjerenicom svojom. On, na oko, reć bi, sretan, zadovoljan, ona nješto turobnija; valjda ozbiljnost budućega života pritisnu duh njezin zamišljenošću.

„Ti nisi danas, Zorice, vesela kao prije?“ prihvati Strahić stiščuć nježno okruglu, punu joj ručicu. „Zar se možda kaješ, što ćeš usrećiti svojim srcem čovjeka, koji te ljubi iskreno, i svom snagom duše svoje? Govori, zaklinjem te ljubavlju našom! Moja ljubav prama tebi tolika je, da se nebih mario odreći i najveće sreće, samo da ju tebi privratim!“

„Nevredjaj me, Škendere!“ odvrati ona, upiliv živahne oči unj. „Što ti već toliko puta izpovjedih, opetujem evo i danas: ja te ljubim,“ doda malko zatežuć, dočim se živa rumen razsipa njenim licem — „ljubim te srdačno i vjerno.“

„O hvala ti, sto puta hvala, sladka moja. Ali ipak si nujna, zamišljena; ta ja mišljah, narav tvoja da netrpi zabrinuta lica niti težkih briga. Kuda dojakošnji prostodušni čarobni posmjeh sa tvojih ustiu? Zar li usahnu vrelo neizcrpive tvoje duševne živahnosti, bujne mašte i poput žarkih iskara frcajućih dosjetaka? Eno, mojoj i u snu pjevajućoj Zorici namračili se obrazi, na čelo posjeli oblaci ozbiljnosti, a misli joj tako težke, kao da kuju propast svietu ovomu!

„Znadeš dobro, da nisam čitajuć romane prisvojila si iz njih one mahne, koje čine svaku ženu, što ih sliedi, neizmjerno smiešnom. Moja duša nepoznaje slutnja, niti sam do sada imala ikakova razloga sumnjati o budućoj sreći našoj. Vjeruj, prvi u mom životu, ovo je sat, gdje se težkim mislim nemogu oteti. Ove misli, bez ikakove podloge, zaliću se u dušu moju sa svih strana, nješto mi šapće, a neznam odakle šapat dolazi, da naš savez, jošte ni utanačen, imade se razpasti, da će ga vihrovita oluja raznieti, te ga paklena njeka moć raztrgati, kao što trga bura na moru daščice slabe splavi; kako gutaju biesni valovi iznemogla brodara. Kolikogod se potrudih, da zatepem, ubijem te misli, one se još silovitije vraćaju udarajuć mi dušu na muke.“

„Oh, sunce moje, te će misli izniknuti, uzmaknuti će pred srećom našom, kao što uzmiču jutrnje magle pred žarkimi traci nebeske ove luči. Vjeruješ li to?“

„O da, vjerujem; ti mene ljubiš, zar ne, samo mene? A to je gotova sreća moja. I nisi nikoje prije mene ljubio, nikojoj ništa obećao?“

Upravo se skanjivao Strahić, da odgovori na to, njemu neprilično pitanje, kad se iza grma pokaže stari Pripecić. U rukuh mu njekakovo pismo, unj upire neprestano oči svoje; ide korakom laganim, na čelu mu skupio se oblak, rekao bih, eto na, sad provaliti će iz njega gromovi i striele.

Oba vjerenika idu lahkim korakom prama njemu; on neopazi nijednoga, dok nije Zorica zaviknuv: „tatice moj“ savila mu se oko vrata.

„A, vas dvoje ste!“ hoće starac.

„Dragi tatice, što je tebi? Nisi dobre volje?“ pita zabrinuta kćerka.

„Da gospodine,“ dopuni Strahić, „i meni se čini, da ste vrlo zlovoljan.“

„Stigoše mi vrlo neugodne viesti, evo u ovom pismu.“

„Zorice,“ obrativ se prama kćeri, „majka te zove, hoće s tobom da govori.“

Djevojki nehtjelo se pravo, ali ipak ode tihano, pogledav još ozbiljno otca pa vjerenika svoga.“

„Gospodine budući zete, čitajte ovo pismo.“

Strahić uzme listić i čita glasno:

„Gospodine! Prijatelj vaš i ciele vaše obitelji opominje vas drugi i zadnji put pišuć vam ovu knjigu. Nije vas Bog za to obdario liepom i dobrom kćerju, da ju prodajete, izručujete u ruke čovjeku, u koga neima vjere ni poštenja, kao što mu nije bilo ni u otca. Kako možete i pomisliti, da će Strahić usrećiti kćer vašu, kad je on već drugoj djevojci u Gradcu zavjerio se ne samo ljubavlju nego i obećao, da će ju prvom prilikom kao milu vjerenicu odvesti kući svojoj. Je li to pošteno, čestitu, krasnu i darovitu djevojku obmamiti, obećanjem zaplesti, s njom dugo dopisivati, pa ju onda sramotno izdati, na cjedilu ostaviti?“

Sve ovo, treba li, ja ću vam dokazati takovimi svjedoci, kojim ćete morat vjerovati.

Ako dakle još samo iskrica otčinske ljubavi tinja u srcu vašem; ako vam nije nesretna pohlepa za blagom zemaljskim do kraja mozga izpila, a vi neturajte jedinice svoje u sjegurno ždrelo vremenite, a možda i vječne nesreće. Razkinite nenaravsku, umjetno spletenu svezu medju Zoricom i Strahićem; tako mi živoga Boga, nećete se kajati. Jedan vaš iskreni prijatelj.

(Dalje sliedi.)

Krećanom.

Već sunašce zlaćanimi traci
Obasjalo glavicu je Idi; *
Pozdravlja vas krećanski junaci,
Pozdravlja vas sa kamene hridi.
Vi, oj sivi sokolovi!
Za dom mili
Krv ste lili,
Bog vas neka blagoslovi!

Za slobodu i za vjeru svetu
Borite se kao gorski lavi,
Poraz nose dušmaninu kletu
U desnicah mači vam krvavi.
Složno, složno, dodje vrieme,
Dost bje jada,
Smjelo sada
Da bacite težko breme.

Brojem manji proti većoj sili
Stekoste si opet nove slave,
Na bojištu junaci ste bili
Lovor-vienci vjenčaju vam glave.
Oj nemojte malaksati,
Samo smjelo
Hajd na djelo,
Doskora će sreća sjati.

* Slavna gora na Kandiji s dalekim vidikom.

U pomoć će braća vam priteći;
Grčka, Epir Tesalija ravna,
Novih ćete saveznika steći
Za slobodom što uzdišu davna,
Robstva, koji već su siti;
Za slobodu
Svômu rodu,
Pripravni sad krv proliti.

Oj Slaveni, Grci i Romani,
Vidite li, kako iztok rudi,
Sretniji će svanuti vam dani;
Jer sloboda već narode bûdi.
Zrijte, čujte, kod Balkana
Zora zori
Glas se ori:
„Napried, napried, eto dana!“

Milut. Jaros. Lovrić.

Tri zlatna vlasa Djeda-Vševjeda.

(*Češka narodna pripoviedka, preveo ju Edo Zvonimir Asanger.*)

U davno vrieme bio jedan kralj, koj je rado lov lovio po gorah. Jednom tako u lovu dade se u potjeru za jelenom, pa zabludi. Bio je sam sámcat, na okolo shvatila se bila crna noćca, te se uzradova, naišav na njekoj čistini na kolibicu. U toj kolibi stanovaše njeki agljevar. Kralj ga zapita, bi li ga htio izvesti iz šume na cestu i ako hoće, da će ga bogato nadariti. „E rad bi s tobom,“ reče ugljevar, „ali evo žena mi je gotova poroditi te nemogu od doma. A i kamo bi noćju? Lezi na sjenik a sutra rano izvedem te na cestu.“

Malo zatim narodi se ugljevaru sinčić. Kralj leže na sjeno, al nevrže sanka na oči; njekako mu se dalo na nesan. Tako malo postojalo vrieme. O pónoći ugleda doli u sobici svjetlo. Zaviri pukotinom kroz grede a tu imao, bome, šta vidjeti! Ugljevar spavaše, žena mu ležaše u neznani a uz novorodjenca stojahu tri bake, sve u bielo odjevene a u ruci držaše svaka goruću svieću.

Prva njih reče: „Ja hoću, da toga dječarca mnoge i premnoge neprilike snadju!“

Druga reče: „Ja hoću, da se svih sretno izbavi i da dugo uživi!“

Treća će na to: „A ja mu dajem za ženu kćer, što se noćas narodila kralju, koj no gori na sjeniku leži.“

Zatim utrnuše bake svieće i sve opet utihnu. To bijahu sudjenice.

Kralj osta gore kan da si ga nožem u prsi udario. Do zore nije trepavice na trepavicu metnuo, mislio je svakojake misli, što i kako bi uradio, da se ono nesbude, što je tu slušao. Kad dan osvanu a sunce ogranu, zaplače dole diete. Ugljevar skoči na noge i vidi, da mu je žena preminula. „Jao mene do Boga jednoga!“ naricaše, „što ću sad s tobom, ubogo sirotče moje?“

„Daj ga meni,“ reče mu kralj, „postarat ću se, da mu dobro bude a tebi dat ću toliko novaca, da do smrti bez brige živjeti možeš.“

Ugljevar prista na ponudu, a kralj obeća, da će slugu si po diete poslati. Došav kralj u svoje biele dvore, doču odmah veselu viest, da mu se one i one noći krasna kćerka narodila a to bijaše upravo one noći, kad no je vidio bio one tri Sudjenice. Kralj namršti čelo, pozva svoga slugu i reče mu: „Ajd onamo u šumu, u njekoj kolibici naći ćeš ugljevara, daj mu ove novce a on će tebi malo diete. Ti uzmi diete i putem baci ga u vodu. Ako

mi ga neutopiš, naučit ću te vodu lokat.“ Sluga ode, uze diete u košaricu i došav dubokoj širokoj rieci, vrže sirotče s košaricom u vodu. „Lahku noć, nepozvani zete!“ reče zatim kralj, kad mu sluga dopripoviedao, što i kako se sbilo.

Kralj mišljaše, da se diete utopilo, ali se prevario: diete u košarici plulo je vodom i spavalo, ko da ga zibarica ziblje i pjesmicom uspavkuje te doplulo tako do kolibe njekoga ribara. Ribar sjedjaše na briegu, spremajući svoje mreže; u to vidje nješto riekom plivati, poskoči u čamac i veslaj do njega. Kad tamo vidi, da je košarica a u njem spavajuće diete. Donesav ga ženi svojoj, reče joj: „Od davna si poželila sinka, evo ti ga; prinesla nam ga voda.“ Ribarova žena primi ga velikim veseljem i odgoji kao rodjeno svoje. Prozvaše ga Plutkom, jer im je vodom dopluo bio.

Voda teče, lieta lete a diete ponaraste krasnim mladićem, kojemu na daleko i široko premca nebijaše. Jednoč — ljeti udesi se sgoda te dojaše ovuda kralj sam samcat. Bijaše sparno, osvoji ga težka žedja, te se navrati ribaru, da mu dade grcaj hladne vode. Kad mu Plutko vode donese, kralj pogledav ga, u čudu se nadje s njegove ljepote.

„Krasna mi to momka imaš, ribaru! Je li to tvoj sin?“ zapita kralj. — „Jest i nije,“ odgovori mu ribar, „bit će tomu do dvadeset godina, što nam doplulo u košarici malo diete i evo si ga odhranismo.“ Kralju se hvatahu mreže pred očima i probliedi kô krpa. Domislio se, da je to ono diete, što ga je dao utopiti; nu brzo se razabra i sjahav s konja reče: „Rad bih pismo odpremiti u moj kraljevski grad, al nepovedoh nikoga sa sobom, nebi li mi ga taj momak htjeo odnieti.“ — „Svietli gospodaru, ti zapovjedaj a on će kud te volja!“ odgovori ribar. Kralj sjednuv, napisa svojoj gospodji kraljici list: „Ovoga momka, što ti ga evo šaljem, da mi ga umah pogubiš, on je moj krvni neprijatelj. Kad se povratim, da bude sve gotovo. Tako hoću.“ Pa složiv pismo, zapečati ga i svoj prsten mu pritlači.

Plutko dade se odmah s pismom na put. Bijaše mu velikom šumom prolaziti i prije no pomisli, pogrieši cestu, zadje stranputicom. Verao se guštarami do sumraka. Tad ga namjera namjeri na staru baku. „Ako Bog da Plutko!“ — „Nosim pismo u kraljevski grad, zabludio sam; nebi li me, bako, izvela na cestu?“

„Večeras ni onako nedospiješ, već je mrak,“ odreče mu baka, „ostaj u mene do jutra: ta nebudeš u strane već u svoje kume.“ Mladić prista a jedva pokročiše, evo stvori se pred njima, kan da je iz zemlje iznikla, liepa kuća. O pónoći momak spavaše, izvadi mu baka pismo iz žepa, pa mu ga izmieni drugim, u kojem ovo napisa: „Ovoga momka, što ti ga evo šaljem, da mi ga umah s našom kćerkom oženiš, on je moj sudjeni zet. Kad se povratim, da je sve gotovo. To mi je volja.“

Gospoja kraljica, pročitav pismo, spremi odmah svatove i obje — kraljica i mlada kraljevna — nemogahu se nagledati mladoženje, toliko im se ljubio. A i Plutku bijaše kraljevska nevjesta po ćudi. Za njekoliko danah evo kralja. Videći, što se sbilo, razljuti se na svoju ženu. „Ta Bog te vidio sam

si mi poručio, da ga oženim s našom kćerkom, prije no se povratiš!“ odgovori mu kraljica, podav mu pismo. Kralj uze pismo, razgleda ga kao i pečat i papir, al sve to bilo njegovo vlastito. Sad pozva zeta preda se i zapita ga, što i kako i kojim putem je putovao.

Plutko mu kazivaše, kako je šumom zabludio i u svoje kume na prespalo došao. „U tvoje kume? Kakova to žena bila?“ Kad mu Plutko reče, kakova bijaše, osvjedoči se kralj po njegovih riečih, da je to bila ona Sudjenica, koja je prije dvadeset godina njegovu kćercu ugljevaru sinu dosudila bila. Kralj smisliv na to sve misli u jednu, reče mu: „Što se udesi, to se do vieka nerazdesi, ali zahman mi ipak nemožeš biti zetom; hoćeš li moju kćer a ti joj donesi jabuku — tri zlatna vlasa Djeda-Vševjeda.“

Plutko se oprosti sa svojom ženom te odè. — Kuda? kamo? — Bome, neznam, ali kad mu Sudjenica kumom bijaše, to je po svoj prilici pravim putem udario. Išao je dugo, daleko, preko gora i dola, preko rieka i potoka, dok evo pade na crno more. Tu mu oko ponajprije zape o čamac a na njem o prevozniku.

„Božja pomoć, prevozniče stari!“

„Dobra kob ti, mladi putniče! Kamo?“

„Djedu-Vševjedu po tri zlatna vlasa.“

„Zbilja? takova glasnika već davno čekam. Jur dvadeset godina prevažam sviet, a nitko živ nedolazi, da me izmieni. Ded pitaj Djeda-Vševjeda, kada li će biti kraj toj mojoj raboti, pa onda te prebacim.“

Plutko mu obeća i prevoznik ga prebaci.

Zatim dodje u njeku veliku pustu i tužnu varoš. Varoši pred vratima sukobi starca, koj se o štap upiraše.

„Božja pomoć, sieda glavo!“

„Dobra te sreća pratila, mladi junače! Ako Bog da?“

„Idem Djedu-Vševjedu po tri zlatna vlasa.“

„Baš u dobar čas! Takova glasnika čekamo već od davna; hajd samnom da te našemu kralju odvedem.“ Došav tamo, reče kralj: „Čujem, da hoćeš Djedu-Vševjedu? Imali smo tu jabuku, rodila nam je jabučice — mladice, tko ih bi okusio — ma bio već i na pó u grobu, omladio bi taj čas i postao čil i zdrav kao jelen u gori. Ali već dvadeset lieta nerodi nam jabuka nikakovim plodom. Obećaj mi, da ćeš Djeda-Vševjeda zapitati, je li se još kojoj tojoj pomoći nadati možemo, a ja ti se kraljevski oddužim.“

Plutko mu obeća i kralj ga zatim milostivo odpusti.

(Konac sliedi.)

Kneginja Milica Obrenovićka.

Sudbina se pokojnoga srbskoga kneza Miloša Obrenovića vanredno i često mienjala. Dotjeravši od prosta seljaka do vojvode, od vojvode tja do vladara čitave kneževine svoje postojbine, uzmakne sa sjajna priestola opet u mrak obična i čedna sukromna života pak dopane iza njekoliko godina po

drugi put vlasti, da malo zatim, pokle nije dugo vladao, sidje u hladan grob, odakle mu povratka neima.

U ovih promjenah udesa kneževa učestvovaše najrevnije i najpostojanije supruga mu kneginja Ljubica, i ne samo razboritim slovom i mudrim savjetom nego kriepkimi i odlučnimi čini. — Uzrasta visoka i vitka, hoda pruživa i lagana; vladanja okretna i naravita umjela si steći dostojno obćenito štovanje. Bistar i pronicav joj pogled silno se dojmio njene čeljadi i svihkolikih joj znanaca. S krasna i ozbiljna joj lica i bridkih poteza svatko je mogao namah razabrati, kako je brez prestanka razmišljavala a grčevito trzanje obličnih mišica izjavljalo djelatan i neumoran život za uzoritimi stvari i veljom slavom pogibajuće duše. Duševni se život te gospodje zbiljam odlikovaše visokom vrlinom. Kad joj suprug mudar i kršan Miloš poče oklievati il duhom klonuti, ona bi ga poticala žarkimi rieči, da se petne sile naprežuć proslavi opet kakovim dičnim djelom. Kad su se god. 1815. Srbi na noge podigli, veoma je mnogo i uspješno Ljubica njim u prilog rodila.

Pogani čini turskih potlačitelja metnuše na kocku malo ne bitak cieloga srbskoga naroda. Najplemenitija srbska krv napajaše žednu zemlju, najzasluženiji i najiskreniji rodoljubi bjehu sramotno iz potaje ubijani a povrh svega toga sipaše biogradska tvrdja svedj jošte više krvnika na kneževinu. Tada bijaše kucnuo u poviesti Srbalja nečuven sat, kadno se je imalo suditi, da li je ovaj narod podoban, da živi ili ga ima nestati. U ono kobno doba upiraše svoje oči cjelokupna Srbad na jedinoga muža, na kneza Miloša Obrenovića, nadmašivajućega imenom, moći, hrabrošću, ugledom i srećom sve ostale sunarodnjake svoje.

Prem bijaše Miloš uviek oprezan, smotren i pozoran ipak se naposlied odluči te podignu stieg slobode u vis nebu pod oblake, nit se neobzirući na svoje nit na neprijateljske sile, nego samo na prieteće pogibije.

Rat s onimi divljaci, s kojimi nemogahu u miru živjeti, javno i svečano bje proglašen one nezaboravljive cvjetnice god. 1815. izpred crkve takovske, kratkom, jedrom i jezgrovitom besjedom: „Evo mene a samnom zajedno ljute borbe s Turci!“

Narod obasjan radostnom zràkom ljepše budućnosti, pogledavaše na krasno odjevena i bogato urešena Miloša, koga je izčekivao željno kao ozebao žarko sunašce. Tà i sami starci, koji vazda vole ma kakov mir nego neizvjestan i krvav rat uzradovaše se toj kneževoj odluci. Umah zatim razpošiljaše Miloš na sve četiri strane Srbije listove opominjući, neka malo i veliko poteže oružje, neka udare svi listom na Turad, gdjegodj se s njom sukobili.

Ali unatoč uzhitu, kojim se pokoravahu Srbi njegovim zapovjedim, uze doskora i sám vojvoda dvojiti o povoljnom uspjehu.

Sulejman-paša doušiv crne glasove o zgodah zbivajućih se nasried pašaluka, odpremi bimbašu glavara od 1000 turskih vojnika, Kara-Mustafu sa nješkoliko stotina Turaka iz biogradske nahije u rudničku; u Čačaku obkoliše Turci Srbe a s druge strane uljeze iz preka Čtajapaša od Biograda uz 10.000 momaka u sám Čačak — putem sve okolo na okolo harajuć i paleć.

Srbi bijahu slabo oboružani, niti jošte sdruženi na ročištih svojih a ipak neklonuše duhom. Mnogi stariji kmet predade se Turkom na milost te stade i puk nagovarati, neka to isto čine. To neugodno diraše na boj spremne i oko Miloša sakupljene Srbe. Njeki se razidjoše kojekuda, svaki da si brani ognjište i porodicu izbavi. Malena nu izabrana četa ostade vjerna Milošu, neplašeć se ni najopasnije borbe nit mareći za kakove grožnje, buduć gotova umriet za premilu si otačbinu i slobodu.

Miloša ostavi najveća čest zemljaka a nanj navaljivahu sa svih strana pretežnije sile turske te nemogaše na snažan i probitačan odpor ni pomisliti:

zato nehoteć se nipošto predati neprijateljem naumi boriti se do skrajnje kapi, kao što no učini hrvatski ban i junak Nikola Zrinski pred Sigetom.

Vrhovni vodja Miloš viećaše s vjernimi drugovi, što da čine, i svi jednodušno rekoše očajavajući, da će u šume te dok jim budu žive na ramenih glave, da će s Osmanlijami i roda odpadnici neprekidno boj biti.

Ovoj nakani, koja bi možda bila potamniela buduću poviest narodnu, odvažno se uzprotivi Ljubica, kao angjeo izbavitelj spasonosnim savjetom, kano junakinja obodravajućom besjedom i kao ljubovni glasnik utješivimi riečmi. Velu nesreću odvrati rodoljubkinja, junakinja i ljubeća supruga sa svoga doma i roda, a tada bje za cielo spleten vêz, koj bi imao spojit do vieka Srbe s Obrenovićevim koljenom.

Miloš usliša želju plemenite gospodje a sudba se preokrene na bolje; iznenada dodje Ivan Dobrac a uzanj 500 Gružana i Drinčić sa 200 crnogorskih sokolova — „a žalost i očajanje za tili čas prevrnuše u golemu radost." (Vuk Karadžić.) Evo tako preprieči glavita žena po potomstvo vrlo poguban prekret.

Za rata služaše vojvodkinja neklonivim srcem i svom snagom domovini i narodu. Pograbiv oružje, zajaše konja i prkoseći svim patnjam vojne pratijaše Ljubica bez bojazni, bez straha muža si ter mu bijaše savjetnicom i pomoćnicom u svakoj stisci i neprilici. Koliko li doprinese vrla žena svojom smjelošću i plemenitom dušom, da su se srećno borbe dovojštile, neda se već u ovaj čas točno ter izvjestno kazati, nu da si steče dovoljnih zasluga, jasno će dokazati ovaj primjer.

Iza kako su se Srbi na ljubićkom polju slavno pobili s Turci, prebrodiše proganjajući uzmicajuće neprijatelje, rieku Moravu, te jih ondje obkoliše. Priemoć bijaše na strani turskoj a srbska se vojska, sastojeća se od 3000 momaka, morade vratiti, da ludo neizgubi glave i da si obezbiedi u Ljubiću postignut uspjeh, naumivši opet poslje u zgodniji čas vojevati.

Po Karadžićevoj crti mišljaše ovako jedini Miloš, ostali vodje Niko Ljunevica i Zukić, nepristadoše uzanj no htjedoše s onkraj rieke nepočasiv časa na novo udarit na Turke. S lieve strane Morave kopahu si obkope te se ondje utaboriše; ovamo krenu svakolika vojska s ljubićke poljane. Trećega dne nasrnuše Osmanlije na Srbe u tri odiela, na višu i nižu obalu Morave pak s protiva srbskih nasipa. Konjanici se, koje Miloš uzduž brega poravna, umah dadoše u raztrk; Turci jih tjerahu pram pješakom izpred srbskih obkopa a ovi, prispjevši onamo,, trčućimi ih konji prejuriše, znantno ih oštećujuć, pak se provukoše zatim u bližnju šumu. U ovoj zabuni uze i posada taborska bježati za konjanici, jedini zapovjednik neumrli Raić, cieneć većma vitežku smrt nego li takav spas ostade pri dviuh topovih, dok mu se glava odsječena biesnimi dušmani ne sastavi sa crnom zemljom.

Samo dolnji obkop branijahu Srbi uztrajno, Miloš se tamo sa 100 momaka hrabro opiraše navalam turskim. Ali pošto jih bivaše sve manje, uvidi vojvoda, da nikako neće moći odoljeti sili, nekmo li Turke nadjačati, zato se udalji s arkimandritom Pavlovićem s kobna bojišta.

Raztuženu Milošu padoše krila; neveselim licem dodje u Crnuće, gdje je boravila Ljubica s porodicom. Razborita žena valjda čitaše u muževu licu, da jim loša bješe sreća; nu prem ju obuze sjeta, ona je ni migom ne očitova već kliknu odvažnim glasom suprugu: „Što ti je dodijalo? tebi ovdje mjesta nije, nego tamo, gdje su nam neprijatelji. Tà tko da brani domovinu, ako je nećeš ti?"

Ove živahne rieči silno djelovahu na ćud kneževu. Povrativ se na poprište bojno, gdje bje prije hametice potučen, održa sjajnu pobjedu. Kada se

boj za dragocienu neodvislost Srbije svršio, tek je imao nastati pravi i prilježni râd, jer je valjalo istom ustrojiti javni obćinski život.

Dvie potrebne poluge, koje treba svakomu državniku: bistroum i podpuno poznavanje narodnih običaja nipošto nemanjkahu Milošu. Knez bijaše u svoje vrieme jamačno najvještiji i najsposobniji muž u čitavoj Srbiji. A premda nije Miloš bez tudje pripomoći razbio okova, u kojih mu narod stenjaše, ipak je sam samcat uveo redovite odnošaje i osnovao narodni bitak u zemlji svojoj. Uredjujuć si otačbinu najboljma nastojaše Miloš, kako da osjegura narodnost srbsku, al bi nabasao na mnoge zaprieke. Dviema susjednima vlastima nebijaše drago, da se na iztoku zameće jezgra, oko koje bi se imala skupljati sva srbska uda, a nit njekojim slavohlepnim zemljakom nije to godilo, bojeći se da nebi Miloševimi uredbami izgubili moći i upliva svôga. Evo oko otih grebena bijaše ploviti knezu, Ljubica ga sprovadjaše, neumorno brod na burnom moru kormaneći. Miloš je riedko čiji savjet poslušao, ali bi odrješite i misaone rieči supruge svoje veoma često uvažavao.

Ljudi neimajući za što da kneginju neljube ni zašto da od nje zaziru, opazivši ju kašnje u tudjini u Bukureštu neprijaznom sudbom mučenu, za dugo je nemogahu zaboraviti. Svatko se divio njenu ozbiljnu liepu i zamišljenu licu (piše grofinja Ida d'Istria.)

Kad joj bje nadobudan sin, hvatajuć se istom 17. svoje godine, pozvan od svojih suplemenika na prestolje srbsko, duša joj se razgali al se doskora opet zali čemerom tuge, kad bi se sjetila jadnih istovjernika, i srodnih Bugara. Na blagoćudne, ratarske, uztrpljive, radine i gostoljubive Bugare, kojim su običaji čisti i umjereni, kojim je srce pošteno ter iskreno, na ovaj sreće i svake blagodati dostojan narod navali god. 1841. jedna onih strašnih bura, što no sve, što je i najsvetije i najprostije, najviše i najniže satire i uništuje.

Hatišerif gilhanski djelovaše u ovoj zemlji naopako i ubitačno po njene stanovnike; na mjesto da dade pravice biednoj raji, predade ju najgrdnijoj samovolji. Odprije skupljahu paše sami porez a tada bijahu prisiljeni kršćani, da ga plaćaju lakomim poreznikom po dvaputa. Nu odsele pobirahu danak prema nalogu hatišerifa činovnici, a ovi ih jošt gorje tobož pisanimi namirami varahu. Buduć da Bugari neumiju turski čitat, Turci na mnogoj namiri niti nespomenuše, da je plaćen porez već na njoj koješta načrčkaše. Tim su ubogi Bugari istu svotu po više puta morali davati, a to jim nije bilo možno. Mjestna oblast javi Sabi paši, vrhovnomu namjestniku bugarskomu, da Bugari neće plaćati poreza; na njegovu zapovjed navališe na njih razuzdani Arbanasi, oplieniše jim kuće, opustošiše jim vrtove i polja; oskvrnuše jim žene te preobratiše nebrojena sela u ruševine i garišta. Bugari se, reć bi, zdvajajući latiše oružja; a Evropa gledaše tu borbu napetom pozornošću i djelimice sučustvom.

Zar mogaše kneginja Ljubica, dobro poznavajući s vlastita izkustva razlog svihkolikih nevolja iztočnih kršćana, svojim vitežkim i podhvatnim srcem i očekivajuć više od srčanosti i bridka mača nego li od diplomatičkih razprava i tajinstvenih spletkarija, zar mogaše ta žena ledeno i nehatno gledati na grdila zbivajuća se onkraj granice? Netreba doista tražiti inih povoda, da si raztumačimo, zašto li je Ljubica toli prilježno i živo zagovarala Bugare.

Ali položaj Srbije i odnošaji njezini bijahu takovi, da se je morala žarka prijateljica slobode samo izjedati s neuspješnih želja i nada. Evropa nehtjede ni tada kao što neće ni dan današnji, da historičku nepravdu izpravi, a gospodar malene države nesmije s uma pustit volje možnih susjednih vladara.

Knez srbski uradi god. 1841. s političkoga gledišta kako valja, ostavljajuć pobunu Bugara samoj sudbini, ali se Ljubici ciepala duša s toga, što se Slaveni pod osmanskim jarmom skučeni neposlužiše zgodnim časom, da

ga se sasvim liše. Uzklik: „Da nisu svi ovi muževi žene, ili da su svi žene kakva sam ja — bili bismo oslobodjeni naših potlačitelja!“ — bolni je prikor, na tieskobni vapaj očajavajuće brodarice, kojoj ladja tone.

Kneginji se Ljubici navezala nesreća osobito na domaku njena nemirna života; ona morade do dna izpiti gorku čašu. Snaga joj napokon iznemogne, pošto su joj sve zlatne osnove gotovo osujećene.

Smrtni ostatci plemenite gospodje i neprispodobive rodoljubkinje počivaju u samostanu Krušedolskom u Sriemu (gdje no je zakopan i stražnji despota srbski Gjorgje Branković), kamo jih prenesoše iz Novoga sada, gdje je umrla.

Ljubica bijaše ćudi neporočne, živovanja triezna, umjerena bez sjajnosti; priestolje na koje ju sreća podignu, nedade joj zaboraviti na krieposti i čednosti poštene Srbkinje. Svagda bijaše prava vjerna supruga mužu uviek ga štujući i ljubeći; ona znadijaše nježnu žensku narav dovesti u sklad s muževnom odvažnošću, česa ima riedko u gospodje.

Srblji spominjati će ovu slavnu kneginju, dok će srbska srca kucati.

Ed. Tomaj Tuminski.

Besjednica.

Iz Zagreba. Najvažniji u budućnost hrvatskoga naroda daleko zasjecajući čin valja nam u kratko zabilježiti; čin, od kojega se ima datirati novi pokret duševnoga napredka narodnoga, te mu udariti nov pravac, a taj bje: svečano otvorenje jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, obavljeno prošle nedjelje t. j. 28. srpnja u dvorani „nar. doma.“ Već u oči toga znamenitoga dana prispje u glavni naš grad preuzv. g. biskup Strossmajer, utemeljitelj i pokrovitelj akademije, a s njim zajedno s istim povozom i sedamnaest srbskih zastupnika. K tomu sabra se i više gogostova iz Karlovca, Križevaca i ostalih miesta naše domovine.

U nedjelju čitaše preuzv. g. biskup tihu sv. misu u $9^1/_2$ sati, kojoj pribivahu svi akademici, a u 10 sati stignu on i članovi akademije u Dvoranu, gdje se uzprkos lievajućoj kiši sakupilo te upravo napunilo dvoranu mnogobrojno izabrano obćinstvo; a drago nam je spomenuti, što su i naše ljepotice svojom prisutnošću ukrasile prvi svečani sastanak prvoga znanstvenoga zavoda u nas. Dugotrajno klikovanje i plesak pozdravi g. biskupa Strossmajera kod njegova dolazka, zatim otvori on u podužem, klikovanjem pozdravljanim govorom prvu svečanu sjednicu akademičku dokazujuć, kako silno djeluje vjera i kršćanstvo i na samu znanost i kako su ove obje uzko svezane. Za njim probjesedi predsjednik akademije preč. g. dr. Franjo Rački jezgrovitu burnim klikovanjem često prekidanu besjedu, u kojoj reče, da kao što se nemože trpjeti robstvo fizično, tako niti duševno, pa da narod naš neće niti smije duševno robovati ma ikojemu susjednomu narodu; a u toj borbi ima ga silno pomagati akademija. Pošto je još razvio program akademije i njezina djelovanja, uze tajnik akademički g. Daničić čitati svoje izvješće, u kojem u kratko ali ozbiljno nacrta sve zaprieke, s kojimi se imala akademija boriti, dok je napokon izza punih šest godina dotle dotjerala, da se može držati prva svečana sjednica. Napomennv jošte materijalno stanje akademije, koje iznosi do konca travnja o. g. 285.644 for. pročita novo imenovane članove akademije, što prave, što dopisujuće ili začastne; p r a v i su akademici ovi: dr. Rački (predsjednik), dr. Bleiweis, M. Bogović, Gj. Daničić (tajnik), Vat. Jagić, dr. Šlosser, dr. Subotić, dr. Šuhaj, Lj. Vukotinović, Ad. Veber, Jos. Torbar, Mat. Mesić, dr. Matković, dr. Bogišić, Iv. Brčić, Fran Kurelac, Janko Jurković, dr. Božid. Petranović, Bog. Šulek, Sime Ljubić, dr. Pav. Muhić, Živko Vukasović.

Dopisujući u I. razredu: August Bielowski u Lavovu, Ernest Dümmler u Halli, Martin Hattala u Pragu, Aleksander F.

Hilferding u Petrogradu, Josip Jireček u Beču, Vinko Pacel u Varaždinu, Sergije Solovijev u Petrogradu, Vaclav V. Tomek u Pragu, dr. Janko Šafarik u Biogradu.

Dopisujući u II. razredu: Matija Ban u Biogradu, Hermenegild Jiriček u Beču, Miloš Popović u Biogradu, Medo Pucić u Florenciji, Gustav Wenzel u Pešti.

Dopisujući u III. razredu: dr. Josip Pančić u Biogradu, Dionisije Štur u Beču, dr. Šimun Šubic u Gradcu.

Počastni: Jovan Gavrilović u Biogradu, Vaclav Maciejowski u Varšavi, Fr. Miklošić u Beču, Franjo Palacký u Pragu, M. P. Pogodin n Moskvi, J. E. Purkyně u Pragu, Ismail I. Sreznevski u Petrogradu, August Schleicher u Jeni.

Izza toga čitane su mnogobrojne brzojavne čestitke akademiji, prispjele gotovo iz svih gradova slavenskih, a u 2 sata počasti preuzv. g. pokrovitelj članove akademije i druge odličnike sjajnim objedom. Hrvatsko pjevačko družtvo „Kolo“ priredi istoga večera koncert u dvorani, koji se može računati medju najbolje koncerte našega revnoga „Kola,“ jer su se mnogi komadi uz burno zahtievanje dubkom napunjene dvorane i galerije opetovati morali. Tu je čitao u slavu akademije pjesmu tiskanu na čelu današnjega „Dragoljuba“ g. Filip. Poslje koncerta odoše članovi „Kola“ na groblje sv. Jurja, da se pobožnom pjesmom sjete prvih žrtva našega narodnoga preporoda.

Sliedećega dana t. j. 29. srpnja bijaše u kazalištu sjajna představa; igrahu poznatu operetu: „Deset djevojaka, a za nijednu muža“; a pred tim „Partija piketa.“

Prije nego zaključimo ovo kratko izvješće, moramo još spomenuti, da je 29. srpnja priredjen u slavu našim srbskim gostovom banket u Maksimiru, a 30. srpnja pogostiše hrvatski journalisti objedom kod Pruknera svoje srbske kolege.

I ovako završeni su dnevi svečanosti kod otvorenja akademije naše; da nam nezaprietiše tolikimi grožnjami, da nas neobsipaše opomenami, svečanosti ove bile bi sjajnije, ali ne iskrenije. Bog blagoslovio rȃd naše akademije, da sretno nastoji o boljku naroda našega.

— U posljednjnj sjednici zastup. grada Zagreba odlučeno je, da se nova ulica od Ilice do plinarnice prozove Gundulićevom, a ulica probijena od trga bana Jelačića do trga bana Zrinskoga Strossmajerovom.

— Zem. glasbeni zavod svrši prošle subote školsku godinu izpitnim koncertom u dvorani nar. doma. Nije nam se volja upuštat u potanku kritiku samoga koncerta, nu svakako nam je dužnost pohvaliti liep trud i gospode profesora i učenika oboga spola. Kad se uzme u obzir, da je glasba učenikom predmet, komu se učit mogu, pokle su se više manje u svom učevnom zavodu obligatnimi predmeti silno izmučili i utrudili, mora se to ljepše pohvaliti napredak, koj se je na izpitu pokazao.

Govoreći o umjetnosti, spomenut nam je još to, da se je ugarsko prosvjetno ministarstvo u svom proračunu sjetilo i naših dvijuh umjetnika: sliepca skladatelja Ivana Padovca u Varaždinu s godišnjom podporom 400 a E. Mücke-a, kojega smo slike iz povjesti naše imali pohvalno prigodu spomenuti, sa 600 for. podpore.

Zagonetka.*)

Od A. Hrabrića Senjanina.

Koja ptica tudjim kljunom diete odhranila?

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 33. Odgonetku (zagonetke u br. 29.) „grob-rob-bor“ riešiše gg.: Josip Kolarić i gja. Autunija Petrušića u Petrinji, Pet. Solerti, uč. u Grobniku, Ivan Žagrović, Ljubica Mařikova u Zagrebu, Iv. Pajlog u Čičah, Iv. Belan u Karlovcu, Miloš Ljubibratović u Ogulinu, Franjo S. Pevalek u Varaždinu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 136. Ivan Gjungjerović. 137. Ant. Jakševac djak, oba u Djakovu. 138. Josip Kolarić, duh. pomoćnik u Petrinji. 139. Gja. Julka Čoporova u Belovaru. 140. 1. 2. 3. Nar. čitaonice u Požegi, Križevcih, Kraljevici i Novom. 144 Janko Pašić, duh pomoćnik u Pečuhu. 145. Adolf Ivanuš, gimnazijalac u Zagrebu. 146. general Petar Preradović u Aradu. 147. gděna. Dragojila Maršićeva, učiteljica u Kraljevici. 148 Dvorana u Varaždinu. 149. Gdčna. Dragojila Plušćecova, učiteljica u sv. Ivanu. 150. Gja. Josipa Jugovićka u Zagrebu. 151. Mirko Fabijančić, vlastelin i bilježnik u Kalinovici. 152. Franjo Budicki, prisj. d. st. župnik u Kupčini. 153. Kasino gornjo-gradski u Osieku. 154. Dr. Jan. Pogačar, stolni dekan u Ljubljani. 155. Gospoja Ljubica Vrbanićeva u Zagrebu. (Dalje sliedi.)

Molimo uljudno izvansku gospodu predbrojnike, da nam izvole predplatninu što prije poslati.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 32. U Zagrebu 10. kolovoza 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Pozdrav braći Hrvatom.

Kovaše nas, biše i goniše,
Satirahu gdje su mogli pre:
Kolac, pala, kandjije, sindjiri
To je što smo uživali sve.
Šuti, trpi, gamiži i snosi:
To je bio njihov leden glas,
Ka' nalešče — ostavljeno čedo —
Priekim okom gledali su nas.

Bilo nas je na sjevernom moru
Pa i tamo gdje je Sidon, Tir —
S gadnom strašću bacahu nas svuda,
Ključ-nevolja gdje dizaše vir.
Naša prsa živi bedemovi —
Prvi hitac odbijasmo mi:
Gdje njihova raniše mezimca
Tu je naših izginulo tri.

Mi svak za se, a ona u skupu,
Čvrsta sloga obvila im pâs:
Dok medj' sobom dielismo megdane
Njihna sloga iskonabi nas.
Smejasmo se jedan drugog bjedi;
Propast brata bi prijetna viest.
Pociepaše, slabe, razdvojene
Daleko nas oblazila sviest.

Domovi se pušahu nad glavom,
Stieg slobode ležao je s'vit.
Sa svih strana oganj i željezo —
Osta gora još jednini štit.
Poplavljena sela i hatari,
Nam' gorčina, oni zbraše slas';
Mi teglismo, oni uzimaše
Žitko sjeno i bogati klas.

I odrište ne osta im sveto —
Vjerne ljube kriše se u mrak.
I tamo je bujom naletao
Silan, bjesan — skrvnavnički krak;
Izsjekao bezazlenu nejač, —
Služeć' svoju zapaljenu strast,
I potro je bogomolje svete,
Pogazio ime, vjeru, čast.

Da l' s odmasti zaslužene kazne,
Il' što pravda izgubila vid,
Vihar biesni još i danas tako,
Na obrazu iščezo mu stid.
Nije dosta smrti i poplave
Mješte svite što je liko, zar?
Il' se hoće naše propadanje
Da pričaju grobovi i gar?

Burni vieci zijaju nad glavom,
Još i danas silan im je huk,
Ka' maticom mis'o mi se vrti,
Kad pogledam naš zdravačak puk.
Tko će sili zagatiti toka?
Tko l' uskrsnut' pogaženu čast?
Tko će prosut' svjetlost i vidjelo —
Crnog mraka da ustukne vlast?...

* * *

Zdravo, braćo, trojne kraljevine
Evo brata, pozdravlja vam rad:
Nek s' u kolo zajednički hvata,
Tko osjeća da je zreo, mlad.
Što je više poslenika vrlih
Jačom snagom pokrenut će rod —
A narod će s' odužiti znati
Složne trudbe kad okusi plod.

Sami sebi spremajmo života,
U tudju se neuzdajmo moć.
Smjeli vodja neka razum bude —
A prosvjeta razagnat će noć.
Svjetle iskre od iskrena zbora
Tamnom pojmu zadahnut će sjaj.
Braća će se opet zbratimiti,
Bit će svakoj podužici kraj.

A od spasa ni pomena neima
Dok se sile ne udruže sve —
Sinji robi tudjeg gospodara, —
Dok kod kuće jedan drugog tre....
Molimo se ka gospodu, bogu,
U koga je i slava i čast:
Nek' nam pošlje i ljubav i slogu,
Da demonsku oborimo vlast. *

Milorad P. Šapčanin.

Otčevi griesi.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

(VII. dalje.)

Strahić počev list čitati morade se odkrenuti od starca, jer mu zapadajuće sunce trieščalo u oči. A to mu upravo dobro dodje, jer starac, kakogod je oštro gledao Strahića, nemogaše ipak na njegovom licu pročitati onaj izraz duše, što se u taj par zrcalio na prepalom bliedom licu budućega zeta. Samo tu bliedost opazi starac, a s njom poskoči i njegova sumnja.

Strahić upiraše dugo oči u ono pismo; drugi bio bi ga već šest puta pročitao; ali njemu trebalo vremena, da sabere misli, razštrkane nenadanimi udarci. Očevidno boraše se, napinjaše se gorostasno, da pribere staru hladnokrvnost i prisutnost duha. Ta borba težka i žestoka odsjevaše na njegovom licu, nju upetilo bi bilo pronicavo oko, ali Pripecićevo slabo se razumjelo u studium phisiognomije.

Napokon sabrav se prilično, pogleda starca mirno i vraćajuć mu pismo reče hladno:

„Njekakva kukavica, zavidna sreći mojoj, navaljuje na dobroga mi tasta, da razkroji sreću moju i svoga djeteta."

„Ali ovo je već drugo pismo, istom rukom pisano, koje me opominje, da se neigram srećom svoje kćeri."

„Vjerujete li vi gospodine listu ovomu?"

„Hm, hm; nije baš sve vjerovno, što se u njem govori. Ali protumačite, ili jasnije da govorim: recite mi iskreno, kakovi su to poslovi s tom njekakvom djevojkom u Gradcu? Koliko želim, ipak nemogu vjerovati, da je taj moj neznani prijatelj cielu stvar iz prsta izsisao? Ja zahtievam danas, u oči vašega vjenčanja sa mojom kćerju, da mi kažete živu istinu."

„Gospodine! čudim vam se, čudim se još više strogomu zahtjevu vašemu. Tražite od mene, da nješto izpoviedim, česa neznam, o čem nemogu ni riečce kazati, jer mi to pismo danas prvo na svietu kazuje o njekakovoj ljubavi, koje neosjećah nikada k nijednoj ženskoj do vaše Zorice. Bezposlena fantazija, ili bolje hudoba paklena, prodriev iz utrobe djavolske sastavi evo

* Ovu smo liepu pjesmu preštampali iz biogradske „Vile," da nam bude dokazom sladkih osjećaja naše tamošnje braće prigodom svečanoga otvaranja jug. akademije. *Ur.*

otrovnom zavišću pisane laži, da zavede najboljega otca na zemlji, da zasije u poštenom srcu njegovom pakleno sjeme sumnje i nevjere te da tako razori sreću i moju i svoju.

Jadnik, ne prijatelj nego krvnik kuće vaše, osjeća i sam nemoć opaka djela svoga, pa neće ni da zapiše ime svoje; zna bo dobro, da bi tim bogomrzke laži njegove s mjesta izgubile svaku vjerojatnost, dočim ovako anonimno može kao što se vidi žalibože, mnogo uspješnije sijati otrovno sjeme. Ili vam možda daje veću garanciju vjerojatnosti bezimenim pismom raztrubljene laži od moga uvjeravanja?"

„Ne, toga niti sam tvrdio, niti mogu tvrditi. Ali napokon, i vi ste čovjek a ja sam k tomu i otac. I vi mogoste prije štogod čovječjega učiniti, al i tad bi zahtievalo poštenje, da zadanu rieč točno i vjerno vršite. Vi znate, mladi gospodine, da je starim Hrvatom vriedila zadana rieč kao drugim zakletva. S druge strane, nezamjerite, što ja u ovom slučaju radim kao otac, te želeć gledati sretnu i zadovoljnu jedinicu svoju moram dobro znati, komu povjeravam blago svoje. Moja Zorica čista je, nevina te poštena, kako mogu o cieloj svojoj obitelji ponosno tvrditi; pa zato hoću, da ju izručim rukam, nezaprljanim ikakovom nepravdom; čovjeku neporočna značaja, čista, poput kristala, karaktera. I jer držah, da sam u vas našao takova muža, privolih radostno na ženidbu. Nu, budite uvjeren, kakogod bi me bolilo, ja bih ipak ma silomice razkinuo svezu, da me valjani razlozi uvjere o protivnom glede osobe vaše."

„Što malo prije rekoh, obistinjuje se žalibože, turobno probesjedi Strahić. Vam su bezsmislene rieči jači dokazi od moga uvjeravanja. Ta zar ste me danas prvi put vidjeli, danas prvi put samnom govorili? Nisu li vam poznati moji odnošaji od mlade mladosti pa evo do ovoga časa? Hoćete li, da vam jih i još jednoč pripoviedam? Ta dobro, ako o svem dvojite, počekajmo sa vjenčanjem, neka se odgodi na kašnje vrieme, a vi pozovite toga neznana deliju, pitajte i razpitujte na sve strane pa onda sudite. I nadje li se, da sam zbilja kriv, tad u ime božje možete još uviek raditi, kako budete htjeo."

„Ne, ne, dragi moj Šandore!" prihvati Pripecić neobično ganut. „Tako nemišljah. Moguće, da sam koju više reko; ali oprostite to starcu otcu, koji u velikoj svojoj otčinskoj ljubavi drži svaku trunku za gorostasno stablo. Ja sam uvjeren, da ste vi nevin, da ste pošten; ta čestit otac nemože odgojiti nevaljala sina. — Pa vi hoćete, da odgodim vjenčanje. Bože sačuvaj, ako Bog dade — i sv. Rok, vi ćete se sutra liepo u našoj župnoj crkvi vjenčati sa mojom Zoricom, a ja stara bena plesat ću od radosti kao mlado jare.

Tako, sada je sve u redu; vi ste opet dobre volje, zar ne, dragi moj zete?"

„O sasma, podpuno, sladki otče," odvrati ganuto Strahić.

Zatim se razstanu. Starac ode u selo, da ovrši njeko posalce. Strahić dugo gledaše za njim, dok ga je nestalo; zatim okrenuv se na sve strane popodje njekoliko koraka natrag.

„Hvala Bogu!" uzdahne, „i to je sretno prošlo. O starče, starče, da ti

znadeš, kakova se ljuta borba bila u grudijuh mojih! slabo oko tvoje neopazi te borbe, prostodušno srce tvoje neshvaćaše mogućnosti, o kojoj govori prokleto pismo ovo. Prvi put u mom životu govorah laži velike, težke. Prokleta pameti moja! kamo si me zavela. O da mi je samo ovaj put sretno izplivati, nikada, nikada, nikada više neću turati ruke svoje u nečist posao.

Jadna Marijo! Žalim te, nisi toga zaslužila. Ali što ću, ta ja nisam kriv, tko da zapovjeda srcu svomu! Ja te neljubim, niti sam te ikada ljubio. Lažem, ljubljah te silno! — Bože, otac moj radio je tako. — Njegova opomena! — Ali što ću, natrag se više nemože, dakle napred! Mojom biti Marija nemože. — Ne, ja te neću, govorio sviet, što ga volja! Ha! glava mi gori, misli mi zapinju! Ali tko pisaše ovo pakleno pismo? Komu sam pripoviedao o tom? Koliko se sjećam nikomu do jedinomu Gorskomu. Ta zar bi me on mogao — izdati? On, moj prijatelj? Vraže, nemuči me toliko! Ali, napokon moguće je. Rukopis činio mi se poznatim. — Sviet pripovieda, da on Zoricu ljubi! — A ona tajna moć, koja me je od njega uviek gonila! Osveta, ljubomornost, antipatija . . . to su pomoćnice paklenoga duha. . . . Ah neka bude! Zorica mora biti mojom. Račun sa Gorskim obračunati ću poslje vjenčanja.

Nu poć mi je gore u sobu. — Vjenčanje mora biti sutra, m o r a, ma se sviet rušio. A onda, kad jednom prekoračim taj Rubikon, onda zasvirat ćemo inače.

Sutra sam već Zoričin suprug!“

VII.

Tajna oporuka.

Njekoliko dana prije vjenčanja bio se Strahić vratio u Bogatinovac, da glavom pregleda sobe, namienjene budućoj suprugi svojoj. Jer premda je bio strogo naložio providniku svomu, da sve priredi po njegovom nalogu, to ipak htjede glavom se osvjedočiti, kako su njegove zapovjedi obavljene. Zateći vjerenicu svoju sjajnošću, elegantnošću i finoćom to mu bijaše prva skrb, zato nabavi skupocjeno pokućtvo iz inostranstva, te uresi sobe buduće gospoje Strahićeve po zahtjevu najnovijega ukusa upravo luksuriosnom razsipnošću.

To je bio glavni razlog njegovu nenadanu dolazku u grad; a uz to htjede ujedno kazniti seljake, koji zaprietiše, da će mu upaliti grad i sve ine sgrade, nebude li htio popraviti krivice, nanešene jim pokojnim mu otcem. Po tadašnjem gotovo nikakovom pravosudnom uredjenju, uslied neuredjenih odnošaja medju vlastelju i seljakom često se sgodilo, da je vlastelin bio i „judex in propria causa,“ te su mnogi bezdušni plemići nemilo postupali sa podanici svojimi. Strahić, koliko se u početku činio blagim i obzirnim, misljaše sada, da mu valja postupati nemilo, pa oštrom kaznom ugušiti svaku nezadovoljnost seljaka. A napose strogu udari kaznu na njekolicinu, tvrdeću, da jim je pokojni mu otac na silu oteo mlin, pravu njihovu svojinu, a njeke njihove rodjake dao poubijati.

Do brza vidit ćemo, da je strogost vlastelinova upravo protivnim od njegove namjere urodila plodom. On misljaše, da je stvar svršena, pa zato od-

luči vratit se umah k svojoj zaručnici. Nu pregledavajuć još jednom sobe dodje njekako u otčev kabinet. Tu opazi njekakve škrinjicu, došele nevidjenu. Neimav ključa, otvori ju silom i u nutra nadje pismo s nadpisom: „Momu sinu."

Mladić otvori pismo, čita ga jedan, dva i više puta, vidi se: djeluje nanj silno. Pisao ga otac njegov vlastitom rukom dva mjeseca pred smrću. „Osjećam," ovako počimlje ta knjiga, „da mi se valja pripraviti na put dalek, strašan, jer nepoznat, na put vodeći odavlje u neizviestne prekosvjetske krajeve. Tvojih ruku dopasti će ovi riedci istom onda, kad će se već biti ledom smrtnim oledenila desnica, koja jih sastavi na papiru, pokle budem saslušao osudu. Kakova će ta biti, tko da unapried reče? ali da će se krojiti prama djelom mojim, o tom netreba dvojiti. A kakova su djela bila? pitat ćeš čitajuć ovo. O tom pripoviedat će ti moji protivnici mnogo opakosti, ali istinu će zašutiti, kao što će valjda i nazovi prijatelji htjeti miomirisnom masti zamazati svako zlo, što sam ga možda učinio.

Ja sam čovjek, kao i drugi, ni manje ni više, što još k tomu plemić, vlastelin, to nije doduše zasluga moja, ali mi je svakako koristilo; a tko neumje valjano poslužiti se položajem svojim u družtvu čovječjem, on je kukavica. Jesam li se nješto obilnije poslužio tim privilegiranim položajem, nemože mi se to u grieh pisati, jer me na to, rekao bih ovlašćuje ustav naš državni; pa tako čine i druga naša plemenita braća. Jesam li gdjekojemu nanio nepravdu, odužiše mi se pošteno; uz to naredjujem u svojoj oporuci, da se mojim kmetovom, ovim sav, onim polovica duga odpusti; ti ćeš izplatit njeke legate, zadušbine, što jih zapisah bud pobožnim zavodom, bud pojedinim osobam; možda će se ovako Bog smilovati i meni.

Dva ipak čina u mom životu, crna, bogomrzka, progone me već davno, a plašim se, ni na smrtnoj postelji neće mi oprostiti. Bez dvojbe, čuo si ob onom nesretnom mlinu; o žrtvah, što padoše doduše mojom krivnjom, ali i na moju pogubu. Čim više osjećam pogriešku svoju, tim ljuće udaraju na mene muke. Ja doduše učinih, što mogoh, da popravim hotice izvedeno zlo djelo. Nu je li tim zadovoljeno pravdi božjoj?

Drugi čin, daleko je porazniji. Kao mladić od 25 god. zaljubim se u liepu, umiljatu djevicu, ne plemenita ali čestita gradjanskoga roda u Zagrebu. I ona me milovaše, cielim žarom prve ljubavi. Zavjerismo, obrekosmo jedno drugomu vjernost, a ja njoj još k tomu, da ću ju oženiti. Ali pohlepa za novcem, nagovori mojih prijatelja, tašta slava, potekla sa plemenita roda: sve te demoničke sile navališe na mene, i ja — ostavih svoju Anku, vjenčav se za njekoliko mjeseci sa drugom — tvojom majkom. Bila tvoja majka blaga, dobrotvorna duša, ali sretni neživljasmo. Njena brza smrt rieši ju neljubljena muža. Nesretna djevojka Anka, začuv o mojoj nevjeri — poludi, te umre dvie godine kašnje u ludnici razlupav glavu o tvrdu stienu. Jadni njezin otac nepreživi sramote kćerine ni tako dugo; proklinjuć još u smrtnoj uri mene, preminu. — Ljudi mi kazivahu, da je nesretna Anka još prije moga vjenčanja sa svojom majkom doniela jasne dokaze naše ljubavi. Što se kašnje

s tim dogodilo, kolikogod se brinuh, saznati nisam mogao, a niti znadem sada, a i umrieti ću po svoj prilici prije. A i pravo, zašto da me Bog usreći tim blagom, ta zaslužih ognjene kazne, ne blaženu plaću. Odatlje moja grkoća, silovitost, a kadšto i okrutnost. Progonjen nesretnimi žrtvami moje lahkoumnosti i pohlepnosti, gledajuć uza se, milu, nesretnu suprugu, kako lagano vehne: sve to obtoči srce moje tvrdom korom; čim ja stariji tim kora ta bivala upornijom, niti ju mogli više traci iskrene ljubavi ili čovječnosti otopiti.

Sinko, evo ti strašna primjera vjerolomstva. Pa kao što neželim, da Bog radi krivnja otčevih kazni sina, evo tako u oči smrti opominjem te ozbiljno: kani se zavarkivanja; kao što moraš brižno čuvati poštenje svoje, jednakom pomnjom poštuj tudje; a napose nevredjaj djevojačkoga imena, jer se meni čini, Bog kazni takove griehe dvostruko, a sav pošten sviet mora gnjevom pogledati na toli gnjusna čovjeka.

Još to nalažem: izpituj i traži, nebi li štogod možda ipak doznao ob onom nesretnom porodu Ankinom. Nadješ li ga, a ti da si mu smjesta izručio gospoštinu O* sa svimi pristojališti ter izplatio još 4000 fr. Nanese li te sreća na kakove rodjake njene, ti jih pomaži, bude li treba, dovoljno; ta blaga zemaljskoga ostavljam ti u izobilju; rabi ga dakle na korist svoju, ali, koliko se još dade i na korist duše moje.

I sada pišuć ovo, čini mi se, da stoje uza mene sablasti grozne.... O Bože, kad će prestati jednom muke ove.

Nadam se, da će jedini sin točno ovršiti naloge svoga umirućega otca — Mirka."

Prebrusi hitrim korakom više puta sobu. Stane. „Rukopis je moga otca! Netreba dvojiti. — O Bože! što će biti iz toga? Moj otac sagrieši, vrlo sagrieši, opominje mene, da budem bolji; a jesam li zbilja na putu poboljšanja? Kratki moj život prikazuje mi iste griehe, s kojih pogibaše otac moj!

Ali jesam li ja kriv tomu? U ostalom, što se tužim; zašto sravnjivam postupak svoj sa otčevim? Jesam li ja Mariju osramotio? Nisam. Jesam li ju prevario? Ni — ah, jesam. Ali tko da srcu svomu zapovieda! Moguće, da ju jesam ljubio; ali to bijaše ljubav djetinja, toplo prijateljstvo; više ništa. Nu bilo što mu drago, sada je više neljubim niti mogu ljubiti, pa mirna Bosna. — Doduše, nisam pravo radio; možda bi sjegurnije, poštenije bilo, da sam radio inače.

Ali neima koristi; veza prijašnja prekinuta je, zameo joj se u mom srcu svaki trag; nevalja dakle o tom ni misliti više.

Ova oporuka, što li je, moga otca nije mi baš povoljna, žaca me; ali, kako rekoh, razlika je medju slučajem mojim i otčevim. — A što se tiče onih seljaka — gledat ću, da popravim pogrešku otčevu, kad se vratim natrag kao suprug Zoričin.

Dà, da, nastavi malo kašnje; tako biti će najbolje. A sada napred k vjerenici svojoj!"

I lagana karuca odleti s njim strielimice niz brdo.

VIII.

U dvorcu.

Ne ogromni dvorac staroga Pripecića, dvorac spodoban na dlaku sličnim kurijam nižega hrvatskoga plemstva, danas je obukao svečanu odjeću. U njem sve nakićeno, uredjeno i urešeno, kako nije bilo od dana, kad je vlastnik njegov uveo prvi put unj svoju sadanju ženku, onda mladu i snažnu nevjestu.

Hrvatsko niže plemstvo, govorio tko što mu drago, nije se u svojoj cjelosti nikada odvrglo od naroda svoga, — što se žaliboże nemože tvrditi o višem — ono je pojedine važnije bud obiteljske bud religiozno — narodne prigode navadnimi svečanimi čini ovršavalo te ovako svoje tradacije uz narodnje proste vjerno prikapčalo. Vjenčanje, krštenje i slične prilike obavljahu hrvatski plemići većom ili manjom pompom, ali uviek veselo uz pune čaše i zadovoljna srca.

Toga se običaja neokani niti naš stari Pripecić, a najmanje u onom zanj toli važnom trenutku, gdje se ima posljednja mladica stare obitelji njegove pripojiti takodjer zadnjemu ogranku moguće kuće Strahića. Starac ovaj, doduše riedko neveseo, danas pliva u razkošju. Zaboravio on jučeranje pismo, zaboravio sumnje i opomene; njegove misli kreću se jedino oko jednoga predmeta: da što dostojnije proslavi vjenčanje kćeri svoje.

Na pozivnice razaslane već pred četiri dana sabralo se gospode plemića sa gospojami priličan broj; dvorište, dosta prostrano, natrpano je kolî različite vrsti; gospoda razdiele se: jedni dvore i zabavljaju gospoje, drugi sabrali se oko domaćine i zaručnika, te se razgovaraju: o politici, gospodarstvu, o kartah i sličnih predmetih.

„Znadete li, dragi zete,“ upita nenadano Pripecić, „da sam pozvao i vašega prijatelja, Gorskoga na današnju svečanost.“

„Hvala vam liepa, dobri taste; vi popraviste, što sam ja skvario. Doduše mišljah i sam pozvati ga, ali u oči tolike sreće zaboravih.“

„Ali on neće doći sam?“

„Pozvali ste dakle još kojega njegovih prijatelja?“

„Ne, nego rodbinu mu, njekakovu tetku.“

„O toj nije meni nikada ništa kazivao. Neznate li, gdje ta tetka živi?“

„Gorski mi rekao, da je ne u Hrvatskoj, nego negdje u tudjoj zemlji boravila sve do pred njekoliko dana. — Nesjećam se, da me ubijete mjesta, u kojem reče, da je stanovala.“

„On vas po svoj prilici umolio, da ju pozovete, nije li tako?“

„Dà, reče mi, starica da je valjana, poštena ženska, da želi razvedrit se u pravom hrvatskom krugu. A ja štujuć vas i prijatelja vašega niti sam mogao niti sam htio, neimajuć nikakova razloga, odbaciti prošnju mu. Čudo, da ga jošte neima. Je li vam to u volji?“

„O, vrlo, hvala dragi taste vašoj ljubavi.“

Strahić lagaše; želio je, da nebude Gorskoga na njegovu piru; jer mu nješto uviek šaptalo, da Gorski kopa grob sreći njegovoj. Volji i odredbi ta-

stovoj oprieti se nije mogao niti smio, jer bi inače mogao s nova uzkrisiti pokopane sumnje Pripecićeve.

Mužkarci zapodjenuše poslje rieč o drugih predmetih. Neka oni govore, a medjutim zavirimo malko u sobu Zoričinu, na lievom krilu dvorca. Nježna majka i dvie vrle prijateljice vrte se neprestano oko Zorice, sjedeće pred velikim ogledalom. Tu se nateže, skapča, prikapča odieća, gladi kosa, uz to dosjetljive prijateljice udarile u šale, dočim se iz majčina oka tajno podkrade po koja riedka debela suza, koju smjesta utamani nesmiljeni rubac, jer majka neželi i onako neveselu kćerku zatjerati u veću tugu. Majčino srce zagonetka je, koje nikakov Oedip riešiti nemože: ono skrbi, želi i nastoji oko sreće djeteta svoga, pa kad misli, da je sreća ta unišla u dom, tad puca od žalosti, jer mu se valja razstaviti sa ljubeznim djetetom. (Dalje sliedi.)

Tri zlatna vlasa Djeda-Vševjeda.

(Česka narodna pripoviedka, preveo ju Edo Zvonimir Asanger.)

(Konac.)

Zatim dodje naš junoša u drugu veliku, nu na polak već porušenu varoš. Blizu varoši zakapaše sin otca si, roneć grozne suze.

„Božja ti pomoć, tužni grobaru!“ pozdravi ga Plutko.

„Hvala ti, putniče dobri! A kamo ti?“

„Djedu-Vševjedu po tri zlatna vlasa.“

„Djedu-Vševjedu? Škoda što nisi prije došo, jer naš kralj čeka već davno takova glasnika; hajd samnom k njemu.“

Došav tamo reče kralj: „Čujem da ideš Djedu-Vševjedu? Imali smo ti vrielo žive vode: tko se napi te vode, ma već i umirao, ozdravio bi taj čas; a tko bje mrtav te ga ovom vodom poškropili, u mah bi oživio i pokročio. Ali sada već jedno dvadeset godina neteče nam više, kan da je presahlo. Obećaj mi da ćeš Djeda-Vševjeda zapitati, da li se možemo još kojoj toj pomoći nadati i ja ti se kraljevski oddužim.“

Plutko mu obeća a kralj ga milostivo odpusti.

Zatim je putovao dugo i daleko, dok evo dodje u crnu šumu; sried šume opazi veliku zelenu luku, * punu krasna i mirisna cvieća a posried luke zlatan grad. To vam bijaše grad Djeda-Vševjeda i sjao se je kao žeravica. Plutko udje u grad, ali tu nenadje nikoga do jedne stare bake, koja je u kutu prela.

„Zdravo Plutko!“ kliče mu starica, „drago mi je, da te opet vidim.“ To vam bijaše njegova kuma, u koje je bio prenoćio, kadno je ono kobno pismo kraljici nosio. „Što te amo nanese?“

„Kralj nehtjede da mu zahman zetom budem te me posla po tri zlatna vlasa Djeda-Vševjeda.“

* luka-livada.

Baka se nasmjehne i veli mu: „Djed-Vševjed je moj sin, jasno Sunce; rano je djetetom, u podne mužem a na večer starim djedom. Ja ću ti ta tri zlatna vlasa s njegove zlatne glave pribaviti, da ti uzalud kumom nebudem. Ali ovako, sinko, nemožeš mi ovdje ostati. Moj sin je zaista dobra duša, nu prišav u večer doma gladan, neznam nebi li te upeko i pojeo. Evo tu prazna kabla, zavuci se podanj."

Plutko ju sad zaprosi, da zapita Djeda-Vševjeda o one tri stvari, za koje je odpovjed obećao. „Hoću, hoću, samo ti pazi što rekne."

Najedanput podiže se vani vjetar a zapadnim oknom šune u sobu Sunce, zlatoglav starac.

„Njušim tù čovječinu!" viknu, „tko je ovdje, majko?"

„Danja zviezdo! tko bi mogao biti a da ga ti nevidiš? Ali to je: vàs dragovetni dan letaš po tom božjem svietu te se te čovječine nanjušiš, pa nije čudo da ti u večer doma još po njoj udara."

Starac nerekav ništa sjede večer večerati.

Povečerav položi zlatnu glavu starici u krilo i usne. Kad baka vidjaše da baš tvrdo spava, iztrže mu jedan zlatni vlas i baci ga dolje — dopanuv na tle zazvenči kao žica.

„Što ćeš, majko?" zamumlja starac.

„Ništa, sinko, ništa! zadriemala sam malo i snila divan san."

„A što ti se snilo?"

„Prisnilo mi se o njekoj varoši a u toj varoši bijaše vrielo žive vode: kad tko oboli te se napi te vode, u mah bi ozdravio. Ali već dvadeset lieta neteče više ta voda. Je li tu pomoći da opet poteče?"

„Lahka ti tu pomoć: vrielu na dnu čuči žaba, koja vodi neda da poteče; ele da žabu ubiju i vrielo izčiste, izvirala bi im voda kao prije."

Kad starac zatim opet usnuo iztrže mu baka drugi zlatni vlas i baci ga na tle.

„Što ti je opet, majko?"

„Ništa, sinko, ništa. Snivala sam divan sanak. Prisnilo mi se, da je bilo mjesto i ondje imali jabuku, koja je jabuke — mladice radjala: kad tko ostari, te je okusi, taj čas bi omladio. Ali jur dvadeset lieta neradja ta jabuka baš nikakovim plodom. Je li tu pomoći?"

„Lahka ti tu pomoć: pod jabukom leži zmija, koja drvetu svu snagu otimlje; da zmiju ubiju i drvo presade, rodilo bi opet kao prije."

Zatim usne brzo opet starac i baka mu iztrže treći vlas.

„A ma daj mi spavati!" graknu zlovoljno i htjede da ustane.

„Lezi, sinko, lezi! neljuti se, žao mi je, da sam te probudila. Ali san me je obhrvao pa sam snivala divan san. Snila sam ti: bio prevoznik na crnom moru, jur dvadeset godina prevaže sviet a nitko živ nedolazi, da ga izmieni. Kada li će biti kraj toj njegovoj raboti?"

„Ala to glupe majke sin? da drugomu veslo u ruke utisne i da na kraj poskoči, onaj drugi morao bi biti prevoznikom. — Ali sad ostavi me s mirom! rano mi je uraniti, da kraljevoj kćeri suze osušim, što ih roni svake noći za

svojim mužem, ugljevarovim sinom, kojega je kralj poslao po moja tri zlatna vlasa.“

U praskozorje podiže se vani vjetar i majci na krilu probudi se mjesto starac krasno zlatovlaso diete, božje Sunce. Nazvav majci si „s Bogom!“ izleti na polje iztočnim oknom.

Starica odklopi sada kabao i reče Plutku: „Evo ti tri zlatna vlasa a što mi Djed-Vševjed na ona tri pitanja odgovorio, to si čuo na svoje uši. Hajde sada u ime božje! mene već nećeš vidjeti a nije ni treba.“

Plutko se baki liepo zahvali i ode.

Došav u prvo mjesto, pita ga kralj: „Kakove mi glase nosiš?“ „Dobre!“ reče Plutko. „Izčistite vrielo a žabu, što čuči na dnu vriela, ubijte te će vam voda opet poteći kao i prije.“

Kralj to odmah dao učiniti i kad vidje kako voda punim vrutkom brizgnula, darova Plutku dvanaest konja labudova i svakomu natovari toliko zlata i srebra, kolikogod ponesti mogaše.

Došav u drugo mjesto pita ga kralj: „Kakove mi glase nosiš?“ „Dobre!“ odreče Plutko. „Izkopajte jabuku, pod korjenom naći ćete zmiju, ubijte ju a drvo presadite pa će vam opet roditi kao prije.“

Kralj to odmah dao učiniti i jabuka se evo prieko noć i osula cvietom kao da si ju ružami obsipao. Kralj se s toga vrlo uzradova i pokloni Plutku dvanaest vranaca i svakomu natovari toliko blaga kolikogod ponesti mogaše.

Plutko podje zatim dalje i prišav crnomu moru, pita ga prevoznik, je li doznao za konac njegove robije.

„Doznao sam,“ reče Plutko, „ali prije prebaci me, onda tek ću ti kazati.“

Prevoznik s početka nehtje, nu videći da mu nije drugo, prebaci ga i njegova dvaestčetiri konja. „Kad opet koga prebaciš,“ zavikne mu Plutko, „ti mu utisni veslo u ruku i poskoči na kraj a on će biti prevoznikom mjesto tebe.“

Kralj nepovjerava ni svojima očima, kad mu Plutko donese ta tri zlatna vlasa Djeda-Vševjeda a njegova kći zaplače, nu ne od žalosti već od radosti, što se sretno povratio.

„A gdje si se dočepao tih liepih konja i tolikoga blaga?“ pita ga kralj.

„Sve to sam si sám zaslužio,“ odgovori mu Plutko i stade mu pripoviedati, kako je pripomogao ovomu kralju do onih jabuka, s kojih starci omlade a onomu opet do žive vode, s koje bolestnici ozdravljuju i mrtvaci oživljuju.

„Jabuke! živa voda!“ zamrmra kralj potiho, „da jednu okusim, omladio bih, pa da i umrem, onom vodom opet bih oživio.“

Ni pet ni devet evo ga sutra dan na put po one jabuke i živu vodu — i s toga puta nije se jošte povratio.

I tako vam postao ugljevarov sin kraljevim zetom, kako mu to Sudjenica dosudila bijaše. A kralj? — Morda je još uviek prevoznikom na crnom moru. —

Vojvoda Mirko Petrović.

(Rieči kapetana Save Martinovića.)

Vele tužan i nemio glas dopade nas u Hrvatskoj, da se je 1. kolovoza t. g- prestavio veliki junak, vojvoda Mirko Petrović, predsjednik senata crnogorskoga, otac vladajućega kneza Nikole Petrovića, gospodara Crnegore i Brdá. A kako nebismo tužni i žalostni bili za takovim neumrlim junakom, koj je poznat u cieloj Evropi s junačtva i hrabrosti a u nas i sa svoga pjesničkoga uzleta, sa svojih junačkih pjesama.

Otac mu je bio okružni vojvoda Stanislav Petrović, a mati Krstina, rodjena u istom plemenu Njeguša od obitelji Vrbicâ, kćerka Damjana Vrbice.

Okružni vojvoda Stanislav bijaše hrabreni junak i visokoumni čovjek, koj je proputovao austrijsku, prusku, rusku i srbsku državu, steko si veliko izkustvo i znanje, a vrativ se u Crnu goru odlikovao se kano junak ali još više kano sudac. Njega odlikova ruski car Aleksandro I. prstenom s briljanti, u vriednosti od 1000 zl. dukata. Od takvoga dobroga otca rodiše se tri sina Stefan, Danilo, Mirko i četiri kćeri: Jovana, Jane, Marica a četvrta Rakita.

Stefan najstariji sin bijaše odgojen u nauku; njega prisvajaše vladika Petar II. podučavajuć ga, da sjede na mjesto njegovo. Ali Stefan g. 1855. poginu junački s bratom vladičinim i sa mnogo Crnogoraca, u onoj prvoj bitki, da izbave Grahovo iz turskih ruka.

Danilo, sin mladji, postade crnogorskim knezom i steče kano umni gospodar i vladalac neumrlu slavu tako, da će narod o njem pripoviedati do pošljednjega koljena. Poginu ubijen g. 1860. zbog nesloge i zavadje domaće i njekieh lakomaca crnogorskieh, koji zavadiše obitelj Petrovića; a niesu ju zavadili da urede Crnugoru ili da proslave narod, nego su bacili unj krvavu sablju, kako će više pojesti i novaca izmamiti; to sam ja obširno naznačio u 5 knjizi Vukovih narod. pjesama, što je izašla u Beču g. 1865.

Kćeri su mu sve četiri udate: Joke za vojvodu Iva Radenića, Jane za popa i kapetana Rista Boškovića, Marica za sinom kapetana Ivana Jovičevića; Rakita za Nikom Kaludjerovićem u Dolju u Primorju.

Vojvoda Mirko bijaše Stanislavu sriednji sin; rodio se 19/31. kolovoza 1820. a oženio se iz plemena Martinovića sa Stanom sestrom vojvode Marka Martinovića; i u svem vieku svom imaše s njom dvoje žive djece: Nikolu, današnjega kneza, i kćer Gordanu, udatu prvi put sa senatorom Labudom Strugarom, a drugi put za serdarom Savom Plamencom.

Vojvoda Mirko bijaše već od svojih mladjih dana, što ga ja znam, hrabren momak i odvažan junak. To mu ja javno svjedočim, premda je on moj politički protivnik bio i inače mi radio o glavi, što mu baš niesam zaslužio. Ja to nekažem danas samo izza njegove smrti, da se tobože ulaskam i uvjerim komu; ja sam to već javno priznao i koliko sam umio ljepše, njegovo visokoumlje i junačtvo, kako će sa svojim sinom Nikolom poslje smrti svoga brata kneza, sačuvati slobodu crnogorsku, ocienio u pjesmi „Tugovanje zmaja na Lovčenu,“ što je tiskana u gore spomenutoj 5 knjizi Vukovih narodnih pjesama. U toj sam pjesmi naznačio samo, kako će uzdržati Crnugoru, ali njegovo junačtvo i bojeve opjevao sam još one iste godine i pjesme predao pokojnomu Vuku Karadžiću, a on ih pripravi za 6. knjigu, koja jošte nije štampana. Ja se držim toga načela, da se i najvećemu protivniku i krvniku dade ono, što ga ide, i što je unj dobra i kriepostna da se pohvali.

Za vojvodu Mirka, dokle je bio na vladanju i gospodar vladika Petar II. Petrović, znalo se, da je dobar junak i pametan djetić ali mu se opet to-

liko nije priznavalo visoko čustvo; jer su onda bili drugi stariji od njega na čelu. Ali kako se je mislilo o Crnoj gori, kad umrie vladika Petar II., vidi se iz toga, što su Crnogorci rekli: Umrie sva Crnogora. To dušmani rado i dočekaše. Izza toga vladike postade knezom Danilo, i pod ovim tekar otvori se široko polje Mirku, da po svojoj želji pokaže narodu svoj um i junačko srdce. —

U prvom boju bijaše na Žabjaku g. 1851. ali ne kao vodja, nu i tù se pokazà hrabreno i junački. Sliedeće godine bijaše vodja crnogorski u ratu proti Omerpaši, kad je udario na župu nikšićku, na Ostrog, na Grahovo, na Crmicu i na Bielopavliće. Vojvoda Mirko bješe poslan knezom u manastir župski sv. Luke, da brani župu od Turaka, a posla unapried i njegova rodjaka Krca Petrovića, da čuva župu, dok Mirko dodje. Kakov bi ja čovjek bio, da mu zatajim spomeni dostojna djela, kad sam u tom ratu s njim zajedno bio u zatvoru sa njekoliko Crnogoraca. Tader sam vidio, što u Mirka spava, kad se probudi. Tù se pokaza, kad se nitko neponada, da ćemo se izbaviti nego svi do pošljednjega izginuti i da trajati nećemo više od jedan dan. Nas 400 Crnogoraca obkoljeni bjesmo sa sve četiri strane sa 36.000 Turaka. Mirko se tù neboraše kao gospodin i veliki vojvoda nego kao najznatniji junak, koj nikakva dobra nežali na ovom svietu ostaviti; on nepoštedi nigdje svoga života, nego jahaše na svom hatu Gavranu sabljom u ruci za dan i za noć, ni sjedjaše niti počivaše, ni pušaše ni hljeba ijaše, ni spavaše ni vode pijaše no na hrabrost sokoljaše junake svoje. I tu se je borio, dokle mu nije ponestalo praha; a onda sjutra dan u zoru otvori vrata od dvorišta i natjera svoga Gavrana na plotune Turske i reče ovako: Braćo moja, svi zamnom, crkvu su ni (nam) srušili topovima, više neimamo što čuvati, no sad u Turke, pa što Bog da i sreća junačka.“ Uz njega bijaše Krco Petrović na konju i Novica Cerović, poznat braći hrvatskoj iz Mažuranićeve pjesme „Smrt Smail-Čengić-aga.“ I tù udrismo na Turke i razkrhasmo turske plotune i prož njih prodriesmo i spasismo se.

Po tom dovede vojvoda Mirko vojsku u Ostrog k Vasilji, i hoćaše da koj dan tù odpočine, da mu se vojnici odmore; svakoga vojnika spravi, koj nebješe poginuo, na svoj dom, a ostavi tù jedno dvadeset momaka, koje nas bješe doveo iz Cetinja. Nu Turci nam nedadoše počinuti već udriše sa četiri strane na Crnugoru i Mirka četiri žalostna glasa dopadoše: da je Dervišpaša Grahovo izgorio, i da se je okrenuo da će na Cetinje; da je kapetan arnautski i tosački sa Selim-begom barskim izgorio polak Crmice; da je Omerpaša izgorio Martiniće i Crmce i došao do sv. Stefana i osvojio Brda; a još smo vidili i veliki dim od gorećieh kuća; a četvrti jad nam dodje, da su Rejspaša Smailpaša (nemješaj ga sa Čengićem) i Arappaša sa 36.000 Turaka zapalili Poviju i Stubicu s onu stranu Planinice na granici crnogorskoj, pó ure puta od Ostroga.

Kad to razumio i vidio očima vojvoda Mirko reče ovako: „Braćo moja, više spasenja neima, valja mrijeti.“ Odgovorih mu ja: „Hrabreni vojvodo, ja mislim ovdjen umrijeti, u zatvoru kod ovoga svetca, bare da negledam žalost crnogorsku, gdje kolju Turci ženu i djecu. Ovdjen ću se zatvoriti.“ To mi odobri vojvoda i s njim senator Novica Cerović i rekoše ovako: „Tako valja, naš hrabri sokole, baš smo znali, e ćeš to izreći, i hajdemo da se zatvorimo.“ I tu se zatvorismo i Turci nas obkoliše; osam dana i osam noći sa svom silom tri paše, boriše se s nami, a nas nije bilo kod vojvode no dvadeset i četiri; biše ne (nas) topovima i oružjem i vatrom pališe, a mi se s njima borismo oružjem, ali ni viši dio poprska oružje od velike vrućine pucajuć pa se najposlije kamenja latismo i kamenjem se spasismo, odbivši svu tursku silu, koja bješe ulegla u naše dvorište. Tù vidjeh velikoga vojvodu i rekoh ovako:

„Može se njegovo junačtvo naznačiti, da se je borio kao i neumrli Jure Kastriotić.“ Toj bitki spjevah i pjesmu istinitu u 5. knj. Vukovoj pod naslovom: „Udarac Omer-paše na Crnugoru.“

Pa se trećom pokaza vojvoda Mirko na njeke srbske izdajice t. j. na najvažnije i najznamenitije pleme Drekalovića u Kučah, kojemu su poglavari slavno ime ocrnili i pred svietom izgrdili ližući turske pjate (tanjure) i sahane (zdjele) i prodavajuć Turčinu narod. Tu nebijaše što malo, no njih 3000 puškara. Dosta je crnoga jada vidio oko njih vladika Petar II., da ih metne u svoj krug crnogorski a nakon vladike i knez Danilo, no nemogaše ih nikako dovesti i izvaditi iz laža turskieh. Ovaj posla na njih svoga brata Mirka moleći ih, da dodju i da priznaju svoga kneza, a oni odgovore: „Nikako, nepoznamo toga kneza niti ćemo mu harač dati; mi ga ni Turčinu nedajemo, nego Turci nam vazda od Kosova.“ Drekalovići dovedoše Turke medju sebe, da im se pomognu brániti To se cielo pleme borilo sretno sa svom Arbanijom, i nikad nije bilo predobljeno ni izgoreno, pa se je rugalo Mirku; nu ovaj se razsrdi, trenù na konja, predje vodu Moraču i za njim 5000 Crnogoraca: za 4 sata ciele Kuče popali, izsječe mnogo ljudi i zaćera sve Drekalovo pleme i ostalo cielo Kuče u planinu; nepomogoše im ni kule ni tvrdjave. Tader Arbanija upoznade, što je vojvoda Mirko i jedan po svuda zavlada glas: da se nije s Mirkom šaliti.

Ja sam god. 1857. po svojoj nevolji izašo iz Crnegore ljuto žalostan za otačbinom i uvriedjen u srdcu. Ja sam tader bio ljutit na Mirka, nu kad se g. 1858. Mirko liepo izkazà na Grahovcu vječitom slavom, tada mi se ublaži srdce spram njega, i bijah zadovoljan š njim, što se tako bori za domovinu proti neprijatelju. A i višu radost i zadovoljstvo naprema Mirku i novomu knezu Nikoli dobih za velikoga osmomjesečnoga tursko-crnogorskoga rata g. 1862., kad je malena iskra opekla velikoga lava barbarskoga i kad mu se nije dala proždrieti u žvale. O tom sam spjevao pjesmu — napose o vojvodi Mirku i knezu Nikoli, i ta je pripravljena g. 1863. za 6. knjigu Vukovih narodnih pjesama.

Velik bijaše u Mirku vojvodski duh i da je imao vojske koliko je ima gdjekoja velevlast, on bi se sporedio bio s najslavnijima junacima Paskievićem i Radeckim. Ali je u njega bio i veliki pjesnički duh, i on bi se kao pjesnik, ko što pravo kaže arhimandrit Nićifor Dučić (u predgovoru knjige „Junački spomenik“ pjesme o najnovijim tursko-crnogorskim bojevima, spjevane od velikoga vojvode Mirka Petrovića, izdane na Cetinju g. 1864.) mogao bio usporediti sa svojim stricem Petrom II. Petrovićem, vladikom crnogorskim, da se je od svoje mladosti pjesmami zabavljao. „Njegov je vas obični govor, veli još Dučić, čista narodna poezija; „on u tili časak može pjesmu spjevati za svaki dogodjaj tako lako, da se čovjek mora prekomjerno začuditi.“ I to je živa istina: meni je to poznato, jer kad sam bio u Crnojgori, zajedno smo pjevali i veselili se, pak i u samom zatvoru kod sv. Vasilje, kad ne Turci obkoliše, pjevasmo pjesme iza glasa.

Meni je ovdje o njegovu pjevanju kazati samo to, da je on za crnogorske junake dobro spjevao, ali za sebe i previše sukratio bojeći se, da mu tko nezamjeri. Nu za njega i njegove zasluge istinito predadoh potomstvu ja u pjesmah, što imadu izaći u 6. knjigi Vukovoj.

Kako bješe velik junak i vojvoda te pjesnik, takov bijaše i državnik; znaše on bez ičijega upliva s turskim carem i drugimi vladami, s kojimi imaše obćiti, tako razgovore udesiti i odvažno politiku voditi kao sabljom u ruci; njemu se imamo vrlo mnogo zahvaliti, te nam Crna gora nepodleže pod tudji jaram.

Sad za Mirkom pravedno plače naša Crnagora i žali š njom cielo slavenstvo, ali znam da će od radosti klikovati Turci i drugi neprijatelji naši, koji znadu suditi, što je to u današnje kobno doba izgubiti takvoga vodju odvažnih junaka.

Ali neka njihove radosti, vazda će neprijateljem biti na žalost. Neka znadu, da sokolica drugu pticu neradja nego sokola, pa i Crnogorka radja junake i vodje crnogorskim vojnikom.

Ej moj hrabreni veliki vojvodo, i ako si mi protivnik bio, ja tugujem za tobom i žalim, što si tako rano umro; dostojan si kao branitelj svojega otačastva kao veleumni i revni predsjednik senata te veliki zaslužnik svoga naroda, da ti milostivi Bog prosti sve pogreške; prosto ti bilo junačko materino mlieko, i svietila se ona prsa, koja su takovih junaka odgojila. Laka ti zemljica i vječna uspomena!

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

41. Kora, koža, skorup, vrhnje, svlak, tjenica, glen, opnica, srčanica.

Kora na drvetu, vansko kano haljina, čim se čuva drvo od upliva uzduha, vremena itd.; na kruhu spečenija vanska strana, na kojoj se pretvorilo tiesto većma, nego li srèdina.

Koža na životinji.

Skorup na mlieku deblje.

Vrhnje na mlieku tanje.

Svlak prvo na mlieku, što se nabere površjem.

Tjenica, tanka kožica na tekućinah.

Glen, na vinu gornje; ali i matica.

Opnica, u jajetu izpod lupine tanka kožica.

Srčanica, u životinji, što dieli dihala od hranîlâ.

42. Komad, párče, kûs, zalogaj, falat, lapat, lamda, lokma, (s)kriška, santa.

Komad, komat, parče, od cieloga čest (ód kómiti) odlomljena, odrezana itd.

Kûs, odrezan, odpiljen itd.

Zalogaj, što se jednom u usta unese, založi.

Falat, sukna, platna itd. tkanine.

Lapat zemlje, njive itd.

Lamda, landa kruha.

Lokma mesa (dugo a tanko: pržolice itd.)

Skrižka sira.

Santa leda.

43. Zabavljati, mahnisati, prigovarati; rugati se čemu, komu, ružiti koga, šta; koriti, karati; kuditi, grditi.

Zabavljati (— čemu, okolo čega) nehtjeti priznati, da nječij posao valja.

Mahnisati, tražiti, nabrajati mahne.

Prigovarati, izriekom mahne (za slabe) priznavati.

Rugati se, ružiti, isto s namjerom, da se čemu smijemo.

Koriti, karati, osobi izbrajati pogreške.

Kuditi, ukidati na imenu, na poštenju.
Grditi isto s priekorom, sa sramotom.

44. Usta, ustne, ustnice.

Usta nutarnja sprema u priednjoj, dolnjoj glavi za jelo, izgovor itd.
Ustne, otvor sa svimi pomičnimi ustroji iznad zûba i zubišta.
Ustnice, samo razpor, s tanjom kožicom, crveno.

45. Dobro činiti, činiti dobro.

Dobro činiti komu, pomagati mu.
Činiti dobro, činiti pràvo. — Obje ove izreke znače ovo samo kano fraze, jer u slogu mogu značiti obje ono isto.

46. Takodjer, takodje; i.

Takodje, (iza rieči) pobliža oznaka glagola.
I, pred samostavom, pridjevom, osobito pred zaimenicom itd. pobliža oznaka.

47. Rávan (rávni), ràvnica ràvnina, ravnica ravnìna, ploha, plosnica, ploštìna, plošje, ploštac plòština plòštica, polje, poljana.

Rávan, prema ovomu pojmu izvodi se pojam o dubini i ob uzvisini (rilievo, erhaben).

Ràvnica ràvnina površje zemlje, krajine, što niti je bregovita niti dubodolina.

Ravnìna, ravnìca pojmovno o rávni.
Ploha, mala ràvnìna, ručna, n. p. stola, ledca, ploh u kuhinji, o pokladah.
Ploštìna pojmovno o plosi.
Plósje, sve plohe na ledcu (Flachensystem).
Ploštac, plòština, plòštica, na maču, na nožu.
Polje, ravnica za uzor i za usjeve.
Pòljana, poljàna, velika ravnica, obradjena, zelena, cvietna itd. osobito u pjesničtvu; ime.

48. Názlob, pìzma, závada, nenávist; mrzina, mrzost, mržnja, rûg, priezor, gàd.

Nazlob za učinjeno zlo nezaborav.
Pizma, kada bi se za to htio osvetit, tražeć rado priliku.
Zavada, pizma očita.
Nenavist, kada je nestalo povjere i naklonosti s učinjena zla, krivde itd.
Mrzina, mržnja, kada nastade odklonost, dokazana.
Mrzost, (abstr.) pojam o mržnji.
Rug želja za osvetom, izražena smiehom.
Priezor, ne samo da ne mariš za koga, nego i sprotno rad si to i dokazati i ne dokazati; ćutljiva je srdcu ovo gore od svih ostalih žudanja, ovdje izbrojenih.

Gad djeluje ćudoredno, tako da ne možeš podnositi toga čustva, nego te ono obnemože. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. I opet imadosmo ovdje 4. kolovoza krasnu svetkovinu, gdje je učestvovalo više tisuća ljudi, radujućih se našemu napredku. U maksimirskom perivoju Jurjavési, komu u ljepoti neima na daleko para, dade na ulazu uzeriti gosp. stožernik nadbiskup Haulik staviti u Fernkornovoj lievaonici načinjeni kip sv. Gjurgja. To je liepu perivoju nova dika! I pjevanje nabožnih pjesni prigodom odkrića, i gostba te velebrojni vatrometi, gdje se ponajbolje dopade sjajni naš grb i maksi-

mirska kapela sv. Gjurgja: sve to ostat će dugo u pameti velebrojnim posjetnikom. Na uspomenu svečanoga odkrića kipa sv. Gjurgja spjeva dr. Iv. Kiseljak prigodnu pjesmu, koja je u puk dieljena, a prodavana je tom sgodom dobro pogodjena litografirana slika istoga kipa.

— Opet se jedna od saborskih želja naših izpunì; hrvatska dvorska oblast odobrì troškovnik od 36.000 stot. na popravak staroga kazina za nar. muzej i knjižnicu jug. akademije.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Kotari i župnikovanje spjevao Mio Pavlinović. U Zadru tiskom „Narodnoga lista“ 1867. u 16-ni str. 60. Ova preliepa pjesma posvećena biskupu Strossmajeru pravo je odziv na pjesmu „Moja ćud“ (Vidi Nar. koledar 1866.) U popa Pavlinovića prekrasne su misli i srdce domoljubnim ognjem žilam teće.

— Izvješće poslanstva trgovačko-obrtničke komore zagrebačke kod svietske izložbe u Parizu g. 1867. Vlastita naklada komore. U Zagrebu brzotiskom A. Jakića. U 8-ni 32 str. To isto njemački.

— Pučke pripoviedke i pjesme. Sabrao i spisao Mijat Stojanović. U Zagrebu 1867. Tiskom A. Jakića. U 16-ni 300 str. Ciena 1 for. Ovo narodno blago preporučamo svakomu, tko se želi upoznati sa slogom i duhom našega jezika.

— Knez Škopin Šujski ili Ruska za lažnih Dimitrija. Ruski roman preveo ga i izdao Gj. Stj. Deželić. U Zagrebu tiskom Drag. Albrechta 1867. U 16-ni str. 675. Ciena 1 st. 50 nvč. U tom će romanu naše gospoje i gospodične naći po izbor zabavu a upoznati se ne samo s krasnimi historičkimi značaji nego i najzanimivijim dielom povjesti braće nam Rusa.

— Vila sinjega mora. Tako se zove poučan i zabavan list, što ga izdaje poznati dor. Augustinovi-Gjuro. Kakvimi slovi tiska, valjda si list sam čita. Na čelu lista nekaže jasno, što mu je list, a što knjiga; nam je u rukuh 2. br. 4. knjige od 1. srpnja 1867. sa 8 strana (od 10 do 16) a on veli: 24 lista vile sinjega morja à 16 str. stoe s poštarinom 3 fior, 30 kr. Kad je izašo br. 1.? Ove godine? Gdje? O cieni Vile neda se po ovom broju ništa reći, nego da se njom zabavlja g. Augustinović, doktor u miru.

— Sigetski junak, Nikola Zrinski, pohvaljena pjesma Vladislava Vežića, što je tiskana u „sievku Zrinske zviezde“ u 1595 stihova, tiska se u drugom izdanju, a iznieti će ih sada 1815 „ako se, veli poziv na predplatu, nezačvrlji još koj ovdje i ondje do dotiska.“ Tko do 15. rujna t. g. pošalje 50 nvč. g. Vežiću u Varaždin, dobije koncem i. mj. spomenutu knjigu, koju valjda nije treba da još napose preporučamo.

— Popis nagradnih knjiga, hrvatskih i njemačkih, knjižare Lav. Hartmana u Zagrebu. U tiskarni Bokauovoj 1867. Mora se priznati g. Hartmanu, da umije izabirati kao pčela med, što valja za djecu. Tko se brine oko školske djece može se zanieti, da će prama djetinjemu umu i srdcu dobrih knjiga naći u tom popisu, koj je razdieljen u: vlastite nakladnine (36 kom.); uručbene nakladnine i napokon djela njemačka.

— Iz 26. broja „Vile“ preštampano je za se na 2 lista u 8-ni „Razuvjerenje.“ Iz „Beležaka u suton“ od Kujundjića.

(Poljska.) „Dziennik literacki“ javlja u br. 27., da su u Poznanju nakladom knjigarne M. Leitgebera izašle „Pieśni kroackie“ u poljski preveo Jerolim Feldmanovski. Isti list veli, ako šta na svietu može, to moraju prevodi iz slavenskih diela nevjernike naučiti, da zbilja postoji velika duševna zajednica naroda slavenskih. O samih pjesmah veli: Pjesme su te čisto naravni tvor hrvatskoga naroda i diše iz njih onaj duh, koji i u pjesmah naših, da ti se čini, časom: to nisu hrvatske no prave poljske.

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

Cienjeno je vele ovo
Od Hrvata radi zlata;
Promjeniš li prvo slovo
Od zlata odbija tata.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 34. Odgonetku (rebusa u br. 30.) „Sve za milu domovinu“ riešiše gg.: Ivan Žagrović i Fr. Pevalek u Zagrebu i Miroslav Vukelić u Senju.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 33. U Zagrebu 17. kolovoza 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

V. Budnica.

Nebojmo se!

Nebojmo se, što nas kude,
I što na nas jedom bljuju, —
S nenavisti sve je hude,
Jer nam slavu vide, čuju, —
Zahman, sve im . . . uz grak taj
Potrajat će Slavi sjaj!

Nebojmo se, što nas krste
Rodom divjim i barbarskim —
Oj, djevere, k sebi prste,
U srodstvu si sa tatarskim!
Nepravedno kažeš nam,
Da nerečeš sebi sám.

Nebojmo se, što nam vele:
„Neima toga što je bilo"
Hrvatske već neima biele
Pade roda našeg krilo, . . .
Nek je neima u taj čas,
Al nestadè jošte nas!

Nebojmo se, što tko kaže:
„Mal' vam narod, ljudi šaka."
Kod Rimljana nek nas traže,
U Mongola i Turaka! —
A kušaše i oni već,
Kako šaka ta zna sjeć.

Nebojmo se, što se žure,
Da nas pod svoj klobuk stave, —
Otim samo vatru kúre,
Nezadaju nam pak strave;
Duh naš prost će ostat viek
A vrieme će donjet liek! —

Nebojmo se, što no kane,
Da nas gnjetu, da nas tlače,
Pretrpismo gorje ràne,
A što s' gnjete više skače, —
Mi možemo čekat još, —
Dok nebude punan koš! . . .

Nebojmo se, što stranački
Po domu nam mute, pletu, —
Jedin duh je naš junački
Za svog roda stvar presvetu, —
A tko u tu dira' nam,
Na osvete budi plam! —

Nebojmo se, što iz krila
Otimlju nam naše od vieka,
Silom samo rodi sila,
Stane mnogo krvi rieka; —
A nij' voda naša krv, —
Brani se i vredjan crv! . . .

Nebojmo se, što se groze
Nas pritisnut sve k duvaru, —
Markove smo mi svi loze,
Turskom on to učini caru;
A da neb' nas bilo sram —
On će pomoć tiskat nam! . . .

Nebojmo se, ta izpalo
To huškanje pa ma kako, —
Mà nas silnih žrtva stalo, —
Ucvililo ma nas jako, —
Uništit moć' neće nas,
Tà doć mora i naš spas! . . .

I. G. Sriemac.

Otčevi griesi.

Pripovjedka iz hrvatskoga života.

(VIII. konac.)

Napokon su gospoje svršile posao; Zorica je gotova, pa je zbilja i krasna danas, ljepša nego je i sama mislila, zato su oči njene često zavirivale u ogledalo, pa iz njih svaki put bljesne iskra ponosa i zadovoljnosti.

Slaga udje u sobu i metne na njen toiletni stolčić crnom kožom prevučenu škatulju.

„Što je to? Od koga je ovo?“ pitaju u jedan glas i majka i kćerka.

„Mladi gospodin Strahić predali su mi ovo i rekli, naj postavim na onaj stol frajlici, na kojem se češu.“

„Ah! vjenčani dar zaručnika,“ klikne starica Pripecićka. „Deder otvori, da vidimo što je?“

„Ah, krasna li ovratnika! Majčice, gle kako se cakli, sjaje žuto, suvo zlato, pa i dragulji! Majko nikada nevidjeh takova šta!“

„Strahić zbilja je veoma ljubezan čovjek,“ doda prijateljica jedna.

„A prikazuje i mnogo ugladjena ukusa,“ dopuni druga; „vidi se, čovjek je fin, živio u svietu, vidio i naučio.“

„Majčice, bi li ga s mjesta savila oko vrata?“

„Dakako, diete moje; to jamačno namjeravaše i Strahić, inače nebi ga bio poslao upravo sada. Deder, ja ću ti vlastitom rukom vrat njim ukrasiti.“

I radošću opojena majka uhvati, blistajući ovratnik, povede kćerku pred zrcalo, skopča nakit taj te ponosom, koji joj suzu radosti iztisnu, zaklikne uzhićena: „Je li ikada najplemenitije kovo riesilo savršeniji i plemenitiji vrat.“

Zaručnica je gotova, obučena, nakićena.

Pronicavo oko majčino proleti brižno još jednom, nebi li upetilo kakovu pogrešku, pa vrativ se kćerki zagrli ju i pritisnuv na vjerne materinske grude, šapne:

„Zorice, vrieme je, da idemo u dvoranu. Tamo čekaju svatovi. Bog te blagoslovio; da živiš — ah, kakova slutnja — sretna i zadovoljna.“

Starici nestane besjede, nehtijuć gorčiti kćerki ovaj i onako ozbiljni sat, potegne ju sa sobom odkrenuv lice od nje. — Materinsko srdce u ovaj trenutak probijahu bojazni, sumnje, kakove još nikada; želeć sreću svojoj kćeri nevjerovaše ni sama, da li je zbilja te rieči izustila.

Vjerenica lagano, turobno uljezne u dvoranu, punu gostova mužkoga i ženskoga spola. Sviuh oči na nju se obore; mužkarci dive se njenoj ljepoti, žene sletile se, da joj reknu koju radostnu, bodreću. Strahić doleti blaženim licem do nje i presretan cjelovi obsipà joj ruke.

„Gospodo moja,“ progovori Pripecić ozbiljno, „mislim, vrieme je da idemo u crkvu. Nevaram li se, svi smo ovdje. — Nu gdje je mladi Gorski?“

„Eno ga, gdje mu upravo kola zakreću u dvorište,“ povikne njegova supruga.

„I jedna gospoja dolazi s njim,“ prijavi njeki gost. „Bit će mu rodbinom.“

Strahić gledajuć svoju zbilja u taj čas upravo dražestnu vjerenicu niti je čuo dolazak Viktora Gorskoga niti besjede gostova; činilo se, da je zaboravio sviet, ili bolje rekav, našao si novi, čarobniji uzvišeniji sviet u očima, u obrazih svoje zaručnice.

On se okrenuo ledjima k vratam, do njega stala punica, tješeć kćerku; sretni zaručnik niti nespazi, kako se otvorila vrata, te u sobu zašao bliedi mladić vodeć pod rukom gospoju.

Mladić dovede gospoju do Pripecića te izgovori formule obične, kada se prvi put sastanu dvie od prije nepoznate si osobe. Svršiv to podje još bliedjim licem i nesjegurnim korakom do gospoje Pripecićke te nakloniv se progovori drhćućim, ali ipak glasnim tonom: „Moja tetka, gospoja Veznik —

„Što? Go—spo—ja, gospo—ja Veznikova?“ krikne užasnim glasom u taj čas obrnuvši se Strahić. Sve prispodobe o gromu, munji itd., što bih sada mogao aplicirati na položaj Strahićev, bile bi umjestne, ali su već poznate. Siromahu klecahu koljena, kao da su jednim udarcem prebijena, iz lica sva mu se krv otisnula, ukočene staklene oči zabulje u staricu; u prvi mah, rekao bih, odletio mu je dah.

Starica Pripecićka uzbunila se, djevojka jadna, neznajuć riešiti te zagonetke, ustobočila se, kao prikovana; grozne slutnje kidahu joj smućeno srdce. Priletio otac njen, sletila se gospoda i gospoje; svatko pita i popitkuje. Obća uzrujanost. Sam Gorski blied ali miran stoji hladno, oko mu zloradom slašću nasladjuje se groznim porazom Strahićevim; gja. Veznikova takodjer blieda, ali mirna upre oko na zaručnika.

Njekoliko trenutaka vladaše u dvorani gluha, grobna tišina; svatko želi čuti povod ovoj smutnji, zaručnikovu nenadanu porazu.

Napokon i ovaj se osviesti na toliko, da je gnjevnim muklim glasom mogao zapitati:

„I vi ovdje gospo Veznikova?“

„Da, dodjoh, mladi prijatelju, da čestitam meni do sada nepoznatoj, vrlo dražestnoj, kako vidim, zaručnici, što je dobila toli vrla vjerenika. Marija, vaša prva zaručnica šalje vam takodjer —“

„Prva zaručnica!“ kriknu tri glasa, medju njimi svatko je osjetio fini, neizrecivom boli iztisnuti glasić Zoričin. Jadna djevojka, tuga ju slomila, kao što prekida ljuta bura poljski ljer. Da nepriskoči majka, bila bi pala na tlo.

„Prva zaručnica!“ razlievahu se rieči ove dvoranom, kao jeka odbijajuć se da od jednih ustiu zadju u druga.

„Laž je, gadna laž!“ urliče Strahić hripajućim glasom. Dokažite, što tvrdite!“

„Da, molim vas,“ digne se i stari raztuženi Pripecić, „dokažite; jer se ovdje radi o sreći i poštenju moga djeteta.“

„Nisam mislila,“ poče gja. Veznikova, „da će upravo g. Strahić zahtievati dokaza, jer ako ikomu, njemu ti dokazi neće biti povoljni. Ali kad on zahtieva, da opravdam svoj postupak, velim samo to: da je g. Strahić u

Gradcu polazio moju kuću, ljubio moju nećakinju Mariju, obećao joj ženitbu. Otišav od nas pisaše joj često, u listovih ponavljaše stara obećanja i činjaše nova. Evo tih pisama" — i starica izvadi svežanj listova. — „Ako g. Strahić želi, ja ću, bude li potrebno, mjesto pisama dovesti živa, žalibože gorko raztužena, smrtno ranjena svjedoka — samu Mariju."

„Što? Marija — da je ovdje —" zapenta Strahić. Pred očima digla mu se gusta magla, činilo se, zemlja se raztvara pod njegovima nogama. Da se nije oslonio na zid, noge nebi ga bile mogle držati.

„Ne, ne, dosta je," vikne Pripecić biesno; „dosta znademo; više nego i treba poštenje naše!"

„A sada; gospodine Pripeciću oprostite, žalim od srdca, što sam upravo ja morala danas ovamo doći te razvrći svezu, koju željaste i vi i gospodična kći vaša. Ali vjerujte, smatrah si to dužnošću, jer sam uvjerena, tko je nevaljan, nevjeran ljubovnik, neće biti niti čestit suprug. Komu se nežali drzovitu i bezobraznu igru voditi sa nježnim srdcem djevojačkim, tomu nije ništa sveto, takov neće štovati niti žene svoje, takov čovjek može donieti sobom nesreću, nikada sreće. Žalila bih do groba, da vašu, kako mi g. Gorski pripoviedaše, toli ljubeznu i dobru kćerku zasegne nemili udes biti suprugom nevaljalomu čovjeku. Jedno srdce krvavi već pó godine zbog njegove nevjernosti, niti će rana nevoljne Marije ikada zacieliti; zašto dakle, da se pomnoža broj žrtava Strahićeve opakosti, zašto da i vaša kćerka vene i propada uz muža, koji nezna no nevolju sijati.

Zato dodjoh amo; sad sam posao svoj svršila, pa s Bogom!"

„Ne, ne," povikne Zorica uhvativ staričine ruke, „vi nesmijete čestita gospojo tako otići, da nečujete srdačnu hvalu iz ustiu mojih; a znam i roditelji moji nikada neće zaboraviti dobra, što nam ga učiniste svojim mudrim činom."

„Tako je," potvrde roditelji njeni. „Hvala vam gospojo; ali molimo vas, ostanite večeras ovdje."

„Ne, nemogu; moram natrag u Zagreb, da tješim jadnu doma kukajuću djevojku. S Bogom."

„Stani!" ugušenim tonom zavikne Strahić polazećemu Gorskomu. „Stani! vraže u koži čovječjoj, a licem prijateljskim svemu ovomu ti si kriv; kukavice jadna, evo ti — i zamahne rukom, da ga pljusne. Ali se Gorski naglo odmakne, k tomu jedan gost uhvati biesnoga Strahića i potisne ga k zidu.

„Sutra po podne vidit ćemo se!"

„Ja ću doći," odgovori Gorski prateć gju. Veznikovu do kôla.

Strahić ogleda se još jednom po sobi. Na drugom kraju u majčinom naručaju gorke suze prolieva Zorica, do nje sjedi ozbiljni otac. Strahić poleti onamo, htjede pasti na koljena pred njom, pred roditelji, moliti oproštenja, obećati sve dobro. Ali namrčeno lice Pripecićevo, njegov grozni pogled, škripljući zubi i stisnuta piest uvjere ga, da tu neima milosti. Djevojka se niti neogleda nanj.

„Odtale nevjero,“ bjesnim glasom vikne Pripecić; „odtale, ili, tako mi Boga —“

Strahić se digne, i poražen, ubijen iztetura se na vrata. Ali jedva bio na pragu, eto stubami gore srnje njegov najvjerniji špan zasopljen, blatan i prašan turne svoga gospodara natrag u dvoranu, pa hripajući reče:

„Gospodine, mladi gospodine zlo! nesreća! Vaš dvor — vaša sva zdanja — izgorjela, propala! Marva se većinom ugušila! Seljaci — prokleti seljaci sve upalili; osvetili se grozno! „Krvavi mlin, krvavi mlin,“ tako vikahu njeki noćas, kad je vatra najžešće biesnila.“

Zasopljenomu slugi nestalo daha.

Strahić izbuljio oči u nesretna viestnika; svjetlo razuma kao da mu barma za čas, iznevjerilo, njegova usta kreću se te njekako mučno otimlje se iz njih rieč po rieč: „Seljaci — krvavi — kr — krvavi mlin!“

Za njekoliko trenutaka oporavi se opet; izpravi se te viknuv svoma španu: „hajd sa mnom,“ sjedne na kola. Kučišu zavikne: „u Zagreb.“

„Strašne li kazne božje,“ zamrmljaju njeke žene u dvorani.

Gostovi Pripecićevi razidju se tužni, neveseli.

Za pet trenutaka i dvorac je opet pust, ali turoban kako nikad prije, jer u njem kuka jadna Zorica.

IX.

Posljednja borba.

Na tornju stolne crkve zagrebačke zanjihalo se srebrno zvonce zovuć udobno živuće kanonike na večernju. U isto vrieme stane jedna kučija blizu „mirovne kolibe“ u čarobnóm Maksimiru. Iz nje izpadnu tri osobe: Strahić i još dva gospodina, jedan manje mlad, drugi po prilici Strahićevih godina. Ovaj mladji ponese dvie britke sablje.

Kučijašu zapovjede, neka podje malko dalje te čeka, dok mu se nezapovjedi, da priveze bliže.

Sva tri odu u tamnu šumicu, gdje se u sredini, na čistacu, koj je zaraso mekanom travom sustave.

Istom se oni tu smjestili evo i drugih kola. U njih sjedi Gorski i još drugi mladić.

Oba zapute se u naznačenu već šumicu.

Došavši na mjesto pozdrave se gospoda dosta uljudno.

Čitatelji sjećat će se jošte, kako je Strahić u najvećem bjesnilu u dvorcu Pripecićevom digao desnicu na Gorskoga, te zapriečen tudjom rukom nemogav nanesti mu namienjene uvriede pozvao ga, da sabljom u ruci ovrši svoj posao.

Evo ih sada; š njimi dodju dva svjedoka i liečnik.

„Moja gospodo,“ prihvati govoriti gnjevno Strahić, „znate valjda povod i razlog našemu ovomu sastanku. U plemića je običaj, da se uvriede krvlju peru. Pa ako i nepoznam plemenite loze moga protivnika,“ doda porugljivim glasom, „to ipak nekratim mu sreće, neka ga plemeniti način uči štovati tudje poštenje.

Za taj posao mislim valja odabrati sablje.“

„Po običaju dvoboja,“ hladno odvrati Gorski, „koj dobro poznajem, premda moje ime nije zabilježeno na staroj kakovoj pergameni; po tom običaju pristoji meni odabirati oružje; i ja sam neplašeć se smrti bio odlučio pištoljom u ruci mejdan dieliti. Ali moj plemeniti protivnik želi sablje, a ja se tomu neću da protivim.“

Obične ceremonije obave se.

Svjedoci opomenu oba protivnika, neka se nekrvavim načinom pomire.

Uzalud, Strahić neće ni da čuje o tom.

Protivnici stanu svaki na svoje mjesto.

Još samo trenutak i sablje hoće da se prekrste.

„Moja gospodo,“ turobno reče Gorski, „Bog mi je svjedokom, da nerado činim ovo, na što se evo spremih. Čim me g. Strahić potvara, ja sam učinio, jer je dužnost braniti nevinost, i upućivati nevješte — nesamo moja, nego svačija. Nisam ja kriv, što je moj protivnik jednu djevojku unesrećio, pa hotio i drugu privezav njenu nit života uza svoj; što sam ja zapriečio savez nenaravit, nesretan, zato me g. Strahić pozivlje na mejdan. Neimam povoda ljubiti moga protivnika, jer mi je život ogorčio, budućnost razrovao; neimam razloga sliediti ga, jer njegov je otac mojoj obitelji golemu nanio nesreću, obezčastio ju; a sin eto nastavlja posao —“

„Ha! dakle nije ti dosta prijašnjih uvrieda, još starim primećeš nove; odtale brbljava balo, trzaj sablju!“

„Lagano, lagano plemeniti sine plemenita otca; krv će dosta rano teći, bilo prije ili njekoliko časaka poslje. Dvoboj ovaj odlučit će moju i vašu sudbinu —“

„Ta nebrbljajte,“ zavikne Strahić strašnim gnjevom, trgne sablju te zamahne na Gorskoga. Ovaj nemogav smjesta odbiti udarca uzmakne korak natrag, ali ga ipak protivnik rtom malko na licu odrapio; krv ga oblije.

„Ha!“ poviče uzpaljeni Gorski, „dakle već poteče; kad mora neka teče bratska krv! Jer znajte —“

Rieč „bratska krv“ potrese Strahićem, sablja mu klone. Ali samo za čas.

„Šeprtljijte, udarajte, ili tako mi Boga, ja neću čekati na svršetak vaše bajke.“

„Jer znajte,“ nastavi mirno Gorski, odbijajuć ujedno hladnokrvno žestoke navale svoga strastvenoga protivnika, „jer znajte, pao jedan ili drugi od nas, istina je živa: da će brat ubiti brata.“

„Brat vi moj!“ zavikne Strahić, pred očima mu se smaglilo, posrne, ali Gorski misleć, da je to dvobojna varka poskoči i zasječe i proti volji onaj čas, kad je Strahiću s užasa ruka klonula.

Mladić sruši se na zemlju, bujnom travom poleti crna krvca iz široke, zjajuće rane.

Sekundanti i liečnik priskoče, da pomognu.

„Brat ubiti — će — brata! Moj brat on — oh otče — moj — grozna li kazna moja.“ — I usta njegova prestanu se gibati. Zapanjeni sekundati

neznaju što da čine. Gorski stajaše njeko vrieme kao gromom ošinut. Činilo mu se, njegova majka da mu prieti strašnom propašću.

„Ubojica ja,“ prošaptne, a zatim poleti, kao da ga sve tjeraju furije sa krvava mjesta, sjedne u kučiju i nestane ga.

Rana Strahićeva je bila velika ali ne smrtna. Doduše mladić je mnogo pretrpio; više dana nesvjestan, groznom vrućinom mučen proživi. Da nije podlegao, ima zahvaliti najviše svojoj zdravoj naravi pa onda brižnoj, požrtvujućoj se njegi Marije, prve mile svoje, koja začuv o njegovu udesu pohiti k bolestniku te ga brižno njegovaše, bdijuć dan i noć kod njega, dok joj liečnik nejavi, da je kriza minula a bolestniku popustila groznica.

Tako je ljubeća, a sada nesretna djevojka vratila neljubav ljubavju.

Bolestnik sjećaše se, kako mu se sried ljute groznice i vrućice činilo, da ga angjeo nebeski tješi, dvori i njeguje.

Ali čim se on oporavio, nestane toga angjela i on ga više nikada nevidje. —

Marija umre pod zidinami sebastopoljskimi kao milosrdnica u francezkom taboru, pošto je prije mnogoga junaka otela čeljusti ljute smrti.

Strahić ozdravi; ali se ujedno i promieni. Njekoliko mjeseci ode na svoje dobro, da posagradi izgorjeli dvor i zdanje; uz to stane tolikom okrutnošću proganjati kmetove, da su mu zaprietili smrću, čim ga sama nadju. Pa bog zna, bi li živu iznesao glavu god. 1848. da nije pobjegao iz domovine.

Vrativ se poslje bune kući, nadje opet mjesto sgrada i obradjena imanja pustoš i ogorke. Popraviv nješto poče gospodariti; ali do skora omrzne mu i to. Živeć osamo od gotovine raztepe, razproda imanja, razsipa novce, a danas tura se po zemlji kao pravo strašilo. Od velika imetka ostalo mu neznatno imanjiće, zaduženo preko svake mjere; štogod podhvati, sve mu se prehiti na opako; provodi život nemiran; nitko ga neljubi, jer niti on nikoga nemiluje.

Gorski, tjeran nemirnom sviešću od nemila do ne draga, nazrievajuć u svakom predmetu krvarećega Strahića tumaraše amo tamo, dok mu nedodju sretni glasi, da Strahić, polubrat njegov, nije umro; da živi. To mu godilo, ali ga ipak izmiriti nemogaše.

Kad su burne 1848. god. poletjeli sivi sokolovi hrvatski, te se digli na obranu svetinja svojih, pridruži se jatu njihovu i Gorski. Boraše se svagdje junački; napokon snadje ga željena smrt u bitki kod Tapio-Bicske.

Prije bitke preda jednomu svojih prijatelja zapečaćeno pismo, umoliv ga, neka ga uruči, vrati li se živ u domovinu, Strahiću. Njega pogodi magjarsko tane, prijatelj mu se vrati zdrav kući, te izruči posljednju volju Gorskoga Strahiću.

„Neznam, kako da te prozovem,“ tako počima list Gorskoga; „bratom nazvati svoga protivnika, mučno je, najpače meni, a ipak smo braća na toliko, što imamo zajedničkoga otca, s tom ipak razlikom, da ti Mirka Strahića možeš otcem svojim zvati, dočim bih ga ja gledeć na svoj položaj voljan bio

prozvati krvnikom sreće svoje. Ti valjda neznaš, ali ja osjećah uvjek tužni položaj svoj, u koji me obori nepoštenje čovjeka, koga moram proklinjati, premda mi je otac, kao i tebi. Znaj bo, da je Mirko Strahić ljubio njekoć poštenu gradjansku kćer, da ju je osramotio i ostavio. Ova poludi i zaglavi sried groznih muka u ludnici. Plod te griešne ljubavi ostade u životu — kamo sreće, da je i on poginuo — prihrani ga brat nesretne one žene sukromno. A kad i njega obori smrt izruči ga njekoj dobroj, čestitoj, svojoj u dalekom koljenu rodjakinji, gospoji Vezňikovoj, zašutiv joj ipak nesretni slučaj moj. Ona ga gotovo odgojila na pò, te zatim kao mladića odpravila na vlastitu želju u Hrvatsku.

Taj mladić sam ja; Mirko Strahić moj je, žalibože, otac.

Ostalo možeš razumjeti lasno i sám.

Ja sam te mrzio od prvoga dana našega poznanstva; ta mržnja, zvali ju slobodno drugi griešnom, meni se vidi naravita. Užasni posljednji dnevi majke, osramoćene, ostavljene; preziran od svakoga, komu je poznato bilo stanje moje; prisiljen sakrivati ime svoje, nesmijuć nikada istinu kazati o roditeljih svojih; isoliran u svietu, progonjen svjetinom, predsudami zasliepljenom: sve to uzpiri mrzost najprije proti onomu, koji je pravi uzrok golemoj bjedi mojoj. Pa budući nemogoh se njemu osvetiti, prenesem mržnju na njegova sina, a taj si ti. Mrziti bo morao sam, mržnja postala mi drugom naravju, bez nje život bio bi mi dosadan; jedva se jê otresoh sada pišuć ovo pismo u oči smrti svoje.

Uz to kao da si se zakleo, te mi nakanio svako dobro pred nosom oteti. Mariju, gospoje Veznikove nećakinju ljubljah kao rodjenu sestru; Zoricu Pripecićevu svim žarom mladenačke ljubavi. A ti eto, onu prvu sramotno si iznevjerio, a drugu mu iz ruku gotovo oteo. Kako te nebi dakle progonio. I evo izpoviedam: tražah se s tobom upoznati, u prijateljstvo željeć znati, kakov si čovjek. I opaziv, da iza otca neosta bolji sin, odlučih zapriečiti svaki tvoj korak. Ja sam izviestio Veznikovu gospoju o tvojih namjerah sa Zorkom; ja pisah Pripeciću, neka se čuva tebe; ja napokon dovedoh Veznikovu na dan vjenčanja u Pripecićev dvor, te razvrgoh tvoju ženitbu.

I vjeruj mi, nekajem se zato; jer ti nemožeš nijedne djevojke usrećiti.

Žalio sam dvoboj u Maksimiru misleć, da si pao mrtav; nu sada mi je laglje, dočuv, da si ranu prebolio. Jer, ako sam te i mrzio, tvojim ubojicom biti nisam želio. Hvala Bogu, sada je sve u redu.

Vidit se više u životu nećemo.

Život mi je dosadio; sried groma topova i zveketa sabalja izpustit ću dušu na polju slave.

Mržnje nestalo je iz moga srca. Oprašćam ti svako zlo, što si mi ga hotice ili nehotice nanio ili nanieti odlučio; a nadam se, oprostit ćeš i ti meni. Oprostio sam i otcu — tvomu, a i — momu. Bog pravedni, izrekao mu je sud, a kad stigne pismo ovo tvojih ruku, bit ću i ja već s njim obračunao. Kad nam udes nedozvoli mirno živjeti na zemlji, da barma spokojni, prosti svake zlobe razstanemo se na vratih u vječnost. — Želim ti — sve dobro;

gledaj, da popraviš, što je otac zla počinuo, da tako sbog otčevih grieha nepostigne kazna sina; a uz to sjeti se, da si imao polubrata nesretna, čemerna, nu vrstna živjeti život koristan i častan, da nisu kocke inače pale. S Bogom.“ Gorski.

B. Lorković.

Ditiramb.

Na zelenoj jeonoč kad livadi
Zaspa Ljeljo mladi,
Kraj jezera čekajući,
Da mu sinu do dvie žarke luči,
Oči mile
Jezerkinje vile, —
Primakoh se i ukradoh
Srce mlado,
Pa mu svoje dadoh.

Na šum vala na zelen-livadi
Skoči Ljeljo mladi,
Uze lučac s bujne trave,
Uze žar iz srca, željan slave,
I strielicu
Pusti u djevicu!
Vatra Ljelje siromaka
Nije jaka:
Dieva grli Baka!

Al to skače s grozdna vinograda
Pjevajući Bako sada;
Smije mi se zubom bielim,
Moli, da mu srce to udielim,
Nije druga,
Ajde — dadoh mu ga;
A iz vode srebropjene
Et' ljuvene
Vile, divne žene!

Naljubiv se vile Bako sada,
Skočiv s vinograda,
Pa mi Ljelju srce vrati,
A i meni — bop mu to ueplati! —
Te poljubi
Mene bielim zubî:
S njih cjelovâ mrvca mala
U me pala —
I zato mu hvala!

Ivan Zahar.

Izlet na Greifenštein.

Da se nije dobra mati narav, koja jednom siplje a drugom otimlje, pobrinula, kako će ovdje suvišak izravnati, a ondje manjak naknaditi, kukavan bi život životarili jadni putnici zemaljski. Da vam ovu svaki dan vidjenu i gledanu istinu samo jednim primjerom razjasnim. Vi dobro znate, što je Beč i kolik je; promislite onu neizmjernu hrpu kamenja, složenu milijunî kapî znoja i suza ljudskih, prestavite se duhom ovamo, pa mi za one zapare, kakova bijaše ovo njekoliko dana, prodjite ovimi od silne vrućine izprepečenimi zidinami: vrućina ti se odbija o zidove kućne, vrućina ti je pritisnula s neba tjemenište, vrućina se sunula iz onoga pustoga taraca bečkoga — skupite svu tu silnu i nesnosnu žegu na jednu umrlu glavu, pa mi recite, nebi li čovjeku od nje mogao i zdravi mozag uzavrieti? Bi, ali da toga nebude, pobrinula se dobra priroda, koja je ovoga gorostasa ovjenčala prekrasnimi, divnimi okolicami, okićenimi zelenim šumjem, iz koga vire stare ruševine, svjedoci i boljih i gorih vremena. Nego čini mi se još i to, da su ove naravske divote više stvorene za tudjince, nego li domaću djecu. Mari vam mnogo Bečlija i za Kahlenberg i za Greifenštein i Vildegg i druge miline, dok je njemu sjedjeti u uviek milih bureau-ih i lizati nad svaki zemaljski med sladje crnilo, dok mu je zakopati glavu medju paragrafe i verordnunge, ter boriti slavnu borbu duševnu, kako bi nezahvalne suvremenike usrećio kojimi kolî novoga

Regierungs- i Verordnungs-Blatta. Jest, najviše ćeš naći u okolicah bečkih Engleza, Franceza — pa onda drugih naroda austrijskih, a razumije se po sebi najviše puste i bujne djačadi, svježe i čile mladeži, koju je Bog stvorio da žive i koja razumije ovu sladku zadaću bolje vršiti no ikoja druga doba.

Tako se i prije njekoliko dana digo glas u našem hrvatskom družtvu, Velebitu, da njekamo izletimo, da zaputimo na krasni Greifenštein. Predlog i zaključak skoro u jedan isti trenutak! — tolikom se slogom prihvati ova misao. Ali nemože biti tako do kraja, jer tek što bi predlog u načelu primljen, stanu se Velebitćani razilaziti u načinu i začinu. Jedni hoće da ponesemo sobom vožicu vina — oj čiste hrvatske naravi! — drugi dokazuju neobhodnu potrebu purana i gusaka — naturam furca expellas, tamen usque recurret! — a treći . . . ali tko da sve to nabraja? Napokon se svi ti raznorodni predlozi svedoše u najpraktičniji, jer najnaredniji zaključak, da svatko ponese njekoliko forinti, pa gdje bude pâra i dinâra, bit će smoka i prismoka.

Mili Bože, krasna jutra trećega lipnja! Nas jedno desetero sjednemo na parobrod pa u Greifenštein. Slast je to i milinje s onakove lagodne vožnje, s onoga zdravoga zraka jutrnjega, s onoga vidika božanskoga, što ti se oku otvara s lieva i desna, osobito na onom nizu gorâ, koje su Beč zagrlile na desnoj obali dunavskoj. I nemože vam te slasti svatko uživati! Uprite oko u onoga mrkoga novčara i lihvara, što se je ondje sgrbio na klupi; zar njega nezanima ova divota naravska, zar je on sam bez srca i oka i čustva? Jadan li je takav stvor božji! Neide on na Greifenštein, da si barem jedan dan raztjera s čela onu tuštu oblačina, što si jih je svojom krivnjom i lakomošću nadvukao, neputuje on za zabavu, nemisli on o veselju: vidite, kako su mu dušu stisnule, čelo nabrale misli: koliko bi mogao sutra, posutra, prekosutra itd. prid narasti, koliko li on na pridu steći, kako bi nadmudrio siromašno čovječanstvo — a on sam što ima od toga? da uživa, da se nasladjuje tudjom i svojom mukom? Nipošto! Hoda on skupocjenim sagovjem prostrtom palačom, spava na mekih dušecih, blaguje — jer jesti odviše je prosto — što samo može pokvaren želudac poželjeti i podnieti — ali na što mu sve to, kad mu i po sagovih noge klecaju, kad si i najodabranije jestvine zalieva pelinom paklenih skrbi za sve to većim obogaćenjem, kad ga blagi sanak neće da prekrili razbludnimi svojimi krili! Tko da i nehotice na ovakov prizor iza svega grla nepropjeva: Cantabit vacuus coram latrone viator! Ali opet ni to nije blaženo čustvo, nosi u tobolcu egipatsku tminu! Zato je najbolje udariti sredinom — djačkom sredinom: imati u tobolcu 2—3 for. pa putovati na Greifenštein! I eto me kod našega društvanca, s kojim me je rastavio onaj nesiti novčar. Mi se dakle na svom parobrodu „Greifenštein“ svega, čim Bog dieli, nagledali, pa u Nusdorfu prebacili na drugi mnogo ljepši magjarski brod: „Matyaš kiraly“, na kojem smo dovršili svoje putovanje. Ovaj je drugi dio vodene ceste bio mnogo ugodniji od prvoga, jerbo je sve mnogo odličnije i udobnije uredjeno. Ali smo i pošteno platili tu eleganciju! Porcija kave 40 novč. ploska piva 25 novč. itd., ali Hrvat nežali potrošiti novaca, dok jih samo ima, — a kad jih neima? no onda jih pozajmi u dobra prijatelja, pa kad mu se sreća nasmješi te jih opet uzima, vrati p o š t e n o — bez svakoga intereša i kamata. S ovoga smo drugoga broda motrili krasnu zelen Leopoldiberga, Galicinberga, Kahlenberga, provezli se kraj Klosterneuburga i najposlje izkrcali u seocu Greifenšteinu, što se je stisnulo pod razvalinom, koja no je bila prva svrha našega putovanja.

Sada gdje smo već na mjestu, da vam u kratko opišem taj preglasoviti Greifenštein. Niti vam je to naš Medvedgrad, niti Okić ni Susedgrad već vam je na pećini sagradjen čedan gradić, njekadanji stan viteza sredovječnoga s

kulom pramu jugo-iztoku okrenutom. Ali koliko sam grad nije velik i znamenit sa svoje ogromnosti — čvrst je kao što bijaše u sriednjem vieku sve za viekove gradjeno, pa ipak! — toliko je vidik s ovoga gradića upravo čaroban i božastven. S jedne strane okružen bujnom šumom, s druge brežuljkom, na kojem se složio slog do sloga, koj je marljiva ruka siromaškoga, pa upravo s toga siromaštva radinoga poljodeljca — nepreorala i prekopala, nego reć bi prsti premrvila; divan je doista to pogled na ovo slogovje što se bujnom zeleni i to svaki slog svojom jedan mrčijom drugi jasnijom već žutećim treći bljedušastom prelieva kao kakova duga zemaljska, pa onda pokraj svega toga milinja baciti oko na široki Dunav, što se je pred tobom ponosno razlio i svojom brodonosnom vodom razstavio bližnji grad Stockerau i druga udaljenija mjesta. Rekoh i tu biti i pjevati, da sam pjesnik — ali ne o slavi njemačkoj i krasoticah germanskih, već o slavi hrvatskoj i ljepoticah hrvatskih! Ali se nesmutite za to pjesnici hrvatski — možete vi i kod kuće pjevati, ima i kod nas rajskih prediela, ali smo mi kukavci, koji slabo za nje i znamo i marimo. Po slici sudeć — nije me žalibože još bilo ondje, ali nebih mogao umrieti, ako nepodjem još prije smrti onamo — po slici rekoh, neznam ja pomisliti veće krasote i romantičnosti nego li je naš zagorski Trakošćan. Pa koliko nas je bilo ondje? Sram me je, ni mene još nebje, ali ću biti, Bog nedao prije umrieti!

Ali sad će već mnoga majušna nožica krasne čitalice biti lupnula nestrpljivo o tle, — čemu to krivudanje i okolišanje; tu mora da ima još i ljepših stvari, koje bih rada saznala! Ta Greifenštein, kako to romantički glasi — kano od prilike kakov Dürrenstein — Markenstein, Teufelstein i koliko ješ neima ovakovih imena u vitežkih romanih Dellarose i njegovih drugova. Za ovim se kamenjem obično sakriva kakova grozno-mila povjestica o nesretnih ljubovnicih, o užasnih ubojstvih, o krvnoj osveti, grabežu, otimačini, o duhovih i prikazah noćnih! Jest, krasna dušo, nisam ja na tebe zaboravio, znam ja, za čim teži tvoja nježna duša, tvoja topla mašta, tvoje ćuteće srce, znam ja, da se takove godinice samo od sladke ljubavi živu, koja je tim sladja, što je imala silnijih i groznijih zapreka svladati. Čuj dakle zgode greifenšteinske!

U tvrdom Greifenšteinu — za onda se drugačije zvaše — sjedi starac vitez Greifenštein. Po glavi mu pao već odavna mraz starosti — viestnik skore smrti. Družica njegova života jur ga ostavila — ali mu nakon sebe ostavila vjernu svoju sliku, dražestnu kćerku, da njoj gladeći krasna kao dvie jabučice lica dovodi u pamet mlada lieta svoja, kada je majci njezinoj zavirivao u zamamne oči i šaputao tajne rieči ljubavi vječne. Pa izbilja kćerka mu je prava ružica i ljepotom svojega obličja i mirisavom dušom djevojačkom, u kojoj se već zarana uhvatilo tvrdo žilje prave kreposti ženske. Donosila su tako mrka ona vremena, diete mu kano u kavezu odraslo, jedva znala, odkuda li bieli krušac, kojim je zalagala biser-zubiće, odkuda li bjelica-pšenica, što je rasla na crnoj zemlji, gnojenoj mukom i zalievanoj znojem otčevih podanika i kmetova. Nije ona znala za čarobnu silu ljubavi, ovu je ćutilo njezino nevino srce jedino prama Bogu i roditelju svomu, koga je dvostrukom ljubavlju njegovala, od kako je morala nanj prenieti i ljubav materinju. Dobra ili zla kob htjede, te se starac zavadio s obližnjim susjedom svojim; — sva bijaše prilika, da će medju njima biti ljuta okršaja. Drug njegov inače stari znanac i prijatelj neimadjaše od srca poroda do jedinca sina, koj je već bio dorasao i do britka mača i do težke topuzine.

Susjedu milo bilo razkinuti stare veze prijateljstva; zato će prije nego odluči oštro oružje, poslati svoga sina, nebi li ga kako utišao, nebi li ga mlado

lice sinovlje sklonulo na staru ljubav. Poslanstvo bilo zaludu; ali što rekoh nebilo zaludu, jer se sklopilo novo kamo jače prijateljstvo izmedju dvie nježne mlade duše. Ali mi nemislite, liepe čitalice, da se je ovaj novi vez duša zapečatio pečatom milih uzajamnih obećanja, da se je posvetio prisegom vječne vjernosti. Starac Greifenštein istina primio vitežki mlada susjeda i počastio ga starim gostoljubjem; ali kako se nemogoše nagoditi o uvjetih pomirovnih, bila je gostba naravski vrlo šutljiva i tek je poraženi mladić mogao po koj tajni pogled izmieniti sa svojom mladom vršnjakinjom. Nego pamtite, u ono su doba pogledi više zborili, nego danas svi dugi ljubezni razgovori, bili su jači nego današnjega varavoga vieka sva liepa uvjeravanja. Vidješe se i zagledaše. Mladić ode, ali ponese sobom popunjenu polu srca svoga, koje je dosle znalo samo za ljubav roditeljsku; djevica osta, ali i ona oćuti, da joj na svu otčinsku ljubav u srca ostalo prostora još za jedno jače čustvo. Što se mislilo, to se dogodilo, susjed navali na susjeda, prijatelj se zarati s prijateljem. Starac se Greifenštein junački opire u svojem tvrdom gradu, ali njegovu neprijatelju bolja sreća priskočila. Našao se crni izdajica medju Greifenšteinovci, kojino pod tihu večer, gdjeno već sva družina i momčad gradska mišljaše, da će opočinuti od sretno odbijena juriša, te pusti kroz otajna vrata četu neprijateljsku u grad. Stade buka i sječa. U toj nevolji i zdvojnosti prevali i dobra kćerka, zabrinuta za dragi ostatak života otčeva u dvorište gradsko. Smotre ju dva plemenita oka. Za mnom, momci, ovaj biser više vriedi nego sve te puste zidine gradske pa da su sazidane od suhoga zlata! Djevojka bude oteta. Sin zabrinut za nježni svoj plien, da mu neizmakne iz ruku ili u onoj sječavi kakogod nepostrada, zapoviedi svojemu dielu momčadi, da ga sliedi. Učini mu se to tim nuždnije, čim se temeljitije bojaše, da će i stari Greifenštein, koj se uprkos svojoj starosti borio kao razjareni lav, kad ga tjeraju lovci iz stare mu špilje, da će, velju, ako nadvlada njegova vojska i on izgubiti glavu; a to bi za uvieke prekinulo vez ljubavi medju ubojicom i kćerju starčevom. Sad je već mnogo laglji posao bio za gradsku posadu iztisnuti onaj drugi dio vojske neprijateljske, koja se odtraga do kapije držala a bješe joj na čelo otac mladića. I tako se sretno uza svu nesreću svrši onaj dan po Greifenšteinovce.

Sada je mislio protivnik Greifenšteinov, pošto mu je dopao ruku tako dragocjen plien, da će laglje prodrieti svojimi zahtjevi i uvjeti, koje je poručio Greifenšteinu. Medju inimi bje i taj, da se u zalog vječnoga obnovljenoga nikad više prekinuti se neimajućega prijateljstva sin njegov zaruči s kćerju Greifenšteinovom, koje se dvoje i onako obujmilo medjusobnom vrućom ljubavlju. Misliš, da je pristala ga to gorda duša starčeva? Prokleo kćer i otmičara njena, pa se zakleo živim Bogom i svetim evangjeljem, da dok bude teklo i jednoga vlasa siede njegove glave, da neće oprostiti kćeri svojoj niti se s njom izmiriti, ako poda ruku sinu neprijateljevu. A prevari li se te joj oprosti, da mu s mjesta utrne luč života! Djevojka plače i nariče — samo što joj neizkapaše divne očice.

Ali se njenu razcviljenomu srdcu našla božanska utjeha. Svećenik — stari sjedoglavac, komu je malo ne svaki siedi vlas bio svjedokom koje strašne zgode i kojega težka jada za ono sedamdeset godina duhovnoga njegova službovanja, svećenik u gradu neprijatelja Greifenšteinova, kamo se odustavši od dalnjega juriša na molbu sinovu otac vratio s vojskom, ulio u djevojačku dušu tajnih kapi božastvene utjehe vjerske: „Neplač' kćerko! Težke su istina kletve roditeljske, ali jih u onaj čas, čim jih otac tvoj istisnu nesmotreno i griešno, milosrdje i pravda božja u blagoslov pretvori. Nečuje se svaka kletva do Boga! e kletva — nepravednica i nezaslužnica obara se strahovitom kazni na samu glavu kletnikovu. Bog je dao zakon ljubavi, pa tko ovaj zakon po-

gazi, neima prava da drugoga nagoni, da ga zabaci. Promisao je višnja srdce tvoje i mladićevo spojila najsvetijim i najčvršćim vezom, taj se više razkinuti nemože — i nesmije — tko bi to pokušao ma i otac bio, postaje krivcem viečnoj ljubavi. Pa tko smije tvrditi u kratkovidosti svojoj, da vaša ljubav nije zametak ponoviti se imajućemu prijateljstvu roditelja vaših? — nisu srca kamena; nikad nije kaplja vode prije izdubila kamena godimice i vjekomice nanj padajući, kao što može produbiti kap suzice djevičine kamenu koru, štono kadšto oklopi roditeljsko srce! Djevojci odlahnu — za njekoliko dana spoji drhćuća ruka stara duhovnika dva najbujnijim životom i vatrom bijuća nježna srca. Doznao za to Greifenštein. Iz očiju mu se prosipaše munje, a iz ustiju cieli pakao novih još strašnijih još užasnijih kletava. Poručuju mladi ženici svakojake mile glase, mole i zaklinju starca milosrdjem Boga velikoga, koj da i njemu bio onako milostivim sudijom, kako on prama njim blagim i milosrdnim otcem. Nehaje tvrdi starac. U to minula godinica i doniela sretnim suprugom jabučicu ljubavi sinka puna divne miline i majčina obličja. Čim se pridigla porodilja, rekla ovu rieč: Sa mnom mužu — ja ću poći makar i nedoći! Ako mu se ledeno srce neotopi na pogled ovoga nevinoga andjelka, onda mu neka Bog sudi, ali ja sam riešena svakoga odgovora pred njim. Krasno jutro prosipalo se cielom dunavskom okolicom, te ju pretvorilo u zemaljski raj. Stari Greifenštein rano se probudio. Čim otvori oči, baci jih po pustoj ložnici — u jednom kutu stoji žene mu davno preminule postelja, pokrivena, a u drugom kćerina, ali je i ova zastrta. Tužno li je pod siedu glavu biti samu, ostavljenu od svake ljubeće ruke, koja će poduprieti u grob se rušajuću starost. I vinuše mu se pred oči prilike materina i kćerina, i pomolila mu se starica, kako ga zaklinje, da vjerno čuva i jednom usreći jedinu ostavštinu njihove ljubavi — krasnu kćerku; a on je taj divni plod, umjesto da ga njeguje, rinuo od sebe, on je ružu, koja mu je mirisom svojim razganjala nesnosne hire starosti, pogazio. Tu zaplače duša starčeva prvi put. I tu krasnu i tu milu i angjeosku dušu mogoh odrinuti od sebe! To je gorko, to je grozno! Ali plien je ona najkrvnijega krvnika moga, ona je zaboravila njegu i ljubav otčevu, pa ju zamienila savezom medju kletim porodom neprijatelja moga. Ne, to se nemože, to se nesmije zaboraviti — moja kletva ostaje čvrsta i nerazrješiva. I padoše mu oči na prazno mjesto kćerino. Silne borbe u malakšućoj duši starčevoj! Prvi put se danas od srca, pomno i pobožno Stvoritelju svomu pomolio.

Govoreći molitvu gospodnju, kad mu usta dodjoše do one uzvišene i jedinomu kršćanstvu vlastite prošnje: „i odpusti nam duge naše, kako i mi odpuštamo dužnikom našim“ skoči na noge, kao da mu je britka striela prošipila srce. Nije znao, bi li se ljutio ili veselio. Ipak klekne i nastaviv molitvu danas prvi put rekne: „ako je Bože tvoja volja, neka mi bude kćerka i sretna i uza svu kletvu moju — ali odpustiti joj je nemogu, ma mi i ti neodpustio. Već je klonula tvrda volja starčeva, već se sagibala ohola glava njegova, ali si on to sam taji. I šeta kuli na branište, da se nagleda divote božje. Kružeći krugom dobro poznatih mu strana, koji su mu danas sinuli novim sjajem — valjda što je i njegovu dušu obasjalo novo svjetlo — sustavi mu se iznenada oko. Što je ono u daljini — tà nevaraju ga uza svu starost oči orlovske; ono je vitez plemenita i ponosna držanja i junačkoga kroka, uzanj se kao vinula loza trsova sazrio rumeni grozdić. Sjeća se i on mladih lieta, gdjeno se je pokojna vjerenica njegova s kćerčicom na ruci savijala oko grudi njegovih. A sada star ostavljen! Težko li je biti samu — neljubljenu! Kamo će ovi mladi ljudi — pješke bez sluge i posluge! Zar baš u njegov grad? Starca nevaraju dobre oči — ono je kćerka njegova, sad već mati kako vidi, a do nje muž njezin. O te krute borbe! Još je starac pravo

ni nezametnuo, kad javi straža plemenita viteza sa ženom i djetetom: „Neka dodju, zapovjedi starac. Kćerka pade starcu k nogam, i od gorka plača i ridanja nesmože više rieči do li: „Otče, sladki otče, ako li meni nećeš, oprosti bar ovomu nevinomu stvoru.“ (Konac sliedi.)

Iz hrvatske sinonimike.

Piša Vinko Pacel.

(Dalje.)

49. Sumnja, dvoj(m)ba, nepovjera, neuzdanica.

Sumnja, mnienje, da je tko šta počinio, u zlu smislu; posvemna (absolutna) ne priznaje nikakve istine, niječe daklje i samomu sebi žitak i bitak; od česti (partikularna) da ne možeš spoznati nikakove istine.

Dvojmba, isto ali u neodlučnom smislu; ali se tiče minulosti i sadanjosti.

Nepóvjera, mnienje ili osvjedočenost, da tko kani varati.

Neuzdanica, mnienje, da tko neće varati, ali će jedva izvesti, što veli, ili što se od njega čeka. — Nepovjera i neuzdanica tiču se budućnosti.

50. Sila, snaga, moć, kriepost, jakost, čvrstost čvrstota, tvrdost, tvrdina—oća, vlast, oblast.

Sila svota onoga što djeluje; moralna radi po pravu ili barem po zakonu; materijalna bezobzirce; prirodna po zakonih vječnih, bez sviesti, neodoljivo, bez odgovornosti.

Snaga u živu stvoru.

Moć, sposobnost da se što može, ali jošte ne smije.

Kriepost, danas samo o ćudoredju; ali i snaga.

Jakost, velika snaga.

Čvrstost, čvrstota, na neživotinji, prieči da se ne razstanu čestice same sobom.

Tvrdost, tvrdòća, opornost u prirodnine (prenešeno o čovjeku).

Tvrdina glede postepnosti, mjera.

Vlast zakonom odredjena sila.

Oblast u koga je vlast, dana ili ugovorom, ili dobrovoljno, ili bez ogleda na pravo, da radi po volji i po koristi onim, koji vlast dadoše.

51. Učtiv, uljudan, prijatan-prijazan, ugladjen.

Ovim pojmom odgovara ova glavna zajednička biljega: Odlikuje se vanskim ponašanjem tako, da bi se svatko rado za njim povesti; ali osim toga: Učtivi se čuva svega, što bi bilo proti ćudoredju.

Uljudni se osim toga zna i umiliti, jer mu je vanska ugladjenost veća tim, što se on svakomu nudi na uslugu, da susretne svačiju želju.

Prijazni ili prijatni zbilja to sve rado čini, te je to u njega pretvorilo se podpunoma u narav.

Ugladjen samo glede vanštine.

52. Istina, istinitost, istòta.

Istina (mj. jestina, što jest, biva, bistvuje, bitiše) kada se slaže misao s mišljenjem t. j. sa zakoni mišljenja; to je istina formalna, lična.

Istinitost, kada se slaže misao s mišljenim (t. j. s onim, što se misli, s bićem svojim); to je istina materijalna, tvarna, živa istina. — Istinitost-abstractum-pojam ob istini; istina-concretna. Prijatelj istine t. j. jedne, prijatelj istinitosti t. j. svake. Sravni: istinit prijatelj.

Istòta, istina živa, čin, djelo itd.

53. **Dúh, dúva; dáh, dùšac; dùha, s dùha.**

Duh (dah, duhnuti, dihnuti, duhati, dihati) daklje svakako što niti se vidi, niti se može sgrabsti, niti osjetiti ikako vanskim sjetilom, netvarno (spiritus, geist). Duh znači šta protivna tvari (materiae); duša u običnom životu šta protivna ljudskomu tielu, jer se ne može pomisliti ni duh ni duša u ina stvora, do u čovjeka. Na očigled je duh rieč prvotnija, jer je duša rieč izvedena. Sv. pismo rabi duh i duša dosljedno, vrlo riedko kano sinonima.

Duh je moć, svojstvo, sposobnost itd., kojom mislimo, tè pomoćju tiela stvaramo, što duh zamisli i to bez obzira na dušu. Duša je moć itd., kojom čustvujemo i za višim smagnemo; ona daje pojavu ili proizvodu duha cienu, vriednost, mjeru, za to duša=duh uporabljen.

Dah spominje razum, na razbor i na um, daklje i na spoznavanje; Duša na ćud (srdce, čustvo), i na volju (želju, težnju), kada se misli na višu istinitost, na ćudorednost, i na ćudorednu vriednost.

Dúh pojav dihanja srkan i povraćen uzduh.

Dùha neugodni pojav dihanja. — Dušac o vinu (bouquet).

Zduha, povod razlog izmišljen itd.

54. **Duh, duša; ćud=čustvo, srdce=čustvo.**

Duh spoznaje razumom, sudi razborom, tvori umom.

Duša mjeri ćudorednu vriednost.

Ćud ili čustvo, svota duha i duše.

Srdce ili čustvo, pojam dobra spoznaje, pojam mila ćuti (čustvuje), pojam priklona teži (hoće).

55. **Glâs, rïeč, bèsjeda; govor, slovo; izraz, nazov, ime.**

Glas prvak ili sastavina izgovorene rieči.

Rieč glas ili glasi, što zajedno nješto znače.

Besjeda izmedju više rieči jedna.

Govor ili slovo, 1) podpuna izreka, sastavljena i razpletena prema sadržaju; 2) proizvod uma ljudskoga, kojim se razlikujemo od glasova sve ostale žive i nežive prirode. — Izraz za njeki pojedini pojam pravo ime.

Nazov isto u znanosti, u obrtu itd.

Ime, krstno prezime, nadimak, čim se osoba podpunoma označuje po prvotnoj posebnoj oznaci.

57. **Omjer, pomjer, razmjer; savez, odnošaj.**

Omjer znači sud, što ga izvodimo kada prispodobimo dva pojma izmedju sebe, bilo glede čega (sadržaja, obsega, načina, svojstava itd.)

Pomjer, logični savez, odnošaj, dosljednost izmedju dva ili više pojma, predmeta itd. — Razmjer izjednačena dva pomjera.

Savez, kada se spoji, sdruži itd. jedno s drugim prema sadržaju, obsegu, kakvoći, micanju, njeke sile itd.

Odnošaj kada se jedno od drugoga luči, miče itd., ali se mjeri, prispodablja sila, vrieme, itd. u tom lučenju, micanju itd.

57. **Znanje, nauk, nauka, znanost, znanstvenost, umjeća, vještina.**

Znanje ili stalež, ili priedmet, što duh posvoji tako, da može o njem izbrojiti razloge i protumačiti ih; znanje je dvojako: jasno i razgovjetno prepoznato, i što je sjegurno i istinito prepoznato; ono formalno, ovo materijalno.

Nauk što se uči stvarna i stvarno, razumom i pametju.

Nauka, što se uči umom.

Znanost sustavno uredjena i posvojena jedna vrst spoznavanja.

Znanstvenost, značaj sustavnosti; prema popularnosti.

Vještina okretnost u sposobnosti.

Umjeća okretnost i vještina.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Srbska naša braća u kneževini namjeravaju 27. o. mj. u Čakovu otcu nove srbske književnosti Dositiju Obradoviću podići spomenik i pripravljaju se za primjernu svečanost. Mi smo znali više prijatelja, koji su voljni bili ići na omladinsku skupštinu i „čakovsko slavlje," nu žalibože još nije došla hora, da brat bratu smije, kad hoće i može, poći u pohode. Onamo je zabranjeno ići.

Iz **Siska** 14. kolovoza. (Dopis). Ja sam Vam obrekao pisati koju o predstavah što jih dade ovdje nar. kaz. družtvo. — Razne okolnosti zapriečiše me dosele u tom, pak evo me da izpunim obećanje, ako i podosta kasno. Biti ću što kraći; jer znam, da obširno opisivanje nebi bilo prema prostoru Vašega lista.

U svem vidismo 18 predstava, koje su sve liepo i dobro odigrane, ali osobito dopale su se: „Crna kraljica," Zvonimir" i „Zrinski"; kod posljednjih dvijuh sudjelovalo je njekoliko domoljubnih dobrovoljaca, jer je osoblje premaleno bilo, zatim „Dva stražmeštra" sa polovicom čistoga dohodka za sisačku bolnicu i „Kralj Dečanski," na isti način za jugoslavensku akademiju.

Neznam Vam navesti žalibože razloga, zašto su upravo te dvie predstave onako slabo posjećene bile. — Za vrieme predstavljanja mogao se je svatko uvjeriti, da naše družtvo liepo napreduje. Od njeko doba predstavlja isto u Petrinji. — Siščanom će nezaboravno ostati vrieme, što ga ovdje sprovedoše, pak ako jih u buduće sreća opet ovamo donese, mogu se nadati svagda prijateljskomu, iskrenomu dočeku.

Svašta. „Oest. Rev." ima u 5 (svibanjskoj) svezci članak dr. M. Falka o krunitbi ugarskoj, i navodi zanimivih povjestnih podataka o kruni sv. Stjepana. Grčki napisi na vanskoj ili grčkoj kruni g. 1076 i 77. vriedni su za nas posebna spomena. Na tom dielu kruneosim što su dvie carske slike Konstantina Porphyrogenete i Mih. Duke (1071—1078) ima i slika ugarskoga kralja sa sliedećim napisom: ΓΕΩΒΙΤΖ Δ—Σ ΠΙΣΤΟΣ ΚΡΑΛΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (Geobitz Despodes pistos Krales Turkias). I Paúr u Törökovom „Magyarországu primasu" tumači taj napis ovako, za nas i za Magjare dosta interesantno:

Geobitz znači Gesovitz (Gesović) ili Gejzovitz (Gejzović) t. j. na slavensku sin Gejzin. U slavenskom su jeziku imena na vić patronymica.

Κραλης je kralj; ali i to je opet slavenska rieč, iz koje su Magjari načinili svoju „Kiraly." Tako nazivahu byzantinski povjestnici sve ugarske kralje, najme Κραλης; a Stjepau sveti sam naziva se „Kral" u grčkom pismu, koga podielio bijaše vesprimskim grčkim koludricam. Pače u 14. već vieku zove Otokar Hornek ugarske kralje „gral" ili „chral." Τουρκις (Turska) zovu byzantinski pisci uviek Ugarsku.

Kukavan li i ubog moraše biti magjarski jezik tad (ta bogat ni mil nebijaše nikad), kad su **slavenske**, a ne magjarske one rieči, koje se odnose na porieklo i dostojanstvo nadarenoga ugarskoga kralja, te koje im pisac nahvalice izabrà kao rieči narodnoga pečata. (Bilo bi tu koje šta više nemagjarskoga, kad bi čovjek Magjare i magjarštinu uzeo dobro na rešeto. Tad bi istom došla na vidik plitkost i niština magjarske nadutosti).

Rebus. *)

Od Stj. Kranjčića.

JED mudr NO
JED mudr NO d đ d JED mudr NO
JED mudr NO d sta. d JED mudr NO
JED mudr NO d d đ JED mudr NO
JED mudr NO

---

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 35. Odgonetku (zagonetke u br. 3[illegible])
Kad svoj skine ptica šojka
Tudji kljun si prisvojila,
S kljunom đ ti bila dojka
Sinčića ti oddojila.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 156. vitez kanonik Ant. Sokolić u Senju. 157. Makso Vinković, oficial kod žup. sudb. stola. 158. Ed. Pump, adjunkt a 159 Franjo Barač, tajnik kod banskoga stola. 160. Gašp. Suzanić, perovodja namj. vieća. 161. Stjepan Markešić, činovnik namj. vieća. 162. pres. g. Dragutin Klobučarić, predsjednik banskoga stola. 163. Milutin Bulić, prisj. konsistorijalni, paroh u Novljanih. 164. Makso Murić iz Maribora. 165. Sbor duh. mladeži senjske. 166. Mio Vrbanec, učitelj u Zagrebu. 167. Dvorana zagrebačka. 168. Franjo Tumpić, svećenik. 169. Mihajlovićeva gostiona k caru austrijskomu. 170. Neumann, krojač, 171. gdčna. Franjica Kovačićeva i 172. J. Hafner, zubarski liečnik u Zagrebu. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 34. U Zagrebu 24. kolovoza 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Kolišćizna i stepe.*)

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

Življah na ósami, vrnuvši se ljeta 182— na Ukrajinu. Kad sam još djetetom bio, razdielih se š njom. Vrnuvši se nenadjoh već u njoj starih prijatelja, ako mi i bijaše zavičajem. K novim prijateljem nije me srdce vuklo. Reko bih: sve mi se mrzilo. A k tomu sam živovao u najzabitnijem kutu ukrajinskom. U tihû i samotnû životu proticale mi spore ure; umicao dan za danom bez promjene, vazda jednako. Sve malo po malo smrkavala mi se misao, jer mi se sve to jače raztuževalo i razjadjivalo poprosto srdce.

Bivši još učenikom u Varšavi hrabrile me i sokolile pjesme našega Zaleskoga. Zaleski opisuje ukrajinski život tako bujno, tako živo, da mi je čitava ta zemlja u misli lebdila naslikana sa svimi krasotami, svimi divotami. A sada, gdje se evo amo vrnuh, svudaj pustota i golota misli i oku. Zaman sam bludio po poljanah, zaman dohodio na grobove: šutile poljane, grobovi mi nekazivali ništa, ili što je još tužnije, po koju prozaičnu pripoviest. Nije mi bilo po misli ljudstvo, komu se hotjeh diviti, kao drûgom slavnih kozačkih vojvoda Rožynskoga i Hmelnickoga. Zalud sam se domišljao, da sam u divljem vojničkom gniezdu ili na kozačkoj naselini. Zalud se napirao uznesti misao uspomenom, da sam reć bi svjedok homerskim prizorom i činom, koji se najposlije dogadjahu u Evropi. — Nizao sam vrste, ali neuredne, a uza to mrzle i bljutave. Šta sam bio čineći, van da se za koj tjedan ugnem bridkoj dosadi. Ni sam sebi nisam mogo tajiti, da mi je dosti Ukrajine, da jê imam do guta.

Prema dospietku ljeta odagnali me poslovi u grad, njekoliko miljâ daleko. Ti poslovi nisu bili tako silni a ni znameniti, al se veselo podadoh na put, samo da se manem tuge i žalosti. Drugoga dne po odhodu eto me u mal gradac, vele mu Špole. Sunce se jur nizko nagnulo, sjena sve veća i veća. Prilika bi bila, da tuj prenoćim. Nu nakanio sam još dvie milje prevaliti; a toliko je bilo do prvoga selca, gdje bi pao na konak. Rekoše mi, da tim pu-

*) *Kolišćizna* ili *kolijewšćizna* vele Malorusi posljednjemu ukrajinskomu ustanku g. 1768.

tem za poldrugu milju u selce dospijem. Istina, dospio sam, ali konaka našao nisam. Nije druge, već se sa druzî uputiti k drugomu selu.

Putujući kakove pol milje, rinuli se sa zapada crnî oblaci. Uzduh sve sparniji, sve tèži. Zreniku na okrajcih naslagale se guste oblačine, nadvijavale se nad ravnicu, okićenu obilnom šumom i crnim lugom. Gdje god ti po rávni oko sjesti može, upire se zrenik na koje kud razasute jednoč sjedinjene dubrave. Kao nevješt i nebrižan putnik osvrtah oči na taj krasni pogled, i sve mi većma ugadjala stepna jednovitost. Duga i nepomična oblačna pruga po malo se razvlačila. Za njom se pomaljale silne gomile, i potiskivale se kao valovi burnoga móra. Zapadajuće sunce žarilo jim krila, al jim nije moglo probiti crnih grudî. Na mrkoj stepi lelijala se i šuškala trava, premda biš reko bio, da ni najslablja sapica nediše. Sve je slutilo i gatalo na oluju: za čas udre bliskati; s prvinice riedko; što dalje, to gušće, to žarnije. Groma nisam još čuo; daleko je rekoh dakle oluja od nas. U mukloj veličastnoj tihoti sinuli bi oblaci, a za tren utrnuli kao čarobne prîkazi.

Moji druzi udri poganjat konje, vidivši da se bliža ploha. Ali brže nego mi k njoj hrlila je oluja k nam, nadajućim se za dobe prispjeti pod strehu. Zadjè sunce. I već ugasli posljednji sunčji traci, al se za dugo još rumenili i žarili oblačni rúbi. Upravo se bližasmo prvomu selu. Dovle nas vodio tiesan put, al ravan kao po stolu, sad se na jednom nagnuo. Dodjosmo ponad duboku strmu dràgu. Vidik nam se očima razmakao, i sried dràge ugledasmo selo. Večernji dim sukljao iz dimnjakâ, al ga težki s blize oluje uzduh pritiskivao k tlu, i razpreo se ponad selom, kažući dokle i dokle je selo. U toj dràzi zrcalio se ribnjak, a srebropjena rieka vijugala dolom. Nuz rieku uzpinjala se dva brežanjka: na jednom ponosita ruska crkvica, na drugom nješto nižem valjda gospodski grad, jer se izmedju drvlja dizali bieli dimnjaci i staze, i pomaljali crni krovi. Baš nam pod nogama bio nasip, ozgor gledajuć kao uzak put medju ribnjakom i riekom. Nismo dugo promišljali, već se žurno spustili preko gore. Nasip nije bio onako uzak, kako mi se ozgor pričinilo; al nije bio ni širok; a po crnû mraku nije bilo najmilije prevaliti putince od tri sto hvati medju pljuskom valova s jedne strane i hridinami i šiljci s druge.

Prvi put je zagrmilo na sried gore, i jektalo i odjekivalo više krati po pustih stienah. Mi za nasip, a dažd kamo ćeš jači. Usried tih golieti domače se k nam čovjek rekši:

— Idite gospodine sa mnom, u tom selu neima konaka, morate jahati do grada.

Nisam se ufao a ni hotio pitati, tko se to javlja. Pa to nije ni treba bilo, jer su mi druzi vàlje posluhnuli neznana jašioca i prionuli uzanj. Blisak nam svietlio, da se ne pogubismo. Razabrah da jurimo selom nad vodu k obraslû brežanjku. Prevalismo most. Dokučih da smo na otoku. Već ugledah krasna kamenita vrata širom razkriljena u gluhoj noći. Primakavši se gradu, nigdje ljepše jasnote; reko biš, pol je bieloga dana. Oluja se za toga nadvukla i nad nas, sve se križ na križ siecaju i prosiecaju munje. Iz tisućih blisaka salio se jedan, neprestan plamen hoće da oči zasliepi. Grmljavina se razlie-

gala, tutnjilo, mûčalo kao otajni glas. Na jednoj i drugoj strani grmio grom.

Preda mnom sjedi krasan grad, po običaju iz vana narešen uzidanimi grbovi. Kad sam ulazio pod suhotu s konjem, činilo mi se, ulazim svečano u kakov začaran grad.

— Moj neznani vodić skinuo prekislu halju, a ja ugledah liepo odjevenâ, sredovjekâ, uzrastnâ muža.

— Ja sam gospodar toj kući, svojoj djedovini, reče nam vodić; „jer neimam još u svojoj gospoštiji" uredne družine, moram sám dočekati putnike, koje na mojoj zemlji stigne nevrieme. Dopustite mi dakle, da odbavim samo svoju dužnost. To reče i odvede me u grad. Prekoraćismo prag; udjosmo u prvu sobu; prodjosmo u drugu; iz druge u treću. U ovoj sjajno razsvietljenoj sjedjaše oko stola domaća družba pijući čaj.

— Ah moj mužu! Ah otče moj! zaori njekoliko glasova, čim je u sobu unišao moj vodić; kako nas možeš tako dugo ostaviti same u toliku strahu? Već pol ure nas mori smrtni užas. Pa u takvoj burnoj noći, gdje sieva i grmi!

— Tà nije mi se ništa zlâ pripetilo, odgovori gospodar. Vidite, da nisam došao sám. Vi mislite, da bi u ovakvoj nepogodi morao svatko doma čučati; al vidite nà, našao sam drûga, koj bijaše sve po ovako zlu vremenu pod mrklim nebom, pače, što je još gorje, na putu. Zamienite dakle mene — reče gospojam — dok se presvučem. Dopustite mili gospodine, koga imam imenovati svojoj ženi i kćeram? — upita obrnuv se k meni.

— Ja sam Edvard T — — —, vlastelin i plemić iz bližnje okolice.

— Možda sin pukovnika T . . . .?

— Upravo sin mu rodjeni.

— Dakle ste gospodine u kući staroga znanca, prijatelja vašemu otcu: Ja sam Žulynski. Možda ste koj put čuo ovo ime iz očevih ustiu. Ženo draga, preporučam ti gospodina T . . . . Eto me sad ná. I na to ode.

Ostadoh medju njekoliko gospoja. Gospodja Žulynska bijaše žena srednje dobe, milâ lika, liepâ struka. Dvie kćeri uza nju; sva prilika otčeva. I jednoj i drugoj djevojci ljesketala na licu mladost od kakvih šestnaest sedamnaest lieta. Uzbujale kao vite jele; obje zlatokose, modrooke. Jedna porumenì ugledavši neznanca mladenca, došloga tako iznebuha medju nje. I taj slučajni dojam u ovaj čas postade mi neizbrisivom razlukom medju obje sestre. U kutu stojala još tri ne baš mlada čovjeka. Čim je gospodar otišao, obrne se gospa Žulynska k meni veoma prijatno i umiljato, kako su mile gospoje već navadne: „Čitav dan gospodine putujete, pa po takom vremenu, zaista vam dobro zalegne čašica čaja. Izvolite dakle." Reče i pozvà me k stolu, prostrtû po navadi za čaj; primačè mi bliže stol, na kojem je još plansao plamen vinskoga cvieta (spirita) pod samovarom. Sva družba posjedala uza me oko stola. Ja kao tudjinac ljubopitno se ozirao po sobi. Opazio sam pušku i svakojako oružje, liepo poredano i skladano. Kanapé i stolci pokriveni bielim i modrim platnom. Na bielih stienah visile preliepe slike; malo ih, ali izborite, krasni umotvori. Nad mekoslonom, na kom sje-

djasmo, ugledao sam poznatu sliku Vernetovu, smrt kneza Poniatovskoga u Lipsku. Pored ove druga istoga slikara, kako Poljaci osvajaju Samo-Sieru u Španjolskoj. Na drugom mjestu stiene visile dvie veće slike. Na jednoj je móre; mjesec tužno svietli izmedj oblakâ na ocean, do podanka uzburkan; na pećini uz more stoji čovjek, zadubljen u misli, prekrsti ruke pa gleda turobnu okolicu, kraji klobuka su mu pripojeni, halja zapeta; za njim nagnjetena množ ljudstva. Ta slika pokazivaše jedinca čovjeka u povjesti; nisam trebao pročitat mu imena. Toj spodobi bijaše slična i druga, puno žalostnija. Na daleko se stere puka krajina, na sve strani zievaju propasti. U sried pustote je grob; njekoliko vrba spustilo tužne grane nad njim. S daleka nazireš morje i nebo izmedju vrbovih grana. Izpod te dvie slike bila treća, manja. Na njoj je diete dugih plavih kosa, opasano zlatim pásom. Ni te slike nisi trebao mnogo dokučivati. To diete, doživivši ljeta mladenačka, bijaše sve od Konradina Hohenstaufovskoga do danas najpatetičnija drama u Evropi. I ostale slike ponizane u toj sobici, djelo su Vernetovo. Vidio sam: smrt bubnjarevu, ratara, gdje vadi iz zemlje križ svete legije, i još takovih slika, kojih se i sad posve dobro spominjem. Nad ognjištem bila je englezka slika, pokazivaše, kako car Pavao Košćiuskoga oslobadja iz tamnice, na grobu bijahu rieči: Pamięć walecznym (uspomena bojnikom), i do 30 imena nanizano okol toga. Razgledav slike po sobici uvjerih se, da ima u tih ljudi ćutljivo srdce i blaga misaò.

— Kada ste se vrnuo iz Varšave? gospodine! upità gospa Žulynska.

— Za malo tri budu mjeseca, odgovorim.

— Dakle ste imao kada ozrti se po našoj krajini. Kako vam godi?

— Nesmiem prenaglo suda izreći. Nesudim po drugom. Što sam pako sám ove tri mjeseca na Ukrajini doživio, uvjerava me, da neima u životu ništa pustijega, ništa mržega.

— Kako to? prihvati Žulynska nasmiehnuv se milo. Možda mnijete gospodine, kao što mnogi, navlastito susjedi naši Volinjani, da smo mi na Ukrajini Dantova „perdita gente," púk na Styxu se jur naselivši. . . . Premda vas dosad jošte nismo upoznali, potanko nas uvjeriše netom vaše rieči, da nemožete vjerovati u takove sumnje i slutnje.

— Bože sačuvaj! nikad nisam vjerovao u slutnje. Nepade mi nikad na pamet misao, da bi Dnjepar i Rus bilê Styxove rieke; držao sam ih jedinice medjami Ukrajine; za rieke pune svetosti i uspomene, za ulaz u tu pjesničku Ukrajinu, u kuću vojske, u kuću pjevanja. Još u daljini snivah o njih.

— To vam je mili prijatelju za to, što ste se mutio, prihvati gospodar Žulynski, taj čas se vrnuvši i za stol sjednuvši. Istina je njegdje bila posve blieda i gola pred licem vaše misli, premda ima naša zemlja slavnije pjesnike i povjestne spomenike, nego budi koja ina.

— Bog si ga znaj, rekoh, gdje su ti pjesnički i povjestni spomenici! Bilo ih je njekad po ovih stranah, al im se sad zatro trag. Poplav i zatorno vrieme utamaniše sve.

Gospodin Žulynski se nasmijà. Imate pravo u tom gospodine. Istina je,

Ukrajina nije spodobna onim krajem i zemljam, koje se svudaj zovu pjesničkimi i povjestnimi. U Njemačkoj, Francezkoj, Španjolskoj, svakudaj se na hridinah, u dolinah, dižu krasni spomenici iz starih i srednjih vjekova, te pokazuju oku povjest tih stranâ. Tamo su vam gospodine moj za svakim skoro korakom kameniti kipi vitezâ i ratnika; tamo su im svakakvi razni ostanci. Oko svih tih tjelesnih tragova prošlosti hodi povjest. Potrpite se njekoliko i poslušajte! U Ukrajini šuti povjest pod razoranom gomilom, razasula se po gluhom polju, tuj i tamo dočekala seljanina pod krov nieme razmaknute dràge, nizkoga sela, zaodjela se pustim ruhom njegovih misli i slika, kao zimi lastavica. Nitko joj tragom nepodjè, nitko je nenadjè, nitko neupoznà. Pripomenut valja i to, da je Ukrajina, o kojoj zborimo i u kôjoj živimo, u razliko doba u razlike družtvene i povjestne razmjere više manje uplitala se, koje su potresale iztočne medje Evropi. Naše ovdje pjesničtvo i prošlost naša u mnogovrstnih su i medju sobom posve razlicih vrstah, zato jih nevalja nepozorno pomrsiti. Tko toga nezna, nerazkrije mu se lice prošlosti, nego pusti kaos. Tko dobro i bistro pogleda po tom maglovitom historičnom svietu, zagledat će mu pravu mjeru, pravi sastav njegov. Puta k tomu su samo dva: djelo i vrieme. U istinu vam velim gospodine, dragi prijatelju, da pjesnici slabo poznavajući ukrajinsku povjest, koja im za pjesme rabi, zablúde veoma lako stranputice, pa neznajući da su skrenuli s glavnoga puta, nagrade i nadjelaju kozačkih i ukrajinskih uzora, da nisu ničemu spodobni; izkrive historičnost, nerazvijaju nego izopačuju naravnu prirodjenu poeziju naših stepa.

I nehotice porumenim čuvši posljednje rieči; sve mi se činilo, kao da Žulynski znade sve moje pjesničke griehe, kao da je čitao u Bogdanskih pjesmah kukavne moje pokuse, s kojimi sam se tri puna mjeseca trudio i naprezao. Jer i sám nisam bio zadovoljan š njimi, pa ih baš nisam ni držao nego za crtice ukrajinske povjesti; moradoh spoznati mnenje g. Žulynskoga za temeljito i pravično.

Zovnuše nas k večeri. Odosmo u blagovalište. Posadiše me medju gospoju i onu gospodičnu, koju bijaše rumên oblila ugledavši mene. Osim njekih inih ukućana sjedjahu za stolom isti ljudi, s kojimi sam do toga časa u sobi bio. Saznadoh, da su ona tri čovjeka, koje vidih, bila tri utočnika, pohrlivša pred olujom i sa težka puta u ovu gostoljubnu kuću. Prijatno se razgovarasmo, sladko besjedjasmo; misli njihove o Ukrajini bijahu zrele i zdrave; pa pogled na čestito lice i na siedit počamšu kosu tih govornika, dočekanih u naručju tudjih ljudi: sve je to ukrašavalo i ljepšalo i uzvisivalo ovo družtvance.

Nakon tromjesečna dosadna samotovanja dočekah se za čudo liepe i mile zabave. Govor nam bio prost, slobodan, nadahnjivalo ga veselje i zamjenita prijatnost. Povrnula mi se zlatna neobična volja, s kojom se razstadoh vidivši da bi morao imati Byronovu tugu do samote ukrajinskih poljana. Moradoh se pridružiti obćenitoj radosti. Ustajući od stola činilo mi se, da već od davna poznajem ljude, što sjedjahu pri večeri. Vraćajući se u našu zbornicu, dodjemo u malen sobarak, gdje se njeki iz našega družtva zabaviše. Primakoh se k slici, zastirućoj gotovo čitavu stienu, i uzeh ju pozorno pod oko. To je bila

slika nova, slika riedkâ umjetnika. Gotska crkvica diže se na dnu sniegom pobieljene krajine. Noć je: njekoliko bliedih zviezda mrči na nebu. Sve i svudaj bielo od silnoga sniega, strahotan vihor mete sniežnimi oblaci i nanosi ga na zámete. Pod crkvicom je starac s djetetom. Sključen stoji starac. Od studeni se ukočio, a med koljeni mu na prezeblih rukuh diete, reko bih zamrtvo. Nad starcem i otrokom je treća u zraku ljudska spodoba, sjena ženske glave; okol glave nebesko ju svjetlo oblilo, a s visećom opravom zaklanja i prikriljuje starca i diete od zime, od vihora i smrti. Morala je doći s nebesa, da obrani u groznoj pogibelji dva čeljadeta. U oku, na putnika starca obrnutom, sjajilo se nebesko pomilovanje, nebeska sreća. Čista i bistra svjetlost, sjajuća iz te spodobe, razjašnjuje mrčeće zviezde, da taj noćni prizor lasno razabereš. Morao si se duboko zamisliti u tu sliku, da dohitiš i dokučiš, što ima u njoj pjesničkoga, što istine, a što znamenuje.

— Šta pokazuje ova slika? upitam, tko ju je naslikao?

— Slikar taj više neživi, odgovori gospa Ž. Otišao je iz naših strana. Njegov otac, priprost seljak, učinio je našoj porodici veliku ljubav, s kojom je spojen prizor te slike. Naši roditelji uzeli pod svoje njegova sina, brižno ga hranili i gojili, a sluteći u njem volje i dara k slikarstvu, dadoše ga u Kremenice, poslje u Beč i Rim. Lani je umro u Rimu. Pred smrt nam je poslao ovu sliku, koja pokazuje isti onaj dogodjaj, koj veže i druži naše dvie kuće.“

— Bim li smio saznati taj osobiti dogodjaj? upitam ih.

— O taj vam je dugodjaj čudnovit, al ipak istinit! odgovori gospoja Julika.

— Taj dogodjaj vam tiče dobu, na kojoj se osniva, kako rekoh, prošlost ukrajinska, doda Žulynski. Dakle osim čudnovitosti je u njem i istine, povjesti. Vidim gospodine, da ste ljubopitan saznati i čuti taj dogodjaj. Nezamjerite mi, ako toj ljubopitnosti nezadovoljim. Poviedaste nam, da vam se nehiti na put, ostante dakle po koj dan u nas, razmišljajte ovu tamnu sliku, sve saznadete od čeljadeta, što vam ga slika kaže i koje jošte živi.

Uljudnije ponude nisam mogao dobiti. Nemogoh se oprieti. Pristadoh drage volje, i pričinì mi se, da se s toga svi razveseliše, svi u kući, malo prije mi tudjoj. Družtvo se razidje. Pokazaše mi sobu ložnicu. Ostadoh sám. Nespokojan sjedoh sám sebe pitati, da li je istina sve to, što mi se dogadja, ili me je zaneso vihor u kakvu zakletu krajinu? . . . U tako nejasnih mislih zaspah. Istom bieli dan me probudì. Dan mi razagnà jučeranje sumnje. Provirih kroz okno: pukla šara krajina. Sve se naokolo zelenê liepi vrti, dižu nove kaće po selu. Pridno gibanje i marljiv rád oživlja okolicu. Ondje vidim, gdje seljaci čiste ribnjak; ovdje brenči tesaru sjekira; tuj sjede kròvci na krovu, pokrivaju ga škopom. Vidilo se, selo bujno raste, znatno se ljepša. Za selom eno gotičke crkvice na glavici krasnomu brežanjku. Sad se rumenî i žarî od sunčjih trakova; dà, to je ona, rekoh, koju sam sinoć na slici vidio. Na veselu i otvorenu mjestu, vienac je svoj krajini. Liepo okićena, s piramidami urešena, obzire se u gotićkom slogu dolje na cvjetno selo selska zaštit-

nica, kano rumena nevjesta usried družica na svatben dan. Ni kamo mi se oči tako rado neotimahu, ni kad nemišljah ugledati u divljoj samotnoj Ukrajini toli krasne bogu posvećene kuće. Osvjedočih se, da se i Ukrajina može kada tada prosvietliti i ukrasiti; osvjedočih se, da pogled na cvjetno selo, pogled na divnu i bujnu krajinu nije ništetnost u pjesničtvu nakon toliko divljih, burnih i mrkih vjekova, vladavših krajinom. (Dalje sliedi.)

Lipino cvieće.

14.

Pozivanje drage u bašćicu.

Ljepši cviete od sveg cvieća
Medju cvieće dodji moje,
Da ljepota cvieću veća
Od ljepote dodje Tvoje.
Dodji grle i posjeti
Koljebicu pretihanu,
Tamo da te smjem vidjeti,
Gdje za tobom grud uzdanu.
Dodji! dodji čas mi samo
Tvojim dahom žiće osladi,
Dodji! da se razdragamo,
Da me gorci minu jadi.

15.

Piesnikovi jadi.

Dušo! pjesnik zloudesni
S veljeg jada težko uzdiše,
S njega i suzom štrapa piesni,
Koje za Te sklada i piše.
Ta ga tuga prenemaga
S te pečali suze lije,
Jerbo Tebe dušo draga
Ljubit mora a nesmije.
Sa cjelovom tvojih usti'
Da mu otareš suze ove:
Zašt mi udes nedopusti
Kad on suze izazovè?

16.

Molba lasti.

Nemoj gradit, lastavico,
Kojekuda gniezda sebi,
Ja predajem mila ptico
Svoj prozorak za stan tebi.
Kod mene se ded sustavi,
Bit ćeš glasnik moj mileni,
Koj mi dragoj viest dojavi,
Kako ona raj je meni.
Za njom mi se misli nose
A srdce ju željom želi
Više, nego kapi rose
Željet može cviet uveli.

17.

Pod lipom.

Do nedavna srdce moje
Mladenačkih usried težnja
Na svoj zemlji hvatalo je
Širom miesta nedosežna.
Smjeli duh mi prolećaše
Brzim letom prieko mora,
Preuzko mu polje bjaše,
A preniska svaka gora.
Nu ovo se sve promjeni,
Jer pod lipom kad ju spazih
Pod lipom se onom meni
Od tad cieli sviet nalazi.

Don Carlos u istini i mašti.

(Crta iz španjolske inkvizicije.)

Ime toga španjolskoga infanta zadobi neumrlim Schillerom takav zvuk, koj se neće nikada izgubiti. Svimi vanskimi i nutrnjimi uvjeti opredieljena, da veliku povjestničku zadaću rieši, pa samo jednom jedinom strašću — ljubavi prama svojoj maćuhi — od toga suzdržana, vidimo Don Carlosa, kako se u Schillerovoj drami od te strasti čisti i najveća dobra, ljubav i prijateljstvo, slobodnom voljom žrtvuje svomu uzvišenomu cilju, povjest-

ničkoj ideji. I prijateljstvo mu se bo u najljepšoj svojoj slici ukazalo. Ta o idealu vladarske veličine, narodnje sreće i obnove svieta nebi sin jednoga Filipa II. ni sanjati smio, da nije proizteko iz oduševljene prijateljske osnove, koju je zanešenjak u duši kraljevićevoj uzplamtio, da š njime svoj viek izazove na mejdan.

Doduše nas zanima onaj maltežki vitez, koj u svietu na dobro, i s toga na najbolje u čovjeku vjeruje, markez Posa, pravi junak komada; zanima nas više od infanta, nu i ovomu nemožemo uzkratiti usrdne i živahne pozornosti, jer samo već od naravi plemenit značaj može sposoban biti za najčišća čustva i za najuzvišenije ideje, što opažamo kod Don Carlosa.

Nu koli je mal ne bolno čustvo, kada vidimo, kako poviest onaj obsjev, što ga Schillerovo neumrlo djelo oko kraljevićeve glave splelo, nesmiljenom svojom rukom uništuje! A zašto da se glas istine nečuje, ako je i neugodan? Prestavimo se, ne kô što Schiller zahtieva u Madrid, nego na dražestne obale Pisuerge, u Valladolid, njekoč stolicu španjolskih kraljeva, dok ga Madrid neizrinù i za uviek nenadkrili. Bilo vrieme, kada je Vallodolid do 50.000 stanovnika brojio, sad ima jedva 24.C00. Ovdje umre Kolumbo, muž, komu ima stari sviet zahvaliti blizanca a Španjolska državu, u kojoj sunce nikada nije zašlo; ovdje se rodi Filip II. (1527.), s kojim je španjolsko sunce počelo padati, i njegov sin Don Carlos (8. srpnja 1545).

Jutrom krasnoga jednoga lipanjskoga dneva god. 1559. nalazimo se na vallodolidskom „Campo santo"; danas nećemo vidjeti gracioznu castellanadu plesati, danas se slavi staršpanjolska narodna svetkovina. Tà već prije četiri tjedna bje vrlim Kastilijancem uz tutnjavu trubalja navješteno, da će se obćeniti Auto-da-fé (svetkovina vjere) slaviti, kô što kronici kažu, „baš kraljevska svetkovina," kod koje će obudovljena kraljevna Donna Juana portugalska sa sinom svoje već poslje četiri dana izza njegova poroda umrle sestre Marije, njenoj pazki povjerenim kraljevićem Don Carlosom, glavom biti, zastupajuć kralja, koj upravo Nizozemsku svojim posjetom usrećuje. „Sveta izkvizicija" opet jedared u svojem „neizcrpivom milosrdju" odluči — proklete bo duše moraju od paklenih muka biti spasene — četrnaest osoba živih spaliti, osim toga veliko množtvo prije zadavljenih krivovjeraca u vatru baciti, pošto su se zakletvom svoje bludnje odrekli, i s toga kao „dobri kršćani" umrieti smiju, i napokon tom prilikom mnogo ubogih griešnika pomilovati i pružiti im priliku, da se izmire t. j. dopustiti im, pošto im se imetak konfiscirao, da odjeveni sambenitom, bosonogi, sviećom u ruci, dok se osudjeni pale, pokoru čine, čim za sebe, za djecu i unučad svoju opet samo poštenje steku. Nu oni ostanu na životu: otčinska vlada svetoga sudišta oduze im samo sredstva, da negrieše više.

Pomolite se Višnjemu za nesretne žrtve, pa se onda obazrite po svetom mjestu.

Na iztočnoj strani opažate petdeset stopa dugačko gledalište, visoko kao kakav amphiteater, opredieljeno za grande i inkvizitore. Desno triemu uzdiže se drugi amphiteater s dvadeset i pet širokih dragocjenimi ćilimi prostrtih

stuba za državne i druge savjetnike. Nad ovimi stubami i mnogo više nego kraljevski triem nalazi se priestol generalnoga velikoga inkvizitora pod baldakinom od težkoga crnoga baršuna sa srebrnimi podkitami. Lievo triemu i velikomu amphiteatru uzpinje se krvni odar za osudjene. Na tom se nalazi u sredini jedan pomanji s dviema propovjedaonicama, a ovim nasuprot dvie velike, odozgor otvorene, drvene krljetke, u koje se prokletnici stavljaju; na jednoj će propoviedaonici činovnik čitati osude, a na drugoj će, čim Molohova žrtva započme, jedan monah slovitu dugačku propovied o nečuvenih kriepostih svetoga sudišta i o koristi, koju ono pruža kršćanstvu izkorjenjem krivovjerstva. Napokon opažate blizu drugoga amphiteatra uzdignut žrtvenik, gdje se već od rana jutra mise čitaju za duše onih, koji se živi imadu spaliti.

Jutrom već za rana su kraljević Carlos i kraljevna Juana, kao što i ostali članovi kraljevske obitelji i nadvorkinje došli na kraljevski triem a na ostale s desna i lieva inozemni poslanici i državni velikaši. Pobožni se puk već prije sgrnuo na amphiteatralnih stubah naokolo toga cirka. Pa da smo i mi već o izhodu sunca ovdje bili, vidjeli bismo prohod ugljevara, Dominikanaca i povjerenika inkvizicije, koji došavši do žrtvenika, udariše u zemlju stieg vjere i zelen crnom koprenom zakrit križ. Kao što tiho dodjoše, tako se i natrag povukoše, samo njekoliko Dominikanaca ostade na odru, da izmjene svoje drugove, koji su cielu noć mrtvačke psalme pjevali.

Sad se približava velik obhod, koj je u osam sati iz palače inkvizicije prama quemaderu (garištu) laganim korakom i sliedećim redom krenuo:

Napried koraca stotina kopljem i mušketami oboružanih ugljevara. Oni imaju to zavidno „historično pravo,“ kod Auto-da-féa udioničtvovati te donose za to bezplatno potrebno gorivo.

Zatim dodju članovi reda Dominikanaca, pred kojimi se nosi bieli križ.

Treće je stieg vjere, nošen vojvodom Medina de Coeli, po pravu njegove obitelji i usljed njegove časti kao prvi povjerenik inkvizicije. Stieg taj je od crvenoga damasta, na jednoj se strani vidi grb španjolski, na drugoj mač s lovor-viencem krasno uvezen, a odozdo napis: Justitia et misericordia! (Pravednost i milosrdje!)

Za ovim sliede grande (velmože), koji su si zaslužili naslov povjerenika inkvizicije, i ostali duhovni i svjetovni činovnici inkvizicije.

Izza ovih napokon odsudjenici, bez razlike striliša, dobe ili spola, razredjeni po veličini svojih kazna. Najprije dolaze na lahke pokore osudjeni, bosonogi i gologlavi, odjeveni sambenitom od zelena platna sa žutim križem na prsiuh i na plećih; izza ovih na bičevanje, galije ili na vječnu tamnicu osudjeni, nakićeni kao i prijašnji; zatim oni, kojim je, priznavšim sve, što se je od njih zahtievalo, ta milost udieljena, da budu prije spaljenja zadavljeni. Njihov sambenito i njihova corozza (tri stope visoka kapa od debele ljepenke) urešeni su svakojakimi znameni i dolje sukljajućimi plameni.

Napokon dolaze okorjeli, priupadnici, u kratko svi, koji se imadu

živi spaliti, u istoj nošnji, kao što i prijašnji, samo što znameni vječnoga paklenoga ognja na njihovom sambenitu u vis sukljaju. Svi, bez razlike kazne, nose u rukuh goreće žute voštenice, a svakoga prate po dva monaka i dva povjerenika. — Izza živih sliede i mrtve žrtve inkvizicije, naime slike onih, koji su u tamnici s muka umrli i dan Auto-da-féa nedoživjeli. U drvenih škrinjicah nose im se kosti, da se skupa s njihovimi slikami iz ljepenke plamenom predadu.

Velika cavalcada, sastojeća iz mnogih savjetnika, inkvizitora i prelata na liepo izkićenih konjih zaključuje red, izza kojega sliedi generalni veliki inkvizitor, obkoljen svojom tjelesnom stražom.

Pokle su svi svoja mjesta zauzeli, zavlada grobna tišina, a jedan od svećenika započme misu čitati. Na to stupi generalni veliki inkvizitor, u ljubičastom ornatu, sa svoga priestola, metne na se talar i mitru, pristupi svetčanim korakom k triemu kraljevskomu, te zapoviedi kraljeviću, da tom zgodom položi običnu zakletvu. Svi se dignu sa svojih miesta a Don Carlos govori, stojeć, odkrite glave, glasno i pobožno:

Tako mi vjere moje i kraljevske moje rieči, prisižem, da ću iz svih svojih sila vjeru katoličku štititi, krivovjerce i odpadnike proganjati; da ću svetomu sudištu u pomoć biti, da se krivci uviek i svagdje, negledeć na ugled osobe, bez razlike roda i dostojanstva uhvate! . . . A generalni veliki inkvizitor odgovara: Tako Bog pomogo vašoj visosti, ako je istinu izustila!

Na to se obrati k puku, te ponovi u kraljevićevo ime upravo izuštenu formulu. A puk glasno odgovara: „Amen!“ Ta gledajte Don Carlosa! Gledajte, kako taj mladić najvećom ravnodušnošću, dapače najvećim zadovoljstvom i zloradošću primjer „svetoga“ Ferdinanda sliedi te se kitja maša, da naloži vatru izpod velike lomače.

Veliki inkvizitor zasjedne opet svoj priestol, jedan se Dominikanac popne na propovjedaonicu te prodiče, poslje se na drugoj propovjedaonici čitaju osude. Na to se veliki inkvizitor opet digne te podieljuje u svom neizcrpivom milosrdju svim prokletim absoluciju, a vjernomu puku blagoslov. „Dobre kršćane“ primi krvnik, da ih zadavi, a ostali budu svjetskoj ruci predani, na osla posadjeni i k lomači vodjeni . . . . Za čas se uz grozno praskanje plamena čuje pobožni koral monaka i muklo zvonjenje, što no se sa zvonika gradskih manastira i sa Campo santo razliega.

Gdje je dakle onaj Schillorov Don Carlos?

Tá samo je izmišljeni Don Carlos, proizvod plemenite pjesničke mašte, pobudjen čitanjem St. Realove „Histoire de Dom Carlos,“ povjesti, kojoj svaka historična vjernost i karakteristika manjka, te koja nije ništa drugo van izmišljenimi dodatci u jednu cjelost sastavljena pripoviest anekdota. Pravoga pojma o povjestnom Don Carlosu niti je Schiller mogo imati, jer je tek povjestničarom novijega i najnovijega doba pošlo za rukom, maglu nad tim kraljevićem razpršiti. Po najtočnijih pako iztraživanjih bijaše taj kraljević dosadan, pod dugom i isključivom pazkom svoje tetke skroz zapušten dječak,

lien, zloban i podmukao, prost, najsurovijoj bjesnoći podvržen, * koj je samo svojom odurnošću i okrutnošću bio nalik na svoga svedjer važna otca. Kad mu se otac iz Nizozemske povratio, bješe već prekasno, sina na bolje okrenuti. Pa dočim je nesklonivi, bezuvjetnu pokornost zahtievajući Filip II. nastojao, da svomu sinu svaku priliku oduzme, da si naprasitoj i slavohlepnoj želji za čini i samostalnošću zadovolji, pomnoža on tim samo njegovu strastvenu razdražljivost te pusti i onako boležljiva i baš ne osobito darovita, da se u svojoj požudi iztroši. Nemir u Nizozemskoj pospješi njegovu katastrofu; budući mu želji, da bude poslan u pokrajine, nebude zadovoljeno, odluči, da izbjegne otčevoj vlasti, kradomice se iz države odstraniti. Nu Filip doču za to te se poboja, da se Don Carlos nespoji s njegovimi neprijatelji. Kad je ovaj slutio, da mu se je Don Juan d' Austria, u koga je bio stavio sve povjerenje, iznevjerio i osnove mu izdao kralju, izposlova, da su se jednoga dana oba zajedno u njegovoj sobi sastala te riečmi: Sada, izdajice, hoću da se osvetim! — povuče kraljević mač.... Nu Don Juan odbi jednom rukom udarac a drugom napadnika te iztrgnuv mu iz ruku oružje reče: Slabu bih vam uslugu učinio, da neuzmem obzira na vašega otca! — Nu mačem otidje odmah kralju, a ovaj upotrebi tu zgodu, da Don Carlosa za uviek odstrani od priestola. On ga dade zatvoriti te umjesto da ga otrovom uništi, propusti ostalo višemjesečnomu zatvoru, zdvojnosti, a osobito dietetičnim izgredom kraljevićevim. Jer kad je jednom iza njekoliko zdiela cielu s pet jarebica napunjenu paštetu pojeo, i na to cieli dan ledenu vodu pio, dobi lijavicu i umre 24. srpnja 1568. Njekoliko mjeseci zatim umre i njegova maćuha Jelisava, koje odnošaja prav svomu suprugu inače nepomuti nikada druga kakova strast.

Hinko Gregorčić.

Izlet na Greifenštein.

(Konac.)

Starcu udarila dva vrela davno neplakanih suza, i tek što izusti božastvenu rieč „Oprošteno" pade mrtav — kap mu pala — njegova se kletva izpunila — oprostio kćeri prekršiv zakletvu. Za kćer radost i žalost strašna; ali se valja pokoriti promislu božjemu, koj nije dužan odgovarati umrlim. Starca liepo zakopali u grobnicu gradsku — tielo je počinulo; ali duh njegov nemiruje — on i sad noći o pónoći obilazi puste prostorije gradske, sjeda do glavice stuba kamenieh, kod kojih se mrtav srušio bješe, pa šapće glasom duhovskim: „težka li je kriva kletva!"

Glas izadje, da će duh starčev dotle bluditi bez mira i pokoja po gradu, dok se ona kamenita glavica od stuba, kod kojih je dočekao kćer i mrtav

* Tako se jednom dogodi prigodom noćnje klatnje, da je njetko iz jedne kuće nanj vodu bacio. Za to zapovjedi, da se stanovnici one kuće usmrte, a kuća da se zapali. Činovniku, koj je taj nalog imao izvršiti, podje za rukom kraljevića samo tim umiriti, što je napomenuo, da se u toj kući jednomu bolestniku upravo sv. otajstva podieljuju. — Drugiput donese mu šoštar cipele, pa budući mu se nisu dopale, zapovjedi šoštaru, da ih na male komade razciepa, skuha i pojede. — Na šestih osobah pokuša Don Carlos umorstvo!

pao, nerazmrvi — da to prije bude, milosrdni su potomci dan na dan marljivo mašali se za onu glavicu, nebi li se ovim primanjem brže izlizala i starac žudjeni pokoj stekao. I ja sam ju njekoliko puta čvrsto spopao, da i ja što pripomognem čim skorijemu upokoju starca Greifenšteina. Pa odatle puk, u koga se čuva jezgra ove zgode, izvodi ime gradu, Greif an den Stein! dočim poviest priča, da se ovo ime nadjenulo gradu i njihovu vlastniku od orolava iliti grifova, što su se razkrilili u grbu na crvenu polju kao obilježje vitežke obitelji. Bilo već kako mu drago, ja jedino to želim, da svakoj našoj ljepotici poslje ljubeznih prepona, borba njezina završi ovako liepom pobjedom, kao to nam ju ova priča pripovieda.

Već s prieda rekoh, grad ovaj ili bolje gradić nije što se veličine tiče ni izdaleka premac našim starim razvalinam, pa i nekıije u svom krilu mnogo znamenitih uspomena. Ima tu nješto starih sulica, i strelica, njekoliko zahrdjalih bradatica (oštroperaca, hellebarda) i mačeva, medju kojimi jest jedan, kojim bje 90 zločinaca (samo ako su bili svi ti sami zločinci?) smaknuto, ima oklop jednoga križara, ali koj bi duše mi pretiesan i premalen bio i za srednjega hrvatskoga junaka, ima dva bubnja turska opêta čovječjom kršćanskom kožom, pa što je još najznamenitije za našinca svakovrstnih dobrodošlica i jedna "čaša-kušalica — da ju tako okrstim od serpentina, za koj se kaže, da se u onaj čas smrska, čim se ga kakov otrov takne. Ta bi se gostom pružala radi veće sigurnosti. Nego svih tih čaša i dobrodošlica nebi se ni danas pošteni h r v a t s k i p i j a n a c — a pijanac je svaki, koj može piti — prepao. Zato živili junački Hrvati i vjerno čuvali liepe svoje hrvatske navade, koje se mogu prema današnjemu napredku ovako oplemenjivati, kao što je u tom prvi korak učinila slavna županija križevačka. Još mi valja spomenuti krasno oslikane prozore slikarijom 15. vieka.

Nego po starinara i povjestnika bez dvojbe bit će najznamenitija gajba, što se čuva u tamnici gradskoj, za koju vele, da je u njoj sjedio zatvoren Richard Löwenherz ; vjere mi — kolika je — pošteni zagorski puran, kad bi svu dražest svoga pernatoga repa razvio u njoj, ja kriv ako si nebi onaj čas poželio udobnijega kvartira. Mračnih li vremena, ali i danas nije mnogo bolje u jezgri, premda se kora tečajem vremena nješto izgladila. Nagledavši se s kule gradske divne okolice i naužívši svježa zraka napisasmo za v j e č n u uspomenu o l o v k o m svoja poštena hrvatska imena i ostavismo ovaj spomenik davnih vremena, da ga možda više nikad nepohodimo. Nego svakako svjetujemo svakoga našinca, koga put u Beč u liepo ljetno vrieme nanese, da se nepropusti naužiti onih milina, koje se mi onaj dan iz puna duška nasrkasmo.

Naročito našim poetičkim i romantičkim ljepoticam preporučam, da nepožale, kada jim se zgoda pruži vidjeti kakovu staru gradinu, ono malo truda i muke, što penjanje stoji, jer se sve to obilato nagradjuje i svježim zrakom i krasnim vidikom i svakojakim drugim dobitkom. Nigdje nemože razmniva tako živahno zaroniti u starodavnu, vitežku prošlost, kao na ovakoj razvalini. Jer tek onda, kad staneš na branište ili krunište kojoj vrletnoj kuli, pod kojom se razjazio oku ne dohitni bezdni ponor ili se gradu na podnožju razlila više hvati duboka rečina, tek onda, rekoh, može krasna djevojačka duša podpuno shvatiti onu divnu moć i vratolomstvo sredovječne ljubavi, koja se s takova kruništa bacala za palom rukavicom koje krasotice medju ljute lavove ili sunovratila u drugu sličnu pogibiju.

To bijaše ljubav — zar ne? drugačija malo ljubav nego li danaske! Nije se to pitalo: ima li krasna pet, deset ili još više tisuća — jer bogatstvo se je za onda šakom sticalo, tko bijaše siromah, mogao je junačkom piešću obogatiti — nije se pitalo: umije li i ovo i ono, što joj nikada neće trebati u životu, već ako su izpod bujnih vedja sinula bud dva modra kao nebo bud

dva crna kao pakao oka, okvirena bujnim rumenilom zdravih lica: koja je pogibelj tako velika, koja vratolomija tako pogibeljna, u koju se nebi zatravljeni vitez bacio za svoju zamjeravanu ljubeznicu? O da, to su bili krasni dani prave ljubavi, ljubavi žestoke i plamenite, kao što je onaj pusti oganj, što se lâvom prosuo, te sve neodolivom silom svojom pretvara u pepeo. Da se je ljubavi toj vratiti u opustjele hramove i mašiti se opet zahrdjala žezla, da, tada biste vi krasotice bile opet ponosne kraljice u kraljestvu ljubavi — a mi robovi vaši ili podložnici vjerni; nego zar ne šibika vaša nebi bila gvozdena? Vi biste jednom rukom bacale striele, a drugom zalievale rane balzamom cjelova i povijale melemom vječne ljubavi?...

Nego to je bilo i bitisalo, a narav se u svom tečaju nevraća natrag. Pa ima još i danas mnoge uzhićene, zanosite i romantičke ako i ne tako vratolomne i pustolovne ljubavi; ljubio se sviet od vjekova, pa će se i ljubiti do vieka: nebudi vas strah nestadka ovoga liepoga čustva. Kraj toga ima još i jedan napredak u ljubavi, koj ćeš zaman tražiti u davnih vjekovih. Djevojka je carevala, dok je djevovala, a kao vjerna žena i majka mal da nije robovala — u tom je danas bolje. Pa što je još gore — dok su onakovu visoku ljubav porodile plemkinje i vitezice, ti si mi jadna gradjanska djevojko bila zanemarena, ti se nisi mogla a ni smjela do onih uzora popeti, po kojih su samo viši krugovi plovili — i u tom je danas puno bolje, vrieme je tu razliku malne sasvim izgladilo. Nepriželjkuj dakle u povrat starih onih vremena, koja se uz malo dobra mnogo više zla imala, nego mi ljubi po današnjem vieku i budi u ljubavi vjerna, čista, neporočna kao prava djevica — budi mi domorodna — gle za ovu kriepost nije znala stara ljubav — budi plamenita za svoj narod, budi cielim srcem i dušom Hrvatica, pa kao mati odgoj sve po izbor sokolove — ljute Hrvatiće!

S Greifenšteina krenusmo s provodićem put juga kroz ugodnu sjenatu šumicu u Hadersfeld, gdje uza svu pohvalu bečkoga, „Freudenführera“ nedobismo ni dobra piva ni vina ni kakova jela; poslje mala odmora udarismo bez provodića još dalje prama jugu u Kierling, poveće mjesto od kakovih 200 kuća. Putem je premda lošom hranom i još lošijim pićem malo prikriepljeno družtvo udarilo u krasne naše hrvatske pjesme i popjevke te jednom na polovici puta uhvatilo se u kolo i zapjevalo, što je koga grlo nosilo, krasnu Preradovićevu tužalicu: Tko je srce u te dirno?! Upravo u taj čas prodje kraj našega kola drugo jedino družtvo od poviše žena i djevojaka sa jedno dva vojnička častnika; — djevojkam se na skladnu našu pjesmu i liep napjev otele oči za pjevači; valjda su pomislile: prsa, iz kojih ovako mila pjesma teče, kriju valjda i vruće i ljubeće srce; jest, djevojke, ali ova se srca čuvaju za hrvatska srca hrvatskih djevica! Još jedne zgode nesmijem premučati, koja je iznova potvrdila već toliko puta dokazanu nevaljałost krajiškoga sustava. Na liepoj se tratini uhvatila dva družtvara u koštac — ali ne s ljubovnih razmirica — jedan kolik su dobra tri lička pednja (neka mi oprosti ovoj narodnoj mjeri!) drugi gotovo dva puta veći, onaj provincijalac ovaj graničar. Mali izmahne dva tri puta velikim, i družtvo u čas povika s narodnom pjesmom: Mili Bože čuda golemoga — gdjeno baci mali velikoga! I svi u jedan glas dosudismo skoru propast vojničkomu sustavu krajiškomu, jer gdje već tolika slabost udari kojoj inštituciji u noge, to se ona mora za koj dan strovaliti. Nego mi valja i to spomenuti, da se bačenik nije nimalo otimao našemu zaključku, pače mu i onda kao i vazda od svega srca dodao svoj Amin! Ovdje se imalo objedovati. Dok mi u razgovoru, al vješto oko jednoga družtvara uvreba pred kućom dvie mlade ženske, jednu već majku a drugu krasnu djevojku. I nesrećom nad ulazom objesili tablu s nadpisom „gostiona.“ Njekoliko vatrenijih jednodušno poviknuli: ovamo i nikamo drugamo! jer koliko

neće možda i jelo biti dobro, toliko ćemo ga začiniti i osladiti pogledom na krasotice. Hladniji i praktičniji članovi, koji su umjeli gojiti i pjesničke misli ali i uvažavati ozbiljne zahtjeve želudačke, uztezahu se na prvi pogled, bačen u prazne prostorije gostionske, jer da je ili objed minuo te mi došli na kosti, ili gostiona neide u red svačim obiljem blagoslovljenih. Ali nemogaše voda pogasiti vatre. Unidjemo. Djevojka se uzela vraguljasto podsmievati, puštati u šale i pošalice i tako povukla slabiji dio obćinstva našega za sobom; drugi jači duhovi stali dieliti zapoviedi i naručbe, obijati oko štednjaka i ono njekoliko lončića na njem, od kojih su bili u jednom ovećem, knedlički u mlieku vareni — i to da je sav ostatak od današnje gostbe. Tu dakle neima druge, nego se valja odieliti makar i težkim srcem; ali hoćeš! Ono njekoliko stekliša, koji pokraj krasnih lica zaboravili na trbuh, neće nikako da idu — već da je njim i onih ostanaka dosta, da nisu upravo ni tako jako gladni, i da nigdje nećemo bolje naći, jednom rieči, da oni neidu te neidu. U to će harambašina rieč ozbiljno: vi kvarite i ciepate družtvo — pokorite se, ja zapoviedam! Ta je više valjala nego sve drugo dokazivanje. Nego kako je od vajkada pùt slabija duha, tako i ovaj put nedade se onim steklišem sasvim razstati s omiljelim predmetom, već se pusti u dogovaranje, da i djevojka podje s nami — nemislite ništa zla, bila je djevica poštena i čedna obraza nu vesele i šaljive ćudi. Ali jim se pomrsiše računi, jer dok je dogovor još najljepše tekao, protoroče iz jednoga kuta krupni glas Cerbera, otca djevojkina: „tu bi valjda i ja osim djevojke imao koju reći“; i ovaj je dokaz bio odlučan, na njem se u čas razbio sav dogovor i mi svi listom krenuli u liepi gostionski vrt, gdje svega bilo izobila samo ne prave hrvatske kaplje. Ali se mi i uz onu kakvu takvu liepo razigrasmo, napijajući si zdravlje i veselje i sve druge dobre želje. Da nismo zaboravili na svoju milu domovinu trojednicu, netrebam vam tek kazivati, jer gdje se samo dva Hrvata sastanu, tu se za njezinu sreću pije. Bili smo veseli, bili bismo možda i veseliji, da se nije pilo po plitkome žepu već po grlu junačkome. Ali je i u tom bilo nješto dobra; jer dočim smo ovako ostavili tek jednoga na bojištu i to ne sasvim utučena već od rane iznenada zadobljene samo na prvi mah malo zabušena, bilo bi valjda, da se je mejdan dielio kod kojega zagorskoga vlastelina ili župnika okićkih gora, puno više mrtvaca ostalo. Svako zlo ima svoj uztuk! Iz Kierlinga krenusmo stovozom do Klosterneuburga, gdje srknuv koj malo kave ili iztrusiv čašu piva, spustismo se stranom, po kojoj na onom silnom šiljatom kamenju i stjenovlju malo nepotrgasmo i onako trudnih nogu, pa odavle kroz Nussdorf kući pjevajući i putem hladnu vodicu pijući. *D. Jambrećak.*

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje.)

58. B i s t r o u m a n, d o s j e t l j i v, d o m i š l j a t.

B i s t r o u m n i; u njega je sposobnosti duha (razbora), kojim lasno i brzo nadje tajne r a z l i k o s t i medju stvarmi vrlo s l i č n i m i.

D o s j e t l j i v i nadje lasno i brzo tajne sličnosti medju stvarmi, vrlo s l i č n i m i.

D o m i š l j a n ne nadje se lasno u nevolji, u nezgodi, u neprilici itd., nego se lasno domisli, čim se izpriča, šta ili koga zagovori, opravda itd.

59. D o p u s t i t i, d o z v o l j e t i, s l o b o d n o j e, s m j e t i.

D o p u s t i t i šta komu na pitanje, usljed tražnje itd.

Dozvoljeti, da se što čini usljed molbe, prošnje itd.
Smjeti šta, o čem odluči um.
Slobodno je bez pitanja, bez prošnje itd.

60. Drugi, ini, ostáli.

Drugi (secundi, die zweiten) što sliede izza prvih, jednih, ovih itd.
Ini (alii, die anderen), t. j. ne ovi, o kojih govorismo itd.
Ostáli (reliquis caeteri, die übrigen), iza ovih, što ih spomenusmo, o kojih govorismo itd. Svi oni, što ih ne spomenusmo, o kojih negovorismo.

61. Tielo, tvar, tvor, stvor, priedmet, stvar, látak, gradivo.

Tielo (od tjeti, tijem, rasti, debeljeti, krupnjeti; titi, tijem-toviti, hraniti, debeliti, umnažati), daklje svakako nješto tvorna, zgrabna (corpus). — Kamen nije tielo, nego je stvor tli stvar.
Tvâr, tvàrina (materia), od čega je što, glede molekula (a ne glede atoma), ponajviše prirodnina (ne prirod).
Tvor, stvor, životinja, biljka, ruda.
Priedmet, u obće čim se duh bavi, pojmovno ili tvorno.
Stvar, priedmet tvaran; tropus stvar=priedmet (dugovanje).
Latak, uradjena, občinjena, očinjena tvar (vuna, svila, mavez, tkanina itd.)
Gradivo, od čega se ima što graditi. — Česovina, izčesina itd. nevješto skovane i izlišne rieči.

62. Oganj, vatra, plamen, žar; žeravka, žeratak, žeravica; palež, paljež, palježina; požar; paljevina.

Oganj, vatra, pojav kàda se gorivo koje upali.
Plamen, ono što za gorenja titra, igra, liže tim, što iza izgorena kiselika uzduhovoga nadolazi nov kiselik.
Žar 1) što gori (klije) bez plamena, ili u plamenu od goriva; 2) žar se na daleko vidi iznad garišta u uzduhu.
Žeravka, žeratak, žeratka, žeravica bez plamena.
Palež, paljež, palježina, na sudu zločin radi podmetnute vatre.
Požar vatra štetna.
Paljevina smrad smudan iza vatre ili od vatre.

63. Užeći užgati; žeći, žgati; paliti, peći, gorjeti, žariti (se), tinjati, tinjiti, tliti kliti; žagriti; buktjeti, plamtjeti, plantati, plasanjati; plapoljeti, plastati.

Užeći, užgati (trans. perf.) učiniti, da se čega vatra prime.
Žeći, žgati (trans. imprf.) vatrom nješta pretvarati; žgati plamenom, žeći i bez plamena. Sr. žeženo zlato.
Paliti drva, da bude od njih ugljen, od vanjenaka vapno; peć paliti naložiti u njoj vatru da bude u sobi toplo.
Peći na vatri, uz vatru pecivo (kruh, pečenku, kavu itd.)
Gorjeti (neutr.), što se upalilo, gori, pa se pretvara kiselikom u okiseljenu tvar, a gorivo se raztvara; vidno vatrom, ili nevidno gnjiloćom, vrienjem, truhljenjem itd.
Žariti se, sijati se, jasiti se, kada se razbieli željezo, peć itd.
Tinjati, tinjiti, tliti, kliti o žeravici u pepelu.
Žagriti očima, očima žagri-kriese mu se oči.
Buktjeti, plamen bukti o požaru, plamti, planta, plasanja na ognjištu.
Plapoljeti plastati, plamen plapoli, plasta-liže, igra se tobože.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Kazalištno naše družtvo igralo je na rodjendan nj. veličanstva; i kraljevskoga sajma u zem. kazalištu komade „siromaškoga markeza,“ „on neće da umre“ i „ugladjen dragi kamen“ te pjevalo operete: „Veseli djaci“ i „Momci na brod.“ Uobće su mu igre dobre bile.

„Pozor“ politički dnevnik obustavljen je na tri mjeseca; nezna se još, hoće li združene narodne stranke, samostalna i liberalna, dobit potrebni si organ u Zagrebu ili im je poći izvan trojedne kraljevine. Protivna im stranka, prem ima u službi Gajeve „Narodne Novine“, radi o tom, da bude imala i jedan nezavisan list.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Vienac liepih pjesmica, crkvenih i svietovnih. Nanizao pjevoljubnoj školskoj mladeži Ljudevit Tomšić, učitelj u Karlovcu. Kod Iv. Pretnera 1867. U 16-ni str. 88. Ciena 25 novč. U tu knjižicu je g. izdavatelj izvadio iz pjesmarica pjesme mladeži početnih učionah.

— Bratovćina presvete krvi Isusove. Po P. Viktoru Sasineku, svećeniku reda kapucinskoga, izdao na hrvatskom jeziku Škend. Egersdorfer župnik u Ludbregu. U Zagrebu 1867. Brzotiskom A. Jakića. U 16-ni str. 64.

— „Pjesme Branka Radičevića.“ U Novom Sadu, u štampariji Ignjata Fuksa 1867. Na 16-ni str. 371 4 l. Ciena 80 novč. Branko je pjesnik omladine po „prevashodstvu,“ kojoj je svoje pjesme i posvetio; ali Branko je, veli Danica, i početnik novome pravcu i putu u našem pjesničtvu, s toga mu i imaju pjesme veliku važnost. On otrese pjestničtvo naše od drevnih klasičkih i novih njemačkih forma i zapjeva sladkim glasom srbske vile, kao što ga je uvardao u narodnih pjesmah.

(Strana.) U Beču je izašla knjiga: „Geschichtliche, politische und topographisch-statistische Beschreibung des Vilajet Bosnien, das ist das eigentliche Bosnien, nebst Türkisch-Kroatien, der Hercegovina und Rascien. Von Gustav Thoemmel, k. k. Hauptmann.“ Osim historijskoga i mjestopisnoga pregleda opisuje štovani pisac u toj knjizi i sve druge političné, narodopisne, upravne, kulturne, gospodarstvene, obrtne i trgovačke odnošaje zemlje i vještačkim i pravednim perom, upotrebivši ne samo strane nego i sve naše domaće književne izvore, pa proučivši i sam točno sve odnošaje sa svoga četirigodišnjega bavljenja u zemlji kod konzulata.“ Ciena je toj knjizi 2 stot.

(Ruska.) U Beču je poćeo izlaziti dvotjednik „Slavjanskaja zarja,“ organ za politiku i književnost svih Slavena. List taj za kulturno-historične odnošaje Slavena veoma nuždan preporučamo što toplijoj podpori; stoji na godinu 6 for. (Wien, Josephstadt, Reitergasse Nr. 6).

— U Petrogradu izlazi jevtino izdanje sabranih diela znamenitih ruskih spisatelja. Do sada je priredjeno 9 svezaka; u prvom su spisi plodnoga i duha punoga romanopisca M. Dostojovskoga, tù su romani Igrok (igrač), zatim „Dvojnik“ petrogradski poema, „Selo Stěpančikovo i jego obitatěli,“ „Jelka i svatba,“ „Petočka Neznanova,“ „Daduškin son,“ „Čužaja žena i muž pod krovatu (posteljom)“ te „Malenkij geroj (junak).“ U toj sbirci biti će djela grofa Nikolajevića Toljstoja, znamenitoga F. Pisemskoga i veleplodnoga V. Krestovskoga. Putopisna literatura mnogo dobiva ilustrovanim tjednikom „Vsemirnyj putěšestvenik“ (svesvietovni putnik), što ga u Petrogradu uredjuje A. Ilin.

Zagonetka.*)

Od Gj. Šimončića.

Devet put ćeš nać u nebu,
I u crkvi prvo . . . naši,
A drugo je med Hrvati
Ime mnogoj liepoj snaši,
Prvo s drugim uzmi skupa,
Proždire ih brza Kupa.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 36. Odgonetku (zagonetke u br. 32.) „Drava — brava“ riešiše gg.. Ante Badaj, kapelan u Požegi, Ivan Žagrović, Slavoj Mařik u Zagrebu i Mir. Vukelić u Senju.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 173. Ivan Vardian, tajnik kr. namj. vieća. 174. Juraj Kuten, učitelj. 175. dr. Kupač. odvjetnik. 176. gospoja Rozalija Stieglerova, trgovkinja 177. Mojsija Baltić, savjetnik namj. vieća u miru. 178. Vatroslav Lichtneger, profesor. 179. Ivan Concilia, trgovac. 180. Mio Krešić, trgovac. 181. Jos. Posavec, učitelj. 182. Gjuro Daničić, tajnik jugoslavenske akademije — svi u Zagrebu. 183. Škender Rakovec, gimnazijalac u Varaždinu. 185. Miroslav Vukelić, gimn. u Senju. 185. Gavro Babić, profesor u Vinkovcih. 186. Mato Oršić, bogoslov u Gorici. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 35. U Zagrebu 31. kolovoza 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Kratka sreća.

Novelica. Napisao Ivan Zahar.

Prekjučer prispjeh u Zagreb. Prva mi briga bila, posjetiti moga rodjaka, gospodina Radovića, vlastelina zagorskoga, koji je istom prije njekoliko dana — neznam zašto — ovamo došao sa svojom obitelju. Čestita je to i domoljubna duša. God. 1848. i on je pripasao mač o bedru, i on je poletio na zelene poljane ugarske, braniti život svoje mile domovine Hrvatske. Divna li vremena probudjene sviesti, sile hrvatske! s vašega cvieta mirisati će domovina naša još iza stoljeća! s vaše ciene razklicala se plemenitost naroda, boj bijućega za slobodu, razniela slava po svoj Evropi! A sada?... Al nije mi o tom govoriti.

U gospodina Radovića kažu liepu ćercu mljezimicu, ja je nisam još vidio, a nemogu kazati, da nije bilo ponješto i znaličnosti u mene, kad sam toli brzo poslie svoga dolazka u Zagreb pošao obaći g. Radovića. Medjutim niesam onaj dan vidio kćeri mu Milice. Došav k njemu, liepo me dočeka na ljubeće grudi: u istinu on je čovjek vrlo prijazan.

— Imate li sutra kakova silna posla? zapita me napokon on.

— Posla baš imam, al ne tako silna, da nebih mogao vašoj želji — ako morda izvoljite . . .

— Ako vam je drago, daj hodmo sutra u Maksimir svetiti majalis. Vjerujte mi, tu može čovjek s ponosom reći: krasna je naša domovina. I moja ćerca i gospoja žele sutrašnji dan u slobodi provesti. To je zadnji dan . . .

— O to nije, upanem mu u rieč, smješeći se, bog će nas poživljeti —

Gospodin Radović umukne i podnimi se, odatle zaključih, da ga niesam razumio, al nesmjedoh pitati ga.

— Dakle sutra, reče on, pružajuć mi ruku, kad smo se razstajali; veselim se na vas.

— Sutra. S bogom!

Polazeći na posao, rad koga sam došo u Zagreb, na putu nikako se nemogoh otresti misli, da što li je g. Radović imao na umu, kad je rekao i

to je zadnji dan? Što da li on više nekani doći u Zagreb? Il je na što drugo mislio? Svakako ove zagonetke niti riešiti, niti se je proći nisam mogao. Još mi je i to priznati, da sam znalično čekao sutrašnji dan, čekao radi Milice.... Ah da je niesam ni vidio!

Medjutim svakake poslove poslujući toli brzo prodje mi vrieme, izteče dan! A nad glavnim gradom Hrvatske noćca pane. Liepo je u svibnju pod večer proći Ilicom, gledati množtvo šetalaca i šetalica, gdje hladuju pri hladnoj sjenci noćnoj, brižno se jedan drugomu uklanjajući; milo, odminuti na Sdverce, i motriti zelenu savsku dolinu pri bliedu svjetlu mjesečine. Tko većma ljubi tišinu od buke dolnjogradske, i samotno uživanje divotne prirode: taj će se za stalno na Sdverce zakloniti. Tisuć zviezdâ milotno pogledje na kapitolij hrvatski, zalievajuć ga tajinstvenim svjetlom; a uzato hruštovi lepršе po zelenu lišću kestenovu, i kadkad bi doprhao mračni šišmiš, udarajuć o stare zidine, davne svjedoke vjekova davnih. Miris zelenih livada i poljana pri hladu večernjem uzvija se i razsipava daleko, kako no tamjan; on se kadi i puši u slavu lukava boga Lelja, što no tamo u gdjekojem prikrajku liepieh Sdveraca dvoje ljubovnika, mitnjaka svojih, na spoviedanje ljubavi sili, a uzdasi jim mole se mjesecu: Ti nas gledaš, neodaj nas, o mjeseče!

Najljepših misli, razdragane duše krenem u svoj stan u jednoj od skromnih, mirnih ulica zagrebačkih. Legnem na počinak. U to začujem, gdje po mirisnu uzduhu plove sitni zvuci tamburice. Mladjahno momče pjeva dragoj svojoj prenježnu pjesan ljubavi, toli milotužnim glasom na ponos tamnoj noći, te se i mjesec za malo umirio, da nebudi snatrenje zaljubljena mladca! Tu bi se osvjedočio svaki umjetnik, da je onda najviši cilj dokučio, kad je vjerno izrazio narav, nenašaranu, nenapirlitanu dosadnimi pravili. Samo od srdca k srdcu se govori. Dodju mi na um Ossijanovi pjevaoci; slike predavnih vremena zaplele mi duh u svoje čudesno kolo, dok me domičući se san zaljuljao u nesviest. Zaspem kasno u noći.

Sliedeći dan ustanem rano, odem do stana Radovićeva. Još se niesu bili ponačinili, zato odem u biskupski vrt gledati cvieće, slušati slavulje, motriti patke i labudove na zelenkastu ribnjaku, gdje se natječu po hladnoj vodi. Sjetim se — prostite takoj misli — onih Gundulićevih Amazonakâ, kako po srebrnom jezeru boj biju, nadmećuć se bisernom vodicom, a kitnjasto drveće na okolo sklonulo se bliže k jezeru, diveć se lierom od pùti biele. Prekrasne slike! Poslije dodjem u stolnu crkvu, koju vrlo hvale, a i ja pomišljah, da sam bliže nebesom sried take divote, da sam zaronuo u ono davno i slavno doba poviesti naše; al izašav van, pusta sadašnjost opet me gvozdenom zagrlila rukom. . . .

Kad sam došao po drugi put k Radoviću svi već bijahu spremni, čekajuć samo još na mene. U odjelu ove porodice nebijaše ništa, što se veli preveć: sve priprosto, jednostavno, al i ljubežljivo, a to se meni mili. Na prvi mah, kako sam pogledao gospodičnu Milicu, niesam zamjetio ništa, što bi moglo mladca učiniti strastvenim ljubovnikom. Djevojka od sedamnaest godina, stidljiva, milokrvna; očice joj milovidne kriju nješto žalobljiva, bolna.

Nju gledajući, niesi mogao razkliktati se u kakov gromki hohot. Čelo joj bielo i gladko, visoko ponad očiju, svjedoči jasno o razvitu duhu. Priznati mi je, da sam posve drugu Milicu vidio, nego što mi je mašta predstavljala si — a ja inače dosta si točno predstavljam stvari, o kojih mi pripoviedaju. Pa baš to dokazivaše, da oni, koji su mi o njoj govorili, niesu je shvaćali, niesu u njoj gledali onu polovinu bića, plemenitu i uglednu, koja je njoj podavala vriednost i cienu. „Da li sam vriedan ja, proniknuti u tu krasnu dušu?“ pomislih nehotice.

— Čekali smo na vas, reče g. Radović, pokle me predstavio svojoj obitelji, i mi se medjusobno pozdravili.

— I ja sam već po drugi put došao, odvratim. Bio sam u biskupskom vrtu. Dan je liep, biti će nam ugodno, a za sve to hvalim vam, da ste me pozvao sa sobom.

G. Radović se nasmjehne tol dobrostivo, a onda reče:

— Hajdmo, djeco, već je sunce dosta visoko.

I mi krenemo pješke polagano prema Maksimiru. Put je vrlo ugodan i zanimiv. Kesteni s oba kraja staze tek prolistali, i malo gdjegdje već poviruje bieli cviet, i mirisom razblažuje svježi zrak. Mili se duši, gledati zelene livade, pasuću marvu, kraj koje mlada pastirica zarubljivajući bieli rubac, brižno hoda i popostaje; il pastirče melankolično prebire u sviralu; na polju težaci posleni znojnim čelom natapaju plodnu zemlju; za koga se znoje?...

Cielim putem razgovarasmo se ja i g. Radović i gospoja mu; Milica nijednom rieči nije se umješala u naš razgovor; to mi je bilo vrlo dosadno, a opet nekako nije mi se dalo zapodjeti s njom kakov govor. Doskora pruži mi se prilika, čuti njezin glas, kad smo došli do jedne klupe, kojih uz put više ima. Na njoj sjedi bjedni, otrcani starac; lice mu suho, izsušile ga nevolje i godine; a glas mu bolan i nejak naricaše: „Darujte siromaka sliepca.“ Milica pridje k njemu i baci mu u škrljak nješto novca, u ovaj primjer mi se svi ugledamo. Hvali starčevoj nebijaše ni kraja ni konca.

— Imaš li obitelji? upita ga dobrostivo Milica.

— Imao sam sinka jedinca, moje sunce žarko, štap starosti moje.

— A gdje ti je sada?

— Uzeše ga u vojnike, odvedoše u Italiju; a ja neznam, je li živ il mrtav. Grozne suze poliju sliepčevo lice; a tronuti i muče gledasmo mi u njega. — Al dok je boga i dobrih ljudi, prehranit će me u starosti, doda sliepac.

— Neboj se, starče, ja ću se brinuti za te, reče milostivo Milica. — Što ne, majko, prvi posao budućega zvanja?...

Gospoja Radovićka uzdahne, otac Milicu žalostno pogleda; a ja — čim da izrečem, što sam onda mislio? Ovoga prizora nikad zaboraviti neću. Što li je to u toj obitelji? Kakova zagonetka maglom prekriljuje i zaklanja mi istinu?... Tronuti podjemo dalje. Tko bi nas bio gledao, nikad nebi bio mogao kazati, da se idemo veseliti: tako je za njeko vrieme tišina obuzela nas.

*

— O krasnih li ljubica! klikne Milica, opaziv na zelenu humku mirisne cvietke, i tim prekine dosadno mučanje. Ajde, da jih uberemo!

Ona se prignu, brati ljubica i sadievati u preliepu kiticu; a mi podjemo za njenim primjerom, zaboraviv na onaj tronuti prizor. U taj mah osjetih, da sam dužan kao zahvalnost Milici, što nas je opet u veselje uljuljala.

— Vi ste angjeo! kliknem joj; vašemu glasu naša srdca niesu mogla no pokoriti se . . .

Ona se osmjehne vrlo milo.

— Dà, razžalio mi se onaj starac, a i vi svi bili ste tronuti . . . Nije li bog dobar, kad nam u razne predmete postavi vlast nad dušom našom? Gledajte, da nebude ovih ljubica . . . U istinu, gdje se čovjek posveti promatranju krasote, tu se valja oprostiti sa svakim inim obzirom i bezpristrano samo nju gledati, i pitomit ćud. Krasota, kao što je neodvisna od naše volje, kao što ju svatko priznavati mora, i priznaje, tako je i duša samo njezina, neodvisna od svega inoga, da bude odvisna od nje.

— Kako liepo dokazuje vaše rieči ova preliepa kitica, što ste ju ubrala.

— Hvala na priznanju! Al nije još savršena. Evo vidite taj žuti jaglac, njega ću dometnuti ljubicam. Zajedno jih rodilo prvo proljeće, pak da budu još bliže sadruženi.

I ona uzme jaglac ubirati i savijati liepu kitu. I ja sam bio ubrao nješto ljubica.

— Dozvolite, da vam zahvalnost izrazim ovim cviećem, reknem smješeći se, i pružim joj kiticu. Ona se pristojno pokloni, uzme cvieće, i dade polovinu majci, a polovinu otcu.

— Vi ste predobra, reknem ja. Za sebe nieste zadržala ništa, dodam, obrnuv se smješeć gospoji Radovićki.

— Kao da me korite, odvrati Milica, što niesam na vas mislila, dieleć cvieće. Al bit će ga više — onda ste vi prvi na redu. Ona se osmjehne ljubežljivo, a ja sve da sam i zbilja to na umu imao, što mi je ona podmetnula, bio bih se zadovoljio njenom izjavom.

— Nipošto! kliknem ja; kako vas koriti? Zirnem u svjetle joj oči, ona ponikne pogled.

Kad smo došli u Maksimir, za ciela puta vodjaše razgovor Milica, na koju s ponosom glednuše gdjekad roditelji. Sve više bilo mi se osvjedočiti, da je ona djevojka veoma razumna, što nije često naći u naše vrieme, kad se na duševno naobraženje tek mimogred misli, a obćeniti ponos jedino izvire iz ljepote tjelesne. Kolikim uzhitom slušao sam njezine rieči! Često puta uzela ti govoriti što obična, meni već davno poznata, al sam voljno upijao misli njezine, kako no onaj kamen, za koji vele, da upija u se sunčane zrake. Jer ona bi svaku stvar zaodjenula neobičnim načinom, koji je svakomu drag i mio. — U Maksimiru bijaše vrlo malo ljudi.

— Nezahvalnih li stvorova! klikne Milica, toli blizu divote, a neslužе se njom, koliko je dostojna . . . Da sam ja stanovala u Zagrebu, nebi dana prošlo, da nebih bila ovamo došla.

— Svemu je uzrok objest, reče g. Radović. Preliepo jim je, neznadu cieniti; htjeli bi morda još nješto ljepšega, divnijega.

— Tako je i kralj Mida . . . jeste li čuo već onu priču o tom kralju? obrne se ona k meni.

— Dà, čuo sam, al već davno.

— Tomu objestnomu kralju htjelo se više imati; zamoli u boga, da mu se sve u zlato pretvori, što bi god pogledao; a on mu to dade. Al kad je taj nezadovoljni kralj hotio jesti, bijaše mu jelo suho zlato, tako da je napokon molio boga, neka bi mu sve dao opet, kako je i prije bilo.

Niesam pravo shvatio saveza ove priče s našim prvašnjim razgovorom. Pogledam ju, a ona me razumjela, i nastavila:

— Zar nenalikuju taki ljudi ovomu kralju? Njihov nemar i nebriga jasno svjedoči, da si žele još ljepše, dok bi jim postalo tako, da već nebi mogli uživati ni nasladjivati se. — Vidite, rekne ona, kako bi se dao krasotom nagrditi ovaj perivoj: ovo zeleno kitnjasto stabalje posjeći, a mjesto njih svakoga metnuti umjetnu Veneru okruženu Gracijami — bilo bi jih toliko, a ipak bi zaludu tražio lastovanja u tom predielu.

— Krasna si mi danas, ćerce, rekne gospodja Radovićka, pogledav si milo ćer; gospodin N. rado te sluša.

— Hvala vam, da ste pretekla moju misao, naklonim se gospodji Radovićki; a zatim dodam: nastavite gospodično, slušajući vas, mrziti mi je na suhe i dosadne nauke raznih spisatelja. Al vi toli živo, tol razumljivo govorite . . . neshvatit vas, nepovladit vam nije moguće . . .

— Molim, da neprecienjujete, prekine mi ona rieč. I meni je lako shvaćati i govoriti, gledajući pred sobom predmet, nenapisan, al glasno govoreći. Moram priznati, da je riedka sreća, ono, što shvaćaš, umjeti kazati njekim pravilom. To je Schiller —

— Vrlo suhoparno i dosadno činio, prekinem joj, — nemogoh se svladati.

— Krivo mu činite. Ono istinito shvaćanje najtanjih ćuti srdca, duha ljudskoga, ono dostojno uvažavanje svih pojava, a nada sve sreća, kako to u pravila stegnuti, izreći — nije li to divno, riedko?

„Kako tebi nepovladiti?“ pomislih sam u sebi. Od sele bivala mi neka da tako reknem potreba, govoriti š njom, u svakoj stvari slušati njezin istiniti sud; a ona me često u čudo utjerala. Nespominjem puno, što je govorio g. Radović i gospodja mu; nespominjem, jer za mene niti glasa niti misli nije bilo do nježna glasa, uznosite misli Miličine. Svaki predmet pred našim očima nju je zanimao, ona ga je spomenula, i ako ništa više, bar pogled njezin izražavao je, kao da hoće reći: neima stvari neznatne i sićušne, svaka je znamenita. Kraj jezera popostanemo malko. Nebo modro čisto, kao u zrcalu, ogledalo se u srebrnoj vodi. A u mene prhne čustvo gorko i bolno, to je primjetila Milica.

— Što vas razžaljuje? zapita ona. Nije li nebo modro, voda jasna, kao staklo? Može li blaženstvo probuditi u srdcu gorkost i bol?

— Nešto me, kao tuga, pritislo. Mislim na nesreću, ako se namaknu oblaci: nebo sad modro i jasno pocrniti će, i pomutiti se voda.

— Imate pravo, doda ona, malko se zamisliv . . . U sreći je najzgodnije pomisliti na promjenu u gore; a to će nas sneveseliti. — Vi se tužite, ako se nadviju oblaci. Nije li i ta brižljivost prirode dosta nam dala povoda za ugodna razmišljanja? Pomislite, kad se žarka munja otisne, žeženi trak kao da prosjeca polovinu neba, a pogledu razkriljuje se zastor čudesa, sile i veličastva. Što li je za tim zastorom? Sad smo samo niemi gledaoci u prizemlju a — onda biti ćemo svjedoci ljepote i blaženstva! Divno je, kad proore gromovi —

— Vi — kliknem u najvećem čudu, vi o strahoći s milinom i nasladom zborite! Nemogoh se uzdržati, da to nereknem, jer ženske se sakrivaju i boje od buke groma.

— Nemislite, to je strašno! Ima li za duh naš ljepših — kako li da reknem, — boljih prizorâ, nego kad poslije tolika izkustva, koje ga napućuje, da je uza zemlju privezan, da od nje nesmije, kad takim povodom uvidi i razmotri: Gle velike sile! ona meni nahuditi nemože; jaka razorit kule i gradove, moj duh uništiti nije jaka; sila, sve će proći, duh će moj življeti, da vjekuje, i vjekujuć s nebesnici druguje! — Slabići plaše se groma, jer si nisu svjestni svoje slobode; ja rado gledam munju!

S tolikom istinom, s tolikim žarom niesam još čuo govoriti. Slušao sam i čitao theoriju ob uzvišenosti, al sve bijaše mrtvo slovo bez duše i života. Neki strah, neko blaženstvo činilo mi se, biti blizu nje; ona mi se činila svetilište. Kada se odjelom malko dotaknula mene, brižno bi se uklonio, bila mi sveta ova nebesnica! Neko čustvo — ljubavi li il štovanja? — svedj bujnije raslo mi u srdcu; strašio sam se, i gledao ga zatomiti . . .

Prošli smo čitav perivoj, i svagdje našli dosta povoda razgovoru, riedko kada, da nebi govorili. Milica bi pozorno pratila moje rieči, pozorno bi i mene motrila, što mi je uviek bilo nekako ugodno. „Niesam joj dosadan“ pomislim, a tim i sam sebi činio sam se vriednijim, jer Milica nemože gledati ono, što nije vriedno. Ciena, koju vriedni ljudi u nas stavljaju, pomnaža ponos naš, a to je velika utjeha za našu samosviest. (Konac sliedi).

Lipino cvieće.

18.

Što mi je draga.

Ti si sunce života mi,
Al me sunce to negrije;
Zviezdâ svod si, nu zamani,
Kada mi ga magla krije.
Žudjeno si pristanište,
Zatravljena srdca plavi,
Al ga uzalud ono ište
U krilu mu s' da sustavi.
Ti si pokoj momu trudu,
Al ga nikad neprihvatim,
Radost si mi, al zaludu,
Kada š nje se s jadom bratim.

19.

Što sam spram drage.

Kô tičica plaha brza,
Kad se prostit vezke hlepi

Čiem krilašci većma trza,
Tiem se vezkom većma ljepi.
Kô lepirak zlatokrili
Lepršeći oko svieće,
K njojzi većma čezne i sili,
Čiem ga ona prli veće:
Tako i pjesnik za jedinom
Tobom sili i uzdiše,
Čiem ga kiniš većom kinom,
Čiem ga mukom mučiš više.

20.

Pjesnik moli sliku drage.

Daj mi grle svoju sliku
Svietlim pismom izpisanu,
Da motreć Te zoroliku
Tužnom srcu poodlanu.
Za uzdarje za ove pjesme
Daj mi sliku oj željenu,
Kad grlit Te pjesnik nesmê,
Neka grli Tvoju sjenu.
Da ju drâga, da cieliva,
Da se š njome razgovara,
Š njom noćeva, š njom danjiva,
Da si š njome srce vara.

21.

Mojoj ciganČici.

Sva su bilja diki znana,
I tajne im sve poznava,
Tajne ambre, mažurana
I otodova, što je trava.
Pa čaranjem takovime
Najprije mi oči zani,
Poslje i srce, a zatime
I dušu mi izcigani.
Nu ni to joj dosti nije,
Da tako me ote meni,
Jerbo ona najposlije
I pjesmice te zaplieni.

Koliščizna i stepe.

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

(Dalje.)

Kad upoznamo istinu, zašto da jê iskreno neizpovjedimo? Od prvoga večera ćutjah silnu moć, koja me pritezaše i držaše pod ovim krovom, kamo me pritjerala bura i oluja. Ta silna moć pritajavala se u rumêni, u sladkom posmjehu i velikih modrih očih nevine Julike. Je li se čuditi dakle, što mi je minulo njekoliko tjedni kao da bi okom trenuo? . . . Dani ovi, pozlaćeni tajnom čarobnošću, ostali bi bili i bez toga ugodni i mili po me. Do sele nepoznavah iz seljačkoga življenja ništa do dugâ časa i tugežljivosti. Sad mi puklo med očima, uvjerih se, da čovjek i na osami može, ako je u prijatnû družtvu, ugodno živiti. K srdcu mi se pripelo gospodarsko življenje Žulynskoga. Njegova briga u gospodarstvu množala je dohod, lakotila podanikom tlaku i rabotu, sadila na polju medjnike i plotove plela, gojila ovčarstvo, prihod na dobro upotrebljavala, koristne i potrebne gospodarstvu zgrade gradila, kuće voćkami kitila i vjenčala: sve to mi pokazivaše marljivost, mudrost i krepku volju, čega bi trebalo svakomu gospodaru. Vrtovi me veselili, i mnogo domaćih vrtova razglèdah, pa se naučih barem toliko, da sam mogao gospoji Žulynskoj i činom pokazati, što znadem. Žulynska gojila liep englezki vrt; kamo ćeš ljepši, nego gdje su brižno uredjeni travnici, liepi gaji, uzorane stepe, posadjeno drvje, milota i krasota! Na kraj sela bijaše gajić, u njem njekoliko grobova. Po vrtu sam rad hodao i bavio se, ili da što čujem i zabilježim ili da prihvatim za motiku.

Svakoga večera sabrala bi se sva družina. Danju bio svatko na svom djelu. Često puta smo čitali na glas kakvu novu valjanu knjigu. Tako bo-

ravljah u Orlincih danke. Mnogo puta razgovarah se o tajinstvenoj na stieni slici. Moljah ih, da mi razjasne i raztumače taj prizor; al svaki put bi se izgovorili ili izpričali, pa svrnuli govor na drugu stvar. Svakoga dne stajao bih pred njom, motrio i razmišljao ju. Ženska spodoba u burnoj noći činila mi se, da mnogo naliči gospodični Juliki. S te moje primjetbe Julika bi porumènila i zažarila se, a na licu se zaljesketao posmjeh onim, koji me čuše.

U jutro življasmo svak na svoju ruku. Svatko si po volji odabirao zabavu ili djelo. Jahači konji gospodina Žulynskoga bijahu mi na porabu. Ranim jutrom jahao bi na daleko širom ravnâ polja. Ali neima ti ništa tako dosadnoga, nego jahati samo po ukrajinskih ravninah. Nepregledne, tihe, zelene livade čine ti se kao da ih je čarobnica ruka stvorila; sjećaju te na stolove viekom prostrte, ka kojim nitko nikad neprisjede. U Mazovskom kao i u Volhinji tihano, živicom ogradjeno zemljišće, usijano pšenicom i ražju, ima u sebi nješto veseloga, a namiruje potrebe osamljenoj čeljadi, koja molitvom od njega tuču odvraća, a blagoviti dažd navraća. Ali u Ukrajini se nedruži tako radostna misao s pogledom na neizmjerne zemlje. Neogradjene su i nekopane; reko biš, sliepa ih je sudbina tuj usadila. Ne tare ih potreba, neizmjerna ih je preuzetnost, silna lakomost. Mene je svakim sliedom zasliedila na pustoj Ukrajini najtužnija tuga. Stepe Orlinske, ako i jesu manje, pečata su ukrajinskoga. U zelenilu jesenskoga usjeva sterale se pred menom posve jednovito, jednoliko. Kao da sam bio nakan ugnuti jim se, jahah daleko od sela na neoranu stepu, nebi li kakova god novost, razlikost, mogla razblažiti oko, razigrati misao moju. Rad pogledah u propast, zievajuću sried ravnoga polja. Očima mjerih grozovitu dubljinu. Kadkad bi se spustio s konjem u dubok dol, samo da je bilo moguće.

Bilo je njekoga jutra. Po navadi se odaljih od sela i zabludih po stepah. Onkraj stepe ugledah šune. Bez puta i putića moradoh s brežuljka na brežuljak, odkud je najljepši najširi pogled, kako može samo po stepah biti. Uzpevši se na takav brežanjak, ugledah pod sobom dubok prokop (jarak), gubi se u šumi. I ako je bilo jutro jasno kao ribje oko, vukla se je gusta magla po svem dolcu. Ob desnoj dolcu virio je hum, obrasao zelen-borjem. Takvim šunam u ponorih i propastih vele u Ukrajini „bajraki.“ Na drugoj strani stojala usried orijaških dubova prostrana liepa kuća. Malo niže medju kruškami i jabukami bio krasan ul; a u dubini samoj srebrio se kao zelenilom odjeven kladenac. Bila je to krasna ukrajinska samotina (futor).

Da napojim konja, krenuh dolje trnjem i gustom ljeskovinom, i došad k studencu, ugledam starca, idućâ utrvenom stazom od kuće amo. Pozdravì me dobrim danom i pomogne napojit konja zajmivši mi kablom vode. Mililo mi se starčevo liepo i poštovano lice. Moglo mu je biti kakovih osamdeset lieta. Vlasi kao snieg bieli spustili mu se na ramena i složili se s bradom. Modra halja, ne po selsku već po gospodski sakrojena, sizala mu dopod koljeno. Upirao se o batinu, nù rekao biš, to više čini s navade nego s potrebe. Hotih se vrnuti putem kud sam i došao, al me starina odvrne rekši, ima bolji put, da mi ga pokaže. Razgovarajuć se s njim saznadoh, da je ul i

futor njegov; da tuj većinom sam žive; a kad se pčele roje da mu tad pomaže njetko iz sela. Izmakavši iz guščâre na brielžuljak, sjedosmo tuj, da se odmorimo. Zametnusmo govor, meni veoma poćudan i povoljan, kako si nikad mislio nebi.

— Nečeznete li za ljudmi? upitam starca. Nedodija li vam samota starče? Ta odovud nevidite ni u selo.

— Zašto bim čeznuo za ljudmi? Polovicu života proživio sam med nebom i stepom. Da li je daleko dan, kad me polegnu u crnu zemlju; ili bim bio med ljudmi veseliji, nego li sam tuj u samoći?

Starac mi govorio istinu. Ljepše se nije mogao spremati za smrt. Nisam se toliko ni divio pustinjaku starcu, znajući, da barem polovica staraca tako život vodi na Ukrajini. Čovjeka pod stara ljeta, kad već nije za težko djelo, kad mu brada prestane rasti, zovu starac; tad ga gospošćija, obćina ili domari odpreme daleko kamo od sela, da nastoji šume, ule i voćke. Od proljetne sjetve do svih Svetih sjedi u kući samotnici. Jedan krat u tjednu, obično nedjeljom, donese mu žena ili dječarac ili tko bio iz sela kruha i čistu pratež. Inače nečuje ljudskoga glasa. Neznam, ima li i drugdi toliko ljudij osudjenih na takovo samovanje. U napučenoj, živoj Evropi jamačno nigdje neima. Kad pomisliš na to, srce ti se razjadit i raztužit mora, što rodbina nedaje starcem ništa do golih kućnih stiena, pa bilo im unučadi i praunučadi. I starci se ipak ne tuže, niti jih srce boli u tom prognanstvu, u toj samoti. Više puta se baš i raduju takovu življenju, drže se za članove onih družinâ, kojim je dom bio čim pustiji i samotniji, tim prijatniji i ljubči.

— Odkuda ste gospodine moj? prihvati starac, videći me zamišljena, u misli zadubljena.

— Od Smilanske.

— Od Smilanske? Iz kog' sela?

— Iz Luhove.

— Iz Luhove? upita začadjen starčić; vi li ste gospodin iz Luhove? Iz Luhove nad Tasminom? — Šta ne, na kraju vašega sela medju lûkami i riekom je kuća i ravnica, kojoj vele „livada Kurenova?“

— Kuće nije već; al je otok Kurenov, jer Tasmin mu teče na obje strani. Sjećam se, da sam vidio na njem zabijene stupove, i ostanke kućâ. A kako da vi za to znate? popitah starca.

— Moj otac zvao se Jakob Kurenov. Sjećam se (a tad sam još djetetom bio) sjećam se još onoga proljetnoga dneva, kad mi je otac vozio iz Boltyčke šume lozu za kuću, kojoj ste sad, kako rekoste, još stupove vidili. Tasmin je promienio strugu; tad je još natapao naš travnik s jedne strani. Koliko puta sam napajao u njem konje i krave, koje sam pasao po naših lukah medju vrbami!

— Dakle ste i vi iz Luhove rodom?

— Nisam rodom iz Luhove. Rodjen sam u županiji Čerkaskoj, ali moj otac imao je brata u Luhovi, koj se tamo preselio, kada su se naseljivali prvi stanovnici. Njekoga jutra upravo u osvit probudi nas otac. Posadi nas tri brata,

tri sestre i mater na kola i rekne nam, da selimo na novo selišće. Majka plakaše za svojtom, koju je ostavljala; a mi malički radovasmo se, neznajući čemu. U svakom selu su nas pozivali, da se k njim priselimo. Davali su nam žganice, hvalili svoje pašnjake, slobodno drvarenje u šumi, široke stepe. Al otac nije htio nikoga posluhnuti. U zadnjem selu pred Luhovom snadjè nas bieda. Tamošnji vlastelin, nemogši nas zadržati, otisnuo se za nami sve do velikoga mosta na Tasminu. Ali tuj naidjè na odpor. Dočekao ga na sablju Luhovski vlastelin Hmelicky. Nastàla pohrvica. Hmelicky savladao i oslobodio nas progonioca. I mi se naselismo u tom selu.

Rieči starčeve bile su istinite; jer su se zbilja tako naseljevala sela ukrajinska; pa iz starih listina saznadoh, da je njeki Hmelicky gospodovao u Luhovi.

— Kakav je to most, o kom rekoste? zapitah ga. Velite, da tamo nije sad mostu ni slieda; a ja nisam ni čuo, da ga je ikad bilo.

— Nije već mosta? reče starac; nije mosta onoga velikoga drvenoga mosta na Tasminu? — A prije vam je to bio slavan most. Iz dalekih strana hrlio bi sviet nagledat se ga. Bio je možda čitavu vrstu dug, prema krševitoj gori s jedne strani, s druge prema samoj dolini, gdje je bila medja Luhovska. S desna i lieva dizale se guste joke.

— Znadem to mjesto. Sad se po cičoj zimi onuda preći može; nu vrlo oprezno, jer se Taminski vrutci ne zamrznu radi. Sada ondje po koja joha raste.

— Tako? začudio se starčić, nije sad s obiuh strana Tasminu gustoga jelika, brezika? Gotovo pod sámom Luhavom bio je gusti lug, tičuć se na jednom kraju Čerkaske šume.

— Gdje velite da je bio gust lug, sada su zelene luke. Amo tamo pod Luhovom stoji gdje koja jela; ali smreki nijednoj već traga.

— Ah! ah! ožalostili ste me gospodičiću, što mi to povjedaste. Sjedeć tuj na stepi čekam, da dodje od koje strani smrt po mene, kao ptica róda, kojoj strielac potuko vas rod, i ona još čeka, premda i na nju strielac namiera. Bog zna, koliko puta na dan slika mi se u misli spodoba tih krajeva, gdje sam toli sretne danke proživio? Ali ta Luhova, koju mi netom opisaste, ta Luhova nebude zaufano stara moja Luhova. Ne, nemogu si pomisliti, da bi Tasmin tekao izmed golih bregova. Još čujem lovački rog, koj trubi po gustom lugu! Koliko je ondje bilo divljih koza! Koliko zvjeradı! Kad god bi pošao u lov, nikad bez lovine kući nedodjoh. Pomislite si samo, kakove su to šume morale biti, kad smo srnu znali ubiti za našim sjenikom i pod plotom! Za moje dobe bili su tamo posebni lugari; odjeveni osebitom odjećom. Bili su vam to izabrani strielci; a usried zelenoga brezika visila je na dviuh stablih nihaljka (cebaljka). Zato mi se čini, kad godir čujem zvoniti nedjeljom ili blagdanom, da me zovu u taj brezik, kao za moje mladosti još. Kakve je sastanke i zbore imala naša mladež ondje o blagdanih! Kako se tu smijalo i grohotalo! Živoga li življenja! Vidite, meni se još pričinjava, da u Luhovi svietli nedjelno sunce! — Bog se smiluj! Žao mi ih je, kao svojih prijatelja. Oh, sve mine! Pa je tomu već davno, vrlo davno!

— Kako davno? upitam.

— Bio sam najzad u očinskoj kući ljeta — pred kolišćiznom.

— Pametite dakle kolišćiznu? prihvatim ljubopitno.

— Ha, ha, ha! nasmijâ se starac sladko, i pogladì siedu bradu.

— Morda ste joj i vi pripomagač? primetnem. Starac upre u me male svjetle oči, kao da bi me hotio probosti i proviriti mi u srce.

— Pa da sam joj i pripomogao? odgovori. Šta ću mu ja? Ljudi znadu, da sam bio; a Bog zna, da mi se ruka nije omastila nevinom krvju. Pa ipak — doda starac, kao da bi me htio osvjedočiti, da ja nisam pitanjem ništa zla mislio — pa ipak samo zato, što su mi oči gledale, kaznio me bog u tom životu. Pa mi nebi svega oprostio ni na onom svietu, nebi li znao, da je u nebesih sveta duša, koja se za me bogu moli.

Ove rieči sjetiše me Orlinske slike. Pozorno i bistro gledao sam starca. Ma na vlas je sličan i naličan putniku, koga sam vidio na onoj slici u mećavi i buri. Na onoj slici čini se stariji starac, nego sad, gdje mu u lice gledam. Duša za starca bogu se moleća — to je bila jamačno ona u zraku ledbeća spodoba. Poviedao sam mu to. Stari se žalostivo nasmijao.

— Dakle ste gospodičiću vidili u gradu brižno moje diete? Gospodar je hotio načinit ga gospodinom (bog mu to platio!) ali jadan nije slutio, spremajući ga od kuće, da će diete izručiti svoje kosti tudjoj zemljici; ondje daleko, da ni otčev uzdah nezna, gdje bi jih ugledati, gdje li viditi mogo. Tako uzdahne iz dna duše starac; suza mu zablisnù u oku, a debela muzga otisne niz čàstno lice. Doista mi je starca milo bilo; nu pomisliv, da sam uhvatio kraj zagonetki, koja mi već dugo glavu trupala, obuzè me tolika znaličnost, da nemogoh starcu popustiti. Umolih ga, neka mi razodjene svoje zgode i nezgode. Kratio se, izgovarao, izvinjavao, al ne za dugo.

Uzme starac ovako zboriti:

— Bog zna, već sam záboravio s ljudi govoriti, nekmo li s gospodom. Živim samotnik, kako me vidite; inače nebi ni mogo, nebi ni hotio. Jer vidim, da ste dobar gospodin, i da se nebudete podsmiehavali starcu, poviem vam, da sam se već puno putij zamislio na polju, a ponajviše na tom briežuljku, gdje smo sada, pa da sam pripoviedao pustoj niemoj stepi i gluhomu polju vàs život svoj, svaku zgodu, svaku nezgodu, dan za dnevom. Tuj mi dohode na pamet redomice dnevi jasni i vedri dnevi hmurni i oblačni; radosti i žalosti, koje sam uživao, griesi i zablude, u koje sam griešnik zabludio, sretni danci, kojimi me osud nadario. Tad mi usta uzmu šaptati rieči i pripoviedati mi moje misli. Za čas se prenem, razdramim, nasmijem, najzad od žalosti protrnem. Vidite, da se primiče ura, gdje mi duša bude morala račun davati za čitav život pred velikim sudcem. Pače duša mi se već sprema i priprema da račun dade. Žetva je blizu, zrnje se već samo trusi iz latja. Nemogu vam svih dogodjaja izpripoviedit, jer sam prost čovjek, pa se ni nesjećam svega. Budi vam po volji; govorit ću sam sebi, a vi budite voljni poslušati starca. Ja ću se zamisliti — vi posluhnite!

Starac se obrne od mene, sakrije čelo i oči obima rukama, upre laktima o koljena, zamukne, napokon uzme ovako zboriti:

— Reko sam vam, kako smo se preselili u Luhovu. Čudne stvari! Od onda se je, kako čujem, sve promienilo, ali si ja mislim sve isto onako kako je tada bilo. Gusti lug, pješčane briege od sjevera, uzrasle smreke na Tasminovih obalah: sve vidim, kano da mi je sve tù pred očima. Iz toga se sjajî bistar ribnjak, nad njim je napučeno selo, dimom ogrnjeno, na crkvi se blište križi, nad riekom se bielî gospodski dvor. Selo je naokolo gradjeno, stoji na dva brežanjka. Posried velikih jelâ po velikom mostu voze kola, mirno hodaju gospodari i dječica, koja se po cesti popikavaju, gospoda zakrčuju cestu i trgaju sablje iz korica. S druge strani je velika stiena, štiteća tudjim selom slobodu. Ah! a sad svega toga nije već! Ja ipak sve to pred sebom vidim, to mi nikako iz pameti neide! — Ako li imate koga starca u selu, popitajte ga, gdje je bila velika mrtvačnica kuća, kada su ljudi pogibali za kuge. Mi smo se pet ljeta prije u Luhovu preselili. Kad je kuga biesnila, bio sam čitavi delija. Naglo su ljudi pomirali: pomrli mi brati i sestre, a s menom roditelji umakoše u šumu. Silnâ li tad straha i užasa! Svaka porodica živila je u posebnoj kući. Svuda su gorili ognji. Dim se nadvijao i nadvlačio. Zvonovi se žalostno odzivali. U svakom selu zvonio hropac; zvonilo se za umrle; a kad smo čuli zvone iz svih strana, činilo nam se, kan da drvje i stabalje okô nas plače i jauče. Gospodski slobodnjaci zatvarali su kužnu medju. Kad smo se vratili u selo, kolika je tu pustota bila! A groblje kako veliko! Tada je bila još unija. *

Kad sam odrastao, bio sam silan junak; razigrala se u meni kozačka krv. Doma mi se nije mililo; sve me nješto vuklo iz sela. Puhne mi u glavu, da ostavim kuću. Nikomu nisam rekao ni rječce. Spremim se i podam na Zaporožje na Siču, da vidim više svieta, i da pokusim kozačkoga kruha. Moj otac kao da sluti i gata, što u srcu tajim; jer je sam pošao ka gospodinu vlastelinu i zaprosio ga, neka mi dopusti otići za njekoliko ljeta iz sela. Naš gospodin Hmelicki bio dobra duša. On je znao, da je puno stepâ do Crnoga mora i Dnepra; znao je, da na svojem zemljištu nemože zadržat mladića, za družtvom čeznućâ. I privolio je vlastelin na molbu obrekši mu moj otac, da će za mene odbavljat na dvoru radnje. Nekoga večera javio mi otac dozvolju gospodarevu i savjetovao mi, da nejdem daleko od kuće, radje da si u kojem dvoru gdje službu nadjem. Drugi dan mi dade konja, novo ôdielo, njekoliko drobnoga novca, i odpravì me u ime božje.

Koliko mi se mislij u glavi zarojilo, poćutivši prvi put, da sam slobodan! Sve mi se u glavi vrtilo i premitalo gledajuć okô sebe široki bieli sviet! Išo bim, kamo me oči vodile; bludio bim na jednom na sve četir strane. Pa je tad i bilo veselje na svietu, kakova dan danas neima. Sada je sve tužno i žalostno, kao da mòra čitav sviet mòri. Za mojih mladih godina bilo je svako selo, kao gaj, gdje popievaju sladki slavulji; u svakom su se selu ljudi

* Unija-sjedinjena crkva istočna sa rimokatoličkom. Uzrok mnogim krvavim ratom.

šalili, kao šumeće pjene na Dneprovu piesku, kad zagrije sunce. Sad u nijednom selu neima ništa takova, sve se promienilo i preobrazilo; tri prva dana rade za vlastelina, tri pošljednja za se. Svako je selo na svojoj stepi kao velik škedanj, koga je podigao vlastelin Orlinski. Pa i prije se je mnogo pridjelalo; bilo je svega dosta, prem da su se ljudi častili i lastno i živili.

Prva služba moja bila je u gradu Smilanskom. U tom gradu bio običaj, da se je iz trideset kućâ svakoga ljeta davao vladi Kozak. Došao red i na mojega jednoga strica. Taj stric nije imao djece. Dao mene za sebe. Tad je ravnao Ljubomirskom knežijom Wejher. Bivao je u Smilanskom gradu, medju visokimi nasipi u kutu med Irdinom i Tasminom. Što je sad ondje, molim vas?

— Groblje! rečem.

— Vrlo dobro odabrano mjesto! Kad sam ja tamo došo, stanovali su ondje još ljudi — možda pošljednji. Medju nasipi bio je dvor gubernatorov. Bilo je tudaj širokih ravnicâ; kolnik se vijugao, a k njemu priticale gladke staze. Ala je tiho i liepo ondje bilo. Živ raj. Sa nasipa se vidi prema iztoči Luhova, jasno kao vedro nebo. — Bilo je njekoga dne. Ja strižem stražu pod zelenom kruškom tik okna gospodareva. Dodje red na me. Pjestinja je izišla van sa djetetom; bilo mu je po prilici pet lieta. Na dvoru do mene ni stvora. Prihvatim otročicu, bila je curica gubernatorova, i popeljam po dvorištu. Malici je to bilo poćudno; kako me ugledala, eno već steže ruke k meni. Zovnuše me za tim u grad; i gospoja se brinula i skrbila za me, kao za svoje.

Sviet je znao gospoju smilanskoga gubernatora. Bila je duša uljudna i milostna. Putnik i prosjak bez ikakva straha došao bi k njoj po darak. Tko god bi išo u grad u kakvu mu drago poslu, gledao je prozboriti koju s gospojom. Glavom je pohadjala bolestnike i na samrti ležeće. Dielila je ljekove; prijimala sirote. Mnoge sagradila crkve, mnoga usadila razpéla. Gdje je bilo groblje liepo ogradjeno, ona ga je ogradila. Duša joj prebivaše toliko u nebesih, koliko na zemlji. Dugo nije imala od srdca poroda. Izprosila je kćercu, jedino diete; izprosila ju posteć o suhom kruhu, dieleć milostinju, klečeć i moleć pred kipom Smilanske majke božje. Njezina kćerka me je od srdca voljela; i ja nju. Ime joj je bilo J u l i k a.

I naš gospodin, Wejher, bio dobar, premda čudnovat čovjek. Uviek je piljio u tla. Od njegda se tomu privadio. Još vam o njem poviem nješto. Nemožete si pomisliti, koliko je bilo imanje Ljubomirskih. Možda četvrtina Ukrajine bila njihova. Zato gubernator tolikoj zemlji nije bilo što god. Da bi bio od svake kuće u Smilanskom uzeo po koj cekin, mogo bi novcem sav kameniti tarac prostrti. A ponekoliko cekina tad od svake kuće uzeti, nije bilo upravo mučno. Tad su obćine hodile k vlastelinu na r a l e c * s punimi zdjelami srebrnjaka, kao mi danas s pisanicami. Ali on nije uzeo ništa. Nijednomu slobodnjaku nije dozvolio pobirati. Imao je što drugoga u pameti. Pomislite

* R a l e c vele Rusini darovom: kruhu, vinu, rakiji . . . što ih donose podanici gospodi o uzkrsu i mladom ljetu.

si samo: marljivo je iskao i prekapao zakopano blago (poklad). Mnio je, da će se namjeriti na tolik poklad, da š njim kupi Ljubomirsku gospoštiju, Ukrajinu svu, dà čitavu Poljsku. Razmitao bi mogile; prerovao sakrivene žile, pregledao različne zemlje. Kad je po noći sav sviet u miru spavao, mi smo bludili po polju, rovali i vrtali zemlju, vukli lance, kopali trnokopî. Redomice, bog si ga znaj odkud, dohodili su k nam ljudi; pripovjedavali starci iz Niže i Zaporožja, da su njihovi otci i djedi zakapali poklade po naših stepah. I cigani i čarobnici, svatko je znao za kakovo mjesto, gdje se krije poklad, jer da su vidjeli na svoje oči svjetlost, kako nad njim gori. Gospodin je svemu tomu vjerovao. Dočikao je takve ljude u gradu, gostio ih i častio. Kad bi se na polju hrvali s jakim vjetrom, koj nam svjećiae upuhavao i gasio, ili kad bi se nagonili s vragom, koj nas po polju mamio i varakao, našli bi mjesto zlata — ljudske ili konjske kosti, zahrdjale sablje, strelice, i slično oružje. Tako sam u jednom ljetu prohludio i prekopao u najcrnjih i najburnjih noćih čitavo polje Smilansko, Špolansko, Hulajpolsko i Turjansko.

(Dalje sliedi.)

Pariz i ljetošnja svietska izložba.

(Konac.)

V.

Naše prijazne čitalice doista već o nami sumnjaju, da smo pali u mreže predražestnih plesačica chancan-plesa, i u slasti, koje nam daje uživati pokvareni Babilon, riečju da smo zaboravili na mile i drage naše u domovini; jer evo prodjoše skoro puna dva mjeseca dana, odkad smo se pošljednji put javili daljnjim izvješćem iz Pariza. Nu čine nam nepravo. Vjernost mužka, a prem naša, čvrsta je i nepokoljebiva — poput stakla ili porcelana. — Svi smo mi egipatski Josipi vazda, osobito na putu providjeni kabanicom, da ju možemo ostavit u nježnih rukuh parižkih Putipharaka. Vidjesmo i nagledasmo se loretta i grisetta u svih nuancah, nagledasmo se u Closerie de Lilas, u Valentinu pače i u Reine blanche-u presmionih skokova zamamljivih plesačica i slušasmo im govore, kakvim naše uši nisu bile priučene, nu sve to činjasmo samo zbog narodopisnih svojih nauka, ali kriepost naša nije prelomljena dà niti jednom pjegom nagrdjena.

Pa ipak nam bijaše pretrći izvješće naše i to za to, što su sve novine pune puncate bile dopisa i opisa vladaličkih posjeta u Parizu, a mi smo scienili, da je suvišno o tom ubavješćivati prijazne naše Hrvatice. Kad je ta novinarska pomama ponješto jenjala, evo nas odmah da nastavimo, gdje smo prestali, a jer mora da ima sve i svoj dočetak, završit ćemo ovim brojem i mi svoje parižko izvješće. U kratko samo budi spomenuto, da su skoro svi vladaoci svieta s malom iznimkom hodočastili u Pariz, da vide izložbu i da se sami vidjet dadu. Poviest ima već primjera o seobi naroda, ali neznaše sve dosada ništa o seobi krunjenih glava; ele ljetošnja izložba urodi još i tim plodom, da je poviest obogaćena jednim dogadjajem više, s kojega se dakako nije bečka burza nimalo potresla. Više no hodočašćenje krunjenih glava zanimaše nas i dojmi nas se milo to, što je iz naše domovine preko stotina mladjih ljudi došla u Pariz, da prouči napredak svih naroda; to nas pita naj-

ljepšom nadom, da će svaki njih vrativ se kući u svom krugu nastojati, da svojim izkustvom bude domovini i narodu svomu na korist.

Nam nepreosta ino nego se iz Pariza vratit kući i učinismo to vesela srdca i lahke kese, jer smo uzprkos svoj štednji sa strahom i užasom bili opazili, da nam se je broj žućaka veoma znatno smanjio. U 7 sati 50 čas. ostavismo Pariz, u 5 sati rano stignemo u Dijon, glavni grad departementa des Côte d' or, njegdašnju metropolu Burgunda i bezodvlačno nastavismo put kroz liepo kultiviranu i jako napučenu okolicu dalje i dalje, dok smo u 10 sati prije podne došli u Lyon, tú odsjeli u gostioni „Grandel hotel de Lyon“ te odmah pošli da razgledamo taj drugi francezki grad, položen na dvijuh brodonosnih riekah Rhôni i Saôni, brojeći preko 200.000 stanovnika. Zbilja je divan i predražestan pogled po gradu, lukah, mostovih brežuljcih Fourvières i obijuh tržištih Bellecour i Terreaux. Znamenita je opatska crkva Ainay. Pod sakristijom nalaze se tamničke stanice, u kojih su mučenici Polhinus i Blandina bili zatvoreni. Po svem je svietu znano lyonsko tvorničarstvo svile i mi obećajemo našim prijaznim čitalicam, da ćemo im, ako još ikad dodjemo u Lyon, ponieti odanle svile, što ovaj put nismo mogli radi novčane oskudice.

Večernjim vlakom ostavimo Lyon i dodjemo u St. Michel, odakle smo na poštarskih kolih, pod koja je najprije bilo zapreženih 6 a poslje 14 konja, udarili kroz kamenitu i pustu Savoju te na Monte Cenis u 12 sati vožnje stigli u Suzu a odatle u Turin. Tù na kolodvoru ostavimo prtljag, da si štogod prištedimo u hotelu i pohrlismo da razgledamo prijašnji glavni grad Sardinije. Medju obima, gdjegdje na lukovih uzdignutima cestama imposantno se vidi Strada nova grossa, di Dora i del Po. Još razgledasmo orijaški Cavourov kip iz mjeda na visokom mramornom podnožju, pred kojim sjedi božica Poviestnica i uprav kistom ureže Cavourovo ime; drugoga napisa neima, a taj je, reć bi, posve dovoljan.

U 3 sata poslje podne ostavimo Turin i stignemo u 7 sati u večer u Milan. Poviest grada toga siže preko polak tisuć godina pred narodjenje Isusovo, kad su ga utemeljili Celti; g. 222. osvojiše ga Rimljani, g. 1162. razori Friderik Barbarossa, a kako je poslje opet uzkrisio bijaše pod vladom Guelfa i Ghibellina pa onda pod upravom porodice Sforza, poslje pod Španjolskom, g. 1713. pod Austrijom. Napoleon podignu Milan na glavni grad kraljevine Italije, g. 1814. dodje opet pod Austriju a 1859. pod Italiju. Stanovnika ima do 200.000 i vele, da je jedan od najbogatijih talijanskih gradova. Kad smo mi u njem bili, bjehu stotine i stotine kuća razorene, da se uzmognu ulice razširiti, grad poljepšati i sagraditi nove veličanstvene palače. Jedna izmedju najveličastvenijih zgrada svieta jest milanska prvostolna crkva, započeta g. 1386. a svršena istom g. 1805. pod Napoleonom. Na krovu prvostolne crkve ima 4500 kipova; nutrašnji joj na 52 pila počivajući, rek bi, eterički svod divne je i uzvišene ljepote.

Pokle smo još za dar od dvie dvadesetice mogli pogledati kazalište la Scala, najveće na svietu, u koje može stati 3600 gledalaca, a gdje se samo od božića do konca poklada igra, i pokle smo vidili najkrasniji Corso medju Porta orientale i Porta nuova, pa onda giardino publico ostavimo Milan i na Veronu, Mletke, Nabrezinu, Ljubljanu i Zidani most vratismo se u milu našu postojbinu u Zagreb, gdje se scienimo sretni, ako smo prijaznim čitalicam koj put našim izvješćem o parižkoj izložbi vrieme prikratili.

Jos. Ferdo Devidé.

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Izašla je „Računica“ za školu i privatno učenje. Napisao T. Mijušković, profesor. Drugo popravljeno izdanje. U Beogradu u državnoj štampariji 1867. na 8-ni 1 l. 82 str. i 2 lista.

— „Memoari prote Matije Nenadovića.“ Izdao Ljubomir P. Nenadović. U Biogradu u državnoj knjigopečatnji 1867. 2 l. str. 382. Pored knjige je štampana i drvorezna slika pokojnoga prote Matije Nenadovića. „Vila“ kaže, da je to važna knjiga za učenje novije naše historije.

— Rabotnici na moru. Roman Viktora Huga. Preveo s francuzkoga Gjorgje Popović. Drugi dio. Veštac Žiljat. U Novom sadu 1867. Pečatnja Ignjata Fuksa. Na vel. 8-ni 115—156 str. Stoji s prvom svezkom zajedno 70 novč.

— Srbska gimnazija u Novome sadu 1867. Napisao Jovan Grujić, izbrani profesor na vel. gimnaziji srbskoj. U Novom Sadu. Brzotiskom Ignjata Fuksa. Na 8ni str. 27.

— Izaslo je „Ogledalo blagodarnoga sina i uzorne domaćice.“ Posrbio A. Monašević, svećenik. Novi Sad 1867. Troškom Ignjata Fuksa. Na 16.ni str. 38.

— U štampariji Nikole Stefanovića preštampana je Smrt Smail-age Čengića. Pjesma Ivana Mažuranića. VI. izdanje. U Biogradu. Izdala knjižara A. Dobrovojevića 1867. VIII i 63 str. na 8-ni. Ciena je 20 novčića. Izdanje je učinjeno sa svim po izdanju, koje je Tkalac ćirilicom pustio u sviet u Zagrebu 1859. zajedno s predgovorom njegovim. Po tako malu cienu treba da se ova vriedna pjesma u brzo raznese i po dolnjem našem narodu.

(Ruska.) U Rusiji je sad izašla knjiga „Korennoe značenie v nazvanijah rodstva u Slavjan. P. Lavrovskago. U 8-ni str. 118.

— B. Makušev u Rusiji izdao je knjigu: „Izsljedovanija ob istoričeskih pamjatnikah i bitopisateljah Dubrovnika. Str. 446.

Svašta. Liep diamant. U izložbenom odsjeku parižkih draguljara, koji su izložili vrlo dragocjenu robu, skupljahu se ljudi ponajviše oko jednoga diamanta, procienjena za malu svotu od — milijun franaka. Njeki dopisnik piše o njem: Oj da vidite vatru, koja sieva iz nebrojenih plošica toga poput golubljega jajeta velika draga kamena! Pa ipak mislim, da bi se mnogomu, koji se dive neznajuć mu ciene, zgodilo kao i onomu vojniku, koj je god. 1477. uprav taj kamen našav ga kod Nancy-a na truplu ubijena Karla Smjeloga burgundskoga prodao župniku za tri franka, i kako se je dogodilo istomu župniku, koj ga je prodao njekomu trgovcu za tri dukata a taj trgovac za dvanaest dukata vojvodi florentinskomu.

To vam je poviest kamena sancy-a. Dadoše mu to ime, što je iz ruku vojvode florentinskoga došo kralju portugalskomu don Antoniju, koj bježeć u Francezku ponese sobom sve svoje blago, u nuždi ga prodavaše i medju ostalim proda i taj kamen Nikoli Harley-u, gospodaru Sancy-a za 70.000 franaka. Kupi ga kašnje Henrik IV., nu za bune 1789. nestalo ga, te se njekako našo 1830. u Bruselju prodan za 500.000, odtud je došo u Englezku, a zatim u Indiju, prvu svoju domovinu, pa onda u Bombay i odtuda docnije u Francezku u ruke gospodina Bapsta prvoga parižkoga draguljara, koj ga je izložio na Martovom polju.

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

Oštrimi zubi Glavu odrubi,
S crvi se gosti; Hoće te bosti.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 37. Odgonetku (rebusa u br. 33.) „Mudru jedno oko dosta“ riešiše gg.. Ivan Žagrović, dr. Mikulčić, Drag. Albrecht (ml.) i Vjenceslav Mařik — svi u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 187. Robert Franković, finan. činovnik u Jegru. 188. Milutin Šlivarić, duh. pomoćnik u Osieku. 189. Dr. Napoleon Špun-Strižić u Beču. 190. Ant. Vraničan, kapelan u Ogulinu. 191. Jos. Maihofer u Jastrebarskoj. 192. Janko Žiger, župnik konobski. 193. Dragutin Antolek-Oriški, vlastelin u Varaždinu. 194. Dane Rašić, računov. činovnik u Zagrebu. 195. Gjuro Smičiklas, križevački biskup. 196. Janko Poturičić, kanonik u Križevcih. 197. Tomo Vidović, ravnatelj grčkoga sjemeništa u Zagrebu. 198. Vilim Špaňel, učitelj u Poličkí u Českoj. 199. Jandro Jandrić, kanonik, 200. Stanko Andrijević, doktorand, 201. Ivan Tompa, činovnik i 202. Ferdo Šaj, odvjetnički koncipient — svi u Zagrebu.

(Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 36. U Zagrebu 7. rujna 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ipsipile.

(Prikazanje po gosparu Gjonu Gjore Palmotiću).

Čin II.*

Ipsipile, kraljica od Lemna, Polipso nje svjetnica i ostale diklice.

Ipsipile.

O diklice plemenite,
Kê nad diklam svim od svita
Pohvaljene svud slovite
Kroz činjenja glasovita,
Kiêh najveće jes veselje
Bojno i trudno djelovati,
I mješte igle i kudjelje
Kopje i težki mač vladati
Kažuć ljudskoj oholasti,
Da junačke i hrabrene
I za oružja i za vlasti
Podobne su, i vješte žene.
Čuste, kô gnjev valoviti
Dotjero je danas odi
Skup vitezâ plemeniti,
Ki run zlatni steći hodi,
Kako blago, kako milo
Moliti se nam poslaše,
Je da bi nam drago bilo
S njim desnice sdružit naše.
I na ovom da otoku
Kigodi bi dan postali,
Dokle srdjbu svu žestoku
Razsrčeni smire vali.
Kad zle misli ne imaju,
A bi dočim odi sila,
Ja bih njina što pitaju
S drage volje dopustila.
Hrabrena je srca djelo,
I prid svietom vječne od dike
Ljubežljivo i veselo
Primat na stan svoj putnike.
Vašu želju i ćutjenje
Izrecite sad slobodno,
Ako moje govorenje
Nije vam drago, ni ugodno.
O Polipso mudra i znana
U svieh tvoih svjetlieh koja
Od svake si najslužana,
Reci kâ je miso tvoja.

Polipso.

O kraljice Ipsipile,
O gospodjo naša draga,
Hvalim, što si ćudi mile
I naravim tiha i blaga.
Nu primiti na svê stane
Gosta od tebe veći ki je,
Od čeljadi mudre i znanè
I pametne djelo nije.
Mladiem diklam navlastito
S plasiem mladcim govorenje
Toê njih prikor, to je očito
Njih poštenja izgubljenje.

---

* Ovaj ulomak priobćujemo iz rukopisnoga djela, prepisana u Dubrovniku i uredjena za tisak, kad bi se našo nakladnik. Ur.

Djevojčica, kâ je rada,
Da sramotan glas ne steče,
Od čovjeka plaha i mlada
Uklanja se tja dalečè.
Kakvu družbu medju njima
Plam i suha slama imaju,
Taj s mladićim objesnima
Mlade dikle štetne ostaju.
Himbeni su ovo ljudi:
Jedno mislè, drugo čine
Pod prilikom blage ćudi
Strah me da nas ne prihine.
Mnozi od njih roditeljà,
Ili oteli s vrhom, ili
Pod imenom priateljà
Svê su ljubi primamili.
Š njimi je u družbi hudi i kleti
Grabežjega rod sjevera
Mladci plahe prem pameti
Ki neznadu, što je vjera.
Njim su drage grabše i pljene
Kô njih otcu, kî nemio
Kćercu ê kralja od Atene
Oriciu ugrabio.
Što Polluce, što Castore
Kieh porodi Ruf himbeni
U svom srcu mislit more
Neg da našu čas zaplieni?
Koje uzdanje nahodite
U Erkulu silnom, koji
Varà dikle plemenite
I o potjeri njih nastoji?
Vjere u Grcieh nije podpunè,
Sljede narav zemlje rodnè,
Kojoj vrhe i nabune
Izmetje su sveg ugodne.
Nikako se smirit neće,
Kad jim pristat odi damo
U gospostvu da smo veće,
I da same mi vladamo.
Jedni koji more brodé
Za pljeniti blago tudje,
Kako da se ne uslobode
Djelo učinit pljena hudje?
Naše ljudi mi poklasmo
Ceć naravi njih nesramne
Er glas od njih uzaznasmo
Da robinje ljube tamne.
A s grabežiem da gusarim
Zadružimo sad desnice
I silniem se gospodarim,
Učinimo službenice?

Ne, ne, tako potištena
Od nas nijedna neće biti,
Ni svetloga svoga imena
Tamniem djelom pocrniti.
Jedankrat smo mi kušale,
Što ê gospodit i vladati
Ded nemojmo ovê hvale
Več iz ruká izpuštati.
Kako uzdrže vrstu svoju
Plemenite Amacone,
Take u rati i u goju
Oslužujmo mi zakone.
One buduć svê mužove
Izgubile po sred boja
I nehteći mlade udove
Tamne izgubit lieta, svoja
Na djela se plemenita
I vitežka postaviše,
Treći dio ter od svita:
Liepu Aziu podložiše,
Sred kê sada slavne dosti
Drže svjetlo svoê pristolje
Kažuć u sve da kreposti
Od ljudi su žene bolje.
Plemenitu i hrabrenu
I mi krepos njih sliedimo
I neumrlu čas i cienu
S bojniem djelim dostignimo;
Ter ukažmo svemu svietu
Sa sviem znanjem, sa svom moći,
Da ni u znanju, ni u svjetu
Ne mogu nas ljudi proći:
I da bolje za vladanje
Diklice su mudre i vriedne
Nego pune vuhovanja
Mužke glave nepravedne.
Tiem pospješno od nas svaka
Oružaj se i oklopi;
Ova od ljudi vrsta opaka
Da se izsječe, da se utopi.
S kopjem, s mačim i strielami
Sve zatrimo pleme priko;
Neće odoljet moći nami,
Da i će stokrat onoliko.

Ipsipile.

Vitezove oružane
Tako lasno pobit nije,
Što se s prva s obje strane
Krv velika neprolije.

Jedna od diklicâ.

Neka od krvi teku rike
Vječnu ćemo čas dobiti,

Kad gusare hude i prike
Sve budemo pogubiti.
Da prostimo život njima,
Koju bismo čas imale?
Veću našiem muževima
Nemilosnu smrt podale.
Ti medju nam, o kraljice,
Niesi dobro učinila,
Buduć živa iz desnice
Otca tvoga izpustila.

Ipsipile.

Niedan dobar sud na sviti,
Niedan razlog nije bio
Dragu ćaćku krv proliti,
Ki jê mene porodio.
I kako sam bila onada
Milostiva u tom dilu,
Uzela bih tako i sada
Ćud kazati blagu i milu.
Nu, da niedna vas ne scieni,
Da ovo velim ja od straha
I da bježim trud obćeni,
Ne kažuć se na zlo plaha;
Pripravna sam svako u vrime
Ili sama ili ujedno
Pod oklopjem junačkime
Srce ukazat bojno i vriedno.
Tiem se hrlo pripravimo
Za uputit se svekoliko,
Sej viteze da gonimo
Kô najgorè protivnike.
U toliko vi ljubljene
Dvorkinjice mê čestite
Kê ste iz mlada naučene
Sadà tančac učinite.
Dvie najmladje na izmjenu,
Čim ostale budu igrati
Žensku ćete čas i cienu
Skladnom pjesni pripjevati.
Odi se čini tančac u prilici od boja.

Dvorkinjica 1.

O kreposne
O ponosne
Dikle od Lemna hrabrenoga
Čim hudima
Muževima
Vlas iz ruka ugrabiste?

Dvorkinja 2.

Dosle žene
Svud ženjene
Izvrsnije bjehu od ljudi
Svôm dragoćom
Svôm blagoćom
Dobrostive mile ćudi.
Vi kažete
Čim slovete
Vriedniem djelim puniem slave
Da i znanjem
I vladanjem
Nadhodite mužke glave.

Dvorkinja 1.

Ako mila
Jes stvorila
Narav ženu i čovjeka,
Da uživaju
Da vladaju
Skladni umrla svakolika.
Kako biti
Stvar na sviti
Može prava i razložna,
Da naredna
Dikla vriedna
Hudu vojnu jes podložna?

Dvorkinja 2.

Ako desno
Nije uresno
Gdi ljevoga oka nije,
Ni veselo
Ljudsko tielo,
Kê ne ima ruke dvije;
Tak ne mogu
Po razlogu
Bit hvaljena ljudska djela,
Gdi hrabrena
Mudra žena
Nejma prava svoga djela.

Dvorkinja 1.

Mnozi od ljudi
Zle su ćudi
I nesvjesne i himbene,
Njim su mile
Vrhe i sile
Smetje, ubojstva, grabše i pljene.
Tieh vrlinà,
Tieh krivina
Malo ê ženskoj u naravi,
Kâ tišinòm,
Ka milinom
Najveće se gizda i slavi.

Dvorkinja 2.

Hude i prike
Sve bojnike

Priko mož, ne koji vodė
Gusariti,
I pljeniti
I naš pokoj smetat hodė,
Sve zatrimo
Sve pošljimo
Pod junačku našu sablju,
I grabeću
I mrzeću
Užežimo njih korablju.

Ipsipile.

Dosta ê veće, drage moje
Liepi tanac ustavite,
Ter na prava djela i boje
Sve se hrlo pospješite.
Gvoždjem i ognjem oružane
Na plav Argo svaka hrli,
Da se iz našieh goni strana
Ovi od ljudi narod vrli.
Ipolite vriedna moja,
Kâ vrh inieh svieh diklicâ,
I sred mira i sred boja
Ljubljena si ma družica
Poklisarom Jasonoviem
Od moje ćeš strane riti,
Da mu pred svim vitezovim
Ovo budu navjestiti:
„Kogod s tobom od junakâ
Mač na bedri za čas paše
I djeluje djela jakà
I bojnoga konja jaše,
Kraljica vas Ipsipile
Na vitežkom svemu kraju
I nje druge bojne i mile
Na rat smrtni pozivaju.
Ter s oružjem sve spravne su
Vami danas ukazati
Vriedne dikle, da dobre su
I podobne sviet vladati.
Pače od veće da ê ciene
Jedna žena sviesne ćudi,
Neg pameti potištene
Sto zločestieh tamnieh ljudi
Tim ili se š njima bite,
Ili puni svi prikora
Naše iz zemlje tja bježite
S vašiem Argom priko mora.
A mi smlona družbo veće
Oružat se pospješimo,
Čas i dika naša neće,
Da krzmamo i da cknimo.

Diklice.

Mudro veliš, o kraljice,
Sad si svemu puku mila.
Od kraljevske djevojčice
Kraljevska se prose dila.

Kor.

Pravedno je, da se svudi
Po svieh zemljah priko mora
Glàsi vriedno našieh ljudi
I krivina i pokora,
Da zloćudni ljubovnici
Primė nauke vjekovite
U kakvoj se drže dici
Liepe dikle plemenite.
I da jedna, kâ je tebi
Srce svoje darovala
I draziem te ka pod nebi
Gospodarom izabrala,
Kâ te dvori, kâ te uživa
Za najdraže svê veselje
Nauzdano kâ ti odkriva
Sve potajne svoje želje,
Svê vjernosti za uzdarje
Nejma biti pogrdjena
I što težka prem nehar je
Nemilosno privarena.
Čovjek, kî bit hvaljen ljubi
I živjeti bez zabave
Razložno je, da svû ljubi
Vjernu drži na vrh glave.
Ka kao svieća dà sunčana
Ures polju nebeskomu
Tako ê druga liepa i znana
Od uresa drugu svomu.
U ljudskomu nosi licu
Srce slično bjesnoj srdi,
Zaručenu svû družicu
I gospoju tko pogrdi.
Zašto kako muž neharni
Da pedepsan zlo ne bude,
Kî hotinstvom vjeru skvarni
I nečiste tjera blude.
Mudra dikla u svom drugu
Kî 'e sva ljubav njė na svieti
Zloću i nesvjes svaku drugu
Može trpjet i podnjeti.
U razsrdjbi nu je ognjenoj
Iz pameti pače izlazi,
Na bludnici potištenoj
Promjenjena kad se upazi.

Tiem s našega neka izgleda
Vjerenici plemeniti
Uzmu nauk unaprieda
Vjerniem ljubi vjerni biti.

Pače neka dikla svaka
Tvrdo gleda, ka se vjeri
Koga peknė zmija opaka
I manje se boji zvjeri.

Koliščizna i stepe.

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

(Dalje.)

Napokon jedne noći umorio sam se i utrudio klipajući čitav bogoviti dan po polju bez oduška i odmorka, od zore do crna mraka; pa dokopavši do starâ dubokâ groba, omrazilo mi se takvo djelo, izidjoh iz jame, i po ravnici hodah amo tamo kunuć i proklinjuć dan i uru, kad sam došo na tu vražju tlaku. Vještac, naš vodić, povjedà tom prilikom gospodinu, da sad istom znade, zašto smo tako utaman i zaman radili. Tomu je kriva nevjerna duša, koja je medju nami, za to promienjuje vrag zlato i drago kamenje u kosti i staro oružje. To je gospodina tako razdražilo i razjadilo, da bi me na mjestu od gnjeva zatuko i uklatio bio, da neizmakoh. Akoprem čovjek mirnâ i spokojnâ srdca, zakleo se ipak, da će me bez milosti dati na sohe (vješala) povući, ako mu se jednom samo na oči pokažem. Tu nije bilo šale ni igranja; možda je čovjek tvrde rieči; zato sam ostavio te noći pri razkopanoj mogili na širokoj stepi Smilansku službu i okanio se iskati ukopano blago.

Materini prijatelji dobili su mi službu pri starješinstvu Čerkaskih Kozaka. Bilo je u Čerkaskom gradu njekoliko konjanika, nù još više nas Kozaka. Prišao sam pod jesen u Čerkask. Zimu proživih mirno; red je bio medju nami kao u vojsci; redio nas njeki Pacina. Bio je to muž visok, suholjast, gola kost i koža; nije imao na čem ni pojasa nositi. A bio je osorit i strog. Počelo se primicat proljeće, bližat uzkrs. Začelo se nješto čudnoga razvijati medju ljudmi. Pojavile se, tko zna od kud i što, čudnovate i nečuvene rieči o bunah i bojevih. Ljudi bi se sbirali i šapćuć pripoviedali novosti. Po gradu i oko grada plazili su neznani tudji, sumnjivi ljudi; već im pogled nije pošten bio. S prieko Dněpra dohodili su k nam gosti; al se kući nisu vraćali; ostali su pri nas u kući. Govorkalo se; da se ponavlja kozačtvo, hetmanstvo, sloboda — da treba oplieniti Lehe i Žide. Takove rieči išle bi od ustiu do ustiu; čuo bi ih na trgu, u krčmi, svagdi; prelitale bi poput munje svakudaj. Čerkaski gradjani, naši poglavari i starješine, digli visoko glavu. Lesi se prepali. Ni naš gospodin Pacina nije bio tako grub i oštar. Ja, i drugi, kao ja, što ćeš da znademo što se kuha? Poćutili smo, da nam poglavari uljudnije i čovječnije zapoviedaju, blaže vladaju, nego prije. Vidili smo, da nam je prosto hoditi u jutrnje i večernje sastanke. Po ulicah se življe zborilo; obilnije sastajalo; glasnije pjevalo, a mi se tomu svemu radovali. Činilo nam se, kao da je od Zaporožja popuhnuo vjetar: zaorile do tad ni čuvene ni slušane pjesme.

Premda kmetski sinovi, začeli smo se tužit na veliki lug, svoga otca, i

na Sič, svoju mater. * Hodali smo po ulicah igrajuć u kozačku tamburicu, nazivali se prostimi i slobodnimi ljudi. Sanjali smo o kozačkom junačtvu, o bistrih jastrebih, o sokolih, o putu u oblake po djevojku. ** A duše mi moje, ako smo samo pomislit mogli, da će to dotle dotjerati, da se budu mirni ljudi klali i umarali po kućah. Ali nisu bile konac svemu tomu zaporožke pjesme ni ponašanje pijanih Kozaka. O velikom tjednu prosuo se glas, da su u Motrenonskom samostanu posvetili nože; da su se nabunili hajdamaci. Razniele se viesti, da čerkaski Kozaci nebudu u zapećku kudilju sukali, kad kucne čas, da se pljeve ljulj iz pšenice. Njeke noći smo vidili velik oganj preko Dněpra tamo. Hajdamaci popali grad Kanovski. Gospodin Pacina morao je znati, kakovi se gosti domiču Čerkasku, i koliko se može pouzdati u gradske Kozake.

Njekoga jutra nestane Pacine. Otišao nevidom sa trideset konjanika Lehâ, nikomu što zapovjediv, ni naručiv. Spustio se na Poljsku. Nitko ga nije nigdje zadržao. Varošani bili su veoma razdraženi. — I jedva se slegla prašina, vijajuća se iza bjegunaca, eto ti s druge strani spješe k nam novi došlovi, hajdamaci. Čitav ih se tabor váljao: i pješaci, i konjanici i voznici, oružani kosami, sulicami, gdje koj samokresom i puškom. Svi su bili usopljeni i zaprašeni, po koji krvav; rekoše, da su im Lesi zakrčili put u Irdinu. Vidilo smo medju njimi puno lica, što su se šuljala i verala po naših ulicah prije njekoliko mjesecij. Naša gospoda i gradjani dočekali su hajdamake kao dobre prijatelje. Pali su usried grada, pili i častili se; po gdjekoji bi nagovarao ljude, neka podave i pokolju Lehe i Žide, pa da budemo po tom svi gospoda, svi bogati. Nagnuli su sve glasnije pozivati nas k sebi, kad su kanili otići. Pridružila im se velika množina oružanâ i neoružanâ naroda, a uz druge i mi svi starješinski Kozaci.

Tako sam vam dospio u Kolisčiznu. Nješto, jer su me silili, nješto, jer sam bio ljubopitan, neznajući šta bude iz toga. Medju Čerkezi bježali su Ljesi za gubernatorom, Židovi se posakrili u bližnje šume. Što su doma ostavili, odnesoše hajdamaci; što su hajdamaci ostavili, pograbiše Českaški gradjani. Možda su vodje hajdamački i znali, da se poljačka vojska Kanovskoga starješine skoro iztriebiti mora, jer smo spješili i hítili. U toj samo noći vidio sam, kakova je zabava hajdamačtvo. Popalili smo njekoliko krčama, prosuvši žganicu iz punih sudova. Al za to se nij' zatro ni židov ni židovski narod. Naši momci postavili se na okolo, a tko god bi se latio pobjeć, prignali bi ga natrag kao što se primiče ogarak na oganj.

Gorje bijaše drugoga dne, kad smo udarili na gospodske dvore. Nisam Ljehom ni brat ni prijatelj, al mi je ipak groza njeka stisla srce, vidivši, gdje leži čovjek sapet na tlih, a dvadeset ga sulica bode i prebada. Strahovito bijaše gledati, kako sjekira razlupa starcu glavu, koj se moli, a ne brani. Ovdje kosa razporila utrobu nosećoj ženi. Tamo ciela porodica pogiba: mati od očajanja kose trga i jauče, videći kako su jim dječicu o zid razbijali i

* Slobodni Zaporožci rekli bi, govoreć u pjesmi, širokomu lugu otac, a Siči mati.
** To su narodne pjesme.

ubijali, kako na sulice natikali i nosili. Sav se stresoh u to gledajući. Glad, bies i prolivena krv vabile su divju zvjerad na razbojište na gostbu. — Tako je bivalo u svakom selu, u svakoj krčmi, svudaj, gdje nam je šakâ dopao Ljeh, židov ili našinac, o kom se je znalo, da s Ljesi drži. Vidivši ja to — srdce mi se u grudih kamenom stvorilo. Poslje istom, kad sam se kao raztrieznio i prodramio, spoznao sam, da sam u kolu zlotvorskom, u kolu pravih razbojnikâ. Mislio sam pobjeći, al ni kud ni kamo ne možeš.

Naša crna magla vukla se ravno na Smilu. Čuo sam, gdje naši vodje govore o Smilanskom gradu. Njeki su tvrdili, da je taj grad bio glavnim gniezdom ljeških silnika. Valja ga dakle pošto poto oplieniti. Drugi su govorili o pokladih (o blagu) Weyherovih, koje si je nakapao. Sad bi opet bila doba, da te poklade hajdamaci protriebe i uzmu, jer su ih hajdamački otci nagomilali i posakrili još pred Hmelnickim, a prokleti lješki stršeni odnieli ih iz sahrambe. Kad smo izhodili iz Bělozorske šume, krvju napojene, i kad se pomoliše bieli dimnjaci na smilanskom gradu, padoše mi živo na pamet lica, koja su me ondje hranila i pojila, i proti kojim sada stupam u razbojničkoj četi. Žao mi je bilo gospoje, toli milosrdne i pobožne, i djetešceta, što je toliko krat pružalo ručicu k meni, i poštenoga gospodina, koj nije gulio ni dr'o ni koga, premda je gospodovao toj krajini, i koj je sam sebe ubijao, bludeći neprestance po stepi, zanešen njekakvom hudom čarobijom.

Tabor smo razpeli u večer nad Irdinom u smrekovju. Naložili smo vatru. Bučala i razbijala je biesna i pijana zvjerad, naši vojnici, ležeć okolo krčama i kuća u šumi. Iz gdjekojega čopora odjekivalo je glasno hrhljanje uz jauk i tugovanje; tu se čopor veselio smrti Židova ili plemića. Ja sam odmicao što sam dalje mogo od toga krića i plača, jer mi je uši zaglušivo, a srdce parao, groza mi kostmi tresla, kao da dušu izpuštam. Popoišo sam pravcem nad Irdin. Most nad njim gorî. Ali ni tim se grad nije obranio. O sušnom ljetu možeš na konju pregazit Irdin; a bilo je za pregaz i brvanja na ruku. Zamišljen naslonio sam se na brezu, obrh briega i pogledao na grad, komu se tako grozovita i strahovita sudbina primiče. Žalostan je to bio večer. Sunce bijaše jur zašlo i sa užasom se oziralo za sobom. Za dugo nisu utrnuli na zapadu rumeni traci; naslagali se kao crvena krv, toga dana prolivena. Za menom u šumi tmina već uzela stiskat zube. U vrbiku i jelšiku na Irdinu nije se ufao vjetrić ni dahnuti; a pjene na irdinskom prudju bojale se pljusketati i sigrati. Tim glasnije ječali su zvoni. Vidilo se, da prepanuti stanovnici znadu za prieteću navalu. Zvoni na crkvah sada su se tako tužno i milo ozivali, kao da na sprovod ljude zovu. Bez oduška sam slušao žalostivi taj glas. Tako mi se pričujalo, kao tad, kad je zvonilo o groznoj onoj kugi, dok sam još maljahan bio. Sad mi se činilo, kan da u svakom glasu i ozivu zvona čujem jauk i pomaganje svojih znanaca u gradu i u dvoru. Kad su se zvonovi naječali i natužili, počeli su u gradu kao na požar žvenkom o zvono udarati. Do ušiu mi dopirahu jadoviti glasi zvonova, kao da viču i nariču: Palikuće! ubojice! palikuće!! ubojice!! — Tako mi se samo činilo onaj čas. Njekoliko korakâ od mene stojao je jedan načelnikâ hajdamačkih. Dugo je

slušao zvonjenje, i kan da bi bio razumio, što zbore zvonovi, ozove se na jednoč: „Lažete lješki zvoni!“ I povrati se u tabor namrštenâ čela i mrkâ oka. — Vidio sam, nije još hora razkrstiti se s tom zlohudom družbom. Nisam umio šta ina, nego poći š njom u Smilu, možda budem mogo tamo ugrabiti biesu milo i drago koje čeljade; poslje ću se pobrinuti, kako da uskočim. Nu opet nisam znao, kuda bi pobjego kamo li, jer kako sam medju nami čuo, biesnilo je hajdamačtvo po svoj Ukrajini, svudaj ubijalo gospodu i gospodske privrženike. Bi li (bog zna) mogo doći do Smile i odanle uskočiti preko medje? Uzalud!

Za toga su hajdamaci na Irdinu sakriveni pòmetali preko rieke brvna, da predju, a straže su pazile, da tko na onu stranu neuskoči i neobjavi prihod nepozvanih gostova. Odlučio sam biti uviek medju prvimi; a nada me kriepila, da će mi bog, koj gleda u moje srdce, podieliti blagoslov i milost. Čim je tmina na zemlju se spustila, oznaniše nam vodje, da se pomaknemo napred, nù oprezno i tiho. Vidilo se, namjeravaju se srušit na Smilnu, napučeno i utvrdjeno mjesto; al to jim se učinilo mučno i težko djelo, jer su uredili veliku množ a na čelo joj postavili najmladje i najljepše ljude. I ja sam bio u srednjoj vrsti, al ne medju prvimi, ko što sam želio; jer se tiskali napred naši vodje i kolovodje, bojeći se tobož, da se bez njih nebi prolila nijedna kaplja krvi. Radili su, kao da su tvrdo uvjereni o riečih, koje su ljudi raznosili, da naime obavljaju djelo bogu milo, tarući nevjeru svetom vojskom. Kano posried crnih zidinâ stupali smo gustim vrbjem po briegovih Irdina. Na nebu nije bilo nijedne zviezdice. Nadao sam se, da će se Ljesi braniti na uzkoj nizkoj cesti, kako se ide u grad, jer je u Smilni bilo puno stanovnika i u gradu straža, a iz Hulajpola bi vojnici bili mogli doć u pomoć.

Ali nada me izdala. Bog ih je kaznio svojim gnievom, u ludom strahu predali se sami u protivničke ruke. Mjesto odpora, komu sam se nadao, došla nam na susret množica ljudij, s hajdamaci držeća. Nestrpljivo su nas čekali u tamnih ulicah. Poput hrtova za zvjerju pridjoše pred nas poviedat nam, gdje su se posakrila gospoda. Uveli su nas najprije u grad. Mislio sam, nabasat ćemo u gradu na silan odpor. Poznavao sam visoke nasipe i duboke gradske okope. Gubernator bi ipak mogo biti doma; sa šakom ljudij bi nam mogo bio zakrčit put. Al ga nije bilo doma. Vrag ga je i sad morao goniti po polju. Pokročiv dalje i odmakav se od grada, doprè mi do ušiuh jauk i pomaganja. Mišljah, ondi će se sabrat gradjani saznavši da dohode hajdamaci. Ja i vodje, svaki svojom namjerom, hrljasmo u grad. Svi varošani, Ljesi, plemići, židovi, starci, djeca i žene — sve je pobjeglo u grad, kako bi jih hajdamaci lašnje sakupljene našli.

Krv je već potokom tekla. Što su mi oči te grozovite noći u žaru gorećih kuća vidile: nemože jezik ni komu izreći. Grehota je ljudsku misao blatiti takvom riečju. Ne pristoji se pripoviedati onim, koji su se ovoga vieka rodili, o takvih zgodah, dogodivših se prije nego je sadanji rod ugledao svjetlo božje, o zgodah, koje no je već postigla božja osuda, što no se ovršuje sad budi u svetih nebesih budi u crnu paklu.

Starac prestade za čas, odahne se, sakrije opet rukama oči i produžì:

„Kad sam išo prema gospoštinskomu dvoru, naglo mi je hlaptalo srdce u grudih, udarala krv u glavu i oči. I drugim je morao biti put dobro poznat kao i meni, jer sam našo sobe već natiskane ljudi. Već je harao krvavi mač; krvca već curkom curila. Nigdje nisam opazio gospodina; ali tim više žena na koljena palih, gdje ruke u vis dižu. Al si nisu mogle izmolit života. Sried ovih žêna stojala je u kutu sobe gospoja, bliedâ lica, crnih vlásij, krv ju pošikavala. Privijala je u smrtnoj bòli kćercu si na ranjene prsi, zaštićivala ju sama sobom od naperenih sulica, kojimi se u nju nabacivali iz drugoga kuta Kozaci. Priskočim naglo, trgnem djetešce iz rukû umirućoj materi. Jadnica zavapì, pogledà mene — možebiti me je prepoznala, jer joj se na ustiuh pojavio lagak posmjeh, a oči živo uprla u me. Kakva li pogleda! Duboko mi je prodro u dušu. Jadnica težko uzdahne, sruší se na zemlju i umrè.

Odneso sam vrištuće diete iz sobe, a na me zakriči do dvadeset grlâ: „Kamo 'š s tim?! Prokl — —!?“ Vidio sam, da sam usried života i smrti. Smislim sve misli u jednu i reknem: „P a n o v i m o l o d c i, pjestovao sam cielo ljeto ovo štene, sad ga idem peć na sulici, jer je i ono mene opeklo živim ognjem.“ — „Dobro si se domislio“ odgovoriše mi. „Pust'mo ga, neka si razgali srce.“ Skočim s djetetom kroz vrata, i više krat sam morao izmislit što, dok sam se dokučio za nasipe kroz silnu vrevu i stisku.

Stajahu tu kola. Pod kolî dva konja. Skočih s djetetom na kola, potjerah konje i u bieg ravno na stepe. Posvud, dokle je selo dopiralo nad Tasminom i njegovimi pritoci, dizao se u vis plamen. Grozota ove noći nije bila došla samo na grad. Činilo mi se, da je vjetar amo tamo razneso iskre gorećâ grada; ali taj vjetar bio je razborit! Gdjegod bijaše kuća plemićeva medju kućami seljačkimi, prije se zapalila plemićeva. U mrkoj noći (a mrka je odista bila) pokazivaše oganj, gdje se sve proliva krv. Po pustih ulicah i cestah, kuda sam gonio konje, sad je tko žurnom nogom bježao i nastojao umaknuti, sad se začuli iz daleka koraci i čudan štropot progonilaca; sad opet užasan krič i lelek bolestnikâ i ranjenikâ, sad pošljednji izdah umirućâ. (Dalje sliedi.)

Kratka sreća.

Novelica. Napisao Ivan Zahar.

(Konac.)

Kraj jezera, odakle žubori potočić, prelievajuć se južnim pravcem, i srebropjen hladi zelene livade, položena je mala koljebica od biele breze u gotičkom slogu. Nešto malo umorni, unidjemo u nju, sjednemo na biele klupe. Gospodin Radović zapodjene sa mnom neznatan neki razgovor o ekonomiji; Milica mučaše, al ujednoč ustane, pa mi smješeć se rekne:

— Još vam dugujem!

— Vi meni?

— Dà; al mi zgodno . . . nerado sam dužnica.

Ona poleti van, kao brza lastavica, malo dalje od koljebice sagne se k zelenoj travi kraj potočića. Mene je razgovor s njenim otcem priečio, da i ja za njom podjem. Za njezine nepritomnosti, koja je samo dva tri časa trajala, osvjedočim se, koli mi je dosadno brez nje; a uvjeravalo me nešto: „ne, ti brez nje biti nemožeš.“

Ona se skoro povrne, u ruci joj kitica modrih potočnica. Pogledajuć na nju, kako da nepomislim: ljepša si Milice od cvieća toga, nježnija si i veselija! Zbilja tako vedrim, smješećim licem pridje ona u koljebicu, da mi ju duša nehotice sporedjivala s vedrimi potočnicami. Mene to malo smelo.

— Evo, reče ona dobroćudnim glasom; evo vam se time odužujem, pak da vam bila bar tako dugo u pameti, dok je modrine ovomu cvietku!

— Kako ja na vas zaboraviti! Recite: dok zemlja plodi potočnicâ! A onda obrnem se gospodinu Radoviću: Mi ćemo se češće sastati, što ne gospodine rodjače?

On pokima glavom, no Milica gorko, s nekim sažaljenjem pogleda na me: ja toga niesam shvatio.

— Sjetite se i spomenite mene, rekne do mala, a i ja na vas zaboraviti neću.

U to malo duhne vjetrić i odmahne joj zlatnu kosu; ovaj trenutak bijaše za mene odlučan. Ah ni vjekovi takova časa izbrisati nemogu!

Sunce već se sagibalo k zapadu, i večernji hlad uzeo se kriliti nad zelenim gajem; a nam bilo se oprostiti s milom okolicom, da se vrnemo doma. Podjemo dakle natrag: Ja s tužnim i bolnim srdcem! Sva milina cieloga dana razdragala mene; vrline Miličine zaludile mi dušu, malo, malo pa bi pred njom razgalio srdce svoje. Al niesmo bili na samu . . . kako smo došli k ribnjaku, zamoli Milica gospodina Radovića, da bi sjeli u čamac i malo se provezli po ribnjaku. Baš kad smo ja i Milica unišli u čamac, a roditelji njezini za nami pristati htjeli, dodje neki star znanac Radovićev; sustavi ga, i uze š njim i gospodjom razgovarati. A vjetrić popuhuje, jezero se giblje, naša ladjica odmiče od kraja. Ja uzmem veslo, igrajuć se š njim po vodi, plovljasmo svedj dalje, dok iza zelenih grančica nestade nam naših suputnika izpred očiju. . . . Oboje u čamcu mučasmo: bijaše to sveto mučanje, u kom ne jezici, al duše se glasno javljaju i zbore. Milica sjedjela na protivnom od mene kraju čamca, naslonila glavicu na ručicu bielu, gledala pomno, gdje voda izpod vesla prska. U jednoč podigne ona glavu: kuda je malo preda tim sjeta vladala, eto se javi vedrina.

— Što bi, uze Milica glasom djetinje nevinosti i bezazlenosti; što bi, da je ovo daleko more, a vjetrić da nas odnese u krajeve nepoznate?

— A može li to vjetrić?

Ona popošuti . . .

— Nebi li vas bilo strah? zapita ona, a glas njezin čudesnim treptanjem zadrhće, meni kao munja prosjecaše dušu.

— O ugodne kobi! blažene zgode! kliknem. I da znadem, posluhnuti

će glas moj vladalac vjetrova, gospodar Eol, zaklinju ći njega bih molio ... Jer gdje bi meni ljepše bilo, do li blizu vas na dalekoj pučini morskoj, gdje...

— Slušajte! slušajte! klikne ona. Čujete li? ...

Do nas dopirahu zvuci harfe, laganim dahom leteći po svježu zraku. Nekim nebesnim melemom zalievahu mi oni dušu; bi reć angjeli jih poslali, da zatome izpoviest, koja malo da mi na usta nepreleti. A sada posluhnem, zašutim. Bolna, žalostna pjesma krilila se do nas, i duljila naše mučanje. Pogledam na Milicu, kao munja preleti joj nješto licem, grud se nadme, i sama pjesan izlanu na ustašca njena. Pjevala je ulomak iz Osijana, i tužnu mi dušu još više žalostila:

„Gle mjesec svjetli, bliešti se doli rieka, sure se pećine dižu uzbrdice; al gori nevidim dragoga, hrtovi nejavljaju dolazka njemu. Ovdje mi je čamiti samoj!“

Milica prestane za čas; srdce silno joj udaralo; kao da ga zakrililo čeznuće. ... Grobna tišina u čamcu zavlada; ja ni rieči niesam izlanuti mogao, a sva se duša silila razgaliti ... Bilo nam je űžasno ... A onda ona zapjeva drhćućim i jedva razumljivim glasom:

„Zašto me budiš, radosti proljetna? Ti me dragaš, govoreći: Narosim te rosicom rajskom! Al do skora ja uvenem, skoro dune bura, i odkida lišće moje! Doć će sutra putnik, doći, on me znao u mojoj slavi; pak će me oči njegove tražiti po polju, tražit će me ali me nenaći.“

— Svagda, svagda! kliknem u strastnoj buri duši svoje, i pred njom sunem na koljena. — Svagda, na nebu, na zemlji ja ću tebe naći, ni Kaosa grozna tmina sakrit mi te neće ... Ja te — izlij se dušo moja ... ja te ljubim. Ljubim onim rajskim stidom, ljubim blaženstvom duše svoje; nema tajne vatre nebesne, ni požara zemaljske dubljine ... Tako te ljubim. Nad sve ćuti, nad sve strasti oziva se u duši mojoj: Ja te ljubim ...

Drhtao sam, prsi moje kao razkinute, mrazna zima prosjekla mi srcem ... Klečao sam pred njom. Ona pokrila lice rukami, suze vruće lievala je ona.

— Sav svoj život polažem pred tebe, Milice ... vrati mene meni! ... O reci, ćutiš li ... ljubiš li ...

Obuhvatiše je moje ruke same, kao uz glas neumrla pjevanja saliju se usta naša u bezglasni, rajski cjelov ... Utonuše sve moje misli, sve zanimanje za sviet u ovom cjelovu. Zašto ga nebo samo jedanput šalje?

Kao plaha srna, ujednoč izvine se ona iz moga zagrljaja; po licu užas i strahoća — mene trnci prodju.

— Hoćete li za vjekove ovaj sveti savez držati, Milice, eto srećna mene!

Ona se izpravi, mir se opet povrnuo u sviest njezinu. Bijaše kao angjeo mirna, odlučna ... al plameniti mač kao da joj se zažario u ruci.

— Slušajte me, rekne ona, zadajte mi rieč, da ćete se umiriti ...

— O sve, sve, dajte govorite za boga!

— Hoću, da vam govorim, srce mi se ciepa ... Eto vam kušanja, nebo vam ga šalje; jer veliku kriepost hoće, da mu zasvjedočite: odreći se, odreći — to je i moja i vaša dužnost!

— Dužnost, Milice? prekinem joj rieč sa strahom. Dužnost! Ima li dužnosti proti zapoviedi najsilnijoj, najsvetijoj, zapoviedi ljubavi? . . . O vi me kušate! Dajte — ja ću se pokazati vriednim ljubavi vaše.

— Slušajte, slušajte, govoraše ona istim glasom. Da sam znala . . . Dà, ovo je moj najnesrećniji dan, jer sam upoznala vas, jer sam naišla na muževnu vrlinu, kojoj mi nije odoljeti. A ipak, bog me zove, moja staza ovuda neide. Jer danas zadnji je dan, što sam ga proživjela u slobodi, ugodan je i sladak, zato mi je stostruko žaliti nanj, žaliti, što mi ga je izgubiti . . . Jer sutra — ja idem u manastir!

Ima li groma i poraza, da porazi biće moje! Tako iznenada munu taj tries u mene; niesam namah shvaćao, sva mi se ćutila pomiešala . . . Osviestim se.

— Ne, neima sile, koja bi meni otela vas! Tko to može, tko to smije?

— Tako je, nastavi ona za čudo sve mirnijim glasom. Slava bogu! on će me ukriepiti, on će utješiti vas; premudro sve on čini.

— Tako vam boga, Milice, kliknem. Ja neshvaćam, nerazumijem, recite mi, razjasnite. Manastir! Zar je prema zakonu božjemu, da se uništi biće najljepše, da se cvietak mirisavi baci poginuti u mračnu zemlju. Što vas nuka, što vas sili . . .

— Zavjet, rekne ona odlučno; meni ga valja izpuniti.

— Kakov zavjet! kliknem. Je li pravo, može li se po bogu dopustiti.. Divljaci, oni se ubijaju, žrtvuju radi obveze moralne, kad jim tko od roda umre. Zar to bog traži? Nije li to najveći grieh, najveća poruga za zapoviedi svete prirode? Al šta je još ubiti? To je sladost prema takomu umaranju po lako; tu se život na komade trga . . . No vi ste mlada, može li grieh tako velik pritiskati dušu vašu, tolik, da bi sav život zanj umirati morala, umirati neumirajuć?

— Mene je zavjetovala majka, još sam bila diete.

— O Milice, recite, ima li utjehe za mene? Vi odlazite; pokle mi je duša uzalud stvarala si ideal, čeznula i ginula za srećom pravom, kad sam našao vas, savršenu, božanstvenu — vi eto odlazite! Odlazite, a što ostaje meni?

— Uspomena, odvrati ona, a premila sladost, kao zviezda sine joj na licu. Uspomena, ona kriepi dušu još iza godina, ona sav život naš spaja u čudesni lanac. Mlad je starac, srećan je nesrećnik, utješen nevoljnik; bol i sladost, kao u zlatnoj čarobnoj čaši — sve je saljeveno . . . nema u životu trenutka medju dvie daleke zgode. Uspomena spaja, veže . . . Dajte, da vas ja življe spominjem . . .

Za čudo umiren, utješen, uzmem s vrata amanet sveti od djetinstva moga; bijaše sv. Ćiril i Metod, koga mi kuma na krstu darovala, i nikad mi ga od onda neuzeše s vrata. Pružim joj ga . . . U to niti neopazismo, kraj nas plovi čamac, gospodin Radović doveslao do nas. Mnogo mi je trebalo još razjasniti, ali nije sada bilo zgode. Podjemo svi kraju, da što prije stignemo u Zagreb; jer već su bliede zviezde progledale proz modrinu nebesnu, a svaka sievala

mi nekim sažaljenjem; činilo mi se, zviezde znadu, razumiju jad moj. I tako mi bude lakše. Cielim putem skoro ništa niesmo zborili, izuzam nekoliko kratkih, obćenitih izrieka. Al niti one niesu nam išle od srdca . . . Sproveo sam svoje prijatelje do njihova stana. Tu mi poda Milica ruku na razstanak, ja ju nježno prihvatim, s gorkom tugom u srdcu; na moju ruku kapnula vruća suza Miličina . . . Htjede mi srdce pući.

— S bogom! s bogom na vieke! klikne ona, odlazeć s roditelji u kuću.

I zbilja, to je bilo „na vieke!“ Skoro bezsvjestan odem u svoj stan, al mi tu nije bilo mira, podjem na Sdverce, sjednem pod jednim kestenom na kraju Sdveraca, uzmem razmatrati zgode svoje, život svoj . . . Mnogo mi toga nije bilo jasno, odlučim, saznati, zašto li Milica u manastir ide? kakov je uzrok, da ju je majka zavjetovala.

Evo, što sam saznao.

Godine 1848. i otac Miličin, kako već spomenuh, bio je pošao u Ugarsku s vojskom Jelačićevom. Po nesreći dopade neprijateljskih ruku, a to doznade njegova gospoja, koja ga je prieko mjere ljubila. Što li sve nebi takova gospodja učinila za vojna svoga? U skrajnjoj nevolji, u težkom strahu, da će ga Magjari morda još i pogubiti, uteče se ona bogu, zavjetova se, da će svoju kćerku, kojoj bijaše onda tek osam godina, dati u manastir. Gospodin Radović zbilja se nekako spasi, a oba supruga mišljahu, da je to bilo uplivom božjim, da se te radosti nikada nebi dostali, kad nebi bila majka žrtvovala kćercu Milicu. I zavjet valjade izpuniti. Prema stališu, koji su joj namienili, gledahu i odhraniti ju; medju knjigami, nauci proteče Milici djetinstvo, učini ju vrstnom djevojkom. Pa čemu sve to? . . .

Ljudi vele, godinami čovjek svemu odolieva . . . Pa ipak rana, koju mi je zadao jedan dan, niti godine niesu izbrisale, al će jih ozdraviti smrt! Je li tomu sudbina kriva? Vele doista, sudbine nema, čovjek i slobodna mu volja odlučuju život njegov. Ma što me nosilo baš onda u Zagreb? Što me naputilo i primamilo k Radoviću? Napokon ako ima kakova razbora u prirodi . . . ako sve po stalnom zakonu biva, na što premamiti, zaluditi biedno srdce, a onda ga baciti bez nade, bez utjehe u vrtlog svieta, za koji ono niti već bije, nit što ćuti? . . . Sudbine nema! Što ima? —

Onu kiticu potočnica, koju mi dala Milica, još i sada čuvam; ona će i preživljeti mene. Mnogo puta za utjehu savijem ju k srdcu il na goruće pritisnem usti, kao da iž nje pijem sladki dah duše Miličine. Ah sviet znade samo za jedno blaženstvo, a to je o b m a n a! . . . Cvieće se osušilo, nestade masti i živosti: pa tako je i sa žićem mojim. Bog si ga znao, dokle će kukavno potrajati? U oči dolazeće starosti grohotom se smijem. Zašto mi je smješna? Jer je blizu . . . Al to su malenkosti!

Kad jutrom zazvoni zvono na molitvu, pobožno bi kleko i pomolio se; u to doba i ona moli: bar su nam jedne iste misli, bar su duše sdružene. Raditi, brinuti se za što: to nemogu. Već pomišljah i ja na samostan . . . Ma zar bi tamo više ugadjao bogu i spasu duše svoje? Dvojim vrlo . . . Zar niesu zanimive take ludorije? . . . Gledati ću, razmišljati, bi li bilo čemu, pu-

tovati po svietu; u mene imetka ima dosta. Znam za stalno, koristno biti neće . . . Al ipak na oprezu mi je biti; jer želim počivati u svojoj zemlji, Hrvatskoj . . .

U Samoboru god. 1860.

Rodbinski i obiteljski odnošaji sunca.

(Odlomak iz poveće razprave pod naslovom: „Sunce kano biće bajoslovno u naših narodnih pjesmah, pripoviestih i običajih.")

Sunce je čedo božje; mjesec mu je brat, a zviezde danica i prehodnica sestre:

Djevojka se suncu protivila,
Jarko sunce, ljepša sam od tebe,
I od brata tvoga, brata tvoga,
Mjeseca sjajnoga.
I od sestrice, sestrice,
Zviezde prehodnice.
Jarko sunce bogu tužbu dalo,
A bog suncu tiho odgovara:
Jarko sunce, moje čedo drago.

(Vuk Karadžić. Srpske narodne pjesme I. 140).

Djevojka se suncu protivila do zore,
Žarko sunce! ljepša sam od tebe do zore!
I od tebe i od bratca tvoga do zore!
Bratca tvoga, sjajnoga mjeseca do zore!
I sestrice, zviezde prihodnice do zore!

(Mijat Stojanović, Arkiv za povj. jugosl. knj. II. razd. II. st. 366).

U gori se rodila gjevojka.
Prosila je danica zvijezda,
Za svog brata ogrijano sunce.

(Dubrovnik za god. 1867. str. 322).

Ima pako jedna pjesma, koja baš protivno tvrdi:

Falila se zvizda prihodnica,
Da će ženit' sjajnoga miseca.
Izprosit' će nevjestu Danicu,
Lipu kćerku jarkoga sunašca.

(M. Stojanović ibid. str. 370).

Odtuda sliedi, da niti je mjesec brat, niti su zviezde danica i prehodnica sestre sunčeve; prehodnica za to, što joj se uloga, smatrajuć ju sestrom sunčevom, u ovoj pjesmi protivi našim narodnim ženidbenim običajem. Nu od ova dva, jedan drugi izključujuća nazora, prvi je od drugoga obćenitiji.

Znamenovanje sunčeva otca prenese naš narod iz svoga prvobitnoga vjerovanja na kršćanstvo; po narodnoj bo je pjesmi bog sunčev otac, a tu se bez dvojbe u onom znamenovanju uzeti ima, kako nam ga kršćanstvo predstavlja i nauča. Da je tomu zbilja tako, naći ćemo dovoljno dokaza u drugih narodnih pjesmah; po jednoj ženi bog sunce, te zove u svatove čisto kršćanske svetce; po drugoj opet,

„Tuži sunce b o g u j e d i n o m u,
Što govori mladjana divojka."

A ima ih još i više ovim sličnih. Ovakova prenašanja mitologičkih stvari na kršćanstvo ima za dosta kod našega naroda, kao n. pr. putovanje Isukrsta, sv. Petra i drugih svetaca po svietu; priče o sv. Valentinu, gromovniku Iliji

i ognjenoj Mariji itd. Moguće je, da je naš narod prvobitno nebo sunčevim otcem smatrao (Hanusch, Wiss. d. slav. Mythus st. 265.)

Spomije se takodjer i mati sunčeva:

„Kad se sunce na put opravljaše,
Majka svomu suncu govoraše."

(I. Kukuljević. Različita djela IV. 164).

i u narodnoj pripoviesti „smrt usuda" (Bosiljak 1865 str. 69), nu neznamo ni njena prava znamenovanja.

Kada je sunce već ponaraslo bilo, valjalo mu se je ženiti, jer „ni u raju nije dobro samomu" (narodna poslovica).

Kano o suncu u obće, imamo i napose o njegovoj ženidbi dvie vrsti pjesama: takovih, koje su s malimi iznimkami čisto mitologičkoga značaja, te napokon onakovih, u kojih se bajoslovje s kršćanstvom stiče.

U prvu vrst spada sliedeća pjesma:

Hoj divojko medjimorka,
Gdje si vodu zajimala?
Na kraj sela pod hrastičom,
Na hrastiču zlatna rosa,
Nj'o mi bere zlati ključar,
Nj'o mi nese dal' daleko,
Dal' daleko raj kovaču.
Kuj' mi kovač devet ključov,
Devet ključov odpiračov,
S kim odpremo devet komor,
Vu deseti Mara sestra.
Bratci so se spominali:
Kam' hočemo s Marom sestrom?
Je li k soncu, je l' k mesecu?
Bolje k soncu, neg' k mesecu,
Sonce sveti, mesec mrači. *

(Kukuljević. Različita djela IV. 208).

U ovoj su pjesmi: zlatna rosa, zlatni ključar, rajski kovač, devet ključa odpirača i devet komora mitologičkoga značaja. Pjesama istoga značaja i slična sadržaja ima još više, tako n. p. daju u jednoj braća svoju sestru Martu, koja ima zlatnu partu, sjaj-mjesecu, (Gj. Rajković u Matici god. I. str. 203); u drugoj opet udaje se seka Mara za junaka, za junaka za oblaka (Katančić. Fructus auctumnales str. 65).

K drugoj vrsti pjesama o ženidbi sunčevoj spada ona u „Dubrovniku za g. 1867 str. 322": Danica zviezda prosi za svog brata, ogrijano sunce, djevojku, koja se je u gori rodila i koju je pčelica mliekom zadojila; a djevojačka mati:

„Sve pokupi zviezde i danice
A i one iz raja angjele,
Dva gjevera, dva božija sveca,
A za kuma boga velikoga."

Ovamo spada i sliedeća pjesma:

„Car nebesni kad ženjaše sunce,
Svetitelje u svatove zvaše:
Starog svata Petra u sred ljeta,
Prvijenca gromovnik-Iliju,
A za kuma krstitelj-Jovana,
Dva djevera dva Božja andjela,
Barjaktara u proljeće Gjurgja
A čauša svetoga Nikolu,
Pratioca svetog Arangjela.
Otidoše sveci po djevojku
U djevojke svetodice Janje
Lijepo ih tamo dočekali itd.

(Vuk Karadžić. Srpske narodne pjesme iz Hercegovine str. 304).

Od ovih je pjesama ona prve vrsti iz one dobe, kada je kod našega

* U pošljednjih redcih ove pjesme izriče se jedan narodni ženidbeni običaj: sunce i mjesec uprosiše djevojku, ali ova neimade pravo odlučiti se za koga od njih, to učiniše istom njena braća (u smislu užjem: rodjena braća, ili pak u širjem, kano u Crnoj gori).

naroda pored uvedena kršćanstva prvobitno vjerovanje još neosakaćeno živovalo; a druge su iz novijega vremena.

Sunce je imalo takodjer i djece: jednog sina, koga je oženilo i jednu kći:

„Prosi sunce za svog sunčevića,“
„Koja ima primnoge darove:
Sve ljepote proljeća i ljeta,
Sve bogatstvo bogate jeseni,
Svu bjelinu od bijele zime.“

(M. Stojanović. Arkiv, knj. II., razd. II. str. 370).

U Vinkovcih. *Mijo Brašnić.*

Besjednica.

Književnost. (Slovenska) književnost obećaje u drugom polješću bolju plodnost. Družba sv. Mohora razasla 7 što većih što manjih knjiga svojim članovom. Matica je izdala „slovnicu českoga jezika“ uz druge 4 knjige i to: „Štirje letni časi,“ koju po Rossmässleru preradio J. Tušek prof. u Zagrebu. Prekrasna knjiga na 254 strane stoji 1 for. „Rudninoslovje ali mineralogija za niže gimnazije in realke“ po S. Fellöckeru spisao Fr. Erjavec. Str. 100 u 8-ni. Stoji 40 novč.

— „Ruska slovnica za Slovence s čitanko,“ spisa M. Majar u Beču kod Mekitarista. Str. 172 za 85 nvč.

— Dramatički odbor u Ljubljani daje na porabu čitaonica tiskati igre: „Ultra“ i „Na kranjskom mostu“ obe s českoga.

— Na razpisane Haložanom B. B. nagrade stigle su ove drame: a) Samo, prvi slov. kralj, spisao ju Fr. Remec, nagradjena s 50 for. b) „Samo“; c) „Trapasti Juri.“

— Slavni pjesnik Jov. Koseski Vesel u Trstu posla „Novicam“ prevod krasne Byronove pjesme „Mazepa“.

— Ripšlova „Sadjereja“ izadje u 2 izd. u Ljubljani; stoji samo 10 nvč.

— Slovenska slovnica od velezaslužnoga g. Janežića tiska se u 4., a isto takva za njemačke početnike u 7. izdanju; i to u 1500 iztisaka, najbolji dokaz, da su knjige puno vriedne.

Svašta. Harkovski nadbiskup grčkokatoličke vjere Makarij pisa ministru gr. Tolstoju u Petrogradu, da dobljenu kroz 25 godina iz književnih mu diela svotu od 120.000 rub. stavlja u državnu blagajnu, da se po smrti njegovoj iz 6000 rub. kamata te zaklade pod njegovim imenom svake godine razpisuju nagrade dvie sa 1500 za bogoslovska a tri sa 1000 rubalja, za nebogoslovska književna djela. — Liepa li napredka u ruskoj književnosti, gdje si je književnik kroz 25 godina od izdanih sedam diela mogo stavit na stranu čista dobitka 120.000 rubalja, a kako li će se odsele spisatelji umom natjecati za pomenute znatne nagrade na korist prosvjete i napredka slavenskoga!

— Petar Hicinger, u posljednje doba (od 1859. g.) župnik i podjašpršt u Postojni, jedan od najmarljivijih i najučenijih slovenskih spisatelja umre naglo 30. kolovoza t. g.; odlikovao se kao pisac osobito u starinoslovju i poviesti naroda slovenskoga, a uredjivaše liepi Matičin „Koledar“.

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

Bogu na slavu Promjeni glavu,
Pjeva s hrastika; Trsu je dika.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 38. Odgonetku (zagonetke u br. 34.) „Kor ana“ riešiše gg.: Ivan Žagrović u Zagrebu, gospoja Ana Mučanova u Ivaniću, gdčna. Magdalena Kneževićka u Dubravčaku, Jakov Szabo u Iloku, Miloš Ljubibratović u Ogulinu i Pajlok Ivan u Novih Čičah.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 203. Metel Magjar, kot. pristav u Križevcih. 204. Mato Sladović, kanonik u Varaždinu. 205. Tomislav Cuculić, ban. st. savjetnik, 206. gdja. Vjekoslava Barbotova, 207. Ivan Miković, kanonik, 208. J. Guteša, trgovački kalfa — svi četiri u Zagrebu. 209. Gdčna. Mirka Moricova u Karlovcu. 210. Antun Gornik, duh. pomoćnik u Varaždinskih toplicah. 211. Jakov Szabó, učitelj u Iloku. 211. L. Gasparac, bilježnik u Gerovu. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 37. U Zagrebu 14. rujna 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ružin pupolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

Na doksatu veleliepe palače, kojoj veliki kanao u Mletcih pere podnožje, sjedjaše duboko zamišljena krasna mlada markiza Gondolfiova. Ugodan zapadnjak igraše se smedjimi njezinimi uvojci, što su joj visili niz sniežna, obla ramena, a svjetlo, modro oko gledaše mirnim pogledom preko tiho talasajuće se vode, na kojoj su se luljale nebrojene gondule. Podupiruć lievom rukom dražestnu glavu, osloni ju medju cvieće, što je bilo poredano duž doksata na kamenitih klupah poput sjenice. Raznovrstne kite južnoga podnebja prosipavahu svoj miris okolo liepe gospoje. Bieli cviet narandje sladkim ju mirisom opajaše; limuna zlatobojna sjevaše izmedju lišća; ali bijaše tuj i zumbula, modrih ljubičica, tih ljubimica markizinih, gjurčica i još koje kakvoga mirisavoga cvieća; a u najljepših kitah cvietaše ponosna ruža u raznih bojah. Dražestno li bijaše pogledati krasnu gospoju podno ovoga cvieća u bieloj iz samih bruselskih čipaka sastavljenoj odjeći, sjedeću u mekanom oslonjaču od crvene kadife; krasno li dolikuje toj kadifi zlata žica, kojom je vezena. Izmedju svega ovoga cvieća bijaše ona najljepši cvjetak; kano krasna ruža razvijajuća se proljetnim jutrom i sjajuća se u tracih izlazećega sunašca, najdražestnija žena prostranih Mletaka! Neznaše se, da li više riesi ruka joj dragaciene narukvice, što su joj objimale krasna obla uda, ili pak svietlucajući se dragulji bielu ručicu. Nikad se nevidje krasota ženska u podpunijem skladu nego u te žene.

Kao nehotice odkine markiza istom razpuknuo se pupolj i motraše ga zamišljena. Na kanalu se počeše gondule razmicavati i hrliti u močvare izvan grada, i tako nesta šušnjave udarajućih vesala. Mirni potezi markizini se sada po malo počnu mienjati; činjaše se da nješto očekuje, jer se stavi kano da prisluškuje. Najedanput čuvne se glas frule večernom tišinom; ženska se trzne, oko joj zasja svjetlom večernice — a usne joj se blago posmiehnu: „To je on,“ šaptne, i nehotice se nasloni preko mermernoga naslona, da vidi mimoveslajućega svirača. Gondula je plovila sve bliže i u njoj se mogao opaziti svirač. Bijaše to mlad muž, koj se, na pó sjedeć oslanjaše na mekane ka-

difne jastuke, u rukuh bijaše mu frula, a iž nje mu krasna muževna usta izvabiše one čuvene čarobne glasove. Na grudi na lievoj strani zataknut mu bješe ružin pupolj, nješto već uvehnut ali ipak još krasan a sjajio se u svjetlu, jer su mu zelenlisti zlatnom pjenom bili pozlaćeni. Doploviv do pod doksat činjaše se, kao da je zamjetio na njem markizu, jer se pridigao i pozdravljajuć ganuo od crne kadife sa bielim perom baret.

Već se izgubiše glasovi frule mu u daljini, premda je gondolier neobično lagano veslao, kad se markiza prene iz sanjarije, kojoj se prepustila gledajuć za sviračem; ogleda prazan držak ružina pupolja, što ga bje malo prije odkinula; a opaziv tako, da mu je nestalo lišća, koje ona neznajuć i nehotice izčupa, baci i držak u vodu i šaptne: „Šta me kuša taj čovjek i muti mi bračni pokoj; ta ja imam ljubeznoga dobroga i plemenitoga supruga, pa šta me napastuje! . . . Kakove mi ono jednom reče rieči, pa zašto mi zuje one rieči neprestano u ušiuh! Ne, ja moram one rieči zaboraviti; moram mu se uklanjati, daleko od njega bježati. . . .

— Krasan je muž, plemenitoga struka i obličja, ali i moj je Alfonso krasan, ljubezljiv i dobar; oj dobar da me već njegova dobrota zanj vezati mora. Pa onaj ružin pupolj! Šta li će mu izvehlo ono probliedjelo lišće, kojim se grud uriesi? ta evo ruža . . .“ umukne i spusti glavu na biela njedra. Tko da pogodi sada, čim su joj se zabavljale misli. — Iz ovih misli probudi ju nov prizor.

Mrak bio nalegao po svoj okolini i još se oriše pojedini zvuci zvonova zvonećih na pozdravljenje večerno. Na desno velikomu kanalu stajaše Gondolfiova palača krasna i veleliepa. U cielom onom redu bijaše samo jedna, koja ju je nadkrilivala veleliepjem izrezanih grbova na pročelju, ali u nutrnjem redu nijedna. — Preko kanala niže na lievu, stajaše obla umjetno sagradjena crkva: Madonna della salute. — Iza ove crkve pomoli se sada pun mjesec i blistnu markizi u svjetle oči; iznenadana pogleda onamo i prekrstiv ruke na grudih, stane motríti pojavljajući se taj prizor. Lagano se dizaše bliedi kolut iza crkve i od njegova svjetla uzmicaše mrkla sjena, što bijaše nalegla na okolinu. Do sada stajaše markiza u tmini ali sada sklizaše se ta tmina kao tamni zastor sa jednoga umotvora, sve lagano i lagano, dok se umotvor ukaže oku. Ogromne palače, koje su do sada u tmini bile, kao da otimlju oku pogled na sebe i u nutrnje svoje tajnosti, počnu se svietliti i visoki njihovi ponositi prozori blistnu u mjesečnom svjetlu, i počnu slati trake iz krasnih svojih stakala. Još stajaše markiza na pol u sjeni, ali tamni vršci narandja od povjetarca šuštahu već obasjani mjesečevim svjetlom. Lievo i desno pogleda ona; ovaj prizor bijaše joj još nov ali toliko veličajan, da se nije mogla dosta nagledati veleliepja njegova.

Sa palača sklizne konačno tamni zastor posve i stane uzmicati po kanalu. Protivni red palača, izza kojih se uzdizaše mjesec i crkva „sta. Maria della salute,“ odbijaše se sada tamno svojimi zvonici i krovovi na kanalu, po kojem se stade sipati svjetlo; a površje vode ganuto lahkim povjetarcem njihaše se amo tamo, što su i sjenke na njem činile, i eno pomislio bi, pol

Mletaka se ziblje i hoće sa svoga mjesta. A kad se konačno mjesec posve uzdignuo i sve površje kanala razsvietlio, kakove opet krasote! Pričini se oku markizinomu, miliuni dragulja da su posuti po vodi, i da se lašte i sjaje sa svom svjetlosti.

„Ah“ uzdahne ona, „kako je danas krasna večer a kakov to veleliepan prizor! pa gdje sam ja, gdje su mi bile oči, da još toga vidila nisam. Ili je čarobija, pa me uzniela u druge krajeve, u nadzemaljske krugove?“

Zagleda se u neobičan joj prizor, premda ih Mletci i više takovih nude — i sanjarije ju odnesu daleko od ovuda. Tiho šuškanje izza ledja joj povrati ju opet samoj sebi. U isti mah čuje tih šapat: „Sladka moja Ida izgubila se u sto misli, da i nečuje tko joj dolazi izza ledja“.

— Oj ti si dragi moj Alfonzo! Doista da se izgubih u sto misli. — Ali tko i nebi motreći ovakve prizore? Timi riečmi odvrati mu srdačni cjelov, i osloni mu glavu o rame, jer ju bijaše obuhvatio obima rukama i na grud si ju privinuo.

Ljubav je sada slavila uzvišeno slavlje, jer se je grlilo dvoje, muž i žena u nevinoj ljubavi i u čistom sporazumljenju. Ovako zagrljeno sjedećim zamne opet do uha preko vode glas frulin vraćajućega se svirača. — Ida se tiho strese i srdce joj uze žešće kucati. Sviraše on jedan napjev iz „Norme“ i to tako srdce dirajućim molećim glasom, da dirnu markiza, te i on skoči, da vidi, tko to svira. Idi odlahne na duši, jer se poče bojati od supruga si, da bi njezin nemir bio opazio; sama si nije znala kazati, što to srdcem joj pokrenu, ali ipak poćuti, da nješta u redu nije. Dignuv se Gondolfi sa naslonjača, na koj si bješe uz Idu sjeo, povuče i nju za sobom i oslonivši se preko oslonjača počnu prisluškavati svirku. Puno mjesečno svjetlo razsvietljavaše ovo dvoje naslonjenih, kad gondula projuri izpod doksata. Najedanput stane frulin glas drktati, sve bolnije razlegahu se glasovi zrakom, dok konačno nevrisnu kao kidajuće se žice na glasbilu, i tako se u noćnoj tišini izgube.

Nehotice uzdahne markiza a markiz žešće si privinuv suprugu k prsima šaptne:

— Ido, taj nije tako sretan kao nas dvoje; njemu se trga srdce u boli, dočim bih ja glasno uzjuškao u sreći, koju osjeća moje srdce pritiskajuć tebe na ljubeću ovu grud.

— Jest Alfonso, prihvati markiza. Nas dvoje smo sretni, a dobri Bog bi dao, da nam ništa čistu sreću nezamuti.

I tjesnije se stisne suprugu na srdce i zagrli mu krasnu glavu, koju joj je on na njedra oslonio.

Kasna noć ih digne sa doksata, gdje ih je bila blagomirisna duha sipajuć im se sa kitnoga cvieća nad glave, opojila. Markiz potraži svoju ložnicu pun sladkoga osjećanja svoje sreće, a supruga mu sluteć potajno njeko zlo, što ju kobi.

Markiza Gondolfijeva bijaše kći njekoga njemačkoga častnika, služećega u Veroni. Osta mlada izza matere sirotom i otac dade ju u manastir, da se šta nauči i zreliju dobu doraste; jer često u službovnih poslovih nemogaše kako

je želio nadgledati nježno si djevojče, i onako ju naobraziti kao što je zahtjevala njegova čast pukovnička. Ida činjaše se, da će postati divnom krasotom, i s toga nepoštedi otac novaca, da mu kći postane u svem izvrstna, vriedna kriepostne i plemenite matere, koja ju je prerano ostavila.

Pukovnik je služio za svoje mladosti s njekim markizom Gondolfijem i najužje prijateljstvo ih sveza u jedan vez, tim više, kada Gondolfi obljubi njeku rodjakinju pukovnikovu i za kratko ju odvede kao svoju suprugu u Mletke. On je služio iz prokšije, i čim se zaljubio, ostavi službu ugodno živuć u velikom svom bogatstvu. Dobivenoga sina gojaše si razsipnošću, dočim je mati nastojala, da ga obćuva od mana, što se nalaze u odgojivanju mladića u Mletcih. Rado i često je crkvu polazio, i tu se sluči, da ugleda na obhodu blagdana sv. tiela Isusova jedno djevojče, koje mu mladomu svu pamet smete.

Ova djevojka sjevaše svojom divnom krasotom medju ostalimi djevojkami kao kerubini medju ostalimi angjeli. Opita, čija je to djev ojka i uzradova se neizrecivo, kad mu kažu, da je kći staroga prijatelja njegova otca. Umah se uputi k njezinu otcu u Veronu i zatraži u njega djevojku. Pukovnik mu reče, ako djevojka privolji, da se on neće protiviti. Tà kako i bi se! Alfonzo vuče svoju lozu iz davnih vremena najodličnije patricijske obitelji, a sam je pristao mladić i mnogoj se djevojci grud uzdizala za njim. Kako ga Ida ugleda prvi put, dodje joj u volju, zaruci budu za brzo; a dok je mladoženja svatbenu gostbu spremao i kupio svate, djevojka je vezla svatbeno ruho i miraz trpala u škrinje.

Na dan vjenčanja i kada će da dovede mladu suprugu iz Verone, dade Gondolfi svoju veleliepnu palaču luksuriozno izkititi. Mermer iz Karare uresi mu stube i prohode. Slike najslavnijih slikara domaćih a i drugih naroda i mnogih vjekova pokrivahu dragociene sagove, što su visili niz stiene u sobah i prohodih. Cvieće raznoga podnebja napunjivaše svojom balzamičkom duhom sve prostorije i sačinjaše umjetne cvietnjake u visokih hladnih dvoranah. Ali i tlo i stube bjehu pokrite sagovi, i diveće se oko nad ovolikim veleliepjem neznaše kamo da prije krene. U prohodih i u glibovih debelih zidina stajahu kamenite štatue i glave im ovjenčane miomirisnim cviećem. Doksat nad kanalom bijaše pretvoren u cvietnjak a unj te je vabio omamljujući dah aziatskoga bilja.

Mnogo nakićenih gondula izidje svatom na susret taman do Maestre, odkuda se dolazilo, a još više ih čekalo duž velikoga kanala, da gledaju skoro nevidjeno slavlje; ali veliki broj se poreda i naokolo širokih stuba Gondolfiove palače, koje su pokrite bile krasnimi sagovi; tù čekahu bližeće se svatove. Sa doksata vijahu se bielo-crvene zastave, boje slavlja i veselja. Sa prozora visjahu perzianski sagovi, ugli im bjehu ubavimi vienci okićeni. Kakove si čovjek može pomisliti krasote i ljepote, sve to bijaše sada sjedinjeno u Gondolfiovoj palači. Najizvrstniji svirači izvježbaše se, da dostojno pozdrave buduću vlastnicu ove palače, a ptičice u pozlaćenih krljetkah čvrkutahu u slavu mlade i krasne gospodarice.

Od njekadašnje skupnovladarske dobe ostade u Mletcih običaj, da sta-

novnici ne samo o pokladah već i ostalih doba godine rado svoj obraz pokrivaju krinkami. U vrieme republike činjahu to, da nepoznati, budi za svojimi poslovi, budi za zabavami izlaze, a često se dogodi, da su i za kim uhadjali a htjeli da ih neprepoznadu prognanici; pače i u vieću za sudbenim stolom sjedjahu sudci pod krinkom, a i tužitelj i svjedok imadoše krinku na obrazu, kada su stojali pred sudom. S toga se često i težke nepravde počiniše i najnedužniji čovjek morade dovršiti pod težkimi mukami kukavni svoj život. Odkada pade republika, i mnogo se zlo u sudačkih dvoranah ukloni i težke se podvodne tamnice zatvore, ostade još običaj ići pod krinkami, a ostati će, mislim, još za dugo.

Da bude veselje u svatova što veće i da ih ništa nesmeta, zaodjenu se prije no će u gondule koji krabuljami, koji pako nataknu crne kadifne krinke po obrazih. Jedina Ida s Alfonsom i svojim otcem ostadoše bez krinke. A kako bi se bila i mogla krasna ona lica nagrdjivati crnimi krpami. Ovjenčana mladenkina glava s narandjnim cvietom, igle titranke bogato izkićene dragulji i sitnim biserom pozabodene u crne vlasi, činjahu ju u ovaj čas vrhunaravnim bićem. S glave joj visjaše iz najtanje tkanine koprena, izvezena zlatnom žicom, obrubljena biserom. Vilinska kraljica, kako no ju opisuju hrvatske narodne pripovjedke, vilinska kraljica jedina mogla bi se bila priličnom učiniti divnoj ovoj krasoti, pa kako da bi ovo čelo, ove oči i nos crnom krpom pokriti htjela! Uz najmanji kret škripnu odjeća biele kadife, a koprena se oko nje vijaše kao u Gracie.

Čim povorka gondula krenu put Mletaka zaore pjesme iz svih gondula; pjevahu svatovi a i znalično sakupivša se svjetina sa svih strana. Gondolfiovo oko tražaše samo svoje zlato, a ona, kad bi mu u ljubavju opojeno oko pogledala, obori nice pogled i rumen bi joj se razlila bielim lišcem. Mnogo imadoše svatovi svačesa, da se podražuju šalom i smiju, te šaleć i pjevajuć stigoše u veliki kanao u Mletcih. Ali tuj imadoše šta i gledati. Slegla se svjetina po svuda na brodišćih, a Ponte Rialto mal da se neporuši od sile, što se už njega popela. Gondule tjerahu jedna drugu, a sve idjaše k onoj, koja bje ukrašena vienci i barjaci, jer je to bila gondula mladića; sve hotiaše da vidi, da pozdravi mladu. Njoj je godilo toliko slavlje, i na sve strane pozdravljajuć kimaše krasnom glavom, nad kojom se je sjao upravo grb Gondolfija.

Još stajaše sunce visoko, kad su veslali velikim kanalom a sa daleka se svietlila u cielom svom svatbenom nakitu palača Gondolfija. Medju gosti, koji imadoše u Mletcih dočekati svate i primiti ih svečano, bijaše ih, koji su im veslali na susret, a opet onih, koji su ih dočekali u palači. Sjajne gospodje i krasne djevojke poredaše se cviećem u bielih nježnih rukuh na uvratnicah palače duž prohoda i stuba. Što je samo moguće, bijaše sjajan doček van palače i u njoj.

Sve više prikupljavaše se gondula uz široke stube; svaki hotijaše biti najbliže, kada bude mlada išla iz gondule; svaka djevojka htjede je se taknuti, svaka opipat joj dragocienu odjeću.

Mnogo bijaše tuj krabulja, bijaše bo tečajem poklada, a mnogi prikri

samo obraz krinkom. Sada stade vika; eno svatova! eno svatova! Uz te uzklike bijaše cike i buke od tiskajućih se ljudi; jedna je gondula jurila uz drugu na drugu; sleglo se sve tako, da je stari vratar prisiljen bio svojim kopjem otiskavati množinu od stuba, da mu nepogaze sagovah, da neporuše u kamenitih vazah nastavljeno cvieće. Bijaše smieha, bijaše kletve i plača, a najposlje reče vratar, ako se nebudu poredali, da će udarati po njih ognjem i vodom. To je koristilo. Množina se smiri i strpljivo stane očekivati bližeće se svatove.

U jednoj gonduli medju čekajućimi odlikova se veslač kao i vlastnik njezin. Prvi bijaše posve u crno odjeven, a drugi u odjeći modre kadife sa srebrnom žicom bogato izvezenoj. Krinka mu biješe iz crne kadife, izpod koje se samo brada sa doljnom ustnicom vidjela. Baret bijaše mu takodjer od crne kadife kao i plašt prieko ramena; na prsiuh mu sapinjaše plašt zlatna sapinjača s dragim kamenjem u podobi srdca krasno izradjena, a na baretu sievaše srdce od liepih dragulja sa bielim perom njeke indianske ptice. Crni svjetli prami visjahu mu do ramena, a oko mu sjevaše iz onieh dvieh škulja takovim žarom, kakovim može samo crno oko sievati, s česa se mogaše zaključiti, da je i oko crno. — Ova krabulja dade svoju gondulu doploviti posve do stuba tako, da mu bijaše jedna noga koljenom oslonjena na drugu stubu. i da mu nisu mogli izmaknuti mladići, a da ih on dobro neuoči.

Čim se ukaza gondula uzdrkta vidno ona krabulja u kadifi i bješe vidjeti, da s njekom bojazni i neustrpnošću očekuje svate; glasba ih dočeka u palači na uvratinah i sve se dizaše veselo iz gondula. Cvieća bijaše u izobilju u svakoga svata, a i mlada imaše na grudih zadjevenu izabranu kitu. A da blagomirisu bude pridružen sjaj, sve zeleno lišće bješe pozlaćeno, mislio bi čovjek: ubrano je u vilinskih cvietnjacih.

Kako ona iz gondule korači na stube, zadjene joj se široki skut kadifne biele odjeće na njeku kvačicu i uplašena obrati se ona naglo pane joj s njedara kita cvieća; mladoženja joj ovu digne, neopaziv da je najkrasniji pupolj iž nje na sagu ostao. Ali hitrije od munje pruži se druga njeka ruka za ovim pupoljem i nestade ga sa stube. U onoj stisci neopazi to nitko, samo su vidili u onaj tren, kako se crni onaj veslač sa svojom gondulom otisne od stuba, a kadifna krabulja, stežuć oko sebe plašt spusti na mekanu klupčicu te tako u času izgine iz blizine Gondolfiove palače. Ali dalje i dalje do „ponte rialto“ ploveć, krene u tiesnu ulicu, i do skora stignuv do visoke veleliepe sgrade, prisloni uz kamene stube, nad kojimi se u mah uzka željezna vrata otvore i visoka vitka krabulja izčezne u tamnom prohodu. Šuteć ju dočeka na širokih stubah u palači drugi podvornik i iduć pred njom u prvom spratu otvori težka hrastova vrata, a krabulja unišav reče: „Netrebam te.“ Podvornik odstupi a težka se vrata sama zatvore.

(Dalje sliedi.)

Lipino cvieće.

22.

Pjesnikove želje.

Vjerenica, ah da mi je,
Cviećem bih joj stero staze,
Mjesto zemlje, da joj dvije
Male nožke, cvieće gaze.
Trudio bih se noćju, danju,
Odstranjivo sve priepone,
Da se u sladku milovanju
Dan joj rodi, traje i tone.
Pjesmicom joj dozivo bih
Na okanca sladjan sanak,
Novom opet sladio bih
Pjesmom diki novi danak.

23.

Uspavkanje drage.

Spavkaj, spavkaj! ljubko grle,
Mirno spavkaj noćcu tiju,
Nek angjeli s neba hrle
I nad Tobom neka bdiju.
Spavkaj, snivaj moa ljubavi!
Usni sladko moje ufanje,
Paji urese pregizdavi,
Zadriemucni milo janje.
Kog Ti misao danju prati,
Onoga si u snu ugledni . . .
Al te sreće viek dostati
Jaoh, neće pjesnik biedni.

Koliščizna i stepe.

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

(Dalje.)

Čim mi je nestalo izpred očiu takovih prikazij, čim je zamuknuo tužan jauk i nariecaj, i čim sam vatru daleko za sobom vidio, pomislih: eto me sad za gradom! Slobodnije sam počeo dihati, jer mi se bijaše krv ustàla od velikâ straha. Diete, izmoreno plačem, zaspalo mi na koljenu. Nisam se još toliko bio razabrao, da bi znao, što radim, kamo l' idem; vozio sam se, kamo su konji hotjeli. Mislim, reko sam vam, da je noć bila tamna kao u rogu, te nisam znao, na koju sam strana obrnuo.

Čim je zasvietlilo božje sunce, upoznao sam po okolici, po cesti, što se pred menom sterala, i po mogilah na okolo, da sam se spustio velikom špolanskom costom. Krenem okom na okolo: imala je to bit vitezova stepa. Tako je i bilo. Nisam ništa stanovitâ znao, što bi i kamo bi, tako me izmorile ove dvie noći, što sam ih probdio, tako me iztrla sveudiljna groza i strah. Mračilo mi se pred očima kao pijanû; sav sviet obraćao se okô mene. Ustavih konje u prvom selcu, da ih trudne nahranim, i okriepim probudivše se i razplakavše diete. S kim sam god koju progovorio ili koga susreo, svatko me čudno gledao. Jedni prošaptaše što medju sobom, drugi s daleka pokazivahu prstom na me i na mojega otročića na koljenih. Njekoliko žena i muževa posjedših oko mene, pomno se ogledavahu, da me ne opazi tko god, i na pol tiho mi govorahu: Bježi! Eto sabiru se Ljesi! Čudio sam se tomu, al se uputiti nisam dao nipošto. Odpočinuvši malko krenuh odanle i pridjoh k pôdnevu u Tašliške doline. Izišad iz njih i dokučiv se širokâ polja, upoznah, da tu nješta neobičnâ mora biti. Daleko tamo, dokle mi je oko doprieti moglo, gibalo se nješto, kanda iz zemlje niče, a sunce čudnovatim odsjenom od toga odsievalo. Malo bliže razabrah, da su to oružani jahači: sunce im se poigravalo za željeznimi sulicami. Jahalo ih na okupke po deset po dvadeset i više

širokom stepom. Začuh, gdje ržu konji i gdje konjanici u rog trube. Čitava četa naličila je večernjemu oblaku sa zapada, na pô modra na pô crvena — tako bje odjevena ta četa, takove joj bjehu zastave u tihu zraku lepršeće. Lako upoznadoh, da su to moji plemenici, moji zemljaci.

Kašnje saznadoh, da su to plemići iz ciele okolice, sabravši se ka kraljevoj vojsci, da se ogledaju s hajdamaci. Ali tako sam bio sanljiv i dremljiv, tako trudan i umoran, da sam to sve vidio kao u snu. Činilo mi se, ta neobična prikazan u tih pustih stranah nisu živi stvorovi, nego dusi umrlih Ljeha, koji snivaju već mnogo vjekova na Ukrajini tvrdi sanak, pa sad eto idu iz grobova svojih u pomoć unukom si, da ih ne zatare do zadnjega ostanka nož u biesnih rukuh.

Glavna četa se makla. Gusta prašina oadvila se po cesti za njom. Išli su pravcem prema meni. To me nije ni malo preplašilo, dapače veselilo me. Ali tad nisu Ljesi bili onako uljudni i prijazni, kao što sam mislio. „Tko si?“ „Odkuda si?“ „Gdje si uzeo to diete?“ — upitaše me osorito. Spoznah, da me je izdala čerkaska moja odjeća. Spremah se pripovjedit sve na tanko i po tanko, kako sam otišo od hajdamaka, kako ugrabio diete; ali mi je zapela rječca u grlu, ugledavši pred sobom bliedo i uvehlo lice na visoku konju sjedećega gubernatora Smilanskoga, gospodina Wejhera. Diete je spoznalo otca i zakriknulo. I ja sam ga spoznao, pobliedio i zabunio se. On je upoznao mene i diete i stvorio se kamenom. Nij' on pružio ruke djetetu, premda je kći male ručice za njim stezala. Iz ustiu mu nije bilo ni riečce. Ukočeno gledale izbuljene oči, da nisi u njih mogo duše upoznat. Kad je vidio krvavu košuljicu djeteću, krvavu ruku moju, mogo si je misliti, što se je dogodilo. Ta krv mu je zaglušivala uši. Zatravljen sjedjaše na konju, a maknuvši se konj, pade na tla kao trup. Priskočiše k njemu i odnesoše ga. Vidio sam, kako se je za čas osviešćen vâljao po zemlji, nasluhavao, što mu Ljesi pripoviedaju, i napokon se utišao i umirio. Zajaha konja i podbodè ga pa ni nepogledav si kćerke odjuri s vojskom. Kašnje sam dočuo, da je on prvi pozvao poljske plemiće, neka se združe te složno udare na hajdamake, nebi li kako obranio Smilu. Prevario se biednik! Hajdamaci su ga posjetili u njegovoj kući prije nego je on došo u nju. Mene su pridržali. Moj strah ih uvjeravao, da sam sumnjiv.

Otišad vojska, sjedne jedan Ljeh na kola k meni, uzme mi sa koljena malu i k sebi posadi, a mene metne medju dva vojnika. Odvedoše me u bližnju Špolu. Zaman sam im dokazivao živu istinu. Ljesi mi nevjerovaše; sad bi jedan sad drugi krenuo glavom, kao da nevjeruje tomu. Na večer dodjosmo u Špolu. Malu uzeše u grad, mene skleniše u kladu.

„Čujte!“ — prekide govor starina, „čujte! Naš konj nješto zaporeda rže! Valjda čije liepe oči gledaju s one strani, od koje ste vi amo došao. He! he! možda snubite našu Orlinsku gospodičnu, gospodičiću moj! Bože vam daj, jer možete biti bogatim gospodarom i može vas dopasti liepa Luhovska gospoštija. Nu nemojte sad više slušati mene starca ovdje na stepi, podjite k njoj, jer jamačno za vami tuguje i uzdiše. Pustite me za toga u špolanskoj tamnici.“

Pristadoh uz starca, jer se već pol dne približilo, a nisam bio rad, da čekaju na me s objedom u Orlincih. Starac mi obrekao produžit pripovjest drugi put. Rekoh mu doći sutra rano, i odoh.

Vraćajući se zamislih se u rieči poštenoga starca. To mi bijaše prvi put, što sam našo na Urajini nješto povjestnoga iz ustiu čovjeka živâ; a to do sad zaman tražah. Starčeva pripoviest, koja me šestdeset godina u prošlost zanesla, slikaše mi Ukrajinu ali ne ovu, već onu staru, koju si mišljah u pjesmi za dobe Rožinskoga i Lanckoronskoga. Sad mi se prikazivaše Ukrajina, kakova je prije šestdeset lieta bila: tuj se narod znamenito množi, Ukrajina u novo ruho zaodieva; ali ostaje još slieda i traga divjoj neslozi i bivšemu neredu, prem da ih već dobrahno zalijaše valovi prošlih časova. Iz riečij živoga svjedoka upoznah, da razdori i svadje nisu potekle ni proticale same od sebe, niti je strast nagonila naroda, da posegne za tudjom imovinom i bogatstvom. To je samo pospiešivalo cielu bunu na Ukrajini, ali joj nebijaše pravi uzrok. Najvećma ju pripomagaše narodno neprijateljstvo i tamni spomenici davnoga vojničkoga života, osobito vjerski fanatizam. Ovì uzroci, s kojih je zabiesnio ustanak na Ukrajini, razlikovahu ju od navadnih domaćih prepira medju bogatim i siromahom.

Drugoga dne odjahah k starcu svomu povjedniku na stepu. Jedva se je sunce dizalo ponad poljem, i eno ti već starina sjedio na brežuljku. Pozdravio me dobrim jutrom, a ja ga zamolio, neka mi pripovieda dalje svoje zgode i nezgode; a on poće ovako:

„Dok sam čamio u Špolanskoj uzi, mislio sam, jamačno će istina doć na svjetlo, a mene da će nabrzo izpustit iz nje. Ali poslje me pritisnu ljuta misao. Stražari izpraznili moje vreće, i u njoj našli crkvenoga srebra. Čim su mi to rekli, znao sam, dobro biti neće. Nisam dugo samovao u tamnici. Trećega dne dobivao sam njekoliko drugova, a četrtoga se ni vrata zatvorila nisu, jer su neboge uhićenike suvali i rivali u nutar. Pred tamnicom načiniše kovači kovačnicu, i kovahu od jutra do noći težko gvoždje na noge i ruke novim prihodnikom. Bilo ih je nutri takovih, kao i ja, prizdruživših se hajdamakom bud iz neznanstva, bud iz ljubopitnosti, a nisu š njimi harali ni morili. Bilo ih je svakojakih, i šarovitih dosta. Bog nas bude sudio, ljudi su nas držali sve za jednake.

Njekoji mi znanci pripoviedahu, što se sve zgadjalo one noči, kad sam ja otišo, u Smilanskom. U jutro da se prosuo glas, da se domiče velika vojska. Hajdamaci da se ne sukobe ś njom, zamakoše za Irdin. Neuredna četa na biegu sama sebi na zlo. Bježeći iz dubrava Dubijavskih nenadna ih groza snašla. Mišljahu, neprijatelj im je za hrbtom, a pred nosom im zakrčila put vojska. Bila je to jamačno vojska Kanovskoga gospodina. Obrnuše se hajdamaci nn stranu k Svidovku. Ljesi za njimi. Noć je pridržavale obie čete, Dnjepar bio već za bjegunci. Hajdamaci se utvrdiše u taboru proti nasrtnikom lješkim konjanikom; a noćju pade amo i vojska iz Špole. Vodili ju vrstni vodje, i zasjeli obie ceste, Smilansku i Medvedovsku. Zora zabielila, a hajdamaci opaziše svoj jad i nevolju, da su u škripcu. Ljesi su baš i čekali na to,

da prestraše hajdamake. Tako je i bilo. Tabor im nije dugo mira imao, u čas ga porušili brzi konji. Zametnula se bitka na velikoj Svidavskoj pustini, kudaj se zalieva Dnjepar, prevalivši briege. Jer nisu mogli hajdamaci podnositi poljskoga napadaja i strieljanja, razbjegoše se na sve strani, da tako razcjepkaju sile Poljakom. To jim i pošlo za rukom. Razsule se premoguće poljske vrste; svaki konjanik otisnuo se u bieg za hajdamakom kojim; a hajdamak bi stao i branio se. Poljaka je bilo manje, ali vrlih i vještih ratnika.

Hajdamačka kosa i zaporožko kopje nepušćahu konjanikom ni blizu. Gdje bi se konjanik borio s pješakom, priskočio bi mu pješak u pomoć, zaskočio na konjanika, i razporio kopjem konju trbuh. Nastao boj konjanika s pješakom, pješaka s konjanikom, sile sa silom. Dim se vijao nad prigorjem, Vješti Poljaci stisli se jedan uz drugoga, kolom obkolili hajdamake i na nje udarali. Hajdamakom nije bilo ni kud ni kamo. Nemogli pobjeć: Dnjepar pred njimi. Il se dat pomlatit do jednoga ili se u Dnjepru utopit. Odabraše radje u Dnjepar; očajanost ih nagnula unj, a Poljaci sa briega strieljali po njih. Zaman se mnogi pugnjurio u vodu, da ga nedohvati smrtno zrno; morao je pomolit glavu iz vode, da se odakne, i tad ga je dočekalo ubojito olovo. Krvju omašćen proticaše Dnjepar. Jedni su tonuli u valovih, drugi plivali na pol mrtvi, treći se borili sa silovitom vodom, četvrte su vukli iz vode kao ribe, na osti obodene. Toga dne Poljaci ni makli se nisu sa Dnjeprovih briegova, od zore do mraka bez prestanka pucali su i udarali na hajdamake. Ako bi se iz vode i pomolio koj, bilo ih više mrtvih nego živih. Neznatan ih broj po sreći pod vodom više urâ dihao šupljimi trstikami, i ovi su se spasili. Drugim je Dnjepar raztrgao i razmrskao trupla o šiljatû kamenju i pećinju. Ranjenici, koje su iz vode izvukli, pripoviedali su mi o tom groznom danu.

Za dvanaest tjednî odvedoše vojnici mene i dvadeset ih sa mnom u težkom gvoždju u Žitomir. Putem me hvatala groza, kad sam gledao na sela, kojimi smo prohodili. Sve je to inače bilo prije Koliščizne! Mišljah, pustota je samo u tamnici; nù pustote bijaše po svem božjem svietu. Za bujnim i veselim proljećem nastalo ljeto, i pokosilo ljude poput trave. U proljeću bijaše Ukrajina pjana i biesna, raztriezniv se zastidila se sebe i raztužila nad propašću svojom. U svakom selu stojale su strašne sohe (vješala). Gdje se prije pojavila koliščizna, prije došo dan plaće i nagrade. Vidjeli smo sad ovdje, sad ondje, kako su ljude vukli na vješala, kako ih na četvero raztrgavali; njekim su omotali slamom ruke, nakàpali smolom i užgali. Bilo je dugo poslje toga bogaljâ i prosjakâ po Ukrajini bez rukû; bilo ik mnogo bez noga; a djeca ili unuci vozali ih u kolicah od kuće do kuće, da izprose drobat kruha. Strah vladao svuda; govora nisi čuo nigdje; šaptalo se samo o dohodu koje čete, ob onom il onom činu. Zgražao sam se nad onim, što ssm vidio na putu iz Špole u Žitomir. Iz Žitomira moradosmo na harmak u Žulovštinu. Tuj življaše gospodin Dubravski, koga su Lesi nazivali gradskim sudcem. Čudno ti bijaše to selo, još čudniji gopodin Dubravski! Gledajte samo! Po ulicah žamori i tiska se narod, kao mravi u mravinjaku; ni deseti čovjek nehodi prosto; ve-

ćina ih sklenjena i okovana; jedva vuku noge za sobom, ruže željezom; to su uhićenici i stražari. Iz svega sadanjega kraja, nazvanâ tad još vojvodinom Kijevskom, kad bi tko što pogriešio, gnali bi ga u Žitomir, iz Žitomira peljali uznike u Zubavštinu. Dubravski je bio veliki sudac; Ljesi ga tu postaviše. Nevoljni uznici koplju prorove, navažaju nasipe okol grada, metu ulice, vuku kotačke. Svakoga bi ih dne njekoliko odpeljali u grad. Tu ih Duaravski muči, hrani si oči i srdce njihovom mukom. Kad bi se tu do zla boga izmučili i umorili, i pisari o njih napisali bremena papira, odveli bi ih natrag u Žitomir, tu ih mučili mukâ svakojakih, dok bi izpustili dušu.

Bijaše to selo u šumi. Crno poput ogromne ûže sried žalovitih smrieka. Neznam, kako bi ondje mogo i najprostiji čovjek živjeti, ali Dubravski se zaljubio u taj kraj. Prava slast i radost mu bijaše suditi obtuženike na muke najgroznije. Podanike sa svojih imanja metao bi u obruče, dugimi čavli obite. Ali to je bio škrtac, da škrtijega nije bilo. Ni zrnca nije nikomu darovao. Po selu i oko dvora imao je uze i tamnice, kamo su nas svake noći zatvarali. I ja sam dospio u takvu tamnicu. Nisam vam povjedao, da se je Dubravski jače srdio na mene, nego na sve zlotvore i razbojnike, kojim je kosti razbacivao po žitomirskoj okolici. Gubernatorka Smilanska bijaše sestra njegovoj ženi. I diete, koje sam iztrgo izpod biesnih rukû, dopeljali su u Zubovštinu. Dubravski mišljaše, da sam ja umorio mater djetetu i oteo malu; pa za moje dobro djelo bio je hotan kazniti me smrću. Odvedoše me na izpit samomu njemu. Pisari su pisali za dugimi stolovi, Dubravski je sjedio za zelenim stolićem, a ja stajao kao ciep pred njim u željezju. Sám me je pitao, sám mi se grozio, sám vikao na me. Divljim zvierskim okom prodirao mi je do dna duše. Bijaše to čovjek visok i ogroman kao dub u šumi; crvenih, reko biš, krvju otečenih očiû; u čeljusti neimaše ni jednoga zuba. Groza je hvatala čovjeka, kad je stâo samo pred njim; a kamo li, kad pomisliš, da će te potegnut na sohe. Prem da me je svaki dan izpitivao, svaki dan iztraživao, ni trošice krivnje nije mogo naći na meni. Al me ni osloboditi nije htio, ni za boga ne. Zapovjedio je, da me vrgnu u mračnu sobu, da me môre i ubijaju postom. Grozio mi se najgroznijmi mukami, nadajući se, da ću šta inâ povjedati. Došlo bijaše već do toga, da sam naumio, ni kriv ni dužan reći: kriv sam. Volio bim bio, da me umore, nego da trpim toli gorke i nesmiljene muke. —

Čovjek u tamnici naliči čovjeku na slobodi, kao što lastavica pod ledom onoj lastavici, štono obliće krov, pod kojim si je sagradila gniezdo. Tamnica me je izjela do kostij i kože. Jače me obarali i ništili dani, nego ciele godine. Prije sam se smijao i rugao onim, što su naricali i malodušno tugovali u tamnici: a sad sam ja plakao po sto putâ na dan. Sjećao sam se otčinske kuće; spominjao slobodne svoje njegda dneve; mislio na muke, kojih me pravedno mučili. Curkom mi curijahu krupne muzge krvi iz podbuhlih očiu. Na žao mi se dalo sjetivšû se, da mi je izgubit ruku, kojom sam oslobodio nedužnost. Duše mi moje jedine, skoro mi bijaše žao, da nisam bio vriedan kazni, kojoj sam se nadao. Ostupnuo sam poput ledena stupca pomislivši, gdje

mi je umrti tako mladû, tako okrutnom i groznom smrću, bez otčinskoga blagoslova, bez materine tople suze!

Jednom sam upravo tugovao nad nesretnim udesom svojim do preko gluho doba noći; nù morao sam zaspati, jer mi se činjaše, da ištem i vadim na pustom polju pusto Wajherovo blago. Borah se s biesnim vihrom, koji nam je prigasivao luči i svjetiljke, pri kojih razkapasmo gomilu. Na jedanput zablisnù svjetlost i razsvjetì grobnicu do dna. Na brzo mi se promienio san. Činjaše mi se: gore mi ruke ovijene slamom i nakapane smolom; mišljah: gone me ljudi po mjestu tudjû i neznanû. Zakriknuh iza sna, prenuh se ... Protarem oči: al u mojoj tamnici sjajno i svjetlo kano usried biela dana. Skočih začudjen hitno na noge; ali popoći nemogoh, ustavi me i zadržà — pogled Smilanske gospodje, majke onoga djeteta, što ga iztrgoh biesnoj smrti iz ruku. Njekoliko stopâ stajaše Smilanska gospoja od mene, usried one divne svjetlosti. Tri crvena curka krvi curahu joj iz ranjenih prsiu na tla; uprla je u me tako milo oči, da sam s prva od straha zamrtav, po malo se osviestiv, spoznao, da sam pred spašenom dušom, i počeo moliti. Posve dobro i jasno razabrah rieči: „Zagovarat ću te!“ Ta prikaz trajaše, što bi pri svetoj misi pročitao evangelij. Zatim nestajaše svjetlosti. Stajala je gospoja na mjesečnih tracih, i po njih otišla kao po srebrnoj stazi iz moje tamnice. Jedva nestalo prikazi, prodje me velik strah, kao da mi je zapuhnuo zimski vjetar. Srdce mi hlaptalo i tuklo kao málj. Stisnuo sam čvrstvo trepavice, ćuteći, da sam gotov umrti, ugledam li još̀te što takova.

Tu je prikazu dopustio gospodin bog, svjedok mojoj nedužnosti. Možda mislite, da sliepčim vas, ili sám sebe? — — Sačuvàj bože! — — Znade bog, koji me naskoro zovne k sebi, znadu svetci božji, koji mu budu stajali ob desnu na dan, kad bude svaka duša odgovarala svomu stvorcu: da se neigram ni nešalim s imenom božjim, da ne govorim u tutanj pred ljudmi o milosti božjih ugodnika, kojoj nebih učestnikom bio. Spomenutu prikazu vidio sam noćju u tamnici, ne u snu, već na javi; bila mi je pače prejasna i prebistra. Mučno je živu čovjeku gledati duh, koj tiela neima. Mjesec bijaše zašo, noć ovila se tamom, a ja od straha nisam mogo stisnut okom. Istom prema osvitku zaklopiše mi se trudne i driemne oči. Eto ti na jednom zaškrinuše vrata na mojoj uzi i unidjoše u nutra stražari. Pomislih: eto ih, da me odvedu na smrt. Nije bilo tako. Donesoše mi stražari drugu novotu. Razkovaše mi težke negve i rekoše, da pojdi ka gospodinu. Pripoviedahu mi, kako je gospoja noćas sanjala. „Prikazala joj se — rekoše — pokojna sestra i potvrdila, da sam ja oteo hajdamakom iz rukû njeno diete. Kazala joj je, neka me izpuste i blaži s menom budu. Jutros je gospoja dotle klečala pred gospodinom, dok je izprosila, te me izpustiše.“

Slavio sam boga i svetu dušu, koja mi se u snu bijaše prikazala, i pošao sam u grad sa stražari. Gospoja mi došla u susret u prvu sobu sa djetetom svoje sestre. „Oprosti dobra dušo, rekla mi gospoja, što smo te krivično sudili. Vjerujem, da si nekriv i da si spasio ovo diete, jer mi je to rekla žena, koja više neživi, nù koju sam vidila noćas, kao što vidim tebe sad. Evo ti

nà, uzmi to — dorečè dajuć mi nješto u šaku — uzmi, da budeš mogo živiti, jer u ovih stranah ostati nesmieš. Uzmi nà i ovu svetinju — reče uzamši križić djeteći — uzmi ju, da budemo po njoj poznali tebe i tvoj rod, možda ti uzmogu ja ili ona (pokazà na malu) bolje naplatiti.“

Izgovoriv to, umuknu prestrašena, jer je njetko bio došo u sobu. Bio je to gospodin. Gospoja je drhtala pred njim kao šiba na vodi. Došo je, stao sried sobe, upro se rukama o boke, mjerio me maljušnim crljenim okom od pete do glave, al ni riječce progovorio nije. A nije ni trebalo bilo. Vidio sam mu u pogledu, da mu je žao, što me je izpustio; da ga srdce boli, što gubi jednu dušu iz svojih šaka, koje se namučio nije. Pogledao me potmuljeno i mrko i otišo kroz druga vrata van. Za čas eto u sobu banuše dva vojnika gospodinove čete, odvedoše me na dvorište, gdje su čekali osedlani konji za mene i za nje, hitiše se na konje, i ja zajahah, te odosmo sa dvorišta na cestu, ja u sredini, a dva mi vojnika po boku. Odmaknuvši od Dubovštine, rekoše mi, da im je naloženo odpeljati me preko medje i zapovjediti, da se ni pod živu glavu nikad više nedrznem prestupiti preko medje u poljsku državu. Vojnici učiniše, što im se zapoviedilo. Dan i noć bez odmora i odahajahasmo do medje, i tu me baciše kao smeće preko praga. Tako me je eto gospodin, taj sirovi čovjek izagnao iz otčinske zemlje, premda mi je život poklonio. (Dalje sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

Povod. Kod nas se još nije dala posve izkorjeniti poganština — vjera u sudbinu i udes, koja je više manje razširena po svem našem južnom slavenstvu; uzdržà se negdje gospodstvom turskim negdje miešanjem i obćenjem s Turci — muslomani; jer kod ovih ima ta vjera najveći upliv na sve čine i značaj njihov. To vjerovati uči ih knjiga zakona i vjere, koja im je, što je nam kršćanom sv. pismo, i više, jer im je i gradjanski zakonik pače i ustavnica! Sav život muslomana zrcali se u toj knjizi, koju oni, a ima ih do sto milijuna, od Maroka do Himalaje od Yemena do dunavskih obala, dakle u tri strane svieta, zovu različito: al mošaf, al kitab, al foskan. al koran, njeki još vele: ćitap a njeki al dhikr t. j. uspomena. U našem narodu govore joj samo ćitap i alkuran (vidi Vukov Srpski rječnik str. 4 i 761: Na ćitapu svome alkuranu —) pa kuran (vidi Istočni biser Jovana Jovanovića: Primjetbe 1. i 3. te Srb. dalm. Magazin za 1850. i drugdje).

Na iztoku je počeo pokret, koj je veoma blizu naroda našega; dà naš narod i kad nebi htio, bio bi kao prvi susjed povučen u taj pokret, u borbu evropske-kršćanske prosvjete s iztočnim nenapredkom. Strašna li potresa! . . . Već od više godina strepi iztok od tudje civilizacije, pa se i bori proti njoj što zatvarajuć se od nje kano u Maroku, što podupiruć življe protivne redu državnomu kao u Tripolisu, Eufratu, Siriji, Arabskoj, što strašnimi ubojstvi kao u Džidi ili urotami n. p. u Carigradu, te uzbudjivanjem fanatizma kao u našoj Bosni.

Hoće li kršćanski puci, i njihove razne šljedbe i stranke doskora svršiti svoju kulturnu misiju? Ako ikomu, to je ovo pitanje važno našemu narodu, koj je svojim položajem zvan, da bude s ove strane prvi nosilac prosvjete u iztok. Našega naroda imade kompaktna massa prieko 12 milijuna na prostoru

od 825.000 □ milja. Idea narodnosti, to najsvetije i najnaravnije pravo na svietu, što no je u srdcu svakoga sviestnoga naroda duboko zakorenjeno, probudilo je i južne Slavene iz duboke letargije; ali će oni svoja prava kao narod steći samo onda, kad se duševno sjedine. Tomu je glavna zaprieka Turska; nu toga raka u zdravom državnom organizmu Evrope mora da nestane, to zahtjeva čovječnost, i prosvjeta, a regeneracija prieporod Turske puka je obsjena.

Ali da će s tim pitanjem biti velike muke i sila posla, dokazuje nam golema ona razlika izmedju kršćanskih te iztočnih običaja pa života domaćega i javnoga, koj treba znati.

Odkada i zašto kuran? Izmedju svih bivših ili još obstojećih vjera, muhamedovačka je iztraživanju najprikladnija, jer joj se početak i razvoj negubi u daljini priča. Začela je u šestom stoljeću po kršćanskom računu, pa ako i nisi čitao turskih povjestničara glasovitoga Rasida i mudroga Chelebizada, možeš ju čitajuć pomnjivo život Muhamedov u povjestnicah osmanskoga carstva, što su ih napisali osobito Hammer-Purgstall, Decsy, Schlosser i Barthelemy Saint Hilaire lasno pratiti korak po korak i vidjeti, kako ju dogodjaji stvaraju, dižu i šire.

Musloman, drugi kažu muslem i muslemin, rieči su iz korjena arabskoga; salama, iz česa se izvodi izlam, znači predati se, podvrći se osobito Bogu. Dakle vjera u Boga zove se islam, a koji ju izpoviedaju zovu se izlamite. Izlamu t. j. vjeri, koju kuran uči, početnik je Muhamed. On se je izdavao za neuka proroka, koga da je čitat naučio angjeo, nu to govoraše, da si steče ugled i povjerenje u arapskom narodu. Iz njegovih čina i kurana vidi se, da je podobro poznao židovske i kršćanske vjerozakonske knjige, osobito talmud, ali pisati nije znao, nego je misli svoje kazivao u pero, a ine su mu pristaše upamtili i pobilježili na kveru, koži, kostih, kamenu i lišću od pome. To sve njegov tast i nasljednik u vladi Abbekr sakupi u sbirku — kuran.

O početku ove knjige pripovieda se različito. Sam kuran veli, da je neposredno izvora božjega, a muhamedovačko predanje tvrdi, da je kuran od vieka u prvopisu bio u sedmom nebu, te ga je u blaženoj noći, alkadar zvanoj, mjeseca ramazana arkangjeo Gabriel priobćio Muhamedu. Druga priča tvrdi, da je arkangjeo Gabriel Muhamedu donio pojedine, već u raju napisane čestí kurana, a da su bile napisane na kveru od kože onoga ovna, što ga je Abraham žrtvovao namjesto Isaka. Ništa manje od toga!

Muhamed se rodio g. 571. u Meki u Arapskoj, gdje su živila plemena nesamo židovska i kršćanska nego i štovatelji zviezda. Arapski narod, prije jedin u vjeri Abramovoj, bijaše sada jako u njoj i politički razciepkan, te kako su se tada običavali zaratiti i mnoga plemena iste vjere, tim gore su se krvili Arapi, kod kojih je krvna osveta još u cvietu bila. Motrili ih u ono doba s gledišta morala ili vjere, vidimo ih prilično surove, premda su dakako imali i njeka dobra svojstva: bijahu gostoljubivi, darežljivi, izpunjivali su savjestno zadanu rieč, bijahu hrabri, ne riedko i velедušni spram pobjedjenih nu i vladohlepni. Trebaše dakle arapskomu narodu novih spona, po Muhamedovoj misli, bolja vjera i moral, nov red, koj bi ga mogo sjediniti.

Muhamed je već kao diete pokazivao nagnuće k sanjarstvu i ljubeć samoću u njoj si razmišljavanjem oštrio um. Kao mlad trgovac trgujuć po Siriji i južnoj Arapskoj dolažaše s kršćani i Židovi u još tješnji savez nego i kod kuće, pa se je tu koješta naučio, o čem je poslie smjestiv i oženiv se s udovom Hadidžom u Meki u čestoj samoći razmatrao. Svake godine idjaše na brdo Hira i tù si je nemirnoj duši pustio da smišlja i razmišlja. Ljuto ga je vriedjalo kumirstvo, u koje se je Abramova vjera u Arapskoj izrodila te su mnoga plemena zviezde, oganj i koješta drugoga obožavala, a boljelo ga

je i to, što su židovska obećanja po duhu biblije kano svršena, a Židovi još ipak očekivali Mesiju; a težko mu bijaše gledati, kako čitam u Lindau-ovu prievodu znamenita Carnéova Putopisa po Istoku (Dresden 1826. III. str. 123), „gdje su i kršćani službom pred slikami i sv. moći pali u sujevjerstvo“; nije on znao, da su kršćani daleko od Arapske i bližnjih joj pokrajina ostali čistu nauku Isusovu vjerni.

Istom kasno u 42. godini odluči pokušati ono, o čem je toliko puta mislio, a kako je bio sanjarske i pjesničke naravi, snivalo mu se jednom, da ga je sbilja odredio i pozvao Bog, da popravi zakone. Od to doba vazda ga je noćna prikaza mučila do ludosti kroz pune dvie godine dana, što je naravna posljedica njegove od mladosti mu neobične sjete i samovanja. Bio ma koje mu drago vrsti taj dušoslovni slučaj, i našli ga ili nenašli liečnici u iznimkah svoje znanosti: to se priznati mora, da Muhamed nasumce i hotimice varao nije, pače nutrnja je vjerojatnost tolika i u kuranu vlada takvo čustvo i moralna iskrenost, da se može pouzdano tvrditi: Muhamed je bio osvjedočen, da ga je Bog za to veliko djelo neposredno pozvao. Ljudska čast zahtieva od nas priznati, da ga je mašta prevarila, da ga se je ona misao stavno držala i da je on, kano i svi stvarajući veleumni, podvržen bio munjam uzhita. Osim toga nije se Muhamed nikada hvastao, da može činiti vanredne stvari ili da ima vanrednu moć praviti čudesa. — Nebivši potanko poučen ni u naucih židovskih ni kršćanskih a čeznuć za čistim bogoštovljem nemogaše se ni jednom ni drugom vjerom zadovoljiti te ako i jest obje smatrao za božje „očitovanje,“ i njihove početnike Isukrsta i Mojsiju za prave proroke, mišljaše ipak, da je treba novo savršenije očitovanje, a za to da je Bog izabrao njega.

Koji su prvi muhamedovci? Prvu je svojoj vjeri pridobio ženu si Hadidžu i njezina strica Varaku a tečajem prvih trijuh godina još svoga strica Aliju, svoga roba Zeidu i svoga potlašnjega tasta Abubekra, pa onda više rodjaka i znanaca — svih skupa na koncu treće godine četrdeset. Samo ti su ga smatrali za Bogom poslana povratnika vjerozakona Abramova, a svi ini veljahu mu, da je izvrstan pjesnik, koj umije još nikad nečuvenom dražesti svoje izume pomješati u mudrost kršćanskoga, iztočnu prostotu židovskoga i fantastičku čudnovatost staroga arabskoga pjesničtva. U četvrtoj godini poče svojim suplemenikom Kurejišitom javno propoviedati, nu oni su ga izsmiehivali, a jer ih je kao nevjernike grdio, i smrću mu više puta prietili tako, da je morao bieżati. Bieg (hedžru) u Medinu, 3. rujna 622, bio petak, muslomani u veliko ciene. Poslie 10 g. osili ipak na toliko, da je vjeru širio oružjem, te je tom vjerom načinio ujedno i narod i carstvo pravoslavno-muslomansko, zovemo ga i turskim. Turci zovu se po vodji Turku, što znači ratar, poljodjelac. Kad je to pleme pod vojvodom Sulejman-šahom u Aziji postalo inim strah i užas te po Sulejmanovim sinom Togrulom toli možno, da je od okrutnih Tatara branilo sultana od Ikoriumu Aladina, onda im je ratarstvo postalo zazorno a ime Turk ružno, pa su se po prvom sultanu Osmanu, sinu Togrulovu prozvali Osmanlije. S toga je i danas jošte odličnu Osmanliju zazorno nazvati se Turčin, to je kano da mu rečeš prostak. Türkji müddeti umrindi znači: dok je živ, ostat će Turčin, a to će reći: prostak i od njega nikad Osmanlija.

Nije Muhamedova vjera ni mladica židovstva ni bliedi odraz evangjelja nego po nagonu i po narodnih običajih sastavljen skup istina i neistina, kuran skup svega onoga, što ne nadilazi naravnu vjeru.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Učenica zem. glasbenoga zavoda gdčna. Vodička, rodom Zagrebkinja, ide u višji bečki umjetni zavod, da se izobrazi za pjevačicu opera. Prije odlazka dala je u nar. kazalištu koncert, u kom se je moglo iz njena ponješto suptilna nu ipak dosta obsežna supran-glasa uvidjeti, da ju čeka krasna budućnost; osobito se odlikovala u Prochovih varjacijah Db.

— U Čakovu je, kao što smo javili, postavljen spomenik prvomu narodnomu učitelju i književniku srbskomu Dositeju Obradoviću. Malo Čakovo, piše „Vila“, bješe neobično oživjelo srbskimi osjećanji; u mjestu, u kom neima ni puna trećina srbskoga stanovničtva, nije se moglo poznati, da još ima njekoga tko nije Srbin, u njem se bješe krenuo radostan život, koj ono nikad nije zapamtilo.

Još u oči toga dana poče se svetkovina osvjetljenjem i pozorištnom predstavom, što je dade u areni družtvo srb. narodnoga pozorišta, koje se sad bavi u Čakovu. U jednom od predstavljanih komada bjehu upletene mnoge izreke Dositijeve. Na sam dan svetkovine oko 9 sati počela se u crkvi Čakovskoj, koju Dositije tako često spominje, svečana liturgija na kojoj je besjedio arhimandrit Bezdinski g. Živković, a pjevalo je crkvene pjesme družtvo srb. narodnoga pozorišta. Poslie se iz crkve išlo svečano pred kuću, u kojoj se rodio slavni književnik. Kuća nije više ona ista, ali je ozidana na onom istom mjestu i nalazi se u njoj još jedan zid od stare kuće otca Dositijeva. U tu je kuću s ulice uzidana ploča s nadpisom. „U ovoj se kući rodio Dositija Obradović g. 1739“. Pred kućom je besjedio kao u pozdrav gostom prota čakovski (koji sad živi u Temišvaru) g. Tabaković, za tim je besjedio odaslanik srb. učenoga družtva g. profesor Milan Kujundžić (pozvan od občine čakovske) o Dositiju i njegovu značenju u historiji srbske književnosti i srb. narodnoga razvitka, a za njim g. M. R. Stojković. Taj dan bio je banket od občine, koj je po govorih, koji su držani, više ličio na miting nego na banket. Govorilo se skoro o svih stranah života i razvijanja narodnoga. Jedan od govornika izreče značajnu misao, da je čakovska obćina prva u srbstvu, koja se sjetila te podigla spomen svomu znatnomu čovjeku. Telegrafski pozdravi dodjoše sa sviuh strana našega naroda, medju kojimi nam osobito treba pomenuti pozdrav od akademije južvo-slavenske. U veče toga dana bila je u areni besjeda, koju je dalo družtvo srbskoga narodnoga pozorišta, na kojoj je osim pjevanja deklamovano više stvari, a govorili su gg. T. Nedeljković i G. Geršić, prvi o Dositiju, a drugi o tome, kako valja i čime čuvati narodnost. Za besjedom je bila igranka. Drugi dan je bila prijateljska večera i igranka.

Osim mnogih gosti iz srbskih strana u Austriji, bila su na toj svetkovini dva odaslanika srbskoga učenoga družtva, jedan zastupnik velike škole u Biogradu, jedan zastupnik godišnjega odbora omladinskoga, tri oglasnika občine smederevske i dvojica Rusa, gg. prof. Petar Kutuzov i Vladimir Sabljar.

Rebus. *)

Od Mirobratskoga.

100

i s j k

ma

u

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 39. Odgonetku (zagonetke u br. 35.) „Krt-rt“ riešiše gg.: Barica Kranjčićeva, Dragojila i Betika Pluščecove u St. Ivanu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 212. Franjo Petračić, trgovac u Senju. 213. dr. A. Rojc, javni bilježnik, 214. Makso Prica, septemvir, 215. Ilija Hranilović, ck. nadporučnik, 216. Gjuro Posilović, profesor, 217. Franjo Magdalenić, kanonik, 218. Franjo Husar, kanonik i 219. gdja. Ida Jurčićeva — svi u Zagrebu. 220. Vjekoslav Zadravac, gradski satnik u Varaždinu. 221. Božo Topalović, župnik u Levanskoj varoši. 222. Slav. čitaonica u Kotoru. 223. Mio Brašnić u Vinkovcih. 224. Miloš Gaćeša, zač. žup. pristav u Karlovcu. 225. Milan Tanhofer, providnik u Kutinji. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 38. U Zagrebu 21. rujna 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

O n a.

Kad ju vidjeh prvi krat,
Snieg padaše na led sklizak,
Ah, to bješe sladki sat! . . .
Jer što postao njoj sam blizak,
U mom srdcu pramaljetna
Svanù zora krasna, — sretna,
Jer nju vidjeh prvi krat.

Posliednji ju vidjeh krat,
Kad sam odšo iz Zagreba.
Tužan li to bješe sat! . . .
Izpod vedra modra neba
Cvaše travom cvieće bujno,
Al je moje srdce nujno —
Što se živo čini oku,
Sve je u mrtvu snu duboku,
Jer nju vidjeh zadnji krat.

Oj, ako je već nikad
Vidjet smio ja nebudem,
Zalud svak je trudan rad
Radovat me mojim ljudem.
Za me cvieće cvast već neće
Niti ptice pjevat meni,
Nit mi neće pramaljeće
Ugoditi svom zeleni,
Sviet mojim će grobom biti,
Gdje ću vas dan tužan iti,
Što nevidim nje nikad.

U Globočcu. *S. H.*

Ružin pupolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

(Dalje.)

Nalazeća se sada krabulja sama u prostranoj na najudobniji način spremljenoj sobi, skine s glave baret i trgnuv sa obraza krinku a sa ramena plašt baci sve na jedan divan. Zatim naglo po sobi amo tamo koracajuć uzdahne silno, težko. Sada, gdje više široki plašt i crna krinka nesakriva vitka uda i prekrasan obraz, može se vidjeti, da je Gjulio Ucelini jedan od najkrasnijih muževa, što ih majka rodi. Visok, vitkih i gibkih uda nosi divnu glavu na ramenih. Crni svietli prami, i brada zaokružuju visoko čelo i podug obraz, a obrve se smjelo svodaju nad sjevajućima očima. Široka prsa nadimaju mu se neobičnom silom i uzalud hoće da govori. Ružin pupolj drži u desnici, na jedanput udari u porugljiv gromovit smieh i konačno poviče:

— Gjulio Ucelini da se zadovoljava sa ovim populjem od sve one krasote i miline, što ju obimlje. Oj! oj! Pa drugi da ljubi ona usta, za kojimi

ja čeznem? grli onu, koju obožavam, da se u sladkoj razbludi ljulja na onih njedrih, koja su jedina i najžešća moja želja! Oj pupolju, kako ti zavidim one časove, što si ih probavio na srdcu njenom.

I poljubiv rumen cviet, nastavi: Da odsele ćeš na mojoj grudi počivati i prišapnuti ćeš momu srdcu, kakav si čuo šapat u dnu srdca njena, je li ono samo mrzkoga mi onoga Gondolfia ljubi, ili bi moglo imati koj kutić još i za mene. Kutić? ne! ne! cielo mora biti moje! ono vruće mlado srdce mora samoga i jedinoga mene ljubiti, mora sa svom žestinom čeznuti za onim, komu neima bez nje života.

Tako si odlahnuv mučenomu srdcu, opetovano cjelivaše pupolj i pritiskaše na grud; poslie ga spusti u zlatnu čašu punu svježe vode i postavi na mermeran stol.

Ovaj mladić ugleda Idu prvi krat na obali svetoga Marka, kad se je vraćala iz Mletaka zaručena već s Gondolfiom; on plane u žestokoj ljubavi za njom i stade izpitavati za njezin stan, ali prije nego mogaše doznati, čija je i odkuda, puče glas u Mletcih, da si vodi Gondolfi mladu zaručnicu iz Verone. Sada se tekar dosjeti, što onda u svojoj strasti nije uvažio, da je njenu gondolu onda Gondolfi pratio.

I nebivši sviestan činu natakne krinku na obraz, i čim uvidi, da se sabira gledalaca po obalah, dovikne svomu veslaču, neka tjera do Gondolfijeve palače, gdje i dočeka svatove i pupolj ugrabi. Od ono doba neimade on pokoja u svojoj palači. Ogromne one prostorije bijahu mu tiesne, i svaki čas, što ga je mogao ugrabiti da vidi Idu, upotrebi on saviestno. Gondolfi dade zabave u svojoj palači, kojim bijaše i Ucelini pozvan; no buduć bijaše gostom prosto i u krabulji dolaziti, nedodje Ucelini nikada bez nje; a čim zahtjevaše pristojnost da ju skine, nestade ga iz družtva. Ružin pupolj, koj je on umjetno gojio, bijaše mu svaki put na grudih zadeven. Svaki put, kad je odlazio od kuće, odluči otvoriti Idi svoje srdce, i pripovjedati joj o gorućoj svojoj ljubavi za nju; a čim bi stupio u velekrasne one prostorije, i ugledao veličanstven njezin stas i modro veliko oko, koje bijaše puno neizrecive visosti i miline, kakova se može samo ugledati na proljetnom obzorju, kada se izza njega zora pomalja: onda mu srdce sa strahopočitanjem uzdrkta a ustne su se uzdišuć sklopile. Nebijaše večeri kad se nebi on, svirajuć u svoju frulu, izpod doksata joj prevažao, i svome srdcu odlakšavao u napjevih, što bi morali srdce iz grudi od tuge čupati. Tako trajaše nedjelje i nedjelje, dok se napokon nije govorilo, da će se bližećim ljetom na ladanje seliti i skoro se zabavni saloni zatvoriti. Na to Učelini mal da neočaja, i napokon čvrsto odluči, kud puklo da puklo, Gondolfiovoj supruzi svoju ljubav izpovjedati.

Od njeko doba poče mlada gospodja biti pozornom na ovoga čudnovatoga gosta, neposumnja početkom na ino, nego na kakovu tajnu ljubav prama kojoj od onih krasnih djevojaka, što su joj bile u družtvu ali konačno joj se učini čudnovatim plovljenje izpod njezina doksata, i nemir joj zavlada srdcem. Posliednja zabava za ovo proljeće bijaše najavljena u prostorijah

njene palače. „Sada ili nikada“ promrmlja Ucelini ušav u razsvietljenu dvoranu.

Ružin pupolj premda uvehnut bijaše mu na lievoj grudi. Je li hotjela sudbina ili nenad — Ida stupi iz jednih vrata s desna upravo u onaj čas, kad on za stube u prohod korači. On se ustoboči. Iznenadan ovoj susret stisne mu srdce, i krv mu u žilah obumre. Ali i ona stane. Zagonetna ova krabulja, s kojom se od njeko doba njene misli i nehotice zabavljahu, stajaše sada pred njom i dvie munje izpod kadifne krinke sievahu joj u lice. Napokon se ona trgne i htjede mimo proći; nu i on se osviesti i naglo ju uhvativ za ruku reče ujedno strastvenim i molećim glasom:

— Gospodjo, o gospodjo nebježite! za ovim časom već odavna čeznem, i sada, gdje mi je kucnuo, neostavljajte me bez utjehe. — Izliečite ranu tužnoga srdca moga, ranu, koju mi zadade jasnost vašega oka i milina vašega angjeoskoga bića. Jedini melem tužnoj duši mi je ovaj pupolj, koj vam je pao sa grudi, kad vas je sretniji od mene doveo u svoj stan, a ja ga biednik kao tat izpod vaših nogu ugrabio. Priložite koju godj sladku rieč sa vilinskih vaših ustana i usrećite barem tim očajano moje srdce.

Naglo i jedva razumljivo govoraše Učelini a uza to stiskaše strastveno drkćuću ruku uplašene gospodje. Reći mu nije mogla ona ništa. Ono, što je od njeko doba samo kao u snu slutila, u istini joj se evo sada tako naglo i nenadano ukaza, da nije časa imala ni misliti a kamo li što reći. U najvećoj zabuni stajaše ona i tko zna, nebi li bio strastveni ljubovnik što nesmotrena počinio, da se nisu čuli u taj čas koraci uza stube; naglo trgne ona svoju ruku iz njegove i korači natrag u vrata, iz kojih bijaše izišla. Gjulio se uznjiha i nemalo da neposrne za njom. Osviesti se ipak i pokorači napried. U dvorani su svirali i već se vrtila omladina po velikom onom prostoru; izmedju mermernih stupova nakićenih izabranim cviećem, gine i opet nikne po mnoga krasna dvojica, što se u svom veselju pusti zanieti od čarobnih glasova.

Samo Učelini, koj dirnuv Idinu ruku, pokuša već u tom rajsku slast, osloni se na jedan stup i prekrstiv mišice na prsiuh, prepusti se uzburkanim čustvom. Bijaše se posve prepustio razbludi i blagoslivljaše onaj čas, kada je Idina ruka drktala u njegovoj. Njekoliko puta se potrese u sladkih čamovih, što su ga prolazili i stiskaše oči, da može taj budni san dulje trajati. Kada izza podugoga sanjarenja opet otvori oči, bijaše mu prvo upraviti ih na suprugu Gondolfiovu, koja se je nehotice naproti njemu uz njeku staru groficu sjela. Vidjaše mu se, da je probliedila, i da joj oko, koje se prije otvorenim posmjehom svakomu prijazno posmiehavalo, sada gleda na pó pokrivajuć a pogled da zastiraju duge trepavice te je smućen u tle uprt. Njeko očajano ufanje zasjede mu u srdce, i tiho prošapće:

— Da li se je promienila uslied ugodnih ćućenja, što su joj zavladala srdcem, ili od mržnje proti meni? — Ne, ne, mržnja se ovako neizrazuje! Ona je zamišljena, ona je ganuta, a u njenih se očiuh izražuje duboko čustvo. Oj mogu li imati ikakva ufanja, da bi me mogla priljubiti.

Sve do poslie pónoći boraše se Giulio s ufanjem i strahom, i posvuda su mu oči sliedile Idu. Ali ona, svladav konačno neizrecivo ćućenje, što joj bješe srdcem pokrenulo, držaše se kao da neima Giulia u dvorani i da nije nikad čula omamljujućih njegovih rieči. A kad se konačno on odluči da se udalji, nebijaše nje već u dvorani i veći dio gostova izidje.

Svakako nije on niti poslie one zabave izostavio prolaziti joj izpod doksata, jer se je nadao, da će mu opet kucnuti trenutak, gdje će joj se moći približiti. Ali niti Ida nebijaše od one noći već tako vesela i bezbrižna. Njeka sjeta zavlada joj srdcem i često sjedjaše ona čitave sate nujna, zamišljena, a kad dodje predveče, sjedne podno cvieća na doksatu i prisluškivaše čarobnim glasovom Učeliniove frule. Tako ju suprug već njekoliko puta zateče i misleć da je tužna, što ju samu ostavlja, počne ju tješiti, da tako odsele činiti neće.

Ono veče, gdje ju nadjosmo u početku ove poviesti oslonjenu na doksatu, odkide ona krasan pupolj sa hvoje iznad sebe, i nebivša si sviestna što radi, nakani ga baciti u gondolu, čim bi pod doksat doplovila. Nu protivna ćućenja, što su joj kidala srdce, uzburkaše joj i dušu, i ona izčupa cviet netom ubran. A kada joj se oglasi frula iz gondule, prene se ponješto i prime u dušu sve utiske čarobne noći mletačke. Na srdcu svoga supruga se tiho zavjeri, da će se oteti svakoj pomisli na ovoga muža i da će samo u ljubavi svoga Alfonza uživati sreću.

Čim bi stupili u sobu, da sjednu za večeru, reče Gondolfi: „Da nije Giulio Učelini toli ekstreman, morao bih ga žaliti, ali ovako mu se mogu samo čuditi.“ „Koj je taj Giulio“ tiho upita Ida, kao da se boji odgovora. „Ta onaj, što je ono toli srdce parajućom svirkom izpod našega doksata preplovio.“ „Onaj?“ zatežuć reče supruga. I da što godj još reče pridoda:

— Onaj Giulio Učelini, o kom kažu, da je sad u kratko doba baštinio tri palače ovdje na kanalu grande i liepih villa na selu.

— Onaj da. Pa uza sav njegov ogroman imutak nije sretan. Pogovara se, da je u njeku djevojku zaljubljen, koja neće da mu ljubav vraća, pa da gotovo očajava.

Ida se sgrozi; srdce joj se stegne i težko dišuć upita:

— Pa koja je ta djevojka?

— To se upravo nezna. Jedni kažu ovu drugi onu. Ali da se u njekoj palači našega reda nalazi, to se vidi s toga, što svake večeri ovuda uzdiše!

Ida nebi ženom bila, kad ju nebi bio mogao ovaj odgovor utješiti. Ta slutila je ona, koju idu njegovi uzdisaji; ali u onaj tren, kad je suprug govorio, pomisli na ekstremno njegovo biće i tako i na moguću suljubnicu, premda joj srdce govoraše, da mu je ona jedina ljubovca. Suprug joj mnogo još koješta govoraše o Učeliniu, a napokon reče:

— Bijaše mi prije nego se oženih, prijatelj, nu kašnje se odmetne od mene, i polažaše moje večerne zabave samo pod krinkom.

— Dakle bijaše on to, koj si nikad neodkri lica, već svaki put izčeznu, kad trebaše krinku skinuti?

— A da uprav on! Njegova ljubav ga od mene odtrgnu, i nikako se nemožemo srdačno sastajati.

Dalje nehtjede Ida pitati. Prije nepoznata ćut stade joj se u srdcu preplitati; što je to bilo, neznaše ni sama. Svoga supruga, o tom je bila osvjedočena, ljubljaše sa svom srdačnosti i iskrenim ćućenjem; bez svake varke u srdcu. Ali i misli na Učelinia sve su joj se više u pameti vrežile, i srdce joj naglije uzkucalo, kad je nanj pomislila, ili ga vidila u gonduli izpod doksata joj ploviti. A da se ovomu novomu ćućenju i mislim na njega odhrva, stisne se na grudi svoga supruga i prisloni glavu na srdce mu. Ovdje, mišljaše ona, odstupiti će napastnik od mene, i prestat me muka mučiti.

Žarkom ljubavi privine ju suprug svomu srdcu, i kao da je slutio što ju muči, šaptne tiho, ljubeći joj bielo čelo i rumene ustne:

— Dušo moja ljubljena, je li bi moglo biti išta na svietu, što bi naša srdca razdvojilo i našu ljubav uništiti moglo.

— Kako si ti, ljubljeni supruže, na tu misao sada i doći mogao, upravo sada, gdje su se naša srdca u gorućoj nikad nedospjevšoj ljubavi sastala; gdje svaka, mislim, žilica u nama uzajemnom željom drkće, i prišapćuje nam: do vieka, do vieka!

— Da Ido, da, do vieka! Ne samo ova zemlja, maleni ovaj prostor, na kom su naše duše sapete, da gleda našu ljubav; i onamo kuda su pozvani naši dusi, gdje nas čeka neopisivo blaženstvo vječnosti, gdje odpada, sve što je nečisto, gdje svake strasti nestaje i samo kriepost diže okrunjenu svoju glavu, i ondje Ido da sjaje naša ljubav u svom sjaju i krieposti, da ju bratski pozdrave oni čisti dusi, koji do vieka očekuju sebi srodne i sa slavljem ih primaju, kao najveću stvoriteljevu tajnu, koju ima duša tek onda odgonetati, kada se sa slabim ovim tielom oprosti.

On ušuti, ali i Ida šutaše. Svečan im bijaše ovaj čas. Duše im se uznesoše u višje, do sada im još nepoznate, ali duboko slućene krajeve; zemlja im se izpodmakne i oni lebdiahu prosto iznad zemaljštine.

Kad se opet prenu i stanu osjećati, da im je zemlja još neprestano obitališće, udaraše ura sa sv. Marka jedanaest sati.

— Oj krasne sanje, da mi je uviek tako snivati, reče Ida izvinuv se suprugovim mišicam; a on dižuć se sa divana prihvati:

— Dok ti je srdce čisto i duša blažena, te sanje te neće iznevjeriti; ali jaoh tebi, kad bi ti svjetski kao zakaljao dušu.

Nerekav dalje nijedno ništa, legoše počinku.

Ranim jutrom oživi Gondolfiova palača, i proti običaju mletačkih velikaša dignu se njezini vlastnici. Bijaše zaključeno, da će danas na villu blizu Padove, pa se imadjaše koješta spremati za put a ostajućim je trebalo naloge davati. Ida bijaše probliedila i zamišljena, a Gondolfi sjetan neveseo. Sjedoše za doručak. Pruživ Ida suprugu si kavenku sa crnom kavom reče:

— Tebi se nješto neugodna snilo Alfonzo, sjetan si mi neveseo.

— Da, neveseo sam, ali nebih znao kazati uzroka Neznam, što mi pri-

tislo dušu; no mi se čini tako, kao da me nješto neugodna, reko bih, nesreća me čeka.

Prije nego mogaše Ida odgovoriti zveknu glasno i naglo u prohodu zvonce. Nehotice skoči Gondolfi na noge, i upita unilazećega slugu:

— Tko je tako bezobrazan?

— Jedna je gospodja u putnoj odjeći na vratih.

Začudjeni se supruzi pogledaju, onda stupi Ida k prozoru i pogledav dolje trgne brzo natrag:

— Sestrična je tvoja Rosina Alfonso! Idi brzo Nikolo, otvori.

Zlovoljno reče Gondolfi:

— Šta ju sada ovamo nosi?

Ida odvrati:

— Nesrdi se Alfonso! Želja za jedinim rodjakom tjera ju k nama.

Netom izusti Ida posliednju rieč, otvore se vrata, i razkrile ruke; nadošla poleti k Idi ljubeć i grleć ju, a onda učini to isto i s Alfonsom, samo što joj on nije kao Ida vraćao cielova i grljenja. Minu prvi pozdravi, oni posjedaju za stol i Ida ulije rodjakinji kave. Razgovor se razvije, Rosina reče:

— Uzdajuć se u tvoju dobrotu nisam te hotjela ni pitati, mili rode, da li ćeš me primiti u kuću ili ne; prostora imaš pa mišljah nestoji ti do toga, da me gdjegod stisneš; a supruzi ti biti mogu i hoću biti vjerna drugarica.

U prvom trenutku nereče nijedno od supruga ni rieči, očekivajuć uzajemno da drugi koješto reče, te konačno prihvati Ida:

— To je krasno od tebe, mila rodjakinjo, da tako prijazno misliš za me; da, krasno nam bude drugovati po svuda.

Gondolfi dignuv se, reče, dok se povrati, da budu spremne za put, i ode.

Gospodična Rosina bijaše jedina još rodjakinja Gondolfiova od materine strane, i premda nije u prijašnjih godinah mnogo sa Gondolfiji obćila, nije ipak obćenja prekinula, jer je oštroumna djevojka slutila, da bi još jedini Gondolfi mogao s vremenom biti njeno utočišće. Po smrti svojih roditelja življaše s bratom, koj je bio vojnički častnik i doživi četrdesetu godinu, kad joj i on umre, i poslie, kako je Gondolfiu javila, da joj je brat umro i ona svojinu uredila, uputi se upravo u Mletke, u jednom listu prije samo kao mimogred napomenuv, da je sama i da ovako nebude mogla dugo životariti. A da zbilja nije mogla dugo, to se vidi, gdje se iz Mantove nenadano preseli u Mletke. Alfonzu ona nedodje na dobro. Već je od djetinstva mrzio lukavu i potmajnu djevojku, i tim više što su mu njena osobna svojstva bila protivna, i nikad ju nije mogo gledati bez unutrnje groze. I pravo imaše; jer je zbilja već njena spoljašnost odbijala i druge, a srdce joj nije težilo za tim, da si ičiju sklonost prisvoji. Visokoga bijaše ona i tankoga stasa; da preko najveće ženske visine, što joj nije bilo drago, i s česa je od mladosti glavu sagibala, da se je prividno manjom činila, Oči imaše crne, okrugle, maljuškaste, a pogled bodljiv nestašan; nos dug, tanak i zavinut, kao kljun u

škanjca; ustne poširoke, tanke, a zube neuredne. Dušoslovac nije trebao mnogo, da iz njene spoljašnosti nezaključi na duševna svojstva . . .

Ovo dakle biće usili se u kuću Gondolfiovu. Ida joj takodjer nebijaše sklona; ali kao rodjakinju suprugovu nehotijaše ju odbijati, misleć, da bi mržnjom proti njoj uvriedila si ljubljenoga muža. A sada joj bijaše i dobro došla, jer kao starija umjela je vještije spremati stvari za put, što joj je mlada gospa rada prepustila. Povrativ se Gondolfi poslie podne kući, nadje sve u redu i bez dugoga otezanja krenuše u gondulah put Maestre, gdje su jih karuce za daljni put na villu dočekale.

Ida ostavljaše rado Mletke. Tamne, puste, ogromne palače, i uzke mletačke ulice nemogahu joj nikako u volju doći; a zasiti se već zabava, s kojih su bučne postajale prostorije njene palače. Širokom grudi odisaše, čim je prošla veliki kanao, i sve dalje ostavljala Mletke; a kada je zagledala obale krasne zemlje, uzjuška reć bi od veselja. Kao prokšeno diete baci se suprugu na grud, čim su stupili na kopno sjede u bujnu travu, da se nadiše mirisa njena. A čim skoči iz karuce, prispjevši u villu, otrči odmah u krasan voćnjak, pa u cvietnjak i do livadah, da se naužije proljetnoga blagoga zraka. Bijaše kao preporodjena, a suprug joj radovaše se njezinu veselju.

Blažen im bijaše život sada na selu; Ida zaboravi Mletke, zabave i krabulju s pupoljem na grudih. Rosina gledaše sreću ove dvojice i grko joj se prelievaše jal u srdcu. Gledajuć ih toli zadovoljne, pomisli često, kako da bi im mogla uzbrnkati taj dar božji. Prvi dani minuše im usamljeni i zlobnica nemogaše do prilike da si odlahne jalnu srdcu. Nu do skora stadoše se najavljivati susjedi na villi i sada posta svaki kut živahnim. Medju dolazećimi pokaže se i Učelini. Do sada još neimaše Ida prilike, da mu gleda lice. Ali sada pod vedrim nebom, sried cvieća i zelene trave pričini joj se on kao Leljo, komu se nijedno srdce nemože oteti. Veliko mu vatreno, crno, na po vedjama prikrito oko imaše njeku osobitu dražest za nju, i ona se nemogaše uzdržati, da se motreć ga sa strane neizgubi u sanjarskom pogledu i sjetnom neveselom mu obrazu. Tihi uzdasi stadoše joj se izvijavati iz dna grudi i sve se je više i više gubilo veselje iz njezina srdca. U obće nije ona s njim obćila; on se je zabavljao obično sa starijimi gospodjami, igrao š njimi i pratio jih na šetnjah, ali njoj se ni bližio nije; nu često, kad bi pomislio, da ga nitko neopaža, upro bi on svoj pogled u nju, tako vatren, tako željan, da se je ona nenadano ga pogledav, prepala. Njeka osjećanja njezine grudi počeše ju opominjati, da silazi s puta, na kom se bijaše toliko puta zaklela, da će se uzdržati. Ali već bijaše skoro kasno! Njegov joj pogled bijaše kao zmijin, koja čovjeka očara i privlači, čim unj upre oči. Stade se ljuto boriti s ljubavju k suprugu, i sa strašću što joj stade srdce upaljivati. Izvehli onaj ružin pupolj, jednako zataknut na lievoj grudi, čudnom joj silom vladaše nad dušom. Mišljaše svedj da je očaran, i da ga nebi gledala, da bi se mogla oteti osjećanju, koje ju vuče u propast. Imaše časova, u kojih se naumi baciti suprugu na grud i izpovjediti mu sva osjećanja te ga zamoliti, da odstrani Učelinia iz svoje kuće. Nu u isti čas pomisli, nebi li mu tim sumnju

uzbudila, i još kakovu nesreću prouzročila; jer poćuti, da nebi suprug nuzljuba posve tiho odstranio, a da mu za ljubav izdajstvom vraća, pomisli, da bi od nje ružno bilo. Ona mudrovaše ovako: Ta biednik nije kriv, što ga ljubav k meni vuče; on bo si nepreduze, da će se baš u mene zaljubiti; ali kada ga takov udes stiže, imam ga žaliti, a ne proganjati. Ta da ja moga Alfonza toliko neljubim, moglo bi mu se moje srdce skloniti . . .

Tu se zamisli i žestoko reče: — Ne, ja mu se moram uklanjati, negledati u sjetan pogled, nemisliti nanj, čuvati moje srdce, neudaljiti se od moga supruga.

Uboga nastojaše zbilja sve tako učiniti, kako si preduze i držaše se uz supruga, da dodje manje u priliku gledati nesretna ljubovnika.

Da je ostala žena sebi prepušćena i da je mogla gojiti plemenite nakane onako, kako si ih preduze, bez ičijega tudjega upliva, možebiti bi sretno bila izvojevala pobjedu nad borbom, što joj se zametnu u grudih; ali napastnik stoji čovjeku uviek izza ledja i čeka zgodu, da mu obori, što on tolikom mukom zidje.

Rosina, koja je neprestano nad svakim kretanjem Idinim bdila, opazi do skora, da mladu ženu nješto uznemiriva, što nastoji sakriti. Da ju nepoplaši, nehtjede joj se nasiljavati i povjerenja od nje zahtievati, već se dade u zasjedu te oštro njeno oko navreba u kratko uzrok nevolji svoje rodjakinje. To joj bijaše dosta. Kao lija poče sad nastojati, da se dokopa Uceliniova pouzdanja. To joj nebijaše težko. Zaljubljenik uvidje odmah Rozinu podmitljivom i zlobnom te pomisli, zlato čini čudesa kod uglednijih ljudi, i tvori iz poštenjaka izdajice, a kako mi nebi pravilo saveznicu iz žene, koja bez ikakva značaja jalu naumi zadovoljiti i imetka si steći. Čim strastveni taj muž steče u Rosini saveznicu, razuzdaju se njegove pohote do najvišega stupnja i nepoštedi zlata, da im što prije zadovolji. Sada poče Rosina svoje mreže razapinjati i prvo joj bijaše reći Gondolfiu, da Ida ove bučne zabave neljubi i da je svakim danom neveselija; neka se on sjeti, kako je prvih dana zadovoljna i vesela bila a sada da ide sjetna izmedju gostova. Na što će on:

— A što preči mojoj supruzi kazati mi, da želi biti sama?

— Ej mili rode! Ida misli, da je to želja vaša; a vi znate, kako vas ona ljubi, pa s toga neće da vam podje iz volje i sili se te volji trpiti svu buku naokolo sebe, nego da ste vi neveseo."'

Misleć zbilja da je tako, mišljaše Gondolfi ovamo onamo da stvar uredi i da mu postane mirnije u villi; ali mu nehtjede ništa pasti na um, kako bi to mogao urediti, dok se konačno neobrati Rosini, da mu savjetuje, što ima činiti, da mu postane kuća mirnijom. Lukava djevojka odvrati mu, najkraćim putem da može odbiti goste, ako ih ujedno sve za objed pozove, pa im očituje, da ga važni poslovi zovu u Mletke i da mu supruga želi do njegova povratka koliko moguće samom biti. Gondolfi si to nedade dva puta reći već si za koj dan sazove goste i kaže im, da polazi u Mletke a da će se, ako Bog dade, kad se povrate opet vidjeti, i da će mu onda villa opet oživjeti njihovimi razgovori i smiehom. To im bijaše da kako dosta, i oprostiše se

svi, do skoroga opet sastanka. I on se oprosti se svojom suprugom, koja je želila da bi sada bio kod nje i da bi se bila ona mogla ojačiti u svom srdcu na srdcu njegovu. Misleć ona, da ga zbilja poslovi u Mletke zovu nehtjede mu ništa reći, i tako si šutnjom baš neizkrenim povjerenjem izkopaše uzajemno grob svojoj ljubavi i sreći. (Dalje sliedi.)

Koliščizna i stepe.

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

(Dalje.)

— Jamačno je on trpio još gorje i trpče prognanstvo, nego li bijaše ovo, na koju on vas obsudio, prekidoh starcu nît govora. Ljudski izmet dopao je još težih i gorčih muka, vrgoše ga u tamnicu. Neizmjerna njegova zemljišta i imanja padoše u tudje ruke. Za vrati svoje kuće moljakao je drobtinu suha kruha; a nehtjedoše ga poznat ni pomilovat ljudi, njegdanji njegovi podanici.

— Ah! jeli to moguće? priupità starac. Nedokučima je božja sudbina. Na onom svietu vidit ćemo jur, tko je bio ovdje nesretniji. Do smrti se pravo ni stalno nezna, tko je većegà pomilovanja vriedan.

— Pripoviedajte mi, što se nadalje zbivalo, rekoh starcu.

— Nejmam vam već mnogo pripoviedati, odreče. U Balti, kamo me vojaci dopratiše, svjetovahu mi, da si nakupim hrane, ako premogu, jer da na besarabskoj stepi nije moguće šta dobiti. Gospa Dubravska me bijaše obilno nadarila. U kesici, koju mi je stisla u šaku, bijaše suho zlato. Za njekoliko novčića kupio sam si na trgu kruha, sira, slanine i žganice. Tako je radio, rekoše mi, svatko, tko se je spremao na stepe, velike i pusto kao morje. Oprtio sam se, koliko sam više mogo. Njekoga jutra pridosmo na Sienuh i prestupih poljsku medju. Moja dva vodića vratiše se odtud natrag, a ja ostadoh sám samcat na pustovitom polju. Išao sam, kudaj me oči vodile, nisam pitao za put. Tri puna dana hodio sam tako, a nevidio ni božjega stvora, ni žive duše. Meni, proživivšû pol života na besarabskoj stepi, čini se tu na samotnom dobru Orlinskom, kan da sam na sried velikoga sela. Kolika praznota tu vlada! Kad stupite na kakov višak, vidite križe jedne ili dviuh crkava, zemljišta pokojega sela, stada pokoje obćine, gdje blude po poljanah. — Nu ondje se istom vidi, što je pustara. Kada sam došo tamo, nestade mi izpred očiu naših šuma, naših dubrava i luga. Na sve strani pukla široka ravnina, bez dolca, bez humca, bez vrelca, bez ljudskoga traga. Prvoga dne, ogledavši se prema Poljskoj, još se je modrilo nebo na toj strani, nù pred menom sterala se stepa daleko u rumen, kao da se je ta bezljudna zemlja i zrak nad njom zapalio od sunčjega žara. Sliedećega dana taj pogled bijaše jednak na sve strani. Cielo nebo činjaše mi se žalovitije nego li pri nas. Sunce plovljaše samovito po vedrom nebu, kao ja samotnik po ravnoj stepi. Uhvati me ljuta žedja. Do sad nisam vidio ni potoka, ni vrutka. Napio sam se njekoliko puti smrdljive kalužine, kojom u nas zaufano nebi nitko napajao živine. Trećega dne

pričinilo mi se, da se crnî nješto predamnom naprama zapadu. Prišadši bliže, obradovah se, kad vidih, da je to samotnica kuća na kraju široke stepe. Kući na pragu sjedjaše čovjek biele i duge brade, kao što je evo moja sada. Nazdravih mu božju pomoć; on mi odzdravì, i pogledà, kao da je odviknuo ljudskomu licu. Rekavši mu, da sam žedan, podvorì me sočnom dinjom; a ja mu ponudih žganice i kus kruha. Reko bi mi bio, to dvoje mu bijaše draže i milije, nego li vidjeti čovječi obraz na svojoj stepi. Ostah mu u kući preko noći, razgovarasmo se do pol noći i dalje još. Pripovjedah mu, što sam i kako sam. A on meni o sebi.

Bio je to Poljak, plemić, živio već dvadeset lieta na toj stepi. Nastojao je svakako doći gdje do žive vode, al nije mogo. Hranio se sijući kukuruz. Iz kukuruze žrvnjao je muku, iz dînja crpio vodu. — „Znaš li što, reče mi starina, ako imaš dosta novca, kupi od mene tu stepu. Ti si još mlad, možda nabasaš gdje na vodnu žilu; a imaš li vode, brzo ćeš obogatiti, jer bi amo priganjali krda kônja i govêda na vodu. Ja sam već ostario, bog mi nije blagoslovio žuljeva, rad bim umro u svojem rodu. Ako mi dadeš toliko, da se mogu povrnuti u Poljsku, i preživiti koji mjesec, pripoznat ću te gospodarom ove stepe; a tolike nejmaju pri vas tri sela.“ Zamislih se malko pri tih riečih i prihvatih ponudu. Na to usnusmo oba.

Drugoga dneva pogodismo se. Dadoh Poljaku polovicu zlata, što sam ga imao; a on mi dade svoje povelje, na kvieru pisane i velikimi voštanimi pečati potvrdjene. Još ih imam; ako vas je volja, možete ih viditi. Za tim ode starac sa mnom, da mi pokaže medje. Tri dana smo hodali od zore do mraka oko mêdja. Na medji stajahu kameni medjnici, kupci pieska, njekoliko plitkih dolaca. Na cielom prostoru bila je samo jedna kaluža, koju je dažd zalivao. Po razgledu vratismo se u kuću; moj prijatelj ostà još jedan dan pri meni i za tim se odpravi na put. Kukuruz svoj zamienio je živežem, što ga bijah kupio pohodeći na stepu. Uputi se onuda, kudaj sam ja došo. Posjedoh se na kućni prag, i gledah za njim, dokle izčeznù u nevidu. Nikad me nije srce jače vuklo na onu stranu, na koju bje on prošo, nù na koju ja nesmjedoh poći. Čim nestade starca izpred očiu mi, činilo mi se, kao da sam propao u suhoj zemlji. Legoh u kući i ležah do noći, nebi li kako sâm sebi zatajio, da sam jedin i sam živ čovjek na toj pustoti. Nitko nemože poćutiti, kakova me tuga morila njekoliko dana. Jedne noći začuh speć u kući, gdje se bliža klopot i stupaj, i spoznah, da se konji približuju. Primakli se kući, i začeli su zvati ljudski glasi: dojdi tko iz kuće. Izajdoh na polje. Bila su dva jašioca na zapreženih konjih. „Imaš li kruha?“ upitaše jahači. „Imam.“ „Daj nam ga po kus, u ime te božje prosimo.“ Podadoh svakomu okrajak kruha i čašicu žganice. „Ti si dobar čovjek, rekoše, vidimo da nisi stari onaj Poljak, koj ni mogo podati ništa, do puste svoje dinje. Nebudeš se kajao, što si nas okriepio“ rekoše i odletiše pustom stepom. Za njekoliko dana začuh s nova stupaj na stepi, jači od prvoga. Bila su to noćna ista dva gosta, prignala mi govêda i ovaca. Podvorio sam ih dobrom kuruzovnicom i žganicom; zahvališe mi i obrekoše, još me obilnije nadariti. Malo dana bilo, eto ti njih

opet, dotjeraše mi njekoliko konja. Od toga časa više jih nisam vidjevao. Neznam, tko su i što su bili. Valjda kakovi pustolovi, a možda i zlotvori, što su krali i tatbinu na tudjem hranili. Najbolje sam im bio ugodio s kruhom. Obraza jim vidio nisam, jer su svagda dotrkali u gluho i mrko doba noći. Glas im je divji zvonio iz grla. Pomislio sam često, da me pohadja vrag i i nosi dare neblagoslovljene. Morali su to biti svakako zli ljudi, i dieliti mi krivično blago, jer sav prirast od blaga razpršio se kao prah na cesti.

S početka lievala se sreća na me, kao rosna kiša na zelenu travu. Sve mi išlo po volji, sve po ćudi. Jeseni je curila kiša, voda zalivala mi kapnice. Zima bila u obće topla, a gdje kad tako blaga, da sam pasao živinu pod vedrim nebom. Proljeti došlo bi k meni njekoliko radnîka, koji mi obdjelavat zemlju pomogoše. Začeo sam iskati svudaj vode; gdje se trava najbujnije zelenila o suši — ondje sam kopao, nebi li se vrutka dokopao. Ljeti bi nahodio dosta žive vode. Našasti poklad me je veoma razveselio i vrlo obogatio. Bog znaj, odkuda sve nisu gonili stado i krda k vrelu Kurenovu; za vodu sam brao plaću u novcu il u blagu. Pomnožav se broj momu blagu, uzeh orati i sijati. Ljeta su bila moćna, pšenica obilno rodila. Putnikom naručevah, neka jave mojim roditeljem, gdje sam i šta radim. Preseliše se roditelji iz Poljske i k meni priseliše. Oženio sam se i odhranio njekoliko djece. Dočekao sam i primio svakoga, tko bijaše hotan naseliti se pri meni na stepi. Do mala pribralo se dobrahno ljudij. Sagradismo stanja i peći iz paljene ilovače; življasmo u sreći i obilju. Do crnoga mora, do krmskih slanih jezera, do Dnjestra slovljaše imanje Kurenovo u besarabskoj stepi.

Živio sam tako dvadeset i sedam lieta. Zakopao sam roditelje, doživivše siedu starost. Mislio sam, da će i mene predati crnoj zemlji na tihotnoj stepi. Nu čovjek obraća, bog obrne. Hotio je bog, da pretrpim sve nevolje, koje pošilja u svojoj srdjbi ili ljubavi na nebogâ čovjeka. Bilo je po božjoj volji. Poslie trideset plodnih i sretnih godina nadodjoše tri neplodne i nesretne; te mi neostà, što bi mogo „svojim“ nazvati. Ah kakova ti je to sreća, koju može utamanit i zatrt žarno sunce, ljuti mraz, poždrljivi skakavci i slični biči božji! Ako dočekate moja ljeta, uvjerit ćete se, da možemo samo onkraj groba naći ono, što ovdje zaman ištemo. — Živući ja u Besarabiji, dogodile se medju nami čudnovite promjene. Slušali smo pripovjesti o Čumacih, * u Krm po sol hodećih, i o drugih dogodjajih u Poljskoj. Ali nas je okružavala stepa tako, da si nismo vrlo glave trli, što biva drugud. Vidili smo, da se nebo oblači na ovoj il onoj strani, i da kiša pada; ali pri nas je bilo tiho i vedro. Poslie se primicala vojska i k našemu kraju. Najstarijega sina uzeše mi u vojnike. Pao je jurišajuć na Očakovsk. Iste godine bila je strašna zima, da takove nisu pamtili ljudi. Trajala je sve od svete Ane do Marije navještenja. Taj put je naše selište osiromašilo za polovicu. Živina, nevična zimi i sniegu, većinom nam je popàrala. Ljudi se uplašili nesreće za nesrećom. Moja žena,

* Čumaci su Rusini, što s volovi hode na Krim i na Don, i odtud voze kući sol i ribe. Prije nego idu na put, obuku samo košulju i gaće, namažu ih smolom. te cielim putem nepresvuku.

žalostna radi tih božjih kazna, i nemoguća zaboraviti sina, dopala je najprije hladne zemlje.

Ali to nebijaše nevoljam konac. Umaklo je njekoliko dobrih i zlih godina. Vidit bijaše, da je sviet gorji; vrieme što dalje, to bijaše nevoljnije. Za njekoliko mjeseci prikazala se na nebu zviezda repatica. Medju ljudmi prosipale se čudne pripovjedke. (Konac sliedi.)

Lipino cvieće.

24.

Da je moja vjerenica.

Da je moja vjerenica,
Cviećem bih joj stero uzglavlja,
Da u cvieću kô bubica,
Sladjan sanak poboravlja.
O milini da mi sniva,
Miljem svojim što me občara,
Da mi noćju raj uživa,
Ko'a mi danju nebo stvara . . .
Ah smiri se željo izprazna,
Kud zalićeš vitkim' krili?
Za onom čeznut koja hazna,
Od koje te udes dieli . . .

25.

Budjenje drage.

Eto dušo! već obzorje
Prviem traci počelo je
Sunce zlatit, izza zorje,
Ustaj i Ti sunce moje.
Čuj! tičica skladnoglasno
Pienje, sunce kak pozdravlja,
Ustaj i Ti sunce jasno,
Da Te pjesnik tvoj proslavlja.
Liepi danak, eto nami
Ljepše sunce opet vodi,
Ustaj sunce! i s Tebe da mi
Dan se u danu ljepši rodi.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Dioba kurana. Velik je kuran od prilike kao pol naše biblije, i (vidi lat. prievod od Reineciusa. Lipsia 1721 i njem. prievod od Ullmana. Krefeld 1840) razdieljen u 114 sura iliti poglavja, od kojih je koje veće koje manje a imadu naslove osobite, gdje što nerazumljive, a često je uzet od prve rieči kao n. p. „željezo,“ „red bitke,“ „pobjeda“ itd. Sva osim devetoga poglavlja, koje se može smatrati kano vladarov proglas na narod, imadu pred početkom rieči: „U ime boga premilostivoga,“ kojom izrekom muslomani običajno počimlju sva svoja pisma.

Druga i najveća sura zove se „krava“. U početku te sure nalazi se sadržaj kurana i glasi ovako: „U ovoj knjizi neima sumnje. Sadržaje pako nauk za pobožne, koji tajnu vjere priznavaju istinitom, koji paze na odredjeno vrieme molitve i od svega, što smo im podarili, diele milostinju. Ovi su od njihova gospodina vodjeni i moraju biti sretni i blaženi. A što se tiče nevjernika, njim će biti svejednako, opominjao ih ti ili neopominjao; oni neće vjerovati. Bog je zapečatio njihova srdca i uši; tmina pokriva njihovo lice i oni će pretrpiti težke muke.“ I tako opetuje sura za surom nauke vjere i ćudorednosti, koji nisu uredjeni sustavno već amo tamo izprebacani, kako je šta došlo uredniku pod ruke, te je očevidno više poglavlja prije, koja bi imala doći na kraju i obratno.

U kuranu su bližnja opredieljenja svega, što je zapovjedano i zabranjeno, basnoslovne povjesti iz židovskoga i koješta iz kršćanskoga života, svako-

jaka tumačenja i bezkrajno ponavljanje jednoga te istoga, ali je kuran sastavljen tako, da može svakoga silom izrâza i slika uprav do čuda zanieti.

Bog. Iz svega se vidi, da je glavna namjera kuranu sjediniti izpovjednike trijuh raznih vjerozakona u Arapskoj i navesti na to, da poštuju jednoga jedinoga vječnoga i nevidivoga Boga, kojega je moć stvorila sve stvari, ali ne tvari, koje još nisu a mogu biti stvorene; zatim da poznaju najvišega vladaoca, sudca i gospodara po njekih zakonih i obredih, koji su što stari, što uvedeni novi. Nauk o pres. trojstvu kano krivobožtvo trijuh bogova zabacuje. Bog plaća i kazni na drugom svietu, a zna i za naotajnije misli i djela; njegova je providnost ovdje i ondje. Bog upravlja svietom sam bez ičije pomoći. Nije dopušteno štovati, nekmo li moliti like i svete ostanke. On iz najčišće svjetlosti načini angjele, medju kojimi su odličniji: Gabriel, Mihael, Asrael angjeo smrti, Serafin, Israfil angjeo uskrsnuća. Svaki čovjek ima po dva angjela, koji ga čuvaju i bilježe mu čine; oni su sluge ljudem a ne kao nam posrednici medju Bogom i ljudmi, te kad jedan od njih nehtjede Adama služiti, proćera ga Bog iz raja i učini vragom. Osim angjela (melaić), ljudi i vragova (iblis) ima još iz ognja stvorenih bića, koja jedu, piju itd. a to su geniji (džin), vile (peri), udesnici (takvin) i orijaši (dii), bića dobra i zla, stanovavša na zemlji prije Adama.

Sviet je stvoren u 6 dana a povjest o rajskoj jabuci, o Noahu i Mojziji pripovieda uobće u duhu sv. pisma nego kraće i gdješto očevidno s njekim suztezanjem. Sve, što je stvoreno, to je odlučeno na korist i porabu čovjeku, a dužni su mu službovati: dan i noć, sunce, mjesec i zviezde.

Čovjek je u petak stvoren za raj, no opačinom vraga i svojim zločinom proćeran je na zemlju, da si za vječnost pripravlja plaću ili kaznu. Bog mu više puta pruža pomoć i dao mu je već 124 knjige objavljenja; od tih dano je 110 Adamu, 50 Setu, 30 Henoku, 30 Abrahamu, pentateuk Mojziji, pjesni Davidu, evangjelje Isusu a Muhamedu kuran, kojim se završuju sva objavljenja! Poslanika (resul) svojih imaše Bog na zemlji 124.000, ali od tih bijahu samo 313 osobitom zadaćom, da čovjeka odbiju od krivobožtva i praznovjerja; medju timi ima više glasovitih: Loth, Jonas, Ilija, Hudu i Šoaiha, a ima ih 6, koji su ukinuli stari i ustanovili novi zakon, a ti su: Adam, Noah, Abraham, Mojzija, Isus i Muhamed. O Isusu govori Muhamed osobitim štovanjem smatrajuć ga sinom djevice Marije, ali veli, da nije umro propet na križu, već da je njeki čovjek njemu naličan predan bio osveti neprijatelja. Najvećom odlučnosti govori proti Isusovu božanstvu, jer da se je sam zvao slugom božjim.

Raj (dženet) opisuje kao veličanstven mozajski vrt, u kom izpod sjenata drveća medju zelenom travom i šarenim bujnim cviećem žubore potočići bistre vode, mlieka, medice i biela vina; mulj tih potoka miriše kao mošak kamenje i prudj u mulju, to je sam biser i hijacinti. Dženet pravovjernomu otvara rajski angjeo. Kad musloman unidje u dženet, opazi najprije stol od diamanta tako velik, da bi trebao punih 70.000 dana da ga obideš. Stolice su tù samo od suha zlata i srebra; prostrti stolnjaci od težke zlatom našikane svile. U raju nitko ništa neradi, jer tu neima ni muke ni tereta, ali ima tim više djevojaka (hurija), koje za uviek kano kći Bethuelova ostaju djevice i uzprkos sdruženju. Te su djevojke neopisivo krasne tako, da kad bi nam se sada koja u polak noći pojavila na zviezdištu, zemlja bi se sjala kano od sunca. Govoreć na toliko miesta (sura XII 25, XVIII, 32, XXXVIII, 52), „njihovi su vrtovi Edena" nabraja vode, drveća i ponajviše drugarice. Njeki su uztvrdili, da Muhamed žene izključuje iz raja; nu to nije istina, jer izrikom (s. XVI, 97, XL, 41, XLVIII, 5, LVII, 12) opetuje: „Tko čini dobro, bio muž ili žena, dodje u raj." U s. XIII. 25 veli o pravovjernih na-

ročito, da će sa svojimi otci, ženami i djecom doći u raj; a u XXXVI. 55 veli: „Odpočivat će oni i žene im u sjenatih gajevih.“ Nu ovdje mi valja dodati, da pravovjernici i njihove vjerenice, imadu u raju procvasti mladjahnom ljepotom, kako su već jednom ljudi izašli iz Stvorčevih ruku. Vjerenice pravovjernim obećane, spustit će crne svoje oči čedno pred svojim mužem, kano biser, koj se sakriva u školjku, da isto višeženstvo, koje se ovdje trpi, u raju kano da se neodobrava; jer blaženi počivajuć uz vječna rajska vrela uživaju nevine slasti, koje na Istoku spadaju u kućnu sreću, pa i žmuo pun jaka pića, kojim se medjusobno nude, nevin je i nemože škoditi, jer nema moći, da um slabi ili čustvo draži. Zabava im je čista, nezemaljska i duša se raduje sviesti, da je umakla zemlji i da se nalazi u raju. „Tu se negovori u vjetar, tù se nedraži na grieh nego se ponavlja: mir! mir!“ (sura LVI. 27. 28.)

Ovdje ću samo još nješto dodat iz muslomanskoga predanja. Crnac u „pomi“ Meda Pucića pjeva:

Ališalah! Muhamed surula,
U dženetu teče biser-vrula,
Nada vrulom šuma se oholi
Tù hlad biva u sried idžindije
Tù vjernoga čekaju h u r i j e.

A u pobjedonosnom mučenju Hristine Rajkovića, djevojčice u Mostaru god. 1841. (Magazin 1850.) da Kristinu poturči, govori R u s t a n beg ovako: „Jer da znaš, kako je u našem dženetu (raju) kod našega svetca Muhameda! Tù je jedno prostrano polje, preko koga teče sladka rieka; sladja je od meda a gusta kao kiselo mlieko. Tù ima svakoga mirišljavoga cvieća; okolo je sve pitomo zlatolistno voće, po kom pjevaju zlatokrilne ptice. Kada dodješ samo pod jedno drvo, nema tu ništa drugo nego samo pomisli: oh, da mi je sada pečenih ptica i odmah će ti slećeti kakva hoćeš pečena ptica. Pošto se nasitiš pečena ptičjega mesa, onda se slepeta ona ista ptica i poleti gore na drvo, isto ciela kakva je i bila. (Ako što gdje, to u muhamedovačkom raju nije istinita ona hrvatska poslovica: Vuk sit i koza ciela nemogu biti). „Tu su, veli dalje Rustan-beg, sve velike kule, na svakoj ima po 70 ćošaka prostrtih; u svakom ćošku po 70 mladića, na njih su sve zlatne haljine, sjaju se kano sunce; prema njim tako u drugih ćošcih, u svakom po 300 odievenih sve u zlato divnih djevojaka, ove se zovu hurije; pa pomisli li momak, da mu je djevojaka! ili djevojka, da joj je momaka! onda će po 70 sami doći i tako će se nasladjivati, što god tko hoće. Pa, manita Vlahinjo, tu će biti svakoga jestiva, što god čovjek zaželi, t. j. pirjan-meso, pečeno meso, sarma, japrak s lukom, kelja sa suhim mesom, pilav od pirinča, sladka pita baklava, burek pita s mesom, pita zeljanica, pita bena, pita pačarica, alve dosta, rešedie mnoge, dosta kisela mlieka, zamedjena skorupa i ostalih trista nejednakih jestiva; sve će se to donositi preda te u zlatnih džeferlisah, ama valja pobrže jesti, jer melaić (angjel) drži trpezu na glavi, dok se jede, zato valja prihićati pobrže.“

Vrlo shodno odgovori Rustanbegu Krista: „Gospodaru! kad je tako, kako ti kažeš u vašem raju, to su maniti svi Turci, što odmah nepomru, pa nek idu u taj vaš raj pa neka se nasladjivaju izobila, zašto amo otimaju nas i svake zulume što čine jadnoj sirotinji raji itd.“ Savršeni pravovjerci po Muhamedovu nauku ulaze odmah po smrti u raj, a koji neuzmognu preći most Alsirat, uzak kao nožni riez, pasti će u pakao.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Napisao V. Jagić. Pomoćju jugosl. akademije znanosti i umjetnosti. I. Staro doba. U vel. 8-ni str. 204. Djelu veoma ukusno i velikom pomnjom tiskanu kod Albrechta cienal fr. 20 nvč. Ovu velevažnu knjigu preporučamo što toplije svim ljubiteljem narodne knjige; za starom dobom sliedit će skorim srednje i novo doba, a pisac obećaje, da će biti svaka ta knjiga bar ovolika, kolika je prva.

— Pjesnici hrvatski XVI. vieka. Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga. U Zagrebu 1867. Knjigotiskarna Drag. Albrechta. Presv. g. izdavatelj poredio je 9 pjesnika XVI. vieka kronologičkim redom, a životopise crpio je iz pjesama, te rukopisnih i tiskanih diela. U vel. 8-ni. Svezak III. str. 48. Stoji 50 nv.

— Krasni roman Knez Škopin Šujski preuzela je u nakladu knjižara Hartmanova. Koji se hrvatskim ljepoticam žele primiliti valjalom zabavnom knjigom, eto im je kod Hartmana.

— Šoštari, koledari sa sličicami, stari Županov i novi Hartmanov, izašli su za g. 1868. u 16-ni i prodaju se po 15 nv. Osim običnih u koledar spadajućih stvari, imaju crtica iz gospodarstva i pripovjedčica.

— Slovnica francezkoga jezika od Vinka Pacela štampa se kod Albrechta.

— „Silvio Pelliko“ od Petra Maroncella i „Moje tamnovanje“ od Silvija Pellika, preveo i u jednoj knjizi izdao Gj. Deželić. U štamparni Antuna Jakića. U 16-ni str. 210. Ciena 50 novč.

— Pučki koledar za g. 1868. III. teč. od Ant. Jakića, odlikuje se ove godine većim i raznovrstnijim sadržajem. U 16-ni str. 56. Ciena 35 novč.

— Jovan Jovanović preveo je sada „Toldijinu starost“ od. J. Aranja. Prije 9 godina izdao je prevod prvoga diela ovoga spjeva, „Toldiju“. Ciena joj je 60 nvč.

— „Računica za školu i privatno učenje.“ Napisao T. Mijušković, profesor. Drugo popravljeno izdanje. U Biogradu, u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni, 1 l. 82 str. 1 l.

— Izišli su vrlo zanimljivi: „Memoari“ prote Matije Nenadovića. Izdao Ljubomir P. Nenadović. U Biogradu u državnoj knjigopečatnji 1867. Na 8-ni, 2 l. 382 str. Uz knjigu je drvorezna slika prote Matije Nenadovića. G. Ljubomir P. Nenadović nješto je od ovih važnih memoara štampao još 1856. u svojoj „Šumadinci.“ Sada ih je sve u skupu izdao, za što će mu svaki prijatelj srbske historijske prošlosti biti zahvalan.

— G. Milan A. Maksimović, zast. prof. gimn. realke užičke, izdaje razpravu: „Sveti Sava i upliv njegova rada na političan i religiozan život srbskoga naroda.“ Djelo će iznieti 4—5 tabaka i stoji 40 nvč.

— „Pet knjiga Mojseovih.“ Preveo Episkop Platon. U Novom sadu. Platonova štamparija 1867. Na 8-ni 1 I. str. 330.

— „Prirodna istorija.“ I. diel. Zoologija. Za gimnazijalne učione po Leunisu i dr. Pančiću napisao Kosta Crnogorac, profesor. Pregledala i odobrila školska komisija u Biogradu. Ciena 4 gr.

— Sbirka odabranih prevoda, što ju izdaje „Preodnica“ ima I. dio historijsku novelu „Gusarski kralj.“ Od M. Jokaja preveo Milivoj Toponarski. Pečatala Platonova štamparija u Novom sadu. Na 16-ni str. 123. Ciena je knjizi 30 nvč.

— G. Andrija Stanković polic. činov. u penziji oglasio je poziv na predplatu na knjigu „Apateka za kuću i za put,“ sa nuždnim dodatkom pravila za bolestnike. Od čuvenoga i naukom proslavljenoga spisatelja pokojnoga Jovana Steića. Drugo izdanje. Knjiga je velika 3 štampana tabaka, a ciena joj je 30 nvč.

— „Gospodarski koledar za puk uz prestupnu godinu 1868.“ Izdan troškom hrv-slav. gospodarskoga družtva, sastavljen po Petru Zoričiću. U Zagrebu tiskom Drag. Albrechta. U 16-ni str. XXIV.—100.

(Poljska.) U Krakovu je izašla sa slikami važna knjiga: „Obrazi domowego požicia na Litwie,“ od E. T.

(Ruska.) U Moskvi je izašlo djelo: Vse rosskjskaja jetnografičeskaja vistavka (izložba) i slavjanski sjezd (sastanak) v maje 1867 goda. U 8-ni 473 str. u 2 odsieka. U 12. poglavljâ ubavješćuje o svem, što je vriedno bilo zabilježiti o tom prvom slavenskom kongresu.

Umjetnost. Veoma hvale glasovire amerikanskih tvornica Steinway-a i Chickering-a na parižkoj izložbi. Rossini da je reko: Steinwayevi su najvredniji; kad dume, misliš, grmi, kad sviraju sladko, misliš, slavulj poje proljetne noći. A da je List reko: Troje si želim prije smrti vidjeti: prairie u Americi, vodopad Niagaru i piana Chickeringova.

— Već smo govorili u 23. br. o prvom umjetnom listu za Album iz hrvatske poviesti po izvorih J. E. Mücke-a, što ih daje litografirati u zavodu Reifensteina i Röscha u Beču. Sad mu je izašo drugi 23 palca dugačak a 17 palaca širok veoma krasan list: Ljudevit župan posavskih Hrvata čini savez sa Slovenci proti Frankom (g. 819.) Umotvor taj služi auktoru na diku a može biti dični ures svakoj gospodskoj palači.

— Već objavljeni Pomenak Zrinske tristogodišnjice u litografiji Drag. Albrechta dobro napreduje, a biti će veoma ukusno izradjen.

— Izašla je u četiri glasa M. Vučnikom složena a vještaci veoma hvaljena misa: „O bože gledni sa visina“ 7 l. Ciena 50 nv.

Svašta. 17. rujna t. g. proslaviše Česi petdeset godišnjicu, što im je Hanka u Kraljevom Dvoru našo stari rukopis, poznat dosta po svuda a kod nas iz prevoda Trnskova i Brlićeva imenom „Kraljodvorski rukopis.“ Kolika je razlika u Čeha medju g. 1817. i 1867.?! Tada im jezik jedva trpljen u siromašnih kolibicah danas je silan, literatura onda uboga, danas u cvietu, da se njom pravedno ponosi sve Slavenstvo. Kraljodvorski rukopis nauči Čehe poznati stare junake, nauči ih, kako su stari im prědci prekrasno umili česki misliti i govoriti; zato sadašnji Česi uzneśeno i kažu: Nalezen jest poklad! Hankovi slava!

I hrvatsko je ime u prošlosti slavno bilo; i politička uprava velike hrvatske države i jezik starijega doba dokazom su nam, da je narod hrvatski bio u prošlosti visoko izobražen — narod kulturni. Sad se pojedini slavni rodoljubi i književnici naporom upinju, da budnom uzdrže narodnu sviest u potomcih starih Hrvata. Blagoslovio im Bog trudove, da se slaveć 50godišnjicu novijega književnoga preporoda uzmogne i kod nas reći: Danas uživamo prava kano narod medju narodi; danas smo svoji — i zadovoljni.

— Ruski skladatelj M. Balakirev izdao je u Petrogradu sbirku „ruskih narodnih pjesama,“ njih 40; napjevi su veoma zanimivi i karakteristični.

— U Novom Sadu započe 9. o. m. odbor srbske omladine držati javna predavanja težnjom, da se iz uma i sviesti razvije savez duhova, da se uzajemnim obavještovanjem utvrdi sloga izmedju srbskih radenika na polju slobodnoga razvitka i napredka, da se na osnovu istine i pomoćju nauka utvrdi i unapredi srbska narodnost. U prvom predavanju govoraše dobrodošlicu g. A. Hadjić, „o narodnom Napredku“ g. Vladimir Jovanović, o ideji kako kojim viekom zavladjuje g. Gł. Geršić a o „kosovskoj djevojki“ g. Laza Kostić.

— Gotovina glavnice „slovačke matice“ iznosi 60.000 st. a s obećanimi novci i do sto tisuća. Za ovu godinu dat će se 600 st. na podporu sveučilištnim djakom i akademičkim umjetnikom. Izdavat će se Ljetopisa 2 sv. poučna sadržaja, a zaključeno je u glavnoj skupštini uz Maticu osnovati slovački narodni muzej.

— Prva željeznica u Turskoj gradi se iz Carigrada u ljetni stan Tokat.

— Ruska je bogatija kamenim uglevlje od iste sjever. Amerike; našlo ga se Uralu na istočnoj i zapadnoj strani; oko Moskve proteže se na 120.000 engl. milja.

— U južnoj Americi u argentinskoj pokrajini Jujuyi našasta su neizcrpiva vrela petroleja; još obilatija od onih slavnih u Pensilvaniji.

Zagonetka.*)

Koj muž je u prošlosti dalmatinskoj najslavniji?

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 40. Odgonetku (zagonetke u br. 36.) „Drozd-grozd“ riešiše gg.: Iv. Žagrović i Zora Pohova u Zagrebu, M. Ljubibratović i Andrija Vlaović u Ogulinu, Jakov Szabó u Iloku.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu na Dragoljub predplatiše: 226. Nikola Krestić, odvjetnik, 227. Gjuro Crnadak, trgovac, 228. J. Kohn, knjigovodja, 229. Kavana Heimbachova, 230. J. Betlheim, gimnazist, 231. Kavana Karalova, 232. Dr. Jos. Šlosser, praliečnik i akademik, 233. gdja. Josipa Šviglinka i 234. J. Nikšić, koncipient — svi u Zagrebu. 235. Nikola Radaković u Gradcu. 236. Mat. Suknovits u Budimu. 237. Pavao Kusan, c. kr. četnik u miru u Petrinji. 238. Hinko Gregorčić u Beču. 239. Stj. Valdec, župnik u Rakovcu. 240. Srećko Švaglić, mrkopoljski župnik. 241. Srbska čitaonica „Cviet“ u Aradu (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 39. U Zagrebu 28. rujna 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Izbor.

Ak me Milko ne'š ljubiti,
Ja volim umrieti,
Angjeli će, znam, s ljubavi
U raj me odnieti.

Al' ne Milko, umriet neću
Umrieti nemogu,
Bez tebe bi prazan bio
Raj mi i pri Bogu.

U Globočcu. *S. H.*

Ružin papolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

(Dalje.)

Potraju tri dana poslie kako su se oprostili Gondolfi i supruga mu od gostiu. Večer bijaše krasna, kako samo može biti u Talijanskoj. Sunce zapade i ostavi izza sebe zlatan sjaj na obzorju, koj izvanrednom krasotom obrubi biele, prozirne visoke oblake, i svu okolicu napuni njekim čarom, kao da se razlilo more, u kojem su se nakanile kupati vile. Cieli zrak titraše rujnimi valovi, tanahnimi kao tkanina indičkih koprena, i milinom napunjaše svaku grud ljudsku.

Pod sjenicom umjetno sastavljenih narandja i limuna sjedjaše Ida zamišljena; uz koljeno joj je naslonjena gitara, koju je umjela osobitom vještinom prebirati; donesav joj sobarica i staviv uz koljeno i sama se k nogama svoje gospodje u travu spusti.

Nina, kako ju zvaše markiza, bijaše djevojče crnomanjasto, smedjih kosa i očiju, netom u trinaestoj godini i strastveno markizi privržena. Ova ju dovede sa sobom iz Verone, gdje joj je mati bila za jednim strazmeštrom; oboje Niemci, odgojiše i Ninu na njemačku. Naglo umroše jedan za drugim a osta im diete osamljeno; istom onda, kada se povrati Ida iz manastira u otčevu kuću. Ona se smilova siroti, i uze ju k sebi. Djevojče prizna ovo dobročinstvo, i štovaše i ljubljaše markizu požrtvujućim srdcem. Sada donesav joj ova gitaru i sjednuv u travu, digne oči prama gospoji, koju milo poče obsipavati mjesečno svjetlo sa svom milinom, koju pun mjesec prosipava; i reče ganuto:

— Draga, mila gospojo, što je vam, te ste od njeko doba tako sjetna, nevesela? Ja plačem svaki dan, odkako gledam, da vam bliede lica, i gine vam radost. Oj, da bih ja i što znala, čim bi vas mogla razveseliti, i desnu bih ruku za vas dala.

Markiza se posmiehne i tiho odvrati:

— Moje diete ja bih i tu tvoju žrtvu primila, da bih se mogla pomoći nadati. Ta ruku bih ti devet puta zlatom izmjerila i naknadjena bi ti bila; ali težku bol moje duše nedigne sve blago ovoga svieta niti sve ju ruke neizlieče.

— Dakle vam duša boluje? to mora biti težka bol, dočim tako tielo satire. Ona još u rieči i Rosina stupi pod sjenicu, i kao srdita reče Nini:

— Nu vidiš ti nje, ona tuj sjedi i planduje a Franjka se sama s posteljami muči! treba da večeraš pa onda prinesi u sobe što za noć treba.

Tim ulovi djevojčicu za ruku i dignuv ju sa zemlje odvede put ville prije, nego bi mogla markiza što reći. Vidiv se ova sada sama, uzdahne težko i zakloni obraz obima rukama; a kada opet glavu digne, prepane se silno, opaziv se u sjeni njekoga pred njom stojećega čovjeka. „Oh!“ hoće da vikne ali joj rieč u grlu prisjede.

— Ido, božanstvena Ido! šaptnu sada ovaj, i pane joj k nogama. Ali u času se bojazan u žene pretvori u samosviest ženskoga dostojanstva i dignuv se naglo sa sjedala reče strogo:

— Gospodine grofe, tko vam dopusti vriedjati me na takov način?

— Oh gospodjo, oprostite mi, oprostite žestokoj mojoj ljubavi, koja mi sav mozag hoće da zavrti. Smilujte mi se barem, ako me nemožete ljubiti, i ovako govoreć obujme joj koljena i prisili ju, da ostane na mjestu, s kojega je hotjela pobjegnuti.

— Odlazite! poviče Ida, odlazite i nesmetajte mi bračnoga mira; ja sam supruga markiza Gondolfia i ljubim ga sa svom snagom duše i srdca. Odlazite, ja vam zapoviedam!

Tomu se Gjulio Ucelini nadao nije; mišljaše, da je poznavalac ženskoga srdca, i računaše, jurišanjem svakoj postati gospodarom, a Idi tim brže, što je iz njene sjete i zamišljenosti zaključivao, da ga ljubi. Ovaj sastanak si je u Rosine zlatom kupio, i sve svoje nade u ove časove stavio; pa sad da ode ovako pogrdjen! Ali što nije moglo žensko dostojanstvo, pa još u žene, kakova bijaše markiza! Ona visost i strogost, kojom mu je zapovjedila, uzbuni ga, a dubok stid zažari mu obraz tako, da ju je moći bilo opaziti i kod svjetlosti blieda mjeseca. On skoči na noge i zapenta:

— Oprostite gospodjo — moja strast — me zavede — daleko — da daleko; ali — ali —

— Ali vi ste zaboravio, da imate u meni štovati ženu, koja je već drugomu mužu zavjerena, preuzme Ida i opet dignuv ruku reče: Grofe, ako neželite, da moj suprug za ovaj vaš korak doznade, to se u ovom času odnesite; a ja ću nastojati, da zaboravim ove mene težko uvriedjajuće trenutke, i misliti ću, da ste to učinio u času nesviesti.

Dok je markiza govorila, razabere se Uceļini i nagnuv glavu, a desnicu pritisnuv na srdce reče: „Oj gospodjo ja živim nesviestan, odkako vas poznajem i samo mi vaša ruka može dati zdravje i život. Zato mi oprostite smjelosti, kojom vas iznenadih. Vas vriedjati nebijaše mi ni na kraj pameti. Samo visoko štovanje prama vam puni moju grud, i ovo sjedinjeno sa žarkom ljubavi tjera me k vašima nogama, gdje milost i oproštenje molim.“

I opet se pusti na koljena, ali tako, da je zapanjenoj gospoji posve izlaz zakrčio. Onakovo ju postupanje pobuni. Žestina, kojom je čas prije govorio, ustupi udivljenju mjesto, a ovo se pomješa njekim ganućem, što joj se je probudilo u srdcu. Da li bijaše sažaljenje ili sućut ljubavi — ili pako uvriedjena čast žene — znao ju bog, ona posta ganuta i reče drkćućim glasom:

— Ako me zbilja štujete, to vas molim grofe, da me odmah ostavite. Nepristojan način, kojim me zatekoste, nevalja od nas nijednomu. Moje poštenje mora vam biti sveto; a niti vam nebi koristilo, da viknem i moje sluge na vas dignem.

— A je li moguće gospojo, da ovolika ljubav, ovolika odanost u vašem srdcu ni jedne iskre sažaljenja neuzbudjuje?

Glas, kojim je Ucelini govorio, bijaše tako mio, a uza to, tako silan i zvučan, da ga je Ida snebivena slušala i njekom sladkom ćuti opojena niti se ganula niti pogotovo disala. Htjede da nješto reče, ali navala ćuti stegnu joj grud i grlo, te je u zalud zievala i težko odisavala. Ucelini ulovi ju za ruku i pritisne goruće svoje ustne na nju, misleć, da će ju sada predobiti, gdje je gledao, kako se bori s navaljujućimi ćućenji. Ali isti ovaj njegov postupak povrati joj oslabljenu duševnu snagu, i naglo se trgne iz sladkoga sna, u koj ju je bila ululjala milina njegova glasa. Uztegnuv mu ruku, prihvati mirno ali svedj drkćućim glasom:

— Dižite se grofe i odlazite. Nesilite me, da zovem moje ljude. Ako vam je što stalo do moga štovanja, ostaviti ćete me u miru i nikada mi više nećete doći tako drzovitom silom. Učite se štovati ženu, koja vam nikad nije dala povoda zlo o njoj misliti, nekmo li da biste se mogao nadati, da bi ona griešne i sramotne požude s vami dielila. Pustite me da idem!

Tim hotijaše da korači napred; ali Ucelini se ni nemakne. Tim što većma uvriedjena, i nemisleć na ništa do svoje pogibelji, vikne glasno: „Marko! Francesko!“ Grof skoči na noge. „Što vraga radite!“ poviče žestoko, razjaren i zastidjen s bezuspješna svoga podhvata. U taj mah stupi naglo Rosina u sjenicu, i upita kao u čudu se našavša:

— Za boga što je? ah, tko je to? Grofe, što vi tuj radite? Kako ste se usudio! — Daljni govor joj prekine markiza i uloviv ju za mišice reče tresuć se čitavim tielom: — Šuti pa me odvedi u villu.

Nehotice se Ucelini potegne natrag; a ove dvie prodju mimo niti ga koja dalje pogleda. Kad im se izgubi šušnjava koraka, škrine Ucelini zubmi i zamrmlja: „Oj ponosita i kriepostna ženo, ma ti mene još i većim ruglom odpravila, ti ćeš ipak biti moja; moja pa da se ruša nebo nada mnom a pakao mi se pod nogama otvorio. Tvoj ponos će se smrviti od sile ljubavi,

tvoja kriepost pasti će u razbludi srdca. Ucelini još nije nikad uzalud uzdisao ni padao k nogama koje žene, pa neće lje ni pred tvojima, otimala mi se ti još toli ljuto i tjerala me izpred lica svoga koliko ti drago. Tim digne kriljak, koj mu je ležao u sitnom pjesku pod sjedalom markizinim te naglim korakom ostavi cvietnjak.

Čim Rosina Idu dovede u sobu prekine duboko šutanje, kojim su stigle u villu i nješto nesigurnim glasom nastavi: „Ali Ido, što je to bilo da si poviknula poslužnike? Kako je došao grof u cvietnjak? Što je hotio?"

— Ništa! na kratko odvrati markiza.

— Ali Bože moj, ti si posve zabunjena, ti drkćeš; nješto ti se moralo ipak neugodna slučiti! Ja podjoh upravo, da ti najavim, ako ti je volja ići spavati, da je sve u redu, kad začuh tvoj glas, da zoveš momke i potrčah...

— Dobro, Rosino dobro! prekine joj rieč markiza, drago mi je da si došla još u pravo vrieme. No kuda dodje onaj čovjek u cvietnjak? Ima se slugam naložiti da bolje paze oko stanja; tako bi mogao i kakov zlotvor doći pa zla počinuti. Pošalji mi Ninu, idem se svući i leći.

Dalje nebijaše Rosini govoriti. Ona zaželi Idi lahku noć i ode, a do skora dopane Nina i počne gospoju svlačiti.

— Vi ste bolestna, milostiva gospojo, vi drkćete; imate li groznicu?

— Da, biti će groznica; neznam; nije mi dobro.

Djevojčica obavi na kratko svoj posao i čim zakopči posljednje putce na spavaćoj odjeći markizinoj, poljubi joj ruku te izpane. To je i čekala markiza. Kako se zatvore vrata izza djevojke, pritisne ona ruke na obraz i jecajuć pane na divan. Sila ćutî svlada ju sasvim i evo je kako se predaje boli uvriedjenoga poštenja, necienjenoga ponosa i razdraženosti svake vrsti. I naplakav se sita, digne glavu te osloniv se o vanjkuše upre nabrekle od plača oči u sliku svoga supruga.

— Moj Alfonzo, šaptne tiho, što bi ti rekao, da si bio svjedok onoga prizora. Da si slušao kakovu pogrdu morade podnašati tvoja supruga. — Da, ruglo bijaše, što je on o meni mislio! pogrda mi, da se on nadat mogo čemu drugomu no preziranju od mene!..."

Misli puna ostade ona dugo tako oslonjena. S prva bijaše joj obraz strog, oči joj sievahu srditim plamom i čitavo joj držanje bijaše oporno; nu čim dalje, svi se ovi znakovi žestoke unutrnje uzrujanosti gubiše, i čitavo biće postajaše mekanim, nježnim. Što je moglo u ovoj ponositoj ženi na jedan put pokrenuti unutrnjim bićem i slomiti toliku opornost. Ali tko može dokučiti narav u žene! Tko odgonetati zagonetku, što joj ju zaplela priroda duboko u grudih i u svaku joj žilicu upilila. Ta, bila žena oštra uma i na visoko izobražena, ili proizlazila iz proste kolibe tupim duhom i prostimi misli, u njoj djeluje nješta, što može u času iz nje stvoriti dvie naravi. Mnogu ćeš vidjeti, gdje se ujedno smije i plače i upravo ćeš znati, da su dva protivna uzroka, koja ju u isti čas k tomu sile...

Mnoga će te u najvećoj srdjbi milovati, a mnoga učiniti ujedno veliko

zlo i isto takvo dobročinstvo. Sva čustva znadu si biti u isti mah protivna, i često će pred tobom stajati žena takovim metežem od pojma, ćućenja i izraza, te misliš pred sobom gledaš živu zagonetku, koju nebi ni razumjeti nekmo li odgonetati znao. A kada se probudi srdce u žene u ljubovnoj ćuti, pa kada u isti čas ljubav goji i opet joj se teži oteti, onda tekar postane žena zagonetkom, koju svaki pomisli, da ju lasno odgonetat može, ali u istini to nemože nitko. Vidismo, kako je markiza Gondolfiova, susrela grofa Ucelinia na njegovo očitovanje, slušasmo, što je u svom gnjevu ljuto prozborila, ali nevidismo joj u srdce, što je uzrok bilo ovakovu postupanju. Da li to, što ga nije ljubila? — što ga je mrzila? — Dušoslovac neka to u višjem smislu raztumači, a ja ću samo na prostu kazati: da je markiza Gondolfiova doista Gjulia Ucelinia sa svim srdcem ljubila i da je svaka njena misao njemu bila posvećena. Ali duša joj neznaše ništa o ovoj ljubavi. Duša joj bijaše uzvišenija i nehtjede ništa znati o zabludi slabašnoga srdca; ona se uzdignu nad strašću, i izreče u sjenici klečećemu grofu one rieči, o kojih srdce ništa nije znalo, i podvrgne si ga posve u svoju vlast; ona nadjača sve pohote i spasi mu čistoću u najpogibeljnijem času. Ali da se je srdce opet ohrabrilo, da je opet počelo svojom snagom odisati, to bijaše vidjeti u cielom biću markizinom, i njegova samostalnost izkaza se ponajprije u suzah, što su se počele nizati iz modroga oka pa niz biela lica; a uza to izvinu se duboki uzdah iz biele grudi. Ove suze bijahu druge naravi, nego li one, što jih je prolila s početka. Ono bijahu suze srdjbe i uvriedjene časti, a ovo suze tajne ljubavi i kajanja. Ali zašto kajanja? kakovo zlo počini ona, te se imaše kajati? Bijaše kajanje strogosti proti mužu, koj ju je tolikom ljubavi objimao i bezdvojbeno se u očajanju udaljio. — A ružin pupolj, kobni onaj pupolj sjaše mu na lievoj grudi i pozivaše ju na ljubav . . .

Poslie duge šutnje nastavi opet: „Oj krasan li je, ljubezan li je! Glas je njegov mio, harpi Eolovoj nalik, a rieči mu zamamljive. Visoko štovanje samo sjedinjeno sa žarkom ljubavi tjera me k vašima nogama — reče mi . . . Oj silo ljubavi, što počinjaš sa slabim srdcem! Kako bi bilo sladko ljubiti ga, slušati kucanje njegova srdca, osloniti mu se o grudi.“ Tu se strese i skoči na noge, pa prekrstiv mišice na prsih produlji: „Ljubiti ga? ne, ne! Oj ja imam dobroga moga krasnoga supruga, supruga, koj me ljubi i štuje, i kojega objimlje moja duša sa svom snagom ljubavi. Ali što me vuče k onomu čovjeku? ludorija! zašto nosi na svojoj grudi pupolj, što mi ga njekad ugrabi? Pa zašto će on od mene ljubavi? — Ljubav od zakonske žene! Ido, Ido! što je to? Ne, ne! ja ga neljubim, za cielo ja ga neljubim, ja ga samo žalim, te si je baš mene za svoju ljubovcu izabrao, i tim si muka pribavio. Njegove su me rieči razbludile, njegove molbe me ganule, ali ja ga za sve to neljubim. Ja ću ići za tim, da ga zaboravim. U buduće već nesmje doći, a i sam neće doći, dok vidi, da ga mrzim. A kako ga nebi mrzila, kad je posve s uma metnuo, da sam ja supruga drugoga muža.“

Takovim mudrovanjem i borbom probdije markiza nemalo čitavu noć, i tekar pred zoru legne u krevet, nebi li spavajuć upokojila uzbunjeno srdce.

Ali ne samo ona neprobdije čitavu noć; još bijahu dva oka, koja se nestisnuše, dok su njena bdila.

Rozina je vrlo nemirna sobu markizinu ostavila i pobojala se, da će Ida doći na to, da je Ucelini možebiti njenim posriedovanjem došao u cvietnjak. Zato ona pažaše, dok izidje djevojka iz sobe i legne spavati; a zatim se dokuči do vrata i stade prisluškavati, što li će markiza raditi; jerbo si je mogla misliti, da onako uzbunjena žena težko će umah leći k počinku. Pa i zbilja mišljaše pravo! Uhom o ključanu oslonjena doču ona skoro svaku riečcu, što ju markiza izreče, misleć, da ju u gluho doba nitko nesluša; i zlobno njeno srdce kucaše veselo, slušajuć protislovlje markizino. Iz toga je crpila nadu, da će grofa moći u buduće boljim uspjehom opet s Idom spraviti; na kakov li način, to nije bilo njenu pronicavomu duhu težko izmisliti, i slušajuć Idu, izmišljavaše već način, kako će to izvesti. Da nebi bilo markizi milo, o prizoru u sjenici što napominjati, to poćuti ona i odluči o tom po sve šutiti, izim ako bi markiza sama tomu dala povod.

Već se bijaše davno sunce svojim putem zaputilo, i mnoga kaplja znoja sa radina čela se osmaknuv zemljicu orosila, kad pozove glas srebrna zvonca Ninu u sobu markizinu. Blieda i umorna digne se ova sa kreveta, i njeno oko dosele veselo po bielom svietu gledajuć počivaše upalo pod naoblačenim čelom. Samo kimanjem glave odvrati ona Nini jutrnji pozdrav; a kad ju ova za zdravlje upita, reče: „Dobro za sada.“ Velikom brigom nastojaše djevojče okolo gospoje, i videć ova ovoliku odanost, zadovolji djetetu, pitajuć koješta na kratko, i opet odgovarajuć umiljato. Čitanjem i mirnim razgovorom sa Rozinom minu dan. Predveče izidoše šetati i Rosina nastojaše, da raztjera sjetu markizinu. I zbilja činjaše se, kao da joj se dopadaju šale izvedene na finu i u razlikih podobah. Konačno zamoli gospojica, da bi markiza udarila u gitaru, u koju je znala vješto igrati i už nju pjevati. Velikim nagovaranjem postiže ona na pol svoju svrhu, jerbo markiza nehtjede pjevati. Posjednu na klupu pod vinovom lozom, sa koje su im se grozdovi, još nedozrieli bujno nad glave spuštali. Markiza udari po žicah i nehotice se izviju glasovi ovomu stroju, kakovih možebiti u napjev složenih ni sama nehtjede. Bijaše naime napjev, što ga već toliko puta slušaše u Mletcih izpod svoga doksata oriti. Gospojice Rosine oko blistne i pronicavim pogledom ga krene preko živoga plota izza ledja si, kao da onuda što traži. Izigrav taj napjev brundaše dalje; bijaše njena mečta, kad na jedanput tužan i moleći glas frulin zrak probije i drktajuć se u večernom šuštanju izgubi. Markiza se strese, i Rosina opazi, da je napela sluh. I opet i silnije oglasi se frula, a tihi večernik donašaše glasove sve ugodnije i srdcu milije. Bijaše čarobija, kojoj se nemogaše toli lasno mladjahno srdce oteti, i sve do godj su se glasovi orili, prisluškivaše Ida i sisaše slast ovieh trenutaka.

Medjutim pade noć po zemlji i mjesec već promoli svoje svjetlo izza dublja.

Sada se markiza nječemu sjeti, pa skočiv na noge reče: „Ajdemo,“ te prije nego je mogla gospojica Rosina koju izustiti, nadje se već put ville.

Došavši do širokih kamenih stuba, uz koje su lievo i desno vještom rukom iz kamena iztesane devet muza stajale, prihvati gospojica govoriti:

— Nemislim, da ćemo već sada u kuću. Tko bi ovaku čarobiju noćnoga zraka hotio zamieniti sa sparinom tamnih soba. Sjednimo ovdje, kada te mrzi biti u cvietnjaku.

Markiza stane i činjaše se kao da razmišljava. Pogleda po muzah kao da izabira, kojoj će pod noge sjesti, i konačno sjedne Erati na podnožje. Medjutim je mjesec na čistinu doplovio i svojim punim svjetlom u markizino oko gledao, a ona upre svoj pogled unj, osloniv glavu o hladno iz kamena koljeno muzino; u to oćuti, da joj je nješto o glavu zapelo, pogleda u vis i opazi vienac svežih ruža i mirta, gdje visi o liri u ruci muzinoj.

— Tko objesi ovaj vienac ovamo? zapitaa. on

— Neznam, odvrati Rosina pogledav na krasan vienac. U to stupi Nina na vrata.

— Nino, jesi li ti objesila ovaj vienac na ovu muzu? zapita ju markiza.

— Nisam milostiva gospo, odvrati ova. Nu čas prije baveća se u mojoj sobici, pogledah kroz prozor, i činjaše mi se, da njetko visok i vitak oko muza ima posla, i prije no se mogoh razabrati što radi, izginu u tamnom prohodu vinove loze.

— Vidi mi se, da ću morati momke oko plotova postaviti, da tjeraju nepozvance od moje kuće, oštro reče markiza. A onda produlji kao sanjareći: Što se uputio taj čovjek? . . . Rosino, tebi nalažem, da ga odvratiš od moje osobe i kuće. Po svem, što mu sinoć rekoh, usudjuje se još me uznemiravati, a to nesmje biti. Kaži mu, da mu svet mora biti zakon i ljubav kao i mir one dvojice, koja mu nije ništa zla počinila. Neka on svoja griešna poželjenja upravi onamo, gdje neće imati počinjati kao ovdje, tolika zla. Ušuti i opet glavu oslone o kamen. Gospojica se izkašlje, nješto promuca pa onda reče:

— Nerazumijem te Ido. O kom govoriš i s kim se baviš? Što imaš?

— Nisi li vidila sinoć onoga čovjeka u sjenici?

— Jesam da, ali što je š njim?

— Što je š njim! ta zar si tako tupa, da se nedosjećaš šta hoće i kamo šiba?

— Oh, oh! je li moguće! Grof Ucelini se zagledao u tvoju krasotu, pa želi — da, on jamačno želi, da mu ljubav vraćaš . . .

— Da! ali molim te potraži ga pa mu kaži, neka me se prodje. Da, da me se posve prodje i mir mi pusti, koga trebam sada više nego ikada.

— Ali gdje i kuda da ga tražim, Ido?

— Kuda? — eno onuda; biti će gdje godj u sjeni. Ta zar nije on ono svirao? A misliš, da nije i ovaj vienac on ovamo objesio? Idi, idi, kaži mu neka bježi, neka me se prodje. Ta odlazi!

Rosina se digne i neodlučena postoji ogledavajuć se na sve strane, i neznajuć kuda da krene. Ali da zadovolji markizi, pusti se put sjenita prohoda i do skora izčezne u njegovoj dubini. Čim izgine šušanj njenih koraka, pruži markiza ruku nad glavu, izpukne ružin pupolj iz vienca i taknuv ga

hitro u njedra, tiho šaptaše: Njegova te ruka ubrala, pa zato počivaj na ovom srdcu.

Poslie njekoliko trenutaka vrati se gospojica Rosina i reče smijući se: Upravo sam ga zagledala dolje za živicom, kako je pružao glavu, da vidi u cvietnjak; kazah mu, da se odnaša, ako neće da bude gonjen momci. Živo se prepade i odmah se udalji.

Tim sjede uz markizu i stade brundati po gitari, koja je ležala uz markizine noge. Tako časak bilo, kad iz daljine opet glas frulin no tiho zamni te ga za malo nestane. Još dugo razgovarahu se ove dvie o neznatnih stvarih i već stajaše mjesec visoko, kad su odišle k počinku.

U svojoj spavaonici nalazeća se sama, izvadi markiza pupolj iz njedara i poljubiv ga uzdahne i reče: „Objesio te Erati na liru, da me uvjeri o svojoj ljubavi i želji za menom. Ali što ću! — Nesmijem se s njim sastati; on mi je razbludio srdce, potaknuo grešnu vatru u mojoj grudi; razigrala se mečta s njegovih navala, ali ga svakako bježati moram . . . Da mi nije štogodj čarao, kad me ovaka sila u srdcu tare . . . Evo sada mislim, objela bih ga punim srdcem žarke ljubavi — a kad sam do njega, zazirem od njega i bježim i tjeram ga . . . Moj suprug me ostavi u najpogibeljnijih časovih . . . Ali šta, da mi on straža bude? da me on čuva, gdje se nebi mogla sama občuvati? O moj Alfonzo, neboj se! ako ti je supruga i u napasti, ipak se može i sama ovoj oteti. Ti nesmiješ znati za njene borbe, za njene patnje. Občuvati će ona i svoje i tvoje poštenje i tada ti tekar o svojoj nevolji kazati, kada ju sretno nadvlada.“ Nemirnoga duha a još nemirnijega srdca legne spavati i dugo je trebalo prije no joj se sanak smilova.

Gospojica Rosina pako, mjesto da ide počinku, prošulja se iz ville na ročišće grofom Uceliniom. Nadje ga u debeloj sjeni vinove loze ko poludjela čovjeka hodati i prepane se na veliko od njegova bjesnila.

— Vi ste odviše žestok grofe, reče mu ona tiho, i neznate se ustrpiti.

— A vi niste nikada ljubila gospojice, odvrati grof osorno. Uvjeravate me neprestano o markizinoj ljubavi, i obećajete, da će biti moja, a čim joj se približim, bježi od mene i progoni me svojim gnjevom.

Rosina uzdahne duboko i nastavi:

— Grofe vi nepoznate ženskoga srdca! ono vam je bezdno puno zagonetaka, i nije ga toli lasno proučiti. — Ali ja vas uvjeravam, da vas Ida ljubi. Nu što ona od vas bježi, odtud nemožete zaključiti da vas neljubi. Ona je supruga mužu, kojega je do sada jedinoga ljubila i štovala, i nemože joj se odreći visoka ćudorednost; nu ona ima sama sobom veliki boj biti i dok sve protuslovlje svlada, mora imati vremena

— To je nješto! Odlazite mi Boga vam, svojim mudrovanjem! Prava ljubav nepoznaje toga, i predaje se sa svom žestinom bez svakoga obzira. Vi mi hinite i hoćete da me do bjesnosti razdražite, ili — ili je vaša pohlepa za . . .

— Grofe nevriedjajte me, prekine mu rieč Rosina, vi mene prvi potražiste i vaše ponude . . .

Sada pako Ucelini njoj u rieč upane i nastavi:

— Moje ponude zavedoše vas... Oprostite gospojice, prenaglih se. — Vjerovati ću, da me ljubi markiza, ali punim srdcem žarke ljubavi i želja težko je čekati; zato vas zaklinjem gospojice, gledajte da ju nagovorite, da joj izbijete iz glave pojmove o krieposti i ćudorednosti, i da mi se preda; a ja ću vas gospojice kneževski obdariti. Imadem ono pustih palača pa si birajte, neka vam bude, koju hoćete, samo da markiza bude moja.

Rosini uzdrkće srdce od veselja, slušajuć grofovo obećanje. Ta jedan dvor je truda i nagovaranja oko zaljubljene žene vriedan, pomisli u sebi i tvrdo obeća grofu, da će ga markiza prviput, kad se š njim sastane, saslušati, a da će ona i oko toga nastojati, da to što skorije uzbude. Za tim ode svako k sebi; grof uživajuć već u napred sladke časove na markizinih njedrih, a gospojica Rosina šireći se po grofovskom dvoru, za kakovim je od mladosti čeznula. „Puklo kuda puklo“ — reče sama sebi, lagano hodajuć sjenitim prohodom, „ja ću ju početi nagovarati. — Znadem, da će ju s prva muke stajati, ali konačno će se ipak skloniti na ročišće, jer ga ljubi; a kad se sastanu, biti će posao gotov.“ (Dalje sliedi.)

Kolisčizna i stepe.

(Pripoviest Mihovila Grabovskoga.)

(Konac.)

Jedni su pripovjedali, da vide noćju na groblju dvie žene, gdje se češljaju i kosu pletu. To bijahu kugine sestre: jedna davi ljude, druga životinju. Pravdahu se, kojoj će se volja izpuniti. Drugi su vidjevali, kako gospodarice kasno u noć pri uljenici predu, a muži jim i djeca tvrdo spe, i kako njetko kroz onizke prozore u kuću zaviruje i na prste broji i speće i bdijuće. To bijaše Mòra. Ja sam vidio, kako se je štrkljao i trkao divji konj po stepi, nosdrve razpuhavao, srkao zrak kan da vode ište, al se na nijednom zdencu ustavio nije; zagledav ga, zahrzà i odtrkà. Gatali su i slutili ljudi, da za tim konjem dodju kobilice (skakavci). Tako i bì. Bog je poslao tu nevolju baš prije žetve. Sve su skakavci požerali i osmradili. Takove ih plohe lećahu, da su prikrile sunce, kao crni oblaci; o podne bijaše mračno kao o pônoći; krilî su tako šumili i šušnjili, da takova šuma ni šušnja nitko živ na stepi čuo još nije. Naši mladići bacali se na konje, strieljali skakavce i vikali, misleć ih tim poplašit; žene su grozno plakale i naricale, a mi muži stali smo pred kućami turobnâ lica, prekrštenih rukû, jer nam je duboko u srdce prodrla ta kazna božja. Propadè sva ljetina; ali to bijaše još malo zlo. Nada u dògodišnji prirod visjela nam je o tanahnoj nîti, jer nam se skakavci zakotiše u našoj zemlji. Ljudi nisu htjeli ozimine sijati; težaci od mene otišli; sâm sam morao gospodariti. Mišljah: bog me jur pomiluje i občuva sjetvu. Nu njegova je mudrost inače odlučila bila. Zima bijaše meka, proljeće ugodno. Skakavci nepogiboše. Čim sunce toplije, tim naš zlodjel jači. Mjesto požeruhâ skakavaca pokazà se ogavna i odurna gamad, te ni jedno stabalce, ni jedna

travčica neostà na stepi. Glad se javljao. Živina pàrala od smradne i gnusne vode. — — Ostalo staro žito sam morao čuvati još za jednu sjetvu. O samû mesu morali smo živiti. Navalile na nas bolesti. Preminula mi dva djeteta. Inostrani ljudi su zapustili selište i otišli s trbuhom za kruhom. Ostao sam sâm s najstarijom kćerju i s najmladjim sinom. Napro sam posljednje sile, posijao oziminu, premda oskudnu. Žalost mi srdce pritiskaše, dajućû zemlji posliednje zrnje. Zima i proljeće u dva ljeta zagonice bijahu obilni žalovita proricanja. Mogli smo slutiti, da bude zavladala silna suša. Ipak je pomočila o svetom Grguru topla blaga kišica, i sve je ozelenilo i oživjelo. Nu ta kišica bijaše prva i zadnja toga proljeća. Do Jakovlja nije ni sražice daždja palo iz oblaka. Na brzo uvehlo sve zelenilo i rašće na polju. O sv. Vrbanu zasmrdile su mlake i kali; o Ivanju presahnuli studenci; umorena zemlja razširila ralje; sunce zapadalo bez žara. Nadao sam se kiši s toga, što su se svakoga jutra sabirali oblaci bieli; ali žalibože razplinuli se brzo. Večeri su bili tihi, zapadajuće sunce sjajilo se na zreniku stepi poput razbieljene peći. Šturo klasje i vlatje štrljilo je u vis. Nema ti gòre propasti od suše. Nije samo glad, nego smrt je prietila čovjeku i svakomu stvoru. Žitka već davno nije bilo, trava uvehla, voda presahla. Sam bog znaj, kamo su se odmakle bile ptice, ni da bi samo jednu čuo gdje zažuborit ili zapjevat. Životinje, onemogle i mršave, nestajaše od dana do dana. Kad je parnula posliednja dojna krava, koja nas do tad mliekom svojim hranila, tad je preminula i njezina dojilja, mila mi kćerčica. Pokle mi nebijaše ni žene ni djece, ona me jedina nastâla: ona mi bijaše podpora, gospodarica jadne kuće moje, utjeha moja, jedina nada moja. Gledao sam, kako se vrtila oko mene i oko nejačka brata si, kao brižna mati; kako je ustrpljivo podnosila i glad i žedju, radila za svu djecu i družinu svu; mislio sam, bog joj se zaufano smiluje. I zbilja. Bog joj se smilovao, ali ne onako, kako sam mislio ja kratkovidi čovjek. Pozvao ju k sebi iz nevolje i tuge ovoga svieta.

Smrću toga djeteta potamnila svjetlost mojih očiu. Tada sam prvi put svoju nevolju razabrao i oćutio. Tielo mi ostalo na zemlji, nù miso moja pošla u grob za njom, pošla pod zemlju medju mile mrtce; nije se, niti se bude više odanle povratila. Ostao sam njekoliko vremena u pustoj i obumrloj naselini, živio sam s djetetom kano tad, kad sam došo u tu naselinu hraneći se kukuruzom. Tumarao sam od zore do mrke noći oko propadajuće kuće, bludio oko grobova meni premilih. Koliko sam god puti sgriešio svoje diete kad bi se smrkavalo: pitao bim, da li je jur mnogo godina, što mi je onaj Poljak prodao tu stepu i ostavio me samotnika otišad u Poljsku. Nebim vjerovao nikomu, da je od tad već umaklo u vječnost trideset ljeta. Bijah opet kao drugoga dne po njegovu odhodu sám, zapuštenik, bez kuće, samo što ćutijah na ledjih težko breme starih lieta i u srdcu neizrecivu tugu. Tad mi svjetljaše na tom polju rujna zora, sad mrka noć; med zorom i večerom nestà poldneva, nestà dneva, bez znamena, bez traga.

Vidivši da se starac zadubio u misli i zamaknuo, zašutih i ja malko, a za tim progovorih:

— Kako ste se povratio iz Besarabije u te strane?

— Vidio sam, da se jesen domiče, da meni i jedinomu mi djetetu grozi smrt, da mi je umrieti od gladinje rane, s toga zapustih stepe. Obratih se k ovoj strani. Kad su mi pomrli sužitnici, premitala mi se življe po glavi uspomena na mlada lieta. Uzhtilo mi se u Luhovu.

— A jeste li bio ondje?

— Nisam došo donle. Tu se ustavih i ostadoh.

— A što je sa stepom, koju ste kupio za Siennhom?

— Ako je tko neobradjuje, zarasla je, kako bijaše i preda mnom. Hrani jata jarebica i krda divljih konja. Dok mi življaše sin, mislio sam tu stepu urediti ili prodati. Kad mi je i sin umro, dao sam pisma toga posjeda Orlinskomu vlastelinu; jer s njegove milosti živim već petnaest lieta u većem obilju, nego li dolikuje čovjeku moga striliša. Nù on nehtjede primiti toga dara, premda je vidio, da su pisma u redu. Oporučio sam dakle taj posjed bez otčeva znanja najstarjoj mu kćeri Juliki. Možda budu ta pisma od koristi budućemu njezinomu mužu. Da bi se ona strana napučila i od suše branila, bila bi stepa obilno bogatstvo.

— Iz vaše pripoviesti, prekinuh mu rieč, sudim, da gospoja Żulynska mora bit u rodu s porodicom, kojoj ste jedino diete od hajdamaka oteo. Nije li Orlinska vlastelinka ono djevojče, koje ste izneso iz Smilanskoga pókolja?

— Nije ne, reče starac, to joj je kći. Sadanja Orlinska vlastelinka je unuka gubernatora Smilanskoga Wejhera. Naša gospodična Julika, koju možda snubite, jer jašite po ovih poljanah, unuka je onoj Juliji, koju sam spasio. Akoprem se je to u davno doba dogodilo, još se živo sjećaju dobra naša vlastela staroga hajdamaka. Dočekaše me kao prosjaka na pol mrtvâ; osipaše milostmi i dobrotami; htiše naobrazit mi sina; stare rane zacieliti i izvidati, da se moglo; Bog joj sto puti to plati!

— A kako ste došli k Orlinskim? Kako su vas spoznali?

— Možda slučajno, a možda i ne. Mnogo se čudnovita pripeti na svietu; više nego si tko i misli. Skoro dvadeset lieta živim na svietu, pa se ipak čudim svietu. Što vam se čini? Nesmijte se, što seljak mudruje. Seljak radi rukami, ćuti srdcem, dok je mlad; pa ipak nezna, da nosi na ramenih glavu. Ali kad mu se pokaže na glavi bieli vlas, noge opješaju, znajte, nješto mu se u glavi búdi, misli se uzmu iz nje rojiti kao pčelinji rojevi, zuje oko njega, razgovaraju ga, kad ima lazno, u prostih uzah. Svojoj sudbini nepobjegnemo ni na konju. Nješto vodi čovjeka za ruku. Ogledavamo se naokolo, misleći, da tu nikoga nije. Ne vjerujte toga; nasluhavaju vas i vide, upravljaju vam korak, ne po vašoj, već po svojoj volji. A tko su ti? Bog i njegovi angjeli rajnici, ako ste pravedni; vrag, ako ste mu prodali dušu zlim djelom. Želite li znati, kako sam prispio amo? Poviedam vam, samo me poslušnite. Dodjoh s prosjačkim štapom sa stepe. U Poljskoj me obori zima. Dobri ljudi hranili mene i diete mi, ali studen ubijala mene i njega. Neznadijah, kako bi sad prišo u Luhovu. Bilo je njeko poslie pôdne. Digoh se iz

sela. Snieg mete i pada sve na vehte, krpaške. Zakrhao debel, da nisam vidio nigdi žive duše. Nepoznavah puta u toj strani. Pa da ga i poznam, kakova mi korist, kad je sva okolica zaogrnjena u debel snjegovit plašt. Diete mi premorila zima i studen vjetar. I mene zazebè. Pred sobom vidih propast, smrt svoju. Pomno se osvrtah na sve strani, nebi li gdje opazio selo, kuću, krčmu ili stog siena. Nigdje ništa. Malko se bura pritišila i umirila, da još bolje vidim, da sam sried bezkrajna polja. Sunčji trak obasjà bielu zemlju. Na desnoj strani, jedva mi oko dohitilo, nješto se zasvjetì. Mišljah, svietle se sunčani traci na snieżnû zametu. Ne, svietlio se križ; ja i diete od srdca se obradovasmo. Povratila nam se nada u dušu. Upravismo koračaje k sretnú znamenu, premda ćutijah, da me možda ostave i onako slabe sile, da mi krv u žilah sustane, jer sam bio daleko od križa. Tješila me jedino miso, da je križ znamen spasa. Blistao se pred nami u zraku, po kom plastunice sniega lepršahu. Bio mi je prema zahodećemu suncu kao drugo izhodeće sunce. Čim se smrklo, zatreptì nad njim njekoliko zviezdica. Gledajući prije križ zlatan, gledasmo sad srebrn. Koračio sam k njemu: vjera u srdcu bijaše živa, al sile sustaše umorene. Koliko puti stadosmo trudni i premoreni! Ali znamenje naše sjajilo se u noći još sjajnije i hrabrilo nas još jače. Diete nemoguće hoditi uzeh u naručaj i prtih dalje snieg. Križ se sakrio, al opazih na visokoj gomili stupima poduprt zidac. Mučno se ga dokopah, spustih podanj, da me brani brijućâ vjetra. San me obhrvao, skoro da i nisam ćutio zime. U posliednjoj sviesti pritisnuh sina bliže k sebi — i zaspah tvrd san. Seljani nadjoše mene i diete tako speće; prenesoše nas i probudiše.

Gomila i zidac, za kojim sam se spasio, gomila su i crkvica Orlinska, koju eto odavle vidimo. Možda znate, da je ta crkvica sazidana nad truplom one, koju sam spasio iz Smilanskoga pokolja, nad samrtnim prahom one spašene duše, koja mi se prikazala u tamnici. Jeli možda bez božje volje, da mi je prtećû snieg kazao put križ nad njenim grobom? Što velite o tom, kad je pripovjedao moj sin, tad od sedam ljeta dječak, da se je prikazala nad nami svjetla slika, te nas štitila zime i vjetra; da nepogibosmo? Vjerujte, ako vas volja. Oživivši me seljaci, nahranio sam se i prespao. Odvedoše me u gospoštiju, koja me hotì nadariti kao ubogâ prosjaka. Gospoštinski dvor Orlinski bijaše gdje je i sad; al to bijaše grad star, nizak i crn. Zapeljaše me u mračan sobarak; majušna djevojčica mi podala darak. Nehotice klikoh ugledav malu, jer bijaše živa slika i prilika one djevojčice, koju sam u naručju nosio posried podivljalih hajdamaka. Izmakla mi se riečca „Julika.“ „Odkud me poznate?“ upita mala. Na to joj dodje mati. Moje ime i svetinja na prsih mojih, koju mi dala Špolanska gospoja, razbistriše támu slučaja. U vlasteoskoj kući dočekaše me prosjaka kao otca. Ima već deset ljeta, što me pri sebi drže, i još nije sustala njihova dobrota. Tako mi je spasilo život dobro djelo, što ga učinih u mladosti; a možda me rieši kazni i na onom svietu. — Izpripoviedio sam vam cielo moje življenje, a što vi k tomu velite?

— Mnijem, da ste čovjek pošten, pomoći dobrih ljudij vriedan. Gospodin i službenik, Poljak i Kozak, kad si podadu ruke, da se uzajamno pomažu iz dobroga srdca, štovani su pred ljudmi i pred bogom.

* * *

Jašući u Orlince nesmetnuh oka sa gotske crkvice, što no se blistala na kraj ravnoga polja. Starčeva pripoviest kosnula mi se duboko srdca i upililа u glavu. Prišad u Orlince pitah, koliko mogu vjerovati poviesti Kurenovoj.

— Da je nedužnost Kurenovu, i njegvo dobro djelo u Smilanskoj moriji potvrdila nebeska prikaz, to je tvrdila i moja mati Dubravska, i vlastelin Dubravski, o kom govori Kuren kao o kakvom čarobniku. Vlastelin Dubravski bijaše čovjek surov, možda i grozan, nu uspomena na gradskoga sudca uzbujala je u grozovito strašilo. Što je duže moje babe, prikazavše se starcu, to je stvar, o kojoj neposumnjà nijedan naše porodice. Tako gospoja Žulynska.

— Moram dodati, reče Žulynski, da je spomen moje babe ostao u ljudstvu u časti velikoj. Pred dvadeset ljeta življaše puno ljudij, svjedokâ njene pobožnosti i mučeničke smrti. Svi ju za sveticu držahu; veleći, da su vidili čudotvore pojave, na njezinu grobu. Oženiv se i dobiv od biskupa dozvolju, da prenesem njezino truplo iz Smile u crkvicu zavičaja njena, vrlo mi se opirahu Smilanci. Odanle i sad hodaju amo k mučenici.

— I ja vam još primetnem, prihvati gospodična Julika, kako je iz crkvice došla svjetla gospoja i odjećom občuvala otca i sina, a odjeća joj bijaše baš kao ona, u kojoj pokopasmo babu svoju. Poviedahu seljaci, koji su oba Kurena dopeljali u selo, da jih je njetko na glas zvao iz kuće. Mnijahu, da je to glas moga otca, pa da jih je čovjek na konju najme moj otac vodio k crkvici.

— Eto vidite prijatelju, reče vlastelin Žulynski, nije tako skromnâ kuta, nije neznatnâ roda, da nebi imao uspomena svoje prošlosti, spojenih bud tješnje bud širje s povješću cieloga kraja. Tako je za nas k o l i š č i z n a ili ukrajinski ustanak ljeta 1768. uspomene vriedan poradi čudne domaće zgode: krvava smrt naše babe i velika njezina pobožnost ostadoše narodu u živoj pameti. To je možda tajna poezija, koja pozlaćuje svakdanjost našega života na svietu.

* * *

To sam doživio bivši prvi put u Ukrajini. Ako čitalac ili čitalica želi saznati, što se poslie zbilo, lako mu izpunim želju. Upravo sad naime, kada to pišem, stoji njetko za mnom i gleda mi ljubko se smiešeć u pismu na svaki potez pera. To je ona osoba, koja je porumenila ugledavša neznanca mladenca, došloga prvi put u grad — njegda gospodična Julika, sad mila moja supruga.

Dva ljeta sam pohadjao starca na naselištu i razgovarao se š njim o staru vremenu. Njegove pripovjedke vrlo me zanimale, svjetiljku mi prižigale,

da sam povirio dublje u povjest i u običaje toga naroda. Drugi diel života starca Kurena na stepah prikazivaše mi istinit lik samotnih jednolikih krajeva ukrajinskih i podoljskih. Koliko već godina počiva starac pod gomilom, na kojoj rad posjedavaše, i gdje sam ga svagda našo ko zviezdara na zviezdarni! Mislio sam puno putì, da bi tek onda pravo poznali prošlost tih krajeva, kad bismo mogli slušati zgode svih vremena, spećih pod gomilami ukrajinskimi.

Pohrv. Iv. B—.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Muhamedov put u nebo. Jedna muslomanska legenda pripovieda o tom ovako: Muhamed je običavao ići u goru, da samotuje i o svom visokom zvanju razmišlja Jednom zaspa medju brdima Al Safa i Merva blizu Meke i onda dodje k njemu arkangjeo Gabriel sa sedamdeset krilatih parova i jednim podčinjenim angjelom i reče: „Meni je naložene, da te odmah pred Boga dovedem.“ A za to da bude dostojan, izvadi arkangjeo proroku iz njedara srdce, iz̀miče iz njega gustu crnu kaplju, istočni grieh, napuni mu tim nastalu prazninu mudrošću i vjerom, te srdce stavi, odakle ga je i uzeo bio. To je dakako svršio u tili čas i onda doveo Muhamedu sveto živinče, na kojem je prorok običavao jašiti, kad je imao svršiti koju božju zapovjed. Bijaše nalično oslu, samo nješto veće, pa je osim toga imalo čovječje lice, konjski požirak, orlovska krila i oči sjajne kao što je sjajna zviezda Aldebaran; a jerbo je bilo hitro nazvaše ga Al borak t. j. gromovnik i otac grmljavine; imaše on uma i razuma, ali govoriti mogaše on samo u njekih slučajih.

Kad je Muhamed htjeo da zajaši, počne se živinče ritati i nehtjede ga pustiti na se. Onda progovori arkangjeo: „Stoj al borače, i budi Muhamedu pokoran; jer nikad na ledjih tvojih nije bilo većega ljubimca božjega nego što je on.“ — I sveto živinče dobi sada rieč i progovori: „Gabriele, zar nije već Abraham na meni jašio, kad je po zapovjedi božjoj išo da pohodi svoga sina Izmajila? Možda je, o silni medju angjeli, ovaj posrednik, koj ima naučati novu vjeru, kojoj je osnov: Osim boga nema boga!“ — „Ele stani al borače, nastavi arkangjeo, to je Muhamed, sin jednoga sluge božjega, glava Adamovih potomaka, knez i pečat svih proroka; o desnu mu je dženet (raj), o lievu gjehena (pakao); tko vjeruje u njegovu istinu, bude uživao vječni život, a tko ga biedi làžom, bude u paklu gorio.“ — Na to odgovori al borak ponizno: „Molim te vojvodo angjela, nastoj, da tvoj prijatelj i saveznik Muhamed na dan uzkrsnuća i meni pribavi ulaznicu u raj.“ — Proroka to ganu pa reče: „Stani, borače, gledat ću, da budeš bezsmrtan.“ I sad istom pokleknu živinče i Muhamed nanj zajaši i prije no što bi trenuo okom, odleti zrakom u Jerusolim.

Tù podje Muhamed najprije u hram, koj se je te noći starom svojom svjetlosti sjao i nadje tù Abrahama, Mojsiju te Isusa i združi se s njimi u molitvi. Boraka sveza o čudnovatu željeznu kariku, koju je tik ulaza u hram pribio Salamun, da veže buntovne genije i prisili ih bivati na službi božjoj pravovjernih.

Medjutim je veoma uslužni arkangjeo donio one ljestve svjetlosti, što ih je u snu vidio Izrajil, da sižu od zemlje do neba. Na tih čudnovatih ljestvah popnu se prorok i arkangjeo do vrata prvoga nebeskoga prediela. Nema

jezika, kojim bi se dala izraziti visina i daljina tih vrata, krasota vratnika te ono ukusno djelo po vratih. Gabriel javi, da je doveo Muhameda, na što se odmah vrata razšinu i prorok s arkangjelom unidje.

Imaše se prorok čemu čuditi opaziv prvo nebo srebrom popodjeno, a krov mu pun zviezda, koje kano svjetiljke vise o zlatnih veriga, debelih poput brda. U svakoj zviezdi vidje po jednoga angjela stražanina, da nebi vrazi i buntovni dusi sriednjega zraka uhodili vrebajući, što li rade nebeski žitelji. Prorok pokroči napred i sretne jednoga starca, koj ga ljubezno nazove „sinkom, najmilijim izmedju sve djece." Gabriel proroku reče: „Taj častni starac je Adam, praotac čovječjega roda, koj je nebeski podanik." Idjahu dalje i zagledaju čudnovatu pticu, noge joj u dolnjem a glava u gornjem nebu, a to je daljina po prilici od tri tisuće godina puta. Gabriel reče: „To je kokot" i doda: „Ima u nebu svakakve živadi ali u najvećem ugledu je kokot, jer je vazda prvi, koj jutrom pozdravlja svoga Stvorca. Tko bi mogo opisati predražestna ptića, njegovu sjajna pera poput smaragda i rubina i milinu njegova glasa!"

Premda je jedan nebeski prediel udaljen od drugoga kao što se znade pet sto godina puta, Muhamed ga je s arkangjelom prošo u kraće doba nego što je jedan sat. U drugom nebu nadje pod s njeke vrsti željeza, što ga zovu Manu. Na vratih pozdravi ga Noah, a malo dalje Ivan Krstitelj, koj mu se zbog visoka zvanja duboko pokloni. *

Na ulazu trećega neba vidje Muhamed pod s druge vrsti željeza, koju zovu Zaitun. Tu nadje toli orijaškoga angjela, da mu je samo razmak medju očima imao daljine sedamdeset tisuća dana puta. Pred tim tajinstvenim bićem bijaše stol, po kojem je neprestano nješto pisao pa brisao. Muhamed upita šta to radi? i kazano mu je, da taj angjeo skrbi za stol čovječjega roda, te sa stola briše imena onih, koji su umrli a upisuje one, koji su se rodili. U svakom nebu nadje novu vrst angjela, kojih prije u drugih rajskih predielih nije vidio, i čim je išo više, tim se je većma množio broj angjela. Pomoliv se prorok s timi angjeli u trećem nebu, podje u četvrto. Tu bijaše pod od suha zlata. Što je god dosada Muhamed vidio angjela, ovi su sve nadkrilivali i krasotom i duševnom moćju. Jedan izmedju njih, veličinom ravan angjelu u trećem nebu za stolom, imaše dužnost oplakivati griehe ljudi i moliti, da ih okaju i da budu pomilovani. Tu se prorok sastao s patriarhom Enohom, koj ga je pratio u peto nebo.

Na ulazu u to nebo, gdje je bio pod od najljepših dragulja, Muhameda pozdravi Aron; od tud prorok vidje pakao, priredjen za nevjerne učenike i nevjerne Arape; grozotu im mora da povećava još gore radost i veličje ovoga neba.

Pod u šestom nebu bijaše od ledfia, koj i sam bijaše proziran i učini, da su i žitelji toga neba mogli vidjeti kroz druga tjelesa; odtuda se vidi jasno unutrašnjost svako prijašnjega neba i zemlje. Tu je prorok našo Mojsiju, koj opaziv ga, proplače veleći: „Evo izza mene poslan je dječak, koj će za malo godina istini pribaviti više pristaša i po tom u raj privesti više osoba, nego što je dosada Izraelita u nebeskih predielih, premda je Židovom dan zakon božji već prije više stoljeća."

Napokon dodje Muhamed u sedmo nebo, ljepše od svih dosadašnjih, pod mu je utielovljena svjetlost. Tu ima angjeo, najveći božji stvor, sa sedamtisuća obraza, u svakom obrazu sedamdeset tisuća usta, u svakih ustah

* Njeki muhamedanski pisci, prijazniji Židom nego kršćanom, vele, da im je prorok u drugom nebu sastao Isusa a u sedmom Abrahama, a obratno kažu, koji su prijazniji kršćanom.

sedamdeset tisuća jezika, a svaki jezik slavi Boga neprestano u sedamdeset tisuća narječja. Tù Gabriel ponudi proroku dvie šalice, jednu napunjenu mliekom, drugu vinom. Prorok izabra prvu, na što se počuo glas: „Mudro si izabrao, Muhamede, mili božji apoštole, jer da si posegnuo za vinom, do skora bi ti puk odpao, i što god bi podhvatio, u svem bi zlo prošao.“

Uz dvoranu Abramovu raslo je čudnovato drvo — sveti lokvanj; vlažile ga četiri rajske rieke, i dalje nije smio ići nikoj angjeo pa ni isti Gabriel; ali je Muhamedu bilo i to dopušteno. Vidje, da je u svetoga lokvanja lišće kano slonova ušesa, a plod kano lonci za vodu. Slast ploda toga nadmašuje sve, što može na svietu sladko biti i jedan sam bi bio dosta, da nahrani sav sviet. Pod tim drvetom nadje prorok drugoga si vodju imenom Izrafila, koj ga provede u bezkrajne prostorije i kroz mirijade nebeskih duhova, neprestano slavu Bogu pjevajućih. Napokon stiže Muhamed u blaženu blizinu Svemogućega i bude mu dozvoljeno primaći se priestolju na dva puškometa. Na priestolju opazi urezane ove rieči, koje poslie uze za simbol vjere svoje: „Nema boga nad boga, a Muhamed je božji prorok.“ Šta je bog govorio sa svojim slugom, to nije pripoviedao, samo to se je doznalo, da je Bog muslomanom zapovjedio kroz dan moliti petdeset puta, nu da je prorok na Mojsijin savjet molio, neka se taj broj obali na pet puta. I usliša Bog dakako svoga proroka. Poslie dogovora odvede Izrafil proroka natrag k arkangjelu Gabrielu i ovi odmah odu u Meku. Približivši se zemlji, počne zora bieliti i sunce izlaziti na kaukazke gore, te oni zagledaju kraljevine Armeniju i Azerbijan, gdje su pod njima kano dvie male travice. U Jerusolimu nadju al boraka, koj je sretno proroka prenio u Meku, prije nego je sunce posve obasjalo zemlju, a sav put trajaše samo jednu jeditu noć.* (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. Presv. g. dr. Jovan Subbotić, ljubimac književnik naroda našega, oprostio se vele ganuto s premnogimi svojimi štovatelji, koji su ga preksinoć izpratili na kolodvor, da ide u Karlovac pa u Novisad. Velike su njegove zasluge oko bratske ljubavi Srba i Hrvata; došlo je do toga, da kola pucaju, i svoj da svoga pozna. Kao što mi znamo, da će Subbotić stanovao živ, gdje mu drago, raditi vazda svojski za naš jedan narod, tako budi i on uvjeren, da ga po svuda prati blagoslov naroda našega hrvatskoga i srbskoga. Sjajno mu ime potamnjeti neće; biser i u blato zabačen, ostaje biser.

Iz Siska. (Dopis.) Uzeh pero, da Vam koju odavlje javim o zagr. kazalištnom družtvu, koje dne 14. o. m. započe, a dne 19. doče svoje predstave.

Neću poimence operettâ ni veselih igarâ navadjati, već ću samo jedno navesti, a to je — veoma loš jezik. Hoćemo li ikada doživjeti vrieme, kad ćemo čuti sa pozorišta valjalu hrvaštinu? Ako bude i na dalje kazalištni odbor toliko hajao kao do sada za sve opomene, dvojim, da li kada. —

Za predstavâ bijaše kazalište uviek dubkom puno, što je jamačno znak, da će vazda isto družtvo ovdje liep doček naći.

Dne 20. bijaše koncert „na uspomenu na Sisak a na korist A. Švarca“ uz ulazninu od 1 stot.

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

Bez prvoga neima sajma,
Niti sajma, niti zajma;
Druga pako rieči strana
Vrla ti je pasja hrana;
Jedno s drugim kad se akvači,
Vriednost daje brezovači.

---

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. [illegible] Odgonetku (rebusa u br. 37.) „Spas je [illegible] u istoku“ riešiše gg.: Ivan Žagrović u Zagrebu, Stjep. Kranjčić, Dragojila i Barica Plužčecove u Sv. Ivanu, Franjo Meden u Šenožećih.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 40. U Zagrebu 5. listopada 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Sažaljeni pjesnik.

(Romanca od Milutina.)

Tko me blieda vidi, gleda,
Da bolujem, odmah zna,
Bol u srdcu skrit se neda,
Š nje su lica zbliedila.

Kud prolazim, sve me žali —
Oj, al sreća neće me,
„Kasno smo se upoznali,“
Pomoć, veli, nemože! . . .

Uklonih se bučnu gradu
Jad sutuzi ugnut moj,
U samoće šumskom hladu
Da ću slušat ptica poj.

Oj, evo me boli moja!
Zaniemiše ptice sve . . .
Tužno šušti svaka hvoja,
Sučustvo me i tù tre.

Ružin pupolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

(Dalje.)

Bijaše predveče sliedećemu danu. Ugodni večernik šaptaše u cvieću i nosaše miris njegov po jasnom zraku, a lišće na granah šuštaše tajinstveno, kao da u njem uzdiše zaljubljeno srdce. Do sada zatvorena vrata na villi otvore se i napolje stupi Ida s Rozinom. Prošetaše se njekoliko puta sjenatim prohodom pa onda sjednu u sjenicu pod narandje i limune. Izza kratke šutnje nastavi zatežuć markiza: „Jesi li ti posve uvjerena, Rozino, da već nebude ovamo Ucelinia?“ „Ako se ti baš posve braniš, neće već nikad doći, ali ako je tvoja . . .“ Naglo joj upane Ida u rieč: „Negovori dalje! kako možeš samo i pomisliti, da bi bila moja želja, vidjeti i kakvoga drugoga muža izim moga supruga; a osobito pak muža, koj me svojom ljubavi posvuda progoni.“

Ublažujućim i tihim glasom prihvati Rozina: „Ido ako ćeš me slušati, a da neplaneš i da me zlo ne uzrazumiješ, navest ću sada glede tvoga položaja, i negledeći tebe upravo tako raditi — njekoliko rieči; govorit ću, da nam bude kraće vrieme, a i da ti razvijem svoje nazore, kakvi su i u veće strane žena današnjega vremena.“

Porugljivim posmjehom reče markiza: „Tvoj predgovor čini me znaličnom, ali mi se već iž njega vidi, da ćemo se težko složiti u mnenju.“

— Čuj odmah moje mnenje. Na koliko mogoh opaziti, ljubi te grof Ucelini, i on mnogo na kocku stavlja, da se s tobom sastane. — Gjulio Ucelini je najkrasniji muž u Mletcih, i mnogo srdce za njim željno bije . . . Na svoju nesreću zagleda se on u tebe, i ti mu postade jedinom željom i težnjom. — Toliko o njem. Ti znaš, da on tebe ljubi, da danju i noćju za tobom uzdiše, i da neima nigdje pokoja van gdje si ti. — Ti si supruga; neka bude! ali zašto da se ti nebi s čovjekom hotjela sastati, koj te ljubi, koj te pače obožava. Ti mu se uklanjaš, ti ga tjeraš izpred lica svoga i s tim podbadaš njegovu strast, vatru u njem podpaljuješ. A da ga ti češće vidiš, i više š njim obćiš, slegla bi mu se pohota i mirnije bi mu srdce bilo, koje ga sada nestašno goni naokolo. On bi našao utjehu obćeć s tobom, i za stalno nebi te toliko uznemirivao, koliko sada. Mašta u čovječjoj duši čini veću štetu, nego istina, koja se okom gleda. — Pa bi li bilo moguće, da ti nebi mogla biti tašta! da ti nebi bilo milo, kad bi muž iz najplemenitije mletačke obitelji, komu nije nijedan na krasoti i bogatstvu premac, kad bi on, velim, stenjao pod tvojim jarmom; kada bi jedin tvoj pogled mogo š njim sve učiniti, što bi tvoje trice hotjele, kada bi ti nenavidile gospodje i djevojke i svih se oči upirale u tvoga roba?! . . .

Do ovdje joj dade markiza govoriti, koja se već od dulje vremena silila, da joj žestokim smjehom neprekine govor; ali sada joj već doteža i glasno udari u smieh: „Ti, Rozino!“ poviče zatim porugljivo: „ta ti od nikakve liepe strane neuzimaš značajnost žene; to je ružna namiguša, kakovom bi ti htjela mene praviti . . . Ništa plemenita, ništa uzvišena nepoviruje iz tvojih rieči. Zar zbilja o meni toli podlo misliš, da bi ja htjela s puke sujete osramotiti najboljega i krasnoga supruga, te svoje poštenje izvrći opakomu mnenju i zlu govoru? A kako pogrdno govoriš o mužu! Mila moja! ja bih se doista stidila muža, koj bi mene moljakao za pogled oka. — Ako mi je mio, netreba da me moli; moje oko i srdce lete k njemu i sva naša čustva sjedine se u jednom pogledu u jednom tisku naših ruka . . .

Muž pako, koga nemogu ljubiti, vriedan je preziranja, ako mi se robom nudi, za ljubav moju. — Kukavica je to od muža, koj nezna biti gospodar svojim pohotam, koj na vidik iznosi svoju slaboću, — i ruglom se čini ženi, kojom vladati je već od naravi stvoren . . .

— Ali Ido, ti si na odviše strogo okrenula!

Strogo? — Što misliš o meni Rozino? Ja scienim, da me nepoznaješ u tom, gdje bi ja išla za tim, da se igram, najsvetijim i najplemenitijim čustvom, što ga Bog usadi u grud čovjeka. — Tvoji pojmovi su vrlo pomućeni draga, i ja bih morala misliti, da tvoje srdce nikada nije osjetilo ćućenja, iz kojega proiztiče čovjeku najveća sreća ali i najveća nesreća ovoga života. Ti uvredjaš božastvo, kada mu najuzvišenije djelo t. j. ćut ljubavi, grdiš; vidim to, kad misliš iz najplemenitijega stvora njegova iz čovjeka, učiniti kukavicu, ništariju, roba podlih strasti, prostih pohota . . . Da, Ucelini

mi reče, da me ljubi, i premda ova ljubav neproiztiče iz najplemenitijega vrela, ipak nisam nakana odsuditi ga. Ali kad bi se on hotio služiti podlimi sredstvi, misleći, da postigne kod mene svoju namjeru, tada bih bila prisiljena prezirati ga. On zna, da sam supruga drugomu mužu, zna, da svoga supruga ljubim; pa kad bi on izza svega toga još težio podlu svrhu kod mene postići, morala bih ga mrziti, — mrziti s toga, što o meni zlo, opako i nepošteno misli. Posliednje rieči govoraše žestoko i glasno a oči joj se uzkresnu, kao da joj je iz večernice pala iskra u zenicu, a lica joj se natjecala s rujem večernim. Bijaše se digla sa sjedala, i tako stajaše kao božica Vesta ponosita, puna dostojanstva.

Gospojica Rozina se zabuni; ona znaše, da izza živice dva uha slušaju i dva oka sievaju. Njene se misli počeše zabavljati raznimi predmeti, koji ju nagnaše na ovaj razgovor s markizom. U duhu vidi ona rušati se dvor, što joj bje obećan za njezin trud, vidi plamteće oko grofovo, komu zada rieč, da će biti dobitnik i slušaše ljuta predbacivanja njegova. Ali sebičnost, koja se dubokim žiljem u njenom srdcu uvrieži, nedade joj dugo razmišljavati; ona poznavaše žensko srdce i odluči pričekati; pomisli u sebi: strpljen spasen.

Čim opazi, da se je ohladila markizina vatra, kojom je govorila, ulovi ju za ruku i reče mirno: „Sjedi Ido. Zapletoh jedan čvor i nije mi na ino već da ga riešim. Ti imaš pravo, što se srdiš, a i ja bih isto tako radila, kada bi o meni itko takova šta pomislio. Nisam zlo mislila izričuć rieči, koje su se tebe toli žacnule; ti jih uze odviše strogo. Da ti nisi namiguša, tko o tom dvoji? a ja najmanje; ali zar bi morala biti svaka žena namiguša, kojoj bi se dopadalo udvorivanje kojega krasnoga a odličnoga muža?“

— A da, razlagaše dalje markiza, nijednoj se ženi od poštenja neće dopadati udvorivanje drugoga muža. — Svakoj supruzi ima biti poštenje njena supruga sveto, a još svetije njeno sobstveno; s toga ima biti uviek na oprezi, da joj ga ni najmanja sjenka neokalja, jer, vjeruj mi Rozino! isti onaj muž, koj se trudi oko lakoumne i razbludne žene, prezire ju kao stvar jeftinu i nevaljalu, i š njom ruglo sbija, čim se njena milja zasiti ... Jaoh mužu, koj takovu ženu suprugom nazivlje.

— Ja uz načela tvoja pristajem, ali ipak nemogu toli strogo suditi kao što ti. Po tvojih pojmovih bi dakle veća strana žena bila osudjena; jer većoj se strani dopada laskanje i udvorivanje muževa, i sladko im je biti kadšto nevjernim svojim suprugom.

— Jest, jest! da im je sladko! Ali opačina ostaje do vieka opačinom i nijedna uživana slast neizvine griešnika njegove krivnje ... Ženina ljubav i kriepost drži čitave obitelji u dobru i sreći, dočim njene opačine ruše mir i blagostanje nebrojenih kuća. Takove su nesretnice, koje čovjek uza svu njihovu nevolju niti žaliti nemože.

— Tvoja su načela čvrsta a sud stoji; i ja ti se moram diviti, što se ti uz toliku duševnu snagu bojiš vidjeti čovjeka, koj teži za tvojom ljubavju.

Ove rieči žacnu duboko markizin ponos i htjede naglo odgovoriti svojoj

rodjakinji; nu dosjeti se i odvrati: „Ti se varaš, ako scieniš, da bih se, ročeći s grofom, bojala za kriepost moju. To ne! ali imam dužnosti, na koje mi se je strogo obzirati, a to je moj bračni mir i poštenje moga supruga.

Porugljivo se posmiehnuv produlji gospojica. Ti si odviše sdušna! — Ovdje u seoskoj samoći, dugočaseći se uza svu dražest, što nam ju narava ponudja, nebi ipak bilo s gorjega, da poslušaš, što ti ima ovakav zaljubljenik kazati; ako ne s česa drugoga a to sa znatiželjnosti i kratke zabave. Tvoje dostojanstvo kao žene i tvrdo pouzdanje u krieposti sačuvat će te od propasti, a njega će u smiernoj daljini od tebe držati. Daj Ido, pokušaj uročiti se s grofom, za šalu samo; ja ću biti gdje godj blizu za grmom i čuvati ću te od uvrieda, ako bi on, zaveden strašću, možebiti prekoračio medje pristojnosti.

Pronicavo oko gospojičino upilji se čvrsto u markizin obraz, a ova kod posliednjih rieči svoje rodjakinje postavša zamišljena, upre svoj pogled u zelenu travu. Razgovor s Rozinom razpali ju početkom i živci se razigraše na visoko, ali ovaka uzrujanost ćućenja nemogaše na dugo trajati i nakon kratkoga vremena odapne napeta životna snaga i omrtvi se na kratko. Šutanje gospojičino uzbudi ju opet iz mrtvila i dignuv glavu reče: „Ti si ušutila Rozino. Zar ti izteče nit ili se odahuješ?

— Ušutih, jer opazih, da si se zamislila, nehtjedoh, da ti pretrgnem nit razmišljanja, posmjehnuv se, odvrati Rozina.

Nastade duga stanka. — U to pritisla noć posve zemlju, i zavila cvieće i grmlje u svoju koprenu. Mjereć otezaše svaku večer dulje za dubljem i tako titraše samo svjetlost jasne večernice u sjenici. Na jedanput prosječe iz daljine tihim zrakom glas frulin i to takovim uzdisanjem i drktanjem, da bi čovjek mislio, posliednji su uzdasi u ljubavi umirućega srdca. Markiza protrne i maši se rukom lieve grudi kao da ju ondje što ubode

Rozina, pazeći svako Idino kretanje, vidi i ovo njene ruke, i sve više se uvjeri, da se ipak njeka iskrica njenoga srdca upali. Odluči ju iznenada izkusiti i reče:

— Ido, želiš li, da dodje grof ovamo?

Na ovo se pitanje trzne markiza i njeka slutnja proljeti joj dušom; nebi li ova ženska bila u dogovoru s grofom? — S toga odvrati oštro: „Što buncaš Rozino, što ima grof ovdje?“

Gospojica se u prvi tren smete, ali se brzo sjeti nastavi: Što bi imao? Razgovor i zabavu. On je kavalier prvoga reda i svaka bi se gospodja sretnom nazvala da može š njim obćiti i biti predmetom njegovih želja.

— Aah tako! pa je i tebe osvojila težnja za njegovim družtvom; podsmješno prihvati markiza. Razdražena ovimi riečmi produlji Rozina:

— Ti postaješ ironička, a dobro znadeš, da si ti uzor njegovih pohota; pitanjem te mojim nehtjedoh uvriediti, već jedino mišljah mogućim tvojim željam susresti.

— Zahvaljujem ti Rozino na tvojoj udvornosti, ali nije umjestna.

— Pa što bi bilo nepristojna ili protiva čudorednosti da primeš grofa;

ta on je običan gost u tvojoj kući i prijatelj ti suprugu. Ti koja spadaš prema redu svoga supruga u dvorske krugove, nećeš zazirati od družtva grofova kao kakva prosta gradjanka, kojoj je stalo do dobra glasa... Tvoj položaj je uzvišen nad svimi klevetami i nemože ti zao jezik ništa nahuditi.

— Oj, oj Rozino, a ti nedržiš ništa do samosviesti? Indi bi sve basna bila, što sadržavahu njekoč nauci mile moje pokojne majke.

— Tvoja majka neživljaše u višjih krugovih, nebijaše izobražena poput žena, koje visoko stoje nad svakim običnim mnenjem, pa s toga ti i nemogaše dati inih nauka. Ali naobražen sviet zahtieva slobodno mnenje, a činjenje takovo, kakovo mu je upravo prilično, da si u svem zadovolji.

— Eh i ja imam slobodno mnenje i činjenje, ali zato ipak nije istina, da bih to imala upotrebljavati za kakov izgred u ćudorednom pogledu. Ja si zadovoljavam tim, što se držim strogo dužnosti, koje mi nalaže ljubav prama momu suprugu, a i čast žene, koju ima uvažavati još bolje visoko stojeća žena; jer pogled čovječji se svraća više u vis nego k zemlji pa je i visoka žena još i više izvržena sudu obćinstva, nego li ona, koja se gubi u gomilah prostote.

— Ti ćeš da mudruješ, što ti tako mladoj nestoji dobro. Tebi se nudi tjelesni i duševni užitak, pa zašto da budeš toli stroga u načelih. Alfonso će se konačno imati glede svoje supruge stidjeti, kad kruzi, u kojih živi, upoznadu, da je ona žena slaboga duha i da goji predsude, o kojih se medju njima ništa nezna.

— Rozino, ja nepodjoh za moga Alfonsa s puke konvenience, ja ga ljubim, odkad ga prvi put uočih; a prosto bilo onim, koje ostarjele, iztrošene supruge imaju, one si neka biraju ljubovnike po želji... Moj je Alfonso mlad, krasan plemenite duše i srdca i neostaje mi už njega ništa željiti.

I tim dokonča markiza razgovor i do skora se rodjakinje razidu. Rozina očavajuć, što nije mogla postići svrhe, a markiza odlučiv, bolje biti na oprezi, jer je opazila u pronicavom Rozininom oku njeku lukavštinu, koja ju je opominjala, da bude trieznom.

Sliedeće večeri izidoše gospodje nješto dalje od ville da šetaju. Villa bijaše do četvrt sata od druma udaljena i sve naokolo šumicom i voćnjakom zaokružena. Sve do druma bijaše zemljište Gondolfiovo; odkako se je markiza tu nalazila, jošte do ovuda nije išla; s toga se odluči večeras da ide obići ovo mjesto. Drvoredi su vodili od ville na sve strane; bliže stanja dizahu se jablani sa dvijuh strana, a dalje nudjaše svoju sjenu raznoga voća drveće, kojemu je podnožjem bila bujna zelena trava izmješana raznim cviećem. O debla se vijahu vinove loze, pružajuć se onuda od jednoga do drugoga i čineć zelene lance, kojim su debla služila za karike. Mjestimice u lozici i voćnjaku uzdizahu se iz kararskoga i bieloga mermera izrezane štatue, predstavljajuć malo ne čitav Olimp. Izza jedne grane poviravaše božić Leljo, napetim lukom i strielicom na tetivu. Nješto dalje Lada, ovjenčana ružami a uz koljeno joj hintov vučen labudovi. U šumici eno Diane s kopjem u ruci a opet ono dalje Apolo s lirom, lukom i tobolcem. Ali tko da sve te

bogove izbroji, što ih ponamjesti vještačka ruka onuda podno ugodna hlada. Raskoš bijaše i slast prohadjati se oviem hladom i diviti se umjetnosti kamenorezaca. Došavše gospodje ovuda šetajuć do druma, posjednu na podnožje piramide, što je ondje medjašila, i prepuste se utisku divne večeri, koja se stade bližiti. Sunce se primicaše zrieniku, i počimaše se žariti u tamnom žaru, tako, da se u čaru, koj je zrakom plovio, sva okolica odsievala, a ugodan se večernik lagano u šuštajućem lišću počeo pojavljati. Neizreciv utisak, što ga učini ovaj prizor na Idinu dušu, neostavi ni gospojicu posve hladnom i njoj se udjeli oduševljenje nad ovolikom čarobijom i s toga reče:

— Gledaj Ido ove večeri, pa mi kaži po duši, zar nepozivlje ista narav čovjeka na užitak, koj mu se odasvuda nudja. Što bi bilo ugodnije do u blaženom zaboravljivanju svega srkati do dna čašu, koja nam se nudja.

— I ja sam za to! s toga žalim da mi neima Alfonsa, kome bih se mogla baciti na grud i slaviti Stvorca, koj nam tolike slasti stvori.

Još ona u rieči, kada iz zračnoga mora tonu dvie glave; po gibanju im mogaše se zaključiti, da su jašioci. Jednom sievaše na glavi crni baret a sa njega bielo pero pripeto iglom dragulji izkićenom, a haljina mu od crne kadife zaodjevaše vitko tielo. Onaj drugi bijaše očevidno sluga. Jahahu u skoku, ali smotrivši gospodje sjedeće na mermeru obustave konje do stotinu koraka daleko od njih, i lagano dojezde bliže. Prvi imaše na lievoj grudi zataknut ružin pupolj. (Dalje sliedi.)

Uzaludni savjet.

(Žena djevojci.)

Godinica tri su dana,
Što nijesam za brak znala,
Dodje doba izgledana,
I ženom sam ja postala.

Da ti kažem: ženom biti
Što će reći prvog ljeta,
Mila muža zagrliti —
To je više od pó svieta.

Prvog ljeta milovanje —
Oh čarobni to su dani,
Od raja tek nješto manje,
Dani zlatom upisani.

Mjesto rieči cjelov zbori,
Muž cjelovom uspavljava;
Jad li mužu ženu mori,
Od cjelova bude zdrava.

Izza kratke lahke noći,
Kom se lahki gone trudi,
Još neodpreš snene oči,
Cjelovom te muž tvoj budi.

Dadne li Bog plod ljubavi,
Ovjenča li brak još sreća,
Ter se rodi dječak zdravi
Množ cjelova bude veća.

Korizmenog al sried posta —
Mogo bi mi tkogod reći
O toj prvoj sreći dosta,
Valja i na zbilju proći.

U godinu braka drugu
Pisat mi je žesto — žalim
I po koju gorku tugu,
I zametak razpram malim.

A da još na ovu treću
Godinicu prodjem braka,
Zapala bih baš u smeću,
S potamnjelih sreće zràka.

Neženjena oj mi drugo —
Što s' uživa svednevice
Nemože ti trajat dugo,
Krhke samo hvata klice.

Svjetujem vas zato dieve!
Slavljenog se mante braka,
Znajte lučit zrno od pljeve,
Slobodne dok jeste svaka.

Jer ako se sve i čini
Ženom da je biti krasno,
Nije tako u istini
Kajat se je poslie kasno.

* * *

Savjet, ženo 'e, tvoj zaludu —
Slušati ga, dieva, neću
Hvala liepa na tvom trudu:
Pokušat ću i ja sreću.

D. J.

Bjegunci.

Od Aleks. Petöfy-a.

I.

— Ali kamo?
— U Peštu.
— U Peštu?
— Da.
— Rano.
— Bit ću spreman.
— Da si oprezan.
— Neplaši se.
— Da nezakasniš!
— Dobro.
— S Bogom, Anko moja!
— Lahka ti noć, moj Karlo!

II.

Jadan li je gospodin Andrija Czornay! Da ste ga vidjeli, kolikom radošću i slavom pobjede sjevaše mu lice, kad je gospodinu župniku, s kojim se je šahirao u kasinu, navestio „šah-matt", premda se može većim pravom tvrditi, da je on sam šah mat, jer Anka bijaše njegovom suprugom, a Karlo bratučed mu.

III.

Sliedećega dana izza dogodjaja, gore pripoviedana, a sbivšega se u malenom varošincu, svi se jezici kao dogovorili te lajali i brbljali samo o jednom predmetu: o bjegu Karla Csornay-a s Ankom, ženom strica si Andrije.

— I pravo je ludjaku starcu, zašto je oženio onako liepu, mladu ženu?

— Ali na to nebih ipak nikad niti pomislio bio — te dvie dušice ljubljahu jedna drugu kao golubići.

— I vi imate pravo, — živa je istina.

— Žalim siromaka starca. Okladio bih se, tuga za suprugom oborit će ga prije reda u grob.

— Kukavni starče!

— Jadni Andrija Csornay!

IV.

Dok su varošincem kolali govori i rieči, slične ovim, koje navedosmo u kratko, stignu Anka i Karlo u Peštu. Kad je kučija njihova skrenula u gostionu, izlete upravo u taj čas druga kola iz dvorišta te mimo njih.

— Ha! krikne Anka.

— Osliepio ovaj čas, mišljaše Karlo, kad je površno zavirio u onu kučiju. Oba utope se u svoje kabanice i haljine, jer oči njihove upoznaše u onom putniku — kramara iz svoga rodnoga mjesta.

— Nije nas upoznao, reče Karlo tješeć svoju drugaricu, inače bio bi nas pozdravio.

— Hvala Bogu!

— A sada ti si moja Anko, ti si moja, i tvoje crne očice, i liepe crnomanjaste kose tvoje i crvena ustašca tvoja i tvoje labudje grudi su moje, — sve je to moje. —

— Tvoja, da, moj Karlo!

— I bijahu sretni — njeko vrieme. Razkošni uzhit prava je bulazan, iz koje se prenuti jedan put moramo; kad su Karlo te Anka prenuli se iz toga šuma, jedno pitaše drugo:

— Za volju božju! Odakle ćemo živjeti, jer nam već svega ponestalo!

Još se njihovo viećanje o prevažnom tom pitanju jedva zapodjelo, kad njetko silovito pokuca na vrata, a umah zatim pade u sobu čovjek nepoznata obličja.

— Čast li mi je govoriti sa gospodinom Karlom Csornay-em?

Karlo gotovo se preplašio i šutio. Dosjetio se on jadu, da su mu možda ušli u trag, pa ga to silno zabuni.

— Vi šutite doduše, nastavi tudjinac, ali zabuna vaša kazuje mi jasno, da ste vi muž, koga tražim. Izvoljite ubilježiti ime svoje pod ove redke. — Dobro. Danas godinu dana doći ću točno opet ovamo. Da niste zaboravio — danas godinu dana. Preporučam se!

Tajstveni tudjinac ode.

Bio bi zaista mučan zadatak onomu, koj bi htio u ovaj čas proniknuti, kakova li su čustva sada vladala Ankom i Karlom, da li čustvo radosti, ili udivljenja. — Jer pismo ono, što no ga neznanac ponudio na podpis, bijaše namira za svotu novca, toliku, da su oba zaljubljena mogla jednu godinu liepo i bezbrižno proživjeti. Tu svotu izbrojio je neznac umah, čim je namira podpisana bila.

— Nedokučujem! vikne Anka razgledajuć novce.

— A ja ipak shvaćam ovo, reče Karlo sgrnuv u žep novce, koji mu padoše u ruke kao njekoč mana Židovom iz neba.

I od ovoga vremena življahu oba još sretnije, jer jih brige materijalne netiskahu, a i svake dvojbe, nije li jih možda trgovčić iz rodna mjesta prepoznao, davno već nestalo bilo; jer da se je ovo posliednje dogodilo, to bi je jamačno stari Andrija Csornay već bio potražio.

— A za godinu, reče Karlo, doći će opet nepoznati muž onaj, donieti će opet namiru na podpis, ja ću opet dobiti novaca; nije li tako govorio?

— Dakako!

— I ja ću drage volje prihvatit njegovu ponudu.

V.

I pó godine neiztečе od dneva onoga, kada je žena gospodina Andrije Csornay-a pobjegla sa nećakom mu; i dneva jednoga zadje u kuću staroga gospodina njeki mladić.

Na licu njegovu možeš čitati izražene dugotrajne boli skopčane s odlukom očajnom.

Malo prije bio se i gospodin Andrija vratio iz kazina; vrlo je turoban. Je li snuždеn još uviek s nevjere, svoje nevjerne žene, ili za to, što ga je g. župnik danas više puta kod šaha svladao, — o tom nemogu izvjestnih rieči navesti.

Kad je mladić nagnuo u sobu, probliede lica starčeva i on sruši se u svoj fauteuil.

Drkćuć uhvati mladić ruke njegove i začme molećim tonom:

— Ujače, ljubezni, dobri striče (mladić taj bijaše Karlo) što mi valja činiti, da mi oprostite? Pripravan sam raditi sve — upravo sve!

— Gdje je moja — žena — to jest —

— Ona . . . ona . . . nije ovdje. —

Stari gospodin uzdahne tja iz pete.

— Sve ću vam pripoviedati, reče Karlo, a vi ćete se uvjeriti, da sam vriedan više sažaljenja nego li gnjeva vašega. O, ja sam mnogo, strahovito mnogo toga pretrpio. Nestade do brza meni blaženih časova, a mjesto njih hvataše me pakleno prokletstvo u pandje svoje, jer na licu vaše žene stoluju tri angjela, ali u njenom srdcu rogobori tri sto vragova. To vam je žena, groznija od svih žena svieta ovoga — už nju živjeti nije se više dalo, s toga pobjegoh.

— Jadni sinovče! Žalim te srdačno, moj Karlo; ali ti možeš žaliti mene daleko više, jer tebe udaraše ona na muke samo šest mjeseci, nu mene pritiskahu njene muke i preko jedne godine . . .

— I vas?

— Ti se čudiš? Da, tako je. Ljudi mišljahu, da živimo sretno; — ali da su nas mogli gledati na samu! — Ta kad se samo sjetim, groza me hvata. Ja sam blagoslivao vaš bjeg, ti si bo moj najveći dobrotvor bio, pa zato htjedoh ti nagraditi to dobročinstvo. Naš kramar vidio vas je i pripoviedao mi o vas, a ja saznav vaš stan odredih davati tebi na godinu stanovitu svotu, koju si već za prvu godinu i primio.

pr. B. L.

Vjekoslav Karas slikar.

Životopisna crta od Ivana Krst. Krapca.

Slikarstvo je neprecienjiva umjetnost; ona nam može svu ljepotu i divotu ovoga svieta vidivim načinom pred oči staviti, te nas upravo zamamiti svojom predstavom. Može se slikarstvo u svakom obziru upravo uzporediti s pjesničtvom, gudbom i pjenjem, utisci bo slikarstva imaju na čovjeka i veći upliv i trajnost, nego li ista muzika. Dar jezika, kojim izražavamo riečmi misli i čustva svoja, božji je dar; ali osim čovječjega jezika slovi nam jasno i sama vidiva narav, te umjetnost ljudska jezikom čudnovatim, koj umiju svi zatočnici i promicatelji plemenita umića.

U kolikoj je cieni slikarija kod drugih naroda, u tolikoj upravo obratno nemarnosti nehaje i nečustvuje se kod nas za nju. „Ars non habet osorem nisi ignorantem.“ Riedki su kod nas, koji bi se toj umjetnosti sasma htjeli posvetiti, te ju njegovati kô zenicu u oku, jer misle mnogi, da jim se nebi izplatio trud, koj bi tečajem vremena u nju uložili. I tako vam ide od dana do dana, svaki gleda na svoju vlastitu korist, ma po tom i sám narod štetovao. Ono malo što ima u nas ljudi, koji ciene slikarstvo, jesu većim dielom samouci, akoprem su mnogi već od naravi obiljnimi darovi providjeni. Bilo bi željeti, da bi se tomu nehajstvu, ma na kakav način stalo na put. Nu ja mislim, da će nas i u tom pogledu jedared ogrijati žarko sunašce; jer i u tom pogledu učinio je, kako vazda, preuz. g. biskup Strossmajer sjajni korak, sabirući slike slavnih umjetnika po Italiji za svoju galeriju, koja će biti, čim se u Zagrebu kuća uredi, svojinom muzeja. Slava mu.

Nu premda sam jadikovke do sada našega naroda nehajstva izbrojio, nije ipak naš narod ni u tom dielu umjetnosti posve siromašan, imaše bo i on vrlih slikara, kô što je bio na široko i daleko glasoviti Julio Klovij i sto inih drugih, kojim će se imena spominjati, dok bude svieta i vieka. Tako smo izgubili i u Vjekoslavu Karasu vješta slikara, koj bi bio mogao daleko svojimi naravnimi darovi doćerati, da ga nije zadesila zla sreća.

Bijaše on rodom karlovčanin, siromašnih krojačkih roditelja sin. Rodio se je g. 1821. U šestnaestoj godini života svoga, dakle g. 1837., kad nam se mila otačbina prenula s težka sna, spozna se on s vitežkim Čehom, Franjom Kosom od Kosena, koj je živio tada kao c. kr. ingeneurski pukovnik u miru. Njemu ima Karas zahvaliti daljni umjetnički razvitak svoga slikarskoga nagona; do te dobe risaše on većinom kao samouk pomanje sličice, ali njeko tajno čustvo gojaše u grudih i težaše za većim savršenstvom; sama ga je sreća nanjela na toga vrloga Slavjanina.

Kad je Franjo Kos od Kosena vidio darovita od naravi mladića u Karasu, stade moliti na sve strane, nebi li mu se moglo priskočiti kakovom podporom, da se u Rimu, kao u središtu umjetnosti, bud u kojem drugom gradu na domaće troškove usavrši i izobrazi. I glas Kosov neostade glas vapijućega u pustinji, već tko je mogao više, doprinje više u tu svrhu; pače u Karlovcu ustrojiše poseban odbor, koj bi imao sakupljati dobrovoljne prineske za podporu Karasovu. Njekoji članovi toga odbora žive još i dan danas.

Da je svega toga vriedan bio Karas, to nam svjedoči njeki major Kohl, koji je za onda živio u Karlovcu, inače vrli ljubitelj i poznavalac slika. Videći on Karasove dvie slike Marijine, jednu sa spavajućim, a drugu sa probudjenim Isusom, veoma se povoljno izrazi o vještini mladoga slikara; čestitaše Karlovčanom, što imadu takav um u svojem krugu, te jim reče: „Vi imate u Vašem gradu dragocieni kamen, koj treba samo izgladiti!“

Godine 1839. odlučeno bje poslati Karasa u Italiju, da se u slikarstvu usavrši. Što bi odlučeno, to bje i učinjeno.

Pomenute godine zaputi se Karas u Italiju, posjeti Mletke, a zatim Fiorenciju, gdje mu bijahu učitelji glasoviti dalmatinski slikar Franjo Salgeti-Drioli i Meli Sicilijanac. Malo vrieme zatim ostavi Fiorenciju, te podje u Rim, gdje je boravio sve do kobne godine 1848., a stan dobi kod austrijskoga konzula. Tu si potraži vješta slikara Overbeka za učitelja, ali mu stvar nepodje za rukom, nego se stade učiti kod njekoga holandezkoga slikara, što se i na njegovih radnjah jasno opazuje; od njega je bo primio mrtvi i tamni način bojadisanja.

Boraveći u Rimu, načini njekoliko liepih slika u narodnoj slavenskoj i talijanskoj nošnji.

Godine 1848. vrati se Karas natrag u domovinu, te postane učiteljem risanja na početnih školah u Zagrebu, ali mu to brzo dozlogrdi, pa ostavi tu službu, i bude g. 1852. poslan od njekih rodoljuba u Bosnu, da tamo naslika njeke predjele, stare slike i spomenike bosanske.

Tu se upozna s Omerpašom, poturicom Mihaljem Latasom rodom iz Ogulina, koj ga je u svem podupirao i štitio; on mu takodjer naloži, da njega naslika u velikom obliku; na toj Omerpašinoj podobi radio je Karas dulje vremena, te mu i zbilja podje za rukom vješto ju izraditi tako, da je to njegovo najkrasnije djelo Pokle bi se duže vremena bavio u Bosni, te snimio i naslikao više okolica, gradina i podoba, pače istoga nekadašnjega kralja bosanskoga Tomišu, vrati se kući.

Došav u domovinu, radijaše što u Karlovcu što u Zagrebu na njekih narodnih predmetih; nu žalibože od to doba padaše od dana do dana sve više s nesretne ljubavi. Htjede naime polučiti nesudjenicu, pa s toga se zanemari; s nerada i pade u veliko siromaštvo. To mu bje krivo, što nije više bio onako oduševljen i uznešen za slikarstvom; pače isti taj boležljivi duh imaše silan utisak u potonje doba na njegove radnje; u njih neima one prijašnje živahnosti, da isto risanje ima više manje nedostataka i mana; riečju bijaše od to doba poražen na duhu, u životu melankoličan. Kad to začù preuz. g biskup Strossmajer, zaštitnik i promicatelj umjetnosti, pozove ga k sebi, da mu snimi njekoliko podoba bivših biskupa djakovačkih. Nu ni tu neostade za dugo, već se vrati onako boležljiv na duhu u Karlovac, gdje je dne 5. srpnja g. 1858. u hladnoj Korani našao svoju smrt. Buduće godine biti će tomu upravo deset godina, na što rodoljubive Karlovčane oprezne činim. —

Eto ovako je žalostno svršio taj mladi naš umjetnik. Osim slikarstva njegovaše on i muziku; sviraše gitaru i flautu. Znadem gospodina, koj mu čuva još i danas kô kakov amanet njegove instrumente, on mi je još više toga pripoviedao o njegovu družtvenu životu. Karas načini više narodnih napjeva, još i dan danas rado pjevanih, u krugu veselih Karlovčana, koji se žalostnim srdcem sjećaju svoga miloga druga. Načini napjev na pjesmu od pok. Niemčića: „Za nakov sam zločesst bio“, zatim na Preradovićevu pjesmu: „Sunce žarko sunašce prekrasno“, na pjesmu: „Ja znam braćo jednu tajnu“ itd.

Karas bijaše inače čovjek blage ćudi, mekana srdca i poštena, ćuti uznešenih, s toga nije ni čudo, što je u nesretnoj ljubavi tako daleko zabrazdio.

Bijaše Hrvat dušom i tielom, rado čitaše našku knjigu i podupiraše ju što je više mogao, kako danas mnogi dostojanstvenici nečine . . .

Kako su ga visoko cienili Karlovčani, zasvjedočiše prigodom njegova

pogreba, a malo zatim staviše mu na grob od tvrda kamena krasno izvajan križ.

Neprodje skoro nijedna godina, da mu nebi rodoljubi Karlovčani na dušni dan na groblju, izkitiv mu najprije vienci grob, u skladu spjevali njekoliko četveropjeva žalostnih, tugujući za vjernim drugom svojim.

Ovo su njegova djela:

1. Izloženje Mojsijino, krasna slika, koju ima karlovačka čitaonica.
2. Bogorodica s malenim Isusom u magist. karlovačkom.
3. Djed i unuk. Tu sliku naslika, kad je bio natječaj u Nevenu razpisan po baladi Preradovićevoj. Mislim, da je u obće poznat, jer ju je Kosta Stošić izdao.

Zatim imade presv. g. Kukuljević bivši vel. župan, u svojoj sbirci do 6 bojadisanih slika, većinom onih, što ih je radio u Talijanskoj.

Napokon ima slika, koja predstavlja hrvatsku graničarku s koljevkom na glavi; nalazi se u narodnom muzeju.

Ima još više od njega načinjenih slika, koje ili nisu od tolike ciene, ili mnoge nisu ni dogotovljene.

To bi u kratko bio životopis Vjekoslava Karasa, koga je za cielo prerano izgubila naša domovina, ali udesu težko se je izvinuti. U njem izgubismo liepu nadu, da će nam jednom širiti liepu umjetnost slikarstva po otačbini, ali nam se iznevjeri nada. Karlovac grad izgubi u njem diku i ponos svoga roda.

Mi Hrvati smo u tom pogledu vrlo nesretni glede umjetnika; kada ih odgojimo, ili nam se iznevjere ili nam ih nemila smrt prerano pokosi.

Medjutim oni, koji se odmetnu svomu narodu, neimaju ni za trunu narodnoga ponosa i samosviesti, a gdje toga neima, jao si ga narodu, jer će biti prije ili kašnje tudji rob.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Pakao. Obširno opisuje p a k a o i njegove strašne muke. U jehenu dolaze ne savršeno dobri pravovjerci; u ladhanu sve duše židovske, u hetamu kršćanske; u szakar ognjobožaca; u jahim neznabožaca, a u sedmi i najgori pakao al-havijet oni, kojim je vjera na jeziku i ustih, koji su samo izvana kriepostni; ovim je za to najgore, što se lagano muče, medjutim će pravovjerci i iz sedmoga pakla a još prije iz prvoga a svi dakako i najgorji nakon posliednjega suda unići u raj. Ovdje su opet oni najblaženiji, koji podju u rat za vjeru i biju se za nju. Odtuda se vidi, zašto su Turci, ratujući s našim narodom, kao biesni srtali u bitkah i riedko kada uzmicali bez vele goleme štete.

Sudnji dan. Kuran uči nadalje vjeru u s u d n j i d a n (kijamet) i u n e u m r l o s t d u š e. Da uputi suplemenike, koji nisu vjerovali u neumrlost duše, posluživaše se raznimi slikami n. p. kako mrtva zemlja kišom opet oživi i donosi plodove; kako tmastu noć bieli dan sliedi itd. Duše onih, koji su kano pravovjerci vršili svoju dužnost i neuzdrhću, kad im Azrael rieši tielo od duše, kad im se nad grobom napiše: Dame Allah hu teala Remeati, t. j. Bog mu bio milostiv, te kad angjeli pitaoci Monker i Nakir dodju pitat: kako su vršile prorokove zapovjedi,... duše tih pravednika čekaju u zdencu Izmailovu sudnji dan, a duše griešnih basaju oko svojih grobova, angjeli ih željeznom šibom šibaju te onda bace u jamu Morhutovu, gdje će-

kaju na očišćenje. Sudnji dan opisa strašno; da je blizu, bit će znak propadanje vjere. Tad će zatrubiti trublja angjela Izrafila, tada se s brda Safa pomoliti čudovište, koje počne pisati svakomu čovjeku na čelu mumem (vjernik) gjaur (nevjernik); tad će doći Al-Dallaja (naš Antikrst) i rušiti carstva i ništiti muhamedance pa onda sidje s neba Isus i primivši muhamedanštinu uništiti Al-Dallaju. Zatim dodju vojske Gog i Mogog i unište Isusove šljedbenike i popiju vodu iz rieka, a najposlie pojavi se Mohdi, koj sve uništi, tako da se bregovi provale, zviezde popadaju itd. Na to će angjeo Serafim s krova jerusolimskoga hrama puhnuti u trublju, da se sve duše probude a arkangjeli Gabrijel i Mihajlo otvorit će hitro grobove, Serafim će zatim duše uzeti sve u svoju trublju pa ih izpuhnuti u prostor medju nebom i zemljom, tù će se sdružiti sa svojimi tjelesi i Bog će početi sud. Abraham, Noe i Isus neće htjeti ljude braniti, nu Muhamed će se za njih zauzeti. Koliko bude sud trajao 1000 ili 50.000 godina, nemože se po kuranu utvrditi, jer si u mnogom pa i u tom protuslovi.

Usud. Muhamed pripovieda čudesa, što su ih počinili proroci poimence Mozes, ali sebi neusvaja te moći, da bi mogo tvoriti čudo niti neće da budućnost proriče, veleći, da je to u Boga ili da je to tajna Božja, koju on neće ni nemože odkriti. Zato mu i jest nauk ob odredjenju Božjem ili, kao što vele, ob usudu (praedestinaciji) vrlo nepodpun u kuranu, nego je istom kašnje iz raznih njegovih i tobož njegovih izreka sabran u tako arabski zvanu Sunnu. Glavno je: Allah je gospodar svih nas, kako nam je davno dosudio, tako će i biti.

U d e s i s u d b i n u drže arabski mudraci za rieči jedno znamenujuće, premda barem u hrvatskom jeziku, jedno neznamenuju. Pod u d e s o m u iztoku razumievaju neuklonjive zaključke uobće, a pod s u d b i n o m izvedenje tih zaključakah božjih u osobitom kojem slučaju. U njekih sgodah ostaje udes, kako iztočani misle, nepromjeniv, a u njekih dade se promjeniti, ali svi rade tako, kao da vjeruju samo u ovo posliednje. Mnogi arabski učenjaci tvrde, da udes odredjuje samo svrhu kojega djela, bilo pravovjernika ili nevjernih kaura t. j. kršćana, no u obće kažu, da čovjek ima slobodnu volju, kojom po savjesti i Božjoj volji sam upravlja, zašto se čovjek molitvom i žrtvom može uteći k Bogu, njegovu proroku ili kojemu svetcu, da odvrati od sebe kakvo zlo ili da dobije što dobra; ujedno tvrde, da je grieh protiviti se vlastitoj volji, koja se pojavljuje u zakonitoj naravi, i lieno čekati zaključke udesa. Proti tomu nauku uči kuran, da udes i sudbina stoje nepromienivo od vieka, jerbo su usječeni od vjekova u sačuvanih nebeskih pločah. Bog je, veli, sve čine dobre i zle unapred odlučio i odsudio, dočim ujedno dobro odobrava i zapovieda, a zlo mrzi i zabranjuje; jedinu volju, tvrdi kuran, da nije Bog unapred opredielio, premda ju kadkada na dobro ravna, kao što ju opet iblis t. j. vrag zavodi na zlo. Ovdje nam se i nehotice nameće pitanje: kako može čovjek za svoje čine odgovarati, ako ima slobodnu volju, a ipak nemože raditi što hoće? Na to odgovara prorok: „Ako smo pravovjerni, pazimo na volju t. j. ako je volja dobra i naši nam se čini imadu primiti za dobre; medjutim neprouzrokuju dobri čini buduću blaženost pravovjernomu nego ju samo uzvisuju, kao god što i zli čini neprouzrokuju, da nevjernik bude proklet, nego mu samo ogorčuju muku.“ — I po tom dakle mora Muhamedanac vjerovati, da mu već sama vjera otvara vrata nebeska, a od djela njegovih zavisi samo viši ili niži stupanj vječnoga blaženstva u jednom od sedam nebesa.

Kuran dakle ide naukom ob udesu dalje nego iztočni mudraci; vele bo nadalje: „Štogod je na svietu, sve je bivalo i biva po n e p o s r e d n o j zapovjedi božjoj, i štogod se dogadja, sve se dogadja po n e p o s r e d n o j od-

luci njegovoj." To na drugom mjestu točnije označuje, veleći: „Pet je stvari Bog svojim vjernim unapred odlučio: kako će dugo živjeti, što će raditi, gdje će stanovati, kuda putovati i kako biti sretni. Nijednoga medju vami neima, komu nebi Bog već unapred bio odlučio mjesto, bilo u vatri ili u raju." — Njeki njegovi šljedbenici rekoše mu na to: „Proroče, kad nam je Bog već mjesta odlučio, kaži nam, možemo li zanemarivati svoje vjerozakonske i ćudoredne dužnosti?" a on im na to odgovori: „Nemožete, jer blaženi pravo vjerni činit će uviek dobrih djela, a nevjerni niti nemogu nego samo zlo raditi."

Drugi put upita ga njeki pratilac: Kaži mi, proroče božji, i nauči me, možem li čarobnimi izrekami i ljekarjami, što ih pijem, pokrenuti i odvratiti koju od zapovjedi božjih? Na što mu odgovori Muhamed: „Nemožeš, jerbo su i ljekarje i čarobne izreke zapovjed božja. Proti svakoj bolesti ima lieka; i ako liečnik pogodi bolest, to ju pogodi na zapovjed božju."

O sudbini glede bolesti kaže njeki učen Arapin ovo: „Ima šest pošastnih bolesti: koze, dobrac, svrab, gnjilost, sjeta i kuga: a i naravnih ima šest: guba, sušica, padavica, kostobolja, mahnitost i biesnost." Tomu se ni prorok neprotivi nego kaže: „Neima pošasti nikakve, jer se nitko nemože upošliti, ako Bog neće, da se bolest razširi." A kad ga na to njeki Beduin zapita: „A kako s devami u pustinji? ti kažeš, da su čiste i zdrave kao jeleni, a daj ih pomiešaj sa šugavimi, pa ćeš vidjeti, kako će i one postat šugave." Odgovori prorok: „Oda šta je prva deva postala šugava?"

Uza sve to vjeruju Muhamedanci ipak, da se Bog molitvami dade ganuti na promjenu svojih odluka, i jer drže, da u sredini mjeseca šabana odredjuje Bog sudbinu svega, što živi, unapried za godinu buduću, za to mole po džamijah u to doba sliedeću molitvu: „O Bože, ako si me u listovih knjige tvoje ubilježio medju sirote bjedne i nesretne, molim te, o ljubezni Bože, izbriši moju bjedu, nesreću i siromaštvo, te me upiši u tvom zavičaju na listu knjige tvoje medju one, koji će sretni i na dobro skloni biti itd." Isto tako misle, da se i sudbina da promjeniti, zato se utiču k čarobijam i ljekariji, ne samo zato, da bolesti izlieče, već da im i predusretnu, dà osobito Arapi tako su skloni vračanju, da se vidi, kao da nedrže mnogo na udes i sudbinu i njihovu nepromjenivost; jer kad n. p. zavlada kuga, zatvaraju svoje kuće, da im se unutra neuvuče. Što čine razboritiji Muhamedanci s nepouzdanja u sudbinu i udes, to s pukoga običaja čine i glupaci, koji još i sada kao sveto drže i vjeruje, da je svakomu neuklonjivo sudbina upisana u glavu i to u žilicah, kojimi se lubanja veže. Nu kuran si i u tom protuslovi veleć na jednom mjestu: „Kad si pošo kojim putem nevraćaj se, inače odeš u propast," a na drugom kaže: „Lud je, tko pogibelji izbjeći može a neće."

Izreke Muhamedove o sudbini kao što nisu svedene u jasan i sustavan nauk u kuranu. tako su odmah po smrti prorokovoj povod bile razkolu medju njegovimi šljedbenici. Njegovi neposredni učenici predavahu ih ustmeno i zato im se i kaže još: hadîs t. j. predanja; ova su narasla, kao što se kaže na 600.000 i kao što gore rekoh, sabrane su u Sunnu, a to je uz kuran najnajvažnija knjiga vjere pravoslavnu moslemstvu, **s u n i t o m**, kojih ima veća čest u sjevernoj Africi, Siriji i svoj europejskoj Turskoj, Arabskoj, Egiptu i Berberiji, i koji za prave Muhamedove našljednike priznavaju kao prve kalife tasta Abubekra, Omara i Osmana; dočim tako zvani **š i i t e** t. j. odpadnici u Perziji, Indiji i Teheranu od 16. stoljeća imadu svoja posebna nekoranska predanja, i luče se od pravoslavnih još i njekimi obredi, zatim što nehodočaste u Meku i što nepriznaju Abubekra za prava našljednika prorokova i prvoga kalifu, nego Aliju, Muhamedova zeta, koj je bio oženjen s Fa-

timom, jednom od četirih Muhamedovih kćeri, hvaljenom kao vrlo kriepostnom ženom i domaćicom i kao osobito ljubeznom materom nesretnih obijuh Alijinih sinova, Hasana i Husejna. Često se sunite zaratiše s razkolnici šiiti; i jesu ovi sbilja pravi ludjaci, kad se volje dati na tisuće ubijati nego li u ime božje dopustiti, da se kalendar svetaca umnoži trima imenima. To su samo dvie najglavnije stranke a svih ima do danas sedamdeset i tri! Nu ta razkolničtva nisu kao u nas, nego su više nalik našim redovom; jer se razlikuju po načinu življenja i nalik našim crkovnim piscem, koji razno mniju o pojedinih vjerozakonskih stvari, dok ih nerieši crkveni sud. Dakako već po naravi svejoj svaka vjerozakonska stranka muslomana ujedno je i državna no u javnom životu jednako su pravovjerne.

Svećenika kao stalež muhamedovački zakon naročito kuran nezna, a strogo zabranjuje imati kaludjere; medjutim imadu svoje imame t. j. župnike, koji su podložni kadijam-svjetovnim sudcem, kadije pako carigradskomu Šeh-ul-islamu, koj je glava muhamedovačke vjere. U narodnih pjesmah dolazi: Bogom brate, starišu dervišu — a Vuk kaže u riečniku, derviš da je turski kaludjer; nu derviši niti su svećenici niti kaludjeri niti možda lajici kaludjeri nego su, veli Carné, poznati ljenivci i nevaljalci, kao što ih zovu pametniji Turci. Ima ih svake vrsti: jedni stanuju u osamljenih kućah, drugi se skiću po cieloj državi i živu od gosloljubivosti pravovjernika; treći pako razkuštrenih lasi, tužna pogleda i na pó goli hine pred pukom, da volje siromaštvo i da znadu zatajiti sami sebe. Ove puk štuje, jer ima medju njimi i uzornih pravovjernika i učitelja, koji ili hodočaste ili se gdje nastane u samoći i tù ih puk dolazi pitat savjeta. Najbolji zovu se santoni i njim puk pravi na grobu pod sjenom drveća liepe spomenike.

Ovdje još da spomenemo vrst svećenika hodju a žena mu je hodjinica. Vuk pripovieda, kako su pitali njekoga hodju, koj je upravljao vakupom: Kamo hodja vakup? A on je uhvativši se šakom izpod nosa i povukavši se preko usta dolje niz bradu odgovorio: „Vakup hup“ (t. j. pojeo ga). (D. sl.)

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Došla nam je do ruku razrednica pražkoga konzervatorija za školsku god. 1867. i radostno javljamo ljubiteljem umjetnosti, da smo medju odličnimi učenici našli i našega mladoga Ivana Milakovića, oko kojega se otčinskom skrbi brine u Pragu g. kapetan A. Jagrević. Mladić taj daje nam najljepših nada ne samo, što se dobro uči propisane predmete školske, nego i tim, što je podhvatna i odvažna a što je više domoljubjem odišućega duha; ovih dana dobili smo i dvie njegove kompozicije „Mornar“ i „Kordun“ iz hrvatskih Kukuljevićevih u ljetošnjem „Dragoljubu“ tiskanih slika; hvale mu ih glasbenici, a mi s veseljem to bilježimo, pa zbog samih liepih svojstva preporučamo vrloga Milakovića što toplijoj zaštiti našega namjestničkoga vieća i podpori hrvatskih ljubitelja glasbene umjetnosti, da ubog uzmogne svršiti još višji tečaj glasovitoga konzervatorija, te izpuniti nadu, što no ju unj polažu svi iskreni rodoljubi. I uredničtvo ovoga lista dragovoljno će svaki darak za Milakovića prepošiljati, a tko to volji neposredno, pošalji g. A. Jagreviću kapetanu u miru (Prag, Gürtler-Gasse 712—2. Stock 2.)

— Ovdje se je bavio g. St. Roman, čarobnjak, o kom su u posliednje doba toli pohvalno pisale mnoge njemačke novine; možemo reći, da je sretno dao tri predstave na obćenito zadovoljstvo; u magiji i u mimičko-physiognomičkih prikazah vrlo se dopade, a i na ustnoj harmonici sviraše čiste glasove, te je zaigrav hrvatsku pjesmu „Dievo mila, dievo krasna“ sve obćinstvo uzhitio.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Stoljetni kolendar ili dnevnik stoljetni, što ga je Tomaš Mikloušić stenjevački župnik g. 1818. sastavio, sad su na novo u 2. izdanju natiskali u Varaždinu Jos. pl. Platzer i sin; dobiva se po 20 nv. Na čast njihovu tiskarskomu zavodu možemo reći, da je djelo pomnjom i liepo štampano.

— „Razpis nagrada od Matice srbske.“ Matica srbska razpisala je iz zaklade Jovana pl. Nake V. S. Mikluškoga s rokom do Gjurgjeva dne 1868. god. ove nagrade: 1) 300 for. za knjigu za narod napisanu o ustavnoj državi i njenih ustanovah. 2) 200 for. za šaljivu igru iz srbskoga narodnoga života. 3) 200 for. za etnografiju slavenskih naroda za narod srbski napisanu. 4) 300 for. za bibliografiju srbsko-hrvatsku od najstarijih pa do najnovijih vremena. 5) Dvie knjižice za djecu iz osnovnih škola po 40 for.; u svakoj od tih knjižica da bude po jedna pripovjedka od 3—4 štampana tabaka. 6) Ponavlja se nagrada od 150 for. za pomoćnu knjigu, koja će upućivati, kako da se pišu pisma, priznanice, obveznice, oporuke itd. 7) Ponavlja se nagrada od 20—30 dukata za knjigu napisanu prema potrebi našoj a u duhu narodnom za odraslije Srbkinje, poučnoga i zabavnoga sadržaja, najmanje 10 štampanih tabaka. U ovoj knjizi mogu biti ne samo izvorni nego i prevedeni i preradjeni sastavci. 8) Ponavlja se i povišuje se nagrada od 30 na 60 dukata za djelo „Povjestnica našega naroda u tako nazvanoj hrvatskoj krajini ili u gjeneralatu varaždinskom“.

— Gdja. Ana, udovica pok. Vuka Stef. Karadžića oglasila je predplatu na novu knjigu iz ostave Vukove. Ta je knjiga „Život i običaji naroda srbskoga. Opisao ih za štampu priugotovio Vuk Stef. Kazdžić.“ U tom je rukopisu pok. Vuk posastavljao sve što je god on o životu i običajih naroda srbskoga za života svoga skupio i kojegdje u svojih dielih naštampao, mnogo popravivši, preinačivši i novoga dodavši. U knjizi su ovi odsjeci: I. Običaji o raznijeh praznicih. II. Običaji o najznatnijih ljudskih dogadjajih. III. Vjerovanje stvari, kojih nema. IV. Postanje gdjekojih stvari. V. Junaci i konji njihovi. VI. Život, Igre. VII. Zakon. Knjiga će iznieti na 24 tabaka na osmini, novce i imena predplatnika treba poslati ili u Beč (Anna Karadschitch, Landstrasse Marokkanergasse Nr. 3. I. Hof, I Stiege, I. Stock, Thür 19) ili u Biograd g. Dimitriju Karadžiću kapetanu, ili g. Gjorgju R. Panteliću I. sekretaru min. pravde. Poslie će se ciena povisiti.

— G. Nika Grujić, učitelj somborski, poziva na predplatu na dvie pripoviedke od H. Šmita. To su „Heinrich von Eichenfels i Golubica.“ Ciena je knjižici 30 nv.

Svašta. Česi su proslavili 50godišnjicu uspomenu nalazka kraljodvorskoga rukopisa još i odkrićem spomenika Hankova u Kraljičinu dvoru. Svečani govor slovio je dr. Sladkovsky. Pod objedom su Rieger, Palacky i Sladkovski krasnimi govori branili češki narod proti sumnjičenju. Sladkovski reče, da ruska himna ima narodno a ne političko značenje; ona je Slavenom ono, što je Niemcem Arndtova pjesma: „Was ist des deutschen Vaterland?“

Konjićev skok *)

Od Zv. Hrvatića.

Da	bi-	pred-	še;	ta-	žja	mi-	še.
njoj	Sad	šta,	lje,	če-	A-	sô'e-	ne-
Da-o-	si- u	o-	te	vi-	sliš,	ri-	ko
pet	ča-	te	mu-	pria-	će-	o-	mi-
pe-	šta,	Boj	sti-od-	kad	lja	Ne-	ta-
na-o-	sta-	na	te-	ga	pak	ga	sta-
ra-	nje,	Ra-	se,	ne-	s'vi-	sa-	lje
vi:	trov-	za-	da	te	Dub-	vi-	še-

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 42. Odgonetku (zagonetke u br. 38.) „Car Diocletian“ (Dukljan) nerieši nitko.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 242. Gdčna. Milka Račkova, 243. Nikola Sukalić, gimnazist, 244. preč. Janko Pavlešić, opat, 245. Josip Šušković i 246. Pet. Filić, kanonici, 247. Gj. Popović, trgovac i 248. Pet. Šimečki, gradjanin — svi u Zagrebu. 249. Joso Roneš, župnik u Plešivici. 250. Hugo Badalić, gimn. u Petrinji. 251. Joso Malančec. župnik u Selih. 251. O. Dominik Antolković, franjevac u Čakovcu. 252. Slav. Perok, župnik u Varaždinskih toplicah. 253. Vladko Tanhofer, duh. pomoćnik u Kutinji. 254. Ad. Visert, učitelj i 255. V. Sekira, realni prof. oba u Varaždinu. 256. Stjepan Muzler, podarcidjakon i župnik u Novoj Gradiški. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 41. U Zagrebu 12. listopada 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Glasinke „Srčanice-Novoživke."

(Soneti od Sriemca.)

„Negli occhi porta la mia donna Amore;
Per che si fa gentil cio' ch' ella mira:
Ove ella passa, ognun ver lei si gira;
E cui saluta, fa tremar lo core."
„Vita nuova" Dante Sonetto IX.

I.

Kó što slavni Dante „Vita nuova"
Zvane spjeva preslavne pjesmice
Ganut čarom krasne Beatrice,
Tako i ja ganut spjevah ova;
Tuga, kojom srdce kob zatrova,
Satrv skoro zadnje žića klice,
Tvoje, dušo, srdce i čar-lice,
Njemu bjehu povod žića nova.
Kó da vir si ili luč života,
Život môm si srdcu povratila!
Što da za to dam ti ja sirota? . . .
Nisam Dante, da te u raj stavim, —
Uzmi za to moje srdce, Mila,
Dozvol', da te ljubeć pjesmom slavim.

II.

Oj! ljubavi zalud na te vika,
Da si sanjka, kôm se lude bave,
Zanešenih i lutka pjesnika,
Htećih tobom sebe da proslave;
Da si čedo uzorita lika,
Porodjeno mašte od nezdrave,
Svedj gojeno strastmi priljubnika,
U kojih se bezsvjestice dave . . .
Svaka stvar se na dvie strane dade
Tumačiti: na pravu i krivu,
Tak' ljubavi njeki s tobom rade;
Veledusi u zviezde te kuju,
Samo u tebi i po tebi živu, —
Podli pak te ruglom ocrnjuju.

III.

Oj! ljubavi, ti si sveta meni!
Božanstvena iskra prava, čista,
Nerazdion dio Boga ista,
Koj u duši našoj jest skriveni . . .
Života si uzor ti mileni!
S tebe bujno on cvate i lista,
S tebe zviezda nade viek mu blista,
S tebe samo ljudi su utješeni! . . .
Ti kriepošti vodiš mlade duše,
Slabim daješ tvoju moć svemogu,
Njom prepone sve se taru, ruše! . . .
Ti si zamet svih velikih diela!
U dobrote, čara krasnom slogu,
Bog si, raj si s nakitom angjela! . . .

IV.

Zato stokrat blažen časak oni,
Prviput kad Tebe vidjeh Mila!
Kad me oživi očiu Tvojih sila,
Kad mi prva Tvoja rieč zazvoni!
Kad me prva želja k Teb' zagoni,
Kad prviput za Te kucnu žila,
Kad mi prva suza lice oblila,
Kad Ti prvi uzdah svoj poklonih!
Blažen! stokrat blažen čas taj mili! —
Pa ma da mi srdce stokrat više
Sad za Tobom dan i noć uzdiše,
Sa čeznuća jaduje i cvili;
Jadovanje to je sladko — milo,
I umriet bi u njem sladko bilo! —

V.

Nježna dušo, duh tvoj i nesluti,
Da me dražest lica i tvog pogleda
I nevina ljubkost ti besieda
Sveg očara za ljuvene ćuti;
S tog uzdišem dan i noć stoputi',
S toga noću zaspat mi se neda,
S tog mi život moj teče bez reda,
S tog mi često suza oči muti;
S toga duh moj čistoj u ljubavi, —
Il ti bdila il se snom kriepila,
Viek kraj tebe čezneći boravi;
S tog i kad se počnem molit Bogu,
Ta mi misao podkrade se mila:
Kó ti samo angjeli bit mogu . . .

VI.

Jest, kad spazih lica tvog i tiela
Prviput oh! uzor, dievo mlada,
Pun života, čara i naslada, —
Što e' priroda sve u jedno splela;
Tad pomislih, da vidim angjela,
Kog mi božja milost posla sada,
Da me tješi usried mojih jada,
Da mi bude podpor žića ciela.
Samo u tebe ja nevidih krila
Kano što ih angjeli imadu,
Al si ipak angjelom mi bila;
Jer u tvojem čarnom oku spazih
Žarku ljubav, — utjehu mi i nadu, —
I vodilju po života stazi. —

VII.

Milko! tvoja slika premilena
U pó umja i srdca mi sjedi,
Te me svuda vjerno sliedom sliedi,
Kó što tielo uviek sliedi sjena.
Uzoritost ta čarobna njena,
Što no blago carevina vriedi,
I pred kom sve izčezava, bliedi,
U pó srdca mi je utištena.
S tog il bdio, il spavo, il snio,
Ili čito, il pjevo, il piso,
Il se šeto, il jeo, il pio,
Il molio Boga, te uzdiso —
Ob dan ob noć i u vrieme svako,
Samo tebe vidim sve jednako.

VIII.

Zašt' te ljubim? ti me Milko pità:
Il rad plavih oči ljubka žara,
S kojih nebo mi se isto otvara,
Kad na mene š njih se pogled hita;
Il rad lišca rumeljkom oblita?
Il rad usti sladkih bjesed-dara?
Il rad rajskih njih cjelova čara?
Kojih duša nikad mi nij' sita;
Il rad čela rudim pramom svile
Okružena, što na grudi pada
Od labuda i sniega bjelije?
Il rad stasa ljepšega od Vile?
Il rad tvoga doba cvjetna-mlada?
Il što kći si majke Jug-slavije?

(Dalje sliedi.)

Ružin pupolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

(Dalje.)

Stignuv upravo do pred gospodje skinu svoje kape i prvi sjahà dodav uzdu svoga bielca drugomu, koj se ponješto udalji. Ucelini stupi baretom u ruci bliže i pokloniv se duboko gospodjama, poče govoriti o sreći, koja mu se opet našav njih dade. S dolazećih zabuni se markiza, nu do skora se razabere, i ponosito mu odzdravi na ponizan pozdrav. Nemogaše biti sada inače, već da mu ponudi sjesti, što on i učini. Umorena naglim jahanjem probije ga znoj i taruć si krasno visoko čelo izmieni tajni pogled s gospojicom. Nastave razgovor s početka mlitavo i jednostavno nu razvije im se nadalje zanimivije, dok neprodju napokon na predmet ljubavi, u kojem razvi Rozina, na čudo markizino, osobite nazore i načela, uz koje je i grof s malimi iznimkami pristajao. Markiza nemogav dakako uz njih držati, činjaše opoziciju, i do skora postanu dvie stranke, bijuć boj raznim oružjem.

Naposliedku reče markiza ozbiljno i odrješito:

— Naša načela se nesudaraju u ničem; jer dok vi samo tjelesni užitak smatrate srećom i kratkim se nasladam bezobzirno predajete — slavim ja duševni užitak, koj mi pruža trajuće neizcrpive slasti. Predmet, koga duša prihvati sa svom snagom ljubavi, nemože biti no uzvišen nad pogrieškami slaba tiela, i nikada se nemože okaljati u tvarnoj ljubavi kao što vi, koji nećete da znate niti o duševnoj snazi ni o njenoj ljubavi.

Grof, komu bijaše do toga stalo, da pridobi markizu za sebe, nastavi smješeći se: „Ja vidim gospojo markizo, da ste Platonova štovateljica, i u tom pogledu žalim markiza, vašega supruga."

— Vi me grofe smiešnom pravite, no nećete uspjeti. Ja osudjujem samo vaša načela, gdje se izraziste, čim se vašoj strasti šta prohtije, da vi za tim idete, da joj zadovoljite, ma vam se još tolike zaprieke stavljale. Ja pako mnijem, da su takove pohote s kratkim užitkom skopčane, jer plemenitija strana u vas od svega toga ništa nećuti. Čim s početka strastvenija tim prije se ohladi vatra, a srdce oslabljeno razbludom, do skoro očaja, jer osjeća kratkoću svoga užitka, pa onda zamrzi ono, što mu je prije bila jedina želja života. Ne, ja nemogu nikako uz vas pristati, da može kratkotrajni užitak usrećiti.

Zamisliv se na kratko prihvati opet grof njekako zatežuć:

— Gospodjo markizo, vi ste već supruga, i moram vam se diviti, što gojite misli, za koje su samo djevojke, kojim se tek ljubezna ćućenja u srdcih uzbudjuju.

Na ovo odvrati markiza na kratko ali odlučno:

— Dobar udes udieli mi supruga ljubećim srdcem, čistimi osjećaji i plemenitom dušom, te zahvalno njegove kriepost priznajuć rada ga sliedim, i težim za tim, da budem ono, što mora biti svaka žena svomu drugu: ljubeća vjerna i povjerljiva. Tim se digne rekav: Mislim da će biti doba da idemo.

Ucelini bijaše vrlo nezadovoljan, i koracaše šuteć uz markizu. Silio se po dugo da svlada u sebi strasti i da neprovale razuzdane na očigled žene, koja svaku strast osudjivaše. Čim veće opazi zaprieke svojoj ljubavi, tim mu nečiste pohote stanu sve više mah preuzimati, i on zabaci u svom srdcu sve predloge, što mu ih učini Rozina, kojimi da bi mogo laganije ali bezopasnije postići željenu svrhu.

Dospjevši već blizu do pred villu, obustavi se grof i uloviv markizinu ruku zamoli drkćućim glasom:

— Gospodjo dozvoljite mi njekoliko rieči na samu.

I markiza se bijaše usljed izvanredna za nju razgovora uznemirila; ali strasti počivahu u njoj i ništa nepokaza, da ona inače osjeća nego što govori. Stalo joj bijaše do toga, da osvjedoči grofa o istinitosti svojih rieči; ali se ipak nije želila s njim sama nalaziti, jer nasilno njegovo ponašanje moglo bi ju izvrći smetnji, koju si nije želila; s toga odvrati na molbu grofovu:

— Govorite grofe, gospojica Rozina mi je rodjakinja i prijateljica, te neimam pred njom nikakove tajne.

Ali to nebijaše grofu dosta. Kako da on o svojoj ljubavi u prisustvu trećega govori, kako da izrazi ćućenja, koja su samo njoj posvećena bila. On se obrati gospojici, a ona nečekav dalje, što bi mogla reći markiza, potegne se u hlad drvoreda, lagano u njegovom hladu koracajuć. Čim se ona odmakne, grof strastveno prihvati:

— Gospojo, da li je moguće, da u tako živom tielu studena krv teče, da pod takovom krasnom grudi ledeno srdce bije! Da li je moguće, da neizmjerna ljubav moja nemože kod vas naći odziva?

— Grofe, što buncate, upane mu u rieč markiza, zar vas na toliko strast zasliepi, da baš ništa nemislite na to, da sam supruga —

— Oh nenapominjajte mi neprestano srdca moga ranu, već mi se smilujte, poviče grof strastveno; uzaludu nastojite, da budem, kakav biti nemogu. — Meni neima života bez ljubavi vaše, neima slasti do u vašem naručju; vjerujte, da neima veće sreće, do one, od koje plod se neubere nad ponorom paklenske rieke.

Ta zevao pod menom pakao, rušalo se nad menom nebo, vi moja biti morate; a nećete li mojom biti, neimate li dosta milosti za očajano jedno srdce, a to vam se kunem živim Bogom, da se lje nećete ni na inoj grudi rugati onomu srdcu, koje nemilosrdno od sebe rivate.

Ove rieči i biesno ponašanje grofovo uplaši markizu, i rada bi bila uzmakla ali grof ju držaše za ruku svom silom. Hotjela je, da vikne u pomoć, ali se prepane od posljedica; Rozina vidje onamo u drvoredu i hotijaše k njoj, ali ju željezna ruka držaše tako, da se nije mogla maknuti. Čudnovata osjećanja legoše joj na grud. Strah, srdjba, pomilovanje, preziranje udivljenje nad tolikom drzovitosti: sve joj se to uzkomeša u srdcu, i neodlučena časak postoji bez daha, koj joj se uzkrati te je težko disala. Grofove oči, u kojih ona uz prkos noćnoj tmini zdvojnost gledaše, zakriesiše se kao dvie zublje i zaziruć od vatre, koja je iz njih plamtila, sgrozi se ona. Ali do mala se vrati njezina odvažnost i prihvati mirno te blagim glasom:

— Grofe prenite se; vaša strast vas daleko zavede i pogrdi vam značaj, koj bi imao biti plemenitiji prema vašoj osobi i redu. Ljubav se podnipošto siliti neda, a šta će vam jednostrani užitak, koj dolazi samo poput marvinskoga nagona. — Vi se nemožete nadati, da bih vam se ja mogla ljubeć baciti na grud. A što biste si pomogao polovinom srdca?

Blage rieči i mirno držanje markizino ponješto ukrote bjesnilo grofovo; on joj pusti ruku, uzdahne duboko iz grudi i reče:

— Neka bude samo i polovina srdca, ako je uza to tielo, koje mogu čitavo obuhvatiti i na grudih mu uživati rajskih slasti. Gledajte markizo ovaj pupolj, što bje jednom zatakuut na vaših njedrih; evo što ga imam, već to mi pruža slasti, da već u njem jednu česticu sreće nalazim; a možete li si i pomisliti onu sreću, koju bih uživao milovan po vašoj ruci, oslonjen na vašoj grudi? . . .

Posliednje rieči izusti nježno, glasom najvatrenije ljubavi i poželjenja, tako, da se je markiza u dnu srdca potresla, tako, da su uzdrktavšu ju jedva

mogle držati noge. Sva sila i žestina grofove strasti i sve kletve njegove nemogahu dirnuti njenoga srdca; ovo ju većma još podbadaše na odpor i ponos, ali sada, gdje reče rieči mile i nježne, gdje mu zvonki glas prodre srdcu joj, sada poćuti, da ima srdce, nedokučivo ono srdce, koje se dade vladati ljubavlju i ljubovnimi pohotami. U tom trenutku zaboravi, da je supruga, da ima dužnosti i — ona klone duhom. Pronicavo oko grofovo opazi joj borbu, njeno drktanje i trepet, i kao što se baci orao u jedan mah na svoj plien, tako se i grof nagne markizi, obuhvati ju oko vitka tiela, žestoko ju privine srdcu i vruć cjelov pritisne na njena usta. Ova silovitost grofova osviesti markizu, ponos se uzbudi a stid ju osvoji, i brže no se je mogao grof nadati, izvine mu se mišicam, turi ga neobičnom žestinom na stranu i odmah je nestane s mjesta. Grof pruži ruke u tminu i ulovi prazan zrak.

— Ha zmijo, zmijo, kako mi izmače! poviče žestoko i udari se u čelo. Gospojica, koja se bijaše do bliza došuljala i sav prizor gledala, stupi sada grofu i tiho šaptne:

— Vaša žestina pokvari sve, nekrivite nadalje mene, ako neuspjete. Ja svoje obećanje izpunih, a na vašem poštenju leži, da održite zadanu rieč.

Grof ju ulovi velikom žestinom za ruku i reče:

— Gospojico, gospojico, samo još jedanput! jedanput samo sastavite me š njom; samo još jedno ročište i ja vas činim groficom, suprugom mojom!

Rozina mal da se nesnebi na ove rieči grofove; ona da postane njegovom suprugom, groficom! oj to bijaše više nego što bi mogla najsmjelija mašta zamisliti. Hitrom rieči ulovi ona: „Oj grofe, u tu cienu stoje vam na službu sve moje misli i nastojanja. Osigurajte mi pismeno, što mi obećajete, povladite me nad svojim imutkom, i markiza će biti vaša do vieka.

Zaslieppljen strašću zakune joj se grof, da će joj dati ime svoje, ako nebude tražila od njega bračne ljubavi, a ona mu se zavjeri priskrbiti mu Idu i zadovoljiti se samo njegovim imenom. Dalje mu reče, da će ga o svom napredovanju pismeno izvješćivati, a on da joj što skorije učinjen medju njima ugovor pismeno dostavi. Na to se razidu noseć svako u svojoj grudi nebo puno najkrasnijih nada za budućnost.

Gospojica Rozina ostane još u hladu mirisava cvieća, da osnuje način kako bi najpouzdanije mogla doći do željene svrhe. Pronicav njezin duh nemože dugo tražiti; intrigantna od svoje mladosti, naumi udariti i sada jednim putem, koj je imao biti osudjen od ćudorednosti, koj je nemanje ipak po sve pristojao njenoj svrsi. A kad je već bila osnova gotova, prodje sve žice joj, da se gdjegod nezamrse, i opaziv sve u najboljem redu, udari dlanom o dlan i šaptne:

— Tako neka bude! Alfonzo ju mora naći u naručju grofovom, mora biti osvjedočen o njenoj nevjeri, da bude prisiljen razdieliti se š njom, a i njoj neće ino preostati, već se i dalje prepustiti grofu, dočim se meni kao grofici sve bude imalo klanjati. Da li bi se zbilja sve to tako sbiti moglo, nije dalje mislila; njoj ponese glavu jedina misao, da će postati groficom, a to joj duh upravljaše kod djelovanja.

Stignuv markiza poslie onoga prizora u cvietnjaku u svoju sobu, baci se, tresuć se cielim tielom, na divan. Činjaše joj se kao sanja, što joj se ondje dogodi, i nikako nemogaše pojmiti, da li je to zbilja tako bilo, i da nebude bila osjećala još neprestano na ustijuh gorući cjelov, a oko tiela njeku potajnu vatru onuda, kuda ju grofova ruka obuhvati, nebi bila sama sebi vjerovala, da je, premda samo tren oka, ćutila Gjuliovo srdce na svom kucati. Nina, donesav svieću na stol prepane se od njena pogleda; lica joj sievahu kao minule večeri ruj, a oko plovljaše u vlagi, kao kada se zrcali padajuće sunce u ogledalu morja. Postoji šuteć, nebi li markiza što zapovjedala, ali ova ni neganuv se, ostade sjedeć i djevojka se udalji. — U sobici stanu joj se razne misli rojiti u glavi. Njekoliko večeri slušaše ona glas frulin u lozici, ali sopac nedodje na vidik. Onomadne joj se pričini, da vidi visoka struka muža s Rozinom tajno govoriti, a večeras joj se pričini, kao da se isti taj šeće uz gospoje i da boravi u sjenici: a sada evo gdje dolazi markiza sama samorana, uzrujana, nemirna — što joj se sve u redu nevidi. Njeka joj sumnja prodje srdcem, kao da Rozina u potaji nješto plete; ali mlada duša bez svake slutnje neznaše si stvoriti o ničem slike, pa se ipak odluči vrebati od sada na svaki korak gospojičin, i tako možebiti čemu u trag ući, što bi ju povelo na tajne njene namjere. Pažaše se medjutim dobro, da nepostane nikomu sumnjiva, ali od toga časa joj ništa više neizmakne, što je Rozina počinjala.

Što se je medjutim u markizinih misli hrojilo, to ostade tajnom, niti rieč niti pogled oka neizda njene nakane; ali pónoć nadje ju još kod pisaćega stola, gdje je revno pisala listić; umah ga zatvori i naslov napisa.

Sadržaj lista bijaše ovaj:

Dragi Alfonzo!

Odkako Ti odovuda ode, sve mi je pusto i prazno. Misliš li, da bi Te mogli poslovi još mnogi dan u Mletcih zadržati, to Ti javljam, da ću i ja k Tebi; možeš li od poslova a Ti dodji što skorije. Željno Te očekuje uviek Tvoja vjerna Ida.

Prije no legne spavati zatvori listić u stolnicu; a čim se sutradan još prije sunca digne, probudi Ninu, izruči listić, napomenuv, da gospojica nesmije o tom ništa znati, i naputi ju, kuda će listićem, da bude što skorije opremljen u Mletke; poslie toga legne opet i tekar ju Rozina probudi, kad je već sunce visoko bilo odskočilo. Sjedeć za kavom progovori Rozina:

— Ido kako si sinoć odišla spavat, da mi se ni javila nisi?

Na kratko će na to markiza:

— Nisi me marila ostaviti na samu s ludjakom.

Gospojica se smete. Mogla je zamjetiti da markiza sluti njezin savez s grofom, pa da joj tu sumnju izbije iz glave nastavi:

— Mišljah, da sam suvišna i s toga . . .

— I s toga mišljenja nisi se marila odmaknuti, presieče joj rieč markiza. Zamjetila si da grof luduje, a znaš da nisam željna njegove ljubavi.

Nastane stanka. Opet će Rozina:

— Ti si zle volje na mene Ido?

— Imala bih uzroka! Vidi mi se kao da podupireš grofa, a to je nješta, što se mora prezirati.

— Nemisli toli pogrdno o meni Ido; u nikakvoj zloj namjeri neostavih te na samu s grofom. Odoh da budem koj čas na samu, nu budi uvjerena, da toga u buduće nebude.

— I neće biti! svrši markiza.

Predveče dade markiza na pločnik pred villom iznieti stolce, sjedne onde, i dovikne Ninu, da joj donese gitaru, kojoj ujedno reče, da joj sjedne uz koljeno. To bijaše gospojici dokaz, da za večeras šetnje nebude. Mukom se uztezaše, da neizvali gorkimi riečmi na Idu. Nina ju pažaše sa strane i zamjeti joj ogorčenost. Ali djevojčica vrebaše i na svako kretanje njenih očiju i do skora opazi, da joj se pogled često upire u lozicu, kuda i ona počne gledati i do mala ugleda onoga visokoga gospodina, što ga je sinoć vidjela. Markiza brundaše mirno po žicah, a okom kretaše u oblake, što su se počeli navlačiti od sjevera. Noćni plašt pokrije posve zemlju, kad se gospojica digne, da pogleda, kako reče, je li sav dnevni posao dovršen. Činjaše se, da toga markiza ni neopaža. Nina videć, da i njeno odsustvo markiza opaziti neće, odšulja se lagano s pločnika za gospojicom, koja krenuv kod širokih stuba lievo u lozicu, ostavi villu. Njena bieluškasta odjeća bijaše djevojčici vodją u tmini, i tako stignu do mala obe, svaka svojim putem do vrela pod smokvino drveće; s tiha se čučne mala u rosnu travu, i tu prisluškujuć neizgubi nijedne riečce od razgovora grofova i gospojičina. A čim zamjeti, da će se razstajati, šušne tiho i hitro uz živicu, i stigne upravo na pločnik, kad markiza opazi, da je neima uz nju.

— Kamo si išla ti mala? upita ju gospoja.

— Tu sam' kod stola vodu pila.

Ona još u rieči, kad eto i gospojice. Bila smrkla. — Ustne medj zubi stisnute drktahu grčevito a sva se tresaše. Nina ju pažaše i mogo se u djevojčinom obrazu opaziti njeki triumf; oči joj se zloradom vatrom kresjahu a ustne zlobno podsmjehavahu. Još bolje se ona stisne uz koljeno markizino, i ostavi ga tek onda, kad se podignu, da idu k počinku.

Kada sutradan još dosta pri dobi, i gospoje si još sladkoga jutrnjega sanka uživale, zaštropoću konjske podkove pod pločnikom i dva jašioca sjašu s konja. Taj štropot uzbudi gospoje, i veselim licem pozdravi Ida svoga supruga s prozora, koj dodav uzdu slugi, pohiti k svojoj ljubljenoj supruzi. Djetinskim veseljem pozdravi ona muža si i oćutiv se bezopasnom, postane opet lako ono bezbrižno biće, kakvo je bilo njekad u djevojačkoj svojoj dobi. Ali uza sve njeno veselje zamjeti joj markiz njeku promjenu u obrazu. Ono prozirno rumenilo, što joj je krasilo biela lišca, i što je bilo kao da ju je zadahnula zora proljetna, ustupi bliedilu mjesto, a oči činjahu mu se, da su ponješto upale i zaokružene modrimi viticami. Brižno ju upita, nije li bolestna, kad mu se vidi tako slaba. Ali njezin odgovor protjera mu svu skrb iz srdca, jer mu reče: da je samo čeznuće za njim navuklo joj bljedilo na lica, a čim mu bude gledala opet u mile oči, da će ju sva tuga proći.

Markizovim povratkom oživi opet villa; a supruga mu bijaše neprestano vesela, ako joj se i nevraćaše rumenilo na blieda lica. Ponajviše probavi sada vrieme odjevanjem i kićenjem, jer je često izlazila u susjedstvo, te primala goste u svojoj kući. Rozina se živa izjedaše; njoj nenadani markizov povratak zamrsi sve žice njene osnove, i nesta joj prilike, da održi zadatu rieč. Ucelini nedolažaše više u goste na villu, ali često imaše Nina priliku, nasluhavati razgovor njegov s gospojicom, i uzdrktati za svoju dobru i milu gospojicu. Već njekoliko puta bijaše imala nakanu, da priobći markizu opake osnove gospojičine, ali svaki put uzdrža ju strah od markizove osvete i konačno se odluči, da će onda mu sve kazati, kad bi se osvjedočila, da su zbilja pogubna za markizu poduzeća onom dvojicom zlotvora.

Zasite se seoskih zabava, i uvidiv markiz, da mu uza sva veselja supruga sve više bliedi, odluči se povratiti u Mletke. Nu prije nego će poći, priobći gospojam, da se budu kratko vrieme bavili u Mletcih, jer da je nakanio putovati u južnu Talijansku i ondje preko zime baviti se u Napulju, a proljećem poći u Francezku, i u tamošnjih toplicah ljetovati. Ida si zagrli supruga od radosti na ovu osnovu, a gospojici Rozini protrnu sva uda od užasa. Čim se mogla udaljiti, ode u svoju sobu, i ovdje odlahnuv svomu gnjevu u nepristojnih kletvah, zakune se svimi svetci, da ona putovala nebude ovako už nje, ako ne kao grofica sa svojom družbom. Sliedeću večer imaše ona opet s grofom ročište, koj je sve više silio, da mu zadatu rieč izpuni. Dosjetljiva kao što bijaše utješi ga nadom, da mu se prvih dana, čim dodju u Mletke, izpuni želja; tamo, reče mu ona, ima svestrane prilike, kojih ovdje neima, i uvjerena sam, da ćemo oboje postići svoje svrhe. (Konac sliedi.)

Lov na — sjedećke!

(*Iz djačkoga života saobćio — iljuška.*)

I.

„Sgoda lov lovi.“
Nar. poslovica.

„Da pokudiš našeg vieka zloće,
Tu se braćo! jačih ruku hoće;
Nu kada se l o v i t men' prohtije,
Nadjem i ja mnoge ludorije!“
Biron. (Engl. pjesnici i škotski recenzenti, stih 39—43.)

G. Vid Strielčević — tako se zove moj od nedavna susjed i prijatelj — ljubi strastveno dvie stvari: knjigu i lov, al čudan lov — lov na sjedećke! Došao je nedavno iz varoša O* u moje rodno selce N*, pa se nastanio tik moje kuće. Pohodio me već i ja sam mu dakako dužnost učtivosti odvratio. Prijateljski je savez medju nama dvojicom već tvrdo uglavljen.

— Ali kako ste, molim Vas, mogo ostaviti varoš, pa se nastaniti u ovako prnjavu selcu? upitam ga juče, kad sam ga bio posjetio.

— Ja sam, reče mi, iz varoša pobjegnuo s dva razloga: prvo, da se otresem praha varoškoga i uklonim buki gradskoj; a drugo, znate i sam, kakov je varoš O*, nakroz protunarodan. Tu vam ljudi sami trgovci. Ali kakovi trgovci? Za pet novčića prodali bi svoga otca! Nevide na tri pedlja

od nosa dalje. Upravo bi se o njih ono reći moglo, što naš narod veli: „da nemaju nosa, pasli bi travu!“ Pa med takvom cincarijom da još dulje darovane Bogom dane gubim jied gutajuć i život si trujuć?

— To je sve liepo, ali nećete naći ovdje toliko zabava, koliko ih ima u gradu, primjetim mu, pa će Vas spopasti ona na selu običajna bolest, koja i mene čestokrat zna snaći, naime: danguba i neodoljiva njena posljedica — ziehavica.

— O nebojte se, odvrne mi. Istina je, da je pustinja selska kadšto, osobito u zimno doba, gotova nevolja. Ma svakoj nevolji dade se doskočiti. Zlo godište roda ište, a nevolja prijatelja; dakle sprijateljimo se. Mi smo dvojica ovdje upravo ograničeni jedan na drugoga, imat ćemo dakle sto razloga prijateljski paziti se jedan s drugim, pa ćemo tako selsku pustinju nadomjestiti pouzdanim drugovanjem: mi ćemo se često puta sastajati; zajedno ćemo se šetati; zajedno razgovarati; ako nam se prohtije veselja, bit ćemo pouzdani saveznici; ali i u tuzi, ostat ćemo vjerni plačidruzi. Nu, jeste li lovac?

— Vrlo me slabo lov zanima. Imadem doduše kod kuće njekakovu možda već i zahrdjanu dvocievku; ali —

— Ništa to, pretrgne me, nisam ni ja pravi po zanatu lovac; ali mi ćemo loviti onako kako znamo. Izvoljite samo, reče mi na razstanku, sutra u jutro u osam k meni doći, pa ćemo zajedno u lov ići.

Tako se razstadosmo. Sutradan ustanem rano, očistim svoju već na pole zahrdjanu pušku, nabijem ju krupnimi dramnjaci, kao da ću na vuke, zaprtim njekakovu staru na tavanu našastu i možda još od moga pradjeda ostavljenu lovačku torbu i požurim se, jer je već osam udarilo, k susjedu. Zastanem ga još šarenom, laganom i kao mantija dugačkom haljom zaogrnuta, a u papučah, pred stolom pisaćim gdje čita njekakov rukopis. Čim me opazi, ovako lovački spremljena, udari u grohotan smieh. Ja mu nazovem dobro jutro i upitam ga: Što? Zar nećemo u lov?

— Ta ja sam već u lovu, odgovori mi još uviek smiehući se, izvoljite samo sjesti, pa ćemo loviti zajedno.

— Nerazumijem vas, odvrnem mu ponješto srdit, a ponješto i znaličan, drugi ljudi love hodajuć —

— Dà, dà, hodajuć, lunjajuć, plandujuć, glavrnjajuć, a svaki put čižme deravajuć; ali mi ćemo ovako na sjedećke. Izvolite samo pušku odložiti i do mene sjesti; jer danas ćemo biti lovci goloruci t. j. lovci na sjedećke!

Moram ovdje napomenuti, da je g. Strielčević sakat na obadvie noge; pa premda rad lagano hoda, ipak volji sjediti.

Ja ga poslušam, odložim pušku i kraj njega se posadim željno izčekivajuć, kako će taj lov na sjedećke započeti, a on uzme rieč najprije o lovu i njegovoj hasni po prilici ovako:

— Dužnost mi je, reče, prije nego li započmemo loviti, predočit Vam veliku hasnu od lova. Lov, a i u obće svako hodanje, vrlo tielu našemu prija. Friderik II., veliki kralj, al i veliki učenjak, veli u jednom svom listu na

marquisa d' Argens, da se sudeć po zdravlju našem čini, kao da je narav htjela, da budemo svi prije listonoše, nego li učenjaci; jer listonoše puno hodaju. Da je Friderik kazao umjesto listonoša „lovci“, svejedno bi stvar namišljenu označio; jer neima dvojbe, da po lovu hodanje i svako gibanje zdravlju našemu godi. Moja mati, nerazumievajuć se u pravila zdravoslovja, upravo bi me, dok sam još djetetom bio protivno svjetovala: „Sjedi s mirom, dok nije bilo s čirom“, običavala bi mi govoriti. Te su mi rieči malo vriedile; jer ja sam volio vjerovati svomu otcu, koji, kao praktičan učenjak, uviek bi me sa sobom vodio u šetnju, da kazivajuć mi na dugo i široko, kako je tielu koristno, dapače nuždno, gibati se, pa makar koji put dopao i čirova. Evo što bi mi kod svakoga trećega koraka ponavljao: „Sinko moj! samo moraš mnogo hodati, gibati se i kretati se, pa ćeš uviek zdrav biti.“ I nefali! to sam već u ranoj dobi svojoj izkusio; jer mnogo hodanje, gibanje, a i trkanje tako mi je tielu dobro godilo, da sam već u šestoj svojoj godini — nogu slomio! upravo desnu nogu. Eto ti, otče, velike koristi od mnogoga hodanja, gibanja i kretanja! pomislih u taj par. O da sam slušao zlatne rieči matere svoje! O da nebudem toliko skakao i trkao! Što ću raditi, ako ostanem šeponja? Djeca će mi se rugati i ja se neću nigdje pred drugovi pokazat smjeti!... Dok sam ja tako jadikovo, dotle su roditelji slali po sve liečnike u okolici. Prvi dodje naš domaći selski liečnik. Moram napomenuti, da je ovaj bio možda u čitavu svietu najnespretniji liečnik, te sličan centralno-dualističnim političarom austrijskim već i u tom, što je bio na jedno oko sliep, a na drugo nije vidio! U svojoj dakle sliepoći, umjesto desne bolestne noge, uhvati on lievu zdravu, pa ju med dvie daske tako nježno spreša, da mi je krv u obraze a pjena na usta udarila. Htjeo sam mu ljubav zaušnicom povrnuti, ali su mi i ruke i noge i čitavo tielo kojekakvimi uzicami povezali tako, da sam izgledao kao ptica u pruglu, ili, da jasnije predočim, kao u Austriji slavenska štampa! Do mala dodjoše još iz bližnjega varoša dva liečnika; nu i ova su dvojica, na veliku moju nesreću, kao i današnji u tužnoj našoj Austriji popečitelji, mislili, da treba liečiti zdravo, a ne bolestno udo... Svi su skupa liečili, umjestno bolestne, zdravu nogu. Takovim je načinom naravski obolila moja zdrava noga, a bolestna nije ozdravila! Upravo kao i u Austriji...

Jednoga dana, kad su me roditelji slučajno sama u sobi ostavili, padnu mi u postelji savjeti moga otca, kako valja crpiti velike koristi od hodanja, gibanja i kretanja, te želeći okusiti od tih slasti koju, dopuzam do kraja postelje, pun znaličnosti, eda li su mi noge već ozdravile, te skočim i — dobro je! poviknem, pa s božjom pomoćju s visoke postelje — kao Austrija s diplomatične visine — zvecnem o zemlju, i od to doba šepav sam — kao i dualna austrijska carevina — na obadvie noge! Eto ti koristi od prekorednoga frcanja, gibanja i kretanja!...

Možda je ta u djetinstvu nesgoda puno doprinjela mojoj kašnjoj tišini i sporini. Kako mu drago, ja sam se kašnje, kao i mnogi hrvatski domoljubi, korenito popravio t. j. iz jedne skrajnosti pao u drugu... Djetetom pust i

prenagao, postadoh dječakom najsporije i najtromije oklevalo ovoga svieta. Tko je u učionu odsad pošljednji došao? Ja Tko je u crkvu uviek skoro zakasnio? Ja. Tko je domaće vježbe bar tri tjedna kašnje doneso? Tko drugi nego uviek ja. Ja sam i kod kuće pošljednji u jutro postelj ostavio, pošljednji obuko se, pošljednji na svoj posao, na nauk išo; ali, kao što neima pravila bez iznimke, tako sam ja ipak prvi na zajutrak prispio i, kao da mi je želudac Magjar bio, prvi svoj obrok smirio. I danas sam Vam ja, štono kažu „donji žrvanj" t. j. čovjek spor i dušmanin svakomu objestnomu virizanju, pa ako mi se i prohtije kadšto loviti, a ja sjednem, pa ovako u sobi na sjedećke lovim. Ako je Vaša volja, izvoljite i Vi sa mnom zajedno; samo se primaknite bliže k meni.

Ja ga poslušam, primaknem se bliže k njemu, a onda — onda poče lov na sjedećke.

II.

„. . . C' est mon défaut, je ne saurais flatter :
Je ne sais point au ciel placer un ridicule,
D' un nain faire un Atlas, ou d' un lâche un Hercule."
Boileau, u „discours au roi."

Izvadiv g. Strielčević njekakov rukopis — kašnje mi reče, da je to upravo njegovom rukom sastavljeni spis — i nataknuv si naočale poče mi ga čitati. To vam je životopis gospodina Tikvanovića, i moram priznati, da mi je taj spis, premda gdjegdje veoma dosadan, uobće ipak prilično zanimljiv bio. Ovoj posljednjoj okolnosti za volju, a s dozvolom g. Strielčevića, saobćit ću čitav taj rukopis našemu obćinstvu. Evo ga u vjernom prepisu od rieči do rieči:

* * *

Lov mi je lovit t. j. opisivat mi je život g. Tikvanovića, marljivoga al nezvanoga na polju hrvatsko-srbske književnosti mobara-težaka i divnoga dobrovoljca-pjesnika, komu para neima!

Ja bi imao kao točan životopisac današnjega vieka početi od njegovih roditelja, dapače — po današnjoj hiperkritičnoj navadi — i od praroditelja; ali to je dosadan i često puta nezahvalan posao; a opet ni u Tikvanovićevu dnevniku, koji je slučajno u mojih rukuh i iz kojega većinom gradju vadim za ovaj životopis, neima tako daleko sizajućih podataka o njegovu rodoslovju. Evo ovoliko stoji o tom u dnevniku: „Ja sam prvi i pošljednji sin svoga otca Nikole, najmilije, valjad što sam jedinče, diete svoje matere Lucije, rodjeni nećak svoga ujaka Veljka Istinskoga i rodjeni unuk svoga pokojnoga brkatoga djeda Tome!" Dalje o Tikvanovićevoj rodbini neima ništa u dnevniku. Isto tako težko mi je naznačit dobu, kad se je on rodio; jer o tom neima ni spomena u dnevniku; a kad ga jednom, dok je živio, upitah: dragi Tikvanoviću! kažite mi, kad ste se rodio? on mi je otresitim glasom odgovorio:

— Zar ja možem pamtiti, kad sam se rodio? Ili zar se itko sjeća prvih dana i prvih mjeseci svoga bitisanja?

— To ne, odgovorih mu, ali zato ipak može čovjek saznati, kada je

na sviet došo; jer valjad možemo i smijemo vjerovati svomu župniku, svomu otcu itd.

— E dobro, odgovorio mi je na tu primjetbu g. Tikvanović, ako je tako i ako se može vjerovati župniku i otcu, onda se sjećam, što mi je i jedan i drugi o tom kazivao. Najprije župnik, moj rodjeni žalibože ujak, kad bi ga god upitao: koje sam se godine, ujače, rodio? ovako bi mi odgovorio: „Ti si se, dragoviću moj! uprav one godine rodio, kad je onaj — znaš li — debeli mraz o Filiplju pao! . . . Sad pogadjaj, tko je vrač, kad je to bilo! Ali nisam bolje ni kod otca prošo. On bi mi, kad je dobre volje bio, sasma ozbiljnim glasom govorio: „Sinko, sinko! ti si stvoren za velike stvari! ti si se uprav one iste godine, onoga istoga mjeseca i onoga istoga dana porodio, kad se je naša — zekulja otelila!“ Ja neznam, je li se tim otac s menom šalio, ali to znadem, da mi je te rieči svakoga dana po sto puta ponavljao.

Čini mi se, da će svaki čitatelj već iz tih rieči g. Tikvanovića lako razabrat moći, da on nije imao, štono se kaže, četvrte daske u glavi.

U dnevniku njegovu stoji svaki put uz ime „Tikvanović“ napisano i „Stjepan“, dakle mu je krstno ime bilo Stjepan; ali Bog zna, nije li se onaj pop, koji ga je krstio, kod kršćenja zabunio, pak umjesto „Stjepane!“ rekao „Stepeni!“ Barem bi se iz čitava mu dnevnika svatko mogao do volje osvjedočiti, da je on za čitava svoga života u svakom svom podhvatu do skrajnosti s t e p e n bio. Zato ću ga odsele u ovom spisu ne Stjepanom, nego Stepenim nazivati; bar će taj naziv čitateljem živo predočiti sliku i po imenu i po tjemenu!

G. Stepeni Tikvanović, ako ćemo njegovu dnevniku vjerovati, bijaše plemenitaškoga roda t. j. otac mu je bio postolar, te šio čižme i cipele, ali samo za plemenitaše. Odtud je mladi T. oštroumno izvadjao i dokazivao, da mu je otac plemenitaš, ili, što je svejedno, plemenitaški postolar bio. Medjutim ako to plemićko porieklo i nebi htjeli Tikvanoviću vjerovati, moramo svakako vjerovati njegovu ujaku, vriednomu župniku L*skomu, koji mi je mnogu crticu iz života svoga glasovitoga nećaka saobćio. Evo što mi je taj vriedni g. župnik, moj dobri prijatelj govorio:

— Moj je sinovac bez dvojbe roda aristokratskoga; jer sudeć po njegovoj oskudnoj i aristokratsko-mršavoj pameti, koja mu poviruje iz svake rieči, koju izusti; on je za cielo morao vući lozu iz one iste egipatske velikaško-mršave obitelji, iz koje i austrijske financije lozu vuku — mislim iz onih Faraonovih sedam mršavih krava!

Ali šalom na stran, Tikvanović je bio protegnut tielom u vis preko pet stopa, dakle je svakako bio v e l i k čovjek; k tomu je bio izpravna stasa i velike glave, a na licu nabijen, kao krastavac, gustimi bradavicami, te nadaren obilnom, dapače preobilnom imaginacijom, jedinom kadšto polugom veleumja! Da neduljim lakrdije, g. Stepeni Tikvanović bio je — Ciceronski sviet rekao bi mu: Roscij u svakoj struci! a današnji romantični pisci kazali bi mu: p l a s t u č e n o s t i! nu žalibože onaj u nar. zagonetki plast, koj se

ovako parafrazuje: cibiban do rebara ogloban! bunar mudrine! ali nesrećom izsušeni bunar! čabar veledušja! ali razpucanih obručeva čabar! kipeći lonac žarkoga rodoljublja! kebro rječitosti! oklagia okretnosti! itd.

Kao što sam već napomenuo, od njegova sam ujaka, župnika L*skoga doznao, da se je on upravo one godine rodio, kad je onaj debeli mraz o Filiplju pao Istoga onoga dana, kada mu je otac rano u jutro dočuo, da je mraz osvanuo, u isti taj par najaviše mu sakupljeni kod njega rodjaci, da mu se i sin narodio, i otac mu na tu viest pun neopisiva veselja podvikne: Dobro je, bit će pjesnik! — I nefali! nije se prevario; jer je mali T. bio stvoren za velike stvari! I nije moglo drugčije da bude, kad mu je sve išlo na ruku: rodno mjesto, roditelji, učitelji itd. sve se, reko bi, sročilo na to, da se iž njega izteše pravi učenjak i velik pjesnik.

Rodno mu je selo L* uprav gori na podnožju; a na gori razporedani vinogradi jedan do drugoga, kao zeleni sagovi, pa kud ćeš ljepšega prizora od ovoga u proljeće, kad ta liepa gora zazeleni? Ali što je i proljeće napram jeseni za ovakova pjesnika! Ta u jeseni čuješ istom čegrtaljke po vinogradih! Jeseni istom, kad se izor posprema, zaromoni mlinski breket po selskih vodenicah! Jeseni istom, kud se god po selu obazreš, svagdje puno tustih pura, gusaka, pataka itd. sve sgodna gradja za umotvore pjesničke! Medjutim varao bi se, tko bi mislio, da je T. svoj pjesnički duh napajao samo razmatranjem životinja. On je podpuno shvatio i sve dražesti iz biljinskoga carstva; tako je on podpuno razumievao nevin izražaj na lieru bielom i bujnu plodovitost — na grmu šipkovu! Umio je razgovarati se u vrtu sa smiljem i bosiljem, s ružom i sa suncokretom; al od svih ljepota iz čitava carstva rastlinskoga najvolio je — — kruške i jabuke! Takav je od prilike bio T., kao što to sudim iz njegovih u dnevniku popisanih pjesmica, ali te ćemo nabrojiti i ocieniti na drugom mjestu; ovdje sam se njegova pjesničkoga duha samo zato taknuti morao, jer sam htjeo pokazati, kako silno na pjesnika djeluje okolica i družba, med kojom sprovodi nježne dane svoga života. Bog zna, nije li mnogi selski puran kriv, što gdjekoji pjesnik slušajuć ga u djetinstvu tako často kašnje, kad ponaraste, te kad bi poput slavulja pjevat imao, tako vjerno puranov glas nasljeduje?!

Ali vrieme je, da vidimo, kakovim će uspjehom roditelji i učitelji taj veleum obdjelavati t. j. vrieme je, da naš T. podje u školu. (D. sl.)

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Uprava. Medju muslomani uobće na iztoku vlada azijatsko-patriarkalni despotizam i samovolja; tako je da negovorimo o budaističkom Siamu, gdje ima takodjer muslomana, neograničen vladar perzijski šah, (padišah, kakan) i turski sultan (padišah, kan i kakan), koji u diplomaciji evropskoj stoje u redu careva i dobivaju naslov hautesse u novije doba takodjer majéste impériale. Sultan se nekruni, nego položiv zakletvu u mečiti Ejub, da će braniti izlam, opaše se Osmanovom sabljom. Nasljedstvo na priestolje ide sinove

po pravu starijega; žene su izključene. Prvi kalifi imadjahu duhovnu i svjetovnu vlast, sada i sultan carigradski i šah perzijski ima samo svjetovnu vlast jedini car Maroka hoće da bude oboje pa se kadkad zove kalif.

Temeljnim državnim zakonom je kuran, kojega ustanove nemogu se mienjati, a nadopunjuju se „kanuni" t. j. po raznih vladaocih izdanimi tansimati (pravili), koje vladalac može po volji mienjati, obustaviti i ukidati; gdje i to nije dosta, tamo se upravlja adetom te imsalom t. j. običajem i navadom. Dvor je velik. Sultan vlada po velikom veziru (Sadr-Azim) perzijski šah po Hamad-u-Doulahu ili običnije sudderu (državnom pouzdaniku), koji su načelnici gradjanskih i vojničkih oblasti i predsjednici ministarstva. Už njih je u istom redu šeik ili izlam, tumač zakona; po našem bi taj bio ministar prosvjete i bogoštovja.

Tajno vieće ili divan sačinjaju veliki vezir, šeik ul izlam i ostali muširi (ministri), u Perziji državni tajnici (munši ul-mumalik) i savjetnici (Mestufis), a u Turskoj: kapudanpaša (pomorski ministar), seraskier (ratni), mušir-tophana (topnički), reiseffendi (ili karidžidé-naziri, vanskih posala) tiddjarat (trgovine), zaptié-muširi (redarstva) zatim predsjednik državnoga vieća, javnih gradjevina, pravosudja carske privatne blagajne (zarbhani muširi) ravnatelj pobožnih zaklada (evkaz-naziri) i predsjednik tanzimata. — Što je u nas državno vieće i vrhovni prizivni sud, to je njim medžlis-i-valai-ahkiam-i adlié, što je u nas nastavno vieće, to je u njih medžlis-i-mearif-i-umumié, što je u nas ratno vieće, to je u njih dar-i-šurai-askeri, zatim medžlis-i-malie financijalno vieće, medžlis-i-tophane-i-amere, intendantura topnička, medžlis-i-zaptie, t. j. redarstveno vieće, medžlis-i-meaden t. j. rudarsko-vieće, medžlis-i-es'ar, vieće za cienu živeža, andšimen-i-damiš t. j. akademija znanosti, ova je od g. 1851. i to po kalupu francezke akademije. Osim toga je državna kancelarija menassib-i-divanié. Nutarnjemu dvoru je na čelu kizlar-aga, nadzornik haremskih gospoja, načelnik crnih uškopljenika, upravitelj odgojivanja djece. Vanskomu dvoru načelnik je kapu-agassi, aga porte, glava bielih uškopljenika, inače što je u evropskih dvorova dvorski maršal. Ićoglam zovu se mladići odgojivani brižno i strogo za podvorbu kod dvora.

Država je podieljena u pašaluke, kojim na čelu je vali (namjestnik) ili mutesarif (glavni zapovjednik). Svaki pašaluk ili ejalet podieljen je u live ili sandžake, kojim je na čelu kajmakam (podzapovjednik) ili muhasil (prefekt). Liva ili sandžak podieljen je u kaze (kotare) a kaza u nahije (seoske obćine).

U svakoj livi (sandžaku) ima sud (medžlis), kojemu predsjeda namjestnik, a prisjednici su mal mudiri (poreznik), vudšuh (primati) izabrani u puku te hodžu baši i kršćanski (niemi) zastupnici. U kazi je mudir (upravitelj,) u nahiji muhtar ili hodža baša a u selih je kiaja (glavar). G. 1839. dne 3. studena proglašeni u Gülhani (turskoga carstva) h a t t i š e r i f sadržaje glavne crte, odkako je država počela. Skup upravnih pravila zove se tanzimat-i-šerrie (koristni red) ili u kratko tanzimat (red), u kom su sadržane sve grane državne uprave. Osnov je: podpuna sjegurnost života i imetka svih podanika bez razlike vjere, pravedno porezanje i pobiranje daća i pravedno dizanje vojske. Žalibože što je to ostalo a uz kuran svaki će tanzimat ostati puko slovo. Tako je ostao i g. 1856. izdani h a t-h u m a y a m a ostat će valjda bez uspjeha i nepravedan. U najnovije doba g. 1865. podieljen je ovdje i Egiptu njeki ustav.

Kako je kuran vjerski i gradjanski zakonik te se u muslomana bogoslovje i pravosudje stiču u jedno te isto, a službenici bogoštovja i pravosudja zovu se uleme, kojim je načelnik šeik-ul Islam; ali to nije nipošto glavar uredjene korporacije kao u našega klera. Prije valjda i bijaše napose kadija (sudac) napose imam, službenik bogoštovja, nu sada onaj sudi, a ovaj čini

službu u mečiti, s vremenom se taj neravan posao razvio tako, da je bogoštovni činovnik podčinjen kadiji, koj je po tom ujedno kao u nas vladika. Uzà šeik-ul-izlama su dva savjetnika kadileskiera ili kaziaskera, koj imadu i glas u divanu; pod njima su mollah, niži sudovi, te mufti, koje doživotno imenuje šeik, a to su kano sudbeni savjetnici.

Imama ima pet vrsti: šeik ili vaiz, propovjednici u mošejah; katib, čitaoci, koji kano zastupnici sultanovi i u ime njegovo po petke obavljaju u mošejah bogoslužje; imami, koji u mošejah obavljaju običue poslove, vjenčaju i drže mrtvačka opiela; muezim, vikači, koji naviеštaju točno ure; kajim, koji obavlja nutarnje poslove u mošeji. Ulemî smatraju se samo prva dva reda.

Ako i ne težak a ono dug ima put proći, tko hoće da bude ulem. Izišav iz mekteba ili osnovne škole u medres, višji zavod, kakvi su uz velike mošeje, bude tu 10—12 godina kao sovta ili phaleb, te se uči arabsku slovnicu, skladnju, logiku, moral, retoriku, bogoslovje, mudroslovje, pravoslovje kuran i sunu. Na to postane danišmend i poslie toga imam ili mekteb (učitelj) ali onda tim gubi pravo, da bude ulem. Komu se hoće ovo biti, valja mu se podvrći izpitu za mulazima (pripravnika) a kao takov može biti u pokrajinu poslan za pomagajućega sudca (pristav). Poslie 7 godina može se i opet podvrći izpitu iz pravoslovja, tumačenju kurana i tim bude povišen na mudéra (profesora), koj je drugi stupanj ulema. Mudéri može postat mufti kod kojega suda, ali tim se odriče promaka na višji na prvi stupanj časti ili pak može proći preko svih deset stupnjeva profesorata do suleimanie i onda je u prvom redu ulema.

Kuranovi propisi vjerozakonsko-obrednoga zakonika vrlo su jednostavni, samo ih je težko izcrpiti, jer je Muhamed i tu bio nedosljedan porekav, što je kadgod prije već bio reko. Da dodješ u raj, treba poglavito da vjeruješ a zatim da moliš. Moliti treba samo Boga a ne svetce ni proroke; pravovjerci imadu na dan moliti pet puta: zorom t. j. na sabu, o podne t. j. na oele, u dva sata po podne t. j. na ićindi, poslie sunčanoga zahoda t. j. na akšam i u prvo bdenje t. j. dvie ure po zahodu na Jaci. Prije molitve je pranje abdestan, güzür, thüharet; gdje neima vode, dosta je i pjeskom ožuljati se do lakata i ušiju. Kad muslomani mole u skupštini, imadu se ravnati po imamu, prigibati se dublje i dublje, dok čelom neudare u zemlju, imadu se česati izza uha palci itd. Pravovjerci imadu moliti u posve prostoj nu čistoj odjeći, a da se mužkarci u molitvi nemute, ženske š njimi moliti nesmiju. Na molitvu opominje mujezim pjevajuć pred mošeinimi vrati ili sa munare (minaret-toranj) večernji maama i onda svatko bježi kući a prije nego muezim odpjeva jutrnju (s a b u) nesmije nitko od kuće, jer bi to značilo napastovati Boga. Muezim viče: Allah kerim! Allah akbar! La illah il Allah, Mohamed rasul Allah t. j. Bog je velik! Bog je možan! Samo jedan je Bog i Muhamed je njegov prorok! — Kako je čovjek u petak stvoren i Muhamed u petak unišo u Medinu (hedžra), taj dan je turski svetak ali se poslie molitava i propoviedi može običajno raditi. Dopušta ali nezapovieda obrezavanje dječaka; ako li se obavlja, ima bivati medju 6. i 16. godinom, da dječak uzmogne sam izricati vjerovanje. Milostinju pravovjerci diele zapovjedanu ili zakonom odredjenu z a k a t ili preporučenu svojevoljnu s z a d a k a t; amo spada: gostoljubivost prama putnikom, kopanje studenaca i sadjenje voćaka kraj puta. Turski gradovi i sela, koliko sam i sám do nekle vidio i kako Carné (I str. 3) piše, imadu s toga osobitu dražest, jer ih štiti od žege sjena drveća. Kuće prilično su nizke, većinom drvene, krov im se malo spušta, a bojadišu ih crveno ili bielo ili modro. U svakoj skoro kući napisana su imena 6 proroka: Muhameda, Osmana, Omara, Alia, Abubekra i Hasana. Sried svakoga sela diže se munara mečitova (mošeje.) (Dalje sliedi).

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Sigetski junak, Nikola Zrinski, spjevao Vladislav Vezić. Popravljeno, pomnožano i po drugi put na svjetlost dano. U Varaždinu 1867. Brzotiskom Platzera i sina. U 8-ni str. 95. Ciena 50 nvč. Prvo izdanje te liepe pjesme čitano je pravom nasladom; ovo drugo je popunjeno a pjesnik mu je dodao poučan predgovor i njeke razjasnujuće opazke.

— „Ptice u Srbiji". Po analitičnom metodu složio dr. Josip Pančić. U Biogradu u državnoj štampariji 1867. U 8-ni str. 80. To djelo veoma hvale.

— „Prirodna istorija" I. Dio: Zoologija za gimnazijske učenike. Po Leinisu i dr. Pančiću, napisao Kosta Crnogorac, profesor. Pregledala i odobrila školska komisija. Biograd u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni str. 165.

— „Mineralogija" za niže realke i gimnazije. Sastavio Josip Dusl, profesor šabačke polugimnazije. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni str. 80.

— Gg. Venc. Njemec i A. Dobrovojević izdaju „Vostok", srbsko-narodni domaći kalendar za prestupnu godinu 1868. S fotografiskom slikom: Sastanak Slavena u Moskvi godine 1867. Knjiga će biti velika 6 tabaka, ciena je 80 nvč.

— Županova knjižara izdaje u velikom obliku: Narodni koledar za prestupnu god. 1868.; imati će podpun šematizam.

— „O jeziku i pravopisu srbskom." Spisao Jovan Beogradac 1867. U Novom Sadu troškom Ig. Fuksa. Na 8-ni str. 39.

— „O koleri", i nastavljenju šta treba zbog kolere činiti, da se ljudi od toga sačuvaju. Na 8-ni str. 36. Ovo je djelo štampano staranjem biogr. sanitetskih vlasti.

Svašta. Da Ruska nije zemlja barbarska, kakvom ju sciene i u nas njeki mudrijaši, vidi se i s toga, što je na parižkoj izložbi ruskomu odsjeku dano za odliku 16 zlatnih, 84 srebrnih a 205 mjedenih kolajna, dočim su 153 pohvaljno spomenuta.

— Dr. Hurbana pozva slovačka „matica", da napiše životopis slavnoga Ljudevita Štura; on se preporuča pokojnikovim prijateljem za podatke; nebi li ih se našlo i kod nas?

— J. B. Šrámek, profesor na gimnaziji petrogradskoj, izdao je za Ruse česku slovnicu.

— U Petrogradu pokazuju gospoje svoju slavensku simpatiju tim, što sada mjesto parižkih nose narodnę haljine pojedinih slavenskih plemena; osobito rado nose hrvatske surke i srbijanke.

— Kako smo jednom već javili u Moskvi se je sastavio odbor za pokrepu i širenje slavenske ideje; sad čitamo, da to družtvo razpolaže s jednim milijunom rubalja.

— Susjedna braća Slovenci su svečanom besjedom 15. pr. m. proslavili spomen pokojnoga A. Krempljna, svoga najboljega povjestničara i župnika pri Maloj nedjelji u Bočkovcih.

— Poznati putnik F. Kanitz opet je odišao u Srbiju, da ju obidje i prodje, jer sada dovršuje veliko djelo o historijskih spomenicih u Srbiji, koje će u Lipskom izaći. O njegovih odkrićih nješto u sliedećem broju.

Zagonetka.*)

Od Fr. Sajvrta.

S ovu stran je ptica,
Ptica travarica,
Buduć da u travi
Svoje gnjezdo pravi.
S onkraj u gut gladko
Pada, jer je sladko,
U tek toga radi
Ide i ženskadi.

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 43. Odgonetku (zagonetke u br. 39.) „Žid-kost" riešiše gg.: Ivan Žagrović u Zagrebu, gja. Otilia Berlekovićeva u Pješčenici.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 257. Mir. Horaček, liekarnik, 258. gdja. Ljubica Bogovićeva, 259. Franjo Barač, tajnik banskoga stola, 260. J. Gjurkovečki, žup. častnik, 261. August Dutković, veliki bilježnik žup. zagr. 262. Ivan Žagrović, činovnik, 263. Hinko Ostoić, odvjetnik i 264. Janko Jurković, škol. nadzornik — svi u Zagrebu. 265. Dragutin Stražimir, župnik doljno-zeliuski. 266. Julio Bubanović, vel. bilježnik križ. žup. 267. Stjepan Mučan, o. kr. učitelj u Ivaniću. 268. Ivan Mikac, kateketa u Križevcih. 269. Ivan Vončina, vlastelin u Šipku. (D. sl.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 42. U Zagrebu 19. listopada 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Glasinke „Srčanice-Novoživke."

(Soneti od Sriemca.)

(Dalje.)

IX.

Promišljo sam dugo u pameti,
Zašto toli silno te obljubih?
Al što više u to se uduhih,
Manje mogoh do tóga doprieti.
Samo znam za nagon k tebi sveti,
Što mi u môm srdcu glasno trubi,
Ali uzrok viekom mu se gubi, —
Donj nikada um moj nedoleti . . .
Nu baš u tom prava ljubav stoji;
Jer je sveta tajna ljubav prava
Bez uzroka sključena u sebi! —
Jer da znadem zašt' mi srdce goji
Za te ljubav, zašt' te obožava,
Već te Milko pravo ljubio nebi.

X.

Mile su mi o č i tvoje žarke,
Pune čara i rajskih milina,
S kojih stid sja i čednost nevina,
Te iskrenost prečista bez varke.
Sjajnost kano sunca zrake jarke
I potajna njeka sila njina,
Učiniše, pogleda jedina
To što L a u r i n pogled kod Petrarke;
Probudiše jadno srdce moje
Iz mrtvoga dugâ svoga sanka
Na nov život, život ah! ljuveni;
Zato pjesmom slavim oči tvoje,
Želeć u njih gledat bez prestanka,
Zato toli omiliše meni! —

XI.

Kad mi težkost kakva stegne grudi,
Kó da grdni kám na njih navuče, —
I pod njime srdce zajauče
U tavnici kó tavničar hudi; —
Kad liek zahman hladnih traži u ljudi,
Kojih srdce samo za se tuče —
Kad ga jadi tako silno skuče,
Da se zalud i uzdahnut trudi: —
Tad kô žedan što no izvor traži,
I ja tako tražim oči tvoje,
Utjehe su vir mi i ljubavi;
Odmah mi se srdca jad ublaži,
Čim obličje u njih vidim svoje,
One su mi srdcu melem pravi . . .

XII.

Mila su mi rujna usta tvoja,
Rumenija nego svi korali,
Spretnost miris-jagodica malih, —
Sa potezi čarobnoga kroja;
Slast uživa u njih duša moja,
Te u njinoj raztapa se hvali,
Kad mi sbore zbiljno il u šali,
Il od naškog zvone milopoja.
A kada se ljubko mi naškube,
Mislim isti Leljo mi se smije, —
Posmjehom bi bolna ozdravila;
A kada me srdačno poljube,
Njeka čudna slast me sveg probije, —
Poljubcem bi mrtvâ produdila . . .

(Dalje sliedi.)

Ružin pupolj.

(Novella od Dragojile Jarnevićeve.)

(Konac.)

Lakim srdcem ostavi markiza selo, i čim prispje u Mletke, počne se spremati na put. Videć Rozina, da je već skrajnje doba da što izvede, zamoli grofa u markizovu palaču na dogovor. Ona se čuvaše, da priobći grofu osnovu markizova putovanja, jer je zazirala od njegove žestine; a da neposumnja o bezuspješnosti tolikih trudova i pokusa, uvjeravaše ga, da ga markiza za stalno ljubi, i da čezne za njim. Onda mu priobći, da će markiz do skora u poslovih u Veronu, i da mu obriče Ida ročišće prvu noć, čim Gondolfi ode. Tko sretniji od Ucelinia! Već unapred uživaše on slasti svih devet nebesa, hrabreći se za krasnu budućnost.

Gospojica Rozina medjutim sve načine pokuša, da poviri Idi do dna srdca; ali ova postajaše svakim danom studenija, da, i često osorna, neuljudna To razpali u Rozine i onako vruću krv talijansku. Osvjedočena, da neće ni za korak doći napred, odluči se griešnoj varki, koju nakani upotrebiti.

— Da, poviče ona, ponosita ova studena Niemkinja mora da propadne! Niti ću ja žaliti, kada ju Alfons odbaci, niti ići za tim, da ju utješim. Ona mora biti smrvljena! A grof Ucelini, ako nebude hotio rugla i sramote iznieti u sviet, mora me učinit groficom! Nemarim za njegovu ljubav; ta ona je već sada nemalo iztrošena za ovim okrutnim srdcem, a do skora će i sav izvehnnti kao kaplja rose u sunčanom žaru. Neka jih obadvoje! ja ću znat biti groficom.

Po podne, kad većinom Talijani od omare svladani, počivaju, i čim Rozina opazi, da se i markiza u svoju spavaonicu povukla, dade gospojica moliti markiza, koj se istom počinku sprema, da bi se sklonuo poslušati ju kratak čas, jer da mu ima nješto važna kazati. Premda Gondolfi negledaše rada Rozinu, ipak dozvolji da dodje, znaličan, što mu ima kazati.

Gospojica stupi, tobož poniznim držanjem i brižnim obrazom u sobu, i nastojaše zloban pogled oka, da sakrije vedjami, koje često stiskaše kao zabavljena nabožnimi mišljenji. Markiz se pridigne sa divana, na koj se bio pružio, i napó sjedeć osloni se u jastuke. Smjerno se pokloniv reče gospojica poluglasno:

— Oprostite cienjeni rode, da vas dolazim uznemirivat, nu već nemogu dulje gledati opačine, i s toga dolazim, da im bude konac. Ali molim poskrbite se, da nas nitko neiznenadi.

Ove rieči gospojičine učiniše, da markiz nehotice probliedi, i počne ju udivljenim pogledom mjeriti; naglo se digne na noge, i koračiv do zloguka, oštro reče: „Opačine u mojoj kući, čije?“

Razmaženimi riečmi nastavi gospojica:

— Prije svega molim vas, da se svladate i mirno me poslušate; jer ako mislite biti nagao, voljim šutiti, no da moja dobra nakana zlim dovrši.

Markiz obeća miran posluh, baci se natrag na divan i ponudi rodjakinji

sjesti. Čim se ona sjedne na stolac i udobno unj osloni, nastavi sladkom rieči i sjetnim obrazom:

— Vi znadete mili rode, da sam vam bila od djetinske vaše dobe privržena, jer me je moja tetka često vodila u vašu kuću, gdje je, kako vam je znano, bio vaš otac njezin svak. Odkako me pak rodbinskom ljubavi i dobrotom u svoju kuću primiste, srdce vam je moje posve odano.

— Dobro, dobro to vidim i znam, ali to još nije opačina, koju napomenuste — nestrpljivo joj upane markiz u rieč.

— Strpite se časak, dragi rode, sada će doći. — Moju odanost i ljubav za vas nemogu da vam inim izkažem, ako ne tim, da vam radi jedne stvari otvorim oči, a vidi mi se, da ju vi još niste zamjetio.

Ušuti i stane se izkašljivati, a markiz reče tresućim se glasom:

— Dalje, dalje, govorite!

Gospojica produlji:

— Znam da ljubite svoju suprugu, a vidim kako ona vam svojom ljubavju hini... Da, da, ona vam samo hini!

Markiz skoči žestoko na noge, i postavi se pred gospojicu:

— Dalje, dalje — jedva dišuć reče. Rozina opet nastavi:

— I ja sam se prevarila; početkom sam zbilja mislila, da vas ljubi, ali odkako sam zamjetila ponašanje grofa Ucelinia —

— Ha, Ucelini — je li moguće! oj ja sliepac! poviče markiz.

— Vi me smetate, rode, strpite se, dok dovršim, a to će biti odmah. Dakle njegovo ponašanje me čini pozornom i zbilja se osvjedočih, da se ovo dvoje — ljubi.

Markiza napadne grozničavo drktanje, noge mu klecnu i on se prihvati stolca. Rodjakinja ušuti, ali on sjednuv, zamoli slabim glasom: „Dalje."

— K tomu osvjedočenju dodjoh na ladanju, i to onda, kad vas nije bilo ovdje. Da se lašnje o tom sramotnom poslu osvjedočim, svjetovah vam, da odidete u Mletke. Svaku noć imaše š njim ročišće kod vrela pod cipresami, a njegovo sviranje na fruli bijaše joj znak, da dolazi.

— A kako to, da mi je pisala, te zamolila me, da ili ja ovamo dodjem ili će ona k meni? zapita naglo markiz.

— Ah to učini ona? peviče zlotvorica našav se u smetnji, ali brže se razabere i produlji: to ona učini — vjerujte, da ovdje svoje grešno djelo bezopasnije nastavi. U villi poče služinčad biti pozorna na onoga noćnoga svirača, i ona se poboja, da joj tko nepodje u uhode. Ali ja već sve doznah. Odkako se ovamo povratismo, primaše ga ona već više puta i večerom, dok vas nije kod kuće.

— Dakle me i moj stari do sada vjerni vratar vara, bolno uzdahne markiz.

— Ne, on vas nevara! Nu vi poznate svoju palaču, znate, kakovi su tajni prohodi u debelih njenih zidinah, i da se kroz ove može u devetu palaču sve u potaji proći. — Ovaj put si izabra Ucelini, da dolazi u spavaonicu vaše supruge. Grofova palača je od vaše peta, i lasno si je našao pro-

laz u tajnih prohodih od ovieh medju njimi ležećih palačah. U njezinoj spavaonici, u dvorani i u mojoj sobi, nalaze se tajna vratašca u zidu pod sagovi. Jedno veče me njeki štropot u zidu pozornom učini, i sjetiv se na prohode u njem, mišljah s prva, da su tati, i ne malim strahom pustim se u trag onuda prolazećemu; ali čim uvidim, što je, tko je i kako je, odlučim se, kazati vam, mili rode, da se jednom prestane nanašati vam sramota. Da ipak bez huke i buke svemu tomu svrha bude, možete glavom doći, čim se budu prvi put ročili; a da to što skorije bude, hinite, da idete u Veronu, i vratite se noćju kući. Ja ću vam sama otvoriti na kanalu vratašca, a iz moje sobe ćete moći kroz prohod uhoditi svomu nuzljubu i glavom se o svem osvjedočiti.

Ušuti i pogleda po strani markiza, koj je omramoren sjedio. Činjaše mu se, kao da se sve okó njega vrti a on ni živ ni mrtav u sriedi. Poslie njekoliko časova tekar osviesti se, skoči kao biesan na noge i poviče:

— Pušku, sablju, bodež! da ga idem ustrieliti, zaklati onu hulju, koj mi brak obezčesti.

Rozina se od toga prepane. Ako bude ovako bjesnio, izkvariti će joj svu osnovu, i njena grofovija propade; zato pohiti, da ga umiri i dovede k razumu. Reče mu, ako bude bjesnio a neosvjedoči se prije o stanju stvari, da će grof sve zaniekati i zadovoljšćinu tražiti, triezna usuprot držanja biti će nesumnjivo, i na mjestu neka on sud drži. A bilo bi najbolje razagnati jih bez huke i buke. Idu protjerati u sviet, a njega dati kašnje u potaji ubiti. Ovako će se potapšati najbolje ciela sramota. Budué je i onako na putovanje spreman, misliti će znanci, da mu je ona umrla; a i možebiti će ju i zla savjest umoriti do skora.

U svojoj razdraženosti pristade markiz uz svaki savjet svoje zlotvorice, i nastojaše ponajprije da se umiri. Težko mu to podje za rukom. Ali njeno nagovaranje i siljenje, da si bude sviestan, ako će svrhu postići, dotjera ipak do toga, da mirnim obrazom pred veče k njoj na doksat stupi, gdje se je ona ugodna hlada medju cviećem uživala. Silio se on i još toliko, ipak nije mogo bljedila sa lica ukloniti, i s toga zapita ga Ida brižljivo, da li boluje? Njeno prostodušno držanje, mal da ga još većma nerazdraži. Oj zmijo kako se drži nedužnom — pomisli u sebi, i prokune pretvorljivost žensku. Bilo je trenutaka, kada je i pomislio, da je nedužna, ali pazeći ju oštrije i sjećajuć se tek sada njezina ponašanja, kada se grof svirajuć iz pod doksata vozio, scienjaše, da je osvjedočen o njezinoj nevjeri.

Dva dana poslie dogovora s gospojicom kaže si supruzi, da ima odlaziti u Veronu i ondje se baviti do dva dana. Poslie podne se na kratko s Idom oprosti i ode. Ovoj se uzme za čudo to ponašanje, i reče docnije Rozini, koju nadje na doksatu, da ju je Alfonzo od njeko doba zamrznuo, jer da joj se vidi hladan prama njoj i upao u bliedoću. Gospojica stegne ledji.

Zlovoljna Ida nehtjede nikako na silno nagovaranje Rozinino na večer na doksat, već pozdraviv ju lahko ode u svoju sobu; na kratko za tim ode i gospojica u svoju, Nina podvoriv markizu i poljubiv ju u ruku ode takodjer i do skora zavlada mrtva tišina u Gondolfijevoj palači.

Gospojica Rozina bijaše Nini obećala molitvenik i sjetiv se djevojčica, idući spavati na to obećanje pomisli, da nebi s gorega bilo, kad bi si sada išla po knjižicu, i prije nego li legne, malo se Bogu pomolila. Što pomisli, učini. Podje do vrata i kucne; no nejavi se nitko; scieneći, da je već gospojica legla, obrati se da odide, ali i nehotice pritisne kvaku. Vrata joj se bez ikakva šuma otvore, na što ona glavu u sobu pruži. Svieća na stolu... sve tiho... a gospojice nema u sobi. Što i kako to? pomisli. Na jedanput doču šapat; neznajuć, odkuda li dolazi, pomisli, da je gospojica iza nje, hoteć u sobu. Obazre se ali izza ledja joj sve tiho. Protrne od straha. I onako je u prostranoj, većom stranom pustoj palači od koje šta danju zazirala, a noćju pak često i tresla se, kada je kroz one duge, premda uljenicami razsvietljene prohode imala ići. Do šestnaest osoba, što su pripadale k dvoru, izgubi se u ogromnih onih prostorijah, i s toga su se činile puste i prazne. Prestrašena mala sune u sobu, misleć, da mora biti gospojica za zavjesom od kreveta, i korači onamo; ali badava. Prisluhne, šapat trajaše neprestano. Nagne se ovamo i onamo šapat čuje, ali nikoga živoga. Konačno se dosjeti. Nebi li možda bilo kakovo kovarstvo proti markizi? Odkako se povrati iz ville, neopazi djevojče ništa sumnjiva, ali joj mnoga rieč bijaše na pameti, što ju onda doču Napne sluh. Da, nevaraše se, šapat dolazi iz zidine. Sve bliže šuljaše se k zidu, zastrtu krasnimi sagovi, i tu opazi u sagu uzku prugu, a kad ju bolje promotri, vidje, da su ta vratašca samo prislonjena i od tuda dolažaše šapat. S tihana prisloni uho na vrata i slušaše tako do deset časova. Blieda kao krpa konačno se digne i odšulja laganije no je došla iz sobe. Veliki strah obuzme djevojčicu; pohiti pod uljenicu, gdje je bilo dosta svjetlo scieneć, da će ju ovdje minuti strah. Odišuć tuj opazi na svjetlu, koje prohodom sinu, da se negdje otvaraju vrata i sune u protivni prohod, gdje pristane u sjenu. Sada ugleda, gdje se šuljaše gospojica kroz prohod, niz stražnje stube u stražnje dvorišće i razgovjetno čuje, kako otvara mala vratašca vodeća do kanala. Što je opet to, pomisli i prije nego se mogla i čemu dosjetiti, zašto je gospojica pošla dolje, vidje ju, gdje se vraća s markizom, koj je vrlo oslabljen i blied. Sada djetetu puče medju očima. „Oj sramotna ženo!“ reče skoro i preglasno, i dalje se ničemu nedomišljajuć, skoči do markizinih vrata, i tu u velikom strahu s kvakom uzdrma. „Tko je, što će?“ oglasi se umah markiza. Djevojka pritisne usta na ključanju i reče: „Oj otvorite, otvorite milostiva gospodjo!“ U mahu i ključ zašumi i djevojče bane u sobu. Prestrašena markiza gledaše prestrašeno diete i tresućim glasom zapenta: „Nino, za Boga što je?“ Djevojče počne težko odisati, i poslie njekoliko trenutaka reče markizi, koja je svejednako u noćnoj odjeći na sriedi sobe stajala:

— Za Boga zaodjenite se brzo, vidi mi se, da vas nješto zla kobi, i govoreć to doda djevojče markizi odjeću, koja i neznajuć, odkuda kakova pogibelj prieti, nehotice se zaodjene.

Mala prestrašena, kako bijaše, sjedne uz podnožje kreveta na sag, i tresuć se kao šiba nad vodom, gledaše po sagovih uz stiene visećih.

Tišina vladaše u sobi; u strahu od nepoznate joj još pogibelji, sjedne se markiza na krevet skapčajuć si drkćućom rukom odjeću. Uljenica, koja je svake noći gorila, razprostiraše podosta svjetla u sobi i tako nenažge markiza drugu svieću.

Markiza se digne s kreveta, da pogleda za Ninom, kada nješto od strane zida zašušti i sag se počne gibati. Sve pripovjesti o tajnih uhodah, skupnovladarstvu mletačkom i njegovih pritužbah, umorstvu, i Bog zna čemu ne, probiju misao markizinu u taj čas, i uboga zgrozi se od užasa. Kao u kakovu sablast upre oči u sag, i na pó snebivena opazi grofa Ucelinia, gdje tiho u sobu stupi, i pritisne zasunkom vratašca, koja se nalaze pod sagom. Okamenjena stajaše ona, niti mogaše krenuti i kojim udom, niti joj srdce mogaše kucati. Isti grof se prepane od nje, i već pruži ruku, da će ju objeti, bojeć se da se nesruši, kada joj se opet povrati život i rukom na njega mahnuv vikne:

— Natrag, što tražite ovuda?

Neodlučen stane grof; ali u isti mah se dosjeti, kakovo je kolo zaigrao i što na kocku stavio. Nadvladan neobuzdanom svojom strasti, baci se pred markizom na koljena i reče:

— Draga, ljubljena gospojo! vašu ljubav ili moju smrt ovuda tražim; u vaših rukuh stoji ili jedno ili drugo!

— Moja mržnja, preziranje pratilo vas, kud hodio i brodio, grofe, poviče markiza.

Ucelini skoči na noge i reče tresuć se u bjesnilu:

— Vi ste gospojo posve u mojoj vlasti; suprug vam je daleko, a slučinčad spava; odstranite mržnju iz srdca vašega, nepristoji vam. To rekav stupi k njoj bliže. Sada se sjeti markiza Nine, koja je minuli prizor izbuljenima očima a ujedno i znalično gledala. Djevojčica se niti neganu s mjesta, i s toga izmakne grofovomu oku, koj nije ni poslutio o njezinom prisustvu. Ali markizi bijaše djevojka sva nada, i znajuć ju tako blizu, reče blagim glasom:

— Grofe vi ste nepristojnim i silovitim načinom uljegao u moju sobu, odnašajte se odmah odovuda pa ste spašen. Namjeravate li nadalje napastovati me, to si sam pripišite posljedice vašega čina. Posliednji put vam kažem odlazite.

Ali to bijaše za grofa glas vičućega u pustinji. Molećim sada glasom nastavi:

— Gospodjo, netjerajte me od svoga lica, koje volim gledati nego nebeske krasote. Nećerajte me od sebe u gnjevu svom. Pogledajte me milim okom, govorite mi sladkom riečju i poslušnoga naći ćete u meni roba svoga. Ljubav Ido, ja nemolim ino do ljubavi! Zašto da se čuvaš za studenoga onoga poluniemca, kad ti u mojoj grudi bije srdce, vruće, ljubeće i stalno kao klisura. Tomu neima dugo, da sam scienio čitati u tvom oku sućuće moje ljubavi, pa nemislim, da je već ona iskra utrnula, da je usnula najkrasnija ćut u tvojoj grudi. Ali oholost tvoja hoće, da ima žrtve a za takovu si mene odabrala. Ido, zazireš li od Gondolfia, zazireš li od ostaloga svieta

a mi ajdemo u Ameriku; ondje u slobodoumna naroda naći ćemo utočišće a bogatstvo moje pruža mi sva sredstva, da možemo biti sretni; sretni u uzajemnoj ljubavi, sretni u blagostanju i od sugradjana štovani. Odluči se Ido, odluči, i prije nego se Gondolfi vrati, odnieti će nas brodić preko mora u zemlju naše sreće.

Zabunjena nad tolikom drzovitosti slušaše ga markiza, rieč joj prisjede u grlu i nemoć ju napane. Eno je, kako će da se ruša svladana od uzrujanih ćućenja. Oči se sklope, ruke klonu a glava joj se nagne na grud. Grof pomisli u taj par, da je boj, koj se zametnu u grudi gospojinoj, za svoje dobro izvojevao; uzhićen pruži ruku oko nježna joj tiela, kad zaštropoću mala vratašca pod sagom i markiz kao biesan bane u sobu; strašnim povikav glasom skoči na grofa: „Huljo, kukavico! u more ćeš prije š njom zajedno nego preko njega!“

Na glas suprugov prene se markiza i pruživ mu na susret ruku slabim reče glasom: „Alfonzo, Alfonzo, koliko sam sretna!“ tuj iznemogne i bezsviestna pane na postelj. Sada tekar se mala Nina na svom sagu gane. „Oh markiza umire, ona umire!“ poviče u srdcu dirajućim glasom i baci se na gospoju.

Medjutim stajahu, uzrujani i razdraženi, ona dva muža jedan proti drugomu; premci si u godinah i na snagi, a vladani sličnimi si strastmi sad su se mjerili groznimi pogledi. Markiz misleć, da je obezčašćen po grofu, trgne bodež, što ga je bio u potaji sakrio u njedrih i udari na svoga nuzljuba, a ovaj nemareć za ništa i bez obzira, sada gdje vidi, da mu gine ljubav, trgne i on mač i već zazvekeće oružje i pade uzajemno u grudijuh muževa . . .

Na zveket mačeva pade i gospojica Rozina u sobu; u prkos svim svojim naputkom vidi ona navalivšu nesreću, i da zapreči nedužnoj krvi, baci se na hrvajuće, ali već prekasno. Obadva smrtno ranjena svališe se na tle.

Vriska i cika Ninina probudi markizu iz nesviesti, i ona se prene, da gleda nesreću svoju. Šuteć ali najvećom tugom nastojaše okó supruga, kojega Rozininom pomoći digne na postelj. Nina prinašaše vode, trgaše krpe i privijaše okó rane, dočim Ida neizmjernom bojazni i lijuć suze lica mu dragaše, usta i oči cielivaše i najsladjimi ga imeni naricaše. Rozina bješe smrvljena; ona uvidi neizrecivu nesreću, što počini, i savjest ju odmah poče gristi. Kad stupi grofu, da i njegovu ranu ogleda, osvjedoči se, da je već kasno. Duša mu ostavi svoj stan, i samo lešina ležaše pred njom. Tu ležahu njezine nade, njezina grofovija . . . S Idom nebje ništa dokončati. Malo ne poludjela sjedjaše si uz supruga pileć mutnim okom u njega. Rozina, tresuća se od groznice, imaše strašnu zadaću. Da ukloni grofovu lešinu, to joj je morala biti prva skrb. Ode gondolieru i težkim zlatom, što joj ga je njekoč za mito dao grof, podkupi sada slugu, da odveze lešinu i gdjegod baci u more, što ovaj i učini. No prije nego će ga odnieti iz sobe, razgleda ranu, ali ova bijaše duboka i sriedi srdca. Markiza, koja neprestano naricaše supruga, zamjeti, da u njega imade još života i da mu bilo bije; neizmjernom radošću uzjuška, i ponašaše se kao da je već ozdravio. Rozina pade u vrućicu i morade u postelj. Ubogo ono djevojče bijaše sada sâmo posried te goleme nevolje i užasa. No toliko

si bijaše sviestna, da u zoru pozove staroga vratara, koj da ide po svećenika i liečnika. A kada ovi dodju, blagoslovi svećenik ranjenika a liečnik mu razgleda ranu. Ova bijaše težka pod lievim ramenom, namienjena srdcu ali ga nedoseže. Liečnik uvjeri markizu, da će joj se suprug uz dvorbu i pazku do skora oporaviti. Rozina stradaše u strašnoj vrućici i neprestano buncaše o grofu i grofoviji. Velikim liečnikovim naporom, ozdravi oboje; ali sjeta, što pritisnu oboje, nehotijaše da ih ostavi. Nu i markiza počne venuti na tielu i na duhu. Sjetna nevesela sjedjaše ona čitave dane uz bolestnika, nerekav ni riečcu ni prijaznom se nepokazav. Iz ustiu Nininih dozna ona sve Rozinine spletkarije, o kojih s prva samo posumnja, i duša joj se razboli nad tolikom nevaljalosti.

Markiz ozdravi i podosta se snažan oćuti, da još jednu ranu preboli, i reče si supruzi, neka bira medju manastirom ili da ju pošalje otcu. Osjećajuć se Ida nevinom, reče mu tiho: „Tvoja volja neka mi bude zapovjed; ali prije no se razidemo budi pravedan sudac i saslušaj me.“ Onda ga zamoli da pozove Rozinu i u njenoj prisutnosti sasluša Ninu, koja je do znanja svih njenih opačina došla. U to markiz poslie poduljega razmišljavanja i privolji. A kad se sve četvero u markizovoj sobi sastanu, zapovjedi on Nini, da ima sve, kako je čula od gospojice, izpovjediti, pa to djevojka ovako i učini:

— Slušajuć frulu njekoliko večeri još na selu se baveć, i k tomu opažajuć njekako čudno ponašanje gospojičino, posumnjah, da ima ona nješta tajna, što se tiče jedino njene osobe; ali kad jedno veče vidjeh gospoju markizu izvanredno uzrujanu i nemirnu, gdje dolazi sama u villu, poslutih, da će to biti uzrokom onaj krasni, visoki gospodin, što ga vidih malo prije doći š njima šetajuć. Stadoh Rozinu oštrije motriti, i udjoh joj u trag, gdje se uročila s grofom kod vrela pod cipresami. Prisluškavah njihovim dogovorom, i razabrah, da je grof izvanredno zaljubljen u gospoju markizu, pa je s toga mitio gospojicu zlatom, ako mu bude na ruku, i jednom strani nagovarala gospoju, a drugom njemu davala priliku, da se uroči s markizom. Hotjela sam, da gospoju markizu na ova spletkaranja pozornom učinim, ali opazim, da se sama gospoja od onoga večera svakomu sukobu s grofom uklanja, a vam gospodine markizu, da je list napisala, da dodjete ovamo, što vi odmah i učiniste. Nu intrigam gospojičinim nebude konac, već se zavjeri grofu, da će mu gospoju markizicu posve u ruke bez svakoga obzira predati, ako joj se grof pismeno obveže, da će se š njom, za njene trudove oko markize — vjenčati i groficom ju činiti. Meni se to vidje osobito čudnovato, da grof ljubi tako strastveno gospoju markizu i da se radi nje izvrgava pogibeljim i troši zlato a ipak da bi se htjeo vjenčati s gospojicom vremešnom i borme ne odveć liepom; ali ga ona pritisne i reče, neka samo to obeća, jer ona da i netraži od njega ljubavi nego samo ime njegovo; da se on i onako s markizom ženiti nemože, budući da ona ima supruga. Ali u žestokom razgovoru on reče, da ga neće mnogo stajati, ako jednim mahom bodeža ukloni markiza; na što Rozina plane i zakune se, da mu pod takovimi uvjeti na ruku ići neće, nego da će mu biti dosta, kad se markizu supruga iznevjeri, a ne još, da vas mladim živo-

tom razstavi. Konačno strastveni grof pristade uz njene zahtjeve i oni izmjene pisma, u kojih su se jedno drugomu obvezivali. Povrativši se mi u Mletke izgubih trag gospojičinim spletkarijam, i nenadjoh za nuždno ove priobćiti vam gospodine markizu, budué se i onako govorilo, da kanite putovati u južnu Talijansku; mišljah, raztrgnuti će se vez medju spletkari i gospodja markiza biti će izvan svake pogibelji; ali kad sam hotjela one nesretne večeri u gospojičinu sobu po obećani mi molitvenjak, namami me njeki šapat na prisluškivanje i tu dočuh, kako se gospojica dogovara s grofom, kazivajuć mu, da vas gospodine markizu neima kod kuće, a da se on neka nepredade svojoj strasti već nagovaranjem i molbom da gleda postignuti, što lje neće nikada silom. Od velikoga straha neznadoh što da učinim, i stajah tresuć se pod uljenicom, kad izide ova gospojica da dovede vas g. markizu u potaji, bez sumnje — da gledate nevjeru svoje supruge. Poslutiv, da bi se moglo što strašna dogoditi posrnuh u markizinu sobu, i digoh ju mojom vikom, kazivajuć joj, da se nesreća približava, premda neznah u kojoj slici. Tresoh se u strahu i užasu, nemogoše me držati noge te sjedoh na sag uz podnožje kreveta. Vidjeh kako je došao grof, slušah mu rieči ali se nemogoh ganuti, tako me iznenadi njegov dolazak i položaj uboge gospoje markize, koja je polumrtva i ustubočena stajala neznajuć si pomoći. U dobar čas banuste vi, gospodine markizu u sobu, jer doista bila bi draga moja gospodja markiza od jada i straha umrla. Ja htjedoh zvati u pomoć, ali mi se uzkrati dah, i zaludu otvarah usta.

Slušajuć markiz pozorno djevojčicu škrine zubmi i doda:

— Opaka ova žena kaza mi, da supruga moja živi u griešnom savezu s grofom i da je naumila š njim pobjeći u Ameriku. Dovede me u svoju sobu pa ode nasluhavati razgovor medju njima, a kada on govoraše o Americi i životu njihovu ondje povuče me u tajni prohod da slušam; u meni da kako uzavrì krv i ja provalih do njih; a kako da sam mogao gledati moga zlotvora proti meni, a da mu se neosvetim! Na grudih mu zataknut ružin pupolj, koj ugrabi, kako mi je ona kazala, kod njezinih noguh, kad ju dovedoh s vjenčanja kao suprugu iz Verone – onaj me još bolje razpali i sliepom sljubovnosti udarih ga u opako srdce.

Sievajućim u gnjevu okom reče dalje gospojici Rosini:

— Ti opaka zlotvornice, od koje usta netrebaju da priznaju krivnju, dočim ju izražuje podosta cielo tvoje biće, ti se imaš spremiti da ideš u manastir, gdje ćeš imati doživotno vremena misliti na tvoju grofoviju.

Smrtnom bliedosti sjedjaše gospojica, niti se neganu niti što reče, dok ju markiz neulovi za ruku i nezapovjedi, da mu ima pokazati ugovor, koj je utanačila s Ucelinijem. Težkim se digne ona tielom i odtetura u svoju sobu, i tu tresućom se rukom izvadi pismo. Markiz se tuj posve osvjedoči o nedužnosti svoje supruge, i kajuć se zamoli ju oprošćenja. Ona mu oprosti, da kako, ali nikakov posmjeh nezasja na njezinom obrazu.

Strahote one noći podsjeku joj koren života, i žilica za žilicom uze lagano vehnuti. Još više užasu one noći doprinese ružin pupolj, koj je poslie trijuh dana punih tuge i straha Nina izpod kreveta u krvi okupan izvadila.

Neznajuć Nina znamen ovoga pupolja, pokazà ga markizi a ova roneć gorke suze reče djevojci: „Nino spravi taj pupolj u jednu kutijicu i čuvaj ga dobro, ali za Boga! nekaži nikad nikomu o njem ništa; a kad jednom trudne oči zatvorim i na odar me polože, zatakni mi taj pupolj na lievu grud. Hoćeš Nino?“ Djevojka joj to obeća.

Bijaše pred jesen, kada se opremi markiz sa svojom bolujućom suprugom i s Ninom na putovanje, poslie kako je dao gospojicu Rozinu doživotno u manastir zatvoriti, da se ondje pokaje za počinjene opakosti. Krenu put Napulja, ali ondje na podnožju vatrometnoga Vezuva obustave putovanje; vehnuća mu supruga tuj posve klone i za malo dana ležaše krasna lešina na odru; na grud joj Nina zatakne ružin u krvi okupan pupolj . . .

Poslie dvijuh godina vrati se markiz sam sa svoga putovanja, ali prostorije njegove palače neotvore se nikad više sjajnim družtvom. U potaji samo šuljaše se glas o njegovoj nesreći od usta do usta, i mnogi nagadjahu sve koje šta, kada je lešina grofa Ucellnia grdnom ranom u srdcu izvučena bila iz lokvah mletjanskih. Ali pravi tečaj čina saznadoše ljudi tekar, kad je markiza nestalo, a kad se Nina nastanila kao supruga imućnoga trgovca u Mletcih. Nikad neprestane ona lievati suze spomenuv krasnu svoju angjeosku markizu. I sada, ako je još živa, kazivati će obširno sav dogadjaj strašne one noći i tugu markizinu, kad joj je pokazala ružin pupolj.

Lov na — sjedećke!

(Iz djačkoga života saobćio — iljuška.)

III.

„Multa tullit fecitque puer; sudavit et alsit.“
Horat. ad Pisones.

Tikvanoviću je sada sedam godina, dakle doba, gdje se razum počima razvijati. Roditelji ga dakako dadoše u selsku učionu, a kraj toga i sami ga kod kuće pomalo poučavahu t. j. u onom smislu, u kojem se veli: crnoga bika sapunahu!

Kućni nauk bijaše više moralnoga sadržaja t. j. roditelji su prije svega nastojali svomu čedu obdjelati srdce, ali kraj svega im truda ostade u srdcu njihova jedinčeta sam amelj bez pšenice; jer da prešutim ostale snjotljive plodove, samo ću dvie crtice iz toga doba napomenuti, jednu saobćenu mi njegovim ujakom, župnikom L*skim, a drugu izvadjenu iz njegova dnevnika. Vjerujuć mu ujaku, otac ga je često puta ovako opominjao:

— Dragi sinko! čuvaj se **jaka** pića, jer to je grieh i mamilo na druge griehe, a opet truje život čovječji.

Mladi T. imaše dobru pamet i utuvio bi si sve, pa i ove rieči dobro u glavu. Jednoga dana, kad se je s otcem šetao, pa došo do seoske vodenice, postane tu, zagleda se u mlinski točak, obrve nadigne, oči razrogači, pa će ovako otcu svomu:

— Dragi otče! voda ova, koja ovolike motoruge okretati meže, mora da je jako piće; a jako piće, rekao si, da je grieh i mamilo na druge griehe pa da truje život čovječji; zato ću se čuvati toga jakoga pića, je li?

Otac mu se na to nasmjehnuo, a neznao ništa odgovoriti. I sbilja se T. u kašnjoj dobi bojao vode, kao vrag tamjana, te se uviek držao vina i rakije. Da nije bilo toga, on bi, kao što mi njegov ujak reče, možda i danas još živio.

Nije ni majka u moralnom odgojivanju čeda svoga sretnija bila od otca; jer evo uprav Tikvanovićevih iz dnevnika mu izvadjenih rieči: „Ja sam djetetom bio kostolom i vratolom, pust i alakast kao i sva druga djeca. Kad bi se samo u dvorište mogo prošuljati, eno me poput jarca prieko plota, pa med drugu seosku djecu. Toga se je uprav moja majka najviše bojala; jer kao krotkoj i pobožnoj ženskoj najviše je njoj do toga stalo bilo, da se ja za zlim družtvom nepovedem; a buduć mladi seoski dječaci običavali često puta, osobito o svetkovinah, zalaziti po krčmah, gdje su se izgovarale svakojake psovke i sramotne rieči, to me je liepo svjetovala majka:

— Sine, sine, pustoline! samo se čuvaj velikih družtva; gdje vidiš puno dječurlije, bježi odande, pa ostani radje u malom družtvu.

Jednoga svečanoga dana pošalje me majka u crkvu; ali kad ja tamo, tu puno dječurlije, puno svjetine, te veliko družtvo, čega se po nauku majčinu dakako kloniti valjalo; zato ja bježi glavom bez obzira odovud, te lunjaj amo tamo, dok slučajno i nezavirih u koju krčmu; tu bili tri pijanice, koji su doduše svašta izušćivali, ali buduć da je družtvo maleno bilo, tu sam ja do pol dana ostao!

Eto takovim je plodom urodio odgoj od roditeljske strane.

Ali nisu ni učitelji s učenikom svojim sretniji bili. Oni su, istina, velikim trudom bacali sjemenje nauka u njegovu glavu, ali su tu malu pogrešku imali, da su — bob u stienu bacali! To svjedoči sam dnevnik njegov:

„Prve godine“, tako opisuje dnevnik patnje u pučkih učionah, „bilo mi je sve težko, al najteže učiti se pisati. O koliko me je muke i truda stajalo, da zaokružim n. p. samo prosto pisme „o“. Učitelj bi me liepo napućivo: „Kad hoćeš,“ govoraše mi, „napisati „o,“ onda moraš pustiti prosto ruku, prste nipošto ukočiti, pa polako vući uokolo i nastojati, da izpane okruglo, kao moja burmutica.“ To bi mi — nastavlja dnevnik — izpalo uviek za rukom kod kuće na samu; ali pred učiteljem, koji je u školi neprekidno štapićem vrtio, kao moja pokojna baba vretenom, pa na svaki moj potez, kao štrk u jaje, piljio, evo što se dogodilo: počeo bi lagano vući uokolo nastojeć, da bude liepo i okruglo kao učiteljeva burmutica, ali nesrećom pogledao bi u titrajući učiteljev štapić, i netom izpala bi umjesto okrugle burmutice — svorana gužvara! Medjutim te su težkoće drugo godine pomalo svladane bile, a treće godine znao sam već brzo, premda uviek zlo, pisati“.

T. je sada već i razumom zreti počeo. Njegov zdrav, jezgrovi sud i živahnu dosjetljivost iz ovoga doba moram da spomenem. To ću tim lakše učinit moći, što i sam dnevnik sadržaje njekoliko takovih oštroumnih crtica.

„Jedan put je, veli dnevnik, učitelj tumačio iz katekizma vjekovitost, kao trajanje bez početka i svršetka itd. Kad je dovršio, upita: Tko je najjasnije to shvatio? a ja se prvi dignem i počmem sigurnim glasom razlagati, kako si ja jasno predstavljam vjekovitost na — k u l i n u! jer i na ovom nemogoh nikad razpoznati, gdje je početak, a gdje svršetak! Na ovaj odgovor učitelj me nije čupao, već se samo po glavi češao, a drugi se djaci smiehali, odkud zaključujem, da mi je odgovor bio na svom mjestu.“

Rieč je u narodu, da njekomu i olovo pluta, a njekomu opet i pluto tone t. j. njetko je lude sreće, a njetko opet baš nesretan. Tako i naš T. On je u djetinstvu svega imao: i uma i pameti i sgode koješta naučiti se, ali samo sreće nije imao; tako se bar sam u svom dnevniku izgovara. „Ja sam,“ veli dnevnik, „odsudjen na nesreću. Da sam kojom nesgodom umjesto djaka bio čižmar ili opančar, sve bi majke djecu bez nogu radjale, a da sam bio šeširdjija, sva bi djeca bez glave na sviet dolazila; samo da ja nikakove prodje neimam! Takove sam eto sreće bio! Kao da sam na čini nagazio!“

Ele nesretni udes htjede, da T. bude djakom, i to nesretnim djakom. Da prešutim sto drugih nesreća i neprilika, koje bi ga u školi snašle i koje su sve u dnevniku pobilježene, saobćit ću samo jednu, snašla ga je u nesgodan dan, baš na izpitu, gdje su bili prisutni i njegovi roditelji i rodjaci i znanci i puno drugih odličnih gosti. „Imao sam se,“ tako stoji u dnevniku, „iz nauka vjere za izpit naučit sedam svetih sakramenata. Takav je bio za onda običaj u naših učitelja, da su nam uviek rekli, što će koga na izpitu pitati. To je bio hvale vriedan običaj! Ali ja sam po nesreći zlo razumio učitelja, pa se kod kuće naučio sasma drugo pitanje. Upitan dakle na izpitu za sedam svetih sakramenata, nabrojih od rieči do rieči — sedam glavnih grieha! I kad su me htjeli naputiti, badava, ja nisam dao nikomu do rieči, već sam šest puta izasebice izgovorio sedam glavnih grieha!“

Eto takove je sreće T. bio u pučkoj učioni. Dakako da je izplivo svake godine s prvim redom, kao što je to s velikimi slovi u dnevniku zabilježeno; izplivo je, al štono se kaže, plivo je kô ćuskija! t. j. izplivo je težkom mukom, a vjerojatno i prijateljstvom. Medjutim kad bi ga otac korio, zašto se bolje neuči, zašto nenastoji dobiti prvi red s odlikom? odgovorio bi:

— Ja imam prvi red, pa što će mi više? Prvi red nije mačji kašalj. Moj učitelj veli, da su kolajne prvoga reda najvrednije; vitezi prvoga reda da su najodličniji; gradovi prvoga reda da su najveći, a tvrdje prvoga reda da su najjače — pa što ćete više?

Eto tako je on znao već u nižih školah, kao kakav nadrimudrac naopako tumačiti rieči svoga učitelja! Ali tko je kriv, što je on već u djetinstvu bio takav nadrimudrac? Budimo pravedni, pa priznajmo, da je velika krivnja na odgojiteljih. Njeki su naime odgojitelji prama djetetu odviš blagi i preljubezni, pušćaju mu sve na volju; jer misle blagim postupkom osvojiti si gojenikovo srdce. Ali na takav postupak diete pusti rogove, ili, što nar. posl. veli, „nit mu oko miga, niti ga je briga!“ Od takve djece postaju s vremenom nadrimudraci ili svoje glave ili nebrige, razpikuće itd. Drugi odgojitelji

opet misle, da će pretjeranom strogošću izpraviti grbine dječje, te skrte mnogu šibu brezovaču na tielu svoga gojenčeta, a zaboravljaju na nar. poslovicu: „udri zlo, da bude gorje!“ Od takve djece dobijemo ili licumjerce ili lažljivce ili osvetljivce itd. T. je spadao medju prve, jer je imao zbilja preko mjere blage roditelje.

Ali vrieme je, da vidimo, kako je š njim u viših učionah t. j. gimnaziji bilo. (Dalje sliedi.)

Odkrića u Evropi.

Ljudi izobraženih naroda idjahu i u najdalja miesta poznata svieta, odkrivahu i opisivahu, što su našli nepoznata pa tako razšiše krug zemljopisnoj znanosti, s koje Engleze, Niemce i Franceze pravedno hvale. Šta oni sve neznadu o udaljenih krajevih novoga svieta pa Afrike i Azije te Australije, a kako slabo znadu još istu Evropu! . . . Mi živimo u carstvu austrijskom, koje se barem broji u prosvjećene države, pa kako ju slabo znadu izobraženi narodi! U posliednjem broju lipsijskih vele razširenih novina u „Illust. Ztg.“ piše se o našoj Malingarki, da je rodjena u Zagrebu, liepom gradu „am Fusse des waldigen Szelmagebirges (valjda Sleme, što je samo najviši vrh zagrebačkih gora) und an den trüben Fluten der Krapina des Königreich Kroatien.“ A gdje je od mutne Krapine Zagreb, ležeći uz veliku Savu! Ili je pisac mislio, što je selo Podsusjed, da je glavni grad kraljevine, dočim bi do ovoga imao ići još pó drugi sat.

Kad tako slabo znadu nas, kamo su mogli, kad su htjeli, dolaziti, turskoga carstva u Evropi neće ni toliko poznati, jer dok se je mislilo, da će turska vladavina viekom trajati, dok nije bilo nade, da će kršćani održati pobjedu nad izlamiti, dotle su učenjaci morali prekrštenih ruka gledati granice turske; nu odkada je uprkos naprezanju tolikih diplomatičnih liečnika turska sila počela mlohaviti, od onda su učenjaci počeli i ondje razgledavati i odkrivati svietu nepoznate prediele. Austrija kano prva susjeda Turske mogla je za zemljopisni i statistični nauk učiniti više od Englezke i Francezke, ali ona nije pojmila ni koristi svoje od točnoga poznavanja susjedne zemlje, niti je osjećala sladkoću ponosa, da bi ma i bez svoje koristi radila bila u prilog pomenutoj znanosti.

Dr. F. Kanitz, prvi je počeo iztraživati u Turskoj i dokazivati, kako izobražena Evropa vrlo malo znade ob orografičkih, geografičkih i ethnografičkih odnošajih Turske. Pa i ono malo, što se je za turskih ratova saznalo o Bugarskoj, Srbiji, Hercegovini, Bosni, turskoj Hrvatskoj, ako i nije zaboravljeno kroz ovo više od 100 god. za primirja od g. 1737, nesavršeno je i nepodpuno. Kanitz je prvi imao nepodpune podatke popunjivati te izpravljati u svojih djelih, kao što su: „Serbien's byzantinische „Monumente“. — „Ueber alt- und neuserbische Kirchenbaukunst“. — „Die römische Funde in Serbien“. — „Beiträge zur Kartographie Serbiens“. — „Itineraires d' un voyage en Serbie“. — „Profils de montagnes dessinés par Mr. Fr. Kanitz pendant son voyage en Serbie en 1861“, napokon „Die Zinzaren“, „serbische Fragmente“ i „bulgarische Fragmente“, osim krasnih izvješća', što su tiskana u „Mittheilungen“ časopisu c. kr. geografičkoga družtva u Beču g. 1865.

U tih djelih mnogo je zaslužni pisac pokazao ljubavi prama narodu našemu, mnogo i učenosti i istinoljubja. Uspjeh njegova putovanja po staroj Srbiji i sjevernoj Bugarskoj, čitaii mu „bizantinske spomenike“ ili izvješća

tiskana u „Mittheilungen“ geografičkoga bečkoga družtva, tolik je i tako važan za kulturnu poviest i kartografiju, da se sve dojakošnje djelovanje na tom polju o balkanskom poluotoku mora izpravljati. Njegova zemljopisna odkrića o čem se je dvojilo, potvrdjuju, što je bilo nepravo, izpravljaju, a o čem se ni znalo nije, pripoviedaju i uče. K. je pokazao Evropi nepoznate izvore Timoka, Loma, Vitbala i Skomlje, on, gdje je Hodža-Balkan i kud je najbolji put za trgovinu i vojsku; on je dokazao, da je tobožnji Crni vrh, najviše brdo samo u mašti kartografa a ne i na zemlji onih prediela; on je Evropi dokazao, da ni rieke „Smorden“ neima tamo kao god ni brda Crnoga vrha, a isto tako ni gradova Inebola, Pirsnika ni Drinovca. Što se na tlovidih kod Vidina trideset četvornih milja bilježilo kao gora 5000' visoka, to je, veli K., liepa plodna ravnica.... I starinari nadju u Kanitzovih djelih koješta sebi povoljna n. p.: ostanke rodišta Konstantina III., našaste ostanke starih tvrdjava, grobišta, toplica i mološta, te samo je čudno, da je to do sada evo reć bi na vratih prosvjećene austrijske države moglo izobraženoj Evropi ostat nepoznato.

Kanitz se opet nalazi u doljnjih predielih južnoga slavenstva; on je učen da umije, a i sretan da može naći, što drugi gledeći nevide; njegova djela stekoše u izobraženih naroda priznanje, i južni Slaveni znati će mu za trudove i odkrića te nepristran sud zahvalni biti.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Mološta. Biti će na mjestu, da koju rečemo o mošejah. Molište zove se arabski medžid, pa je od toga proizašlo mečet, m o š e j a, turska molitvana. Ima ih dvie vrsti. U mošejah obavlja se obično bogoslužje, manje imadu obično samo jednu munaru; veće u gradovih, gdje se moli po blagdanih i čini veće bogoslužje te moli za sultana, zovu se d ž a m i j e i kulijete. U ovih su po dva i više, često osamuglastih, postupice jedan nad drugim uzdišući se tornjevi, munare, imajući obično doksat (altanu) i na vrhu polumjesec. U oči blagdana stave se po munari svietiljke, pa odtud ime minaret t. j. svietionik. Mošee su obično četverokutne, imadu olovnat krov a njeke su veoma krasno i bogato urešene. Izvana su obzidane stoborom, na ulazu je lanac, a vrata su, veli Meyer (u svom Lexikonu) tako malena, da se unutar može unići samo sgureno! Stiene su unutri pobieljene, gdješto uriešene arabeskami te izrekami iz kurana. Po tlu su sazi, a neima dakako ni stolova ni klupa. U njekih ima prema Mekinoj strani uza stienu svačim urešen ormar, kebla ili kibla, u njem ima više kurana za znak, da se za molitve ima onamo gledati. U džamijah ima svih pet razreda imama, a na selih samo jedan, koj je ujedno imam, muezim i kajim. U njekih ima po sried mološta za imama njeka vrst propoviedaonice. U mošeje nesmije nitko ići, tko nije musloman, ali u novije doba silno u tom popustiše osobito u iztočnoj Indiji i Turskoj.

Carné bijaše u carigradskoj mošeji v r t e ć i h s e d e r v i š a. „Čudna li, veli, prizora! I mi smo putnici na vratih izuli čizme i došli medju Turke, koji su na tlih sjedili. U sriedini činjaše parapet (ograda) velik okrug, gdje se je nalazilo po prilici 20 derviša; uz jednu stienu bijaše galerija sa rešetkom; tù su bili mnogi igrači i gledaoci. Ponajprije zapjeva na galeriji jedan derviš i pjevaše sve glasnije njeka miesta iz kurana, a derviši dole nastave i držeć ruke na prsijuh unakrst počnu lagano hodat po okrugu; napokon poče glasba živahnijom biti i jedan od njih stupi u sriedinu okruga te se počne

vrtjeti kano kotur; ini sad pobacaju gornje haljine sa sebe i okretaše se svaki u bieloj svojoj košulji pruživ obe ruke u jednom pravcu s glavom i žmireć na oba oka. Nemogoh dokučiti, kako se mogu tako neprekidno okretati skoro čitav sat, jer jedva da su tri puta i onda samo po njekoliko trenutaka počinuli. Nikad se nisu medjusobno strkli, premda ih je bilo u malom okrugu mnogo."

Drugi put po podne bijaše isti putnik s dva Engleza u skadarskoj mošeji lajućih derviša. „Mi smo, veli, na galeriji te proste mošeje prilično dugo čekali, dok su derviši dole pili, da se priprave na riedku igru, koju smo htjeli vidjeti. Netom mlad jedan derviš izadje na stube izvan mošeje i počne tužnim ali silnim glasom dozivat pravovjerne i zvaše ih skoro polak sata. Ini derviši udju u mošeju, posjednu u dug red i počnu se amo tamo zibati u početku polako, a poslie sve hitrije vičuć Allah i nješto iz kurana. Zatim pobacaju svi gornje halje, poskoče od zemlje i biesno počnu rukama mahati, a kad se tako porazžeste, njeki se svuku skoro do gola a drugim udri pjena na usta. Dva tri oslabljena starca sruše se na zemlju vičuć: allah i prorok. Što dalje bilo i gorje; jer su si razbieljenim željezom pripicali noge i druga uda tiela vičuć uz to i lajkajuć ime božje, komu na čast, kao što su htjeli uputiti pravovjerne, sve to čine i trpe.

Carigradski sultani idu obično svakoga praznika u mečet osobito u Aju; ta je nedaleko od carske palače Serajla; bijaše njekoč crkva sv. Sofije, ponos Carigrada, pa kad je ovaj 29. svibnja 1453. osvojen, onda ju je Muhamed II. preobratio u džamiju. (Dalje sliedi.)

Liek.

Kad ti prodjem mimo doma
I tebe zavrebam,
Kô prviput oj, vjekoma
Sav se uzkolebam.

Mah bi k tebi poletio,
Al nesmijem doći,
Paze, kud sam s' uputio
Argusove oči.

Nu gledam te izdaleka
Sa suzom u oku
Misleć: ima l' još mi lieka
Za ranu duboku.

Ima, ima grle mila
Da ti prhneš k meni
Tek kad bi me poljubila,
Ti sanku ljuveni!

Milutin.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** U sriedu 16. o. mj. imaše redovitu sjednicu filologičko-historički razred jugosl. akademije znanosti i umjetnosti; pravi član dr. Matković čitaše svoje izvješće o moskovskoj izložbi; nedopušta nam prostor već u ovom broju više o tom priobćiti. U toj smo sjednici vidjeli medju članovi na akademičkoj stolici i dopisujućega člana slavnoga jezikoslovca profesora u Pragu dra. Hatalu, koj će, svršiv ovdje svoja znanstvena študija, otići u Dalmaciju.

— U četvrtak poče u nar. kazalištu ljetošnja saisona finom Sardouovom veselom igrom „Dobri prijatelji."

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Srbske narodne pjesme bosanske izdaje u Sarajevu g. Petranović. Pjesme su: mitologične, pobožne, božićne, uz koljevku žetalačke, kolske, svadbene, o krstnom imenu, šaljive i različne ljubavne. U 24 tabaka u 8-ni.

— „Sidro", list trgovački, namjerava g. Jakić od 1. stud. opet pokrenuti te

svakoga tjedna jedan list izdati. Predplatnina za studeni i prosinac stoji 1 st.

— Knjigu o vojničkih dužnostih napisa i Jakićevim tiskom izdaje g. pukov. Sačić.

— „Nedjeljni list," za duševno i stvarno napredovanje naroda, počeo je u Novom sadu izlaziti na jednom tabaku; stoji na godinu 4 for. Izdava I. Fuks, uredjuje Jovan Beogradac.

— „Bunjevačku terminologiju" piše poznati rodoljub Ambroz Šarčević u Subotici.

— Starine od starine Novake ili Tolkovanje nar. pjevanja i pripoviedanja. Napisao Joksim Nović. Izdala „Matica srbska" u Nov. sadu 1867 na 8-ni str. 356.

Svašta. Gdčna. Matilda Malingarka, učenica našega zem. glasbenoga zavoda postala je kao pjevačica kr. dvorske opere u Monakovu (kraljevine Bavarske) u pravom smislu rieči ljubimicom svih ljubitelja te krasne umjetnosti; ona je pjevala u velikih i težkih operah Wagnerovih „Tanhäuser" i „Lohringen" tolikom slavom, kako kritičari njemačkih najboljih novina priznavaju, da si je veliki umjetnik samo takvu žensku mislio, kad mu je duh stvarao prve pjevačice tih glasovitih diela. Sve su novine pune slavom njenom; lipsijske „Illustr. Ztg." donjele su obćinstvu njenu sliku i kratak životopisni nacrt; u njegovu uvodu stoji i ovo: Gdčna. M. stupila je „Normom" tako sjajno na kazalište, kako nema primjera, da je ikad koja pjevačica, posve dotle nepoznata, izišav tek iz škole tako mogla stupiti. Ona pjevaše u bečkoj školi napjev Agatin iz opere „Freischütz" tako, da je odmah omilila ravnatelju glasbe Lachneru, koj je slučajno glavnim vježbam prisustvovao i pogodio ju za monakovsku operu. Stupi prvi put na kazalište i predobi si srdca svih slušalaca, te evo jedva minu jedna godina, što se kreće na kazalištnih daskah, slave ju kao jednu od najslavnijih pjevačica, kojoj oda svuda stižu pokloni i ponude, da ju pridobiju drugim velikim kazalištom . . . Ali što je više, nije to samo pojav, koj da kratko traje, nego će njezina slava sjati poput zviezde na zviezdištu umjetnosti . . . Rodila se u Zagrebu 17. veljače 1847. g. . . . U nje nije tako zvani lavski organ, nu glas joj ima znatan obseg, uobće simpatički timbre i u svakom položaju poput kristala jasnu čistoću, koja neda ni pomisliti na kakvo detonovanje ili prebacivanje; slušalac nju slušajuć uživa slast, da sluša ono, čemu se daje atribut savršene umjetnosti. A uz svoje glasbeno znanje ona je i vrla igračica tako, da ti k sebi steže ne samo sluh nego i vid . . .

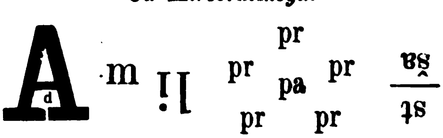
Slava umjetnici, o kojoj se tako može pisati; slava svim hrvatskim rodoljubom, koji su umjetnosti pripomogli odgojiti takovu umjetnicu!

— Josip Podlipski, češki spisatelj umro je u Pragu; žena mu je izvrstna češka spisateljka Sofija Podlipska a njezina sestra genijalna češka spisateljica Karolina Svetla.

— U Šidu umrè u 50 god. Mita Orešković, pjesnik i skladatelj srbski, vješt svirač tamburice. Njegova je pjesma: „Prag je ovo milog srbstva"; on ju god. 1849. spjevao u slavu tadašnjemu pukovniku Mamuli, koj je junački čuvao ulazak u Sriem. Tu pjesmu su kašnje preinačili na kneza Mihajla, te kako se je prije zvala Mamulina sad se zove Mihajlova pjesma.

Rebus. *)

Od Mirobratskoga.

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 40.)

Nepriatelja mučećega
Boj se, kad te časti odviše;
Sad te penje, da s višega
Dublje pak te satariše.
Ako misliš, misô 'e t šta,
Da si u prednjoj opet slavi:
Rana otrovna nezarašta,
Da obilježja neostavi.
(Gundulić. Osm. XVII. 160.)

*) Odgonetače priobćit ćemo u br. 44.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 270. Fabijan Pikija, župnik osekovski. 271. Janko Benković, učitelj kašinski. 272. Gjuro Kozjak, trgovac, 273. Miloš Marsić, liekarnik, 274. Pavao Fabac, 275. Stjepan Pavlica, 276. Čilić i Šipuš, 277. Mio Krivošić, 278. Andro Jemoršić, 279. Andro Goršetić i 280. Franjo Lovrić, trgovci — svi u Sisku. 281. Antun Badaj, kapelan požežki. 282. Jakob Mihaljević, župnik u Jakšiću. 283. A. F. L. Bielovnčić u Janjini kod Zadra. 284. Gjuro Dević, c. kr. upravitelj pošte i učitelj u Zadru. 285. Slobodin Lopašić, žup. arkivar u Zagrebu. 286. Gospoja Vjekoslava Pajnićeva u Jastrebarskom. 287. Petar Pejačević, veliki župan virovitički. 288. Ivan Kernitz, kancelista u Glini. 289. Vinko Martinčić, župnik u Udini. 290. Ljudevit Hergešić, pristav sudb. stola križevačkoga. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 43. U Zagrebu 26. listopada 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Glasinke „Srčanice-Novoživke."

(Soneti od Sriemca.)

(Dalje.)

XIII.

Sjajna mi je tvoja kosa mila,
Koju no si toli divno splela,
Te ju povrh bielâ, gladkâ čela
Tol' čarobno s obe strane ovila.
Š nje sjajnošću tanka sjajna svila
Nikada se nebi mjerit smjela,
Ni mehkošću, mehkost práma biela,
Što ga ptice kriju izpod krila.
Pa gledj dušo! s vlasi tih tananih
Mrieže splete ti, pak me ulovi, —
Robom postah u dnih ti mladjanih:
Iž njih sada nikuda ni kamo —
Svezan tvojih sladkih u okovih!
Smrt me od tebe otrć može samo.

XIV.

Grudi su mi dušo tvoje mile,
Oj od sniega bjelije i šećera,
Alabastra, labuda, mermera,
I odjeće biele, gorske vile.
Grudi te su u sebi sakrile
S r d c e, u kom uzdanje 'e i vjera,
D u š u čistu od mirisna liera,
Sa uzdasi od čarobne sile . . .
Duša tvoja čista i nevina
Moju dušu kriepi, oživljava,
Jedina je moja ah! milina! . . .
Srdce tvoje toli nježno, blago,
U kom za me ljubav vjerna, prava,
Vrhu svega mom je srdcu drago! . . .

XV.

Liepo l' ti je gledat božjeg svieta:
Nebo čisto, suncem razsvietljeno,
Noću sjajnim zviezdam' okićeno,
Kad medj njimi mjesec divno šeta.
Liepo l' gledat s proljetna pokreta
Lice zemlje sasvim promienjeno,
Kano ćilim divno izvezeno
Od zeleni i od razna cvieta.
Al ti s' ljepši sviet moj, zlato moje!
S tvog mi čela vedrâ nebo blista,
Zviezde, sunce oči su mi tvoje;
Lice tvoje vječnoga proljeća
Jest' mi zemlja, rajska bašta ista,
Puna krasnâ mirisavâ cvieća! . . .

XVI.

Kraj vilinskog svega čara tvoga,
I kraj cvjetne mlade dobe tvoje,
Ljubilo te nebi srdce
Pa da imaš blaga bog zna koga.
Ali znam ja: kći si roda moga;
Hrvatski ti usta sbore i poje,
Nosiš biele, rujne, plave boje,
Običaje ljubiš roda svoga;
Umješ vezti, šiti, presti, tkati,
Dragoljub je znan i mio tebi,
Kolo naše divno znaš igrati;
Pa takva i roda prosta da si,
Srdce mi te preziralo nebi,
Već bi mu te pratili uzdasi!

(Dalje sliedi.)

Vjenčanje na stratištu.

(Pripoviest od Aleksandra Dumasa).

Jutrom njekoga dne god. 1501. opaziše Napuljci sliedeći oglas po uglovih gradskih:

„Tkogod kalabrezkoga razbojnika Rocca del Pizzo živa il mrtva u ruke pravice preda, dobiti će za nagradu 4000 dukata.“

Izabella Aragonska, vladarica.

Treći dan izza toga dodje njeki čovjek k popečitelju, te mu reče, da ima način, kako će se toga razbojnika dočepati, ali da si mjesto novčane nagrade želi samo jednu milost, koju mu može udieliti jedina vladarica, pa s toga da hoće samo š njom jedinom o toj stvari razpravljati.

Popečitelj mu odgovori, da nije vriedno, da takovom malenkošću dosadjuje vladarici, pa da je zato obećano 4000 dukata, i ništa drugo. Hoće li dakle tih 4000 dukata dobiti, da mu je od potrebe samo Rocca del Pizzo predati, pa će mu se novci odmah izplatiti. Neznanac prezirno zavrti glavom i ode. Isti večer bje medju Resinom i Terrom del Greco počinjeno jako drzovito razbojstvo, i svatko je mislio, da toga nije mogao nitko drugi izvesti no Rocco del Pizzo.

Drugi dan zapita Izabella Aragonska popečitelja za razjašnjenje toga novoga dogodjaja; al joj ga on nemogaše dati; zločinca bo kao obično nestane, te je jamačno bio već na drugom kraju države. Sad se popečitelj sjeti onoga čovjeka, što je bio kod njega dan prije toga, te mu ponudio, da će Rocca del Pizzo izdati; izpripovjedi vladarici razgovor s tim čovjekom, veleći da ga je s toga uzroka odbio, što mu je neznanac stavio za uvjet, da će glavom razpravljati s vladaricom, od koje htjede mjesto novaca drugu milost.

— Zlo ste učinio, reče vladarica, odmah potražite toga čovjeka, pa čim ga nadjete, dovedite ga k meni.

Popečitelj se nakloni, pak obeća, da će svoje službenike u tu svrhu razposlati. Pa zbilja dade namah svojim podredjenikom točan opis neznanca s nalogom, da ga potraže; al jim zajedno zapovjedi, da s tim čovjekom postupaju što uljudnije.

Dan prodje, al neznancu ni traga.

Noćju bje opet počinjeno razbojstvo u Aversei i to mnogo drzovitije, nego pošljednje, i sada nije o tom nitko dvojio, da se Rocca del Pizzo Bog zna s kakova razloga samomu glavnomu gradu približava.

Popečitelj se poče sad skrušeno kajati, što je neznanca odbio, a to kajanje bje tim veće, što je vladarica već dva puta upitala, je li se štogod doznalo o čovjeku, koj se je ponudio, da će Rocca del Pizzo izdati. Dan prodje a tudjincu ni traga ni glasa.

Ali noć donje opet nješto nova. Zorom bje na Amalfičkoj cesti našasta ješina ubivena čovjeka. Lješina bje gola, a u prsima joj bodež.

I ovaj mrzki čin je obćinstvo pripisivalo Roccu del Pizzo.

U čovjeku ubijenu prepoznadu gospodina, što je poznat bio pod imenom

„Rajmund lievobrk“ član moguće obitelji Carraciolske, tih vječnih ljubimaca skoro svih kraljica napuljskih. Kod kraljice Izabelle zauzimaše ovaj član iste obitelji reć bi nasljedno takovo mjesto.

Ovaj put bijaše popečitelj u velikoj neprilici, i to tim većma, jer ga je vladarica, čim se to proču, pozvala k sebi. Ode k njoj bez odvlake. Kraljica ga dočeka namrgodjena lica. Už nju stajaše Antonio Carraciolo, brat pokojnikov, koji jamačno dodje, da traži pravicu. Izabella srditim glasom zapita biedna popečitelja, je li što doznao o neznancu. Popečitelj morade žalibože priznati, da nije. Vladarica mu dozvolji još sutrašnji dan za potragu, al mu zajedno izjavi, ako se neudje u trag neznancu, ili pak Rocco del Pizzo nebude ulovljen, da on ima položiti svoju službu. Grof Antonio Carraciolo izjavi, da je taj zločin mogao samo Rocco del Pizzo počiniti.

Popečitelj ode turobno i klonuta duha kući; ali idući trgom opazi na jedanput na drugoj strani trga čovjeka, koji se je zamotan u kabanicu grijao na suncu, i onomu neznancu bio veoma sličan. Popečitelj stade, da se osvjedoči, nevara li se; al čim ga je duže promatrao, tim većma se je uvjeravao; pristupi dakle k njemu. Tudjinac se nit nemaknu. Popečitelj primi ga za rame, kao da se boji, da mu neuteče.

— Da, ti si, reče.

— Dakako, da sam to ja, odgovori neznanac; što želite od mene?

— Hoću te odvesti kraljici; ona bo hoće s tobom govoriti!

— Sbilja? Malo je već prekasno.

— Kako? prekasno? upita popečitelj, bojeći se, da neznanac neće htjeti ništa više kazati. Što hoćeš tim da rečeš?

— To, da bi napuljska povjestnica brojila za dva razbojstva i jedno umorstvo manje, kad biste to učinio prije tri dana, što činite sada.

— Možda si se ti kako drugčije promislio? upita popečitelj dalje.

— Ja se drugčije nikada nepromišljam.

— Jesi li još voljan izdati Rocca del Pizzo, ako ti se zadovolji onim, što želiš?

— Jesam.

— A možeš li to i sad još?

— Mogu — i to tako lahko, kao da sam sebe Vašoj milosti predajem.

— Dakle ajde.

— Još samo malo. Hoću li govoriti s vladaricom?

— Govorit ćeš.

— A je li na samu?

— Na samu.

— Idem dakle s vami!

— Ali pod jednim uvjetom.

— Pod kakovim?

— Da prije predaš oružje satniku straže.

— Je li takov običaj?

— Jest, odgovori popečitelj.

— Ele ću se i ja tomu podvrći.

Neznanac stupaše za popečiteljem, koji se je za svakim desetim korakom obazreo, da vidi, ide li za njim njegov otajstveni sudrug. Ovako prispiju do palače. Pred popečiteljem se otvore sva vrata, i eto ih već u predsoblju. Popečitelj se javi, i odmah za tim unidje ka kraljici, a neznanac predade medjutim satniku bodež i kuburu.

Pet časova kašnje vrati se popečitelj, da tudjinca uvede ka kraljici.

Idjahu kroz dvie, tri sobe, i dodju na dug hodnik, a na kraju hodnika k vratam na pol otvorenim. Popečitelj ih otvori, — to bijahu vrata od kapelice vladaričine, u kojoj ih je Izabella očekivala.

Popečitelj i neznanac unidju; ovaj akoprem je prvi put bio pred silnom tom vladaricom, nebijaše u nikakovoj neprilici i zabuni, te stojaše, pozdravivši ju njekako nespretno, niemo i nepomično, čekajući na pitanja, koja će se nanj upraviti.

— Vi se dakle nudjate, da ćete nam Rocca del Pizzo predati? poče vladarica.

— Nudim, odgovori neznanac.

— A hoćete li moći svoje obećanje izpuniti?

— Ja jamčim, da hoću.

— Dakle će biti vaša glava — —

— Kažnjena mjesto njegove, ako neodržim rieči.

— To nije svejedno, reče vladarica.

— Više pak nemogu dati, odgovori neznanac.

— A što zahtievate za to?

— Ja sam molio, da mogu s vašom milosti govoriti bez svjedoka.

— Ovaj gespodin je tako rekuć moja desna ruka, odgovori vladarica.

— Ja sam molio, da mogu s vašom milosti govoriti bez svjedoka, opetovaše neznanac, to je moj prvi uvjet.

— Odidite, Don Lugo, reče vladarica.

Popečitelj se nakloni i odè.

Neznanac bje sada sam s vladaricom, te ih je dielilo samo klecalo, na kojem je ležalo sv. pismo, i stajalo razpelo. Vladarica ga je lakomo promatrala. To bijaše čovjek od trideset do trideset i pet godina, visoka stasa, lica suncem pocrnjela. Crna kosa vijala mu se niz vrat, a vatrene oči izdavahu odlučnost i odvažnost.

Bijaše kao i svi gorski obitatelji za čudo krasna uzrasta, a sva mu uda krepka i pruživa.

— Tko ste i odkuda? upita ga vladarica.

— Što vam je stalo do moga imena? odgovori neznanac, što vam treba znati zemlju, u kojoj se narodih? Kalabrez sam — to je scienim rieč dovoljna; dalje netreba vašoj milosti ništa više znati.

— Vi se obvezujete, da ćete nam Rocca del Pizzo izdati.

— Jest, obvezujem se.

— A što želite za to od mene?

— Pravednost.

— Svakomu pravednost i pravicu krojiti i dati, to je moja dužnost, koju izvršavam, a nipošto nagrada, koju dozvoljavam.

— Znam dobro, da svi vladaoci tako misle, svi se drže za mudrace i nepristrane sudce poput Šalamuna; ali žalibože vaša pravednost ima dvojaku mjeru i vagu.

— Kako to?

— Ah, da — težku za nizke, a lahku za uzvišene, nastavi neznanac.

— Varate se, odgovori vladarica: ja sam svim jednako pravedna, pa ću vam to i dokazati. Kažite mi za koga tražite pravednost?

— Za svoju ružno prevarenu sestru.

— Od koga?

— Od jednoga izmed vaših dvorana.

— Od kojega?

— Ah, od najmladjega, najljepšega, a iz najvišega roda. Evo vašoj milosti dolazi već mučnina.

— Nipošto! već hoću napred da znam, što je učinio?

— Hoću li dobiti njegovu glavu za glavu Rocca del Pizzo, ako li ono, što je učinio, zaslužuje smrt?

— Tko će suditi zločin? upita vladarica.

Neznanac je jedan časak razmišljao, a zatim pogledav vladaricu, reče:

— Savjest vaše milosti.

— Oslanjanjate li se na nju?

— Posve.

— Pravo imate.

— Dakle ću dobiti njegovu glavu za glavu Rocca del Pizzo, ako vaša milost njegov zločin za smrti vriedan pronadje?

— Zaklinjem vam se na to.

— Evo na ovo sv. pismo i na ovo razpelo.

— Dobro. Slušajte dakle, to vam je ciela pripovjest.

— Slušam. (Dalje sliedi.)

Oprostnica.*

Jur sam dugo vojevao,
Borio se sobom dosti,
Al zaludu, jer sam pao;
Angjeo raja, daj oprosti!
Ah oprosti nesretnome
U ljubavi, što se usudi,
Nježnom čistom srdcu Tvome
Odkrit tajnu griešne ćudi!

Ja te ljubim! mala slova,
Mala ali vjekovita,
Izpovjed je mâ gotova,
Rad nje nemoj bit srdita!
Ja netražim ljubav žrtve
Nit nagnuće zamjenito!
Žali me kô žališ mrtve,
Žali srdce jur — probito.

* Kaže nam prijatelj, da ju je Vjek. Karas spjevao prije nego se utopio. Ur.

Lov na — sjedećke!

(*Iz djačkoga života saobćio — iljuška.*)

IV.

„Saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
Districti pendent . . . . .
Virgil. Aeneid. lib. VI. v. 616.

Vrieme prispje, da „bula s golim grlom u jagode podje“ t. j. da Tikvanović bez svake temeljite priprave podje na gimnaziju.

Sad istom počimlju muke Sisifove. Uzmimo predmete redom u pretres.

O kolika je kubura bila s tim latinskim jezikom! Ako ćemo Tikvanovićevu dnevniku vjerovati, to se je njegov učitelj iz latinskoga jezika zvao: otac Ozebao (po svoj prilici Euzebia), i bio je kao takav od svega svieta smatran za neobična čovjeka; „jer i u pol ljeta,“ veli dnevnik, „kad bi se na njegovu nosu nakupile znojne kapi, kao smolene krupice na trešnjevu deblu, opet je čitav sviet mislio, da je on ozebo; dapače i onda, kad se je gdje u družtvu — a ta ga je nesreća često puta snašla — morao na napitoj zdravici zahvaliti punom kakvom čašurinom, i onda je još uviek sav sviet imao tu fiksu ideu, da je on ozebao!“

Taj je učitelj bio od svih najstrožiji. Taj je bio živa parafraza Tikvanovićeve poslovice: „učitelj mučitelj — učenik mučenik.“ Taj je djakom, štono se kaže, „tuko luk na glavi“; jer, ako ćemo vjerovati Tikvanovićevu dnevniku, koliko je god puta u tjednu bio latinski jezik, upravo je toliko puta svaki djak svakoga tjedna po tri puta ćuškan bio. „Pod latinskim je predavanjem stajao“, veli dnevnik, „takav jauk i vrisak djaka, da su se ljudi s velikoga trga pred gimnazijalnu sgradu kao na kakovo čudo kupili i kroz velike školske prozore zurili glavom mahajuć i rukama prelamajuć. „Ta je strogost otca Ozebloga“, nastavlja dnevnik, „i kašnje silno djelovala na moj nježni duh; jer i dugo vremena kašnje, ako je tko gdjegod psa kakova nemilosrdno opatrnuo, pa je ovaj zajauknuo, to sam ja odmah pomislio, da i njega uče — latinski jezik!“

Pokraj sve te velike težkoće nije ipak T. ostao drenova batina u jošiku latinštine; jer je još i u kašnjoj dobi svojoj znao na izust puno liepih „sentencia“ iz latinskih klasika, a osobito iz Horaca, koga je najvoljio, a najmanje shvaćao. To je od vajkada najobičajnija bolest glupih ljudi, da ono najvolje, što najmanje razumiju! Da je on i sbilja Horaca slabo razumio, to bi ja mogao sa sto primjera iz njegova dnevnika dokazati, kako je on n. p. ono mjesto: „dulce desipere in loco“, ovako preveo: „sladko je s mjesta poluditi!“ itd. al ja sve to pušćam i prelazim na grčki jezik.

Ako ćemo dnevniku njegovu vjerovati, to se je grčki jezik od latinskoga razlikovao samo za dvie — zaušnice! t. j. učitelj iz grčkoga jezika bijaše mnogo dobroćudniji od Ozebloga; jer nebi za svaku pogrešku, kao Ozebli, tri puta ćušnuo, nego svaki put dva priuška velikodušno oprostio, te samo jedan milostivo uciepiti blagoizvoljio. Zato je Tikvanoviću i ostao grčki jezik miliji od latinskoga, pa i kašnje, kad je škole već davna objesio na

klin, kad bi god dospio, rad se je s grčkimi klasici zabavljao; premda je čestokrat naišao na mnogu potežkoću, koju bi on onda dan i noć riešavao i gdjekoji put po pet noći nespavao, već uviek razmišljao, kako bi se to mračno mjesto razjasniti dalo. Tako n. p. stoji u dnevniku, da mu je ono mjesto u Iliadi u 19. glavi 408. stihu uviek zamršeno bilo. — Tu se naime razgovara Akil sa svojim konjem Ksantom. „Sad je tu“, veli dnevnik, „veliko pitanje, je li Akil konjskim jezikom, ili je konj Ksantos čovječjim govorio!?“

Eto takva veleumna pitanja, takva ozbiljna razmatranja i takve koristi crpio je on iz grčkih klasika!

A što mislite, je li on kraj velikoga oceana klasičnoga jezikoslovja zapustio svoj materinji jezik? On — danas sutra tolik književnik i pjesnik, dika hrvatsko-srbske knjige? To i pomisliti, bio bi do nebo vapijući grieh!

Znajuć koliko je biserja u pustopoljini, našoj staroj slovjenštini, bacio se on ozbiljno na to polje. Jest, vjerujte njegovu dnevniku, i u tom filologičnom postupašu tražio mu je duh ljekovita korenja za ranjavi naš današnji jezik! O kolik vam je to jezikoslovac! Iz dnevnika mu razabirem, da si je on bujnom svojom maštom znao kadšto čitav sviet predstaviti kao kakvu staroslovjensku slovnicu; a ljudi su morali biti, mašti njegovoj za volju, azbuka te slovnice. Evo kako je on svoju azbuku u dnevniku razporedao: svi su mu učitelji bili „buki“; veliki činovnici „živjeti“; mȓšavi književnici „ižice“; kapelani „tanki“, a kanonici „debeli jerovi!“ itd.

Dapače koliko je on daleko u staroslovjenskom jeziku doćerao, vidjeti je odtud, što se je, kao što dnevnik svjedoči, usudio kritizovati i filologični ukus sama gospodina Boga. Evo što mu u dnevniku medju ostalim stoji: „Gospodin je Bog kod stvaranja svieta vrlo malo pokazao filologičnoga ukusa. Jer za što nije ostao kod jedne azbuke? Tako n. p. kad je planine gradio, po kojoj je slovnici gradio jih? Jedan mu se brieg n. p. bieli brieg kod Požege razkrebačio kao „červ“ u klimentici; drugi opet n. p. Papuk nosi kvrgu na plećijuh kao „pokoj“ u glagoljici; a kakova je istom ona nakaza azbučna na Semeringu? To neće valjad ni svì glagoljaši, ni svi hieroglifosofi odgonenut moći!“

Eto na kakova je razmatranja dovela njega staroslovjenština! Ali u slične, ako ne upravo takve skrajnosti padaju i mnogi drugi, inače pametni, jezikoslovci, kada mak filologije ćeraju na konac absolutne svoje volje!

Nu nesamo u staroj slovjenštini, nego i u svom materinjem živućem hrvatskom jeziku, daleko je doćerao; tako n. p. ono, što naši slovničari uče, da u nas samostavnik, ako znači što živuća, imade četvrti padež jednine kao i drugi; ako li znači što neživuća, onda četvrti kao i prvi; to je T. vrlo dobro shvatio; jer evo što mu u dnevniku stoji: „O kako je bio dobar moj pokojni djed Tomo! O kako sam rada imao svoj pokojni djed Tomo! itd.“ . . . Odkud zaključujem, da je Tikvanoviću ono značilo živuće, što živi; a neživuće ono, što neživi, pa makar je njekoč i živilo; jer za ono, što je bilo pa prošlo, nije T. nikada, kao ni židov, ništa dao!

Računstvo nije našemu deliji nikako išlo u glavu; ali tko će i tražiti od pjesnika znanje tako suhoparna predmeta?

Tim više učio je poviest, tu najbolju učiteljicu života. Koliko je on do temeljitoga kritičkoga znanja povjestničkoga držao, vidjeti je već iz jedne u dnevniku ubilježene historično-kritičke opazke, koju nesmijem nikako da prešutim. Iž nje ćete saznati, da je i Lesage-ov Toma težko bio od njega veći povjestničar. Lesage naime pripovieda, [1] da je njeki Toma, ujak brijača Diege, bio velik učenjak; da se je razumievao puno u starine; bez njega, veli, nebi sviet znao, da su djeca atinjanska plakala, kad su šibana bila; to odkriće možemo, veli, zahvaliti njegovoj dubokoj učenosti! Isto tako možemo jedno povjestničko odkriće zahvaliti g. Tikvanoviću. I drugi su naime povjestničari znali, da je Nevtonu jednoč zamišljenu pala voćka njekakova: jabuka, kruška, što li? na glavu, i da je taj slučaj Nevtonu povod dao, razmišljati o svojstvu i zakonih sveobće težnje tjelesa; ali potanje iztraživati: kakova je to voćka mogla biti? Je li jabuka ili kruška? Pa onda ako jabuka, je li divljaka, petrovača ili srčika? Ako li kruška, je li mirisavka, žetvenka ili miholjača? itd. . . . Na takva kritična iztraživanja nitko se neodvaži do Tikvanovića. On prvi — a sigurno i pošljednji — raznodi nam sasma kritički tu težkoću, dokazav da je ta voćka 1. ne kruška, već baš jabuka; a 2. da je uprav jabuka zukvača bila; jer, veli, neima tako velike kruške, kao što je jabuka zukvača — ali pustimo ga, neka on sam onako, kao što je u dnevniku, govori: „Jabuka je zukvača najkrupnija voćka. — Velik učin radja veliku pošljedicu; zato kad bi Nevtona mala kakva voćka bila čvrknula, on bi ili i neosjetio bola, ili, ako bi već malo osjetio, brzo bi na bol i zaboravio, pa svakako nebi na to dugo mislio, a od kratke misli plitki plodovì; ali ovako duboku razmišljanju o zakonih težnje mogao je povod dati samo ogroman udarac kakove jabuke zukvače — quod erat demonstrandum!“

Siloslovje, zviezdoznansto itd. slabo je zanimalo našega junaka; dapače on je scienio, da je zviezdoznanstvo prvi glavni grieh i da će Bog dragi sigurno jedan put sve astronome zbog bezobrazne i ohole drzovitosti strašno pokarati; „jer“, veli, „kao što su njekoč oholi oni babilonski arkitetki htjeli graditi toranj do nebesa, a s puke znaličnosti, da naime vide, što Bog dragi ondje gore radi, isto je tako skrajan bezobrazluk, penjati se umom do zviezda i nebeskih tjelesa, te htjeti znalično gore zaviriti, što se u nebu radi!“

A tako je T. prezirao i struku prirodoslovnu, možda s obiesti, a možda s došljednosti, te je kao i Heine [2] dielio čitavo prirodoslovje u dva reda, naime: u takve prirodnine, koje se m o g u, i u takve, koje se n e m o g u jesti!

To vam je g. T. kao gimnazijalni učenik!

Ako tko želi znati, kakvim je on uspjehom dovršio dolnju gimnaziju, evo i to mogu mu po dnevniku saobćiti. U prvom je razredu dobio svjedočbu

---

[1] U „Gil Blas-u“, livr. II. chap. IX. pag. 203.

[2] Harzreise str. 106.

prvoga reda; drugom jedva prvoga reda; u trećem drugoga reda; a u četvrtom trećega reda! Kako se vidi: „Todore, svaki dan to gore!“ a pošljednje godine baš najgore! Zato je i morao školu pretrgnuti; ali o tom ćemo na drugom mjestu govoriti. Ovdje mi pada na pamet, da sam na najvažniji odsjek iz djačkoga života, na ljubav zaboravio. Posvetimo tomu odsjeku posebnu glavu.

V.

„Aimons jusques au trépas;
La raison nous y convie.
Helas! si l' on n' aimait pas,
Que serait-ce de la vie?“
Molierov. Pourceaugnac, act. 3. sc. X.

Na jednoj strani dnevnika Tikvanovićeva ovako počima njekakovo umovanje, mudrovanje, maštovanje, što li je:

„Što je čovjek bez čarnoga plamena ljubavi u ovom svietu? Ili što je u obće čovjek? — Po Platonu je čovjek goljušava dvonoga živina. Nesretni Platon, njega je već i Diogen dostojno kaznio! Po Aristotelu je čovjek igračka sreće, slika nestalnosti, ogledalo prolazlivosti i plien vremena. Nesretni Aristotel, taj nije ni iskrice pjesničtva u sebi imao! Po Plautu je čovjek sužanj smrti, putnik i lopta božja. Kako suhoparna oznaka! Po Trismegistu je čovjek živuća smrt i hodajući grob. Trismegist je valjad utemeljitelj trapista bio! Po Lipsiju je čovjek dužnik crvom. Kako neestetično označeno! Po Kasiodoru je čovjek citara s pet žica t. j. s pet ćutila. No taj se malo dovio do estetike i pjesničtva. I to je čovjek u obće. Ali što je čovjek bez ljubavi? Čovjek je bez ljubavi — tako nastavlja dnevnik — isto ono, što stienj bez žižka; jer je ljubav ona uljenica, koja gori u životu čovjeka čustvujućega. Ljubav je nakup sjajnih iskrica u srdcu počivajućih, pa ako to, onda je čovjeku neobhodno nuždna i ljubovca, tako od prilike, kao što je nuždno ocilo onomu, koji si hoće iz kremena iskre nakresati. Kremen je srdce, a ocilo ljubovca. — I ja sam u mladjih svojih godinah kao djak našao ognjilo, što mi je iz srdašca izkresalo iskrice, dakako s početka iskrice, al se te iskrice brzo raznjetiše i predjoše u živi žderajući plamen, koji, kako sam žestoke krvi bio, malo da me nije, kao podpaljen barut, u zrak razneso. — Margita Sudoperka, — tako se zvala liepa i milokrvna kuharica kod g. Pravorecića, središtnoga sudca županije P*ke, kod koga sam ja pune četiri godine za svoga na gimnaziji djakovanja u stanu bio. — To je ocilo, što je iz moga srdca izmamilo iskru novoga pjesničkoga života! Ali to je ocilo možda i uzrok, što sam tako slabo u grčkom i latinskom jeziku napredovao. Jer tko je kriv, da sam ja došav iz škole u svoj stan zurio i buljio po dvie ure u lonce kuhinjske, umjesto da uzmem grčku ili latinsku slovnicu preda se? Tko drugi, nego Margita! Tko je kriv, da sam ja u školi tako raztrešen bio? Tko drugi, nego opet Margita! Tko je kriv, da nisam nikada domaćih zadaća izradio; jer sam se voljio u kuhinji učiti, kako se trganci i nadigači prave, nego svoje domaće vježbe izradjivati? Tko drugi, nego uviek i naviek Margita! Al i bila je to ženska, što mi ga radiš! Šta su sve druge krasotice ovoga svieta napram Margiti? Criep, ili slupani komadići od kakve crepulje

napram Margiti? Criep, ili slupani komadići od kakve crepulje napram sjajnoj pogači sunčanoj! Istina je, moji drugovi rugaju mi se, što nisam pri izboru oprezniji bio; ali zar neznaju za staru rieč, da je ljubav sliepa? Pa ako to, onda čemu koriti sliepca, što je sliep? Je li u obće pametno koriti čovjeka, što je čovjek? — O neće me nikakovi mudraci ovoga svieta omraziti s predmetom prve moje ljubavi! O kakovo je to sladko i ugodno čustvo, kad se čovjek prvi put zaljubi! Čovjek se prelieva i razgaljuje u čustvu, kô ribica u sinjem moru, pa nikakva sila neiztisnu ga iz toga mora sladkih čustva, dapače čim ga više zavidnici tiskaju iz toga položaja, tim on biva strastveniji. Jest, živa je istina, ćut je prve ljubavi već i u tom slična — kurjemu oku; čim se većma sieče i zavarčiva, tim ona silnije i bujnije, upravo kao kurje oko, klije! itd. . . .“

Kao što je iz ovoga ulomka dnevnikova lako razabrati, T. je u ovoj dobi bio kruto zaljubljen. E da je moguće bilo komu u to vrieme zaviriti u njegovo srdce, što bi našao ondje? Što? — Don Quixot je u ovako zaljubljenom času ove čustvene rieči govorio: „Ah da je moguće grudi raztvoriti, tad bi istom na zrcalu moga srdca vidili naslikanu sliku moje nebeske Dulcinee!“ Isto, tako, da je i Tikvanoviću tko god u to vrieme prsa raztvorio, sigurno bi mu našao i u srdcu i u žigericah i u plućah i u slezeni i u bubregu i svagdje naslikane same slike njegove angjeoske Margite! Tako je on strastveno, a upravo do ušiju, u nju zaljubljen bio! Drugo je dakako pitanje, je li se i ona njegovoj ljubavi odazvala. Za to si on nije mnogo glave tro, već si je kao i svi kratke pameti ljudi uobražavao, da je najljepši čovjek ovoga svieta, te da mora svaka za njim poluditi! Ovoliko mi je o tom ljubeznom odnošaju pripoviedao g. Pravorecić. — Margita je, veli, bila prilična lica, samo je imala nješto odugačka usta, al zato predarežljivu ruku t. j. ona je znala mnogi zalogaj od podne spravîti mladomu gospodinu djaku.

Sad si već možemo protumačîti, zašto je T. mislio, da se je Margita njegovoj ljubavi odazvala? — Margita je naime, po izjavi g. Pravorecića, predarežljive ruke bila t. j. ona je Tikvanoviću uviek po koji komad od gužvare, pite, ili kakve mu drago tjestenjače, što bi od pol dana ostalo, spremila i kad bi on iz učione doma došo, na tanjiru ljubeznim i smiehućim licem ponudila; velim smiehućim licem, jer kako je ona, po svjedočanstvu g. Pravorecića, imala nješto odugačka usta, to se je Tikvanoviću vrlo lako pričiniti moglo, da se ona na njega smîje; premda se je ona kraj takovih ustiju čitav dan neprekidno i na svakoga smiehati morala! Kako mu drago, on je, kao i mnogi drugi pjesnici, živio u iluzijah! U tih iluzijah po vas dan sjedio bi u kuhinji, ali, pitajmo se ozbiljno, komu za volju? Je li baš Margiti i samoj Margiti, pa nikomu ili ničemu drugomu? To je opet drugo pitanje, koje da uzmognem razriešiti, moram pobliže opisati čitavu genezu te sentimentalne ljubavi. To će nam sam dnevnik najbolje razjasniti. Evo mu rieči:

„Priznajem, da sam u Margitu zaljubljen; ali kad se ozbiljno upitam, kako se je porodila ta ljubav u meni, onda moram priznati, da sam se upravo želudcu svomu za volju zaljubio. Jest, vjerujte mi, želudcu i nikomu drugomu

za volju! Pa to je sasma naravski; jer je uviek još po mojem mnenju dvojbeno pitanje: eda li ljubav počiva u srdcu ili u želudcu? Njeki vele u srdcu; ali ja bi reko u želudcu, pa bi to sasma lako dokazati mogo; jer je i zbilja velika sličnost izmed ljubavi i želudca. — Najprije vele o ljubavi, da je ona kadšto sliepa. Upravo je tako i želudac kadšto, t. j. kad je gladan, sliep; jer nar. poslovica veli: „glad (t. j. gladan želudac) neima očiju!" Nadalje svaka je ljubav ili sretna ili nesretna; ako je sretna, onda su ljubovnici veseli; ako li je nesretna, onda plaču. Upravo je tako i sa želudcem. Nar. poslovica veli: „sit veseo, gladan plače!" Ali nesamo da obstoji sličnost izmed ljubavi i želudca, nego je uprav želudac sjedište i sudište ljubavi! Dokazat ću to. — Želudac je s nebcem vlastan razsudjivati, što je sladko, što li gorko? Sada iztražujmo, što biva u ljubavi. Sretni se ljubovnici sladko smiehu i sladko cielivaju; je li zbilja sladko? Nek odgovara želudac, koji je vlastan razsudjivati, što je sladko, a što nije! Isto je tako vriedno upitati: kako nesretni ljubovnici plaču i kakve suze liju? Neima dvojbe, da gorko plaču i da gorke suze liju; je li upravo gorke? I to spada na želudac! Ali da mi se nerekne, da iz svoje glave dokazujem jednakost med jezikom ljubavi i jezikom želudca, evo vadim iz najodličnijih ljubeznih pjesama njekoliko primjera kao neoborive dokaze mojoj tvrdnji."

(Dalje sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Ramazan. Muslomanom je ramazan post, što je nam korizma; njim je toga mjeseca izdan kuran. Muslomani obdržavaju strogo post: od izhoda do zahoda sunčeva nesmiju ništa ni okusiti pa ni pušiti, a noćju im se slobodno častit po volji. Klanjaju često okrenuti k Meki i moradu čelom mnogo puta taknuti zemlju. Dan većinom prospavaju, a težko ih je i probuditi, jer se obično opiju a njeki i driemkom (ofion) t. j. opiumom. Posliednji dan jedva čekaju, da se pomoli mlad mjesec; na svih munarah užgu se mnoge od vrha do dole stavljene svietiljke; na vrh najveće munare dodje imam i otvorenima očima gleda u nebo, odakle se ima pomolit mlad mjesec. Opaziv ga počne radostno vikati i po cielom se mjestu razleže radost i veselje. Kad se ramazam svršava, neposredno izza njega dolazi kurban-bajram, a njeki naši dole kažu barjam, što je Osmanlijam blagdan prema našemu uskrsu. U ičindiju (večernje) razlieže se grmljavina topova, a u akšam (večer) sve do jacije (2 sata noći) nema prestanka pucanju iz pištolja i šešana. Hoće Turci da pokažu u pucanju svoju radost ili snagu; bilo im prosto, ali nepravedno je n. p. u Bosni, da vlada za 4 dana po 4 puta na dan izpražnjuje 40 topova u slavu Muhameda, i čini toli ogromni trošak, dočim puk kršćanski strada, i siromaštvo se umnožava.

Osim ovoga ogromnoga troška nalaze kršćani u ovoj proslavi veliko poniženje, jer se š njom slavì pobjeda musulmanstva nad kršćanstvom, pobjeda tmine nad svjetlošću, laži nad istinom, i svaki top pozledjuje kršćanom rane, što ih pod turstvom trpe, a ponizuje ih u vjerozakonskom čustvu, jer nesmiju nikakove javne službe božje obavljati, niti zvoncem navještaj svojih

svetaca i praznika slušati, a muhamedancem navješćuje se svaki dan sa 40 hitaca topova slavje lažnoga proroka. Evropejska zastupstva pozdravljaju 4 dana zastavami slavje Muhamedovo, a Turci ni na božić ni na uskrs nedižu svoga barjaka u slavu Krsta, što bi barem s uzajemnosti morali činiti, premda bi i radi samih kršćana, kojih ima medju njimi, dužni bili njihove svetce poštovati, ako je istina, da su svi podanici bez razlike vjere pred zakonom jednaki, što svakako u praksi nebiva, jer je kršćanski jedva trpljeni skromni vjerozakon.

Kurban, znamenuje „žrtvu", koja se ovom prigodom Bogu posvećuje. Svaki glavar kuće kolje po ovna, i dieli ga med siromake, a bogatiji kolju ih po njekoliko glava za rodbinu, i za one, koji nemaju čim kupiti. Ovaj ovan stoji na obali rieke „Silaj", preko koje stoji most tanak kao vlas, oštar kao britva; preko ovoga mosta prenaša duše u dženet (raj). Ako je duša pravedna, onda ju ovan prenese, ako li je puna griehovah, onda se prevali u djehenu (pakao), u kojoj duša stoji do kjameta (posliednjega suda) odakle očišćena dolazi u dženet. Što se može nadati od puka, koji ovakova praznovjerja kao dogmu drži, i kojemu je dogma sve ostale ljude mrziti, kao božje neprijatelje i nevjernike, lahko je pomisliti, pak Evropa misli još, da se muslomanstvo slaže s ideami napredka i čovječansta?

Turci na ovaj blagdan obuku šta imadu najljepšega i sigraju se daleko poznate igre džerida. Igra to ime dobi od rieči džerid, što u arabskom znači bezlisnata svrž póme. Jašioci na tatarskih konjih praćeni slugami nabacuju se u najvećoj trki džeridom; bučna turska muzika svira, a jašioci bacaju „džilit" i umiju ga trčeć rukom hvatati. U Mažuranićevom Čengiću se veli:

U to aga konja dobra,
Pred čadorjem amo tamo igra.
Ter džilitom oko bistro,
I desnicu vježba hrabru.
Sad nadleće ine Turke skokom,
Brza konja, sad nadmeće harbom.
Dobar junak, da je čovjek taki!

Putopisci pripoviedaju, da se taj dan Turci osobito miluju. Sretne li ubog musloman — balija bogata i ohola bega, prime mu ruku i poljubi u lice, a ovaj ga bratinski pozdravi spominjuć u kratko proroka i dženet, koj će oni oba baštiniti. Po kavanah piju kavu i šerbet, tù i drugdje ćibuk puše, pjevaju itd. i plešu tako zvani almeh-ples, koj je živa slika surovosti.

Muslomani živu uobće posve jednostavno. Neimajuć javnih zabava i razveseljenja, drže se običaja otaca svojih i živu danas, kako su živili jučer. Spavaonice su im male, dušeke pobacaju na sriedinu. Odličan i bogat musloman ustane, kad sunce izlazi, a jer spava na mekih dušecih (vanjkuših) skoro sav odieven, svukav samo nješto sa sebe, netreba mu mnogo vremena, da se obuče. Svršiv jutarnju molitvu, donese mu se doručak ili zajutrak naime kava sa slastičarjami i ćibuk. Kadkad čita što iz kurana ili koju pjesmu Hafisa ili Sadija. Poslie toga dade, da mu dovedu arapskoga konja, na kojem njekoliko sati jaši ili se vježba u džeridu. U podne objeduje, jede dosta umjereno ali jestvine razne. Poslie objeda obično malo spava, pa onda pušeć iz ćibuka ide u kavanu, gdje sluša pripoviedaoce (meddah) priča, pije kavu ili šerbet itd., drugda ode u kiosk ili na koje uzvišeno mjesto i tù se zamisli i gleda. Pod večer zanj počimlje radost, dodju mu ili ide on drugim u družtva, jede, pije šerbet. Ovo se piće pravi iz voća i cvieća, iz toga se napravi sladorača, koja se kuha dotle, dok se sgustne u pekmez; taj se poslie raztapa u vodi, pa to se pije pod imenom šerbet i nije zlo piće; ima ga

svake boje i ukusa. — Poslie ide u harem, gdje mu dovedu djecu pred njega, on ih ljubi, a žena ili žene i robinje čine sve, da ga razblaže. Jedna ga dvori kavom, druga slašticami, što ih je sama načinila, treća udara guitaru, dočim vodomet na mramornom podu žubori. Medjutim haremska etiketa zahtieva, da i on svakoj ugodi, jednu poljubi, drugu milo pogleda, trećoj stisne lako ruku, četvrtu zagrli, petoj što daruje, i to biva tako vazda, dok u haremu nije tuga.

I siromasi piju kavu: ona im je duša. Koj počne paljinkom, taj i propadne, jer su u tom neumjereni. Rakiju piju i javno, jer vele, vatrom je pre-čišćena. Reci im, da su pijanice, odgovorit će ti: I sultan Mustafa II. bio lekoi (pijanac) pa ipak nasljednik prorokov. Ima ih, koji piju i ofion — driemak, ali ih neima toliko kao što se obično misli; ovi teriake, kao što ih zovu, jedva kad doživu 30 god. Izgube volju jesti, a sve više gubi im se snaga pa za to i traže, čim da se razdraže: idu u kavanu, gdje se takvi sastaju i pojede svaki svoju pilulu, te onda dakako o koječem sniva.

U lienosti, dok misli i nemisli, premiće iztočnjak brojanice kano kada se kršćanin Bogu moli. Ovako je radio i naš Vuk razgovarajuć se samnom kad sam ga kod Jagnjeta u Zagrebu g. 1863. posjetio.

Svaki musloman brije kosu, a koji neće više rakiju piti i koj će na ćabu, na hadžluk ići, zapusti odmah bradu i nikad je više nesmije brijati. Noge i glavu toplo drže, osobito glavu, noseći ćulaje i saruke, kapice i fesove. Mnogi najprije uztakne ćulah, t. j. debeo od biele vune fes, za tim kapicu, po tom fes i oko fesa saruk. Oko pasa gotovo svaki nosi oružje.

Turska vojska više je slično našoj obučena nu ipak s obzirom na iztočnu nošnju. Turski vojnik nosi modre hlaće, skoro na našu izrezane samo s velikim turom, da uzmogne lako sjedit podvitih nogu. Kako nebi liepo pristao k modromu haljincu malerički turban, a čako im se nije mogo dati, jer u kuranu stoji: Musloman neka nebude tako pokriven, da moleći nebi mogo glavom taknuti zemlju, dadoše im crvene fesove.

Židovi, koji su tamo il trgovci il tumači i provodiči imadu kavtan istoga kroja s Turci samo iz crnoga katuna a drviši raznobojne duge kavtane bez pojasa: smedje, biele itd., a koji su u Meki kod prorokova groba, zelene.

Zelene turbane nose samo potomci prorokovi i zovu se emiri, t. j. gospoda i knezovi, a ima ih sada i nadničara i prosjaka.

U razgovoru musloman neće reći: moja žena, nego: velika djeca; pa ako je komu bolestna žena, pitaju: „Kako su ti velika djeca?“

Haremluk. Da rečemo šta o haremu. Koji su se u nas učili archeologiju, znaju, da su židovke, koje medjutim nisu nikad bile previše stegnute u slobodi, imale prije u šatorih posebni dio odieljen zavjesom, a poslie u gradjenih kućah posljednju čest kuće ili baš posebni za njih samo sagradjeni stan. A tako je i kod Muslomana. Svaki ima dvie glavne sgrade selamluk i haremluk, u jednoj stanuje gospodar sa sinovi i slugami, a druga je sgrada za žensko osoblje, gdje samo robinje mogu obavljat poslove; ta bližnji rodjaci smiju samo na velike blagdane i to uz pratnju robinja doći u harem. U bon ton spada, da žene što riedje izlaze iz kuće. U mošee neidu, a u kupelji na trg i k rodbini prati ih vazda straža. Prime li žena drugu koju u posjet, nesmije ni muž pa da je sultan unići nenajaviv se u harem, jer bi stranu gospodju zateko nepokrivenu, pa i liečnici smiju samo s mužem ili robinjom doći k bolestnici, pa ako treba pipat bilo, mora joj se ruka prije koprenicom omotati. U babine nezove se nikad mužka pomoć.

Kako riedko kad izlaze iz kuće na sunce i buduć pokrivene i po licu, vrlo su nježne i fine kože; nu svaka se i bieli i rumeni te prste i nokte khe-

nahom bojadiše, da im se crvene kao krv; Europejcu to nije liepo. Osobito sbog žive, koja se nalazi u bjelilu, pokvare im se zubi, tako da je riedko vidjeti koju liepih zuba a i lice im se prije vremena nagrešpa zbog bjelila. Mnoge misle, da će biti ljepše, kad si na vedjah crnom masti načine polumjesec ili zviezdu. Izadju li van, pokrivene su bielom, ali običnije zelenom haljinom (feredjom). Cielo lice imadu pokriveno, samo usta nisu, a nos tako stisnu pokrivačem, da u pokrivaču svaka kroz nos govori. Neznam je li čine sve kako su učinile dvie Turkinje, koje sam ja vidio g. 1861. na Savi rubje prati: čim su nas putnike opazile, okrenu nam ledja i pogure glavu, da su nam se vidile kao zelen panj. — Ako putuju na konju, onda imadu od svile izpletenu sitku na očima, a cielo lice t. j. obraze pokriva im zlatom vezena krpa, koja je na oba oka prorezana i sa sitkom na toj prorezi gledaju kao — maškara Inače nose dimlije (turske hlaće) svjetle boje, izpod koljena zarubljene i svezane. Kratak svilen zobun sive boje a uzkih rukava, prepasan je svilenim pasom, koj je napred svezan i tù visi. Nad zobunom imaju dug, crven kavtan bez rukava. Na vratu imaju ovratnicu, lanac iz dragulja. Lasi, većinom crni, spleteni su u kite i prepleteni novcem i biserom; na glavi nose kape crvene, zarubljene cekini. Na noguh nose papuće.

Muslomanom je debela žena velikom ljepotom, a to už lien život i mogu postati; u tom mi nismo njihova ukusa, jer nam je veća gracioznost i lakoća u kretanju nježnoga spola nego li tromo kotrljanje Turkinja. Od ove, gledaš li ju, a nedopadaš joj se, hitro dobiješ uz ine psovke ljutito izrečeno: Gjaur sek-ter bessevenk t. j. puteni nevjerniče idi k vragu. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Narodno kazalište. „Dobri prijatelji", vesela igra u 4 čina od Victoriena Sardou-a, kojom je u nas dne 17. t. m. nova saisona otvorena bila, bez sumnje je jedan od najboljih komada imenovanoga francezkoga dramatika.

Predmet je zanimljiv, crpljen iz sadanjega družtvenoga života i istinito narisan.

Bogat dobričina, koj poznance drži za prijatelje i š njimi dieli svoje udobnosti, već je s ove svoje prostodušne dobroćudnosti do toga došao, da bi takovimi prijatelji za cielo bio pao u najveće neprilike a i u istu nesreću, da nenadje u svojem kućnom liečniku svojega angjela čuvara, koj ga napokon svojim mudrim postupanjem i oštroumnosti izbavi iz najveće opasnosti i otvori mu oči.

Tu slaboću, prirodjenu dobričinam iznese pjesnik osobitom finoćom i ugladjenosti na vidjelo, mnoge situacije su veoma zanimljive i komične te ako i nisu sasvim neprisiljene, barem nisu tako zamjerno priredjene, kako ih nalazimo uobće u francezkih komadih novijega vremena; čvor je tako vješto prepleten, da pozornost gledaoca ostaje napeta do kraja komada i da te riešenje uprav zateći mora; dialog je premda ponješto predugačak, osobito u ekspoziciji, ipak veoma duhovit i dosjetan a karakterisanje uprav majstorsko, čega radi nemože nam se na ino, već da bezuvjetno pohvalimo taj izbor.

I prevod je prilično shodan. Ovaj put neopazismo turcizama i takovih izraza, koji, bili i najnarodniji, nisu za salone, ako nije možebiti rieč para uvriedilo koje prećutljivo uho, jer se u kajkavskom narječju upotrebljuje samo, kad se govori o živini; no jer se u štokavštini, na kojoj je osnovan naš književni jezik, ta razlika nečini, nemože se ni to prevoditelju uprav u grieh upisati; ništa nemanje mislimo, da bi ipak barem u Zagrebu, gdje je u obćinstvu kajkavština pretežnija, bolje bilo, da se ma i skovanom riečju „daha" zamjeni.

Još opazismo dva ili tri puta i izraz izgledati u smislu, kako ga Niemci upotrebljuju, proti kojemu revnuju još uviek naši puritani u jezikoslovju; no taj izraz se je već tako malne u svih hrvatskih i srbskih gradovih osobito u Austriji udomio,

da nam se čini, da bi zabadava bilo proti onomu vikati, što će po svoj prilici uprkos svim anatemam prije ili kašnje u našem književnom jeziku steći pravo gradjanstva.

Komad je bio dobro, veoma dobro uvježban, svi sudjelujući članovi bili su naučili svoje uloge dobro na izust i nastojali su po mogućnosti, da što bolje karakterišu, izuzamši jedinoga g. Kontilovića, koj ovaj put baš u nijednom obziru nije bio na svojem mjestu.

Najvećma su efektuirali i bili su najvećim pleskom i izazivom odlikovani gospodin Freudenreich (Dr. Tolosan) i gospodična Perisova (gospoja Causade).

U subotu dne 19. predstavljaše se opet nov za nas komad: Sljeparija (?), vesela igra u 2 čina od Labich-a, prevedena iz francezkoga po g. A. Šenoi.

Zagrebačkoj gospodi, što polaze prestolnicu, a takovih ima dosta, bit će to djelo po svoj prilici poznato, jer se je u tamošnjem dvorskom kazalištu osobito za života glasovitoga Beckmana često pod imenom „Sand in die Augen“ predstavljalo, gdje je po svoj prilici zbog majstorskoga predstavljanja tako omiljelo obćinstvu, da je uprav na glas došlo.

Neda se tajiti, da taj komad ima veoma zanimljivih i komičnih situacijah te da mjestimice neodoljivo potiče obćinstvo na smieh, no nutrašnja vriednost nije mu znatna, jer mu manjka temeljita motivacija te izpravno i dosljedno karakterisanje, što po najviše odlučuje o umjetničkoj vriednosti dramatičnih diela.

Dvie imućne obitelji grade se, da su bogatije, nego što su u istini, namjeravajući, da tim jedna drugu skloni, da privoli na brak namienjen medju njihovom djecom, misleći da će svaki svoje diete usrećiti, jer jedna obitelj drži drugu za bogatiju. No kad se stanu otcevi nadmetati opredjeljujući miraz svojoj djeci, odkrije treća osoba, koja točno poznaje obstojateljstva jedne stranke, istinito stanje njenoga imetka, što osviesti jednu i drugu stranku te napokon obje oprediele miraz odgovarajući njihovu imetku pa ostave gospodski život, što su ga njeko vrieme vodile da jedna drugu prevari.

Obitelji, od kojih ima jedna 24 a druga 17 hiljada franaka godišnjega dohodka, netrebaju lje uteć se takovim sredstvom, da pristojno obskrbe svoju djecu a u istinu ni tako oskudan život voditi, kako je narisan u komadu, gdje si žena jednoga od njihovih starijih i to odličnijega medju njimi mora sama haljine šiti i cienkati za prehranjivanje svoje kuće a on sám nemože si kupiti ni čestita zlatna lanca za sate, već krivim vara sviet i daje si po kćeri dugmeta prišivati, nedopuštajuć si nikakvih javnih zabava a s druge strane opet hiljade za pokućtvo izdaje; druga pako obitelj, premda si je obrtom ne baš najprostijim nabavila znatan imetak sasvim na prostačku živi i premda je toliko godina provela u Parizu, tako se ponaša, kao da je iz najudaljenijega provincialnoga sela prvi put došla u prestolnicu — to za cielo nije naravno, istinito, dosljedno, već da bi ti ljudi bili karakterisani kao tvrdice, no o tom u svem komadu ni spomena neima — a i u ovom slučaju našla bi se jošt svejednako nedokučiva protuslovja. Može-biti bi nam tko prigovoriti mogao, da gore naznačeni dohodci u Parizu nisu dovoljni za udobno živovanje kao kod nas — no taj prigovor ni najmanje nestoji, jer je fakt, da u Francezkoj novac više, mnogo više vriedi nego u naših zemljah.

Sve to zrelo promotrivši moramo uspjeh, što ga je taj komad na mnogih kazalištih postigo, ili majstorskomu predstavljanju ili pako jedino njekim komičkim situacijam pripisati, nò budući da ni ove neproiztiču iz naravnoga razvitka radnje i nestoje u psihologičnom savezu s karakteri radećih osoba, nemože se ni njim dopitat višja dramatična vriednost.

Ništa nemanje pri svih tih manah komad je, premda površno karakterisan i slabo motiviran, ipak pun duha i dosjeta i mjestimice tako zabavan, da će se za cielo i na našoj repertoriji uzdržati.

Što se prevoda tiče samo to napominjemo, da naši štokavci pod sliepari-jom sasvim drugo razumievaju nego Niemci pod svojim „Sand ili Staub in die Augen“, što su kao mnoge druge poslovice i izreke iz francezkoga (Poudre aux yeux) od rieči do rieči u svoj jezik prenieli, kao što su to i Taljani učinili; nadalje čini nam se, da su u komadih iz francezkoga družtvenoga života naši lokalizmi kao: Tandara Mandara, ćevap itd.

tim neumjestniji za naše kazalište, što ih većina ovdješnjega obćinstva itako nerazumije.

Komad je dobro odigran bio osobito od gospode Freudenreicha (Malengear) i Mandrovića (Ratinois); gospodje Bajzova i Popovićeva (žene im) dobro su ih svojom živahnom igrom podupirale, samo žalimo, da se je prva svaki čas u jeziku izpravljala i jedared baš tako zarekla, da je tim uštrb smislu učinjen bio. G. Kontilović (Robert) bio je bolji nego u prvom komadu no odviš je očijukao sa šaptaocem. G. Sajević (Friderik) i gospodična Podrmanska (Milka) izvedoše svoje uloge prilično i zaslužuju tim veću pohvalu, što se do sada upotrebljavahu većinom u epizodah.

U operetti „Momci na brod“, koja je isti večer za opisanim komadom sliedila, debitirao je g. Stefanović kao Piffard. On nije svojega predšastnika g. Plemenčića ni u igri ni u pjevanju dostigo, no ipak nije bez predstavljačkoga dara i nješto routine to izpričava, da mu je odbor dozvolio taj pokus tim većma, što se na odbor i tako viče, da se mladjahni talenti dovoljno nepodupiru i na godine u koru ostavljaju. Za epizode bit će g. Stefanović za cielo dobra akvizicija. Njegov razgovjetni izgovor tako u prozi kao i u pjevanju zaslužuje svakako da se tim većma uzme u obzir, što je ta vlastitost veoma riedka na našem pozorištu.

U nedjelju dne 20. davala se je već više puta predstavljena „Maria kći pukovnije“ a u utorak dne 22. poznata vesela igra „Nije ljubomoran“ i „Veseli djaci.“ O vriednosti tih komada i uspjehu predstavljanja izrazismo se pohvalno već prigodom prvih njihovih predstava, sada samo toliko, da su se i ovaj put dopali.

U četvrtak dne 24. stupio je g. Andrijević u pučkoj drami „Maria Anna“ kao novoangažovani član u ulozi doktora Appiani-a na naše pozorište i bio je kod svojega prvoga pojava pleskom pozdravljen; to je znak, na koliko je za svojega prvoga angažma-a našemu obćinstvu omilio bio. Što se tiče njegove sadanje igre, o toj ćemo svoje mnienje prigodom druge kakove važnije i zahvalnije uloge izraziti, tim većma, što ovaj put nije podpunoma siguran bio u svojoj ulozi, koju je jedva s puta došavši na brzu ruku preuzeti morao.

Tim zaključujemo naše izvješće prvoga tjedna tim dodatkom, da radostno opazismo, da su medjučini kraći a komadi s većom točnošću uvježbani bili nego li u prošastoj saisoni, čega radi tim se većma čudimo, što sve to vrieme nije kazalište ni polovinom napunjeno bilo a to bi lahko povoda dati moglo kojekakvu tumačenju, koje može samo na uštrb biti našoj stvari uobće; zato valja takve sumnje činom oprovrći, ako nam je u istinu štogod stalo do samih sebe.

—l—

Svašta. Fr. Ban, bivši član našega narod. kazališta, načini ovih dana na pražkom konservatoriju dobrim uspjehom izpit za prvi i pušten je odmah u drugi tečaj. Pražki listovi hvale mu bariton glas. Kad bi mu bilo dovoljno sredstva, da se uzmogne marljivo posvetiti učenju, mi bi se možda mogli radovati, da g. Bana pozdravimo kano dobra pjevača na kazalištu hrvatskom.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Prvo i drugo	Još nosi prvo,
Dugo i dugo	I ciev i drvo,
Na lunti ostà;	Drugo izostà.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 45. Odgonetku (zagonetke u br. 41.) „ariš-šira“ riešiše gg.: Ivan Zagrović, Dane Rašić u Zagrebu, Ivan Pajlok, učitelj u Novih Čičah.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 291. Ivan Krapac, kapelan u Sisku. 292. Kristian Franca, učitelj na varaždinskoj realci. 293. Gdčne. Anka i Milka Tomaceve u Kraljevici. 295. Tomislav Ivkanec i 296. Jandro Hajdinak, učitelji u Zagrebu. 297. Janko Matun, gimnazijalac, 298. Josip Andrašević, odvjetnik, 299. Gdja. Sofija Kirovićeva, gradjanka, 300. Bartul Francelj, učitelj na realci — svi u Varaždinu. 301. Martin Ožegović, vel. sudac u Križevcih. 802. Milan Kos, župnik u krapinskih toplicah. 303. Franjo Mačečević, župnik u Mahičnom. 304. Petar Krajač, kapelan u Ludbregu. (Dalje sliedi.)

Još nam nije platilo do 200 predbrojnika, koji su „Dragoljub“ neprekidno primali; molimo ih uljudno, da svojoj dužnosti što prije zadovolje.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 44. U Zagrebu 2. studena 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Nagrade.

Ovim brojem iztiče rok natječaju za priobćivanje budnica; mi ih dobismo i više ali svaka za tisak nije. Sad nam neka izvolje gg. predplatnici i predplatnice do božića izjaviti, koja im se budnica najbolje dopada; za koju bude u naših rukuh najviše pismenih izjava, dobije za nagradu tri dukata u zlatu.

Zajedno do božića razpisujemo natječaj za najljepši napjev na jednu od priobćenih u „Draguljubu" budnica; skladanja neka budu udešena za glasovir, a imadu se sa privitim zapečaćenim listom, u kojem bude ime skladatelja, poslati uredničtvu, koje će ih predat odboru vještaka na razsudbu. Skladatelj najljepšega napjeva dobije za nagradu pet dukata u zlatu, što ih je u tu svrhu uredničtvu predao s rodoljubiva požrtvovanja slavno poznati vlastelin lovrećinski, bivši veliki župan križevački, pres. g. Ljudevit Vukotinović. Molimo dakle gg. glasbenike, neka si ovom sgodom osvietljaju lice na umjetničkom polju.

Ur.

Budnice.

VI. Uzdanje.

Dokle jošte srdce tuče,
Duhom klonut nije treba,
Vihri, gromi neka buče,
Bit će opet vedra neba:
Neočaja junak smjeli,
Svanut mora danak bieli.

Podsječena orlu krila
Narasti će, nebojte se,
Vrhu nas je višja sila,
Pred kom ljudska moć se trese:
Vječna pravda njoj je ime,
Osjeke je, no i plime.

Kad u robstvu zveknu žice
Izrajelskih od proroka,
Izrajelu zasja lice,
Presta curit suza s oka:
Nepodlegne onaj jadu,
Koj u Boga stavlja nadu.

Nek sa stabla lišće pada,
Tek da deblo ne osuši,
Ozelenit svrž će mlada,
Smrti nema vječnoj duši:
Ne ostavi samog sebe,
Pa lje neće ni Bog tebe.

Afratinović.

VII. Lutherova davorija.

Čvrsta tvrdja naš je bog,
Dobar zaklon, paloš sveti,
Izpod jarma on će tog
Nas za cielo još iznieti.
  Naš vrag stari sad
  Mnije smrt nam dat,
  Vrhu glave doć
  S himbom spojiv moć,
S himbom, kojoj nema para.

Pa svak bio na boj sklon,
Man je ipak sila sama,
No za nas se bori On,
Koga višnji poslà nama.
  Ovaj borac čvrst
  To je Isukrst,
  Sabaot naš bog
  Stvorac svieta tog:
Zato održat mejdan mora.

Pun djavôla bio sviet,
Pa da žele nas proždrieti
Spreglo nebi to nam let,
Najzad će nam stvar prodrieti.
  Vladar carstva tog,
  Bio kako strog,
  Ništ nemože nam,
  Prije past će sam,
Jedna rieč ga srušit može.

Nevriedjajte riječ vi,
Nit vam budi zato hvala,
Svoga duha darovi
Sve je izniet ona znala.
  Sve nek uzmu nam:
  Ženu, djecu, hram
  Sve to dajte njim —
  Ništ steć neće tim,
Nam će ipak ostat carstvo.

Afratinović.

Vjenčanje na stratištu.

(Pripoviest od Aleksandra Dumasa).

(Dalje.)

— Naša obitelj, poče neznanac, stanuje u maloj osamljenoj kući, pol sata od sela Roserna medju Cosanzom i Santa Eufamiom; ima nas četvero, i to: otac i majka, sestra i ja. Mojoj je sestri ime Konstancija. Sve na okó naše kućice imanje je možna gospodina, na čijem tlu htjede sudbina, da smo se narodili, i čiji smo podanici.

— Kako se zove taj gospodin? upita vladarica.

— Prije ću vam kazati zločin, pak istom onda vam imenovati zločinca. Mladi naš gospodar bijaše liep, bogat i dobra srdca, gospodin iz starodavnoga plemstva, no ipak ga je sve preziralo, sve se ga bojalo; jer čim se je pokazao, već se je bojao svaki muž za svoju ženu, svaki otac za svoju kćer i svaki brat za svoju sestru. A sve što počini, to sve učini po savjetu paklena duha. I taj pakleni duh bje njegov polubrat po imenu Rajmund lievobrk.

— Rajmund lievobrk? kliknu vladarica, zar onaj isti, koji je prošle noći ubijen?

— Jest, onaj.

— Znate li, tko ga je ubio?

— Ja.

— Dakle ne Rocco del Pizzo? viknu vladarica.

— To sam bio ja, opetovaše hladno neznanac.

— Dakle vi ste si sam krojio pravicu?

— Ja sam prije tri dana ovdje tražio pravicu, pak sam bio odbit.

— A što tražite danas?

— Moja osveta nije još podpuna; jer Rajmund lievobrk bijaše samo povod, a njegov brat izvršitelj zločina.

— Njegov brat! opetovaše vladarica, ta Antonio Carraciolo je njegov brat! —

— Jest Antonio Carraciolo, primjeti neznanac uprv u nju oči.

Izabella probliedi, i nasloni se na klecalo; kao da su ju iznevjerile noge; ali se brzo opet osviesti.

— Dalje, dalje!

— Zar ne, da neće ime krivca promjeniti osude? upita neznanac.

— Nipošto, odgovori vladarica, nipošto! na to se zaklinjem.

— Na sv. pismo i na ovo razpelo ovdje?

— Jest — ali samo dalje, dalje!

I opet bje mirna kao što i prije nego li joj je o tom dogodjaju počeo pripoviedati. Neznanac nastavi istim glasom, kao što je i počeo, pretrgnutu pripoviest.

— Njeki dan, biti će tomu po prilici šest mjeseci, lovio je grof Antonio lov na onom kraju svojih šuma, što graniči s našom kućicom. Izgubio je jelenov trag; bijaše velika vrućina; od nje ožedni grof; i u to opazi mlado djevojče, gdje nosi vodu. Skoči namah s konja, baci si vojke preko ramena, i zamoli djevojku vode. Mlado to djevojče bijaše moja sestra Konštancija.

Vladaricu prodje po cielom tielu groza, al neznanac nastavi, kao da nije opazio učinka, što no ga učiniše na nju njegove zadnje rieči.

— Moja sestra bijaše djevojče od šestnaest godina, krasna kao angjeo, kriepostna kao madonna. Kroz oči bi joj vidila u srdce, u dušu, kao kroz čistu vodu na dno jezera; pa ni njezini roditelji, koji su joj u srdce svaki dan gledali, nemogoše u njem ni traga naći kakovoj nečistoj misli. Konštancija nije ljubila nikoga, te je uviek govorila, da će ljubiti samo svoga Boga. Cielo joj biće nadvisivaše maglu oko nje. Al sam vam već kazao, Signoro, da je grof Antonio liep, bogat i uzvišen gospodin. Konštancija vidje prvi put u svom životu čovjeka takova stališa, isto tako kao što je i grof Antonio prvi put jamačno takovu djevojku vidio. Obodva ta življa, jedan tielom, a drugi dušom neobična, poćutiše prama sebi nagnuće, i kad su se izza duga razgovora razstali, poče Konštancija na liepa mlada čovjeka misliti, a ni grof Antonio nemogaše liepe, mlade djevojke iz svoje misli odtjerati.

Ustne vladaričine se gibahu, ali nemogaše progovoriti ni rieči.

— Moram vam kazati sve. Konštancija nije znala, da je taj mladi, liepi muž grof Carraciolo; ona ga je držala za slugu ili dvoranina njegova, te mu je tako mogla smjelo gledati u lice; sestra bo moja bje prema drugim seoskim djevojkam bogata.

— Ta dvojica vidješe se tri četiri dana jedan za drugim, i to uviek na stazi k studencu, na onom mjestu, gdje su se prviput sastali Al njeko popodne se zaboraviše tako, da je otac brižan za kćerku, pošao joj u susret s puškom na ramenu. Na zavoju staze vidje ju, gdje sjedi uz mlada čovjeka.

— Opaziv si Konštancija otca skoči kao prestrašena srna, a mladić se zakloni u šumu. Prvo bje što učini otac, da je navinuo kokota; al Konštancija stane medju pušku i Carraciola. Otac objesi pušku' opet na rame, nu mlada grofa ipak prepozna.

— Je li to u istinu bio Antonio Carraciolo? upita vladarica.

— Jest, to je on bio, odgovori neznanac. Isti večer zapovjedi naš otac majci i sestri, da se još one noći spreme na put. Obadvie moradoše ostaviti otčinsku kuću, te se zaputiti k tetki u Monteleone. Na odlazku uze otac Konštanciju na stranu, te joj reče: „Ako se još jedanput sastaneš š njim, ubiti ću ga."

Konštancija se baci na koljena pred otcem, te mu obeća, da se s tim mladićem više neće sastajati, i uprosi ga sklopljenima rukama i suznima očima oproštenje. Otac ju poljubi u čelo, i oprosti. Konštancija ode zatim s majkom, i prije nego poče svitati, bijahu već preko medje imanja grofovih.

Vladarica si opet lakše odahnù.

Sutradan podje moj otac k grofu. Što su ta dvojica medju sobom imala, neznam, ali znam, da mu je grof svoju poštenu rieč zadao, da se u buduće neima ništa više bojati za Konštanciju. Drugi dan poslie toga razgovora ode grof put Napulja.

— Jest, jest, sjećam se njegova povratka, reče vladarica. Dalje, dalje!

— Dalje, Signoro, dalje! — On je sveudilj mislio na onu, koju mu bijaše zaboraviti. Dvorske zabave, naklonost visokih dama, nada na časti — ništa nemogaše mu protjerati iz srdca sliku mlade kalabrezkinje; njezina slika stajaše mu uviek pred očima danju, a noćju u snu. Listovi, što ih pisao bratu, bijahu turobni i očajni. Brat se bojao zanj, te ode k dvoru. Mišljaše, da je zaljubljen u vladaricu, koje nemože predobiti; grohotom se nasmija, čuv, da je predmet njegove ljubavi siromašna Kalabrezkinja.

— Antonio nebudi ludjak, reče mu, ta djevojče to kći je jednoga od tvojih podanika, reć bi tvoja robinja, pripada dakle tvojemu imetku.

— Ali, odgovori Antonio, ja prisegoh njezinu otcu — —

— Nesretniče, što si prisego?

— Da mu kćeri više nikada neću posjetiti.

— Dobro. Ti moraš svoju rieč držati. Plemiću mora biti zadana rieč sveta.

— Ti dakle sam uvidjaš, da je za mene sve izgubljeno!

— Ti si prisego, da je više nećeš posjetiti?

— Jest.

— A što onda, ako ona dodje k tebi?

— Ona?

— Jest ona.

— A kamo?

— Kamo god hoćeš; na primjer ovamo.

— Ne, ovamo nipošto!

— Dakle u tvoj grad Roserno.

— Ali ja moram ostati ovdje, te nemogu ostaviti Napulja.

— Zar nit na osam dana ne?

— Na osam dana? To bi moglo biti; mogu si naći izliku, da joj se uzmognem na osam dana uzmaknuti.

— Ja neznam, Signoro, koga je upravo tim mislio, al ga je svakako nješto zadržavalo; dosta je, da je tako rekao.

— Znam, reče vladarica sva probliedjela, al nastavite samo dalje, nastavite!

— Ti ćeš dakle namah oditi, čim dobiješ moj list, reče Rajmund dalje.

Obojica si na razstanku stisnuše ruke. Grof Antonio ostade u Napulju, a Rajmund lievobrk ode u Kalabriju. Mjesec dana kašnje dobi grof Antonio list od brata si, i priznati se mora, da je ostao vjeran svojoj rieči. Još isti dan odjuri. — Signoro, negubite uztrpljivosti, sad ću doći na samu stvar.

— Neću je izgubiti, odgovori vladarica, ali me groza hvata od te pripovjesti.

— Blizu studenca bje njetko ubijen. Moj otac vraćao se za čas poslie toga iz lova, putem nadje nesretnika, gdje već umire, priteče u pomoć, a medjutim, što je, dakako već zahman, nastojao, da ga uskrisi, izadju iz šume dva Rajmundova sluge, te ulove moga otca kao tobožnjega ubojicu. Žaliboże puče i moj otac malo pred tim iz svoje puške, a nesretni udes htjede, al za koji bi Rajmund, da nije mrtav, morao znati, da je tane, što su ga izvadili iz rane, upravo tako veliko bilo, kao što bijahu i ona, što su ih našli kod moga otca. Iztraga bje kratka; obodva bo sluge posvjedočiše tako, da sudci ni za trenutak nebijahu u dvojbi. Moga otca osudiše na smrt.

— Moja majka i sestra dobiše u isto vrieme viest o tom dogodjaju, o parnici i njezinom posliedku; one ostave namah Monteleone, i prispiju još isti dan u Roserno, kad i grof Antonio usljed lista dobljena od brata iz Napulja dodje onamo. Grof Antonio Carraciolo imadjaše kao gospodar Rosernovski vlast nad životom i smrću; mogao je dakle jednim migom momu otcu dati život ili smrt.

— Majka moja nije znala, da je došao grof; no sastane se s Rajmundom, tim lievobrkom, koji ju o tom nesretnom dogodjaju izviesti, ter joj svjetova, da zajedno sa kćerkom dodje u gradi ondje za našega otca, a svoga supruga, moli milosti. Oklevati joj nije bilo vremena, jer se smrtna osuda već sutra dan na mojem otcu imadjaše izvršiti.

— Ova se dakle odluči namah na onaj korak, koj joj bje, kao što ona mišljaše, prijateljski svjetovan; uzme sa sobom kćer, nit joj nekazav kamo će, te još isti dan poslie dolazka grofova pokucaše na gradska vrata. Uboga majka nije ništa znala o ljubavi grofovoj prama Konštanciji. Vrata se otvoriše, sve je mrzki Rajmundo tako uredio, da mu nebude ništa moglo priečiti, da izvede svoju nakanu; u gradu pristupiše k mojoj majci i sestri sluge, i rekoše, da obodvie zajedno nemogu na jedanput pred grofa, već samo jedna za drugom.

Majka ode pred grofa, a Konštancija je medjutim čekala. — Grof Antonio primi majku strogim licem; — ona mu se baci pred noge, molila, pro-

sila, naricala. Ali se Antonio nedade ganuti; zločin da je počinjen, reče, a njezin suprug da je krivac, a takovo ubojstvo da se mora kazniti, on da nemože postupka pravice zapriečiti; krv da zahtieva opet krv . . .

— Uboga majka od tuge i očajanja sva iznemogla, izadje iz grofove sobe.

— A gdje ste vi u to doba bio? upita ga vladarica.

— Na drugom kraju Kalabrije, u Tarentu, u Brunduzu, predaleko, da bih mogao doznati, o čem se radi. — Majka htjede sa kćerkom oditi.

— Sad je red na mene, odgovori moja sestra; i ja moram pokušati sve, da ganem našega gospodara. Možebiti ću ja sretnija biti.

— Majka zavrti glavom i baci se na stolac; nije se više ničemu nadala. Sestra unidje.

— Ona je znala, da ju taj čovjek ljubi, zakrši mu rieč vladarica, pak je ipak išla k njemu?

— Radilo se tuj o životu otčevu!

Izabella škripnu zubî, i izza male stanke reče: Pripoviedajte dalje.

— Deset časova prodje u težkoj neizvjestnosti, napokon izadje sluga držeći list u ruci.

— Gospodin grof poklanja krivcu podpunu milost, reče, evo pergamene š njegovim pečatom.

— O hvala, hvala! viknu majka. I ljubljaše podpis grofov, te htjede oditi. Al najedanput stane i zapita: A moja kći, gdje je?

— Samo ajde brže u tamnicu, odgovori sluga, kćer ćeš si naći, kad se kući vratiš.

— Majka radošću opojena odjuri — vičući po ulicah Rosernskih: Dobila sam zanj milost! dobila milost! Dodje do vrata od tamnice, kod kojih je već prije dva puta bila ali od njih odtjerana bila. Htjedoše ju i po treći put odtjerati, al pokaza jim kvier, i vrata se otvoriše.

— Uvedoše ju u tamnicu moga otca, koji je još samo krvnika očekivao. Mjesto smrti pojavi mu se život. Za čas zavlada na tom mjestu očajanja neizreciva radost. Zatim se upita otac za pojedine okolnosti, kako doznaše majka i sestra za obtužbu, kako dodjoše do grofa itd.

— Majka mu pripoviedaše, a on ju slušao, i rieč pretrgavao svaki čas uzklicaji i uzdisaji. I opet govorio samo pojedine rieči drhćućim glasom, za čas opet sasvim umuknuo, glavu naslonio na ruku, znoj ga od stiske pošikavao po čelu, rumenilom mu se oblijalo lice, a napokon, kad mu majka reče, da si je kćeri dopustila, da ide ka grofu, skoči kao ranjeni lav i poleti k vratam. Vrata bjehu zaključana. Uze kamen, koj mu je služio za uzglavje, te njim udaraše svom snagom o željeznu bravu.

— Tamničar na taj štropot dodje onamo, te ga upita, što hoće.

— Van, van hoću, kriknu otac, ovaj hip hoću van!

— To nemože biti odgovori tamničar.

— Ja sam pomilovan, reče otac. Ja imam to pomilovanje u ruci.

— Jest, odgovori tamničar, ali tamo stoji, da smiješ tamnicu istom sutra . . . u jutro ostaviti.

— Sutra jutro? reče i protrnu sužanj.

— Čitaj si sam, ako dvojiš o tom, primjeti tamničar.

Otac stupi k uljenici, te dva, tri puta pročita pergamenu. Tamničar imadjaše pravo, njegovo oslobodjenje bijaše ili slučajno, ili hotomice ili pak pogrešno na sutradan ustanovljeno.

Otac zašuti. Posadi se mrčè i turobno na krevet. Majka poklečè pred njim. — (Konac sliedi.)

U grobu.

Kad u tamnom grobu Milko mila,
Ti mi budeš tihi sanak snila
Moje srdce boli neodoli,
Da nedodjem i ja k tebi doli.

Nad tobom ću jecat i plakati,
Grlit ću te, žarko cjelivati,
Svojim tebe da oživim žarom,
Il umrtviš mene ti nemarom.

U ponoći ustanu l' se mrtvi
Zar ne ti ćeš ostati pri — žrtvi,
Koja osim tvog počivališta
Već na svietu nemari za ništa.

Razstavljeni od zavidnih ljudi
Mi ćemo se pritiskat na grudi,
I cielova viek uživat slasti;
Jer nemože i u grob zavist pasti.

Milutin.

Lov na — sjedećke!

(*Iz djačkoga života saobćio — iljuška.*)

(V. dalje.)

„Slavni pjesnik „Djulabija“ — nezaboravni Stanko Vraz — pjeva (Djul. br. 27.):

„Ej . . . . . . dievo,
. . . . dopusti,
Da s' opet primiri
Medom tvojih usti“ itd.

„Tako i slavni Trnski (Pjesme od g. 1842. na str. 20. „Njoj“):

„Kad ću, dievo,
Kad ću sretan biti?
Méd li kad ću
S usta tvojih piti?“

Očevidno je na ljubeznih ustijuh med; zato i velimo u ljubeznom jeziku medna usta, medene rieči itd. a med je ne srdcu, već želudcu poslastica!“

„Isto tako i najodličniji danas pjesnik, prvak naše lirije, P. Preradović pjeva (Nove pjesme, str. 8: „Tužna ljuba“):

„Zašto plačeš djevojčice
Tako gorko ko nikada?“

Dakle tužna ljuba gorko plače. A tko razsudjuje, što je gorko? Bez dvojbe uz nebce i želudac! Dakle neima dvojbe, da je jezik ljubavi i jezik želudca jedan te isti, pa ako to, onda je valjad ljubav ili u želudcu ili negdje blizu želudca! Nitko dakle neima prava čuditi se, što je u meni ljubav počela od želudca. Priznajem doduše, da je od te ljubavi jedan dio, možda uprav polovica, prešla kašnje i u srdce, ali je zato ipak dobra

polovina ostala u želudcu, i tako ja još ni danas pravo neznam, komu sam više za volju, je li želudcu ili srdcu, običavao sjediti po vas dan u kuhinji!"

Medjutim je g. Pravoreciću već dosadilo bilo, što mu se je djak po vas dan po kuhinji vrlazao, a učiti se nehtjeo; zato mu jedan put za svaki put zabrani ulaz u kuhinju. Eto sada jada iz nenada! Kako je sada u želudcu i u srdcu Tikvanovićevu izgledalo? Slušajmo ga sama, kako u dnevniku jadikuje:

„O kakova je sada praznina i u želudcu i u srdcu mojem! Želudac moj njekoč imadjaše svega dosti, a sad tužan posti, glodjuć gole kosti! Ali neizgledje ni u srdcu bolje. Veliki ocean moje do nedavna radosti pretvorio se u crno more žalosti! O kakova je to strašna promjena u meni! Kao da dvadeset bačvara obručaju tužno srdce moje! E da sam sada sluga u gospodina Pravorecića, bar bi smio otići kadšto u kuhinju! Ili da sam makar ona u dimnjaku obješena kobasica, tada bi bar 1. sam sebe jeo; a 2. čitav dan zurio u Margitu! Medjutim ako su mi i zabranili zavirivati u kuhinju, nisu mi mogli zabranit maštovati i pjevati."

T. je dakle, kao što se iž njegovih rieči vidi, kad su ga iz raja kuhinjskoga prognali, pustio se svojoj mašti u naručaj; te iz toga doba imamo puno liepih od njega pjesmica, koje ćemo nabrojiti i ocieniti u sliedećoj glavi.

VI.

„Parcere personis, dicere de vitiis."
Mart. l. X. epigr. 33.

Da je komu kadšto pogledati bilo u sobicu, gdje je T. obično fićukao t. j. gdje se imao učiti — jer to je dvoje kod njega jedno te isto bilo — kako se je razkuštranih vlasi i ruku na kičmi složenih gore dole po izbici šetao i svaki čas očima u tavanice buljio: pomislio bi, da on svoje školske zadatke govori na pamet, ali bi se ljuto prevario! Nisu njemu, po njegovoj vlastitoj u dnevniku priznatoj izjavi, ovaj put nauci ni na kraju pameti bili; već bi se, veli, šetao i u vis gledao, da mu sgodno kakvo gradivo za liepu kakovu pjesmicu na pamet padne. Pa tu ga moramo izpričati; jer tako su i drugi učenjaci radili. — Glasoviti učenjak francuzki Amper, kad je duhom radio, šetao se gore dole; [1] a svemu je svietu poznato, da je i Milton slagao pjesme u vis gledajuć. [2] Koje dakle čudo, ako se je i našemu Tikvanoviću najprobitačnije i najsgodnije činilo pjevati hodajuć i u vis gledajuć? Kad bi tako hodajuć u jedan put zastao, pa do tri četiri puta glavom zaklimao — kao gdjekoja četveronožna životinja, kad joj kakva zukara pod vrat dodje — pa kad bi razvukavši ustne kao na smieh desnom rukom po glavi se počešao, a lievu u vis podignuo, onda znaj, da je žudjeno gradivo za kakovu pjesmu našasto bilo. Tko je sad bio veseliji od Tikvanovića? Slavodobitnim skokom priskočio bi k stolu, sgrabio pero u šake, te sgrčenima prstima piši, da sve puca, sonete, balade, ili kakve mu drago pjesme.

---

[1] To svjedoči Arago u svom akademičkom govoru, Amperu u slavu držanu. [2] Isti na istom mjestu.

I sbilja njegove u dnevniku popisane pjesme uzor su okretne vještine i valjana ukusa; n. p. njegove balade: „Nebukadnecar u zvierinjaku," „Posljednji časi Bucefalovi", „Kaligulin konj kao konzul" itd.... zatim soneti: „Majčino srdce i — otčev bubreg", „Golubica i puran", „Zet i punica" itd.... sve su živi izrazi najnježnije sentimentalnosti!

Ali vriedno je napomenuti i puno drugih sitnijih pjesmica ovoga doba, kao je n. p. liepa ona paramita: „Ljubica i češljuga"; zatim „Volovi u kupusu", „Orgulje i šaraglje", „Tamburica i čabronoša" itd. svaka od ovih počima ovako:

„Pruži vilo! liru sada,
Pruži sada il' nikada!"

Kako veličanstven uvod! Ali je i svaka i glede mjerila i srokova itd. vještački izradjena. Samo bi mu se možda glede estetičnoga ukusa gdjegdje prigovoriti moglo; ali slušajmo, što on sam u svom dnevniku o mogućih kakovih prigovorih veli: „Meni je slabo do toga stalo, da li će se moje pjesme komu dopasti ili nedopasti. Ja pišem, jer mi se hoće pisati; a briga je mene za kojekakve rešetare i književne pandure!"

U obće se može reći o Tikvanoviću, da on kao pjesnik imade puno srodnosti s jednim starim i u nas dobro poznatim pedagogom i pjesnikom, mislim — s g. Pajom Čuturićem!

Pa neka sada tko rekne, da T. nije pjesnik? Jest, vjerujte mi, on je pravi — soko iz vranjega gnjezda!

Medjutim postanimo ovdje malo i pustimo Tikvanovića za koji časak na miru, pa skrenimo u lov, dakako književni, t. j. obazrimo se po našoj književnosti, nećemo li pronaći, da se „takav ovas, radja i u nas", t. j. nećemo li gdješta ovakova ili bar ovomu slična i u štampanih naših časopisih naći.

Scienim, da su valjani časopisi, a osobito zabavno-poučni časopisi, od velike koristi svakomu narodu; velim valjani časopisi, jer koja hasna od trnja i kupinja? Ali zato je uprav sveta dužnost svakomu uredniku, da marljivo razlučuje trebljenicu od kukolja, pjevačicu od kreštelice, t. j. pravoga pisca od nadripisca, a pravoga pjesnika od grešnika; jer nije svatko pisac, tko zlo pisati; niti je svatko pjesnik, tko slobodu pjesničku do skrajnosti ćerati znade; a upravo je grešnik, a ne pjesnik, tko tudje pjesme prepisuje.

Čuveni sastavitelj Labienovih listova veli u svojoj knjižici: „Pauvre France" [1] ovo: „U ovom stoljeću imade jedva dva ili tri velika pjesnika. Pjesnika drugoga reda najviše tuce. Naprotiv pako pet ili šest stotina po zanatu, a četrdeset tisuća diletanta!" Tu ima puno istine i glede naših pjesnika. Što se mene tiče, ja dielim sve naše pjesnike u četiri reda: 1. u velike pjesnike; 2. u dobre pjesnike; 3. u pjesnike preko mjere slobodnjake i 4. u pjesnike grešnike. Prvim i drugim čast i poštenje, š njimi neimam posla;

[1] U predgovoru na str. XII. od god. 1865.

nego s trećimi i s četvrtimi voljan sam razgovarati se, i to s pjesnici trećega reda prijateljski i blagim načinom, a s grešnici četvrtoga reda oštro i ozbiljno.

Počimam sa Slavončevimi pjesnici-slobodnjaci. Umjesto uvoda pripoviedat ću jednu kratku pripoviedčicu. — O Jourdainu pjesniku reče jednom njeka gospoja, da on piše u prozi neznajuć proze! — Kod Slavončevih pisaca naopako: mnogi pjesnici pjevaju pjesme neznajuć pjesničtva! Evo da se osvjedočite.

Jedan pjesnik — nije mi stalo do imena — pjeva u pjesmi „S bogom Slavoniji“ [1] ovako:

u 2. kitici: „Tuzi tvôj se vije pjesma ova.“
„ 5. „ „Al kad uprem zêne na tve stiene.“
„ 12. „ „Gorciem suzmi (!) namah bi proplako.“
„ 13. „ „Zaboravljuć (!) na tve gorke vaje.“
„ 14. „ „Sjećajuć se tvog svakoga davlja (!)“
„ 15. „ „Tužan iduć u 'ne tudje (!) kraje.“

Pjesniku je slobodoo kadšto skraćivat si gdjekoje rieči; al ovoliko pa ovakovih rieči n. p. „suzmi“, mjesto „suzami“; „'ne tudje“, mjesto „one tudje“; „davlja“, mjesto „davnine“ itd.... to je već skrajna i preko mjere sloboda; jer tko će se svaki put dosjetit moći, da n. p. „davlje“ ima značiti „davninu?“ itd....

Toj slična glede duha slobodnjačkoga pjesma imade na str. 113. [2] pod naslovom „Tamničar“. Da nepadnem u preobširnost samo ću uzeti jednu n. p. 5. kiticu u pretres:

„U to panu košćunasti (!) Turci,
Oko vrata živac-pećine (!)
Kam te — kliknu — divni Slovine,
Da te gladni progutamo vuci!
Ded naprvo, kô nam onda dodjo (!!)
Tamničarskieh sada skota vodjo!

Na tu jednu jedinu kiticu imam ovoliko dotičnomu pjesniku reći:

1. Srok mužki nije prema naravi našega jezika, osim ako se sriču jednoslovčanice rieči; jer je pošljednja slovka u nas riedko duga, a u štokavštini nije nigda naglašena. Ako toga meni nevjeruje, neka vjeruje uglednijemu od mene sudu „Književnikovu.“ [3]

2. Zašto je pjesnik izvolio reći baš košćunasti Turci, gdje je očevidan smisao: grabežljivi ili krvožedni itd. toga nerazumijem.

3. Naš jezik znade i za živac-kamen i za stanac-kamen; al za živac-pećinu (gdje je „živac“ spola mužkoga, a „pećina“ ženskoga!) naša knjiga dosad nije znala; to odkriće imamo zahvaliti g. pjesniku!

4. Sroku za volju mora glagolj „doći“ imati u aoristu u 2. osobi jednine mjesto „ti dodje“ — „ti dodjo!“ jer sliedi „vodjo!“

Nadalje u pjesmi „Iskrice“ na str. 106. [4]

„Odgovor mi jeko! kaži,
Jer znam da ti bježiš laži: (zapamtite to g. pjesniče!)
Zašto višnji stvori nas?
Jeka — za spas!“

---

[1] U „Slavoncu“ br. 6. od 28. veljače, god. 1865. na str. 95. [2] U „Slavoncu“ br. 8. od 20. ožujka, iste god. [3] „Književnik“ god. III. sv. 3. i 4. god. 1867. na str. 380. [4] U „Slavoncu“ br. 7. od 10. ožujka, god. 1865.

„Kaži kî su to narodi
Na taj sviet od Boga dani,
Da su tako silni odi
Na spas roda odabrani?
Jeka — Slavjani!“

G. pjesnik izrično u 1. kitici veli, da znade, da jeka bježi laži; kako može onda iskrena jeka na rieč „nas“ odgovoriti „spas“, a na „odabrani“ — „Slavjani?“ Neka se g. pjesnik neizpričava tim, da imade i u drugih književnostih takvih sugluhih jeka; imade dakako puno, al sve skupa nevaljaju.

Napokon u pjesmi „Mojemu uzoru“ na str. 161. u 3. kitici: [1]

„Dodj' te sboreć koral-usne . . .“

A zašto mi nebi rekli „koraljne ustne“, već baš po njemačkom kalupu „koral-ustne?“ (Dalje sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Turčin se neženi za ljubav nego si kupi ženu od tasta ili rodjaka joj kao robu od trgovca i nedobiva š njom miraza; a drugo je zlo za mladoženju da ju nevidi, dok se š njom nepovjenča, a onda ju roditelji i rodjaci vide pošljednji put nepokritu.

Što se tako bez velikoga okolišanja obavlja ženidba, za to i dopušta zakon, da se mogu razpitati, pa se već kod sklapanja ženitbenoga ugovora ustanovi svota, koju će muž otcu platiti, ako bi slučajno došlo do toga, da se razstave. Inače je, kad mu se žena iznevjeri povrediv strogost harema. Kad joj je milostnik musloman, vratit joj se je sa sramotom u roditeljsku kuću, ako je pak raja, onda ju bez svakoga velikoga obreda svežu u vreće i bace u more; a kršćanina objese. I premda se muslomani lasno mogu razpitat sa ženom, ipak se to riedko sgadja, valjda što mnogo drže do kuranova nauka: Pomislite muži, da su žene iz rebra, dakle iz grbave kosti; zato pravovjerni, budite uztrpljivi sa svojimi ženami znajuć, da može grbavu kost prelomiti, tko ju hoće sravniti.

Turkinje ipak nisu robinje u smislu evropejskom već i zato ne, što su od naravi sklone samoći i lienosti, pa im i neleži na srdcu sloboda kao našim ženskam. One se rada kuplju, veći dio dana probave u kupeljih, gdje obično nadju družtva i zabavljaju se razgovorom, razgledanjem tudjega odiela itd., a u kući je žena neograničena vladarica, jer se muž malo zašto brine. Ona skrbi za kuću, odgojiva djecu, upravlja ženskom radnjom, pa i najodličnije muslomanke sjede svaki dan uz kolovrat te predu, i šiju, pletu, vezu itd. Imadu manghal, na kom toliko puta kuvaju kavu, koliko se komu prohtije, a tu kuvaju i druge jestvine osobito kuhano voće, od koga svaki uzme po jednu žlicu, pa onda pije čašu vode itd. O živahnoj zabavi nema tu ni govora; obična je fraza, što se uz kavu ili drugo jelo čuje: afiat ler olgum — (u nas: išlo ti u slast) a to izričuć stavi ruku na prsa i čelo. Imadu one tù i svojih zabava: robinje moraju pjevati, plesati, gospoje njihati, igrat se š njimi šišmiša i sto drugih igara, tja i lutkami; na izvanredne godove zna

[1] U „Slavoncu“ br. 7. od 10. ožujka, iste god.

gospodar uzet i glumce — komedijaše, pa ih i žene gledaju igrati. Robinje su samo svojina žena te se ni gospodar robinjom nesmije služit, ako mu je žena nedaruje.

Samo je malo drugačije u baremu sultanovu u Carigradu. I tu robinje dvore, ali stražu straže uškopljeni crnci — kapuoghlan, kojim je glavar kislar agasi t. j. aga milosnica ili dari soadet aghasi t. j. aga kuće blaženosti. Uškopljenih crnaca ima do 400; starješina zove im se kihaja. Pod kislar-agom prvi je dvoranin valide agasi, uškopljenik prvi sultane matere; šeh sedelar agasi prvi uškopljeni čuvar carevića; kasine daraga uškopljeni blagajnik harema; bujük oda agasi, ušk. nadziratelj velike djevojačke dvorane; kućik oda agasi ušk. nadzornik male djevojačke dvorane; napokon dva imama za haremske mošee. U tom su haremu sve žene robinje, i slobodna Turkinja nemože da tù bude. Mati, sestre i rodjakinje nastoje sultanu u harem dobiti najljepših robinja, broj koliko da ih bude nije ograničen; izmedju tih bira si sultan žene, kojih smije imati sedam. Žene te zovu se kadune t. j. dame i razaznavaju se brojem prva, druga, treća . . . . kaduna. Sultanke zovu se samo matere, sestre i kćeri sultanove. Sve ine u haremu zovu se odaliske t. j. priložnice, pa makar i neoskvrnute bile. Sultan nebira po volji odaliske nego mu ih mati sultanka daje; koje rode sinove, imaju odličan naslov kaseki, a prva kaseki-sultan. Svaka kaseki smije si od robinja uredit posebni dvor i dobije za to do 500 kesa ili 25.000 piastara iz državne blagajne. Neposredne naloge od sultana prima kahaja kaduna, careva stara ljubovca a to mjesto može se steći samo izkustvom. Najveći upliv u sve domaće pače i u državne poslove ima valide-sultanka t. j. mati vladajućega sultana; ona ima iz državne blagajne godišnjih 1000 kesa. Po sultanovoj smrti, mogu odaliske, koje su rodile kćeri, iz harema izaći i razudati se, a koje su rodile sinove, šalju se u stari harem, iz koga više neizlaze, osim da koja postane valide-sultanka.

U sultanovu haremu je velika dvorana urešena sjajnimi kovinami i dragim kamenjem; pód joj je mozaik od samih sedefa (bisernica), koje se blieště, kano da su cvjetići i ptice opale iz raztrgane dûge. Na tom pódu nema sagova, nego da si ljepote djevojke nerazhlade nogu, imadu skamijce (podnožja), kojimi se, svezav si ih k nogama, po dvorani šeću. U sried dvorane ima šedrvan (vodomet), u kom ključaju mirisni valovi sigrajuć se sa zlatnimi kugljami, dižuć ih na vodu i tiščuć pod vodu; po stienah vise mletačka zrcala, u koja se ogledavaju liepe odaliske; po stupovih ima na stotine svietiljaka razne boje; na okolo uz stiene i stupove su divani. I druge su mu dvorane prema toj, samo što su sagovi razastrti po pódu. I drugi muslomani prema svomu imutku imadu od svega svoga najljepše hareme.

Turski ljubezni listići. Turci većinom neumiju pisati, pa kad nemogu biti s onim, koga ljube, oni mu svoje misli javljaju bez crnila (mürekob), pera (kalan), pečata (mühür) i artije; naime cviećem, voćem, drvećem, svilom, tvarju i bojom, a to svako ima svoje posebno značenje. Takvu kitu cvieća ili svežnjić zovu s e l a m. Tom se lukavštinom žene poslužuju osobito u Levanti. Kršćanin rob, obično predmet njihove ljubavi, može u vrtu samo na poredjenih cvietnjacih doznati tajni šapat svoje gospodarice, pa često takov veliki list nekaže ni četvrtinu one strasti, kojom bula gori.

Trator i ljubica znače n. p. možeš se nadat, kad nebude muža kod kuće, da će ti se neugodna sadašnjost osladiti. Narandjin cviet znači nadu. Žutelj (calendula) zdvojnost; sunčanica stalnost; lala okrivu s nevjere; ružica ljepotu. Kad rob sveže u kiticu žutelj, pa narandjin cviet, trator i ljubice, hoće tim listom po prilici da reče: „S muka, što ih trpim, sdvojio bi, da si nelaskam, da ću sretniji biti, kad mi se odstrani nuzljub“.

Tako pišu dakako samo ljubovnici, a više puta da još pritaje pravi smisao, zamiene čemu značenje n. p. ružica znači što inače ljubica. Razumije se, da žena može i uz muža takov list pisati premjećuć tobož iz zabave cvjetnake, ili slažuć kiticu.

Moškatka znači: složni smo. Trn od ruže: neprestano se plačem, a vi se rugate suzam. Komad tvari: već sam sit vaše dosadnosti. Krpa kanavosa: sutra ćemo se sastati. Parče svile: predobiste mi srdce. Malo zrcalo: pripravan sam žrtvovat vam se; itd.

Mošak je znak ljubavi i dokazuje kao on tako i ljubav, da se neda sakriti. Hamener opisuje jedan carigradski trg, na kom se prodavaju daleko dišuće mirodije arabske i spominje liepu misao Sardijevu, da prava zasluga, kao izlog mirodijara, bez gizde šuti i veleliepno miriše. Još dodaje stihove njekoga arabskoga pjesnika:

Djevojke su cvieće, cvieće sladko miriši,
A sladki miris pred Bogom je molitva.
Djevojke su zemaljska hrana a molitva je nebeska:
Miomiris uživa ujedno nebo i zemlja.

Roblje. Ovdje je sgoda, da progovorimo koju o nječem, što je još najružnijega medju muslomani, o umnih stvorovih božjih, koji nemaju prava, da budu ljudem ravnopravni, da budu gospodari osobe svoje — o robovih. U evropskom ugladjenom smislu ima robova, i koji to u istinu nisu. Ali rob u turskom smislu je onaj, koj ne samo nema političke nego ni osobne slobode. O kolika je strahota i pomisliti na to, da ima ljudi, i bez osobne slobode! A ima još u našem 19. stoljeću umom obdarenih božjih stvorova, kojih je volja ograničena i vezana na volju gospodarevu. Predaleko bi nas zavelo, da se pustimo razmišljat o tom, mislimo, najgorjem nevoljničtvu na svietu i ako zašto, a to za to žalimo, što Isusov nauk nije i posljednju grudicu zemlje pokrstio i ako za što, a to za to iz dna srdca želimo kršćanskim vjerovjestnikom, da im Bog blagoslovi radnju sretnim uspjehom.

U iztočnih stranah svieta, naročito u Aziji i Africi, u državah despotskih, pomogo je izlam, te se od starine uzdržalo roblje. Kuran doduše zabranjuje pravovjernike držat robovî, ali zar ljudi druge vjere nisu na božju sliku stvoreni ljudi? I to mi je priznati, da uza sve moje iztraživanje nisam nigdje našo traga, da bi Muhamed i njegovi našljednici kalifi ratne uhvaćenike smatrali robljem; kalifi su doduše imali robova crnaca, a te su si kupili. Istom za križarskih vojna čini se, da su Saraceni počeli ratne uhvaćenike robljem smatrat. Od to doba prodavaju roditelji djecu i od tada ratnimi zarobljenici i otmicami pune od onda tržišta robljem. Kuran istinabog blaži ponješto sudbinu tih nevoljnika i dopušta ih pače osloboditi budi s veledušnosti budi vjerske revnosti i darežljivosti, dà i do njekih časti mogu se samo robovi popeti kao što su kizlaraga, načelnik crnih i kapi-aga, načelnik bielih uškopljenika; a samo robkinje georgijske i cirkasijske su u haremih velikaša; nu i kao takove ipak su robkinje!

Prodavanje i kupovanje robova staro je kao i poviest. Već prve knjige svetoga pisma spominju trgovce robova, što no su ih iz Azije prodavali u Afriku n. p. kupiv od braće Josipa.

Turski robovi imadu se bavit kućnim poslom i obično im je bolje nego li plaćenim nadničarom, jer ovih se gospodari za plaćeni novac hoće užiti, a za one se boje da jih nepobiju i brzo neizgube; no u lukah i robovi rade težke poslove.

Hacklender tužno opisuje tržišta roblja u Kairu. U istoku su žene pokrivene, ali nema zakona, koj bi Evropejcu branio, da vidi robkinje a visi dakako o dobroj volji trgovčevoj, hoće li uprav najbolju robu pokazati. Spo-

menuti putnik dodje u dvorište jedne kuće, gdje gore bijaše otvorena galerija, i sobice pune robova na prodaju; na dvorištu sjedjahu crni robovi i robkinje raztavljeni dakako, tù moradjahu podnašati strašnu dnevnu žegu i večernju i jutarnju studen; bijahu skoro goli, i tako sjedjahu čekajuć, hoće li koj kupac doći, da si kojega izmedju njih da dozvati i da ga bude sa svih strana kao mrtvu robu pregledavao. Putnik vidje i dvie sestre i ču, kad je jedan jednu od njih kupio, da su ih samo najokrutnijim načinom mogli iz medjusobnoga zagrljaja otrći. Nije se tù pazilo na čustvo i ljubav sestara niti na onu strašnu misao: budu li se bog zna ikad više vidjele. Biele robkinje prodavaju se za 2, 3 do 6 i 8 sto forinta, ljepše i za skuplje, a crnice prolaze jeftino, za 60 do 300 for. Dogodi se, da su mnogi osobito bieli robovi i robkinje za kaznu poslane na tržište; trgovcem se dakako kaže, da ih neprodadu, ali promislite si onaj strah, kad sjede medju inimi na prodaji neznajuć, koga li će dobit gospodarom.

Robovi se obično žene, a djeca im spadaju u domaću obitelj; a što mogu biti subaštnici po smrti svoga gospodara, to im često pribavi slobodu i imetak. Robkinja porodiv gospodaru diete, po gospodarevoj smrti biva slobodna. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz Zagreba. U sriedu bijaše redovita sjednica matematičko-prirodoslovnoga odbora jugoslavenske akademije; pravi član pres. g. Ljud. Vukotinović čitaše razpravu o granitu moslavskom i o hrastu uobće a o naših vrstah napose.

— Traže se dva uvježbana zvučnim glasom obdarena pjevača za operettu kod hrvatskoga narodnoga kazališta. Natjecatelji vješti kojemu slavenskomu jeziku neka izvole svoje uvjete s izkazom svojega dosadanjega uporavljenja pismeno poslati na odbor upravljajući poslovi narodnoga kazališta u Zagrebu.

— Sinoć se živi sjetiše svojih milih pokojnika i pokazaše, koji je kako mogo i umio, svoju tugu i žalost za njimi. Ovdje su sva groblja titrala u svjetlosti i sve ulice vodeće u groblja vrvile ruljami polaznika, a dubkom puno bijaše osobito groblje sv. Jurja, gdje su grobovi mnogih i za sav hrvatski narod zaslužnih ljudi, a izmedju ostalih po imence sa grobom sladjahnoga pjesnika „Djulabija“ grob palih žrtva g. 1845. na trgu sv. Marka.

Nema danas više krvi njihovoj traga na istom trgu; što nije odbor za poljepšanje grada izrovati dao, to je kiša oprala, nu i danas nisu rodoljubi prestali oplakivati svoje „srpanjske žrtve“; njihov grob je i ljetos po najljepše nakićen cviećem i svjetiljkami; na njihovim grobu i sinoć je rodoljubiva mladež odpjevala krasnih tužnih pjesama. I treba poštivati požrtvovanje za narod! Ako iz nas ima biti što velika, to može nastati samo rodoljubivim požrtvovanjem i žrtvami. Samo to prati prava slava; pjesnik veli:

Slava trepti nad grobovi,
Koji kriju to — što ovi!

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Obredne glagolske knjige, — do zla pokvarene rusinštinom po biskupu Metodu Teleckom za pape Inocenta premješane, sada će rimska vjeroplodnica popravljene i jezikom izpravnim zakonitim novimi glagolskimi slovi preštampati. Hvala bogu, da se jednom ima doskočiti i tomu jadu naših hrvatskih popova.

— „Novi Pozor“ je u Beču obustavljen sbog njekih formalnosti i zadovoljštine § 11. t. g. Čujemo, da će već budućega tjedna ugledat u Zagrebu tri časopisa: Jakićevo „Sidro“, Klarićev „Slav. jug“, taj davno oglašeni ilustrovani časopis sa članci latinicom i ćirilicom te pisanimi slovenštinom, i napokon novi politički list pod uredjivanjem Mar. Manasteriotti-ja.

— Narodni kolendar za g. 1868 izdala je knjižara Županova I. tečaj, sa-

držaje osim svega što u koledar spada podpuni šematizam naših oblasti, pa onda crtica iz naše poviesti, pripoviedku itd. U velikom obliku str. 80. Ciena 50 nvč.

— Nova hrvatska kuharica ili pouka kako se gotove svakakva jela, knjiga našim ženskinjam veoma potrebna, doštampava se u Jakićevoj tiskarni. Slučilo se, da se u isto doba u Ljubljani za Slovenke doštampava „kuharica“ spisana Nežom Lesarovom, a za Poljakinje je uprav izašla nakladom „drukarni W. Manieckiego“: Kucharka polska. Česi imadu od Hansgirgove dobro djelo: „Nová česká kuchařka“, a Srbi dosta loš Draganovićev prevod iz peštanskoga „Kochbucha“: srbski kuvar. (U Novom sadu 1865.) Da takvih knjiga ima i bogata ruska literatura, treba li spominjati?

— „Djevojačke šetnje i pogledi ili labirint ženskih lukavstva“, tako se zove 9. istočnih pripoviedaka, što ih je s ruskoga preveo i u Biogradu izdaje S. Obradović. Ciena 40 novč.

— „Pravoslavni propovjednik“ mitropolita srbskoga Mihajla. Treća knjiga u korist svećeničkoga fonda, 20 štam. araka; stoji dvie cvancike.

Narodno kazalište. U subotu dne 26. t. m. predstavljaše se prvi put „Magelona“ tragedija od J. Kolara, iz češkoga prevedena po Aug. Šenoi.

Čin ove tragedije uzet je iz češke historije. Razkriva se zlokobno doba pod Rudolfom II., carem njemačkim i kraljem češkim dvorujućim u Pragu, koj se, zanešen alkemijom i astrologijom, sakrije pred svojim pukom u svoje sjajne dvorane propustiv vladu svojim plaćenikom, izkvarenim španjolskimi običaji po njem uvedenimi, koji napokon okužiše mal ne sve plemstvo česko i otudjiše ga blagoj prirodjenoj mu slavenskoj naravi. Jauk tlačenoga puka neprodre u njegove laboratorije, koji proždreše državno blago, i nezadovoljstvo naraste do one poznate urote, pomoćju koje njegovu bratu Matijašu napokon za rukom podje, da ga izstoli. Ta katastrofa nedolazi u tragediji, već se u njoj predočivaju samo uzroci, iz kojih je morala poteći. Rudolf se prekasno probudi iz svojih učenih sanjarija i bezkoristnih igrarija pa pomisli, da se samo neobičnom oštrinom prietećoj propasti doskočiti može, čim sve pokvari. Vješala i krvnički mač umnožiše još broj Pikarda (pristaša nadvojvode Matijaša) i odvukoše plemstvo od ozbiljnih zanimanja u konačnu razkalašenost. Posvuda se ne samo grieši već i griešenjem hvasta i iz objesti čine najpodlija bezakonja.

Tu epoku narisa nam pjesnik istina vještom rukom i dosljedno, no po našem mnienju odviš preoštro i to je, za što nam se nemože to djelo uvrstiti medju umotvore. Nagomilani užasi mogu obćinstvo uzdrmati, obmamiti na čas, no uznesti mu duh u vrhzemne krugove, očarati i čistiti mu dušu, što je zadaća prave tragedije to nemogu. K tomu treba nješto više nego razuzdanih strasti, koje neštede ni božjih ni ljudskih ustanova, koje griešnom nogom gaze sve, što je ljudem sveto, i nemogući odoljet putenosti laćaju se noža te uništuju sebe i onoga, koj im na put stane. U svem djelu nema slike do cigloga Lomnickoga, kod koje bi uzrujana duša odpočinuti mogla, a i taj odbija nas svojim cinizmom, a još manje nas oporaviti može hladna i neženska kriepost Eve s Losa, rodjene d' Ayamonte.

No ako utisak, što na nas proizvede taj komad, nikako prijaznim i umjetničkim prozvati nemožemo, to rado priznajemo, da je pjesnik pokazao, da ima dara psihologično risati značaje i da je podpunoma vješt kazalištnomu efektu. U tom obziru zaslužuje to djelo pohvalu i može se bez sumnje medju najbolje poznate nam slavenske drame uvrstiti. Naše obćinstvo primilo ga je prijazno i mislimo, da bi se još koj put opetovati moglo.

Predstava je pošla za rukom. Komad bio je sjajno na pozorište stavljen. Jedino dirnu nas neugodno što su u kabinetu cara Rudolfa visjele moderne slike; to bi zaslužilo svakako oštar ukor, da neznamo, da naše kazalište nema navlastito načinjenih slika u tu svrhu i da se takove iz privatnih kuća rekvirirati moraju a u tom obziru Zagreb nije bogat i zato se uzme, što se slučajno dobije; no mi bi g. redatelja svjetovali, ako mu se priličnije slike nedonesu, da ih sasvim izostavi a na njih odnoseća se mjesta u knjizi izbriše; odbor pako neka se postara, da si njekoliko slika u odjeći raznih vjekova, pa i nebile

baš umjetničkom rukom izvedene, nabavi, što mu za cielo neće velika troška prouzročiti.

Komad bio je dobro odigran. Gosp. Freudenreich (Lomnicki) karakterisao je izvrstno. Gdčna. Bajzova (Magelona) i g. Brani (Oto s Losa) igrahu sa strasti i vatrom i bijahu pleskom i izazivanjem odlikovani, šteta, da im nije bila plastika u skladu s liepim izrazom njihova govora. G. Mandrović (Rudolf) govorio je krepko i uzdrmao je obćinstvo u prizoru, gdje svojemu razuzdanu sinu proriče smrt na stratištu. Gja. Popovićeva (Eva s Losa) govorila je odviš patetično i kao ubijena činila se više kao da spava nego kao da je mrtva. G. Isaković (Don Cezar) pokazao je napredak i u govoru i u kretanju. Ostali sudjelujući imahu neznatnih uloga i izvedoše ih bez smetnje do jedinoga Stefanovića, koj je zapinjao u govoru.

Napitnicu, dolazeću u tom komadu stavio je u glasbu ravnatelj našega orkestra shodno i u slavenskom duhu i bila je dobro izvedena.

Lakrdija „Pjesnik i seljan" prevedena po g. Freudenreichu, koja je već prošaste saisone dva puta predstavljena bila, napunila je u nedjelju dne 27. kuću više, nego li ma ikoj drugi komad, i dopala se ovaj put više nego li lani. Gja. Norvegova i gg. Freudenreich, Plemenčić i Mandrović zadovoljiše podpunoma, premda je prva bila nješto promukla. Pleskalo se mnogo i živahno.

U utorak dne 29. imao se je predstavljati melodram „Sirota i ubojica", no budući da je gospoja Norvegova, koja u njoj glavnu ulogu igra, oboljela, opetovala se vesela igra „Dobri prijatelji" ali malne pred praznom kućom. Predstava bila je jošte bolja nego li prvi put.

Napokon u četvrtak dne 31. t. m. prvi put: „Nećakinja i tetka" vesela igra u jednom činu od Görnera, shodno prevedena po g. Zecu, dopala se je obćenito i u istinu veoma je zabavna i kazalištnom vještinom sastavljena te mislimo, da će se na repertoriji uzdržati. Gg. Freudenreich (Tržić), Mandrović (Dobrinović) i gospodična Perisova (Marija) igrahu izvrstno i bijahu po gospodični Podrmanskoj (Ljubica) i gg. Banu (savjetnik Višnjić) i Stefanoviću (sluga Lovro) samih početnicih podobro podupirani. Zatim sliedila je po drugi put predstavljena vesela igra „Sljeparija".

To je bio četvrti novi komad u 9 predstava! — pa se ipak njeki ljudi jošte tuže na oskudnost novosti i tomu pripisuju slabo polaženje kazališta; nemaju pravo i varaju se, jer Magelona, prvi put predstavljena, nije kao što od nadležne strane dočusmo, ni toliko čista dohodka donjela, koliko je unišlo u repeticijah starih komada. Uzrok tomu nepovoljnomu pojavljenju mora dakle sasvim nješto drugo biti. — —l—

Konjićev skok *

Od Anke Tomčeve.

će	se	tu	šu	rie-	vom	Što	da,
djin	čvr-	šit	ne	mi	du	vom	No
Na	se.	sla	na	sla	stu,	ro-	zi
stu,	dom	za	u	re	us	na	kr-
Što	dom,	me-	ve	Srd-	viek	sni-	mog
o	Dok	ce	mi	po-	Sta	ga	me
no	se	slo-	da,—	da	čin	u	ne
je	glo	va	Tur-	ge	Sve	vre	ru

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 46. Odgonetku (rebusa u br. 42.) „Dualizam propast naša" riešiše gg.: Mir. Šafarić, Ivan Belan, Ferdo Šnidaršić, Nikola Sigović, Antun Hofl, Drag. Jagić, Jure Slama, Stjep. Kranjčić i Milan Hadžić — pravnici; Dane Rašić, Tomo Vidović, Fr. Šic, Ivan Žagrović, Janko Matun, gimnazist; Bož. Daščarić, član nar. kazališta — svi u Zagrebu; Ivan Pajtok, učit. u Novih Čičah i Dušan Gjermekov, tajnik „Cvieta u Aradu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 305. Josip Šavor, župnik u Velikom Bukovcu. 306. Mirko Mrazović, ckr. porezni protustavnik u Ivaniću. 307. Gja. Kata Filipovićka u Netretiću. 308. Eduard Jelošić, duh. pomoćnik u Križu. 309—317. Tomo Benko, Mirko Ivanić, Stjepan Kramarić Ivan Nep. Stiščak, Stjep. Niemčić, Franjo Starčić, Tom. Sataić, Nik. Stoos, Ant. Wörös — klerici u Zagrebu. 318. Vladimir Vujanović, gimn. u Varaždinu. 319. Tomo Štefanović, trgovac u Karlovcu. 320. Radoslav Lopašić, kot. sudac u Severinu. 321. Nar. čitaonica na Rieci. 322. Gja. Zora Družakova u Petrovini. 323. Dragutin Fröhlich, trgovac u Sv. Petru. 324. Ljudevit Ivkanec, c. kr. nadporučnik-auditor. 325. Milan Lastović, činovnik kod hrvat. dvorske kancelarije u Beču. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 45. U Zagrebu 9. studena 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ulomak iz „Slavke“

tragedije iz povjesti polabskih Slavena, spisao Aug. Šenoa.

Dio I.

(Palača u dvoru kneza Vojmira na Labi).

Pojav I.

Knez Vojmir. Župan Radoš.

Vojmir
(sjedeći na stolici s lieva skoči).

Buna! Šta? U mojoj vlasti buna?

Radoš
(mirno stojeć do njega).

Dà moj kneže! Ko u oči bure
Na dnu mora bruje mukli gromi
Po svoj zemlji tvojoj. Puk zlovoljni
Potajno se jata — kuša sablju
Sokoleć se tajinstvenim okom
A u duši crne misli snujuć.
I za kratko — tog se bojim kneže —
Grnuti će biesna ota rulja
Na kneževske biele tvoje dvore
Urličući: „Zlu je krivac Vojmir!“

Vojmir.

Krivac? Zašto krivac? Komu krivac?

Radoš.

Kriv je, koga hoćeš biedit s grieha.
Knez si k tomu — u tebe je vlast,
Prvi razlog zavidjanju svieta;
Jer čim više na pozorju stojiš,
Čim se dublje svjetina ti klanja
Tim pred svietom više mána imaš.
Vjere, da nam bog koj snidje s neba,
Pa da stane čelo smrtne vlade,
Najgori bi svietu vladar bio.

Vojmir.

Krivac ja — o reci zašto? — Zašto?
Tko me biedi?

Radoš.

Sav se narod buni,
A najviše župni poglavari.
Jedni vele, da si odviš slab,
Da će s tebe kneževina propast;
Drugi kažu, da si biesan krvnik,
Pusti zator narodne slobode.
Taj te psuje, da si Niemcu rob,
Da ćeš narod prodati tudjincu;
Onaj opet, da si kneže lud,
U Slavena jerbo pomoć tražiš
Proti sili svesilnoga Niemca.
Tako viču, tek u jednom složni
Svi ti kažu, da si kneže star,
A svi znadu, da si zemlji knez.

Vojmir
(smućen).

Slab i silnik — i Slavenu drug,
Proti Niemcu — a i Niemcu rob.
Izdajica, izda —

(živo)

Vojmir! Ja!

(plane)

Taji l' zmija ljući otrov, reci
Neg te rieči?

(zabrinut)

A što dalje reče:

Knez i starac —

(zamišljen)

Knez i star —

(življe)

O zbori

Čistim glasom iskrenieh ljudi,
A ne slovom crnieh bogova!

Radoš.

Istina tek jedan jezik ima.

Vojmir
(blago)

Prijatelju! Da te tkogodj pita,
Tko je Vojmir? Jelte, ti bi reko:
Knez na Labi — valjan, krotak čovjek,
I za mlada bio rodu dika
Zator vragu — sada —

Radoš
(hladno).

Knez i star.

Vojmir
(žestoko).

Ha! Zar i ti!

Radoš.

Dobro znadeš kneže,
Laž i Radoš ljuti su si vrazi.

Vojmir
(zdvojno).

Glavo jadna! Kamo da te siedu
Sad zanesem — da nepukneš — kamo?
(blago poslje časka).
Prijatelju prosti — ti si dobar.
A ja starac smućen — vele smućen.
Da tko dalje pita, moj Radoše
Kakva plaća ide kneza — mene.
Jel Radoše. — Pravo mojoj djeci
U djedinskoj vlasti. Jel da tako?

Radoš.

Sjajna ti je zasluga junačka,
Al još crnja ti je ljudska hvala.

Vojmir.

Crna hvala — pravo reče — crna.
Al prijane! Vidiš, moje srdce
Uvjeke je volilo Radošu,
I kad ruka ova venut stala,
Radoš ju je mudar zamienio.
Pa ja starac pred smrt svoju smislih,
Da na tebi moja kuća bude,
Da ti milu moju djecu paziš.
Gle Radoše — ja ti neimam blaga
Do dvie glave — sina mog i kćerce.
Njim ću pustit svoju djedovinu.
O Radoše, tako ti bogova,
Svjetuj starca nejaka i brižna,
Što da činim, da po smrti mojoj
Miloj djeci tvrdo pravo bude,
Da joj lakom stranac nerazgrabi
Baštinu i vladu pradjedova.

Radoš.

O da svako srdce za te bije
Kô što moje, nebi oblak brige
Mutio ti vedrost starih dana.
Ali miruj, mirno u grob legni
Ja ću biti stupom tvomu domu,
Čelik štitom mladjanoj ti djeci.

Vojmir.

O hvala ti, tisuć puta hvala
Prijatelju dragi!

Radoš.

Čuj me kneže!

Ti nepitaj, što ti Radoš veli,
Već pomisli, da ti zbori Radoš
Ti si star — a djeca su ti mlada,
Ti si slab — i djeca su ti slaba;
Žezlo pada iz uvele ruke,
A po zemlji reži jato psina
Kao kost, da vladu tvoju otmu
Djeca tvoja, da ostanu gola.

Vojmir.

Al moj susjed Boleslav jih brani,
Pobratim moj —

Radoš.

Kad se blago dieli,
Brat je prvi krvnik bratu svomu,
Slaven guja najljuća Slavenu,
Što no će se srdcu tvom privinut,
Da te mahom jednim na smrt rani.
U zemlji su vrazi — vrag je susjed,
A najljući, koga i nevidiš
Izza Labe reži — to je Niemac.
Preko mora siže ljutom pandžom,
Kako neće preko male Labe;
Crni su mu bozi pomoćnici

I kô voda, poplavica silna
Moć mu raste — širi se i širi
Satirući, što se neprivine
Pod željezno njemške krune igo,
I neklanja onom nakrst bogu. —

Vojmir.

A Slaveni! — Toliki Slaveni?

Radoš
(porugljivo).

Oj Slaveni — toliki Slaveni!
Da su jedni kneže — koliki su,
Ljuta bi ti ono tvrdja bila,
Pa da udre svi germanski vali,
O toj hridi razprši se bura;
Al je ono razsijano kršje,
Tisuć glava, tisuć svojih volja,
Preko kojih njemški talas juri,
I u more bezdano jih válja.

Vojmir.

A ja — da se klanjam Niemcu — krstu?
Da ostavim zakon pradjedova?

Radoš.

Ništetna je desnica slavenska,
Svemogući ti je mač germanski;
Onoj ti je robstvo usudjeno,
Ovom svietska vlada namienjena.
Blago onom, koj se silom druži,
Težko tomu, koga sila bije;
Opirat se sili sila smije,
A slabosti odpor ludilo je.
Pa i zašt se nedrugovat s Niemcem?
Ljudska sreća — ta za krv nepita
Nit se pita, **tko** ti dar koj daje
Neg **što** daje. — Zakon taj se mienja
Kako vrieme. — Pradjedovi kneže,
Po svojem su redu živovali,
Svojoj volji — sad su trule kosti
A mi kneže, mi smo živi ljudi,
Mi ć'mo živjet, kako nam je bolje.
Ti si knez — al šta to rekoh — rob si,
Ovdje svatko slobodan bit hoće,
Svatko goso. Župani, seljaci,
Vucalica svaka zapovieda
I u sboru viče: „Tako hoću,"
A moj knez se svakom klanjat mora.
Preko Labe — na njemačkoj strani
Gledaj kneza — zemlja mu je robljem,
Za njeg ore, — njega plaća, brani;
Pa ni pisnut neće, kad ju biješ:
To su ljudi, to je kneževanje.
S toga Radoš, prijatelj ti kaže:
Pod vlast njemšku prigibaj se kneže,
Pod štit njemški stavi svoju djecu.
Niemac će ti vladu tvoju snažit,
Niemac će ti razmaknuti zemlju,
I udarit potomčadi tvojoj
Stavan osnov slavne budućnosti;
Pa će živjet pleme Vojmirovo
Pokraj Labe ća do kasnog vieka.

Vojmir
(zbunjen).

Niemac? — Mene? — Jel to Radoš — [Radoš?
Stavna sreća — zemlju razmaknuti.
Niemac! — mojoj djeci — on — oh ne ne!
Jesil ti to reko — zbilja reko?

Radoš.

Ne, ja velim, da nečiniš toga;
Već se sveži s bratom Boleslavom,
Pa se diži na germansku zemlju:
Ti onamo, pa će Niemci amo
Kao krvna krilatica zmija
Dahom smrtnim tvoju zemlju zažeć,
U prah razbit gospodsku ti kuću,
Kopitom ti staro čelo smrvit,
A izčupat tvojoj djeci srdce.

Vojmir
(zdvojno).

Stani! Stani! Djeco, moja djeco!
O! — Nek bude volja tvoja.

Radoš
(za sebe).

Ah!

(glasno)

Da znadeš: Rimski car ti Oto
Obećaje margrofiju ovdje
A i sinu tvomu. — Kaži sada
Bil u tvoje ime ugovor taj
Svršio sa Niemci?

Vojmir
(izgubljen).

Idi, radi!
Ja — ja neimam više svoje volje.
(ode).

Pojav 2.

Radoš sám.

Oj ludjače stari, misliš bolan,
Da sam tvojoj sreći vjerno pseto?
Zašto? Ja da gradim tvrdu kuću,

Da se drugi goso po njoj báni?
Ne! Moj Radoš odviše je mudar.
Bogato je razbojište sviet,
Mudar li si budi razbojnikom,
Grabi, gdje šta ima — bit ćeš čovjek!
Sila, to je prvi zakon svieta,
Bog je sebi svaki čovjek sám,
A što ljudska ludost bogom zove,
To je mudroj glavi čegrtaljka.
Prijateljstvo, ljubav, šta je sve to?
Zasjeda je mudroj glavi zgodna,
Izza koje umom — oštrim nožem
Ludog srećka proburazit smiješ.
Lud je onaj, koj na slabom srdcu
Sviet si gradi, i zamećuć razum
Sám izkopa svojoj sreći oči.
Tko je Vojmir? Pepela je šaka
U kojem tek mala iskra tinja.
Radoš? Dub je Radoš granat snažan,
A taj dub da popeo razpiri,
Ja rob tebi, sluga hrdji? Nikad!
Da Radoše, tvoja nek je volja!
Razvrženo zavišću i biesom
Kao zimi gladno jato vuka'
Slavensko je pleme. Nek se kolje!
Proti knezu župane pobunih
Proti njima kneza. Nek se grizu!
Jad i briga ubiti će starca,
Sladka razkoš nek mu truje sina,
A za sve to prijateljstvo će me
Kćerca njegva žarkom slasti platit.
Niemci su mi vjerni pomagači,
Pa ću spregnut biedno ovo pleme,
Nek je rob, koj slobode necieni.
O pameti! ti božice svieta
Kao jastreb nad dolinom bujnom
Sad mi razvij svoja snažna krila,
Bogat plien se tvojim noktom nudja,
Robi, haraj smrtonosnim kljunom,
I kneževskom ovjenčaj me krunom.

Vjenčanje na stratištu.

(Pripoviest od Aleksandra Dumasa).

(Konac.)

— Što ti je? upita ga.

— Ništa.

— Česa se bojiš?

— Ah — ničesa.

— Mili Bože, što misliš, česa se strašiš?

— Ja mislim, da Konštancija nije svoga otca vriedna, ništa više.

— Majka prestrašena skoči.

— To nemože biti!

— Zašto ne?

— Rekoše mi, da će namah za menom doći, pa da će nas kod kuće čekati.

— Ajde dakle kući, i pogledj, je li tamo, pak ako jest, povrati se š njom opet ovamo.

— Ja ću se namah opet vratiti.

Pak pokuca, da ju izpuste. Tamničar otvori, a majka poteče kući. Kuća prazna; Konštancija se još nevrati.

Majka se povrati u grad, te upita za kćerku. Ondje joj kazaše, da neznaju, gdje je. Ode opet kući. Al Konštancije još sveudilj nema. Majka čekaše do večera; ali Konštancije neima, te neima.

Sad se opet sjeti supruga, te ode na novo prama tamnici, ali sada tako pomalo, kao da stupa za liesom svoje kćerke na groblje. Vrata od tamnice se otvoriše kao i prvi put. Suprug joj sjedjaše na istom mjestu, na ko-

jem ga i ostavi; akoprem ju namah prepozna, nepodigne se ipak s mjesta. Mati poklekne pred njim, te si nasloni glavu na njegova koljena.

— Signoro, možete si predstavljati, koli strašno su prenoćili noć.

— Već zorom se otvoriše vrata od tamnice, a odsudjeniku bi rečeno, da je slobodan.

— Već sam jednom kazao, podrugljivo reče neznanac, da je grof Carraciolo bio plemenit gospodin, koji je svoju rieč savjestno držao. Moji roditelji odoše pod ruku se vodeći. Al jedina noć u tamnici prikrati jim život za deset godina.

— Kad dodjoše do ugla, od kojega se vidi naša kuća, gledaše Konštancija, gdje izgledajući njih kleči na pragu. Al oni nepodvostručiše koraka, nu ni ona neustade, da jim podje u susret. — Kad joj se već sasvim približiše, sklopi Konštancija ruke, te izreče tu jedinu rieč: „Milost!"

— Majka i nehotice pruži ruku medju supruga i kćerku. Otac ju odrinù.

— Milost! plačnim glasom opetovaše Konštancija.

— Milost? moje diete, a zašto milost? Niesi li angjeo, svetica, više nego mučenica? Pak ju poljubi, te obadvie, majku i sestru, u kuću uvede. Unišav uzme pušku sa stiene, objesi ju na rame, i ode u grad, da se grofu zahvali.

Grof ode pred jednim satom u Napulj. Htjede zahvaliti Rajmundu. Rajmund ode s bratom. Otac se dakle povrati kući, i objesi pušku na njezino mjesto. Malo zatim čuše majka i Konštancija, gdje je nješto težko palo; potekoše van, i nadju starca, gdje leži onesviešćen na zemlji. Polože ga na postelj; sestra ostane kod njega, a majka odtrči po liečnika. Liečnik je vrtio glavom, al ipak otvori žilu, pod večer otvori otac opet oči. Upravo u taj par, kad ih otvori, koračim ja preko praga. Otac nevidje si niti žene niti kćeri, on vidje samo mene.

— Sinko moj, sinko moj! viknu; osveta nebeska te sama pošilja!

— Ja mu padnem oko vrata.

— Ajte van, reče majci mi i sestri, ostavite nas same.

— Zatim se sjedne na postelji, te reče Konštanciji, dok je odlazila majka: Idi za majkom, ako hoćeš, da ti udielim svoj otčinski blagoslov.

— Konštancija poljubi ruku umirućemu si otcu, objesi se plačući meni oko vrata, i odide za majkom.

— Ja položim pušku, samokres i bodež na stol, i pokleknem uz otčevu postelj.

— Osveta nebeska te dovede natrag, opetovaše još jednom. Slušaj sinko moj, i nepretrgavaj mi rieči; jer ćutim, da ću samo još kratko vrieme živjeti.

Pak mi je pripoviedao sve. Čim je duže govorio, tim mu bje glas jači, tim su mu više sievale oči, kao da je sasvim čil i zdrav. Al izrekav zadnju rieč pade natražke. — Za čas poslie toga preminù.

— Dugo nisam mogao vjerovati toga, dugo njim tresao, i zvao ga, al napokon poćutim, da mu je ruka u mojoj ruci hladna. Stisnuv mu oči, i po-

loživ mu ruke unakrst na prsi, poljubim ga posljednji put, i pokrijem mu lice zastorom. Zatim otvorim vrata, i pozovem majku i sestru.

— Ajte ovamo, rečem, ajte i molite za preminula.

— Obje poklekoše plačući uz postelj. Medjutim uzmem samokres i bodež, i baciv pušku na rame okrenem prama vratam.

— Brate, kamo ćeš? upita me Konštancija.

— Kamo me sam Bog povede, odgovorim. I prije nego me je mogla zadržati, bjeh već vani, i izčeznuh u mraku.

— Podjem ravnim putem prama Napulju. Čuh, da vi nieste samo ljepša, nego i pravednija od drugih vladarica. Dodjoh u Napulj, da kod vas pravicu potražim.

— Zašto si nieste sam potražio pravo? upita vladarica neznanca.

— Zabosti bodežem, premalo je za takov zločin, signoro, ja zahtievam stratište. Antonio Carraciolo osramoti moj rod, pak zato ja zahtievam osramoćenje Antonia Carraciola.

— I to svim pravom, odgovori vladarica.

— No budući sam saznao na putu, da je na glavu Rocca del Pizzo razpisana nagrada, a došav u Napulj sbilja na uglovih čitao oglas, koji 4000 dukata obećaje onomu, koji ga il živa il mrtva u ruke pravice preda, podjoh za veću sigurnost k ministru, te mu se ponudih, da ću mu ja izdati toga čovjeka, koji se svuda traži, ali nigdje nemože naći. Nu on nehtjede pristati uz ono, što sam zahtievao, naime audienciju kod Vaše Visosti. S toga si preduzeh drugim putem svoju svrhu postići — robio sam na cesti od Resine do Terra del Greco.

— Dakle ste to bio vi, a ne Rocco del Pizzo?

— Ja sam robio na drumu Averskom . . .

— Dakle ste to bio vi, a ne on, koga smo držali, da je to počinio?

— Ja sam ubijao na cesti Amolfičkoj. Smrt Rajmundova bje početak moje osvete, jer si preduzeh latiti se osvete, kad se nemogoh dočepati pravice.

— Bog tako htjede, da sam vas opet našla, još se može sve to izravnati. Jeste li još pripravan izdati Rocca del Pizzo?

— Jesam.

— Znate li, gdje se zadržaje?

— Znam.

— A jamčite li zato, da ga se možemo dočepati?

— Jamčim.

— Izdadete li ga živa?

— Za mrtva Carraciola, to je moj uvjet. Pošljite me u tamnicu, te me dajte odvesti pod stražom k prozoru, odkuda ću moći vidjeti pogubu Carraciola. Čim bude Carraciolo mrtav, izdat ću vam Rocca del Pizzo živa!

— A što onda, ako ga neizdate?

— Već sam vam rekao, da moja glava jamči za njegovu glavu, pa to i opetujem.

— Pravo imate, odgovori vladarica, ja sam to zaboravila.

Na to pozvoni, i satnik garde unidje.

— Odvedite toga čovjeka u tamnicu, zapovjedi.

Kapetan preda neznanca dvorskim gardistom, i vrati se opet k vladarici.

— Sada, nastavi vladarica, dajte uhititi Antonia Carraciola, i odvedite ga u tvrdjavu del Ovo.

Kapetan ode u dvor Carraciolov, al grof sluteći valjda, da mu prieti pogibelj, uteče.

Čim to vladarica dozna, što je tim većma potvrdjivalo krivnju njezina ljubimca, izda namah zapovjed plemstvu, da joj se krivac u roku od tri dana preda.

Tri dana prodju; no kad se nit treći dan grof nepojavi, vidje Napulj, kad se sutradan probudi, petdeset zidara, gdje ruše dvor Antonia Carraciola naproti stolnoj crkvi.

Kad je bio dvor razoren, donesu plug, kojim načine na istom mjestu brazde, a u te brazde pospu sol. Na to počeše rušiti dvor prijašnjemu na lievo, svojinu grofova otca, kneza Carraciola. I na tom mjestu, gdje je stajao i taj dvor, povuku plugom brazde i posiplju sol.

Zatim razore dvor na lievo, vojvode Carraciola, starijega brata Antonijeva.

Vladarica zapovjedi, da se to isto učini sa svimi dvorovi svih Carraciola, dokle god obitelj krivca nepreda.

Noćju istoga dana dodje Antonio Carraciolo glavom kao sužanj.

Dan izza toga dodje njegov otac i obodva mu brata u kraljevski dvor al ih vladarica nepusti preda se. Sljedeći dan pisaše sužanj vladarici, moleći ju za audienciju; nu ona mu odgovori, da ga nemože pustiti preda se. Obitelj ponavljaše svoje pokuse svaki dan čitav tjedan, al nepostiže ničesa.

Deveti dan jutrom ugledaju stanovnici trga Mercato nuovo sa udivljenjem i užasom pogubište, što bje kroz noć podignuto na trgu.

Na jednom kraju pogubišta stajaše žrtvenik, na drugom panj, medju panjem i oltarom vidje se na jednoj strani svećenik, na drugoj krvnik. Nitko neznadjaše, za koga je to pogubište, za koga li krvnik, svećenik, panj i taj žrtvenik.

Na skoro zatim vidješe, gdje dva vojnika vode čovjeka putem od luke prama trgu Mercato nuovo vodećim. S početka mišljahu, da će taj čovjek biti predmet današnje turobne igre; al taj čovjek unidje s vojnici skupa u kuću na trgu. Malo zatim pojavi se medju vojnici na prozoru kuće, upravo naproti pogubištu stojeće. Ljudi se u važnosti toga čovjeka prevariše, on bo je imao biti samo gledaocem današnjega prizora.

Malo poslie toga čù se vika opet od obale putem od mosta Madalenina prama trgu Mercato nuovo vodećim, a zatim opet u jednoj pobočnoj ulici. Dvie hrpe ljudi se približavahu, ova iz ulice pratijaše krasna, mlada čovjeka ona opet krasnu mladu djevojku.

Krasni taj mladi čovjek bijaše Antonio Carraciolo.

Krasna ta mlada djevojka bijaše Konštancija.

Oboje se pojavi u isti čas na trgu, oboje se približavaše jednakim ko-

rakom k pogubištu; oboje nanj stupi u isti hip, al Konštancija kraj svećenika a Antonio kraj krvnika.

Kad stupiše na pogubište, htjede Antonio poletjeti ka Konštanciji, al ga zadrži krvnik; i Konštancija htjede pohititi k Antoniu, al joj nedopusti svećenik.

Na to je razvinuo pisar pergamenu i glasno čitao. To bijaše ženitbeni ugovor izmedju Antonia Carraciola i Konštancije Masseliove, usljed koje visokorodjeni mladoženja zapisuje svojoj zaručnici nesamo sve svoje časti, nego i čitav svoj imetak.

Akoprem bješe i trg i okolišnje ulice prenapunjene ljudi, da su iz svakoga prozora i obločića izpod krova virile glave, nastane ipak od onoga trenutka, kada sudni pisar razvinù pergamenu, takova tišina, da se je svaka rieč ženitbenoga ugovora dobro čula. Obćinstvo je pleskalo, kad je prestao čitati, jer je razumjelo, da je vladarica uzprkos razlike striliša odredila, da seoskoj djevojci povrati poštenje, koje joj aristokrat uzè.

Oboje zaručnika, neznajući dosada, o čem se upravo radi, ohrabriše se, i kad jim kod žrtvenika stojeći svećenik mignu, da pristupe, približiše se dosta sigurnim korakom, te poklekoše.

Namah zatim počme se sveta misa sa svimi običnimi obredi. Zatim upita svećenik obojicu, hoće li se uzeti? i obojica izrekoše jakim glasom, da se hoće! Svećenik poda zatim grofu zaručni prsten, a Antonio ga opet nataknù Konštanciji na prst.

Svi prisutni gledajući taj čudnovati prizor proljevahu suze radosti i ganuća, i čestitahu u srdcu novim mladencem; al kad na jedanput isti svećenik, koji ih je svetimi riečmi povjenčao, poče glasno moliti molitvu za umiruće. Obćinstvo se preseniti, jer vidje, da još nije svemu kraj, pa da će još sliediti strašan prizor.

I sbilja, kad se je obazreo Antonio, koji kao što i drugi nije svoje sudbine znao, pograbiše ga obodva krvnikova hlapa, svezaše mu prije, nego se je braniti mogao, ruke, odvedoše ga, dok je vadio krvnik iz korice mač, k panju, koji je, kô što već rekosmo, bio na drugoj strani pogubišta napram žrtveniku, te ga prisiliše, da poklekne.

Konštancija htjede k Antoniu, al joj nedade svećenik, držeći razpelo medju njom i njezinim suprugom.

Sad vidje Antonio, da je propao, te pomisli na smrt. Pak podignuv glavu, moljaše na glas, zatim se obrati ka Konštanciji, koja je malo ne u nesviest pala, i viknù: „Tamo gore ćemo se opet vidjeti!“ te položi glavu na panj.

U taj hip zabljesnù se krvnikov mač, obćinstvo uzkliknuv uzmače, a glava grofa Carraciola pade s pogubišta na tarac.

Duhovnici dvijuh bratovština krzmajućim korakom stupahu sad na pogubište. Jedni odnješe lješinu smaknutoga Carraciola, drugi u nesviest palu Konštanciju.

Svjetina se razidje, i evo ti za njekoliko časova trga prazna; samo

krvavo i strašno pogubište ostade ondje; imaše osvjedočiti Napuljce, da to nije bio san, nego grozovita istina.

Kad se trg sprazni, iz kuće naprama pogubištu izadje čovjek, koji je medju dvima stražarima čitav taj prizor motrio; al ga neodvedoše više u tamnicu, nego ravnim putem u kraljevski dvor. Tu ga uvedoše u kapelicu, gdje nadje vladaricu rukom o sv. pismu poduprtu.

Vojnici ostadoše kod vrata, a on unidje.

— Ele! upita Izabella Aragonska, jesam li održala svoju prisegu?

— Podpuno, odgovori neznanac.

— Jeste li pripravan svoje obećanje izpuniti?

— Jesam.

— Gdje je onaj čovjek, za čiju glavu je razpisana nagrada?

— Evo ga, gdje stoji pred Vašom Visosti.

— Dakle Rocco del Pizzo . . .

— Jesam ja, Signoro.

— To sam si i mislila, reče Izabella.

— A kakvu osudu će Vaša Visost izvoljeti nada mnom izreći?

— Da budete siroti otac a udovi zaštitnik.

— Što, Signoro? upita Rocco del Pizzo.

— Moja pravednost, i moja milost niesu nikada polovične, odgovori ona, i reče vojnikom: Ovaj čovjek je slobodan, te može bez svake zapreke ići, kamo ga je volja.

Rekav to odide čvrstim i sigurnim korakom kao prava vladarica u svoje sobe.

Konštancija se vrati s bratom u Kalabriju, imadjaše bo, kao što će se štilac sjećati, u Rosarnu još ubogu majku. Al kad joj majka godinu dana kašnje umrè, odide u Napulj i stupi u siromašni samostan, kojemu sav svoj neizmjerni imetak ostavi, što ga je po svom suprugu baštinila.

I Rocco del Pizzo ode za sestrom u Napulj.

Al isti dan, kad se ona zavjetova, te više nije trebala njegove zaštite, izčezne. Nitko ga nevidje više, a niti itko zna, što je iz toga glasovitoga razbojnika. Kažu, da se je pridružio k Caesaru Borgiu, te da uzanj napokon i smrt nadje. *Pohrvatio Šk. M—ć.*

Ah moj li da si!

(Od Hahn-Hahnove).

Ah, wenn du wärst mein eigen.

Ah moj li da si, da si,
Ko l' bi mi bio drag . . .
Na dnu bi srdca ja si
Nosila lik tvoj blag,
I zabavljuć se samo š njim
Bila bih medju blaženim'.

Ah moj li da si, da si
Ļiep ti bi bio sviet,
Nlšta već želila si
Nebi uz tvoj pogled,
I sva u sreći nebih ja
Za sviet već niti marala.

Ah moj li da si, da si,
Dobre li mene tad
Visost me bi tvoja si
Kriepila na svak rad.
A nagradom za posluh taj
Tvojih bi očiu bio sjaj.

Ah moj li da si, da si,
Blaga li i smrt nam,
Zajedno nas bi ona si
Htjela u vječni hram:
Kô večer dana sreće kraj
Vodila nas bi sretni u raj.

Ah moj li da si, da si,
Dok zadnji kucne m' čas
Još bi uzdahnula si:
„Oh nerazstavljaj nas —
Bež njega nebo nema mi
Ni sreće ni blaženosti."

Milutin.

Lov na — sjedećke!

(*Iz djačkoga života saobćio — iljuška.*)

(VI. dalje.)

Ali vrieme je, da zavirimo i u koj drugi časopis. Otvorimo „Naše gore list", pa od puke šale ostanimo kod iste godine 1865.

U jednom broju [1] uzeo si jedan pjesnik za gradivo „Pepeo". Ovo je upravo nepoetičan predmet. Ja se ovdje nehotice moram da sjetim onoga pjesnika, koji je prije jedno dvadesetak godina opjevao „Tugu groždja drucanoga!" (Štampano u Osieku kod Divalda). Kad sam tu nepoetičnu „Tugu" čitao, pomislih u sebi, kako je velika šteta, što nije isti pjesnik opjevao i tugu mekinja ili tugu kukuruza; jer i ovi bivaju drucani i mrskani od nemilosrdnih životinjskih zubi! U ostalom nije istina, da pjesnik „Pepela" opjeva pepeo; jer iz čitave pjesme poviruje, kao da on neumrlost slavi i uzvisuje, a pepeo mu je upravo bez ciene; evo rieči pjesnikove:

„O čovječe! tebi jedinomu
Bog je dao, čega nema nitko:
Neumrlost u umrlu domu,
Njojzi cienu, a ne tielu (t. j. ne pepelu) tvomu itd."

Čemu dakle naslov: pepeo?

Dalje u pjesmi „Umjetnik" [2] opisuje se divna slika krasotice, pa medju ostalim u 4. kitici veli pjesnik, da:

„Pijavice — vrane su joj kose."

To znamo, da u narodnih pjesmah mnogo puta dolaze „obrvice kano pijavice", ali ne zato, što je pijavica tobož vrana, nego što je uzka i tanana. Ali da može i kosa biti kano pijavica, toga neima u narodu; to se može napisati samo iz prećerane slobode pjesničke!

U istoj toj pjesmi „Umjetnik" u 5. kitici čitamo:

„Blieda lica umjetnik tu stoji,
Suze lijuć, crv mu srdce kljuje (!)"

---

[1] „Naše gore list" br. 15. od 25. svibnja god. 1865. [2] „Naše gore list" br. 17. od 15. lipnja, iste god.

U našem jeziku crv toči; a što kljun imade, to kljuje.

Nadalje na str. 155, ovako počima pjesnik „Pjesme bez podpisa“: [1]

„Mojski ljubim, mojski pjevam.“

Rieč „mojski“ nevalja; jer je skovana proti duhu našega jezika. U nas se pravilno veli „ljubim svoje“, a ne „ljubim moje“; dakle dosljedno i ljubim svojski, a ne mojski. Dakako da rieč „svojski“ imade danas drugi smisao; ali rieč „mojski“ neima nikakova smisla! Valjalo je dakle pjesniku svoju misao drugčije izraziti.

Napokon, da nebudem preobširan, na str. 243. [2] ima pjesma od inače dobra pjesnika sastavljena; ali je naslov veoma nespretan, da nereknem nedostojan, naime: „Najstariji topdjija“, tako pjesnik nazivlje sv. Iliju! Neka sam g. pjesnik sudi, bi li to sretna idea bila, kad bi tko opjevo n. p. sv. Ceciliu kao najstariju harfenisticu; sv. Florijana kao prvoga glavničara družtva obsjeguravajućega proti požaru; sv. Vendelina, kao prvoga čordaša! itd. . . . Bi li ti naslovi bili dostojni? Neka mi se neizpričava g. pjesnik, da je sv. Ilija samo u šaljivom smislu topdjija. Nije dostojno, da svetac, makar i u šali, pjesničkoj mašti za volju, otide u topdjije!

Uzmimo još „Novosadsku danicu“, koju ja veoma cienim, što ju doista vješte ruke uredjuju. Kad smo već počeli pretresati književne griehe od godine 1865. ostanimo kod toga istoga godišta.

Na str. 25. u pjesmi „Na Vračaru“ [3] stoji

u 18. stihu: „Вишња сило . . . . .
. . . .
Пусти грома ватренога (!)

a u 30. stihu: „Што на свога господара
Смела диже свог анџара (!)

Je li „grom“ i „andžar“ znače što živuća, da imaju 4. padež jednine jednak drugomu?

Dalje na str. 77. u pjesmi „Na Kosovu“ [4] čitamo

u 3. kitici: „Oj Милоше, дико рода
Да устанеш сад из гроба,
Да ви'ш, де je Срб-слобода (!)“

Kakova je to nakaza: Srb-sloboda? Srb je mužkoga spola, a sloboda ženskoga, pa ipak obadvoje slupano u zajednicu! Takova jezičnoga braka nepodnaša naš jezik; njemački dopušta.

Isto je tako smiešna, i nevaljala, rieč: „raj-mirisi“ na str. 127. [5]

u 3. kitici: „Чисте твоје родољубље
То су они рај-мириси (!)“

Zatim na str. 173. [6] čitamo u „Glasu sa Cetinja“

u 1. kitici: „Одите амо синци рода,
Јавор-гусала почујте глас . . .

U narod. pjesmah same su „gusle javorove“; a „javor-gusle,“ rieč je

---

[1] „Naše gore list“ br. 20. od 15. srpnja, iste god. [2] „Naše gore list“ br. 26. od 15. rujna, iste god. [3] „Даница“ br. 2. od god. 1865. [4] „Даница“ br. 4. od iste god. [5] „Даница“ br. 6. od iste god. [6] „Даница“ br. 33. od iste god.

prema duhu njemačkoga jezika sastavljena; jer njemština podnaša, da se dva samostavnika, ma se razlikovala i po spolu i po broju, ipak mogu u jedno spojiti. Ali kod nas to neide; jer je javor spola mužkoga i u jednini; a gusle su spola ženskoga i u višebroju, dakle kad ta „antipoda“ u zajednicu svitlaš, ispadne sablast, kao što je i „živac-pećina“ „Srb-sloboda“ itd. . . .

Ali vrieme je, da pustimo ove sitne, jer još uviek lako oprostive griehe, pa da predjemo na velike i puno teže. (Konac sliedi.)

Dimitrija A. Agrenev Slavjanski.

Kaza mi g. Slavjanski: „U Rusiji se umjetnost tako visoko cieni, da se ni general nestidi na javnom koncertu pjevati ili svirati, ako je tomu vješt.“ Oj da tako tobože barbarskom glede umjestnosti bude i naša domovina — tako sam mislio, ali mu nisam reko. I mora Rusija, da je u tom daleko naprednija, kad na svakom polju ima proslavljenih umjetnika, a medju timi kad toliko poštuje i „narodnim ljubimcem“ zove g. Slavjanskoga, koga sam čuo toli nježno i umiljato odpjevati: „Мнѣ жал тебя“ i još jedno dvie narodne pjesme.

G. Dimitrija Aleksandrović Agrenev Slavjanski, moskovski „dvorjanin,“ rodio se u Moskvi g. 1836., učio u 2goj moskovskoj gimnaziji, kratko vrieme bio na sveučilištu, nu onda stupio u vojnu službu kao poručnik, služio najprije medju ulani a onda husari, te vojevao u krimskom ratu. Grofica Rastopčina čula ga jednom pjevati i nagovorila ga, da se posveti artističkomu zvanju i preporučila ga znamenitomu kompozitoru Verstovskomu (autoru Askoldove mogile), koj mu je, čuvši mu glas, proricao najljepšu budućnost i najviše imao nanj upliva, da se okani vojničke službe, a posveti pjevanju. Sudjelovanjem „direktora imperatorskih kazališta“ g. Gedeonova otišo je Agrenev u Petrograd i stupio medju učenike prof. Ričči-ja; svršiv tù odličnim uspjehom jedan godišnji tečaj, ode na svoj trošak u Italiju davajuć na putu koncerte, da si pribavi potrebna sredstva za dalnje obrazovanje.

Ima tomu sad osam godina, što je mladi taj čovjek, nadaren prekrasnim glasom i muzikalnim talentom a krepkom voljom došo u Fiorencu pod upravu maëstra Pietra Romani-a. Po talijanskih gradovih naročito u Fiorenci i Napulju probavi do šest godina pjevajuć kod kr. opere, a poslie se nošen slavom ruskoga imena zaputi koncertujuć u ruskom odielu u Pariz, Berlin, Varšavu, Petrograd, Moskvu i druge ruske gradove; kritike njegovih koncerta slave ga da se ljepše nemože, a ruske ga uprav zovu „narodnim ljubimcem.“ — Kad se je onomlani amerikanska deputacija desila u Petrogradu, i Slavjanskoga čula pjevati, zamoli ga, neka dodje u Newyork, da dade njekoliko koncerta; on je sad svoje obećanje odlučio, da izpuni, zaputio se iz Petrograda koncertujuć kroz ruske gradove u Livadiju i Krim, gdje su se bavili car i carica; iz Odese udari kroz Biograd, Novisad, Sombor, Pančovu, Vukovar u Zagreb, a htjede i u Karlovac, pa bi se onda uputio bio u Ljubljanu, Beč, Prag, Pariz itd, dok bi došo u Newyork.

Bijaše on dakle došo i u glavni grad trojedne kraljevine, koj se još nikad nije neuljudnim pokazao spram nijednoga umjetnika pa bio koje mu drago narodnosti. Ako igdje mogaše se slavni tenorista Slavjanski nadati kod „braće Hrvata“ dobru dočeku, pa je i došo tim uvjerenjem, da će i, što je s pjevačke umjetnosti steko slavu i što je sin naroda pobratinskoga, naroda ruskoga, biti u nâs mio gost. Ali kako se je prevario! Istinabog nemože se

potužiti pače ponio je bez sumnje ugodnu uspomenu na prijateljsko susretanje svih, s kojimi se je imao priliku sastati i razgovarati a i ljubitelji umjetnosti velikom su pripravnošću htjeli sudjelovati na koncertih, u kojih bi on pjevao bio po dvie ili tri narodne pjesme ruske u narodnom ruskom odielu i gdje koj napjev iz talijanskih opera: nu vrhovne oblasti naše nisu našle za shodno podielit mu dozvolju, da pjeva u obsegu trojedne kraljevine. Zar mu možda nije putovnica u redu? Ništa manje od toga! Pisma mu u najboljem redu, i kritike raznih novina u raznih velikih gradovih sabrane u jednu knjigu dokazaše vlastim, da to nije obični pjevač, nego umjetnik na glasu, koga slava vodi i prati: nu on si dozvolje za trojednu kraljevinu izprosio nije! Ovo može žaliti svaki, komu je ime hrvatsko milo. Šta će sviet misliti o tih Hrvatih, gdje se ni slavni umjetnik nesmije producirati, premda nije nikad u novinah niti inače proglašeno, da umjetnici u trojednu kraljevinu dolaziti nesmiju. To bi oblastim svakako dužnost bila proglasiti, da si ljudi iz daleka svieta neprave uzaludnih troškova.

Nebi žaljeli, da se zaprieči ulaz u domovinu mnogim nazovi-umjetnikom, koji nam iz gradova i sela odnose novce urličuć nesgrapno i cvileć po ciganski, nu žalimo, što se je to dogodilo baš čovjeku svestrano izobraženu, ponašanjem veoma uljudnu, ruskomu plemiću, kavalieru više ruskih redova, pjevaču na glasu g. Slavjanskomu.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Objed u muslomana opisuje Campenhausen ovako: „Dodjosmo u gostionu i za drugi dan nepogodivši se naručimo objed. Sutra dan u doba urečeno dodje nas sedam, i budemo odvedeni u posebnu sobu, u kojoj je bio samo jedan divan iz lončarske zemlje pokriven crvenim suknom. Težko nam bijaše podvitih nogu sjediti na zemlji. Sad dodje gostionik sa šest Turaka, svaki imaše u ruci nizku klupčicu (astal); stave ih pred nas, a ti naši stolovi bijahu najviše 4 palca visoki iznad zemlje. Najprije donesu nam na dimu sušenih (prevudjenih) kobasica češnjovka, jako indijanskim prprom zaprpljenih; zatim rižu, reć bi plivajuću u ovčinoj masti, pomješanu šafranom, cvebami i krimskim grozdićem; onda sušeno pišče s kiselom zapaprenom juhom; nadalje glasoviti plav ili pilav a to je opet riža s kosanom janjetinom i cvebami; peto ribu zakipljelu u starom ulju; šesto bob s prprom, napokon pečenu janjetinu. -- Poslie nas upita: Želimo li kolača i pogače? pa kad rekosmo, da hoćemo, stupi u sobu zamazan i razderan dečko s pokritom košarom i ponudi nam jednu vrst palačinka, posipanih darčinom t. j. sladkom koricom — cimetom. Ovo smo dakako morali napose platiti. Meni se je najčudnovatije vidilo, što nam k objedu nije dao vina ni šerbeta, pa kad smo ga upitali zašto to? reče nam: Prosjak hoće da svaki živi. Ta nam se zagonetka poslie rieši, kad smo saznali, da po turskih zakonih gostionik jestvina nesmije prodavat i piće; nu komu se hoće, može si dati donieti iz krčme. Za taj objed platismo ništa manje od 14 rubalja.

U gradskih gostionah i kavanah i uobće u kućah riedko gdje se nalazi peć, što je u studenije doba veoma neugodno; nu mjesto peći donose u sobu manghal, bakrenu posudu s uglevljem, što im je dobro došlo i za palenje lula. Kave i duvana mnogo se tu troši. Već stariji njeki turski pjesnik pjevaše:

Crna nu draga je kava kao djevojka, smedja,
Što no ob dan čustvo blaži, a u noć krade san;

I duvan je sjegurna basma zakletve mužu
Da oblakom dima ražćera oblak skrbi.

U kavani ima uz stiene divan ili bolje reći široka klup pokrivena slamnjačom na kojoj Turci podvitih nogu nemisleći sjede te iz ćibuka ili nargileha, lule u posudi napunjenoj vodom dušu oblake dima. U jednom je kutu ognjište, na kojem kavedžija (kavanar) kuva kavu. Ova se melje u mlincih, no u većih gradovih su tamishane. Hammer Purgstal veli: Tamiskane su zavodi iztočnih gradova; u njih se melje i presijava kava. Sito, tachmis znači doslovno: petinu izvući.

Iztočnjak pije kavu obično bez šećera (sladora) pa tko u kavanu dodje pit kavu, hoće li sladora, mora ga napose uztražiti dakle i platiti. Kava im je vrlo jaka, pravi čovjeka budnim, veselim i Turci kažu: trieznim, pa zato ju i piju mnogo, kad se driemkom ili duvanom omame. U kavani gostu i da neuztraži donese kavanar nargileh, lulu u vodi s dugim tuluminom, t. j. cievju. U staklenki ima vode; u grlu je bakrena glava, u kojoj ili već jest lula od istive ili je tolika, da se u nju može stavit lula zemljena. Od te bakrene glave spuštena je dolje ciev, kojoj je na kraju prošupljena u vodu sižuća kuglja. I druga ciev ide od te bakrene glave prama vodi ali nesiže u vodu, nego je svinuta van iz staklenke, pa se na nju utakne kamiš. Za nargileh rabi se duvan od žuta tako dobro osušena lišća, da ga je na dlanu moći smrvit u prah; ovaj se vodom ukaši, pa onda suši i više puta vodom pročisti od praha i gada. To tiesto stavi se u onu glavu, a nanj se metne živ ugljen i počne se pušiti — nu hoće se i dobrih pluća i mnogo uztrpljivosti, dok se duvana prihvati oganj, zato ugledniji Turci i predaju taj mučni posao obično robu svomu. U kavanah se riedko dobiva ćibuk ili lula s dugim kamišem.

U kavanah je život, ako se tim puki dolazak i odlazak može zvati; jer tu se malo smije i govori. Iztočnjak unidje, razgleda se mirno, dok si nadje mjesto, koje mu je s voljom, sjedne podvitih nogu, namigne kavanaru i uzme donešenu kavu i lulu da ni rieči neprogovori. Nadje li slučajno na istoj klupi znanaca, pozdravi ih stavivši si ruku na prsa i na čelo, a onda se za njih više i nebrine.

Siromašnim je slobodno na kavanarovu ognjištu, veli Hacklender, u svom lončiću i svoju kavu kuvati, pa zato se u kavani i skuplja vazda uz imućne i množtvo siromaha. Ti slušaju balade, pjesme i pripovjedke, što im ih većinom na nos besjeduje meddah (besjednik) iz kojega kuta; obično čuju se pripovjedke iz tisuću i jedne noći ili o junačtvu Antara ili Dulhame, Aleksandra ili junaka Sid-al-battalu kao u nas o Kraljeviću Marku, Ivi Senjaninu itd. U noćih ramazana prati pripoviedaoce violina i po koja svirala kao u nas u melodrami.

Šerbetane slične su kavanam, ali se u njih toliko nepuši i ljepše su od onih. Kao što su u kavani u mnogih fiokah (pregradcih) po stieni fildžani (šalice) tako su ovdje raznobojne čaše.

Po gradovih na trgu nose prodavaoci od jutra u košarah ili u košu na plećih svoju robu i vičuć nude ju, ali to je većinom ono, česa je svaki dan treba n. p. gumurta (jaja), jekmek (kruh) vodu, koju i nose i sami na oslu i konju.

Kupke. Muslomanom nalaže kuran, da se u raznih sgodah peru i kuplju. Bogatiri imadu kod kuće kupelj, ini se kuplju u javnih kupkah, koje su obično velike i liepe. Kao god što su talijanske crkve s krasnimi kubami i kapelami takove su osmanlijske kupalištne sgrade; u njih unilazi svjetlo kroz stakleno zvono nalazeće se pod glavnom česti kuće. Tu je stoga visoko obično s biela mramora sazidano ognjište, na kom plansa oganj razprostirući po stie-

nah kupelji toplinu. U pobočnih kupalištih su vodometi tople i hladne vode padajuće u kamenicu. Sa strane su ina vrela, s kojih voda teče u stanice, razdieljene samo svilenom zavjesom. Nadgledač (hamamši) kupališta da onomu, koj se hoće kupati, plahtu, sveže mu je o bedrih, da mu visi do tala, onda mu donese cokole i pusti ga u toplu stanicu, gdje malo stanu, da im se pluća priuče toplijemu zraku. Unišav u vodu spusti se na prostrtu plahtu, a nadgledač kupališta ga stane rukom trti, da ga uznoji, a kad su to postigli, odu k jednoj kamenici, u kojoj je mlaka sapunjača, pa se ili sam ili ga nadgledač kupališta nasapuna; a kad je i to gotovo, sveže mu o bedrih drugu plahtu i briše ga po svem tielu; pa ga onda odvede u posebnu stanicu, da se legne; a on mu onda ili reže nokte ili ga kadi alojom i nudi ga vodom mirisavkom. Na koncu mu donese ćibuk i dobre kave. — Žene se dakako kuplju oddieljeno od muževa, a i hamamši su im žene. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Narodno kazalište. Po navadi, obstojećoj malne po svoj našoj državi, predstavljao se je u subotu dne 2. studenoga, kao na dan mrtvih, i kod nas kao prošaste i ove saisone poznati Raupachov komad „Mlinar i njegovo diete“. Kuća je prema ostalim predstavam, neizuzamši ni najnovijih, bila puna. Istina, to nedokazuje, da je djelo izvrstno, no za cielo dokazuje, da ima i kod nas dobar dio obćinstva, kojemu je omiljelo, jer nelogično bi bilo i pomisliti, da bi tko išao u kazalište, kad se predstavlja poznati komad, koj bi mu dosadjivao.

Predstavljalo se prilično, osobito zaslužuje g. Freudenreich (mlinar Rajnold), da bude s odlikovanjem imenovan. — G. Sajević (Konrad) nije bio podpunoma na svojem mjestu, no svakako je svoju ulogu bolje odigrao nego li prije, čega radi zaslužuje, buduć jošte početnik, da bude ohrabren. Ako budemo početnikom bezobzirnim huljenjem oduzimali volje i srdca, nećemo nikad dobrih predstavljača imati; nitko se učen nerodi — a proroka više neima. — To valja za sve one naše sile, koje nisu jošte imale kad dozreti. — Provod duhova bio je mnogobrojan i dobro udešen.

„Smušenjak (der Zerrissene)“, predstavljen u nedjelju dne 3. t. m., dobro je započeo, (osobito dopao se je g. Freudenreich kao kovač Žeravica), no zlo je svršio poglavito zbog nepazljivosti inšpicienta, čega radi je u jednom prizoru nastala prava smetnja, a i više članova očevidno nije svojih uloga valjano na izust naučilo. U ostalom da se i nije onaj neugodni slučaj dogodio, što mimogred budi rečeno, i još kod boljih kazališta kadikad biva, pa da su i svi svoje uloge dobro na izust naučili bili, nebi ipak taj komad podpunoma uspjeti mogao, jer g. Plemenčić, koj je naslovnu ulogu predstavljao, nije kod svih svojih liepih komičnih sposobnosti, koje ga sa svim pravom već ljubimcem našega obćinstva učiniše, stvoren za tu ulogu; zato svjetujemo odbor, ako bi se jošte kada taj komad ponovio, da tu ulogu povjeri gosp. Mandroviću, pa ma se i izostavili kupleti, a g. Plemenčiću neka podieli ulogu Glavoboljića, pa mislimo, da bi se komad dopasti mogao, jer ima veoma drastičnih prizora. Kazalište bilo je jošte punije nego li dan prije.

U utorak dne 5. t. m. vidismo prvi put na našem jeziku Melesvilleov igrokaz „Elle est folle“ preveden po g. E. Z. G. Asangeru pod naslovom: „Poludila je.“ Komad je pun kazalištnoga efekta no u obziru psihologične istine i vjerojatnosti u obće moglo bi mu se mnogo prigovoriti; ali tko da je tako pedantičan takova šta tražiti kod francezkih komada? Francez neima druge svrhe nego zabavljati obćinstvo i tko to bolje umije, taj je bolji dramatik. U tom obziru može se i taj komad dobrim, veoma dobrim nazvati a i dopao se je tako obćenito, da nesumnjamo, da će se uzdržati na našem repertoiru.

Gg. Freudenreich (Sir Bernard Harleigh) i Mandrović (liečnik Yollak) predstavljahu svoje uloge izvrstno i bijahu po gospodični Bajzovoj (lady Anna) dobro podupirani. Gdčna. Jelenska (Nelly) istina, nije komičnu stranu svoje uloge dovoljno proizvela na vidjelo, no valja znati, da ta uloga nespada u njenu struku; u ostalom igrala je pristojno i naravnije nego li, što smo ju u prošloj saisoni igrati vidjevali i toga radi zaslužuje ohrabrivajuću pohvalu.

Operetta „Deset djevojaka a za nijednu muža“, koja je s predigrom „Ubojstvo u pivarskoj ulici“ u četvrtak dne 7. predstavljena bila, išla je veoma dobro i što se glavnih osoba i što se zbora tiče. Gospodje Norvegova, Lesićeva, Odieva i Marievićeva pjevahu na obće zadovoljstvo a prva i predstavljaše izvrstno kao vazda. G. Freudenreich bio je opet duša svega a i g. Plemenčić zaslužuje pohvalu tako za svoju živahnu igru kao i za svoje ugodno pjevanje; nasuprot predigra nješto se je odviš vukla, premda je dosta zabavljala. —l—

Svašta. Ujedinjenoj omladini srbskoj. Druga skupština ujedinjene omladine srbske na svojih sastancih u Biogradu, 18., 19. i 20. kolovoza o. g., na osnovu uzakonjenih odluka odredila je, da omladina od sada u mjesto dva zastupnika „Zore“, u Beču i „pjevačkoga družtva“ u Biogradu, ima samo jedno zastupničtvo i za književne poslove i za novce, i to da bude do treće skupštine odbor, koga su članovi poznati iz štampanih zapisnika rečene skupštine. Tko bi god dakle imao kakav književni dar da preda omladini, neka ga uputi na predsjednika godišnjega odbora, A. Hadžića, urednika „Matice“ u Novom Sadu. Tako isto i tko bi kakav novčani prilog htjeo učiniti, može ga predati ili spomenutomu predsjedniku, ili blagajnikom: Gjorgju Rakiću i Mladenu R. Stojkoviću, trgovcem u Novom Sadu.

To vriedi i za svako drugo dopisivanje, koje bi tko sa omladinskim zastupničtvom imao.

Dajući ovo u ime godišnjega odbora omladinskoga na znanje, po dužnosti svojoj pozivam sve omladinske zadruge i svakoga brata Srbina, komu narodni napredak zaista na srdcu leži, da podpomaže omladinu u postizavanju zadatka njezinoga. To je polje, na kojem možemo svi složno narodnu sviest kriepiti naučnim istinam, to je put, kojim možemo na osnovu istine, a pomoćju nauke utvrditi prosvjetu i unaprediti narodnost srbsku.

Braćo! U ime ovoga uzvišenoga zadatka omladinskoga, u ime onih svetih načela, koja je omladina u svojih odlukah svetu na vidik izniela, pružimo ruku jedno drugomu kao prava braća i utvrdjujemo uzajamnim obavještavanjem slogu izmedju nas na polju književnom, na polju slobodnoga razvitka i narodnoga napredka!

Godišnjemu odboru bit će najpreči poziv da podpomaže svaku zadrugu i svakoga pojedince u postizavanju koga mu drago od uzvišenih zadataka, koje je omladina sebi zadala, i da pribilježi i objavi svaki rad i svako djelo, koje bi na to išlo, da načela, koja izpovieda srbska omladina, izvojuju sebi priznanje u svih krugovih našega naroda.

U Novom Sadu, 16. listopada 1857.

A. Hadžić s. r.,
predsjednik godišnjega odbora.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Meso ti je s malo kosti,
Njim se svatko rado gosti,
Te se može mirnom sviesti
I u postne dane jesti.
Početno promjeni slovo,
Zazorno je djeci ovo;
Leca se od straha diete,
Kad mu drugi tim zapriete.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 47. Odgonetku (rebusa u br. 43.) „kremen-remen“ riešiše gg.: Iv. Žagrović i Hugo Badalić u Zagrebu i Ivan Pajlok.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 326. Miloš Ljubibratović, pošte ekspeditor u Ogulinu. 327. Filip Agjia u Ogulinu. 328. Gospoja Milka Švajcarova u Jastrebarskom. 329. Eduardo Bianchini, župnik u Letincu. 330. Ivan Brleković, učitelj u Pešćenici. 331. Franjo Žužel, župnik u Gornjoj Rieki. 332. Gjuro Maninger, vlastelin. 332. Gđna. Tonka Pečenikova u Varaždinu. 333. Jos. Popović, trgovac 334. Srčan, knjigovodja oba u Zagrebu. 335. Gospodična Ljubica Plešeova u Delnicah. 336. Fr. Folnegović, jurista u Pešti. 337. Janko Car, veliki bilježnik var. županije. 338. Mato Manjkas, župnik u Pušći. 339. Franjo Šic, kateketa u Zagrebu. 340. dr. Mavro Miličić, kr. javni bilježnik u Sisku. 341. dr. Mikulčić, prof. na akademiji u Zagrebu. 342—343. Ferdo Körbler i Gjuro Magjar, klerici u Zagrebu. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 46. U Zagrebu 16. studena 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Ljuba.

Crtice iz života dobrodjeteljne ženske glave našega vremena i naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

I. Djetinstvo.

Stari postolarski majstor I. St. u gradu K. poštena je duša, kakve su riedko posijane; čestit, pošten gradjanin, i uslied svoje čestitosti i vrline savjetnik gradskoga vieća već skoro pol vieka, a štitnik ili tutor mnogo maloljetnih sirotâ, za koje se skrbi kao brižljiv otac za svoju rodjenu djecu. Starina I. prešo je 80. godinu svoga života, osiedio i ostao bez jednoga zuba u glavi; ali je još držeći, krepak, živan, okretan; još u gradskom vieću sjedi, i mudrim, na izkustvu osnovanim svojim savjetom koristi i gradskomu vieću i obćemu dobru i svojim štićenikom. Svatko ga i počituje i ljubi, kako gospoda od prvoga do posljednjega, od najvećega do najmanjega, počamši od preuzvišenoga gospodina u dvoru, koji starcu, kadgod ga vidi, dobru rieč daje i uviek mu veli: Moj Ilia! tako i sva prostota u gradu zovu ga otcem.

Tko božji nebi želio doživiti tako častnu starost. U staroga su Ilije šest kćeri i sin jedinac. Starina je odgojio svoju djecu čestito i valjano, u strahu Gospodnjem; naobrazi sve po mogućnosti. Nije bio bogat, ali prilično imućan, pak nije gledao na sjaj i gladku ljusku, nego uz skromnost, urednost i čistoću gledao je na um i srdce te nastojao jedno i drugo u svoje djece naobraziti i oplemeniti. Njegove su kćeri od svoga djetinstva priviknute na marljivost i posao s jedne, a s druge strane na svaku dobrodjetelj i vrlinu, kojom se uresiti može ženska glava. Sin mu je svršio i visoke škole, a kćeri svršivši početnu i normalnu učionicu postale dobre i vješte domaćice i vriedne i umne poslenice pri svakom ženskom poslu. On je bio toga mnenja: najsigurnija je glavnica, koju mogu roditelji ostaviti svojoj djeci po svojoj smrti, znanje i priviknuće na posao; bistar i izoštren razum, oplemenjeno srdce, koje prianja za kriepost i posao. I nije se starac prevario. Sve su mu kćerke bez nasliedjenih hiljadâ liepo se udomile, njekoje tek poslie njegove smrti.

Najmladja mu kćerka bijaše Ružica, koju on od milinja i velike otčinske ljubavi zvaše uviek Ljubom, a ne Ružicom. Ružica je još diete, gondje ruže nerazvijeno. Stari ju otac ljubi kao vid svojih očiu, kao svoju dušu; ali ju nemazi, nego odgojiva po svom načelu, kako valja, kao da je slutio, njegova će Ljuba svojom vrlinom, svojom vještinom u ženskom i domaćem poslu s vremenom postati i svojoj majki najveća pomoć i podpora, sestricam ures i ponos, svakomu u gradu i okolini obrazac ženske vrline i krepostna života. On je znao, da joj nemože ostaviti po smrti svojoj velikoga imanja, nu u svom poštenom srdcu nije valjda ni pomislio, da bi se moglo i malo nasljedstvo njegove ljubimice pod rukom sebičnih ljudi još višje umanjiti, kao što se je zbilja i dogodilo. Nije mu valjda bilo ni na kraj pameti misliti, od maloga će njegovoga imanja njegova Ljuba najmanje nasliediti. On se je pouzdao u Boga, otca sirotâ, kojih, veli puk, da neima na svietu tom, nebi sunce sjalo, pak je bio sirotam zaštita i obrana, otac i majka, odvjetnik, zagovornik i medjugovornik, i to čineć često bi rekao: Bog će mi to naknaditi u mojoj djeci, kad ostanu sirote izza mene. Samo, djeco moja, običavao je reći svojim milim u domu, samo živite uviek pravedno i pošteno, pak će vam Bog dati zdravlje duševno i tjelesno, sreću i napredak. Izkupljujte svaki časak, da vam se ni trenutak vremena neizgubi; vrieme bo je skuplje od zlata, a poštenje, vjerujte mi, valja više, nego i život. Kosti bi mi se u grobu okretale i nebi imale mira i počinka, ako bi koje od vas okaljalo moje ime nepoštenim životom. Vjerujte mi starcu: mene je pouzdanje u Boga i poštenje u srdcu provelo stazom zemnoga života preko 80 godinâ liepo i krasno, pak da živim još toliko, nebi nikada za živu glavu svrnuo s toga puta, po kom sam hodeć zadovoljno i srećno živio u svih okolnostih života, u sgodi i nesgodi, u sreći i nesreći, u odmoru i naporu, u slasti i gorčini, u veselju i žalosti, u zdravlju i bolesti. Vjeran krieposti i pošten čovjek sve snosi lako na tom svietu. Tko radi, Bog nebrani; a tko štedi još više vriedi; samo jednoga i drugoga valja se držati s poštenjem. Tko ovo izgubi, sve izgubi i zdravlje i sreću i napredak. Na visoko se nedižite; lienosti se klonite. Pošten rád nezna nikad što je glad. Tko se penje bezobzirno na visoko, duboko pada.

To bijahu načela staroga viećnika i postolarskoga majstora I. U tom je duhu riečju i činom odgojivao svoju djecu. Njegova Ljuba bijaše jedva u desetoj godinici svoje mladjane dobe, kad stari otac leže u hladni grob.

II. Djevovanje.

Supruga pokojnoga postolara bijaše već vremešna žena, ako se i nije moglo reći stara, kad joj muž od nje daleko stariji premine. Ostade udova sa dvie neudate kćeri. Kuća joj bijaše u glavnoj gradskoj ulici. Liepa kuća i na liepom mjestu. I dva liepa vinograda ostavio je stari viećnik svojim milim, kako će se hljebom hraniti. Ostalo bijaše i nješto duga na kući, što ga je starac načinio sa dobra srdca i mekana obraza. — Zajamčio se za njekoga, podpisao tudju zadužnicu, pa kad dužnik nije mogo ili nije htjeo platiti, drži jamca. Tako se je stari postolar zadužio, i to bijaše povodom,

da mu je prodata kuća u glavnoj ulici poslie njegove smrti; udovica mu izplati tudj dug, kupi malu kućicu u njekoj neznatnoj ulici, i priseli se sa kćerkami onamo. Od vinograda su živili; ali kad jedne godine ošteti tuča vinograde, druge opuri mraz, opet druge bude nerodica, bujica, zlo obdjelavanje, kad neima gospodara i nastojnika pri zagrtanju i odgrtanju, režuć vinograd, kopajuć, polažuć, gnojeć, popunjujuć itd. vinogradi se obatale i zaparlože. Nastane poslie njekoliko godinâ vrieme, da majka i kćerke moradoše pomisliti na drugi izvor izdržavanja, te se late iglice, veza, pletiva, pak radi dan i noć tudj posao, i zaslužuj hljebac. Iglica tanka brazdica, ali tko u nju prilježno konac udijeva i šavom ju često i neprestano danas i sutra i prekosutra ugrijeva, može se i njom braniti i oda zla braniti.

Stara udovica domalo izgubi svoju neudatu stariju kćerku, i ostane sama sa mladjom Ljubom, kako ju je pokojni otac njezin nazivao. Stariju svali u grob vrućica. Ljubu je starija sestra jako ljubila i svojim suncem nazivala. Ljuba je brzo porastla i za njekoliko godinâ postane ljepotom djevojkom, kao biela u planini vila, vitka stasa i krasna uzrasta, imala je bieo vrat kao zora biela, modre oči dvie sjajne zviezdice, lica biela i rumena, čelo vedro i pošteno; razvije se iz pupoljka (gondjeta) ružičnoga prekrasna ruža. Uz ljepotu tjelesnu razvì se u djevojki i oštar, bistar, pronicateljan um i plemenito, blago srdce i čvrsta volja, koja prianja za svim, što je dobro, liepo, plemenito, čestito i uzvišeno. Ljuba posta i najljepša i najvrednija, najvještija i najpoštenija djevojka u gradu K., a valjalo joj je tražiti drúgu i po daljem, možebiti po daleku svietu. Majka joj ostarjela i snagom tjelesnom iznemogla, i tako, što no rieč u narodu, ljepoti djevojki pade kućno sljeme na tjeme, t. j. ona je sad morala u dobi svoga najljepšega djevovanja kuću primiti na svoju brigu, i sebe i svoju ostarjelu majku izdržavati. Da si tad vidio i poznavao Ljubu, kako joj je djevovanje pusto carevanje, nalik na vojtovanje; kako joj teku dani u brigi i poslu, u trudu i naporu, i samo poput ljubičice cvietajuće skromno pod šušnjem širi svoj ljubki miris po zabitnom kutu svoga skromnoga doma; kako kroji i šiva drugim odjeću žensku i rubine za novce; kako veze vez umjetni, kese plete od biserakâ, plete liepe čipke; obučava djevojčice u ženskih poslovih i liep novac zaslužuje. Svatko se čudi, kako je pametna, mudra, vješta, radena i poštena, kako sve u njezinoj kući i okolo kuće, na njoj i na njezinoj staroj majci cvjeta cvietom čistoće, urednosti i pristojnosti. Ona radeć prilježno sve nabavlja u kuću, što god treba. Služavke neima u kući; ali vriedna kćerka svoje majke do zore i biela danka porani, pak donese majki u kuću hladjane vodice za piće i kuvanje, pomete i opere i sve u domu i na sebi sknadi i uredi, pak onda joj majka kuva i šuška po kući i oko živadi, a ona opet uči dječicu i ugrijeva iglicu, pak joj lonci nepogledaju začina iz susjedstva. Kad ide dieva medju sviet u družtvo, kadšto na zabavu, uviek nedjeljom i praznikom u crkvu, vazda je odjevena čisto i liepo, ako i ne sjajno i skupocieno, svako se oko na nju osvrće i za njom zanosi, sve bo je na njoj kao smišljeno, a sve njezina rukotvorina.

Ima na tom svietu pod božjim suncem svakojaka svieta, u božjem toru

svakojake marve, rieč je u narodu. Tako i u gradu K. ima mužkih i ženskih glavâ, koje sudeć po sebi, pijanče po sebi znanče, što se veli, i o svakom drugom misle svakojako, šareno, i potvaraju čovjeka često i onim, na što čestita duša, osobito poštena djevojka nikada ni u snu nepomisli. Odkud joj ovo, kaže jedan pitajuć; kako može ovo i ono i ovako i onako; nije čist posao, djevojka je liepa. Nevjeruje nitko u žensku ili mužku kriepost, tko sam nije kriepostan, a u Sodomi nenadje se ni pet pravednikâ. Djevojka brigu vodi o svom domu, o svojoj majki, o sebi i o svom poslu, a sviet šareni nepozvan mjeri joj i važe svaki čin, prati novoželjnim i rekao bi zavidljivim okom svaki njezin korak. Nitko nezna u oči, u glavu njezina ljubeznika, a opet nevjeruju mnogi, da bi mogla biti na svietu liepa djevojka bez ljubeznika. Tako je sviet pokvaren i izopačen, da nevjeruju u ničije prštenje.

(Dalje sliedi.)

Lov na — sjedećke!

(Iz djačkoga života saobćio — iljuška.)

VII.

„Mein Sohn, wenn dich eine spitze Feder sticht,
So lass es dir zum Troste sagen:
Die klugen Leute sind es nicht,
An denen die Humoristen nagen!“
Saphir.

Sve bi griehe i estetičke i jezične lako pregorio; ali kad se nadju književnici, koji su rada se tudjim perjem kititi t. j. prevadjati kojekakve pjesme i članke, pa ni neoznačiti izvora, odkle su prevadjali, dapače niti nespomenuti, da su takvi članci i sbilja prevodi, već podpisati samo svoje ime, pak pod svojom firmom slati tudje stvari u bieli sviet, te steći slavu o tudjem trudu, — onda je dužnost svakomu, tko takvoj ptici kradljivici u trag udje, svečano ustati, te osbiljno takve pisce opomenuti i reći im, da se takva radnja zove književna kradnja.

Evo samo njekoliko takovih kradnja u prozraku, a dakako opet iz god. 1865.; neka se vidi, koliko je književnih grieha učinjeno samo u jednoj jedinoj godini.

Na str. 89. imade u „Slavoncu“ [1] dva soneta s nadpisom: „Iskrice“, pjevao — tko pjevao da pjevao, ja izpušćam ime; jer neimam s osobom, već sa samom stvari posla. Uz jedan taj sonet „Udes“, što ga je pjesnik Slavončev, kao što veli, spjevao (!) stavljam Kolarev [2] iz Slávy dcere sonet, neka svatko, tko oči ima, prispodablja:

U Slavoncu:	U Slávy dceri:
„Što z' nas bude Slavi! do sto lieta'?	„Co z nás Slavů bude o sto roků?
Što bude ciela Europa?	Cože bude z celé Evropy?
Slavski život nalik potopa	Slavski život, na vzor potopy,
Sve će kraje potopiti svieta.“	Rozšiři svých všudy meze kroků“:

[1] „Slavonac“ br. 6. od 28. veljače, iste god. [2] „Slávy dcera“, zpěv III. dunaj; sonet 374. brojeć od početka; ili 110. brojeć od III. spieva.

„A taj kog su imali za pùsti	„A ta, kterou měly zo otroků
Jezik (kao Njemčad govori):	Jen řeč křivé Němců pochopy,
Odazivat se ima u dvori'	Ozývati se má pod stropy
I u istih dušmana usti'".	Paláců i v ústech samých soků":
„Znanosti će slavskom teći vodom	„Vědy slavským potekou též žlabem,
Nad Seinom, Labom će postati	Kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
Kroj, običaj, piesni naše modom";	Bude modným nad Seinou i Labem";
„O da bih se u to radje doba	„O kýž i já raděj v tu jsem dobu
Narodio — kad će Slav vladati,	Narodil se panství slavského,
Ali tad ću ustati iz groba".	Aneb potom vstanu ještě z hrobu!"

G. Slavončev pjesnik nespomenu, kao što bi mu dužnost bila, da je njegov sonet preveden; dapače on izrično tvrdi, da ga sam pjeva. Je li dakle mogao Kolar pokrasti našega pisca onda, kad se ovaj po svoj prilici još ni rodio nije, ili je pako naš pisac porobio Kolara? Na to pitanje neka si odgovori sam g. pljenitelj-pjesnik.

Pa da je samo takvih iz drugih književnosti kradnja, i neka bi bilo; ali kad se nadju književnički gusari, koji i naše vlastite pjesnike opljačkati znadu, onda je to nečuvena drzovitost. Za primjer navest ću istu otu 1865. godinu, isti taj časopis „Slavonac" i istoga grešnika pjesnika, koji je već, kako vidjesmo, Kolara porobio.

Na str. 169. [1] stoje pjesme pod naslovom „Slavonkinje", pjeva (laž! prepisuje, i to iz Preradovića!) — — pisac je podpisan onaj isti, kojega je firma Kolarovu Slávy dceru zaplienila. Ja stavljam obadvie pjesme uzpored, i izvornu i prepisanu, pa neka svatko sudi, je li moguće, da dva čovjeka s istimi skoro riečmi, jedan te isti predmet, jednako izvorno proizvedu. Evo:

Lahku noć (od Slavončeva pjesnika).	Lako noć (od Preradovića). [2]
1.	1.
„Tiho doba — mrak se hvata	„Sunce zadje, mrak proteže
Sunce gubi svoju moć;	Po obzorju svoju moć;
Nebrojena zviezda' jata	Sanak spušta svoje mreže,
Kliču nama: lahku noć!"	I sve hvata; lako noć!"
3.	3.
„Dan za danom redom gine;	„Dan za danom tako gine,
Tako će nam i svi proć;	Motajuć nam život proć,
Te posljednji kada mine	I posljednji dok nemine,
Smrt će kazat: lahku noć!"	I smrt reče: lako noć!"

Neka se prispodobe ove dvie pjesme; nek se motre sroci, pa neka se onda sudi, nije li to kukavno na književnom polju kriomčarenje? Ili možda g. pisac, hoću da kažem prepisalac, misli, da mu je slobodno Preradovića preradjivati? Slab je i nedoraso tomu orijaškomu poslu; ali da je tomu i doraso, to mu nebi slobodno bilo raditi, jer sedma: neukradi!

Ali možda mislite, da je bar proza u nas nevina djevojka t. j. da gdjekoji naši pisci samo pjesme kradu, a u prozu nediraju? Jok! Iliacos intra muros peccatur et extra:

---

[1] „Slavonac", br. 11. od 20. travnja god. 1865. [2] „Nove pjesme" na str. 26.

Ostanimo kod iste godine, kod istoga časopisa (Slavonca), pa baš i kod istoga pisca; jer ja držim, da je suvišno puno grešnika nabrajati, kad se i onako u životu obistinjuju one Ovidove rieči:

„Cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
Junctaque percusso turba pavere solet“, [1]

t. j. ja mislim, da će to biti opomena i drugim grešnikom, koje nisam spomenuo.

Otvorimo str. 205. [2] pa uzmimo čitati članak pod naslovom „Duša životinja“, piše — dakle baš piše? Ali možda prepisuje? Da vidimo.

U zabavnom bečkom časopisu „Waldheim's illustrirte Monatshefte“ od god. 1864. u 49. broju, na str. 390. ima članak Lindnerov pod naslovom „Etwas über die Thierseele“. Da je Slavončev g. pisac čitav Lindnerov sastavak onako preveo, kako ga je u izvoru čitao, onda bi čovjek lako pomislio, da je možda zaboravio označiti izvor, odkle je pretočio; nu počem je gdješto izpustio, a gdješto nadodao, to dolazim na tu misao, da je upravo imao volju zamesti trag, te tudju muku kao svojinu u bieli sviet odpraviti.

Evo što je g. Slavončev pisac iz izvora izpustio: ona tri redka, gdje se u njem. izvorniku prispodablja pas na jarku s Herkulom na razkršću. A zašto je ta tri redka izpustio? Možda nije znao, kako bi „Hercules“ preveo, bi li ostavio tako kako jest, ili bi po onoj staroj smiešici „Herr cules“ preveo „gospon kules?“ Tko bi znao. Isto je tako težko pogoditi, zašto je g. Slavončev pisac nadodao u šest redaka jedan primjer o bogatom njekakvom Francuzu i orangutangu. Toga u izvoru neima.

Sve je ostalo u tom članku od početka do kraja od rieči do rieči iz Lindnerova sastavka prevedeno; a da svatko vidi, da je to pravi pravcati prevod, evo stavljam njekoliko redaka i iz izvornika i iz prevoda n. p. konac jednoga i drugoga članka — Lindner zaključuje svoju razpravu ovako: „Während innerhalb der Menschenwelt die nachfolgenden Generationen .... immer höher gestellt erscheinen: sind die Geschlechter der Thiere zu ewigem Stillstande verdammt. Die Schwalben, welche gegenwärtig in unsern Wohnungen nisten, stehen auf derselben Stufe, wie zur Zeit der Pharaonen, und die Gans ist heutzutage nicht klüger, als dahmals, wo sie das Kapitol rettete.“ — Naš pisac završuje isto tako: „Dočim čovjek kroz odhranjivanje ... dan na dan napreduje, to su životinje za viek viekom odsudjene na prvobitnu narav. Lastavice, koje grade na naših stanovih svoje stanove, na istom su stupnju sada, kao i u vrieme Faraona, a guska nije dan danas ništa pametnija, kao što onda, kad je Kapitol oslobodila.“ Žao mi je, što nije naš g. pisac kod ovih zadnjih redaka došao do toga osvjedočenja: da ima u naše doba mnogo i književnika, koji su i dan danas uprav ondje, gdje su i guske kapitolske bile!

Ali mislite li možbit, da je u nas samo godina 1865. u književnih griesih prestupna? Ljuto se varate; jer ja bi vam mogao možda protivno do-

[1] „De ponto“, lib. III. eleg. 2. [2] „Slavonac“, br. 13, od 10. svibnja god. 1865.

kazati. Ja bi vam mogao možda i iz ovogodišnjega gdjekojega časopisa naći sličnih kradnja, n. p. iz „Zvekana“ i to odmah iz prvoga broja od 17. siečnja na 2. strani. Tu čitamo članak valjad izvoran, jer nije naznačeno, da je to prevod, pod ovim naslovom: „Svojoj miloj ženki“; ali to je od rieči prevedeno iz Safira; pa komu se hoće prispodabljati, neka uzme Schönsteinov „Tausendsasa“; [1] tu će naći Safirov članak „Trostrede an meine Witwe“. Samo je „Zvekan“ za nješto promienio naslov i nadodao dva posliednja redka; sve je ostalo od rieči do rieči prevedeno, ali nije naznačeno, da je prevedeno. A je li to slobodno činiti? Neka sudi razbor sastavitelja ili da opetovano kažem prevoditelja rečenoga članka.

Kad sam već u 2. broju „Zvekanovu“ ušo kradji u trag, lako je moguće, da bi ja možda još gdješta ukradjena u njem našao bio; ali prvi broj „Zvekanov“ bio mi je hvala bogu i posliednji!

Ja bi mogao iznesti možda još koje ukradjeno djelo na vidjelo; ali se bojim, da me nebi koja književna nevjerija potvorila, da sam voljan naše časopise, i onako biele vrane, zatomiti; zato od daljega rešetanja odustajem. Svakako neka i ovo malo bude opomena i gdjekojim spisateljem i gdjekojim prepisateljem.

Ali je vrieme, da se povratimo na g. Tikvanovića. Važnost tako veleumne osobe zahtieva, da joj posvetimo čitavu — i posliednju glavu.

VIII.

„Nun steht er wieder da in seiner ganzen Schöne,
Der erste aller Erdensöhne!“
Oberon, spiev XII. 3.

Mi smo se u šestoj glavi s junakom naše pripoviedke, s g. Tikvanovićem, na jedan put razstali i prešli na druge stvari, što nije, priznajem, u redu; jer tko sastavlja životopis kakova velika čovjeka, taj nesmije, što no nar. poslovica veli: „kod popa piti, a kod cigana večerati“ t. j. nesmije skakati „s neba te u rebra“; ali što ćemo; svaki čovjek ima svojih mana, pa tako i ja. Nar. poslovica veli, dok je sgode nije škode; dakle tko nebi upotrebio liepu sgodu, ako mu se sama gdje pruži?

Mladi je T. upravo se počeo učiti 4. gimnazijalni razred, al u jedan put dogodi se nješta, što učini epoku u pjesničkom životu njegovu. Jednoga naime dana svidi se milevi srdca njegova t. j. ljubeznoj Margiti, otići iz kuće g. Pravorecića drugamo u službu. Eto sada nova jada! Al pustimo, da mu dnevnik nariče: „Eto sada tamne pomrčine na suncu nedavne sreće moje! Eto sada biesnih i neukrotivih vala na uzburkanom moru čustva mojih! Ah kako je nesmiljena i bezobzirna ruka ona, koja uzdom života čovječjega ravna! — O kako se je jedovita sudbina, kao kakva „Boa constrictor“, savila oko srdca moga! — Ah tko će sada izpuniti duboki jaz i široku pukotinu razvaljenoga srdca moga itd. . . .“

Tko bi to mislio, da će u jednom jedinom trenutku nastati takova i tolika promjena u srdcu Tikvanovićevu? Tko bi to mislio, da će on, uviek

[1] „Wiener Tausendsasa“, od god. 1849. na str. 57.

vesele ćudi čovjek, postati na jedanput tako nujan i sumoran? Ali kivna je sudba gdjekoji put tvrdja i od desetgodišnjega vojničkoga cvibaka, te čovjek se kadšto i u jednom trenutku osviešćen snadje na zemlji, gdje je mislio, da je u oblacih! Ali pustimo takova prazna i suhoparna umovanja, te se vratimo radje na dnevnik.

„Stari su Grci", veli dnevnik, „učili, da imade na dolnjem svietu njekakova rieka „Lethe", od koje kad bi se ponapile mrtve duše, zaboravili bi u tili časak na sve jade prošloga života svoga. O da me tkogod može naputiti, gdje je ta čudotvorna rieka, ja bi se drage volje čitavu godinu dana potucao od nemila do nedraga, samo da se okusim koju kap od te vode zaboravke; jer ovako, čini mi se, da neću nikada sam po sebi zaboravit moći na ljutu ranu težko ozledjenoga srdca moga! Pa kraj ovolike žalosti moje ćera me moj gospodar, da još na knjigu mislim! O nikada i pod nipošto nebude toga! Nisam se učio u danih blažena zadovoljstva, a sad da se učim u čemeru oškliznute sreće? To neće, nesmije i nemože biti!"

Kako dakle dnevnik svjedoči, on se nije mogao učiti prije od prevelike radosti, a sad opet od prevelike žalosti! Dakle š njim je upravo kao i s onim Ciganinom najmenikom, koji nije nikako mogao prije pol dana kopati, jer je gladan bio; a poslje podne nije opet mogao, jer se prenajeo! I sbilja je T. sve slabije i gorje napredovao; a na koncu školske godine u 4. gimnazijalnom razredu dobije svjedočbu trećega reda! Nu ta ga svjedočba nije toliko razžalostila, koliko gubitak ljubezne Margite; jer, kao što dnevnik veli, on nebi mario imati i sedmi red, samo da je bar još koji put mogao vidjeti svoju njekdašnju darovateljicu gužvara, pita, ili kakvih mu drago tjestenjača! Ali je Margite već davno nestalo; a odsele će biti još manje nade vidjeti ju; „Jer otac moj", tako nastavlja dnevnik, „došav u P* i ugledav svjedočbu trećega reda, uhvati me nježno za obadva uha, uvali me, kao kakova jarca, na kola i „kad se nećeš", reče mi, „učiti, a ti haljku na bataljku, pa ćeš doma koze pasti.""

Tako je T. dovršio svoje školovanje. Žalost je njegova u ovo doba velika bila; ali ne žalost za izgubljenom školom, nego žalost za „izgubitom Margitom". On je još čitavu godinu dana kod kuće za njom tugovao, i da nije, na veliku svoju sreću, pjesnik bio, on bi uprav ili poludio, ili zdvojio. Ali je pjesnik bez dvojbe najsretniji čovjek na svietu. Je li pjesnik vesel — on pjeva. Je li žalostan — a on opet pjeva! Dakako nepjeva žalostan veselo, baš kô ni vesel žalostno, već kao što je Ovid živu istinu sebi rekao:

„Laeta fere laetus cecini: cano tristia tristis:
Conveniens operi tempus utrumque suo est". [1]

Tako svaki pjesnik; pa tako je i T. za liepih dana svoje sreće pjevao poskočnice, a od sada u crnih danih slâgao same žalostinke. Istina je, da ga je ujak njegov, vriedni župnik L*ski često puta svjetovao, neka se on okani pjesama, jer niti su one za njega, niti on za nje; ali sve je badava bilo:

---

[1] „De ponto", lib. III. eleg. 9.

„Quo semel est imbuta recens itd. . . .“ Naš se T., kao da ga je bjesnilo pjesničko spopalo bilo, nije dao nikako odvrnuti od započetoga diplanja na divnoj fruli svoje prozaične poezije! Do petdeset kojekakvih elegija, većinom Margiti posvećenih, nalaze se u njegovu dnevniku iz ove dobe; ali od tih mnogih bit će dosta samo jednu za ogled staviti; po njoj će se lako pjesnička vriednost i ostalih ocienit moći. Evo te elegije, koju je valjad u onom času spjevao, kad mu je Margita bila na pamet pala, a on nemogav srdcu odoljeti, već joj njekoliko suza posvetio; evo čitajte, al najprije zažmirite:

Tuga pjesnikova.

Zaplačite sa mnom sada
Sve planine sa visine,
I doline iz nizine,
I metvice sa livada,
I sve prošće sa ograda,
I čokoće s vinograda;
Jer odkad mi ljube nesta —
Odtad mi i život presta!

Zaplačite svi vrtovi
I u vrtu svi cvietovi:
Svi neveni i ružice,
Svi šimširi i ljubice,
Liepe kate, tulipani,
Suncokreti i liljani;
Jer odkad mi ljube nesta —
Odtad mi i život presta!

Zaplačite u toj tuzi
I vi vjerni moji druzi:
Svi telići i volovi,
Svi mačaci i garovi,
Svi gavrani i puzavci,
Svi slavulji i jazavci;
Jer odkad mi ljube nesta —
Odtad mi i život presta!

Njekoč mene sunce moje
U mladosti grijalo je;
Kano iskre s ugarica,
Tako traci š njena lica!
Vas izpržen od tog žara
Izgledo sam ko cicvara!
Al odkad mi sunca nesta —
Odtad mi i život presta!

Svemu svietu sviće zora,
Samo mene guši mora! —
Hladno piri povjetarce
Čoban ćera oj magarce,
Svi magarci cvile i — ha!
Istim glasom cvilim i ja!
Jer je bol u mojoj duši —
Dulja još od dugih uši'!

Dok me tako tuga gnjela,
Odoh jednom do ujaka,
Kog je štovo svatko iz sela
Ko liečnika-izvrstnjaka,
„Deder, ujo! moju crnu
Duše rȁnu sad izlieči.“ —
„Pitaj jeku“ — on odvrnu —
„Jeka liek je tu najpreči.“

Tako tužan u dan njeki
Odem k jednoj šumskoj jeki,
Tvrdo mnijuć da će prieka
Odtud meni biti lieka.
Odputim se k jeki rȁno,
Ter upitam poufano:
„Znaš li, jeko! za liek duši?“
Jeka jekne: uši! uši!

Sad kog sretoh, zapitkivah,
Da mi kaže, kakve uši
Liek bi bile mojoj duši?
Nu badava iztraživah.
Peti dan mi ujak reče:
„Znaš li kakve uši lieče
Bol ranjavoj takvoj duši?
To su — m a g a r e ć e u š i!“

S ovom Tikvanovićevom pjesmom primičem se kraju njegova životopisa; jer što je odsele u životu toga nesudjenoga pjesnika sliedilo, dade se s njekoliko rieči izreći: on je ostao do groba smušenjak. Roditelje je za rana izgubio, a po njihovoj smrti dao se na prekoredno piće i tako je prije reda

zaglavio. Čuveni akademik francuzki Arago veli [1] o neumornom Poissonu, da je on u isti dan prestao i čitati i živjeti. — O našem Tikvanoviću moglo bi se reći, da je on u isti dan prestao i živjeti — i piti! Ostavio je izza sebe, kao i svi veliki ljudi, dnevnik, iz koga je većinom ovaj životopis sastavljen. Taj sam dnevnik dobio od njegova ujaka, moga dobroga znanca i prijatelja; „uzmi", reče mi, kad sam posljednji put kod njega bio, „taj dnevnik; jer to ti je ogledalo smušenosti; upotrebi kako znadeš i kako hoćeš".

Isti taj moj prijatelj, a Tikvanovićev ujak, saobćio mi je mnogu crticu iz života svoga nećaka, što u dnevniku nisam našao. Ja sam sve to upotrebio

Moram još nješto spomenuti. Isti taj moj prijatelj, župnik L*ski, kad mi je Tikvanovićev dnevnik darovao, reče mi, da je htjeo svomu nećaku ovu čudnu nadgrobnicu staviti. Čitajuć naime, veli, kako svi veliki ljudi imadu njekoliko rieči na grobu, kao uspomenu na staro svoje slavje, pa čitajuć osobito one liepe rieči, što jih je La Fontaine upisao na grobu Molierovu:

„Sous ce tombeau gisent Plaute et Térence,
Et cependant le seul Molière y gît."
(U ovom grobu leže dva: Plaut i Terenc,
Pak ipak leži tu samo jedan: Molier).

Čitajuć te rieči, htjede mu, veli, ovo na grobu staviti:

„Ovdje leže dva: Zvekan i Čuturić,
Pak ipak leži samo jedan — Stepeni Tikvanović!

Medjutim s razloga, što mu je bio rodjak, poštedio ga je tim žigom.

* * *

Eto to je životopis, što mi ga je g. Strielčević čitao. Kad je dočitao, umolim ga, neka mi dopusti, da ja to prepisati i objelodaniti smijem. On mi to dozvolji, i tako je taj spis saobćen našemu obćinstvu.

Kad sam se od g. Strielčevića s rukopisom pod pazuhom kući vraćao, rekne mi on nasmiehnuv se: „Taj je spis dakako životopis; ali vjerujte i — lov na sjedećke! Dapače ovo je prava jezgra, a životopis samo ljuska!"

Meteori.

Mnogo puta smo čuli, da iz zraka kamenite ili željezne gromade padaju na zemlju. Pa je zbilja istinita ova viest, akoprem joj se podmiću često svakovrstne laži, kao što su to novine javile o kamenu, koji je pao u Jamaiki.

Već u staro doba znadoše ljudi, da kamenje pada iz zraka, pa ga i obožavahu kao kakvo čudo i nazvaše ga „bäthylie" t. j. kamen s dušom, koji je služio stolicom nadzemnim duhovom.

Medju sveto kamenje ide i crni kamen ćabe u Meki, što no ga je arkangjel Gabriel donio i koji je bio u nebu bieo kao snieg; nù griehom čovječjim postade sasvim crn.

U Grčkoj i maloj Aziji mišljahu, da takovo povjetarno kamenje pada, kad munje sievaju, zato ga nazvaše „Ceraunia" ili „Brontia" t. j. povjetarno

[1] U Poissonovu životopisu.

kamenje, te ga tražijahu poslie svake oluje. Rimljani smatrahu takovo kamenje najvećom nesrećom; pače isti pisci pripoviedaju: kad se je kakova nesreća dogodila, da je padalo s neba kamenje. Ali za čudo, Kitajci su to tumačili sasvim drugačije. Tako javlja dvoran svomu Ventsoung-u o kamenu, koj je pao u Hoang-Lie god. 905. prije rod. Is., da je povjetarno kamenje i pod drugimi vladaoci padalo, te s toga da to nije nikakovo čudo i da nije istina, da znači kakovu prieteću pogibelj. U Arabiji napraviše iz povjetarnoga željeza oštrice i mišljahu, da su jače od iste munje, kojoj se mogu oprieti. Kaže se i to, da su prve sablje damaskinjice načinjene od ovakova željeza.

Sve ovo da sada ide u basnoslovje. Nù srednji viek tumači nam taj pojav inače; tako o kamenu, koji je god. 1492. našast u Enzisheimu. Taj kamen pade u mjesecu studenu velikom bukom; težaše 260 funt. Car Maksimilijan dade ga sahraniti u crkvi Enzisheimskoj s nadpisom:

„Tausend und vierhundert neunzig zwei
Hört' man allhier ein gross' Geschrei,
Dass zunächst draussen vor der Stadt,
Den siebenten Wintermonat,
Gefallen mit einem Donnerschlag,
An dem Gewicht, dritthalb Zentner schwer,
Von Eisenfarb', bringt man ihn her
Mit stattlicher Procession,
Sehr viel schlug man mit Gewalt davon."

Ostatak toga kamena prenešen je u Colmar. To nam je do sada najstarije izvješće o takvom kamenu. I onda vjerovahu na kojekakve bajke; jer god. 1671. pade takav kamen kod Ortenacia; težio je deset funti, te je naličan bio pasjoj glavi bez ušiu, a po izvješću značio je nesreću „ein Zornzeichen des Höchsten und ein Prognostikon sein der steinern Türken Hertzen und grimmigen Hundesart die sie gegen das teuere Christen Blut zu verüben pflegen".

Najpouzdanija izvješća o padu povjetarnoga kamenja imamo od g. 1751. U biskupskom konzistoriju u Zagrebu izdano je izvješće ili bolje reći povelja o palom meteoru god. 1751. blizu Hrašćine. U tom izvješću nalazimo „sedam" svjedoka, koji su svojimi vlastitimi oči vidili, kako je onaj meteor pao. Jedna od onih dviuh padših gromada nalazi se u c. kr. dvorskom mineralnom kabinetu u Beču. Župnik hrašćinski G. Maržić, koji je gledao taj pojav, veli: „da je god. 1751. oko 6 sati poslie podne prama izhodu sunca vidio ognjene kruglje, koje su se velikim praskom razdvojile, taj prasak da nadmašuje gruvanje topa, a nakon toga da je svaki komad na pose padao takvim žviždanjem i bukom kao da bi se množina kolâ po nebu vozila. Opazio je, veli dalje, da je jedan dio one kruglje pao na njeku oranicu, te kad su ga izkopali, dovukoše ga u župni stan."

Čudimo se, da su naravoslovci do svršetka prošloga vieka po tolikih starijih i novijih dokazih sve to smatrali lažju; jer da se to protivi prirodnim zakonom. Najstarija, kadkad i najtamnija izvješća ostadoše bez ikakova obzira, dočim u najnovije doba nije taj pojav nijedan učenjak smotrio.

Abbè Stüz, ravnatelj bečkoga dvorskoga mineralnoga kabineta, dade ono izvješće o padu meteora u Hrašćini pretiskati, te se izrazi god. 1790. „da je željezo iz zraka palo, to mogu vjerovati samo oni, koji neznadu prirodoslovja. ta vjerovale su to iste vješte glavice u Njemačkoj, kad je znanost još u povojih bila; nù u sadanje doba nebi htio oprostiti onomu, koji bi takvim bajkam vjerovao." Tako isto mišljahu i mnogi ini, dok nije parižka akademija izvjestila, da je god. 1790. u Juillac-u pao takav meteor, što je posvje-

dočilo do 300 očevidacâ. Pa i načelnik moraše ustrpljivo slušati, gdje su ga nazvali ludjakom zato, što je to vjerovao.

Slavni naravoslovac Chladni bijaše prvi, koji je uztvrdio, da meteori padaju iz zraka. Putujući Pallas nadje u Sibiriji kod Krasnojarska željeznu gromadu od 1600 funti, koju su Kozaci svetinjom držali. Ovaj putnik smatraše onaj meteor čudnom stvari, zato ga i poslà u Petrograd. Chladni god. 1794. javno uztvrdi, da je zbilja ona željezna gromada pala s neba, te da se je takva šta više puta sbilo. Zlo li bi prošo, da je to tko drugi uztvrdio — ali Chladni bijaše pravi naravoslovac. Nù ni sad nepodjè bez svake buke. Lichtenberg kaza: „da mu je pri čitanju Chladnovih spisa tako težko bilo, kao da bi mu onakav kamen pao na glavu, te žali, što mu je onaj spis ugledao svjetlo".

Dva mjeseca poslie obielodanjenih spisa Chladnòvih daždilo je takvo kamenje kod Siena u Toskani. Kamenje je po bielom danu padalo zviždeć pred tolikimi gledaoci. Nù Hamilton mišljaše, da to kamenje izbacuje Vezuv, koj je upravo prije 18 sati počeo lavu rigati. Sliedeće godine pade opet takav kamen u Yorshiru u Englezkoj, težak 56 funt. Sad se više nije sumnjalo; pa i oni, koji su bili proti Chladnomu, vjerovahu odsele, a i izvješće zagrebačko bilo je od sad čašćeno. U Francezkoj nehtjedoše o tom ništa čuti, a u Švajcarskoj borahu se dva brata de Luc proti Chladnomu. Jedan od ovih reče, kad bi i vidio pred vlastitimi nogami takav kamen, da nebi ni onda vjerovao, već bi kazao: vidjeh, ali još nevjerujem. Drugi pako ukori Chladnoga, da je on sám krivcem, što takovom tvrdnjom taji uredbu svieta.

God. 1803. povuko je meteor l' Aigle u Normandiji veliku pozornost svih učenjaka. Na 26. travnja poslie podne pokazà se na 30 milja vidljiva ognjena kruglja na nebu, koja je u 5 minuta silni prasak uzročila i 2000 do 3000 komada, od kojih je najveći težio $17\frac{1}{4}$ funte, padoše zviždajuć na zemlju. U početku rugahu se novine izvješću načelnikovu; nu poslie dvajuh mjeseci posla ministar naravoslovca Biota, da tu stvar razvidi. Ovaj nadje zbilja sve, kako je načelnik izvjestio, pa sad je morala i akademija vjerovati. I Francuzi dokazaše, da kamenje iz zraka pada te odsele nestà svake sumnje. Potlašnji meteori, koji su padali s neba kao onaj kod Stanera u Moravskoj god. 1808.; kod Juvenasa u Languedocu god. 1821. i mnogi ini potvrdjuju istinitost te od to doba počè se sve to više i više o tom pisati i iztraživati.

Humbolt pripovieda o takovu meteoru, koj je oko podne u Popayu $2\frac{1}{2}$ stupnja sjeverno od polovnika pao, te uz svu svjetlost sunca sve sobe još većma razsvietio. Tim je dokazano, da meteori padaju ne samo noćju, već i po bielom danu. I zviezdoslovci vidjahu više puta danju na dalekovide svietlih pjega na obzorju. Te pjege su nedvojbeno meteori, koji nam se danju pričinjaju kao mali oblačići na nebu. Ujedno spazili su zviezdoslovci, da se kadkad pred suncem kreću tamna tjelesa, koja bi sigurno u noći vidili kao goruće meteore.

Kako se meteori u zraku tvore: to nam je nepoznato; nù svakako nisu oni proizvod zračnih učina.

Visina, u kojoj se meteori nalaze, po motrenju Brandesa i Bencenberga iznaša 4 do 35 miljâ; a brzina je toli silna, da takvi meteori $4\frac{1}{2}$ do 9 miljâ u jednoj sekundi prevale, dakle se istom brzinom kao i planete okreću. Svi meteori nalični su medju sé u obliku i lučbenoj sastavini. U njih se našlo: željeza, nikela, bjesina, mangana, chroma, bakra, sičana i kositra: nadalje: pepelika, sodika, nješto malo vapna — dakle same one sastojine, koje na zemlji nalazimo. Nù u takvom meteoru nadjemo i samokovnoga t. j. čistoga željeza, dočim ga na zemlji rad brza okisivanja (Oxydation) nigdje nećemo naći.

Kadkad je pao meteor, koj je sasvim iz čistoga željeza, koje bi se moglo odmah kovati.

Postanak takvih meteora nije poznat; nù mnogi mišljahu, da je to proizvod vulkana mjesečevih, koji izbačeni u velikoj visini budu od mjeseca privlačeni, dočim jih zemlja tim jače privlači, čim se bliže k njoj primaknu. Tà tvrdnja osniva se na tom, što imadu takvi meteori čistoga željeza, a to može samo ondje biti, gdje neima kiselika, kao što ga u mjesecu rad preriedkoga parokružja zbilja i nemože biti. Nù Abers i Poisson dokazaše, da takovi mjesecom odbačeni meteori imadu pravac i brzinu kretanja s mjesecom, te da ova u stalnom razmjeru sa pravcem i brzinom hita dotičnoga meteora stoji, te bi dakle ovakvih meteora, kad bi na zemlju pasti mogli, mjesec više izbaciti morao, dok bi se kod jednoga sve ove okolnosti i odnošaji sjedinili. Nù ni onda nebi mogao takav meteor poznatom planetarnom brzinom, nego samo sa 1 $^1/_2$ miljom brzine u jednoj sekundi pasti na zemlju.

Vatr. Rački.

Ilija Markov, bugarski vojvoda.

U najnovijem bugarskom ustanku proslavio se odvažni hajduk Ilija Markov tako, da već za njega živa bugarski narod pjeva o njem junačke pjesme. Mi ćemo, ako Bog da, u budućem tečaju priobćiti više liepih prizora iz pobratimskoga nam plemena bugarskoga i to perom prijatelja, koj je ondje živio i bugarske običaje motrio, ali uz dobar glas, na koj je došo hajduk Ilija Markov, neda nam se na ino, nego da već sada obratimo pažnju našega naroda onamo, gdje je junački pir istočnoga slavlja započeo.

Rodio se Ilija u Macedoniji t. j. jugoiztočnoj Bugarskoj a sad mu može biti 45 godina. Od svoje 18. godine hajdukuje živuć u šumah po bregovih rilskih i pirinah staroga Orbela. On je u tih prodielih s družtvom svojim poubio mnogo Turaka; zanj kažu, da ih je sam razstavio sa životom 54. Htjelo se tù odvažna srdca i dobra sgadjanja! Ali se i jesu u tom predielu Bugarske ponajviše Turci bojali Ilije Markova; u koje selo je on došo, tu je zavladao medju Turci strah i trepet i nije prestao, dok nisu dočuli, da je otišo u drugi prediel; no nije dirao u poštene i mirne Turke, van u one, koji su Bugarom nepravedno radili. Na njegovu glavu razpisà turska vlada veliku svotu novaca i proganjaše ga i silnom vojskom ali ga ni uhvatiti ni ubiti nisu mogli, premda je dopao više velikih i malih rana. G. 1862. potraži u biogradskih liečnika pomoć i oni mu ju obećaše, no jer je liečenje imalo trajati kroz njekoliko tjedana reče: da se nemože tako dugo liečiti, jer da se nada bugarskomu ustanku, a onda da ga treba u Bugarskoj. Tako i bilo. Rakovski je dignu bunu a Ilija s mnogimi Bugari predje onamo; bijaše im vodja i pripravi ih doskora za boj, ali se unj pustiti nesmjede, buduć da se narod na svih krajevih još nije bio voljan dići. Rakovski onda ode u srbsku kneževinu a Ilija razpusti svoju četu te i sam otide u Kragujevac. Njemu ni Stojanu Barambaši kao ni Rakovskomu nepodje g. 1861. za rukom, da privolje sav bugarski narod na oružje i na pomoć hercegovačkomu vojvodi Luki Vukaloviću zato on i teži za prosvjetom naroda svoga, i premda sam čitat i pisat neumije, vrlo je tužan i žalostan, što su mu braća na toli nizkom stupnju prosvjete, da niti neosjećaju svoje sramote ili barem da se nemogu osviestiti, da ju sa sebe otresu.

On strastno ljubi domovinu svoju i pravi je apostol slobode u svom narodu; ali on želi slobodu i drugim plemenom na balkanskom poluotoku:

to je dokazao g. 1862. u Biogradu, gdje je sa svojim družtvom počinio velika junačtva i mnoge Turke poubio. Iz kneževine ukloni se samo na izrično zahtievanje glavnoga englezkoga konzula N. Bulvera od srbske vlade, da ukloni Rakovskoga i Iliju Markova od tada do g. 1864. je porodicu ženu si i sedmero djece izdržavao iz kneževine, a kako je u Srbiji bugarska legija razpuštena i on prešo u Bugarsku, mora da je sa svom porodicom svojom u trojanskih šumah, a vele da je on baš održao kod Plevnije slavnu pobjedu nad Turci. Važno je svakako zabilježiti, da je on prvi poglavar Bugara, koji su došli k sviesti, te hoće da se bore za domovinu i slobodu svoju.

Ilija je sriednjega uzrasta, jaka koštunjava tiela, crnih vlasi i brkova, duguljasta suncem izgorjela lica, čela visoka, nosa uredna, a crnih velikih očiju; a kako se nosi po albanezki, cieli je Ilija junačan i veličanstven.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Filozofičko-juridički odbor jug. akademije imaše u sriedu svoju redovitu sjednicu, u kojoj je član g. Veber čitao razpravu o porabi prošlih vremena, dokazujuć, da se pravili skladnje nije nipošto pokvario duh i sloboda našega jezika. Nazore svoje potvrdio je s mnogo primjera grčkoga, talijanskoga i francezkoga jezika, a dokazao, da kod nas i u najboljih pisaca vlada velika pustopašnost glede te porabe.

— „Pozor“ ovdašnji sada je i sudbeno ukinut; sbog zločina u sriemskom dopisu od 5. srpnja gubi 1000 for. jamčevine; bivši mu urednik g. Mazura-Marov osudjen je na mjesec dana zatvora, a nakladnik A. Jakić proglašen je nevinim. Državno odvjetničtvo tim nezadovoljno prizva.

— Klarićeva ilustrov. časopisa „slav. juga“ I. svezka bijaše uzapćena radi njekakva fantastična grba, nu pošto ga je urednik izostavio, pustilo mu je namjest. vieće opet list.

Književnost. (Hrvatsko-srbska). Izašla je I. knjiga „Rada jugoslavenske akademije“; ovo joj je sadržaj: Pravila jugoslavenske akademije znanostî i umjetnostî. Poslovni red jugoslavenske akademije znanostî i umjetnostî. Pravila narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu. Članovi jug. akademije znanostî i umjetnostî. Prva svečana sjednica: Besjeda pokroviteljeva. Besjeda predsjednikova. Izvješće tajnikovo. O selitbi i obsegu putovanja naših običnijih selica ptica. Od J. Torbara. Prinesci malakologiji hrvatskoj. Od S. Brusine. ħ i ђ u istoriji slavenskih jezika. Od Gj. Daničića. Prilozi za sbirku srbskih i bosanskih listina. Od dr. Franje Račkoga. Arkeologičke crtice. Od S. Ljubića. Zapisi iz nekoliko rukopisa. Od Gj. Daničića. Moskovska etnografička izložba. Od dr. P. Matkovića. Književne obznane: Spomenik narodnoga običajnoga prava iz XVI. vieka. Od dr. V. Bogišića. Istorija srpske književnosti. Napisao St. Novaković. Od V. Jagića. Bogomili, crkva bosanska i krstjani. Napisao dr. B. Petranović. Od dr. Fr. Račkoga. Pregled hrvatske poviesti. Nacrtao S. Ljubić. Od M. Mesića. Izvješće o dosadanjoj radnji opisivanja narodnijeh običaja pravnijeh. Od dr. V. Bogišića. Izvodi iz zapisnikâ jugoslavenske akademije znanostî i umjetnostî.

Djelo to odličnim sadržajem svojim pravedni ponos narodu, koj si je akademiju stvorio, u str. 276 tiskano je na velinskoj artiji u štampariji Drag. Albrechta tolikom pomnjom i štamparskom vještinom, da se i u tom pogledu može brojiti medju prve knjige naše literature, a bilo bi na poprištu u svakoj i velikih naroda. Ciena 1 fr. 25 n.

— Istim tiskom i nakladom Drag. Albrechta izašla: „Uputa u krasopis cirilskimi pismeni za hrvatske pučke škole i samouke sastavio Ivan Filipović.“ Ciena 20 nvč. Ova uputa sastavljena je tako, da se mladež iz njih pismu ćirilskomu sama priučiti može.

— Izašo je IX. tečaj „Katoličkoga kolendara“ sa mnogimi slikami. Ciena mu je 20 novč. a dobiva se kod g. Hartmana.

— Od Budmanova djela „Grammatica della lingua serbo-croata (illirica)" izadje i druga svezka (fascicolo II.) str. 148—250. Uz ovu svezku dodan je tabak s naslovnim listom, sadržajem, predgovorom i člankom „Južni slovenski jezici i dialekti".

— „Izvod iz srbske gramatike" za učenike srednjih škola. Izdao Jovan Bošković profesor filologije i historije književnosti u velikoj školi biogradskoj. Knjiga prva. O glasovih i riečih. Treće izdanje. U Biogradu u držav. štampariji 1867. 1 l. 16 str.

— „Izvod iz političke ekonomike." Izradio Čedomil Mijatović, prof. polit. ekonomike u vel. školi. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu, u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni 12. l. 291 str.

— Istorija nar. napredka kod Srba zove se knjiga prof. Alimpije Vasiljevića, nagradjena iz zaklade I. M. Kolarca. Ciena 60 n.

— Pastir, zove se crkveni tjednik, što ga od 1. studenoga t. g. u Beogradu izdava prof. Nik. Popović.

— U Vršcu poče izdavati tamošnji štampar J. E. Kirhner, „Vršačku kulu" nedjeljni mjestni list za trgovinu, obrtnost i javan život. List izlazi svakoga petka, a ciena mu je s poštom 4 for. 50 novč.

— U Rusiji su izašle „Dvie pjesni knjazja černogorskago Nikolaja I. Prevod s srbskoga u stihah V. Benediktova. Iz „Literaturnoj biblioteki" god. 1867. Na 8-ni.

(Slovenska). Narodni koledar in letopis matice slov. g. 1868. ima niz krasnih članaka: „Sled Slovencev med nekdanjimi narodi", od Poženčana „Svetinja krajnskih stanovnika", iz l. 1600 od Parapata, „Črtice o Prekmurcih in o njihovem govoru" i mnogo drugih. Spisi su veoma zanimivi. Ciena 80 nvč.

— Slovenska Talija, zbirka dram. diela, što ju izdaje „dramatičko dr. u Ljubljani" sadržaje iz českoga: „Ultra", „Na mostu" i po Raupachu prev. „Mlinar i njegova kći". Ciena svakomu svezku 25 nvč.

— „Priročna knjiga za slovenske diletante" doštampava se. Nebi li i hrvatskim igračem dobro došla!

(Česka). Trgovačko družtvo „Merkur" u Pragu poče izdavati svakoga utorka i subote list „Pražský Lloyd". Ciena 6 st.

— U Pragu je izašla: „Zlata domaci kniha", dalje „Počstarstvi pro prvni tridu realni škol". Sastavio František Vosika.

— U Pragu je izašla vesela igra u 5 čina od N. Gogolja: „Revizor" ili „Nesrdi se na ogledalo ako su ti kriva usta".

(Ruska). Izišla je vesela igra od A. I. Ostrovskoga; „Dohodnoje mjesto". Ne samo ruske, nego i njemačke novine govore velikom pohvalom o toj ruskoj igri, koja je već izašla i u njemačkom prevodu.

(Svašta). Matija Debeljak, veliki rodoljub u Trstu umrvši 18. list. t. g. ostavi oporukom 70.000 for., da se osim njekih manjih zapisa podiele u 5 dielova: matici slovenskoj i dalmatinskoj, družtvu sv. Mohorja a dva diela jugoslavenskomu sveučilištu. Bog mu dao duši lako!

Narodno kazalište. Gospoja Sajevićeva, koja je dulje vremena bolovala, stupi a subotu dne 9. t. m. u „Seljanu Gavanu (der Goldbauer)" od Birch-Pfeifferove prvi put u ovoj saisoni pred naše obćinstvo, koje ju je, kad se na pozorištu pokaza, živahnim i obćenitom pleskom pozdravilo i poslie njenoga veoma vješto odigranoga prizora u 3. činu samu a po svršetku 3. i 4. čina s ostalimi predstavljači glavnih uloga izazvalo.

Ona nije za svekolike predstave ni jedared pala u šuplji dosadjujući kazalištni patos, već je od početka do konca govorila naravno i kretala se neprisiljeno i milovidno, a shvatila je svoju težku ulogu neporočno i izvela ju dosliedno, a to dokazuje da ima pravi predstavljački dar, jer umije pretvorit se u osobu, koju predstavlja, i osjeća što govori, a što ide od srdca to i dira u srdce. Uspjeh, što ga je ovaj večer postigla, bijaše podpun a odlikovanja, što joj od strane obćinstva padoše u dio, bijahu u pravom smislu rieči zaslužena.

G. Freudenreich (Soko Tonko) razvio je mnogo vatre i čustva a imao je trenutaka, koji su obćinstvo uprav zatekli i uznieli. Veliku pohvalu zaslužuje i g. Mandrović (Gavan), koj je krepkimi potezi naslikao taj tvrdi, nepomični značaj.

G. Brani (baron Hellkorn) govorio je dobro, no nije se kretao kao čovjek, koj je odhranjen u gospodskih krugovih; u tom obziru još uviek ga nadkriljuje mnogi podčinjeni član našega kazališta. Već bi bila jedared hora, da se i za taj velevažni dio

svoje umjetnosti **svojski** postara. Bez vješta plesačkoga učitelja neće ipak ništa biti!

Gospoja **Popovićeva** (Anna Lindner) bila je odviš patetična kao vazda, a gospodična Bajzova (Afra Leuthaler) nije mjestimice opet bila gospodaricom svojega jezika, inače sudjelovahu obje s hvale vriednom gorljivosti.

Komad bio je uobće dobro uvježban i sceniran i dopao se je tako, da je obćenita želja, da bi se čim prije opetovao.

On neima istina dramatične vriednosti osobito su dialogi predugački i prazni, no načinjen je, kao sva Birch-Pfeifferičina djela, velikom kazalištnom vještinom i ima za podlogu čin, koj do konca zanima i iznenadjuje.

U nedjelju dne 10. t. m. vidjeli smo opet „**Kapicu doktora Fausta**“ kod prilično pune kuće. Gospodin **Plemenčić** (Andrija Orehović) zabavljao je svojom neizcrpivom komičnom silom nedjeljno obćinstvo veoma dobro a i g. Mandrović (Barnabas Štipavac) i g. Kontilović (Šupeljaković) bili su na svojem mjestu. Komad je po g. **Mandroviću** dobro sceniran, samo bi bili željeli više hitrine svršetku prvoga čina, inače bila je slika dobro namještena.

„**Bal u Javorju**“, vesela igra polag talijanskoga „**La Fierra**“, koja se je dne 12. predstavljala, dopala se i ove saisone. Gdčna. **Perisova**, koja je mjesto oboljele gospoje Popovićeve preuzela ulogu Milice Sladorove, bila je za tu ulogu svakako shodnija od svoje predšastnice.

U četvrtak dne 14. imali smo najpuniju kuću u ovoj saisoni, što nas veoma raduje, jer je čisti dohodak ovoga večera opredieljen bio za pripomoć naših krajišnika, postradavših sušom.

Predstavljao se prvi put vojnički igrokaz „**Hrvati u Zadru**“ od Meisla. Komad je bez nutrašnje vriednosti i proračunan jedino na gromadna vojnička gibanja i prizorno urešenje, no za to treba znatno mnogobrojnijega osoblja i većih sredstva, nego što ih posjeduje naše kazalište. Izvan toga su malne svikolici predstavljači zlo memorirali i tako nije se mogao podpunoma postići ni onaj izvanski efekt, koj se u njem za cielo nalazi. Ništa ne manje svršetna slika u 2. činu bila je po gospodinu redatelju Freudenreichu dobro sastavljena i dopala se.

Od predstavljača zaslužuje jedina gospodična **Jelenska** (Marica), da bude pohvalno imenovana, ona je mladjahnom vatrom i uzhitom svoju domorodnu molitvu na koncu prvoga čina proslovila i živahnim pleskom izazvana bila, što je s obzirom na njenu mladost i početničtvo i zaslužila. I u trećem činu bila je mjestimice pleskom odlikovana. Ona je očevidno u razgovjetnosti izgovora napredovala.

Budući da je glavna svrha ovoga večera bila nabavit, što je više moguće, novaca za našu stradajuću braću Ličane, a to se tim komadom prema našim okolnostim u podobroj mjeri postiglo, mislimo, da je opravdan izbor toga svakako ostarjeloga i ne baš izvrstno prevedenoga komada, jer smo osvjedočeni, da ne bi i mnogi bolji od njega u tom obziru tolikim uspjehom ovjenčan bio; no ipak nebi željeli, da ostane na repertoiru već ni zato, što se kod nas nemože dati onako, kako bi trebalo. —l—

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Zašto s bratom brat
Ljutit vodi rat?
Zar im je zanat
Tuč se i hrvat,
Da si slome vrat?

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 44.)

Stare slave uspomene
Srdce uviek mi zanese
Nadom, nova da vremena
Novom slavom riešit će se.
Što se Turčin ruga krstu,
Što mi tudjin dom oglodа, —
Sve ne snizi dušu čvrstu,
Dok je sloge u mog roda.

---

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 48. Odgonetku (konjićeva skoka u br. 44.) riešio g.: Franjo Meden u Senožećih.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 344. Ivan Likević, kapelan u Bistri. 345. Vinko Batušić u Djakovu. 346. Otmar Bušić, modroljub u Varaždinu. 347. Andrija Huzek, gradjanin, 348. Franjo Kostanjevac, prebendar, 349. Max. Kolarić, tajnik nj. uzoritosti g. stožernika nadbiskupa zag., 350. Vjekoslav Babukić, gimn. profesor. 351. Franjo Šuler, učitelj, 352. Ferdo Svoboda, grad. podblagajnik — svi u Zagrebu. 353. Pavao Leder, kapelan u Samoboru. 356. Gja. Josipa Butkovićeva u Gospiću. 357. Ante Kovačić, učitelj u Visokom. 358. Gjuro Šišur, nadcestara u Novommarovu. 359. Gja. Minka Frankova u Pančovi. 360. Sl. dvorana sisačka. 361. Nikola Celinić, kot pristav u Dugomselu. 362. Gja. Marija Sajkova u Madjarevu. 363. Stjepan Zugčić, župnik u Leskovcu. (Dalje sliedi).

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 47. U Zagrebu 23. studena 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Glasinke „Srčanice-Novoživke."

(Soneti od Sriemca.)

(Dalje.)

XVII.

„Prostâ roda, zar je tvoja dika?"
Čuh, gdje mi se smiehom prigovara —
„U prostoti zar bit može čara,
I uzhita za umna pjesnika?"
O! prostačtva, velju, prevelika,
Prigovora, vriedna oštra kara,
O! da griešna sliepila nam stara,
Mjesto zlata što sve traži šika.
Ta baš u toj prezrenoj prostoti
Bog i majka priroda odsieva
Kano čisto zlato u krasoti;
U njoj sve je čisto, krasno, dobro!
Pa narodnog što da pjevca zgrieva,
Što l' bi ljepšeg za pjenje si obro?...

XVIII.

Oj! narode moj većinom prosti,
Al čist kó iz ruku božjih diete, —
Sin prostoti tvojoj vienac plete,
Jer je puna milja i dragosti.
Osim tvojih vrlina, krieposti,
Pun si one iskrenosti svete,
Nije u tebi lukavosti klete,
Niti one gadne pretvornosti.
I prem s tog si prepatio dosta, —
Prostodušnost tvoja sačuvana
Ipak od tog svieta himba osta;
A na poseb krasne kćeri tvoje
U tome su dražest ovejana,
A vrh svih sja, Milka, zlato moje.

XIX.

Jest, kô alem sja medju biseri —
U pó noći kano u pó dana,
Iskrenost joj teče sa usana,
Nezna ništ' o himbi i nevjeri.
Nezna, kô što mnoge naše kćeri —
Ništ' od onih tudjinskih romana,
Iz kojih se podlost prevejana
Uči štivom u podpunoj mjeri.
Ni dah nju te neokuži kuge, —
Ta prirode majke pravo čedo
Bezazleno, kô janje umilno. —
Pa ma zato kudile me drúge —
Ja sam stog se u Milku zagledo
I s toga ju ljubim toli silno...

XX.

Kad sve mislim to o čarih tvojih,
Kako da mi nisi srdcu mila,
Kad si š njimi ljubav ti ulila
U srdce mi te ga ljubko opoji.
Al kad smislim, da njima predstoji
Razor, koj će smrti učinit sila, —
Kô da klonu ljubavi mi krila,
Srdce mre, krv hladni u žilah mojih.
Doduše je gorka to istina,
Tobom da će s' hranit crvi, mravi,
Prem čarobna toli si i liepa-
Al ljepota tvoja i milina
Podižu me ipak u ljubavi, —
Jer je glede toga ljubav sliepa...

(Dalje sliedi.)

Ljuba.

Crtice iz života dobrodjeteljne ženske glave našega vremena i naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

(II. dalje.)

Liepu djevojku, učiteljicu malenih i pomnjivu radenicu prose i njezine prilike i neprilike. Prilike njezine proseć propitivaju izpod ruke, da li ima štogod novca, kako je s kućom i s vinogradi. Djevojka neće da podje za takovu svoju priliku, za čovjeka, koji negleda na nutarnju cienu i vrlinu djevojačku, nego na materialnu korist, a kad ju prose njezine neprilike, neće ni po gotovu, veli sama: neću, makar nikad nepokrila glavu, makar plela biele vlasi.

Tako su protekle dobre i zle godine kano bistra i mutna voda, a vriedna i poštena Ljuba neudade se kod tolikih prosilaca. Možebit bi se i udala; ali kadgod bi pogledala na svoju staru, milu majku, pomislila bi uviek: neću i nemogu razstavit se sa svojom majkom. Uz muža nebi ja možebit mogla nju ostarjelu onako paziti, dvoriti i njegovati, kano sada, a majki treba sve bolja njega, što starost i slabost veća nastaje . . . Udat će se i ona, kad joj dodje sudjenik, štono babe rekle. Lako se je udati, al težko obudati, sigurno mislila je često i ljubezna i ljubljena od svoje majke vriedna Ljuba, jerbo joj nije ni mladjoj zujao svaki vjetar po glavi, kamo li u dobi, kad se je nalazila u podpunom razvitku snage i ljepote djevojačke sviestna svega, što ju okružava.

Mnogo zatravljeno mužko oko strieljalo je na nju, kano da bi ju želilo do srdca prostrieljati; ali pametna djevojka čuva svoje poštenje kao sveti amanet nasliedjen od otca i majke, osiguran čestitim imenom ciele svoje obitelji i rodbine, čuva svoj vienac djevičanski, kano svoje najskupocienije blago, svoj najdragocieniji imetak.

Vidio ljepotu djevojku njeki velemožan, preuzvišen bogatlija, začudio se njezinomu stasu i obrazu, nikom poniknuo i srdce mu se u grudih potreslo požudno kao šiba na burnoj, talasajućoj se vodi. Pita svoga pouzdanika, čija je ljepotica, on bi ju po svom mnenju i načinu usrećio. Misli bogatlija na javi i u snu o ljepotici, i otimlje mozgu misli, kako bi izjavio djevojki tajnu želju srdca svoga. Bogatlijam na štogod zine srdce, misle ono mogu postići srebrom i zlatom. Nu varaju se; jerbo za plamenite duše, kojih još ima na svietu, ako su i riedke, ima nješto plemenitijega od srebra i skupocienijega od zlata, a to je poštenje, čista savjest i dobrodjetelj ili kriepost.

Bogatlija imao je i pouzdanicu u jednoj svojoj srodnici, pak je mislio po onoj pučkoj poslovici: „Kud nemože vrag, šalje babu!“ Nagovori vremešnu svoju srodnicu, neka ona posreduje izmedju njega i ljepotice, liepe Ljube. Baba se obeća posredovati. To joj valjda nebijaše prvi put posredovati u tom poslu. Smisli, kako će najbolje udesiti, pak ode k djevojki. Kad stara gospoja tamo, djevojka se začudi, odkud joj takav posjet. Stara je gospoja pripredeno čeljade, neupada s vratmi u kuću; misli si, polako ćemo oko dje-

vojke, kano što obzirno lovac obilazi oko plahe srne, koju želi uloviti. Veli stara gospoja: Čuo je preuzvišeni gospodin, kako ste vi, gospodično, vješta vezilja, pak želi, da mu vezete jastučiće za mekoslone i za prozore, poslat će vam obrazce za iste, a evo novacâ šalje, da možete kupiti sve, što vam za to treba; trud vaš obilno će vam se naplatiti, to vas u ime preuzvišenoga mogu uvjeriti. Možete li primiti naručbinu? Mogu, veli djevojka, ja živim od posla svojih ruku, i skrbit ću, da velemožni gospodin bude zadovoljan s mojim poslom. Dobro, diete moje, nastavi stara gospoja, još danas dobit će te obrazce, a evo vam novci, i to govoreć pruži djevojki punu šaku srebra. Kad djevojka vidi tolike novce, neprimi ih u ruku, nego primjeti: Čemu toliko novaca? — Sad ću vam, milostiva gospojo! proračunati, što bi mogle koštati u dućanu potrebite tvari za dva jastučka na mekoslon i dva na prozor. Za šest do sedam for. srebra sve se može kupiti, a moj posao nemogu procieniti, dok nevidim obrazce. Nu svakako mi se vidi, dajete mi puno više novaca. Zadržte samo, moje diete, vam će Preuzvišeni deseterostruko naplatiti vaš posao. Ovo vam je samo za trud i posao nješto ovdje. Nemogu ja, opet veli djevojka, za neuradjen posao primati unapred tolike novce. Dosta će biti, ako mi ostavite najviše osam for. sr. i s tim uzme sa gomilice na stolu, kamo bijaše stara gospoja odložila iz ruke srebrenjake, talire i dvadesetake, 24 dvadesetaka, a ostale novce silom utisne staroj gospoji u ručnu kesu. Stara se otresala svakojako, uzeti novce natrag; al joj to nije ništa pomoglo. Idué natrag kući, mislila je stara gospoja, kako će težko biti takvu značajnu djevojku zadobiti na svoju ruku. Slab je izgled, jako je dieva mudra i pametna, u razgovoru kao kakav odvjetnik, u ponašanju kao mudrac, u svem svojem biću plemenita i uzvišena; nije bagre, na kakvu misli moj preuzvišeni. Nu svakako moram sve moguće pokušati njemu za ljubav.

Još isti dan dobije Ljuba obrazce za jastučiće, ode u dućan, kupi što joj treba i odmah lati se posla drugi dan. Kad naveze jedan jastučić, pošalje ga k staroj gospoji, kako će ga ova predati preuzvišenomu — ekselenciji — kako je obično nazivan. Još isti dan, kad je stara dobila od Ljube navezeni jastučić, posjeti stara gospoja djevojku, pak joj već nije mogla dosta napripoviedati i nahvaliti, kako je ekselencija zadovoljan s poslom, kako nemože dosta nahvaliti zlatne ruke veziljine, i kako bi mu jako drago bilo, kad bi vezilja drugi navezeni jastučak sama odniela u dvor; ekselencija želi, poznat ju lično, i lično joj se zahvaliti. U dvor i pred lice preuzvišenoga gospodina ja ići nemogu, nego vi milostiva gospojo, budite tako dobra, pak posredujte. Sad rieč po rieč okrene stara gospoja na daleko i široko opružati svoje mreže, nebi li kako ulovila dievu i predobila na svoju ruku. Dieva Ljuba uvjerila se iz toga dugačkoga razgovora, da stara gospoja smjera na nješto drugo, a vez jastučićâ samo joj je izlika. Nu dieva prišuti svoju sumnju, da samo vidi, hoće li stara odprto izraziti, što želi ekselencija. Kad je stara izcrpila svu svoju vještinu laskanja i nagovaranja, da dieva ide s njom primiti hvalu iz ustâ preuzvišenoga gospodina, a vidila, neće moći postići svoju svrhu, onda šaputajuć otajstveno dievi u uho, premda bijahu same u sobici skromnoj,

reče: Diete moje! vas ekselencija ljubi strastveno, on vas obožava, i ništa tako neželi, nego da mu odvratite ljubav ljubavju, pak da vas za uviek učini srećnom i čestitom, da vas obaspe bogatstvom, srebrom i zlatom, pak da živite u dobru i slavi i razkošju kao bubreg u loju.

Milostiva gospojo! progovori na to Ljuba drktajućim glasom, osupnila od čuda, i suze joj udare na oči; zar vi poštenje sirote djevojke tako malo cienite? Ako sam ja i siromašna, poštenje i dobro ime više cienim, nego sve blago toga svieta. Imam svoje dvie zdrave ruke i dva zdrava oka, pak makar morala ribati tudje sobe kao služavka i hljebom se hraniti, volim i još težje i gorje što raditi, nego izgubivši svoje poštenje i dobro ime kano ljubeznica velikoga gospodina živiti u razkošju, u lasti i slasti. S tim poslom nevaljalim i nepoštenim neželim vas, milostiva gospojo, nikada više viditi u ovoj sirotinjskoj kući. Ako sam i sirota djevojka, nedam za miliune nikomu na svietu svoje poštenje. Zaklinjem vas svim, što vam je milo i drago, a da znam, da ima štogod na nebu i na zemlji, što vam je i sveto, i tim bi vas zaklela, nemojte o tom nikada više samnom ni rieči govoriti; a što smo sad eto nas dvie govorile, kažite preuzvišenosti, a drugomu nikomu, jerbo bi to i za njega i za vas sramota bila, da takve rieči podju po gradu od ustâ do ustâ... Stara gospoja pokunji se i snuždi na to odrješito izjavljenje mudre i poštene djevojke, i svakako se izgovarala i molila djevojku, neka zaoto neomrzne na nju, ona je želila nju usrećiti; ali kad nenalazi u tom sreću, koju bi druga obodvieručke s veseljem prihvatila, neka ostane dosad rečeno sve bez zamjere. — Milostiva gospojo! reče napokon djevojka već utišanom žestinom i mirnijom dušom, neima tu zamjere, nego u tom ja smatram za djevojku najveću uvredu, kad me napastujete i nagovarate na toliki grieh i zločin. Za mene je to samoubojstvo vlastitoga poštenja. Tko može takva šta učiniti, taj nevjeruje ni Boga ni dušu; taj nezna šta je nevinost srdca i kolika je ciena kriepostna života. Nu prosto vam bilo, samo me odsele s tim poštedite. — Gospodično! reče ustav stara gospoja očevidno zatravljena i do suzâ ganjena, vidim, puna ste pameti i poštenja, nesrdite se na mene. Ja sam i doseIe čula mnogo dobra o vami, nu sad sam se glavom uvjerila o vašoj valjanosti i čestitosti, pak vas moram visoko počitovati kao uzor djevojakâ, a budite uvjerena, da će vas i ekselencija isto onako visoko cieniti i počitovati, kao što vas strastveno ljubi. Sve ću mu potanko kazati, što sam od vas čula. On je koliko bogat, uzvišen i ugledan čovjek, toliko je učen i dobra srdca, pak će znati ocieniti vašu čestitost, vaš plemenit značaj, vašu kriepost.

Za ekselenciju bijaše takva viest, kakvu mu je donjela od Ljube stara njegova rodjakinja, viest nečuvena, na koju se zasramio i zažario, i jako razjedio. Morao je i nehotice uviditi, da se srebrom i zlatom neda upravo sve na svietu kupiti. — Kad je djevojka naručene jastučiće dovezla i poslala k staroj gospoji, ova jih predade ekselenciji, a ovaj uruči gomilicu žućakâ staroj svojoj rodjakinji, neka jih preda plemenitoj djevojki kao nagradu, i neka joj u ime njegovo izjavi, kako ju i još srdačno ljubi, ali i visoko počituje. —

(Konac sliedi).

Crven-kapa.

Slika iz magjarske revolucije g. 1848.

„Proniknuti će trava, nu mladica joj se neće zeleniti, već crveniti kao krv . . .

Prosinuti će sunce, ali zraci neće mu se zlatiti, već crveniti kao krv...

Razvedrit će se nebo, nu svod neće mu se modriti, već crveniti kao krv . . .

Narasti će voda, nu talas joj se neće plaviti, već crveniti kao krv . . .

. . . Tako se orila davorija uz vino, goli mačevi sievali su u rukuh mnogih pjevača, a crvenkasto vino plamtilo je u čašah.

— Lievaj vino danas u čaše, liepa djevojko, sutra ćemo jih napuniti krvju . . . zaviče jedan visok Srbin držeći čašu u ruci, a lice mu gorjaše kao živa vatra.

Jedna liepa djevojka uze na to vrč, i poče redomice puniti čaše. Velike njezine oči kriesnuše, a crne joj obrvice sakrivahu ozdo bukteći plamen očiju. — Lice joj bijaše probliedilo, ali usne joj skoro popucaše od žarkoga rumenila.

Opasana bje crvenim pojasom, a u pojasu joj svietli nož. Na dugo upletena kosa visjaše joj preko ramena do pojasa, urešena vrpcami, što no su ih ljubezni vojnici u bojištih odtrgali od zastava, pa sada njoj darovali.

Ništa ljepšega nisi morao opaziti na njenom gorućem oku, libajućih grudih, njezinih rumenih usnah i crnoj kosi, ako si htjeo pet čilih ćutila sačuvati.

Redomice dakle punila je ona čaše, i kad bi zaorila davorija, čuo bi se izmedj neugladjene hrapave rike vikača golemi glas ženski čisto, kao najnežniji glas bojne trublje.

Srbi bjehu opojeni što vinom, što pjesmom, a ponješto slavom i pogledom djevojke.

Udare u ples, pa ajde u kolo, a pod njihovimi nogami tresla se je kao potresom kuća; djevojka išla je od ruke do ruke, sa svakim je plesala, sa svakim se poljubila, a tim se opoji svaki jošte više; nu nitko nemogaše ju utruditi, nitko nemogaše joj lica više zarumeniti.

Koje li je to djevojče? — Što li je ta djevojka?

Sjećate li se onih vremena, kad je oganj domoljublja upalio bio srdca raznih u nas osoba, kad su se inače blage žene svetim žarom pomamljene bacile u naručaj branilaca narodnosti, pa se boriocem dragovoljno ponudile? prsi jim je riesila narodna trobojna kokarda!

I kada su muži život svoj žrtvovali, nosile su one k oltaru žrtvu dražu no isti život, te kao što je prvim pokrštenikom u zadnjem času muka ista smrt ugodna bila, tako bijaše i njim sramota čast, dapače su se njome i ponosile.

Anisia zvalo se je to djevojče. Srbska ju je vojska dobro poznala. Punila je naime oružje u vojsci, a čaše u veselom družtvu; zato su se Srbi uviek

po tihoj noći oko nje sakupljali, kada bi oko plansajućega ognja u guslice svirala ujedno pjevajuć zaneseno koju davoriju.

* * *

Desno i lievo spavaju opojeni srbski ljudi, glas orećih se pjesama čuo se je sve to jasnije u grobnoj tišini noći, a doskora poče vani pjevac navješćati zoru.

Kad eto — vrata se otvore, i udje jedan mlad — kozičav čovjek u odjeći honvedskoj, na glavi mu crven-kapa.

— Izdajica! povikaše Srbi, kad su ga opazili, te pograbe u kutu pobacano oružje.

Prihodnik ostade mirno pri vratih.

— Poznate li me? reče, pa se odkrije.

— Ah! ti li si Prokope, odvrate Srbi, kad su se razabrali.

— Moj brat! zavapi Anisia, ogrli ga, povuče ga k sebi i poče ga cjelivati.

— Kakve viesti iz magjarskoga tabora?

— Ništa dobra, odgovori on, dočim si je mokre haljine svlačio, pa se k vatri približao.

— Dajte mi, što jesti, gladujem već od juče.

— Žive li jošte Damjanić, pitahu ga Srbi nestrpljivo.

— Živi, da ga ubijemo.

Na to se začu strastni vapaj, velika dopadnost.

— Ako mi njega neubijemo, ubiti će on nas.

— Sutra u ovo vrieme dodje u Jarovas.

— Evo nas, ako dodje, rekoše opojeni junaci.

— Kažem, da on tu biti mora; podje li dalje? to je drugo pitanje.

— Ne, nećemo dopustiti, da svojom nogom na naše obkope stane; ne, mi ćemo ga odagnati.

— Neznaš što govoriš; crven-kape su š njime.

— Što si sad kazao?

— Ono, što i sami znate, a gdje njih ima, vašemu oružju slave nema.

— Ja bi te sama ubila za te rieči, kad bi znala, da si istinu rekao.

— Tko jih je kad vidio bježati. Niti jim je koj obkop previsok, niti koja zaprieka na putu; nikad neračunaju oni na neprijatelja; pojedini udrio bi na cielu vojsku. Navale kao vihar; topovsko tane prodira kroz četu, nu neustavlja ju, kao što nebi ni oluju ustavilo. Hitro skoče na svojega dušmanina, i dočim ovomu dvaputa puška oda, pada već kao snop pod njihovimi bajoneti. Skokom lete u vatru, što no ju sipaju; nitko nesustaje, van onaj, koga tane shvati. Kao pećina suprotive se jakomu konjaničtvu, te ga odbijaju od sebe svojimi bodali kao što stiena udara pjeneće more. — Dvaputa se je vojska sukokila, nu već je i dopunjena; rekao bi, crven-kapa donjela je pridošlicam brabrost njihovih prvaka. Nema u njih strašivice ni bjegunca; dapače pade li tko od njih, nećeš ga čuti pisnuti tobož od smrtne boli Sramota bi vele oni bila crven-kapi jeknuti, kad umire . . .

Takav je taj narod!

— Zašto nam to pripoviedaš? Možda da se prestrašimo?

— Već vam kazah, da jih uništimo.

— Sad te stoprv počimamo razumievati.

— Uništit ćemo jih, nu ne u bojištu; kada nebudu ni slutili, u sladkom snu ćemo ih napasti, neka neimaju slave, da su u bojištu pali. Ovdje u gradu naviestit ćemo sicilijansku noć. — Ja sam njihov uhoda, a oni ni nemisle na to. I evo sada dodjoh, da vidim, jeda li jih ovdje imade.

Sakrite se u crkve, a ja idem, da jim kažem, da nisam na neprijatelja nigdje nabasao. Oni će doći, naći će u kućah same žene i djecu i liepo će se zabavljati. Kad se tako opoje, podju spavat, da se već nikad neprobude.

— Hvala! dobra ti je misao! Nu reci nam, nesumnja li ništa pukovnik o tebi?

— Nije mu u navadi sumnjati o kom. Što sam se jednom izdao, tomu sam sám uzrok. Stali smo naime na prednjoj straži, on dodje k našemu ognju, te poče srkutati rakije. Mjerica ruma spusti mu se tako lahko po grlu u želudac, kao nam komu čaša rujna vina; nitko skoro nije ni opazio. — Ja zadubiv se u svoje misli, običajem fućkati, i uprav na moju nesreću stadoh zviždukati glasovitu onu pjesmu podsmješnicu, koja u Zagrebu dosti jada prouzroči. Na to me pukovnik kez ikakva uvoda ili izpričavanja udari svojom težkom ručinom tako po licu, da sam opazio na zviezdatom nebu sve srbske svetce, koji god se u starom koledaru nalaze. Brzo se osviestim, i nemisleć, kako li sam do takve odlike došao, upitam ga, što sam skrivio?

— Znaj, dečko, odvrati on svojim krupnim glasom: što si sada fićukao, to je ona ilirska pogrdljiva pjesma, sbog koje sam triputa mejdan dielio.

— Hvala! što ste mi to razjasnio, gospodine pukovniče; i ako kojega budete za to udarao, dodajte: sbog koje sam jednomu tri zuba izbio.

Lice mi oteče tako, da sam drugi dan za cielu glavu viši bio; nu ja ću mu odvratiti zaušnicu, da bude za cielu glavu kraći!

— Tako valja! zavapiše Srbi udarajuć o pod svojimi dugimi puškami.

— Još nješto! Žene vaše moraju da se porazume s nami. Kada svi već podju počinuti, one neka se k spavajućim povuku — ili bolje, neka jim priprave bogatu večeru, i neka jim ponude svega, što jim srdce želi. Što mrmljate? Sramite li se? Ta biti će i krvi, s kojom ćete tu sramotu oprati. Kada usnu u naručaju njihovu, neka jim pokradu oružje, pa odmah obavieste muže, koji su sakriveni; osveta će to biti sjajnija od ma kakve.

Činilo se je: Srbi duhom klone, kad eto! stupi Anisia napried, te stane nepomično posried njih, a crne obrve spusti maglovito na oči.

— Što mislite? Vriede li vaše žene više no ja, koja sam stupila u vaše družtvo? Crveni li jim se lice od stida više, no meni? Ili ima ondje stidu mjesta, gdje samo osveta i jarost mora da bude? Gledajte! ja nepitam, čemu vodi grliti se s neprijateljem našega naroda; ja samo mislim, kako će mu to donieti smrt. Nebudemo li mogli osramoćeni živjeti, onda ubite i nas s njimi; nu nježna suza ženskoga oka neće nadomjestiti krvi, koja za smrtju vapi

Velikom bukom odobre oni glas i pitanje djevojčino. Na to stupi brat njezin napred i stisne joj ručicu.

— Anisio! blizu su dani slave! Ti ćeš njekada najsjajnije svietliti, jer si prinesla najveću žrtvu. K tebi ću dovesti najhrabrijih junaka u vojsci, koji su se iz sedam bojišta slavno kući povratili; obećaj mi, hoćeš li jim se osvetiti?

— Hoću!

— Obećaj mi, da se nećeš nikomu smilovati, da nikoga nećeš sažaliti, pa bio ti svet i mio, kao svetac na žrtveniku.

— Obećajem!

— Prisezi to! Braćo! van s mačevi, skrstite jih. Ovdje na ovome križu prisegni, da jim nećeš prostiti, da jim nećeš odkriti skoru smrt, već da ćeš jih pustiti, da usnu, dok jim oružje posakriješ. — Zakuni mi se!...

— Zar mi nevjeruješ, već i prisegu tražiš?

— Ja ti vjerujem; nu znaj, srdce žensko je slabo; kad vidi blieda momka gdje spava, gdje nesluti nesreću, koja mu prieti, odmah mu se smiluje i pomiluje ga... i ti si žena... zakuni mi se...

Anisiji se oči zablieŝte, pa trgne ljevicom nož iz pojasa. Lice joj se porumeni žarom uvredjene oholosti; visoko diže smrtonosno oružje, a desnicu polaže na križ svietlih noževa.

— Prisižem! poče, tko pri meni usne, uništiti će ga ovaj mač!

Brat joj se Prokop nasmije i doda:

— Nezaboravi prisege, koju si izrekla. Kad se promoli noćca, ići ću ulicami udarajuć u tamburicu pod prozori. — Jao Srbkinji, koju neprobudi ovaj glas, ili koja čuvši neposakrije neprijateljsko oružje. Vi ćete pako na prvi glas zvonova grnuti iz crkava, svaki neka ide svojoj kući, i što nadje, neka ubije.

To izusti, uze osušeno odielo te izčezne u sried crne mrke noćce.

Neprodje ni jedan sat... u kućah su same žene i djeca...

A da prodješ mimo koje zatvorene crkve, čuo bi zuk kao nemirnih pčela i otajstvenih morskih puževa; to bijahu muži oružani...

(Konac sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Ćaba. Pravovjernik ako je zdrav, ako ima čim i nestavlja se tim u pogibelj, dužan je barem jednom u životu ići u muslomanski sveti grad Meku. Od vajkada je svim Arapom, koji nisu bili židovi i kršćani, taj grad svet. Evo zašto. Tù je od neznanih vremena bio crn kao svet štovan kamen, priča veli, da je na njem sjedio i plakao praotac Adam. Kamen bje ogradjen sa četiri zida i to se skupa zvaše ćaba (locus desiderii); kršćanom i židovom je to Jeruzolim.

Muhamed učaše, da je taj kamen od Adama, da ga je razorio potop ali Abraham i Izmael da su ga popravili za to, da uzmognu u njem obožavat

pravoga Boga. Zidovi su visoki 34 stope, a na jednoj strani uzidan je crn srebrom okovan kamen. Priča njeka pripovieda (Mayerov Conversation's Lexicon) da je na njem angjeo Gabriel Abrahama donio, kad je zidana ta sgrada i da je u početku bio biel kao snieg, nu da je pocrnio od mnogih suza, što ih je Abraham plakao zbog velikih griehova čovječjega roda.

Jedno pleme izmaelíta nadziraše ćabu i vladaše Mekom; poslie se za tu vladu otimahu plemena Džoramide, Khuzajite i Kureji šite, u koje su spadali Muhamedovo pleme Hašimita. Štovatelji ćabe bijahu uobće vjere Abramove samo za vlade Khuzajita klanjahu krivim bogovom. Naseobine ćabinih štovatelja u toliko se iznevjeriše čistoj vjeri, što su oni odilazeći iz Meke uzimali sa ćabe kamenja te ga s ljubavi prama domovini visoko štovali da nerečem obožavali. Za Kurešita bijaše u ćabi do tri sto kumira. — Ele ovamo se od davnih vremena hodočastili ljudi iz svih strana Arabije i bijaše stari običaj, da je rat kroz četiri mjeseca morao prestati, kad su hodočastnici išli na ćabu. Ovo skupno štovanje ćabe koristilo je spoznanstvu mnogih plemena, ona se nisu mogla toliko odtudjiti narodnomu jedinstvu i na predku, jer osim što je to išlo u prilog trgovini bijaše se malo prije Muhameda tù počelo razvijati pjesničtvo; na tih sborovih pjesnici su pjevali slavu svomu plemenu, pa koj je najljepše spjevao, pjesma mu je bila ne samo nagradjena, nego na svili u ćabi obješena i on u svom plemenu dobio najveći upliv. Muhamed je namjeravao arapske židove preobratit u svoju vjeru, pa je njim za volju proglasio Jerusolim svetim gradom kiblom t. j. kamo se pravovjernik u molitvi mora licem okrenuti; dopusti njeke židovske propise pače i post. Nu predobi samo malo židova, pa tim nezadovoljan a predobiv g. 630. izza prekršena ugovora vojskom Meku, gdje su ga priznali vladarom i prorokom, proglasi nju svetim gradom, koj nesmije nikakva sila oskvrnuti. Poruši u ćabi sve idole i naredi godišnje hodoćašćenje. Ovamo dakle imadu dolaziti muslomani a pripravljajući se na to imaju si podrezati nokte, bradu i lase. Načelnik vjere, sultan, ima skrbiti za sjegurnost tih pobožnih putnika.

Kupe se u Stambolu u crkvištu njegdašnje Jerine crkve svi, koji sjetivši se rieči Muhamedovih: „Tko umre, a nije hodočastio u Meku, bijaše kano Židov ili kršćanin“, hoće da hodočaste k prorokovu grobu. A mnogo je takvih, koji umiru kao pravi muslomani. Gustav Reisewitz pripovieda sa svoga puta po iztoku (Illustr. deutsche Monatshefte 1860. str. 534), da se tu skupe iz Archipela, od Euxina, iz Rumelije, Anadolije i ostalih zemalja male Azije i nitko se nebrine, hoće li od šestdeset hiljada, kojih treba za provod, koliko manjkati; jer manjkajuće nadoknadi arkangjel Gabriel. Kad se provod gane sa Bospora ga pozdrave topovi; ide uz dvor padišin i njegov harem, iz kojega mu žene gledaju kroz rešetke deve urešene sa svetimi talismani, medju kojimi je jedan ćabi namienjen zastor, drugi: kalup prorokova sjedla od zelene kadife srebrom okovan. Rulja hodočastnika i derviša ide za njimi, udarajuć u tàr, vrst bubanja i u vjerozakonskom oduševljenju vičuć: „Allah hu!“

O tom muhamedovačkom bez sumnje najslikovitijem blagdanu iztoka čitao sam u mnogih spisih; jer je mnoge zanimao.

Ta „sveta karavana“ iz Stambula dolazi svake godine u Damask u sirskoj Arabiji za gorami antilibanskimi, gdje se kano u sriedištu Muhamedovci trijuh strana svieta sastanu u jednu karavanu. U lipsijskih „deutsche Blätter“ br. 5. g. 1867. opisuje njeki gledalac te karavane onaj dan, kad se je iz Damaska kretala put Meke. „Već u zoru, veli, slete svi žitelji Damaska u glavne ulice, kuda će provod prolaziti, osobito u Mejdan, što vodi u bližnje sborište Asseilej, polak sata od južnih vrata. I sama ulica je duga preko pó sata. Tù ti je sve do 10 sati pr. podne tolika živahnost, kakva se riedko gdje vidi. U dućanskih izlozih nevidiš danas robe, nego žene, djevojke i

djecu; svi prozori kuća i ravni krovovi prepuni su gledalaca, kroz koje se turaju moleć i pjevajuć milostinju proseći derviši. Jedan dodje razkuštrane kose, koja mu se mieša s razčešljanom bradom i visi niz ramena. Na glavi mu je velika kućma kapa; niže prnjavo i pokrpano odielo razne masti a niz pleća mu visi prosta koža leopardova ili jelenova. Sa vrata mu se na prsa do pojasa spuštaju nizovi velikih drvenih bisera; u desnoj mu ruci šest stopa dugi handžar, a u lievoj tikva, u koju zamoljene žene bacaju milostinju za zabavu i blagoslov.

Drugi derviši bubnjaju u bubnjiće, sviraju u gadlje tako, da bi omekšali ljude i kamenje, pa se proseć milostinju turaju kroz množtvo. Ovo pak voli, da dodje umjetno načinjen magarac, koj na pitanja odgovara mahanjem glave, dočim oko njega njekoliko Cigana uz bubanj pleše. Ima tù i turskih vojnika u odielu zuavskom. Trgovci tu prodavaju pod šatori slador, tenfani grašak, datulje i drugo; njeki pak nose u sudićih kolorabe, kisele repe itd., što si kupci dadu staviti na komadić papira ili na okrajak odjeće, odakle pohlepno jedu. Ini prodavaju igračke, staklenke prazne i sa šerbetom."

Provod otvori oddiel topničtva, kojega se topovi sjaju na plećih deva. Zatim ide orkestar trubalja, rogova, kornelista, cimbalista i ostalih glasbila sa zvončići; poslie tih opet mali topovi, što ih mule voze; onda dolaze noćni stražari, koji su oko karavane bdili; ti svaki čas stanu u krug, viču, ijuču, mačevaju se, drugi plešu vitljajuć puškami iznad glava, netom svi vrisnu i metnu iz pušaka. Istom u podne uredi se ponješto to more ljudi, odiela, životinja i onda ti je divni pogled na tu karavanu hadžija. Na čelu im jaši ciela četa oružanih branitelja karavane, oružana diljkami i samokresi; konji im po glasu tamtama skaču. Za njimi ide vodja karavane-emir ul hadž, što je vazda paša od Damaska. Za njim dvie mule nose krasne nosiljke, a onda sliede još četiri mule za izmjenu, za tim dva reda redarstvenika na konjih za obranu častnika i velikaša gradskih, kojih se skupocieno odielo sjaje u jasnom suncu; osobito se odlikuje mufti, karavanin odvjetnik, u grimiznoj kabanici i bielom turbanu s vrpcami od zelene svile zlatom našikane; zatim mullah efendi, vrhovni sudac, koj se od prvoga razlikuje u odielu samo vrpcom od zlatih čipaka; pa onda ovoga činovnici, uleme, koji se po dostojanstvu medjusobno razlikuju samo razne vrsti vrpcami, što im sa turbana vise.

Ini puk pobožno i ozbiljno prati svetu devu s mahmalom, starim sjedlom, na kojem je njekoč jašila prorokova žena Ayeša pod skupocienim šatorom, sa kojega svila devi do koljena visi, urešena zlatimi slovi i polumjeseci. Sjedlo je od drva, od traga visi skupa zastava od zelene svile. Za svetom devom jaši na devi stari derviš u veoma prostom odielu, te se naklanja i pjeva slavu Alahu i proroku. Za tim dolaze jašioci na dromedarih praćeni pješačkom glasbom i pjevači; za ovimi su deve, noseće razapete šatore, u kojih sjede bogati putnici, onda idu na otvorenih kolih gradjanska i vojnička gospoda, a na koncu množina deva natovarenih kožnatimi ladicami i ormari, u kojih su darovi za mošeje u Meki i Medini, svečano odielo, blagajna za karavanu itd. Na kraju Mejdana dovedu svetu devu pred prozor jednoj mošeji, i dadu joj šećera (sladora) i badema, kojih kano da joj se neće, jer joj mnogo popada na zemlju, za što se zatim puk jagmi i jede vjerujuć, da će biti sretan, tko tih odpadaka pojede. Pred pašinim šatorom izmjene joj mahmal prostim sjedlom, i brižno zamotaju da ga opet pred svetim gradom izmjene.

Paša vodi karavanu južno kroz obećanu zemlju, koja mora da još svetija čustva probudi u kršćanskih njedrih nego li u štovatelja ćabe. Jer na desno ti teče Jordan, na njegovih su bregovih cvatući grmići, u kojih bülbül, iztočni slavuj tužno pjeva. Takvu tugu slušaš sve do Maslinova brda, a tù ti je bülbülov glas neizkazano žalostan, reć bi kaplje krvi padaju na zemlju.

Vidiš (ovo veli Reisewitz) Sion sa crkvom sv. groba i Golgotu i prodješ kroz prediele poznate iz staroga zakona, moabitske, edomitske u Arabiju Petreu — vruću pustinju. Koliko se puta na tom mučnom uznojiš putu studenaca i poma kod Damaska! Tù vjetri i žar jošte malo da ne tropičkoga sunca nište rast bilja; nebo tú ne plače suza, tù neima oblaka, nego je debela modrina; sav nebeski svod sličan je Bogu, Stvoritelju, koj stoluje u vedroj jasnoj, vječnoj ljepoti; pome, vode i gradovi, što ih u daljini opažaš, nisu no fata morgana, zračne obsjene.“ Tud ide karavana pod zaštitom Alahovom; a jer se i po mjesec dana muče po pustari sa šatri, živežem, bore sa žegom sunca, žedjom, gladom i bregovi pieska, nema dana, da koj hodočastnik neoboli ili neumre a pravovjerni ih ostavljaju zavideći im sreću, što su kao mučenici za vjeru izdahnuli dušu u pustari. Koji ostanu živi, zamjene to pjeskovito more mističkimi talasi Nila; samo crveno more i žuta, suncem opečena arabska brda diele ih od egipatskoga dobročinitelja. Kroz crveno more prodju suhih noga kao Izraelićani, ako sad ne i čudom božjim a ono po božjoj milosti čovječjim iznašašćem; na arabska brda popnu se vrućih podplata, jer tu grije egipatsko sunce. Koji tù od nas, koji smo se učili staru povjestnicu, nebi poskočio u Memphis, k acheruzijskim jezerom, gdje cvati Lotos, taj basnoslovni cvjetak i gdje je njekoč Charon samo za njekoliko dinara prevozio na drugi sviet? Tko nas nebi htio da vidi piramida, tih kroz stoljeća potrajavših prkositeljica pustare. A da nevidimo Sphingu, koja još i sad razkolačenih očiju gleda u pustaru i kano pita: Nema li još Oedipa? Karavana ide Nilom uz vodu. Tu je njegda Pharaonova kći u sitini našla Mojziju i pod gustimi paomami tù je proveo djetinsku dobu sveti početnik naše kršćanske vjere. Kleopatra je Nilom brodila u grimizu i zlatu; a na čast Amunu i sebi sagradila je divni hram kod Ermenta, gdje si karavana počiva, kad već nema stodverna grada Theba kao ni Homera; mnogi li bi nas počivajuć u Ermentu pod sjencom Lotosovom uzdahnuo s Markom Antonijom: „Oh, sladka kraljice!“ Kod Phile krene prama Meki, gdje Hallah turski taleb t. j. učenjak, koj je već hodočastio amo ponio i čuvao si svete zemlje kao amulet; uprav prije „hadžer ul esvad“ pokleknu pred crni kamen-ćabu. Savjestno i pobožno svietla na njegovoj svetosti jedan obruč i pravovjerni neimadu drugoga posla, nego željeti, da im taj talisman podieli višjega zemaljskoga i vječnoga blaga. Prije no hodočastnici stupe u ćabu, da joj se poklone, obilaze sedam puta oko sgrade, a onda unidju te spomenuti kamen rukom taknu i smjerno poljube.

Srebrna vrata ćabe otvaraju se na godinu samo tri puta, jednom za muže, drugi put za žene treći put da se svetište pročisti, a k njemu nevode stube nego se valja na ulazu uzpeti. Iz vana se ćaba svake godine preoblači novom crnom svilom, na kojoj su zlatom izpisane izreke iz kurana.

Pobožnost. Vidjeh jednom kao diete iz turske Gradiške pobožna muslomana, opančara, u Ivanić-gradu, gdje se je na sajmu pod šatrom molio Bogu takovimi pokreti uda i tiela svega, da sam mu se smijao i da ga ni do danas nisam mogo zaboraviti. I Hacklender pripovieda, kako se je putujući iztokom dosta nasmijao molećim se muslomanom. Obrate se licem prama Meki, te sad kleknu na sag ili rogožu, sad dignu ruke iznad glave, sad ih prekrste na prsijuh, sad pritisnu glavu na zemlju: a ima veoma mnogo pobožnih muslomana koji se na dan i po više puta tako javno i bez stida mole.

Obrazovanost. Pod strogim absolutizmom svuda su narodi zaostali nekmo li neće pod azijatskim despotizmom; ima muslomana i na nizkom stupnju barbarstva, uzprkos dobroti zemljišta i podneblja i naravnim darovom, što ih njeki narodi očevidno imadu. Kršćani teže zemlju ili se bave stočarstvom, tako i jedna čest Turaka muhamedovaca bugarskih, bosanskih, arbanaskih,

egipatskih, sirskih i sjevero-afrikanskih, nu Arapi, Beduini, Kurdi, Turkomani itd. živu ili posve ili napolu kao nomadi. Ratarstvo je posvuda zanemareno što stoga, jer nema sjegurnosti za život i blago, što s toga, jer je iztočanom prirodjena lienost i držat se nepopustno starih običaja; uzrok je i to, što nema puteva ni strojeva a ni volje za polievanje blagim podnebjem blagoslovljenoga tla; ima vina, voća, žita, maka u veliko, a i svilarstvo se dosta njeguje. Tvornica nema, zanati su na najnižem stupnju, a trgovina je prilično dobra osobito u Levanti sa suhim voćem, smokvami, cvebami, datuljami, uljem, duhanom, driemkom, svilom itd. Kakov li bi život bio u onih blagoslovljenih stranah, da u iztočana nebude onolike lienosti.

Javna nastava nije odavna; uredjena je istom g. 1846. i uvedena god. 1847. Prije bijahu samo dvoje škole: osnovne (mekteb) i gimnazije (medressé) kao pripravni za časti sudačke i duhovne. Onda je uredjeno „nastavno vieće", ali osnovne škole ostadoše što su bile; svatko bi i mužko i žensko moralo ići u školu od svoje 6. godine, nu znamo, kako se to vrši. Sriednje škole (mektebi rüšdié) nov su izum; u njih se uči: arabski jezik čitati i pisati, štilistika, povjest zakona vjere i osmanska te svietovna zatim zemljopis, arithmetika i zemljomjerstvo. Na škole troši država. (Dalje sliedi).

Kritika.

Opazke na primietbe g. Jambrečaka.

U „Pozoru" (br. 148. g. 1867.) odgovorio je na moj sud o slogu Miškatovićevu g. Dragutin Jambrečak primjetbami, na koje odgovaram ne iz taštine, jer mogu i preveć biti zadovoljan s njegovim mnenjem, već da se putem razprava bistre jezikoslovne misli našega obćinstva.

Mogu kazati, da mi ništa nije bilo milije, nego prvi put javno čuti mnenje o mojoj Skladnji, koju sam za gimnazije napisao, i to tim više, što g. J. spada medju najkompetentnije sudce; on je bo bio mojim učenikom, i kupio kašnje za skladnju primjere, te je mogao i proučiti onu skladnju, i uputit se, koliko se njezin nauk slaže s porabom naših boljih pisaca; baveći se pako sada visokom i klasičkom i slavjanskom filologijom na bečkom sveučilištu stoji tako visoko, da može temeljito razsuditi valjanost pravila onih. S toga mi je bila svaka riec ovoga iskrenoga prijatelja zlatna, ter sam svakoj posvetio što više pozornosti. Veoma mi je i to drago bilo, što je k sudu o knjizi dodao i njekoliko rieči o slogu mojem, jer donle sam čuo samo malo i to tamnih nagovještanja, ter sam bio lišen načina, da kod sebe izpravim što je pogriešno i ugladim što je hrapavo. Samo mi je žao, što g. J., pišuć one primjetbe, nije imao pri ruci, kano što sam kaže, svojih pamagala, ter mu je mnenje gdješto ostalo nepodpuno, gdješto nedokazano. Ali se tvrdo nadam, da će pazljivo čitati moje daljnje razprave o jeziku, kano što ću i ja njega pomno pratiti, nebismo li složnimi silami, ma i putem prepiraka, bacili koji trak svjetlosti u tamne još zakutke skladnje naše.

Prigovara mi pisac, da sam od dvie tri godine nezadovoljan s našimi pisci, tvrdeći, da nepiše dobro, koji nepiše poput mene, pravilno. — Ja se nesjećam, da sam Miškatoviću išto drugo prigovorio, nego li što sam prigovarao piscem prije one kobne tri godine, pak ako je ono bilo, po mnenju g. J., shodno, neznam, zašto bi ovo bilo neshodno; osim, ako sam onda prigovarao ljudem, koji podalje stoje od g. J., a sada prigovaram srdačnomu prijatelju njegovu. — Nesilim ja naših pisaca, da pišu poput mene; to bi bilo i preuzetno i štetno po knjigu našu, u kojoj mora svatko ostati vjeran svojoj naravi, već da negrieše proti dokazanim pravilom našega jezika; imade bo stvari, u kojih se moraju svi pisci slagati. Drago mi je, da je i g. J. priznao veću većinu mojih prigovora, pa tim dokazao, da sam imao pravo biti n e z a d o v o l j a n s njekimi pogrieškami onoga pisca.

Troje su vrsti primjetbe g. Jambrečaka: prvimi razsudjuje moju skladnju, drugimi moj slog, a trećimi brani g. Miškatovića od mojih prigovora. Ja ću najprije govoriti o prvih, zatim o trećih, a napokon o drugih.

Glede Skladnje mi prigovora, da sam ju sastavio prama latinskoj, dočim bi se bio imao više obazirati na skladnju grčkoga jezika, kojega je stroj mnogo sličniji naškomu, nego li latinskomu. — Ovaj sam prigovor čuo jur više puta, ali mi je jako žao, što nisam još čitao potanjih dokaza. — Ja u tom pitanju razlikujem dvoje: lupinu i jezgru, to jest sistemu i sam jezik; sistemu možeš uzeti, kakvu ti drago, volja ti latinsku, ili grčku, ili koju drugu, samo da nekršiš vlastitosti svoga jezika. Glede toga priznajem, da sam se, pišuć za gimnazije skladnju, držao sisteme latinske slovnice, koja se najviše predaje na gimnazijah, a mogao bih se bio držati i grčke, i njemačke, pa tim nebih bio nimalo ni promicao ni priečio znanja naškoga jezika. Ali jesam li naš jezik putem onih pravila silovito nabijao na kalup latinskoga jezika; jesam li mu duh pokvario, jesam li ga latinizirao? Pače nisam li sva pravila potvrdio primjeri iz naših pisacâ? Ako to stoji, nevidim temelja onim prigovorom, ter molim i g. Jambrečaka i druge vještake, neka mi potanko dokažu, u kojih sam točkah silu nanio naškomu jeziku, jer ovako obćenitimi izrazi neda se ništa dokazati.

Nu da mu krivo neučinim, g. se je Jambrečak upustio i u potanje dokaze, ter kaže, ali opet obćenitimi izrazi, da sam nauk o vremenih u podredjenih izrekah navrnuo na latinsku, i tako otegotio stvar, koja je sama po sebi bez velikih muka za rodjena Hrvata, koji ima ukusa, pa je čitao pobolje hrvatske i srbske pisce. — Najprije pitam g. pisca, što će učiniti čovjek, koji nema dovoljna ukusa, ter čitajuć bolje pisce, nije si sam mogao stvoriti nikakvih pravila, pak ipak mora pisati pravilno? Neće li se on rado uteći pravilom, koja su drugi iz onih pisacâ abstrahirali? Ovom, čini mi se, temeljitom opazkom dokazana je potreba pravila. Sad se dakle samo to pita, jesu li pravila ova temeljita i jasna? Glede temeljitosti težko da će mi moći što prigovoriti pisac, jer ja učim: prvo, da ima podredjenih izreka, koje samo za to služe, da pobliže tumače glavnu, a poimence glede glagolja, je li se čin dogodio u isti čas ili prije glavnoga glagolja, ili poslie njega; toga načela nemože pobiti pisac, jer se bez njega nebi dalo pisati u nijednom jeziku, pa niti u grčkom; drugo ja učim, da se u podredjenih izrekah mjesto prostih upotrebljavaju sastavljena vremena prošlosti; ni toga načela nemože pobiti, jer se glede v r e m e n i h, u z r o č n i h i p o s l j e d i č n i h izreka sa mnom slaže, dodajuć još amo i izreke, koje se latinski izriču acusativom cum infinitivo. Ovdje se dakle izmedju nas može samo to pitati: jesu li sve one izreke, koje ja u skladnji navodim kano podredjene, sbilja takove. On dopušća samo navedene, a ja ga pitam nevalja li isto i za d o p u s t n e? Doista, ako treba reći: Kad s a m d o š a o kući, začudih se; treba reći i: Premda s a m d o š a o rano kući, nenadjoh ga više. Ako mi pisac ovo zaniječe, onda ga pitam, na kojem temelju; zar na temelju koje misli? Nipošto, pisac navodi na više miesta s v o j e u h o, ali da to nije nikakav temelj, vidi se odatle, što ja proti njegovu mogu postaviti s v o j e u h o, pa čije će onda uho riešiti parnicu? Ako nas misao nemože voditi, u h o nas lje neće. Ako dakle u vremenih, uzročnih, posljedičnih i dopustnih izreka treba metati sastavljeno vrieme, onda valja moje pravilo, jer se p o g o d b e n e i n a m j e r n e vladaju po svojih posebnih pravilih, a ovimi se izcrpljuje broj svih podredjenih izreka. — Nu da se nezamjeri piscem drugčije pišućim, kaže on, da to valja u o b ć e činiti, jer iznimaka da ima dosta. Ali što je tim pomoženo, ako se neopredieli, koje su to iznimke? Tko će se po tom pravilu što naučiti? Ima doduše iznimaka, ali osnovanik na samovolji, ter je težko kojoj m i s a o služila za temelj; jer ako g. pisac misli, da je Vuku, pišućemu: Kad ja b i j a h u staro doba mladi čovjek, imadjosmo mi toliko pčelaca, lebdila pred očima misao o svetčanosti pripovjedke, to bih mu ja mogao navesti stotinu drugih još svetčanijih njegovih pripovjedaka, gdje metne sastavljeno vrieme. Zatim treba i to na um uzeti, da sam ja skladnju pisao za neuke učenike, koje treba, osobito ako su kajkavci, putem pravila voditi k znanju jezika; pravila ova, ako su gdješto i stroža, kano što to kod svake

pravilnosti biva, prije će ipak i temeljitije naučiti mladića jezik, nego ona toli hvaljena sloboda putem neprestanih iznimaka. Iz izkustva znadem, dok su naši slovničari i učitelji predavali sve etimologične i sintaktičke iznimke i nuance našega jezika, da je malo koji mladić o njem što znao. Znanje se je počelo utemeljivati, odkad se uči, što je najbolje. Učenje po pravilih ima to za sebe, da se neće zlo pisati, ako i bude gdješto s početka tvrdje, a učenje po iznimkah zahtieva već prije nauka čvrsta znanja u istom nauku, inače će se i zlo i tvrdo pisati, ako se gdješto i pogodi koja mehkoća. — Napokon molim pisca, kako bi on porabu ovu bio shodnije ustanovio po grčkih pravilih? Doista, onda nebi u nijednoj indikativalnoj izreci moglo stajati sastavljeno vrieme; jer Grk sa svimi takvimi izrekami postupa kano s glavnimi, ter bi i u nas ista prosta vremena morala stajati i u jednih i u drugih? Čemu dakle tolika vika na latinsku skladnju, kad bi nas i grčka zavela na stranputice, možda jednako velike, da se bez obzira na duh našega jezika damo njim voditi? — Napokon priznajem, da one prispodobe od više vojvoda u grčkom slogu nerazumijem, jer je baš u vojsci nepobitno načelo, da se svi vojnici imaju pokoriti vrhovnoj upravi jednoga vojvode; po tom bi dakle i u grštini podredjene izreke služiti glavnoj, ali odatle nikako nesliedi, da podredjena izreka nemože postati glavnom, ako joj kojem nezgodom nestane glavne. Da prestane službenost podredjenih izreka, onda se nebi ni pisati moglo. Kad bih u ovom primjeru: Zrinski pozva k sebi Jurišića, koga u č i n i svojim nasljednikom, obje izreke hotio uviek manipulirati kano glavne, onda bi prestala razumljivost, jer se nebi znalo, je li Zrinski Jurišića prije učinio svojim nasljednikom ili poslie, kako ga je zvao. U prvom slučaju moram napisati: Koga b j e š e u č i n i o, a u drugom onako, kako gori stoji. Koji jezik nemože toga razlikovati, manjkav je, ma imao i stotinu vojvoda. N e q u i d n i m i s!

Nu najmanje se s menom slaže g. pisac, što ja tražim, kad si počeo pripoviedati praesensom, da pripoviest jednakih čina do njekoga odsjeka nastaviš praesensom, a da u praesense nemiešaš perfekta niti historičkih niti sadanjih; pak od toga se moga zahtieva uprav i prepada. A što navodi za dokaz proti mojemu mnenju? I opet g r č k i jezik. Ali ja mu odgovaram, eno mu Vuka, koji nije znao ni latinski ni grčki, pa ipak i deset praesensa meće jedan za drugim. Čini li i on to po latinskoj skladnji? Nu moram biti opet pravičan, g. pisac odobrava moj zahtjev, ali samo onda, kad su izreke kratke vezane veznikom *i*, ali čim su malo duže i nješto razstavljene, onda veli, da se mogu miešati vremena, jer da tako biva i u grčkom jeziku. Ali evo, Curcij navodi primjera, gdje Grci i u onako kratkih izrekah miešaju jedno s drugim; što ćemo sada? Nije drugo, već uteći se k m i s l i; Grci miešaju onda praesens s avristom, kad hoće da koji čin življe izraze, kano da jim pred očima biva, nipošto promiscue; mi velimo, kad su čini jednaki, onda ih izreci jednim načinom, koji odgovara njihovoj naravi; jer i to je krivo mnenje, da se praesensom može izreći isti čin, koji i avristom. Potanje razpravljam ovaj predmet u svojoj akademičkoj razpravi, na koju upućujem čitatelja. — Sa svoga dakle gledišta odobrava naš pisac ove izreke Miškatovića: u t i r a o ove suze, a ove s nova c u r a h u; n e u s u d i h se k njoj, nego s a m j u samo s daleka g l e d a o; a ja nemogu da jih i opet neodsudim, jer nisu prama nijednomu drugomu jeziku, ni prama porabi naših boljih pisacâ, a razloga, da su glagolji prilično daleko jedan od drugoga, nemogu primiti valjanim, prvo, što su sbilja jako blizu, a drugo, što se kod izbora vremena mora gledati na misao, koju tko hoće da izreče, a ne na daljinu ili blizinu; kod primjera: ovo poznanstvo d o n j e l o mu njeku polakšicu, i moj sluga m o g a š e slutiti, veli g. pisac, da bi volio metnuti m o g a o, ali mu ni ona forma n e v r i e d j a u h a. Opet to uho! A zašto bi volio metnuti m o g a o? Ta i ovdje su ova dva glagolja isto onako daleko, kano i kod gornjih primjera!

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Jugoslavenska knjižnica Ivana Kukuljevića Sakcinskoga u Zagrebu. Tiskom Drag. Albrechta u velikom obliku str. 80. Ima u toj knjižnici preko 1000 rukopisa a 12.000 tiskanih nas tičućih se knjiga. Ciena 50 novč.

— Prinesci malokologiji hrvatskoj. Napisao Spiro Brusina Zadranin. U Zagrebu kod Drag. Albrechta preštampano iz I. knjige „ráda" jugosl. akademije. U 8-ni str. 28.

(Strana). Russische Umtriebe in Ungarn. Pod tim naslovom izdao je u Insbruku dor. Herm. Ig. Bidermann u 8-ni str. 72 brošuru za čudo po austrijske Slavene osobito južne pravedno napisanu iz najboljih izvora. Svrha mu je pisanju bila iz ovdašnjih slavenskih pokreta počam od Petra Velikoga cara ruskoga dokazati, da sadašnja „nagoda" s Ugarskom, koliko je opasna, toliko nema budućnosti. Svršiv potvrdi to statističnimi poglavlji o važnosti slavenskoga življa u Ugarskoj brojem duša (do pet miliuna, medju kojimi je Hrvata 1,198.964 a Srba 993,816), kamo nije pribrojeno 85.000 Slavena, što služe u austr. vojsci; nadalje o sili prosvjetnoj napokon o pripravnosti na žrtve za prosvjetne svrhe. Dobiva se ta knjiga kod g. Hartmana.

Narodno kazalište. U subotu dne 16. t. m. prodje preko našega pozorišta prvi put vesela igra „Odkrila je svoje srdce" u 1 činu od W. Müller-Königswintera. Ovaj komad je jedan od najnovijih i nalazi se na repertoriji mal ne svih boljih njemačkih kazališta. Istina, kritika mu predbacuje i to ne bez prava nenaravnost osnove, površnost karakteristike i razvlačenost dialoga; ništa nemanje ima i veoma privlačivih prizora i dopada se obćinstvu uprkos svim prigovòrom, čega radi i mnoge glasovite predstavljačice naivnih uloga gostuju u njem. I kod nas se je prilično dopao, ako i nije proizveo uzhita. Bio je odigran točno i živahno do jedinoga g. Andrijevića, koj je odviš zatezao i kadikad i zapinjao. Osobitu pohvalu zaslužuje naravna, sveža i okretna igra gospoje Sajevićeve u ulozi Jelice. Govor joj je teko kao bujica a ipak bio je razgovjetan i potanko nianairan. U tom obziru pripada joj prvenstvo u ženskom osoblju našega kazalištnoga družtva. Mislimo, da će se opetovanja toga komadića jošte većma dopasti.

Za tom igrom imala bi se bila predstavljati poznata operetta „Momci na brod!" ali nesreća je htjela, da pred predstavom oboli gospoja Lesićeva; zato dade se vesela igra „Partija piketa". Premda je vrieme prekratko bilo, da bi se od te igre proba držati mogla, ipak je ne samo bez svake smetnje već uprav dobro od gg. Freudenreicha, Mandrovića i Cvietića i od gospoje Sajevićeve odigrana bila.

U nedjelju dne 17. vidjesmo poslje stanke od više godina poznati špetakulozni melodram „Sirota i ubojica", koj se je zbog točne igre svih sudjelujućih članova i shodnoga kazalištnoga urešenja i sada dopao. Muzika od Seyfrieda ima umjetničke vriednosti, što se o komadu lje reći nemože. Tehnički pododbor, u djelokrug kojega po novom ustrojenju našega kazališta jedino pripada opredieljivat repertoir, uskrisio je taj svakako preživjeli se komad po svoj prilici zato, da poda g. Andrijeviću, koj je angažiran za intrigante, priliku da se uzmogne pokazati u onoj ulozi, u kojoj je za svojega prijašnjega angažmà-a njekoj strani obćinstva na toliko omilio bio, da se ga je za njegova odbivanja rado i često sjećala. On je i sada tu ulogu za cielo na zadovoljstvo njezino izveo — samo opazismo, da mu je fizična snaga znatno popustila. Komadi te vrste podnose masku, što ju upotrebljuje g. Andrijević predstavljajuć ubojicu Renbeau-a; za ine komade nebi za cielo bila umjestna. G. Cvietić (Martin Beaupreé) nješta je odviš patetično deklamovao, inače nas je radostno zateko revnosti i žestinom svoje dobro proračunane igre, isto tako g. Plemenčić (Babilas) dobrim memoriranjem svoje obsežne uloge, koju je i inače bez svakoga pretjerivanja s dobrim uspjehom izveo. Izvrstnom mimikom odlikovala se gja. Norvegova kao niemi Victorin Laural. Gja. Perisova (Mirka) bila je veoma umiljata a i gg. Mandrović,

Kontilović i **Isaković** zadovoljiše svaki po mjeri svojih sila. Poslie drugoga i posliednjega čina bijahu svi sudjelujući gromkim i obćenitim pleskom izazvani. Komad je po g. **Freudenreichu** veoma ukusno u scenu stavljen bio.

Predstava Schillerove „**Spletke i ljubavi**“, koja se je davala u utorak dne 19., bila je mnogo slabija, nego li prošaste saisone a sbog mnogih nemilih slučajeva i uprav nesretna. G. **Andrijević**, koj je imao predstavljsti **Wurma**, prijavi se na dan predstave, da radi bolesti nemože igrati i samo pripravnosti gospodina **Freudenreicha** ima se zahvaliti, da se je to djelo predstaviti moglo. On je tu ulogu dragovoljno isti dan preuzeo, a to tim veće priznanje zaslužuje, što ju je i izvrstno izveo. Uprav se diviti moramo tolikoj kazalištnoj routini! No jedna lasta nečini jošte proljeća. G. **Brani** (Ferdinand) bio je odviš hladan i nesiguran a poremetio je utisak posliednjega prizora tim, što je zaboravio sa sobom donieti pismo, o kojem je govora, i tako je svaku zbilju pokvario. No i izuzamši toga nije jošte dorasao tolikoj zadaći. Gdčna. **Jelenska** (Luiza) ima za cielo sve sposobnosti za tu ulogu, nu njenas laba kazalištna routina pala je ovaj put većma, nego prošaste godine u oči, jer je onda mnogo vještijega Ferdinanda uza se imala. Gdčna. **Perisova** (lady Milfort), bila je u prvih svojih prizorih veoma zanimiva, osobito što se njene spoljašnosti tiče, no u tečaju predstave popade ju migrena u tolikom stupnju, da joj po liečničkom svjedočanstvu nije bilo moguće nastavit njenu ulogu i tako moradijaše izostavit svakolika posliednja promjena četvrtoga čina, što je veoma neugodno djelovalo na obćinstvo. G. **Plemenčić** (**pridvorni maršal Kalb**) dobro je memorirao i nadaleko nadkrilio svojega predšastnika a g. **Isaković** (predsjednik Walter) držao se podobro; no ipak nije bilo moguće ozlovoljeno obćinstvo više razvedrit i tako je sva predstava bez ma ikakova znaka dopadnosti svršila.

U četvrtak dne 21. bio je opetovan „**Seljan Gavan**“ s dobrim uspjehom. Predstava je svakako novim popunjenjem uloga po gospodični Perisovoj (Afra) i Bajzovi (Anna), koje se je usljed bolesti gje. **Popovićeve** preduzeti moralo, znatno dolila. Obćinstvo je bilo veoma zadovoljno, što je opetovanim pleskanjem i izazivom svih igrača poslie 3. čina posvjedočilo. l

Svašta. U ponedjeljak 18. o. m. dao je ruski narodni pjevač Dim. A. **Slavjanski** u bečkom Bösendorferovu salonu koncert, gdje je pjevao Varlamove romance a. Сожалѣние, b. Што мнѣ жіть, c. Crkveni napjev iz 17. stolj. od A. Stradelle d. Сказку (priču) iz ruske opere „Rogneda“ od Serova i napokon dvie ruske narodne pjesme, dočim je A. Brodski na violini svirao „Il Pirata od Ernsta; slav. pjevačko družtvo pjevalo jedan sbor, a H. Riedl na glasoviru odsvirao napjev pjesme bez rieči od Mendelssohna-Bartholdy-a. Je li uz takov program bio pogibeljniji obćinstvu zagrebačkomu nego li je bečkomu? . . .

— Gj. S. Rakovski, čuveni bugarski rodoljub i pisac preminu u Bukureštu. Rodio se u Kotlu (Kazanu) balkanskom, potrošio silu baštine pomažuć narodu svomu da mu olakša jaram turski i fanariotski, a nije njegova najmanja zasluga i to, što mu je narod u novije doba nješto uzpreuuo. Kao pisac idjaše za tim, da bugarskomu jeziku ulije više života, te zbog toga zabaci artikule a primi sklonitbu: ta razpra nije dakako još riešena. Na književnom polju bijaše marljiv, a znadijaše jezike grčki, francezki, talijanski, turski, ruski i srbskohrvatski.

Konjićev skok *

Od Hl. V—ća.

dah-	sve	leć,	ma,	čas	svr-	su-	mno
že-	sve	nut	hu	ljeh	ta-	nij	ćel'
ne	o-	i-	mrem ?	dim.	ho-	dan.	zam
kâ	kû	gi-	svît.	jim	čno	i-	moć.
dim.	na	mnom	ho-	kad	bez	mo-	pla-
i,	nu,	vrî,	da	ha	ne-	noć	sr-
me	vo-	zrem	vla-	živ	dom	prit.	mre
o-	da	doć,	pro-	po-	svr-	ca	stru-

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 49. Odgonetku (zagonetke u br. 45.) „Riba-šiba“ riešiše gg.: Lj. Modec, Iv. Žagrović, Adolf Ivanuš, Radivoj Albrecht, Slavoj i Lj. Mařik, gdčna. Olga Pohova, N. Krdić, Kruuoslav Hegedić, Franjo Novak i Levin Farkaš klerici — svi u Zagrebu. Iv. Pajlok učitelj u Novih Čičah.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 48. U Zagrebu 30. studena 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Glasinke „Srčanice-Novoživke.“

(Soneti od Sriemca.)

(Dalje i konac.)

XXI.

Gdje si dušo, uzdisanje milo,
Gdje si tako za vremena duga?!
Odkad tebe oko nevidilo,
Obuze me jad i gorka tuga . . .
Nebo mi se u crno zavilo,
Dan mi mračan bez sunca, svog druga,
Zviezde i mjesec nisu mi svjetlilo,
Noć se tavna môme jadu ruga . . .
Čas, bez tebe, kano sát mi mine,
Sati dulji od ljetnih su dana,
A dan svaki dulji od godine;
Bez tebe mi ništ' neprijà hrana,
Za me nema bez tebe miline,
Bez tebe mi srdce jedna rana! . . .

XXII.

Pokraj sladke sve ljubavi tvoje,
Ipak Milko bolujem od jada:
Što te uviek kadgoder sam ràda
Oh! nemogu vidit oči moje.
K tom na putu zapreke mi stoje,
Što zabrana kleta samnom vlada —
Te ah! k tebi nesmem doć nikada,
Da se duše naše ljubko spoje! . . .
Oh! to nesmem! — al tko da zabrani,
Da nemislim, nepjevam, nepišem,
Nesanjam oh! dušo sladka o tebi?!
Nitko! — još me jedna ta slast hrani,
S nje još živim i živući dišem,
A bez nje oh! umriet mario nebi! —

XXIII.

Želit tebe, pak te neviditi,
Milko draga, muka je velika,
Slična groznoj muci samrtnika
Željnog jošte duže proživiti.
Al vidit te, pak s tobom ne biti,
Veća 'e muka za me milostnika,
Živa muka Tantalovih slika,
Nemogućeg glad, žedj zasititi. —
Tako, Milko, želeć bez prestanka
Tebe vidit, kad te nepolučim,
Kô samrtnik jadan tad se mučim;
A vidiv te, bez milog sastanka,
Volio bi Tantal biti tada
No bol gorkih s tog podnosit jada . . .

XXIV.

Vidio sam tebe Željo moja!
Ah! na koju mislim bez razbora,
Za kom čeznem, ginem bez odmora,
I uzdišem bez stanke i broja.
Vidio sam tebe Milko moja!
Kad mi danas prodje mimo dvora,
Baciv pogled do moga prozora
Na kom na te misleć tužan stojah.
Što su sunca proljetnoga zraci
Svoj prirodi i ozeblom tielu,
Kada prodje zima oštra, ljuta;
Posmjeh, pozdrav, pogled što mi baci,
To mom srdcu bjahu neveselu,
Zato Milko prodji češće puta . . .

XXV.

Živa slika domovine mile
Oj ti si mi Milko, moj živote!
Sve na tebi gledam nje ljepote,
I sve rodnog uma vrle sile; —
Slušam pjesme što ih poje Vile
Da ti srdce igra od milote,
Slušam rieči majčine krasote
Mudrost, što su poslovice skrile;
Vidim onu ćud blagu i prostu,
Tvrdu vjeru, iskrenost bez varke,
I dobrotu napram svakom gostu; —
Zriem u tebi ljepši roda dio
Pak ljubavi s toga plamom žarke
U teb' ljubim dom i rod naš mio!...

XXVI.

Dušo sladka! moje milovanje,
Slast i uzor moje ti ljubavi!
Dušo vjerna! moje pouzdanje,
Utjeho i podpor žića pravi!
Dušo mila! sladko spominjanje,
S kojime se duh moj uviek bavi!
Dušo draga! milo uzdisanje
Ob dan, ob noć, u snu i na javi!
Pa života makar da sam biedna,
Makar da me njeki sviet proganja —
Makar što sam sám ostavljen sebi;
Ipak miso samo na te jedna
Sva mi blaga, zaštitu poklanja;
Jer sve Milko imam drago u tebi!...

Ljuba.

Crtice iz života dobrodjeteljne ženske glave našega vremena i naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

III. Bujica.

Godine 184* bijaše bujica u gradu K. i okolici, čim je mnogim stanovnikom nanešena velika šteta, a tom neprilikom zaglavilo je i više ljudi. Jedno popodne mjeseca kolovoza zapodjene se na jugozapadu nad kršnom gorom Fruškom taman oblačak. Munje bljesnu, grom u daljini zamumlja i zatutnji, smrkne se, i postane mrak u mraku. Brzo se smrkne, noć stisne zube, svuda po cielom obzorju tama kano u rogu, nevidi se zviezdam traga. Već u prvi mrak bljune kiša kao iz kabla, a kad bude oko 8 ure u večer provali se oblak nad planinom, voda kao na slapove poleti sa bregova opustošujuć vinograde u potočić V., što teče kroz sried grada K. Bujica poruši ograde, staje i kuće, zidove i duvare i ponese nabujanim kao more potokom i poplavljenim, na 5—6 stopa visoko potopljenim gradom kroz ulice pokućtvo, kace, burad i utopljenike. Ciele su dvokatnice zidane porušene bujicom, kao da su od trske i pletera. Užas zavlada po cielom gradu, sve se kuće napune vodom mutnom i kalnom. Bujica dovalja veliko i težko kamenje od cente i više kao šiške u gradske ulice. Hujanje vode, glomot kotrljajućega se kamenja po gradskoj kaldrmi, vrisak ljudi i obći metež neda se opisati. Voda i vatra dobre su u sponah sluge, ali kad se izbave sponâ zločesti su gospodari. Obični potop pogibeljan je, a bujica i zagrdila, strahota ju je čuti i viditi.

Mala je, onizka kućica sa dvie veće i jednom malom sobom na ključ gradjena, u sredini kuhinja, na kuhinji gvozdena, jaka vrata. Podrum je osebno sagradjen na dvorištu, koje je prostrano i opruženo od ulice do potoka V., do kojega siže vrtlovska ograda. To je kuća stare gospoje viećnikovice i postolarke, u kojoj živi sa vriednom i poštenom svojom kćerju Ljubom. U kući, istina, nema sjajnoga pokućtva, ali je posvuda izvanredna či-

stoča i podpuni red, sve je na svom mjestu, i tako otimareno, sknadjeno i sklonjeno, da se vidi jasno, kako ondje u onoj kući vlada pametna, vješta i vriedna domaćica.

Stara majka sa svojom kćerkom istom večerale i zatvorile kućna vrata, kad se bujica dovalja sa bregovâ u grad i navali u gradske ulice i u kuće. Obodvie ženske glave užasnu se nemilo, kad vide pogibelj, kad vide, kako voda kroz kuhinjska i sobna vrata lije se u kuću, a kad sa ulice poleti voda kroz onizke prozore u prednje sobe velikom hitrinom i već se toliko kalne vode slije u sobe, da su postelje, stolovi, stolice i ormari podizat se počeli i plivati po sobi, onda Ljuba zaboravi na sve, samo se postara, kako bi izbavila od očevidne propasti svoju staru majku. Iz sobe izići, u kojoj već bijaše vode do preko koljena, nije se moglo ni pomisliti. Drugo neosta, nego popeti se s majkom starom na veliku i jaku sobnu peć napravljenu čvrsto iz kalićâ ili pećnjakâ. Takve jake i oveće peći vide se još po starih kućah, i služe ne samo zimi za ugrievanje sobe, nego se u njih i hljeb peče. Velikim naporom podje djevojki za rukom svoju staru majku uzpeti na peć i to na zapeće, i po tom i sama se uzpne k njoj i ogrli ju pritiskajuć kruto sebi na grudi, da se nebi kakogod omakla i u vodu sve više rasteću u sobi pala. U strahu i zabuni utrni jim se i svieća. Voda je strahovito hujajuć tekla ulicom i kroz prozore sljevala se u sobe, dok se je izravnala s prozori. Biedne sirote držahu se na peći od užasa i straha više mrtve, nego žive. Nijedna nije mogla ni riečice progovoriti, samo su mislile još na smrt i na Boga, pomoći nisu mogle u morju od potopa od nikuda očekivati. Najposlje niti su više šta vidile ni čule. Kano u nesvjestici držahu se na sobnoj peći više urâ. Medjutim sila bujice slomi se; voda ode iz grada poljanom u Dunav, samo kal i blato do koljena ostavi po kućah. Majka i kći čuju u njeke kao kroz san, da jih njetko zove sa ulice. Jedva se dozovu i odzovu; ali djevojka odgovara sa peći u mraku, da nezna, gdje je, kako li je. Gazeć po vodi i blatu jedva njekako dodju do njih dva gospodina učitelji gradske glavne učionice, jedan zet stare gospoje postolarke, a drugi njegov drug. Ovim s težkom mukom podje za rukom obodvie ženske mokre i tresuće se od užasa i zime kano u najljućoj groznici skinuti sa peći. Najprije odvedu staru majku u stan zetov, gdje se opere od kala, preobuče i legne u postelj, zatim odvedu i Ljubu u susjedstvo, i isto joj učine.

Kad se je sutra dan probudila jadna djevojka i vidila se u tudjoj kući, na tudjoj postelji, obučena u tudju rubinu, i pomislila na majku i kuću svoju, poleti joj bujica suzâ iz očiu niz bliedo, tužno lice. Obuče se u svoju medjutim opranu i osušenu odjeću, pak najprije prigleda svoju majku, i kad se osvjedoči, da joj zdravlje nije narušeno, samo je poslabila od straha i napora, ode k svojoj kući. Idući ulicom nije se mogla razpoznati ni ulica niti kuće u ulici. Jedna njezina kuća, i to najmanja na uglu kućnom bijaše sazidana iz ćerpića (nežeženih cigalâ). Voda ju je podlizala, pak se srušila, i postala iz nje gomila blata. Po ostale dvie sobe i po kuhinji blato do koljena. Sve pokućtvo mokro i blatno i sve poizvraćano leži po glibu. Ormari sa rubjem

i odjećom sve puno vode i blata. Ruvo djevojačko: košulje, suknje, čaršćavi (ponjave), stolnjaci, ubrusi, peškiri ili otirači, ručnici itd. sve mokro i blatno. Možemo si misliti, kako je moralo biti jadnoj gospodični Ljubi, kad je vidila to razorenje i toliki kvar, toliku štetu pokućtva, odjeće i rubja, što je kroz mnoge godine radeć neumorno dan i noć i štedeć od svojih ustâ stekla, sad bujica u času stranom uništila, stranom jako oštetila. Nu krotka i valjana djevojka nije ni proljevajuć gorke suze nad tolikim svojim gubitkom i kvarom ni za časak posumnjala o dobroti božjoj, nego je po toj nesgodi opet prilježno radila, kuću očistila, opraviti dala, što je bujica oštetila i za njekoliko godinâ svojim neumornim trudom i naporom opet sve i više stekla, nego je imala prije bujice.

Na godinu poslie bujice bijaše poznata magjarska buna, i grad K. sa svojimi stanovnici pretrpio je za ono nesrećno vrieme dosta nesgodâ i neprilikâ, pa tako i gospodična Ljuba i njezina majka pretrpiše za ono doba puno straha i užasa; nu srećom većega zla i veće štete neimadoše.

Na dvie tri li godine po tom snadje našu gospodičnu nova žalost; stara njezina majka, prešla već 70 godinâ, iznenada i naglo preminu. Tko će opisati jad i žalost osamljene sirote gospodične. Majku je sahranila, oplakala potokom toplih suzâ, pak kuću svoju dala u najam, i preselila se k svojima sestrama u T., gdje je kod starije sestre, udove sa mirovinom živila.

IV. Udaja.

Gospodična Ljuba imala je za svojih mladjih godinâ puno prosilacâ momakâ i udovacâ, al joj nebijaše nijedan sudjenik. Njezino skromno vladanje, njezino učtivo ponašanje, njezina izvanredna ljubav prama svojoj majci, njezina vještina u ženskih poslovih, umno obučavanje ženske mladeži u ženskih poslovih, njezino pošteno i dobro ime, ista njezina spoljašnja ličnost preporučivahu ju svakomu, tko je ikada imao priliku viditi ju u njezinom obiteljskom krugu ili u družtvu.

Nadje se u gradu K. državni činovnik, koga supruga došavši iz tudjega vilajeta u K. slučajno upozna se sa gospodičnom Ljubom, koja joj se za kratko vrieme tako omilila, da ju nije mogla dosta nahvaliti, kako je ljubezna, pametna, mudra, vješta, krotka, kako razborita u rieči i ponašanju, a kad radi i štogod radi sve zlati; kako je uslužna prama svakomu, tko u nje potraži savjeta i pomoći, kako je milostiva, kako pobožna, kako bezstrastvena i bezzazlena, kano da nezna za nikakvu strast; kako nikada o nikom jedne zle riečice u razgovoru, u družtvu, na posielu nikada neizusti; kako ju zato voli kano svoju rodjenu sestru, i raduje se neizmjerno, što je našla tako blagu i plemenitu dušu u tudjem vilajetu, gdje osim muža svoga i svoje nejačke dječice nikoga neima, uz koga bi s pouzdanjem mogla pristati.

Tako je češće dobra i poštena supruga državnoga činovnika pripoviedala svomu suprugu o gospodični Ljubi, dok se je ova još poslie smrti svoje majke njeko vrieme bavila u K.

Neprodje dugo vremena, nesmiljena smrt ugrabi državnomu činovniku

vjernu ljubu, a iza nje ostade dvoje nejačke djece, sinak i kćerka. To bijaše žalost u domu činovnikovu za milom majkom i domaćicom. Osta dom kano opušten, ugasnu oganj na domaćem ognjištu; izgubi muž vjernu drugaricu u životu, dječica ljubeznu majku i majčinu njegu, dom svoju gospodaricu. Činovnik hrani se sa dječicom iz gostionice, za svaku i najmanju poslugu daj siži u žep, i plati, tko će spremiti kuću, tko će oprati, tko podvoriti. Da je kesa velika, jedva bi se izmoglo, a kamo li kesica maloga činovnika. Nebijaše druge pomoći u pogledu na odgojenje nejačke djece, nego činovnik skoro morade na to pomisliti, kako će mu se što prije izložiti prvašnji oganj na domaćem ognjištu, kako će mu mila djeca opet dobiti njegu materinu i dom skrbnu, pametnu i vriednu domaćicu. Bračni sajuzi skapčaju se u nebu. Državni činovnik pomisli kano nadanućem srećnoga svoga genija na poznatu mu gospodičnu Ljubu. Bio je toga mnenja, ona bi mu bila najbolja prilika za njega, za njegovu dječicu i za njegov dom. Pokuša sreću i zaprosi gospodičnu Ljubu. Ona mu pruži zaprošenu ruku, i još iste godine u jesen oženi se činovnik istom gospodičnom. U domu njegovom sve se preobrazi na bolje kano čarobnom šibom udareno. Dodje opet sunce sreće i napredka i pred njegova vrata, i sad poslie 15 godinâ da vidiš dom činovnikov, njega, djecu mu i vještu, pomnjivu i plemenitu njegovu Ljubu i domaćicu, pak da ti se srdce smije nad božjim blagoslovom i nad napredkom što se vidi ondje. Poštena, vriedna i vješta dieva, gospodična Ljuba, sad je vjerna supruga srećnoga vojna, ljubeća i ljubljena majka odrasle i udomljene djece, koju je odgojila njegom i skrbju rodjenice majke, ona je umna domaćica i gospodarica, pod koje rukom cvjeta dom sad na višji stepen u svom činu povišenoga činovnika cvietom liepe sreće. Poštenje traje najdužje, dobročinitelj nikada nevene, nego viekom cvieta rajskom ljepotom; vještina, radenost i prilježnost urode za čovjeka uviek krasnim plodom. To vidimo iz ovih crticâ iz života dobročiniteljne ženske glave, koja je naše gore listak i sa svojim rodoljubivim vojnom uzor su i bračnoga i gradjanskoga i domoljubnoga života za vojne i ljube, za gradjane i gradjanke, za domorodce i domorodke. Takvi nam se stostručili po domovini, kano što bielica pšenica rodi na plodnoj njivi dobro obdjelanoj stostrukim plodom.

Tko radi, Bog nebrani, a tko kroz cieli svoj život kano amanet čuva kriepost i poštenje, čuva najpouzdanije sredstvo, kojim se postiže sreća i blagopolučnost za vrieme i vječnost.

Crven-kapa.

Slika iz magjarske revolucije g. 1848.

(Konac.)

Drugi dan zatim udje magjarska vojska pod glasbom u Jarovac. Vojnici pretrpiv toliko nevolja na bojnom polju veseljahu se, da već jednom dodju pod krov, gdje bi se gladni kao vuci kod liepih žena pogostiti mogli.

Ele bez brige se polegoše na postelje u svojih stanovih malo ugodnije, nego što jim to bijaše na sniežnom polju. Slama jim je osobito godila; jer oni to ciene najvećom razkoši, kad mogu na slami ležati tako, da je isti Damjanić svoje junake, kad su se jednom slavodobitni iz bojišta povratili ovako nagovorio: Djeco, danas ste zaslužili, da vam se nova slama dade.

Srbkinje jih dočekaše, i pogostiše veselo; pa ako bi tko izmedj vojnika i drugo šta poželio, nebi mu se bilo uzkratilo, mišljahu bo, zašto da nebi za zadnji put bili dobre volje.

Izpred Anisijine kuće stade jedan poručnik crven-kapa sa pet prostih vojnika. Prokop jih je tamo odveo, pa se izgubio najednom u velikoj vojsci.

Poručnik taj honveda bijaše liepo visoko momče. Na njegovih širokih plećih i vitkom tielu visjaše crvenkasta kabanica; izgoreno lice, zasukana po španjolski brada: sve je to pokazivalo, da je vitežki konjanik; a na glavu je naherio crven-kapu.

Vojnici i neupitavši ništa okoliše goreću vatru na ognjištih kućnih; a poručnik pokuca na vrata sobe, što no je bila pred njim.

Anisija otvori, i poručnik udje.

Kad su se opazili, imenuje jedan drugoga krstnim imenom; momak nezna, što da radi od veselja, a djevojče od straha.

Anisijo! Nestore!

Mladić razžareno uze ruku djevojčinu:

— Tu li si sladka moja Anisijo, ti nemirna mi zviezdice, koju već dvie godine nevidjoh?

Djevojka se poče tresti kao njeka obmana, pa reče:

— I ti li si vojnik Košuthov?

— Nisam Košuthov, živote moj, već vojnik sam naroda moga, i tvoj srdce!

Ogrli na to djevojku, privuče ju k srdcu i poljubi ju, kao što je i prije dvie godine radio.

Djevojče ustrepće. Nije se usudila momku odvratiti: Odlaz, neljubi me, nisam bo već tvoja ljuba; odlazi, necjeluj me, nisam bo već što prvo djevojče, da bi ginula i čeznula za tobom; odlazi, neljubi me, jerbo sam ti donjela smrt.

Kriomice proklinjala je njekadanju ljubav, sad prisegu, koju je sinoć izrekla, sad opet slučaj, koj joj je dovukao u kuću istim časom ljubav i osvetu.

Ona bi bila rado pobjegla, rado bi se bila riešila straha, nu nepusti ju ljubljeno momče, i sama pomisao već na prvašnje blaženstvo poda mu pravo, da bi to i sada mogo uživati.

Ona bi mu bila rado rekla: Bježi, izbavi se; nu toga joj strah nedopusti. Ako progovori, ubije prijatelja; ako bude šutila, uništi prvašnju ljubav. Što god uradi, okrvaviti će ruke prokletom krvi.

Sjeti se burne davorije, koja je glasila: „Krv“ .... poče drhtati . . . napade ju grozna vatra zdvojnosti, i dočim joj je momče rumeno lice i grudi oblivalo cjelovi, njoj bolovaše iz nutra srdce i neugodno udaraše.

Mladić ju posadi na svoja koljena, i zagrli ju svojima žilavima rukama. Vani se čuje glas tamburice izpod prozora po ulicah od kuće do kuće spominjajuć Srbkinje, da se približuje hora mrcvarenju i uništenju.

* * *

Nespavajte!

Pomolila se crna nоćca svoje lice, a na nebu nema nijedne zviezdice; ta noćca valjda bude posljednja onim, koji tu spavaju. Već su mačevi trgnuti, da san sa smrću združe.

Honved spava uz svoju pušku, a husar uz svojega vranca; pako izza ledja pune se puške zemljom, i konji budu razuzdani.

Nebudu jih možda ni trebali.

Na grudih djevojačkih sniva takodjer Nestor san ljubavi. Rukama grli djevojku, kada no je sasvim slaba smatrala spavajućega momka, gdje neslutí zle kobi.

I već drugi krat čuje se nesretni glas guslica po ulicah, a osobito zveči pod prozorom djevojačkim. Dvaputa se već htjede osloboditi iz ruku momkovih Anizija, ali i najmanji kret probudi ga, on ju je još spavajuć ogrljenu držao, a probudiv se jošte bolje k srdcu pritiskao.

Treći put čuje se glas tamburice na ulici pod prozorom. Svaki glas prodje joj kroz srdce kao striela, ili kakvo strašilo, i poče joj predbacivati, što još nije spavajućim u kući posakrila oružje.

Mladi junak pusti svoju glavu mirno na grudi djevojačke, kao da još i sad u njezinih grudih stanuje angjeo ljubavi; nije bo mislio, da je pod njegovom glavom u lagano kucajućem srdcu zakopana ciela četa krvnih vragova.

Djevojče gleda u lice spavajućega i šuti. To bijaše toli nježno, milo i dražestno!

Da je bilo na njem opaziti što osvete, odmah bi ga bila smaknula; — da bi ga na svojih grudih tako mila i ugodna u onaj čas ubila, ne, to nije mogla.

Momče poče izza sna šaptati:

Anisijo! — ljubo!

Da je govorio što o vojsci ili slavi, te tako posvjedočio, da o boju sanja, ili da sniva, kako se u krvi svoga naroda kupa, ona bila bi mu sama nožem srdce probušila; nu momak negovoraše o ničem drugom do o ljubavi .... o svojoj ljubi . . .

Magjar je samo junak na bojištu. Kod kuće je pametan i poslen gradjanin, pri svojem stolu oduševljen pjesnik, uz svoju ljubu plamteći ljubeznik, pri trpezi vinom nakićenoj veseo drug; a samo na mejdanu je junak, samo ovdje je lav; te u naručaju djevojačkom ni nemisli na boj, kao ni u boju nemisli on na svoju ljubu. — Eto blizu je već krvna hora osvete, već je treći krat zvečila tamburica po ulicah. Djevojče trga u zdvojnosti mač izpod krila misleć, nebi li ga sama sebi u srdce porinula.

Ili da izda momka, koj ju tako ljubi, ili da izda rodjake i domovinu koju ońa toli ljubi?

Ovoj je prisegla osvetu — njemu ljubav.

Izbavi li ga? Gotovi su! — Nadvladaju li? Mora poginuti!...

Polnoći je — eto zvone zvona na zvoniku!...

Nespavajte!

Čuje se strašna buka; kao divlji nasrnuše muži ričuć iz crkve u svoje kuće, gdjeno neprijatelj duboko spava. Vrata bijahu otvorena.

— Bježi, spasi se — poviče djevojče drmajući ljubeznika izza sna, i pade skoro mrtva na koljena, a oružje, mjesto da posakrije, pusti, da mu iz ruku na tle pade.

Brzo momče ustade, i poče odmah tražiti oružje i zatim crvenu kapu. O cjelovih je sanjao, a probudi se na zveketanje mačeva.

— Bježi odavle, vikne djevojka; Crna kosa posu se po podu, a biela noćna odjeća sakri joj nježno lice. — Izdan si, bježi!

Sada je već prekasno!

Vrata se ruše; vide se crvena lica i svjetle baklje, sievaju mači i noži...

— Nedirajte unj — poviče djevojče, i stupi kao mahnita silno medju oboružanoga neprijatelja uprav onda, kad je nasrnuo; vodju jim zagrli plačuć: brata Prokopa.

— Ubi! nesretna vjerolomnice; tako li gaziš vjeru, koju si mi dala — zaori ovaj, i turne od sebe djevojku tako, da se je pred momkove noge srušila. Ubi! Sve su Srbkinje svoju dužnost učinile, samo ti si nas izdala, koja si prisegla!

— Ja ga ubit nemogu, odgovori djevojka, i pokri si rukama momka. Ja sam mahnita bila, kad sam prisizala, i sad sam luda, kada ovako pred vami stojim. Ja ga nemogu ubit, jer ga ljubim!

— Nesretnice! ti ga ljubiš? Ti, koja si bila zabasala k najzadnjim Srbom? Sram te bilo, nosi se!

— Ubiti ga možete, ali uz mene, reče djevojka, i kleknuv pruži ruke proti nasrnuvšemu množtvu.

Momka omame nagle misli: — djevojče, koje je toli ljubio, pa da je toli podlo orudje ljutih neprijatelja; magla mu sakri sviet izpred očiju njegovih.

— Napried ubojice! poče vikati biesno, ništa vam neprieči. Rine na to mač u srdce djevojačko, pa ga baci preko svoje glave, a krvne kapljice poškropiše srbska lica. — Sada kapljice, a eto do malo neće manjkati krvnih rana. — Momak nasrne kao lav osvetljiv na svoje neprijatelje, i već je dvojicu smaknuo, a rane jošte nije dobio. Kad eto! čuje se vani vapiti neprestano: éljen! Novi vojnici dodjoše gore, valjda u pomoć. To bijahu onih pet prostih vojnika, jošte su goli na'pó ali im crven-kape na glavi; oni doletiše, da svojega poručnika izbave iz pogibelji. Sjeku i udaraju naokolo svojimi puškami, te se proturaju kroz Srbe k svojemu poručniku, i okruživ ga, pa puneć puške i sipajuć vatru raztjeraše sve iz sobe, da nitko neostade.

Po ulicah bubnjaju bubnji na bunu.

Vojnici se na to probude, pa uhvativši oružje srnuše skoro goli a jošte pospani van, da vide, što biva.

Husari bace se na nesjedlane vrance, a ostali se najednom skupe i počeše jurišati naperenimi bajonetami po ulicah sve jače i jače.

Nisu pucali, samo jim je bajoneta služila.

Kao nesnosni vjetar išla je vojska crvenih kapa po ulicah; pred njom padahu ljudi kao snopovi, nu otrag poče bitka prestajati.

Na čelu vojske bijaše momče golobrado, poručnik hrabreć krvoločne svoje srčane junake. Srbski obkopi bjehu već zauzeti, momčad poubijana, a u crkvu sipahu vatru.

Bijaše uprav sried crne noćce, grad gorjaše sjajno u crveno krvavoj boji.

Srbi su s početka liepo sile podielili, i zato bijahu gospodari bojišta; nu najednom skupe se Magjari, pa jim odvrate junački, i odtjeraju jih s mjesta.

Zorom dakle stajahu magjarski vojnici svi skupa na bojnom polju izvan grada u redu.

I Srbi bijahu skupa u gradu, nu mrtvi i raztrešeni po ulicah i dvorovih.

Grad gori vrhu mrtvih, a grozoviti se dim diže nebu pod oblake.

Nestor se nasloni na svoj mač, i gleda crvenkast plamen. Da bi ga ma tko upitao što, nebi mu ništa odgovorio.

Pukovnik skoči naglo s postelje, pa jošte u košulji i gaćah baciv se na vranca poleti da progleda vojsku po takvoj strašnoj bitci.

I ciela momčad bijaše slično odjevena; nu stoprv sad opazi, da su joj puške zemljom začepene. Ali Magjar nepuca mnogo u bitci.

Pukovnik dakle prodje do zastave devetoga batalijuna, zastave crvenkapa; sakri se mnogo negovoreći; za njim su to svi učinili. Al eto; opazi pukovnik poručnika, gdje je po junačkoj bitci tužno i snuždeno stajao. Upita ga dakle:

— Jesi li ranjen, sinko mili, što li si tako probliedio?

— Jest ranjen sam, odvrati ovaj, i postavi ruku na srdce.

— Ovamo, da ti ju savijem, da ozdraviš, reče pukovnik, i nakiti prsa momkova častnim križem i crvenom vrpcom.

I jest — jer što bi bila pomogla junaku dragomast ljubavi, da nije doskočila čast?

Pa i upravo izlieči se rana momkova, malo po malo zacieli — nu najbolje izlieči ju smrt.

Pade mrtav kod Szönya.

Niti riečce nisi čuo od njega, samo si mogao vidjeti rieke krvi iz njegovih četirih rana. — Na častnom bojištu umrie, da u muci svojoj nije ni uzdahnuo.

— Sramota bo bila bi pod crven-kapom jecati junaku, koj umire!

Po Jokaju prev. Mirobratski.

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Nauk ćudorednosti. Što se tiče morala, u tom je kuran mnogo sličan nauku kršćanskomu, ali mu nije ravan. On je o ćudorednosti kao učitelj kazao liepih izreka, ali je kao vladalac poslie radio i sam protivno; stoga je o ćinorednoj strani izlama težko govoriti. I on preporuča kriepost, kao što su poštenje, vjernost, istina, umjerenost i milosrdnost; najveći su mu griesi: laž, lihvarenje, kradja, bludnost i čedomorstvo. A strašno mu je ogavje pred Bogom, kad se prekrši zadana rieč i obećanje ili povriedi ugovor, koj je sklopljen s nevjernikom, pa bila po tom ma kakva korist. O ženah i braku govori Muhamed jako zamršeno, nepristran razsuditelj nemože reći ni da je odobrio ni da je zabranio višeženstvo. Ima izreka, gdje se muslomanu dozvoljava imati četiri žene, ali sam ih imaše jedanaest veleći, da je on kano prorok dobio od Boga u tom veću slobodu. Ovo je najgore u cielom izlamu. Muhamed je svojim primjerom odobrio, mjesto da je dokinuo višeženstvo, što no je počelo bivati ljuta rana u Aziji. U svem zlu je Muhamed počinio još najveće, što obnovom vjere nije ništa uradio proti zlu kućevnomu. Višeženstvom i obećanom putenosti po smrti draži odviše tielo i osurovljuje um jednoj polovici pučanstva, a drugu izvrgnu svakojakomu zavladalomu u Arabskoj zlu, koja su obično s tim u savezu. Europejska ustanova je u tom pametnija, musloman bo netraži prigode izvježbat se u požrtvovanju trošeć vrieme s bulami i robinjami. Kuran dopušta razpitati se. Moslomin može židovku i kršćanku oženiti, tako da ova to i ostane. U 14. pogl. se kaže: Žene udate za muslomina netreba siliti, da se odreknu svoje vjere ili da neobavljaju dužnosti svoga bogoslužja. U 15. pogl. Nitko nezabranjuj svojoj ženi ići u njezinu crkvu.

Kanitz u svojih „bulgarische Fragmente (Oesterr. Revue)“ pripovieda, kako je Suleyman beyu dokazivao: da turski sudovi ne samo trpe nego i potiču na otmicu kršćanskih djevojaka. A evo kako Turci nagovaraju na sudu, da se tko poturči. U „Magazinu 1850.“ ima ovo: „Kadija (sudac) pozadugo kad je šutio, zasukajući brke i otežući bradu počne Hristu ovako svjetovati: Bre! Vlahinjo, što si se ti smela? zašto nećeš da se poturčiš?

Hrista: Ja neću, nedao mi Bog. Kako ću se ja odreći moga Boga!...

Kadija: Ma vlahinjo! Mnogo si ti koješta dosada ovdje izgovorila manitovštine; tko te bre, nagoni, da se odrečeš Boga? n e g o d a p r e d j e š i z v j e r e u b o l j u v j e r u. Znaj Vlahinjo, da ti kažem bre, što nisi prije znala. U početku ovoga svieta, kad je Bog stvorio ovaj sviet, on ga je utvrdio na jednom volu, i tako sav ovaj sviet stoji na jednom volu; pak znaš, što se ono drugda potrese zemlja? Ono sinko, padne jedna muha onomu volu na jednu dlaku, pa se ona dlaka malko pokrene i zato se onako potrese zemlja; a da Bog sačuva, da mu samo padne na uho, pa da on krene malko uhom, sav bi se ovaj sviet stropoštao. Izza toga Bog je poslao u sav ovaj sviet samo četiri prava ćitaba, koja su s neba na zemlju pala t. j. najprije terrat (valjda knjige Mojsesove) za tim zebur (valjda psaltir);„ pa indžil (evangjelje?) a najposlje poslao je kuran našemu pejgamberu Muhamedu. — Sve, kada je drugi slao, onaj je prvi bio botal, samo naš jedan kuran, što je najprijatniji Bogu; i za to te nagonimo da se poturčiš.“

U **redarstvenih zakonih** prepovieda jesti: prasetinu, ribu s ljuskom, zečevinu, meso crknula živinčeta i krv te piti vino i ma koje kvasajuće tecivo. Riedki su muslomani, koji bi se svega toga savjestno suztezali, ta čitah u Jokayevoj „Bieloj ruži“ (Gül-Bejaze), da i sam sultan pije ciparsko vino i

sjajne palače i veličanstvene crkve i veliki spomenici po žnori gradjeni, pa su i čvrsći i ljepši od pustopašne gromače, koja niti ima slike niti jakosti. Ako li se misli ukočenost njeka, našincem neugodna, onda neka mi se to kaže, ja ću se popraviti, ali prije toga sjetit mi je našince, da sada prelazimo, kano što je i sam g. J. spomenuo, iz prosto na umjetnu prozu, pak u takovu se slučaju obično niešto čini ukočeno na umjetnjaku, što se kašnje vidi voljko.

Napokon molim g. Jambrečaka, neka neprestane, ma i mimogredce, izpravljati mahne moga sloga; ja ću mu biti doista isto onako zahvalan, kano što on moje nastojanje oko njegova napredka spominje, a njemu će Bog dati snage, da nastavi i usavrši ono, što smo mi više u naglosti, nego li po tenani, u naš sviet samo onako bacili. *A. T.*

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Historičko filologički razred jug. akademije imaše u sriedu svoju sjednicu, u kojoj je g. Rački čitao razpravu o diplomatičkih i političkih odnošajih naših za Ljudevita I. ug kralja.

— Ljetošnji cecilijski koncert u nar. kazalištu dne 22. o. m. služi na čast zem. glasbenomu zavodu; program svečanosti primjeran zadovoljio je slušaoce, osobito se dopao veliki zbor iz opere „Tannhäuser", te vokalni zbor „Sablja moja", a pleskom su odlikovana i oba profesora g. Oertl i g. Švarc, što su ovaj Beriotov težki koncert na violini, a onaj maštu iz Sonnambule kriepkim, liepim zvukom i njeżno odigrali. Član vojničke kapele g. Kalneker dobro sviraše trubljom solo.

Kad smo u rieči ob ovoj umjetnosti, hoćemo ubilježiti liep glas, što nam ga donese milanski „Il mondo artistico" o gospodični Emi Vizjakovoj, rodjenoj Zagrebkinji, koja je u talijanskoj operi pjevala već u Londonu, Madridu i dr. a sada pjeva u Milanu, te silno obćinstvo njoj za volju puni „Teatro Carcano". Ona tù u pravom smislu rieči slavlje slavi; 15. t. m. bijaše za njezin prijam dana opera Faust, a ona je kao Margaretha bila nenadmašiva; „sve je obćinstvo uzhitila, da su dražestnu pjevačicu obasipali vienci, kiticami, pjesmami i darovi". Nesumnjamo, milo će biti našim čitateljkam čuti, što tako kritički talijanski list piše o našoj — Hrvatici.

Književnost. (Hrvatsko-srbska). Hoćemo li k slavstvu ili k hrvatstvu? Dva razgovora iz „Zvekana". U 8-ni. U tiskarni Drag. Bokau-a. Tù knjižicu napisà valjda dr. Starčević.

— G. Edo Zvonimir Asanger preveo je liepo djelo Gustava Rascha: „Narodi na doljnjem Dunavu i istočno pitanje", koje je pisac posvetio hrabromu demokratskomu narodu srbskomu. Glasoviti taj tourista napisa to do 18 tabaka jako djelo strogom objektivnošću, a duhom skroz slavenskim. Predplatnina stoji samo 1 for. 60 nvč., koja neka se šalje g. prevoditelju ili knjižari Ascherfeldovoj u Karlovcu ili pak uredničtvu „Dragoljuba". Važno doba nastoji na slavenskom iztoku, treba li nam još inače preporučit tu knjigu?

— „Slovenski muzeum." Misli o potrebi naučnoga središta za svakolika plemena. Napisao dr. V. Bogišić, član više učenih družtva. (Preštampano iz „Srbskoga Letopisa" za g. 1866.) U Novom sadu. Platonova knjigopečatnja. Na 8-ni 1 l. 96 str.

— „Velikodušnost i poštenje u borbi protiv zloga duha". Izdao Slavoljub Rot, glumac. Ciena 20 novč. U Zagrebu i Biogradu. Štamparija Nikole Stefanovića 1867. Na 8-ni str. 32.

— „Poučenje kako se čuva i njeguje zdravlje ženskinja i male djece". Za narod napisao dr. Ljubomir Radivojević, član obćinstva ruskih vračeva u Moskvi. U Novom sadu. Platonova knjigopečatnja 1867. 16-na VIII. i 98 str. i 1 list.

Narodno kazalište. Nova lakrdija „Lump", predstavljena u subotu dne 23. t. m., nije za cielo dramatičan umotvor, ni što se karakteristike, ni preplete nosti čina, ni izvornosti i dubljine dosjeta

tiče. Sve je obično, već toliko puta vidjeno i čuveno; no šala je tako bezazlena, osnova tako jasna, sve tako lahko dokučivo i za najprostijega gledaoca, sve se tako živahno bez svake dosadne razvlačenosti kreće, da će bez sumnje iz nje razvedreno izaći obćinstvo, koje ide u kazalište samo da se ugodno zabavi koj satić i odmori od dnevna truda, pa ni nepada mu na um ciepidlačiti o izrazih, psihologičnoj istini i estetičnih tananostih; no takvo obćinstvo polazi većinom po nedjeljah i praznicih kazalište i zato držimo, da bi bilo umjestnije, da se je taj komad na takav dan predstavio; ništa nemanje čini se, da se je i u subotu, ako možebiti i ne cielokupnomu slušateljstvu dopao, jer se je mnogo i grohotom smijalo i predstavljači su poslje drugoga i posljednjega čina živahnim pleskom zvani bili.

Naslov neće možebiti jezikoslovcem biti po ćudi, no kod lakrdijah neuzima se stvar tako strogo, i tim se većma ta drzovitost prevoditelju oprostiti može, što se je ova rieč u ovdješnjem dialektu, barem u šaljivom smislu, već udomila a u hrvatskom jeziku neimade rieči, kojom bi se pojam, što ga Niemac š njom skapča, svestrano izraziti mogao. Medju predstavljači odlikovaše se osobito gg. F r e u d e n r e i c h i M a n d r o v i ć. Komad je u obće točno i živahno odigran bio.

U nedjelju dne 24. po drugi put: „N e ć a k i n j a i t e t k a“ s gospodičnom J e l e n s k o m u ulozi nećakinje. Već kod prve predstave pohvalismo gospodičnu P e r i s o v u u ulozi tetke; no ovaj večer uprav si je osvietljala lice. Ona je tako dražestno niansirala i kretala se osobito u prizoru s g. F r e u d e n r e i c h o m (Tržić), koj ju je izvrstno podupirao, da je bila prava milina gledat ju. G. M a n d r o v i ć zaslužuje za svoju humorističnu igru takodjer veliku pohvalu. Gdčna. J e l e n s k a nije nadkrilila svoju predšastnicu.

Zatim predstavljaše se opereta „M o m c i n a b r o d“*no zbog hrapavosti pjevačica i njekih nemilih slučajeva, sa slabijim uspjehom nego li obično.

U utorak dne 24. bila je opet gospodična P e r i s o v a, koja je u veseloj, već prijašnjih godina ovdje predstavljenoj igri „L j u b a v s v e m o ž e“ kao tvrdokorna Anica izmedju svega osoblja svojom živahnom igrom najvećma na se povukla pozornost obćinstva. Uza nju držao se je veoma dobro i g. M a n d r o v i ć (Pukovnik Delibašić).

U četvrtak nebijaše predstave zbog pripravа za novu operetu pod naslovom „B l e b e t u š a s a r a g o s k a“, koja bi se polag oglasa, danas imala predstavljati. —l

Svašta. Dimitriji Slavjanskomu nedozvoliše ni u Pragu koncertovati! . . .

— Dva stožernika ukoravahu Rafaela, što je apostole Petra i Pavla odveć živahnimi bojami naslikao. „Gospodo“ odgovori umjetnik, „nečudite se tomu; ovdje su naslikani baš kao što su u nebu. Od stida pocrveniše, što vide crkvu u tako zlih rukuh.“

— U stranačkoj borbi reče jedan odvjetnik drugomu: „Bi li ja pristupio k vašoj stranci?“ — Nebi, odgovori ovaj. „Zašto ne?“ — Jer ti nebi tim ništa dobio, a stranci bio bi zločest prirast.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Bilina je to visoka,
Siromaka lišćem hrani;
Al u lišću malo smoka,
S tog od glada slabo brani.
Dodaj glavu, eto nješta,
Što svakomu jeste drago;
Al Beč hoće i š njim Pešta,
Da nam otmu oto blago.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 50. Odgonetka (zagonetke u br. 46.)

Nij' im to zanat
Tuć se i hrvat,
Nego ti je znat,
Da sa riečju — brat
Skopčan je i — rat.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu na Dragoljub predplatiše: 364. Franjo Pavlović, kapelan u Virju. 365. Gdčna. Dragojila Jarnevićka u Karlovcu. 366. Ljud. Modec, učitelj, 367. Bono Stošić, upravitelj u gruntovnici oba u Zagrebu. 368. Matija Ban, spisatelj u Biogradu. 369. Ivan Jagić, kapelan sisački. 370. Mate Bogović, klerik u Gorici. 371. Jos. Devidé, tajnik trg. komore u Zagrebu. 372. Jos. Šoštarić, kapelan u Krapini. 373. Ignjat Katkić, župnik u Topolovcu. 374. Mio Skočen, učitelj u Dubravčaku. 375. Ivan Kuček, prof. u Zagrebu. 376. Dor. Faustin Suppé, odvjetnik na Rieci. 377. Milan Vranišević, c. kr. poručnik u Glini. 378. Stjepan Terihaj, kapelan u Volodern. 379. Dragan Božić, župnik u Generalskomstolu. 380. Ignjat Canjuga, kapelan gradački. 381. Ljudevit Vitković, kapelan kraljevački.

(Dalje sliedi.)

Cielogodišnje predplatnike izvanske molimo da namire svoj dug.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 49. U Zagrebu 7. prosinca 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Vidarina.

(Pripovjedka iz hrvatske prošlosti).

I.

> Dà, jere od svita sve dike, sva blaga
> Vridnošću nadhita tva lipost predraga,
> Evo me premaga ljubav, kâ pod sobom
> Vâs ov svit podlaga, da venu za tobom.
>
> *Hannibal Lucić.*

Zemlja se tresla od mukle tutnjave i groma, kad se je barun Stjepan Patačić s jednim samo slugom vozio kroz Paku prama gradu Varašdinu. Gromovna se jeka u planini sto puta odzivala. Oluja se digla i bučila strašno. Ptice grabežljivice ostavile u strahu skrovišta svoja te krešteć obletale zibajuće se hvoje i grane drhćućega drveća. Ali uzprkos svemu tjeraše on preko jama i kamenja, uz brdo i niz brdo; željaše, da dodje što prije u Vidovec; nu gdje je taj još od Varašdina, a gdje ovaj od Pake!... Ej, zašto li ni velikaški konji ne mogu hrliti kano želja ili kano pogled g. baruna, koj je svaki put vruće uzdahnuo, kadgod je s vrha kojemu briegu prodirućima kroz oblačnu maglu očima opazio u dravskoj dolini izza glavnoga grada varašdinske županije svoj liepi vidovečki grad.

— Vaša milosti, poče Ivo, koga je danas zapala sreća, da prati svoga gospodara, — ovakova nevremena jošte nisam doživio; upravo me je strah od ove silne buke.

Barun Stjepan Patačić zadubi se u misli i neodgovori mu ništa; strašno li mu moraše zujiti u ušijuh lievanje kano iz čabra kiše bujice, koja si je kamenjem i prudjem probijala korito i narasla doista veća od gorskoga potočića Lonje, tekućega mu već izza ledja izpod provaljenih brdina prama vrbovačkoj poljani te Ivaniću.

I noć se spustila na zemlju, kad su mokri konji spješili k „Turčinu“ prama ulici „dugi konec“. Bura se utišala, i kiša prestala padati, nu nebo je ostalo namrčeno i pripravno, da opet počne pa bilo sad i s tiha daždjeti. U varašdinskih je kućah bilo vidjeti već zapaljene svieće. Ivo pomisli, da bi se gospodaru trebalo osušiti, a konjem odmoriti, pa reče:

— Vaša milosti, bi li u Varašdin i kamo navesti?

— Tjeraj u Vidovec; odgovori muklo barun, pa se poravna dublje u kola.

I četiri velikaška konja projure kroz selo Biškupec kano splašeni; išla su barunova kola kano Ilijini gromovi.

— I sbilja je Vidovec blizu Varašdina, kad se odonud ide ovamo na ovakovih konjih, reče Ivo, opaziv svjetlo u vidovačkom gradu.

— Hvala bogu, uzdahne barun silazeć na dvorištu s kola.

Banù nenadano; imaše doći i nadahu mu se ali ne tako naglo, a tko bi mu se nadao baš danas po takvoj nepogodi? Zato ga nitko i nedočeka.

Medjutim nebrine se za služavski doček nimalo junak, koj se kano kostanjički zapovjednik a vodja Hrvata, kostanjičke, glinske, zrinske, dubičke i jasenovačke komande vraća slavan iz Bavarske iz krvava rata. Hrabru junaku, koj je nebrojenim mukam i pogibeljim sretno izmako, te sada po stubah skače gore poput dječaka, većom se čini srećom, da si što prije zagrli i pritisne k srdcu vjernu svoju Ljuboslavu, milu si ženu.

Ali se ljuto prevarì!

Neopisivom čežnjom unidje u sobu, a ženu si nadje na — umoru.

Sto puta doista smjelo i neustrašivo zagledà smrti u oči ali ovaj put jadnik bez duševna potresa — nemože!

— Ljuboslavo, biedna moja ženo, zaplače bolan, zar smo se morali tako sastati?

Više nemogaše; bliede mu se ustnice iznevjeriše; to ga odviš nenadano zateče i težko mu rani srdce.

Za njekoliko dana bolestnica preminù.

II.

Forse, se tu gustassi anco una volta...
Tasso.

Za Hrvate je znamenito 18 stoljeće, a u njem osobito doba kraljice Marije Terezije. Ta žena, ures svoga spola, narodom je svojim bila ono, što su Španjolcem i Francuzom Izabela i kastilska Blanca, žena muževnoga srdca. Baštinica Karla VI. moraše napadanu pragmatičku sankciju i svoje nasljedno pravo braniti oružjem, a s toga se porodi rat evropski, koj vladu Marije Terezije za ono doba učini zbilja naravnim središtem ciele svietovne poviesti.

Nije u ovoj pripoviesti mjesta obširno pisat ob onom, što su Hrvati onoga doba činili za kršćanstvo i za vladajuću svoju dinastiju; dosta je samo spomenuti viekom glasovita imena junaka bana kneza Karla Baćana, Laudana, Trenka, Patačića, Gjuru Pogledića, Baltižara Bušića, Nikolu Grlečića i drugih, koji su sa svojimi Hrvati počinjali reć bi junačka čudesa. Ime hrvatskoga naroda slovilo je tada kao najjunačnijega na svietu, znali su ga Francuzi, Niemci, Talijani i Turci, da o drugih negovorimo a danas da se Hrvati svojim u prošlosti toli slavnim imenom neponose? Tko bi to mogo činiti, komu bi svejedno bilo, jesmo li Hrvati ili ne, taj je grdi nezahvalnik otcu svomu, domovini svojoj i božjoj Providnosti. Domoljuban Hrvat čezne za vremenom

Ljudevita Posavskoga, Trpimira i Krešimira velikoga, te nemože iz pameti izbrisati ni vremena slavnih banova iz porodice Šubića, kao ni Ivana Horvata, Hrvoje, Lackovića, Petra Zrinskoga i pošljednjega Frankopana. Težnje tih velikih muževa potekle su iz težnja naroda hrvatskoga, koj si nije htio dati pogaziti prava narodna, historična i državna.

Ali oj, gdje ste nam vi mnogi plemići, koji ste se imenom hrvatskim ponosili i širili mu slavni glas? narod se je ponosio s vami i punim pravom; u vas bijaše bo tolika ljubav prama njemu, da ste se svaki čas pripravni bili za čast i sreću domovine boriti, dapače žrtvovati isti život? Oj, njekim vam se unuci od roda na svoju sramotu odmetnuše, a njekim vam ponajboljim na našu žalost i sav rod izumre. Neimamo više — žalibože — živih plemena Zrinskih, Frankopana, Blagajića, Ratkaja, Mihanovića, Vojnovića, Stepanića, Peharnika, Magdića, Jurašića, Ligulića, Grosića, Paraminskih te iz medju ostalih viekôm slavnih obiteljih nemamo ni vrlih — Patačića.

Još za kraljice Marije Terezije vidimo Patačiće bogate kano vlastelu i posjednike velikih imanja: Zajezde, Vrbovca, Rakovca, Vinice, St. Ilije, Martianca, Hrastovljana, Slanije, Presjeke, Črnkovca, Novoga grada, Vidovca, Kastela, Lovića i Demerja; vidimo, gdje komornik Franjo Patačić iz baruna postade grofom; vidimo, gdje svietovnim blagom bogati Patačići služe u visokih dostojanstvih: grof Ivan kano upravitelj križevačke, poslie virovitičke županije, a sin mu Ljudevit poslie njega virovitički veliki župan. Kod ugarske dvorske kancelarije bijahu od hrvatske strane savjetnici s Antunom Šomšićem grof Aleksander Patačić i zagrebački kanonik barun Adam Patačić od strane svećeničke; to je onaj isti, koj je u Dubici bio podpukovnikom (vice colonelus), jer su još tada te tvrdjave zapovjednici bili vazda po jedan izmedju zagrebačkih kanonika.

Barun Stjepan Patačić bijaše prisjednik banskoga stola, a zahvalivši se na toj časti postade zapovjednikom glinskim a poslie izza grofa Ivana Franje Čikulinija kostanjičkim, te si kano zapovjednik junačkih Hrvata u Bavarskoj steče veliku slavu. Toga junaka pratijasmo kroz Paku u Vidovec.

Sahraniv si ženu nije mnogo plakao poput ljudi našega vieka, gdje se muž za ženom ili još više žena za mužem ili djetetom čine, da hoće da u plaču i suzah polude; danas se to računa u običaje tankoga ukusa i dokazuje osobito nježnu ljubav, kad tko neide ili kaže da nemože ići u sprovodu za liesom na groblje. Našemu junaku činio se kao dobru kršćaninu boljim nauk poganina Seneke: da se dužnost ljubavi većma pobožnošću nego li suzami vrši; mišljaše i on, da su u tom pogani pametnije radili, naručiv naricateljke za liesom, dočim su sami nastojali oko obične žrtve za dragim pokojnikom. I on je dao za dragu pokojnicu služiti svetih misa i moliti se za izpokoj njezine duše, premda je znao i više puta reko: da je Ljuboslava bila dobra kano angjeli u nebu a ustrpljiva i podnosljiva kao svete mučenice na zemlji.

Ali neka nitko nemisli, da nije i on za njom tugovao; minulo je i njekoliko tjedana, a kukavica barun nije se mogo ničesa pravo latiti; poput

tamničnika hodaše medju zidinami pusta mu grada; svaki oblačak, što se je na nebu nadvio, svaki vjetrić, koj je popuhnuo, još su ga i više raztužili, jer se je vazda sjetio one, koja je tomu gradu sav život bila. Ni sin mu Franjo, premda mladić najljepših nada, nemogaše da mu utjehom nadoknadi ono, što je izgubio. Napokon odluči otići u Kostanjicu, kamo ga je vojnička dužnost zvala: nošaše ga onamo uzdanje u Boga, da će mu on utješiti i ovu težku tugu a zavidati i onu krvavu ranu, koja mu još zacielila nije i koja je bez sumnje bila ponajglavniji uzrok toli preranoj smrti njegove mile Ljuboslave.

III.

> Geräuschlos thut ein wackerer Mann
> Was edel ist und gut;
> Er zündet keine Fackel an,
> Wo 's auch ein Lämpchen thut.
>
> *Jakobi.*

Uskoci, pušteni i pozivani u ove zemlje učiniše važnih usluga u mnogih metežih doljnje Štajerske, Kranjske i Hrvatske, nu poslie su robijom postajali sjegurnosti sami veoma opasni, pa se je nastojalo oko toga, da ih nastane i pod oštru pažnju metnu na zemljištu izza Senja; nu htjelo se je tim bez sumnje i to, da se napuče krajiški skoro prazni predieli; mogahu onamo pribjeći s druge strane Une kršćani, koji su se za častni krst i slobodu zlatnu borili proti turskomu despotizmu. Izmedju Kupe i Une, gdje je za uprave nadvojvode Ferdinanda (poslie cara II.) bilo preko 70 samo pustih gradina da negovorimo o zapuštenih selih, umnožavalo se je pučanstvo petrinjske krajine tako, da je ono samo Turkom za uviek oduzelo Liku, Krbavu i Zvonigrad. S prijašnjih straža, poznatih pod imenom haramija, što no su ih velikim trudom i troškom ovdje uzdržavali naši stališi i redovi, uredjena je poslie krajina, taj tada neprolomni bedem te čuvar kršćanstva i prosvjete od turskoga barbarstva.

Nećemo obširnije govoriti ob uredbi toga vojničkoga zavoda, biti će dosta reći, da se stroža straža neda ni pomisliti nego li što je tù. Vojničke oblasti, kordonski zapovjednici i šerežani hodaju i drže stražu po tvrdjavah i čardacih, kojih je na medji mnoga sagradjeno a osim toga je na glavnoj cesti gdje i gdje častnička postaja, stupovi za buku ovijeni slamom, a už njih mužar iz kojega se puca, kad što vide raditi proti vladinim naredbam. Gdje bi Turci navalili, tù bi straža upalila mužar i zapalila slamu, a tako onda ima uraditi straža bližnje toj postaje i sve redom, te se buka u tili čas digne po cieloj pukovniji, i „hrabri graničari“ skupe odmah na poznatom si sastajalištu. Već je medjutim zapovjednik postaje poslao ordonanca s ubavješću k zapovjedniku bližnje postaje, ovaj k drugomu, drugi k trećemu i tako je najvećom čovječjom hitrinom došla ubaviest o turskoj navali k pukovniku. Ujedno su po tom i svi zapovjednici ubavješteni i pukovnija dignuta i vojnici na okupu, da srnu u boj.

Težak li je i opasan živet tih naših kordunaša; dan i noć bit im je na oprezu a kroz cieli tjedan, jer se samo svake nedjelje mienjaju noseći si

svaki od kuće živež na osam dana. A zar je ljepši život častnika u krajiških postajah? Nije doista; jer i oni nose vazda glavu u torbi. Riedke su noći u godini, da mirno prospavaju, a koli često se moraju boriti s turskimi razbojnici. Biedni krajišnici, da turskoj kugi zaprieče ući u evropske krajine, koliki su dopanuli rana, koliki životom platili! . . .

Da nije Patačić imao inače nikakva posla, eto mu ga na vrh glave samo da svuda nadzire, je li su straže točne i na oprezu? Ali za čudo kordunaša, odkada se on u Kostanjicu vratio, jošte nije iž nje izišao; oni si to kojekako tumačili, a on bolan nije od tuge izlazio, da se junak slabim nepokaže. Malo je jeo, malo i govorio, a i po uzkoj Kostanjici hodio samo u nuždi, kad je trebao da što razgleda.

— Milostivi gospodine barune, reče jednoga dana Ivan, sada u pukovnika ložničar, oprostite ako sam dosadan, ali dobro mislim. Vam jelo neide u slast a to za to, jer se nikad neprošećete, jer vi —

— Najvoljim bit u sobi, presieče mu barun rieč, te uobće neidem rad šetati.

— Bilo bi dobro, da idete malo medju seljake, da ih gledate, kako rade i živu.

— Neću da ih smetam, jer ja znam, da me se plaše, kad me samo vide.

— Baš protivno milostivi gospodine, nastavi Ivan, usrećivate ih, kad im se pokažete. I onako mi se čini, da već neću moći dugo odbijati seljanina Vučića; i sad je malo prije na dvorištu bio.

— Pa šta je htjeo ovdje? zapita oštro barun.

— Milostivi gospodine, govoraše Ivan a suza mu zasja u oku, vi ste toli dobra srdca, da pomažete, gdje samo možete, pa nedopuštate ni da vam se po dužnosti zahvale.

— Da nisi preko praga nikoga k meni pustio, otresnu se pukovnik.

Jedva on to izreko, a iz vana čuje se vika:

— Moram unutar, moram ma glavu izgubio, veljaše krupan, muževan glas.

— Ali kad vam kažem, vrištaše kuharica, gospodin će se ražljutiti.

Na te rieči ustao se barun sa stolca i otvorio vrata.

— Što ćeš ti, zapita ganut bolnim pogledom na hodniku pred vrati stojećega čovjeka.

— Milostivi gospodine bar— puk— barune, pukovniče, poče Vučić pentesajuć, Bog vam platio, što učiniste meni i mojoj porodici; da nije vas, ostade moje šestero djece bez otca: vašom milosti izbavljen sam vješala, a vi još poslie platiste i liečnika i liekove te . . .

— Dobro, dobro starče ustani, reče tronuto barun, kad je Vučić bio na koljena pao. Gledaj, da se po malo oporaviš, a dok neozdraviš, moj će ti sluga donositi svaki dan juhe, da se okriepiš.

— Sto puta hvala, plakaše iz svega grla bolestnik i možda nehotice glasno moleći za svoga dobročinca silažaše niz stube.

— Ivane, reče barun, kad se je Vučić udaljio, čini mi se, da i ti plačeš.

— Plačem, milostivni gospodine i plakat ću još mnogo puta, ali ne za to, što me je seljakova zahvalnost do suza ganula nego zato, što me vi nećete posluhnuti: razvedrite se, ajdte medju ljude, medju gospodu i krajišnike, nisu to zli ljudi.

— A šta ću medju njimi? Nije li najsiromašniji med njimi sretniji od mene?

— Ajdte dakle u lov, pa ćete se u šumskoj zeleni prolazeći razvedriti i —

— I? pade mu u rieč barun.

— I ostavit će vas tuga, odgovori Ivan.

— Misliš? upita barun ljubezno pogledav slugu.

— Doista milostivi gospodine, svakako prije nego medju ovimi stienami.

— Dobro ja ću pokušati, i to odmah sutra, nastavi barun.

To bje Ivanu milije čuti, nego da mu je tko god ponudio kesu dukata. On odano ljubljaše svoga gospodara, a znaše, što barun jednom reče, da toga nikada neporiče. (Dalje sliedi).

Crvena vrpca.

Historička pripovjedka.

Mlada carevna ruska Katarina šetaše jednoga dana oborene glave okriljem dvorskim; po boku joj bijaše liepa kneginja Daškova, njezina uzdanica i prijateljica. Katarina držaše u ruci pismo i bijaše uzbunjena. Jedna i druga šutom šutahu. Čim kneginja pismo pročita, kao da se i ona prepadne, te okrenuv se k carevni primjeti:

— Što će to reći? A tko ti se usmjeljuje takova šta pisati?

— Grgur, — odvrati Katarina, sažmav ramenima.

— Bluna! prihvatit će kneginja; kolike nas muke stoji sakriti jedinca, nekmo li dvojicu. To nije možno Katinko. Radi nam se o slobodi i o glavi.

— Znam dobro, odgovori carevna; nu što ćeš, kad nas i to čeka. Jedna pogibelj više ili manje, što za to? I onako već propadosmo.

— Šuti za boga, neplaši me tako! Sve jošte neizginu; a bude li u nas volje, lasno se spasimo.

Izza poduljega mûka Katarina razdere pismo, te zatače poderine njegove u zjalo kamene trubljače.

— Što radiš, tako ti Boga? podvikne kneginja i posakupi natrag poderine; neznaš li, da se ovuda svuda pretražuje? Treba jih spaliti, onda smo bez straha.

— Život mi je već ovaj omrznuo, uzdahne Katarina muklim glasom.

— Konac mu je po svoj prilici na domaku.

— Dà, naš zatvor.

— Ne, pače naših protivnikâ; samo razumno, oprezno i mudro. Nego u ime zakona našega, okani se daljnje ljubavi. A sad pazi! Sinoć stisnù nješto caricu; po riečih Ivana Platova bol nije . . . laka.

— Ona je poručila po mene, primetne Katarina, da večeras k njoj dodjem.

— Bit će opet nješto. Tko zna, nije li ovo pošljednji dan, što te prozivljem carevnom! Ali ti na to i nepomišljaš. Da sav sviet propade, nebi se ni ganula.

— Žalibože tako je! odvrati Katarina, poklimav glavom.

— Ništa te dakle nemože probuditi. Nesrećo!

— Umiri se, sladka prijateljice! Neću ga ni gledat više. Zaboravit ću ga, vjeruj mi!

— Dao Bog! povikne kneginja te okrenuv se u jedan mah: Njetko dolazi. Gle vojničkih odora. Zapovjednik jih pozdravlja. — Carević je.

— Pusti me u dvor, krikne Katarina i potegne drugaricu za sobom.

— Ne, ostanimo. Već nas je opazio. Vodi pod rukom moju sestru; idu k nama. Šuti!

Petar se primicaše, podavajuć ruku kneginji Voroncovoj. Razgovaraše se š njom srdačno. Za njima idjaše gojni posteljnik Ljubinin.

Uza svu omaru srpanjsku bješe odjeven u kožuh, zlatnimi strukami obstručen, a glavu mu pokrivaše oširoka vlasulja.

Deset koračaja daleko od carevne, titraše se Petar sa svojom gospodjom. Ona dobro razumievaše, da je ta šala i poruga njoj namienjena; ali mûkom mučaše. Kneginja se Daškova duboko nakloni, a i Katarina prignù nješto svoju glavu, nepodignuv ipak očiju.

— Ljubinine, prijane moj, progovori carević komorniku, jesi li ikad vidio, gdje bogovi s neba silaze?

— Nisam, milostivi gospodaru, već gdje se sa zemlje dižu. Evo gle careviću: u burgundskoj sklenici ima duh, podoban svim ostalim duhovom; pa kao što si i sam češće izkušao, on tako čovjeka spopadne, da ga nosi nebu pod oblake.

— Dobro, dobro, prilična je . . . Nego tu je rieč o božici. Idi onamo, te se pokloni Minervi; samo duboko, pazi!

Katarina, uvriedjena timi riečmi, odvrati dvorskomu lakrdijašu, koj se k njoj približao:

— Reci onomu tko te šalje, da bogovi previsoko stanuju, nego da bi do njih povreda ljudska dopirala.

— Eto ti! reče kneginja; s tom gospodjom nije šale; nesmješ jê ni pogledati. Hajdmo, hajdmo, ugrieva nam ovdje dodijava.

Vraćajući se natrag, izpade kneginji Voroncovoj, koja je tada prvom obula bila obuću dugih podpetaka, cipela, te se sagnu, kako da ju opet namjesti; nù Petar ju pridržà, veleć:

— Nemoj, Mašinko; pregojna si prignuti se; i obrativ se gospodjam reče: Gospodjo, budite tako udvorna, te obujte našu milu prijateljicu.

Kneginja Daškova bje gotova, premda zlovoljna, ovršiti zapovjed; nego carević ju odrinù, te mahnu svojoj gospodji, da ona to učini . . .

— Ali ne, ne, prišaptne mu na uho kneginja, zažariv se sva u licu; nešali se tako Petre. Ali on haje i nehaje za to, već pooštri:

— Zapoviedam vam gospodjo, ja Petar, da obujete kneginju.

Katarina se sagibaše lagano, te upiljiv svoje mrke izvaljene oči u supruga, podigne cipelu i izruči ju kneginji; a ona pograbiv ju hitro, promumlja: Kako je našemu gospodaru kadšto draga šala!

— Hvala liepa našoj krasnoj gospodji, primetne Petar; a spremni smo joj ljubav ljubavlju vratiti.

Katarina ni rieči. Držaše u ruci crvenu vrpcu, što se je od cipele odrpila.

— Zar vi, gospodjo, držite tu vrpcu?

— Ako mi vaša visost dozvoli, odreče hladno carevna, rada sam ju zadržati u spomen ovoga časa.

Petar se osmjehne i nastavi prošet. Stignuvši k dvoru, kneginja mu Voroncova stisne ruku i ovako prosbori:

— Zaslužio si poljubac, prijko moj! Ako ništa, rekao si toj slùti, što jù ide.

— Pa to nije sve, što namislih učiniti.

— Šta jošte?

— U tajnom njekom kovčežiću leži mi koludrička koprena, urešena bisernim viencem, koju je izvezla stara Marfa.

Te rieči natjeraše kneginju tako na smieh, da nije mogla ni stupa više postupiti, već upita svoga prijatelja:

— Pa kad misliš tu liepu koprenu izvaditi?

— Pričekat ću njekoliko dana, da vidim, što bude; odgovori Petar.

— Dobro, dobro, strpit ću se. — Unidjoše u dvor.

Drugarice nastaviše šetnju. Katarina obljednu kao mramor, te se sva uzbuni. Najposlie okrenuv se kneginji:

— Zar neznaš, da pogrda nemože biti veća?

— Žalibože znadem.

— A sad ćeš vidjet, nastavi Katarina, što ću uraditi. Tako brzo se nerazgnjevim; ali kad mi jednom dozlogrdi, negledam ni života ni smrti.

— Pa dobro, neka bude! Tako ćeš barem zašutkati svoje protivnike, što te drže plašivicom ili slabo opreznom gniev svoj utažiti.

— A i treba da je čovjek na oprezu, voljan li je uspjeti. Osveta je tim sladja i stalnija, čim ju bolje promišljaš i u nju se jače uzdaješ. A sad brigu o sebi. Molim te, bi li ti mjesto mene njemu pisala?

— Drage volje, odvrati kneginja.

— Idi dakle u vojnaru (kasarnu), tù ćeš naći mnoge prijatelje Grgurove. Pozdravi jih u ime moje; uljezni za tim u crkvu kazansku, pomoli se za mene Bogu i porazdieli obilnu milostinju sirotinji. Evo ti novaca.

— Kako to? odkuda tebi novci, prijateljice moja? uzklikne kneginja vesela glasa.

— Šuti! odvrati Katarina, obazrev se na okolo; poslanik francezki...

— Dá, dá, razabirem. Dakle mali si izdatak Moliera jučer dobila? . . .

— Nadjoh medju stranami njegovimi banknote, odreče Katarina. Markez mi piše, da razumjev kako sam rada imati izdatak s bilježkami (notami), odpravljuje odtisak, koji mu se vidi, da će mi najbolje omiliti. Nikad nečitah Moliera tolikom korišću.

— To i ja mislim. A sad se razstanimo. Idem ti izručit naruku. S Bogom, dok se opet vidimo!

Carica Elizabeta sjedjaše u tiesnoj sobi — potajnici, neimajuć mira ni pokoja; a grozna drhtavica probijaše joj kosti uza svu prigrievicu sunčanu i vatru, što je u sobici gorjela.

Jadna Pulherija Ivanovna, prva njezina sobarica, neznadjaše zapovjedi vladaličine i neprestani zveket zvonca.

Carica ležaše polu otegnuta na blazinjaku (sofi), mučena ljutom boli i pečali. Pokraj nje stajaše na stolcu kovčežić, pun ovratnica i dragoga kamenja svake vrsti, što bi ona negledeći prebirala. Liečnik sjedjaše za drugim stolom i prepisivaše joj liek. Bijaše korenit Niemac, stasovit i jedrat. S druge strane stojaše seljak ruski, kojega je ona, što bi ju zabavljao i nasmijavao, imenovala knezom i pomorskim vojvodom. Kad taj knez imenom Nikica opazi, da je carica lice svoje k njemu obratila, primaknù se k ogledalu, što je prama njoj stajalo, okrenu joj ledja i prosbori nješto obrazu njezinu, koj se je u zrcalu odbijao.

— Kako to, da se je tako liepa gospodja podkrala u stan moje gospodarice. Zar misliš, da će te obraniti biserni zubići ili koraljne ustne, dostojne poljubaca? Nosi se odmah, ljepotice moja, inače te ja odpravim. To izustiv, izvadi rubac, te mahne njekoliko puta š njim po ogledalu.

Elizabeta se grohotom nasmija i reče:

— Što radiš, Nikice moj? Rad si otjerati svoju vladaricu? Pa je li to slobodno?

— Ha! kako li je divna! uzklikne knez. Sad te razpoznajem. Pa koga biesa! poručuju mi, da si bolestna? Tako mi brade očine, željan sam znati, kakve li su zdrave krasotice, ako li ti boluješ? Tlapnje, tlapnje! Dvoranici nikad ništa neznadu.

Liečnik, nemogav više slušati prosta ulagivanja, završi propis, te nakloniv se duboko, ode.

— Mislim, svietla kruno, primetne admiral, da treba dimnjak sobe ove skorim popraviti od tolikih zapisa, što se od njeko doba u njem spaljuju.

— Jeleno! podvikne vladarica i dotrči prva sobarica.

— Donesi mi pokućnu haljinu, te pogledaj, tko je u prednjoj sobi.

— Dvie gospodje, vaše Veličanstvo.

— Kakove gospodje?

— One, što jih ovamo dozvaste, da se izmire.

Elizabeta promišljaše, koje bi to bile, nemogav se nikako tomu doumiti; ali Nikica reče:

— Dà, majko, to su one dvie, što se Petrova i Pavlova dne kosmahu na velikoj cesti, te kao što ljudi kažu, odgrizoše si nosove . . .

U to se začù glas zvonova, koj je opominjao na molitvu. Elizabeta se pridiže i htjede pokleknuti pred ikonu, što je sobici u kutu stajala; ali se sruši na tle, te ju on čas na ležanku odnesoše. Lice joj se jarom zažari; oči izvali, te izusti njekoliko nerazboritih rieči. — Sad unidje u sobu muž bradaš, obučen u kaludjersku odjeću i držeć u ruci prostu putničku palicu. Bijaše Ćiril, izpovjednik vladaličin, kojega je ona ljubila i štovala kao drugoga otca. Dodje iz Moskve, gdje mu je bio manastir i dade se na taj dug put; jer je dočuo bio, da je carica težko bolestna. On ju izpovjedaše i prijateljevaše š njom, dok je ona jošte carevnom bila, te nehajaše više puta ni za sama sebe, tek da ju sirovosti očine očuva, odbijajuć sve njezine mâne na ludu mladost. Elizabeta spozna u tili čas starca i brizne u plač.

— Evo častnoga otca, povikne ona, gdje me je došao blagoslovit. On dakle misli, da mi nije najbolje. Reci mi Ćirile, što si došao ovamo? Zar si otišao iz Moskve, da ovdje u Petrogradu milostinju prosiš . . . ne, ne, dolaziš amo vriedna starino, deder mi desnicu, da ti ju poljubim. Ali zašto se vrieme tako mienja? Kaži mi, je li se tomu sjećaš? Jesi li pješke došao?

Monah mahne glavom i blagoslovi caricu; a ona poniknuv nikom promumlja:

— Što ti se vidi, častni otče, kakva sam?

— Bog te očuvaj! odvrati kaludjer tihim glasom; ali znaj, da ti nije najbolje; nestaje ti oduhe; pripravljaj se na drugi sviet, kamo nam se je svim uputiti. Tako mi sv. Andrije, nikad ti se nisam ulagivao, pa neću ni sada.

— Jao meni, pravedni bože! povikne Elizabeta, prikriv lice svoje rukama. Umrieti mi je . . . umrieti! — Strah joj prodiraše cielim tielom. — Pomozi, pomozi! poklečke te molim, pomozi, tako ti Boga!

Nitko ni rieči. Monah šaputaše vruće svoje molitve. Elizabeta skoči pomamice, te sklopiv ruke, zavikne izza svega glasa:

— A vi ostali kazivaste, da mi je smrt daleko, te da mi zdravlje na obrazu cvate! Varalice! klete varalice! Čeljadi bezočna! Prevariste svoju vladalicu. Sve ovdje šara od najnižega do najvišega. Starac ovaj morao je doći, da mi istinu kaže. Neka vam sám Bog, svemožni Gospod, na času umrlomu ono vrati, što vi meni na samrti učiniste.

Svi se razbjegoše, kao da jih tko popario. (Dalje sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

(Dalje.)

Kazneni zakon vrlo je sličan židovskomu i osniva se na načelu: zub za zub, oko za oko; tko komu ošteti koje udo ima se onoga uda i sam lišiti; dozvoljava i krvnu osvetu, iz koje medju doljnjim našim narodom već toliko zla proizteče, ali dozvoljava i preporuča dapače pravovjernim pomirbu i oprost pretrpljenih uvrieda. I u navlašnu dakle ubojstvu može se učiniti nagoda,

ako najbližji rodjak ubijenoga odstupi od sudbenoga puta, a ubojica ako plati pogodjenu svotu novaca, ili ako jednoga pravovjernika odkupi iz sužanjstva. Za nehotično ubojstvo ima se ili globa platiti ili dva mjeseca postiti. Odkup za čovjeka je odredjen 100 deva (kamela) a ta se dobit razdieli medju rodjake ubijenoga. — Tatu se ima odrezati ruka. Za manje pregriehe, odredjen je štab i bič (kandžija). Bludnost kazni se sa sto korbača, a preljubje smrću, nu za dokaz ovoga hoće se četiri valjana svjedoka.

Medju strašna mučila i grozne sprave spadaju i dolafi. Ovo su okrugli ormari (cilindri) napunjeni sa svih strana čavli, osobito povrh glave, a prostor im je takov, da unj jedna osoba sgrčena stati može pa na koju se stranu okrene, udari o čavle. U dolafih drže se ljudi po više sati i kad se puste, pocrne kao zemlja a mnogi ostanu pokvareni za sav život. Dolafi se najviše rabe kod svjedočanstva i kod iztraga, radi česa se mora sumnjati, da li se iztragom sazna istina; jer mnogi, čim im se zaprieti dolafom, kažu, što sudac želi, samo da se uklone okrutnoj muki.

A tko nas nezna ono iz najkrasnijega ploda nove naše književnosti iz Smail Čengić-age:

„Hitre sluge poslušaše
Izvedoše tamničare,
Na noguh im *težke negve*
A na rukuh *lisičine*.
Kad ih vidje silan aga,
On namaknu gojne vole
I dželate ljute rise,
Ter ih turskiem darivao darom:
Svakom momku *oštar kolac* daje,
Kome *kolac* kome li *konopac*,
Kome *britku palu* namienjuje.
Penjite ga na *vješala tanka*,
Neka znade, što mu strah valjade."

Što će momci, što oružje svjetlo
Težka gvoždja i *falake grozne?*

Od iztoka haračlije jašu,
Vode *golu na repovieh* raju:
Sliedi konjske na konopcu trage.

Pa onda iz „Harača":

„Mijo, Haso, Omere, Jašare,
Dede kučke, konje dobre
Zaigrajte poljem ravniem
Da vidimo kako krsti trče!"
Rúknu aga kô bik ljuti.
Brze sluge brže poslušaše,
Zaigraše dobre konje poljem.
Stoji klika sluga na konjijeh
Stoji trka konja pod slugami,
Stoji piska raje za konjima
Prvi časak prestignut će, mníješ,
Konje vile raja lastavica;
Drugi časak razabrati nemoš,
Il su konji, il je raja brža.
Treći časak konji odmicati
Jadna raja zaostajat stadè;
A četvrti da pogledaš časak,
Jadna raja k zemlji popadala
Ter ju vuku konji krilonozi
I po prahu i po kalu,
Ektorove izpod grada Troje,
Kad već Troju ostaviše bozi.

A onda:

Nemiloga *trak od biča*
U povodu vješte ruke,
Po bezćutnom zviždi zraku,
I trostruciem zubom gluhu
Mučeničku pût progriza,
Ter krvava stvara vrela.

Još da spomenem jednu vrst muka:

Poše sluge večer večerati
Večarati, pripremat veselje,
Suhe slame i konopca tvrda,
Čim će kadit neposlušnu raju
Nogam o vis, glavom strmoglavce
Objošenu o lipovu granu.

U perzijskom carstvu, veli Meyer, slomi ili izkine se za kaznu koje udo od tiela itd. To su okrutne i nečovječne kazne!

Što se napokon tiče odnošaja, kojih se pravovjernik ima držati prama kaurom-nevjernikom, kuran je pun protuslovlja. Najgore je u izlamu, što je mosleminu zapovjedano silom vjeru širiti i ratovati s nevjernici. Jedna u tom

pogledu od najblažih izreka u alkuranu veli: „Mač se vazda okreće proti onomu, koj ga se boji. Bolji je zahrdjali mač u ruci nego li svjetao u korici.“ Izuzam židova i kršćana nedozvoljava inovjernim bivati na muhamedanskoj zemlji, pa i onim samo upokorenim i danak plaćajućim, a nipošto da budu musleminu ravnopravni. Pogl. 9. kurana kaže: Pravovjerni, bijte svakoga, koj nevjeruje u Boga i božju pravednost, tucite svakoga, koj se neće da okani onoga, što Bog i prorok zabranjuju; bijte sve kršćane i židove, koji neće da predju na pravu vjeru; bijte ih dotle, dok se pokore. Bog poslà Muhameda svoga velikoga proroka, da propovieda pravu vjeru i da ju proslavi na razvalinah drugih vjera. A pogl. 11. kaže: Ubijte sve nevjernike, koji neće da se pokore, ma ih gdje našli. U istom poglavlju zabranjuje se moliti za nevjernike, koji su prokleti, a u 33. pogl. zabranjuje se i pozdraviti židova i kršćanina.

Muslomani u ratu. Toliko je narod naš na jugu imao posla s Muslomani, dok je dobio dični evropejski naslov „antemurale“, predzid i obrana kršćanstva i s njim skopčane prosvjete, da si smatram dužnošću na muslomanske ratove osvrnut se napose.

Jedna je od glavnih dužnosti pravovjernika Muhamedova, da ide u rat (džihad) za vjeru proti nevjernikom; od te dužnosti oproštena su samo djèca, žene, robovi, sliepci i kljasti. Nu to valja samo onda, bude li neprijatelj pobiedjen, a inače je, kad pobjedi neprijatelj; u ovom slučaju može i žena bez muževe privolje i rob bez gospodareve dozvolje ići u rat.

„Vi turčite sabljom, nerazborom;
Sunetite strahom, ne ljubavju
Čovjek slika božja, kad je vtašće
A ne Turčin, vama biva pašće,“

veli naš biskup Marijan Lišnjić.

Kad se muslomanci približe nevjernikom imadu ih najprije pozvati, da primu izlam, pa ako se zagrle, netreba borbe; ako li nevjernik prezirno odbije primiti prorokovu vjeru, onda mu se predloži, da plaća glavarinu pa se ustanove svota i rokovi plaćanja; pristanu li na to podložničtvo nevjernici, onda može izmedju njih i Turaka biti mir, kao što to vidimo u našem prekosavskom narodu; nu nesmije se ratovati prije nego li se učini taj predlog. Neće li nevjernik da plati, onda je počeo rat, za kojega kuran, žene i djecu moraju da brane najmanje 4000 vojnika. Zabranjeno je izdati, iznevjeriti plien, krasti i osakatiti i mrcvariti osobito djecu i kljaste, koji nisu za oružje. Uzmu li muslomani novac i blago, prije nego provale u neprijateljsku zemlju, smatraju sve glavarinom, a kad već provale, onda zakonitim plienom. Kupiti od neprijatelja mir smije se jedino u pogibelji. Bude li kršćanin ili šiita okrivljen izdajstvom, umre, nu ako je to učinio s dozvoljom svoga pokrajinskoga vladara, onda se imadu svi pogubiti i neproglasiv prije, da prestaje mir. Buntovnim narodom nesmije se ni poslie, kad se mir povrati, prodavati oružje ni konji.

Svaka nevjernička zemlja, koju imam ili kalif osvoji silom, dieli se medju osvojitelje odbiv prije zakonitu petinu; s ove se žiteljem ostavi i potvrdi posjed, samo moraju plaćati glavarinu i zemljarinu. Imam ili kalif može uhvaćene ili poubiti ili robovi proglasiti; koji se robije oproste, plaćaju kao podanici porez. Neoprosti se robstva ni prelazom u izlam a to osobito onda ne, ako nije prešao prije nego je postao robom. Rob se nesmije bezplatno a niti uz malu odkupninu natrag pustit u zemlju nevjerničku, jer bi se tim neprijatelj ohrabrio. Marha dovedena bez velika truda u zemlju muslomansku ima se podaviti i sažgati; a tako i oružje. Plien se dieliti (takssimi ghaimet) nesmije na neprijateljskoj zemlji, ali niti plienom sebi valjda pripadajuću čest nitko prodati prije nego li bude dioba svršena. Tko muslomanskoj vojski

pomaže, ima pravo na čest u diobi, ne tako trgovci, koji neidu u borbu, ni onaj, koj umre na muslomanskoj zemlji prije učinjena pliena, umre li poslie plienitbe, imadu njegovi baštinici pravo na čest. Predje li nevjernik u izlam, izbavi pokretnine i život sebi i djeci, samo nepokretnine budu plienom. Šta god se zaplieni, pa i djeca i žene i šta je u neprijateljskoj zemlji založeno, sve to spada u plien.

Kad kalif il imam oduzme po zakonu svetu petinu, ostalo se ima podieliti (keifijeti-kissmet) jedna čest pješakom dvie konjikom. Tko bi kao pješak došo medju neprijatelje, a kao konjik natrag, u diobi pliena bio bi nagradjen kao pješak, a tako i onaj konjik, koj bi u ratu konja izgubio, poklonio ili predao, te nije u bitci kao konjik učestvovao Rob ili tko je oporukom robije oslobdjen a tako i žene i djeca nemaju česti u plienu, ali im kalif ili iman može dati primjeren dar, ako su se borili, muslomanom put kazali ili neprijateljske tajne izdali. Gore spomenuta petina dieli se na troje, jednu čest dobiju sirote, drugu prosjaci, treću ubogi putnici; emini ili prorokovi ubogi rodjaci imadu prednost, bogati emini nedobivaju ništa. Kad je prorok živio, on bi si uzdržao najveći i najljepši plien; prije nego se odloži oružje, dodaje se k vladaočevu dielu još preostatak, dio tenfil zvani. Konji, sjedla i djeca neprijateljeva pripadaju cieloj vojski.

Pravo nevjernika na plien. Kad pogani ili kršćani koga zarobe i opliene u svojoj zemlji, jedno i drugo postaje im svojinom (Istílai Kuffar). Ako je u neprijateljskoj zemlji uhvaćen koj bivši muslomanski rob, pa ako ga poslie kupi koj trgovac i on se vrati u Tursku, onda ga može gospodar naknadiv plaćenu zanj svotu, natrag uzeti. Nevjernik nemože nikad biti vlastnikom slobodne osobe ili pobjegla roba. Pobjegne li rob od nevjernika u Tursku, primiv izlam postaje slobodan Musloman, došav u zemlju nevjerničku n. p. kao trgovac nesmije činit nikomu štete u imetku niti koga vriedjati, nu ako njemu vladar nevjernički ili sam ili po svojih podanicih čini nepravo, on se može uzprotiviti.

Znamenito je iz njihova zakonika i to: ako na muslomansko tlo dodju dvojica, koji su si medjusobno pozajmili ili pokrali novce, da se mogu tužit radi duga pred turskim sudom ali ne i radi prijašnje tatbine. Ubije li slobodni musloman drugoga slobodnoga muslomana na zemlji neprijateljskoj, ima za to ubojstvo njekoliko platit, ali ako su oba zarobljenici onda ubojica plati samo pomirbu. (Vidi Luna str. 401 g. 1828.)

Stranci medju muslomani (Džisiet). Nevjernik se nemože, ako se to neutanači posebnim ugovorom u muslomanskoj državi bavit dulje od godinu dana, hoće li da bude prost od glavarine. Sliedeće godine plaća porez i nesmije se više vratit u domovinu. Komu se da rok, dokle smije ostat medju muslomani, pa on i preko toga tu ostane, i on postaje porezovnikom vladarovim; a to biva i onda, kad bi kupio zemljište porezno.

Uda li se djevojka ili žena u muslomanskoj državi, pa se obveže, da će tu i ostati, postaje porezovnica, nu ako ovakvu oženi slobodni stranac, ona se uživa povlasticu svoga muža. Vrati li se porezovni stranac u svoju domovinu, muslomani ga smatraju zakoniti prognanim, pa ako je ostavio šta u koga muslomana ili raje, il ima od njih šta tražiti, no bude uhvaćen ili ubit, gubi na to svako pravo i to mu se smatra zakonitim plienom. Je li slobodan stranac došo na vjeru u muslomansku zemlju ali mu žena ostala u prijašnjoj domovinu, onda mu se imetak smatra plienom pa makar i u izlamizam prešao. Ima li u izlamizam prešavši stranac u muslomanskoj zemlji baštinika, koj je ubio muslomana, onda ubojica za nehotično ubojstvo plati pomirbu. Usuprot bude li slobodan musloman, koj živi u inostranstvu, a nema u Muslomana

baštinika, nehotice ubijen, dužan je ubojica platit i pomirbu i zakonitu novčanu pokoru.

Harač. Stari imami veljahu, da je sav poganluk podvržen desetini, poslie su amo uračunavali i osvojene zemlje, gdje su stanovnici primili izlam, pače i zemlje na ugaru ležeće, ako su obradjene opet počele roditi samo što se ovim mjeri po vodi, koja ih poplavljuje, te ako se od vode plaća desetina ili zemljarina, onda se tako plaća i od oplodjene zemlje. Desetina se daje u naravnih proizvodih gospodarstva i većinom se iznajmi; daje se pako desetina od voća, žita, ovaca i uobće od sitnoga blaga, pčela, svinja, a nedaje se od konja i volova.

U „Pozoru" je Klimente Božić, član pruskoga konzulata u Sarajevu u članku „Političko-statistični-odlomci vilajeta Bosne" poreze i daće ovako izbrojio: Vergia-a odgovara po prilici vašoj zemljarini i dohodarini. Vojnina (bedelia) pobira se samo od kršćana, koji se tim od aktivne vojničke službe riešavaju, i iznosi na godinu 16 groša na mužku glavu. Rusumat je obćenito ime za razne daće, odgovarajuće našim porezom na industriju i u obće neizravnim porezom. Ove daće pobira što vlada sama, što putem zakupa, tako se i prihod mienja od godine na godinu. K rusumatu spadaju: Telalia $2^1/_2\%$ od dražba i javnom licitacijom izvedenih prodaja. Majdania, daće od ruda; kaikîa, zakup prevoznina na povećih riekah (skelah). Dalje: daće od ribarenja, pijavica, drvarenja, pašnika i državnih livada, od sakupljivanja šišarka, kestena i ruja u šumah, od gradjevnoga drva, onda od duhana, žira i gojenja svinja, od prodaje praha i olova i od pića; zatim Tahmis, kavanarina, t. j. ne samo godišnji porez na kavanu, nego kavanari dužni su kupovati i kavu u zakupnika Tahmisa, te je njekim načinom prodaja kave monopol vlade; kantaria, mjerovina t. j. svaki živež, koji se mjeri tezuljom i plaća se za svako mjerenje tovara 10 para ($^1/_4$ groša) itd.

(Konac sliedi.)

Nadpisi.

Od Aleks. S. Puškina.

2.

Ljepotica pred zrcalom.

Gledaj milu, gdje čelo si lierno
Pred zrcalom cviećem okružuje,
Kosom igra a stakalce vjerno
Lukav gled i holost izrazuje.

E. Zvonimir Asanger.

3.

Stihotvorac.

Klìta u raju lje nebude,
Tà sagrieši težke grîhe:
Bog mu djela nek zabude
Kano što mu sviet već stihe.

E. Zvonimir Asanger.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Jugoslavenska akademija drži dosta često svoje redovite sjednice; prošle sriede je čitao dopisujući član prof. na sveučilištu pražkom g. dr. Martin Hattala vrlo krasnu razpravu o sastavljanju suglasnika u hrvatskom jeziku.

Pristavi kod nar. muzeja postadoše gg. pop Sime Ljubić archeologičkim, a Spiro Brusina prirodoslovnim; čuvar nije imenovan.

Književnost. (Hrvatsko-srbska). G. dr. Bogosl. Šulek, izdaje u Albrechtovoj štamparni u oči našega sabora vrlo važno djelo: Zakone naše preveden na hrvatski jezik.

— Izašla su prva dva svezka Propo-

vjedi kanonika Mat. Babića. Sv. 3. nalazi se u štampi.

— Štampa se 2. sv. Skladnje jezika latinskoga za male gimnazije od Janka Jurkovića.

— „Slavjanski jug“ g. Gj. Klarića izašo je; I. svezak ima 10 slika. Ciena mu je 50 nvč. G. izdavatelj pokušat će sam, da svomu „jugu“ putovanjem prokrči u narodu put. Dao bog, otvarala se vrata narodu toj i drugim hrvatskim knjigam.

— Dr. Dragiša Stanojević, zastup. prof. u vel. školi biogradskoj. Izdaje u jednoj svezci (prevod s francuzkoga) pet životopisa ljudi, koji su cielomu svietu poznati, a to su Aleksander Dumas, Viktor Hugo, Emil de-Girardin, Balzac i Chateaubriand. Ciena 1 for.

— „Mali izvod iz historije srbske književnosti za višu žensku školu.“ Prema svomu prostranijemu djelu sastavio Stojan Novaković. Pregledala i odobrila školska komisija 1867. Štampano u državnoj štampariji u Biogradu. Izdanje državne štamparije. Na 16-ni 3 l. i 124 str. U dodatku ima: I. Tablica razlika medju starim slovenskim, srbsko-slovenskim i rusko-slovenskim jezikom; II. Primjeri iz staroga slovenskoga jezika; III. Primjeri iz srbsko-slovenskoga jezika. Ciena je 40 nvč.

(Bugarska). Ljetos su u Beču izdane ove knjige: 1. Букваръ за малкы дѣтца. Napisa C. G. Danov. 2. Прьвы познанія. Nap. J. Grujev. 3. Кратка св. исторія. Nap J. Grujev. 4. Малка аритметика съ четыре дѣйствія отъ простог и смѣшеног числа. Nap. J. Grujev. 5. Начрьтаніе на всеобща исторія за прьвоначалны уьилища. Po Smaragdovu i Šulginu. Nap. J. Grujev. 6. Начална книга за анатомія, физіологія и игіена. Iz englezkoga. 7. Црковно пѣніе. Sastavio Visarion Chilandarac. 8. Часословъ. (Kalendar). 9. Пѣсни, пѣяны въ различны случаи У блъгарского въ Пловдивъ училище на св. Кирилла и Методія. 10. Начялни познанія отъ Геометрія, приложена въ общежитіето. Nap. V. Gurjev. U Carigradu. 11. Начална кьига за изученіе на османскый языкъ. Nap. J. Grujev. 12. Пространно священо бытописаніе на църквата отъ ветхый и новый завѣтъ. Nap. Ch. G. Danov. Sa 100 slika.

Narodno kazalište. Offenbachova dvoaktna operetta „Blebetuša saragoska“, predstavljena prvi put na našem kazalištu dne 30. studenoga, ako i nije možebiti jedna od najmelodioznijih, to je za cielo jedna od najproučenijih operetta toga duhovitoga skladatelja; u njoj ima numera, koje bi u obziru muzikalnih kombinacija i prelaza svakoj velikoj operi na čast služiti mogle i koje izvedenju pružaju neobične težkoće. Toga radi nemožemo na ino, nego da pohvalimo našega marljiva kapelnika g. Švarca, što mu je pošlo za rukom, s osobljem, većom stranom nemuzikalnim, izvesti ju s više nego li priličnim uspjehom.

Što rekosmo u obziru kompozicije, htjedosmo samo naznačiti, da je skladatelj u tom svojem djelu više onamo težio, da pokaže svoje muzikalno znanje, nego li da melodijami očara samo uho; ništa nemanje krivo bi bilo reći, da iste sasvim manjkaju; i u tom obziru nije to djelo oskudno. Romanca Rolandova i finale prvoga akta, zatim, i to u znatnoj mjeri, napitnica, Inin napjev i tercet u drugom aktu veoma su melodiozni komadi, koji su se već prvi put obćenito dopali a ima jošte i mnogih inih liepih pojedinosti, koje će za cielo kod opetovanja jošte prodrieti, jer kriepka i puna inštrumentacija pokriva ih ponješto, no duljim slušanjem izaći će bez sumnje na vidjelo.

Na toj glasbi imamo jošte to pohvaliti, da se je skladatelj trsio, da španjolski duh ulije svojoj tvorbi, što za veliku prednost držimo, jer je predmet uzet iz španjolskoga života.

Libretto nije dovoljno motiviran, no ima prizora veoma drastičnih, koji su već prvi večer utisak učinili.

Pjevale su dobro gospoje Norvegova (Roland) i Lesićeva (Beata) a i gospoja Odieva (Ina) učinila je sve, što se od njenoga slaboga, ograničenoga glasa s pravom zahtjevati može — da pjevati umije, to će i njezin najveći neprijatelj t. j. ako je iole vješt muzici — priznati morati. Najvećma se je dopala gja. Lesićeva, jer ima u istinu blagozvučan i kriepak glas.

Gg. Plemenčić (Kristobal) i Sajević (Toribio) dobro su bili maskirani i što se kako pjevanja tako i komičnoga držanja i kretanja tiče, veoma su pohvalno izveli svoje uloge; jedini predstavljač Sarmienta nije mogao nikako prodrieti. Bez glasa neda se pjevati. — Zborovi bili su dobri.

Medju epizodami odlikovaše se svojimi krepkimi glasovi i izpravnim pjevanjem osobito gospoja Marievićeva i gospodin Ban.

Što se proze tiče, nije bila tako marljivo uvježbana kao pjevanje, jer čuli smo rieči, padeža a osobito sprezanja glagola iz ustiu njekih predstavljača, koja prevoditelju doista nisu ni u snu na um pasti mogla. Čudimo se, da nisu ta gospoda barem ovaj večer čestito na izust naučila svoje majušne uloge, gdje su ipak k tomu dovoljno vremena imala.

Operetta imala bi se bila u nedjelju opetovati, no nesreća, koja ove saisone pravom bjesnoćom progoni nar. kazalište, htjela je, da gospoja Norvegova opet ohrapavi, te nije mogla pjevati, i tako moradiaše se mjesto te operette dati vesela igra „Odkrila je svoje srdce“ i „Momci na brod“ s gospojom Odievom u glavnoj ulozi.

Tako vesela igra kao i operetta bjehu uprav izvrstno izvedene. U prvoj ekscelirala je opet gja. Sajevićeva naravnom, prostodušnom igrom i izpravnim govorom i bila je veoma dobro podupirana po gospodični Bajzovoj i gg. Mandroviću i Sajeviću a u posljednjoj razvilo je svekoliko sudjelujuće osoblje toliku revnost i živahnost, da se nesjećamo sretnije predstave od ove toliko puta već davane melodiozne operette.

U utorak dne 3. t. m. bila je nasuprot najmlitavija predst. „Poslaničkoga Attaché-a“, koju jošte doživismo. Tomu je valjda malne sasvim prazno kazalište krivo bilo, koje je predstavljače po svoj prilici ozlovoljelo, te si nisu dali potrebna truda, jer sve važnije uloge do poslanika (g. Andrijevića) i D' Estilac-a (g. Bana) bijahu u istih rukuh; ovaj put nemožemo ništa s pohvalom napomenuti, nego ukusnu ličnju i plemenito kretanje i ponašanje gospodične Perisove i gospoje Sajevićeve.

G. Andrijević bio je po svoj prilici i ovaj večer bolestan, jer je bez svake i najmanje energije igrao i šupljim uprav bolestničkim glasom malne sasvim nerazumljivo govorio. S toga nećemo jošte svejednako, da o njem izrečemo svoj konačni sud.

Napokon u četvrtak dne 5. t. m. razveselila nas je gospodična Perisova svojom dražestnom igrom u „Liepoj Mlinarici“ i ako ovaj put nije ta vesela igra na obćinstvo učinila utisak kao prije, ima se pripisati jedino tomu, što je ovaj večer znatnu ulogu Jeana, na mjesto gospodina Freudenreicha, igrao početnik g. Ban, koj si je istina mnogo truda dao i pokazao, da je darovit za tu struku, no ipak jošte nije toli uvježban, da bi u istoj podpunoma uspjeti mogao. Pravo je, da se darovitim početnikom kadikad povjere i poveće uloge, no ne takove, o kojih neposredno visi udes komada, a Jean spada medju takove.

G. Mandrović (Markez de la Gailardiere) i gospodična Bajzova (njegova supruga) bijahu na svojem mestu.

Za komadom sliedila je operetta „Čarobne gusle“, koja je po gospojah Lesićevoj (Antoine) i Odievoj (Georgette) i po gospodinu Plemenčiću (otac Matieu) na obće zadovoljstvo izvedena bila. —l—

Zagonetka. *

Nisam živo prem ak' cielo
Imam dušu imam tielo:
Živomu sam strah zvieretu,
Dobar Branić u pokretu.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 51. Odgonetka (konjićeva skoka u br. 47.)

Hoćel' ikad vrime doć, da pozrem
Onu, kâ mnom vlada. i, kû željeć, mrem?
Tamno dan, plačno noć strudom provodim,
Odahnut čas nij moć, bez srdca živ hodim.
Svrhu sve ima, sve gine na svîtu
Leh suzam mojim nemre svrha prît.
(D. Zlatarić. III. 56 pj.)

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 382. Stjepan Mihalinčić, župnik a 383. Stjepan Richtarić, župni upravitelj u Sv. Ivanu. 384. Marcel Jellačić, gimnazista u Varaždinu. 385. Dr. Dimitrija Demeter, spisatelj u Zagrebu. 386. Gjuro Šimončić, kapelan u Vrbovcu. 387. Teodor Gjorgjević, vlastelin u Zagrebu. 388. Gdčna. Slava Bertićeva u Varaždinu. 389. Ignjat Simić, kr. financijalni povjerenik i 390. dor. Urpani u Zagrebu. (Dalje sliedi).

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 50. U Zagrebu 14. prosinca 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje Gjuro Deželić.

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Poziv na predplatu.

Na svršetku godine pozivamo naše čitatelje, da obnove svoju predplatu i da nam medju rodoljubi pribave novih prijatelja liepe naše književnosti — novih predplatnika na „Dragoljub“ za godinu 1868.

Prvi tečaj ovoga zabavno-poučnoga tjednika u rukuh je našega obćinstva; ono dakle može suditi o našem nastojanju, a nam bi izlišno bilo govoriti o tom, da li smo izpunili, što smo obećali i da li smo ono dali, što se je u današnjih naših književnih okolnostih pravedno od nas moglo očekivati. U debeloj knjizi dadosmo rodoljubom i rodoljubkam našim u ruke izbor najnovijih književnih proizvoda: ako bi gdješto moralo biti i bolje, neka se to nepripisuje u grieh ni volji ni revnovanju našemu, nego okolnostim, koje su u našoj književnosti takove a ne bolje.

S pouzdanja, da nas dojakošnji naši predplatnici i dalje budu podupirali, učinismo već, što je trebalo, da „Dragoljub“ od nove godine bude još krasniji i vanskim oblikom i sadržajem svojim; mi bi mu tim željeli prokrčiti put u svaku iole napredku pristupačnu kuću, da kao „dragi“ i „ljubezni“ gost zabavom i poukom svojom književnost našu omili nježnim krasoticam i svakomu misaonu mužu našemu. Dosada su se svi naši urednici časopisa uvjerili, da je hrvatsko čitajuće a još više podupirajuće obćinstvo vrlo maleno: i hoće se tomu zbilja golema požrtvovanja, da se u nas koj list redovito izdaje; mi smo u tom pogledu dokazali, da umijemo izvršiti svoju rieč, a kad bi nam se broj predplatnika prama troškovom razmjerno umnožio, mi bi znali „Dragoljub“ još i povećati prilozî sa slikami i opisom nošnje po franc. modi. Ali tko bi se tomu u nas nadat mogo u okolnostih ovih?

„Dragoljubu“, premda povećanimi troškovi poljepšanu, ostaje i u buduće ciena ista s poštom i dostavom u kuću na godinu 5, na pó godine 2 for. 50 nvč.

Predplata šalje se u plaćenom pismu uredničtvu u Zagreb. Rodoljubivim skupiteljem dajemo na svakih osam komada je-

dan na dar. Predbrojka bez novaca nemože se više uvažiti, budući smo ljetošnjim tečajem izkusili, da smo za mnoge (njih blizu 200) uzprkos njihovu obećanju plaćali uzalud i artiju i štampu i poštarske biljege. Gg. predplatnici neka izvole točno izpisati svoje ime i stan kao i poštu, preko koje žele naš list dobivati. Kao ove tako ćemo i buduće godine cielogodišnje predplatnike priobćivati u „Dragoljubu", jedno njim za dokaz namire a drugo, da se zna, koji su hrvatskomu jeziku i knjizi u zlih okolnostih nastojali prokrčiti put i utvrditi se u gospodskih palačah, gradjanskih kućah i seoskih dvorovih.

Još imamo od ovoga tečaja dovoljno brojeva i možemo poslužiti eksemplarom za 4 stot.

Vidarina.

(Pripovjedka iz hrvatske prošlosti).

IV.

> Za sirote pravedan Bog živi! —
> Izpod njegvih nitko neće šaka,
> Sinut će nam sunce iz oblaka.
> Bog za onog uviek stvora haje,
> U njegove tko se ruke daje.
>
> *J. Marić.*

Krasno li ti je u pramaljeće u preobraženoj prirodi: zemlja kroz mjesece neplodna i pusta, kako postane živa i vesela! doline golemim sniegom zasipane, kako te milovidom svojim ublažavaju; brežuljci zastrti sivom neprozirnom maglom, što no sakriva na hvate visok snieg, sada svojimi zelenimi vršci i hvojami upiruć se u modri svod drže nad zemljom blago nam nebo. Potoci prije zamrli, oledenili, sada teku živahnim žamorom. Ptice prije sakrivene po šupljinah, izletješe i veselo pjevuckaju. Pa to da blago nedjeljuje na čovjeka ma bio kako tužna srdca? . . .

— Nù što ti se Kato, vidi naš gospodin, zar ne da je ovoga pramaljeća znatno k sebi došo? upita ložničar Ivan kuharicu Katu jednom poslie podne, kad baruna nije bilo kod kuće, a ona uz prozor sjedeć plela.

— Dobro, dobro hvala Bogu, odgovori ona tužno.

— Odkad mi se je dao nagovoriti, da ide u lov, oporavio se je prilično; hodajuć po strmastom kamenitom Djedu za škanjci vraća se kući gladan i zadovoljniji sobom a zimom je zalazio baš i u proste krajiške kolibice, te se zabavljao razgovarajuć se o svačem s poštenimi seljaci tako, da je često kući posve vedar došo.

— To sam i ja primjetila.

— Najvolio je ići onamo, gdje u kući ima mnogo djece, a ova ga se neplaše kao obično drugih častnika, jer im se uviek pokazuje prijaznim darivajuć ih prema veličini i dobroti njihovoj.

— A kad je tako ljubezan tudjoj, kakov bi istom bio i onomu svomu djetetu! nastavi Kata i brizne plakati. Ivo ju je zateko sto puta u plaču i

mnogo ju puta htjeo pitati, zašto li plače, ali nikad mu nije bilo sgodno, a sada sjednuv si naprema žalostnici reče umiljatim glasom:

— Kato, zašto si zaplakala? kaži meni: zašto plačeš? Već sam te sto puta zateko u plaču, a neznam zašto?

— A zašto da vam kažem, kad mi nemožete pomoći?

— Tko zna, nebi li ti pomogo. Ta vidi, kako je naš gospodin već za sve mrtav bio, pa kako mu se je dobrim savjetom pomoglo. Vidiš, a ja sam ga svjetovao, reče ponosno, blaženim se ćuteći Ivan.

— Meni se već na svietu nemože pomoći, nastavi Kata.

— O, vjeruj mi, već u samom izpoviedanju, da mi kažeš bol svoju, našla bi olakšicu.

— Ne, na ovom svietu mi se pomoći nemože!

— Neluduj Kato, i negreši proti Bogu; nedvoj o njegovoj moći; tko dvoji, nije dostojan, da mu se zove djetetom. Ohrabri se i kaži, što ti je. Trebaš li novca, ja ću ti sve svoje dati i od našega gospodina pribaviti, koliko god trebaš, znaš da rad daje.

— Liepo vam hvalim, dobri Ivane, reče Kata stiščuć starčevu ruku. Vjerujte mi, poštujem vas, kano da ste mi otac.

— Pa ipak nemaš pouzdanja u me, presieče joj naglo no umiljato rieč Ivan.

— Krivo mislite, što tako velite. Čujte dakle, pa me žalite: U mojih roditelja u Glini liepo sam živila; zdravi oni, moja dva brata i ja radili smo složno svaki dan, te smo u svom siromaštvu zadovoljni bili, dok se netom nesreća na nas nesvali. Na veliku subotu poslie podne g. 1741., kad su gospodarice pekle pecivo za uzkrs, planu nepomnjom nječijom strašni oganj, te mnoge glinske pa i naša kuća postanu hrpom pepela. Od onda nas je postizavalo jedno zlo za drugim. Mati mi od tuge i brige za kratko doba umre, stariji brat, duša našega gospodarstva već od prije vojnik, pozvan bje i ode daleko na vojnicu, a neminu ni godinu dana, umre mi u kratelju i otac i mladji brat; ja ostadoh sirota sama samcata u dugovih; dadoh pisati starijemu bratu, da mi drugo nepreostaje nego u službu poći. Kolikoga sam se tada naužila zla! Za malo dobijem od brata odgovor, da gospoja kostanjičkoga zapovjednika, koj je kano takov prije bio u Glini, treba dadilje i da je već gospodin barun, koga on dvori, o meni pisao svojoj ženi, neka samo idem u Kostanjicu. Tko veseliji od mene, kad me je milostiva gospoja barunica primila u svoju službu i povjerila mi za dvorbu prekrasno svoje djetešce u četvrtoj godini — Sofijicu. Neizrecivom brižljivošću pazila sam malo angjelče moleći se Bogu, da ga poživi dobrim roditeljem na radost i veselje. Svaki dan sam ga nosila ili vodila na šetnju, a kad god sam mogla išla sam š njom dole na veliku livadu. Ali jaoh, kamo sreće da nisam nikad išla! Jednom sam joj hotjela uhvatit leptira i trčale smo obe; za čas poče mi diete driemati, i ja ju polako metnuh na mekanu travu i sjedoh, kao što sam obično činila, už nju da radim; nu i mene prevariše oči, zadriemah i padoh u dubok san. Prenuv se oda sna, gledah razkolačenima očima na mjesto, gdje

sam bila položila Sofiju, ali mjesto bijaše prazno a diete — ukradjeno! Oj Ivane, da vam mogu kazati, kako mi je onda na srdcu bilo; sto striela proletilo je kroz mene. Bez duše padoh na tla, jauk mi se orijaše po zraku i svatko si morade misliti, poludila je! Ah da sam tada umrieti mogla. Mnogo se ljudi skupilo oko mene, sve sam im kazala i sklopljenima rukama molila ih, da mi pomognu tražiti. Na jedan put čuvnem doduše poznat ali neobično dignut glas, gdje zove mene po imenu; bijaše barunica; za čas dohrli do mene. Joj, to bijaše odviš za me: onesviestih se i padoh.

Biedna Kata onemože još i sada to samo pripoviedajuć; nemogaše da neprekidno nastavi; pokriv si obima rukama lica, gorko proplače i vidje se, kano da joj hoće grudi puknuti.

— Neplači Kato, progovori Ivan, ja vidim, da imaš dovoljna razloga plakati se, ali i tomu jednoč mora da bude kraj i konac.

— Oh da znate, koliko trpim, nastavi Kata.

— Vrieme vida i najdublje rane, utješi ju Ivan.

— Nevjerujte toga, barem se meni čini danas, da mi je onako duboka, kako mi je bila onda na onoj nesretnoj livadi.

— Zato, što ju uviek pozledjavaš. Vidiš sada našega milostivoga gospodina, kako je on zadovoljan, a da si ga vidila u Bavarskoj, kad mu je barunica pisala o toj nesreći. Ja sam u Schärdingu ranjen u bolnici ležao, on jednom dodje k meni i razvidiv, kako mi je, reče: Tebi bolje, no zato meni gorje. Pomisli Ivane, piše mi gospoja, da su nam ukrali mezimicu, naše diete — moju Sofijicu. — To suznih očiju reče, al odmah oštro: Ni s mjesta da se nemičeš, poviče, kad me je vidio, da hoću da s postelje skočim. I da nisi o tom, reče, nikomu ni slovce kazao. To rekav ode od mene po svoj prilici da ga nevidim gdje plače. I premda nisam znao uzrok njegovoj prepovjedi, ja sam ipak, kako dolikuje vojniku, o barunovoj biedi mramorkom šutio, i držao se do ovoga časa, kano da o toj nesreći ništa čuo nisam, pa nebi ni sada govorio, da mi nisi ti kazala, da je diete po tebi izgubljeno. Toga ja nisam znao.

— Oj Ivane, kako sam nesretna.

— Pa kako si poslie ostala u dvoru?

— Kad sam se osviestila, nadjoh se na postelji; s prva pomislih, da sam sanjala, nu opaziv barunicu krvavih očiju i blieda lica, gdje kano pomamna hoda po sobi, poćutih golemu nesreću. I za čudo dobih snage, da joj jecajuć rečem: milostiva gospo barunice, ubite me, ja nezaslužujem da živim. Dugo mi ona na to ništa neodgovori, ali napokon prekinu užasnu mi tišinu veleći glasom, koj bi kameno srdce uzdrmao: To, što si meni učinila, može ti samo Bog oprostiti. Ta, gledaj me mater jadniju od svih matera na svietu!... Ah moja Sofijica! ah moje preljubezno diete — plakaše, drpajući si duge vlasi. Milostiva gospo, učinite samnom, štogod vam se svidi, rekoh opet ja, ali ona mi na to neodgovori baš ništa. — Gospo barunice, vi hoćete da sdvojim. — To neću, odgovori mi i nepogledav me. I neznam, kako mi dodje ta misao na um, uzkliknem tresućim oduševljenim glasom: Oj nemojte

me iz svoje kuće iztjerati, a ona poslie kratke šutnje odgovori: Ostani, dà ostani, pa se raduj nevolji, kojoj si ti uzrok.

Ivane, tko bi mi povoljnijega štogod na svietu mogo bio učiniti nego što mi ona onda učini. Pomislih, ja ću u kratko podleći golemoj tugi i strahu pred gospodinom barunom, to da mi bude pravednom kaznom a biednim roditeljem dokaz moje duboke okaje, nu evo me i dan danas, a nesretna barunica nepregori ljutu ranu. Sve je učinjeno da se djetetu udje u trag, ali uzalud. Dok se je barunica još nadala, da će joj razaslani potraguše dovesti Sofijicu, vehnula je doduše izmedju nade i straha, ali ipak se za njezin život nije bilo bojati, nu odkad je nestalo bilo nade, i ona leže, da se više nie stala. Oj, kako je prema momu griehu neznatno ono, što sam joj činila bolestnoj. Uvidjate li sada, da mi više nema pomoći na ovom svietu?

— Ne Kato, u Boga je moć: nekloni duhom, moli mu se, on bi pomoći mogo.

Još bi joj Ivan davao utjehe, ali zvonce zazvoni, pukovnik se već bio vratio i zatrebao ložničara, koj odmah razgovor s Katom prekide i odtrči k barunu.

V.

Težko da su se igdje na bielom svietu točnije i sviestnije vršili zakoni i naredbe nego li u našoj vojničkoj krajini; tà i mali su tù prekršaji veoma oštro kažnjeni: mnogi li je bjednik lišen časti svoje, mnogi li batinjan, i koliki su već i životom platili — a za čine, za koje bi ih današnje sudstvo blago osudilo, ako nebi posve pomilovalo.

Nemožeš tù proći, a da nebudeš obustavljen i pitan: tko si i odakle si? ili u vrieme kratelja da nebudeš i kadjen i kroz više dana pod pazkom čuvan; nemožeš nikud provezti ni vozić drva a da se neizkažeš dozvoljom, da si ih si smjeo nasjeći; nemožeš pravo reći ništa učiniti, da te nebi ma tko vidio i na r a p o r t u izdao. Pa u toj zemlji, toj domovini zapta i reda, da se nemože na trag doći izgubljenu djetetu prvoga zapovjednika i upravitelja u kom predielu!

Pa ipak nisu našli Patačićeve kćeri, premda je visoki taj dostojanstvenik iz Bavarske izdavao strašne naloge i zapovjedi i postav poslie pukovnikom činio u potaji sve, što se je dalo, da sazna, šta mu je sa Sofijom: je li još živa ili već mrtva.

Mnoga bjehu prije no se je vratio u Hrvatsku podignuta vješala uz Unu i njekoliko panjeva namješteno tù i tamo na strah i užas onomu, koj krije zapovjednikovu djevojčicu. Najmljeni uhode ni odmah ni izza godina nemogoše joj u trag doći, ali je bilo ljudi dosta zatvorenih, gladom i gadom mučenih i dosta batinjanih, nebi li se tako doznalo, gdje je djevojče.

Od svih osumnjičenih skoro je najgore imao proći poznati nam Vučić; dokazalo se, da je on bio na straži u predielu velike livade onda, kad je diete izginulo. Zatvoren čamio je više godina u tamnici tamnoj i bio bi inim za primjer objašen, da se sam barun Patačić nije odlučno tomu protivio misleći: znade li išta, prije će se izdati, bude li živ nego kad bi mrtav bio.

Svaki put pozivan na novu iztragu tvrdjaše, da se pred Bogom, pred sudom i pred cielim svietom osjeća nevin, on da je vidio doduše proći služkinju s djevojčicom na livadu, ali drugo nezna ništa kazati. On da se uzda u pravdu.

— Pravedan se čovjek, reče, ničesa neboji, niti se može poplašiti od biede ma kakove. Istina i pravda, došle su s neba od božje milosti, da budu temelj zemaljskim uredbam, a ti zakoni imadu i u krajini biti stariji i pretežniji od volje ma kojega sudca častnika, ili mene prijavivšega kojega uhode i ulizice nesretnomu, ali ne mojom krivnjom unesrećenomu otcu. Težko onoj zemlji i narodu, gdje se ma tko uzdiže nad zakone, jer tu odmah postaje nasilje i nepravda.

— Ako ti nisi vidio, a ti kaži, na koga barem sumnjaš, da bi mogo sakrivati zapovjednikovo čedo? upita ga jedan sindik.

— Na nikoga pod ovim nebom, jer koliko ljudi poznam, nebih mogo reći jednoga jedinoga, da je toliko bezdušan i nečovječan, da roditeljem krije mio porod a djetetu gospodskomu da otimlje sretniji i udobniji način života, kakov mu u svoj ovoj okolici nemože nitko živ dati.

Tako se je branila bistra ako i prosta glavica — graničar Vučić, pa najposlie što nije pošlo za rukom njemu s obranom, što nije mogla biedna žena vodeć pred gospodu dječicu svoju i plačuć š njom zajedno gorke suze, da bi se kamen razpuknuo na troje: to presieče jednim mahom vrativ se po smrti ženinoj u Kostanjicu barun Patačić; on kao otac i pukovnik zapovjedi, da Vučića puste na slobodu i radi nedostatka dokaza proglase nedužnim.

— Bog će toga pravednika nagraditi, veljahu jedni.

— Bog će toliko veledušje obiljno naplatiti, govorahu drugi.

— Bog će mu rane zavidati, nastavljahu treći. (Konac sliedi).

Crvena vrpca.

Historička pripovjedka.

(Dalje.)

Elizabetu bje strahotno pogledati; grozne munje sievahu joj iz očiju kao što nje gda caru Petru, njezinu otcu. Siedoglavac redovnik uzè ju tješiti pobožnimi opomenami — i ona se stiša; a dvoranici dolažahu malo po malo opet u sobu. Javiše joj, da se je vratio glasnik, što ga je po carevića nasljednika poslala bila. Tad se pridiže, dade se zaodjenuti i posadi se u naslonjač. Glas sasvim promjeni, a okrenuv se častniku upita ga:

— Što ti je radio gospodar?

— Svietla kruno, upravo pregledaše svoju novu holštanjsku stražu, koja je došla iz Njemačke.

— Bože moj, uviek se igra vojničke igre!

— Carević, prihvati pobočnik, pohita onaj čas za mnom, te bi već imao ovdje biti.

— Dobro, dobro; neka umah ovamo dodje, isto tako i carevna, čim prispije. — Tad okrenuv se monahu Ćirilu:

— Ti mi ovdje ostani, vriedni starče, primjetnu; kažeš, da mi je na skorom poći na sud božji — i pobožno se prekrsti — pa dobro! bit ćeš mi svjedok, kako se nerado prestavljam s ovoga svieta, dok neodržim svih obećanja i zemlji svojoj neujamčim mira, opominjuć one, koji će njom vladati, na slogu, ljubav i poredak.

— Pa to je i u redu, diete moje, odgovori kaludjer. Da ti u pomoći bude sv. Gjuragj, zaštitnik tvoga cartva!

Carica navadjaše riečmi dobu, kadno je htjela odbaštiniti priestola kneza Petra Holštanjsko-Gotorpskoga, kojega je ona sama iz Njemačke pozvala bila i odredila svojim nasljednikom.

Petar, vjetroćudan kao što uviek, a nemisleć na bôlju svoje tetke, zapovjedi, da se vratnice silom razjaze. A nebijaše, uljeznuv u dvor, ni tako obziran, da skine sa prsiju odliku pruskoga reda, što mu je carica naročito zabranila bila nositi. Katarina pako unidje vele oprezno, kao što se i dolazi u sobu bolestnice, te joj prva briga bijaše pokleknuti pred ikonu svetčevu i poljubiti kaludjeru Ćirilu desnicu. Elizabeta sve to spazi, te se tako zadovolji, da nedade carevni ni ruke svoje poljubiti, već ju nježno prigrli.

— Diete moje, prozborit će carica, milo mi te je vidjeti, a i tebe gospodine sine. Sjedite. Vi ostali, osim otca Ćirila i Jelene, možete svi otići; njima je slobodno slušati, što sam naumna progovoriti. Svi ostali odoše, a ovo dvoje uzmakne sobi u kut.

— Gospodine moj, prihvati Elizabeta, dočula sam, da se je opet njeka ludorija medju vama porodila, te da vi niste nikako voljan držati se mojih dobrih savjeta, što vam jih udielih; a vi gospodjo, kažu mi, da se radje zabavljate kojekakovimi francuzkimi romani, nego da budete čim milija i poslušnija svomu suprugu, kao što odista ima biti žena u srećnom braku. Govorim li istinu ili laž? Imam li pravo ili krivo? Prva je rieč na vami, sine moj. — Vi ste mužkarac i gospodin.

Carević se sav smete, što njemu tetka tako svečanim glasom progovara, i što ju neuvidja bolestnu, kao što mu prijatelji krivo kazivahu. Odreče dakle poniknutih očiju i tiha glasa njekoliko neskladnih rieči, izpričav se, da on nije kriv, što mu je carevna, njegova supruga, nješto omrznula. Katarina ju uvjeravaše, kako nije istina, da ona njega od srdca neljubi i zanj se svojski nebrine.

Elizabeta, nemogav već uzdržati svečanoga glasa, zakrikne izza svega grla, udarajuć silno pestnicom po stolu:

— Lažete! Lažete! Mislite li, da vam neznam za sve? Ili se možda podrugavate sa mnom? A što biste, da vas iz zemlje svoje protjeram? Vlastna sam to učiniti, da znate! Kako vas amo dozvah, tako vas mogu i prognati. Što mislite dakle?

Petar skoči sa stolca, i planù kao živa vatra. Elizabeta se takodjer

ustane, prihvati ga za haljinac, i odtrgne mu red, što mu je na grudijuh visio, te se prohadjaše mimo njega.

— Što mislite gospodine? nemojte za Boga, da se pomamim; inače ćete slano platit. Božje je oko po svuda, te gleda, što se i medju nama dogadja.

Monah i uslužna sobarica približe se u strahu. Grozna prietnja, što sievaše Elizabeti iz očiju, zadavaše jim težkih briga. Petar se užesti, te odsječe dubokim glasom, da ga je razumjela:

— Car se neproganja!

Elizabeta nemogav veće uzpregnuti ljute srdjbe, podvikne gromkim glasom:

— Udilj neka se sabere sabor! U tinji čas neka sazove državno vieće! Umah, u bližnjoj dvorani; rada sam si odrediti nasljednika.

— Diete moje, što radiš? podviknu Ćiril. Tako stojiš na rieči, što si mi ju zadala?

— Molim te, majko, oprosti mojemu suprugu! progovori Katarina tužnim glasom.

Elizabeta se sruši na stolac, kao da ju je tko udušio.

— Odpravite ovo dvoje, prozbori ona s velikim naporom, odpravite da jih negledam.

— Elizabeto Petrovna, uzè kaludjer svečanim glasom, pomisli na smrt; prosti, pak će i Bog tebi prostit! A ti, Petre, poklekni i zamoli oprost u tetke, koja ti je toliko dobra počinila. — Petar donjekle ni rieči; najposlije prekloni koljeno; Elizabeta nemogav od zaduhe da slovce proslovi, mahne rukom i nazočnici razumješe, da je to znak pomirbe i oprosta. Katarina progovori za tim glasno svomu suprugu:

— Pokorna naredbam vladaličinim, pružam desnicu svomu suprugu i gospodaru, te ga molim, da mi prosti, ako sam mu išta zakrivila. Svevišnji dobro znade, kako moje srdce još svedjer jednako za carevića kuca.

Petar prihvati ruku pomirnicu a kaludjer jih blagoslovi.

Vladarica pridignu glavu i promuklim glasom reče:

— Samo tako, djeco moja; to mi je davna želja. A sad otidite, da legnem na postelju. Bože moj! kakove li se muke namučih. Strah me je, da neću preboljeti. Vajme prsa moja! Nestaje mi duhe!... Jadne mene!

Povukav za tim nješto zraka, uzè Katarini:

— Pozdravi u ime moje kneza Ponjatovskoga. A vam, gospodine desetniče pruski, kažem s Bogom!

Carević se i supruga mu udalje, te uhvativši se izpod ruke, protiskivahu se kroz sviet, sakupljen u prednjih sobah; Katarina držaše rubac na očijuh, a ljudi prišaptivahu jedan drugomu na uho: Izmiriše se! Kako li jih je milo pogledati!

Elizabeta odrieši haljinu i zaište u sobarice ključ I v a n a V e l i k o g a. Tako govorahu spremki, kojoj na poklopcu bijaše slika toga svetca, a držaše u nutri vodku i paljenku. Jelena joj nehtjede dati, ali carica joj ote iz ruku i reče:

— Izdala me radi njih snaga. Iznemogoh! . . . te zaklopi spremku.

Premda joj liečnik naročito zabranio opojno piće, ona se ipak živo napi one vodke. Odnesoše ju na postelju bezsvjestnu . . .

Elizabeta preminù. Nju oplakivahu Staro-rusi kao posljedni ogranak cara velikoga. Bijahu joj mnoge máne i čudna ćut; nu one potekoše od slaba uzgoja.

Ostavi mnogo nezakonske djece; kći jedna, plod potajne udaje, bijaše nesrećna kneginja Tarkanova, kojoj je udes poznan, da je za Katarine II. sramotno zaglavila.

Petar III. preinači sve, što god je njegova tetka uredila bila, dok ona jošte pravo ni očiju nezaklopi. On otjera od sebe sve njezine ljubimce; a najbolji pouzdanici budu prognani u Sibiriju.

Gledajuć na vanske poslove, opozva u brzo vojsku rusku, što je poslana bila na Pruse, i ponudi savez Frideriku Velikomu, koj ga hitro prihvati.

U početku svoje vlade sakupi Petar III. oko sebe same poštene i vrstne muževe i popravi mnogo koješta u državi; ali to nebude za dugo; jer se je u svojih razkošnih palačah sasvim podavao slastim i lastim, a vježbao svoje vojnike na njemačku. S tim omrznu staroruskoj stranci i ona, poduprta pravoslavnim svećenstvom, snovaše urotu proti njemu. Pored svega toga trajaše on razbludne dane sa ljubóvnicom svojom kneginjom Voroncovom i ugotavljaše noćne časti, kakove su tada obično na francuzkom dvoru bivale.

U isto doba milovaše puk Katarinu sve to bolje ; a ljubav ta preote mah najveći, čim porodi ona carevića nasljednika. To nebude Petru po ćudi te smišljaše način, kako da suprugu u manastir baci, što je i obrekao bio kneginji Voroncovoj; te je ova poslie toga neprestance za priestoljem čeznula. Tu svoju mržnju i zlobu na suprugu očitova Petar po više puta, te tako javno, da su puk, vojska i svećenstvo prema Katarini očite znakove sućuti izkazivali, grdeći debelu Voroncovu i stranku njemačku, što je cara obkoljivala, te izdavajući proti njima oštre satire, kojim se nije moglo nikad u trag unići uz prkos svim potragam.

Tako bijaše mjeseca srpnja god. 1762., kadno je skorim imala buknuti urota proti Petru. — Stari njeki vojnik — strielac, imenice Orlov, imadjaše petero djece. Drugi sin Grgur, momak snažan i pristao, bijaše častnik i pobočnik staroga njekoga vodje topničtva. Njega zapazi Katarina na paradi njekoj, te odtada mu bijaše uviek na ruku. On steče u carice takovu milost i ljubav, da ona naumi s njim i sa četvoricom njegove braće podići prevrat i predobiti za sebe carsku stražu, u su kojoj službovali kao častnici i podčastnici ostala dva mladja brata Aleksej i Fedor Orlov. Uro tu podupiraše i ravnaše Panin, viećnik i popečitelj, te uzgojitelj mladoga carevića Pavla. Ipak nehtjede je skovati Katarini, već sebi u prilog. Pa to upravo i jest, što nebijaše po ćudi ni Katarini ni njezinim uzdanikom; a najmanje preliepoj onoj kneginji Daškovoj, nerazdruživoj prijateljici Katarininoj, koja je bila duša ciele one urote. Ova, koja se je dosele uzalud opirala staromu popečitelju,

pokaže mu se sada u jedan put priklona, te joj ga nebude dakle težko razputiti od uglavljene namjere i pridružiti drugim urotnikom, koji bi samo Katarinu proglasili caricom.

Bijaše nepogodne noći izmedju jedanaestoga i dvanaestoga srpnja. U sobici njekoj dvora Peterhofa stajaše mlada carica, zagružena u svojih mislih, te sva u strahu radi neprestane grmljavine; bijaše joj težko, biti u odlučnom onom času na straži, kadno je imala buknuti urota. Pa ipak se jošte nenakani. Skanjivaše se; jer se je opominjala prve dobe svoga srećnoga drugovanja sa Petrom, te liepih dana ljubavi i razkošja. I već bješe spremna potrčati k njemu, očitovati mu sve svoje misli i umoliti ga oproštenja. S toga se u tvrdoj nakani ustade; nu prije nego li će k njemu, voljna bješe uzeti sa sobom ljubovna pisamca svoga supruga, što jih je u tajnom njekom sandučiću imala. Pretražujuć te listiće, zadješe joj se oči u crvenu vrpcu. Bijaše to ona, što se je kneginji Voroncovoj od mestava odkinula! Čim pomisli Katarina na tu kobnu vrpcu, sva uzdrhta kao prut, te se osuri kao da ju zmija ujede. U tinji čas se premisli; sanduk zaklopi te poput zvieri ljute nasrne na ulaz sobe. U to joj se ukaže udvoran častničić, kojega ona u prvi mah i nerazpozna, te ju prigrli i poljubi.

— Oprosti, seko moja, podviknu vesela srdca kneginja Daškova, koja se je tako preodjenula; oprosti, da se nisam imala kad preobući; jer dolazim iz Petrograda, jezdeć u propanj.

— Pa kako to? što se dogodi tamo?

— Dokrajčiti nam ju valja iste ove noći, odreče kneginja.

— Za Boga miloga! ali ja nisam na ništa spremna.

— Na skorom ćeš ovdje ugledati Orlovića.

— Ali što se je slučilo, tako ti Boga?

— Ništa jošte; nego u brzo se ima dogoditi; nije li ti stiglo moje pismo?

— Meni? ne. Tko znade čijih je šaka dopalo.

— Ništa za to! ili prije ili poslie svi treba da znadu. Urota je očitovana. Prije zore svi smo pohvatani, ako se nepodignemo časom . . .

Katarina stojaše kao da ju grom ošinu, neznajuć što da čini; ali kad eto ti niečijih koračaja, a Aleksej Orlov pomoli se s dohoda u sobu te reče:

— Pripravi se, Katarino, odbio nam je sat.

— Je li već spremna kučija?

— Jest.

— Hajdmo dakle — u ime božje!

Ciele one burne noći putovahu, i prije bieloga dana bjehu već pred gradskimi vrati. Uljezoše pod malenu kućaricu, gdje Katarina odsjedne i udari na sebe odoru straže Izmailovske. Tad izide i zajaši konja, što već ondje osedlan čekaše, te sa urotnici, kojih većina častnici straže one bijahu, odleti upravo prama vojačnici.

Ovdje ju sve klikom i vikom dočeka; vojnici ju zaokupljaju, ljubeći joj skute i noge te klićući:

„Živila Katarina, naša majka!“

Carica jim odgovori:

— Dá, djeco moja, dolazim k vam; ali za Boga spasite me. Car radi meni i djetetu mojemu o glavi.

— Mi ćemo te štitit, zaori glas iz tisuć grla.

Odanle se zapute k drugim kasarnam, a broj se pratilaca sve to većaše, te medju ovimi bijahu: glavni četnik Volkonski, satnik Razumovski, grofovi Stroganovi, de Bruce i mnogo inih uglednih glava. Petrograd se sav probudi. Ustanak se razprostiraše od kuće do kuće, a množ puka obletavaše priestolnicu, kličuć:

„Živila nam carica Katarina!“

Sred silne naloge Katarina se protisne u stolnu crkvu kazansku. Ovdje ju dočeka uz glas trubalja i zvonova, klikom nebrojenih živila — vladika Novgorodski sa čitavim svojim svećenstvom. On ju privede k oltaru, te ju posveti caricom, a sina njezina carevićem nasljednikom. Gromki uzklici radosti razliegahu se za te svečane obave cielim hramom.

Oko podne uljezne umorena Katarina u palaču, koju čuvahu dva puka stražara. Sve više plemstvo u priestolnici, dohodjaše k njoj što u narodnom odielu, što u drugoj dičnoj nošnji te se natjecaše, tko da joj prije ruku poljubi. Katarina se svim milostivna pokazivaše. Nego kako se je bilo bojati navale od Petrove strane, budu poredani po svih trgovih topovi, te množina njegovih pristaša metnuti pod zatvor. Cielo pučanstvo bijaše oduševljeno, te opojeno to radošću to paljenkom, vikaše izza svega glasa: „Dolje s Niemci!“

(Konac sliedi.)

Kuran ili život muslomana.

(Konac.)

Vjerski odpadnici. (Al Murtadd). Odpadne li, (što nedao Bog . . .) koj musloman od prave vjere, moraju ga pozvati i pokušati, da ga liše dvojba. Uztraži li vremena, da se predomisli, zatvore ga na tri dana, da razmišlja, pa ako se u tom roku vrati u izlam, dobro ponj, ako ne, osude ga na smrt. — Odpadnik se pokaje, ako prokune svaku vjeru osim muslomanske. Odpadnikov imutak zaglobi se i vrati mu se samo onda, ako se vrati u pravu vjeru. Umre li odpadnik ili se zadrži u neprijateljskoj zemlji nepovrativ se u izlam, bude po zakonu osudjen, robovi mu se odmah oproste; imutak mu baštine muslomanski baštinici, a što priskrbi kao odpadnik, to podpada plienu. Svi čini, ugovori i dužnosti, dakle i ako je oslobodio robove, i oporuka privremeno se ukidaju, čim postane odpadnik, nu dobiju prijašnju valjanost, ako se vrati u izlam; nevrati li se, izgube moć za uviek.

Izlam se je dakle kako se iz navedenih podataka vidi, širio ne samo vjerom, nego on u svojih probudjuje ratnu surovost i pohlepu za osvojenjem; pa s toga se i jest s početka u svih muhamedanskih narodih ugnjezdio despotizam, premda je Muhamed nastojao njekimi nauci život i blago pravovjernih osjegurat proti samovolji silnika. U tom je i razlog, zašto naš narod u turskom carstvu stenje i teži za slobodom, kao ozebo za toplim suncem, kako no krasno pjeva Nedjeljkov pjesnik (Og. Utješenović):

Plače narod do Boga se čuje,
Suzam topi zemlju obećanu
Od sinjega do crnoga mora,
Od Dunava do Stambula grada.
Kune narod zemlju obećanu,
Kune narod, da se zemlja trese,
Crnoj zemlji dodijala kletva.

A na drugom mjestu:

„Nalik lavu proti svom zlotvoru
Borismo se gvoždjem i olovom
I s ramena studenim kamenom.
Al' nevjera bliza i daleka
Snagu mača naših preoblada;
No slobode duha nenadvlada.
Klonuše nam u žestokom boju
Krvave nam ruke do ramena
Krvavima sabljam do balčaka;
Al neklonu vjera u spasenje!

A taj narod nebesnoga dara
Mukotrpan, da mu nije para, —
Pet viekova gorke suze lije
Pa mu lice potavnjelo nije."

Njeke su ga vlade razumile i silom su radile o tom, da se kršćanom da ravnopravnost, ali evropska tobožnja ravnoteža zaprieči ih u blagoslovljenu poslu; uspjeh mu ipak bijaše poslie parižkoga ugovora g. 1856. izdani hat-humayum, kojim se kršćanom opet podieljuju prava, što no ih uživahu podanici drugih država bez obzira na vjeru ili narodnost. Hat-humayum imaše de jure biti podlog turskomu zakonarstvu, nu nije nikada izveden, ni on ni zajamčena ravnopravnost pred zakonom; evo ni sad još kršćani nemogu svjedočiti proti Turkom, jer se sudac poziva na kuran, koj je jači nego sultanova volja, a kuran nedopušta nevjerniku svjedočiti proti sinu izlama.

Kuran je alpha i omega muslominu bilo u crkvenom bilo u državnom smislu. Muslomin naziva vrieme prije Muhameda dobom neznanja, te je podpuno osvjedočen, da prosvjeta i mudrost počinje tek izlamom. Sastavi, stih i jezik kurana pokazuju, da Muhamed nije bio visoko izobražen, ali je bio nadaren visokom naravnom poezijom i sjajnom maštom, te mu je kuran po sadržaju i svrsi tako strog, visok i strašan, a na mjestih uzvišen, kao cviećem nakićen i urešen životnim izkustvom oduševljen za vjeru, istinu i pravdu i tako se tù iztjeruje klin klinom, — da se netreba čuditi velikoj sili i djelu te knjige, sbog česa ju pravi poštovatelji proglasuju nestvorenom i ravno vječnom sa samim Bogom. Ali ipak i kod Muhamedovaca bijaše dobrih umova, koji su odmah iz prvih vremena priznavali bolji način tvorenja stihova i pisanja, i koji su potvrdjivali, da bi Arapi, kad nebi Bogu ugodno bilo, po Muhamedu odkriti im svoju volju, malo po malo sami bili onu mjeru svoga izobraženja dokučili i čišće pojmove u čišćem jeziku razvili. Drugi još prodrzljiviji tvrdjahu, da je Muhamed njihov jezik i književnost skvario tako, da se već nikada nemogu popraviti. A najprodrzljiviji uznešeni i opojeni pjesnik toliko bijaše odvažan, da je uvjeravao, kako on može sve, što je Muhamed kazao, reći još bolje, pače taj sakupi oko sebe i znatan broj privrženika. Njega su zato označili porugljivim imenom Motanabi, pod kojim je izobraženomu svietu i poznan, a to znači: onaj, koj bi rada prikazao proroka.

Napokon valja mi dodati, da Turci uz kuran i gore spomenutu sunnu, ciene u veliko i još jednu knjigu „takimi vekai", knjigu budućnosti ili proročanstva; napisà ju 1482. po Is. Sid Ahmed Ben Mustafa Yek-Nail; čuva se u mošeji Muhamedije i mogu ju čitati samo najodličniji dostojanstvenici Muhamedanci. U toj knjizi ukrašenoj prekrasnim cviećem, listovi su joj zlatom ukrašeni; veli taj namjestnik skadarski i hodža-efterdar t. j. dvorski pisac, da je po abdestanu, pranju prije molitve, dignuv ruke prama nebu i pročitav tako fatehu, prvo poglavlje kurana, otišo na kulu Ujuk, odakle je vidio Stambul i zamislio se. Sad mu se tù prikazao prorok, taknuo mu oči i uši, da ništa drugo ni vidi ni čuje, nego što mu on reče gledat i slušati. Zatim sliedi obširno proročanstvo, komu je jezgra ovo: Jao, vi bi ostali nepobjedivi,

da ste se nepomično i savjestno držali **kuranovih nauka**, ali doći će vrieme, kad će stare navade biti zanemarivane i medju muslomine uvući se nove poput zmije klopotuše u vrst ružica. Onda vas vjera neće više braniti, pa će nevjernici u Stambul, grad od sedam bregova, provaliti kroz 28 vrata. Veli nadalje, da su zvonovi bogu gnjusnì; nu Allaha da će medju muslomani zvonovi vriedjati, gjauri t. j. nevjernici da će se jednoč glavami muslomanskimi loptati i na grobovih pravovjernika gradit kuće. Po Desziju u Ozmanographiji scienili su Turci, da će se to proročanstvo izpuniti koncem osamnaestoga stoljeća. — Svemu, što rekoh, mogo bi nas svaki samo to dodati: da su Muhamedanci, kad su stanovali u šatorih, i što svjestnije izpunjavali nauke kurana, tako bili silni, da je pred njimi pó svieta drhtalo, a odkada su u svili i kadifi predali se lastim i slastim, te ostali muslemini samo po vidu kao u evropejskoj Turskoj, od onda da su svietu ruglo.

Osman ih (Gundulićev I. pj.) kara ovako:

Jaoh! a sada sve je inako:
I vojvode i vojnici
Sve je otišlo naopako
Nevjerni su svikolici.
Na boj ide svak pod silu,
Grie ga ljeto, zima mu údi;
A oblače zlato i svilu,
Ljudska obličja, ženske ćudi;
Ter pod zlatom dočim sjaju
U napravah bez procjene,
Neprijatelje pozivaju
Ne na bienja, neg na pliene
Svioni su njih šatori,
Stoli zlatni, na kieh siede;
Ptica u moru, riba u gori
Jestojke ih sliedom sliede.

Na trpezah vrhu saga
Duge i obilne gosbe čine
Píjuć dokle svies i snaga
Od vina im sviem pogine.
Pernice im razkošne su,
Gdje u bludu svu noć tonu
U mirisu i uresu
Proć naravi i zakonu.
Od momaka i od dvorana
Svaki ogradjen u okolo
Jaše u zlatu konja vrana
Glavu diže, gleda oholo,
Ter se gizda, ter se diči
Taštom slavom od junaka
Vas u vidu i u riči
A u stvoru ništa paka.

Kao što spomenuh, mnoge česti Azije i Afrike, gdje je još fanatizam velik, i gdje ga svake godine podjaruje hodočašćenje toli mnogobrojnih karavana u sveta mjesta, jošte će dugo ostat vjerne muhamedanizmu i svojom se životnom snagom oprieti kulturi i civilizaciji zapada, nu ide vrieme nosi breme, te potamnjet će bliedi turski polumjesec pred sjajnošću propela!

Još nješto! Kuran veli: „Hoće Bog, da zakon njegov bude ljudem lahak, jer da je čovjek slab", nù mudri Leop. Schefer (u svom Laienbrevieru Berlin 1852) kaže:

A ti znaj i pitajuć se priznaj:
Zar je zlato samo sebi težko?
Zar si pero sokola je lahko?
Božji zakon, ta to je **tvoj** zakon.

Inače ti zakon bio nebi.
Zakonom li sama sebe smotriš,
Ti ćeš živjet oj onako lako
Kô što živi orao u zraku.

Iz hrvatske sinonimike.

Pisa Vinko Pacel.

(Dalje i konac.)

58. **Bistrouman, dosjetljiv, domišljan.**

Bistroumni: u njega je sposobnosti duha (razbora), kojim lasno i brzo nadje tajne **razlikosti** medju stvarmi vrlo **sličnimi**.

Dosjetljivi nadje lasno i brzo tajne sličnosti medju stvarmi, vrlo različnimi.

Domišljan ne nadje se lasno u nevolji, u nezgodi, u neprilici itd., nego se lasno domisli, čim se izpriča, šta ili koga zagovori, opravda itd.

59. Dopustiti, dozvoljeti, slobodno je, smjeti.

Dopustiti šta komu na pitanje, usljed tražnje itd.

Dozvoljeti da se što čini usljed molbe, prošnje itd.

Smjeti šta, o čem odluči um.

Slobodno je bez pitanja, bez prošnje itd.

60. Drugi, ini, ostáli.

Drugi (secundi, die zweiten) što sliede iza prvih, jednih, ovih itd.

Ini (alii, die anderen) t. j. ne ovi, o kojih govorismo itd.

Ostáli (reliqui, caeteri, die übrigen), iza ovih, što ih spomenusmo, o kojih govorismo itd. svi oni, što ih ne spomenusmo, o kojih ne govorismo.

61. Tielo, tvar, tvor, stvor, priedmet, stvar, látak, gradivo.

Tielo (od tjeti, tijem, rasti, debeljeti, krupnjeti; titi, tijem-toviti, hraniti, debeliti, umnažati), daklje svakako nješta tvorna, zgrabna (corpus). — Kamen nije tielo, nego je stvor ili stvar.

Tvâr, tvàrina (materia), od čega je što, glede molekula (a ne glede atoma), ponajviše prirodnina (ne prirod).

Tvor, stvor, životinja, biljka, ruda.

Priedmet, u obće čim se duh bavi, pojmovno ili tvarno.

Svar, priedmet tvaran; tropus stvar-priedmet (dugovanje).

Latak, uradjena, občinjena, očinjena tvar (vuna, svila, mavez, tkanina itd.)

Gradivo, od čega se ima što graditi. — Česovina, izčesina itd., nevješto skovane i izlišne rieči.

62. Oganj, vatra, plamen, žar; žeravka, žeratak, žeravica; palež, paljež, palježina, požar; paljevina.

Oganj, vatra, pojav kada se gorivo koje upali.

Plamen, ono što za gorenja titra, igra, liže tim, što iza izgorena kiselika uzduhovoga nadolazi nov kiselik.

Žar 1) što gori (klije) bez plamena, ili u plamenu od goriva; 2) žar se na daleko vidi iznad gorišta u uzduhu.

Žeravka, žeratak, žeratka, žeravica bez plamena.

Palež, paljež, palježina, na sudu zločin radi podmetnute vatre.

Požar vatra štetna.

Paljevina smrad smudan iza vatre ili od vatre.

63. Užeći užgati; žeći žgati; paliti, peći, gorjeti, žariti (se); tinjati, tinjiti, tliti, kliti, žagriti; buktjeti, plamtjeti, plantati, plasanjati; plapoljeti, plastati.

Užeći užgati (trans. perf.) učiniti, da se čega vatra primi.

Žeći žgati (trans. imperf.) vatrom nješta pretvarati; žgati plamenom, žeći i bez plamena. Sr. žeženo zlato.

Paliti drva, da bude od njih ugljen, od vanjenaka vapno; peć paliti naložiti u njoj vatru da bude u sobi toplo.

Peći na vatri, uz vatru pecivo (kruh, pečenku, kavu itd.)

Gorjeti (neutr.), što se upalilo, gori, pa se pretvara kiselikom u okiseljenu tvar, a gorivo se raztvara; vidno vatrom, ili nevidno gnjiloćom, vrienjem, trubljenjem itd.

Žariti se, sijati se, jasiti se, kada se razbieli željezo, peć itd.

Tinjati, tinjiti, tliti kliti o žeravci u pepelu.

Žagriti očima, očima žagri-kriese mu se oči.

Buktjeti plamen bukti o požaru, plamti, planta, plasanja na ognjištu.

Plapoljeti, plastati, plamen plapoli, plasta-liže, igra se tobože. *

Besjednica.

Narodno kazalište. Jedna od najživahnijih i najokruglijih predstava ove saisone bila je do njekih promašenih pojedinosti, u subotu dne 7. t. m. Predstavljaše se stara vesela igra „Gospodične od Saint Cyra“. Osobito odlikovahu se g. Freudenreich (Duboulois) svojom humorističnom i gospodična Perisova (Charlotta de Merian) svojom nježnom igrom. I g. Mandrović (Roger de St. Herem) igrao je veoma marljivo i gorljivo. G. Brani (Vojvoda d' Anjou) nastojao je takodjer, što mu je iole moguće bilo, svojoj zadaći zadovoljiti, što mu u govoru i prilično za rukom podje. Kretanja mu dakako nisu sjećala na ugladjeno doba Ljudevita XV. Gdčna. Jelenska (Louisa Maudair) memorirala je veoma dobro i do afektiranoga, nehrvatskoga naglaska, i govorila je prilično; no nije opet bila u svojem življu i tako ni dužna ni kriva morala je pokvariti sve vesele prizore, jer za njih nema baš nikakove sposobnosti. Čudimo se, da tehnički pododbor, koj u najnovije vrieme nesastavlja samo repertoira, već i nadzire podieljivanje uloga, toga jošte uvidio nije, te tu inače darovitu predstavljačicu banbadava muči zadaćami, koje ona nikada neće biti u stanju samo snosivo predstavljati. To je obćenita tužba, koju bi ipak valjalo u obzir uzeti.

Ostale uloge neznatne su, no bijahu shodno izvedene. Obćinstvo bilo je s tom predstavom, naravno do navedenoga nedostavka, podobro zadovoljno i dosta je pleskalo sve do ukorenih prizora, koji su baš bez traga izčeznuli, premda su možebiti najljepši u svem komadu.

Druga predstava nove operette „Blebetuša saragoska“, koja je imala mjesta u nedjelju dne 8. t. m., znatno se je bolje dopala nego prva; glasovi pjevačica bijahu čišći a i igralo se živahnije i sigurnije.

K tomu dobromu uspjehu doprineo je mnogo i g. Ban, koj je ovaj večer preuzeo ulogu Sarmienta i izveo ju na obćenito zadovoljstvo, osobito što se pjevanja tiče. On ima mladjahan, zvučan i dosta kriepak glas i pjeva podobro čisto. Dok se bolje uvježba u muzici i bolje nauči svoj glas upotrebljavati, bit će bez sumnje od velike koristi za našu operettu. U igri nije naravno dostigo svojega predšastnika, no nemože se ipak kazat, da je i u tom obziru što pokvario. U obće taj je mladić veoma darovit i može mu se, ako nepopusti u marljivosti, liepa budućnost prorokovati.

Gospoji Norvegovoj podje blebetanje tako u prozi kao i u pjevanju, što veliku vještinu zahtieva, uprav divno za rukom i bila je često pleskom odlikovana, koj je svoju kulminaciju postigo osobito u prekrasnoj napitnici.

Što gospoji Lesićevoj u igri i razgovjetnom govoru manjka, to doknadjuje svojim riedkim milozvučnim i kriepkim glasom, koj uspieva osobito u njenoj prvoj ariji, poslie koje biva vazda zvana pod obćenitim pleskom.

I romanca gospoje Odieve u drugom činu bila je primljena znakovi dopadnosti. Gg. Plemenčić i Sajević bili su veoma komični i obćenito su se dopali, samo prvi ima po koje mjesto u jeziku jošte izpraviti.

*) Mislimo, da smo ovim izvadkom iz Pacelova, velikim trudom sastavljena djela ugodili ne samo učenjakom i jezikoslovcem nego napose i krasnim čitateljkam, koje revno prianjaju uz učenje bogatoga hrvatskoga — svoga materinskoga jezika. Kamo sreće, da ga se dobro nauče i mnogi od zastupnika, koji budu u sabornici odlučivali sudbinom naroda hrvatskoga. *Ur.*

U ponedjeljak dne 9. bila je ista operetta opetovana.

U četvrtak dne 12. bio je ostarjeli igrokaz „Trideset godina iz kartaševa života" tako mlitavo predstavljen, da smo jedva konac dočekati mogli. Glavnim osobam (g. Mandroviću i gospodični Bajzovoj) nije izvan dva tri trenutka i to u trećem činu ništa za rukom pošlo. G. Andrijević (Varnois) bio je premlitav. Medju epizodami igrahu podobro gg. Isaković (stari grof Belin) i Sajević (kartašev sin).

Uobće strašno se je otezalo i često veoma neizpravno govorilo, što pripisujemo površnim probam ili bolje rekuć samo jednoj površnoj probi, jer zaključujuć iz velike nesigurnosti predstavljača, koje smo prije već mnogo bolje u tom komadu djelovati vidjeli, nije moguće da ih je više bilo.

Večeras predstavljat će se na korist gospodina redatelja prvi put u našem jeziku Nestrojeva lakrdija „Talisman". Zaslužnomu koristniku želimo punu kuću. — l

Koncert, četvrti, koj je dalo hrv. pjevačko družtvo „Kolo" 11. o. m. ljetos u strieljani, veoma je zadovoljio mnoštvo. Sborovi „Pjevalački pozdrav" od Fischera i „Šta ćutiš Srbine" od Jenka, te tenor solo liepo pjevan g. Ivkancem dokazaše, da mladjahni zavod vrlo dobro napreduje; učitelju pjevanja g. Simu služi na čast, što se o „Kolu" tako mora govoriti.

Glasbeni komadi: hrvat. poputnica „Zora" od Gj. Eisenhuta, varjacije Merkove vrhu jedne izvorne pjesme za violoncello izveo uz glasovir J. Eisenhut, a za frulu iz „Sonambule" svirao Ficktner uz pratnju cieloga orkestra stekoše obćenitu dopadnost; o g. Fr. Vrbaniću, koj je besjedio Preradovićem iz Bürgera prevedenu Eleonoru valja reći, da umije k srdcu govoriti; zaslužio je ono odobrenje.

Plesalo se i veselilo do jutra.

Književnost. (Hrvatsko-srbska). G. A. Sladović, financ. povjerenik na Rieci sastavio je djelo: Biljegovni i pristojbeni zakon po abecedarnom redu. To je sbirka svih na biljegovinu i pristojbe odnosećih se zakona. Predplatnina za 25 tiskanih araka 2 stot.

— G. odvjet. A. Uhernik zove na predplatu za 2. dio „Kućnoga pravoslovca", knjige u svakoj kući potrebne. Ovaj će sadržati osim kaznenih, obrtnih, trgovačkih i političkih zakona i naredaba još poštarske, brzojavne, željezničke i parobrodarske propise za ravnanje obćinstva potrebite, a na kraju bit će navedene raznovrstne molbe za svakojake prigode upravljane na javne zavode, gradjanske i duhovne oblasti. Predplatnina 1 stot.

Svašta. Čitamo u franc. novinah, da u parižkom „collége de France" Aleks. Hodźko razpravlja ponedjeljkom o drami i literaturi slavenskoj a utorkom tumači Gundulićeva Osmana. A šta čine austrijska sveučilišta? Nije li to prava sramota, da ovakove viesti možemo bilježiti iz glavnoga grada francezkoga naroda a ne i o visokih školah države, u kojoj je brojem većina Slavena.

U istih novinah ima članak Hrvatom vrlo povoljan o jugosl. akademiji; napisa ga g. Leger.

Zagonetka. *

Od kapetana A. Jagrevića.

Niti puzim, niti plazim,
Nit se vozim, niti plovim,
Kad svietove obilazim
I za njećim idem novim.
Niti zvier sam, niti ptica,
Niti letim niti hodim,
Brže ipak nego žica
Brzojavka svud prohodim.
Nisam svjetlo, tmina, voda,
Ni grom, iskra, niti vatra
Ničje oko tud nehoda,
Kud ja, kad me sviestan smatra.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 52. Odgonetka (zagonetke u br. 48.) „Loboda-sloboda" riešiše gg.: Iv. Žagrović, Lj. Modec, Stj. Kranjčić i Vjenc. Mařik u Zagrebu, Ant. Hovanicki u Sisku, gdja. Antonija Petrušićeva i Josip Kolarić u Petrinji, Milan Baker, učitelj u Petrovini.

Odgovori uredničtva. G. I. V. u Beču. Od ovih pjesama nemožemo nijednu rabiti, pošaljite narodnih. — G. iljuška: Onaj g. još nije platio za predbrojenu gdčnu. G. J. u Sisku: Još može. Mnogim. kojih se tiče: Molimo, platite. — Gdčni. Ljub. u S.: Nova hrvatska kuharica izaći će još prije božića. Roman Šujski i Pellikova djela nalaze se u knjižari Hartmanovoj.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub predplatiše: 391. Stjepan Sačić, c. kr. tisućnik u Belovaru. 392. Josip Antolković, klerik, 393. August Šenoa, spisatelj, 394. Ivan Tkalčić, prebendar i 395. Vinko Pacel, ravnatelj realke — svi u Zagrebu. 396. Mirko Jurković, učitelj u Varaždinu. 397. Aurel Knšević vlastelin u Zagrebu. (Dalje sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 51. U Zagrebu 21. prosinca 1867. God. I.

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Naš brieg.

U našoj gori poravno brdo
Znadeš ga Milko, tà naš je brieg,
Na njem bit nije nikad mi grdo,
Krila ga zelen il bieo snieg.

Jednom ga krase ljubice modre,
Cvieće miriši ko uzdah tvoj,
Pjevanjem ptice dušu mi bodre,
Da zaboravljam i udes svoj.

Ljepotu tvoju pjevaju dušo!
Dobroti tvojoj davaju čast,
Srdce ti slave, — ja sam ih slušo,
Presilnim blagom, a to je slast.

I sad kud hodim po bielom sniegu
Tražeći šetnjam ugodnim trag,
Znaš li, što mislim o našem briegu?
Pust si, al ipak meni si drag!

Nema na briegu umiljna čara,
Al moj je sretan i vid i sluh;
Jerbo me grije tvojih njedara
I sada ljubav i prati duh.

Čuj, ovo bielo na drvlju inje
I težki travi zelenoj snieg
Uče: u zemlji živ život tinje . . .
Nadom me tješi gle! i naš brieg.

Milutin.

Vidarina.

(Pripovjedka iz hrvatske prošlosti).

VI.

Amaro è il duol! ma i gemiti
Nostri Gesù conosce:
Pati le umane angosce,
Santifico il martir!

Silvio Pellico.

Prama Kostanjici na drugoj strani Une, kamo vodi drven most, ima još komad zemlje, koj spada pod našega kralja i monarhiju austrijsku; na tom zemljištu nalazi se grad i kontumačka kuća a svakoga ponedjeljka drži se tù sajam ili kako tamo kažu raštel.

Da vam je biti na tom sajmu! Muži i žene, pješke i na konjih, dogone marhu ili natovarene konje „sehzanu“ a sve štò na njih vidiš i gledaš, spominje te, da si blizu „iztoka“, i da je Una reć bi medja izmedju evropskoga iztoka i zapada. Tù vidiš žena, gdje jaše, s vêlom, svezanim oko glave i

lepršeć visećim do pojasa, u kom se nalazi nož a u gdjekoje i samokres. A ona vreva i ono različito odielo na sajmu! A ona roba u šatrah! i otimanje za njom! Jedan se pogadja za željezo, drugi za lončarsko posudje, treći za svilu, četvrti za darovac, ova za pojas, ona za staklene koralje, jedna za zrcalo, druga za crvene čarape, jedan za opanke, drugi za prsluk itd. Žene donesoše na prodaju svojih samotvora liepih šarenih torba, bez koje ovdje nevidiš ni da bi jednoga muža. A česa još sve nema na hrvatskih sajmištih?...

To gledati pa onda razmatrati same liepo uzraštene ljude, liepih očiu i zubi, važnih lica, toga jasnoga izraza, da je taj puk krepak i snažan, pa u ženskinja motriti crnu sjajnu kosu spletenu u pramove, uriešene osobito na kraju žutimi puceti, cvancikami dà i žutaci, a vidjeti djevojke u visokih crvenih kapah, ili što je prekrasno svakoj izza uha kitica cvieća: smilja i bosilja ili mirisnih ružica: pa onda gledati šerežane i mladež oboga spola, gdje plešu kolo: to i ako si već sto puta vidio, opet moraš da si s nova zaželiš i vidjeti i gledati.

Nećemo se dakle čuditi, što je i pukovnik Patačić, kad je iole mogo, dolazio na taj sajam. Tù ga vidimo i onoga ponedjeljka pred Gjurgjevom g. 1753., razgovara se živahno s dubičkim popom Mihanovićem; obreko mu se, da će š njim odavle u krajinu bosansku, u tursku Hrvatsku, da vidi varoši bosanske Priedor, Ljubiju, Kozarac i sela Matarugu, Novi i druga u dolini bosanskoj i Knež-polju, gdje ima uz Turke i hrišćana i „Magjara", a nije ni cigli magjarske krvi nego su ovejani Hrvati nu vjere rimske; ovamo osobito htjede i zato doći, da razgleda majdane, u kojih tale i razkivaju gvoždje, a u tursko selo Blagaj na otoku Japre u Sanu, da tù vidi njegdašnji grad, u kom je stalo blago pošljednjega bosanskoga kralja Stjepana Tomaševića, gdje ga je car g. 1463. i smaknuo.

Što si obrekoše, to i učiniše. Sutra dan eno ih dva sata od Dubice prama hrišćanskomu selu Moštanici.

— Krasna li zrenika odavle, reče uzbićen barun popev se na jedan brežuljak. Milo je vidjeti one mnoge kuće u dolini, a izza njih onu šumsku zelen.

— Ova je priedorska nahija većinom ravna, pa se s ovakovih brežuljaka dade liepo gledat ugodne ravnice, nastavi Mihanović.

I oba sjednu na jedan hrastov hrek, da se časak užiju liepa vidika i odmore kako će onda opet laglje nastaviti put na kolih, koja su ih čekala pod briegom.

Opaze mlado momče, gdje spješi žurnim korakom s dubičke strane; put svoj upravi k njim na brieg.

— Što li će s nami? reče pop Mihanović.

Još oba u rieči o njem, kad ih on pozdravi i obrativ se k popu umoli ga, da mu ide k otcu na molitvu, jer da će inače bez svećeničkoga blagoslova izpustiti dušu.

Barun želeći vidjeti u prosta bosanskoga puka običaje na samrtnom času zaželi, da prati popa u seosku kolibu, i pop će se tobože onda molitvom požuriti.

I udare svi priečkim k Moštanici, a kola im imadoše ovamo doći drugim putem. Za čas nadju se pred osamljenom reć bi pošljednjom kućicom u selu. Pratilac njihov pokuca na prozorčiću; na to se odmah počuju lagani koraci i što bi tri puta okom trenuo, počnu po stožerih vrata cviliti.

— Mile, kliknù na pragu postavša djevojka.

— Kako je otcu? upita hitro mladić, dočim su pop i barun uprli oči u angjeosko lice onoga prekrasnoga djevojčeta.

— Od jutros mu je nješto bolje, odgovori postidno djevojka zažariv se u licu, pošto je opazila oba stranca, kako ju motre.

— Izvoljite unutar, reče Mile svojima pratiocima, sestra će vas čim ponuditi, dok ću ja k otcu, da ga pripravim na svećenika.

— Netreba nas ničim nuditi, nego ajdmo da odmah vidimo, šta je bolestniku, odgovoriše pop i barun kano iz jednoga grla.

— Učinite kako vam je drago, odgovori Mile veselo, što mu je otcu ponješto bolje.

I udjoše sva četvorica u sobu. Bolestnik ih pogleda strašnim pogledom upalih žarkih očiju, a njega sva četvorica pronicajućima očima, da vide jesu li mu časovi samrtni? Žalibože jesu.

— Mile, tko su ti ljudi i što hoće? upita šapćuć bolestnik.

— Neboj nas se, dodjosmo da te vidimo, reče hitro pop Mihanović i nastavi izbiranimi riečmi davati utjehu sa smrtnim strahom borećemu se starcu. I bolestnik se je uplitao u njegov govor, valjda da si nutarnjoj težini oduška dade. Po dva puta reče mu pukovnik:

— Starče, štedi se, govoriš premnogo a to bi ti moglo škoditi.

— Nevjerujte toga gospodine! Meni je pače laglje, kad mogu koju da govorim o svojoj djeci. O, da znate, kako su dobra? Evo legom ležim već dva mjeseca dana — ni ozdraviti ni umrieti nemogu — moj Mile radi i gospodari, da mi ga je milina gledati. O nemiži kćerko! neću ja ništa o tebi reći a gdje bi i uzimao rieči, da opišem sve žrtve, što si mi ih ti sladko diete prinjela. Ne... mogu drugo no moliti Boga, da vam plati, što ... ste...

Bolestnik iznemože, zašuti i konačno zatvori oči te se je činilo kano da spava.

— Otac usnù, zašapta djevojka radostno; to će ga, reče, pokrepiti. Ali kako se prevari! Dok je pop istom molitvu tiho započeo a pukovnik razgledav se po sobi vratio s nova pogled na ljepotu djevojku, ono prošaptnuvšu, otvori starac opet oči i gledaše ukočeno i divlji oko sebe.

— Hoće l' vam se otče šta jesti? reče Mile u strahu.

— Isuse i Marijo! otac umire, nastavi naglo djevojka.

— Umirite se djeco, reče sažaljujućim glasom pukovnik, koj je sada pristupio bliže k postelji i stao nuz molitvu šapćućega popa. Sbilo se što mu drago, nemojte se plašiti, nastavi očevidnom blagonaklonošću prama obojici te umoči svoj rubac u hladnu vodu i natare njim bolestnikovo čelo i oči.

Za čas progleda i dodje opet k sebi biedni starac; upoznavaše ih po malo redom i zvaše umiljatim šaptanjem:

— Mile! Sôko! častni pope i vi gospodine, primiv pukovnikovu ruku, zače napinjajući se glasnije: bio vi tko vam drago . . . mislim, da mi vas je Bog u pošljednjem času moga života poslao . . . Meni je umrieti . . . O, zauzmite se za ove sirote! . . .

— Ma nećeš ti starče umrieti, umiri se, ti ćeš još ozdraviti. Tako mu barun presieče rieč.

— Nikad više, poče opet bolestnik slabijim glasom. Bog me zove . . . O gospodine i vi častni pope, ako možete, nastojte oko ove plačne djece!

— Umiri se starče, reče barun stiščuć ruku bolestnikovu, kad bi ti umro, ja ću se, vjeruj mi, za njih brinuti.

— Hvala . . . sto puta vam hvala! prošapta s posmjehom samrtnik. A sad čujte . . . kazat ću vam prije no za uviek zatvorim oči . . . tajnu, koju sam u svom srdcu do danas . . . čuvao.

Kako li se sva četvorica u isti hip nategnu, željni znati, što li će im starac odkriti.

— Ovo ljubezno djevojče, nastavi bolestnik ganuto, nije... moja prava kći.

— Ne? viknu barun, pop i djevojka kano iz jednoga grla.

— Što rekoste otče? zapenta Mile, da Sofija nije moja sestra?

— Nije sinko! nastavi starac. Ja sam ju našo u šumi, mogaše joj biti najviše četiri godine.

— Ali mi niste nikad o tom ni riečice kazao, odgovori Mile.

— Pomozi mi malo višje sinko, reče bolestnik, da uzmognem laglje govoriti, i odmah ću sve kazati.

Jedva sin otcu pomogao, da sjedne, i Sofija mu pod glavu podmetnula još jednu uzglavnicu, činjaše se svim, da je samrtnik dobio novih sila; pogleda redom svu četvoricu, kako očevidnom neuztrpnošću očekuju, da im kaže, što mu je na srdcu i poče on ovako:

— Vruć bijaše dan — baš nedjelja mlada, kad je vaša pokojna majka u šumi brala vrganje. Bog je htio - inače se nebi to moglo dogoditi, počuje ona djeteći plač; podje za glasom i nadje — djetešce . . .

— Ali ne valjda mene? upane Sofija u rieč.

— Tebe, kćerko, tebe nastavi bolestnik. Ostavi košaru s vrganji i tebe prime i pospješi kući. Na rukuh si joj se jedva umirila ali koliko si znala, pripoviedala si joj nješto o crnih ljudih i o vatri, koju su ložili. Donjela te je meni, i kazala, kako te je našla; meni se je tvoje dražestno lišce dopalo; ja sam te prigrlio k srdcu i videći kako mi žena od radosti plače cjelivao te kao rodjeno diete. Razumjev iz govora tvoga, i saznav od žene, gdje si bila, odem u šumu da vidim, šta je i nadjem ciganski trag i garište, gdje su valjda jedan ili više dana probavili. Da cigančе nisi, to sam znao i s lica i odiela tvoga; vratim se kući u tvrdoj vjeri, da su te cigani komu ukrali a jer je bog dobri htio, da se nebudeš poput ciganke kano potucalo tukla od nemila do nedraga, pomislih ili su te s kola izgubili ili te od straha hotice u šumi ostavili i to je uzrok, zašto nismo ja i moja pokojna žena nikomu na svietu kazali, gdje i kako smo do tebe došli.

— A zašto ste ju Sofijom nazvali? doda znatiželjnim glasom barun.

— Zato, neznani gospodine, što nam je diete na pitanje, kako joj je ime, odgovaralo Sofija, pa i zato što joj je to ime bilo na odielu. Eno u škrinji i sada tadašnje njezine rubače; deder ju Mile izvadi: u prvom priegradu ima svežčić, vezan svilenom vrvcom; tankoća rubenine i načinjena nad imenom kruna, mora vas uputiti, da je Sofija diete odličnih roditelja.

Mile donese rubačicu i pop i barun i ona bace na rubačicu oči; pregledav ju, viknu barun: Sofijo, diete moje! više nemogaše ništa progovoriti, nego to izrekav kao izvan sebe zagrli drhćuću djevojku.

Dugo držaše kano mrtvu u naručju svojem ali ju napokon pusti i pristupi još bliže k bolestniku, htio mu se je valjda zahvaliti, ali on je već bio izpustio — dušu.

Daljnih prizora zajedničke tuge i žalosti za poštenim starcem netrebamo opisivati; dosta budi to: Sofija ga je od glave do pete nakitila milomirisnimi vienci pramaljetnoga cvieća, i na grobu mu načinila nasad od najljepših ružica.

VII.

Barun Stjepan Patačić ostade u Moštanici još dva dana odkad su Sofijina poočima a Milina otca Gjoku Raića u mater zemlju sahranili; pop Mihanović medjutim poslà hitra viestnika u Kostanjicu, koj je pukovnikovim prijateljem, a osobito Ivanu i Kati imao doglasiti veselu viest, da se izgubljena Sofija nalazi živa i zdrava u zagrljaju najnježnijega otca od svih otaca na ovom svietu.

Htjela dobra sreća, popov se glasonoša sreo na putu s poznatim nam Vučićem i kazao mu, po kakvom poslu ide u Kostanjicu. Da ste ga vidili! Ima li, pitali biste se, sretnijega čovjeka na svietu od toga pomilovana objesenjaka? Ima li hitrijega brzoteče od Vučića? Ne, niti ptica lastavica nemože hitrije letjeti, nego li što Vučić ide pravcem prama dvoru kostanjičkoga pukovnika.

Bijaše noć. Bliedi mjesec i nebrojene zviezde titrajuć veselije no obično gledahu dobre Kostanjičane, gdje izpred kuća svojih na klupi sjede i pripoviedaju, koj je štogod doživio ili u svom životu smiešna ili strašna čuo. U tili čas znalo je staro i mlado po čitavom gradu, što im se je pukovniku dogodilo: sve se uzradova, i već davno nebijaše u tom mjestu tolika razgovora i žamora koliko te noći; neima krčme, koja nije puna puncata, gdje se o ničem drugom negovori nego o pukovnikovoj kćeri.

Dočim su se medjutim po krčmah odmah čaše vinom natakale i u zdravlje gospodina pukovnika i njegove sretne našaste Sofije praznile, ode Vučić upravo u grad. Ovdje nigdje svieće i čini se kano da je sve mrtvo. Skoro bijaše pod prozorom i poviče: Ivane, Kato. I dodje Ivan i čuje i razumije što je i kako je; da ste ga smotrili, kako se je snebivao na prvi mah; ali vjerova i pohità s Vučićem pod prozor, gdje je obično Kata šivala.

— Kato, Kato vikahu oba, kucajuć po prozoru.

Napokon silna vika probudi Katu, skoči s postelje u prvom snu i kao vrtoglava potrča na prozor.

— Tko si božji i što ćeš tako kasno? tepaše biedna još na polak snena.

— Zar nas nepoznaš po glasu? odgovore oba kano iz jednoga grla. Otvori samo, da čuješ i da se raduješ.

Što bi okom trenuo, užgana bje svieća i otvorena vrata; oba udjoše u njezinu sobu. Najvećom pomnjom pažaše ona na svaku riečcu riečitih pripoviedača. Bog zna, nije li se uprav onako držao nevjerujući Toma na prvi glas sudruga, da su vidili Spasitelja. Na glas, da je Sofija živa, da si ju je sretni otac našo i poljubio, poče po cielom tielu drktati; htjede govoriti, ali nemogaše ni slovceta izustiti, napokon poslie duge borbe uzdahne:

— To je više od svega, šta sam se još nadala doživiti. O kažite duše vam, da me nevarate.

I dodje medjutim ovamo izaslanik popa Mihanovića, više častnika i drugih ljudi, koji su isto potvrdili. Još te večeri izaslaše po pukovniji na sve strane glasonoše i jednoga s pismom k pukovnikovu sinu Franji, gospodaru imanja Novoga grada kod Karlovca, koje si je pukovnik prije dvie godine dana istom od njemačkoga reda kupio bio za 52.000 for., kad je po grofici Lambergici baštinio liepa blaga i Glogovec i Bežanec.

Kad su se ljudi razišli svaki k sebi, da se snom pokriepe po dogovoru za ljubezni doček baruna i njegove kćeri, osta Kata ciele noći klečeći i moleći gorljivo, kako već nije mogla moliti od više godina.

VIII.

Bijaše dan Filipa i Jakova, prvi svibanj. Zar u Kostanjici taj dan blagdanuju kao brašančevo? Čemu zeleno granje i hvoje po ulici glavnoj i po drumu daleko? Čemu na prozorih svieće i cvieće? a zašto sa prozora vise šareni sazi i svileni rubci? Zašto oni slavoluci, jedan na drumu po dalje od grada, a drugi na ulazu u glavnu ulicu? K čemu ta vreva silne svetinje? Zar svetkuje majales? Ne, ako neznaš, svako će ti diete kazati: očekujemo gospodina pukovnika s našastom kćeri Sofijom.

Oko jedanaest sati prije podne po daleko zabljesnu vatra i zagrmi prangija i u isti hip nebrojena množina poviče: Evo ih. Kao valovi uzburkanoga mora, tako su se miešali u toj rulji ljudi, da se porede u dugi red. Vije se prah kao oblak a i kako neće od petnaest kola, što idu jedna za drugimi. Urnebesni živili i slava zaori po zraku kad je prva kučija stala pred slavolukom drumskim, na kom bje napisano:

Evo otcu sretna dana:
Zavidana ljuta rana.

Na kučiji za koju su podprežena četiri zelenka sjedi na boku uz kučiša Ivan, a u kučiji pukovnik barun Stjepan Patačić i njegova petnaest godišnja prekrasna kći Sofija, obučena ruhom proste bosanske djevojke. Oj, liepa li je!... Kad jim kučija stane, zavlada mrtva tišina, čuo bi miša proći, sve se zabezeknulo, da vidi šta će biti. Barun vidje, da ga kostanjički načelnik hoće da govorom pozdravi, i zato hoće da sidje s kučije, pa mu se i kći ustade misleć sići. Tad da ste čuli onaj dugi „aaaa“ začudjene svietinje, kad je opazila predražestno djevojčino lice.

Kad je pukovnik načelniku odgovorio: Hvala prijatelji i braćo, na zajedničkoj radosti, što sam si našo izgubljeno diete, prvi iz glasa Vučić vikne: Živio naš milostivi gospodin barun i mlada barunica, a nebrojena grla opetovahu bog zna koliko puta istu želju. Tko bi mi znao izbrojiti koliko je tù bilo suznih očiju?

Ljudi je bilo tolik broj, da su u najljepšem redu stajali s jedne i druge strane sve do pukovnikova stana, vičuć živili i mašuć rubci, kapami i škrljaci. Barun ih gledaše vidljivo ganutim srdcem, na izkazanoj mu tolikoj ljubavi u danih njegove sreće i pravoga slavlja.

Pred vrati stajahu u bielo obučene djevojčice, sipajuće svibanjsko cvieće.

— Djeco, poče barun stupiv na najvišu stubu, gdje je uz vrata stojala kao šiba na vodi drktajuća Kata, djeco, tomu se nisam nadao. Hvala vam. Dodjite sutra svi kako ste ovdje danas, pa ćemo imati majales.

Ostavimo neopisan taj dan veselja u barunovoj kući: objed je bio gotov za mnoge te je i nehotice morao pozvati množtvo svojih štovatelja na zajedničku radost, koju je pop Mihanović liepimi zdravicami ravnao i reć bi družtvu duša bio.

U večer su gradjani dobrovoljno razsvietlili prozore, i vojnička glasba i tamburaši i pjevajući djetići i djevojke obilažahu po Kostanjici. A kad već poslie gluhoga doba nastane mrtva tišina, jer je sve leglo na počinak, vidila se još u Katinoj sobi svieća: Kata uz postelj na podu klečaše i hvaljaše Bogu roneć obilno suze radosti, što joj je uslišao molitvu i kad se već ni nadala nije, učinio ju presretnom.

Malo je morala i spavati, kad je već u ranoj zori hodila i radila opet za veliki objed, koji će djeca a š njom i roditelji imat u gradskom vrtu.

I taj je dan bio pun sreće i zadovoljstva. Sofija je već bila pa i radila kao mlada gospodarica a tako si je i brata Franju dočekala, koj je taj dan dohrlio iz Novoga grada.

Već se na zviezdištu pomoli zviezda večernica, kad se u obćenitom veselju roditelji istom dosjetiše, da im valja s djecom kući poći.

— Djeco, napije napokon pukovnik, ako Bog da, danas godinu dana da budemo opet zajedno.

IX.

Kako je barun rekao, tako se je izpunilo.

Ali je on i više učinio, nego što je taj dan obreko.

U Krčelićevoj rukopisnoj poviesti „Sumaria memoria" čitam, da je sagradio crkvu sv. Josipa pri Karlovcu, htjevši tu s godišnjim doplatom od 500 for. iz novogradskoga imanja napraviti opatiju nu pošto mu vladalac nije na to dao pokroviteljstva, darova svoju zakladu Franjevcem države sv. Križa. To učini na čast i hvalu onoga, koj mu je zavidao najljuću ranu, vrativ mu angjeosko ono diete, koje mu je u kući sladilo dane života i udav se za grofa Gedeona Nickoga vazda mu ostala dobra i zahvalna Sofija.

Koga bi zanimalo, možemo još i to kazati, da je Ivan Katu uzeo za ženu i da su živili sretno svoj viek.

Crvena vrpca.

Historička pripovjedka.

(Konac.)

Sad da vidimo, što je radio car.

Carska palača Oranienbaum, gdje je vladar boravio, upravo bje urešena za svečanost; a krasna kita gostova pribivaše veleliepnu plesu, što se je davao iste noći, kadno se dogadjahu znamenite one stvari, što jih napomenusmo u Peterhofu i u Petrogradu.

Nebijahu pako svi zvanici dobre volje. Medju ovimi razabiralo se je omrznulo lice maršala Münnicha, starca preko osamdeset godina, kojega je Petar natrag na dvor pozvao, pošto je četrdeset godina u Sibiriji tamnovao. On bijaše caru upravo toga oprosta radi vrlo vjeran, te već nanjuši njekako početak urote.

On opazi, kako je popečitelju Paninu sred časti stigla viest, izvadi bo iz malenoga sladornoga kipca pisamce ovih rieči: „Sve je prokazano.“ On htjede tada da izide, ali nemogaše, te stari Münnich kao da mu oštrim svojim pogledom u dno duše poviri i razabra, gdje se glavom svojom igra.

Slavu tu dade Petar, da odiči godišnjicu znamenitoga dneva, kadno je iz vlastitih ruku Friderika Velikoga primio povelju poručnika u pruskoj vojski. Toga dana bijaše dušom i tielom Prus, te pijaše češće u zdravlje Friderikovo, a zapovjedi svim svojim gostom, da se njegovu poprsju poklone. I častnici ruski moradoše taj glas posluhnuti, nu mrmljahu proti tomu; a debela kneginja Voroncova poklekne pred kip, premda težkom mukom radi svoje pretile tjelesine. Medjutim dozvoli Petar popečitelju udaljiti se iz dvorane; nego stari ga maršal nesmetnu s očiju, već priobćiv svoju sumnju velikomu kanceliru Voroncovu, naredište, da se u njihovoj kučiji odveze knez Andrija, sinovac velikoga kancelira, kojega bi stric dobro uputio, te da on konje tjera.

Iz rieči svoga druga, koj bio nješto nakićen, razumje Panin, da mu se o zasjedi radi; ali pritajiv svoj strah, gledaše da se okoristi pijanstvom svoga kučijaša, razgovarajuć ga, kako da saznade namjeru carevu i njegovih pouzdanika, koji ga podbadahu, da caricu i njezine pristaše čim prije zasužnji.

Jadni popečitelj drhtaše po čitavom tielu, te već pomisli, nije li pod vješali; kad opazi, da mu je drug, koji je neprestance nagibao staklenke sa sobom ponesene, zadriemao, te pustio iz ruku uzde. On skoči skokom na tle, obujme krepko prekrupna mladića, ponese ga na naručajih te ga polegne s jednoga kraja utrenika; tad skoči natrag u kučiju, te ošinuv živo jadne konje, više odleti nego li potrča k zimskomu dvoru. A prispjev k ovoj, podre sa srdca težki uzdah i povikne:

Sad sam oslobodjen! I doba je već! Bože moj! Grozne li noći!

Katarina dočeka svoga uzdanika velikim veseljem. Ona mu podade ruku, a popečitelj, drhćuć jošte sav po tielu, žarko ju poljubi, te velikom silom pripoviedaše sve, što se je dogodilo.

— Dobitnici smo, prijane moj, reče milostivo carica, sad nam se nije od nikuda bojati.

Sutra dan o zori dopade u Oranienbaum glas ob uspjehu bune, buknule u Petrogradu.

Čim Petar zlokobnu tu viest dočuje, probliedi kao krpa; te kad mu spomenuše, da je njegova supruga spremna podići proti njemu četrdeset tisuća momaka, sav se obeznadi. Oko njega stade buka; a kneginja Voroncova sva u strahu vikaše izvan sebe:

— Za Boga! spasi me; spasi krunu, što si mi ju obrekao.

Petar ju tješio, što je bolje mogao; nego ni sam nije znao, što da joj reče; a glasnici jedan za drugim dolazili, javljajući sve to gore viesti. Najposlje zapovjedi, da se spremi kučija; te se odveze u Peterhof, osvjedočit se na svoje oči, da li je zbilja carica krenula, kao što mu doglasiše. Stigav onamo, bješe mu priznati istinu, te raditi na svoju ruku kao što ga svjetovahu njegovi privrženici, što ga onamo dopratiše; ali udarac taj tako iznenada nahrupi, da nije znao, gdje mu je glava.

Stari Münnich mu se primakne i hrabro reče:

— Premilostivi gospodaru, sve jošte neizginu. Ako i jesu urotnici za koji čas gospodari dvora, Petrograd ipak nije Ruska, a puci stražarski neizpunjuju ciele vojske. — Ja bih svjetovao, da se vaše veličanstvo uputi u Kronstadt, gdje je brodovlje, s ubrodjenimi četami za Dansku; stanite vojski na čelo, te osvojite opet priestolnicu.

Na ote žarke rieči Petar ni slovca; svih stade vika, svim bijaše bieg na misli; maršalu Voroncovu najviše od svih.

Na posljedku Petar uplašen, što nevidi spasa nego li u savjetu staroga vojnika i znajuć, da je Katarina na čelu dvadesetim tisućam ljudi k Peterhofu pregnula, dade zapovjed krenuti put Kronstadta. Ali po nehari. Iz Petrograda dopade glas zapovjedniku nepripustiti ni koji brod, pa ni isti Yacht carski. Zapovjed bude na tanko izvršena, premda je Petar svoje dostojanstvo očito prokazivao, dok su s kula tvrdjave glasno i jasno orili nebrojeni uzklici **živila Katarina II.**

Münnich htjede tada, da napred krene u Neval, gdje bi u miru bili; ali žene, što bijahu na brodu, nehtjedoše odploviti. Petar jih posluhnu i vrati se u Oranienbaum. Taj uzmak odluči kob njegovu. — On dopade šaka Katarininih. Ovdje podpisa nedični spis, „da mu nije možno vladati tako silnim carstvom kao što je rusko, te da se odriče vlade vlastite svoje volje za ljubav supruge i sina.“

Pa ni tim se neoslobodi; trebalo je svršiti jade.

Šest milja daleko od stolice bijaše na samu malen dvorac, u kojem je stanovao kastelan imenom Ivan Platon Vasiljević Jeluzin, te njegova supruga Anastazija, Sofija Elizabeta.

Onamo dodjoše s večera tri osobe, vodeće čovjeka odjevena u staro

pokućno odielo i imajućega vojničku kapu na glavi. On se klimaše, a oni ga pridrživahu.

Odvedoše ga u bližnju sobicu, te posadiše na ležanku, što je ondje bila, i odoše zatvorivši vrata; a postavi se jedan od njih na stražu, ostala dvojica naručiše u susjednoj dvorani gospodarskim svojim glasom liepu večeru, te sjednu veseli za stol, zapovjedivši kastelanu i njegovoj suprugi, da izidu.

Malo za tim prispiju druga dvanaestorica ovamo; dvojica od ovih unidju u sobicu.

Drugu večer unidje i muž u pokućnoj haljini u dvoranu, te sav miran i zamišljen tegne šetati; tad okrenuv se k staromu kastelanu, koj se ondje stojao, upita ga zabušen i uplašen neobičnim onim okolišenjem:

— Znaš li ti cara?

— Neznam; ali molim se Bogu, da mu dug žitak podieli!

— Hvala ti! odvrati tudjin.

A bijaše to jadan car, koji, pošto je podpisao sramotnu ostavku, bude razstavljen od svojih prijatelja, sluga, lišen redova i vojničke odore, te odveden kao uznik u prostoj onoj haljini.

Vrativ se u sobicu, sjedne pisat po drugi put pismo svojoj suprugi, nedobiv od nje na prvašnje svoje glase nikakova odgovora; moljaše ju, neka mu dozvoli krenut u Njemačku. On boravljaše ondje cielu sedmicu, te za sve to vrieme nevidjaše ondje nikoga do staroga kastelana i njegove supruge, koji mu se predobrostivi pokazivahu.

Napokon, pošto se je osam dana dosta muke namučio i bolna srdca čekao na nove viesti, dodje k njemu Orlov sa dva svoja druga.

Petar, misleć, da je njegova molba uslišana, pozva jih na objed. Aleksej Orlov izvadi staklo vina. Petar probliedi i reče drhćućim glasom:

— Nepijem vina.

— Dobro, gospodaru! I bez vina bit ćemo dobre volje. Htjedoh samo, da okusite burgundske pjenušice, koja vam je toliko sladka bila.

— Hvala vam, generale. Treba da se porazgovorim s vami o mojih stvarih.

— Na službu sam vam, gospodaru.

— Da li je stiglo mojoj supruzi zadnje pismo?

— Da kako, gospodaru.

— Što je dakle odlučila? ja sam ju umolio, da mi pripusti miloga sobarnika, moje gusle i moga lakrdijaša Ljubinina, koga držim za osobu neporočnu. Sve mi je uzkratila.

Drug Orlovov prihvati rieč:

— Njezino Veličanstvo, naša premilostiva carica, nakana je poslati ovamo, gospodaru, svećenika, a ne lakrdijaša.

— Kako to? povikne Petar, skočiv sa stolca. Radi ste mi izvaditi dušu? K smrti mi se je pripraviti? Upravo bi dično bilo, kad biste pogubili čovjeka neoboružana i zatvorena u uzi.

Ostala dvojica gledahu, nezaustivši ni rieči.

— Treba da mi odgovorite, znadete li sirovci! kriknu car gromkim glasom i planuv kao živa vatra. Vaš sam car i gospodar. Kažite, zašto vi nepijete vina, što ga meni podaste?

— Nebi bilo udvorno, odreče podrugljivo Orlov, piti pred vašim veličanstvom vino, koje vi odbiste.

— Idite do biesa! . . . To je vino otrovano.

Nitko ni rieči.

Tad Petar, videć da je bez oružja te u njihovih šakah, promjeni glas, te uljudno upita, da li će ga pustit na put, kako je već zamolio.

— Kamo, svietla kruno?

— Kamo? U Njemačku.

— Tà u Ruskoj imade toliko ubavih prediela, primetnut će Volkov.

— Ne, ne, voljan sam na put; to sam tvrdo odlučio.

— Carica neizjavi o tom jošte želje, gospodaru, prozbori Orlov, ustav se od stola. Ona mi zapovjedi, da vam prije svega uručim ovu spremku. Evo vam ključeva. Petar ju prihvati, otvori . . . i nadje u nutri c r v e n u v r p c u.

U tinji čas se izgubi sav u licu. Ona dvojica namigavahu si očima. Petar to razumje, te uzmakne drhćuć k vratam sobice i reče: S bogom, gospodo!

Orlov se primakne k caru i sagne se kao da će mu po navadi ruskoj ruku poljubiti.

— Netreba, progovori Petar, koracajuć natrag.

— Kako je objed sladak bio, valja da ti zahvalimo, primjeti drug Orlovov, posegnuv za mač. Mi Rusi, koje si ti uviek mrzio, neprimamo ništa bez zahvale.

Petar se skloni u svoju sobicu, te se zaključa.

Tad Orlov lupiv jednom nogom o vrata, obori jih i unidje sa svojim drugom u sobicu.

Zapodjene se borba — za tim nastade podpun mir. Izidjoše, te si opraše ruke i okrvarenu opravu; zatim se spremiše na put.

Na vratih dvorane pojavi se Ivan Platon Vasiljević. — Jadni je starac strepio cielim tielom, te blied kao krpa, upita jih:

— Gospodo moja! Da li je car poobjedovao?

— Da kako, odvrati Orlov, te sad moli . . .

* * *

To je konac Petra III., koj se popeo na priestol ruski mjeseca siečnja god. 1762.; a srpnja iste godine izgubio i krunu i život. *Prev. R. Stiglić.*

Stari Slaveni.

Ako i nemamo točnih izvješća o vjeroizpovjedi običajih te izobraženju starih Slavena, to je ipak izvan svake sumnje, da su oni bar od onoga vremena, odkada su poznati u Europi, pa do svoga pokrštenja bili doduše po-

gani, kljanjajući kumirom ali opet nisu bili tako surovi, da bi se mogli i smjeli brojiti u tako zvane barbarske narode; oni su se dapače nalazili na njekom stupnju narodnoga i vremenu shodnoga napredka, po kom bi se po današnjem načinu sudjenja imali staviti u red nješto već izobraženih naroda.

Što se tiče vjere Slavjana, kako nam ju predstavlja povjestnica, vidimo mnogo sličnosti s onom, o kojoj pripovieda bogoštovna poviest Inda. Znamenita božanstva Slavena bijahu: Bjeli-bog, Crni-bog (bies), Dia Didilija (bož. braka) Lada, Leda, Lelja (boginja ljubavi) Lelj, Leljo (bog ljubavi), Perun (gromovni bog), Morjana (boginja smrti), Prove (bog pravde), Radegost (gostoljubja), Živa (života), Svietovid (svevid) itd.

Perun, Bjeli-bog, držani su za darovnike svega dobra, Crni-bog svega zla, pa ti i Svietovid bjehu najviše štovani.

Bogoslužje svršavali su u crkvah i posvećenih mjestih svećenici (žerci), koji su ujedno bili i starješine naroda; pri bogoslužju obično se prinosila žrtva i prorokovalo. Žrtve su spaljivali i uz spaljivanje pjevali pjesme žalostinke; i zakletve su imali i vrlo ih štovali.

Što se tiče političkoga života, i tim su Slavjani, naseljivajuć se u Evropu više stoljeća prije Isukrsta pokazali, da su narod izobražen, jer su imali svoje gradove Stargrad, Novgrad, Kiev, Vinetu, Izborks, Smolensk, Crnigov, Pskov, i provodili patrijarkalni život. Najstariji spomeni dolaze pod Prokopijem g. 562, carem Mauricijem (582—602) i carem Leonom (886—911). Za prvoga bjehu upravljani u demokratičkoj državi svojimi zakoni državnimi i vjeroizpovjednimi, življahu u loših kolibah i mienjajuć često prebivališta; ratovahu ponajviše pješke oboružani štitom i kopljem, lukom i strielicom, mačem i praćkom. Po onoj drugoj dvojici ljubljahu tako slobodu, da ih nije bilo moguće upokoriti; bijahu osobito hrabri lahko podnoseći svakojake tegote; vrućinu, studen i oskudnost; prama strancem bijahu gostoljubivi, zarobljenike nezadržavahu u robstvu, nego ih po njekom vremenu odpuštahu. Slavjani su živili ponajviše od ratarstva i marvogojstva.

Žene su bile svojim mužem vjerne i često se sgadjalo, da su svojevoljno umirale pri njihovu pogrebu. Dokazano je, da je kod njih bilo knezova, plemića, boljara, župana, slobodnih i neslobodnih t. j. robova.

Slavjani osim što su ljubili kućevnost gojeći marhu i baveći se poljskim gospodarstvom izumljivali su obrte, i svojim proizvodom zemlje i truda na sve strane trgovinom otvarali put. Primorski gradovi na baltičkom moru, zatim na Dnjepru, gdje no su Kiev, Novgorod i Volkov, crno more s istočnim svietom spajali trgovinom sjevernu i zapadnu Evropu dokazom su već tadašnjega napredka da i nespominjemo, kako su se razumjeli u rudokopnju u topljenje i lievanje ruda, pravljenje soli, platna itd.

Nu što su ljubili mirni kućevni život, to je uzrok da su ih gnjeli i danku podvrgavali drugi narodi osobito njemački. Već pod Karlom velikim započeše ratovi ugnjetavanja bez sumnje radi trgovačke dobiti, premda su vodjeni pod vidom razprostranjenja vjere Isusove, jer je Frankom moralo naravno ugodno biti, raden narod u ratarstvu i trgovini ne samo kao sluge upotrebiti, nego se od njega i obrte učiti.

Što su Franci počeli, to su Saksonci a najposlje i Magjari nastavili; u mnogih zemljah Slaveni su iztrebljeni ili urobljeni, te im zemljišta porazdieljena medju biskupe i plemiće; slavensku trgovinu na moru istočnom uništili su sjeverni Niemci. *M—ć.*

Rimski nadpisi u Vinkovcih.

Nadpisi su sliedeći:

I.	II.
[L)IBERO·ET	D.
LIBERAE·SAC^R	P·AEL·VA
M·VLPv·FRONJO	CIBALO
AEMILIANVS·DEC·	P·ABR·Co·L·
MVN·CIB^A L·EFC·	CENTO·Co.

III.

D. M.

CAPONO·MEM
MO·CELER·TRB^V
NO·MILITVM·LEC·
PRIMAE·ITALICAE·IVLA·
PIA·COJVCI·BENE·
MERENTI·TE·APONA·
CALLITHA·FRATR.

Kameni, na kojih su prvi i treći nadpis, sasvim su sačuvani i nalaze se u hodniku velike straže; drugi, koji je sasma oštećen, te samo odlomak povećega kamena, čuva se u starinarskoj sbirci ovdješnje gimnazije. Sva tri spomenika našasta su u današnjih Vinkovcih.

Od drugoga i trećega nadpisa znamo za stalno, da su nadgrobni, oni bo počimaju slovima „D. M.“ (Diis Manibus), od kojih je na oštećenom drugom kamenu samo „D“ preostalo; isto se to i za prvi nadpis iz njegova sadržaja naslućivati da.

Iz ovih nadpisa doznajemo:

I. Da je rimski grad „Cibalum“ na istom onom mjestu ležao, gdje su sada Vinkovci, za što nam prvi i drugi nadpis, koji „Cibalum“ spominju, te i mnogi ini ovdje našasti spomenici jamče; dakle nije na briegu ležao, kako no grčki pisac Zosim u poviesti rimskih careva veli, * nego u dolini.

II. Da je Cibalum rimski municipij bio, te da je svoj senat, t. j. „ordo decurionum“ imao, što iz rieči prvoga nadpisa: „Fronio, Aemilianus, decurio municipii cibalensis“ sliedi. Kada je ovaj grad municipalnu samoupravu zadobio, neda se za izvjestno naznačiti; nu biti će ili za doba Karakalle (211—217), koji svim stanovnikom svoje carevine rimsko gradjanstvo pravo podieli, ili pako njeko vrieme poslie toga.

---

* Ovaj pisac veli sliedeći o Cibalu i njegovoj okolici: „Πόλις δὲ αὕτη (id est Κίβαλις) Παιωνίας ἐστιν, ἐπὶ λόφῳ κειμένη, ξενὴ δὲ ὁδός, ἣ ἐπι τὴν πόλιν ἀνάγει, σταδίων πέντε τὸ εὖρος ἔχωσα, ἧς τὸ πολὺ μέρος ἐπέλει λίμνη βαθεῖα. τὸ δὲ λειπὺμενον ὄρος ἐστιν, ἐν ᾧ καὶ ὁ λόφος, ἐφ' ὥπερ ἡ πόλις. ἐντεῦθεν πεδίον ἀναπεπτάμενον ἐκδέχεται, πολύ τι καὶ εἰς ἄποψιν ἄπειρον. Zosimi historiarum lib. II. cap. 18. Po svoj prilici razumievao je on pod „λίμνη βαθεῖα“ onu močvaru, koja kod starih pisaca pod imeni „Ulca, Hiulca i Οὐλκαία“ dolazi, te današnju Vuku znamenuje. (Šafařik, Slavische Alterthümer, II, 19). Ali „aus mangelhafter Landeskunde“, veli C. Boeck, „hat Zosimus, der allem Anscheine nach seinen Vorgänger Eunapius eilfertig excerpirte, die ihm vorgelegenen Berichte in arge Verwirrung gebracht“. (Sitz. d. phil. hist. Cl. d. k. Ak. d. Wiss. XXVII, 64).

III. Da je njeko vrieme u Cibalu, ako ne ciela prva talijanska legija, a ono jedan njezin dio u posadi bio. U trećem nadpisu spominju se Caponij Memmij Celer, vojnički tribun ove legije, Julia Pia, njegova žena i Apponija Gallitha, njegova sestra.

Prvu talijansku legiju ustanovi car Nero. Počamši od njegova vladanja pa sve do M. Aurelija desila se je ona daleko od savske Panonije, istom za vlade potonjega cara nalazimo ju u Meziji inferior i Daciji ujedno s'v. Maced., XIII. Gem. i XI. Claud., odkle je lako jedan njezin dio u Cibalum za posadu poslan biti mogao. *Mijo Brašnić.*

Besjednica.

Iz **Zagreba.** U sriedu je bila opet sjednica matematičko - prirodoslovnoga odbora jug. akademije, u kojoj je pročitana razprava pravoga člana Ž. Vukasovića o „glasilih i zujalih kornjaša“ (kukaca).

U istoj sjednici predan je akademiji na razsudu liečnički riečnik sastavljen drom. Iv. Dežmanom.

— Izašla je od sbirke Mücké-ovih historičkih slika sada već i treća: Usmrćenje Ljutomišla, kad su Hrvati ustali proti franačkomu gospodovanju. I ova se odlikuje ideom i dobrim izrazom te služi na čast našemu marljivomu portraitskomu i historičkomu slikaru g. F. Mücke-u. Prijatelji umjetnosti i povjestnice našega naroda neka nepropuste umjetnika podupirati. Ciena je slikam od 1—11 svakoj po 1 for., za prvu se plaća 2 for. a dvanaesta dobiva se na dar.

— Duhovna mladež nadb. sjem. zagr. dadė sinoć u slavu imendana svoga ravnatelja kanonika Tome Gajdeka glasbeno deklamatornu zabavu, na koju je pozvala mnogo duhovne i svjetske gospode.

Tko je rodoljubnoj mladeži g. Gajdek neka vide naši štioci iz ovo njekoliko redaka izvadjenih iz tiskane i dieljene pjesme Slavje istine:

Ravnatelju, otče dragi,
Umom, srcem vazda blagi,
Diko našeg spominjanja,
Istina se Tebi klanja!
Puno srce bez obinje
Tvoju milost napominje,
Koja vazda najpunija
Nigda nikog neodbija,
Koja svikla omladini
Svih kolikih nas posini!
Dobrotom se Tvojom hvali,
Koja pazi, prašta, žali,
Nezamiera i nezlobi,
Već namakne i nadobi!
Domoljubje Tvoje slavi,
Kojim svemu temelj stavi,
Želeć domu mir, poredak,
Svaki boljak i napredak
Svaku sreću i priliku,
Svojim ponos, čast i diku!
Tko bi Ti se otet mogo,
Tko će biti hladan mnogo,
Neuzplamtit iz svih silâ
Za takova otca mila?

Još je besjedovana Golgota od dra. Stjepana Ilijaševića i Jaroslav iz kraljodvorskoga rukopisa.

Sborovi: More adrijansko uz pratnju glasovira od dr. B. Ipavca, Bojna trublja od Dimića i Češti Manově od A. Jelena vrlo se dopadoše, a Andante religiozo, solo za violoncello uz harmonium od B. Wilferta, Marie, nocturne solo za glasovir od B. Richardsa i četverospjev u slavu svečara od A. Jelena osvjedočiše svakoga, da sjemeništna mladež liepo napreduje, kakova bi si napredka željeli i kod mladeži po cieloj domovini.

Narodno kazalište. U subotu dne 14. t. m. predstavljaše se na korist redatelja i predstavljača g. Josipa Freudenreicha prvi put „Talisman“, lakrdija s pjevanjem u tri čina od J. Nestroja, glasba od A. Müllera preveo koristnik. Kao svi komadi Nestrojevi i ovaj obiluje dosjetkami u dialogu a i drastičkimi situacijami. Izvornosti i inih dramatičnih prednostih zahman ćeš i u ovom njegovom komadu tražiti.

Prevoditelj je onamo poglavito težio, da sve dosjetke par force pridrži. Kod

takve težnje nalazimo sasvim naravno, da se je i u ovaj njegov prevod ukrao po koj izraz, koj baš neodgovara duhu našega jezika, a i izpravitelju nemože se zamjeriti da se je ograničio jedino na izpravljanje gramatikalnih nedostataka, jer inače morao bi često raditi proti nakani prevoditeljevoj, čemu nije nikako vlastan, no u tom stegnutom djelokrugu, čini nam se, da je svoju dužnost učinio, jer neopazismo takovih mana, izim u po kojem mjestu, gdje predstavljače očevidno iznevjeri memorija.

Komad bio je podobro odigran i dopao se je obćinstvu tako, da će se sigurno na repertoiru uzdržati.

G. Freudenreich (Tito Feuerfuchs) razvio je neobičnu svoju kazalištnu vještinu i mnogo humora, te pozdravljen kod svojega prvoga pojava živahnim pleskom, bio je znakovi velike dopadnosti često odlikovan; no u trećem činu promuko je iznenada tako, da je svoju ulogu jedva izigrao.

Gja. Popovićeva (Cipresenburžka) igrala je izvrstno, a i izabrala si je veoma komičnu masku, koja je uprav drastično djelovala — svaki njezin prizor bio je grohotnim smiehom i gromkim pleskom odlikovan.

Gja. Norvegova (crvenoglava Salomea) takodjer je podpunoma uspjela i veoma se je dopala. S g. Plemenčićem (pivar Špund) bila je dva puta uzastopce živahnim pleskom izazvana poslie quodlibeta, koj će se prigodom opetovanja za cielo jošte većma dopasti, budući ovaj put nije diomice baš savršeno uvježban bio.

Kuplet g. Plemenčića a dopao se je, jer sadržaje dobrih dosjetaka a i bio je po njem dobro izveden.

Ostale važnije uloge predstavljene po gospodičnah Bajzovoj (komorkinja) Perisovoj (vrtljarica) i Jelenskoj (Emi) zatim po gg. Sajeviću (vlasuljar Marki) Mandroviću (Plucerkern) i Stefanoviću (dvorskom sluzi) bile su dobro izvedene.

Kazalište bilo je puno, no ne tako, kako bi izvanredne zasluge g. koristnika zaslužile bile.

U nedjelju dne 15. producirao se je medju čini dobro izvedene reprize od operette „Blebetuša saragoska“ njeki g. Pietro Clementini na tako zvanoj ručnoj fisharmonici i bio je zbog svoje neobične okretnosti prsti podosta živahnim pleskom i izazivom odlikovan. Nastroj nije savršen i za veće prostorije dosta jak.

Isti pokusio je svoju sreću i u utorak dne 17.. no nije pokazao osobite privlačne sile, jer je kazalište uprkos tomu, da se je prvi put dopao, prilično prazno bilo, čega radi mislimo, da se je s tom predstavom i dokončalo njegovo gostovanje.

Taj večer vidjesmo prvi put predstavljati u našem jeziku poznatu njemačku veselu igru u 1 činu „Guščica iz Bukova (das Gänschen aus Buchenau)“, koja se je i kod nas dopala.

Gja. Sajevićeva uspjela je u naslovnoj ulozi podpunoma i zaslužuje tim veću pohvalu, što se nije zanieti dala prigodom, koja se u tom komadiću često pruža, da pleskanja radi prekorači granice umjerenosti i istine, već je svoju ulogu bez svakoga i najmanjega komediantizma izvela, a ipak umjela je milinom svojih neprisiljenih kretanja i za rukom pošlim karakterisanjem od početka do konca zanimati.

G. Ban (Zebić) podobro se je držao, samo nije bio dosta ugladjen. G. Cvietić (Srebrnjak) ima jošte manje fine turnire — a uprav ta je u toj ulozi prije svega potrebna. — Čudimo se, zašto je redateljstvo, njemu uprav tu ulogu podielilo. Tehnički pododbor, koj nadzire podieljivanje uloga, trebao bi, da takove nedostatke odstrani u buduće, jer shodno podieljivanje uloga od znatne je važnosti za uspjeh predstave.

G. Mandrović (baron) i gospoja Popovićeva (baronica) bijahu na svojem mjestu i podupirahu dobro protagonisticu.

Sve u svem uzemši, bio je komad podobro i prilično točno odigran. Plesak, kojim su po svršetku igre svi sudjelujući članovi izazvani bili, bio je bez sumnje ponajprije namienjen gospoji Sajevićevoj, koja može tu ulogu medju svoje bolje uvrstiti.

Predstava se dovršila jednoaktnom već više puta danom veselom igrom „Obrstar od 18 godina“ i bila je uprkos tomu, da se je kritika u obziru naslov-

ne uloge već opetovano negodovanjem izrazila, kao prije popunjena sve do jedinoga poručnika Henry-a Blansoy-a, kojega je ovaj put predstavljao g. Sajević i to prilično dobro.

U četvrtak dne 19. bila je repriza prekrasne vesele igre u 1 aktu „Recept proti punicam" i operette „Momci na brod" te je postigla najbolji uspjeh.

Večeras je prijam zaslužne predstavljačice gospoje Marije Popovićeve. Tom prigodom predstavljat će se zanimiva drama „Gospodična s kamelijami", koja je toliku pozornost pobudila i kod nas, kad se je pred više godina prvi put predstavljala. Glavnu ulogu predstavljat će gospodična Perisova, kojoj slične uloge veoma dolikuju. Izgledamo dakle ugodan večer i mnogobrojan posjet, koj za cielo zaslužuje vriedna koristnica. —l—

Književnost. (Hrvatsko-srbska). Poštena unija. Štampana brošurica kod Drag. Bokau-a. U 8-ni str. 8. Ciena 10 novč.

— U Beču se nakladom školskih knjiga doštampava novo važno hrvatsko djelo: Logika, rukopis g. Vinka Pacela.

— „Artilerija u polju", objasnjena i dopunjena sa primjerima iz ratne historije. Sa šest malih planova. Preveo Mladen Janković, častnik. U Biogradu. Štamparija N. Stefanovića 1867. Na 16-ni 2 l. 202 str.

— „Reprezentativna sistema. Državopravna razprava." Napisao Gjorgje Vukičević. (Preštampano iz „Matice" za god. 1867). U Novom sadu. Platonova štamparija 1867. Na 8-ni 1 l. 42 str.

— „Nauka o vaspitanju". Od dra. med. Mihajla Ružića (Rozena), pomoć. srbsko-knež. nar. biblioteke. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni 3 l. 128 str.

— „Priručnik pravoslavnoga svećenika". Prevod s grčkoga od Gjorgje Jovanovića, tajnika mitropolita sarajevskoga. Pečatnja I. K. Sopronova u Zemunu 1867. Na 8-ni X u 111 str.

— „Politički spisi Matije Bana" u godini 1866. III. U Biogradu. Pečatnja Aleksandra Andrića 1867. Na 16-ni 113 str. Sadržaj: 1. Istočno pitanje s gledišta zapadno-evropskoga (Sastavljeno na franauzkom jeziku i pečatano u parižkih novinah „Avenir National" br. 697 i 702). 22 str. 2. Srbi i Grci u istočnom pitanju 20 str. 3. Rusija i Jugoslaveni 61 str.

Svašta. G. M. Kovačević, rodjen Dalmatinac veletržac, sada u Ruskoj poslà „Matici" u Zadru 500 for.

— Ruskomu pjevaču Slavjanskomu napokon je pražko redarstvo dozvoljelo koncertovati u Pragu, te je 6. o. m. dao ondje vrlo liep koncert i dopao se neizmjerno.

— Preuzv. g. biskup djakovački Strossmajer dao je dosada na crkvene, znanstvene i čovječne svrhe 654.050 for., što se zna, a koliko je još toga, što je dala desnica, da lievica nije saznala.

— Opet će u Ljubljani izlaziti Slovencem omiljeli politički list „Triglav".

— Od siečnja izdavat će poznati u nas francezki publicista g. Lj. Rigondaud u Mletcih časopis „Revue orientale". Ciena 36 franaka.

Kaže i piše mi se, da je prvi tečaj „Dragoljuba" rodoljube i rodoljubke prilično zadovoljio. Urednik će većim iskustvom nastojati, a već je i drugačije učinio, što treba, da „Dragoljub" u drugom tečaju bude i krasniji vanskim oblikom i nutarnjim sadržajem. Za ufano budu nas izvornimi pjesmami, novelami, i drugimi sastavci podupirali gg.: Ban Mat., Begović Nik., Čakra Emil, Demeter Dim. dor., Dežman Iv. dor., Filipovići Iv. i Ferdo, Ilijašević Stjep. dor., Jugići Ivan i Vatr.. Jarnevićeva Dragojla, Jambrečak Drag., Korajac Vilim, Kukuljević Ivan Sakcinski, Kurelac Fran, Lorković Blaž, Lopašići Radoslav i Stjepan, Macun Ivan prof., Martinović Sava kapetan, Modec Ljudevit, Okrugić Ilija Sriemac, Pacel Vinko, Perkovac Ivan, Preradović Petar, gjeneral, Rački Franjo dor., Rusan Ferdo, Sačić Stjepan major, Sajort Franjo (Ljubišić), Stojanović Mijat, Subbotić Jovan dor., Svilović Luka, gimn. direktor u Spljetu, Šenoa August, Špun-Strižić dor., Tkalčić Ivan, Tomići Jos. i Aleksander, Adolfo Veber Tkalčević, Vidovička Anka i njezin suprug u Zadru, Vukotinović Ljudevit i mladji naši književnici.

Predplatnina ostaje ista poštom i dostavom u kuću 5 for. na godinu. Još imamo dovoljno brojeva ovogodišnjega tečaja kom. po 4 for.

☛ **Ljetošnje dužnike molimo da pošteno namire svoj dug.**

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 52. U Zagrebu 28. prosinca 1867. **God. I.**

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN LIST.

Izdaje ga i uredjuje **Gjuro Deželić.**

Razdava se svake subote. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu; za pol godine polovica. Listovi s novci i pisma neka se šalju franko uredničtvu: vlaška ulica u Šoštarićevoj kući br. 32.

Prvi pogled.

(*Novelica iz zagrebačkoga života*).

I.

Prvi pogled oka tvoga
Zatravi mi srdce moje,
Mir i pokoj ti razori,
Robom si me učinila.

Bijaše nedjelja. Podne zvoni na tornju sv. kralja.

Cviet zagrebačkoga gradjanstva a ponajviše bezbrižna mladež obojega spola grne po običaju iz crkve od „po dvanaestne mise" u biskupski vrt, kano da će se tamo sjajna kakova gostba obdržavati. Svimi puteljci vrve šetaoci, te im se nemožeš dosta ugibati; sve je živo i veselo; ovdje posjela družba u okrug, pa se razgovara, tamo se gone dječica po mladoj travici smijuć se iz svega grla, a tamo opet šeću odraslije djevojke — mislio bi: nehode, nego nad zemljom lebde, tako im je hod gibak i lahak, da im nožice u sićanom pjesku niti traga neostavljaju. Milota je pogledati toliku divnu raznolikost, i čovjek bi se lasno zaneo, te u svom zanešenju pomislio, da je njekom srećom u raj ili bar u kakav začarani vrt dospio. Proljeće se istom otvorilo, te je ovo drugi ili treći dan, koji se može svom krasotom proljetna dana ponositi. Blago je sunašce raztjeralo jutarnje magle i otopilo zrak, da je oko podneva toplo i ugodno bilo, kano u pol svibnja. Raznoliko drveće prolistalo već, a brižno njegovano cvieće lišilo se svoga zimskoga pokrova — jesenskoga lišća, koje ga imalo braniti od ljute zime i huda mraza, ter se jur po gdjekoje i divno razpupalo. Lagani vjetrić ljuljaše mladjanim lišćem, a iz tiha šuštanja čulo se crkvutanje drobnih ptičica, u koje se umješao glasan smieh vesele dječice i poluglasno hihitanje šalećih se djevojčica. Nu što je sve to prema ljepoti tolikih ovdje sabranih lica i prema sjajnomu ukusu i nakitu, kojim su toli mnogobrojne šetalice svaka skoro drugčije i jedna ljepše od druge nakićene. Tomu nenaviklo oko mora da se od tolikoga blistavila zasliepi, kakono biva oku, kad se upre u žarko sunašce.

Puteljkom, što se vije prama zidinam „seminarskoga vrta" idu upravo tri djevojke; dvie od njih mora da su si sestre, jerbo su si slične a i nakit

im posve jednak svjedoči, da jih je jedna ruka odjevala. Za njima idu lagano dvie vremešne ženske živo se razgovarajuć valjda o svojoj dječici, jer su jim pogledi s njekim ponosom uprti u kćerke, koje su već podobro, šaljikujuć se medju sobom od majkica svojih odmaknule.

Došav do klupe, koja je upravo pod „šeminarskim zidom namještena“ ustave se djevojčice, da si dočekaju majke i da slušaju liepo prebiranje na fruli, što se iz sjemeništa miloglasno razliegalo; nu najedanput zamuknu glas frulin i mjesto njega čulo se više krepkih glasova, molećih složno angjeoski pozdrav a zatim nastade duboka tišina, kano da je sve oniemilo.

— No Marice, što si se zamislila? pošalit će se jedna od djevojaka i bocnuti svoju lievu drugu, kojoj se zbilja liepo okance o zemljicu oborilo, a duh kano da se zaljuljao na zadnjih akordih miloglasne frule i kano da sanja o neznanom frulaču.

— Oprosti, Ružice, ta znadeš dobro, kako sam sanjarske ćudi i kako ljubim glasbu, pa me je lahko zanieti, progovori Marica toli blagim glasom, da joj se družici nije htjelo više u nju zadievati.

— A još k tomu najvolji moja sestrica slušati, kad tko liepo u frulu svira, a moramo borami, Ružice, i mi dvie priznati, da je taj klerik baš liepo svirao! pridoda treća djevojka.

Marica se milo nasmjehnu i prodje ju sjeta, te ona opet vesela priskoči k materam, koje upravo nadodjoše i sve tri djevojke stadoše u jedan mah romantički taj prizor pripovjedati.

Majkicam se dopade nedužna šala njihovih kćerčica, te se i one uzeše šaliti pa tako šalikujuć se dodjoše na brežuljčić do golubinjaka, odavle pokraj vrelašca do ribnjaka — a onda izadju iz vrta van.

Dočim su se one uzpinjale na brežuljak pod doksat biskupskoga dvora zazvoni zvonce u sjemeništu, zovuć valjda k objedu. Marica se i nehotice još jednom ogleda na sjemenište, koje se upravo sa ovoga mjesta liepo vidi i zamakne za biskupski grad.

II.

Čudna li je zagonetka u obće to ljudsko srdce, ali još je zamršenija zagonetka srdce u mlade djevojke.

Naša se Marica od onoga dana, kako je čula glas frule na biskupovom vrtu, sasvim promieni, postade sjetna nevesela, svaki bi se čas zamislila i žive joj se fantazije svejednako s neznanim frulačem zabavljale. Gdje godj je bila i kudgodj hodila, svuda joj u ušijuh zujaše toli milo udešeni akord. Sama si nije bila sviestna svoga stanja, nu činilo se njekako, kano da je božić Ljeljo onaj bezazleni glasak frule pretvorio u otrovnu svoju strielicu, te da je njom ranio nedužno srdce Maričino.

Vesela i bezbrižna dosele djevojčica postade najednom tužna i ozbiljna, njeki ju nemir stezaše i sama si neznadjaše reći, što joj je. Zdrava je bila, ali joj zdravlje nije prijalo, boli nije osjećala, pa je ipak bila bolestna i to tako bolestna, da su joj od bolesti rumena lišca probliednula i upala, a vedro se plavo oko zamutilo i u zemlju obaralo.

Sve se čudilo toj nagloj promjeni, a nitko se nije mogao uzroku domisliti; jer je svaki već na onu šalu u biskupskom vrtu zaboravio. Marica pako šuti i nikomu svoj jad nekazuje. Majka, sestrica i prijateljice vrte se oko nje, nebi li što izpipale, ali Marica šuti kano kamen; odvraća jim svejednako da je zdrava i da joj ništa nefali, a opet zna, da samu sebe vara, nu kako će jim se bolje povjeriti, kad si niti sama pravo za bol nezna; težka joj je — to osjeća u srdcu, ali opet i sladka, te joj se njekako čini, da bi joj s bolju moralo i srdca nestati.

Bio opet liep dan. Poslie podne izselio se cieli skoro Zagreb u liepa šetališta, koji u Maksimir, koji u Tuškanac, koji u biskupski vrt, koji opet prama Savi ili Pantovčak.

Marica sjedi kod prozora, na krilu joj tanko švelo a u ruci iglica, ali je slabo šivala: misli joj se izgubiše Bog zna kuda i ona nehotice podboči glavicu o lievu ruku a tamno oko upre nehajno kroz prozor. Najednom joj oko sjevnu, rumen ju oblija, sva se potrese i lice si ručicami prikri. Ulicom prodje duga povorka „crnih djaka“ idućih upravo u Maksimir na šetnju a Marica sjeti se frulača i silno se uzbuni.

Jedva se razabrala pane joj u sobu sestrica i pozva ju umiljato, da ide š njom i s majkicom šetat, pa joj jošte k tomu ponudi, neka bi za danas ona odlučila, kamo bi bilo najugodnije ići.

Mariju prodje njeka tajna radost i na čas kano da se poveselila, što će moći u Maksimir, ali opet nadvlada u njoj razbor, te ona predloži, da bi se prošetali u žaversku dolinu.

Nema možda skoro krasnijega vidika, nego što je sa briega Tuškanca u dolinu žaversku. Taj vidik može zanieti čovjeka hladnokrvna, nekmo li nebi zanio srdce mlado, ćutljivo i sanjarsko, pa s toga se nemoramo čuditi, što se bolnoj Marici htjelo ovamo prošetati.

Eno se spušta cielo družtvance kroz šumicu Cmrok. Djevojčice trče, a medju njima trči i Marica, silom hoće da je vesela, ali bi i srednji poznavalac ljudij vrlo lasno prepoznao, da joj veselje od srdca neide.

Sišav s brda krenu Marica kano njekom tajnom silom tjerana pod hlad sjenatih grabrića, što su pred kapelom sv. Žavera poredani i u kojih su hladu ponamještene postaje križnoga puta. Pred drvoredom stoje kamenita oblučasta vrata, a za vrati dva kamenita kipa.

Marica koracaše nehajno uz brdašce, dočim joj je družtvo malo zaostalo, i dodje pod kameniti luk. Tuj podigne zamišljenu glavicu i opet ju namah spusti. Postane časak i uzdrhće kano jasenov listak. Srce joj stade žestoko kucati, kano da joj hoće nježne grudi prodrieti, tamno dosele oko sinu joj neobičnim žarom, a isto joj se tako i blieda lica ražariše, na ustnah pako kano da joj lebdi blagi posmjeh. Podignu još jednom oboreno oko i okrenu se kano da će natrag, ali joj na put stane sestrica: „No Mimice, kamo ćeš? Vidiš da i mi svi za tobom idemo“. Na što Marica doduše postoji, ali se još više smete; nu na njezinu sreću bijaše družtvo u živahnom razgovoru, te

neimaše kada na Maricu paziti, s toga joj zabune nitko ni neprimjeti do jedine sestre, koja si je opet nije mogla protumačiti.

Na podnožju kamenitoga kipa sjedi mladić, mlad kano kaplja, a liep kano liepa jabuka. Glavom mu se prosule obilno plave vlasi, koje su čedno pričešljane te otvaraju još bolje visoko vedro čelo. Pod čelom sjaju se dva velika oka, kano dva draga kamena; pa premda su ponješto tamna ipak im je sjaj jošte neobičan. Obraz, na kom su se tekar pojavile muževne crte, bijaše mu preko mjere blied a jagodice upale. Bilo je vidjeti, da je siromak bolan i da mu je težka te dugotrajna bolest lice pobielila. Ruku takodjer bliedu i suhu držao je na prsih kano da si hoće dihanje olahkotiti, a drugu spustio je nehajno u krilo duge svoje crne haljine, koja je cieloj prikazi još veću zanimivost podala. Kano tugujući angjeo smrti sjedjaše mladić, da si odpočine, jer mu se već nabirao znoj na trudnom čelu. U to stupi Marica pod luk i on podigne svoje oko te mu se pogled sukobi s pogledom djevojčinim i kano da mu je s njezina oka odskočila iskra, obori glavu, srdce mu življe zakuca, krv mu tielom proteče, neznana dosele sladkost prodje mu bolne grudi, uzdahne duboko i reko bi, bol mu je odlanula, stane laglje dihati.

Za čas pogleda opet nadošlu djevojku, ali je ona plavo oko oborila, nu još je mogao vidjeti, kako joj se nježne grudi dižu, kako je duboko uzdahnula, kako je smetena, te nezna kamo bi krenula. Razumio je njezinu smetnju a i sam se zabunio, te mu se bliedim licem lagana rumen proli, da joj se je još ljepšim i krasnijim pričinio.

Prodje pokraj njega družtvo, a s družtvom i djevojka; on se više nije za njom ogledao, ali čemu da se i ogleda, kad joj je sliku pred sobom vidio. To ga još više zabuni i on ustade sa kamena te podje iz drvoreda van, da se raztrese, te da si nenadanu prikazu iz glave izbije, nu je li mu to za rukom pošlo? — — Zahman se je otimao; lukavi je božić dobro namjerio, a striela svojski pogodila, te premda se u njem nije uzpirila strast, jer se je naučio sama sebe obuzdati, to je ipak djelovao onaj otrov s Ljeljeve strielice i porušio sladki mir u njegovoj duši. Dosele je tielom samo bolovao, a sada mu se i u dušu zavrieži težka bolest, tim teža, što joj lieka nije mogao dati. Mnogo se je trudio, da otu strast u njenom zametku uguši i živo si predstavljao, kako je griešno željeti, što nije moguće imati, ali ni to nije bilo dovoljno, on je doduše čist ostao od svake požude, ali mu je zato ipak liepa ona prikaza zasjela mozag i srdce. Razmišljaše sobom, kako li ga je jedan slučajni pogled toliko mogao uznemiriti, pa je opet ćutio, da mu je taj nemir sladak, i nije mu bilo milije zabave, nego zaroniti mišlju u duboke tajne onoga toli pouzdanoga pogleda. Tako mu prolažahu dani u vječnoj borbi sa svojom dušobolju, a noćju kad bi mu blagi Morfej umoreno i bolno tielo u svom krilu okriepio, onda mu se duh zabavljaše zamamljivom prikazom i predstavljaše mu slike kakovih si budan ni pomisliti nije mogao.

I Marica bistrim okom primjeti, da je mladića svojim pogledom uzbunila, ali se i njoj bolje neprigodi i nju zatravi prvi pogled neznana mladića. Nije sirota znala, što to š njome biva i kakova se tajna moć š njome poi-

grava, koja ju je ovamo dovela, gdje je našla mladića, za koga joj tajni njeki glas šapće, da ga već odavna pozna, premda se ona nikako nemože dosjetiti, gdje bi ga bila mogla vidjeti. Umiljato njegovo oko, bliedo lice, sve joj to poznato, ali odkada? — toga nezna — pamet joj veli, da ga je danas prvi put vidjela, ali joj srdce šapće, da je to već stari prijatelj i da se ona jur dugo š njim zabavlja. Pa je napokon srdce i prevladalo, i Marica se njekako neobično razveseli, da se to svim na čudo dalo.

Čudjaše se tomu i Maričina sestra, te si svakojako glavu razbijala, da se sestrinoj tajni dovine i napokon saleti ju čudna misao, te će Maricu opomenuti: „Marice, Marice, meni se čini“ — ali joj Marica metne ručicu na usta i vatrenim cjelovom zakrši joj daljnu rieč. To joj je sestru još većma u misli pokriepilo, ali se ona smilovala Marici, te šutila.

Kod crkvice posjede družtvo na zelenu travicu, a djevojčice se nasladjivahu pogledom u divnu dolinu.

— Jeste li vidjele onoga mladića, sjedećega dolje na kamenu? zapita družtvo njeka ostarjela gospodja, na što gospodje odvratiše, da su ga vidjele i stadoše ga hvaliti, kako je liep, ali da mora biti težko bolestan.

Otaj razgovor slušaše pozorno Marica, premda je malo podalje stajala, a još većma naperi uši, kad ona gospodja, koja je zaprela razgovor, nastavi dalje: „To vam je diete iz dobre kuće i valjal mladić. Iz prva i već od mlada imadjaše osobitu volju za svećenički stališ i ništa ga nemogaše odvrnuti, da se njemu neposveti, pa se i zbilja na najveću radost svoje udove majke obukao. Nu bivši u crnoj školi dva ljeta prodje mu njekako volja za taj stalež; kako on sam veli, spoznao je sada, kako nije dorasao toli uzvišenu stališu i htjede se svući, nego mu mati mal ne sdvoji, on se jadan sklonu, te osta u crnoj školi; a sada će nesmotrena mati, da si sačuva popa, izgubiti sina; jer je siromak s nezadovoljstva i s duševne boli pao u sušicu, i koliko sam čula, već su mu svi liečnici odbrojili dane. Sve ga žali, jer je vrlo darovit i ćudoredan mladić, dobra i bistra glava te osobiti svirač na frulu, u koju još i sada — na pol mrtav vrlo rado svira, pa sam čula, da su mu baš one nedjelje, kad smo ga mi u biskupskom vrtu slušale, frulu na silu uzeli i zabranili mu, da nesmije više svirati; on se, vele, siromak tada sit naplakao, kao malo diete, kad mu uzmeš igračku.“

— Šteta! Šteta!“ sažale ga svi, samo Marica nereče ni rieči; nu njoj se biser suza zasja na liepom oku, koju je zalud nastojala sakriti — sestrica ju je zapazila — — —

III.

Sve je na tom svietu nestalno. Vrieme prolazi i nas u vremenu nestaje. Život je ljudski slaba rosna kapljica, koja se objesi o morsku pećinu i divnom krasotom u izhodećem sunašcu sjaje, ali malo čas i nestaje biserne rose u bezdnu morskom.

Zvona zvone na zvoniku prvostolne crkve toli muklo i žalovito, da moraš i nehotice pomisliti, njekomu zvone ili bolje reći nam zvone, da nas opomenu, da je opet njetko ovaj tužni i nestalni sviet zamienio boljim i stalnijim. Dva dana ječe zvona i tužan im se jek razleže ulicami grada Zagreba. Da je njetko na kaptolu umro, to svaki zna i na brzo naznio se takodjer glas, da je umro — klerik, a sutra poslie podne, da će mu biti sjajan sprovod k sv. Jurju.

Muklo zvono daje znak, da svećenstvo izlazi iz crkve i da će sprovod krenuti. Kaptol se napunio svietom, njekoliko mladića dieli medju sakupljeni sviet tiskanu uspomenicu: „Suze za preminulim drugom“. Svi žale nevoljna mladića, koj morade u najljepšem cvietu svoga života, u 19. svojoj godini s ovoga svieta izniknuti; svi žale sirotu majku, koja si uzalud nariče izgub-

ljenu nadu i utjehu. Povorka krenu. Sprovod otvori mnogobrojna školska mladež sa svojimi učitelji. Za njom idjaše vojnička glasba, koja je upravo doigrala krasnu tužaljku, a nju izmieni sjemeništna mladež u kamilavkah iliti bielih crkvenih rubačicah, pjevajuć izmjenice s koralisti tužni: „Smiluj mi se, Gospodine.“ Za klerici koracaju kanonici u svojih crvenih mucetih, a za njimi ide sprovadjajući svećenik s podvornici. Cviećem nakićeni lies nosi osam mladića, a osam ih uz lies stupa, gorućimi sviećami u ruci. Za liesom tetura razcviljena majka, rodjaci, suučenici i drugi mnogobrojni sviet. Korak za korakom kreće se dugi sprovod kroz Jelačićev trg, dugu, kipnu i jurjevsku ulicu na groblje sv. Jurja. Groblje odsievaše u zlaćanih tracih zapadajućega sunca; krasan bijaše to prizor. Svećenik izpjeva turobno zadnji: „Neka počiva u miru“; drugovi odpjevaše mu izvornu krasnu oprostnicu i nastade mukli tutanj grudâ. Sunašce pomoli se još jednom tako tužno, kano da i ono plače, te se opet sakri; svakomu nazočnomu zasvieti suza na oku, samo jedno stvorenje neplače, nego uze grudicu zemlje, baci ju u hladni grob i ode. Sviet se razišao, grobar načinio mogilu, zasadio križ i na groblju nastade opet mrtva tišina. — —

Dva tri dana govorkalo se gradom o liepom sprovodu, govorkalo se koješta, što je tko na sprovodu opazio, govorkalo se takodjer, da je njeka djevojka, došav sa sprovoda kući, smrtno oboljela ili kako njeki pripoviedahu — poludila. To se dva tri dana gradom raznosilo, a napokon na sve zaboravilo. Nu u svem tom bijaše ipak nješto istine; bijaše istina, da je djevojka došav kući težko oboljela i da su se njezini pobojali, da će ju sirotu prikriti gusta tmina — suludosti.

I Marica bijaše na sprovodu, ali tako mirna i skoro bi rekli nehajna, kano da pokojnika nežali, pa opet tko ga je više žalio od nje? — Oko joj bijaše suho, ali strašno, jer joj se ostaklilo i ukočilo kano da je ugasnulo! o kako bi i mogla plakati? nebi li svaka suzica bila prevelikom polakšicom njezinoj boli? — Tako koracaše ona niema i kano bez duha cielim putem. Na groblju uze grudu crne zemlje i baci ju skoro prva u duboki grob, mukli tutanj probode joj dušu, protrne sva i malo što nije pala u nesviest, ali se još i ovaj put njekako održa, te kad se stao sviet razilaziti, podje i ona. Mati i sestra sgroziše se š njezina pogleda, i mišljahu, sad će se srušiti, s toga ju primi sestra pod ruke, nagovori ju ljubezno, ali Marica nedaje niti glasa od sebe, nego hrljuda oslonjena na sestrinu ruku kući.

Stupiv u sobu izdadoše ju utrudjene i previše napete sile te ona pade iz sestrine ruke u bližnji naslonjač. Težka bezsviestica oduze joj za njeko vrieme svaki znak života i ona bijaše sretna, jer nije u taj čas osjećala nikakove boli. Mati i sestra položiše ju u postelj. Ležaše bezsviestna. Uplašena majka dakako ni oka nestisnu, nego čekaše nestrpljivo, dok joj se ljubezna kćerka opet u život povrati. I začuv lagani dah, priskoči k njoj, nebi li štogodj poželjela. Marica otvori mutne oči, ali jih opet brzo zatvori, kano da nemože svjetla podnieti i opet ju prikri gusta tmina. — Strašna vrućica držaše ubogo djevojče. Prema podnevu drugoga dne bilo već majci predugo čekati, te ona naumi poslati po liečnika, no u to i bolestnici olakša, te počne laglje dihati. Mati priskoči k njoj i zovne ju imenom, a ona otvori oči, te ih ovaj put nezatvori opet, nego joj se napuniše suzami, a ona uhvativ majku za ruku stane slabim glasom šaptati:

— Jeste li čula, kako liepo prebire? Ja sam ga čula i vidjela sam ga, oh, kako me je milo gledao! — —

Majka se na to još većma prepane, misleć da joj je možda kćerka poludila i slušaše pazljivo, što će još buncati, ali ona više ni riečce, nego pusti majčinu ruku, obrisa si suze sa očiju, okrenu se na drugu stranu i zaspi tvrdo.

Majka si neznadjaše pomoći, niti znaše što bi začela, napokon odluči ipak pričekati, dok se Marica probudi i onda će vidjeti, treba li joj kćerki pomoći. Pod večer prije nego što je zapalo sunce, probudi se Marica sasvim mirna. Na majčino pitanje odgovaraše posve razumno a suludosti kakvoj nebijaše ni traga, ako već možda taj neobični mir nebijaše pošljedak poremećenih duševnih sila.

Marica bijaše razumna i dobro odgojena djevojka, pa je s toga znala samu sebe nadvladati, a opet nije htjela, da si majku žalosti, te je svoju težku bol skrivala koliko je mogla pod krinku umirene i spokojne duše, nu tko ju je bolje motrio, mogaše lasno opaziti, da je taj njezin pokoj duše prisiljen. Za njekoliko dana ustade ona s postelje, čovjek bi mislio, čisto zdrava, pa je možda na tielu i bila zdrava, kako može tielo biti zdravo, kad u njem duša boluje. Bol je svoju pred svakim tajila, pokazivala se veselom, ali joj to uviek nije pošlo za rukom, jer je često u najljepšem veselju znala zaplakati i onda bi plakala kao sinja kukavica. Radila je marljivo, gledala da se što većma raztrese, nebi li bar za časak na svoju ranu zaboravila, ali zaludu, glas joj frulin svejednako u ušijuh zujio a pogled frulačev pred očima treptio.

Tako je kuburila njeko vrieme, najednom pane joj nješto na pamet i ona zaprosi njekoga dana majku, neka bi š njom išla na groblje. Majka se joj toj prošnji začudila i nevala joj zadovoljiti, ali pošto je Marica sve usrdnije prosila, nemogaše joj napokon odoljeti i ona podje š njom na groblje. Putem bijaše Marica neobično vesela, razgovaraše se s majkom o koječem, i nebi joj poznao, da ju kakova nutarnja bol tare. Došav na groblje potrči prema grobu, koga si je dobro upamtila, baci se na tvrdu zemljicu i zaroni u vruću molitvu. Iznenadce preobrazi se sva: oko joj sjevnu živim žarom, lice joj se zarumeni a iz prsiju prodre joj uznositi klik: „Jest, kad nisi mogao ti Bogu služiti, ja ću mu služiti!“ Na to ustade sa zemljice, obrati se k majci i odkri joj na grobu davno snovanu misao, da će se Bogu posvetiti i njemu miesto pokojnika služiti, koga je njeki tajni udes š njom toli uzko skopčao.

Majka u taj čas ništa nereče, misleć da je ota odluka plod bolježljive razmnive, koja joj kćerku već tako dugo muči, ali je ona ostala kod svoje odluke, a koja će mati odoljeti prošnji i zahtjevu svoga djeteta, a još k tomu nesretnoga djeteta?

* * *

Za tri godine raznio se Zagrebom glas, da je umrla sestra Filipina. Svakomu, koj ju je imao priliku poznavati, ražžalila se sirota duvna ali i svaki je želio konac njezinim tajnim mukam. Mišljaše uboga, da će u tihoj ćelici pustoga samostana naći žudjeni pokoj, pa ga i našla u toliko, što se samo s Bogom zabavljala, ali rana duše njezine ostade nezacieljena, te joj napokon i prije reda zadade smrt. Podala se jadnica u volju Božju i sve joj se sestre čudjahu izvanrednoj odanosti, kojom je težke muke dugotrajne bolesti podnosila. U vrućici bi kadkada buncala o njekakvoj fruli, a sestre si toga nisu znale protumačiti. Čas prije smrti uzdahne duboko: „Dakle mi ni to nije sudjeno, da mjesto njega Bogu služim. Budi božja volja!“ i timi riečmi pusti plemenitu svoju dušu, koju je jedan pogled učinio robinjom težke duševne boli.

Gj. Krupski.

Mazarinova nećakinja.

(*Historička novela*).

Svrši se „najgrdiji od svih gradjanskih ratova“, kaže poviest ob onom ratu, koj je trajući skoro dvadeset godina liepu Francezku opustošio, te ostao okaljan zbog Ljudevita XIII. i Ane austrijske. Dne 12. listopada 1652. udje

Ljudevit XIV. kao pobjedonosni vladalac u Pariz, koj je sada bivšemu svomu prognaniku ponizno dovikavao: „Gospodaru, daj nam hljeba i vrati nam mir!“ Turenne, Hoquincourt de Brêge i St. Roche, pomogoše mu na priestolje vjernim oružjem a najviše pomože si sam lukavošću i ljubežljivošću u Pontoise-u, gdje je primao poslanstva parlamenata i municipija. Orleanci sa oholimi feudalci Bouilloni, Montmorenci, Longuevilli, Gondi i Rohani bjehu, koji posmicani koji sažgani ili za uviek pognuti pod žezlo kralja, koj se već u 17. godini pokazao tadašnjoj Evropi kano prvi vladalački veleum. Rano dozrelì i postade mužem, kao što inače nije ni možno u tolikoj borbi s nesrećom i krvavim oružjem gradjanskoga rata. Malo on dosad na sebe mišljaše, jer su mu se sve misli slagale samo u tom, kako da nesretnoj zemlji povrati mir; uslišav pouke Turenna i Colberta stupi mlad kano kaplja na utvrdjeni priestol svojih otaca, pa ako se je ikad činilo, da je koj vladalac zvan, da uživa na kruglji zemaljskoj sretne i blažene dane života, bijaše to za cielo Ljudevit XIV.

Dne 3. veljače 1653. poslie dvogodišnjega progonstva vrati se u Pariz stožernik Mazarin prije toli omraženi, lukavi pristaša absolutnoga kraljestva; dočekaše ga kano kojega kralja. Puk, nemogav prije dosta već nasmagati psovaka proti Mazarinu, sad mu klanjaše i obožavaše ga; kralj, mati kraljica i sav dvor dodju svečano pred njega tja do mosta neuvillyskoga; Ljudevit ga tù zagrli i povede izpod ruke u svoju kućiju te se odvezoše u nakićenu i veselom vrevom ljudi vrveću priestolnicu. Bijaše onaj prizor na neuvillyskom mostu divan, no za srdce mladjahna vladaoca koban!

U malom broju stožernikovih pratilaca iz Lutiha i Sedana bijahu i Mančinijeve sestre, pet liepih nećakinja, svaka junonskoga stasa, talijanskoga lica i sjajućih se očiju. Hortenzija, medju njima najstarija, bijaše bez sumnje i držanja i pogleda kao ma koja kraljica na svietu; bieli joj goli vrat sjećaše te na krasne Rimljanke iz Augustova doba, a i tri mladje joj sestre imahu od naravi posebnih dražesti, koje kod dvora moraju da nadju svoju sreću. Nu šta su te ljepote spram krasne Marice, najmladje njihove sestre! Manja, nježnija a punija od svojih sestara imaše ona umiljatu glavu, kojoj se s tjemena spuštahu niz biela pleća crni debeli pramovi. Rumena joj ustašca stvorena su reko bi samo za dragostno posmiehivanje; pod gustimi obrvicami blište se i lukavo i nježno dva sjajna crna oka. Kad ta dva crna sunca magičke sile upre u onoga, komu govori ili odgovara, pa ih netom obori nice a zažari joj se lice, oj onda su se u toj djevojci sdružile sve dražesti slavljenih žena Kleopatre, Semiramide i Estherke, koje je viekom proslaviti umila samo majstorska ruka bezsmrtnoga Mignarda. Trebaše Ljudevit XIV. tek da ju jedan put vidi pak da ju cielom dušom i srdcem zaljubi!

Kad je Mazarin kano prvi ministar bio na čelu vlade, osim starice matere kraljice držalo se je najviše do Mančinijevih; tko je kod ministra štogod želio postići, taj se je najprije njim ulagivao, pà i najoholiji viećnici smatrahu se presretnimi kad su se u kom poslu slagali s kojom nećakinjom moćnoga stožernika; tà bijaše sad sudbina plemstva posve u rukuh toga Talijana!

Nebijaše kralju dakako pretežko sastajati se s Maricom, a inače oprezni stožernik opazi tek prekasno, kolik je na kraljevo mlado srdce utisak učinila njegova dražestna nećakinja. Jedan put je posumnjao, i to bijaše dosta, da ih obojicu obkoli — uhodami, koji će mu sve doušavati, što se tiče Ljudevita i Marice.

Nisu Francezi manje ni Mažarina mrzili, nego što su Richelieua; poviest i njega kori svimi opačinami, koje su obično porod taštine i pohlepe za vladom. Lukav bijaše i okrutan te posmica mnoge žrtve, kojim se nije dokazala nikakva krivnja. Himbom se kano oružjem služio, Machiavellovim duhom di-

sao i zasjednuv dobro na sjedlo upravljao je državnimi poslovi koliko pogrešno toliko samovoljno. Nebijaše čovjeka, koj bi mu umio dokučiti pobožnost ili ju u sklad dovesti s djelovanjem njegovim, pa ipak bijaše kriepostan! Odan cielom dušom mladomu vladaocu vjerovaše, da samo absolutna vlada može Francezku usrećiti, pa je tako i radio; nu ta vjera nebijaše plod njegova dubljega čustva nego hladnoga razuma, i stojaše ga težkih napora i samozataje, reć bi krieposti, osnovane na tvrdoj volji i razumu. Da mladu kralju utvrdi priestolje, da preostalo plemstvo neprijateljsko učini neštetnim, uništi on i pošljednji politički upliv matere kraljice na Ljudevita a stopi svoj i svojih s uplivom velikaškim i kraljevske porodice; zato udade nećakinju Hortenziju za princa Contija, treću s vojvodom Mercourom, a drugu s vojvodom Neversom; a kako se je borio sam sobom a valjda i jedio na to, što Maricu nije mogo udati za kralja, budi dokazom to, da je jednom Ani austrijskoj reko: „Bojim se, da kralj jako i jako (trop fortement) želi oženiti moju nećakinju.“ A ona i onako ljutita, što joj se je davalo premalo upliva, odgovori žestoko: „Kad bi kralj mogo biti tako nedostojan, ja bi se odmah s drugim svojim sinom stavila narodu na čelo proti kralju i vam.“ Znaše to i kralj, premda mu nije Mazarin ni riečce o tom kazao; nu Ljudevita su materine prietnje samo još na veći odpor budile, pa je sbilja odlučio s Maricom se u Louvre-u potajno povjenčati pa onda drugi dan o tom ubavjestiti Pariz i dvor, da se čude. Bijaše on autokrat u svem pa i u ljubavi. Mazarin je to po svojih uhodah saznao i znao točno, gdje, kada i kako će se vjenčati.

Dan prije toga kobnoga prizora, po podne zatvori se stožernik u svoju crkvicu i klečeći moljaše se Bogu, da mu dade bistro razmišljat o tom, što se ima u potaji obaviti. Kao onaj napastnik uz Ivana u pustini, tako je uz Mazarina i molitvu njegovu još neprestano stojala grozna napastnica — taština šapćući mu laskavo: Mančinijeva Marica, diete tvoje sestre, biti će za koj sat kraljica Francezke . . .

Poznato srebrno zvonce odzvoni u znak, da parižki gradjani zatvore svoje kuće, da svieće pogase i da legnu spavati; sa zvonika „Notre Dame“ odzuji u muklih zvucih već prije njekoliko sati „pozdravljenje angjeosko“ a u Louvru bijaše tmina i tišina, samo si kadikad počuo u šetnici ili dvorištu nječije korake. Kralj je, rekoše, bolestan, a i dvorani matere kraljice razidoše se danas neobično rano, jer je, vele, ta visoka gospa danas više no ikad mračna i šutljiva, kano da je slutila, o čem se radi. I bijahu Anjou, drugi joj sin i Hoquincourt dugo kod nje na tajnom dogovoru. U kraljevih sobah prama vrtu sjaje se svjetlost i opaža tajinstveno kretanje; na ulazu u njegove sobe, pa u pisarnu mu i viećnicu stajahu na straži oboružani gardiste; častniku njihovu dade sam kralj zapovjed, da pušta samo njeke osobe unutar, kojih mu je imena u podne predao.

U Ljudevitovoj sobici napravljen bje malen žrtvenik, na njem užgane dvie svieće i u sriedinu medju njih stavljeno propelo; u blagovaoni priredjena bje večera za osam ljudi; u kraljevoj odiećarnici bijaše misno odielo, pripravno za svećenika, a prva do te sobe preobražena bje hitro u tajni boudoir (oblačnicu), gdje je razredjen bio nevjestinski nakit, koj je imao stožernikovu nećakinju učiniti kraljicom. Bijaše ugovoreno, čim kraljica mati svoje osoblje od sebe odpusti, da se Marica s onim, koji su za tajnu znali, uputi u Ljudevitove sobe. Već je došla Marica, dopraćena maršalkom de Brêges, grofinjom St. Roche i najmladjom gospom kraljice matere gospodičnom de la Vallière, svojom prijateljicom, a došo je i maršal Turennes, koj je mladoga kralja obožavao. Cielim je poslom ravnao kraljev nadkomornik Chavigny.

Ljudevit XIV. veselo i vitežkom udvornošću dočeka gospu, koju je odlučio učiniti francezkom kraljicom, ali ju primi i očevidnim strahom, kano da

se i u pošljednjem hipu boji njeke prieteće pogibelji. Pozdrave se u kratko, te Marica od stida zažarena lica otide u oblačnicu, da se po kraljevski uriesi. Gospoda se jedva usudiše koju prošaptati, a kralj neizusti ni da bi jednu rieč, nego idjaše po sobi amo tamo nasluškujuć i neustrpljivo čekajuć. — —

— To je odveć dosadno, poče netom poluglasno. Naša se buduća supruga ima za koj hip pripraviti na sveti čin, a Fontagesa još nema. Chavigny! neka se pazi, ako mi kod toga čina bude ikoliko nespretan.

— To nemože biti v. veličanstvo! Fontages je uman i vjeran a reko mi je prije no je otišo, da je sve u najboljem redu. Vaše veličanstvo zna, da se od bielih redovnika nikomu osim predstavniku (prioru) nije o tom smjelo ništa kazati, a on može najvećom opreznosti i to istom onda, kad se ini samostanci pozatvore u svojih sobah, izaći od kuće, pa ga Fontages valjda već dugo i neuztrpljivo očekuje.

— Zašto dakle nije uzeo župnika od St. Sulpicija ili genevievskoga ili kojega drugoga svećenika? Zar ih se nebi dosta našlo, koji bi za tako malo truda htjeli steći bogatu nadarbu?

— Bi vaše veličanstvo, ali nam nijedan nije tako sjeguran kano opat pokorničkoga samostana, koj sve ima zahvaliti vašoj kraljevskoj milosti. Kod svakoga drugoga imasmo se bojati, da će od straha ubavjestiti o tom njegovu uzoritost i nj. veličanstvo mater kraljicu - —

— Dobro, dobro, ali Fontages dugo nedolazi, a toga se plašim.

Dok su to gospodar i sluga izšaptali, unidje Mančinijeva Marica u nevjestinskom nakitu s gospami u sobu. Ima li na svietu šta dražestnijega od te mladenke! I odmah se razvedri Ljudevitovo čelo; jasnim pogledom korači prema njoj, primi joj ruku, nježno ju zagrli i poljubi u čelo.

— Zdravo da ste mi Marietta di Mancini, kao moja vjerenica, kraljica srdca moga, ponosna družica života moga, Bogom mi namienjena, da me učinite velikim, sretnim i blaženim. Poklonite joj se i vi plemići i gospe.

Kralj ju pod rukom držaše, kad je primila prvi poklon i klecanje koliena svih, koji su u sobi bili; primila ga je kao ona, koja nema ni pojma o takovih obredih ustanovljenih za višinu, na koju je bila podignuta. Marija bijaše žena, koja je južnim žarom svoga srdca nalazila svu sreću samo u Ljudevitovoj ljubavi.

To je sve činjeno poluglasno; kralj je nemirno pogledavao sad na vrata sad na Chavignya; netom se čuje izvana štropot.

Chavigny u strahu pohrli van ali se odmah veselo vrati natrag veleći: Dolazi Fontages s priorom.

Ljudevitu se lice zarumeni, srdce mu počne laglje disati i reče: Pustite ih odmah, i obucite častnoga misnika u misno odielo. Chavigny se nakloni, otvori vrata i namigne. Fontages, kraljevski konjušar unidje a za njim redovnik u bielom odielu, ovaj kano utvora, jer mu je glavu pokrivao „borgo" i samo su mu se izpod njega oči sjale. Na njem si vidio samo biele mršave ruke izpod rukava, pa na prsijuh debelo čislo.

— Abbé, ajdmo u onu sobu, šaptnu Chavigny, ondje je, što vam treba.

Samostanac namigne da neide, no stupi na stubu k žrtveniku, okrene se i spusti s glave „borgo".

— Mazarin! vikne prestrašen kralj.

— Ja sam prevaren vaše veličanstvo, zajeca Fontages.

— Stožernik je! šaptahu ostali.

Marica nagnu bliedu glavicu; sve je strahote u taj čas osjetila pa klonu duhom; kralj i sam drhćuć pritisnù ju na svoje grudi.

— Dà Mazarin je, dolazeći mjesto svećenika krivorotnika, koj je zaboravio zakon božji; jer je htio učiniti grieh, koj se neda okajati ni na nebu

ni na zemlji; on bi jako ljuto bio sagriešio, da ja nisam imao svojih ljudi, koji su me o tom ubaviestili, pa sam ga prisilio, da svoj posao meni propusti. G. Fontagesa uhvatih u zlu činu. Zar je kći sestre moje mislila, da nije pod okom svoga dobročinitelja a kraljevski pitomac zar je mislio, da na njega nepazi učitelj? Smije li francezki kralj tako sgriešiti, da si poput zločinaca u potaji izabere ženu, da zemaljskim blagom obmani srdce svećenikovo i zavede ga na to, da vrši obred, koj je protivan sviesti svakoga poštenjaka? Molim te za odgovor Ljudevite francezki!

Ljudevit XIV. u prvi hip se prestraši i zastidi, ali se odmah i snadje; kraljevski duh mu se u prsijuh preplaši, da će izgubiti, što mu je na svietu najmilije pa taj strah dade mu potrebnu snagu.

— Uzoriti gospodine, nam netreba našemu podaniku odgovarati. Pred Bogom smo se zavjerili, da ćemo ovoj ljubeznoj gospoji ostati kroz cieli život vjerni i uzeti ju za svoju suprugu. Vi se prodrznuste stupiti medju nas, prisluškivajuć tajnu našu i zavodeći služinčad našu a to može nekažnjen činiti jedini — Mazarin. Mi ćemo svoj gnjev ublažiti i misleć na vaše dojakošnje vjerno službovanje, upokorit ćemo se u toliko, da u vas kao ujaka Naše vladalačke zaručnice molimo oproštenja i sveti blagoslov, a to je borami dosta za unuka Henrika IV. Nemislim, da ste došao ovamo zapriečit odluku, koje se ja odreći neću nikomu za volju, ma se morao odreći i krune, koja mi je na glavi; mislim pače da vam služi na čast, da kao službenik sv. stolice svojeručno obavite na nami sveti čin. Mi ćemo pred vas kao djeca vaša pokleknuti, a vi nas blagoslovite. Samo hitro. Chavigny, donesite nj. uzoritosti misno odielo!

— Netrudite se, g. Chavigny. Ja izjavljujem pred Bogom svemogućim, da se taj savez nesmije sklopiti, izjavljujem, da nas odavle nitko nemože, a da neopsuje kralja, mene i sebe, izaći dotle, dokle se Ljudevit XIV neodreče Marice Mančinijeve.

— Do vraga, vikne kralj, vi se svojom moći poslužiste tako daleko, da vam se moram smijati. Ja u Francezkoj znam samo jednu volju, a to je moja, još je treba da gospoja reče: hoću, a to je već rekla. Nedražite me stožerniče, a ti Fontages-u budi spreman, da stožernika odvedeš u mjesto, gdje bude imao vremena okajati svoju neposlušnost.

Svi se u sobi presunete od srdita kralja.

— Ajdte i dalje korak, sire, nastavi prihvativ sa žrtvenika propelo Mazarin, učinite vodju svoje mladosti, koji se je za vas borio i stradao, žrtvom mahnitosti svoje. Za cielo skupo će kralj Ljudevit svoju sreću, a Marija Mančinijeva krunu platiti, kad ju plate krvlju starca, ujaka svoga! Vaša volja, sire, može Francezku upropastiti, ali nemože ni pred Bogom ni pred svietom, ovu djevojku učiniti kraljicom. Nemislite sire, da to govorim s lažne samozataje; ja sam doista toliko tašt, da bi hotio svoju nećakinju vidjeti zagrnutu kraljevskim grimizom, ali u grudih je mojih i od te taštine jača ljubav prama kraljevskoj kući Bourbona, a tvrda mi je odluka tu državnu sgradu za uviek utvrditi i vas, moj vladaru, gledati kano prvoga medju mogućimi kraljevi zemlje. Kruniti Mariju značilo bi s nova otvoriti vrata gradjanskomu ratu, značilo bi, mater i brata učiniti vam najljućimi neprijatelji, značilo bi vas sire — lišiti priestolja! Marica Mančinijeva nije rodjena za priestol — a to je dosta. Birajte sire, ne, biraj ti diete pokojne mi sestre, hoćeš li, da ova zemlja, ova kraljevska kuća zbog tebe propadne, jer si zaboravila dužnost svoju i razum u mladjahnoj ljubavi. Sve, sire, što imam i znam, posvećujem do pošljednjega daha vam, samo mi ostavite ovu biednu djevojku, ostavite mi to, kad bude sviet proklinjao uspomenu Mazarinovu i zvao ga silnikom,

da onda ujedno bude morao reći: Sve je to bio i sve činio za moć i čast svoga kralja i za veličinu Francezke.

Časak vladaše grobna tišina.

Mladi kralj gledeći orlovskim pogledom razorine sreće svoje pognu bliedu glavu i vitki mu se stas nehotice na Mazarinove rieči zagrbavi. Vruće suze kapahu mu niz lica, pade na koljena i primi ruku svoga staroga prijatelja. Ljudevit XIV. plakaše.

— Ostavi mi ljubav mladosti moje, šaptaše, neodkidaj mi iz srdca sreću moju, koje mi nemože dati nikoja kruna. Mazarine, učitelju i prijatelju moj, nečini me bjednikom.

— Zar niste još na to došao sire, kaže stožernik, da kralj nesmije sretan biti? Da ima mjestance, koje mu je naznačio Bog medju ljudi na zemlji, platiti samoćom, da bude velik. Recite djevojci, recite, ako i jedna iskra moga duha živi u srdcu vašem, recite joj molim vas, da se ona tiha, zavisti dostojna sreća ljubavi dolikuje gradjaninu a ne kralju, koj narodu prednjači. Njemu je preskakat sudbinom odredjene jaze i bogaze a da nepadne i nesunovrati sobom tisuće ljudi. Kralju budi sudac, izreci osudu Francezkoj i meni, a sluša te Onaj, koj bdije vrhu svih naroda i kraljeva. Njegovu sudu predajem te sada i za vieke, on neka ti bude plaćnik.

Marica stajaše pred njim ukočena i blieda kao najbieliji mermer, dočim je kralj na koljenima kao malo diete plakao. Samo grčevito stezanje i često potresanje pokazivaše, koli težke boli muče joj grudi. Otvori usta, da dahne.

— Još jednom Marice, poče umno stožernik, hoćeš li da staviš desnicu ruku na propelo, na kip spasitelja svoga, hoćeš li odreći se kralja i poći za menom ili voliš da te prokletstvo ure ove progoni cieloga tvoga života? — I pruži joj propelo.

Polagano položi ona na propelo bielu svoju ručicu i reče:

— Ja Mančinijeva Marica odričem se pred Bogom i ljudi ljubavi i svakoga saveza s nj. veličanstvem Ljudevitom Bourbonskim, kraljem francezkim.

— Marice! klikne i naglo ustade kralj; htjede ju zagrliti. Mazarin ga lievicom rinu i reče: Po vlasti, koja mi je nad njom dana, kažem vam sire, da više nije s vami u nikakvom savezu. Plemići i gospe, koji vas ljubi Francezku i kralja, čuvajte ga i branite od njega sama.

Stožernik prigrli svoju nećakinju, koja obezsviešćena pade; s Fontagesom ju ponese na prosti zrak.

To je kraj prvoj ljubavi Ljudevita XIV. Marica Mančinijeva pade rano pod burom nesretna života, u kojem ju nikad više nije ogrijalo sunce ljubavi; a Ljudevit XIV. uzdiže se k visini sunca, kao veličina kraljevska prvoga reda i to kako mu je pravo Mazarin prorekao: uzdiže se i postade velik „sa samotnim srdcem“. *Prev. Milutin.*

Moskovska izložba.

I. Plam slavenskoga čustva.

U mjesecu travnju t. g. priredi družtvo ljubitelja prirodoslovnih znanosti, obstojeće uz moskovsko sveučilište, etnografičku izložbu. Naš odbor za poviest i starine Jugoslavena potaknu, razširi i utvrdi u rodoljubih želju, da se i od nas u Moskvu pošalje vriednih izložaka i da onamo putuje, komu je iole možno, a učinjeno je i to, da se putnikom u svem pa i glede putnih troškova podje na ruku.

Ima li hrvatića, koji se osjećaju djecom naroda slavenskoga, a da nisu poželjeli: ej, da mi je poći medju pobratimski narod ruski i u „svetu ma-

tušku“ Moskvu? Ako ih imade, ja medju njih nespadam, jer je u meni planula živa želja, da idem u Moskvu, u bielu Moskvu kamenitu, zlato glavu ponositu, koja, kako liepo pjesma veli:

Smrzo svijet baš odkravi,
Kad se ono vatrom zavi,
Te iz prpe ljepša niče —

u Napoleonovu ratu g. 1812.

II. Rusija.

Neću da pišem putositnice iz Zagreba na Beč, Varšavu, Petrograd u Moskvu; drugi su o tom pisali pa i u naših listovih govoreno je o tom preobširno. Nadjosmo se svi ljuto prevareni, koji smo svoje znanje o ruskoj državi i narodu crpili neposredno iz izvora poljskih ili njihovih prievoda njemačkih i francezkih. Rusija nije barbarska ni onoliko u napredku zaostala država, kako no prikazuju njezini strastni neprijatelji.

Rusija je najveća na svietu država, za koju dosadašnja povjestnica znade: toliko nebijaše ni carstvo rimsko ni carstvo macedonsko Aleksandra velikoga, pa ni carstvo arabskih kalifa ni džingiskanovo ni Tamerlanovo. Istina u državi Karla V. nezalažaše sunce, ali mu ju razstavljahu mora; dočim je rusko carstvo jedna jedita cielina, imajuća od Kališa u Poljskoj do Petropavlovska na Kamčatki ništa manje preko 2000 milja duljine. Preogromne su medje toj državi. Od Švedske i Norvežke graniči ona sa kilometara 925, od Pruske sa 1303, od Austrije sa 1103, od evropeske Turske sa 503, te joj ciela zapadna suha i morska medja iznosi 6322 kilom. dužine. Na jugu joj crno more iznosi 2000 a azovsko 1296 kilom., dočim suha medja od azijatske Turske i Perzije iznosi 948 kilom More hvalinsko graniči na 3703 kilom.; od sriednje Azije i Kine ima do 12·000, obala na tihom oceanu iznosi 8000 a na ledenom moru 10.000 kilometara; ukupno sva je ruska granica duga 44.000 kilom. od tih je medja suha 17.000 kil., a sve ostalo obala morska. Sama evropska Rusija ima 100.429 četvornih milja, i veća je od ciele zapadne polovine evropske, azijatska ima 274.000 a ukupno 374.429 □ mil. ili 20$^1/_2$ milijuna □ kilometara. Cielo zemaljsko kopno ima 135$^1/_2$ milij. kilometara, a od toga je šestina pod gospodstvom ruskoga cara, dakle je Rusija skoro tolika kao polak Azije ili Amerike.

S tom preogromnom prostorijom skopčane su mnoge nezgode, ima ona doduše proizvoda svih podnebja, počam od izlandske mahovine do najljepšega južnoga i u našoj Dalmaciji jedva uspjevajućega pamuka, od vitke brezovače do krimskoga vina, našega reć bi moslavčana, ima i životinja od sobola do deva, od bielih medjeda do šakala i tigra; ima i kovina od platine, altajskoga zlata i bisera do bakra i željeza; u ruskih su rukah ključi od Kitaja, Rusija ima najvažnija pristaništa na moru crnom i hvalinskom, na jezeru aralskom i na Baltiku, ali tko neshvaća, da je toli ogroman prostor silna zapreka hitromu napredku? Sravnite s Rusijom neznatnu kraljevinu belgijsku ili virtemberžku. Još sam se prilježno učio o ruskoj državi i zato, što su njezine zemlje bile bud koljevkom bud dugotrajnim stanovištem mnogih naroda zapadne Evrope: gotskoga, slavenskoga, hunskoga, obarskoga, magjarskoga i turskoga, o kojih već evropejska povjestnica govori u posebnih odsiecih. Da na tako preogromnom prostorju stanuju i sada ne jedan nego množtvo raznih naroda, to nebi trebalo ni spominjati; a upravo s timi je i imala izobraženi sviet upoznati narodopisna moskovska izložba.

U prvom odsieku skupova moskovske izložbe bjehu medju inimi predstavljena živuća u ruskoj državi razna plemena: inorodna, označena bielimi biljegami i slavenska istočna, označena zelenimi biljegami. Tu vidiš pleme

aleutsko sa otoka aleutskih, kološko iz otoka Sitke i galahutsko sa zapadnoga briega zapadne Amerike; dalje plemena iztočne Sibirije: čučko, eskimoško, jakutsko, nomadsko tunguzko i kalmičko naroda mongolskoga, burjatsko iz irkutske gubernije, samojedsko, finsko, loparsko, litavsko, ostjačko koje je grana magjarskoga finskoga plemena, tatarsko, kirgizko i baškirsko, pa židovsko, zatim čeremisko, mordovsko i čuvaško, koje su grane volžkih Fina, rumunjsko, cigansko, napokon narode kavkazke kao: Čerkeze, Hevsure, Gruzine, Jermene, Mingreile, Gure, Kurde, Gvebre i Adžarce.

Glavnu gromadu žiteljstva u ruskoj državi sačinja narod slavenski i to: rusko pleme brojeće $50\frac{1}{2}$ milijuna duša; dieli se ovo u Velikoruse (32 mil.), Maloruse, ili Rusine i u manje čest i prozvane po oblasti ili pokrajini.

III. Panslavizam.

U moskovskoj izložbi bijaše izza ruskoga posebni odsiek za izložke zapadnih i južnih Slavena; tù smo gledali manekene u naravnoj veličini odievene tipičnimi odieli, gdje glava prikazuje vjernu sliku značajnu za svako pleme a mast lica predočava naravni tip istoga plemena. Tù smo vidili poljskih Veliko-Poljana, Krakovjana, Mazura i Kurpika, za tim českih seljaka i seljakinja, onda moravskih Hanaka i ugarskih Slovaka, Rusina, pa Slovensku nevjestu i družice i Slovenca zaručnika i jahača, te Bugara, Crnogoraca, Srba i Hrvata.

Naš se je hrvatski razdio sastajao iz pet kipova u tri skupa. Tù je bio liep šerežanin iz slunjske pukovnije stražeć stražu na čardaku; pod njim Zagorac sa Zagorkom iz okolice zlatarske, a onda Graničar i Graničarka. Pod imenom srbskim izložio je Srećko Laj naše slavonske provincijalce iz osiečke okolice, to i jest uzrok zašto ih moskovski odbor nije uvrstio u hrvatski skup, koj uslied toga nije bio prema drugim podpun, ali je po obćem sudu bio i sbog krasote i tipičnosti odiela i manekena jedan od najizvrstnijih.

Našav se u toj slavenskoj izložbi moraš da osjetiš u sebi slast ponosa i ugodna čustva, što si član tolikoga i tako liepoga naroda slavenskoga, moraš i nehotice da se spomeneš, kako se njeki užasno potresu i pomisliv samo na sve slavenstvo, na panslavizam! Pa zar je sbilja tako strašan?

Slaveni su jednoga porekla, jedna obitelj iste srodstvene krvi i jezika dakle jedne narodnosti a po tom imadu biti i jednoga slavenskoga duha u duševnoj kulturi. O tom nas je morala osvjedočiti narodopisna izložba u Moskvi, a to je u nas Hrvata bila i prije javna tajna, pa netajim ja sàm tim čustvom i pohrlio u veliku Rusiju. Istinabog zapadna Evropa već davno podignu i neprestano kako kad može silno utvrdjuje bedeme izmedju Rusa i zapadnih te južnih Slavena, nu „Unser menschliches Jahrhundert herbeizuführen, haben sich — ohne es zu wissen oder zu erzielen — alle vorhergehenden Zeitalter angestrengt“, reko je slavni Schiller.

Tko može to zaniekati, da nas jakoga Rusa kano brata nije učila upoznati i ljubiti germanizacija, magjarizacija, dà ista turkizacija? ovim hvala, što se osviestismo te znamo, da je sveza narodnosti vez nerazriešiv! Ima u Evropi primjera, da je koj puk primio tudju narodnost n. p. Niemci elsaski postadoše najžešći Francezi, ali to kod Slavena zato nije za rukom pošlo, jer su to dotične vlade silom izvodile. Slaveni se danas jedan o drugoga oslanjaju, jer znaju, da slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari. Ima ih doduše, koji su težnje slavenske usredotočavali u phantastičkom panslavizmu, u osnivanju čistoga a velikoga slavenskoga jedinstvenoga carstva, nu danas su i ti postali praktičniji, te uvidjaju, da netreba čovjek postati Rusom, ako Rusa priznaje bratom, niti se treba izgubiti u ruskoj državi, ako se i traži i to punim pravom od ruske države, da svimi

načini uznastoji oko utemeljenja samostalnoga slavenskoga života, prosvjete i napredka. Hrvati, koliko ih ja znam, nisu ni u snu na to pomišljali, da će se porusiti, nu vazda su o tom bili osvjedočeni, da ruskoj državi ne samo nije štetno, nego da joj baš u prilog ide to, da u monarkiji austrijskoj budu Slaveni ravnopravni s Magjari i Niemci t. j. da imade u nas jaku zadovoljnu braću. Rusija se, kako uvidih, socijalno i politički preporadja, treba joj dakle prijaznih susjeda. Talijani i Belgijci izjaviše g. 1792, da žele biti primljeni u francezku obitelj, ali tko triezno razsudjuje težnje slavenskih plemena mora priznati, da se nijedno nenamjerava porusiti, pa još ni onda, kad bi im ruski jezik postao diplomatičkim kao što je evropskim vladam francezki.

Nas Slavene su Rusi bratinskim gostoljubjem ugostili ne za drugo, nego da nam pokažu, da su osvjedočeni o koristi našega medjusobnoga zbliženja te o sviesti i moralnoj snazi i zrelosti Slavena. Za političkim panslavizmom u smislu jedinstvene jedne države nitko nas neteži ni Rusi, jer kako vidjesmo gore, imadu dosta i zemalja i naroda pod gospodstvom jednoga vladaoca, da mu nije lako ni timi vladati; niti mi drugi Slaveni, koji težimo svaki za svojim historičkim središtem i usredotočenjem bližnjih srodnih sila. A valjda je duševni panslavizam manje štetan narodom romanskomu, germanskomu itd. nego li nam njihov politički romanizam, germanizam, turkizam itd.

IV. Uspjeh izložbe.

U obćem narodopisnom razdielu bijahu odiela i njihove česti u staklenih ormarih, kako se to vidi u obće u muzejih; bijaše tu odiela sila božja. Iz domaćega života bijaše izloženo domaće pokućtvo, posudje i orudje, zatim strojevi glasbeni, modeli kuća i ratarskoga orudja. Zbirka svjetlopisnih i kamenopisnih slika bijaše množtvo, od nas u Zagrebu izradjenih 27, od ugarskih Srba 18, iz Slavonije 4. skupa, 43 slike iz srbske kneževine i 3 skupa iz Crnegore.

Odsiek antropologički imaše lubanje i košture te anatomičke aparate.

Kako je moskovska izložba priredjena velikim trudom valja priznati, da je uspješno riešena zadaća njezina: da bude na korist narodopisnoj znanosti osobito s kulturno-historičnoga stanovišta, i da je sbilja slikovno predočila Rusom sve u ruskoj državi živuće narode a uza to i sve Slavene kano etnografičku cjelost. Drugotna i možda niti neumišljena je svrha njezina bila utrti put držanju slavenskih kongresa, na kojih bi se razpravljala pitanja tičuća se zajedničkoga nam svim Slavenom duševnoga napredka. Takvi sastanci i ako su kao slavenski njekim zazorni, nisu ništa nova i neobična, jer i Niemci imadu svojih „juristentaga“, pa kongrese naravoznanaca itd.; a braco, što je tebi milo i meni je drago.

—ović.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Nagrada od tri dukata dosudjena je većinom (sa 68) poslanih nam pismenih izjavah šestoj budnici u br. 44 „Dragoljuba“. — Muzikom za razpisanih 5 dukata nije se još nitko natjecao; rok produžujemo do 20. siečnja b g. Neka naši skladatelji nepropuste tu liepu zgodu.

Narodno kazalište. U subotu dne 21. t. mj. bio je prijam naše zaslužne predstavljačice gospoje Marije Popovićeve. Predstavljala se „Gospoja s kamelijami“ od Dumasa (sina). Težnja toga komada jest dokazati, da može i palih osoba biti, osudjenih po obćem mnienju, u kojih prebiva toliko plemenita čustva, da je pravo barbarstvo bezuvjetno uzkratit im milosrdja, i tako što većma ublažit srdce čovječansko proti njihovim prestupkom. Samo nadri-moraliste mogu slične humanitarne namjere zabacit i na-

zvat ih nećudorednimi. Vjerozakon ljubavi nemože za cielo odobriti te poganske strogosti. Njegov utemeljitelj viknu jednom kamenovateljem preljubnice: Baci na nju kamen, tko se bez krivnje osjeća! — No bilo, kako mu drago, kod razsudjivanja umotvora, negleda se, **što**, već **kako** se što predstavlja, a u tom obziru zaslužuje to djelo bez sumnje, da bude barem diomice uvaženo. Mi se spominjemo riedkih prizora, koji tako silno na srdce djeluju, kao što je sastanak **Margerete Goutierove** (gdne. **Perisove**) s otcem (g. **Mandrovićem**) njenoga ljubovnika (g. **Brani**-a) i njena uzdrmajuća katastrofa.

Osobito ta dva prizora predstavila je gospodična **Perisova** tolikim čustvom i tolikom istinom, da nam se nemože na ino, nego da ju bezuvjetno pohvalimo, no i sva ostala predstava pošla joj je upravo divno za rukom, tako da taj njen liepi rad stavljamo nad istom njenom „**Adrienom Lecouvreurovom**“, koja je obćenit uzhit proizvela, jer tamo bi u prvom djelu njene predstave možebití trebalo nješto više krepčine organa, i kao prvoj dram. umjetnici francezkoj njenoga vremena sjajnije deklamacije, gdje je **Margareta** privatna ženska i već s početka odmah dolazi kao bolujuća i tako bi veća potrata umjetničkih sredstava i ogromnija fizična sila samo na uštrb istine biti mogla. Utisak, što ga je gdčna. **Perisova** ovaj put na naše obćinstvo učinila, bio je silan, izvanredan. G. **Mandrović** stajao je podpunoma dostojno uza nju a i g. **Brani** u pošao je dobro za rukom mnogi trenutak, osobito prema koncu predstave — šteta da mu jošte svejednako posve neodgovaraju kretanja njegovim umjetničkim intencijam i liepomu govoru, premda se je i u tom obziru pošljednje vrieme ponješto popravio.

Ostale su uloge neznatne a i nedostatak proba pokazao se je u po kojoj pauzi i čestu zatezanju. Kazalište bilo je veoma slabo posjećeno, što žalimo uobće u interesu prekrasne predstave osobito protagonistice a napose vriedne koristnice; no nadamo se da će pošljednju radi njenih nedvojbenih zasluga za naše kazalište odbor doknadno nagraditi, što je obćinstvo ovaj put po svoj prilici neobično ružnim vremenom proti svojoj volji preprieČeno bilo učiniti.

To je bila pošljedna predstava pred božićnimi praznici. Na Štefanje dne 26. vidjeli smo poslie dulje pauze omiljelu nam veselu igru „**Seoska prostodušnost**“, u kojoj se je gospoja **Sajevićeva** kao Savka opet odlikovala. Umiljatije i nježnije bez svake navlašnosti i nestašnije i živahnije bez svake i najmanje pretjeranosti jedva se daje riešiti ta liepa zadaća. — Izvrstno predstavljao je gosp. **Mandrović** doktora **Pletkarića**. I gospodje **Popovićeva** (pl. Nadrićeva) i **Bajzova** (Jelka) kao i gg. **Sajević** (Brdanić) i **Cvietić** (Nadrić) zaslužuju pohvalu za svoju marljivu, za rukom pošlu igru. Pošljednji pokazao je liep napredak. G. **Plemenčić** (sluga Pletkarićev) imao je malenu ulogu, ali ju je tolikom komičnom silom izveo, da je obćenitu pozornost na se povukao. Komad je bio uobće živahno odigran.

—l—

Svašta. Slavni profesor pražkoga sveučilišta korifej znanosti dor. Jan Purkinje prijatelj Götheov i Humboldtov proslavi 17. o. m. svoju osamdesetgodišnjicu; za njegove silne zasluge za napredak i znanost učenjeni su mu tom prigodom mnogi znaci ljubavi i štovanja, a medju inimi dadoše mu i u Pragu učeći se Jugoslaveni krasnu adresu.

Odgonetači. Zagonetke u br. 49. **ražanj** riešiše gg.: Iv. Žagrović, Lj. Modec, Dragojila Plaščecova i Stjepan Kranjčić, a u br. 50 **misao** riešše gg.: Iv. Žagrović i Sl. Mařik.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za **cielu** godinu na Dragoljub predplatiše: 398. Milan Grloci, gimnazist u Varaždinu. 399. Josip Hranjec, prebendar, 400. dor. Iv. Dežman, 401. M. Stefanec, klerik — svi u Zagrebu. 402. Ivan Košir, učitelj u Voloderu. 403. i 404. gospodje Milica Zajčićova i Paulina Bahovčeva u Samoboru. 405. Cvjetko Gruber, kapelan u Grižanih 406. Nikola Trifić, trgovac u Kostajnici. 407. Dragutin Stručić, podravnatelj sjemeništa djakovačkoga. 408. Rodić Ante, župnik u Špišić-Bukovici. 408. dor. Jure Mate Šporer, savjetnik u Opatiji. 410. Družtvo za promicanje nar. prosvjete na Grobniku. 411. Hiacint Mihaljević, odvj. perovodja u Zagrebu. 412. gdjica. Milka Dizdarova u Petrinji. 413. gdčna. Izabela Šafarićeva u Ludbregu. Bezplatno i u zamjenu za časopise davano 36 brojeva.

Još nam nije platilo 167 predbrojnika, 23 cielo — a ostali polugodišnji; molimo ih u ovom posljednjem broju, da svoj dug pošteno namire, jer smo im list slali samo na njihovu naročitu prošnju.

Odgovori uredničtva. G. atb. u Djakovu. Nije bilo plaćeno.

Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu.